รายงานสืบเนื่อง (Proceeding)

การประชุมวิชาการการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ เครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ (GNRU) ครั้งที่ 26

“มหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืนยุค AI”

โดย

- สมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย (สพบท.)
- สมาคมวิจัยสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
- สมาคมวิชาชีพเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

ร่วมกับ

- เครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ (GNRU)

วันที่ 19 กรกฎาคม 2569

ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

รายงานสืบเนื่อง (Proceeding)

การประชุมวิชาการการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ

เครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ (GNRU) ครั้งที่ 26

“มหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืนยุค AI”

โดย

สมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย (สพบท.)

สมาคมวิจัยสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

สมาคมวิชาชีพเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

ร่วมกับ เครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ (GNRU)

วันที่ 19 กรกฎาคม 2569

ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

คำนำ

รายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการ (Proceedings) จากการประชุมสัมมนาวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ เครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ 26 “มหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืนยุคเอไอ” จัดขึ้นในวันที่ 19 กรกฎาคม 2569 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง โดยสมาคมวิชาชีพเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น สมาคมวิจัยสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย และสมาคมวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย (สพบท.) ร่วมกับเครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ (GNRU) ทั้ง 8 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม และมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทความวิชาการและบทความวิจัยของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา อาจารย์ นักวิชาการ และนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ ครอบคลุมทั้งด้านการศึกษา มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ตลอดจนวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม

รายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการฉบับนี้ มิได้เกิดขึ้นในฐานะพิธีกรรมทางวิชาการที่จัดทำขึ้นเพียงตามวาระ หากแต่เป็น “บทสนทนาข้ามพรมแดนความรู้” ที่ผ่านกระบวนการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Reviewers) จากหลากหลายสถาบัน บทความละ 3 ท่าน โดยบทความวิจัยที่ผ่านการนำเสนอผลงานและจัดทำเป็นบทความฉบับสมบูรณ์ (Full Paper) มีจำนวนทั้งสิ้น 87 บทความ จากคณาจารย์ นักวิจัย และนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาใน 28 สถาบันการศึกษาทั่วประเทศ ผลงานทั้งหมดสะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการที่หยั่งรากลึกและสั่งสมมาอย่างยาวนาน อีกทั้งยังฉายภาพให้เห็นถึงเจตนารมณ์อันแน่วแน่ในการหลอมรวมความเชี่ยวชาญทางวิชาการเข้ากับทักษะเชิงวิชาชีพ เพื่อร่วมสร้างระบบนิเวศทางวิชาการที่เข้มแข็งและเอื้อต่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ในนามคณะผู้จัด ขอขอบคุณคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้กรุณาพิจารณาบทความและให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ เพื่อให้ผลงานมีความสมบูรณ์และมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ขอขอบคุณอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ผู้บริหารบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ คณาจารย์ บุคลากร และนักวิจัยทุกท่าน ที่มีส่วนร่วมและสนับสนุนการจัดประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ เครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ (GNRU) ครั้งที่ 26 จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี คณะผู้จัดหวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความวิจัยในรายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ (Proceedings) จะนำไปสู่การใช้ประโยชน์ทางวิชาการและการต่อยอดองค์ความรู้ในการศึกษาวิจัย ตลอดจนการนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ เพื่อร่วมสร้างสรรค์สังคมไทยให้มีความเข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกัน และเติบโตอย่างยั่งยืนสืบไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปิยวรรณ ศุภวิทิตพัฒนา
ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายมาตรฐานวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ประธานเครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ

การประชุมวิชาการการนำเสนอผลงานวิจัยชาติ
เครือข่ายระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ (GNRU) ครั้งที่ 26
“มหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืนยุค AI”

กองบรรณาธิการ

รศ.ดร.กิตติศักดิ์ สมุทธารักษ์	ที่ปรึกษา
รศ.ดร.พรชนก ทองลาด	บรรณาธิการ
ผศ.ดร.ดวงพร อุ่นจิตต์	
ผศ.ดร.เนตรดาว หลวงใหญ่	

คณะกรรมการประเมินบทความ (Peer Reviewers)

ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ	มหาวิทยาลัย
ศ.ดร.กิตติศักดิ์ วงษ์มเหศักดิ์	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
ศ.ดร.สุมิตร สุวรรณ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รศ.ดร.Truong Thi Hang	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รศ.ดร.ขจรศักดิ์ วงศ์วิราช	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รศ.ดร.ขนิษฐา ใจมโน	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รศ.ดร.จิณณวัตร ปะโคทัง	วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย
รศ.ดร.ณัฏฐ์ดนัย ประเทืองบริบูรณ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รศ.ดร.นันทะ บุตรน้อย	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รศ.ดร.นันทินา ดำรงวัฒนากูล	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รศ.ดร.บัณศิกาญจ ตั้งภากรณ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รศ.ดร.พงศธร คำใจหนัก	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รศ.ดร.ภัทรธิดา วัฒนพรรณกิตติ	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รศ.ดร.สาธร ทรัพย์รวงทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
รศ.ดร.สุมาลี รามนัฏ	มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์
รศ.ดร.สุรเสกข์ พงษ์หาญยุทธ	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.สุธีรา ทิพย์วิวัฒนพจนา	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รศ.ดร.อัญชนา ปรีชาวรพันธ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
รศ.ดร.อัมเรศ เนตาสิทธิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รศ.ดร.เกษทิพย์ ศิริชัยศิลป์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รศ.ดร.เพชรรัตน์ วิริยะสืบพงศ์	มหาวิทยาลัยบูรพา

ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ	มหาวิทยาลัย
รศ.ดร.ไพฑูรย์ อินต๊ะขัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รศ.ปริตต์ สายสี	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รศ.สมชาย เมืองมูล	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.ชัยวุฒิ โกเมศ	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.ดร.กฤษ สุจริตตั้งธรรม	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผศ.ดร.จตุรภัทร วงศ์ศิริสถาพร	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.ดร.ฐากูร อนุสรณ์พาณิชกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ผศ.ดร.ณรงค์ คชภักดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.ดร.ณัฐณา เหล่ากุลดิลก	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.ดร.ณัฐนรินทร์ เมธีวุฒินันทน์ ภาณุภัทรธนวัฒน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.ดร.ดวงพร อุ่นจิตต์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.ดร.ทิพรัตน์ ติฆะปัญญา	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.ดร.ธนกร สิริสุคันธา	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.ดร.ธนพร หมูคำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.ดร.นิศากร สุวรรณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.ดร.ปัณทัต กัลยา	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.ดร.พงศ์เทพ จิระโร	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
ผศ.ดร.พลอยพรรณ สอนสุวิทย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
ผศ.ดร.มณีรัตน์ จันทร์หนิ้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.ดร.วิศิษฐ์ ฤทธิบุญไชย	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
ผศ.ดร.ศิริมาศ โกศัลย์พิพัฒน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.สุทธิสินี ถิระธรรมสรณ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ผศ.ดร.เชาวฤทธิ์ จั่นจีน	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
ผศ.ดร.เศรษฐวิชญ์ ชโนวรรณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.ดร.แดน กุลรูป	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.สัญญา พันธุ์แพง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.อัคจร บุปผาจำเริญ	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.อาระดา พุ่มไพศาลชัย	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
อ.ดร. จุฑามาส โหย่งไทย	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
อ.ดร.ทัตพิชา สกุลสืบ	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
อ.ดร.ภาณุวัฒน์ สกุลสืบ	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
อ.ดร.ศรวัส ศิริ	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
อ.ดร.สุขี สุขดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
อ.ดร.สุจิตรา ปันดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

คณะกรรมการวิพากษ์บทความ

ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ	มหาวิทยาลัย
รศ.ดร.ขจรศักดิ์ วงศ์วิราช	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รศ.ดร.ณัฐฏดนัย ประเทืองบริบูรณ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รศ.ดร.ภูมิพิพัฒน์ รักพรมงคล	มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
รศ.ดร.เกษทิพย์ ศิริชัยศิลป์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รศ.ดร.เพชรรัตน์ วิริยะสืบพงศ์	มหาวิทยาลัยบูรพา
รศ.ดร.ในตะวัน คำหอม	วิทยาลัยทองสุข
รศ.ดร.ไพฑูรย์ อินต๊ะขัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รศ.ปริตต์ สายสี	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.ชัยวุฒิ โกเมศ	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.ดร.กฤษ สุจริตตั้งธรรม	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผศ.ดร.จตุรภัทร วงศ์สิริสถาพร	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.ดร.ณัฐตะวัน ลิ้มประสงค์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ผศ.ดร.ณัฐนรินทร์ เมธีวุฒินันทน์ ภาณุภัทรธนวัฒน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.ดร.ณัฐิยา ตันตรานนท์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.ธิดารักษ์ ลือชา	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ผศ.ดร.ธีรภัทร กิจจารักษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ผศ.ดร.บัณฑิตา อินสมบัติ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผศ.ดร.ปัณทัต กัลยา	**มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง**
ผศ.ดร.พลอยพรรณ สอนสุวิทย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
ผศ.ดร.ยุวดี พ่วงรอด	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผศ.ดร.วาทิต ธรรมเชื้อ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.วิศิษฐ์ ฤทธิบุญไชย	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
ผศ.ดร.ศิริมาศ โกศัลย์พิพัฒน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.อัจฉรา เมฆสุวรรณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.ดร.เชาวฤทธิ์ จั่นจีน	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
ผศ.ดร.แดน กุลรูป	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.สัญญา พันธุ์แพง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อ.ดร.จุฑามาส โหย่งไทย	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
อ.ดร.อภิรัฐ เจาะจง	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านน้ำปุ้น
อ.ดร.โชคทีรภัคญ์ ธนเศรษฐวัฒนา	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

สารบัญ

กลุ่มการศึกษา

- องค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาระดับประถมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่
  ดำรง มาตี๋ ภูเบศ พวงแก้ว ชูชีพ พุทธประเสริฐ และ ศิริมาศ โกศัลพิพัฒน์ 1
- องค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดเชียงใหม่
  วรรธนณัฐ กันทะใจ ชูชีพ พุทธประเสริฐ ศิริมาศ โกศัลพิพัฒน์ และ ภูเบศ พวงแก้ว 10
- การพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเชิงวิเคราะห์ โดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนนวมินทราชูทิศ มัชฌิม จังหวัดนครสวรรค์
  ประวีณธรรม ทองเกล็ด และ สุพรทิพย์ ธนภัทรโชติวัต 19
- องค์ประกอบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน
  วานิสสา จันทรานุสรณ์ ชูชีพ พุทธประเสริฐ ณัฐิยา ตันตรานนท์ และ ภูเบศ พวงแก้ว 29
- การพัฒนาทักษะการนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์ด้วยเครื่องมือออนไลน์เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาสาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
  วิจิตรา แซ่ตั้ง ชิดชนก วงค์เครือ พรนภา บุญนำมา อภิชาติ ตัณนิติศุภวงษ์ และ กัญญารัตน์ ไชยสงคราม 41
- การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้จากการทำงานเป็นฐานเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตรของนักศึกษาวิชาชีพครูสาขาวิชาการประถมศึกษา
  ศศิธร อินตุ่น และ อรกมล สุวรรณประเทศ 49
- ผลการพัฒนาความพร้อมเข้าสู่การเป็นผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวทางการเรียนรู้แบบยืดหยุ่น ด้วยชุดคลิปวิดีโอ และแบบทดสอบออนไลน์ ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
  ศรวัส ศิริ หทัยทิพย์ สิขัณฑกสมิต และ ดวงพร อุ่นจิตต์ 59
- การส่งเสริมสมรรถนะความเป็นพลเมืองทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปี ที่ 5 โดยการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษานอกห้องเรียน
  ฐิติพงศ์ กิจนัย ศศิเทพ ปิติพรเทพิน และ สมศักดิ์ เตชะโกสิต 71

- การจัดกิจกรรมเกมการศึกษาด้วยเกมมิฟิเคชันกับความสามารถทางพหุปัญญาของเด็กปฐมวัย
สุพิชญา ทีฆาวงค์ ศิริมาศ โกศัลย์พิพัฒน์ และ ดวงใจ เนตรตระสูตร 80
- ผลการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิ๊กซอว์เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมสาธิตมหาวิทยาลัยนเรศวร
ภควดี คงกรุด และ สุพรทิพย์ ธนภัทรโชติวัต 95
- แนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2
กฤษฎา อุดทา เชาวฤทธิ์ จั่นจีน และ ทินกฤตพัชร์ รุ่งเมือง 102
- แนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย
นพพร ขาวสะอาด เชาวฤทธิ์ จั่นจีน และ ทินกฤตพัชร์ รุ่งเมือง 114
- แนวทางการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยของโรงเรียนใน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2
อานุภาพ ปัญญาเฉียบ เชาวฤทธิ์ จั่นจีน และ ทินกฤตพัชร์ รุ่งเมือง 125
- แนวทางการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1
นวพล สุวรรณวัฒนสิริ เชาวฤทธิ์ จั่นจีน และ ทินกฤตพัชร์ รุ่งเมือง 137
- แนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2
มินตรา กาศเกษม เชาวฤทธิ์ จั่นจีน และ ทินกฤตพัชร์ รุ่งเมือง 148
- แนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ของกลุ่มเครือข่ายท่าปลา-นางพญา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2
เกวลิน อู่นาท เชาวฤทธิ์ จั่นจีน และ ทินกฤตพัชร์ รุ่งเมือง 159
- แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย
ยุทธนา กรรมสิทธิ์ เชาวฤทธิ์ จั่นจีน และทินกฤตพัชร์ รุ่งเมือง 171
- แนวทางการพัฒนาระบบสารสนเทศ เพื่อการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่
ชนกานต์ ตันโน เชาวฤทธิ์ จั่นจีน และ ชัชภูมิ สีชมภู 180

- ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2
  ปิยะพงศ์ ปาลี สุพิน ใจแก้ว และ ชัชภูมิ สีชมภู 189
- ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการสถานศึกษา ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์
  รภิษา จงณรงค์ชัย สุกัญญา รุจิเมธาภาส และ ทินกฤตพัชร์ รุ่งเมือง 198
- การพัฒนาแนวทางการบริหารกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ในสถานศึกษา กรณีศึกษา กลุ่มโรงเรียนบ้านนายาง ไร่อ้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1
  อดิเทพ บุตรทอง เชาวฤทธิ์ จั่นจีน ทินกฤตพัชร์ รุ่งเมือง 209
- แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์
  จิรายุทธ์ บุญจี้ หยกแก้ว กมลวรเดช และ ชัชภูมิ สีชมภู 220
- ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย
  ธีราพร ศรีนุช สุรเชษฐ์ บุญยรักษ์ และชัชภูมิ สีชมภู 228
- แนวทางการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดอุตรดิตถ์ กรณีศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพี้ อำเภอทองแสนขัน จังหวัดอุตรดิตถ์
  วาทิต ยาน้อย เชาวฤทธิ์ จั่นจีน และ ทินกฤตพัชร์ รุ่งเมือง 237
- แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไป ของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
  เนตรนภา ทับผดุง เชาวฤทธิ์ จั่นจีน และ ทินกฤตพัชร์ รุ่งเมือง 248
- การพัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2
  ชนิสรา จิตผ่อง ชัชภูมิ สีชมภู และ สุรเชษฐ์ บุญยรักษ์ 260
- แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานแนะแนวของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย
  สิริวรรณ เขียวสี ชัชภูมิ สีชมภู และ สุพิณ ใจแก้ว 269
- แนวทางการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ของผู้บริหารและครู โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดแพร่
  สุริยาวุธ สีสด ทินกฤตพัชร์ รุ่งเมือง และ เชาวฤทธิ์ จั่นจีน 279

- ทัศนคติและพฤติกรรมทางการเงินที่ส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของ สมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด จังหวัดอุตรดิตถ์
  ณรงค์ วันแว่น ภาศิริ เขตปิยรัตน์ และ เฉวียง วงค์จินดา 290
- การเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู โดยการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์
  กนกศักดิ์ ขุมโมกข์ ปุญญ์สุทธิญา ปรีญาวุฒิวัฒน์ ศศิญา ชลาภิรมย์ และ พรรณราย เทียมทัน 304
- แนวทางสนับสนุนการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียนสู่ความสำเร็จ โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์
  ธีรวัฒน์ เวชกามา 315
- ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์
  พิชญาลิญชญ์ เมืองพุ่ม สุกัญญา รุจิเมธาภาส ทินกฤตพัชร์ รุ่งเมือง 329
- ผลการจัดการเรียนรู้แบบ เอสเอสซีเอส ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
  จุฑามาศ ขุนพิลึกลือเดช 338
- แนวทางการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1
  ติสรณ์ ยิ้มปุย สายทิตย์ ยะฟู และปพนสรรค์ โพธิพิทักษ์ 343

กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

- ประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่มที่มีผลต่อความภักดีต่อตราสินค้า กรณีศึกษา บริษัท ทริเม็นดัส จำกัด (น้ำดื่ม ตรา พีแอนด์พี)
  ประพาส ปวงขจร และ ณัฐพล พันธุ์ภักดี 355
- การเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: แบบจำลองการกระตุ้นบรรทัดฐานของพฤติกรรมการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ
  พิพัฒพงศ์ ฟักแฟ และ มณีเนตร วรชนะนันท์ 368
- จากวิกฤตสู่ความสำเร็จ: เส้นทางและบทเรียนของบัณฑิตคณะเกษตรศาสตร์ ในฐานะเกษตรกรต้นแบบภายใต้หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ในบริบทการเกษตรยุคใหม่
  สุรัสวดี อินทร์ชัย วัชรพงษ์ วัฒนกูล ภัทรวุฒิ สมยานะ และ ถนัด บุญชัย 377

- ปัจจัยความเชื่อด้านสุขภาพที่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษของผู้บริโภคในประเทศไทย
  นภนนท์ หอมสุด สุภาวรรณ ลิ้มวิไลกุล อิสรีย์ นิธิธีราพร และ ศริสภาดา พวงอุบล 389
- ประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
  วิไลลักษณ์ วังสการ และ วิลาสินี จินตลิขิตดี 400
- เบบี้โจลี่สตาร์: การวิเคราะห์วรรณกรรมเพลงของศิลปินเจเนอเรชันซี
  ณัฐกรณ์ สร้อยสนธิ์ และ ปรียารัตน์ เชาวลิตประพันธ์ 409
- ลักษณะและหน้าที่ของคำยืมภาษาอังกฤษในภาษาไทยบนสื่อสังคมออนไลน์
  ขนิษฐา ใจมโน 424
- กรอบแนวคิดการดำเนินนโยบายจัดการเรียนการสอนหลักสูตรต้านทุจริตศึกษา ของโรงเรียนเอกชนในจังหวัดลำปาง
  นรินทร์ แก้วร่วมวงศ์ พฤกษา เครือแสง และ ณัฏฐ์ดนัย ประเทืองบริบูรณ์ 434
- รูปแบบการสร้างเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืนของเทศบาลตำบลบ่อแฮ้วหนองกระทิง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
  วิทยา วงค์ชมภู ณัฏฐ์ดนัย ประเทืองบริบูรณ์ และ วิศท์ เศรษฐกร 443
- การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบในตลาดเฉพาะกลุ่มที่กำลังเติบโต: หลักฐานเชิงประจักษ์จากการท่องเที่ยวเชิงชาในประเทศไทย
  มณีเนตร วรชนะนันท์ และ พิพัฒพงศ์ ฟักแฟ 458
- กรอบแนวคิดเพื่อศึกษาการพัฒนาทักษะในการปฏิบัติงานเพื่อขับเคลื่อนภารกิจ อย่างมีประสิทธิภาพขององค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง
  คนึงนิจ ลือภะ วิทศ์ เศรษฐกร และ ณัฏฐ์ดนัย ประเทืองบริบูรณ์ 467
- การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนากระบวนการสร้างนักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงยุคดิจิทัล*พิชญาพร ประครองใจ* 484
- การวิเคราะห์มุมมองทางอุดมการณ์หลังยุคอาณานิคมในสังคมอินเดียผ่าน ตัวละครหลักในวรรณกรรม เรื่อง พยัคฆ์ขาวรำพัน โดย อราวินด์ อดิก
  Yutthaphoom Suwannabut and Todsapon Suranakkharin 496
- ความตายในนวนิยายเรื่องผุดเกิดมาลาร่ำ แชมเปญจ์ ซูเปอร์โนวา และการฆ่าตัวตายครั้งสุดท้ายของชาลี และความตายของหญิงสาว
  หนึ่งฤทัย คลองยวน พัชลินจ์ จีนนุ่น และ วราเมษ วัฒนไชย 509

- ระดับปัจจัยการบริหารและความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง
  รัชชพงษ์ ชัชวาลย์ ปฐมพร จันทร์เขต ตะวัน รัตนประเสริฐ อรวีร์ ปานนาค อริศรา สุขขวัญ ปิยกุล จันทบูรณ์ และ สุจินต์ แก้วเกิด 518
- มุมมองและความขัดแย้งต่อเพศวิถีในสถาบันครอบครัวจากบทละครโทรทัศน์ เรื่อง จาฤกรติชา
  กมลชนก แซ่จุ่ง พัชลินจ์ จีนนุ่น และ อลิสา คุ่มเคี่ยม 527
- มาตรการปล่อยตัวชั่วคราวในคดีอาญา ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายประเทศไทยกับกฎหมายประเทศสวีเดน
  กมล ศิริวัฒนากุลไพศาล และ ชัชชัย ยุระพันธุ์ 538
- สุนทรียภาพเชิงวรรณศิลป์และกลวิธีการใช้ภาพพจน์ เพื่อการสื่อความหมายในบทเพลงจังหวัดลำปาง
  อรทัย สุขจ๊ะ 548
- กาลครั้งหนึ่งในความฝัน : การศึกษาความรุนแรงในนวนิยายเชิงจิตวิทยา
  เจิมอักษร ถนอมลิขิตวงศ์ พัชลินจ์ จีนนุ่น และ สมิทธ์ชาต์ พุมมา 560
- ภาพแทนของผู้หญิงเกาหลีในนวนิยายแปล เรื่อง เดอะเวเจอเทเรียน ของ ฮันกัง
  ฐิติมา คงชนะ พัชลินจ์ จีนนุ่น และจริญญา ธรรมโชโต 576
- ภาพแทนของผู้สูงวัยที่ปรากฏในนวนิยายแปลเรื่อง ความหวังสุดท้ายของคุณยายคิริโกะ
  ฐานิญา วิจิตรโสภา พัชลินจ์ จีนนุ่น และ สมิทธ์ชาต์ พุมมา 588
- พัสดุ หมาจร และดาวหมา: การสื่อความหมายของสังคมไทยในนวนิยายร่วมสมัยเรื่อง พัสดุจากดาวหมา
  กัญวราภัสร์ รัตนมาลา พัชลินจ์ จีนนุ่น และ ศรีอังคาร ถาวโรฤทธิ์ 600
- บทบาทความสำคัญของโองการทำน้ำมนต์สะเดาะพระเคราะห์ จากตำราพุทธศาสตร์ ของ กำนันหนู จารุพันธ์ วัดภูผาภิมุข จังหวัดพัทลุง
  ธีรพงศ์ ทิพย์สุราษฎร์ ปรียารัตน์ เชาวลิตประพันธ์ และ พัชลินจ์ จีนนุ่น 608
- มาตรการบังคับใช้กฎหมายเพื่อแก้ปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว ในจังหวัดสงขลา
  นัฐมล ลำเลียงพล 617
- การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเด็กไทยในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6
  ปริญญา สมแก้ว พัชลินจ์ จีนนุ่น และ อลิสา คุ่มเคี่ยม 627
- การศึกษาความรุนแรง และภาวะสุดโต่งทางอารมณ์ในนวนิยาย เรื่อง สองชีวิต
  ธนวินท์ ปิ่นเกตุ พัชลินจ์ จีนนุ่น และ สมิทธ์ชาต์ พุมมา 643

- ผลการจัดการเรียนรู้แบบบรรยายร่วมกับเกมดิจิทัลต่อความสามารถในการอธิบาย หลักกฎหมายล้มละลายของนักศึกษาระดับปริญญาตรี
  นันทรัตน์ เตชะมา และ อัญชลี วิมลศิลป์.....652
- “ชุมทางวัฒนธรรม”: ประเพณีประจำถิ่นกับการนำเสนออัตลักษณ์ ของชาวอำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์
  รัชชานนท์ จิตรีสรรพ และ วัชราภรณ์ ดิษฐป้าน.....662
- แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสนาม แขวงทางหลวงบุรีรัมย์
  ปวิษา จันดาหงส์ วาสนา คำมาก และ รังสรรค์ สุคำภา.....686
- ภาพสะท้อนสังคมชาวใต้ในวรรณกรรมรวมเรื่องสั้น ‘ลิกอร์พวกเขาเปลี่ยนไป’
  สุวิตา เชาวลิต พัชลินจ์ จีนนุ่น และ สมิทธ์ชาต์ พุมมา.....697
- การศึกษาโศกนาฏกรรมของผู้หญิงในสังคมเมืองในนวนิยายเรื่อง อันธการ
  วรวิทย์ แสงศรีจันทร์ พัชลินจ์ จีนนุ่น และสมิทธ์ชาต์ พุมมา.....709
- การจัดการปกครองชุมชนในยุคดิจิทัล: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง อำเภอโคกสูง จังหวัดสระแก้ว
  จันทร์วลัย วรลักษ์ ชัยยันต์ เวลุวันนัย และ รังสรรค์ สุคำภา.....720
- แนวทางการกระจายการถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปเพื่อการเกษตรสำหรับผู้ไร้ที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย: กรณีศึกษาพื้นที่อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว
  ปรมินทร์ จันทรกาล และ รังสรรค์ สุคำภา.....727
- การวิเคราะห์ลักษณะการเสียชีวิตและจุดเสี่ยงบนท้องถนนในจังหวัดสระแก้ว (พ.ศ. 2564 - 2568)
  รัตนาภรณ์ อินทรชมภู พรพรรณ สุขประเสริฐ และ รังสรรค์ สุคำภา.....737
- ปัจจัยและประสิทธิภาพการจัดการขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโจด อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว
  ศิริญา สาลีงาม ทิพย์อัปสร เวชเฟื่อง และ รังสรรค์ สุคำภา.....745
- ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของกองร้อยตำรวจตระเวนชายแดน อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว: บทวิเคราะห์ผสานวิธี
  เพชรมงคล รัศสง่า อภินันทชัย สายสิงห์ และ รังสรรค์ สุคำภา.....754
- แนวทางการยกระดับการบริหารงานภาครัฐดิจิทัลของเทศบาลตำบลฟากห้วย อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว
  นันทพงษ์ ปานไชย อุกฤษฎ์กุล บุญเต็ม และ รังสรรค์ สุคำภา.....765

- วัฒนธรรมองค์กรและคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดสำนักงานสรรพสามิตภาคที่ 5
  รจนา กาซ้อง ภาศิริ เขตปิยรัตน์ และ ศิริกานดา แหยมคง 775
- ประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำป่าสัก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์
  จิรโรจน์ บุญราช 791
- กระบวนการคิดเชิงออกแบบในการพัฒนาทักษะดิจิทัลและความรอบรู้ทางการเงิน สำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดสมุทรสงคราม
  ศุภการ สิริไพศาล อัญมณี ชูมณี และ อภิชาติ มหาราชเสนา 798
- การยอมรับเทคโนโลยีและทัศนคติที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ ของข้าราชการครูสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2
  ศุรศักดิ์ มูลทา อิราวัฒน์ ชมระกา และ ภาศิริ เขตปิยรัตน์ 809
- ความคาดหวังต่อคุณลักษณะทางวิชาชีพของผู้ให้บริการในบริบทพหุวัฒนธรรม: กรณีศึกษาอุตสาหกรรมบริการภาคใต้ของประเทศไทย
  สมหมาย โชติรัตน์ ปนัดดา ศิริพานิช ณับปราน เตียวสกุล นิสิตา ฤทธาภิรมย์ และ โสภิดา ขาวหนูนา 821

กลุ่มวิทยาศาสตร์

- นวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด สำหรับวิสาหกิจชุมชน จังหวัดอุดรธานี
  ณัฐกิตติ์ แสนทอง ชิตพล คงศิลา และ สุทิน พลบูรณ์ 832
- ระบบช่วยสื่อสารกับผู้พิการทางการสื่อสารด้วยการแปลภาษามืออัตโนมัติ
  ธนกฤต มินภักดี ภาณุพงศ์ มาตสิงห์ ธนิรัตน์ ยอดดำเนิน 843
- การแยกแบคทีเรียที่ปนเปื้อนจากสลัดผักพร้อมบริโภค
  นัทธมน รุ่งจรัสศิริ ศิริวัฒน์ คูเจริญไพบูลย์ จินตนา ว่องวิกย์การ และ กัญณิภา ทัศนภักดิ์ 857
- ศักยภาพของปุ๋ยชีวภาพแหนแดงในการทดแทนปุ๋ยเคมีต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของผักสลัดกรีนคอส
  เอกราช ปานทอง จักรพันธ์ ธูปทอง ปุณณดา ทะรังศรี กัญชพร นอบเผือก และ จักรกฤช ศรีละออ 866
- การพัฒนาระบบบริหารจัดการประชุมกองทุนหมู่บ้าน พร้อมระบบแจ้งเตือนผ่าน Line API และการเข้าถึงเอกสารออนไลน์
  อธิวัชร์ โกสุมา และ ธนิรัตน์ ยอดดำเนิน 875

- การศึกษาการลดปริมาณฝุ่นละอองภายในศาลาประชาคมแบบกึ่งเปิดโล่งโดยใช้ม่านอากาศร่วมกับระบบความดันบวกด้วยวิธีการจำลองพลศาสตร์ของไหลเชิงคำนวณ
  ภูวสิษฐ์ ตุ่นแก้ว วัชพล โรจนรัตนางกูร และ อาภิรักษ์ หกพันนา 886
- อิทธิพลของการใช้พืชปุ๋ยสดตระกูลถั่วต่อการปรับปรุงสมบัติทางกายภาพและเคมีของดินถม
  กันตา ด้วงหิรัญ กัลยรัตน์ อ่ำจิตต์ ปณิธิ อิ่มชาลี ปุณณดา ทะรังศรี กัญชพร นอบเผือก และ จักรกฤช ศรีละออ 899
- กระถางต้นไม้ชีวภาพจากของเหลือทิ้งทางการเกษตร: สมบัติทางกายภาพและประสิทธิภาพต่อการเจริญเติบโตของผักสลัดกรีนคอส
  วรรณพร ฟั่นมงคล ศุภกฤต ศรีสวัสดิ์ ณัฐณิชา เม่นเผือก กัญชพร นอบเผือก จักรกฤช ศรีลออ และ ปุณณดา ทะรังศรี 908
- การประเมินการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของการปลูกข้าวแบบอินทรีย์พันธุ์ กข-แม่โจ้ 2 และการจัดการฟางข้าว
  แสนวสันต์ ยอดคำ จันทนี พงศ์คีรีวัฒนะ ปาริชาติ โคตรอุต พัชรี อินธนู จุฑาภรณ์ ชนะถาวร นเรศ ใหญ่วงศ์ และ น้ำทิพย์ เรืองดี 920
- การศึกษาคุณลักษณะทางกายภาพเคมีและปริมาณสารพฤกษเคมีรวมของสารสกัดน้ำตำรับยาหอมอินทจักร์เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ส่งเสริมสุขภาพหัวใจและหลอดเลือด
  สุนีย์ เจริญวุฒิธรรม จุฬา วิริยะบุบผา และ วันวิสาข์ ศรีสุเมธชัย 929

กลุ่มการศึกษา

องค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาระดับประถมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่

Components of Academic Administration in the Digital Age for Primary Schools in Chiang Mai Province

ดำรง มาตี๋[1*] ภูเบศ พวงแก้ว[2] ชูชีพ พุทธประเสริฐ[3] และ ศิริมาศ โกศัลพิพัฒน์[4]

[1*] นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

[2,3,4] อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

*corresponding author e-mail: dumrongmatee1969@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาระดับประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ และ 2) เพื่อตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบของการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาระดับประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการ 2 ขั้นตอน คือ 1) การสังเคราะห์องค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัล จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ จำนวน 15 แหล่ง และ 2) การตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัล จากการสนทนากลุ่ม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบองค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัล ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) การพัฒนาหลักสูตรที่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลก (2) การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ (3) การใช้สื่อ นวัตกรรมเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ และ (4) การวัดและประเมินผลที่บูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ 2) ผลการตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่าทั้ง 4 องค์ประกอบหลัก ได้รับการตรวจสอบและยืนยันความถูกต้องและความเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 88.88

คำสำคัญ : องค์ประกอบการบริหารงานวิชาการ เทคโนโลยีดิจิทัล ประถมศึกษา

Abstract

This research aimed to 1) synthesize the components of academic administration in the digital era for primary schools in Chiang Mai Province, and 2) verify and confirm the components of academic administration in the digital era for primary schools in Chiang Mai Province. This study employed a qualitative research approach consisting of two stages: 1) synthesizing the components of academic administration in the digital era through a review of 15 related documents and research studies, both domestic and international; and 2) verifying and confirming the components of academic administration in the digital era through focus group discussions. The statistics used for

data analysis included frequency, percentage, and content analysis. The research findings revealed that: 1) the components of academic administration in the digital era consisted of 4 main components, namely (1) curriculum development that keeps pace with societal and global changes, (2) instructional management integrating digital technology and artificial intelligence, (3) the use of media and innovations in digital technology and artificial intelligence, and (4) measurement and evaluation integrating digital technology and artificial intelligence; and 2) the results of the verification and confirmation of the components of academic administration in the digital era by experts indicated that all 4 main components were verified and confirmed as accurate and appropriate, accounting for 88.88 percent.

Keywords: Components of academic administration, Digital technology, Primary Education

บทนำ

ในยุคการเปลี่ยนแปลงพลิกผัน เทคโนโลยีดิจิทัลได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนรู้และการสื่อสารอย่างก้าวกระโดด ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมอย่างมีนัยสำคัญ (จิติมา วรรณศรี, 2564) ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) ได้กำหนดกรอบการพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการยกระดับคุณภาพการศึกษา การพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 อันได้แก่ การคิดเชิงวิพากษ์ ความคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อเตรียมทรัพยากรมนุษย์ให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) จึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการศึกษาผ่านแพลตฟอร์ม e-Learning (UNESCO, 2020) อย่างไรก็ตาม ระบบการศึกษาไทยยังคงเผชิญปัญหาด้านคุณภาพผู้เรียน คุณภาพบุคลากร และความเสมอภาคทางการศึกษา โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) มาตรฐานการศึกษาชาติที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ คุณภาพผู้เรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาบุคลากร และการประกันคุณภาพ ยังต้องการการขับเคลื่อนที่เข้มแข็ง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562) การบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพ จึงเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียน ผ่านการวางแผนหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ตลอดจนการพัฒนาครูให้มีทักษะ การสอนในยุคดิจิทัลเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในทุกมิติ (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2562)

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่ (2566) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า เป็นองค์กรหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษา มุ่งพัฒนาผู้เรียนสู่การเรียนรู้สู่โลกยุคใหม่ แต่ข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาของจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าโรงเรียนประถมศึกษา ยังมีความแตกต่างกันระหว่างเขตเมืองและชนบทในด้านโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล โรงเรียนใน พื้นที่ห่างไกลยังประสบปัญหาการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง และขาดแคลนอุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัย (สมศักดิ์ ภู่วิภาดาวรรธน์, 2563) การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลจึงต้องอาศัยผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการที่เข้มแข็ง สามารถสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นคุณภาพ นำเทคโนโลยีมาส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก และพัฒนาทักษะดิจิทัลของครูอย่างต่อเนื่อง (Robinson et al., 2018) กระบวนทัศน์การบริหารงานวิชาการใน

ยุคดิจิทัลควรมีลักษณะยืดหยุ่น เน้นการมีส่วนร่วม และบูรณาการ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก คือ หลักสูตรที่ปรับตัวได้ (Adaptive Curriculum) การจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสาน (Hybrid Teaching and Learning) และการประเมินผลที่หลากหลายและต่อเนื่อง (Diverse and Continuous Assessment) บนฐานของนิเวศการเรียนรู้ดิจิทัลที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น (วิจารณ์ พานิช, 2565) จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกำหนดองค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลที่เหมาะสมกับบริบทเฉพาะของสถานศึกษาระดับประถมศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่อย่างชัดเจน

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาองค์ประกอบของการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาระดับประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลที่ทันสมัย เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาในยุคปัจจุบันอันจะส่งผลให้โรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ มีระบบการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและทันสมัยยิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษา

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสังเคราะห์องค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษา

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

2.1 การศึกษาเอกสาร แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษา ของนักวิชาการและนักการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ (Document Analysis) จำนวน 15 แหล่ง สรุปผลโดยใช้เกณฑ์การแจกแจงความถี่จากแหล่งข้อมูลที่นำมาสังเคราะห์ที่มีค่าความถี่ตั้งแต่ 9 ขึ้นไป ซึ่งเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 60 ของแหล่งข้อมูลทั้งหมด แล้วนำมาจัดลำดับตามจำนวนความถี่ของแต่ละองค์ประกอบ

2.2 การสังเคราะห์องค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัล

3. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแหล่งข้อมูลที่เป็นแนวคิด และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของนักวิชาการและนักการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยใช้การหาค่าความถี่และร้อยละ การจัดลำดับตามความถี่ของข้อมูล เสนอเป็นตารางการสังเคราะห์องค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษา

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

1.1 อาจารย์ ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ หรือนักวิชาการทางด้านบริหารการศึกษา จำนวน 9 คน โดยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) ซึ่งได้กำหนดเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้ 1) เป็นอาจารย์ ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ หรือนักวิชาการทางด้านบริหารการศึกษา ที่ปฏิบัติงานมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี 2) เป็นผู้สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาเอก ในสาขาวิชาการบริหารการศึกษาหรือสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และ 3) เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาการบริหารการศึกษาหรือสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และแบบตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

3.1 การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ซึ่งเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์การคัดเลือกที่ได้กำหนดไว้ เพื่อร่วมพิจารณาตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษา พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับองค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษา ที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร ระยะเวลา 3 ชั่วโมง โดยคำนึงตามหลักเกณฑ์จริยธรรมในมนุษย์

3.2 สรุปประเด็นการสนทนากลุ่มจากการตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาตามฉันทามติ และข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาสรุปเป็นองค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษา

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และผลการตรวจสอบ และยืนยันจากแบบตรวจสอบ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Thematic Analysis)

ผลการวิจัย

1. ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษา ซึ่งได้จากการศึกษาแนวคิด จากเอกสารและงานวิจัยของนักวิชาการที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาสรุปเป็นตารางสังเคราะห์องค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษา ตามหลักการพิจารณาค่าความถี่สอดคล้องกับแนวคิดของนักวิจัย ที่มีค่าความถี่ตั้งแต่ 9 ขึ้นไป ซึ่งเท่ากับหรือร้อยละ 60 ขึ้นไป โดยผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าองค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษารายด้านที่มีความคล้ายคลึงกัน แต่นักวิชาการและนักการศึกษาเรียกชื่อต่างกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงรวมองค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษา ที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน แล้วตั้งชื่อใหม่ที่เหมาะสมและชัดเจน เลือกใช้ชื่อตามองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง ผลปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษา

องค์ประกอบการบริหาร งานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถาน ศึกษา	1. ณพรรษกร ชัยพรม (2565)	2. จิรภา บุญสุด (2568)	3.ศิริพงษ์ กลั่นไพฑูรย์ (2564)	4. อรินชยา คะพังพินิจการ (2564)	5. หทัยชนก พรหมสว่างศิลป์ (2566)	6. ศิริพร จงเพลินภาพร (2568)	7. ณัฐสิริ ละน้อย (2568)	8. วิไลลักษ์ รู้กิจ (2566)	9. สุกัญญา โอคอนเนอร์ (2025)	10. ยุพา พรมแย้ม (2562)	11. น้ำฝนจีรกรณ์ ไชรัศมีและสุทธิพงศ์ หกสุวรรณ (2566)	12. สุกัญญา แซ่ม้อย (2566)	13. ชุณวัฒน์ ปุงบางกระดี่และคณะ (2568)	14. Fernández, A (2023)	15. Gafurov, I. R (2020)	**ความถี่(15)**	**ร้อยละ(100)**
1. การพัฒนาครู	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓				✓				✓	8	53.33
2. การพัฒนาหลักสูตรที่เท่าทันการเปลี่ยน แปลงของสังคมและโลก	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	15	100
3. การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญา ประดิษฐ์	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	15	100
4. การนิเทศการเรียนการสอน	✓	✓			✓	✓			✓			✓	✓	✓		8	53.33
5. การใช้สื่อ นวัตกรรมเทคโนโลยีดิจิทัล และปัญญาประดิษฐ์	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	15	100
6. การวิจัยและนวัตกรรม				✓			✓		✓			✓				4	26.67
7. การวัดและประเมินผลที่บูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญา ประดิษฐ์	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	15	100

จากตารางที่ 1 พบว่าองค์ประกอบของการบริหารวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษา มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การพัฒนาหลักสูตรที่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลก 2) การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ 3) การใช้สื่อ นวัตกรรมเทคโนโลยีดิจิทัล และปัญญาประดิษฐ์ และ 4) การวัดและประเมินผลที่บูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์

2. ผลการตรวจสอบและยืนยัน ทั้ง 4 องค์ประกอบการบริหารวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษา มีความถูกต้องและมีความเหมาะสม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 88.88 ผลปรากฏดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบการบริหารวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษา (n=9)

องค์ประกอบการบริหารวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษา	ถูกต้อง	เหมาะสม
1. การพัฒนาหลักสูตรที่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลก	88.88	88.88
2. การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์	88.88	88.88
3. การใช้สื่อ นวัตกรรมเทคโนโลยีดิจิทัล และปัญญาประดิษฐ์	88.88	88.88
4. การวัดและประเมินผลที่บูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์	88.88	88.88

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษา พบว่ามี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การพัฒนาหลักสูตรที่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลก 2) การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ 3) การใช้สื่อ นวัตกรรมเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ และ 4) การวัดและประเมินผลที่บูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ ทั้งนี้เพราะสถานศึกษาระดับประถมศึกษาที่ต้องบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลระหว่างเขตเมืองและชนบท สอดคล้องกับแนวคิดของ Gafurov et al. (2020) ที่ระบุว่าการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์การศึกษาในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องปรับรูปแบบการบริหารให้รองรับการเข้าถึงและใช้เทคโนโลยีอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ การที่องค์ประกอบด้านการใช้สื่อและนวัตกรรมดิจิทัลแยกออกมาอย่างชัดเจนจากการจัดการเรียนการสอน สะท้อนความซับซ้อนของการบริหารสื่อในยุคปัจจุบันที่ต้องอาศัยระบบ การจัดการเฉพาะ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของศิริพร จงเพลินพัฒนา (2568) ที่เน้นย้ำความสำคัญของการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่และปัญญาประดิษฐ์เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา

2. ผลการตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่าทั้ง 4 องค์ประกอบมีความถูกต้องและความเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 88.88 ทั้งนี้เพราะองค์ประกอบที่ได้จากการสังเคราะห์มีความถูกต้องและความเหมาะสม ส่งผลให้ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องเป็นไปในทิศทางเดียวกันว่าสามารถนำไปใช้เป็นกรอบแนวทางในการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุกัญญา แช่มช้อย (2566) ที่กล่าวว่า การบริหารวิชาการที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคพลิกผัน ต้องมุ่งสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ดิจิทัลที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน เช่นเดียวกับสมศักดิ์ ภู่วิภาดาวรรธน์ (2563) ที่เสนอว่าการบริหารโรงเรียนในยุคดิจิทัลของจังหวัดเชียงใหม่ จำเป็นต้องอาศัยกลไกการบริหารจัดการบนพื้นฐานของข้อจำกัดเชิงพื้นที่ บูรณาการเครื่องมือเทคโนโลยีเข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่น และส่งเสริมให้ครูผู้สอนมีสมรรถนะด้านดิจิทัล

ข้อเสนอแนะ

1. ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำองค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาระดับประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ทั้ง 4 องค์ประกอบ ไปใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศในการวางแผนพัฒนาคุณภาพงานวิชาการของสถานศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมดิจิทัล

2. หน่วยงานต้นสังกัดสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการกำหนดนโยบาย หรือแผนพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของผู้บริหารและครู เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลอย่างเป็นระบบ

3. ควรนำองค์ประกอบที่ได้ไปพัฒนาเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดี (Best Practices) หรือรูปแบบ (Model) การบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาระดับประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ที่สามารถปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะโรงเรียนในพื้นที่ชนบทห่างไกล

สรุปผลการวิจัย

1. องค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษา เป็นผลมาจากการบูรณาการองค์ประกอบกับแนวคิดดิจิทัลของสถานศึกษา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การพัฒนาหลักสูตรที่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลก 2) การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ 3) การใช้สื่อ นวัตกรรมเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ และ 4) การวัดและประเมินผลที่บูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์

2. ผลการตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบ พบว่าองค์ประกอบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาระดับประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ที่พัฒนาขึ้นทั้ง 4 องค์ประกอบ มีความถูกต้องและความเหมาะสมตามความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งสามารถนำไปใช้พัฒนาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการงานวิชาการข องสถานศึกษา

การนำไปใช้ประโยชน์ประยุกต์ใช้ได้จริง

สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในระดับประถมศึกษา สามารถนำองค์ประกอบทั้ง 4 องค์ประกอบ ไปใช้เป็นกรอบเชิงกลยุทธ์ ในการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ดร.ภูเบศ พวงแก้ว รศ.ดร.ชูชีพ พุทธประเสริฐ และ ดร.ศิริมาศ โกศัลพิพัฒน์ อาจารย์ที่ปรึกษาที่ให้ข้อเสนอแนะ ตลอดจนผู้บริหารสถานศึกษาและคณะครูทุกท่านที่อนุเคราะห์ให้ข้อมูลในการศึกษาวิจัย

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). *มาตรฐานการศึกษาชาติ พ.ศ. 2561*. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

จิติมา วรรณศรี. (2564). *การบริหารจัดการศึกษายุคดิจิทัล* (พิมพ์ครั้งที่ 1). รัตนสุวรรณการพิมพ์.

จีรภา บุญสุด. (2568). แนวทางการบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเทศบาลเมืองหล่มสัก. *วารสารวิจัยธรรมศึกษา*, *8*(2), 311-324.

ชุณวัฒน์ ปุงบางกระดี่และคณะ. (2568). การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาเอกชนในยุคปัญญาประดิษฐ์. *วารสารการบริหารการจัดการและการพัฒนาที่ยั่งยืน, 3*(1), 300-316.

ณพรรษกรณ์ ชัยพรม. *(2565). การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตร [วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต].* มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ณัฐสิริ ละน้อย. *(2568).* การบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนแม่สอด-ท่าสายลวด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตากเขต 2. *วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย (สพบท.), 7*(4), 213-232.

นัฏจรีภรณ์ ไขรัศมี และสุทธิพงศ์ หกสุวรรณ. (2566). การพัฒนาแนวทางการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2. *วารสารการบริหารการศึกษา มมร.วิทยาเขตร้อยเอ็ด, 3*(3), 51-63.

ยุพา พรมแย้ม. (2562). *การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารในอำเภอบางบัวทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2*. [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต], สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

วิจารณ์ พานิช. (2565). *การเรียนรู้เพื่อศตวรรษที่ 21 (พิมพ์ครั้งที่ 6)*. มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2562). *การพัฒนาหลักสูตรและการสอน (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. ธนาเพรส.

วิไลลักษณ์ รู้กิจ. (2566). *การบริหารงานวิชาการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 3.* [วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

ศิริพร จงเพลินนภาพร. (2568). *แนวทางการยกระดับคุณภาพการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรีเขต 1.* [วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยบูรพา.

ศิริพงษ์ กลั่นไพฑูรย์. (2564*). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.* [วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สมศักดิ์ ภู่วิภาดาวรรธน์. (2563). การบริหารโรงเรียนในยุคดิจิทัล: บริบทโรงเรียนในจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 7*(2), 33–48.

สุกัญญา โอคอนเนอร์. (2025). การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์. *วารสารเสฏฐวิทย์ปริทัศน์. 5*(1), 88-105.

สุกัญญา แช่มช้อย.(2566). *การบริหารวิชาการที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคพลิกผัน* (พิมพ์ครั้งที่2). สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580*. ราชกิจจานุเบกษา.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *สภาวะการศึกษาไทย 2561/2562 การปฏิรูปการศึกษาในยุคดิจิทัล.* สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่. (2566). *ข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2566*. สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่.

หทัยชนก พรหมสว่างศิลป์. (2566). *การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี 1.* [วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยคริสเตียน.

อริญชยา ตะพังพินิจการ. (2564*). แนวทางการพัฒนาการบริหารวิชาการโรงเรียนนำร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรีตามแนวคิดทักษะนวัตกรพลิกผัน*. [วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Fernández, A., Gómez, B., Binjaku, K., & Kajo Meçe, E. (2023). *Digital transformation initiatives in higher education institutions: A multivocal literature review*. *Education and Information Technologies*, *28*, 12351–12382. https://doi.org/10.1007/s10639-022-11544-0.

Gafurov, I. R., Safiullin, M. R., Akhmetshin, E. M., Gapsalamov, A. R., & Vasilev, V. L. (2020). Change of the higher education paradigm in the context of digital transformation: From resource management to access control. *International Journal of Higher Education*, *9*(3), 71–85.

Robinson, V. M. J., Lloyd, C. A., & Rowe, K. J. (2018). The impact of leadership on student outcomes:

An analysis of the differential effects of leadership types. Educational Administration Quarterly, 44(5), 635–674. https://doi.org/10.1177/0013161X08321509.

UNESCO. (2020). Education in a post-COVID world: Nine ideas for public action. *International Commission on the Futures of Education.* https://en.unesco.org/futuresofeducation/.

องค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดเชียงใหม่

Components of Active Learning Management in Education Sandbox Schools, Chiang Mai Province

วรรธนณัฐ กันทะใจ[1*] ชูชีพ พุทธประเสริฐ[2] ศิริมาศ โกศัลพิพัฒน์[3] และ ภูเบศ พวงแก้ว[4]

[1*] นักศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

[2,3,4] อาจารย์ประจำหลักสูตรการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

*corresponding author e-mail: patcy25192555@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก 2) เพื่อตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการ 2 ขั้นตอน คือ 1) การสังเคราะห์การบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ จำนวน 15 แหล่ง 2) การตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก จากการสนทนากลุ่ม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1. องค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักสูตรที่สอดคล้องกับฐานสมรรถนะและบริบทพื้นที่ 2) กระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู 3) การประเมินผลตามสภาพจริงและมุ่งเน้นสมรรถนะของผู้เรียน 4) การใช้สื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีดิจิทัล และปัญญาประดิษฐ์ของครู 5) ระบบนิเวศการเรียนรู้ 6) การบริหารจัดการเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้เชิงรุก และ 7) การสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือและการมีส่วนร่วมเชิงพื้นที่ และ 2. ผลการตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า องค์ประกอบทั้ง 7 ดังกล่าว ได้รับการตรวจสอบและยืนยันความถูกต้องและความเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 77.78 ถึง 100

คำสำคัญ : การบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

Abstract

This research aimed to: 1) synthesize the components of active learning management, and 2) verify and confirm those components. This qualitative study was conducted in two phases: first, synthesizing active learning management components through a review of 15 relevant domestic and international documents and research studies; and second, verifying and confirming the components through focus group discussions. Data were analyzed using frequency, percentage, and content analysis. The findings revealed that active learning management in schools within the Chiang Mai Educational Innovation Zone comprised seven components: 1) a competency-based curriculum aligned with local context, 2) teachers' active learning processes, 3) authentic and competency-focused learner assessment, 4) teachers' use of media, innovation, digital technology, and artificial intelligence, 5) a learning ecosystem, 6) administrative

management supporting active learning, and 7) the development of collaborative networks and area-based participation. All seven components were verified and confirmed by experts as accurate and appropriate, with consensus ranging from 77.78 to 100 percent.

Keywords : active learning management, educational sandbox

บทนำ

โลกในศตวรรษที่ 21 มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาทั่วโลก รวมทั้งการศึกษาไทยที่มุ่งขับเคลื่อนประเทศด้วยนโยบาย Thailand 4.0 ซึ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานความรู้และนวัตกรรม แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 กล่าวว่า ครูในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้มาเป็น "ครูนวัตกร" ที่สามารถบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัล ปัญญาประดิษฐ์ และนวัตกรรมเข้ากับการจัดการเรียนรู้ได้อย่างสร้างสรรค์ ที่มุ่งยกระดับสมรรถนะครูให้สามารถสร้างนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน (สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับจุฑารัตน์ สุขสบายและคณะ (2567) พบว่า "ครู" เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในกระบวนการพัฒนาการศึกษา ความเป็นนวัตกรการศึกษาของครูจะช่วยให้เกิดแนวการจัดการเรียนรู้ที่มีวิธีการสอนแบบใหม่ ๆ และหลากหลาย ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning Management) จึงเป็นกระบวนการสำคัญที่เชื่อมโยงนโยบายการศึกษาสู่การปฏิบัติในชั้นเรียน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Bonwell, 1991) จากผลการศึกษาของ OECD (2016) พบว่าครูจำนวนมากยังไม่มั่นใจในการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ เนื่องจากขาดการพัฒนาที่เป็นระบบและการส่งเสริมสนับสนุนจากสถานศึกษา สอดคล้องกับข้อมูลของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่ (2565) ที่พบว่าครูเพียงร้อยละ 35 เท่านั้นที่ได้รับการอบรมด้านการจัดการเรียนรู้เชิงนวัตกรรม การส่งเสริมให้การบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกเกิดผลในทางปฏิบัติและนำไปสู่การเสริมสร้างความเป็นนวัตกรของครูจึงจำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบที่หลากหลาย ทั้งด้านหลักสูตรที่สอดคล้องกับสมรรถนะและบริบทพื้นที่ กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การประเมินผลตามสภาพจริง สมรรถนะครูด้านสื่อและเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ ระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลง การบริหารจัดการที่คล่องตัว และการสร้างภาคีเครือข่ายเชิงพื้นที่ จังหวัดเชียงใหม่เป็นหนึ่งในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาตามพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาพ.ศ. 2562 ที่มุ่งพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับริบทท้องถิ่น โดยให้สถานศึกษามีอิสระ คล่องตัวในการบริหารจัดการ และสามารถออกแบบหลักสูตร และนวัตกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น โครงงานเป็นฐาน การใช้ชุมชนเป็นฐาน และ การจัดการเรียนรู้แบบพหุภาษา รวมทั้งการพัฒนาครูผ่านชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และระบบพี่เลี้ยง (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่, 2565) ซึ่งสอดคล้องกับ วาทินี พูลทรัพย์ (2563) มีแนวคิดว่า "การพัฒนานวัตกร" เป็นส่วนหนึ่งในขับเคลื่อนให้เป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาองค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้และเสริมสร้างความเป็นนวัตกรของครูให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการศึกษาเอกสาร แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก ของนักวิชาการและนักการศึกษาทั้งในและต่างประเทศ (Document Analysis) จำนวน 15 แหล่ง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ ตารางสังเคราะห์องค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก สรุปผลโดยใช้เกณฑ์การแจกแจงความถี่จากแหล่งข้อมูลที่นำมาสังเคราะห์ที่มีค่าความถี่ตั้งแต่ 9 ขึ้นไป ซึ่งเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 60 ของแหล่งข้อมูลทั้งหมด แล้วนำมาจัดลำดับตามจำนวนความถี่ขององค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก

3. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ ใช้การหาค่าความถี่ และร้อยละ การสังเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปเป็นเชิงพรรณนา เสนอเป็นตารางการสังเคราะห์องค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบของการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน 9 คน ใช้วิธีการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้ อาจารย์หรือนักวิชาการทางด้านบริหารการศึกษาที่ปฏิบัติงานมาแล้ว ไม่น้อยกว่า 3 ปี หรือ ในสาขาวิชาการบริหารการศึกษา หรือสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง หรือ เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาการบริหารการศึกษา หรือ สาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี หัวหน้าวิชาการ หรือครูที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และศึกษานิเทศก์ที่มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกการสนทนากลุ่มเรื่อง องค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกและแบบตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

3.1 การตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ซึ่งเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์การคัดเลือกที่ได้กำหนดไว้ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับองค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก ที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร

3.2 สรุปประเด็นการสนทนากลุ่มจากการตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก ตามฉันทามติ และข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ ใช้การหาค่าความถี่ และร้อยละ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และผลการตรวจสอบ และยืนยันองค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Thematic Analysis)

ผลการวิจัย

1. ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก ที่ได้จากการสังเคราะห์แนวคิด เอกสารและงานวิจัยของนักวิชาการและนักการศึกษาที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ จำนวน 15 แหล่งข้อมูล

ตามหลักการพิจารณาค่าความถี่สอดคล้องกับแนวคิดของนักวิจัยที่มีค่าความถี่ตั้งแต่ 9 ขึ้นไป ซึ่งเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 60 ขึ้นไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงรวบรวมองค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก ผลปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบองค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก

องค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก	1. ชยพล ดีอุ่น (2565)	2. ภัสยากร เดาสวัสดิ์กุล (2567)	3. กฤติการณ์ ปานสัสดี์และคณะ (2567)	4. พระปวรินท์ แซ่ลีและคณะ (2568)	5. ชนากานต์ สมศรีและคณะ (2568)	6. อาทิตยา จันมะโน (2564)	7. พระปลัดธนวัฒน์ ชยเชฏโฐ (ใชยอ้าย) (2567)	8. ชัยธนัช ปราศจากอิทธิพล (2568)	9. นุกูล ทรงมงคลรัตน์ (2568)	10. อัจจิมา วงศ์ชมพูและคณะ (2566)	11. Bonwell (1991)	12. Siti Aisyah (2025)	13. Johnson (1991)	14. ศรนรินทร์ เพี่ยงชาญ (2568)	15. เหมือนฝัน ยองเพชร (2563)	ความถี่(15)	ร้อยละ(100)
1. หลักสูตรที่สอดคล้องกับฐานสมรรถนะ และบริบทพื้นที่		✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓				✓	✓	10	66.67
2. ภาวะผู้นำทางวิชาการ	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓						8	53.33
3. กระบวนจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	15	100.00
4. การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้	✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓						✓	8	53.33
5. ระบบนิเวศการเรียนรู้	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓			✓		✓	✓	11	73.33
6. การใช้สื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ของครู		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	12	80.00
7. การประเมินผลตามสภาพจริงและมุ่งเน้นสมรรถนะของผู้เรียน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	15	100.00
8. การบริหารจัดการเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้เชิงรุก	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	15	100.00
9. การสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือและการมีส่วนร่วมเชิงพื้นที่	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓					✓	✓	10	66.67
10. การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้	✓				✓			✓	✓					✓	✓	6	40.00

* หมายเหตุ องค์ประกอบที่ผู้วิจัยคัดเลือกโดยพิจารณาจากความถี่สูงตั้งแต่ 9 ขึ้นไป หรือเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 60 ขึ้นไป

จากตารางที่ 1 พบว่า องค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่ผ่านการพิจารณาจากความถี่สูงตั้งแต่ 9 ขึ้นไป หรือเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 60 ขึ้นไป ได้แก่ หลักสูตรที่สอดคล้องกับฐานสมรรถนะและบริบทพื้นที่ กระบวนจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู การประเมินผลตามสภาพจริงและมุ่งเน้นสมรรถนะของผู้เรียน การใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ของครู ระบบนิเวศการเรียนรู้ การบริหารจัดการเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้เชิงรุก และการสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือและการมีส่วนร่วมเชิงพื้นที่

2. ผลการตรวจสอบ และยืนยันองค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก ทั้ง 7 องค์ประกอบ มีความถูกต้องและความเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 77.78 ถึง 100 ดังปรากฏในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก (n=9)

องค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก	ถูกต้อง	เหมาะสม
1. หลักสูตรที่สอดคล้องกับฐานสมรรถนะ และบริบทพื้นที่	100	100
2. กระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู	100	100
3. การประเมินผลตามสภาพจริงและมุ่งเน้นสมรรถนะของผู้เรียน	88.88	88.88
4. การใช้สื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีดิจิทัล และปัญญาประดิษฐ์ของครู	88.88	88.88
5. ระบบนิเวศการเรียนรู้	77.78	77.78
6. การบริหารจัดการเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้เชิงรุก	77.78	77.78
7. การสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือและการมีส่วนร่วมเชิงพื้นที่	88.88	88.88

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีฉันทามติความเห็นสอดคล้องกัน ว่าองค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกทั้ง 7 องค์ประกอบ มีความถูกต้องและความเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 77.78 ถึง 100 โดยอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับองค์ประกอบระบบนิเวศการเรียนรู้ให้ครอบคลุมทั้งแหล่งเรียนรู้ภายในและภายนอกโรงเรียน รวมถึงการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและเครือข่ายความร่วมมือในการสนับสนุนการเรียนรู้ พร้อมทั้งให้ตรวจสอบและปรับปรุงตัวชี้วัดย่อยให้มีความสอดคล้องกับนิยามขององค์ประกอบมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการปรับปรุงรายละเอียดขององค์ประกอบและตัวชี้วัดย่อยตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ก่อนนำไปใช้ในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกในขั้นตอนต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายบริบทของโรงเรียนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก ดังนี้

1. ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก พบว่ามี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักสูตรที่สอดคล้องกับฐานสมรรถนะและบริบทพื้นที่ 2) กระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู 3) การประเมินผลตามสภาพจริงและมุ่งเน้นสมรรถนะของผู้เรียน 4) การใช้สื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีดิจิทัล และปัญญาประดิษฐ์ของครู 5) ระบบนิเวศการเรียนรู้ 6) การบริหารจัดการเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้เชิงรุก และ 7) การสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือและการมีส่วนร่วมเชิงพื้นที่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นกระบวนการที่มุ่งพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนโดยผ่านการลงมือปฏิบัติ การคิดวิเคราะห์ และการสร้างองค์ความรู้

ด้วยตนเอง จึงต้องอาศัยองค์ประกอบที่ส่งเสริมทั้งด้านหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้การประเมินผล การใช้เทคโนโลยี การบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมของเครือข่ายทางการศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของ Bonwell และ Eison (1991) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้เชิงรุกเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และสอดคล้องกับแนวคิดของชัยธนัช ปราศจากอิทธิพลและคณะ (2568) ที่พบว่าการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกต้องได้รับการสนับสนุนจากระบบการบริหารและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสม

2. ผลการตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกตามฉันทามติของผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่าองค์ประกอบทั้ง 7 องค์ประกอบมีความถูกต้องและเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 77.78 - 100 ทั้งนี้องค์ประกอบดังกล่าวอาจได้มาจากการสังเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกันว่า สามารถนำไปใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนารูปแบบได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของวาทินี พูลทรัพย์ (2563) ที่เสนอว่า การบริหารโรงเรียนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาต้องอาศัยองค์ประกอบเชิงระบบที่เชื่อมโยงระหว่างการบริหาร หลักสูตร และการมีส่วนร่วมของชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำองค์ประกอบของการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกทั้ง 7 องค์ประกอบไปใช้เป็นกรอบแนวทางในการวางแผนและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

2. สถานศึกษาควรส่งเสริมและพัฒนาสมรรถนะของครูในการออกแบบและจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยเฉพาะการใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์อย่างสร้างสรรค์และมีจริยธรรม รวมทั้งสนับสนุนให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) และพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้

3. ควรนำองค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกไปพัฒนาเป็นแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) หรือรูปแบบ (Model) การบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จังหวัดเชียงใหม่นำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถานศึกษา

สรุปผลการวิจัย

1. องค์ประกอบการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุก ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักสูตรที่สอดคล้องกับฐานสมรรถนะ และบริบทพื้นที่ 2) กระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู 3) การประเมินผลตามสภาพจริงและมุ่งเน้นสมรรถนะของผู้เรียน 4) การใช้สื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีดิจิทัล และปัญญาประดิษฐ์ของครู 5) ระบบนิเวศการเรียนรู้ 6) การบริหารจัดการเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้เชิงรุก 7) การสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือและการมีส่วนร่วมเชิงพื้นที่

2. การตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า องค์ประกอบทั้ง 7 องค์ประกอบมีความถูกต้อง และความเหมาะสมอยู่ในระดับสูง โดยมีค่าความเห็นสอดคล้องตั้งแต่ร้อยละ 77.78–100.00 สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาได้

การนำไปใช้ประโยชน์ประยุกต์ใช้ได้จริง

ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนารูปแบบ (Model) การบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกในโรงเรียนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณอาจารย์ รองศาสตราจารย์ ดร.ชูชีพ พุทธประเสริฐ อาจารย์ ดร.ศิริมาศ โกศัลพิพัฒน์ และอาจารย์ ดร. ภูเบศ พวงแก้ว อาจารย์ที่ปรึกษา ตลอดจนผู้บริหารสถานศึกษาและคณะครูทุกท่านที่อนุเคราะห์ให้ข้อมูลในการศึกษาวิจัย

เอกสารอ้างอิง

กฤติกานต์ ปานสวัสดิ์และคณะ. (2567*). การบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอสันกำแพง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 1. *Journal of MCU Haripunchai Review*. *8*(4), 106-120.

จุฑารัตน์ สุขสบายและคณะ (2567). การศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ความเป็นนวัตกรของครู. *Journal of MCU Obon Review*, *9*(3), 1457-1467.

ชนากานต์ สมศรีและคณะ. (2568). *การบริหารจัดการเรียนรู้เชิงรุกของผู้บริหารสถานศึกษา. วารสารครุทรรศน์ 3027-7620 (Online). 5*(2), 88-98.

ชยพล ดีอุ่น. (2565). การบริหารจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning ของสถานศึกษาศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาลุ่มน้ำลาง อำเภอปางมะผ้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1. Journal of Modern Learning Development. 7(4), 10-24.

ชัยธนัช ปราศจากอิทธิพลและคณะ. *(2568).* การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่ม เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาหางดง 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 .*วารสาร มจร.หริภุญชัยปริทรรศน์*. *9*(3), 565-577.

นุกุล ทรงมงคลรัตน์. (2568). รูปแบบการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา โดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก. *วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม. 3*(5), 970-982.

พระปวรนันท์ แซ่ลีและคณะ. (2568). การบริหารจัดการเรียนรู้ด้วยการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในยุคการศึกษา 4.0. *วารสารวิชาการสถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิค*, *1*(2), 117-125.

พระปลัดธนวัฒน์ ชยเชฏ (ไชยอ้าย). (2567). การบริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดน่าน. *Journal of MCU Haripunchi Review*. *8*(1), 129-139. Haripunchai Review.

ภัสยากร เลาสวัสดิ์กุล. (2567). การพัฒนารูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุร. *Journal of Institute of Trainer Monk Development*, *7*(3), 1-14.

วาทินี พูลทรัพย์. (2563). *องค์ประกอบการบริหารโรงเรียนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา [วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต]*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศรนรินทร์ เชี่ยวชาญ. (2568). แนวทางส่งเสริมการดำเนินงานของสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้เชิง รุกของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี เขต 1. *วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร. 8*(1), 170-183.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2560-2579.*

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่. (2565). *รายงานผลการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565*.

เหมือนฝัน ยองเพชร. (2563). *แนวทางการบริหารการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดพะเยา [วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต]*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

อาทิตยา จันมะโน. (2564). *การศึกษาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 . [วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต]*. มหาวิทยาลัยพะเยา.

อัจจิมา วงศ์ชมพู. (2566) .แนวทางการบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 3. *วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ. 3*(9), 17-25.

Bonwell, C.C.; & Eison.J.A. (1991). *Active Learning: Creative Excitement in the Classroom (ASHE-ERIC Higher Education Reports No. 1*). George Washington University.

Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1991). Cooperative learning and social interdependence theory. In R. Hertz-Lazarowitz & N. Miller (Eds.), *Interaction in cooperative groups: The theoretical anatomy of group learning* (pp. 9–35). Cambridge University Press.

OECD. (2016). *Innovating education and educating for innovation: The power of digital technologies and skills*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/innovating-education-and-educating-for-innovation_9789264265097-en.html.

Siti Aisyah. (2025). *Application of the Active Learning Model in Implementing Learning Management to Improve Learning Outcomes*. *Journal of Islamic Educational Innovation*, *1*(2), 84-99.

การพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเชิงวิเคราะห์ โดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนนวมินทราชูทิศ มัชฌิม จังหวัดนครสวรรค์

THE DEVELOPMENT OF ANALYTICAL ENGLISH READING SKILLS USING METACOGNITIVE STRATEGIES FOR GRADE 8 STUDENTS AT NAVAMINDARAJUDIS MATCHIM SCHOOL, NAKHON SAWAN PROVINCE

ประวีณธรรม ทองเกล็ด* และ สุพรทิพย์ ธนภัทรโชติวัต

มหาวิทยาลัยนเรศวร

*corresponding author e-mail: Prawinthamt67@nu.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย คือ 1) เพื่อเปรียบเทียบทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเชิงวิเคราะห์ ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนนวมินทราชูทิศ มัชฌิม และ 2) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน เป็นการวิจัยเชิงทดลอง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1 จำนวน 40 คน ใช้วิธีการเลือกสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 8 แผน 2) แบบทดสอบทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเชิงวิเคราะห์จำนวน 2 ฉบับ และ 3) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่า t

โดยผลการวิจัยพบว่า 1) ทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนเมื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน พบว่าคะแนนสอบหลังเรียนสูงขึ้นกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 2) ความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.82

คำสำคัญ : การพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเชิงวิเคราะห์ การอ่านภาษาอังกฤษเชิงวิเคราะห์ ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน

Abstract

The objectives of this research were (1) to compare English reading analytical skills before and after using metacognitive strategies of grade 8 students at Navamindarajudis Matchim School; and (2) to study the students' satisfaction toward learning management to improve their reading analytical skills with metacognitive strategies. This is experimental research. The samples were 40 persons in Matthayom 2/1 students selected by cluster random sampling. The instruments using for data collection were 8 lesson plans, English reading analytical assessment tests; and the questionnaire for collecting the students' satisfaction toward the learning management by using

metacognitive strategies. The statistics used for data analysis included Mean, Standard Deviation, and t-test.

The results of findings were as follows 1) English reading analytical skills of students after learning with metacognitive strategies was significantly higher than before at the level of .05 and 2) the students' satisfaction toward learning management to improve their reading analytical skills with metacognitive strategies; overall, students' opinions on learning management through the metacognitive strategies were at the highest level in all aspect, with a mean of 4.82.

keywords : The Development of Analytical English Reading Skills, Analytical English Reading, Metacognitive Strategies

บทนำ

ในบริบทสังคมโลกยุคปัจจุบัน สังเกตได้ว่าภาษาอังกฤษเข้ามามีบทบาทสำคัญในโลกแห่งการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การทูต การติดต่อสื่อสารทางธุรกิจต่างๆ เนื่องด้วยภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากลที่ใช้ในการสื่อสารระดับโลก โดยมีผู้ใช้เป็นภาษาแม่มากกว่า 360 ล้านคน และมีผู้ใช้เป็นภาษาที่สองกว่า 750 ล้านคนทั่วโลก อีกทั้งยังเป็นภาษาราชการใน 61 ประเทศ และเป็นภาษาหลักในหลายภูมิภาคทั่วโลก ด้วยเหตุนี้ภาษาอังกฤษจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารระหว่างประเทศ ทั้งในด้านการฟัง พูด อ่าน และเขียน ส่งผลให้สื่อระดับนานาชาติมักเลือกใช้ภาษาอังกฤษเป็นหลักในการเผยแพร่ข้อมูล (Festallor Education, n.d.)

การเรียนรู้ภาษาอังกฤษเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในชีวิตประจำวัน เนื่องจากภาษาอังกฤษเป็นเครื่องมือหลักในการสื่อสาร การศึกษา การแสวงหาความรู้ และการประกอบอาชีพ อีกทั้งยังช่วยให้เข้าใจวัฒนธรรมและมุมมองของชุมชนโลก ตระหนักถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งส่งเสริมมิตรภาพและความร่วมมือระหว่างประเทศ นอกจากนี้ยังช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เข้าใจตนเองและผู้อื่นดีขึ้น เรียนรู้ความแตกต่างด้านภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี แนวคิด สังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการปกครอง มีเจตคติที่ดีต่อการใช้ภาษาต่างประเทศ รวมถึงสามารถสื่อสารและเข้าถึงองค์ความรู้ได้อย่างกว้างขวาง และมีวิสัยทัศน์ในการดำเนินชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ (2557) ที่กล่าวว่า ภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากลที่มีผู้ใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วโลก และได้กลายเป็นทักษะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

คุณภาพของผู้เรียนที่กำหนดไว้เมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 คือ นักเรียนสามารถพูดและเขียนเพื่อขอและให้ข้อมูล บรรยาย อธิบาย เปรียบเทียบ และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่ฟังหรืออ่านอย่างเหมาะสม พูดและเขียนบรรยายความรู้สึกและความคิดเห็นของตนเองเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ กิจกรรม ประสบการณ์ และข่าว/เหตุการณ์ พร้อมทั้งให้เหตุผลประกอบอย่างเหมาะสม ซึ่งนอกจากนี้ในส่วนของตัวชี้วัดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 ทั้งนี้ ได้มีการกำหนดตัวชี้วัดเกี่ยวกับการอ่านเชิงวิเคราะห์ไว้ในตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางของกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศด้วย(กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงมีเป้าหมายสำคัญในด้านคุณภาพของผู้เรียน โดยเฉพาะทักษะการอ่าน ตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ว่า ผู้เรียนต้องมีสมรรถนะในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร คิดและแก้ปัญหาได้อย่างดี สามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีกระบวนการคิดแบบเป็นระบบ และคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีนิสัยรัก

การอ่าน ใช้ภาษาทั้ง 4 ทักษะในการถ่ายทอดความคิด ความรู้และนำมาพัฒนาตน ตลอดจนสามารถนำภาษาไปสร้างสรรค์งานอาชีพในอนาคต การให้ความสำคัญกับผลสัมฤทธิ์ของทักษะการอ่านคิดวิเคราะห์นั้นจะสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เพราะเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และเหตุผลของความเป็นจริง (กรมวิชาการ, 2546) สอดคล้องกับ ภัธภร หลั่งประยูร (2565) ที่ได้สรุปไว้ว่า การอ่านเป็นกระบวนการสื่อสารระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่านผ่านสัญลักษณ์ ซึ่งผู้อ่านต้องถอดรหัสเพื่อสร้างความเข้าใจในเนื้อหา และเข้าถึงแนวคิดของผู้เขียนโดยอาศัยประสบการณ์และความรู้เดิมของตน เพื่อให้สามารถตีความและเข้าใจสิ่งที่อ่านได้อย่างลึกซึ้ง

ปัญหาสำคัญจากการอ่านนั้นเมื่อวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากผลการประเมินการทดสอบระดับชาติ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยผลการทดสอบการศึกษาแห่งชาติ (องค์กรมหาชน) พบว่า คะแนนเฉลี่ยวิชาภาษาอังกฤษของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2566 คะแนนเฉลี่ยวิชาภาษาอังกฤษ เท่ากับ 31.76 ซึ่งเมื่อพิจารณาสาระเกี่ยวกับภาษาเพื่อการสื่อสารภาษาพบว่า สาระที่ 1 ภาษาเพื่อการสื่อสารของนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ ร้อยละ 31.24 ในปีการศึกษา 2566 และเมื่อพิจารณาในระดับโรงเรียนของผู้วิจัย พบว่า สาระที่ 1 ภาษาเพื่อการสื่อสาร มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 28.92 ซึ่งอยู่ในระดับต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ ซึ่งนอกจากนี้ในปีการศึกษา 2566 ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน O-net กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ สาระที่ 2 ภาษาและวัฒนธรรม ยังมีคะแนนเฉลี่ยไม่ถึงร้อยละ 50 จากคะแนนเต็มทั้งหมด 100 คะแนน โดยในระดับประเทศมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 34.02 คะแนน ในระดับจังหวัด มีค่าคะแนนเฉลี่ย 31.27 เมื่อเทียบกับคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศนั้นอยู่ในระดับต่ำกว่า (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ, 2566) ผู้วิจัยจึงดำเนินการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอ่านเพื่อการคิดวิเคราะห์ พบว่า กลวิธีการสอนการอ่านแบบเมตาคอกนิชัน เป็นเทคนิค กลวิธีที่น่าสนใจ เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการทดลองและวิจัยครั้งนี้ เมตาคอกนิชันเป็นเทคนิคในการสอนการอ่านเชิงวิเคราะห์ ซึ่งมีจุดประสงค์ให้ผู้เรียนสามารถวางแผน กำกับการคิดตั้งแต่ขั้นตอนก่อนการอ่าน ขณะอ่าน จนไปถึงขั้นประเมินตรวจสอบการอ่าน สอดคล้องกับ Fogarty (1994) ที่ได้เสนอกลวิธีการสอนอ่านแบบเมตาคอกนิชัน มีขั้นตอน คือ 1. การวางแผนการอ่าน (Planning) เป็นขั้นตอนการเตรียมความพร้อมก่อนการอ่าน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ พิจารณาหัวเรื่องหรือชื่อเรื่องของบทความหรือหนังสือที่อ่าน พิจารณาภาพรวมของเนื้อหาโดยอาศัยข้อมูลเบื้องต้น ทบทวนความรู้เดิมของตนเองที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา รวมถึงพิจารณาว่าสามารถเชื่อมโยงสิ่งที่รู้อยู่แล้วกับข้อมูลใหม่ได้อย่างไร และตั้งคำถามเพื่อกำหนดเป้าหมายในการอ่าน และพิจารณาโครงสร้างของเนื้อหา 2. การกำกับตรวจสอบการอ่าน (Monitoring during Reading) เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนมีบทบาทโดยตรงในการควบคุมการอ่านของตนเอง ประกอบด้วย การเชื่อมโยงข้อมูลใหม่กับความรู้เดิม การคาดเดาเนื้อหาหรือเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น การวิเคราะห์โครงสร้างของเนื้อหา 3. การประเมินการอ่าน (Evaluating) เป็นกระบวนการประเมินผลการอ่านของตนเอง โดยตรวจสอบว่าได้บรรลุเป้าหมายในการอ่านหรือไม่ และใช้ผลการประเมินนี้ในการปรับปรุงหรือวางแผนการอ่านในครั้งต่อไปให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

กลวิธีการสอนอ่านแบบเมตาคอกนิชัน ในการพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษ ได้รับการรับรองว่า เป็นงานวิจัยที่มีประสิทธิภาพ ตามที่ผลงานการวิจัยของ กรรณิกา คณานันท์ (2552) ที่ได้ศึกษา การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ยุทธศาสตร์เมตาคอกนิชัน เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจเมตาคอกนิชัน และเจตคติต่อกิจกรรมการเรียนการสอน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้

ยุทธศาสตร์เมตาคอกนิชันหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเจตคติของนักเรียนต่อกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ยุทธศาสตร์เมตาคอกนิชันอยู่ในระดับดีมาก

จากเหตุผลและความสำคัญที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเชิงวิเคราะห์ โดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชันกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนนวมินทราชูทิศ มัชฌิม โดยการวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมาย คือ 1) เพื่อเปรียบเทียบทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเชิงคิดวิเคราะห์ ก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนนวมินทราชูทิศ มัชฌิม 2) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชันในการพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเชิงวิเคราะห์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ระเบียบวิธีวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัย

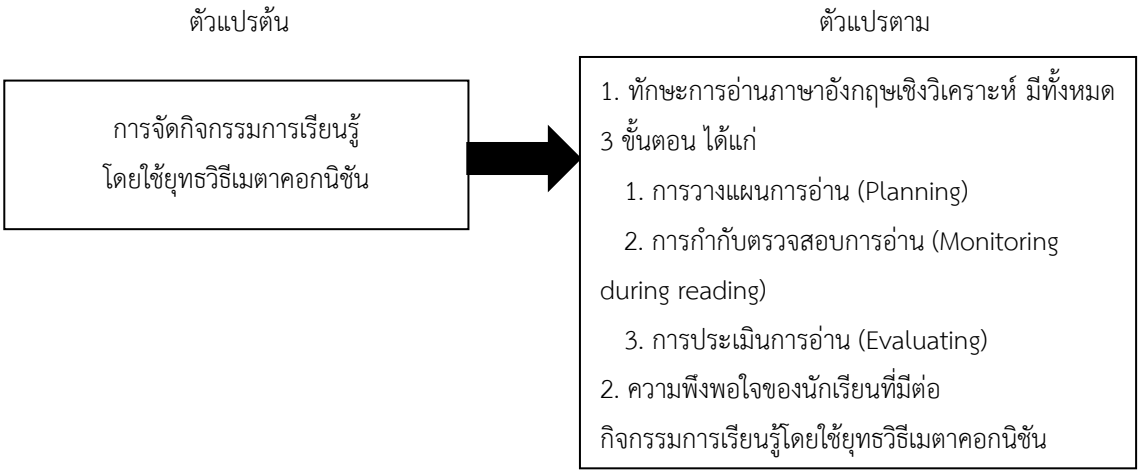

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2. ขั้นตอนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการตามลักษณะของการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research)) โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบ มีกลุ่มตัวอย่าง 1 กลุ่ม (One group Pretest – Posttest Design) โดยดำเนินการวิจัยเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 เพื่อเปรียบเทียบทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเชิงวิเคราะห์ ก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้ยุทธวิธีเมตา คอกนิชัน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนนวมินทราชูทิศ มัชฌิม จังหวัดนครสวรรค์

ระยะที่ 2 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 13 ห้องเรียน โรงเรียนนวมินทราชูทิศ มัชฌิม อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครสวรรค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครสวรรค์ จำนวนนักเรียน

ทั้งหมด 507 คน เป็นห้องเรียนปกติที่การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการเป็นภาษาไทย โดยเลือกห้องเรียนปกติเป็นกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งนักเรียนทั้งหมดมีความสามารถ ด้านภาษาอังกฤษแบบคละความสามารถ

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1 โรงเรียนเรียนนวมินทราชูทิศ มัชฌิม อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครสวรรค์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1 ห้องเรียน มีนักเรียนจำนวน 40 คน โดยใช้วิธีการเลือกสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) จากนักเรียนทั้งหมด 13 ห้อง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน ในการพัฒนาทักษะการอ่าน ภาษาอังกฤษเชิงวิเคราะห์ จำนวน 8 แผน แผนละ 2 ชั่วโมง รวม 16 ชั่วโมง

2. แบบทดสอบวัดทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเชิงวิเคราะห์ โดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน เป็นข้อสอบแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 2 ชุด ชุดละ 20 ข้อ โดยชุดที่ 1 ใช้ทดสอบนักเรียนก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และชุดที่ 2 ใช้ทดสอบนักเรียนหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน จำนวน 1 ฉบับ จำนวน 12 ข้อ แบ่งคำถามออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผล ด้านครูผู้สอนและด้านประโยชน์ที่ได้รับ ซึ่งวัดจากการตอบแบบสอบถามความพึงพอใจที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมิน ค่า 5 ระดับ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือและขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ชี้แจงให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1 ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเชิงวิเคราะห์โดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน พร้อมทั้งอธิบายขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานวิจัย

2. นำแบบทดสอบวัดทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเชิงวิเคราะห์ที่สร้างขึ้นโดยอิงยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน ไปใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1 โรงเรียนนวมินทราชูทิศ มัชฌิม จำนวน 40 คน ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยบันทึกผลคะแนนที่ได้จากการทดสอบเป็นคะแนนก่อนเรียน (Pre-test)

3. ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชันในการอ่านเชิงวิเคราะห์ รวมระยะเวลา 16 ชั่วโมง ใช้เวลาทั้งหมด 8 สัปดาห์

4. หลังสิ้นสุดกิจกรรมการเรียนรู้ นำแบบทดสอบวัดทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเชิงวิเคราะห์ ซึ่งสร้างขึ้นโดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างเดียวกัน โดยใช้แบบทดสอบที่แตกต่างจากแบบก่อนเรียนและบันทึกผลคะแนนที่ได้เป็นคะแนนหลังเรียน (Post-test)

5. นำแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชันในการอ่านเชิงวิเคราะห์ ไปให้กลุ่มตัวอย่างทำเพื่อหาระดับความพึงพอใจ

4. แบบแผนการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้แบบแผนการทดลองแบบ One-Group Pretest-Posttest Design (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2550) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 One-Group Pretest-Posttest Design

การทดสอบก่อนเรียน	การทดลอง	การทดสอบหลังเรียน
T1	X	T2

ความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในแบบแผนการวิจัย

T1 แทน การทดสอบก่อนเรียน

T2 แทน การทดสอบหลังเรียน

X แทน ทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเชิงวิเคราะห์ โดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. วิเคราะห์คุณภาพของเครื่องมือแบบทดสอบ โดยพิจารณาในด้านต่าง ๆ ได้แก่

1.1 ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

1.2 ความยาก–ง่ายของข้อสอบ (Difficulty Index: p)

1.3 อำนาจจำแนก (Discrimination Index: r)

1.4 ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ (Reliability) โดยใช้สูตร KR-20 ของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน (Kuder Richardson)

ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งฉบับเท่ากับ 0.86 และ ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบหลังเรียนทั้งฉบับเท่ากับ 0.76

2. วิเคราะห์ผลการประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้โดยผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้แบบประเมินคุณภาพรูปแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามมาตรวัดของลิเคิร์ท (บุญชม ศรีสะอาด, 2545)

3. วิเคราะห์ผลการเปรียบเทียบคะแนนทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเชิงวิเคราะห์ โดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้สถิติค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และการทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ t-test for dependent samples เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนของกลุ่มตัวอย่าง

4. วิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชันในการอ่านเชิงวิเคราะห์ โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปลผล

ผลการวิจัย

จากการวิจัยผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนนวมินทราชูทิศ มัชฌิม จังหวัดนครสวรรค์ ระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียน โดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน

2. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนนวมินทราชูทิศ มัชฌิม จังหวัดนครสวรรค์ ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเชิงวิเคราะห์ของนักเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน

การทดสอบ	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig
ก่อนเรียน	20	7.90	3.75		
หลังเรียน	20	13.02	3.38	17.41	0.000

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า ผลการเปรียบเทียบทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1 โรงเรียนนวมินทราชูทิศ มัชฌิม ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน พบว่า คะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 7.90 คะแนน โดยมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 3.75 และคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 13.02 คะแนน โดยมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 3.38 ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังเรียน พบว่า คะแนนทดสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 3 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน

ข้อ	ความคิดเห็นต่อบริบทของการจัดการเรียนรู้	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น	ลำดับที่
1.	ด้านเนื้อหา	4.77	0.41	มากที่สุด	5
2.	ด้านกิจกรรมการเรียนรู้	4.80	0.39	มากที่สุด	4
3.	ด้านการวัดและประเมินผล	4.82	0.37	มากที่สุด	3
4.	ด้านครูผู้สอน	4.87	0.32	มากที่สุด	1
5.	ด้านประโยชน์ที่ได้รับ	4.85	0.34	มากที่สุด	2
	โดยภาพรวม	**4.82**	**0.37**	**มากที่สุด**	

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่า โดยภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรม การเรียนรู้โดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน ในระดับพอใจมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.82, S.D. = 0.37) เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านครูผู้สอน มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเป็นอันดับ 1 ($\bar{x}$ = 4.87, S.D. = 0.32) รองลงมาคือ ด้านประโยชน์ที่ได้รับเป็นอันดับ 2 ($\bar{x}$ = 4.85, S.D. = 0.34) อันดับ 3 คือ ด้านการวัดและประเมินผล ($\bar{x}$ = 4.82, S.D. = 0.37) อันดับ 4 คือ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{x}$ = 4.80, S.D. = 0.39) และอันดับ 5 คือ ด้านเนื้อหา ($\bar{x}$ = 4.77, S.D. = 0.41)

อภิปรายผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการเปรียบเทียบทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเชิงวิเคราะห์ของนักเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนนวมินทราชูทิศ มัชฌิม จังหวัดนครสวรรค์

ก่อนและหลังเรียน พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังเรียน ($\bar{X}$ = 13.02, S.D. = 3.38) สูงกว่าก่อนเรียน ($\bar{X}$ = 7.90, S.D. = 3.75) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (t = 17.41 , Sig. = .000) เป็นไปตามสมมติฐาน ทั้งนี้เนื่องมาจากกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 3 ขั้นตอน ของยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน โดยเฉพาะขั้นการกำกับตรวจสอบการอ่าน (Monitoring during reading) เป็นขั้นที่ผู้เรียนมีบทบาทโดยตรงในการควบคุมการอ่านของตนเอง ประกอบด้วย การเชื่อมโยงข้อมูลใหม่กับความรู้เดิม การคาดเดาเนื้อหาหรือเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น การวิเคราะห์โครงสร้างของเนื้อหา สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฤทัยรัตน์ ลอยเจริญ (2558) ได้พัฒนารูปแบบการสอนอ่านโดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชันเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจระดับสูงในการอ่านภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสอนอ่านโดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน มี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ ความสำคัญและความเป็นมา ทฤษฎี/แนวคิดที่เกี่ยวข้อง หลักการวัตถุประสงค์ สาระ (เนื้อหา) กระบวนการจัดการเรียนการสอน 4 ขั้นตอน (ขั้นเชื่อมโยงความรู้ขั้นปฏิบัติการอ่าน ขั้นกำกับตรวจสอบความเข้าใจขณะอ่าน ขั้นประเมินผลการอ่าน) และการประเมินผล โดยมีคุณภาพของรูปแบบการสอนอ่านอยู่ในระดับมาก 2) นักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบการสอนอ่านโดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชันมีความเข้าใจระดับสูงในการอ่านภาษาไทยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนนวมินทราชูทิศ มัชฌิม จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า โดยภาพรวมนั้น นักเรียนทุกคนมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้ ผลปรากฏว่าอยู่ในระดับพอใจมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 4.82 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.37 ค่าเฉลี่ยมากที่สุดเป็นอังดับหนึ่งคือ ด้านครูผู้สอน ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากครูอธิบายกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน ทำให้นักเรียนเข้าใจง่าย มีบทบาทในการอำนวยความสะดวก ให้คำปรึกษา และดูแลนักเรียนอย่างทั่วถึง รวมทั้งส่งเสริมและกระตุ้นให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ ค่าเฉลี่ยที่เป็นอันดับสุดท้าย คือ ด้านเนื้อหา โดยรวมแล้วในด้านเนื้อหานักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุดแต่อยู่ในลำดับสุดท้ายของด้านต่าง ๆ อาจเนื่องมาจากเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนสำหรับนักเรียนบางคน นักเรียนต้องวิเคราะห์เพื่อที่จะหาคำตอบให้ได้ความถูกต้องและตรงประเด็นที่สุด

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยสามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. ทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเชิงวิเคราะห์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนนวมินทราชูทิศ มัชฌิม สูงขึ้น หลังจากที่เรียนโดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการศึกษาข้อที่ 1

2. ความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน โดยภาพรวมนั้นนักเรียนทุกคนมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้ ผลปรากฏว่าอยู่ในระดับพอใจมากที่สุด สอ ดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการศึกษาข้อที่ 2

ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาถึงตัวแปรหรือองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อทักษะการอ่านเชิงวิเคราะห์ เช่น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชัน ไปบูรณาการกับรายวิชาอื่น หรือระดับชั้นอื่น ๆ เพื่อเป็นการประยุกต์และส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพัฒนาทักษะการอ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ควรเปรียบเทียบการพัฒนาทักษะการอ่านเชิงวิเคราะห์กับวิธีการจัดการเรียนรู้แบบอื่น เช่น เทคนิค DR-TA, เทคนิค 2W3P, เทคนิค 5WH1, การใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชันร่วมกับแอปพลิเคชันต่าง ๆ เป็นต้น

3. ครูผู้สอนควรออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาในด้านการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ รวมถึงให้ผู้เรียนสามารถสรุปผลหรือให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่อ่านได้ถูกต้องและตรงประเด็น

4. ควรมีการศึกษาวิจัยโดยใช้กลุ่มควบคุมเพื่อเปรียบเทียบผลการจัดการเรียนรู้ และเพิ่มขนาดกลุ่มตัวอย่างให้หลากหลายมากขึ้น เพื่อเพิ่มความสามารถในการอ้างอิงผลการวิจัยในวงกว้าง

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าอิสระเรื่อง การพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเชิงวิเคราะห์โดยใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชันสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนนวมินทราชูทิศ มัชฌิม จังหวัดนครสวรรค์ ฉบับนี้ประสบความสำเร็จลุล่วงได้ด้วยความเมตตากรุณาอย่างยิ่งจาก ดร. สุพรทิพย์ ธนภัทรโชติวัต อาจารย์ที่ปรึกษาค้นคว้าอิสระ

กราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนัดดา ภูหงษ์ทอง อาจารย์ภาควิชาบริหาร วิจัย และพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก นางสาวจารุวรรณ เส็งสุข ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนนวมินทราชูทิศ มัชฌิม จังหวัดนครสวรรค์ และ นางกัญญารัตน์ จำรัส ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนอุทัยวิทยาคม ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจเครื่องมือวิจัย

ขอขอบพระคุณผู้บริหารสถานศึกษาและคณะครูโรงเรียนนวมินทราชูทิศ มัชฌิม ทุกท่านที่ให้กำลังใจ ให้ความช่วยเหลือ ความอนุเคราะห์ อำนวยความสะดวกแก่ผู้วิจัย และขอขอบคุณนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 2 ปีการศึกษา 2568 ที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดียิ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลตอบแบบสอบถาม ซึ่งสามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์ผลได้อย่างสมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545.* องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). *นโยบายปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* กระทรวงศึกษาธิการ.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ฉบับปรับปรุง (2560).* ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กรรณิกา คณานันท์. (2552). การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ยุทธศาสตร์เมตาคอกนิชันเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ เมตาคอกนิชัน และเจตคติต่อกิจกรรมการเรียนการสอนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. *วารสารวิชาการหลักสูตรและการสอน, 1*(1), 61–68.

ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2550). *เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย* (พิมพ์ครั้งที่ 10). ไทเนรมิตกิจ อินเตอร์โปรเกรสซิฟ.

บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 7). สุรีวิริยาสาส์น.

ภัธภร หลั่งประยูร. (2565). *การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษของนักศึกษา สาขาการสอนภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ* [วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร].

ฤทัยรัตน์ ลอยเจริญ และบัญญัติ ชำนาญกิจ. (2557). การใช้ยุทธวิธีเมตาคอกนิชันในการสอนอ่านภาษาไทย. *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์, 9*(26), 1–16.

สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน). (2564). *สรุปผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2566*. สืบค้นจาก http://www.newonetresult.niets.or.th/AnnouncementWeb/School/ReportSchoolBySchool.aspx?mi=2

Festallor Education. (n.d.). *The importance of English*. https://www.festallor- edu.com/post/why-english-is- important

Fogarty, R. (1994). *Read about best practices in metacognitive strategies.* Retrieved May 27, 2025, from http://www.bencharkeducation.com/education-leader/reading/metacognitive-strategies.html

องค์ประกอบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน

Management Components According to Education Quality Criteria for Performance Excellence of Demonstration Schools under Upper Northern Rajabhat Universities

วานิสสา จันทรานุสรณ์* ชูชีพ พุทธประเสริฐ ณัฐิยา ตันตรานนท์ และ ภูเบศ พวงแก้ว
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
*corresponding author e-mail: Wanissa.cha@uru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพที่เป็นเลิศของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนการดำเนินการ 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1.วิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเกณฑ์คุณภาพที่เป็นเลิศ (EdPEx) จาก 4 แหล่งข้อมูล รวมถึงวิเคราะห์ภารกิจและลักษณะของการบริหารจัดการโรงเรียนสาธิตจาก 15 แหล่งข้อมูล และดำเนินการตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพที่เป็นเลิศของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน โดยการสนทนากลุ่ม โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 7 คน ผลการวิจัย พบว่า องค์ประกอบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพที่เป็นเลิศของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน ทั้งหมด 7 องค์ประกอบ 16 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1. การนำองค์กร 2.กลยุทธ์ 3.ลูกค้า 4.การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ 5.บุคลากร 6.การปฏิบัติการ และ 7.ผลลัพธ์ โดยทุกองค์ประกอบมีค่าความถี่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 100 และผ่านกรตรวจสอบความเหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒิร้อยละ 100 ทุกรายการ

คำสำคัญ การบริหารจัดการ เกณฑ์การดำเนินงานที่เป็นเลิศ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน

Abstract

This research aimed to examine the management components based on the Education Criteria for Performance Excellence (EdPEx) of Demonstration Schools under Upper Northern Rajabhat Universities. This study employed a qualitative research approach, consisting of three procedural steps: (1) analysis of documents related to the Education Criteria for Performance Excellence (EdPEx) from four data sources; (2) analysis of the missions and management characteristics of demonstration schools from fifteen data sources; and (3) verification of the appropriateness of the identified management components through a focus group discussion conducted with seven experts.

The research findings revealed that the management components based on the Education Criteria for Performance Excellence of Demonstration Schools under Upper Northern

Rajabhat Universities comprised seven components and sixteen indicators, as follows: (1) Leadership, (2) Strategy, (3) Customers, (4) Measurement, Analysis, and Knowledge Management, (5) Workforce, (6) Operations, and (7) Results. All components achieved a frequency value at the 100 percent criterion level and were validated as appropriate by all experts at 100 percent across every item.

keywords : management, performance Excellence Criteria, demonstration Schools under Upper Northern Rajabhat Universities

บทนำ

การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศในทุกมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่ทั่วโลกกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านเทคโนโลยีที่มีการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์และถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลาย การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ประเทศไทยได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) รวมถึงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579 โดยมีการกำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21” (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา,2560) โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาศักยภาพคนไทยทุกช่วงวัยและสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 3 ของแผนการศึกษาแห่งชาติที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย โดยเน้นการพัฒนาทักษะความเป็นพลเมืองไทยและสมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ตามมาตรฐานการศึกษาและวิชาชีพเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต (Office of the Educational Council, 2017)

ประเทศไทยมีการดำเนินการปฏิรูปการศึกษาอย่างต่อเนื่อง แต่แม้จะมีการปฏิรูปมาแล้วแต่ระบบการศึกษาของไทยยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ เนื่องจากความเลื่อมล้ำทางการศึกษา รวมถึงปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรในบางพื้นที่และความไม่สอดคล้องของบริบทการจัดการศึกษาของไทยกับความต้องการของตลาดแรงงาน แม้ว่าจะมีการจัดทำนโยบายการจัดการศึกษาภายใต้แนวคิดเรียนดี มีคุณธรรม โดยมุ่งการขยายโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมและมีคุณภาพ ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต บูรณาการเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนรู้และยังส่งเสริมทักษะอาชีพในรูปแบบ Learn to Earn (กระทรวงศึกษาธิการ 2567) นั้น แต่การปฏิรูปการศึกษาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าการบริหารจัดการของสถานศึกษาที่เป็นระบบและมีคุณภาพเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้การปฏิรูปการศึกษานี้สำเร็จไปได้ด้วยดี

บริบทการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ ตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินงานที่เป็นเลิศ (Education Criteria for Performance Excellence: EdPEx) ได้รับการพัฒนาขึ้นจากเกณฑ์ Baldrige Performance Excellence Program ซึ่งเป็นกรอบการบริหารจัดการองค์กรแบบองค์รวมที่ครอบคลุม 7 หมวด ได้แก่ ภาวะผู้นำ กลยุทธ์ ลูกค้า การวัดและวิเคราะห์ บุคลากร การปฏิบัติการและผลลัพธ์ (NIST, 2023) สำหรับประเทศไทย กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมได้นำเกณฑ์ EdPEx มาปรับใช้กับบริบทการศึกษาไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 โดยในปี พ.ศ. 2567 มีสถาบันการศึกษาในระดับคณะและสถาบันที่เลือกใช้เกณฑ์ดังกล่าว เป็นระบบประกันคุณภาพภายในจำนวนถึง 65 แห่ง สะท้อนให้เห็นว่าการนำ EdPEx มาประยุกต์ใช้เป็น

เครื่องมือบริหารจัดการองค์กรช่วยพัฒนากระบวนการหลักและนำไปสู่ผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม อีกทั้งยังช่วยให้ผู้บริหารสามารถระบุโอกาสในการพัฒนาแบบบูรณาการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โรงเรียนสาธิตในมหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นหน่วยงานภายใต้การกำกับของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ภายใต้การดูแลของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม การบริหารจัดการค่อนมีความอิสระและได้รับการยอมรับในเรื่องของการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพสูง โดยมีพันธกิจที่หลากหลายและเป็นเอกลักษณ์ตามแต่บริบทของพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู การวิจัยและการพัฒนาการจัดการศึกษา การทำนุบำรุงศิลปะวัฒนธรรม การบริการวิชาการและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ธีรศักดิ์ อุปไมยอธิชัย.2562) ขด้วยลักษณะของพันธกิจที่หลากหลายอาจทำให้การบริหารจัดการของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมีความแตกต่างออกไปตามแต่บริบทของแต่ละแห่ง แน่นอนว่ากรอบการบริหารที่เป็นระบบและมุ่งสู่ความเป็นเลิศอาจเป็นอีกหนึ่งรูปแบบการบริหารที่จะยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมุ่งสู่ความเป็นเลิศได้ และเพื่อให้การดำเนินการเป็นไปอย่างมีคุณภาพ ผู้วิจัยจึงเลือกใช้เกณฑ์ดังกล่าวมาออกแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบท ในส่วนของการนำมาใช้ในการบริหารจัดการโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน จึงจำเป็นต้องศึกษาองค์ประกอบการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินงานที่เป็นเลิศ เพื่อให้แน่ใจว่าองค์ประกอบใดที่มีความเหมาะสมในการบริหารจัดการโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏ จึงได้มีการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์เอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ (EdPEx) และได้แบ่งวิธีการดำเนินงานเป็น 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย

1. ศึกษาองค์ประกอบตามเกณฑ์ประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ (EdPEx) ของการบริหารโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบการบริหารจัดการองค์ประกอบการบริหารจัดการตามเกณฑ์ประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ (EdPEx) จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเกณฑ์คุณภาพเพื่อการดำเนินงานที่เป็นเลิศเพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ 1.) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงเรียนสาธิต 2.) แนวคิดเกี่ยวกับเกณฑ์ประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ ประกอบด้วย เกณฑ์รางวัลคุณภาพสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (OBECQA) , เกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ (TQA) , เกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (PMQA) และ เกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติมัลคอร์ม บัลดริจ (MBNQA) ซึ่งเป็นเกณฑ์คุณภาพที่หน่วยงานภาครัฐเลือกใช้และต่อยอดมาจากกรอบแนวคิด Baldrige เช่นเดียวกับ EdPEx รวมทั้งองค์ประกอบที่สอดคล้องและนิยมใช้แพร่หลายในการบริหารจัดการคุณภาพของหน่วยงานภาครัฐ 3.) พันธกิจหลักของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบวิเคราะห์องค์ประกอบการบริหารจัดการตามเกณฑ์ประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศของการบริหารโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการแจกแจงความถี่และจัดลำดับ โดยเลือกองค์ประกอบที่มีความถี่ตั้งแต่ 3 ขึ้นไป หรือมากกว่าร้อยละ 80 ของแหล่งข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

2. วิเคราะห์ภารกิจการบริหารและลักษณะการบริหารจัดการโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน จากแหล่งข้อมูลจำนวน 15 แหล่ง ประกอบด้วย ข้อบังคับและประกาศที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนสาธิต แผนกลยุทธ์ รายงานการประเมินตนเอง ตำราและบทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการโรงเรียนสาธิต

3. ตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบการบริหารโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบนตามเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินงานที่เป็นเลิศ โดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) ซึ่งมีผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมจำนวน 7 คน โดยกำหนดคุณสมบัติ ดังนี้ กลุ่มที่ 1 เป็นผู้บริหารโรงเรียนที่ได้รับการประเมินโรงเรียนคุณภาพ จำนวน 2 ท่าน กลุ่มที่ 2 เป็นผู้บริหารโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏ จำนวน 2 ท่าน กลุ่มที่ 3 เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการการศึกษาและกลยุทธ์ จำนวน 3 ท่าน โดยต้องสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาโทในสาขาที่เกี่ยวข้องและเป็นผู้มีประสบการณ์ด้านการบริหารหรือการประกันคุณภาพการศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี และคัดเลือกโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Samliing) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล แนวคำถามและแบบสัมภาษณ์กลุ่ม เพื่อพิจารณาความเหมาะสมขององค์ประกอบการบริหารจัดการตามเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินงานที่เป็นเลิศของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน และข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาองค์ประกอบตามเกณฑ์ประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ (EdPEx) ของการบริหารโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยศึกษาด้วยการวิเคราะห์เอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Document Study) เกี่ยวกับองค์ประกอบตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ (EdPEx) ซึ่งจากการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศแสดงรายละเอียดได้ดังนี้

1.1.องค์ประกอบตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ (EdPEx) ได้แก่ 1.) การนำองค์กร 2.) กลยุทธ์ 3.) ลูกค้า 4.) การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ 5.) บุคลากร 6.) การปฏิบัติการ 7.) ผลลัพธ์

1.2.องค์ประกอบการบริหารจัดการโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบนตามพันธกิจ ได้แก่ 1.) แหล่งฝึกปฏิบัติการทางวิชาชีพครู 2.) การศึกษา วิจัยและทดลองเกี่ยวกับการจัดการศึกษา 3.) การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม 4.) การบริการวิชาการ 5.) การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผู้วิจัยได้นำองค์ประกอบข้างต้นมาวิเคราะห์เป็นองค์ประกอบการบริหารจัดการตามเกณฑ์ประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ (EdPEx) ของการบริหารโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน ดังตาราง 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 การแสดงองค์ประกอบและตัวชี้วัดตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ (EdPEx)ของการบริหารโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน

องค์ประกอบตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษา เพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ (EdPEx)	**เกณฑ์คุณภาพ**				
	OBECQA	TQA	PMQA	MBNQA	ความถี่
หมวด 1 การนำองค์กร	/	/	/	/	**4**
1.1.การนำองค์กรโดยผู้นำระดับสูง	/	/	/	/	**4**
1.2.การกำกับดูแลองค์กรและการสร้างประโยชน์ให้สังคม	/	/	/	/	**4**
หมวด 2 กลยุทธ์	/	/	/	/	**4**
2.1.การจัดทำกลยุทธ์	/	/	/	/	**4**
2.2.การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ	/	/	/	/	**4**
หมวด 3 ลูกค้า	/	/	/	/	**4**
3.1 ความคาดหวังของลูกค้า	/	/	/	/	**4**
3.2 ความผูกพันของลูกค้า	/	/	/	/	**4**
หมวด 4 การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้	/	/	/	/	**4**
4.1. การวัด การวิเคราะห์และการปรับปรุงผลการดำเนินงานของสถานศึกษา	/	/	/	/	**4**
4.2. การจัดการสารสนเทศและการจัดการความรู้	/	/	/	/	**4**
หมวดที่ 5 บุคลากร	/	/	/	/	**4**
5.1.สภาพแวดล้อมด้านบุคลากร	/	/	/	/	**4**
5.2.ความผูกพันของบุคลากร	/	/	/	/	**4**
หมวดที่ 6 การปฏิบัติการ	/	/	/	/	**4**
6.1. กระบวนการทำงาน	/	/	/	/	**4**
6.2. ประสิทธิผลของการปฏิบัติการ	/	/	/	/	**4**
หมวดที่ 7 ผลลัพธ์	/	/	/	/	**4**
7.1.ผลลัพธ์ด้านลูกค้า	/	/	/	/	**4**
7.2.ผลลัพธ์ด้านบุคลากร	/	/	/	/	**4**
7.3.ผลลัพธ์ด้านการวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้	/	/	/	/	**4**
7.4.ผลลัพธ์ด้านการปฏิบัติการ	/	/	/	/	**4**

จากตารางที่ 1 พบว่าองค์ประกอบทั้ง 7 องค์ประกอบ รวมถึงหัวข้อย่อยตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินงานที่เป็นเลิศ (EdPEx) ผู้วิจัยได้นำองค์ประกอบจากการวิเคราะห์องค์ประกอบที่คัดเลือกมาแจกแจงความถี่โดยคัดเลือกองค์ประกอบที่มีค่าความถี่ตั้งแต่ 3 ขึ้นไป ซึ่งมากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 80 ของแหล่งข้อมูล

ทั้งหมด วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยการหาค่าความถี่ จัดลำดับความถี่ของข้อมูลจากแหล่งข้อมูล พบว่าองค์ประกอบทั้ง 7 องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ทั้ง 16 ตัว สอดคล้องกับเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการของภาครัฐทั้งหมด

ตารางที่ 2 การแสดงผลการวิเคราะห์ความสอดคล้ององค์ประกอบการบริหารโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบนกับพันธกิจของโรงเรียนสาธิต

องค์ประกอบตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ (EdPEx)	พันธกิจโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน				
	แหล่งฝึกปฏิบัติการทางวิชาชีพครู	การศึกษา วิจัยและพัฒนาองค์ความรู้	การจัดการศึกษา	การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม	การบริการวิชาการ	การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
หมวด 1 การนำองค์กร						
1.1.การนำองค์กรโดยผู้นำระดับสูง	/	/	/	/	/
1.2.การกำกับดูแลองค์กรและการสร้างประโยชน์ให้สังคม	/	/	/	/	/
หมวด 2 กลยุทธ์						
2.1.การจัดทำกลยุทธ์	/	/	/	/	/
2.2.การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ	/	/	/	/	/
หมวด 3 ลูกค้า						
3.1 ความคาดหวังของลูกค้า	/		/	/	/
3.2 ความผูกพันของลูกค้า	/		/	/	/
หมวด 4 การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้						
4.1. การวัด การวิเคราะห์และการปรับปรุงผลการดำเนินงานของสถานศึกษา	/	/	/	/	/
4.2. การจัดการสารสนเทศและการจัดการความรู้		/	/	/	/
หมวดที่ 5 บุคลากร						
5.1.สภาพแวดล้อมด้านบุคลากร	/	/	/	/	/
5.2.ความผูกพันของบุคลากร	/	/	/	/	/
หมวดที่ 6 การปฏิบัติการ						
6.1. กระบวนการทำงาน	/	/	/	/	/
6.2. ประสิทธิผลของการปฏิบัติการ	/	/	/	/	/

ตารางที่ 2 (ต่อ)

องค์ประกอบตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ (EdPEx)	พันธกิจโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน				
	แหล่งฝึกปฏิบัติการทางวิชาชีพครู	การศึกษา วิจัยและทดลองเกี่ยวกับการจัดการศึกษา	การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม	การบริการวิชาการ	การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
หมวดที่ 7 ผลลัพธ์					
7.1.ผลลัพธ์ด้านลูกค้า	/	/	/	/	/
7.2.ผลลัพธ์ด้านบุคลากร	/	/	/	/	/
7.3.ผลลัพธ์ด้านการวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้	/	/	/	/	/
7.4.ผลลัพธ์ด้านการปฏิบัติการ	/	/	/	/	/

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความสอดคล้ององค์ประกอบการบริหารโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบนกับพันธกิจของโรงเรียนสาธิต พบว่า หมวดที่ 1 การนำองค์กร โรงเรียนได้มีการกำหนดนโยบายและส่งเสริมให้มีการดำเนินงานตามพันธกิจของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน รวมถึงมีการกำกับดูแลการบริหารงานร่วมกับคณะครุศาสตร์และมหาวิทยาลัยราชภัฏในสังกัดของตนเอง หมวดที่ 2 กลยุทธ์ โรงเรียนเรียนมีการกำหนดยุทธศาสตร์การบริหารจัดการที่สอดคล้องกับพันธกิจทั้ง 5 ด้าน และมีการจัดทำแผนปฏิบัติราชการที่สอดคล้องอย่างชัดเจน หมวดที่ 3 ลูกค้า โรงเรียนมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ชัดเจน ทำให้การกำหนดนโยบาย การดำเนินงานของโณงเรียนสอดคล้องกับพันธกิจของโรงเรียน หมวดที่ 4 การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ โรงเรียนมีการวัดและประเมินผลการดำเนินงานที่เป็นระบบ รวมถึงมีการจัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศ ยกเว้นในประเด็นแหล่งฝึกปฏิบัติการทางวิชาชีพครู ที่มีการใช้ข้อมูลสารสนเทศร่วมกับคณะครุศาสตร์ หมวดที่ 5 บุคลากร โรงเรียนมีการจัดสภาพแวดล้อมและส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพสูง รวมถึงสร้างขวัญและกำลังใจ ความผูกพันในองค์กรทั้งนี้บางแห่งได้มีการดำเนินการร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏ หมวดที่ 6 การปฏิบัติการ โรงเรียนมีกระบวนการดำเนินการรวมถึงประเมินผลการทำงานร่วมกับคณะครุศาสตร์และมหาวิทยาลัย หมวดที่ 7 ผลลัพธ์ โรงเรียนมีการนำผลการประเมินการดำเนินงานต่าง ๆ มาเป็นข้อมูลเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานในปีต่อไป

2. ผลการตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบการบริหารจัดการโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบนตามเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินงานที่เป็นเลิศ ด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 7 คน แบ่งออกเป็น 2 ส่วนย่อยคือ 1.) ความเหมาะสมขององค์ประกอบการบริหารจัดการตามเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินงานที่เป็นเลิศของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน และ 2.) ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการบริหารตามเกณฑ์การ

ประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินงานที่เป็นเลิศของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน มีรายละเอียดดังนี้

1.) ความเหมาะสมขององค์ประกอบการบริหารจัดการตามเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินงานที่เป็นเลิศของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน โดยนำผลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาร่างเป็นองค์ประกอบการบริหารจัดการตามเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินงานที่เป็นเลิศของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณาความเหมาะสมขององค์ประกอบทั้ง 7 องค์ประกอบ โดยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากค่าดัชนีความสอดคล้องเชิงเนื้อหา ตามแนวคิดของ Lawshe (1975) พบว่า ทุกองค์ประกอบมีค่า = 1.00 โดยมีค่าวิกฤตที่ N = 7 ตามแนวทางของ Ayre and Scally (2014) แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องเชิงเนื้อหาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ รวมถึงข้อเสนอแนะ ทำให้ได้จำนวนองค์ประกอบการบริหารจัดการตามเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินงานที่เป็นเลิศของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน ทั้งหมด 3 ด้าน ประกอบด้วย

1. ด้านปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ ได้แก่ 1.1.) การนำองค์กร 1.2.) กลยุทธ์

2. ด้านกระบวนการ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 2.1.) ลูกค้า 2.2.) บุคลากร 2.3.) การปฏิบัติการ และ 2.4.) การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้

3.ด้านผลลัพธ์ ประกอบด้วย 1 องค์ประกอบ ได้แก่ 3.1.) ผลลัพธ์

ในส่วนของข้อเสนอแนะเพิ่มเติม จากการสนทนากลุ่ม พบว่า องค์ประกอบทั้ง 7 หมวด มีความเหมาะสมกับบริบทการบริหารจัดการโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน โดยมีประเด็นสำคัญ คือ โรงเรียนสาธิตมีพันธกิจที่ซับซ้อนและหลากหลายกว่าโรงเรียนในสังกัดอื่น เนื่องจากมีรูปแบบและกรอบในการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ในองค์ประกอบด้านการนำองค์กรและกลยุทธ์มีความสำคัญมากที่สุด เนื่องจากผู้บริหารระดับสูงมีผลต่อทิศทางการเปลี่ยนแปลงของโรงเรียน ในขณะที่องค์ประกอบด้านผลลัพธ์จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาตัวชี้วัดที่ชัดเจน สอดคล้องกับพันธกิจ 5 ด้านของโรงเรียนสาธิตฯ โดยผู้วิจัยได้สรุปรายละเอียดไว้ 3 ด้าน ดังนี้

ด้านปัจจัยนำเข้า

การนำองค์กร สามารถสรุปได้ว่า โรงเรียนควรมีการพัฒนาผู้นำในอนาคต สร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมให้เกิดจริยธรรมในการทำงาน รวมถึงผู้นำที่มีจรรยายรรณ

กลยุทธ์ สามารถสรุปได้ว่า โรงเรียนควรมีกระบวนการวางแผนกลยุทธ์ตามพันธกิจของโรงเรียนสาธิต โดยมุ่งเน้นในการพัฒนานักเรียนให้มีความเป็นเลิศและรู้จักตนเอง นอกจากนี้ควรมีการวางแผนปฏิบัติการที่ชัดเจนเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายได้

ด้านกระบวนการ

ลูกค้า สามารถสรุปได้ว่า โรงเรียนควรนำผลสะท้อนจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมาใช้ในการพัฒนาแผนปฏิบัติการ รวมถึงจัดกิจกรรมตามความต้องการของผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สร้างความผูกพันกับผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมถึงชุมชน เปิดรับฟังความคิดเห็น ความต้องการและใช้สารสนเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุด

บุคลากร สามารถสรุปได้ว่า โรงเรียนควรมีการพัฒนาบุคลากรของตนเป็นประจำ รวมถึงสร้างความผูกพันของบุคลากรให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรที่ดี สร้างแรงจูงใจและสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี ส่งเสริมความก้าวหน้าของบุคลากร รวมถึงการประเมินผลที่โปร่งใส

การปฏิบัติการ สามารถสรุปได้ว่า โรงเรียนควรมีระบบบริหารจัดการที่ทันสมัย เชื่อมโยงการทำงานกับมหาวิทยาลัยและคณะครุศาสตร์ รวมถึงนำพันธกิจหลักของโรงเรียนสาธิตมาใช้ในการกำหนดนโยบายและการทำงานในแผนปฏิบัติงานต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ สามารถสรุปได้ว่า โรงเรียนควรมีระบบสำหรับใช้ในการเก็บข้อมูลสารสนเทศที่เพียงพอ และสามารถนำข้อมูลเหล่านี้มาใช้ในการวิเคราะห์ได้จริง

ด้านผลลัพธ์

ผลลัพธ์ สามารถสรุปได้ว่า โรงเรียนควรนำผลลัพธ์จากการดำเนินงานมาใช้เป็นผลสะท้อนกลับสำหรับนำไปใช้ในการพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเป็นเลิศ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยทำให้ได้องค์ประกอบของการบริหารจัดการตามเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินงานที่เป็นเลิศของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1.องค์ประกอบของการบริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินงานที่เป็นเลิศของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ 16 ตัวบ่งชี้ ซึ่งครอบคลุมปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลลัพธ์ตามแนวคิดการบริหารองค์กรแบบองค์รวม ตามแนวทางของ EdPEx ดังนี้

1.1 **ด้านปัจจัยนำเข้า** ในองค์ประกอบด้านการนำองค์กร ประกอบด้วยการนำองค์กรระดับสูงและการกำกับดูแลองค์กรและการสร้างประโยชน์ให้สังคม จากการพิจารณาเกณฑ์คุณภาพ รวมถึงการยืนยันความเหมาะสมของผู้ทรงคุณวุฒิ สอดคล้องกับโครงสร้างการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยต้นสังกัด ซึ่งผู้นำจะต้องมีวิสัยทัศน์และสามารถกำกับดูแลการดำเนินงานให้สอดคล้องกับพันธกิจทั้ง 5 ด้านได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพรภัทร เกศาพร (2565) ที่ได้ค้นพบว่า ภาวะผู้นำและการกำหนดนโยบายมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสำเร็จในการประกันคุณภาพตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินงานที่เป็นเลิศอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สูงถึง.822 สะท้อนให้เห็นว่าการนำองค์กรที่เข้มแข็งเป็นรากฐานของการบริหารจัดการสถานศึกษาที่มุ่งเน้นสู่ความเป็นเลิศ นอกจากนี้ในด้านกลยุทธ์ทั้งการจัดทำกลยุทธ์และการนำกลยุทธ์สู่การปฏิบัติมีความสอดคล้องกับพันธกิจ 5 ด้านของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏที่มีความหลากหลายทั้งการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู การวิจัย การบริการวิชาการ การทำนุบำรุงศิลปะวัฒนธรรมและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งการวางแผนกลยุทธ์ที่บูรณาการกับพันธกิจ รวมถึงกำหนดแผนปฏิบัติงานที่ชัดเจนมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของดารุณี พละการและคณะ (2568) ที่พบว่าการนำองค์กรและการวางแผนเชิงกลยุทธ์จำเป็นต้องมีการพัฒนาโดยนำผลการวิเคราะห์จุดเด่นของคู่เทียบนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสถาบัน กลยุทธ์จึงเป็นหนึ่งในองค์ประกอบที่ควรให้ความสำคัญ

1.2 **ด้านกระบวนการ** ในองค์ประกอบด้านลูกค้า บุคลากร การปฏิบัติการ และการวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ พบว่าความคาดหวังของลูกค้าและความผูกพันของลูกค้ามีความสอดคล้องกับพันธกิจของโรงเรียนสาธิตฯ ซึ่งบริบทของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมีกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่หลากหลาย ทั้งนักเรียน ผู้ปกครอง นักศึกษา ชุมชนรวมถึงหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการบริการวิชาการ ดังนั้นการรับฟังความต้องการและการสร้างความผูกพันกับกลุ่มลูกค้าที่หลากหลายจึงเป็นส่วนสำคัญในการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ สอดคล้องกับผลการวิจัยของพรภัทร เกษาพร (2565) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมกับของบุคลากรในการตอบสนองความต้องการ

ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินการตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ และนำความต้องการดังกล่าวมาใช้ในการพัฒนาการดำเนินงานเป็น 1 ในปัจจัยที่ส่งผลให้การบริหารจัดการเป็นไปตามเกณฑ์และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ในด้านบุคลากร ซึ่งมีความสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินการตามพันธกิจของโรงเรียนสาธิตฯ ในทุกด้าน ดังนั้นการประเมินผลการปฏิบัติการต้องโปร่งใส ส่งเสริมความก้าวหน้าในอาชีพและสร้างแรงจูงใจระยะยาวเพื่อรักษาบุคลากรคุณภาพกับองค์กร สอดคล้องกับผลการวิจัยของทิดาทิพย์ สุพาวงศ์ (2567) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในสถาบันการศึกษาโดยใช้เกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินงานที่เป็นเลิศ ช่วยให้เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในการบริหารจัดการ การพัฒนาทักษะและความสามารถรวมถึงการสร้างนวัตกรรม นอกจากนี้การสนับสนุนและการมีส่วนร่วมของผู้บริหารมีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาบุคลากรและยังให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้าใจและการเตรียมความพร้อมของบุคลากรทุกระดับ รวมถึงการจัดหาเครื่องมือและทรัพยากรที่เพียงพอเพื่อสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพในระยะยาว

ด้านการปฏิบัติการ ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัดคือ กระบวนการทำงานและประสิทธิผลของการปฏิบัติการ ซึ่งจำเป็นต้องมีการดำเนินงานที่สอดคล้องกับการทำงานของคณะครุศาสตร์และมหาวิทยาลัย เพื่อให้การทำงานสอดคล้องกับพันธกิจของโรงเรียนสาธิตฯ สอดคล้องกับงานวิจัยของดารุณี พละการและคณะ (2568) ที่พบว่าการขับเคลื่อนการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับบริบทของมหาวิทยาลัยราชภัฏจำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารและการมีส่วนร่วมจากบุคลากรทุกฝ่าย โดยใช้ช่องทางสื่อสารที่หลากหลายและทันสมัย ทำให้บุคลากรเข้าใจบทบาทหน้าที่ในกระบวนการทำงานและตระหนักถึงความสำคัญของงาน ซึ่งจะทำไปสู่การปฏิบัติการที่สูงขึ้น

ด้านการวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ พบว่า การวิเคราะห์และการปรับปรุงผลการดำเนินงาน รวมถึงการจัดการสารสนเทศและการจัดการความรู้ สอดคล้องกับพันธกิจของโรงเรียนสาธิตฯเพียง 4 ด้าน ยกเว้นด้านแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู เนื่องจากการบริหารสารสนเทศในส่วนนี้จำเป็นต้องทำร่วมกับคณะครุศาสตร์ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากโรงเรียนทั่วไป สอดคล้องกับผลการศึกษาขอ พรภัทร เกศาพร (2565) ที่พบว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินงานที่เป็นเลิศมีความสำคัญเป็นอย่างมาก และยังเป็นการยืนยันว่าการจัดการความรู้และฐานข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานสำคัญของการวัดและการวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทิดาทิพย์ สุพาวงศ์ (2567) ที่พบว่า การนำเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินงานที่เป็นเลิศมาใช้ทำให้สถาบันการศึกษาสามารถวิเคราะห์การดำเนินงานของบุคลากรผ่านกรอบมาตรฐานได้อย่างเป็นระบบและนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

1.3 **ด้านผลลัพธ์** ในการดำเนินการวิจัย พบว่า องค์ประกอบด้านผลลัพธ์ ซึ่งประกอบด้วย ผลลัพธ์ด้านลูกค้า ผลลัพธ์ด้านบุคลากร ผลลัพธ์ด้านการวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้และผลลัพธ์ด้านการปฏิบัติการ สอดคล้องกับพันธกิจทั้ง 5 ด้านของโรงเรียนสาธิตฯ เนื่องจากผลลัพธ์เป็นองค์ประกอบที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของการดำเนินงานในทุกมิติทั้งการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู การวิจัย การบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ บรรณกร แซ่ลิ้ม (2567) ที่ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาผลการเรียนรู้ตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินงานที่เป็นเลิศ โดยแนวทางการพัฒนาผลลัพธ์ด้านการเรียนรู้ ประกอบด้วย 6 แนวทาง ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรที่มุ่งเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ การพัฒนาอาจารย์ให้มีควาเชี่ยวชาญ การพัฒนานักศึกษาให้มีทักษะวิชาชีพที่เป็นสมรรถนะสากล ทักษะดิจิทัลและคุณธรรม

จริยธรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการบรรลุผลลัพธ์ตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินงานที่เป็นเลิศต้องอาศัยการบูรณาการองค์ประกอบด้านปัจจัยนำเข้าและกระบวนการทุกด้านอย่างเป็นระบบ

สรุปผลการวิจัย

เกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินงานที่เป็นเลิศสามารถนำมาปรับใช้เป็นกรอบในการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทเฉพาะของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบนได้ครอบคลุมทั้งปัจจัยนำเข้าที่เป็นการกำหนดทิศทางและเป็นแผนในการขับเคลื่อนการทำงานทั้งองค์กร กระบวนการที่เป็นการ นำนโยบายลงสู่การปฏิบัติ ไปจนถึงผลลัพธ์ที่เป็นการสะท้อนความสำเร็จขององค์กร ซึ่งสอดรับกับแนวคิด ADLI ที่มุ่งเน้นการใช้ผลลัพธ์เป็นข้อมูลป้อนกลับเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาปัจจัยนำเข้าและกระบวนการในการดำเนินการครั้งต่อไปอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ในการนำองค์ประกอบเหล่านี้สู่การปฏิบัติยังคงต้ออาศัยการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยต้นสังกัด รวมถึงความพร้อมของผูบริหารและการเตรียมความพร้อมบุคลากรทุกระดับ

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุษฎีนิพนธ์ สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ชูชีพ พุทธประเสริฐ ผู้ช่วยศาตราจารย์ ดร.ณัฐิยา ตันตรานนท์และอาจารย์ ดร.ภูเบศ พวงแก้ว ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้ให้คำแนะนำและแนวทางการดำเนินการวิจัยทุกขั้นตอน ขอขอบคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 7 ท่านที่ได้สละเวลาและให้ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งนี้ ขอขอบพระคุณผู้บริหารและบุคลากรโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบนทุกแห่งที่ได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการทำวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2567). *นโยบายการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ "เรียนดี มีคุณธรรม".* กระทรวงศึกษาธิการ.

ดารุณี พละการ, อภิวรรณ ศิรินันทนา และ บุษบง กีรติวศิน. (2568). แนวทางการจัดการสื่อสารการปฏิบัติงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ (EdPEx) กรณีศึกษา: คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. *วารสารนวัตกรรมสังคมและเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน, 8*(1), 56–63. https://doi.org/10.14456/jsmt.2025.5

ทิดาทิพย์ สุพาวงค์. (2567). การพัฒนาศักยภาพบุคลากรในสถาบันการศึกษาด้วยระบบ EdPEx. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 50*(2). https://so04.tcithaijo.org/index.php/socku/article/view/273087

บรรณกร แซ่ลิ่ม. (2567).แนวทางการพัฒนาผลลัพธ์ด้านการเรียนรู้ของผู้เรียนตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ (EdPEx) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. *Journal of Roi Kaensarn Academi, 9*(11), 223–241. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JRKSA/article/view/273936

พรภัทร เกษาพร. (2565).ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการประกันคุณภาพตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ (EdPEx). *วารสารวิจัยและนวัตกรรมท้องถิ่น, 17*(1), 87–98. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/RDIBRU/article/view/260014

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579.* พริกหวานกราฟฟิค.

สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2563). *เกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศ ฉบับปี พ.ศ. 2563–2566.* สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

อุปไมยอธิชัย, ธ., สังข์ทอง, ว., & ฉัตรภัครัตน์, ธ. (2562). การกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. *Journal of Inclusive and Innovative Education, 1*(3), 41–50. https://so01.tci-thaijo.org/index.php/cmujedu/article/view/167034

Alotaibi, F., Yusoff, R. Z., & Islam, R. (2013). Relationship between total quality management practices and contractors competitiveness. *American Journal of Applied Sciences, 10*(3), 247–252. https://doi.org/10.3844/ajassp.2013.247.252

Kesaporn, P. (2022). *Factors affecting to quality assurance success of Education Criteria for Performance Excellence (EdPEx).* Naresuan University.

Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity. *Personnel Psychology, 28*(4), 563–575.

National Institute of Standards and Technology [NIST]. (2023). *Baldrige Excellence Framework: A systems approach to improving your organization's performance (Education).* U.S. Department of Commerce. https://www.nist.gov/baldrige

Office of the Education Council. (2017). *National Education Plan B.E. 2560–2579 (2017–2036).* Office of the Education Council.

Phuangsuwan, P., Siripipatthanakul, S., Suttipong, R., Praesri, S., & Wadpong, S. (2024). Development of higher education institutions based on Education Criteria for Performance Excellence (EdPEx) in Thailand. *Advance Knowledge for Executives, 3*(1), 1–14.

การพัฒนาทักษะการนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์ด้วยเครื่องมือออนไลน์เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาสาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

Developing Visual Data Presentation Skill through Online Tool to Enhance Learning Achievement of Business Administration Students at Lampang Rajabhat University

วิจิตรา แซ่ตั้ง[1*] ชิดชนก วงศ์เครือ[2] พรนภา บุญนำมา[3] อภิชาติ ตัณนิติศุภวงษ์[4] และกัญญารัตน์ ไชยสงคราม[5]
[1*-5] สาขาวิชาบริหารธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
*corresponding author e-mail: muaywichitra@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยในชั้นเรียนนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อประเมินความคิดเห็นของนักศึกษาต่อการประยุกต์ใช้ทักษะการนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์ในการจัดทำรายงานผลโครงการ และ 2) เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาหลังจากการอบรมและการส่งผลงานในชั้นเรียน โดยกลุ่มประชากรคือนักศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาวิชาบริหารธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จำนวน 19 คน ซึ่งเป็นนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการตลาดเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมในปีการศึกษา 2568 ทั้งหมด มีเครื่องมือวิจัยเป็นแบบทดสอบก่อนและหลังฝึกอบรม และแบบประเมินความคิดเห็นหลังดำเนินกิจกรรมภายในรายวิชา โดยผู้วิจัยได้ทดลองให้กลุ่มเป้าหมายได้รับการฝึกอบรมด้านการนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์ จากนั้น มอบหมายงานให้นักศึกษานำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการบริการวิชาการพร้อมนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์ในรูปแบบเป็นรูปเล่มรายงานและรายงานหน้าชั้นเรียน ต่อมาทำการวัดผลหลังการทดลองโดยใช้เครื่องมือที่สร้างขึ้น ผลการศึกษา พบว่านักศึกษามีความคิดเห็นว่าการนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปฝึกปฏิบัติจริงช่วยพัฒนาทักษะให้ดีขึ้นในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.474) และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนรวมถึงการทำงานในอนาคตได้ระดับมาก(ค่าเฉลี่ย 4.368) เมื่อเปรียบเทียบกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่าคะแนนเฉลี่ยหลังการฝึกอบรมสูงขึ้นจาก 27.3 (σ = 6.7) เป็น 33.6 (σ = 1.1) และผลการทดสอบ paired t-test ยืนยันว่าความแตกต่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 4.39$, $df = 18$, $p < 0.001$) นอกจากนี้ นักศึกษาทุกคนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์สูงขึ้นหลังเข้าร่วมกิจกรรมอบรม พิจารณาจาก คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในด้านการพัฒนาทักษะการนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์ระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย=33.84 จาก 40 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 84.60) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มนักศึกษามีความสม่ำเสมอ (σ = 1.41) ดังนั้น งานวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่า **การอบรมเชิงปฏิบัติการที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมบริการวิชาการ** ไม่เพียงแต่ทำให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้เชิงลึกและมีทัศนะเชิงบวกต่อการเรียนรู้ แต่ยังส่งผลโดยตรงต่อการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญ

คำสำคัญ: ทักษะการนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์ เครื่องมือออนไลน์ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การฝึกปฏิบัติจริง

Abstract

This classroom research aimed (1) to evaluate students' opinions on the application of visual data presentation skill in preparing project reports, and (2) to study students' learning achievement after training and submitting classroom assignments. The population consisted of 19 undergraduate students in Business Administration, Faculty of Management Science, Lampang Rajabhat University, all of whom were enrolled in the course Social and Environmental Marketing in the academic year 2025. The research instruments included pre- and post-training achievement tests and a post-activity opinion questionnaire . The researcher conducted training sessions on visual data presentation skill, then assigned students to apply the acquired knowledge in a community academic service project, presenting visual data both in written report and oral classroom presentation. Subsequently, post-tests were administered using the developed instrument. The findings revealed that students perceived the application of knowledge gained from training to practice as highly beneficial in improving their skills (mean = 4.474), and they strongly agreed that such skills could be applied in both learning and future work (mean = 4.368). In terms of learning achievement, the average score increased from 27.3 (σ = 6.7) before training to 33.6 (σ = 1.1) after training. The paired t-test confirmed that this difference was statistically significant ($t = 4.39$, $df = 18$, $p < 0.001$). Moreover, all students demonstrated improved achievement in visual data presentation skill after participating in the training activities, as reflected in the overall average score of 33.84 out of 40 points (equivalent to 84.60%), with consistent performance across the group (σ = 1.41). Therefore, this study indicates that practice-oriented training integrated with academic service activities not only fosters deep learning and positive attitudes toward learning but also directly contributes to a significant enhancement of students' academic achievement.

Keywords: Visual Data Presentation Skill, Online Tool, Learning Achievement.

บทนำ

สาขาวิชาบริหารธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนานักศึกษาทุกปี โดยในปีการศึกษา 2568 ทางสาขาวิชาฯ มีแผนส่งเสริมให้นักศึกษามีความรู้ด้านการนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์ ต้องการให้นักศึกษาเปลี่ยนข้อมูลดิบ(Raw Data) ให้เป็นข้อมูลสารสนเทศ (Information) ที่พร้อมใช้งาน หลังจากได้รับความรู้ผ่านการอบรมแล้ว นักศึกษาพึงได้รับการส่งเสริมทักษะที่ได้รับการอบรมให้มีความชำนาญมากขึ้น ซึ่งแผนนี้สอดคล้องกับภาวิณี โสธายะเพ็ชร และกีรติ คุวะสานนท์ (2565) ระบุว่า การจัดการฝึกอบรมควรระลึกถึง 4 ปัจจัย คือ 1) การดูแลเอาใจใส่ของคณะวิทยากร 2) หัวข้อการอบรมเป็นประโยชน์และนำไปใช้ได้จริง 3) วิทยากรร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ตรง และ 4) รูปแบบกิจกรรมอบรมที่ไม่น่าเบื่อ

ในการนี้ สาขาวิชาฯ จึงดำเนินการตามแผนการที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ จัดให้มีการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนานักศึกษาโดยเชิญวิทยากรสอนให้ใช้เครื่องมือดิจิทัลสมัยใหม่ซึ่งเป็นเครื่องมือสำเร็จรูปที่มีบริการแบบออนไลน์บนเว็บไซต์(Open Source, Web-based Framework) ต่อมา สาขาวิชาฯ จึงมีการมอบหมายงานให้นักศึกษาใช้ความรู้ที่ได้รับการอบรมก่อนหน้ามาพัฒนาทักษะด้านการนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์ผ่านการจัดทำรายงานผลกิจกรรมโครงการบริการวิชาการในรายวิชาการตลาดเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม แล้ววัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านการนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์ที่นักศึกษาทำได้ โดยการจัดการศึกษานี้ดำเนินตาม *บริบทการบริหารจัดการและระบบ (Input-Process-Output Model; IPO Model)* สอดคล้องกับ Acenas (2023) ที่ระบุว่า ปัจจัยนำเข้าที่มีศักยภาพส่งผลต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ดีขึ้น

ทั้งนี้ วัตถุประสงค์การวิจัยในครั้งนี้ คือ 1) เพื่อประเมินความคิดเห็นของนักศึกษาต่อการประยุกต์ใช้ทักษะการนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์ในการจัดทำรายงานผลโครงการ และ 2) เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาหลังจากการอบรมและการส่งผลงาน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในชั้นเรียนนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง โดยกลุ่มประชากรที่ทำการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการตลาดเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวนทั้งหมด 19 คน กลุ่มประชากรดังกล่าวนี้เป็นกลุ่มเป้าหมายของการวิจัยนี้ ขั้นตอนดำเนินการวิจัยในเบื้องต้น ผู้วิจัยได้ทดลองให้นักศึกษาได้รับการอบรมการนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์ด้วยเครื่องมือออนไลน์สำเร็จรูป RAWGraphs [RAWGraphs เป็นเครื่องมือเว็บแอปพลิเคชันแบบโอเพนซอร์ส(Open-source) ที่เปิดให้ใช้งานฟรีสำหรับการสร้างข้อมูลเชิงทัศน์ (Data Visualization) ในรูปแบบกราฟหลากหลายประเภท จุดเด่นสำคัญ คือ การประมวล ผลข้อมูลทั้งหมดทำผ่านเว็บเบราว์เซอร์โดยตรง โดยไม่จัดเก็บข้อมูลบนเซิร์ฟเวอร์ จึงปลอดภัยต่อความเป็นส่วนตัวและไม่จำเป็น ต้องสมัครสมาชิก นอกจากนี้ยังรองรับการนำเข้าข้อมูลได้หลายรูปแบบ เช่น ตัวเลขจากตารางหรือการดึงข้อมูลจาก URL และสามารถส่งออกไฟล์เป็นเวกเตอร์เพื่อนำไปปรับแต่งต่อในโปรแกรมกราฟิก รวมถึงบันทึกเป็นไฟล์ภาพเพื่อใช้งานต่อได้อย่างสะดวก] โดยให้นักศึกษาทำแบบทดสอบก่อนอบรมและหลังการอบรม จากนั้น มอบหมายงานให้นักศึกษาใช้เครื่องมือออนไลน์สำเร็จรูปนั้นสร้างแผนภูมิเพื่อนำเสนอผลงานการดำเนินกิจกรรมโครงการบริการวิชาการซึ่งเป็นกิจกรรมประกอบในรายวิชาฯ จากนั้นวัดผลจากการประเมินความพึงพอใจจากนักศึกษา ผลงานการนำเสนอกิจกรรมโครงการ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาฯ โดยเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบทดสอบก่อนและหลังฝึกอบรม แบบประเมินความคิดเห็น รายงานผลการดำเนินกิจกรรมโครงการบริการวิชาการ และแบบบันทึกผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สถิติที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา(ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และร้อยละ) และสถิติเชิงอนุมาน(Paired t-test)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการโดยวิทยากรผู้เชี่ยวชาญ 2) แบบทดสอบก่อนและหลังเข้าร่วมการอบรม(แบบทดสอบแบบตัวเลือก 40 ข้อ) 3) แบบประเมินความคิดเห็นหลังอบรมและกิจกรรมการเรียนโดยใช้มาตรวัดของลิเคิร์ท(Likert Rating Scales) ถามความคิดเห็นด้านความรู้ความเข้าใจและการนำไปประยุกต์ใช้ 4) รายงานผลการดำเนินกิจกรรมโครงการบริการวิชาการ(ผลงานนักศึกษา) และ 5)แบบบันทึกผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยได้จากแบบประเมินความคิดเห็นจากกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งทั้งหมดเป็นประชากรนักศึกษาทั้งหมด 19 คน ที่ลงทะเบียนเรียนในภาคการศึกษาที่ทำการศึกษา ปรากฏตามตารางที่ 1 2 3 และ 4

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานก่อนและหลังการเข้าร่วมฝึกอบรม (N=19)

กิจกรรม	ค่าเฉลี่ย(μ)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(σ)
ก่อนเข้าร่วมฝึกอบรม(คะแนนเต็ม 40)	27.3	6.7
หลังเข้าร่วมฝึกอบรม(คะแนนเต็ม 40)	33.6	1.1

จากตารางที่ 1 พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังฝึกอบรมสูงขึ้นจาก 27.3 เป็น 33.6 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานลดลงจาก 6.7 เป็น 1.1

ตารางที่ 2 ผลการทดสอบ Paired-t-test ของคะแนนก่อนและหลังเข้าร่วมการฝึกอบรม (N=19)

ตัวแปร	t	df	p-value
คะแนนก่อน-หลัง	4.39	18	<0.001

จากตารางที่ 2 ผลการทดสอบ Paired t-test พบว่าคะแนนหลังฝึกอบรมสูงกว่าก่อนฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p < 0.001$ แสดงให้เห็นว่า นักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้นอย่างชัดเจนหลังการฝึกอบรม และคะแนนมีความสม่ำเสมอมากขึ้น สะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิผลของการฝึกอบรมในการพัฒนาผลการเรียนของนักศึกษา.

ตารางที่ 3 ความคิดเห็นด้านการนำความรู้ที่ได้จากการอบรมไปฝึกปฏิบัติจริง

ความคิดเห็น	ค่าเฉลี่ยประชากร(μ)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(σ)	การแปลผล
1.การได้รับการฝึกใช้ความรู้ที่ได้รับจากการอบรม(การนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์ เช่น การเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล การจัดทำตาราง/กราฟ และการสรุปผล) ในงานบริการวิชาการทำให้มีประสบการณ์	4.474	0.616	ระดับมาก
2.การประยุกต์ใช้นวัตกรรม(การนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์) ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและสนับสนุนการแก้ไขปัญหาในการเรียนการทำงานในอนาคต	4.368	0.698	ระดับมาก
3.การเข้าร่วมกิจกรรมบริการวิชาการโดยใช้การนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์ช่วยพัฒนาการเรียนรู้และการทำงานในอนาคต	4.578	0.511	ระดับมากที่สุด

จากตารางที่ 3 นักศึกษามีความคิดเห็นว่าการได้เข้าร่วมกิจกรรมโครงการบริการวิชาการและนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์ในรายงานสรุปผลโครงการช่วยทำให้มีพัฒนาการด้านการเรียนรู้และการทำงานในอนาคตอยู่ในระดับมากที่สุด (μ=4.578, σ= 0.511) รองลงมาคือ ด้านการได้รับการฝึกใช้การนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์ตามที่ได้รับการอบรมมาทำให้เกิดประสบการณ์อยู่ในระดับมาก (μ= 4.474, σ=0.616) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ การประยุกต์ใช้การนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์ในเชิงปฏิบัติช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและสนับสนุนการแก้ไขปัญหาในการเรียนการทำงานในอนาคต อยู่ในระดับมาก (μ=4.368, σ=0.698)

หลังจากฝึกอบรมและเข้าร่วมกิจกรรมโครงการบริการวิชาการ กลุ่มประชากร(นักศึกษา)ได้ใช้ความรู้ที่ได้จากการอบรมมาดำเนินการนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์ในรูปแบบการเก็บรวบรวมข้อมูล การสร้างตาราง การสร้างกราฟและการสรุปผล ในรูปแบบการนำเสนองานหน้าชั้นเรียน และจัดทำรูปเล่มรายงาน ผลปรากฏว่า ผลงานการนำเสนอทั้งแบบนำเสนอหน้าชั้นเรียนและรูปเล่มรายงานทำออกมาได้ดีกว่าก่อนได้รับการฝึกอบรม ส่งผลให้มีคะแนนเชิงปฏิบัติสูงขึ้น ทั้งนี้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านการพัฒนาทักษะการนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์ของประชากรกลุ่มนี้ปรากฏดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในด้านการพัฒนาทักษะการนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์ของนักศึกษาหลังจากเข้ารับการอบรม

องค์ประกอบการประเมินผลสัมฤทธิ์ด้านการพัฒนาทักษะการนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์	**คะแนนเต็ม (คะแนน)**	**ค่าเฉลี่ยประชากร(μ)**	**ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(σ)**
1.การจัดทำข้อเสนอโครงการ(ทักษะนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์)	10	8.00	0.00
2.การเข้าร่วมกิจกรรมโครงการ (ใช้ทักษะการสื่อสารและการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า)	15	12.74	1.38
3.การนำเสนอและจัดทำรายงานผลโครงการ (ทักษะนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์)	15	13.11	0.32
คะแนนรวม (40 คะแนน)	**40**	**33.84**	**1.41**
คิดเป็นร้อยละ		**84.60**	

จากตารางที่ 4 นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยรวมอยู่ที่ **33.84 จาก 40 คะแนน** (คิดเป็นร้อยละ 84.60) ซึ่งอยู่ในระดับ**ดีมาก** โดยมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเพียง 1.41 แสดงถึงความสม่ำเสมอของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มนักศึกษา คะแนนในด้านการจัดทำ**ข้อเสนอโครงการ**มีความคงที่มากที่สุด (σ = 0.00) สะท้อนว่าทุกคนมีความเข้าใจและสามารถจัดทำข้อเสนอได้ในระดับใกล้เคียงกัน ขณะที่ด้าน**การเข้าร่วมกิจกรรม** มีความแตกต่างระหว่างบุคคลมากที่สุด (σ = 1.38) แต่ยังคงอยู่ในระดับสูง และด้าน **การนำเสนอและจัดทำรายงานผลโครงการ** มีค่าเฉลี่ยสูงและมีความแตกต่างน้อย (σ = 0.32) แสดงถึงความสามารถในการสรุปและนำเสนอผลการดำเนินงานที่มีคุณภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

จากแนวคิดของสาขาวิชาบริหารธุรกิจที่ว่า การนำความรู้จากการอบรมเชิงปฏิบัติการมาบูรณาการเข้ากับการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาและการนำไปปฏิบัติจริงให้มีประสบการณ์จะทำให้นักศึกษามีทักษะด้านนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์ดีขึ้น และแนวคิดที่ว่าความรู้และทักษะที่นักศึกษาได้รับสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการทำงานในอนาคตได้จริงนั้น เมื่อนำไปสู่การปฏิบัติการทดลองใช้กับนักศึกษาบริหารธุรกิจในสถานการณ์จริง พบว่านักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์อยู่ในระดับสูงและมีความสม่ำเสมอในกลุ่ม ซึ่งสะท้อนถึงประสิทธิผลการฝึกอบรมที่นักศึกษาได้รับและการจัดการเรียนการสอน

ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาที่ได้รับการอบรมการใช้เครื่องมือออนไลน์สำเร็จรูป RAWGraphs และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้จริงในการทำกิจกรรมโครงการบริการวิชาการ การนำเสนอ และการจัดทำรายงานผลโครงการมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์สูงขึ้นอย่างชัดเจน โดยค่าเฉลี่ยคะแนนอยู่ในระดับมาก ขณะเดียวกันส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนมีความสม่ำเสมอ ซึ่งสะท้อนว่า **การอบรมที่เชื่อมโยงกับการลงมือปฏิบัติจริง** ช่วยให้นักศึกษาเกิดความพึงพอใจในความรู้และการเรียนรู้เชิงลึก สามารถนำทักษะที่ได้รับไปใช้ในสถานการณ์จริง และสร้างความมั่นใจในการนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง *(*Constructivist Learning Theory*)* ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำและการประยุกต์ใช้ความรู้ รวมถึงงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศที่ชี้ว่า การฝึกอบรมและการนำไปใช้จริงช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Yaboonthong et al., 2025; Akerlof et al., 2025) นอกจากนี้ การที่นักศึกษาได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมบริการวิชาการกับชุมชน ยังช่วยเสริมสร้างทักษะการสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการเชื่อมโยงความรู้กับบริบทจริง ทำให้เกิดผลการเรียนดี ไม่เพียงสะท้อนความเข้าใจเชิงทฤษฎี แต่ยังสะท้อนถึงการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานในอนาคต

การบรรลุวัตถุประสงค์พิจารณาได้จาก 1) การประเมินความคิดเห็นของนักศึกษาต่อการประยุกต์ใช้ทักษะการนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์ในการจัดทำรายงานผลโครงการ ซึ่งต่อมาพบว่าอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับวินัยธร วิชัยดิษฐ์(2564) ที่วิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมที่ส่งเสริมความสามารถในการ ออกแบบการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมสำหรับครูสังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่าหลังจากได้รับการอบรม ความสามารถของผู้ได้รับการอบรมในการออกแบบการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์จะสูงขึ้น และ 2) เมื่อตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาหลังจากการอบรมและการส่งผลงาน จะพบว่านักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ ณัฐพงศ์ เหมนาค และคณะ (2567)ที่วิจัย เรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้วิชาสุขศึกษาโดยใช้การเรียนรู้ด้วยการทำงานที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการสร้างนวัตกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา พบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้การเรียนรู้ด้วยการทำงานส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการสร้างนวัตกรรมดีขึ้น

สรุปผลการวิจัย

การจัดการอบรมเกี่ยวกับการนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์ให้นักศึกษา แล้วมอบหมายงานให้นักศึกษาได้การพัฒนาทักษะการนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์ผ่านการดำเนินกิจกรรมโครงการบริการวิชาการแล้วนำเสนอและสรุปเป็นเล่มรายงานผลโครงการ(ผลงานในรายวิชา) ส่งผลให้นักศึกษามีพัฒนาการด้านทักษะการนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพัฒนาขึ้นอย่างชัดเจนดังนั้น ผู้วิจัยเสนอแนะว่าควรนำการอบรมเชิงปฏิบัติการบูรณาการ

กับกิจกรรมบริการวิชาการไปใช้ในรายวิชาอื่น ๆ ที่มีการฝึกปฏิบัติมากขึ้น (เช่น รายวิชาการวิจัยตลาด การบริหารการตลาด)ด้วยเช่นกัน ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้นำเสนอตามโมเดลภาพที่ 1 ดังนี้

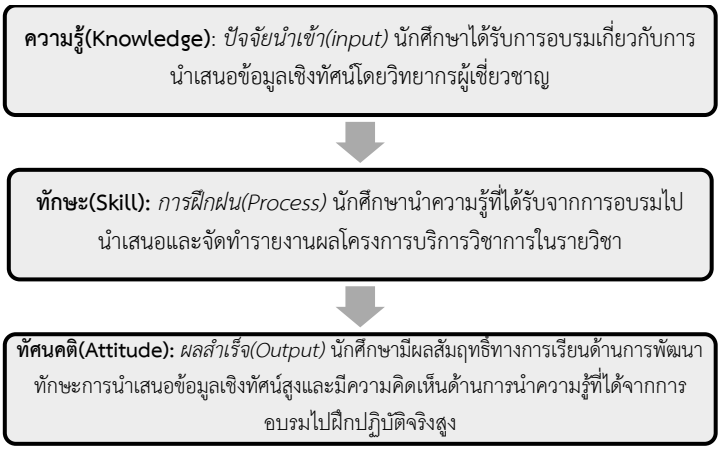

ภาพที่ 1 โมเดลการพัฒนาทักษะการนำเสนอข้อมูลเชิงทัศน์เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

กิตติกรรมประกาศ

ในการศึกษานี้ ผู้วิจัยขอบคุณสาขาวิชาบริหารธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางที่จัดสรรงบประมาณการจัดทำวิจัย บุคลากร การฝึกอบรม การจัดการเรียนการสอน และการฝึกปฏิบัติจริง

เอกสารอ้างอิง

ณัฐพงศ์ เหมนาคจินตนา, สรายุทธ พิทักษ์ และสริญญา รอดพิพัฒน์. (2567). ผลการจัดการเรียนรู้วิชาสุขศึกษาโดยใช้การเรียนรู้ด้วยการทำงานที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการสร้างนวัตกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ, 16(*3), 167-177.

ภาวิณี โสธายะเพ็ชร และกีรติ คุวะสานนท์. (2565). การศึกษาผลการใช้กระบวนการฝึกอบรมตามแนวคิดการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียน เป็นสำคัญผ่านโครงการโรงเรียนกรุงเทพมหานครสู่ความเป็นเลิศ. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, *45*(3), 88-101.

วินัยธร วิชัยดิษฐ์. (2564). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมที่ส่งเสริมความสามารถในการ ออกแบบการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมสำหรับครูสังกัดกรุงเทพมหานคร. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 15(*2), 67-77.

Acenas, A. A. (2023). Evaluation of Undergraduate Research Course Using Stufflebeam's Context, Input, Process, Product Model. *Journal of Interdisciplinary Perspectives*, *1*(1), 60–69.

Akerlof, K. L., Schenk, T., Mitchell, K., Bankston, A., Syl, A., Eddy, L., Hall, S. L., Lad, N., Lake, S. J., Ostrom, R. B. J., Rosenberg, J. L., Sisti, A. R., Smith, C. T., Solomon, L. & Velez, A. L. K. (2025). Learning outcomes and Evaluation Metrics for Training Researchers to Engage in Science Policy. *Humanities and Social Sciences Communications, 12(*1), 1-16.

Yaboonthong, Y., Damrongpanit, S., Rupavijetra, P. & Photh, Supaluk. (2025). An Integrated Active Learning Model Focused on Learning Outcomes for Schools in Thailand. *Humanities, Arts and Social Sciences Studies, 25(*3), 567–580.

การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้จากการทำงานเป็นฐานเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตรของนักศึกษาวิชาชีพครูสาขาวิชาการประถมศึกษา

Development of a Learning Process Using School-Based Curriculum to Enhance Curriculum Analysis and Design Competencies of Pre-service Teachers in Elementary Education

ศศิธร อินตุ่น* และ อรกมล สุวรรณประเทศ
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
Graduate School, Chiangmai Rajabhat University
* Corresponding author. e-mail: Sintoon367058@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้จากการทำงานเป็นฐาน สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู สาขาวิชาการประถมศึกษา 2) เปรียบเทียบสมรรถนะการวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตรของนักศึกษาก่อนและหลังการเรียนด้วยกิจกรรมที่พัฒนาขึ้น และ 3) ประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนรู้ดังกล่าว กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 59 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้จากการทำงานเป็นฐาน แบบประเมินสมรรถนะการวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตร และแบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการทดสอบค่าทีแบบกลุ่มสัมพันธ์ (Dependent Samples t-test)

ผลการวิจัยพบว่า 1) กิจกรรมการเรียนรู้จากการทำงานเป็นฐานที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นเตรียมความพร้อม (Preparation) 2) ขั้นสัมผัสบริบทจริง (Authentic Contextualization) 3) ขั้นวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Analysis) 4) ขั้นปฏิบัติการออกแบบ (Design Practicum) และ 5) ขั้นสะท้อนคิด (Reflection) กิจกรรมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.23, S.D. = 0.87) 2) สมรรถนะการวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตรของนักศึกษาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสมรรถนะในภาพรวมจากการปฏิบัติจริงอยู่ในระดับดี ($\bar{X}$ = 23.98, S.D. = 2.76 3) นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.10, S.D. = 0.78$) มีความเห็นว่ากระบวนการดังกล่าวช่วยเชื่อมโยงทฤษฎีสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: กิจกรรมการเรียนรู้จากการทำงานเป็นฐาน, สมรรถนะการวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตร, นักศึกษาวิชาชีพครู

Abstract

The purposes of this research were: 1) to develop Work-based Learning (WBL) activities for pre-service teachers in Elementary Education; 2) to compare students' competencies in curriculum analysis and design before and after participating in the developed WBL activities; and 3) to evaluate students' satisfaction towards the learning management. The sample consisted of 59 third-year pre-service teachers majoring in Elementary Education, Faculty of Education, Chiang Mai Rajabhat University, during the first semester of the 2025 academic year, obtained through cluster random sampling. The research instruments included WBL lesson plans, a curriculum analysis and design competency assessment form, and a satisfaction questionnaire. Data were analyzed using mean ($\bar{X}$), standard deviation (S.D.), and dependent samples t-test.

The research findings revealed that:1) The developed WBL activities comprised five stages: 1) Preparation, 2) Authentic Contextualization, 3) Critical Analysis, 4) Design Practicum, and 5) Reflection. The appropriateness of these activities was rated at a high level ($\bar{X}$ = 4.23, S.D. = 0.87).2).The students' competencies in curriculum analysis and design after the intervention were significantly higher than before at the .05 level. Overall, the practical performance competency was at a good level ($\bar{X}$ = 23.98, S.D. = 2.76$). 3) The students' overall satisfaction with the WBL management was at a high level ($\bar{X}$ = 4.10, S.D. = 0.78$). Participants reported that the process effectively bridged the gap between theory and practice.

Keywords: Work-based Learning Activities, Curriculum Analysis and Design Competency, Pre-service Teachers

บทนำ

ในปัจจุบันการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่นำไปใช้ได้จริง โดยเฉพาะในสาขาวิชาการประถมศึกษาซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการเรียนรู้ ครูประถมศึกษาจึงจำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถในการออกแบบและจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนและท้องถิ่น สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ (2567) ที่มุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ครูประถมศึกษาในฐานะ "ผู้นำการเปลี่ยนแปลง" จำเป็นต้องมีสมรรถนะสำคัญคือ การออกแบบหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ ซึ่งไม่ใช่เพียงการทำตามตำรา แต่ต้องสามารถวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และบริบทของผู้เรียนที่หลากหลายในระดับประถมศึกษา เพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมและมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม จากสภาพการณ์ปัจจุบันพบว่า นักศึกษาวิชาชีพครูส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้าน “สมรรถนะการวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตร” เป็นการเรียนรู้เชิงทฤษฎีในห้องเรียนใช้การสอนแบบบรรยาย (Lecture-based) ทำให้นักศึกษาเห็นเพียงโครงสร้างกระดาษ แต่ขาดทักษะในประยุกต์ความรู้ว่าจะนำมาตรฐานเหล่านั้นมาออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็กประถมศึกษาโดยคำนึงถึงพัฒนาการของนักเรียนทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม ครูควรพิจารณาเนื้อหาที่เหมาะสมและบูรณาการทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่21 ที่เน้นการคิด

วิเคราะห์การแก้ไขปัญหาและการสร้างสรรค์นวัตกรรม ปัญหานี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อความมั่นใจในวิชาชีพเมื่อต้องลงมือฝึกปฏิบัติการสอนจริงในโรงเรียนทำให้ขาดทักษะในการนำความรู้ไปประยุกต์สู่การสร้างหลักสูตรที่ใช้ปฏิบัติจริงได้ ส่งผลให้เมื่อเข้าสู่การฝึกประสบการณ์วิชาชีพหรือการทำงานจริง ไม่สามารถออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับมาตรฐานตัวชี้วัดได้

เพื่อแก้ปัญหาสมรรถนะดังกล่าว การจัดการเรียนรู้โดยใช้การทำงานเป็นฐาน (Work-Based Learning: WBL) จึงเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพสูง เพราะเน้นการให้นักศึกษาได้เรียนรู้ผ่านสถานการณ์การทำงานจริงในสถานศึกษาหรือการจำลองภารกิจวิชาชีพครู ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Active Learning) และเห็นภาพรวมของการวิเคราะห์หลักสูตรจากสถานศึกษา

แนวคิดการจัดการเรียนรู้จากการทำงาน (Work-Based Learning) เป็นการจัดการเรียนรู้ในสถานประกอบการในรูปแบบการทำงานจริงหรือการฝึกปฏิบัติงานจริงในสถานประกอบการเป็นเสมือนพนักงานจริง โดยเป็นการผสมผสานการเรียนรู้ระหว่างภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติในงานจริงเข้าด้วยกัน ครูฝึกที่มีประสบการณ์ในการทำงานเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และทักษะการปฏิบัติงานให้กับผู้เรียน ผู้เรียนจะได้รับความรู้และประสบการณ์จากการปฏิบัติงานจริงในสถานประกอบการ ผู้เรียนจะได้ฝึกการวิเคราะห์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับเพื่อนร่วมงานที่สำคัญการเรียนและการปฏิบัติงานจะต้องอยู่ในช่วงเวลาเดียวกัน จนสามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการทำงานได้ดังนั้นการจัดการเรียนรู้จากการทำงานเป็นฐานจะเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกปฏิบัติงานจริงและสามารถพัฒนาทักษะจากประสบการณ์ในการฝึกปฏิบัติงานได้สอดคล้องกับแนวคิดของทิศนา แขมมณี (2562) ว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้การทำงานเป็นฐานเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนจะส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดพัฒนาการทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้เนื้อหาสาระ การฝึกปฏิบัติจริง ฝึกฝนทักษะทางสังคม ทักษะชีวิต ทักษะวิชาชีพการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง โดยสถานศึกษาทำความร่วมมือกับสถานประกอบการ รับผิดชอบการจัดการเรียนการสอนร่วมกัน ตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์ การกำหนดเนื้อหากิจกรรม และวิธีการประเมิน สอดคล้องกับ Raelin(Raelin, 2000)กล่าวว่า Work-Based Learningนั้นเป็นแนวคิดที่ช่วยพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นการสร้างและสั่งสมองค์ความรู้ใหม่ โดยเน้นการเรียนรู้จากสิ่งที่ลงมือปฏิบัติ เป็นการรวบรวมความรู้ทางด้านทฤษฎี ประสบการณ์ และสิ่งที่ได้ลงมือปฏิบัติมาผสมผสานให้เกิดเป็นความรู้ใหม่ โดยมีความเชื่อว่าสถานที่ทำงานถือเป็นห้องเรียนที่ดีห้องเรียนหนึ่งเช่นเดียวกับการเรียนรู้ในห้องเรียนปกติ และเป็นการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนโดยตรง

จากเหตุผลความจำเป็นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่าการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้จากการทำงานเป็นฐานไม่เพียงแต่จะช่วยส่งเสริมสมรรถนะการวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตรเท่านั้น แต่ยังเป็นการเตรียมความพร้อมให้นักศึกษาวิชาชีพครูสาขาวิชาการประถมศึกษา ก้าวไปสู่การเป็นครูมืออาชีพที่มีความพร้อมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมสามารถนำความรู้ทักษะและประสบการณ์ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการเป็นครูในอนาคตได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้จากการทำงานเป็นฐานเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตร ของนักศึกษาวิชาชีพครูสาขาวิชาการประถมศึกษา

2. เพื่อเปรียบเทียบสมรรถนะการวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตรของนักศึกษา ก่อนและหลังการเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้จากการทำงานเป็นฐาน

3. เพื่อประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาวิชาชีพครูสาขาวิชาการประถมศึกษาต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากการทำงานเป็นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองเบื้องต้น (Pre-Experimental Design) โดยใช้รูปแบบการทดลองแบบกลุ่มเดียว วัดผลก่อนและหลังการเรียน (The Single-Group Pretest-Posttest Design) ซึ่งเป็นการศึกษากลุ่มตัวอย่างเพียงกลุ่มเดียว โดยไม่มีกลุ่มควบคุมหรือกลุ่มเปรียบเทียบ ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยประกอบด้วย

1. ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยแก่กลุ่มตัวอย่าง พร้อมดำเนินการทดสอบก่อนเรียนด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2. จัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้จากการทำงานเป็นฐานตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พร้อมประเมินผลระหว่างเรียน ได้แก่ ประเมินสมรรถนะการวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตรโดยการตรวจผลงานจากการไปฝึกทำกิจกรรมกลุ่มโดยใช้เกณฑ์การประเมิน

3. หลังสิ้นสุดการทดลอง ให้นักศึกษาตอบแบบสอบถามวัดความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้จากการทำงานเป็นฐาน และดำเนินการทดสอบหลังเรียนด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ฉบับเดียวกับก่อนเรียน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 3 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 225 คน กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 59 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ 1) แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากการทำงานเป็นฐานโดยเน้นการปฏิบัติจริงและการวิเคราะห์หลักสูตรสถานศึกษาซึ่งได้มาจากการวิเคราะห์คำอธิบายรายวิชา EDP 3206 จัดทำหลักสูตรสถานศึกษา สำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่3 โดยนำแนวคิดการศึกษาเอกสาร แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นเป็นการบูรณาการแนวคิด Work-Based Learning ที่มุ่งการเรียนรู้ในพื้นที่ปฏิบัติงาน และ Competency-Based Education ที่เน้นผลลัพธ์เชิงสมรรถนะ โดยจัดลำดับขั้นตอนจากการกำหนดสมรรถนะเป้าหมาย การวิเคราะห์บริบทจริง การปฏิบัติงานร่วมกับสถานศึกษา การสร้างผลงานเชิงสมรรถนะ และการสะท้อนคิดเพื่อพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง กำหนดขั้นตอนของกระบวนการ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1)ขั้นเตรียมความพร้อมอภิปรายกรอบหลักสูตรแกนกลางฯ และทบทวนนิยามของหลักสูตรสถานศึกษา2) ขั้นสัมผัสบริบทจริงนักศึกษาลงพื้นที่โรงเรียน/เข้าถึงเอกสารจริง และศึกษาบริบทสถานศึกษา3)ขั้นวิเคราะห์เชิงวิพากษ์วิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างวิสัยทัศน์กับคำอธิบายรายวิชา/หน่วยการเรียนรู้4) ขั้นปฏิบัติการออกแบบ ออกแบบโครงสร้างหลักสูตรหรือปรับปรุงหน่วยการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับท้องถิ่น และ5)ขั้นสะท้อนคิดนำเสนองานและรับ Feedback จากครูพี่เลี้ยง (Mentor) จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 6 แผน นำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน ตรวจสอบความเหมาะสมวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยกำหนดเกณฑ์ ≥ 0.50 ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะก่อนนำไปทดลองใช้พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้มีคะแนนเฉลี่ยความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.23, S.D. = 0.87) ผู้วิจัยได้ปรับปรุงและแก้ไขแผนการจัดการเรียนรู้ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น โดยแก้ไขในประเด็นการปรับปรุงขั้นตอนของ

การจัดกิจกรรม เพิ่มรายละเอียดของขั้นการใช้คำถามเพื่อต้องการคำตอบรวมทั้งปรับการเลือกสถานการณ์ให้มีความสอดคล้องกับปัจจุบัน นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับนักศึกษาครูสาขาวิชาการประถมศึกษา พบว่าลำดับขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ สามารถใช้ได้เหมาะสม โดยมีการปรับกิจกรรมการอภิปรายการวิเคราะห์สถานการณ์ไปสู่การนำไปประยุกต์ใช้ให้เป็นรูปธรรมสอดคล้องกับวิชาชีพครู **2)** แบบวัดสมรรถนะการวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตรเป็นแบบประเมินผลงาน (Rubric Score) ที่ประเมินจากผลงานจริงของนักศึกษาครอบคลุม 3 ด้าน ได้แก่1) การวิเคราะห์บริบทและมาตรฐานการเรียนรู้ 2)ความสอดคล้องของหลักสูตร และ 3) การออกแบบหน่วยการเรียนรู้ ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ และคำนวณค่า IOC หลังจากนักศึกษากลับจากสถานศึกษา ให้นักศึกษาส่งผลงานการวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตรเป็นแบบประเมินผลงาน (Rubric Score) ที่ประเมินจากผลงานจริง ผู้สอนตรวจผลงานจากเกณฑ์ที่กำหนดระดับคุณภาพ 4 ระดับ ได้แก่ 4 หมายถึง ดีเยี่ยม, 3 หมายถึง ดี, 2 หมายถึงพอใช้, 1 หมายถึง ต้องปรับปรุง 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผู้วิจัยได้นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คนเพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหากับจุดประสงค์การเรียนรู้ ความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ และความสอดคล้องของข้อคำถามกับพฤติกรรมที่ต้องการวัด โดยทำการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และวิเคราะห์รายข้อเพื่อหาค่าความตรง (Validity) และความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของข้อสอบแต่ละข้อ เพื่อคัดเลือกข้อสอบที่มีคุณภาพ **4)** แบบสอบถามความพึงพอใจของนักศึกษาวิชาชีพครูสาขาวิชาการประถมศึกษาการศึกษาผู้วิจัยได้กำหนดโครงสร้างแบบสอบถามแบ่งเป็น 2 ส่วนได้แก่ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้จำนวน10 ข้อใช้มาตราส่วนประมาณค่าแบบ 5 ระดับ(Likert Scale)จากนั้นนำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญ3 คนตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง(IOC) และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะก่อนนำไปกับนักศึกษาครูสาขาวิชาการประถมศึกษา จำนวน 20 คนเพื่อตรวจสอบความเข้าใจในแบบสอบถามและปรับปรุงอีกครั้งจากนั้นจึงทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 59 คนเพื่อตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคซึ่งได้ค่าเท่ากับ0.915

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ชี้แจงวัตถุประสงค์และขอความยินยอมจากกลุ่มตัวอย่าง

2. ทดสอบก่อนเรียนด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และร่วมกับนักศึกษาศึกษารายละเอียดของสถานศึกษาที่ทำความร่วมมือรับนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู เพื่อเป็นข้อมูลและตรวจสอบลักษณะงานตลอดจนสภาพแวดล้อมทั่วไป ความปลอดภัย การบริหารจัดการ บุคลากร และครูพี่เลี้ยง นักศึกษาได้ตามวัตถุประสงค์ของการฝึกงานจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการที่พัฒนา ใช้เวลา 2 สัปดาห์

3. เตรียมความพร้อมก่อนออกฝึกประสบการณ์ ชี้แจงให้นักศึกษาจัดทำผลงานการศึกษาบริบทของสถานศึกษา วิเคราะห์ และจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเป็นรายกลุ่มพร้อมทั้งผู้วิจัยชี้แจงเกณฑ์การประเมินผลงาน

4. หลังจากการดำเนินการทดลองกิจกรรมเสร็จสิ้นดำเนินการให้นักเรียนทุกคนทดสอบหลังเรียนด้วยแบบทดสอบวัด

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และตอบแบบสอบถามในรูปแบบออนไลน์ผ่านGoogle Forms เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า5 ระดับการแปลผลค่าเฉลี่ยโดยนำค่าเฉลี่ยที่คำนวณได้มาเทียบกับเกณฑ์การแปลผลคะแนนความพึงพอใจดังนี้ค่าเฉลี่ย4.50-5.00 หมายถึงความพึง

พอใจของนักศึกษาวิชาชีพครูอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย3.50-4.49 หมายถึงความพึงพอใจของนักศึกษาวิชาชีพครูอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย2.50-2.49 หมายถึงความพึงพอใจของนักศึกษาวิชาชีพครูอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย1.50-1.49 หมายถึงความพึงพอใจของนักศึกษาวิชาชีพครูอยู่ในระดับน้อยค่าเฉลี่ย 1.00-1.49 หมายถึงความพึงพอใจของนักศึกษาวิชาชีพครูอยู่ในระดับน้อยที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน รวมถึงแบบสอบถามความพึงพอใจ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์การทดสอบค่าทีแบบกลุ่มสัมพันธ์ (Dependent Samples t-test) ส่วนแบบวัดสมรรถนะสมรรถนะการวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตรหลังการจัดการเรียนรู้ใช้สถิติพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานแล้วเทียบกับเกณฑ์

สรุปผลการวิจัย

1. กิจกรรมการเรียนรู้จากการทำงานเป็นฐานของนักศึกษาวิชาชีพครูสาขาวิชาการประถมศึกษาที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่1)ขั้นเตรียมความพร้อม 2) ขั้นสัมผัสบริบทจริง 3)ขั้นวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ 4)ขั้นปฏิบัติการออกแบบ และ5)ขั้นสะท้อนคิด ซึ่งมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก($\bar{X}$ = 4.23, S.D. = 0.87)

2. ผลการเปรียบเทียบสมรรถนะการวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตรของนักศึกษาก่อนและหลังการเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้จากการทำงานเป็นฐาน ผู้วิจัยได้นำคะแนนที่ได้จากแบบทดสอบมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$), ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยโดยใช้สถิติ t-test ค่าทีแบบกลุ่มสัมพันธ์ (Dependent Samples t-test) ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคะแนนสมรรถนะการวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตรของนักศึกษาก่อนและหลังการเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้จากการทำงานเป็นฐาน (n = 59)

การทดสอบ	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t	p
ก่อนเรียน	30	16.35	3.68	18.24*	.000
หลังเรียน	30	23.98	2.76		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 พบว่า คะแนนสมรรถนะการวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตรของนักศึกษาหลังการเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้จากการทำงานเป็นฐาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 23.98 คะแนน (S.D. = 2.76) ซึ่งสูงกว่าก่อนเรียนที่มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 16.35 คะแนน (S.D. = 3.68$) แสดงว่ากิจกรรมการเรียนรู้จากการทำงานเป็นฐานช่วยพัฒนาสมรรถนะการวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตรของนักศึกษาให้สูงขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้วิจัยได้นำคะแนนที่ได้จากผลงานวิเคราะห์วิเคราะห์และจัดทำหลักสูตรจากการลงมือปฏิบัติจริงในสถานศึกษามาหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$), ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และเทียบกับเกณฑ์ ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการพัฒนาสมรรถนะการวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตร

สมรรถนะการวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตรของนักศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1.การวิเคราะห์บริบทและมาตรฐานการเรียนรู้	10.52	3.25	ดีเยี่ยม
2.ความสอดคล้องของหลักสูตร	9.15	3.24	ดี
3. การออกแบบหน่วยการเรียนรู้	9.68	3.59	ดี
ภาพรวม	9.78	3.36	ดี

จากตารางที่ 2 สมรรถนะการวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตรของนักศึกษาจากการลงมือปฏิบัติจริงในภาพรวมอยู่ในระดับดี ($\bar{X}$ = 9.78, S.D. = 3.36) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีการปฏิบัติได้ดีเยี่ยมคือ การวิเคราะห์บริบทและมาตรฐานการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 10.52, S.D. = 3.25) รองลงมาคือการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 9.68, S.D. = 3.59) และความสอดคล้องของหลักสูตร ($\bar{X}$ = 9.15, S.D. = 3.24) ตามลำดับทั้งสองด้านอยู่ในระดับดี ผลคะแนนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่านักศึกษาสามารถเชื่อมโยงข้อมูลสภาพจริงกับทฤษฎีได้และ สามารถออกแบบการเรียนรู้ ได้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนประถมศึกษา

3. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาวิชาชีพครูต่อการจัดการเรียนรู้จากการทำงานเป็นฐาน

ตารางที่ 3 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาวิชาชีพครูต่อการจัดการเรียนรู้จากการทำงานเป็นฐาน

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านความสอดคล้องระหว่างสิ่งที่เรียนกับบริบทสถานศึกษาจริง			
1. กิจกรรมการเรียนรู้ช่วยให้เข้าใจสภาพปัญหาและบริบทของโรงเรียนประถมศึกษาได้ชัดเจน	4.10	0.98	มาก
2.เนื้อหาในบทเรียนสามารถประยุกต์ใช้เพื่อวิเคราะห์หลักสูตรของโรงเรียนที่ลงพื้นที่ได้จริง	4.03	0.68	มาก
3.ได้รับประสบการณ์ที่สอดคล้องกับความต้องการและจุดเน้นของสถานศึกษาในพื้นที่	4.00	1.00	มาก
4. กระบวนการเรียนรู้ช่วยให้มองเห็นช่องว่างระหว่างทฤษฎีกับสิ่งที่โรงเรียนปฏิบัติจริง	4.21	1.05	มาก
5.สามารถนำความรู้เรื่องการจัดทำหลักสูตรไปบูรณาการกับแนวทางปฏิบัติของครูประจำการได้	4.17	0.85	มาก
ด้านรูปแบบการจัดการเรียนรู้และการเสริมสร้างสมรรถนะ			
6. กระบวนการเรียนรู้ช่วยให้มีสมรรถนะในการวิเคราะห์หลักสูตรได้มั่นใจยิ่งขึ้น	3.90	0.51	มาก
7. แบบฟอร์มและเครื่องมือที่ใช้มีความเหมาะสมต่อการปฏิบัติงานในพื้นที่	4.10	0.90	มาก
8. การสะท้อนคิดช่วยให้เห็นแนวทางการพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู	4.17	0.85	มาก
9. สามารถเชื่อมโยงวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาสู่การออกแบบหน่วยการเรียนรู้ได้	4.03	0.54	มาก
10. รูปแบบการเรียนรู้นี้ส่งเสริมให้เกิดทักษะการแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง	4.24	0.87	มาก
รวม	4.10	0.78	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่าความพึงพอใจของนักศึกษาวิชาชีพครูสาขาวิชาการประถมศึกษาต่อการจัดการเรียนรู้จากการทำงานเป็นฐานมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.10, S.D. = 0.78) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านความสอดคล้องระหว่างสิ่งที่เรียนกับบริบทสถานศึกษาจริง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.10, S.D. = 0.98) โดยประเด็นที่นักศึกษาให้คะแนนสูงสุดคือ รูปแบบการเรียนรู้ส่งเสริมให้เกิดทักษะการแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง ($\bar{X}$ = 4.24, S.D. = 0.87) และการช่วยให้มองเห็นช่องว่างระหว่างทฤษฎีกับสิ่งที่โรงเรียนปฏิบัติจริง ($\bar{X}$ = 4.21, S.D. = 1.05) ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

1. กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่1) ขั้นเตรียมความพร้อม 2) ขั้นสัมผัสบริบทจริง 3) ขั้นวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ 4)ขั้นปฏิบัติการออกแบบ และ5)ขั้นสะท้อนคิด มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนมีความเหมาะสมกับเนื้อหามีความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ตามรายวิชาและมีความเหมาะสมกับผู้เรียน ในการสร้างกรอบแนวคิดทางทฤษฎีการออกแบบการจัดการเรียนรู้ โดยใช้การทำงานเป็นฐานมีผลโดยตรงต่อนักศึกษา และครูพี่เลี้ยง การออกแบบการจัดการเรียนรู้ใช้วิธีการประยุกต์ใช้กระบวนการเรียนรู้แบบเชิงรุก (Active Learning) ที่บูรณาการความรู้ภาคทฤษฎีและการฝึกปฏิบัติในสถานศึกษา ลงมือปฏิบัติงานจริง แก้ปัญหาที่พบจากการลงมือปฏิบัติงานจนสามารถสร้างความคิดรวบยอดใช้ความรู้และสร้างประสบการณ์ใหม่ จากการลงมือปฏิบัติงานจริง สอดคล้องกับ Joseph (2008) กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการเรียนรู้จากการทำงาน คือ การเรียนรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติงานตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย การสร้างองค์ความรู้ที่ได้จากการฝึกปฏิบัติงาน การเรียนรู้จากการการสาธิต การตั้งคำถามเพื่อแก้ปัญหางานซึ่งเป็นข้อตกลงเบื้องต้นของการฝึกปฏิบัติทำให้เป็นการการผสมผสานการเรียน ภาคทฤษฎีกับการฝึกปฏิบัติเป็นไปอย่างสมบูรณ์ และสอดคล้องกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2558) ได้สรุปว่าการจัดการเรียนรู้แบบประสบการณ์และแบบที่เน้นการปฏิบัติ คือการจัดการเรียนรู้จะเน้นการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรงจากการเผชิญสถานการณ์จริง การปฏิบัติงานจริงและการแก้ปัญหาเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ จากการลงมือจัดการเรียนรู้แบบประสบการณ์ตรง นักศึกษามีโอกาสในการประยุกต์ความรู้ ฝึกทักษะในการทำงาน ฝึกทักษะเฉพาะที่สัมพันธ์กับวิชาชีพ และการได้เรียนรู้ชีวิตจริงของการทำงาน ในสถานประกอบการอีกด้วย และยังสอดคล้องกับสุวรรณา จุ้ยทอง (2564) พบว่าการจัดการเรียนรู้ สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู ระดับปริญญาตรีมีแนวทางที่เป็นวงจรต่อเนื่องกัน ประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การลงมือ ปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ (Action) และ การสะท้อนคิด (Reflection) โดยจะส่งผลให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองโดยเริ่มจากการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ การลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และออกแบบในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้คำถามที่ส่งเสริมการคิดเพื่อมาสู่การปฏิบัติในชั้นเรียนในสถานศึกษาที่นักศึกษาไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นว่าแนวทางการจัดกิจกรรมนี้มีความสอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ของกระทรวงศึกษาธิการ(2567)ที่เน้นให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะสำคัญได้แก่การคิดวิเคราะห์(Critical Thinking) ผ่านการวิเคราะห์ปัญหาในสถานการณ์

2. สมรรถนะการวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตรของนักศึกษาหลังการเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้จากการทำงานเป็นฐานสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 แสดงว่ากิจกรรมการเรียนรู้จากการทำงานเป็นฐานช่วยพัฒนาสมรรถนะการวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตรของนักศึกษาให้สูงขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ

นักศึกษาวิชาชีพครูมีสมรรถนะการวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตรจากการลงมือปฏิบัติจริงในภาพรวมอยู่ในระดับดี ($\bar{X}$=9.78, S.D. = 3.36) ผลคะแนนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่านักศึกษาสามารถเชื่อมโยงข้อมูลสภาพจริงกับทฤษฎีได้ แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีศักยภาพในการพัฒนาสมรรถนะการวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตร ผลดังกล่าวสามารถอธิบายได้ผ่านแนวคิดWork-Based Learning เป็นแนวคิดที่ช่วยพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นการสร้างและสั่งสมองค์ความรู้ใหม่โดยเน้นการเรียนรู้จากสิ่งที่ลงมือปฏิบัติ การเรียนรู้ในลักษณะ Work-Based Learning เป็นการรวบรวม ความรู้ ทางด้านทฤษฎี ประสบการณ์ และสิ่งที่ได้ลงมือปฏิบัติมาผสมผสานให้เกิดเป็นความรู้ใหม่ โดยมีความเชื่อว่า สถานที่ทำงานถือเป็นห้องเรียนที่ดีห้องเรียนหนึ่งเช่นเดียวกับการเรียนรู้ในห้องเรียนปกติ และเป็นการเรียนรู้ ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนโดยตรง

3. ความพึงพอใจของนักศึกษาวิชาชีพครูสาขาวิชาการประถมศึกษาต่อการจัดการเรียนรู้จากการทำงานเป็นฐานมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.10, S.D. = 0.78) สะท้อนให้เห็นว่าแนวทางการเรียนรู้สามารถสร้างแรงจูงใจและความสนใจในการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ปัจจัยที่อาจส่งผลให้เกิดความพึงพอใจสูง ได้แก่รูปแบบการเรียนรู้ส่งเสริมให้เกิดทักษะการแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง ($\bar{X}$ = 4.24, S.D. = 0.87) และการช่วยให้มองเห็นช่องว่างระหว่างทฤษฎีกับสิ่งที่โรงเรียนปฏิบัติจริง ($\bar{X}$ = 4.21, S.D. = 1.05) สอดคล้องกับงานวิจัย สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ (2558) ศึกษาเรื่อง Work-Based Learning ทฤษฎีบวกการปฏิบัติงานจริงสร้างศักยภาพการทำงานของนักศึกษาสาขาการจัดการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์พบว่าการเรียนรู้จากการทำงานทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้องานและเพิ่มศักยภาพในการทำงานให้กับตัวเองได้เป็นอย่างดี ในการปฏิบัติงานทำเสมือนพนักงานจริง การแก้ไขปัญหาที่พบเจอในการทำงานด้วยตัวเอง และการทำกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop) ทำให้ได้ความรู้ใหม่ ๆ ทั้งจากครูพี่เลี้ยง เพื่อนร่วมงานและอาจารย์นิเทศก์ ทำให้เข้าใจวิธีการงานได้เป็นอย่างดี และยังสามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ ไปพัฒนางานให้ดีขึ้นได้ การดำเนินโครงการ Work-Based Learning (WBL) จะช่วยให้นักศึกษาเรียนรู้ในวิชาชีพที่ศึกษาอย่างลึกซึ้งมีโอกาสปฏิบัติงานจริงควบคู่ไปกับการเรียนรู้ภาคทฤษฎี เพื่อสร้างความมั่นใจก่อนที่จะก้าวสู่โลกของการทำงานอย่างแท้จริง ดังนั้น ความพึงพอใจของนักศึกษาครูอยู่ในระดับมากสะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการเรียนรู้จากการทำงานเป็นแนวทางการเรียนรู้ที่สามารถสร้างแรงจูงใจและกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ได้ดี

สรุปผลการวิจัย

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากการทำงานเป็นฐานเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สมรรถนะการจัดทำหลักสูตร และส่งเสริมความพึงพอใจของนักศึกษาวิชาชีพครูต่อการเรียนรู้ สามารถเรียนรู้จากการทำงานในสถานศึกษา มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากผู้สอน เพื่อน ครูพี่เลี้ยง ทำให้เกิดความมั่นใจและกระตือรือร้นในการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ (Practical Implications)

1. การจัดการเรียนรู้โดยใช้การทำงานเป็นฐานจะประสบความสำเร็จต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย ได้แก่ ผู้บริหารในสถานศึกษา ครูพี่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์ และนักศึกษา

2. การฝึกต้องมีการสร้างความร่วมมือกับสถานศึกษาที่เป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู การจัดทำแผนการฝึก การเตรียมความพร้อมก่อนฝึก ในระหว่างการฝึกต้องมีการนิเทศติดตามและประเมินผล ร่วมกันของครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป (Future Research Directions)

1. ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบการจัดการเรียนรู้โดยใช้การทำงานเป็นฐานกับการจัดการเรียนรู้แบบอื่น ๆ

2. ควรมีการเปรียบเทียบสมรรถนะการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนที่ผ่านกระบวนการเรียนการสอนโดยวิธีปกติกับโดยใช้การทำงานเป็นฐาน

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ที่สนับสนุนการนำเสนองานวิจัยในครั้งนี้และขอขอบคุณคณะครูผู้บริหารสถานศึกษาในการฝึกวิเคราะห์และจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาไว้ ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2567). *นโยบายและแนวปฏิบัติในการพัฒนาผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*. กระทรวงศึกษาธิการ.

ทิศนา แขมมณี. (2562). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 23). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธนัช ศรีพนม, อัคครัตน์ พูลกระจ่าง, และทรงธรรม ดีวาณิชสกุล. (2566). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้จากการทำงาน เป็นฐานเพื่อพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพ สำหรับนักศึกษาครูช่างอุตสาหกรรม. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, *17*(3), 73-86.

สุวรรณา จุ้ยทอง.(2564).การศึกษาองค์ประกอบในการจัดการเรียนรู้ สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครูระดับปริญญาตรีให้มีเทคนิคารจัดกิจกรรมการเรียนรู้.*วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 15(1). 191-203.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). *แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ: การจัดการเรียนรู้แบบประสบการณ์และที่เน้นการปฏิบัติ*. ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย

สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์. (2558). *Work-Based Learning ทฤษฎีบวกการปฏิบัติงานจริง สร้างศักยภาพการงานของนักศึกษาการจัดการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์*. https://www.wu.ac.th/en/news/7835

Joseph, P. B. (2008). *Cultures of curriculum* (2nd ed.). Routledge.

Raelin, J.A. (2000). Work-Based Learning: The New Frontier of Management Development. New Jersey: Prentice Hall.

ผลการพัฒนาความพร้อมเข้าสู่การเป็นผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวทางการเรียนรู้แบบยืดหยุ่น ด้วยชุดคลิปวิดีโอ และแบบทดสอบออนไลน์ ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

The Results of Developing Readiness for School Administrators through a Flexible Learning Approach Using Video Clips and Online Quizzes among Graduate Students, Faculty of Education, Lampang Rajabhat University

ศรวัส ศิริ* หทัยทิพย์ สิขัณฑกสมิต และ ดวงพร อุ่นจิตต์
การบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
*corresponding author e-mail: yosiri007@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1.เพื่อพัฒนาชุดคลิปวิดีโอ ที่ใช้ในการเตรียมความพร้อมผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการออกแบบการสอน ADDIE Model และแนวทางการเรียนรู้แบบยืดหยุ่น (Flexible Learning) 2.เพื่อประเมินประสิทธิภาพของชุดคลิปวิดีโอ ในการเตรียมความพร้อมผู้บริหารสถานศึกษา 3.เพื่อประเมินคุณภาพของแบบทดสอบออนไลน์ในการเตรียมความพร้อมผู้บริหารสถานศึกษา 4.เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียนที่ใช้ชุดคลิปวิดีโอ ในการเตรียมความพร้อมผู้บริหารสถานศึกษา ประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยนักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ที่สำเร็จการศึกษาแล้ว และยังไม่เคยผ่านการคัดเลือกเพื่อดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา ปีการศึกษา 2562–2567 จำนวน 80 คน โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจำนวน 30 คน จากวิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสอบถามสภาพ และความต้องการ แบบมาตราส่วน 5 ระดับ 2) แบบทดสอบออนไลน์เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่การเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 50 ข้อ และ 3) แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เรียนที่ใช้ชุดคลิปวิดีโอในการเตรียมความพร้อมสู่ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา โดยใช้เกณฑ์วัดความเหมาะสมแบบมาตราส่วน 5 ระดับ โดยวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานโดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ และทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ t-test แบบกลุ่มสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่า 1. ชุดคลิปวิดีโอมีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.07/82.13 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 2. ค่าคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 และมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3.ผลประเมินคุณภาพของแบบทดสอบออนไลน์ แบบทดสอบออนไลน์จำนวน 50 ข้อ ผ่านเกณฑ์คุณภาพทั้ง 3 มิติ ได้แก่ ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เฉลี่ย 0.78 ผ่านเกณฑ์ครบ 50/50 ข้อ ค่าความยากง่าย (p) เฉลี่ย 0.49 และค่าอำนาจจำแนก (r) เฉลี่ย 0.39 ผ่านเกณฑ์ 47/50 ข้อ 4. ผู้เรียนมีความคิดเห็นต่อชุดคลิปวิดีโอโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.63, S.D. = 0.47) ผ่านเกณฑ์ทุกด้าน

คำสำคัญ : การพัฒนาความพร้อม ผู้บริหารสถานศึกษา การเรียนรู้แบบยืดหยุ่น ชุดคลิปวิดีโอ

Abstract

The purposes of this research were: 1) to develop a series of instructional video clips for preparing school administrators based on the ADDIE Model and Flexible Learning concepts; 2) to evaluate the efficiency of the video clips; 3) to assess the quality of the online readiness tests; and 4) to study the learners' opinions regarding the use of these video clips. The research population consisted of 80 graduates from the Master of Education Program in Educational Administration, Faculty of Education at Lampang Rajabhat University (academic years 2019–2024), who had not yet been appointed as school directors. A sample of **30** participants was obtained through purposive sampling. The research instruments included: 1) a 5-point Likert scale questionnaire regarding current states and needs; 2) a 50-item online readiness test for school administrators; and 3) a 5-level rating scale questionnaire regarding learners' opinions on the use of video clip packages for preparation toward school administrator positions. Data were analyzed using mean, standard deviation, percentage, and a dependent samples t-test.

The research findings were as follows:

1. The efficiency of the video clip packages was 81.07/82.13, which exceeded the specified 80/80 criterion.
2. The average post-test achievement scores were higher than the 80% threshold, with a statistically significant difference at the .05 level.
3. The 50-item online test met the quality criteria across all three dimensions. The average Item-Objective Congruence (IOC) index was 0.78, with all 50 items meeting the established criterion. The average difficulty index (p) was 0.49, and the average discrimination index (r) was 0.39, with 47 out of 50 items satisfying the required criterion.
4. The learners' overall opinions toward the video clip package were at the highest level (M = 4.63, SD = 0.47). All aspects evaluated met the established criteria.

Keywords: readiness development, school administrators, flexible learning, video clips

บทนำ

ในยุคศตวรรษที่ 21 การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านการปฏิวัติดิจิทัล (Digital Revolution) การเปลี่ยนแปลงสู่อุตสาหกรรม 4.0 (The Fourth Industrial Revolution) และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ ค.ศ. 2030 (SDGs 2030) ที่ประเทศไทยได้ให้สัตยาบัน ส่งผลให้ประเทศไทยต้องเร่งปฏิรูปการศึกษาอย่างจริงจัง ประกอบกับความท้าทายภายในประเทศทั้งการก้าวสู่สังคมสูงวัยและปัญหากับดักรายได้ปานกลาง รัฐบาลจึงกำหนดยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560–2579) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) โดยใช้ระบบการศึกษาเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนประเทศ (สำนักนโยบาย และยุทธศาสตรสำนักงานปลัด, 2560)

ผู้บริหารสถานศึกษาถือเป็นกุญแจสำคัญของการปฏิรูปดังกล่าว เนื่องจากต้องมีทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 วิสัยทัศน์ที่กว้างไกล และคุณลักษณะความเป็นผู้นำที่จำเป็น (ไกรศร เจียมทอง, 2561) กระบวนการคัดเลือกผู้อำนวยการสถานศึกษาตามหลักเกณฑ์ของสำนักงาน ก.ค.ศ. (ว 12/2568 ลงวันที่ 2 เมษายน 2568) จึงมีความเข้มข้น โดยแบ่งการประเมินออกเป็น 3 ภาค รวม 300 คะแนน ครอบคลุมทั้งความรู้ด้านการบริหารวิชาการ การบริหารการเปลี่ยนแปลงเชิงกลยุทธ์ กฎหมาย และจริยธรรมวิชาชีพ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู และบุคลากรการศึกษา, 2568)

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง เป็นกลุ่มเป้าหมายที่มุ่งสู่ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา แต่ด้วยข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่เนื่องจากยังปฏิบัติหน้าที่ครูในช่วงเวลาราชการ ทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมเตรียมความพร้อมในมหาวิทยาลัยได้อย่างต่อเนื่อง จากการสำรวจความต้องการพัฒนาของนักศึกษา ปีการศึกษา 2567 จำนวน 80 คน พบว่า ร้อยละ 86.7 ต้องการพัฒนาเรื่องการเตรียมตัวสอบคัดเลือกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นสัดส่วนสูงสุดในทุกหัวข้อที่สำรวจ (การสำรวจความต้องการพัฒนาของนักศึกษา สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 2567) ด้วยเหตุนี้ แนวคิดการเรียนรู้แบบยืดหยุ่น (Flexible Learning) จึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการตอบสนองความต้องการดังกล่าว งานวิจัยนี้จึงมุ่งพัฒนาชุดสื่อประสม ประกอบด้วยคลิปวิดีโอ เอกสารประกอบ และแบบทดสอบออนไลน์ โดยใช้กระบวนการออกแบบตาม ADDIE Model ที่ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ การวิเคราะห์ (Analysis) การออกแบบ (Design) การพัฒนา (Development) การนำไปใช้ (Implementation) และการประเมินผล (Evaluation) เพื่อเตรียมความพร้อมนักศึกษาบัณฑิตศึกษาสู่การเป็นผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวทาง Flexible Learning อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาชุดคลิปวิดีโอสำหรับเตรียมความพร้อมผู้บริหารสถานศึกษา ตาม ADDIE Model และแนวทางการเรียนรู้แบบยืดหยุ่น (Flexible Learning)
2. เพื่อประเมินประสิทธิภาพของชุดคลิปวิดีโอในการเตรียมความพร้อมผู้บริหารสถานศึกษา
3. เพื่อประเมินคุณภาพของแบบทดสอบออนไลน์ในการเตรียมความพร้อมผู้บริหารสถานศึกษา
4. พื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียนที่ใช้ชุดคลิปวิดีโอในการเตรียมความพร้อมสู่ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) ดำเนินการเป็น 3 ระยะ ได้แก่ (1) การศึกษาสภาพและความต้องการ (2) การพัฒนาและประเมินประสิทธิภาพสื่อ และ (3) การศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียน โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย 4 ประการ ได้แก่ การพัฒนาชุดคลิปวิดีโอและแบบทดสอบออนไลน์ การประเมินประสิทธิภาพ การประเมินคุณภาพแบบทดสอบ และการศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียน

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพและความต้องการ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ที่สำเร็จการศึกษาแล้วและยังไม่เคยผ่านการคัดเลือกเพื่อดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา รหัสปีการศึกษา 62–67 รวมทั้งสิ้น 80 คน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือวิจัย

แบบสอบถามสภาพและความต้องการ ในรูปแบบออนไลน์ผ่าน Google Form แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม (แบบ Checklist) ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และประสบการณ์ ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันของการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา (มาตรา Likert 5 ระดับ) ตอนที่ 3 ความต้องการในการเตรียมความพร้อมด้วยชุดคลิปวิดีโอและแบบฝึกหัดออนไลน์ (มาตรา Likert 5 ระดับ)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานด้วยค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) วิเคราะห์ระดับสภาพปัจจุบันและความต้องการด้วยค่าเฉลี่ย (Mean: $\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แปลผลตามเกณฑ์ 5 ระดับ (4.51–5.00 = มากที่สุด จนถึง 1.00–1.50 = น้อยที่สุด) วิเคราะห์ข้อเสนอแนะเชิงคุณภาพด้วย Content Analysis และสรุปเป็นแนวทางการพัฒนา

ระยะที่ 2 การพัฒนาและประเมินประสิทธิภาพชุดคลิปวิดีโอและแบบทดสอบออนไลน์

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ที่สำเร็จการศึกษาแล้วและยังไม่เคยผ่านการคัดเลือกเพื่อดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา รหัสปีการศึกษา 62–67 รวมทั้งสิ้น 80 คน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือวิจัย

2.1 ชุดคลิปวิดีโอ สื่อวิดีโอดิจิทัลที่พัฒนาตาม ADDIE Model ครอบคลุม 5 หน่วยการเรียนรู้ สอดคล้องกับองค์ประกอบภาค ก ตามหลักเกณฑ์ ว 12/2568 ผู้เรียนเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลาตามแนวทาง Flexible Learning

2.2 แบบทดสอบออนไลน์ (Pre-test/Post-test): แบบปรนัย 4 ตัวเลือก 50 ข้อ ครอบคลุมทั้ง 5 หน่วยการเรียนรู้ รูปแบบข้อสอบคู่ขนาน ผ่านระบบออนไลน์ที่ประมวลผลและแจ้งคะแนนได้ทันที

2.3 แบบประเมินคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ: ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของชุดคลิปวิดีโอและแบบทดสอบ โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ด้วยค่า IOC

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ประเมินประสิทธิภาพชุดคลิปวิดีโอ ด้วยสูตร E1/E2 กำหนดเกณฑ์ที่ระดับ 80/80 (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2556) โดย E1 = ประสิทธิภาพกระบวนการเรียน (คะแนนเฉลี่ยแบบทดสอบย่อยประจำหน่วย) และ E2 = ประสิทธิภาพผลลัพธ์การเรียน (คะแนนเฉลี่ย Post-test)

3.2 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังเรียนด้วย t-test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

3.3 ประเมินคุณภาพแบบทดสอบออนไลน์ด้วยค่า IOC (เกณฑ์ ≥ 0.50) ค่าความยากง่าย p (เกณฑ์ 0.20–0.80) และค่าอำนาจจำแนก r (เกณฑ์ ≥ 0.20)

ระยะที่ 3 การศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียน

1. เครื่องมือวิจัย

แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อชุดคลิปวิดีโอ เป็นมาตรา Likert 5 ระดับ ครอบคลุม 5 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านเนื้อหาและความถูกต้องของสาระ (2) ด้านการออกแบบและการนำเสนอ (3) ด้านความสะดวกในการเข้าถึงและใช้งาน (4) ด้านประโยชน์และความคุ้มค่าต่อการเตรียมสอบ และ (5) ด้านความพึงพอใจโดยรวม

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของผู้เรียนด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean: $\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่อระบุระดับความคิดเห็นในภาพรวมและรายด้าน แปลผลตามเกณฑ์ในตารางที่ 2 โดยกำหนดเกณฑ์ผ่านที่ $\bar{x} \geq 3.51$ (ระดับมากขึ้นไป) เกณฑ์การแปลความหมายระดับความคิดเห็น 4.51–5.00 = มากที่สุด 3.51–4.50 = มาก 2.51–3.50 = ปานกลาง 1.51–2.50 = น้อย 1.00–1.50 = น้อยที่สุด

สถานที่วิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการที่คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางจังหวัดลำปาง โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาระดับปริญญาโทสาขาวิชาการบริหารการศึกษาที่สำเร็จการศึกษาแล้ว รหัสปีการศึกษา 62–67 รวมทั้งสิ้น 80 คน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 วิเคราะห์ความต้องการในการเตรียมความพร้อมด้วย ชุดคลิปวิดีโอ และแบบทดสอบออนไลน์

ที่	รายการ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1	ความยาวของคลิปวิดีโอแต่ละตอนไม่เกิน 10–15 นาที	4.21	0.67	มาก	6
2	มีสรุปเนื้อหาสำคัญในรูปแบบอินโฟกราฟิกประกอบคลิปวิดีโอ	4.08	0.72	มาก	9
3	มีเอกสารประกอบการเรียน (Hand out) ให้ดาวน์โหลด	4.35	0.61	มาก	4
4	สามารถเรียนผ่านอุปกรณ์มือถือได้สะดวก	4.52	0.58	มากที่สุด	2
5	สามารถเรียนได้ทุกที่ทุกเวลาตามความสะดวก (Flexible Learning)	4.61	0.54	มากที่สุด	1
6	มีแบบทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) เพื่อประเมินความรู้เดิม	3.94	0.79	มาก	11
7	มีแบบทดสอบหลังเรียน (Post-test) เพื่อตรวจสอบความเข้าใจ	4.18	0.71	มาก	7
8	มีการแจ้งผลคะแนน และเฉลยคำตอบทันทีหลังทำแบบทดสอบ	4.29	0.65	มาก	5
9	มีระบบติดตามความก้าวหน้าในการเรียน	4.12	0.74	มาก	8

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ที่	รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
10	มีระบบแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียน (Discussion Forum)	3.78	0.88	มาก	12
11	มีการออกประกาศนียบัตร หรือหลักฐานการผ่านหลักสูตร	4.43	0.62	มาก	3
12	มีผู้เชี่ยวชาญให้คำปรึกษา หรือตอบคำถามได้	4.05	0.76	มาก	10

สรุปผลจากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการด้านรูปแบบและคุณลักษณะของสื่อการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก โดยให้ความสำคัญสูงสุดกับความสามารถในการเรียนได้ทุกที่ทุกเวลา รองลงมาคือการเรียนผ่านอุปกรณ์มือถือได้สะดวก และการได้รับประกาศนียบัตรหรือหลักฐานการผ่านหลักสูตร ขณะที่ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ระบบแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนและแบบทดสอบก่อนเรียน

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพ E1/E2

หน่วยที่	หน่วยการเรียนรู้	$\sum X$ ระหว่างเรียน	A คะแนนเต็ม	E1	$\sum Y$ หลังเรียน	B คะแนนเต็ม	E2
1	วิชาการ	682	900	75.78	218	300	72.67
2	จัดการสถานศึกษา	699	900	77.67	225	300	75.00
3	การเปลี่ยนแปลง	721	900	80.11	243	300	81.00
4	งานชุมชน	708	900	78.67	234	300	78.00
5	พัฒนาตนเองและวิชาชีพ	715	900	79.44	237	300	79.00
รวม	5 หน่วย (N=30)	3,525	4,500	E1= 81.07	1,157	1,500	E2 = 82.13

จากตารางที่ 2 พบว่า ชุดคลิปวิดีโอที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ทั้งด้านประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนรู้และผลลัพธ์การเรียนรู้ แสดงให้เห็นว่าสื่อการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพและสามารถส่งเสริมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิผล สะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียนมีพัฒนาการด้านความรู้เพิ่มขึ้นหลังการเรียนด้วยชุดคลิปวิดีโอ

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อชุดคลิปวิดีโอ

ด้านที่	ด้านการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น	ผ่านเกณฑ์ ($\bar{x} \geq 3.51$)	ความหมาย
1	เนื้อหาและความถูกต้องของสาระ	4.65	0.48	มากที่สุด	✓ ผ่านเกณฑ์	ผู้เรียนเห็นว่าเนื้อหาถูกต้อง ครบถ้วน สอดคล้องกับ ว 12/2568
2	การออกแบบและการนำเสนอ	4.52	0.51	มากที่สุด	✓ ผ่านเกณฑ์	ผู้เรียนพึงพอใจรูปแบบการนำเสนอ ภาพ เสียง และกราฟิก
3	ความสะดวกการเข้าถึงใช้งาน	4.58	0.49	มากที่สุด	✓ ผ่านเกณฑ์	สามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา สอดคล้องกับแนวทาง Flexible Learning
4	ประโยชน์และความคุ้มค่าต่อการเตรียมสอบ	4.72	0.43	มากที่สุด	✓ ผ่านเกณฑ์	ผู้เรียนเห็นว่าคุ้มค่าและเป็นประโยชน์ต่อการสอบคัดเลือก
5	ความพึงพอใจโดยรวมต่อชุดคลิปวิดีโอ	4.67	0.46	มากที่สุด	✓ ผ่านเกณฑ์	ผู้เรียนมีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด
	รวม	4.63	0.47	มากที่สุด	✓ ผ่านเกณฑ์	ผู้เรียนมีความคิดเห็นต่อชุดคลิปวิดีโอ อยู่ในระดับมากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่า ผู้เรียนมีความคิดเห็นต่อชุดคลิปวิดีโอโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยทุกด้านผ่านเกณฑ์ที่กำหนด สะท้อนให้เห็นว่าชุดคลิปวิดีโอได้รับการประเมินในเชิงบวกอย่างสูง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านประโยชน์และความคุ้มค่าต่อการเตรียมสอบมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ความพึงพอใจโดยรวม

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย 4 ประการ โดยเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการศึกษาสภาพและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาชุดคลิปวิดีโอเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาของนักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.49) สะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ ความเข้าใจ และความพร้อมในการเตรียมตัวเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาในระดับหนึ่ง แต่ยังมีประเด็นที่ต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาเพิ่มเติม เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อหลักเกณฑ์และคุณลักษณะที่กำหนดสำหรับการเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) ของ McGriff (2000) ที่อธิบายว่า การพัฒนาสื่อหรือนวัตกรรมทางการศึกษาควรเริ่มต้นจากการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ เพื่อนำช่องว่างที่เกิดขึ้นมาใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบและพัฒนาเครื่องมือที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พนม จองเฉลิมชัย (2567) ที่พบว่า

ผู้เตรียมเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษายังคงมีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาองค์ความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการสอบและการปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง ในส่วนของความต้องการจำเป็นในการพัฒนาชุดคลิปวิดีโอ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.63) โดยเฉพาะความต้องการสื่อคลิปวิดีโอสำหรับเตรียมสอบ ความต้องการเนื้อหาที่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ ว 12/2568 และความต้องการแบบทดสอบออนไลน์ประกอบการเรียนรู้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากคลิปวิดีโอเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงได้สะดวก เรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา และสามารถทบทวนเนื้อหาได้ตามความต้องการของผู้เรียน ส่งผลให้เหมาะสมกับผู้เรียนในระดับบัณฑิตศึกษาซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติงานประจำและมีข้อจำกัดด้านเวลา

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของ Galad et al. (2024) และ Varlık et al. (2026) ที่พบว่าสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบวิดีโอช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพิ่มความเข้าใจในเนื้อหาที่ซับซ้อน และช่วยพัฒนาสมรรถนะทางวิชาชีพของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิเชฐ คูชลธารา และคณะ (2557) ที่พบว่า สื่อวิดีโอการเรียนรู้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนยุคดิจิทัลได้เป็นอย่างดี เนื่องจากมีความยืดหยุ่นและส่งเสริมการเรียนรู้แบบรายบุคคล นอกจากนี้ ผลการวิจัยที่พบว่าผู้เรียนมีความต้องการเนื้อหาที่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ ว 12/2568 ในระดับสูง แสดงให้เห็นถึงความตระหนักและความสำคัญของการเตรียมความพร้อมให้สอดคล้องกับเกณฑ์การคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษาที่กำหนดโดย สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (2568) ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของผู้เข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาในปัจจุบัน ดังนั้น การพัฒนาชุดคลิปวิดีโอที่มีเนื้อหาครอบคลุมหลักเกณฑ์ดังกล่าว พร้อมทั้งมีแบบทดสอบออนไลน์เพื่อประเมินความรู้และเสริมสร้างความเข้าใจ จึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมและสามารถตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิผล โดยสรุป ผลการศึกษาสภาพและความต้องการจำเป็นครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ยังมีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาความรู้และทักษะในการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา และมีความต้องการสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบคลิปวิดีโอในระดับสูง จึงเป็นข้อมูลสำคัญที่สนับสนุนความจำเป็นและความเหมาะสมในการพัฒนาชุดคลิปวิดีโอเพื่อใช้เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาในการเตรียมความพร้อมสำหรับการเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักเกณฑ์ ว 12/2568 ต่อไป

อภิปรายผลการวิจัยประเด็นที่ 2 ประสิทธิภาพของชุดคลิปวิดีโอและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผลการวิจัยพบว่า ชุดคลิปวิดีโอเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษามีประสิทธิภาพเท่ากับ 82.13/81.07 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่กำหนดไว้ แสดงให้เห็นว่าชุดคลิปวิดีโอที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพและสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในระหว่างกระบวนการเรียนรู้ (E1) และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นหลังการเรียนรู้ (E2) ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2556) ที่กล่าวว่า สื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพควรผ่านเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 เพื่อยืนยันว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้ระหว่างกระบวนการและบรรลุผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นว่าการออกแบบเนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ และแบบทดสอบประกอบคลิปวิดีโอมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน นอกจากนี้ ผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนพบว่า ผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียน ($\bar{x}$ = 8.84) สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน ($\bar{x}$ = 7.56) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 6.27$, $p < .05$) แสดงให้เห็นว่าชุดคลิปวิดีโอสามารถส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิผล ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบภาพ เสียง และตัวอย่างประกอบที่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น สามารถทบทวน

บทเรียนได้ตามความต้องการ และเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตามศักยภาพ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของ Alkamel et al. (2021) ที่พบว่า สื่อการเรียนรู้ที่ผสมผสานภาพและเสียงช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจดจำและการทำความเข้าใจเนื้อหาของผู้เรียนได้ดีกว่าวิธีการเรียนรู้แบบเดิม รวมทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อาซียะห์ โละมะ และคณะ (2565) และ Anna Sun และ Xiufang Chen (2016) ที่พบว่า การเรียนรู้ผ่านสื่อวิดีโอช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนในระดับที่สูงขึ้น ทั้งนี้ เมื่อพิจารณารายหน่วยการเรียนรู้ พบว่าหน่วยที่ 3 มีประสิทธิภาพผ่านเกณฑ์และมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI Modified = 0.355) สูงที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าเนื้อหาในหน่วยดังกล่าวเป็นประเด็นที่ผู้เรียนมีความต้องการพัฒนามากที่สุด ดังนั้นเมื่อได้รับการเรียนรู้ผ่านชุดคลิปวิดีโอที่ออกแบบตรงกับความต้องการ จึงส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาความรู้ได้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและตอบสนองต่อความต้องการจำเป็นของผู้เรียนโดยตรง

อภิปรายผลการวิจัยประเด็นที่ 3 คุณภาพของแบบทดสอบออนไลน์ ผลการวิจัยพบว่า แบบทดสอบออนไลน์ที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพผ่านเกณฑ์ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ความตรงเชิงเนื้อหา ความยากง่าย และอำนาจจำแนก โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) เฉลี่ยเท่ากับ 0.78 ค่าความยากง่าย (p) เฉลี่ยเท่ากับ 0.49 และค่าอำนาจจำแนก (r) เฉลี่ยเท่ากับ 0.39 อีกทั้งมีข้อสอบที่ผ่านเกณฑ์จำนวน 47 ข้อ จากทั้งหมด 50 ข้อ แสดงให้เห็นว่าแบบทดสอบที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพและสามารถใช้วัดความรู้ของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม ค่า IOC เฉลี่ยเท่ากับ 0.78 สะท้อนให้เห็นว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้และเนื้อหาที่ต้องการวัดในระดับดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Rovinelli และ Hambleton (1977) ที่ระบุว่าค่า IOC มากกว่า 0.50 แสดงว่าข้อคำถามมีความตรงเชิงเนื้อหาเพียงพอที่จะนำไปใช้วัดผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ลัดดา สุขกุดี และพระครูภัทรธรรมคุณ (2565) ที่พบว่าการพัฒนาเครื่องมือวัดผลที่ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญจะช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวัด ในส่วนของค่าความยากง่ายเฉลี่ยเท่ากับ 0.49 แสดงให้เห็นว่าข้อสอบมีระดับความยากที่เหมาะสม ไม่ยากหรือไม่ง่ายจนเกินไป สามารถใช้วัดความรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของ Ebel และ Frisbie (1991) ที่เสนอว่าค่าความยากง่ายที่อยู่ในช่วง 0.20–0.80 ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับการนำไปใช้ประเมินผลทางการศึกษา ขณะที่ค่าอำนาจจำแนกเฉลี่ยเท่ากับ 0.39 อยู่ในระดับดี แสดงว่าข้อสอบสามารถจำแนกผู้เรียนที่มีความรู้สูงและผู้เรียนที่มีความรู้ต่ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ผลการประเมินมีความถูกต้องและน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่าแบบทดสอบออนไลน์ที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพตามหลักการวัดและประเมินผลทางการศึกษา และเหมาะสมสำหรับใช้ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนในบริบทการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา

อภิปรายผลการวิจัยประเด็นที่ 4 ความคิดเห็นของผู้เรียนต่อชุดคลิปวิดีโอ ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนมีความคิดเห็นต่อชุดคลิปวิดีโอโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.63, S.D. = 0.47) และทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นเดียวกัน แสดงให้เห็นว่าชุดคลิปวิดีโอที่พัฒนาขึ้นสามารถตอบสนองความต้องการและความคาดหวังของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ทั้งในด้านเนื้อหา รูปแบบการนำเสนอ และประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียนรู้ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านประโยชน์ต่อการเตรียมสอบ ($\bar{x}$ = 4.72) สะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียนมองว่าชุดคลิปวิดีโอช่วยเพิ่มความรู้ความเข้าใจ และความพร้อมในการเตรียมตัวเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ ปิยะ ศักดิ์เจริญ (2558) ที่กล่าวว่า ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่จะเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้สูงเมื่อเนื้อหามีความเกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่และการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงหรือการประกอบวิชาชีพ ด้าน

ความสะดวกในการเข้าถึงมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.58) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความยืดหยุ่นของการเรียนรู้ผ่านสื่อดิจิทัลที่สามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และทบทวนเนื้อหาได้ตามความพร้อมของตนเอง สอดคล้องกับการศึกษาของ Sung et al. (2016) ที่พบว่า เทคโนโลยีการเรียนรู้ผ่านอุปกรณ์ดิจิทัลช่วยเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงความรู้และสนับสนุนการเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพสำหรับด้านเนื้อหาและความถูกต้องมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.65) แสดงให้เห็นว่าเนื้อหาที่พัฒนาขึ้นมีความถูกต้อง ครบถ้วน และสอดคล้องกับหลักเกณฑ์การเตรียมความพร้อมเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นและสามารถนำความรู้ไปใช้ได้จริง แม้ว่าด้านการออกแบบและการนำเสนอจะมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่น ๆ ($\bar{x}$ = 4.52, S.D. = 0.51) แต่ยังคงอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการนำเสนอโดยรวม ทั้งนี้อาจมีข้อเสนอแนะบางประการเกี่ยวกับเทคนิคการผลิตหรือรูปแบบการนำเสนอที่สามารถพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Keong (2025) ที่พบว่า รูปแบบการออกแบบและการนำเสนอวิดีโอการเรียนรู้มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญ โดยสรุป ผู้เรียนมีความคิดเห็นเชิงบวกต่อชุดคลิปวิดีโอในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านประโยชน์ต่อการเตรียมสอบและการเข้าถึงการเรียนรู้ สะท้อนให้เห็นว่าชุดคลิปวิดีโอที่พัฒนาขึ้นสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีศักยภาพในการนำไปใช้เป็นสื่อสนับสนุนการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป 1.ขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมหลายมหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศ หรือทดสอบกับผู้สอบผ่านจริง เพื่อยืนยันความตรงของชุดสื่อ 2.ทำการวิจัยติดตามผล (Follow-up Study) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การสอบคัดเลือกระหว่างกลุ่มที่ใช้และไม่ใช้ชุดคลิปวิดีโอ 3.ขยายขอบเขตไปยังภาค ข และภาค ค ตามหลักเกณฑ์ ว 12/2568 เพื่อให้ครอบคลุมทุกองค์ประกอบของการสอบคัดเลือก

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 4 ประการ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จำนวน 30 คน สรุปผลได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 การพัฒนาชุดคลิปวิดีโอตามแนวคิด ADDIE Model และแนวทาง Flexible Learning ผู้วิจัยพัฒนาชุดคลิปวิดีโอโดยใช้ข้อมูลจากการวิเคราะห์ความต้องการ (PNI modified) ของกลุ่มตัวอย่าง พบว่าสภาพปัจจุบันการเตรียมความพร้อมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.49) และมีความต้องการใช้สื่อคลิปวิดีโอระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.63) ผลการพัฒนาได้ชุดคลิปวิดีโอ 5 หน่วยการเรียนรู้ 13 คลิป สอดคล้องกับองค์ประกอบภาค ก ตามหลักเกณฑ์ ว 12/2568 โดยผู้เรียนสามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลาตามแนวทาง Flexible Learning

วัตถุประสงค์ที่ 2 การประเมินประสิทธิภาพของชุดคลิปวิดีโอ ชุดคลิปวิดีโอมีประสิทธิภาพ E1/E2 = 82.13/81.07 ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 และเมื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วย Paired Samples t-test พบว่าคะแนน Post-test ($\bar{x}$ = 8.84) สูงกว่า Pre-test ($\bar{x}$ = 7.56) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (t = 6.27, df = 29) ทุกหน่วยการเรียนรู้ สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

วัตถุประสงค์ที่ 3 การประเมินคุณภาพของแบบทดสอบออนไลน์ แบบทดสอบออนไลน์จำนวน 50 ข้อ ผ่านเกณฑ์คุณภาพทั้ง 3 มิติ ได้แก่ ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เฉลี่ย 0.78 ผ่านเกณฑ์ครบ 50/50 ข้อ ค่าความยากง่าย (p) เฉลี่ย 0.49 และค่าอำนาจจำแนก (r) เฉลี่ย 0.39 ผ่านเกณฑ์ 47/50 ข้อ แสดงว่าแบบทดสอบมีความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และมีคุณภาพเพียงพอสำหรับการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

วัตถุประสงค์ที่ 4 การศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อชุดคลิปวิดีโอ ผู้เรียนมีความคิดเห็นต่อชุดคลิปวิดีโอโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.63, S.D. = 0.47) ผ่านเกณฑ์ทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านประโยชน์และความคุ้มค่าต่อการเตรียมสอบ ($\bar{x}$ = 4.72) รองลงมา คือ ด้านความพึงพอใจโดยรวม ($\bar{x}$ = 4.67) ด้านเนื้อหาและความถูกต้องของสาระ ($\bar{x}$ = 4.65) ด้านความสะดวกในการเข้าถึงและใช้งาน ($\bar{x}$ = 4.58) และด้านการออกแบบและการนำเสนอ ($\bar{x}$ = 4.52) ตามลำดับ

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ด้วยการใช้ทุนส่วนตัวของผู้วิจัย ภายใต้การประกาศคำสั่งสนับสนุนจาก**มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิยดา เหล่มตระกูล เป็นอย่างสูง ที่ได้กรุณาให้ความช่วยเหลือในการตรวจสอบความถูกต้องของระเบียบวิธีวิจัย และขอขอบพระคุณ นายตันตริน สืบปัญญา ผู้อำนวยการโรงเรียนแม่พริก จังหวัดลำปาง ที่ได้กรุณาตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คุณค่าและประโยชน์อันเกิดจากงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องตอบแทนพระคุณของทุกท่านที่ได้กล่าวนามข้างต้น

เอกสารอ้างอิง

ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2556). การทดสอบประสิทธิภาพสื่อหรือชุดการสอน. *วารสารศิลปากรศึกษาศาสตร์วิจัย*, 5(1). https://so05.tci-thaijo.org/index.php/suedureasearchjournal/article/view/28419

ปิยะ ศักดิ์เจริญ. (2558). *ทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่และแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเอง: กระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต*. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. https://he01.tci-thaijo.org/index.php/JRTAN/article/view/35127

พนม จองเฉลิมชัย. (2567). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดเชิงคำนวณสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู. *Journal of Roi Kaensarn Academi, 9*(9), 735–750. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JRKSA/article/view/272922

พิเชฐ คูชลธารา, สนอง โลหิตวิเศษ, รุจพร ชนะชัย, และ ฤทธิชัย อ่อนมิ่ง. (2557). การประเมินประสิทธิผลรูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้แบบยืดหยุ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้ใหญ่วัยทำงาน. *Science and Technology for Emerging Innovations in Praxis, 21*(3). https://so06.tci-thaijo.org/index.php/vrurdistjournal/article/view/25417

สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง. (2567). *รายงานการสำรวจความต้องการพัฒนาของนักศึกษา สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.*

สุขกุดี, ล., และ พระครูภัทรธรรมคุณ. (2565). แนวทางการพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ตามหลักไตรสิกขาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารบัณฑิตศาส์น มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 20*(2). https://so04.tci-thaijo.org/index.php/mgsj/article/view/263849

สำนักนโยบายและยุทธศาสตรสำนักงานปลัด. (2560). *แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564).* กรุงเทพฯ สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2568). *หลักเกณฑ์และวิธีการคัดเลือกบุคคลเพื่อบรรจุและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการสถานศึกษาและผู้อำนวยการสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ.* https://otepc.go.th/th/content_page/item/5330-12-2568.html

อาซียะห์ โละมะ, เชาวฤทธิ์ จั่นจีน, และนงนุช ชัยเนตร. (2565). การพัฒนาบทเรียนออนไลน์ด้วยแอพพลิเคชัน Google Classroom รายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ). *วารสารครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, 1*(2), 7–18. https://so17.tci-thaijo.org/index.php/Edu/article/view/427

Ebel, R. L., & Frisbie, D. A. (1991). *Essentials of educational measurement (5th ed.)*. Prentice Hall.

Galad, A. E., Betts, D. H., & Campbell, N. (2024). Flexible learning dimensions in higher education: Aligning students' and educators' perspectives for more inclusive practices. *Frontiers in Education*.

Keong, D. L. M. (2025). AI-personalised learning in higher education: A study on learning outcomes and motivation among university students. *International Journal of Research and Innovation in Social Science.*

McGriff, Steven J. (2000). Instructional System Design (ISD): Using the ADDIE Model. *Instructional Systems, College of Education*. *Penn State University.*

Rovinelli, R. J., & Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity. *Tijdschrift voor Onderwijs research, 2(2), 49–60.* https://psycnet.apa.org/record/1979-12368-001

Sun, A., & Chen, X. (2016). Online education and its effective practice: A research review. *Journal of Information Technology Education: Research, 15, 157-190.* http://www.informingscience.org/Publications/3502

Sung, Y. T., Chang, K. E., & Liu, T. C. (2016). The effects of integrating mobile devices with teaching and learning on students' learning performance: A meta-analysis and research synthesis. *Computers & Education, 94,* 252–275. https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=3216532

Varlık, S., Varlık, F., & Karakuş, M. (2026). Empowering teachers: How digital tools are transforming online learning and personalised learning. *European Journal of Education.*

การส่งเสริมสมรรถนะความเป็นพลเมืองทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปี ที่ 5 โดยการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษานอกห้องเรียน

THE ENHANCEMENT OF SCIENTIFIC COMPETENCE FOR CITIZENSHIP AMONG GRADE 5 STUDENTS THROUGH OUTDOOR STEM EDUCATION

ฐิติพงศ์ กิจนัย[1*] ศศิเทพ ปิติพรเทพิน[2] และ สมศักดิ์ เตชะโกสิต[3]

[1*] สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

[2,3] ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน

*corresponding author e-mail: Thitipong.ki@ku.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา นอกห้องเรียนที่ช่วยส่งเสริมสมรรถนะความเป็นพลเมืองทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 15 คน ที่เรียนรายวิชาชุมนุม และนักเรียนมีความสมัครใจในการให้เก็บข้อมูล โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากวีดิทัศน์ระหว่างการจัดการเรียนรู้ ใบกิจกรรม แบบประเมินสมรรถนะความเป็นพลเมืองทางวิทยาศาสตร์สำหรับการประเมินตนเอง และอนุทินสะท้อนผลการเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพแบบอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า แนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย 3 แนวปฏิบัติสำคัญ ได้แก่ 1) การใช้คำถามปลายเปิดเพื่อกระตุ้นการคิดอย่างมีวิจารณญาณผ่านการใช้เหตุผลและหลักฐานจากการสังเกตและการทดลอง 2) การใช้คำเชื่อมความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลร่วมกับการอภิปรายแบบ Think–Pair–Share เพื่อเชื่อมโยงผลกระทบจากระดับท้องถิ่นสู่ระดับโลก และ 3) การใช้กิจกรรม “Post-it ไร้ตัวตน” เพื่อส่งเสริมการแสดงความคิดเห็นเชิงโต้แย้งอย่างเท่าเทียมกล้าแสดงออก และอ้างอิงหลักฐานทางวิทยาศาสตร์มากขึ้น ซึ่งแนวปฏิบัติดังกล่าวช่วยให้นักเรียนเกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ และพัฒนาการคิดเชิงเหตุผลในประเด็นทางวิทยาศาสตร์และสังคมได้อย่างชัดเจน

คำสำคัญ : สมรรถนะความเป็นพลเมืองทางวิทยาศาสตร์, สะเต็มศึกษานอกห้องเรียน, กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม

Abstract

This action research aimed to explore best practices in outdoor STEM education that enhance scientific citizenship competency among Grade 5 students. The participants consisted of 15 Grade 5 students enrolled in a school club program who voluntarily participated in the study. Data were collected from classroom video recordings, students’ worksheets, a self-assessment instrument measuring scientific citizenship competency, and reflective learning journals. Qualitative data were analyzed using an inductive approach.

The findings revealed three key best practices in learning management: 1) the use of open-ended questions to stimulate critical thinking through reasoning and evidence from observation and experimentation, 2) the use of cause-and-effect linking words together with Think–Pair–Share discussions to connect impacts from the local level to the global level, and 3) the use of “anonymous Post-it” activities to encourage equal participation in argumentative discussions, increase students’ confidence in expressing opinions, and promote the use of scientific evidence in supporting ideas. These practices enabled students to exchange ideas constructively and develop clearer, more rational thinking about scientific and social issues.

keywords : scientific competence for citizenship, outdoor STEM education, engineering design process

บทนำ

ในปัจจุบัน การจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ในโรงเรียนยังคงมุ่งเน้นเนื้อหาทางวิชาการและการเรียนรู้ภายในห้องเรียนเป็นสำคัญ ส่งผลให้นักเรียนขาดโอกาสในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์กับปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังขาดการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างมีวิจารณญาณ (Rudolph & Horibe, 2016) แนวคิดเรื่องสมรรถนะความเป็นพลเมืองทางวิทยาศาสตร์จึงได้รับความสนใจมากขึ้น เนื่องจากเป็นสมรรถนะที่ช่วยให้นักเรียนสามารถใช้ความรู้ กระบวนการทางวิทยาศาสตร์และการใช้เหตุผลบนพื้นฐานของหลักฐานในการตัดสินใจและมีส่วนร่วมต่อประเด็นสาธารณะได้อย่างเหมาะสม (Ratcliffe & Grace, 2003; Araya, 2023)

การจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษานอกห้องเรียนถือเป็นแนวทางหนึ่งที่ช่วยลดข้อจำกัดของการเรียนรู้ ในห้องเรียนโดยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง สำรวจปัญหาในบริบทใกล้ตัว และเชื่อมโยงองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์เข้ากับสถานการณ์จริง (Wiedel-Lubinski, 2019) นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การทำงานร่วมกัน และการมีส่วนร่วมต่อปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม (Pitiporntapin et al., 2017) อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมา พบว่ายังขาดงานวิจัยที่ศึกษา “แนวปฏิบัติที่ดี” ในการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษานอกห้องเรียนที่มุ่งส่งเสริมสมรรถนะความเป็นพลเมืองทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนระดับประถมศึกษาโดยตรง โดยในงานวิจัยที่ผ่านมาพบว่าสมรรถนะนี้ได้รับการพัฒนาและใช้ในบริบทของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา (Arsingsamanan, 2021) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างทางการวิจัยที่ควรได้รับการศึกษาเพิ่มเติมในบริบทของปัญหาสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน

จากบริบทการจัดการเรียนรู้ของผู้วิจัย พบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ยังขาดความตระหนักต่อปัญหาขยะและสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน รวมถึงขาดการแสดงบทบาทในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจริง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษานอกห้องเรียน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมสมรรถนะความเป็นพลเมืองทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษานอกห้องเรียนที่ช่วยส่งเสริมสมรรถนะความเป็นพลเมืองทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนตามแนวคิดของ Kemmis and McTaggart (2007) ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน (Plan) การลงมือปฏิบัติ (Act) การสังเกต (Observe) และการสะท้อนผล (Reflect) ดำเนินการวิจัยเป็นระยะเวลา 8 สัปดาห์ รวม 15 ชั่วโมง ในรายวิชาชุมนุม โดยกลุ่มเป้าหมายคือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 15 คน ของโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดสมุทรสาคร การจัดการเรียนรู้ใช้แนวทางสะเต็มศึกษานอกห้องเรียนร่วมกับกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรมของ Science Buddies (2001) ประกอบด้วย 9 ขั้นตอน ได้แก่ การกำหนดปัญหา การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน การกำหนดข้อกำหนดและเกณฑ์การออกแบบ การระดมความคิด การเลือกแนวทางที่ดีที่สุด การพัฒนาวิธีการแก้ปัญหา การสร้างต้นแบบ การทดสอบและปรับปรุง และการนำเสนอผลลัพธ์ โดยออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้จำนวน 3 แผนฯ ได้แก่ 1) การสร้างแพส่งของจากขยะพลาสติก 2) การสร้างสวนแนวตั้งจากเศษขยะ และ 3) กระถางเพาะชำจากเศษขยะอินทรีย์ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) อนุทินสะท้อนผลการเรียนรู้ของนักเรียน 2) ใบกิจกรรมที่สะท้อนสมรรถนะความเป็นพลเมืองทางวิทยาศาสตร์ และ 3) วีดิทัศน์บันทึกการจัดการเรียนรู้ โดยเครื่องมือวิจัยทั้งหมดได้รับการตรวจสอบความเหมาะสมและความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยาศาสตร์ศึกษา จำนวน 2 ท่าน และครูผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์ จำนวน 1 ท่าน ก่อนนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจริง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงคุณภาพแบบอุปนัย (Inductive analysis) โดยถอดข้อความจากวีดิทัศน์ อ่านและจัดกลุ่มข้อมูล กำหนดรหัส วิพากษ์ร่วมกับเพื่อนผู้วิพากษ์ และสังเคราะห์ประเด็นเพื่อสรุปแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษานอกห้องเรียนที่ช่วยส่งเสริมสมรรถนะความเป็นพลเมืองทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียน

ผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อค้นหาแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการเรียนรู้ พบว่า แนวปฏิบัติที่ช่วยส่งเสริมสมรรถนะความเป็นพลเมืองทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนมีทั้งหมด 3 แนวปฏิบัติสำคัญ ได้แก่ 1) การใช้คำถามซักไซ้ไล่เลียงแบบปลายเปิดเพื่อกระตุ้นการคิดอย่างมีวิจารณญาณผ่านการใช้เหตุผลและหลักฐาน 2) การใช้กรอบคำสำคัญที่เชื่อมโยงเหตุและผลร่วมกับการอภิปรายแบบ Think–Pair–Share เพื่อเชื่อมโยงผลกระทบจากระดับท้องถิ่นสู่ระดับโลก และ 3) การใช้กิจกรรมแสดงความคิดเห็นเชิงโต้แย้งแบบไม่ระบุตัวตนเพื่อลดอิทธิพลของผู้นำทางความคิดและเปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น

แนวปฏิบัติที่ดีข้อแรก คือ การใช้คำถามซักไซ้ไล่เลียงแบบปลายเปิด เช่น “เพราะอะไร”“อย่างไร” และ “ใช้หลักฐานอะไร” เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนย้อนกลับไปพิจารณาผลการทดลองและใช้หลักฐานมาสนับสนุนข้อสรุปของตนเอง ในระยะแรกของการจัดการเรียนรู้ ครูยังใช้คำถามปลายปิดและชี้นำคำตอบ ส่งผลให้นักเรียนตอบคำถามตามข้อมูลที่ครูคาดหวังมากกว่าการสืบค้นหลักฐานด้วยตนเอง ดังบทสนทนาในแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 ต่อไปนี้

ครู : บอกครูว่า รูปทรง หรือ รูปร่างที่สามารถทำให้ลอยน้ำได้ จะเป็น*แบบไหน*
นักเรียน (S04) : แบบแพ
ครู : เพราะแรงพยุงเท่ากับน้ำหนักของ*อะไร*ครับ
นักเรียน (S13) : น้ำหนักวัตถุ ที่ชั่งในอากาศ

(การถอดคำพูดจากวีดิทัศน์ฯ, วันที่ 31 ตุลาคม 2568)

โดยอนุทินสะท้อนผลการเรียนรู้ของนักเรียน พบว่า จากการใช้คำถามดังกล่าว ทำให้นักเรียนไม่เข้าใจเนื้อหาที่เรียน ดังนี้

“เรียนน้อยเกินไป ไม่เข้าใจเนื้อหา”

(อนุทินฯ ของนักเรียน S2 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1, วันที่ 31 ตุลาคม 2568)

“เพราะเนื้อหายาวเกินไป อยากได้ที่กระชับได้ใจความแบบสั้น จะได้จดจำได้ง่าย”

(อนุทินฯ ของนักเรียน S5 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1, วันที่ 31 ตุลาคม 2568)

หลังจากผู้วิจัยได้สะท้อนผลการจัดการเรียนรู้ในแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 ร่วมกับเพื่อนผู้วิพากษ์ โดยพิจารณา จากวีดิทัศน์บันทึกการจัดการเรียนรู้ อนุทินสะท้อนผลการเรียนรู้ และพฤติกรรมการอภิปรายของนักเรียน พบข้อจำกัดสำคัญว่า การใช้คำถามลักษณะชี้นำยังทำให้นักเรียนตอบคำถามตามแนวทางที่ครูคาดหวังมากกว่าการใช้หลักฐานของตนเอง อีกทั้งนักเรียนบางส่วนยังไม่สามารถเชื่อมโยงผลการทดลองไปสู่การอธิบายเชิงเหตุผลได้อย่างชัดเจน ผู้วิจัยจึงนำข้อค้นพบดังกล่าวมาปรับปรุงกิจกรรมการเรียนรู้ในวงจรถัดไปของแผนฯ ที่ 2 และแผนฯ ที่ 3 โดยปรับรูปแบบคำถามให้เป็นคำถามปลายเปิดมากขึ้น และเมื่อปรับเปลี่ยนการใช้คำถามแล้วพบว่านักเรียนเริ่มสามารถใช้ข้อมูลจากการทดลองมาอธิบายเหตุผลของตนเองได้ชัดเจนขึ้นกว่าเดิม สังเกตจากการทดลองเรื่องการดูดซับน้ำของดิน ในแผนฯที่ 2 การทดลองการย่อยสลายของสารอินทรีย์ ในแผนฯที่ 3 นักเรียนสามารถเชื่อมโยงข้อมูลจากการสังเกต การทดลอง และสื่อประกอบการเรียนรู้ ไปสู่การสร้างข้อกล่าวอ้างทางวิทยาศาสตร์ได้อย่างเหมาะสม จากบทสนทนาดังต่อไปนี้

ครู : กระบวนการในการผลิตปุ๋ยเป็น*อย่างไร* หรือต้องอาศัยอะไรบ้างครับ

นักเรียน (S02) : ต้องมีขยะอินทรีย์ ดิน ตัวย่อย

ครู : ทำไมต้องมีตัวย่อยล่ะ *ขอหลักฐาน*หน่อย นักเรียนลองดูจากในคลิปวีดิทัศน์ว่าเศษแอปเปิ้ล (เศษขยะอินทรีย์) เป็น*อย่างไร*

นักเรียน (S03) : ขนาดของเศษขยะอินทรีย์เล็กลง

ครู : *เพราะอะไร*ถึงคิดว่าภาพที่ 1 เกิดมีเทนขึ้นมาได้ล่ะครับ นักเรียน*ใช้หลักฐานใด*

นักเรียน (S06) : เพราะไม่มีออกซิเจนในถัง

ครู : ลักษณะของถังหมักเป็น*อย่างไร* ถึงทำให้นักเรียนรู้ว่ามันไม่มีออกซิเจน [ที่เพียงพอ]

นักเรียน (S07) : สังเกตจากการปิดสนิท ปิดฝาสนิท

(การถอดคำพูดจากวีดิทัศน์ฯ, วันที่ 1 ธันวาคม 2568)

จากบทสนทนาของนักเรียน ทำให้ทราบว่า การปรับเปลี่ยนการใช้คำถามปลายเปิด ทำให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ในการกล่าวอ้างของตนเองได้ ซึ่งนับเป็นคุณลักษณะหนึ่งของสมรรถนะความเป็นพลเมืองทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งทำให้นักเรียนไม่เพียงแต่สร้างข้อกล่าวอ้างของตนเองได้ แต่ยังทำให้นักเรียนสามารถสืบเสาะหลักฐานได้ด้วยตนเอง อีกทั้งอนุทินฯของนักเรียน ได้สะท้อนผลออกมา ดังนี้

“รู้สึกสนุกด้านการตอบคำถามกับเพื่อน ๆ”

(อนุทินฯ ของนักเรียน S7 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3, วันที่ 1 ธันวาคม 2568)

“ได้คิดกับเพื่อน ได้เสนอความคิดเห็นกับเพื่อน”

(อนุทินฯ ของนักเรียน S5 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3, วันที่ 1 ธันวาคม 2568)

แนวปฏิบัติที่ดีข้อที่สอง คือ การใช้คำเชื่อมความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลร่วมกับการอภิปรายแบบ Think–Pair–Share เพื่อเชื่อมโยงผลกระทบจากระดับท้องถิ่นสู่ระดับโลก การใช้คำสำคัญที่เชื่อมโยงเหตุและผล ได้แก่ “เพราะว่า” “ส่งผลให้” และ “ดังนั้น” ร่วมกับการอภิปรายแบบ Think–Pair–Share เพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงผลกระทบทางวิทยาศาสตร์จากระดับชุมชนไปสู่ระดับโลกได้อย่างเป็นระบบ โดยในระยะแรก นักเรียนยังอภิปรายผลกระทบแบบไม่เป็นขั้นเป็นตอน และขาดการเชื่อมโยงเชิงเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ จากหลักฐานในวีดิทัศน์บันทึกการจัดการเรียนรู้และคำตอบในใบกิจกรรมยังเป็นเพียงการระบุผลกระทบอย่างผิวเผิน อีกทั้งพบว่า ในระหว่างการทำกิจกรรม นักเรียนบางส่วนหันไปสนใจสิ่งอื่น ไม่ได้มีส่วนร่วมในการอภิปราย โดยตัวอย่างคำตอบของนักเรียนในแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 สะท้อนให้เห็นว่านักเรียนสามารถระบุผลกระทบของปัญหาขยะได้ในระดับพื้นฐาน แต่ยังขาดการอธิบายเชิงเหตุผลทางวิทยาศาสตร์และการเชื่อมโยงผลกระทบอย่างเป็นระบบ เช่น การอธิบายว่า “ทำให้ขยะที่เกิดขึ้นส่งกลิ่นเหม็นทำให้แมลงวันตอมอาหาร” และ “สัตว์น้ำจะกินขยะ” ซึ่งแสดงให้เห็นว่านักเรียนสามารถระบุผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ แต่ยังไม่อธิบายต่อว่าปัญหาดังกล่าวจะส่งผลอย่างไรต่อสุขภาพหรือสิ่งแวดล้อม โดยภาพรวมพบว่านักเรียนยังมีข้อจำกัดในการใช้เหตุผลทางวิทยาศาสตร์เพื่อเชื่อมโยงผลกระทบจากระดับชุมชนไปสู่ระดับที่กว้างขึ้นอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อกำหนดประเด็นสำคัญ สำหรับใช้ในการปรับปรุงกิจกรรมการเรียนรู้ในแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 และแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 ให้สอดคล้องกับบริบทการเรียนรู้และพฤติกรรมของนักเรียนมากยิ่งขึ้นทั้งการถอดคำพูดจากวีดิทัศน์บันทึกการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนการวิพากษ์ร่วมกับเพื่อนผู้วิพากษ์ และปรับรูปแบบกิจกรรมในแผนฯที่ 2 ให้มีการอภิปรายกลุ่มย่อยไปสู่กลุ่มใหญ่พร้อมกำหนดให้นักเรียนใช้คำเชื่อมเหตุและผลในการอธิบาย พบว่านักเรียนสามารถอภิปรายได้อย่างเป็นระบบ นักเรียนมีส่วนร่วมในการอภิปรายมากขึ้น อีกทั้ง สามารถอภิปรายเกี่ยวกับผลกระทบ โดยใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์มากขึ้นจากการร่วมอภิปรายแลกเปลี่ยนกัน ดังบทสนทนาต่อไปนี้

นักเรียน (คู่ที่ 1 S06,08) : อภิปรายคำตอบของกลุ่มย่อยให้กับสมาชิกฟัง *“ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ส่งผลต่อระบบทางเดินหายใจ และสุขภาพระยะยาว”* และ *“ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสัตว์ คือ ความเครียดจากความร้อนเช่น อุณหภูมิสูงขึ้น สัตว์กินอาหารได้น้อยลงและอาจหายไปได้”*

นักเรียน (คู่ที่ 2 S01,06) : อภิปรายคำตอบของกลุ่มย่อยให้กับสมาชิกฟัง *“ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับมนุษย์หากไม่มีการจัดการขยะอินทรีย์อย่างเหมาะสม เช่น การเผา หรือทิ้งไม่เป็นที่อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนได้”* และ *“ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ ถ้าทิ้งขยะไม่เป็นที่ก็จะส่งผลต่อภาครัฐเพื่อจ่ายงบประมาณในการจัดการที่ไม่ใช่หน้าที่ของเขามาจ่ายให้”*

(การถอดคำพูดจากวีดิทัศน์ฯ, วันที่ 11 ธันวาคม 2568)

นักเรียนสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุและผลกระทบได้อย่างชัดเจน อีกทั้งยังสามารถเชื่อมโยงผลกระทบจากระดับท้องถิ่นไปสู่ระดับโลกได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ เนื่องจากสมรรถนะความเป็นพลเมืองทางวิทยาศาสตร์จำเป็นต้องตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ในหลากหลายมิติ พร้อมทั้งใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นฐานในการวิเคราะห์ ตัดสินใจ และอธิบายผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีเหตุผล วิธีการดังกล่าวทำให้นักเรียนเกิดกระบวนการคิดไตร่ตรองต่อพฤติกรรมของตนเองและสังคมรอบตัวมากขึ้น จนนำไปสู่การตัดสินใจเลือกปฏิบัติหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

แนวปฏิบัติที่ดีข้อที่ 3 คือ การใช้กิจกรรมแสดงความคิดเห็นเชิงโต้แย้งแบบไม่ระบุตัวตนเพื่อลดอิทธิพลของผู้นำทางความคิดและเปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ในระยะแรกของการจัด

กิจกรรม เมื่อนักเรียนถูกขอให้เขียนความคิดเห็นเชิงโต้แย้งของตนเองเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่สร้างขึ้นว่าช่วยลดปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างไร มีความปลอดภัยหรือคุ้มค่าอย่างไร ผู้วิจัยสังเกตพฤติกรรมระหว่างการอภิปรายจากวีดิทัศน์บันทึกการจัดการเรียนรู้ และอนุทินสะท้อนผลการเรียนรู้ของนักเรียนว่า การอภิปรายภายในกลุ่มยังถูกครอบงำโดยนักเรียนบางคนที่มีบทบาทเป็นผู้นำทางความคิด ส่งผลให้นักเรียนคนอื่นไม่กล้าเสนอความคิดเห็นของตนเอง อีกทั้งการอภิปรายบางช่วงยังเป็นไปในลักษณะของการใช้อารมณ์มากกว่าการใช้เหตุผลและหลักฐานในการอธิบาย ดังข้อความสะท้อนจากอนุทินของนักเรียนที่ระบุว่า

“ไม่ชอบเพราะเพื่อนบางคนก็ทะเลาะกัน และบางคนใช้ความคิดของตัวเองเป็นหนึ่งเดียว ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น”

(อนุทินฯ ของนักเรียน S7 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3, วันที่ 6 พฤศจิกายน 2568)

“สิ่งที่ไม่ชอบคือ เพื่อนชอบทะเลาะกันเกินไป และไม่ฟังคนอื่น ๆ”

(อนุทินฯ ของนักเรียน S9 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3, วันที่ 6 พฤศจิกายน 2568)

จากอนุทินของนักเรียนและการสังเกตพฤติกรรมระหว่างการอภิปราย พบว่านักเรียนบางส่วนยังไม่กล้าแสดงความคิดเห็น และมักคล้อยตามผู้นำทางความคิดภายในกลุ่ม ส่งผลให้นักเรียนไม่ได้ใช้เหตุผลและหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ในการสร้างจุดยืนของตนเอง ซึ่งอาจไม่เอื้อต่อการพัฒนาสมรรถนะความเป็นพลเมืองทางวิทยาศาสตร์ที่มุ่งให้นักเรียนสามารถตัดสินใจและแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นทางสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีเหตุผล รูปแบบการอภิปรายแบบเปิดเผยตัวตนทำให้นักเรียนบางส่วนกังวลต่อการถูกตัดสินจากเพื่อนในกลุ่ม และทำให้อิทธิพลของผู้นำทางความคิดภายในกลุ่มส่งผลต่อการตัดสินใจของสมาชิกคนอื่น ผู้วิจัยจึงนำข้อค้นพบดังกล่าวมาปรับปรุงกิจกรรมการเรียนรู้ในวงจรถัดไป โดยปรับรูปแบบกิจกรรมให้นักเรียนเขียนความคิดเห็นหรือข้อโต้แย้งลงใน Post-it ไร้ตัวตน ก่อนนำมาสุ่มอ่านและอภิปรายร่วมกันภายในกลุ่ม เพื่อให้ความสำคัญกับเนื้อหาของความคิดเห็นมากกว่าตัวบุคคลที่เป็นผู้เสนอความคิดเห็น วิธีการดังกล่าวช่วยลดแรงกดดันทางสังคมภายในกลุ่ม ลดอิทธิพลของผู้นำทางความคิด และเปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนสามารถเสนอความคิดเห็นของตนเองได้อย่างอิสระมากขึ้น ผลจากการปรับเปลี่ยนกิจกรรมในวงจรถัดไป พบว่านักเรียนเริ่มกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น มีการเปิดรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และสามารถอภิปรายโดยใช้เหตุผลรวมถึงหลักฐานทางวิทยาศาสตร์มาสนับสนุนข้อโต้แย้งของตนเองได้ครอบคลุมทั้งด้านความปลอดภัย ความคุ้มค่า และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ดังภาพที่ 1

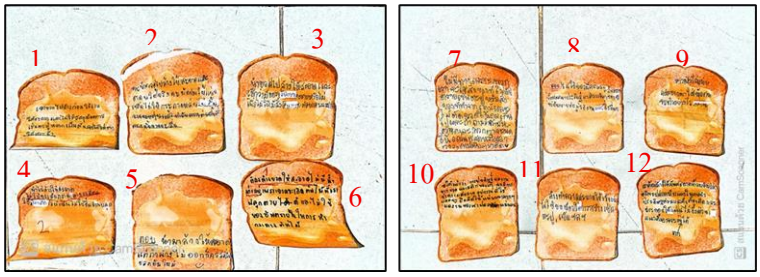

ภาพที่ 1 Post-it แบบไม่ระบุตัวตนที่นักเรียนเขียน

ตัวอย่างการเขียน Post-it แบบไม่ระบุตัวตนที่นักเรียนเขียน เช่น (10)จะโต้แย้งว่า การประดิษฐ์ผลงานจากขวดพลาสติกของเรา จะมีการทำความสะอาดอุปกรณ์ที่ใช้ และจะยึดติดให้แน่นหนามาก ๆ ผลงานของเราปลอดภัยแน่นอน และ (12)เราต้องล้างให้มันสะอาดด้วยน้ำเปล่า จึงจะปลอดภัยและในการประดิษฐ์สวนแนวตั้งต้อง

ติดและประกอบให้แน่น ไม่งั้ง[งั้น]สวนแนวตั้งอาจจะตกได้ นอกจากนี้ นักเรียนยังสะท้อนผ่านอนุทินว่ากิจกรรมดังกล่าวช่วยให้รู้สึกเป็นตัวของตัวเอง กล้าแสดงออก และเห็นความสำคัญของความคิดเห็นจากสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ดังนี้

“ได้ทำกิจกรรม post-it ไร้ตัวตน รู้สึกเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น กล้าที่จะทำ ไม่มีผิด ไม่มีถูก แต่เป็นการร่วมหัวเป็นกลุ่มเดียวกัน”

(อนุทินฯ ของนักเรียน S9 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3, วันที่ 21 พฤศจิกายน 2568)

“ทำให้กล้าแสดงออก และได้ฟังความคิดเห็นของเพื่อนร่วมชั้นเรียน และมีความรู้แตกต่างกัน”

(อนุทินฯ ของนักเรียน S10 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3, วันที่ 21 พฤศจิกายน 2568)

อย่างไรก็ตาม แม้การใช้กิจกรรม “Post-it ไร้ตัวตน” จะช่วยให้นักเรียนกล้าแสดงความคิดเห็น ลดการใช้อารมณ์ในการอภิปราย และลดอิทธิพลของผู้นำทางความคิดภายในกลุ่มได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังพบว่านักเรียนบางส่วนสามารถจดจำลายมือของสมาชิกในกลุ่มได้ ดังนั้น ในแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 ผู้วิจัยจึงปรับกิจกรรมเพิ่มเติม โดยให้นักเรียนเขียนคำโต้แย้งลงใน Post-it ไร้ตัวตน แล้วส่งให้ครูเป็นผู้พิมพ์ข้อความใหม่ เพื่อลดการคาดเดาเจ้าของข้อความและลดอิทธิพลจากตัวบุคคลภายในกลุ่ม และสะท้อนให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมของสมาชิกภายในกลุ่ม ดังบทสนทนาต่อไปนี้

นักเรียน (กลุ่ม2 S02) : หากมีคนโต้แย้งว่า “ซื้อของใหม่ดีกว่า” กลุ่มจะให้เหตุผลสนับสนุนการใช้ขยะอย่างไร? “ไม่ แต่ต้องนำไปล้างทำความ สะอาดและกลุ่มของเราจะใช้เศษขยะอินทรีย์ซึ่งสามารถย่อยสลายได้ตามธรรมชาติ และกาวที่ใช้ทำมาจากแป้งเปียกซึ่งสามารถย่อยสลายได้ โดยรวมแล้วที่เราทำกระถางขึ้นมาจะประหยัดงบและถ้ากระถางแตกก็สามารถนำไปปลูกต้นไม้ต่อได้”

ครู : กลุ่มที่ 1 เห็นด้วยไหมครับ

นักเรียน(กลุ่ม 1 S09) : เห็นด้วยในด้านความปลอดภัย ความคุ้มค่า และไม่ต้องซื้อของใหม่

(การถอดคำพูดจากวีดิทัศน์ฯ, วันที่ 12 ธันวาคม 2568)

อีกทั้งอนุทินฯของนักเรียนได้แสดงความคิดเห็นในเชิงบวกต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนี้

“ได้ทำกิจกรรม post-it ไร้ตัวตน รอบนี้ดีกว่ารอบที่แล้ว เพราะไม่ได้เห็นลายมือของเพื่อน”

(อนุทินฯ ของนักเรียน S10 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3, วันที่ 12 ธันวาคม 2568)

“ได้รู้ว่า การที่เราใช้ความคิดของเราคนเดียวไม่ก่อให้เกิดความสำเร็จ เราต้องใช้ความคิดเห็นของหลายคน”

(อนุทินฯ ของนักเรียน S7 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3, วันที่ 12 ธันวาคม 2568)

หลังจากการปรับกิจกรรมพบว่า การแสดงความคิดเห็นนั้นไม่ควรตั้งอยู่บนความเชื่อหรือมุมมองส่วนตนเพียงลำพัง แต่จำเป็นต้องอาศัยการสืบค้นและรวบรวมหลักฐานจากหลายมิติประกอบการพิจารณา กระบวนการเช่นนี้ทำให้นักเรียนต้องใช้เหตุผลและหลักฐานมาใช้ในการตัดสินใจและสื่อสารประเด็นทางวิทยาศาสตร์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

การส่งเสริมสมรรถนะความเป็นพลเมืองทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา ไม่ได้เกิดจากการลงมือปฏิบัติทางวิทยาศาสตร์เพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการที่นักเรียนเกิดปฏิสัมพันธ์ทางการเรียนรู้ระหว่างกัน

ซึ่งส่งผลให้นักเรียนใช้เหตุผลในการอภิปราย และการแสดงออกทางความคิดอย่างปลอดภัย เท่าเทียม ซึ่งเน้นการใช้คำถามปลายเปิดที่ทำให้นักเรียนต้องอธิบายด้วยเหตุผล ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการคิดขั้นสูงและสร้างคำอธิบายเชิงเหตุผลจากหลักฐานเชิงประจักษ์ด้วยคำถามที่เปิดโอกาสให้นักเรียนเชื่อมโยงผลการทดลอง นำไปสู่การอภิปรายโดยมีหลักฐานมาสนับสนุน ซึ่งสอดคล้องกับ Chin (2007) ที่อธิบายว่าคำถามลักษณะดังกล่าวมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียน อีกทั้ง การผสานการเรียนรู้นอกห้องเรียนเข้ากับการสื่อสารแบบไม่ระบุตัวตน ลดแรงกดดัน ช่วยให้นักเรียนค่อย ๆ พัฒนาจากการที่ต้องพึ่งพานักเรียนคนอื่น ๆ ให้เป็นผู้นำทางความคิดจนกลายไปสู่การเป็นผู้ที่ให้เหตุผลจากความคิดของตนเองได้ ผ่านการอภิปรายอย่างมีคุณภาพและไม่ยึดโยงกับอิทธิพลของบุคคลภายในกลุ่มให้ชี้นำได้โดยง่าย (Roberts & Rajah-Kanagasabai, 2013) และบริบทปัญหาใกล้ตัว เช่น ปัญหาขยะภายในโรงเรียน สามารถทำหน้าที่ให้นักเรียนเชื่อมโยงองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์กับสถานการณ์ในชีวิตจริงได้อย่างมีเหตุผล สอดคล้องกับแนวคิดของ Pitiporntapin et al., (2017) และ Wiedel-Lubinski (2019) โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เผชิญปัญหาในบริบทจริง ลงมือปฏิบัติ ทดลอง และอภิปรายร่วมกันผ่านกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม เพราะช่วยให้นักเรียนมองเห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นจริง รู้สึกว่าตนเองมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหา ผนวกกับการที่นักเรียนต้องเป็นผู้สร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นผ่านการอภิปรายแบบ Think–Pair–Share ร่วมกับการใช้คำเชื่อมเหตุและผล ช่วยให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงผลกระทบจากปัญหาระดับใกล้ตัวไปสู่ผลกระทบในระดับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเป็นระบบ อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วม การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และส่งเสริมให้เกิดความตระหนักต่อประเด็นสาธารณะได้อีกด้วย (Mundelsee and Jurkowski, 2021)

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบแนวปฏิบัติที่ดี 3 ประการ ช่วยให้นักเรียนสามารถใช้หลักฐานทางวิทยาศาสตร์ในการอภิปราย เปิดรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลาย และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ส่งผลต่อนักเรียนให้พัฒนาขึ้นอย่างชัดเจน สำหรับการวิจัยในอนาคต ควรศึกษาการพัฒนาแนวปฏิบัติที่ส่งเสริมการใช้เหตุผลจากหลักฐาน การเชื่อมโยงผลกระทบจากระดับท้องถิ่นสู่ระดับโลก และการอภิปรายเชิงโต้แย้งอย่างเท่าเทียมในบริบทการเรียนรู้ที่หลากหลายมากขึ้น โดยอาจบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลหรือประเด็นปัญหาทางสังคมวิทยาศาสตร์ร่วมสมัยเข้ากับกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อศึกษาว่าแนวปฏิบัติดังกล่าวสามารถส่งเสริมสมรรถนะความเป็นพลเมืองทางวิทยาศาสตร์ของผู้เรียนในมิติอื่น ๆ และในระยะยาวได้มากน้อยเพียงใด

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณา ความช่วยเหลือ และกำลังใจจากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อ รองศาสตราจารย์ ดร. ศศิเทพ ปิติพรเทพิน อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมศักดิ์ เตชะโกสิต อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาและแนวทางการทำวิจัย

เอกสารอ้างอิง

Araya, F. (2023). *Scientific citizenship and science education: Perspectives for social participation*. Springer.

Arsingsamanan, W., Sawangmek, S., & Nakkuntod, M. (2021). The synthesis of meaning, component, and indicators of scientific citizenship. *STOU Education Journal, 14*(2), 75–89. https://so05.tci-thaijo.org/index.php/edjour_stou/article/view/253030

Chin, C. (2007). Teacher questioning in science classrooms: Approaches that stimulate productive thinking. *Journal of Research in Science Teaching, 44*(6), 815–843. https://doi.org/10.1002/tea.20171

Kemmis, S., & McTaggart, R. (2007). Participatory action research: Communicative action and the public sphere. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *The Sage handbook of qualitative research* (3rd ed., pp. 559–603). Sage.

Mundelsee, L., & Jurkowski, S. (2021). Think–Pair–Share: Enhancing students' participation and learning in the classroom. *Social Psychology of Education, 24*(5), 1235–1255. https://doi.org/10.1007/s11218-021-09661-0

Pitiporntapin, S., Butkatanyoo, O., Piyapimonsit, C., Thanarachataphoom, T., Chotitham, S., & Lalitpasan, U. (2024). The influence of outdoor STEM activities on students' STEM literacy: A study of elective subject, extracurricular activities, and student club. *Jurnal Pendidikan IPA Indonesia, 13*(2). https://doi.org/10.15294/es9jaz32

Ratcliffe, M., & Grace, M. (2003). *Science education for citizenship: Teaching socioscientific issues*. Open University Press.

Roberts, L. D., & Rajah-Kanagasabai, C. J. (2013). Anonymous participation in online discussion forums: The impact on student learning and engagement. *Australasian Journal of Educational Technology, 29*(6), 782–795.

Rudolph, J. L., & Horibe, S. (2016). What do we mean by science education for civic engagement? *Journal of Research in Science Teaching, 53*(6), 805–820. https://doi.org/10.1002/tea.21303

Science Buddies. (2001). *Engineering design process.* https://www.sciencebuddies.org

Wiedel-Lubinski, N. (2019). Nature-based STEM learning: Authentic experiences for meaningful understanding. *Connected Science Learning, 1*(4), 1–8.

การจัดกิจกรรมเกมการศึกษาด้วยเกมมิฟิเคชันกับความสามารถทางพหุปัญญาของเด็กปฐมวัย

GAMIFICATION FOR EDUCATIONAL GAMES WITH THE MULTIPLE INTELLIGENCES IN EARLY CHILDHOOD

สุพิชญา ทีฆาวงค์[1*] ศิริมาศ โกศัลย์พิพัฒน์[2] และดวงใจ เนตรตระสูตร[3]

[1]ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการจัดการเรียนรู้ [2,3] คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

*corresponding author e-mail: Supitchaya_Tee@g.cmru.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความสามารถทางพหุปัญญาของเด็กปฐมวัยผ่านการจัดกิจกรรมเกมการศึกษาที่บูรณาการกลไกเกมมิฟิเคชัน (Gamification) ซึ่งเป็นแนวคิดที่นำกติกาและองค์ประกอบของเกม ได้แก่ การสะสมแต้ม การได้รับรางวัล และกระดานผู้นำ มาประยุกต์ใช้เพื่อกระตุ้นแรงจูงใจและส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กให้เต็มตามศักยภาพและความแตกต่างระหว่างบุคคล กระบวนการดำเนินการจัดกิจกรรมจัดขึ้นสำหรับเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาล 1/1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ โดยผู้สอนนำเกมการศึกษารูปแบบปกติมาประยุกต์ร่วมกับกลไกเกมมิฟิเคชัน เพื่อให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านการเล่นอย่างมีเป้าหมาย ตลอดจนใช้ระบบคะแนนสะสม และการสะสมรางวัลเป็นเครื่องมือในการประเมินและสะท้อนความก้าวหน้าพทางการเรียนรู้ของเด็กอย่างเป็นรูปธรรม ผลการดำเนินการพบว่า การจัดกิจกรรมเกมการศึกษาด้วยกลไกเกมมิฟิเคชันสามารถกระตุ้นความตื่นเต้น ความกระตือรือร้น และส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ ข้อค้นพบเชิงวิชาการที่สำคัญชี้ให้เห็นว่า กลไกเกมมิฟิเคชันไม่เพียงช่วยให้เด็กซึมซับเนื้อหาและเกิดการเรียนรู้ผ่านการเล่นโดยไม่รู้ตัวเท่านั้น แต่ยังเป็นนวัตกรรมเชิงกระบวนการที่ช่วยให้ผู้สอนสามารถสังเกต บันทึก และประเมินร่องรอยการพัฒนาความถนัดทางพหุปัญญาในแต่ละด้านของเด็กรายบุคคลได้อย่างชัดเจน อันเป็นการเตรียมความพร้อมให้เด็กได้ค้นพบศักยภาพและความถนัดของตนเอง เพื่อเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาตนเองและการเลือกแนวทางอาชีพที่สอดคล้องกับศักยภาพในอนาคต

คำสำคัญ : เกมการศึกษา เกมมิฟิเคชัน พหุปัญญา เด็กปฐมวัย

Abstract

This study aimed to promote multiple intelligences in early childhood through educational game activities integrating gamification mechanics. Gamification, a concept that applies game rules and elements—such as points accumulation, rewards, and leaderboards—was utilized to stimulate motivation and foster children's learning to their fullest potential while accommodating individual differences. The activity process was conducted with early childhood children in Kindergarten 1/1 at Chiang Mai Rajabhat University Demonstration School. The instructor integrated conventional educational games with gamification mechanics to engage children in goal-oriented play-based learning. Furthermore, points accumulation and reward collection served as concrete tools for evaluating and reflecting children's learning progress. The

results revealed that organizing educational game activities with gamification mechanics effectively stimulated excitement, enthusiasm, and self-directed learning among children. Key academic findings indicated that gamification mechanics not only enabled children to unconsciously absorb content through play, but also served as a process-based innovation. This innovation enabled instructors to clearly observe, record, and assess traces of individual development across various dimensions of multiple intelligences. Consequently, it prepared children to discover their own aptitudes and potential, serving as a vital foundation for self-development and future career paths aligned with their capabilities.

keywords : educational games, gamification, multiple intelligences, early childhood

บทนำ

การพัฒนาเด็กปฐมวัยถือเป็นช่วงเวลาสำคัญที่สุดของชีวิต เนื่องจากเป็นวัยที่มีพัฒนาการทางสมอง บุคลิกภาพ และสติปัญญาเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยกระทรวงศึกษาธิการ (2563) ได้เสนอนโยบายการจัดการศึกษาปฐมวัยที่เน้นการส่งเสริมพัฒนาการอย่างสมวัยและเต็มตามศักยภาพ สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีพหุปัญญา (Multiple Intelligences) ของ Howard Gardner ที่ระบุว่า มนุษย์ทุกคนมีความสามารถและศักยภาพหลากหลายมิติที่แตกต่างกันออกไป 8 ด้าน (ทวีศักดิ์ สิริรัตน์เรขา, 2565) การจัดการศึกษาปฐมวัยจึงไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการพัฒนาทักษะทางวิชาการเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง แต่ต้องส่งเสริมให้เด็กได้ค้นพบและพัฒนาศักยภาพตามความถนัดเฉพาะบุคคลเพื่อเป็นรากฐานในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

อย่างไรก็ตาม ในสภาวการณ์ปัจจุบัน การจัดกิจกรรมเกมการศึกษารูปแบบเดิมอาจยังไม่สามารถกระตุ้นแรงจูงใจและความสนใจของเด็กปฐมวัยได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากเด็กเติบโตมาพร้อมกับเทคโนโลยีและสื่อการเรียนรู้ดิจิทัลที่หลากหลาย (ใจทิพย์ ณ สงขลา, 2561) กิจกรรมรูปแบบเดิมจึงอาจทำให้เด็กเกิดความเบื่อหน่าย ขาดการปฏิสัมพันธ์อย่างกระตือรือร้น และที่สำคัญ ผู้สอนมักประสบความยากลำบากในการสังเกต บันทึก และประเมินร่องรอยพัฒนาการทางพหุปัญญาของเด็กรายบุคคลได้อย่างเป็นรูปธรรม

จากปัญหาและความท้าทายดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงเห็นความสำคัญในการนำแนวคิด "เกมมิฟิเคชัน" (Gamification) มาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมเกมการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย โดยเกมมิฟิเคชันเป็นกระบวนการนำองค์ประกอบและกลไกของเกม เช่น ระบบคะแนนสะสม (Points) การได้รับรางวัล (Rewards) และกระดานผู้นำ (Leaderboards) มาบูรณาการเข้ากับการเรียนรู้ (กฤษณพงศ์ เลิศบำรุงชัย, 2560; ฉัตรพงศ์ ชูแสงนิล, 2561) การนำกลไกเหล่านี้มาใช้จะช่วยเปลี่ยนการเล่นแบบเดิมให้เป็นการเรียนรู้ผ่านการเล่นที่มีเป้าหมาย (Goal-oriented Play-based Learning) ซึ่งไม่เพียงแต่สร้างบรรยากาศที่สนุกสนานและกระตุ้นแรงจูงใจในการเรียนรู้ของเด็กเท่านั้น แต่ยังเป็นนวัตกรรมเชิงกระบวนการที่ช่วยให้ผู้สอนสามารถติดตาม สังเกต และประเมินพัฒนาการพหุปัญญาของเด็กแต่ละคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น เหตุผลสำคัญในการศึกษาเรื่องนี้ จึงเกิดจากความต้องการแก้ปัญหาการขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ควบคู่ไปกับการสร้างแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เป็นนวัตกรรมใหม่ ซึ่งไม่เพียงช่วยส่งเสริมความสามารถทางพหุปัญญาของเด็กปฐมวัยให้เต็มตามศักยภาพและความแตกต่างระหว่างบุคคลเท่านั้น แต่ยังช่วย

ให้ผู้สอนและผู้เกี่ยวข้อง มีแนวทางปฏิบัติจริงในการประเมินและส่งเสริมศักยภาพของเด็กรายบุคคลอย่างเป็นระบบ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการจัดการศึกษาปฐมวัยต่อไป

การทบทวนวรรณกรรม

ทฤษฎีพหุปัญญา (Multiple Intelligences) กับพัฒนาการเด็กปฐมวัย

Howard Gardner ได้เสนอทฤษฎีพหุปัญญา โดยอธิบายว่ามนุษย์มีความสามารถและความถนัดที่หลากหลาย ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงทักษะทางภาษาและตรรกะคณิตศาสตร์เท่านั้น แต่ครอบคลุมความสามารถ 8 ด้าน ได้แก่ ด้านภาษา ด้านตรรกะและคณิตศาสตร์ ด้านมิติสัมพันธ์ ด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว ด้านดนตรี ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านการเข้าใจตนเอง และด้านธรรมชาติวิทยา (ทวีศักดิ์ สิริรัตน์เรขา, 2565) สำหรับเด็กปฐมวัย การส่งเสริมพหุปัญญาอย่างรอบด้านจะช่วยให้ผู้สอนสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ได้สอดคล้องกับศักยภาพและความแตกต่างระหว่างบุคคล

1. ปัญญาด้านภาษา (Linguistic) คือ ความสามารถในการใช้ภาษารูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่ภาษาไทยจนถึงภาษาอื่น ๆ ด้วย สามารถรับรู้ เข้าใจภาษา และสามารถสื่อสารภาษาให้ผู้อื่นเข้าใจได้ตามที่ต้องการ เด็กที่มีความถนัดด้านภาษาสามารถเรียรู้คำศัพท์ใหม่ ๆ ได้อย่างรวดเร็ว สนุกกับการต่อคำศัพท์และเกมอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกัน ในขณะเดียวกันก็ชื่นชอบโคลงกลอน เพลง และนิทาน เป็นกลุ่มนี้มีแนวโน้มที่จะเป็นนักพูดและนักเล่าเรื่องที่เก่ง

2. ปัญญาด้านตรรกะและคณิตศาสตร์ (Logical - Mathematical) คือ ความสามารถในการคิดแบบมีเหตุและผล การคิดเชิงนามธรรม การคิดคาดการณ์ และการคิดคำนวณทางคณิตศาสตร์ ปัญญาด้านนี้เกี่ยวกับความสามารถในการนำตรรกะมาแก้ไขปัญหา จำแนกสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระเบียบแบบแผนได้ นอกจากนั้นยังชื่นชอบการแก้โจทย์คณิตศาสตร์และเรียนรู้ปรากฏการณ์ทางวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ อีกด้วย เด็กที่ฉลาดทางด้านนี้จะชอบเล่นเกมส์ที่ต้องแก้ปัญหาทุกชนิด และสามารถเชื่อมโยงเหตุและผลของสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างไม่ยากเย็นนัก

3. ปัญญาด้านดนตรี (Musical) คือ ความสามารถในการซึมซับ และเข้าถึงสุนทรียะทางดนตรี ทั้งการได้ยินการรับรู้ การจดจำ และการแต่งเพลง สามารถจดจำจังหวะ ทำนอง และโครงสร้างทางดนตรีได้ดี และถ่ายทอดออกมาโดย การฮัมเพลง เคาะจังหวะ เล่นดนตรี และร้องเพลง เด็กที่มีความถนัดด้านดนตรีจะมีความว่องไวต่อเสียง และสามารถเชื่อมโยงระหว่างเพลงและเครื่องดนตรีได้ พวกเขามักจะชอบร้องเพลงและใช้เทคนิคในการเรียนรู้ผ่านบทเพลงและจังหวะต่าง ๆ ได้

4. ปัญญาด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว (Bodily-Kinesthetic) คือ ความสามารถในการควบคุมและแสดงออกซึ่งความคิด ความรู้สึก โดยใช้อวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย รวมถึงความสามารถในการใช้มือประดิษฐ์ ความคล่องแคล่ว ความแข็งแรง ความรวดเร็ว ความยืดหยุ่น ความประณีต และความไวทางประสาทสัมผัส ปัญญาด้านนี้มีความตรงกับชื่อ คือ เป็นเด็กที่แข็งแรง สามารถทำกิจกรรมและเคลื่อนไหวได้อย่างคล่องแคล่วว่องไว ชอบแสดงออกและสนุกกับกิจกรรมเกี่ยวกับศิลปะและงานฝีมือ

5. ปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ (Spatial) คือ ความสามารถในการับรู้ทางสายตาได้ดี สามารถมองเห็นพื้นที่ รูปทรง ระยะทาง และตำแหน่งอย่างสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน แล้วถ่ายทอดแสดงออกอย่างกลมกลืน มีความไวต่อการรับรู้ในเรื่องทิศทาง เด็กที่มีความถนัดด้านมิติสัมพันธ์จะคิดและสื่อสารด้วยภาพ ชอบเล่นเกมต่อรูปภาพ เช่น จิ๊กซอว์ เปี่ยมล้นด้วยจินตนาการ และชื่นชอบงานศิลปะ นอกจากนี้ยังจดจำทิศทางได้ดี และอ่านแผนที่เก่ง

6. ปัญญาด้านมนุษย์สัมพันธ์ (Interpersonal) คือ ความสามารถในการเข้าในผู้อื่น ทั้งด้านความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ และเจตนาที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใน มีความไวในการสังเกต สีหน้า ท่าทาง น้ำเสียง สามรถตอบสนองได้อย่างเหมาะสม สร้างมิตรภาพได้ง่าย เจรจาต่อรอง ลดความขัดแย้ง สามารถจูงใจผู้อื่นได้ดี เด็กที่มีมนุษย์สัมพันธ์ดีเยี่ยม จึงเป็นคนที่มีเพื่อนมาก ชอบทำงานร่วมกับคนอื่น และมีความสามารถในการเป็นผู้นำสูง

7. ปัญญาด้านเข้าใจตนเอง (Interpersonal) คือ ความสามารถในการรู้จัก ตระหนักรู้ในตนเอง สามารถรู้เท่าทันตนเอง ควบคุมการแสดงออกอย่างเหมาะสมตามกาลเทศะและสถานการณ์ รู้ว่าเมื่อไหร่ควรเผชิญหน้า เมื่อไหร่ควรหลีกเลี่ยง เมื่อไหร่ต้องขอความช่วยเหลือ มองภาพตนเองตามความเป็นจริง รู้ถึงจุดอ่อนหรือข้อบกพร่องของตนเอง ในขณะเดียวกันก็รู้ว่าตนมีจุดแข็ง หรือความสามารถในเรื่องใด มีความรู้เท่าทันอารมณ์ความรู้สึก ความคิด ความคาดหวัง ความปรารถนา และตัวตนของตนเองอย่างแท้จริง เด็กที่เข้าใจตนเองชอบทำงานเพียงลำพัง มักเป็นตัวของตัวเอง และแม้ว่าจะไม่ค่อยเข้าสังคม แต่ก็เชื่อมั่นในความสามารถของตนและมีแรงจูงใจในการทำสิ่งต่าง ๆ

8. ปัญญาด้านรู้จักธรรมชาติ (Naturalistic) คือ ความสามารถในการรู้จัก และเข้าในธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง เข้าใจกฎเกณฑ์ ปรากฏการณ์ และการรังสรรค์ต่าง ๆ ของธรรมชาติ มีความไวการสังเกต เพื่อคาดการณ์ความเป็นไปของธรรมชาติ มีความสามารถในการจัดจำแนก แยกแยะประเภทของสิ่งมีชีวิตทั้งพืชและสัตว์ เด็กกลุ่มนี้เป็นเด็กที่ชอบผจญภัยในโลกกว้างมาตั้งแต่เด็ก จึงมักชอบสำรวจสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังสนใจในเรื่องของต้นไม้และสัตว์ต่าง ๆ อย่างมาก

จากปัญญาดังกล่าวข้างต้นบ่งบอกถึงความฉลาดของมนุษย์ที่มีหลากหลายด้านแตกต่างกัน แต่มีความสอดคล้องกัน โดยจะแสดงเป็นจุดเด่นจุดด้อยตามความแตกต่างและลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล จะเห็นได้ว่าทฤษฎีนี้ถูกนำไปประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลายในกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้มีประสิทธิภาพสูงสุด โดยเน้นศักยภาพของแต่ละบุคคล ที่ควรได้รับการส่งเสริมให้ใช้ปัญญาในด้านที่เป็นความสามารถและความถนัดของตนเอง เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง การส่งเสริมการเรียนรู้นี้ควรมีรูปแบบการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับความถนัดและความสามารถทางปัญญาของแต่ละบุคคล การเรียนรู้อย่างหลากหลายจะทำให้เด็กมีโอกาสเลือกทางการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง ดังนั้น ทฤษฎีพหุปัญญาจึงเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองของแต่ละบุคคลให้เติบโตด้วยเอกลักษณ์และศักยภาพที่มีอยู่ในตนเองอย่างเต็มที่

สรุปได้ว่า การประเมินพหุปัญญาในเด็กปฐมวัยตามวิธีแบบเดิมมักทำได้ยากและอาจมีความคลาดเคลื่อน เนื่องจากเด็กเล็กยังไม่สามารถประเมินตนเองได้ และการสังเกตของครูในชั้นเรียนปกติอาจไม่ครอบคลุมทุกมิติ ดังนั้น การจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกผ่านสถานการณ์การเล่นที่หลากหลาย จึงเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการเปิดเผยความถนัดตามธรรมชาติของเด็ก ช่วยให้ผู้สอนสามารถค้นพบ "จุดแข็ง" และ "จุดที่ควรส่งเสริม" ของเด็กแต่ละคนได้อย่างเที่ยงตรงยิ่งขึ้น

การจัดกิจกรรมเกมการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย

เกมการศึกษา เป็นสื่อการสอนที่ช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ผ่านการเล่นที่สนุกสนาน ช่วยพัฒนาทักษะการคิด การสังเกต การเปรียบเทียบ และการแก้ปัญหา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2563) อย่างไรก็ดี การ

ใช้เกมการศึกษารูปแบบเดิมเพียงอย่างเดียวอาจไม่ตอบสนองต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของเด็กในยุคดิจิทัลที่มีความคุ้นเคยกับสื่อที่มีการตอบสนองทันที (Immediate Feedback) (ใจทิพย์ ณ สงขลา, 2561)

เกมการศึกษา คือ สื่อการสอนปฐมวัย ที่จัดให้เป็นกิจกรรมการเล่นโดยมีครูและกติกาที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ซึ่งกระบวนการเล่นจะเป็นสิ่งเร้าช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดความกระตือรือร้น เกิดการเรียนรู้ด้วยความสนุกสนานเพลิดเพลินและท้าทาย ตามชนิดของเกมประเภทต่าง ๆ ช่วยฝึกทักษะความพร้อมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย อารมณ์ – จิตใจ สังคม และสติปัญญา ทำให้เด็กมีความพร้อมได้ในทุกด้านตอบสนองต่อความต้องการตามวัยของเด็ก โดยคู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561) ได้ให้ความหมายของการจัดกิจกรรมเกมการศึกษา (Didactic Games) ว่าเป็นเกมการเล่นที่ช่วยพัฒนาสติปัญญา ช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้เป็นพื้นฐานการศึกษา รู้จักสังเกต คิดหาเหตุผล และเกิดความคิดรวบยอด เกี่ยวกับสี รูปร่าง จำนวน ประเภท และความสัมพันธ์เกี่ยวกับพื้นที่ ระยะ มีกฎเกณฑ์กติกาง่าย ๆ เด็กสามารถเล่นคนเดียวหรือเล่นเป็นกลุ่มได้ การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกม จึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้สอนให้ผู้เรียนเล่นเกมที่มีกฎเกณฑ์กติกาเงื่อนไขหรือข้อตกลงร่วมกันที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ทำให้เกิดความสนุกสนานร่าเริง เพื่อพัฒนาความริเริ่มสร้างสรรค์ มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นโดยมีการนำเนื้อหาข้อมูลของเกม พฤติกรรมการเล่น วิธีการเล่น และผลการเล่นเกมมาใช้ในการอภิปรายเพื่อสรุปผลการเรียนรู้

ดังนั้นเกมการศึกษาจึงเป็นเครื่องมือที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาความพร้อมในการเรียนรู้ได้เข้าใจอย่างสนุกสนาน และช่วยให้เด็กสามารถจดจำเนื้อหาได้อย่างแม่นยำ รูปแบบของเกมจะครอบคลุมจุดประสงค์หลาย ๆ อย่าง เกมแต่ละชุดอาจเน้นให้เด็กบรรลุเป้าหมายเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งหรือมากกว่านั้นในคราวเดียวกัน การเล่นเกมการศึกษายังช่วยพัฒนาสติปัญญา ด้วยกฎเกณฑ์และกติกาของเกมที่ไม่ซับซ้อน เด็กสามารถเข้าใจได้ และสามารถเล่นคนเดียวหรือเล่นเป็นกลุ่มได้ การเล่นเกมช่วยให้เด็กมีพัฒนาการการสังเกต คิดอย่างเหตุผล และสร้างความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสี รูปร่าง จำนวน และความสัมพันธ์ เกมการศึกษาจึงมีคุณลักษณะที่แตกต่างจากการเล่นอื่น ๆ เช่น การเล่นตุ๊กตา การเล่นกลางแจ้ง หรือเกมกีฬา เนื่องจากแต่ละชุดของเกมการศึกษาจะมีวิธีการเล่นที่เฉพาะตัว เด็กสามารถตรวจสอบได้ว่าการเล่นถูกต้องหรือไม่ด้วยตนเอง อีกทั้งการฝึกการอ่านที่ใช้เกมการศึกษาจะมีประสิทธิภาพมากกว่าการใช้แบบฝึกหัดและเด็กสามารถเล่นซ้ำได้ การเล่นเกมการศึกษายังสามารถช่วยสร้างนิสัยที่ดีในการจัดเรียงภาพอย่างมีระเบียบ นอกจากนี้การเล่นร่วมกันยังช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน เปิดโอกาสในการปรับตัวให้เข้ากับผู้เล่นคนอื่น ๆ ทำให้เด็กได้พัฒนาทักษะด้านอารมณ์และสังคมพร้อมกัน

ประโยชน์จากการเล่นเกมการศึกษา

การเล่นผ่านเกมการศึกษานั้นช่วยพัฒนาทักษะในด้านต่าง ๆ ที่หลากหลายและมีประโยชน์มากมายต่อการเรียนรู้และของเด็ก ประโยชน์ที่เด็กจะได้รับนั้นสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและในอนาคตข้างหน้าได้ ดังนี้

1. เกมการศึกษาช่วยกระตุ้นความสนใจและมุ่งมั่นในการเรียนรู้ของเด็ก ผ่านการเล่นเกมที่น่าสนใจและต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหา

2. เกมการศึกษาช่วยพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา ที่ต้องใช้ความคิดวิเคราะห์เพื่อหาทางออกจากสถานการณ์ท้าทาย เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินระหว่างการเล่น

3. เกมการศึกษาช่วยพัฒนาทักษะสังคมและการทำงานเป็นกลุ่ม เด็กได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น แบ่งปันความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหา และเรียนรู้การเข้าสังคม ปฏิบัติตามกฎกติกา ส่งเสริมการรู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย

4. เกมการศึกษาช่วยส่งเสริมการพัฒนาทักษะคำนวณและความคิดตรรกะ เด็กต้องใช้ทักษะเหล่านี้ในการแก้ไขภารกิจในเกม ช่วยฝึกการตัดสินใจ การใช้ตรรกะ คิดอย่างมีเหตุผล และฝึกการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

5. เกมการศึกษาช่วยสร้างการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ เด็กจะส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้โดยตรงผ่านการกระทำและการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ในเกม ทำให้ได้ฝึกการสังเกตและฝึกพัฒนากล้ามเนื้อมัดเล็กทำงานประสานกันกับสายตา

6. เกมการศึกษาช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ ผู้เล่นได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและการทดลองในเกมด้วยตนเอง ช่วยฝึกให้เด็กมีความกล้าคิด กล้าทำ

กล่าวโดยสรุป เกมการศึกษามีบทบาทสำคัญและมีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ในหลายด้านในการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุขและมีประสิทธิภาพ การใช้เกมเป็นเครื่องมือในการสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ ช่วยเพิ่มความรู้และความเข้าใจในเนื้อหาอย่างลึกซึ้งต่าง ๆ ผ่านกระบวนการลองผิดลองถูก การเรียนรู้ผ่านเกมการศึกษานั้นช่วยเด็กพัฒนาทักษะในการคิดวิเคราะห์และการแก้ไขปัญหา เด็กจะเรียนรู้ว่าการทดลองและการพยายามอาจนำไปสู่คำตอบที่ถูกต้อง การใช้เกมการศึกษาจึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เด็กเกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น เรียนรู้การค้นหาเหตุผลและการตัดสินใจที่ดีขึ้น อีกทั้งยังปลูกฝังความมีวินัย รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบ เป็นพื้นฐานของการเป็นพลเมืองที่ดีในสังคม

แนวทางการจัดกิจกรรมเกมการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย

การจัดกิจกรรมเกมการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทักษะต่าง ๆ เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับเด็ก ด้วยแนวทางที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่สนุกสนานและมีคุณค่า ซึ่งสามารถปฏิบัติได้ตามแนวทาง ดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายชัดเจนให้ชัดเจน เช่น เพิ่มทักษะการแก้ปัญหา สร้างความคิดสร้างสรรค์ หรือพัฒนาทักษะทางสังคม จะช่วยให้กิจกรรมตอบสนองต่อความต้องการของเด็ก และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้

2. เลือกเกมที่เหมาะสมเชื่อมโยงกับเนื้อหาการเรียนรู้ สามารถสร้างความสนใจให้กับเด็กได้

3. ออกแบบกิจกรรมที่มีโครงสร้างและขั้นตอนการเรียนรู้ จะช่วยให้เด็กได้พัฒนาทักษาะการเรียนรู้ที่มีเป็นระเบียบ

4. สร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการเรียนรู้ผ่านเกม ซึ่งอาจเป็นการจัดห้องเรียนให้มีอุปกรณ์เกมหรือสร้างพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับกิจกรรม

5. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ผ่านเกม เช่น การตั้งคำถามหรือการตัดสินใจส่งผลให้เด็กรู้สึกว่ามีอิสระในกระบวนการเรียนรู้

6. สร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความสนุกและน่าตื่นเต้นสำหรับเด็ก ในขณะเดียวกันก็ต้องมีการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นอย่างจริงจัง

7. ให้ทำการวิเคราะห์ประเมินผลและให้ข้อข้อเสนอแนะหลังเสร็จสิ้นกิจกรรม ทำความเข้าใจว่าเด็กได้รับการเรียนรู้อะไรบ้างและเป็นอย่างไร เพื่อให้ทราบว่าเด็กเกิดกาารเรียนรู้และพัฒนาทักษะอะไรบ้าง จะสามารถนำผลการประเมินไปปรับปรุงกิจกรรมในครั้งถัดไปได้

8. เปิดโอกาสให้เด็กนำเสนอหรือแบ่งปันประสบการณ์ที่ได้รับกับผู้อื่น

9. คำนึงถึงความยืดหยุ่นในการปรับกิจกรรมให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของเด็ก

ด้วยแนวทางเหล่านี้การจัดกิจกรรมเกมการศึกษาจึงสามารถสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณค่าและพัฒนาทักษะให้แก่เด็กได้อย่างเต็มที่

สรุปได้ว่า เกมการศึกษารูปแบบเดิมยังมีคุณค่าสูงในมิติของการสัมผัสและพัฒนาการทางกายภาพ (Hands-on Learning) แต่เมื่อนำมาผนวกเข้ากับกลไกของเกมมิฟิเคชัน จะเป็นการดึงจุดเด่นของทั้งสองแนวคิดมารวมกัน โดยใช้เกมการศึกษาเป็นเนื้อหาหลัก และใช้เกมมิฟิเคชันเป็น "กลไกขับเคลื่อน" เพื่อเพิ่มแรงจูงใจ ความท้าทาย และระบบสะท้อนผลการเรียนรู้ที่ชัดเจน ส่งผลให้การจัดกิจกรรมเกมการศึกษามีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของเด็กยุคปัจจุบันมากยิ่งขึ้น

แนวคิดและกลไกเกมมิฟิเคชัน (Gamification)

เกมมิฟิเคชัน (Gamification) หมายถึง การนำองค์ประกอบ กลไก และแนวคิดการออกแบบเกมมาประยุกต์ใช้ในบริบทที่ไม่ใช่เกม เพื่อกระตุ้นพฤติกรรม สร้างแรงจูงใจ และเพิ่มการมีส่วนร่วมของผู้เรียน (กฤษณพงศ์ เลิศบำรุงชัย, 2560; ฉัตรพงศ์ ชูแสงนิล, 2561) องค์ประกอบสำคัญของเกมมิฟิเคชัน ได้แก่ ระบบคะแนน (Points) เข็มเชิดชูเกียรติหรือรางวัล (Badges/Rewards) กระดานผู้นำ (Leaderboards) และระดับความก้าวหน้า (Levels) ซึ่งสิ่งเหล่านี้ช่วยเปลี่ยนกิจกรรมการเรียนรู้แบบเดิมให้มีความน่าสนใจและเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

เกมมิฟิเคชัน (Gamification) เป็นการนำหลักการพื้นฐานกลไกการเล่นเกมเกมมาใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ ที่ไม่ใช่การเล่นเกม เพื่อช่วยสร้างแรงจูงใจ ส่งเสริม กระตุ้นการเรียนรู้ให้กับเด็กให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ (สุรพล บุญลือ, 2560) ทำให้เด็กมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่สนุกสนานเพลิดเพลิน โดยใช้กลไกของเกมเป็นตัวดำเนินการอย่างไม่ซับซ้อน ทำให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรม ตรวจสอบ ปรับปรุง และหาวิธีการแก้ไขปัญหา (ฉัตรพงศ์ ชูแสงนิล, 2561) แนวคิดสำคัญของการสร้างแรงจูงใจในการเล่นเกม คือ การให้รางวัลแก่ผู้เล่นที่ทำภารกิจสำเร็จ ประกอบด้วย คะแนน (Points) สัญลักษณ์แห่งความสำเร็จ (Achievements badges) ระดับความสำเร็จ (Levels) เป้าหมาย (Goals) สิ่งตอบแทนเสมือน (Virtual Rewards) กระดานผู้นำ (Leaderboards) และการมอบเป็นการกุศล (Giving and Charity) (ใจทิพย์ ณ สงขลา, 2561) จากการแข่งขันคือ ส่วนสำคัญของกลไกเกมมิฟิเคชัน คือ ผู้เล่นทุกคนจะพยายามทำให้ตนเองได้รับรางวัลเพื่อการเป็นผู้ชนะ หรืออาจกล่าวได้ว่า เกมมิฟิเคชัน คือ การนำเอากระบวนการออบแบบเหล่านั้นที่ทำให้ความรู้สึกของเด็กสนุกเหมือนการเล่นเกม มาใช้ในบริบทอื่น ๆ ที่ไม่ใช่เกม เพื่อเป้าหมายอื่น ๆ ที่ไม่ใช่แค่ความสนุกเพียงอย่างเดียว แต่คือเพื่อเป้าหมายบางอย่างที่ผู้สอนต้องการ ในทางจิตวิทยา เกมมิฟิเคชัน คือ กระบวนการออกแบบเพื่อเปลี่ยนแปลงบางอย่างของเด็ก โดยใส่องค์ประกอของความสนุก (elements of fun) ลงไปเพื่อสร้างความเป็นเกม หรือเรียกอีกอย่างว่าการสร้างแรงกระตุ้นหรือแรงบันดาลใจในการทำอะไรสักอย่าง (motivational design) (เมธวิน ปิติพรวิวัฒน์, 2563)

เกมมิฟิเคชันนำถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษา เพื่อปรับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นกิจกรรมที่มีการแข่งขัน สร้างความสนุก ท้าทาย และน่าสนใจ ซึ่งสอดคล้องกับการเรียนรู้แบบเชิงรุก (Active Learning) ที่ผู้สอนควรคำนึงถึงองค์ประกอบหลัก 7 องค์ประกอบ (กฤษณพงศ์ เลิศบำรุงชัย, 2560) ดังนี้

1. เป้าหมาย (Goals) เกมแต่ละชนิดมีวิธีการเล่นที่แตกต่างกัน สิ่งที่มีในทุกเกมคือเป้าหมายของการเล่นเกม อาจจะเป็นการกำหนดถึงการเอาชนะ สามารถแก้ปริศนา หรือผ่านเกณฑ์ ที่ผู้ออกแบบเกมกำหนดไว้ ทำให้

เกิดความท้าทายที่ช่วยให้ผู้เล่นก้าวไปข้างหน้า เมื่อบรรลุเป้าหมายจึงจะเป็นการจบเกม บางครั้งอาจจะจำเป็นต้องประกอบด้วยเป้าหมายเล็กที่สามารถนำไปสู่เป้าหมายใหญ่ เพื่อให้เกิดการเล่นอย่างต่อเนื่อง โดยไม่จบเกมเร็วเกินไป

2. กฎ (Rules) เกมจะต้องมีการบอกถึง กฎ กติกา วิธีการเล่น วิธีการให้คะแนน หรือเงื่อนไข โดยอธิบายไว้เพื่อให้ผู้เล่นปฏิบัติตาม ผู้ออกแบบเกมจะต้องเป็นผู้กำหนดกฎต่าง ๆ ให้ชัดเจน

3. ความขัดแย้ง การแข่งขัน หรือความร่วมมือ (Conflict, Competition, or Cooperation) ในการเล่นเกมที่มีความขัดแย้งเป็นการเอาชนะโดยการทำลายหรือขัดขวางฝ่ายตรงข้าม แต่การแข่งขันจะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของตนเองเพื่อเอาชนะฝ่ายตรงข้าม ส่วนความร่วมมือเป็นการร่วมกันเป็นทีมเพื่อเอาชนะอุปสรรค และบรรลุเป้าหมายที่มีร่วมกัน

4. เวลา (Times) เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดแรงผลักดันในการทำกิจกรรมหรือการดำเนินการ เป็นตัวจับเวลาที่อาจจะทำให้ผู้เล่นเกิดความเครียดและความกดดัน ทำให้เป็นการฝึกฝนให้ผู้เรียนทำงานสัมพันธ์กับเวลา ดังนั้นผู้เรียนจะต้องเรียนรู้การจัดสรรบริหารเวลาซึ่งเป็นปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญ

5. รางวัล (Reward) เป็นสิ่งที่ผู้เล่นจะได้รับเมื่อประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ อาจอยู่ในรูปแบบของแต้ม (Point) เหรียญตรา (Badge) หรือมีรายการจัดคะแนน (Leader Board) การให้รางวัลเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อเป็นการจูงใจให้ผู้เล่นแข่งขันกันทำคะแนนสูง

6. ผลป้อนกลับ (Feedback) เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความคิด การกระทำที่ถูกต้อง หรือการกระทำที่ผิดพลาด เพื่อแนะนำไปในทางที่เหมาะสมต่อการดำเนินกิจกรรม

7. ระดับ (Levels) เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความท้าทายต่อเนื่อง โดยผู้เล่นจะมีความคืบหน้าไปยังระดับที่สูงขึ้น เพื่อให้เกิดเป้าหมาย (Goals) ใหม่ ผู้เล่นจะได้รับความกดดันมากขึ้น ทำให้มีการใช้ประสบการณ์ ทักษะ จากระดับก่อนหน้าไปจนจบเกม บางครั้งระดับไม่จำเป็นต้องเริ่มจากระดับที่ 1 เสมอไป อาจจะมีการเลือกระดับ ง่าย ปานกลาง หรือยาก เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับความสามารถของผู้เล่นเกม หรือบางครั้งระดับอาจอยู่ในลักษณะของตัวผู้เล่นเอง โดยใช้การเก็บประสบการณ์ที่มากขึ้น เมื่อเก็บประสบการณ์ถึงจุดหนึ่ง จะเป็นการเลื่อนระดับประสบการณ์ที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ ตลอดการเล่นเกม

ดังนั้นเกมมิฟิเคชันกับการศึกษา จึงเป็นการประยุกต์นำความสนุกสนานและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับเกมมาใช้ในบริบทของการจัดการเรียนการสอน เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้และเพิ่มความน่าสนใจในกระบวนการเรียนการสอน มีการพัฒนาและนำองค์ประกอบของเกมมาใช้ในแต่ละเนื้อหา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในทักษะต่าง ๆ นอกจากนี้ยังส่งผลให้มีการแข่งขัน การได้รับรางวัล และการบันทึกผลคะแนนเพื่อสร้างการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นต่อการเรียนรู้มากขึ้น

สรุปได้ว่า แม้แนวคิดเกมมิฟิเคชันจะถูกใช้อย่างแพร่หลายในระดับการศึกษาที่สูงกว่า แต่เมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับเด็กปฐมวัย หัวใจสำคัญไม่ได้อยู่ที่การแข่งขันที่เข้มข้นหรือการแพ้-ชนะ หากแต่เป็นการใช้กลไกเหล่านี้เป็น "สัญลักษณ์เชิงบวก" ที่ช่วยให้เด็กเห็นพัฒนาการและความก้าวหน้าของตนเองอย่างเป็นรูปธรรม ระบบคะแนนและการสะสมรางวัลในวัยนี้ทำหน้าที่เป็นแรงจูงใจภายนอก (Extrinsic Motivation) ที่ค่อยๆ พัฒนาไปสู่แรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) ส่งผลให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจในตนเองและสนุกกับการเรียนรู้ผ่านการเล่นอย่างมีเป้าหมาย

การประยุกต์ใช้เกมมิฟิเคชันในห้องเรียนปฐมวัย

การประยุกต์ใช้เกมมิฟิเคชันในบริบทการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยสามารถเป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างประสบการณ์การเรียนรู้และความสนุกสนานในเวลาเดียวกัน ส่งผลให้เด็กมีโอกาสพัฒนาทักษะต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ ในสถานการณ์ที่มีความเพลิดเพลินและน่าตื่นเต้น ซึ่งสามารถวิเคราะห์กลไกของการศึกษาที่ใช้แนวคิดเกมมิฟิเคชันในห้องเรียนปฐมวัย (สุรพล บุญลือ, 2561) ได้ตามตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 วิเคราะห์กลไกการศึกษาที่ใช้แนวคิดเกมมิฟิเคชันในห้องเรียนปฐมวัย

เกมมิฟิเคชัน	ห้องเรียน
1. คะแนนสะสม (Points)	1. คะแนน (Score)
2. เหรียญตราสัญลักษณ์ (Badges)	2. เกียรติบัตร (Badges)
3. ระดับขั้น (Levels)	3. ระดับชั้น (Class)
4. ตารางอันดับ (Leaderboard)	4. ตารางลำดับ (board)
5. การถูกท้าทาย (Challenges)	5. แรงจูงใจ แรงขับ (Motivation)

1. คะแนนสะสม (Points) เป็นสิ่งที่ใช้วัดความสำเร็จจากการใช้งาน ซึ่งคะแนนมักจะถูกกำหนดไว้ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ และจะสะสมไปเรื่อย ๆ ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

2. เหรียญตราสัญลักษณ์ (Badges) เป็นเสมือนของที่บ่งบอกถึงความพิเศษบางอย่าง ซึ่งต้องทำตามกิจกรรมพิเศษที่กำหนดไว้หรือมีเงื่อนไขพิเศษในการได้มา อย่างเช่น Badge ที่ได้รับเมื่อมีการ Check-in ใน Foursquare

3. ระดับขั้น (Levels) พบเห็นได้ในเกมเกือบทุกเกม คือ มีระดับความยากที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อให้ผู้เล่นรู้สึกว่าต้องใช้ความพยายามในการเอาชนะ และเมื่อชนะได้จะเกิดความภูมิใจ ซึ่งเป็นเหมือนความสำเร็จเล็ก ๆ ในการเล่น

4. ตารางอันดับ (Leaderboard) เป็นการจัดอันดับจากคะแนนสะสมในช่วงเวลาหนึ่ง เพื่อกระตุ้นให้เกิดการแข่งขันขึ้นมาระหว่างผู้เล่นภายในเกม ตัวอย่างของ Foursquare ก็คือการจัดอันดับตามคะแนน Check-in ของแต่ละเมือง

5. การถูกท้าทาย (Challenges) มักจะเป็นอะไรที่ยากเกินกว่าจะทำคนเดียวได้คล้ายกับเป็นการชักชวนกลุ่มเพื่อนให้มาทำกิจกรรมบางอย่าง

การศึกษาผ่านเกมมิฟิเคชันโดยใช้กลไกต่าง ๆ เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่น่าสนุกและมีประโยชน์ รวมถึงยังมีการท้าทายที่ส่งผลให้เด็กต้องใช้ความสามารถเพิ่มเติม จะเห็นได้ว่ากลไกเหล่านี้เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความสนุกและกระตุ้นให้ผู้เล่นมีความรู้สึกสำเร็จในการเรียนรู้ผ่านเกมมิฟิเคชันอย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดกิจกรรมเกมการศึกษาด้วยเกมมิฟิเคชัน

จากข้อมูลข้างต้นผู้สอนจึงได้นำกลไกเกมมิฟิเคชันที่มีองค์ประกอบสำคัญมาผนวกเข้ากับการจัดกิจกรรมเกมการศึกษาในระดับปฐมวัย ชั้นอนุบาล 1/1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ให้มีความน่าตื่นเต้นและ

สร้างแรงจูงใจให้เด็กมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ด้วยตนเอง หนึ่งในกลไกสำคัญคือ คะแนนสะสม ที่เด็กจะได้รับจากการเล่นเกม ซึ่งเป็นวิธีการวัดและบ่งบอกถึงความสำเร็จและความก้าวหน้าของการเรียนรู้ ตามรายละเอียดดังตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ตัวอย่างการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดกิจกรรมเกมการศึกษาด้วยเกมมิฟิเคชัน กับความสามารถทางพหุปัญญา

เกมการศึกษา	เกมมิฟิเคชัน	ความสามารถทางพหุปัญญา
1. เกมจับคู่ “เหมือนกันไหมนะ” **<u>ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม</u>** 1.1 เด็กฟังเพลงเลียนเสียงสัตว์และทายว่าเสียงสัตว์ที่เด็ก ๆ ได้ยินคือสัตว์อะไร พร้อมทำท่าทางประกอบเลียนแบบลักษณะของสัตว์ชนิดนั้น 1.2 เด็กเรียนรู้คำศัพท์เกี่ยวกับชื่อสัตว์ภาษาไทยและภาษาอังกฤษจากภาพสัตว์ 1.3 จากนั้นเริ่มเล่นเกมจับคู่ “เหมือนกันไหมนะ” โดยมีกติกาการเล่น ดังนี้ - ครูผู้สอนนำชิ้นส่วนของเกมทั้งหมดคว่ำไว้ เด็กจะเริ่มเปิดชิ้นส่วนเกมได้ครั้งละ 2 ชิ้น ตามลำดับทีละคน - หากเด็กเปิดเจอภาพที่ไม่เหมือนกันจะต้องคว่ำชิ้นส่วนทั้งหมดไว้เหมือนเดิม แต่ถ้าหากเด็กเปิดเจอภาพที่เหมือนกัน 1 คู่จะได้แต้มสะสม 1 แต้ม หากเด็กสะสมได้ครบ 3 แต้ม จะสามารถแลกตัวช่วยในการเปิดเพิ่มได้อีก 1 ชิ้น ในครั้งถัดไป หากเด็กได้ใช้ตัวช่วยไปแล้วจะไม่	**<u>องค์ประกอบของเกมมิฟิเคชัน</u>** **1. เป้าหมาย** - จับคู่ภาพที่เหมือนกัน **2. กฎ** - เปิดชิ้นส่วนเกมได้ครั้งละ 2 ชิ้น **3. ความขัดแย้ง การแข่งขัน หรือความร่วมมือ** - แข่งขันจัดอันดับคะแนน **4. เวลา** - ระดับความยากในการเล่นครั้งถัดไป มีจำกัดเวลาในการเปิดคนละ 10 วินาที **5. รางวัล** - สะสมแต้มทุก ๆ 3 แต้มเพื่อแลกตัวช่วยในการเปิดเพิ่มได้อีก 1 ชิ้น - ได้รับสติ๊กเกอร์จากผลการจับคู่ได้ถูกต้อง - ผู้ที่ได้คะแนนอันดับที่ 1 - 3 จะได้รับเกียรติบัตรจากการจัดอันดับผลคะแนนที่ทำได้ **6. ผลป้อนกลับ** - การทบทวนผลลัพธ์การจับคู่ที่ตนเองได้ถูกต้องหรือไม่ **7. ระดับ** - เริ่มจากระดับความง่ายไปหายาก โดย การเล่นครั้งแรกจะไม่ย้าย	**1. ปัญญาด้านภาษา** - เด็กสามารถบอกคำศัพท์เกี่ยวกับชื่อสัตว์ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ **2. ปัญญาด้านตรรกะและคณิตศาสตร์** - เด็กสามารถตัดสินใจการใช้ตัวช่วยเองได้ - เด็กสามารถนับจำนวนผลลัพธ์การจับคู่ของตัวเองได้ **3. ปัญญาด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว** - เด็กสามารถทำท่าทางเลียนแบบลักษณะของสัตว์ได้ - เด็กสามารถใช้กล้ามเนื้อมือหยิบจับชิ้นส่วนของเกมได้ **4. ปัญญาด้านดนตรี** - เด็กสามารถร้องเพลงและเลียนเสียงสัตว์ได้ **5. ปัญญาด้านมิติสัมพันธ์** - เด็กสามารถฟังเสียงสัตว์และทำท่าทางเลียนแบบลักษณะของสัตว์ได้ - เด็กสามารถจดจำตำแหน่งของภาพที่เคยเปิดได้ **6. ปัญญาด้านมนุษย์สัมพันธ์**

ตารางที่ 2 (ต่อ)

เกมการศึกษา	เกมมิฟิเคชัน	ความสามารถทางพหุปัญญา
สามารถใช้ซ้ำได้ เด็กจะต้องสะสมแต้มใหม่ เพื่อแลกตัวกับตัวช่วย - เด็ก ๆ เล่นเกมวนไปจนกว่าจะเปิดครบทุกภาพ จากนั้นให้เด็กแต่ละคนนับดูว่าตัวเองสามารถหาภาพได้กี่คู่ เด็ก ๆ ก็จะได้รางวัลเป็นสติ๊กเกอร์รูปภาพสัตว์ที่ตนเองได้ ตามจำนวนคู่ที่ตัวเองได้ - หากเด็ก ๆ ต้องการสะสมสติ๊กเกอร์รูปสัตว์ให้หลากหลายขึ้น เด็ก ๆ ก็จะต้องเริ่มเล่นเกมใหม่อีกครั้ง - โดยการเริ่มเกมครั้งแรก ครูผู้สอนจะไม่ย้ายตำแหน่งของชิ้นส่วนเกม แต่ในครั้งถัดไปอาจจะเพิ่มระดับความยากขึ้นโดยการย้ายตำแหน่งชิ้นส่วนของเกมในขณะที่เล่นเกม หรือจำกัดเวลาในการเปิดชิ้นส่วนในแต่ละครั้งเพียงคนละ 10 วินาที - ทุก ๆ ครั้ง ครูผู้สอนจะต้องทำการบันทึกผลคะแนนที่เด็กได้ว่าแต่ละครั้งเด็กสามารถจับคู่ได้จำนวนเท่าไหร่ - เมื่อเล่นจบครบตามจำนวนที่เด็กต้องการแล้ว ให้ครูผู้สอนรวมผลคะแนนทั้งหมดและจัดอันดับ หากใครได้อันดับที่ 1 - 3 จะได้รับรางวัลเป็นเกียรติบัตร **2. เกมต่อภาพให้สมบูรณ์ “นี่คือภาพอะไร”**	ตำแหน่งชิ้นส่วนของเกม ครั้งถัดไปจะเริ่มย้ายตำแหน่งชิ้นส่วนของเกมในขณะที่เล่นเกม หากมีต้องการเล่นในครั้งถัดไปอาจจะจำกัดเวลาในการเปิดแต่ละครั้ง **<u>กลไกของเกมมิฟิเคชันที่ใช้ในห้องเรียน</u>** **1. คะแนน** - สะสมแต้มทุก ๆ 3 แต้ม สามารถแลกตัวช่วยในการเปิดเพิ่มได้อีก 1 อัน **2. เกียรติบัตร** - เด็กที่ได้คะแนนสะสมในลำดับที่ 1-3 จะได้รับเกียรติบัตร **3. ระดับชั้น** - การเล่นจะเริ่มจากระดับความง่ายไปยาก **4. ตารางลำดับ** - เมื่อจับคู่ภาพได้จะได้คะแนนสะสมเพื่อจัดอันดับ **5. แรงจูงใจ แรงขับ** - ได้รับสติ๊กเกอร์รูปสัตว์ตามที่ตนเองสามารถจับคู่ได้ **<u>องค์ประกอบของเกมมิฟิเคชัน</u>** **1. เป้าหมาย** - ต่อภาพให้สมบูรณ์ โดยเรียงตามลำดับตัวเลข **2. กฎ** - ทอยลูกเต๋าทีคนละ 1 ครั้ง วนไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะได้ตัวเลขครบทุกตัว หากได้ต่อครบภายในเวลาที่กำหนดก็จะได้รับภาพชุดใหม่	- เด็กสามารถทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นได้ - เด็กสามารถปฏิบัติตามกฎกติกาได้ - เด็กสามารถอดทนรอคอยลำดับการเล่นได้ **7. ปัญญาด้านความเข้าใจตนเอง** - เด็กสามารถยอมรับการจัดลำดับผลคะแนนของตนเองได้ **8. ปัญญาด้านรู้จักธรรมชาติ** - เด็กรู้จักลักษณะหรือพฤติกรรมธรรมชาติของสัตว์ได้ **1. ปัญญาด้านภาษา** - เด็กสามารถบอกคำศัพท์เกี่ยวกับตัวเลขภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ตารางที่ 2 (ต่อ)

เกมการศึกษา	เกมมิฟิเคชัน	ความสามารถทางพหุปัญญา
<u>ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม</u> 2.1 เด็กร้องเพลงจำนวนนับ 1 – 10 พร้อมทำท่าทางประกอบเพลงตามอิสระ 2.2 เด็กเรียนรู้คำศัพท์ตัวเลขทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ 2.3 จากนั้นเริ่มเล่นเกมเรียงลำดับ “นี่คือภาพอะไร” โดยมีกติกาการเล่น ดังนี้ - ครูผู้สอนแจกชุดภาพให้เด็ก ทีละ 1 ชุด ใน 1 ชุดจะมีชิ้นส่วนทั้งหมด 6 ชิ้น โดยแต่ละชิ้นจะมีตัวเลขกำกับไว้ 1 – 6 - จากนั้นให้เด็กทอยลูกเต๋าคนละ 1 ครั้ง ทีละคนตามลำดับ หากเด็กทอยลูกเต๋าได้เลขใด ก็จะสามารถนำชิ้นส่วนของภาพที่ตรงกับตัวเลขที่ตัวเองทอยได้มาเรียงต่อภาพให้สมบูรณ์ หากเด็กทอยลูกเต๋าได้เลขซ้ำกับเลขเดิมก็จะวนให้คนถัดไปทอยไปเรื่อย ๆ จนกว่าเด็ก ๆ จะทอยได้เลขครบทั้ง 6 เลข - การเล่นจะจำกัดเวลาในการเล่นแต่ละรอบ ใครที่สามารถต่อภาพได้ครบก่อนก็จะได้ภาพชุดถัดไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะหมดเวลา หากภาพไหนที่เด็กต่อได้เสร็จสมบูรณ์ก่อนในเวลาที่กำหนดก็จะได้รับรางวัลเป็นสติ๊กเกอร์รูปภาพจากรูปที่เด็ก ๆ ต่อได้สำเร็จ ส่วนภาพที่ยังต่อภาพไม่เสร็จสมบูรณ์ก็จะไม่ได้รับรางวัล	**3. ความขัดแย้ง การแข่งขัน หรือความร่วมมือ** - แข่งขันจัดอันดับจากการต่อภาพให้สมบูรณ์ ใครต่อภาพเสร็จสมบูรณ์มากที่สุดก็จะได้รับคะแนนมากที่สุด **4. เวลา** - จำกัดเวลาในการเล่นแต่ละรอบ **5. รางวัล** - ใครต่อภาพชุดไหนได้เสร็จสมบูรณ์ในเวลาที่กำหนดก็จะได้รับรางวัลเป็นสติ๊กเกอร์รูปภาพจากรูปที่เด็ก ๆ ต่อได้สำเร็จ **6. ผลป้อนกลับ** - ผลลัพธ์ของภาพที่ต่อเสร็จสมบูรณ์**7. ระดับ** - ความท้าทายจากการทอยลูกเต๋าที่เด็กต้องทำให้สามารถแสดงผลตัวเลขครบทุกตัว และการจำกัดเวลาในการเล่นจะยิ่งเพิ่มความกดดันมากยิ่งขึ้น เพื่อที่จะต้องการได้ผลคะแนนมากที่สุด **<u>กลไกของเกมมิฟิเคชันที่ใช้ในห้องเรียน</u>** **1. คะแนน** - ได้จากการต่อภาพให้เสร็จสมบูรณ์ **2. เกียรติบัตร** - เด็กที่ได้คะแนนสะสมในลำดับที่ 1-3 จะได้รับเกียรติบัตร **3. ระดับชั้น** - ความท้าทายในการทอยลูกเต๋าให้แสดงผลครบทั้ง 6 ตัวเลข	**2. ปัญญาด้านตรรกะและคณิตศาสตร์** - เด็กวางแผนลักษณะการทอยลูกเต๋าของตัวเอง - เด็กรู้จักสัญลักษณ์ของตัวเลขได้ **3. ปัญญาด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว** - เด็กสามารถทำท่าทางประกอบเพลงได้อิสระ - เด็กสามารถใช้กล้ามเนื้อมือหยิบจับชิ้นส่วนของเกมได้ **4. ปัญญาด้านดนตรี** - เด็กสามารถร้องเพลงตามจังหวะได้ **5. ปัญญาด้านมิติสัมพันธ์** - เด็กสามารถต่อภาพให้สมบูรณ์โดยเรียงตามลำดับของตัวเลข **6. ปัญญาด้านมนุษย์สัมพันธ์** - เด็กสามารถทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นได้ - เด็กสามารถปฏิบัติตามกฎกติกาได้ - เด็กสามารถอดทนรอคอยลำดับการเล่นได **7. ปัญญาด้านความเข้าใจตนเอง** - เด็กสามารถยอมรับการจัดลำดับผลคะแนนของตนเองได้ **8. ปัญญาด้านรู้จักธรรมชาติ** - เด็กสัมผัสวัสดุธรรมชาติที่ใช้เกมการศึกษา

ตารางที่ 2 (ต่อ)

เกมการศึกษา	เกมมิฟิเคชัน	ความสามารถทางพหุปัญญา
- ครูผู้สอนทำการบันทึกผลคะแนนจากภาพที่เด็กสามารถต่อได้เสร็จสมบูรณ์ หากทำได้สำเร็จ 1 ชุด ก็จะนับเป็น 1 คะแนน ใครได้คะแนนมากที่สุดเป็นลำดับ 1 – 3 ก็จะได้รับเกียรติบัตร	**4. ตารางลำดับ** - เมื่อต่อภาพเสร็จสมบูรณ์จะได้คะแนนสะสมเพื่อจัดอันดับ **5. แรงจูงใจ แรงขับ** - ได้รับสติ๊กเกอร์รูปภาพตามที่ตนเองสามารถต่อได้สำเร็จ	

จากตารางดังกล่าวจะเห็นได้ว่ากระบวนการในการเล่นเกมจะมีกติกาที่ทำให้เด็กรู้สึกตื่นเต้น ท้าทาย ในขณะเล่นนอกจากนี้ยังการได้รับรางวัลช่วยสร้างแรงจูงใจให้เด็กเล่นเกมให้สำเร็จมากยิ่งขึ้น อีกทั้งการได้รับเกียรติบัตรจะเป็นการเสริมแรงทางบวกให้เด็กรู้สึกภูมิใจในตัวเอง เป้าหมายของการเล่นเกมการศึกษาในครั้งนี้ยังคงเป็นเหมือนเดิม แต่การใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชันจะช่วยให้เด็กรู้สึกสนุกนาน และเรียนเรียนรู้ในขณะที่เล่นไปพร้อมกัน กระบวนการทั้งหมดยังสามารถส่งเสริมให้เด็กได้รับการพัฒนาความสามารถพหุปัญญาได้ทุกด้าน เพราะเด็กแต่ละคนมีความสามารถที่แตกต่างกัน

บทสรุป

การศึกษาการจัดกิจกรรมเกมการศึกษาด้วยกลไกเกมมิฟิเคชันเพื่อส่งเสริมความสามารถทางพหุปัญญาของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาล 1/1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ สามารถสรุปผลสำคัญได้ดังนี้

1. ด้านกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การนำกลไกเกมมิฟิเคชัน ได้แก่ ระบบคะแนนสะสม การสะสมรางวัล และกระดานผู้นำ มาบูรณาการร่วมกับเกมการศึกษารูปแบบเดิม สามารถเปลี่ยนรูปแบบการเล่นให้เป็นการเรียนรู้ผ่านการเล่นที่มีเป้าหมาย (Goal-oriented Play-based Learning) ช่วยกระตุ้นความตื่นเต้น ความกระตือรือร้น และสร้างแรงจูงใจให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ด้านการประเมินและการส่งเสริมพหุปัญญา กลไกเกมมิฟิเคชันทำหน้าที่เป็น "นวัตกรรมเชิงกระบวนการ (Process Innovation)" ที่ช่วยให้ผู้สอนสามารถสังเกต บันทึก และประเมินร่องรอยการพัฒนาความถนัดทางพหุปัญญาในแต่ละด้านของเด็กเป็นรายบุคคลได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม ช่วยลดข้อจำกัดของการประเมินแบบเดิม และทำให้เด็กได้เรียนรู้และสะสมประสบการณ์ตามศักยภาพและความแตกต่างระหว่างบุคคล

การจัดกิจกรรมเกมการศึกษาด้วยเกมมิฟิเคชัน เพื่อส่งเสริมความสามารถทางพหุปัญญาของเด็กปฐมวัย ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีเป้าหมาย สร้างประสบการณ์เรียนรู้ที่สนุกสนาน และพัฒนาทักษะในหลากหลายด้านให้กับเด็ก ๆ ในช่วงปฐมวัย นอกจากนี้ยังเสริมสร้างทักษะและคุณลักษณะที่เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันอีกด้วย เนื่องจากเกมมิฟิเคชันมีกลไกที่เน้นความหลากหลายของกิจกรรม เปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนาทักษะการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล ในแต่ละเกมเด็กจะต้องมองหาทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดการคิดวิเคราะห์และการคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีที่สุดตามเงื่อนไขที่กำหนด การวางแผนและความรอบคอบเป็นทักษะที่สำคัญที่เด็กจะได้เรียนรู้จากการเล่นเกม เด็กจะต้องคำนึงถึงรายละเอียดเล็กน้อยและวางแผนการดำเนินกิจกรรมให้เป็นระเบียบ การทำงานเป็นทีมเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งเสริมทักษะทางสังคม เด็กจะต้องเรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น และสื่อสารเพื่อ

แก้ไขปัญหาภายในเกม ทักษะดังกล่าวจะมีประโยชน์ในการทำงานเป็นทีมให้กับเด็กได้ในอนาคต อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมการวัดและปรับปรุงผลงาน เด็กจะได้เรียนรู้การวิเคราะห์ผลลัพธ์จากการเล่น และปรับปรุงกลยุทธ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเล่นในครั้งถัดไป นอกจากนี้ยังส่งเสริมด้านตรรกะและคณิตศาสตร์ ผู้เล่นจะต้องทำความเข้าใจและคำนวณตัวเลขในบางเกม

ดังนั้นการนำเอาเกมมิฟิเคชันมาใช้ในกิจกรรมเกมการศึกษาให้มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมความสามารถทางพหุปัญญาของเด็กปฐมวัย ควรพิจารณาถึงความสามารถและความพร้อมในการรับรู้ของเด็ก และเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับระดับความเข้าใจและพัฒนาการของเด็กในแต่ละช่วงวัย ทั้งนี้การเล่นเกมไม่เพียงแต่เสริมสร้างทักษะเท่านั้น แต่ยังเสริมสร้างคุณลักษณะและทักษะที่จำเป็นในการเติบโตเป็นบุคคลที่มีประสิทธิภาพในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

1.1 การปรับใช้กลไกเกมมิฟิเคชันให้เหมาะกับวัย ผู้สอนควรเน้นการใช้ระบบคะแนนและรางวัลเป็น "การเสริมแรงทางบวก" (Positive Reinforcement) เพื่อสะท้อนความก้าวหน้าเฉพาะบุคคล มากกว่าการเน้นการแพ้-ชนะ หรือสร้างความกดดันจากการแข่งขัน

1.2 การเตรียมความพร้อมของผู้สอน ครูปฐมวัยควรได้รับการฝึกอบรมการออกแบบกิจกรรมที่เชื่อมโยงระหว่างกลไกเกมมิฟิเคชันกับเกณฑ์การสังเกตพหุปัญญา เพื่อให้การบันทึกพัฒนาการเด็กมีความเที่ยงตรงและเป็นระบบมากยิ่งขึ้น

2.ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาในกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายควรมีการขยายผลการศึกษาไปยังกลุ่มเด็กปฐมวัยในระดับชั้นอื่น หรือในบริบทโรงเรียนที่มีขนาดและสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน เพื่อทดสอบความคงทนและเปรียบเทียบผลของกระบวนการจัดกิจกรรม

2.2 การพัฒนาเครื่องมือดิจิทัลสนับสนุนควรมีการศึกษาวิจัยและพัฒนาแอปพลิเคชันหรือสื่อดิจิทัลที่ช่วยรวบรวมข้อมูลคะแนนและประมวลผลพัฒนาการพหุปัญญาของเด็กแบบเรียลไทม์ (Real-time Assessment) เพื่อเพิ่มความสะดวกในการใช้งานของผู้สอนในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). *คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 สำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี* (พิมพ์ครั้งที่ 1). โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2563, 23 กันยายน). *นโยบายการจัดการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยของกระทรวงศึกษาธิการ.* MOE 360. https://moe360.blog/2020/09/23/early-childhood/

กฤษณพงศ์ เลิศบำรุงชัย. (2560). *เกมิฟิเคชั่น (Gamification) โลกแห่งการเรียนรู้ที่ขับเคลื่อนด้วยเกม.* Touchpoint. https://touchpoint.in.th/gamification/

ใจทิพย์ ณ สงขลา. (2561). *การออกแบบการเรียนรู้ดิจิทัล.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฉัตรพงศ์ ชูแสงนิล. (2561, 11 กันยายน). *Gamification กับการเรียนรู้.* Scimath. https://www.scimath.org/article-technology/item/8669-2018-09-11-08-06-48

ทวีศักดิ์ สิริรัตน์เรขา. (2565). *ทฤษฎีพหุปัญญา.* Happy Home Clinic. https://www.happyhomeclinic.com/a01-multipleintelligence.html

เบญจภัค จงหมื่นไวย, วิไลลักษณ์ ทองแก้ว, และ เสน่ห์ บัวสนธิ์. (2561). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดเกมมิฟิเคชันเพื่อส่งเสริมแรงจูงใจในการเรียนรู้ของนักเรียนระดับประถมศึกษา. วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร, 20*(4), 112-125.

เมธวิน ปิติพรวิวัฒน์. (2563). *Gamification: เปลี่ยนโลกจริงให้เป็นเกม.* เลิร์น บียอนด์.

รัฐกุล. (2563). *เกมการศึกษาได้มากกว่าความสนุก.* https://www.rathakun.com

สุรพล บุญลือ. (2560). *การวิจัยโดยใช้เกมมิฟิเคชั่นเป็นฐานสำหรับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21* [สไลด์บรรยาย]. SlideShare. https://www.slideshare.net/SuraponBoonlue/ss-73604198

สุรพล บุญลือ. (2561). *สรุปการบรรยายการอบรมเชิงวิชาการ เรื่อง "Gamification In Education".* มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ. http://qa.hcu.ac.th/km/fileuploads/Gamification-2561.pdf

ผลการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิ๊กซอว์เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมสาธิตมหาวิทยาลัยนเรศวร

The Effects of cooperative learning management using jigsaw techniques to enhance English reading comprehension skills of grade seven students

ภควดี คงกรุด* และ สุพรทิพย์ ธนภัทรโชติวัต

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

* pakavadeek67@nu.ac.th, suphornthipt@nu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก่อนและหลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิ๊กซอว์ และ 2) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิ๊กซอว์ กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/5 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 โรงเรียนมัธยมสาธิตมหาวิทยาลัยนเรศวร 38 คน ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิ๊กซอว์ แบบทดสอบวัดทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ และแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่1 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ t-test แบบ Independent ผลการวิจัยพบว่า 1) ทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 2) ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิ๊กซอว์ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.59, S.D. = 0.53)

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิคจิ๊กซอว์ ทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ

Abstract

The objectives of this research were to: 1) compare the English reading comprehension skills of Grade 7 students before and after learning through the Jigsaw cooperative learning technique, and 2) study student satisfaction toward this cooperative learning approach. The sample comprised 38 Grade 7 students from Naresuan University Secondary Demonstration School during the second semester of the 2025 academic year, selected via simple random sampling using the classroom as the unit of sampling. The research instruments included Jigsaw-based cooperative learning lesson plans, an English reading comprehension test, and a student satisfaction questionnaire. Data were analyzed using mean ($\bar{X}$), standard deviation (S.D.), and an independent samples t-test. The findings revealed that: 1) the students' English reading comprehension skills after the intervention were significantly higher than before at the .05 statistical level, and 2) the students' overall satisfaction toward the Jigsaw cooperative learning technique was at the highest level ($\bar{X}$ = 4.59, S.D. = 0.53).

keywords : cooperative learning, jigsaw technique, reading comprehension

บทนำ

ในยุคศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคแห่งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัลและการสื่อสารไร้พรมแดน ภาษาอังกฤษได้กลายเป็นภาษาสากล (Lingua Franca) ที่มีบทบาทสำคัญทั้งด้านการศึกษา การสื่อสาร และการเข้าถึงองค์ความรู้ระดับนานาชาติ ผู้เรียนในปัจจุบันจึงจำเป็นต้องพัฒนาทักษะทางภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ ซึ่งเป็นทักษะพื้นฐานสำคัญในการรับ วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ (Crystal, 2012)

การอ่านเพื่อความเข้าใจมิได้หมายถึงเพียงการอ่านออกเสียงหรือแปลความหมายของข้อความเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการตีความ การเชื่อมโยงความรู้เดิมกับข้อมูลใหม่ รวมถึงการวิเคราะห์สาระสำคัญจากบทอ่าน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการคิดวิเคราะห์และการเรียนรู้เชิงลึกของผู้เรียน (OECD, 2019) อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในบริบทของประเทศไทยยังพบว่าผู้เรียนจำนวนมากประสบปัญหาในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ โดยเฉพาะการขาดคลังคำศัพท์ ความไม่เข้าใจโครงสร้างทางไวยากรณ์ และการไม่สามารถใช้กลยุทธ์ในการอ่านได้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้ผู้เรียนไม่สามารถจับใจความสำคัญหรือวิเคราะห์เนื้อหาจากบทอ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สุมิตรา อังวัฒนกุล, 2562)

นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้แบบเน้นครูเป็นศูนย์กลางยังคงพบได้ทั่วไปในห้องเรียนภาษาอังกฤษ ซึ่งมักเน้นการบรรยาย การแปลคำศัพท์ และการอธิบายโครงสร้างภาษา มากกว่าการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและกระบวนการคิดของผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนขาดโอกาสในการฝึกทักษะการอ่านเชิงวิเคราะห์และการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น (ศรินธร วิทยะสิรินันท์, 2565)

สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมสาธิตมหาวิทยาลัยนเรศวร ผู้เรียนอยู่ในช่วงรอยต่อของการเรียนรู้จากระดับประถมศึกษาสู่ระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเนื้อหาการอ่านมีความซับซ้อนมากขึ้น ทั้งด้านคำศัพท์ โครงสร้างภาษา และการตีความหมายของบทอ่าน ผู้เรียนจึงจำเป็นต้องได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจให้เหมาะสมกับความแตกต่างระหว่างบุคคล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

แนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) เป็นแนวทางที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนความรู้ และมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น ซึ่งช่วยพัฒนาทั้งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะทางสังคมของผู้เรียน (Slavin, 2015) โดยเฉพาะเทคนิคจิ๊กซอว์ (Jigsaw Technique) ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแต่ละคนรับผิดชอบศึกษาส่วนหนึ่งของบทอ่านในฐานะ “ผู้เชี่ยวชาญ” ก่อนนำความรู้กลับมาอธิบายแก่สมาชิกในกลุ่ม กระบวนการดังกล่าวช่วยส่งเสริมความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน และการอ่านเพื่อความเข้าใจอย่างเป็นระบบ (ทิศนา แขมมณี, 2564)

งานวิจัยที่ผ่านมา พบว่า เทคนิคจิ๊กซอว์สามารถช่วยพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ เพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้ และสร้างบรรยากาศการเรียนรู้เชิงบวกให้แก่ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Meng, 2021) อีกทั้งยังสอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งอยู่ในช่วงวัยที่ให้ความสำคัญกับการทำงานร่วมกับผู้อื่นและการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน (สุภัทรา สุภาพันธ์, 2565)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิ๊กซอว์เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมสาธิตมหาวิทยาลัยนเรศวร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนก่อนและ

หลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิ๊กซอว์ และ 2) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิ๊กซอว์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง ทดสอบก่อนและหลังเรียนเพียงกลุ่มเดียว (One Group Pretest-Posttest Design) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือผ่านเทคนิคจิ๊กซอว์ที่มีต่อทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมสาธิตมหาวิทยาลัยนเรศวร โดยดำเนินการในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 รายวิชาภาษาอังกฤษ 2 (อ21102) ใช้ระยะเวลาในการทดลองทั้งสิ้น 7 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 21 ชั่วโมง ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมสาธิตมหาวิทยาลัยนเรศวร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 7 ห้องเรียน รวมทั้งสิ้น 263 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 1 ห้องเรียน คือ ห้อง ม.1/5 จำนวน 38 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multistage Sampling) จากห้องเรียนทั้งหมด 7 ห้องเรียน โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 3 ประเภท คือ 1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิ๊กซอว์ 2) แบบทดสอบวัดทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ และ 3) แบบสอบถามความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคจิ๊กซอว์ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือแต่ละประเภทตามลำดับ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิ๊กซอว์

ผู้วิจัยศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ รวมถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สาระการเรียนรู้ และคำอธิบายรายวิชาภาษาอังกฤษ 2 (อ21102) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตลอดจนศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือและเทคนิคจิ๊กซอว์ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้

ผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับตัวชี้วัดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 เรื่อง ได้แก่ Foundation of Reading Comprehension Skills, Learning through Jigsaw Reading Activities, Developing Deeper Reading Understanding และ Applying Reading Skills on Learning แล้วดำเนินการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 4 แผน รวมเวลา 21 ชั่วโมง ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละแผนจัดตามกระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือผ่านเทคนิคจิ๊กซอว์ ประกอบด้วย ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นกลุ่มบ้าน ขั้นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ขั้นกลับสู่กลุ่มบ้าน และขั้นสรุปและประเมินผล

ต่อมา ผู้วิจัยนำแผนการจัดการเรียนรู้เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม ความถูกต้อง และความสอดคล้องขององค์ประกอบภายในแผน พร้อมปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะก่อนนำไปใช้จริง ผลการประเมินพบว่า แผนการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.79 มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างแบบทดสอบวัดทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ

ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวัดและประเมินผลทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ รวมทั้งหลักการสร้างแบบทดสอบปรนัยชนิดเลือกตอบ โดยอ้างอิงกรอบแนวคิดด้านการอ่านของ Barrett (1968) และ Bloom (1956) จากนั้นกำหนดจุดมุ่งหมายของแบบทดสอบให้ครอบคลุมทักษะการอ่าน 3 ด้าน ได้แก่ การอ่านเพื่อจับใจความสำคัญ การอ่านเพื่อตีความและอนุมาน และการอ่านเพื่อประเมินค่าและวิจารณ์ แล้วดำเนินการสร้างแบบทดสอบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และจุดประสงค์การเรียนรู้

จากนั้นนำแบบทดสอบเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์การเรียนรู้ (IOC) ผลปรากฏว่ามีข้อคำถามที่ผ่านเกณฑ์ IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป จำนวน 32 ข้อ

ต่อมานำแบบทดสอบที่ผ่านการตรวจสอบไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 36 คน เพื่อนำผลมาวิเคราะห์คุณภาพข้อสอบรายข้อ โดยพิจารณาค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนกตามวิธีของ Brennan หรือดัชนี B (B-Index) ซึ่งข้อสอบมีค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.20–0.72 และมีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.22–0.48 จากนั้นคัดเลือกข้อสอบที่มีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดได้แบบทดสอบฉบับสมบูรณ์ จำนวน 25 ข้อ

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับโดยใช้สูตรคูเดอร์–ริชาร์ดสัน 20 (KR-20) พบว่า แบบทดสอบมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.82 ซึ่งอยู่ในระดับสูงและเหมาะสมสำหรับนำไปใช้ในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคจิ๊กซอว์

ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจ รวมถึงหลักการสร้างแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเครื่องมือวิจัย จากนั้นกำหนดขอบเขตของแบบสอบถามให้ครอบคลุม 5 ด้าน ด้านกระบวนการจัดกิจกรรม ด้านการมีส่วนร่วม ด้านผลลัพธ์ ด้านบรรยากาศ ด้านครูผู้สอน

ต่อมาจากการกำหนดขอบเขตของแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามมาตรวัดของลิเคิร์ท (Likert Scale) จำนวน 22 ข้อ แล้วนำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและความสอดคล้องของข้อคำถาม พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ ก่อนจัดทำเป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

ผลการวิจัย

1. ผลการเปรียบเทียบทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจก่อนและหลังเรียน

ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบคะแนนทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิ๊กซอว์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการทดสอบค่าทีสำหรับกลุ่มตัวอย่างที่สัมพันธ์กัน (Dependent Samples *t-test*) (ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ, 2553) แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที และระดับนัยสำคัญทางสถิติของการทดสอบเปรียบเทียบก่อนหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

การทดสอบ	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.(1-tailed)
ก่อนเรียน	25	12.11	2.41	-10.14*	0.000
หลังเรียน	25	15.08	3.00		

2. ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิ๊กซอว์

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิ๊กซอว์ ทั้ง 5 ด้าน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิ๊กซอว์

ข้อที่	รายการประเมิน	n = 38		
		คะแนนเฉลี่ย	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความพึงพอใจ
ด้านกระบวนการจัดกิจกรรม				
1	ขั้นตอนของกิจกรรมจิ๊กซอว์มีความชัดเจนและเข้าใจง่าย	4.63	0.50	มากที่สุด
2	ครูอธิบายบทบาทของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและกลุ่มบ้านได้ชัดเจน	4.71	0.46	มากที่สุด
3	การแบ่งกลุ่มมีความเหมาะสมและช่วยให้การเรียนรู้เป็นระบบ	4.47	0.60	มาก
4	เวลาที่ใช้ในแต่ละขั้นตอนเพียงพอและเหมาะสม	4.42	0.68	มาก
5	ฉันเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเองในกลุ่มได้ชัดเจน	4.68	0.47	มากที่สุด
ด้านการมีส่วนร่วมและการทำงานร่วมกัน				
1	ฉันรู้สึกมีส่วนร่วมและมีความสำคัญในการทำกิจกรรม	4.74	0.45	มากที่สุด
2	สมาชิกในกลุ่มช่วยเหลือและรับผิดชอบร่วมกันได้ดี	4.53	0.56	มากที่สุด
3	ฉันมีโอกาสอธิบายหรือสอนเนื้อหาให้เพื่อนฟัง	4.66	0.48	มากที่สุด
4	กิจกรรมนี้ช่วยให้ฉันกล้าแสดงความคิดเห็นและพูดภาษาอังกฤษมากขึ้น	4.50	0.56	มากที่สุด
ด้านผลลัพธ์การเรียนรู้ทักษะการอ่าน				
1	กิจกรรมจิ๊กซอว์ช่วยให้ฉันเข้าใจเนื้อหาการอ่านภาษาอังกฤษมากขึ้น	4.61	0.50	มากที่สุด
2	ฉันสามารถจับใจความสำคัญของบทอ่านได้ดีขึ้น	4.58	0.55	มากที่สุด
3	ฉันสามารถสรุปและอธิบายเนื้อหาที่อ่านได้ดีขึ้น	4.47	0.56	มาก
4	กิจกรรมนี้ช่วยให้ฉันเข้าใจคำศัพท์และประโยคได้ดีขึ้น	4.55	0.56	มากที่สุด
5	ฉันรู้สึกว่าทักษะการอ่านของฉันพัฒนาขึ้นหลังทำกิจกรรม	4.53	0.56	มากที่สุด
ด้านบรรยากาศและความเหมาะสมของกิจกรรม				
1	บรรยากาศในห้องเรียนเป็นมิตรและเอื้อต่อการเรียนรู้	4.71	0.46	มากที่สุด
2	ฉันรู้สึกสนุกและลดความกดดันในการเรียนภาษาอังกฤษ	4.68	0.53	มากที่สุด
3	ระดับความยากของเนื้อหามีความเหมาะสมกับความสามารถของฉัน	4.26	0.76	มาก
4	ห้องเรียนและสื่อการสอนเหมาะสมกับกิจกรรม	4.39	0.64	มาก

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อที่	รายการประเมิน	n = 38		
		คะแนนเฉลี่ย	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความพึงพอใจ
ด้านครูผู้สอนและการสนับสนุนการเรียนรู้				
1	ครูให้คำแนะนำและคำอธิบายที่ชัดเจนเข้าใจง่าย	4.76	0.43	มากที่สุด
2	ครูคอยสนับสนุนและช่วยเหลือนักเรียนอย่างทั่วถึง	4.68	0.47	มากที่สุด
3	ครูส่งเสริมให้ฉันกล้าพูด กล้าถาม และกล้าแสดงความคิดเห็น	4.71	0.46	มากที่สุด
4	ครูจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับระดับความสามารถของผู้เรียน	4.63	0.50	มากที่สุด
	รวมเฉลี่ย	**4.59**	**0.53**	**มากที่สุด**

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิ๊กซอว์สามารถพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้ โดยคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกิจกรรมการเรียนรู้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาบทอ่านด้วยตนเอง แลกเปลี่ยนความรู้ และทำงานร่วมกันภายในกลุ่ม ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาและสามารถจับใจความสำคัญของบทอ่านได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Slavin (2015) ที่กล่าวว่าการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือช่วยส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน

นอกจากนี้ นักเรียนยังมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากกิจกรรมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเรียนรู้ร่วมกันในบรรยากาศที่เป็นกันเอง ส่งผลให้ผู้เรียนมีความมั่นใจและมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนภาษาอังกฤษมากขึ้น ทั้งนี้ เทคนิคจิ๊กซอว์จึงเป็นแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษและส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือในชั้นเรียนได้อย่างเหมาะสม

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิ๊กซอว์ และเพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ดังกล่าว ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิ๊กซอว์สามารถช่วยพัฒนาความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ นักเรียนยังมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่ากิจกรรมการเรียนรู้แบบจิ๊กซอว์ช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ การทำงานร่วมกัน และสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนภาษาอังกฤษของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาและความอนุเคราะห์จาก ดร.สุพรทิพย์ ธนภัทรโชติวัต อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ ที่ได้ให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะ และตรวจแก้ไขงานวิจัยด้วยความเอาใจใส่ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิ คณาจารย์ โรงเรียนมัธยมสาธิตมหาวิทยาลัยนเรศวร ตลอดจนผู้บริหาร ครู และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี รวมทั้งขอขอบคุณครอบครัวและผู้มีพระคุณทุกท่านที่ให้กำลังใจและสนับสนุนผู้วิจัยเสมอมา จนทำให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ทิศนา แขมมณี. (2564). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.* (พิมพ์ครั้งที่ 24). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ล้วน สายยศ, และ อังคณา สายยศ. (2553). *เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). สุวีริยาสาส์น.

ศรินธร วิทยะสิรินันท์. (2565). *การจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในศตวรรษที่ 21: จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ.* สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุภัทรา สุภาพันธ์. (2565). *จิตวิทยาวัยรุ่นและการเรียนรู้ในชั้นเรียน.* สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.

สุมิตรา อังวัฒนกุล. (2562). *วิธีสอนภาษาอังกฤษ (พิมพ์ครั้งที่ 12).* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Barrett, T. C. (1968). *Taxonomy of cognitive and affective dimensions of reading comprehension*. Newark, DE: International Reading Association.

Bloom, B. S. (1956). *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals*. New York: Longmans, Green.

Crystal, D. (2012). English as a global language (2nd ed.). *Cambridge University Press.*

Meng, J. (2021). Cooperative learning in English reading classroom: An English reading instructional design based on Jigsaw strategy. *Journal of Language Teaching and Research, 12(4)*, 567–573. https://doi.org/10.17507/jltr.1204.10

OECD. (2019). PISA 2018 insights and interpretations. *OECD Publishing.* https://doi.org/10.1787/b214402e-en

Slavin, R. E. (2015). *Cooperative learning: Theory, research, and practice* (3rd ed.). Allyn & Bacon.

แนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2

Guidelines for Developing Participatory Internal Supervision in Educational Opportunity Expansion Schools under the Office of the Primary Educational Service Area 2 Photsanulok

กฤษฎา อุดทา* เชาวฤทธิ์ จั่นจีน และ ทินกฤตพัชร์ รุ่งเมือง
ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
*corresponding author e-mail: krissada.aut@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็น ในการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม และ 3) เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน กลุ่มตัวอย่าง 170 คน ได้แก่ผู้อำนวยการ 10 คน ครู 160 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นและวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพที่เป็นอยู่ภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสภาพที่ควรจะเป็นภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และ 2) แนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม คือ ด้านการประเมินผลการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม ด้านการวางแผนการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ด้านการสร้างขวัญและกำลังใจแบบมีส่วนร่วม ด้านการปฏิบัติการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม และด้านการสร้างพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องแบบมีส่วนร่วม ซึ่งแนวทางทั้ง 5 ด้าน จะช่วยยกระดับคุณภาพการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสในอนาคต ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 2 มีความเหมาะสมภาพรวมระดับมากที่สุดและความเป็นไปได้อยู่ระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : แนวทางการพัฒนาการนิเทศภายใน การนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม

Abstract

The purposes of this research article were: 1) to study the current and desirable conditions of participatory internal supervision development; 2) to investigate the guidelines for participatory internal supervision development; and 3) to evaluate the appropriateness and feasibility of the guidelines for participatory internal supervision development. This study employed a mixed-methods research design. The sample group consisted of 170 participants, including 10 school directors and 160 teachers. The research instruments were questionnaires and

interview forms. The statistics used for data analysis included percentage, mean, standard deviation, the Priority Needs Index (PNI), and content analysis. between vocational institutions and enterprises comprised of five key aspects. First, planning participation involved the collaborative development of Memoranda of Understanding (MOUs), systematic labor market The research findings revealed that: 1) the overall current condition was at a high level, while the overall desirable condition was at the highest level; and 2) the guidelines for participatory internal supervision development consisted of participatory performance evaluation, participatory internal supervision planning, participatory morale and encouragement building, participatory internal supervision practices, and participatory trust-building among stakeholders. These five aspects can contribute to enhancing the quality of participatory internal supervision development in opportunity expansion schools in the future.

keywords : Guidelines for Internal Supervision Development , Participatory Internal Supervision.

บทนำ

โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 2 มีบทบาทสำคัญมากในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่ชนบทและพื้นที่ห่างไกล เพื่อให้เด็กทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษาได้อย่างเท่าเทียม แต่เนื่องด้วยข้อจำกัดต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านทรัพยากร ครูผู้สอนที่มีความหลากหลาย และผู้สอนมีภาระงานมาก จึงทำให้กระบวนการพัฒนาคุณภาพและการจัดการเรียนการสอนภายในโรงเรียนขยายโอกาส ยังขาดประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้ จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นพบว่าโรงเรียนขยายโอกาสหลายแห่งในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 2 ยังคงประสบปัญหาในการดำเนินการนิเทศภายใน เช่น การขาดความเข้าใจในบทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การขาดแผนการนิเทศที่ชัดเจน และขาดการติดตามประเมินผลที่เป็นระบบ จึงส่งผลให้การดำเนินงานนิเทศภายในขาดทิศทาง ความต่อเนื่อง และประสิทธิภาพในการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอน อีกทั้งยังทำให้ผู้เกี่ยวข้องไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างสอดคล้อง ส่งผลให้ผลลัพธ์ของการนิเทศไม่บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ การนิเทศภายในโรงเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญการนิเทศภายในโรงเรียนจึงเป็นยุทธวิธีที่ผู้เกี่ยวข้องควรหาแนวทางการดำเนินการให้เป็นไปอย่าง
มีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

การนิเทศเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับหน่วยงานทุกระดับ โดยเฉพาะการนิเทศภายในสถานศึกษา (Education Supervision in School) เนื่องจากเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนที่ ชัดเจนภายในสถานศึกษา ด้วยผู้นิเทศก์การศึกษาที่เป็นบุคลากรภายในสถานศึกษาเอง ถือเป็นการจัดการนิเทศ การศึกษาที่สามารถจัดขึ้น เพื่อทดแทนการนิเทศการศึกษาจากผู้นิเทศการศึกษาจากภายนอกได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ เนื่องจากโรงเรียนมีจำนวนมากทำให้การนิเทศการศึกษาจากหน่วยงานภายนอกสถานศึกษาไม่สามารถทำได้อย่าง ทั่วถึงและสม่ำเสมอ แต่การนิเทศภายในสถานศึกษาที่ดำเนินการโดยบุคลากรภายในสถานศึกษานั้นจะสามารถทำ ได้อย่างสม่ำเสมอและย่อมทราบถึงสภาพปัญหาและความต้องการอย่างแท้จริงของครูและบุคลากรภายใน สถานศึกษานั้นได้อย่างชัดเจน (นุชนรา รัตนศิระประภา และประเสริฐ อินทร์รักษ์, 2560)

การนิเทศภายในโรงเรียนจำเป็นที่ต้องพัฒนากระบวนการทำงานของผู้บริหารโรงเรียนหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายในฐานะผู้นิเทศก์ กลุ่มเป้าหมายของการวิจัยนี้จึงครอบคลุมผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าวิชาการ ครูผู้รับผิดชอบการนิเทศ และครูผู้สอนในโรงเรียนขยายโอกาส เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนปัญหาจริงและแนวทางที่สามารถนำไปใช้พัฒนาได้ตรงจุด ทั้งนี้ การสร้างแนวทางการนิเทศภายในที่ชัดเจนและเป็นระบบจะช่วยให้การนิเทศภายในมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นการพัฒนาแนวทางการนิเทศภายในที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนขยายโอกาสจำเป็นต้องใช้นวัตกรรมหรือวิธีการใหม่ที่สามารถปรับใช้ได้จริงในสภาพแวดล้อมที่มีข้อจำกัด นวัตกรรมที่ดีต้องไม่เพิ่มภาระงาน แต่ต้องเสริมสร้างกลไกการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารและครู ช่วยยกระดับทักษะการสอนอย่างเป็นระบบ และสามารถติดตามความก้าวหน้าของการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง ประกอบกับการศึกษาในศตวรรษที่ 21 มุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้เป็นความเข้าใจความสามารถและสมรรถนะเพื่อการ ดำรงชีวิตในยุคปัจจุบัน

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญ จึงสนใจทำวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนา การนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขยายโอกาส สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 2 ขึ้น เพื่อเป็นประโยชน์ ต่อผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าวิชาการ ครูผู้รับผิดชอบการนิเทศ และครูผู้สอนในโรงเรียนขยายโอกาส การศึกษาในครั้งนี้อาศัยแนวคิดการนิเทศแบบมีส่วนร่วม (Collaborative Supervision) เน้นการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารและครูเพื่อพัฒนาคุณภาพการสอนและคุณภาพการศึกษา การมีส่วนร่วมของครูในการวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผลการนิเทศ การนิเทศแบบมีส่วนร่วมมุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้บริหารและครูบนพื้นฐานของการเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน เป็นกรอบในการวิเคราะห์และพัฒนาแนวทางที่ตอบสนองต่อสภาพจริงของโรงเรียน โดยผู้วิจัยมุ่งหวังที่จะสร้างแนวทางการนิเทศภายในที่มีรูปแบบชัดเจนเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนขยายโอกาสสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 2 เพื่อให้ได้แนวการการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วมที่ใช้งานได้จริงตามบริบทของสถานศึกษา
และเกิดประโยชน์มากที่สุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็น ในการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 2
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 2
3. เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 2 เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) มีวิธีดำเนินการดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพความเป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นของแนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 52 แห่ง ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาหรือรักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 52 คน ครูผู้สอน จำนวน 811 คน รวมทั้งสิ้น 863 คน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ระยะที่ 1 ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาหรือรักษาการในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนของโรงเรียนขยายโอกาสในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 จำนวน 170 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นที่นำไปสู่การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ค่าIOC อยู่ในระดับ 0.67 – 1

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ได้แก่ ผู้บริหารการศึกษาจำนวน 1 คน ผู้อำนวยการสถานศึกษาจำนวน 5 คน ศึกษานิเทศก์ จำนวน 3 คน และครูผู้รับผิดชอบงานวิชาการ จำนวน 5 คน รวม 14 คน โดยการกำหนดคุณสมบัติ ดังนี้

1.ผู้บริหารการศึกษา ปฏิบัติงานในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 มีความรู้ความสามารถและ/หรือมีประสบการณ์ในการการนิเทศภายใน ไม่น้อยกว่า 5 ปี เป็นผู้ที่เคยเข้ารับการอบรม เวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการนิเทศภายใน ระดับเขต ระดับภูมิภาค หรือระดับชาติ

2. ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 5 คน มีคุณสมบัติดังนี้ ปฏิบัติงานในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 มีประสบการณ์การบริหารสถานศึกษา ไม่น้อยกว่า 5 ปี เป็นผู้อำนวยการที่มีผลงานด้านการบริหารการนิเทศภายใน หรือมีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ด้านการนิเทศภายใน

3. ศึกษานิเทศก์ หรือผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถและ/หรือมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 คน มีคุณสมบัติดังนี้ มีความรู้ความสามารถและ/หรือมีประสบการณ์ในการนิเทศก์ การนิเทศภายใน หรือมีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ด้านการนิเทศภายใน จบการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป เป็นผู้ที่เคยเข้ารับการอบรม เวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้การนิเทศภายใน ระดับเขต ระดับภูมิภาค หรือระดับชาติ

4. ครูผู้รับผิดชอบงานวิชาการ ปฏิบัติงานในสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 มีความรู้ความสามารถและ/หรือมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี มีวิทยฐานะชำนาญการขึ้นไป

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบบปลายเปิด ที่สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล มีการกำหนดคำถามไว้ล่วงหน้า เพื่อรวบรวม ข้อมูลแนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2

ระยะที่ 3 ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ระยะที่ 3 ตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาหรือรักษาการในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนของโรงเรียนขยายโอกาสในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 จำนวน 170 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามเพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์การประเมินความต้องการจำเป็นของแนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2

ตารางที่ 1 แสดงผลการศึกษาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นการบริหารแบบมีส่วนร่วมระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการในการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 และค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$)

รายการ	สภาพที่เป็นอยู่			สภาพที่ควรจะเป็น			$PNI_{modified}$	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล		
1. ด้านการวางแผนการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม	4.078	0.480	มาก	4.875	0.340	มากที่สุด	0.195	2
2. ด้านการปฏิบัติการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม	4.118	0.452	มาก	4.902	0.304	มากที่สุด	0.190	4
3. ด้านการสร้างขวัญและกำลังใจแบบมีส่วนร่วม	4.124	0.464	มาก	4.913	0.298	มากที่สุด	0.192	3
4. ด้านการประเมินผลการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม	4.102	0.454	มาก	4.908	0.291	มากที่สุด	0.196	1
5. ด้านการสร้างพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องแบบมีส่วนร่วม	4.133	0.453	มาก	4.912	0.285	มากที่สุด	0.188	5
รวม	**4.111**	**0.461**	**มาก**	**4.902**	**0.305**	**มากที่สุด**	**0.192**	

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพที่เป็นอยู่ของการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.111, S.D. = 0.461) เมื่อพิจารณารายด้านเรียงตามลำดับจากสูงไปหาต่ำ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากเป็นลำดับแรก ได้แก่ ด้านการสร้างพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องแบบมีส่วนร่วม ($\overline{X}$ = 4.133, S.D. = 0.453) รองลงมา ด้านการสร้างขวัญและกำลังใจแบบมีส่วนร่วม ($\overline{X}$ = 4.124, S.D. = 0.464) ด้านการปฏิบัติการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ($\overline{X}$ = 4.118, S.D. = 0.452) ด้านการประเมินผลการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม ($\overline{X}$ = 4.102, S.D. = 0.454) และด้านการวางแผนการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ($\overline{X}$ = 4.078, S.D. = 0.480) ตามลำดับ

สภาพที่ควรจะเป็นของการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.902, S.D. = 0.305) เมื่อพิจารณารายด้านเรียงตามลำดับจากสูงไปหาต่ำ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากเป็นลำดับแรก ได้แก่ด้านการสร้างขวัญและกำลังใจแบบมีส่วนร่วม ($\overline{X}$ = 4.913, S.D. = 0.298) รองลงมา ด้านการสร้างพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องแบบมีส่วนร่วม ($\overline{X}$ = 4.912, S.D. = 0.285) ด้านการประเมินผลการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม ($\overline{X}$ = 4.908, S.D. = 0.291) ด้านการปฏิบัติการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ($\overline{X}$ = 4.902, $\overline{X}$ = 0.304) และด้านการวางแผนการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ($\overline{X}$ = 4.875, $\overline{X}$ = 0.340) ตามลำดับ

ทั้งนี้พิจารณาค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) ของสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นของการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ที่เป็นรายด้าน เรียงลำดับจากสูงไปหาต่ำ 3 ลำดับแรก ได้แก่ ด้านการประเมินผลการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม ($PNI_{modified}$ = 0.196) รองลงมา คือ ด้านการวางแผนการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ($PNI_{modified}$ = 0.195) และด้านการสร้างขวัญและกำลังใจแบบมีส่วนร่วม ($PNI_{modified}$ = 0.192) ตามลำดับ

2. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ประกอบด้วย 5 ด้าน ดังนี้

2.1. ด้านการวางแผนการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม จากการสัมภาษณ์พบแนวทาง ดังนี้ แนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วมควรเริ่มจากการเปิดโอกาสให้ผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้องร่วมวางแผนกำหนดเป้าหมาย บทบาทหน้าที่ และปฏิทินการนิเทศร่วมกัน

2.2. ด้านการปฏิบัติการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม จากการสัมภาษณ์พบแนวทาง ดังนี้ ผู้บริหารมีการกำกับติดตามอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยผู้บริหารทำหน้าที่สนับสนุน ช่วยเหลือ และให้คำปรึกษาตามแนวคิดกัลยาณมิตรนิเทศ ควบคู่กับการจัดเวทีสะท้อนผลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ

2.3. ด้านการสร้างขวัญและกำลังใจแบบมีส่วนร่วม จากการสัมภาษณ์พบแนวทาง ดังนี้ มุ่งสร้างบรรยากาศการนิเทศเชิงบวกและเป็นกัลยาณมิตร โดยเน้นการพัฒนาและให้กำลังใจมากกว่าการตรวจสอบหรือจับผิด พร้อมทั้งชื่นชมจุดเด่นและความสำเร็จของครูก่อนเสนอแนวทางพัฒนา

2.4. ด้านการประเมินผลการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม จากการสัมภาษณ์พบแนวทาง ดังนี้ การประเมินผลและการสะท้อนผล จะต้องมีการสรุปและเผยแพร่ผลการนิเทศอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง โดยนำเสนอข้อมูลที่เข้าใจง่ายและสะท้อนผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริงผ่านช่องทางที่หลากหลาย

2.5. ด้านการสร้างพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องแบบมีส่วนร่วม จากการสัมภาษณ์พบแนวทาง ดังนี้ การสร้างพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

3. ผลการวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2

ตารางที่ 3 แสดงสรุปค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเหมาะสมและความเป็นไปได้แนวทางการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 2

การพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม	ความเหมาะสม		ระดับ	ลำดับ	ความเป็นไปได้		ระดับ	ลำดับ
	$\overline{X}$	S.D.			$\overline{X}$	S.D.		
1. ด้านการวางแผนการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม	4.529	0.501	มากที่สุด	5	4.772	0.448	มากที่สุด	5
2. ด้านการปฏิบัติการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม	4.531	0.503	มากที่สุด	4	4.749	0.434	มากที่สุด	2
3. ด้านการสร้างขวัญและกำลังใจแบบมีส่วนร่วม	4.568	0.499	มากที่สุด	3	4.727	0.449	มากที่สุด	3
4. ด้านการประเมินผลการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม	4.570	0.499	มากที่สุด	2	4.722	0.453	มากที่สุด	4
5. ด้านการสร้างพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องแบบมีส่วนร่วม	4.596	0.496	มากที่สุด	1	4.758	0.431	มากที่สุด	1
โดยภาพรวม	4.559	0.500	มากที่สุด		4.735	0.444	มากที่สุด	

จากตารางที่ 3 พบว่า ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.559, S.D. = 0.500) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าส่วนใหญ่อยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับจากสูงไปหาต่ำ ได้แก่ ด้านการสร้างพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องแบบมีส่วนร่วม ($\overline{X}$ = 4.596, S.D. = 0.496) ด้านการประเมินผลการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม ($\overline{X}$ = 4.570, S.D. = 0.499) ด้านการสร้างขวัญและกำลังใจแบบมีส่วนร่วม ($\overline{X}$ = 4.568, S.D. = 0.499) ด้านการปฏิบัติการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม($\overline{X}$ = 4.531, S.D. = 0.503) และ ด้านการวางแผนการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ($\overline{X}$ = 4.529, S.D. = 0.501) ตามลำดับ

ส่วนความเป็นไปได้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.735, S.D. = 0.444) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงจากสูงไปหาต่ำ ได้แก่ ด้านการสร้างพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องแบบมีส่วนร่วม ($\overline{X}$ = 4.758, S.D. = 0.431) ด้านการปฏิบัติการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ($\overline{X}$ = 4.749, S.D. = 0.434) ด้านการสร้างขวัญและกำลังใจแบบมีส่วนร่วม ($\overline{X}$ = 4.727, S.D. = 0.449) ด้านการประเมินผลการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม ($\overline{X}$ = 4.722, S.D. = 0.453) และ ด้านการวางแผนการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ($\overline{X}$ = 4.772, S.D. = 0.448) ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 เมื่อพิจารณาจากค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็นทั้ง 5 ด้าน พบว่า ความต้องการจำเป็นอันดับสูงสุดอันดับแรก คือ ด้านการสร้างพื้นฐานของความ

ไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องแบบมีส่วนร่วม จากผลการวิจัยที่พบว่า ด้านการสร้างพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องแบบมีส่วนร่วม มีค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็นสูงที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาความสัมพันธ์และบรรยากาศความไว้วางใจระหว่างผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ เพ็ญภรณ์ สวนแก้ว (2566) ที่กล่าวว่า การนิเทศการสอนด้านการสร้างขวัญและกำลังใจและพื้นฐานของการไว้วางใจ เป็นกระบวนการที่ผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติตนต่อครูด้วยความถูกต้องและเป็นธรรม ซึ่งผลการวิจัยนี้เป็นไปในทิศทางเดียวกับการวิจัยของ ธีรวุฒิ หอมอินทร์ (2563) ที่พบว่า ความไว้วางใจระหว่างผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารและการพัฒนาสถานศึกษา โดยความไว้วางใจจะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้บริหารมีภาวะผู้นำที่เปิดกว้าง รับฟังความคิดเห็นของบุคลากร ให้โอกาสในการมีส่วนร่วมตัดสินใจ และปฏิบัติต่อทุกคนด้วยความเป็นธรรมและโปร่งใส

2. ผลจากการศึกษาแนวทางการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ทั้ง 5 ด้านมีดังนี้

2.1 ด้านการวางแผนการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม พบว่า การวางแผนการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วมสะท้อนให้เห็นว่า การวางแผนที่เปิดโอกาสให้ผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การวิเคราะห์สภาพปัญหา การกำหนดเป้าหมาย และการออกแบบแนวทางการนิเทศ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฏฐณิจชา พวงศรี (2566) ที่พบว่า การกำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัด และเกณฑ์ความสำเร็จที่ชัดเจน ควบคู่กับการจัดทำแผนและปฏิทินการนิเทศที่ยืดหยุ่น เหมาะสมกับภาระงานของครู และเปิดโอกาสให้ครูร่วมเป็นผู้นำหรือคณะทำงานในการออกแบบเครื่องมือและกิจกรรมการนิเทศ และผลการวิจัยดังกล่าวยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ จตุรงค์ ธนะสีลังกูร (2564) ที่พบว่า การวางแผนการนิเทศภายในที่มีประสิทธิภาพควรดำเนินการบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสถานศึกษา

2.2 ด้านการปฏิบัติการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม พบว่า การดำเนินการนิเทศที่มีประสิทธิภาพควรมีการกำกับติดตามอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยกำหนดช่วงเวลาติดตามผลที่ชัดเจน นอกจากนี้ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ วีระศักดิ์ สุวรรณไตร (2567) ที่พบว่าการปรับบทบาทของผู้บริหารจากผู้ควบคุมมาเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน และให้คำปรึกษาตามแนวคิด “กัลยาณมิตรนิเทศ” ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธัญพิชชา อุ่นรัมย์ (2564) ที่พบว่า การดำเนินการนิเทศภายในที่มีประสิทธิภาพควรเน้นการมีส่วนร่วมของครูและบุคลากรทางการศึกษาในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน โดยผู้บริหารควรมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก ผู้ให้คำปรึกษา และผู้สนับสนุนการพัฒนาวิชาชีพครูมากกว่าการควบคุม

2.3 ด้านการสร้างขวัญและกำลังใจแบบมีส่วนร่วม พบว่าการสร้างขวัญและกำลังใจที่มีประสิทธิภาพควรเริ่มจากการสร้างบรรยากาศการนิเทศเชิงบวกและความเป็นกัลยาณมิตร ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุทธศักดิ์ หาดเคลือบ (2564) ที่พบว่า การสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานในสถานศึกษา โดยผู้บริหารควรใช้ภาวะผู้นำเชิงสนับสนุน ส่งเสริมการมีส่วนร่วม ให้การยอมรับในความสามารถของบุคลากร สร้างบรรยากาศการทำงานที่เป็นมิตร เปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และให้กำลังใจซึ่งกันและกัน

2.4 ด้านการประเมินผลการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม พบว่าการประเมินผลที่มีประสิทธิภาพควรดำเนินการโดยเปิดโอกาสให้ผู้บริหาร ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันสรุปผลการนิเทศ สะท้อนผลการดำเนินงาน

และเผยแพร่ผลการนิเทศอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ นริศรา กาฬเพ็ญ (2566) ที่พบว่า
การประเมินผลการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพควรเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการสะท้อนผล แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และร่วมกันใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อพัฒนาการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

2.5 ด้านการสร้างพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องแบบมีส่วนร่วม พบว่า ความไว้วางใจเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญต่อความสำเร็จของการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม เนื่องจากเป็นกลไกที่ช่วยให้ผู้บริหาร ผู้นิเทศก์ และครูสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างเปิดเผยและสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธีระศักดิ์ อินยาพงษ์ (2563) ได้กล่าวว่า ผู้อำนวยความสะดวก โดยให้คำแนะนำ สนับสนุน และร่วมแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ทำให้การนิเทศเป็นกระบวนการแห่งการเรียนรู้ร่วมกันมากกว่าการประเมินเพื่อตรวจสอบ

3. ผลจากการศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ความเหมาะสมภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการสร้างพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องแบบมีส่วนร่วม ด้านการประเมินผลการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม ด้านการสร้างขวัญและกำลังใจแบบมีส่วนร่วม ด้านการปฏิบัติการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ด้านการวางแผนการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ตามลำดับ ส่วนความเป็นไปได้นั้น ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการสร้างพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องแบบมีส่วนร่วม ด้านการปฏิบัติการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ด้านการสร้างขวัญและกำลังใจแบบมีส่วนร่วม ด้านการประเมินผลการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม ด้านการวางแผนการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ตามลำดับ ทั้งนี้เป็นเพราะแนวทางการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 2 ได้มาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นความจริง ผ่านการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้จากผู้บริหารสถานศึกษาหรือรักษาการในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาและครู สอดคล้องกับงานวิจัยของ เพ็ญภรณ์ สวนแก้ว (2566) ได้ศึกษาการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 1 พบว่าแนวทางที่มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ต่อการพัฒนาการนิเทศภายในนั้น ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการ ด้านการวางแผน และด้านการให้ความรู้ ด้านการดำเนินงานนิเทศ ด้านการสร้างขวัญและกำลังใจ ด้านการประเมินผลและสรุปผล

สรุปผลการวิจัย

จากผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ประกอบด้วย 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการวางแผนการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม จากการสัมภาษณ์พบแนวทาง ดังนี้ แนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วมควรเริ่มจากการเปิดโอกาสให้ผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้องร่วมวางแผนกำหนดเป้าหมาย บทบาทหน้าที่ และปฏิทินการนิเทศร่วมกัน ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ จตุรงค์ ธนะสีลังกูร (2564) ที่พบว่า การวางแผนการนิเทศภายในที่มีประสิทธิภาพควรดำเนินการบนพื้นฐานของการ

มีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสถานศึกษา โดยผู้บริหารและครูร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการ และกำหนดแนวทางการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

2. ด้านการปฏิบัติการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม จากการสัมภาษณ์พบแนวทาง ดังนี้ ผู้บริหารมีการกำกับติดตามอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยผู้บริหารทำหน้าที่สนับสนุน ช่วยเหลือ และให้คำปรึกษาตามแนวคิดกัลยาณมิตรนิเทศ ควบคู่กับการจัดเวทีสะท้อนผลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธัญพิชชา อุ่นรัมย์ (2564) ที่พบว่า การดำเนินการนิเทศภายในที่มีประสิทธิภาพควรเน้นการมีส่วนร่วมของครูและบุคลากรทางการศึกษาในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน โดยผู้บริหารควรมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก ผู้ให้คำปรึกษา และผู้สนับสนุนการพัฒนาวิชาชีพครูมากกว่าการควบคุมหรือสั่งการเพียงฝ่ายเดียว

3. ด้านการสร้างขวัญและกำลังใจแบบมีส่วนร่วม จากการสัมภาษณ์พบแนวทาง ดังนี้ มุ่งสร้างบรรยากาศการนิเทศเชิงบวกและเป็นกัลยาณมิตร โดยเน้นการพัฒนาและให้กำลังใจมากกว่าการตรวจสอบหรือจับผิด ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุทธศักดิ์ หาดเคลือบ (2564) ที่พบว่า การสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานในสถานศึกษา โดยผู้บริหารควรใช้ภาวะผู้นำเชิงสนับสนุน ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และให้การยอมรับในความสามารถของบุคลากร

4. ด้านการประเมินผลการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม จากการสัมภาษณ์พบแนวทาง ดังนี้ การประเมินผลและการสะท้อนผล จะต้องมีการสรุปและเผยแพร่ผลการนิเทศอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ นริศรา กาฬเพ็ญ (2566) ที่พบว่า การประเมินผลการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพควรเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการสะท้อนผล แลกเปลี่ยนความคิดเห็น

5. ด้านการสร้างพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องแบบมีส่วนร่วม จากการสัมภาษณ์พบแนวทาง ดังนี้ การสร้างพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธีรวุฒิ หอมอินทร์ (2563) ที่พบว่า ความไว้วางใจระหว่างผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารและการพัฒนาสถานศึกษา โดยความไว้วางใจจะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้บริหารมีภาวะผู้นำที่เปิดกว้าง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. จากผลการวิจัย แนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 พบว่า สภาพที่ควรจะเป็นด้านการสร้างขวัญและกำลังใจแบบมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ดังนั้นการวิจัยในครั้งต่อไปควรทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการสร้างขวัญและกำลังใจในการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาส เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการนิเทศภายในของโรงเรียน ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพของครูในการนิเทศภายใน คุณภาพของนักเรียน และคุณภาพของโรงเรียน สนับสนุนให้มีการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบหรือแนวทางการสร้างขวัญและกำลังใจในการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาส และนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ในการกำหนดนโยบาย หรือแนวปฏิบัติด้านการนิเทศภายในในสถานศึกษา

2. จากผลการวิจัยพบว่า สภาพที่เป็นอยู่ ด้านการวางแผนการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังนั้นการวิจัยในครั้งต่อไปควรทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการวางแผนการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม ในโรงเรียนขยายโอกาส เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพในนิเทศภายในของครูและผู้บริหารสถานศึกษา โดยนำไปใช้จริงและประเมินผล เพื่อให้ผู้บริหารและครูสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนการนิเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดการมีส่วนร่วมร่วมกัน

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์เรื่อง แนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณา ความช่วยเหลือและการสนับสนุนจากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษา และคณาจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ และแนวทางอันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการวิจัย ตลอดจนตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง จนทำให้สารนิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

จตุรงค์ ธนะสีลังกูร. (2564). *รูปแบบการพัฒนาทักษะการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วมด้วยกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ : พหุกรณีศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดนครราชสีมา.* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

ทัศนัย ใจกาวิน. (2566). *การนิเทศภายในของสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายพัฒนาการศึกษาแม่สลองในอำเภอแม่ฟ้าหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3.* [วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยพะเยา.

ทิศนา แขมมณี. (2563). *ศาสตร์การสอน.* (พิมพ์ครั้งที่ 10). โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กระทรวงศึกษาธิการ.

ธัญพิชชา อุ่นรัมย์. (2564). *การพัฒนาแนวทางการนิเทศภายในแบบสอนแนะโดยใช้แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพสาหรับสถานศึกษาในสังกัดสานักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 33.* [วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ธีรวุฒิ หอมอินทร์. (2563). *การพัฒนาแนวทางการนิเทศภายในโดยใช้แนวคิดชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพสาหรับครูในสถานศึกษาสังกัดสานักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27.* [วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 10, ฉบับปรับปรุงใหม่).* สุวีริยาสาส์น.

ยุทธศักดิ์ หาดเคลือบ. (2564). *รูปแบบการนิเทศภายในของสถานศึกษาขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1.* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

สุวิมล ว่องวาณิช. (2562). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น (พิมพ์ครั้งที่ 4).* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย

Guidelines for Development of Academic Administration Skills Toward Excellence of Administrators in Secondary Schools under the Secondary Educational Service Area Office Sukhothai

นพพร ขาวสะอาด* เชาวฤทธิ์ จั่นจีน และ ทินกฤตพัชร์ รุ่งเมือง
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
*corresponding author e-mail: jaenopporn4289@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับทักษะการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน วิธีดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาระดับทักษะการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา 19 คน และครู 266 คน รวมทั้งสิ้น 285 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ขั้นตอนที่ 2 หาแนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารงานวิชาการ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์บริหารสถานศึกษาจำนวน 3 คน โดยเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับทักษะการบริหารงานวิชาการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านเทคนิค รองลงมาด้านการเรียนและการสอน ด้านความคิดรวบยอด ด้านการใช้เทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล และด้านมนุษยสัมพันธ์ 2) แนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารงานวิชาการมีความครอบคลุมทั้ง 5 ด้าน คือ 1) ด้านเทคนิค ควรพัฒนาการจัดทำแผนวิชาการระยะยาวและแผนปฏิบัติการประจำปีให้สอดคล้องกับนโยบายและบริบทของโรงเรียน 2) ด้านมนุษยสัมพันธ์ ใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ PLC เป็นเครื่องมือหลักในการทำงานร่วมกัน 3) ด้านความคิดรวบยอด กำหนดวิสัยทัศน์ด้านวิชาการมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการ 4) ด้านการเรียนและการสอน ส่งเสริมสนับสนุนการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้ครูสามารถใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้รูปแบบ On-site และ Online และ5) ด้านการใช้เทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล มุ่งพัฒนาระบบบริหารจัดการสถานศึกษาให้เป็นองค์กรดิจิทัล และโครงสร้างพื้นฐานอินเทอร์เน็ต Wi-Fi ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่

คำสำคัญ : ทักษะการบริหารงานวิชาการ แนวทาง ความเป็นเลิศ

Abstract

The objectives of this research were: 1) to investigate the level of academic management skills of secondary school administrators under the Secondary Educational Service Area Office Sukhothai, and 2) to determine guidelines for developing these skills toward excellence. This study employed a mixed-methods research design, divided into two phases. Phase 1 examined the level of academic management skills. The sample consisted of 285 participants, including 19 school administrators and 266 teachers. The research instrument was a questionnaire. Phase 2 focused on establishing development guidelines. The informants were three experts with school administration experience, selected through purposive sampling. The research instrument was an in-depth interview guide. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, and content analysis.

The research findings revealed that: 1) The overall level of academic management skills of school administrators was at a high level. Considering each aspect individually, the technical skill aspect had the highest mean score, followed by learning and teaching, conceptual, technological and digital usage, and human relations skills, respectively. 2) The development guidelines encompassed all five key aspects: 1) Technical skill: developing long-term academic plans and annual action plans aligned with school policies and contexts; 2) Human relations skill: utilizing the Professional Learning Community (PLC) process as a primary collaboration tool; 3) Conceptual skill: defining an academic vision aimed at developing students toward academic excellence; 4) Learning and teaching skill: promoting and supporting practical workshops for teachers to utilize technology in both on-site and online learning environments; and 5) Technological and digital usage skill: driving the school management system toward becoming a digital organization and expanding the Wi-Fi internet infrastructure to cover all areas.

keywords : Academic Administration Skills, Guidelines, Excellence

บทนำ

การศึกษาเป็นเรื่องของทุกคนและทุกภาคส่วนในสังคมต้องร่วมมือกันดำเนินการภายใต้หลักการพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 39 พิจารณาดำเนินการกระจายอำนาจด้านการบริหาร และกระจายอำนาจด้านการจัดการศึกษาใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป ดังที่ (อธิวัฒน์ พันธ์รัตน์. 2562) ระบุว่าการบริหารงานวิชาการที่จะให้ประสบผลสำเร็จย่อมมีปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา อันได้แก่ ปัจจัยด้านครูผู้สอน ปัจจัยด้านผู้ปกครองและชุมชน ด้านงบประมาณ ปัจจัยด้านสื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา และปัจจัยด้านผู้บริหารเปรียบเสมือนบุคคลที่สำคัญในการขับเคลื่อนการศึกษาและเปรียบเสมือนแม่ทัพหน้าจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในงานวิชาการ ทราบขอบข่ายและปฏิบัติภารกิจการบริหารงานวิชาการอย่างชัดเจน

การบริหารงานวิชาการ เป็นภารกิจสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากงานวิชาการมีความเกี่ยวข้องโดยตรง กับการดำเนินงานทุกด้านภายในโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของสถานศึกษา และถือเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของการจัดการศึกษาของโรงเรียน โดยหลักสูตรถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของการบริหารงานวิชาการ เพราะทำหน้าที่เป็นกรอบแนวทางในการจัดระบบการทำงานของสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ (นิวัฒน์ โสพันนาช, 2561) การบริหารงานวิชาการว่าเป็นงานหลักที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษา ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนและประสิทธิผลของสถานศึกษา ผู้บริหารและครูทุกคนจำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบวางแผนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ และมีความชัดเจนในการทำงานร่วมกัน อีกทั้งต้องมีการปรับปรุงและพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการอย่างต่อเนื่องให้ทันสมัย มีประสิทธิภาพ และเกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุดต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน และสอดคล้องกับ (ดอกฝ้าย ทัศเกตุ. 2553) ได้กล่าวว่า สถานศึกษาต้องนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการปรับปรุง หลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของสถานศึกษา รวมถึงการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการศึกษาให้มีความยืดหยุ่นตามสถานการณ์

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย จากการรายงานผลการศึกษาสถิติผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน Ordinary Nation Education Testing (O-NET) ระหว่างปีการศึกษาของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า วิชาภาษาไทย วิชาภาษาอังกฤษ วิชาวิทยาศาสตร์ ค่าสถิติพื้นฐานภาพรวมต่ำกว่าปีที่ผ่านมา และวิชาคณิตศาสตร์ค่าสถิติพื้นฐานภาพรวม สูงกว่าปีที่ผ่านมา และของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่า วิชาภาษาไทยค่าสถิติพื้นฐานภาพรวม 43.69 วิชาสังคมศึกษาฯค่าสถิติพื้นฐานภาพรวม 34.51 วิชาภาษาอังกฤษค่าสถิติพื้นฐานภาพรวม 24.34 วิชาคณิตศาสตร์ค่าสถิติพื้นฐานภาพรวม 19.80 วิชาวิทยาศาสตร์ค่าสถิติพื้นฐานภาพรวม 29.58 จากสภาพปัญหาดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยได้ทราบสภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงหาแนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย ที่มีผลคะแนนเฉลี่ยต่ำให้ยกระดับผลสัมฤทธิ์คะแนน O-NET ให้สูงขึ้น อันแสดงถึงการพัฒนาผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย

ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาทักษะการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ จึงเป็นภารกิจสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา โดยแนวคิดแนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการงานวิชาการได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากต้นแบบสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จสู่การปฏิบัติจริง ในสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของภาวิดา ธาราศรีสุทธิ (2550) พบว่า งานวิชาการเป็นตัวบ่งชี้คุณภาพและความสำเร็จของสถานศึกษา พิจารณาจากคุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ การพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรใหม่ให้มีความเหมาะสม ทันสมัย และเกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุดต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน เนื่องจากการบริหารงานวิชาการมีเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกชนิด ในโรงเรียน การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งหวังเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนางานวิชาการไปสู่ความเป็นเลิศ และยกระดับคุณภาพงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพสูงยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับทักษะการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย

2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาระดับทักษะการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ผู้บริหารและครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย จำนวน 27 โรงเรียน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 71 คน และครูจำนวน 995 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 1,066 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 19 คน และครู จำนวน 266 คน รวม 285 คน ได้มาโดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครซี่และมอร์แกนและวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิตามสัดส่วนของผู้บริหารสถานศึกษาและครู

2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

ได้แก่ แบบสอบถามระดับทักษะการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย ตำแหน่ง ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงานลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามระดับทักษะการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย ประกอบด้วยทักษะ 5 ด้าน จำนวน 49 ข้อ

3. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระดับทักษะการบริหารงานวิชาการ

2. กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยแบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ 1) ทักษะด้านเทคนิค 2) ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ 3) ทักษะด้านความคิดรวบยอด 4) ทักษะด้านการเรียนและการสอน 5) ทักษะด้านการใช้เทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล

3. กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

4. สร้างแบบสอบถามฉบับร่างตามนิยามศัพท์เฉพาะแล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาและปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

5. นำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญเครื่องมือการวิจัย จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดได้มาจากวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

6. นำแบบประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาที่ผู้เชี่ยวชาญประเมินแล้ว มาตรวจให้คะแนนโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) จากนั้นได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out)

7. จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยจัดส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์และแบบสอบถามระดับทักษะการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย เพื่อขอความอนุเคราะห์และขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง

2. ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมา

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยใช้ความถี่ และค่าร้อยละ

2. ข้อมูลเกี่ยวกับระดับทักษะการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย วิเคราะห์โดยค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

6. สถานที่ทำการวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 10 โรงเรียน ประกอบด้วย โรงเรียนสวรรค์อนันต์วิทยา โรงเรียนอุดมดรุณี โรงเรียนสุโขทัยวิทยาคม โรงเรียนเมืองเชลียง โรงเรียนศรีสำโรงชนูปถัมภ์ โรงเรียนศรีนคร โรงเรียนบ้านแก่งวิทยา โรงเรียนท่าชัยวิทยา โรงเรียนหนองกลับวิทยา โรงเรียนหนองปลาหมอวิทยาคม

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย

1. ขอบเขตกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

คือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษาจำนวน 3 คน โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดคุณสมบัติ คือ 1) มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป ด้านการบริหารการศึกษา 2) เป็นผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีวิทยฐานะระดับชำนาญการพิเศษขึ้นไป 3) ปัจจุบันเป็นผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนที่ผ่านการประเมินภายนอกรอบที่ 3 ในระดับดีเลิศขึ้นไป 4) เป็นสถานศึกษาแบบอย่างที่ดี Best Practices การบริหารจัดการหลักสูตรที่ส่งเสริมความเป็นเลิศ ตอบสนองความถนัดและศักยภาพความต้องการผู้เรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย 5) เป็นโรงเรียนที่มีผลงานดีเด่นด้านวิชาการที่เป็นที่ยอมรับ เช่น ได้รับรางวัลทรงคุณค่า Obec Awards 6) และมีผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติ (O-NET) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในระดับสูง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi- structuredInterview) แบบปลายเปิด ที่สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ลักษณะเป็นแบบเติมคำตอบ ได้แก่ ชื่อสกุล ตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน สถานที่ทำงาน

ตอนที่ 2 เป็นกรอบประเด็นคำถามที่จะใช้สัมภาษณ์ซึ่งจัดเรียงไว้ตามลำดับก่อนหลัง เป็นคำถามที่ต่อเนื่องและรวมด้วยคำถามทั่วไปเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย โดยนำระดับทักษะการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จากแบบสอบถามในขั้นตอนที่ 1 โดยวิเคราะห์เลือกจากข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรกในแต่ละด้าน เพื่อนำมากำหนดเป็นประเด็นในการสัมภาษณ์

3. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการสอบถามเกี่ยวกับระดับทักษะการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย มาวิเคราะห์โดยใช้ความถี่เลือกจากข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรกในแต่ละด้าน มาใช้เพื่อสร้างกลุ่มคำถามที่จะสัมภาษณ์

2. ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

3. สร้างแบบสัมภาษณ์ที่มีกลุ่มคำถามครอบคลุมเนื้อหาและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ นิยามศัพท์เฉพาะและกรอบแนวคิดของการวิจัยแนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ

4. นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแล้ว เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา พิจารณาให้ความเห็นชอบ

5. ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยขอหนังสือจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเข้าสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษา รวมจำนวน 3 คน

2. ผู้วิจัยทำการติดต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อเตรียมการสัมภาษณ์โดยการนัดหมาย วัน เวลา และสถานที่จะสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าพร้อมส่งประเด็นที่จะสัมภาษณ์ให้กลุ่ม

3. ผู้วิจัยนำเสนอแนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาเสนอแนะ

4. จัดพิมพ์แนวทางฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้กับกลุ่มเป้าหมาย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาจัดกระทำข้อมูลและสรุปข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์ประยุกต์กับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพร้อมสรุปอุปนัยได้แนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศกับกลุ่มเป้าหมาย ในการยกระดับแนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย

6. สถานที่ทำการวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 3 โรงเรียน ประกอบด้วย โรงเรียนสวรรค์อนันต์วิทยา โรงเรียนอุดมดรุณี และโรงเรียนสุโขทัยวิทยาคม

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับทักษะการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับทักษะการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย ตามความเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครู

ข้อที่	ระดับทักษะการบริหารงานวิชาการ	ระดับความคิดเห็น			อันดับ
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	
1.	ทักษะด้านเทคนิค	4.38	.295	มาก	1
2.	ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์	4.30	.340	มาก	5
3.	ทักษะด้านความคิดรวบยอด	4.33	.317	มาก	4
4.	ทักษะด้านการเรียนและการสอน	4.36	.324	มาก	2
5.	ทักษะด้านการใช้เทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล	4.32	.322	มาก	3
	รวม	**4.34**	**.320**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า ระดับทักษะการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย ตามความเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.34, S.D. = 0.32) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ทักษะด้านเทคนิค ($\bar{X}$=4.38, S.D. = 0.29) รองลงมาทักษะด้านการเรียนและการสอน ($\bar{X}$=4.36, S.D. = 0.32) ทักษะด้านความคิดรวบยอด ($\bar{X}$=4.33, S.D. = 0.31) ทักษะด้านการใช้เทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล ($\bar{X}$=4.32, S.D. = 0.32) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ($\bar{X}$=4.30, S.D. = 0.34) ซึ่งมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย

จากการศึกษาโรงเรียนที่มีแนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ จากโรงเรียนต้นแบบ 3 แห่ง พบว่า การบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศที่มีประสิทธิภาพในแต่ละองค์ประกอบของทักษะการบริหารงานวิชาการ โดยสามารถ สังเคราะห์ลักษณะเด่นได้ดังนี้

2.1 แนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศด้านเทคนิค มีแนวทางโดยใช้วงจรคุณภาพ PDCA เป็นฐานเริ่มจากการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารวิชาการของโรงเรียนที่ประกอบด้วยตัวแทน

ผู้บริหาร หัวหน้ากลุ่มฝ่ายวิชาการ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ และตัวแทนเครือข่าย เพื่อกำหนดเป้าหมายขององค์กรที่ชัดเจน ลำดับความสำคัญของภาระงานตามกลยุทธ์ที่กำหนดไว้โดยเริ่มจากการจัดทำแผนพัฒนาวิชาการระยะยาวและแผนปฏิบัติการประจำปีให้สอดคล้องกับนโยบายและบริบทของโรงเรียน

2.2 แนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศด้านมนุษยสัมพันธ์ มีแนวทางยึดหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมกันกำหนดเป้าหมาย เปิดโอกาสให้ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และเครือข่ายภายนอกเข้ามามีบทบาทในการวางแผนและพัฒนางานวิชาการ ผ่านการประชุม การจัดกิจกรรม ในส่วนของรูปแบบการนิเทศแบบกัลยาณมิตร เน้นการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการใช้หลักการ Put the right man on the right job โดยวิเคราะห์สมรรถนะCompetency ความถนัด และภาระงานของครูแต่ละคน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

2.3 แนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศด้านความคิดรวบยอด มีแนวทางดำเนินการ ชี้แนะและเป็นพี่เลี้ยง Coaching and Mentoring เช่น การนิเทศชั้นเรียน การตรวจแผนการจัดการเรียนรู้ การสะท้อนผลหลังสอน สร้างระบบประเมินผลที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาวิทยฐานะ วPA เพื่อให้ครูเห็นว่าการประเมินคือการพัฒนาวิชาชีพ และกำหนดวิสัยทัศน์ที่มองภาพรวม ทักษะศตวรรษที่ 21 เข้ากับอัตลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น มุ่งความเป็นเลิศทางวิชาการ ควบคู่การอนุรักษ์ภูมิปัญญา ก้าวไกลสู่สากล สื่อสารวิสัยทัศน์ให้บุคลากรทุกคนรับทราบและเข้าใจตรงกัน

2.4 แนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศด้านการเรียนและการสอน มีแนวทางแผนโครงการสนับสนุนการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ In-house Training ด้าน EdTech ที่ครูสามารถนำไปใช้ได้จริง เช่น การใช้ แอปพลิเคชันสำหรับ Active Learning Padlet, Canva, หรือ แพลตฟอร์ม AI เพื่อการศึกษา รวมทั้งส่งเสริมให้ครูใช้ ICT เป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ จัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของห้องเรียนให้เป็น Smart Classroom ที่มีจออัจฉริยะ Smart TV และจุดเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตที่พร้อมใช้งานที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ทั้งในรูปแบบ On-site และ Online

2.5 แนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศด้านการใช้เทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล มีแนวทาง การจัดวางระบบและช่องทางการสื่อสารดิจิทัลเชิงรุกของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบทั้งการประชาสัมพันธ์ภายนอกและการประสานงานภายใน การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและระบบเครือข่ายสารสนเทศในการมอบหมายงาน ติดตามความก้าวหน้า และรายงานผลการดำเนินงานวิชาการอย่างรวดเร็ว โดยมุ่งพัฒนาระบบบริหารจัดการสถานศึกษาให้เป็นองค์กรดิจิทัลโดยการพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางของสถานศึกษาที่เชื่อมโยงข้อมูลทุกงานระบบไว้ในแหล่งเดียวกัน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การศึกษาระดับทักษะการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย พบว่า เมื่อพิจารณาจากตามความเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากการกำหนดนโยบายของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย ที่มีเป้าประสงค์ให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนา ส่งเสริม สนับสนุน ให้เป็นมืออาชีพในการยกระดับคุณภาพการศึกษา รวมถึงบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนางานวิชาการอย่างต่อเนื่อง เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ย การจัดลำดับรายด้าน

พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ทักษะด้านเทคนิค ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษามีการวางแผนการทำงาน การประสานงาน การกำกับติดตามงานวิชาการที่เป็นระบบ รองลงมา คือ ทักษะด้านการเรียนและการสอน ทั้งนี้เป็นเพราะ ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างเสริมบรรยากาศการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน ทักษะด้านความคิดรวบยอด ทั้งนี้เป็นเพราะ ผู้บริหารสถานศึกษามีการนิเทศ ติดตาม วัดผล และประเมินผลการดำเนินงาน ทักษะด้านการใช้เทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล ทั้งนี้เป็นเพราะ ผู้บริหารสถานศึกษานำเทคโนโลยีมาใช้ในการสื่อสารและสั่งการในการบริหารงานวิชาการเพื่อความสะดวกและรวดเร็ว และทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ทั้งนี้เป็นเพราะ ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถทำงานวิชาการร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปรีตา ตรีธวัช และถนอมวรรณ ประเสริฐเจริญสุข (2556: 160–167) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความคาดหวังของครูต่อทักษะทางการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า ความคาดหวังต่อทักษะทางการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ทักษะด้านมนุษย์ ทักษะด้านมโนทัศน์ และทักษะด้านเทคนิค ตามลำดับ โดยผู้บริหารสถานศึกษานำเทคนิคการบริหารจัดการวางระบบที่ชัดเจนทั้งด้านการบริหารคนด้วยความเข้าใจและมีส่วนร่วมนำไปใช้ได้จริง

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 แนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย พบว่า ด้านเทคนิค ชี้ให้เห็นว่า การนำวงจร PDCA และกระบวนการ PLC มาขับเคลื่อนร่วมกับการตั้งคณะกรรมการและพัฒนาระบบสารสนเทศส่วนกลาง ช่วยสร้างระบบงานวิชาการที่มีเป้าหมายชัดเจน สอดคล้องกับบริบท และลดความซ้ำซ้อนอย่างเป็นรูปธรรม ด้านมนุษย์สัมพันธ์ การบริหาร แบบมีส่วนร่วมและการนิเทศแบบกัลยาณมิตร สะท้อนให้เห็นถึงการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้าง โปร่งใส ตลอดจนการวิเคราะห์สมรรถนะ (Competency) เพื่อวางคนให้เหมาะกับงาน ซึ่งช่วยส่งเสริมความร่วมมือและพัฒนาวิชาชีพอย่างยั่งยืน ด้านความคิดรวบยอด การปรับเปลี่ยนจากการนิเทศเชิงตรวจสอบเป็นการชี้แนะ (Coaching & Mentoring) ที่เชื่อมโยง กับระบบ วPA ช่วยผลักดันให้ครูเห็นคุณค่าของการพัฒนาวิชาชีพ ควบคู่กับการขับเคลื่อนสถานศึกษาผ่านวิสัยทัศน์ที่ผสานอัตลักษณ์ท้องถิ่นสู่ระดับสากล ด้านการเรียนและการสอน การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการด้าน EdTech และ AI ร่วมกับการลงทุน ในโครงสร้างพื้นฐานอย่าง Smart Classroom แสดงให้เห็นถึงความพร้อมในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนรู้สู่ Active Learning ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านการใช้เทคโนโลยีและดิจิทัล การพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางแบบ Real-time และการผลักดันนโยบายไร้กระดาษ (Paperless) เป็นตัวบ่งชี้สำคัญถึงการทรานส์ฟอร์มสถานศึกษาไปสู่องค์กรดิจิทัลเชิงรุก ที่ช่วยลดภาระงานเอกสารและเพิ่มความรวดเร็วในการบริหารจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอุดม ชูลีวรรณ (2559) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาระบบการบริหารคุณภาพโรงเรียนมัธยมศึกษาสู่ความเป็นเลิศระดับสากล พบว่า ระบบที่ 1 การนำองค์การ ระบบที่ 2 การวางแผนกลยุทธ์ ระบบที่ 3 การบริหารที่มุ่งเน้นผู้เรียน ระบบที่ 4 การจัดสารสนเทศและการจัดการความรู้ ระบบที่ 5 การพัฒนาบุคลากร ระบบที่ 6 ระบบการเรียนการสอนเชื่อมโยงกับระบบการพัฒนาบุคลากร โดยผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำผลลัพธ์การดำเนินงานจากทั้ง 6 ระบบนำไปประยุกต์วางแผนและใช้ได้จริง ทั้งนี้พบข้อสรุปจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถในการบูรณาการทักษะการบริหารทั้ง 5 ด้านมาใช้ขับเคลื่อนงานวิชาการอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ ผู้บริหารไม่ได้มองทักษะด้านเทคนิค มนุษยสัมพันธ์ ความคิด

รวบยอด การเรียนการสอน หรือการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแยกจากกัน แต่สามารถหลอมรวมทักษะเหล่านี้เข้าด้วยกันในการวางแผน ยุทธศาสตร์ และการลงมือปฏิบัติได้จริง

ขอเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย ควรนำทักษะการบริหารงานวิชาการทั้ง 5 ด้าน ที่พัฒนาขึ้นนี้ไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน และสามารถนำแนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ แนวทางที่พัฒนาขึ้นมีความครบถ้วนในทุกด้านของทักษะการบริหารงานวิชาการด้านเทคนิค ดำเนินงานโดยใช้วงจรคุณภาพ PDCA เป็นฐานร่วมกับการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน โดยนำความรู้ เทคนิค วิธีการ เครื่องมือ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ยึดหลัก เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา เปิดโอกาสให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมจากล่างขึ้นบนเปิดรับฟังความคิดเห็นจากสภานักเรียน เครือข่ายผู้ปกครอง ชุมชน และคณะกรรมการสถานศึกษา ก่อนนำมาหลอมรวมผสานกับนโยบายส่วนกลาง ด้านความคิดรวบ ยอด ขับเคลื่อนผ่านกระบวน PLC พร้อมเชื่อมโยงระบบการประเมินผลเข้ากับการพัฒนาวิทยฐานะตามข้อตกลง วPA อย่างเป็นกัลยาณมิตร กำหนดวิสัยทัศน์สู่ความเป็นเลิศ มีการมองภาพรวมอย่างเป็นระบบที่ผสานรวมสมรรถนะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และนโยบายส่วนกลาง เข้ากับความคาดหวังของชุมชนและอัตลักษณ์ที่โดดเด่น ด้านการเรียนและการสอน ผู้บริหารได้ขับเคลื่อนผ่านการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการในสถานศึกษา ด้านเทคโนโลยีการศึกษา เช่น Padlet, Canva และแพลตฟอร์ม AI เพื่อพัฒนาองค์กรให้ทันสมัย และมีประสิทธิภาพการเรียนการสอนมากขึ้น ด้านการใช้เทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล มุ่งยกระดับสถานศึกษาไปสู่องค์กรดิจิทัล กำหนดช่องทางเชิงรุกอย่างชัดเจน และลดความซ้ำซ้อน ทั้งกลุ่ม LINE งานวิชาการ, Facebook Page, แอปพลิเคชัน และเข้าถึงข้อมูลแบบ Real-time บนระบบบริหารจัดการที่มีแดชบอร์ดติดตาม รวมทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐานได้พัฒนาอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง Wi-Fi ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ในการใช้งาน

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์เรื่องการพัฒนาทักษะการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาจากอาจารย์ที่ปรึกษาและคณาจารย์สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ที่ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ตลอดการศึกษา ขอขอบพระคุณผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งครอบครัวที่ให้กำลังใจและสนับสนุนด้วยดีเสมอมา

เอกสารอ้างอิง

ดอกฝ้าย ทัศเกตุ. (2553). แนวทางการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขยายโอกาส อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

นิวัฒน์ โสพันนา. (2561). กลยุทธ์การบริหารวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

ปรีดา ตรีธวัช, และ ถนอมวรรณ ประเสริฐเจริญสุข. (2556). ความคาดหวังของครูต่อทักษะทางการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25. *วารสารศึกษาศาสตร์ ฉบับวิจัยบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 7*(3), 160–167.

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ. (2550). *การจัดและการบริหารงานวิชาการ.* สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อธิวัฒน์ พันธ์รัตน์. (2562). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

อุดม ชูลีวรรณ (2559). รูปแบบการพัฒนาระบบการบริหารคุณภาพโรงเรียนมัธยมศึกษาสู่ความเป็นเลิศระดับสากล. [ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

แนวทางการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

Guidelines for Early Childhood Academic Administration in Schools under the Phrae Primary Educational Service Area Office 2

อานุภาพ ปัญญาเฉียบ* เชาวฤทธิ์ จั่นจีน และทินกฤตพัชร์ รุ่งเมือง
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
*corresponding author e-mail: anuparp.p@pongtakam.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 2) ศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัย เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูปฐมวัย จำนวน 142 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดัชนีความต้องการจำเป็น และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า สภาพที่เป็นอยู่โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.00) และสภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.91) ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้มีความต้องการจำเป็นสูงสุด (PNI = 0.24) แนวทางการบริหารงานวิชาการประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตรเน้นการมีส่วนร่วมและการพัฒนาอย่างต่อเนื่องใช้ข้อมูลสารสนเทศ ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ส่งเสริม Active Learning ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้มุ่งใช้เทคโนโลยี สื่อที่เหมาะสมกับพัฒนาการ ด้านการประเมินพัฒนาการเน้นการประเมินตามสภาพจริง ติดตามรายบุคคล และด้านการนิเทศการศึกษาที่เน้นการนิเทศแบบกัลยาณมิตร สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

คำสำคัญ : การบริหารวิชาการ ปฐมวัย ความต้องการจำเป็น

Abstract

This research aimed to: 1) investigate the current and desirable conditions of academic administration in early childhood education in schools under the Phrae Primary Educational Service Area Office 2; and 2) develop guidelines for academic administration in early childhood education. A mixed-methods research design was employed. The sample consisted of 142 school administrators and early childhood teachers. The research instruments included questionnaires and interview forms. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, the Modified Priority Needs Index (PNI), and content analysis. The findings revealed that the overall current condition of academic administration was at a high level ($\overline{X}$ = 4.00), while the overall desirable condition was at the highest level ($\overline{X}$ = 4.91). The aspect of instructional media and learning resources showed the highest priority need (PNI = 0.24). The guidelines for academic

administration in early childhood education comprised five dimensions. Curriculum administration emphasized stakeholder participation, continuous improvement, and the use of information systems. Learning experience management focused on promoting Active Learning. Instructional media and learning resources emphasized the integration of technology and developmentally appropriate materials. Developmental assessment focused on authentic assessment and individual learner monitoring. Educational supervision emphasized collegial supervision and the establishment of Professional Learning Communities (PLCs).

Keywords : Academic administration, Early Childhood, Priority Needs

บทนำ

เด็กปฐมวัยเป็นช่วงวัยที่สำคัญที่สุดของการพัฒนามนุษย์ เนื่องจากเป็นช่วงที่สมองและศักยภาพการเรียนรู้เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว การส่งเสริมและพัฒนาเด็กในช่วงวัยนี้จึงถือเป็นการวางรากฐานสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และความมั่นคงของประเทศในอนาคต ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนตั้งแต่วัยแรกเริ่ม โดยกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาที่เกี่ยวข้อง อาทิ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และแผนการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะและทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 จึงมุ่งพัฒนาเด็กให้มีพัฒนาการอย่างสมดุลครบทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และพร้อมต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (การุณ สกุลประดิษฐ์, 2560) การบริหารงานวิชาการเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา โดยเฉพาะระดับปฐมวัยที่มุ่งพัฒนาเด็กแบบองค์รวมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การศึกษาภาคบังคับ การดำเนินงานจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายในการวางแผน ปฏิบัติ และพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 มีโรงเรียนที่จัดการศึกษาระดับปฐมวัยจำนวนมาก และได้กำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนให้สอดคล้องกับทักษะในศตวรรษที่ 21 อย่างไรก็ตาม จากรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษาพบว่าการดำเนินงานยังประสบปัญหาและข้อจำกัดหลายประการ เช่น เด็กบางส่วนมีพัฒนาการไม่สมวัยการขาดแคลนครูปฐมวัยที่มีคุณวุฒิเฉพาะทาง งบประมาณไม่เพียงพอ และข้อจำกัดในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยเฉพาะในโรงเรียนขนาดเล็กที่มีการจัดการเรียนการสอนแบบคละชั้น เช่น นักเรียนชั้นอนุบาล 2 และอนุบาล 3 เรียนรวมกันในห้องเดียวและมีครูประจำชั้นเพียงคนเดียว ส่งผลให้การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ไม่สามารถตอบสนองพัฒนาการตามวัยของเด็กได้อย่างเต็มศักยภาพ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2, 2567)

จากการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การบริหารงานวิชาการเป็นภารกิจสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพผู้เรียน โดยเฉพาะระดับปฐมวัยซึ่งเป็นช่วงวัยแห่งการวางรากฐานการพัฒนามนุษย์ งานวิจัยของ สุพรรษา ใจอารีย์ และคณะ (2561), จุฑารัตน์ เพ็ชรแสนงาม (2563), จิตรวรรณ เอกพันธ์ (2562), รวีวรรณ ทิพยานนท์ (2564) งานวิจัยส่วนใหญ่มีข้อค้นพบสอดคล้องกันว่า การบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยที่มี

ประสิทธิภาพควรครอบคลุม 5 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตร การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ การประเมิน และ การนิเทศ ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่ผ่านมาโดยส่วนใหญ่มุ่งศึกษาการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในภาพรวม ขณะที่การศึกษาที่มุ่งเน้นการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยโดยเฉพาะยังมีจำกัด แม้ว่าจะมีงานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาจำนวนมาก แต่ยังขาดการศึกษาที่มุ่งเน้นการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยในบริบทเฉพาะพื้นที่ โดยเฉพาะในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 ซึ่งมีความหลากหลายทั้งด้านขนาดโรงเรียน สภาพชุมชน และทรัพยากรทางการศึกษา ส่งผลให้ยังขาดแนวทางการบริหารงานวิชาการที่ชัดเจนและเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ อันเป็นช่องว่างทางองค์ความรู้ที่ควรได้รับการศึกษาและพัฒนา

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับสภาพที่เป็นอยู่ สภาพที่พึงประสงค์ และแนวทางการบริหารงานวิชาการที่เหมาะสม เป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ และตอบสนองต่อนโยบายการศึกษาของประเทศในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2
2. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ผู้วิจัยได้กำหนดระยะดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรของการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษาแพร่เขต 2 จำนวน 220 คน กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากสูตรของยามาเน่ (Yamane, 1973) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และมีความคาดเคลื่อนร้อยละ 5 โดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified random sampling) จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 142 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพที่เป็นอยู่ และสภาพที่ควรจะเป็นของการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 ประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ได้แก่ อายุ ตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน

ตอนที่ 2 สอบถามระดับสภาพที่เป็นอยู่ และสภาพที่ควรจะเป็นในการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 และมีลักษณะเป็นการสอบถามที่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามตอบคำถามข้อมูล 2 ทาง คือสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็น จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านหลักสูตร 2. ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ 3. ด้านสื่อ และแหล่งเรียนรู้ 4. ด้านการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย 5. ด้านการนิเทศการศึกษา

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด

3. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

1. ศึกษาหลักการ แนวคิด และวิธีการสร้างแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าจากเอกสารและตำราเกี่ยวกับการสร้างเครื่องมือการวิจัย

2. วิเคราะห์องค์ประกอบขอบข่ายการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

3. สร้างแบบสอบถามสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยที่สอดคล้องและครอบคลุมนิยามศัพท์เฉพาะแต่ละด้านของการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยโดยยึดหลักการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

4. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง

5. นำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญเครื่องมือการวิจัย จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง เชิงเนื้อหา โดยผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดได้มาจากวิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยมีคุณสมบัติคือเป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษามาแล้ว ไม่ต่ำกว่า 5 ปี มีคุณวุฒิทางการบริหารการศึกษาหรือการวิจัยและประเมินผลการศึกษาในระดับปริญญาโทขึ้นไป มีตำแหน่งทางวิชาการในหน่วยงานทางการศึกษาตั้งแต่ระดับชำนาญการพิเศษขึ้นไป

6. นำแบบประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาที่ผู้เชี่ยวชาญประเมินแล้ว มาตรวจให้คะแนนโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ได้เท่ากับ 0.95 จากนั้นได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ ในโรงเรียนสังกัด สพป. แพร่ เขต 1 มีผลการทดลองได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.992

7. จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ถึงโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 เพื่อขอความอนุเคราะห์และขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง

2. จัดส่งแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลกับประชากรที่กำหนดไว้ จำนวน 142 คน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนระดับปฐมวัยโรงเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีความต้องการจำเป็นในการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยสังกัดโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 โดยได้รับแบบสอบถามกลับคืนจำนวน 142 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

3. ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากโรงเรียนและตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามระเบียบวิธีทางสถิติ ดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยใช้ความถี่ และค่าร้อยละ

2. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพที่เป็นอยู่ และสภาพที่ควรจะเป็นในการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยสังกัดสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

2.1 วิเคราะห์โดยใช้การหาความต้องการจำเป็น โดยใช้สูตรการคำนวณ Priority Need Index

2.2 วิเคราะห์ข้อมูล โดยวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 2 หาแนวทางการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยสังกัดโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอน ไว้ดังนี้

1. ขอบเขตกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารการศึกษาจำนวน 1 คน ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 2 คน ศึกษานิเทศก์จำนวน 2 คน ครูผู้สอนระดับปฐมวัยจำนวน 2 คน รวมทั้งหมดจำนวน 7 คน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยกำหนดคุณสมบัติ คือ เป็นผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ ครูผู้สอนระดับปฐมวัยที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัย และมีประสบการณ์ด้านการบริหารงานวิชาการไม่ต่ำกว่า 5 ปี เป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษาและสาขาที่เกี่ยวข้อง มีวิทยฐานะระดับชำนาญการพิเศษขึ้นไป

2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi- structured Interview) แบบปลายเปิดที่สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ประกอบด้วย 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ชื่อสกุล ระดับการศึกษาสาขาการศึกษา ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง และประสบการณ์การปฏิบัติงาน

ตอนที่ 2 เป็นกรอบประเด็นคำถามที่จะใช้สัมภาษณ์ซึ่งจัดเรียงไว้ตามลำดับก่อนหลังเป็นคำถามที่ต่อเนื่องและรวมด้วยคำถามทั่วไปเกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัย โดยนำระดับสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นจากแบบสอบถามในระยะที่ 1 มาหาค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index: PNI Modified) สูงสุด 3 ลำดับแรกของแต่ละด้าน เพื่อนำมากำหนดเป็นประเด็นในการสัมภาษณ์

3. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

3.1 นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการสอบถามเกี่ยวกับสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในระยะที่ 1 ของการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยสังกัดโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 มาวิเคราะห์หาค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (PNI) เลือกค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นสูงสุด 3 ลำดับแรกของแต่ละด้าน มาใช้เพื่อสร้างกลุ่มคำถามที่จะสัมภาษณ์

3.2 ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

3.3 สร้างแบบสัมภาษณ์ที่มีกลุ่มคำถามครอบคลุมเนื้อหาและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์องค์ประกอบและตัวชี้วัดของทางการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัย

3.4 นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแล้ว เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา พิจารณาให้ความเห็นชอบ

3.5 ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลการตามขั้นตอน ดังนี้

4.1 ขอหนังสือจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเข้าสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ ครูผู้สอนระดับปฐมวัย จำนวน 7 คน

4.2 ผู้วิจัยทำการติดต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อเตรียมการสัมภาษณ์โดยการนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ที่จะสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าพร้อมส่งประเด็นที่จะสัมภาษณ์ให้กลุ่มเป้าหมาย

4.3 นำเสนอแนวทางให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาเสนอแนะ

4.4 จัดพิมพ์แนวทางฉบับสมบูรณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาตรวจสอบความน่าเชื่อถือและความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูลโดยความน่าเชื่อถือของข้อมูลใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูลและตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูลแล้วนำข้อมูลไปวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์ประยุกต์กับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพร้อมสรุปอุปนัยได้การบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัย ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีความต้องการจำเป็นในการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยสังกัดโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยสังกัดโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2และค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (PNI)

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยสังกัดโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 และค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (PNI)

รายการ	สภาพที่เป็นอยู่			สภาพที่ควรจะเป็น			PNI	ลำดับ
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล		
1. ด้านหลักสูตร	4.011	0.768	มาก	4.879	0.335	มากที่สุด	0.221	5
2. ด้านการจัดประสบการณ์ การเรียนรู้	4.011	0.746	มาก	4.915	0.283	มากที่สุด	0.225	4
3. ด้านสื่อ และแหล่งเรียนรู้	3.952	0.691	มาก	4.906	0.310	มากที่สุด	0.241	1
4. ด้านการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย	4.009	0.747	มาก	4.925	0.274	มากที่สุด	0.228	2
5. ด้านการนิเทศการศึกษา	4.017	0.726	มาก	4.931	0.259	มากที่สุด	0.227	3
รวม	**4.00**	**0.736**	**มาก**	**4.911**	**0.292**	**มากที่สุด**	**0.228**	

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพที่เป็นอยู่ของการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.00, S.D. = 0.736) สภาพที่ควรจะเป็นของการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.911, S.D. = 0.292) ทั้งนี้พิจารณาค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI) ของสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นของการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 ที่เป็นรายด้าน เรียงลำดับจากสูงไปหาต่ำ 3 ลำดับแรก ได้แก่ ด้านสื่อ และแหล่งเรียนรู้ (PNI = 0.241) รองลงมา คือ ด้านการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย (PNI = 0.228) และด้านการนิเทศการศึกษา (PNI = 0.227) ตามลำดับ

2. ผลการศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยสังกัดโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 จากการศึกษาจาก ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ ครูผู้สอนระดับปฐมวัย ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัย พบว่า การบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพในแต่ละขอบข่ายของงานวิชาการระดับปฐมวัย โดยสามารถสังเคราะห์ลักษณะเด่นได้ดังนี้

2.1 ด้านหลักสูตร ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครู ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้เกี่ยวข้องในการสำรวจความ พึงพอใจและพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง โดยใช้ข้อมูลสารสนเทศและวงจร PDCA เป็นฐานในการปรับปรุงคุณภาพหลักสูตร สถานศึกษาควรสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรผ่านการประชุมและการสื่อสารที่หลากหลาย พร้อมทั้งกำหนดระบบติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบผ่านการนิเทศ PLC และการประเมินตามสภาพจริง เพื่อนำผลไปพัฒนาการจัดประสบการณ์และยกระดับคุณภาพเด็กปฐมวัยให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนและชุมชน

2.2 ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างโรงเรียน หน่วยงานราชการ ผู้ปกครอง และชุมชน ในการบูรณาการทรัพยากร องค์ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพัฒนาการเด็ก โดยสนับสนุนให้ครูจัดประสบการณ์แบบ Active Learning และ Project-Based Learning ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง เน้นการเล่น การลงมือปฏิบัติ และการเรียนรู้จากบริบทชุมชน พร้อมเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการวางแผน ดำเนินงาน ติดตาม และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างรอบด้านและเหมาะสมตามวัย

2.3 ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ ควรนำเทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือเสริมการเรียนรู้อย่างเหมาะสมกับวัย ควบคู่กับการเรียนรู้ผ่านการเล่น การลงมือปฏิบัติ และประสบการณ์ตรง โดยจัดหาสื่อที่หลากหลาย ปลอดภัย และสอดคล้องกับพัฒนาการเด็ก เช่น สื่อธรรมชาติ สื่อท้องถิ่น และสื่อสร้างสรรค์ พร้อมส่งเสริมให้ครูพัฒนาการใช้และผลิตสื่ออย่างสร้างสรรค์ นอกจากนี้ควรกำหนดระบบดูแล บำรุงรักษา ตรวจสอบ และพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยเปิดโอกาสให้ครู ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

2.4 ด้านการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย ควรกำหนดระบบเฝ้าระวังและติดตามพัฒนาการเด็กรายบุคคลอย่างต่อเนื่อง โดยใช้การประเมินตามสภาพจริงผ่านการสังเกต บันทึกพฤติกรรม แฟ้มสะสมงาน และกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ครอบคลุมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน พร้อมจัดทำคู่มือการประเมินที่ชัดเจนและเป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อนำผลประเมินไปวางแผนพัฒนาและช่วยเหลือเด็กตามศักยภาพรายบุคคล รวมทั้งสื่อสารข้อมูลร่วมกับผู้ปกครองและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง

2.5 ด้านการนิเทศการศึกษา ควรมุ่งเน้นการนิเทศแบบกัลยาณมิตร โดยแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศที่มีบทบาทชัดเจนและดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ผ่านการให้คำปรึกษา สังเกตชั้นเรียน สะท้อนผล และติดตามพัฒนาอย่างต่อเนื่อง พร้อมส่งเสริมชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และระบบพี่เลี้ยงเพื่อพัฒนาศักยภาพครูและนวัตกรรมการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ นอกจากนี้ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานต้นสังกัดและภายนอกเพื่อร่วมแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดีและยกระดับคุณภาพการศึกษาปฐมวัยอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยสังกัดโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 พบว่า

1.1 การศึกษาสภาพที่เป็นอยู่ในการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และทุกด้านอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ ด้านการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย และด้านการนิเทศการศึกษา สะท้อนให้เห็นว่าสถานศึกษามีการดำเนินงานด้านวิชาการระดับปฐมวัยอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจเป็นผลจากนโยบายที่มุ่งยกระดับคุณภาพการศึกษาและการให้ความสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาต่อการพัฒนางานวิชาการอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ยังพบประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม ได้แก่ ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ และด้านการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย เพื่อยกระดับคุณภาพการบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของวาสนา มากแก้ว (2560) ที่พบว่า สภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนอนุบาลระนองโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการวัดและประเมินผล ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการบริหารหลักสูตร และด้านการนิเทศภายใน มีผลการอยู่ในระดับมาก

1.2 การศึกษาสภาพที่ควรจะเป็นในการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านการนิเทศการศึกษามีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย และด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ สะท้อนให้เห็นถึงความคาดหวังของผู้บริหารและครูในการยกระดับคุณภาพการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในศตวรรษที่ 21 และตอบสนองต่อพัฒนาการของเด็กปฐมวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของจิตรวรรณ เอกพันธ์ (2562) ที่พบว่าด้านการจัดประสบการณ์มีระดับการปฏิบัติสูงที่สุด และด้านสภาพแวดล้อม สื่อ และแหล่งเรียนรู้ มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยในระดับมาก

1.3 การศึกษาความต้องการจำเป็นของการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 พบว่า ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าสถานศึกษายังมีความจำเป็นต้องพัฒนาสื่อ เทคโนโลยี และแหล่งเรียนรู้ให้มีความหลากหลายและสอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ ทรัพยากร และการบริหารจัดการ โดยประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาเร่งด่วน ได้แก่ การนำเทคโนโลยีมาใช้สนับสนุนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การจัดหาสื่อที่ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการสัมผัสและการสำรวจ และการบำรุงรักษาสื่อและแหล่งเรียนรู้ให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งานอยู่เสมอ ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนแนวโน้มการบริหารการศึกษาที่มุ่งพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ให้

สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยีอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของภาณุศักร หงส์ทอง (2562) ที่พบว่าด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้เป็นประเด็นสำคัญที่สถานศึกษาควรได้รับการพัฒนา

2. ผลการศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยสังกัดโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 พบว่า แนวทางที่พัฒนาขึ้นมีความครบถ้วนในทุกองค์ประกอบของงานวิชาการระดับปฐมวัย โดยภาพรวมใช้ขอบข่าย คล้ายคลึงกันในการบริหารงานวิชาการทั้ง 5 ด้าน ซึ่งสอดคล้องกับการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยประกอบด้วย ด้านหลักสูตร ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ด้านสื่อ และแหล่งเรียนรู้ ด้านการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย ด้านการนิเทศการศึกษาดังนี้

2.1 ด้านหลักสูตร สถานศึกษาควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครู ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง โดยใช้ข้อมูลสารสนเ
ทศและกระบวนการ PDCA เป็นฐานในการปรับปรุงคุณภาพหลักสูตร เนื่องจากหลักสูตรปฐมวัยเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาเด็กทุกด้าน การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนและชุมชนจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน นอกจากนี้ การสร้างความเข้าใจร่วมกันผ่านการประชุม การนิเทศ และชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) จะช่วยให้ครูสามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จงรักษ์ จันทร์ขาว (2560) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมของครู ผู้ปกครอง และชุมชนในการพัฒนาหลักสูตร ช่วยให้หลักสูตรสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนและส่งเสริมคุณภาพการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม

2.2 ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อบูรณาการทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การเรียนรู้ของเด็ก โดยสนับสนุนให้ครูจัดกิจกรรมแบบ Active Learning และ Project-Based Learning ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง เนื่องจากเด็กปฐมวัยเรียนรู้ได้ดีที่สุดจากการเล่น การลงมือปฏิบัติ และประสบการณ์ตรง การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับ บริบทชุมชนจะช่วยส่งเสริมพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาอย่างสมดุล อีกทั้งการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการวางแผนและประเมินผลยังช่วยสร้างความต่อเนื่องในการพัฒนาเด็กระหว่างบ้านและโรงเรียน สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และผลการศึกษาของจุฑารัตน์ เพ็ชรแสนงาม (2562) ที่พบว่า การบูรณาการความร่วมมือจากครอบครัวและชุมชน รวมทั้งการใช้บริบทท้องถิ่นเป็นฐานการเรียนรู้ ช่วยให้เด็กปฐมวัยเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมายและพัฒนาการเหมาะสมตามวัย

2.3 ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ สถานศึกษาควรนำเทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลมาใช้สนับสนุนการเรียนรู้อย่างเหมาะสมกับวัย ควบคู่กับการใช้สื่อธรรมชาติ สื่อท้องถิ่น และการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เนื่องจากสื่อและแหล่งเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยกระตุ้นความสนใจและส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัย การใช้สื่อที่หลากหลายและสอดคล้องกับพัฒนาการจะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย อีกทั้งควรส่งเสริมให้ครูสามารถผลิตและพัฒนาสื่อได้อย่างสร้างสรรค์ รวมถึงมีระบบดูแลและบำรุงรักษาสื่ออย่างต่อเนื่อง และเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษาอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับผลการศึกษาของพุทธอักษร ศรีสด. (2563) ที่พบว่า การใช้สื่อดิจิทัลและเทคโนโลยีทางการศึกษาช่วยส่งเสริมพัฒนาการของเด็กได้อย่างเหมาะสม และผลการวิจัยของ ระวีวรรณ ทิพยานนท์ (2564) ที่ชี้ว่า การพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้โดยความร่วมมือของครู ผู้ปกครอง และชุมชน ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

2.4 ด้านการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย สถานศึกษาควรกำหนดระบบติดตามและเฝ้าระวังพัฒนาการเด็กรายบุคคลอย่างต่อเนื่อง โดยใช้การประเมินตามสภาพจริงผ่านการสังเกต บันทึกพฤติกรรม แฟ้มสะสมงาน และกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เนื่องจากการประเมินพัฒนาการควรสะท้อนการพัฒนาเด็กในทุกด้านตามบริบทจริง มากกว่าการมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการเพียงอย่างเดียว การประเมินอย่างต่อเนื่องช่วยให้ครูสามารถวิเคราะห์ศักยภาพ ความต้องการ และวางแผนส่งเสริมพัฒนาการของเด็กได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ควรจัดทำแนวปฏิบัติในการประเมินที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน และสื่อสารผลการประเมินร่วมกับผู้ปกครอง เพื่อสร้างความร่วมมือในการพัฒนาเด็กอย่างต่อเนื่องระหว่างบ้านและโรงเรียน สอดคล้องกับผลการวิจัยของสุภัค โอฬาพิริยกุล (2556) ที่พบว่า การประเมินตามสภาพจริงโดยใช้การสังเกต การบันทึกพฤติกรรม และแฟ้มสะสมงาน ช่วยให้ครูติดตามพัฒนาการเด็กรายบุคคลและนำข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.5 ด้านการนิเทศการศึกษา ควรดำเนินการในรูปแบบกัลยาณมิตร โดยเน้นการให้คำปรึกษา การสะท้อนผลการติดตามพัฒนา และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันผ่านกระบวนการ PLC และระบบพี่เลี้ยง เนื่องจากการนิเทศที่เน้นความร่วมมือและการสนับสนุนทางวิชาชีพช่วยส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพครู ลดความรู้สึกกดดัน และกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ครูแลกเปลี่ยนประสบการณ์แนวปฏิบัติที่ดี และร่วมพัฒนานวัตกรรมการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานภายนอกยังช่วยให้สถานศึกษาได้รับองค์ความรู้และแนวทางพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่หลากหลาย อันนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาปฐมวัยอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับผลการวิจัยของณฐภาส์ รัชตะกุลธำรง (2565) ที่พบว่า การนิเทศแบบกัลยาณมิตรและการใช้กระบวนการ PLC ช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาชีพ และพัฒนาการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของครูได้อย่างต่อเนื่อง

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นอยู่ สภาพที่ควรจะเป็น และศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 มีการดำเนินงานอยู่ในระดับที่ดี แสดงให้เห็นว่าสถานศึกษามีการบริหารจัดการด้านวิชาการที่สนับสนุนการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาสภาพที่พึงประสงค์พบว่ายังมีช่องว่างในการพัฒนางานวิชาการบางประการ โดยเฉพาะด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ ซึ่งเป็นด้านที่มีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนามากที่สุด เพื่อให้สามารถส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็กได้อย่างเหมาะสมตามบริบทของสถานศึกษาและการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

นอกจากนี้ ผลการศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยพบว่า การพัฒนางานวิชาการควรดำเนิน การอย่างเป็นระบบและครอบคลุม 5 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ ด้านการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย และด้านการนิเทศการศึกษา โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง การพัฒนาศักยภาพครู การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการกำกับติดตามอย่างต่อเนื่อง

เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาและตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ สถานศึกษาควรนำแนวทางการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนางาน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การประเมินพัฒนาการตามสภาพจริง หลักสูตรและการนิเทศแบบกัลยาณมิตร โดยระดับห้องเรียน ครูผู้สอนระดับปฐมวัยควรพัฒนาและใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย เหมาะสมกับวัยและความแตกต่างของผู้เรียน โดยส่งเสริมการใช้สื่อจากวัสดุในท้องถิ่น สื่อธรรมชาติ สื่อดิจิทัล และแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ระดับโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ให้เป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาสถานศึกษา พร้อมจัดสรรงบประมาณและสนับสนุนการจัดหา ผลิต และพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดควรกำหนดนโยบายสนับสนุนการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัย โดยจัดสรรงบประมาณ พัฒนาสื่อและเทคโนโลยี ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารและครูปฐมวัย รวมทั้งสร้างระบบนิเทศ ติดตาม และเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาปฐมวัย

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ เรื่อง “แนวทางการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2” สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาจากอาจารย์ที่ปรึกษาและคณาจารย์สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ที่ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ตลอดการศึกษา ขอขอบพระคุณผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งครอบครัวที่ให้กำลังใจและสนับสนุนด้วยดีเสมอมา

เอกสารอ้างอิง

การุณ สกุลประดิษฐ์. (2560). *แนวทางการเขียนรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา.* สำนักทดสอบทางการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

จงรักษ์ จันทร์ขาว. (2560). *การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 2.* รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

จิตรวรรณ เอกพันธ์. (2562). *นวัตกรรมการบริหารวิชาการโรงเรียนเอกชนตามแนวคิดนักคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย.* วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จุฑารัตน์ เพ็ชรแสนงาม. (2563).การบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยของผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงรายเขต 2. *วารสารจัดการปริทัศน์, 20*(1), 70-78.

ณฐภาส์ รัชตะกุลธำรง. (2565). *แนวทางพัฒนาการบริหารวิชาการโรงเรียนอนุบาลเอกชนในกรุงเทพมหานครตามแนวคิดทักษะการ ดูแลตนเองของเด็กปฐมวัย.* [ปริญญามหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาณุศักร หงษ์ทอง. (2562). *รูปแบบการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในกรุงเทพมหานครเพื่อพัฒนาความสามารถในการบริหารจัดการตนเอง (Executive Function: EF) ของเด็กปฐมวัย.* [วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.

พุทธอักษร ศรีสด. (2563). *แนวทางพัฒนาการบริหารวิชาการโรงเรียนปฐมวัยในตำบลตะเบาะ จังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวคิดทักษะชีวิตประชาธิปไตย.* [วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ระวีวรรณ ทิพยานนท์. (2564). *กลยุทธ์การบริหารวิชาการโรงเรียนปฐมวัยตามแนวคิดทักษะสมองเพื่อชีวิตที่สำเร็จ.* [วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วาสนา มากแก้ว. (2560). *แนวทางการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนอนุบาลระนอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระนอง.* [วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2. (2567). *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2566–2570 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2567).* สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2.

สุพรรษา ใจอารีย์, นพรัตน์ ชัยเรือง และ บุรินทร์ภัฏ พรหมมาศ. (2561). *การบริหารวิชาการระดับปฐมวัยในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา.* วารสารนาคบุตร ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, *10* (2), 93–102.

สุภัค โอฬาพิริยกุล. (2556). *การพัฒนารูปแบบการบริหารวิชาการสำหรับโรงเรียนอนุบาล.* [วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต.]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis.* New York: Harper & Row.

แนวทางการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1

Guidelines for Developing Collaborative Network of Schools under Uttaradit Primary Education Area Office 1

นวพล สุวรรณวัฒนสิริ* เชาวฤทธิ์ จั่นจีน และทินกฤตพัชร์ รุ่งเมือง
ครุศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
*corresponding author e-mail: work.with.terk@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา และ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 291 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ อาจารย์มหาวิทยาลัย ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน จำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ 1) แบบสอบถามสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็น เป็นแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 56 ข้อ ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มีค่าเท่ากับ 0.67-1.00 และมีค่าความเชื่อมั่น (α) เท่ากับ 0.99 และ 2) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า สภาพที่เป็นอยู่โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.93) และสภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.61) ความต้องการจำเป็นเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ ($PNI_{modified}$ = 0.180) ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วม ($PNI_{modified}$ = 0.177) ด้านการมีส่วนร่วม ($PNI_{modified}$ = 0.172) และด้านเทคนิคหรือวิธีการพัฒนาสมาชิกเครือข่าย ($PNI_{modified}$ = 0.171) แนวทางการพัฒนาเครือข่ายฯ ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ การสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ การมีวิสัยทัศน์ร่วม การมีส่วนร่วม และเทคนิคหรือวิธีการพัฒนาสมาชิกเครือข่าย

คำสำคัญ : เครือข่ายความร่วมมือ การบริหารสถานศึกษา ความต้องการจำเป็น

Abstract

The purposes of this research were to: 1) analyze the needs of collaborative networks among schools, and 2) investigate guidelines for developing collaborative networks of schools under Uttaradit Primary Educational Service Area Office 1. This study employed a mixed-methods research design. The sample consisted of 291 school administrators and teachers, while the key informants included seven experts professors, school administrators and teachers. The research instruments were 1) questionnaires of 56 items assessing the current and desirable conditions of school collaborative networks, with an Index of Item Objective Congruence (IOC) ranging from

0.67 to 1.00 and a reliability coefficient (α) of 0.99 and 2) semi-structured interview form. Data were analyzed using mean, standard deviation, the Modified Priority Needs Index ($PNI_{modified}$) and content analysis. The findings revealed that the overall current condition of the collaborative networks was at a high level ($\overline{X}$ = 3.93), whereas the desirable condition was at the highest level ($\overline{X}$ = 4.61). The priority needs, ranked from highest to lowest, were communication and interaction ($PNI_{modified}$ = 0.180), shared vision ($PNI_{modified}$ = 0.177), participation ($PNI_{modified}$ = 0.172), and techniques or methods for developing network members ($PNI_{modified}$ = 0.171). The guidelines for developing collaborative networks comprised four aspects: communication and interaction, shared vision, participation, and techniques or methods for developing network members.

keywords : collaborative networks school administration needs assessment

บทนำ

การศึกษาถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และยกระดับคุณภาพของประเทศ โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม และทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีคุณภาพ ภายใต้แนวทางการกระจายอำนาจทางการศึกษา สถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน ได้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) อย่างไรก็ตาม ผลการจัดการศึกษาของประเทศไทยยังคงเผชิญกับปัญหาด้านคุณภาพและความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยเฉพาะในโรงเรียนขนาดเล็กที่ประสบปัญหาการขาดแคลนครู งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และปัจจัยสนับสนุนทางการศึกษา ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนยังไม่เป็นไปตามเป้าหมาย

การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2566) ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการแลกเปลี่ยนทรัพยากร องค์ความรู้ บุคลากร และประสบการณ์ในการบริหารจัดการศึกษา ตลอดจนส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนและการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน การดำเนินงานในลักษณะเครือข่ายยังช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา เสริมสร้างศักยภาพของสถานศึกษา และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้ปกครอง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืน

กลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 (2567) พบว่า สถานศึกษาหลายแห่งยังประสบปัญหาด้านทรัพยากร บุคลากร และการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ทำให้การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่งในการสนับสนุนการดำเนินงานร่วมกัน ทั้งในด้านการแลกเปลี่ยนครูผู้สอน การพัฒนาศักยภาพบุคลากร การแบ่งปันทรัพยากรทางการศึกษา และการแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดี เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายและเป้าหมายการพัฒนาการศึกษาของประเทศ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวทางการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 ซึ่งผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ในด้านการบริหารและการดำเนินงานทั้งในระดับโรงเรียน กลุ่มเครือข่ายและเขตพื้นที่การศึกษา ก่อให้เกิดการยกระดับการแก้ปัญหานำไปสู่การพัฒนา

คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา และสามารถนำแนวทางการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือของโรงเรียนที่พัฒนาขึ้นไปใช้ในเครือข่ายความร่วมมือที่มีบริบทใกล้เคียงกัน ตลอดจนจะเป็นประโยชน์ในการจัดทำนโยบายเพื่อส่งเสริมและยกระดับคุณภาพและมาตรฐานโรงเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1

2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ผู้วิจัยได้กำหนดระยะดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1

1.1 วิเคราะห์องค์ประกอบขอบข่ายการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษามากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยและสร้างแบบสอบถาม แล้วนำไปตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน หลังจากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 1 ซึ่งไม่ใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อนำมาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Deficient Method) มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ (α) เท่ากับ 0.99

1.2 เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง และวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพที่เป็นอยู่ และสภาพที่ควรจะเป็นของการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 119 คน และครูในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1,071 คน มีจำนวนทั้งหมด 1,190 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 แบ่งเป็น ผู้บริหารสถานศึกษา 29 คน และครูผู้สอน จำนวน 262 คน รวมทั้งหมด 291 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) และใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified random sampling) ตามสัดส่วนของขนาดโรงเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพที่เป็นอยู่ และสภาพที่ควรจะเป็นของการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแบบของลิเคิร์ท (Likert Scale) และมีลักษณะเป็นการ

สอบถามที่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามตอบคำถามข้อมูล 2 ทาง คือ สภาพที่เป็นอยู่ และสภาพที่ควรจะเป็น (Dual-Respond Format) ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มีค่าเท่ากับ 0.67-1.00

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1

2.1 นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการสอบถามเกี่ยวกับสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในระยะที่ 1 มาวิเคราะห์หาค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) เลือกค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นสูงสุด 3 ลำดับแรกของแต่ละด้าน มาใช้เพื่อสร้างกลุ่มคำถามที่จะสัมภาษณ์

2.2 นำแบบสัมภาษณ์ที่จัดสร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา แล้วปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ จากนั้นเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

2.3 นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์ประยุกต์กับแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพร้อมสรุปอุปนัยได้แนวการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ อาจารย์มหาวิทยาลัย มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก และปฏิบัติการสอนในสาขาวิชาการบริหารการศึกษา จำนวน 2 คน ผู้บริหารสถานศึกษา มีวุฒิทางการบริหารการศึกษาในระดับปริญญาโทขึ้นไป มีวิทยฐานะระดับชำนาญการพิเศษขึ้นไป และไม่ดำรงตำแหน่งประธานเครือข่ายสถานศึกษา จำนวน 3 คน ครูผู้สอน ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 และดำรงตำแหน่งผู้แทนครูในคณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 2 คน รวมทั้งหมด 7 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi- structured Interview) แบบปลายเปิดที่สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล เพื่อรวบรวมข้อมูลสร้างเป็นแนวทางการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1

ผลการวิจัย

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม โดยกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามเป็นผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 แบ่งเป็น ผู้บริหารสถานศึกษา 29 คน และครูผู้สอน จำนวน 262 คน รวมทั้งหมด 291 คน แบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล จำนวน 285 ชุด คิดเป็นร้อยละ 97.99 โดยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 25-35 ปี คิดเป็นร้อยละ 53.33 มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 178 คน คิดเป็นร้อยละ 62.46 อยู่ในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 9.82 และตำแหน่งครู จำนวน 257 คน คิดเป็นร้อยละ 90.18 และส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำงาน 1-5 ปี คิดเป็นร้อยละ 42.81

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 พบว่า สภาพที่เป็นอยู่โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.93, S.D. = 0.62) สภาพที่ควรจะเป็นโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.61, S.D. = 0.43) และค่า

ดัชนีลำดับความสำคัญและความต้องการจำเป็นของเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 เรียงตามลำดับจากสูงสุดไปต่ำสุด คือ ด้านการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วม ด้านการมีส่วนร่วม และด้านเทคนิคหรือวิธีการพัฒนาสมาชิกเครือข่าย ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1

ที่	ประเด็นคำถาม	สภาพที่เป็นอยู่			สภาพที่ควรจะเป็น			PNI	ลำดับความสำคัญ
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล		
1.	ด้านเทคนิคหรือวิธีการพัฒนาสมาชิกเครือข่าย	3.94	0.62	มาก	4.61	0.41	มากที่สุด	0.171	4
2.	ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วม	3.90	0.56	มาก	4.59	0.44	มากที่สุด	0.177	2
3.	ด้านการมีส่วนร่วม	3.92	0.66	มาก	4.59	0.45	มากที่สุด	0.172	3
4.	ด้านการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์	3.95	0.64	มาก	4.66	0.42	มากที่สุด	0.180	1
	รวม	3.93	0.62	มาก	4.61	0.43	มากที่สุด	0.175	-

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 สามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญนำไปสู่แนวทางการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 ซึ่งเรียงลำดับตามค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ได้แก่ 1. ด้านการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ 2. ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วม 3. ด้านการมีส่วนร่วม และ 4. ด้านเทคนิคหรือวิธีการพัฒนาสมาชิกเครือข่าย ควรมีการดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. ด้านการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ ผู้บริหารควรจัดกิจกรรม การเปิดชั้นเรียน หรือเปิดบ้านวิชาการ ให้สมาชิกในเครือข่ายสถานศึกษานำผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรม ส่งเสริมให้สมาชิกเครือข่าย มีการช่วยเหลือเกื้อกูลสนับสนุนซึ่งกันและกันทั้งในด้านทรัพยากร ความรู้ เงินทุน สถานที่ ในการดำเนินงานของเครือข่าย สนับสนุนการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจให้กับสมาชิกของเครือข่าย เช่น การได้รับรางวัลในระดับเขตฯ หรือระดับชาติ จัดการประชุมทั้งในรูปแบบ onsite และ online เพื่อให้เกิดความสะดวก รวดเร็ว และเหมาะสมต่อการทำงานร่วมกัน สนับสนุนการติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนความรู้ของสมาชิกเครือข่ายสถานศึกษาในการใช้ช่องทางติดต่อสื่อสารที่หลากหลาย เช่น Facebook, Line หรือ Tik Tok

2. ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วม ผู้บริหารควรร่วมกันศึกษานโยบายและจุดเน้นในการดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดทำการ SWOT Analysis โดยให้ตัวแทนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าร่วมในวิเคราะห์ข้อมูล ประชุมชี้แจง ครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนในการจัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ของเครือข่ายร่วมกัน มีการนำวิสัยทัศน์ร่วม มากำหนดเป็นกลยุทธ์ของเครือข่ายสถานศึกษาเพื่อให้แต่ละสถานศึกษานำไปใช้ในการกำหนดแผนปฏิบัติการประจำปี และสนับสนุนให้สมาชิกมีการยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน สร้างข้อตกลงในการร่วมมือเป็นเครือข่าย เพื่อให้เกิดแนวทางการดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน

3. ด้านการมีส่วนร่วม ผู้บริหารควรจัดประชุมเครือข่ายสถานศึกษาประจำปี ปรึกษาหารือเพื่อร่วมกันวางแผนในการดำเนินงานของเครือข่ายสถานศึกษา เปิดโอกาสให้สมาชิกของเครือข่ายมีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ และตรวจสอบการดำเนินงานของเครือข่ายสถานศึกษา ดำเนินการตามแผนการปฏิบัติงาน ร่วมกันปฏิบัติและแบ่งงานกันรับผิดชอบเพื่อเป็นเป็นไปตามแผนหรือเป้าหมายที่วางไว้ สนับสนุนให้เครือข่ายสถานศึกษามีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ให้เป็นไปตามเป้าหมายของเครือข่ายสถานศึกษา สมาชิกร่วมกันทบทวนแผนการดำเนินงานและข้อตกลงร่วมกัน เพื่อพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงานของเครือข่ายสถานศึกษา

4. ด้านเทคนิคหรือวิธีการพัฒนาสมาชิกเครือข่าย ผู้บริหารควรจัดกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องระหว่างสมาชิกของเครือข่าย เพื่อส่งเสริมพัฒนาความสามารถของสมาชิกของเครือข่าย ครู และผู้บริหาร ส่งเสริมให้สมาชิกเครือข่ายเข้าร่วมอบรมพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ โดยมีรางวัลจูงใจให้แก่สมาชิกเครือข่ายที่ปฏิบัติตนได้อย่างเต็มที่จัดโครงสร้างการบริหารเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาความรู้ ความสามารถของสมาชิกเครือข่าย ส่งเสริมให้เครือข่ายมีความยั่งยืน สามารถแก้ไขปัญหาของเครือข่ายสถานศึกษาได้ จัดให้มีนำเสนอผลงานของสมาชิกเครือข่าย ในหลากหลายรูปแบบ เช่น การเปิดชั้นเรียน กิจกรรมเปิดบ้านวิชาการ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่สมาชิก มีการกำหนดสวัสดิการกลุ่มเครือข่าย ระเบียบ กฎกติกา หรือข้อบังคับในการดำเนินงานร่วมกันของสมาชิกเครือข่าย

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 ความต้องการจำเป็นของเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 ผลการวิจัยนี้สะท้อนว่าเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 มีสภาพที่เป็นอยู่โดยรวมอยู่ในระดับมาก แต่สภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาความต้องการจำเป็นพบว่า ด้านการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์มีลำดับความสำคัญสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วม ด้านการมีส่วนร่วม และด้านเทคนิคหรือวิธีการพัฒนาสมาชิกเครือข่ายตามลำดับ

ทั้งนี้อาจอธิบายได้ว่า แม้สถานศึกษาจะมีพื้นฐานความร่วมมืออยู่แล้ว แต่ในบริบทของโรงเรียนที่ยังประสบข้อจำกัดด้านครู งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และปัจจัยสนับสนุนทางการศึกษา ความร่วมมือจะเกิดประสิทธิผลได้จริงก็ต่อเมื่อมีระบบสื่อสารที่เข้าถึงง่าย มีปฏิสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง และสามารถแลกเปลี่ยนทรัพยากรหรือองค์ความรู้ได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับบทนำของงานวิจัยที่ชี้ชัดว่าสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 ยังมีความจำเป็นต้องพึ่งพาเครือข่ายเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา เมื่อพิจารณาด้านการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ พบว่าผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องอย่างใกล้ชิดกับงานของกริศ ธีรางศุ (2563) ที่ระบุว่าองค์ประกอบเครือข่ายความร่วมมือสำคัญคือการมีวิสัยทัศน์ร่วม การมีส่วนร่วม การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน และการบริหารจัดการเครือข่าย โดยสภาพปัจจุบันของเครือข่ายยังอยู่ในระดับปานกลางและมีความต้องการจำเป็นด้านการมีส่วนร่วมและการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนค่อนข้างสูง ขณะเดียวกัน จิรารัตน์ วงศ์โยธาและคณะ (2567) ก็พบว่าความต้องการจำเป็นอันดับต้นของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการศึกษาคือด้านการมีส่วนร่วมของเครือข่าย รองลงมาคือด้านการประเมินผลและการปรับปรุงงาน และด้านการเสริมสร้างศักยภาพเครือข่าย ซึ่งสะท้อนว่าเครือข่ายจะเข้มแข็งได้ต้องมีช่องทางสื่อสารที่ต่อเนื่อง เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วม และส ร้างกลไกติดตามงานร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ในด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วม

นอกจากนี้ สุดา มงคลสิทธิ์ (2562) ได้เสนอว่ากลยุทธ์การสร้างเครือข่ายต้องเริ่มจากการตระหนักถึงความจำเป็นของเครือข่าย การประสานแสวงหาผู้ร่วมพัฒนา การสร้างพันธสัญญาร่วมกัน และการบริหารจัดการเครือข่ายอย่างเป็นระบบ ผลการวิจัยของวลินดา รสชา (2563) ยังสนับสนุนอีกว่า ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาสถานศึกษาควบรวมต้องมีนโยบายที่ต่อเนื่อง การกระจายอำนาจ และการยอมรับของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งสะท้อนหลักการเดียวกันว่า วิสัยทัศน์ร่วมจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความเข้าใจร่วมและการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ไม่ใช่เพียงการกำหนดจากฝ่ายบริหารฝ่ายเดียว สำหรับด้านการมีส่วนร่วมและด้านเทคนิคหรือวิธีการพัฒนาสมาชิกเครือข่าย ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานของจิระศักดิ์ สร้อยคำและคณะ (2561) ที่ระบุว่าเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการควรประกอบด้วยปัจจัยเครือข่าย กระบวนการจัดการเครือข่าย และผลลัพธ์ที่คาดหวังอย่างเป็นระบบ โดยผู้เชี่ยวชาญยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบในระดับมาก

อีกทั้งอนันต์ มีพจนา (2563) ยังพบว่าเครือข่ายที่มุ่งพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาควรมีกระบวนการสร้างเครือข่าย 5 ขั้น ได้แก่ ตระหนักถึงความจำเป็น ประสานหน่วยงาน สร้างพันธสัญญา บริหารจัดการ และพัฒนา/รักษาความสัมพันธ์ ซึ่งสะท้อนว่า การมีส่วนร่วมและการพัฒนาสมาชิก ไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมเสริม แต่เป็นกลไกหลักที่ทำให้เครือข่ายดำรงอยู่ได้จริง ในทำนองเดียวกัน สิริกาญจน์ กาญจนสุวรรณ (2564) เสนอองค์ประกอบเครือข่ายชุมชนความร่วมมือ 4 ด้าน ได้แก่ ผู้นำเครือข่าย การมีเป้าหมายร่วมกัน การปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน และการเสริมสร้างพลังอำนาจ โดยพบว่าด้านการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันมีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด ซึ่งใกล้เคียงกับผลของงานนี้ที่สะท้อนว่าการพัฒนาสมาชิกเครือข่ายต้องเกิดจากกิจกรรมจริง การอบรมอย่างต่อเนื่อง การแลกเปลี่ยนผลงาน และการกำหนดกฎกติกาหรือสวัสดิการกลุ่มเครือข่ายอย่างชัดเจน ขณะเดียวกัน ศศิวรรณ ธานีพูนและคณะ (2566) ก็พบว่าองค์ประกอบงานวิชาการและเครือข่ายความร่วมมือรวมกันต้องมีทั้งการพัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการนิเทศการศึกษา ซึ่งชี้ว่าการพัฒนาสมาชิกเครือข่ายควรผูกกับภารกิจทางวิชาการโดยตรง ไม่ควรแยกออกจากงานประจำของโรงเรียน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 แนวทางการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 พบว่า แนวทางที่เหมาะสมควรเรียงลำดับความสำคัญตามค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) ได้แก่ ด้านการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วม ด้านการมีส่วนร่วม และด้านเทคนิคหรือวิธีการพัฒนาสมาชิกเครือข่ายตามลำดับ ซึ่งเป็นการต่อยอดจากผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นที่ชี้ว่าด้านการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์มีค่าความต้องการจำเป็นสูงสุด แนวทางดังกล่าวสะท้อนว่าการพัฒนาเครือข่ายในบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 มิใช่เพียงการมีโครงสร้างเครือข่าย แต่ต้องทำให้เครือข่ายทำงานได้จริง ผ่านการสื่อสาร การมีเป้าหมายร่วม การมีส่วนร่วม และการพัฒนาศักยภาพสมาชิกอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับบริบทที่สถานศึกษาหลายแห่งยังประสบปัญหาด้านทรัพยากร บุคลากร และคุณภาพการจัดการศึกษา จึงจำเป็นต้องพึ่งพาความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาเพื่อแบ่งปันองค์ความรู้ ทรัพยากร และประสบการณ์ร่วมกัน

ในด้านการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ มีการเสนอแนวทางการจัดกิจกรรม การเปิดชั้นเรียน หรือเปิดบ้านวิชาการ การสนับสนุนการช่วยเหลือเกื้อกูลด้านทรัพยากร ความรู้ เงินทุน และสถานที่ รวมทั้งการใช้ช่องทางสื่อสารที่หลากหลาย เช่น Facebook, Line หรือ TikTok และการประชุมทั้ง onsite และ online นั้น มีความสอดคล้องกับ สุธรรม ธรรมทัศนานนท์ (2562) พบว่าองค์ประกอบสำคัญของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนา

โรงเรียนขนาดเล็กคือการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์กัน ภาวะผู้นำของผู้ประสานงานเครือข่าย และการประเมินผลและปรับปรุงงาน ขณะเดียวกัน หวานใจ เวียงยิ่ง (2564) ระบุว่าด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสื่อสารเป็นหนึ่งในประเด็นความต้องการจำเป็นของเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา และจิรารัตน์ วงศ์โยธาและคณะ (2567) ยังชี้ว่าความต้องการจำเป็นอันดับต้นคือด้านการมีส่วนร่วมของเครือข่ายและการประเมินผล ซึ่งต้องอาศัยการสื่อสารที่ต่อเนื่องและเข้าถึงได้จริงเป็นฐานสำคัญ

สำหรับด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วม มีแนวทางเสนอให้ผู้บริหารร่วมกันศึกษานโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำ SWOT Analysis โดยให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาร่วม วิเคราะห์ข้อมูลประชุมชี้แจงเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ของเครือข่าย และสร้างข้อตกลงร่วมในการดำเนินงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานของสุดา มงคลสิทธิ์ (2562) ยังได้เสนอว่ากลยุทธ์การสร้างเครือข่ายต้องเริ่มจากการตระหนักถึงความจำเป็นของเครือข่าย การประสานผู้ร่วมพัฒนา การสร้างพันธสัญญาร่วม และการบริหารจัดการเครือข่ายอย่างเป็นระบบ ขณะเดียวกัน ทศพล ธีฆะพร (2560) และวลินดา รสชา (2563) เกิดการสะท้อนในทิศทางเดียวกันว่า ความสำเร็จของรูปแบบหรือกลยุทธ์เครือข่ายจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีการกำหนดทิศทางร่วม นโยบายต่อเนื่อง และการยอมรับจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแท้จริง ด้านการมีส่วนร่วม มีแนวทางเสนอให้จัดประชุมเครือข่ายสถานศึกษาประจำปี ร่วมกันวางแผน เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ ตรวจสอบ ดำเนินงาน แบ่งงานรับผิดชอบ และทบทวนแผนเพื่อปรับปรุงงาน

แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับ จิระศักดิ์ สร้อยคำและคณะ (2561) ที่พบว่าเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการต้องมีทั้งด้านปัจจัยเครือข่าย ด้านกระบวนการจัดการและด้านผลลัพธ์ โดยองค์ประกอบย่อยสำคัญรวมถึงการมีส่วนร่วม การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน และการมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน อนันต์ มีพจนา (2563) ยังพบว่ากระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือควรเริ่มจากการตระหนักถึงความจำเป็น การประสานหน่วยงาน การสร้างพันธสัญญาร่วม การบริหารจัดการ และการพัฒนา/รักษาความสัมพันธ์ ซึ่งล้วนต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ สิริกาญจน์ กาญจนสุวรรณ (2564) พบว่าองค์ประกอบ การปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน เป็นด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงที่สุดของเครือข่ายชุมชนความร่วมมือเพื่อพัฒนาคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก และศศิวรรณ ธานีพูนและคณะ (2566) ได้ยืนยันว่าเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการต้องประกอบด้วยการมีส่วนร่วม การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน และการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันอย่างเป็นระบบ

สำหรับด้านเทคนิคหรือวิธีการพัฒนาสมาชิกเครือข่าย มีแนวทางเสนอให้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ การส่งเสริมการอบรมพัฒนาตนเอง การให้รางวัลจูงใจ การจัดโครงสร้างการบริหารเครือข่าย การเปิดเวทีนำเสนอผลงาน เช่น การเปิดชั้นเรียน และการกำหนดสวัสดิการ ระเบียบ กฎกติกา หรือข้อบังคับร่วมกัน แนวทางนี้สอดคล้องกับ สุธรรม ธรรมทัศนานนท์ (2562) ซึ่งชี้ว่าภาวะผู้นำของผู้ประสานงานเครือข่าย การมีส่วนร่วม และการประเมินปรับปรุงงานเป็นหัวใจของการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก อีกทั้ง อนันต์ มีพจนา (2563) ระบุว่าเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาต้องมีกระบวนการพัฒนาความสัมพันธ์และการประเมินผลต่อเนื่อง ส่วนสิริกาญจน์ กาญจนสุวรรณ (2564) พบว่าการเสริมสร้างพลังอำนาจและการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก นอกจากนี้ ศศิวรรณ ธานีพูนและคณะ (2566) ยังเสนอว่าเครือข่ายความร่วมมือต้องเชื่อมโยงกับงานวิชาการจริง เช่น การพัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การวิจัย และการนิเทศการศึกษา จึงจะทำให้การพัฒนาสมาชิกเครือข่ายมีความหมายและนำไปใช้ได้จริงในบริบทโรงเรียน

สรุปผลการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัยแนวทางการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้ ด้านเทคนิคหรือวิธีการพัฒนาสมาชิกเครือข่าย ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วม ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์

โดยสภาพที่เป็นอยู่ของเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 อยู่ในระดับมาก และสภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาความต้องการจำเป็น พบว่าด้านที่มีลำดับความสำคัญสูงสุดคือ ด้านการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ รองลงมาคือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วม ด้านการมีส่วนร่วม และ ด้านเทคนิคหรือวิธีการพัฒนาสมาชิกเครือข่ายตามลำดับ

และแนวทางการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 ควรดำเนินการตามลำดับความสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ โดยส่งเสริมการประชุมทั้งแบบ onsite และ online การใช้ช่องทางสื่อสารที่หลากหลาย และการจัดกิจกรรม การเปิดชั้นเรียน หรือเปิดบ้านวิชาการ ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วม โดยร่วมกันศึกษานโยบาย วิเคราะห์ SWOT และกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมของเครือข่าย ด้านการมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน และทบทวนผล และด้านเทคนิคหรือวิธีการพัฒนาสมาชิกเครือข่าย โดยจัดกิจกรรมพัฒนาสมาชิกอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนการอบรม การนำเสนอผลงาน และการกำหนดกติกาหรือระเบียบร่วมกันของเครือข่าย

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้

1. จากผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 ด้านที่มีค่าต่ำที่สุด คือ ด้านเทคนิคหรือวิธีการพัฒนาสมาชิกเครือข่าย สะท้อนให้เห็นถึงสิ่งที่เครือข่ายสถานศึกษาควรส่งเสริม คือ การส่งเสริมการอบรมพัฒนาตนเอง การให้รางวัลจูงใจ การเปิดเวทีนำเสนอผลงาน เพื่อให้สมาชิกเครือข่ายมีการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะส่งผลดีต่อผู้เรียน การปฏิบัติหน้าที่ภายในโรงเรียน รวมไปถึงเครือข่ายสถานศึกษาอีกด้วย

2. จากผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 โดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา พบว่าผู้บริหารสถานศึกษาควรร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และแผนการดำเนินงานของเครือข่ายให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ และติดตามผลการดำเนินงาน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายความร่วมมือ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรมีการทดลองใช้แนวทางการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 หรือเพื่อศึกษาสิ่งที่จะเกิดขึ้น เนื่องจากงานวิจัยนี้มีแนวทางการพัฒนา ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้จริง รวมทั้งสามารถนำผลการศึกษามาปรับปรุงพัฒนาต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษาในบริบทที่แตกต่างกัน เช่น โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขยายโอกาส หรือโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่สามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างครอบคลุม

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ เรื่อง แนวทางการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาจากอาจารย์ที่ปรึกษาและคณาจารย์สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ที่ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ตลอดการศึกษา ขอขอบพระคุณผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งครอบครัวที่ให้กำลังใจและสนับสนุนด้วยดีเสมอมา

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). ป*ระกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง นโยบายการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567–2568.* กรุงเทพฯ: ศธ.360 องศา.

กริช ธีรางศุ. (2563). *แนวทางการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือ สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 24 กาฬสินธุ์.* [วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต]. สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

จิระศักดิ์ สร้อยคำ. (2561). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนเอกชนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.* [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

จิรารัตน์ วงศ์โยธา. (2567). แนวทางการบริหารเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาพิเศษกลุ่มเครือข่ายที่ 9 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. *วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์ศรีนครินทรวิโรฒ, 25*(2), 156-177.

วลินดา รสชา. (2563). *รูปแบบการพัฒนาคุณภาพการบริหารสถานศึกษาควบรวม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา.* [ปริญญานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ศศิวรรณ ธานีพูน และคณะ. (2566). แนวทางการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์*, *25*(1), 59-76.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 กลุ่มนโยบายและแผน. (2567). *รายงานผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567*. https://sites.google.com/view/policyandplanning/home

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

สิริกาญจน์ กาญจนสุวรรณ. (2564). *การพัฒนารูปแบบเครือข่ายชุมชนความร่วมมือเพื่อพัฒนาคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สุดา มงคลสิทธิ์. (2562). กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาในโรงเรียนเอกชน จังหวัดชลบุรี. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 6*(19), 5843–5859.

สุธรรม ธรรมทัศนานนท์. (2562). กลยุทธ์การบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 30*(3), 208.

หวานใจ เวียงยิ่ง. (2564). *กลยุทธ์การบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.* [ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

อนันต์ มีพจนา. (2563). *การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา ของโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3.* พระนครศรีอยุธยา: โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3.

แนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

Guidelines for Educational Resource Management in Small Schools under the Phrae Primary Educational Service Area Office 2

มินตรา กาศเกษม* เชาวฤทธิ์ จั่นจีน และ ทินกฤตพัชร์ รุ่งเมือง
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
* corresponding author e-mail: mintra.3845@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นอยู่ สภาพที่ควรจะเป็น 2) ศึกษาแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า สภาพที่เป็นอยู่โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยผู้บริหารสามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเหมาะสม ข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากร ด้านการบริหารการเงินมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ส่วนสภาพที่ควรจะเป็นโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน สะท้อนถึงความคาดหวังในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น และผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นพบว่า ด้านการบริหารเทคโนโลยีและสารสนเทศมีความต้องการพัฒนาสูงสุด รองลงมาคือด้านการบริหารบุคคลและด้านการบริหารอาคารสถานที่ แนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาควรพัฒนาอย่างเป็นระบบในทุกด้าน ได้แก่ การสร้างแรงจูงใจและการมีส่วนร่วมของบุคลากร การบริหารการเงินอย่างโปร่งใสและคุ้มค่า การวางแผนจัดหาและบำรุงรักษาวัสดุอุปกรณ์ การพัฒนาอาคารสถานที่ให้ปลอดภัยเอื้อต่อการเรียนรู้ ตลอดจนการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและพัฒนาระบบสารสนเทศ เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : การบริหารทรัพยากรทางการศึกษา การบริหารการเงิน การบริหารอาคารสถานที่

Abstract

This research aimed to: (1) investigate the current and desirable conditions of educational resource management in small schools under Phrae Primary Educational Service Area Office 2; and (2) develop guidelines for educational resource management in these schools. The findings revealed that the overall current condition was at a high level, indicating that school administrators were able to manage available resources appropriately despite limitations in budget and personnel. Among the dimensions studied, financial management received the highest mean score. The overall desirable condition was at the highest level in all aspects, reflecting expectations for further improvement in the effectiveness of educational resource management. The needs assessment analysis indicated that technology and information management was the area with the greatest need for development, followed by personnel

management and facilities management. The developed guidelines for educational resource management emphasized systematic development in all dimensions, including enhancing personnel motivation and participation, ensuring transparent and cost-effective budget management, planning for the procurement and maintenance of materials and equipment, improving facilities to provide a safe and conducive learning environment, and promoting the use of digital technology and information systems. These measures were expected to enhance the quality and efficiency of educational management.

Keywords : Educational Resource Management, Financial Management, Facilities Management

บทนำ

การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคนและประเทศ โดยมุ่งสร้างโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึง ทำให้การศึกษษมีคุณภาพ และลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ที่ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจทางการศึกษาและการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งนี้ การจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายจำเป็นต้องอาศัยการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบด้วยทรัพยากรบุคคล งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ และเทคโนโลยีสารสนเทศ

โรงเรียนขนาดเล็กเป็นหน่วยงานสำคัญในการจัดการศึกษาแก่ผู้เรียนในพื้นที่ห่างไกล แต่ยังประสบปัญหาด้านทรัพยากรหลายประการ เช่น ครูไม่ครบชั้นเรียน งบประมาณจำกัด ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ และข้อจำกัดด้านเทคโนโลยี ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการและคุณภาพการศึกษา การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาอย่างเหมาะสมจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้สถานศึกษาสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิผลและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน สอดคล้องกับ กณวรรธน์ ลาขุมเหล็ก (2564) ที่กล่าวว่า การนำทรัพยากรทางการศึกษามาบริหารในสถานศึกษา เช่น ทรัพยากรทางการเงิน วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารจัดการรวมทั้งทรัพยากรบุคคลด้วย สามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อจัดการศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุด

สำหรับโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 ยังคงเผชิญกับข้อจำกัดด้านบุคลากร งบประมาณ และสภาพแวดล้อมทางการศึกษา แม้ว่าผู้บริหารจะพยายามบริหารจัดการและระดมทรัพยากรจากภาคส่วนต่าง ๆ แต่ยังขาดแนวทางการบริหารทรัพยากรที่เป็นระบบและเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 เพื่อให้ได้แนวทางที่เหมาะสม สามารถนำไปใช้พัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพ และยกระดับคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

2. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ผู้วิจัยได้กำหนดระยะดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรของการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 จำนวน 396 คน

กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วยผู้อำนวยการสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 โดยใช้ตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie, Morgan. 1970: 608) ซึ่งได้จากวิธีการสุ่มอย่างง่าย ด้วยวิธีเทียบบัญญัติไตรยางศ์ ได้กลุ่มตัวอย่าง จากผู้อำนวยการสถานศึกษาทั้งหมด 19 คน และครูผู้สอน 177 คน รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 196 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพที่เป็นอยู่ และสภาพที่ควรจะเป็นใน การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 ประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ได้แก่ อายุ ตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน

ตอนที่ 2 สอบถามระดับสภาพที่เป็นอยู่ และสภาพที่ควรจะเป็นในการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 และมีลักษณะเป็นการสอบถามที่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามตอบคำถามข้อมูล 2 ทาง คือสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็น (Dual-Respond Format) จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านการบริหารบุคคล 2. ด้านการบริหารการเงิน 3. ด้านการบริหารวัสดุอุปกรณ์ 4. ด้านการบริหารอาคารสถานที่ 5. ด้านการบริหารเทคโนโลยีและสารสนเทศ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด

3. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

1. ศึกษาหลักการ แนวคิด และวิธีการสร้างแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าจากเอกสารและตำราเกี่ยวกับการสร้างเครื่องมือการวิจัย

2. วิเคราะห์องค์ประกอบขอบข่ายการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

3. สร้างแบบสอบถามสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็น ในการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กที่สอดคล้อง และครอบคลุมนิยามศัพท์เฉพาะแต่ละด้านของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก โดยยึดการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

4. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง

5. นำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญเครื่องมือการวิจัย จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง เชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดได้มาจากวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ดังนี้ 1) เป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษามาแล้ว ไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 1 คน 2) เป็นผู้มีคุณวุฒิหรือนักการศึกษาทางการบริหารการศึกษาหรือการวิจัยและประเมินผลการศึกษาในระดับปริญญาโทขึ้นไป จำนวน 1 คน 3) เป็นผู้มีตำแหน่งทางวิชาการในหน่วยงานทางการศึกษาตั้งแต่ระดับชำนาญการพิเศษขึ้นไป จำนวน 1 คน

6. นำแบบประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาที่ผู้เชี่ยวชาญประเมินแล้ว มาตรวจให้คะแนนโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) จากนั้นได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1

7. จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยดำเนินการรับหนังสือจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ถึงโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 เพื่อขอความอนุเคราะห์และขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง

2. จัดส่งแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลกับประชากร จำนวน 196 คน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนโรงเรียนขนาดเล็กที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีความต้องการจำเป็นในการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

3. ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากโรงเรียนและตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามระเบียบวิธีทางสถิติ ดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยใช้ความถี่ และค่าร้อยละ

2. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพที่เป็นอยู่ และสภาพที่ควรจะเป็นในการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

2.1 วิเคราะห์โดยใช้การหาความต้องการจำเป็น โดยใช้สูตรการคำนวณ Priority Need Index

2.2 วิเคราะห์ข้อมูล โดยวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 2 หาแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอน ไว้ดังนี้

1. ขอบเขตกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ ครูผู้สอนโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 7 คน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดคุณสมบัติ คือ เป็นผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ ครูผู้สอนโรงเรียนขนาดเล็ก ที่เป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษาและสาขาที่เกี่ยวข้อง มีประสบการณ์ด้านการบริหารไม่น้อยกว่า 5 ปี มีวิทยฐานะระดับชำนาญการพิเศษขึ้นไป

2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) แบบปลายเปิดที่สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ประกอบด้วย 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ชื่อสกุล ระดับการศึกษาสาขาการศึกษา ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง และประสบการณ์การปฏิบัติงาน

ตอนที่ 2 เป็นกรอบประเด็นคำถามที่จะใช้สัมภาษณ์ซึ่งจัดเรียงไว้ตามลำดับก่อนหลังเป็นคำถามที่ต่อเนื่องและรวมด้วยคำถามทั่วไปเกี่ยวกับแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก โดยนำระดับสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นจากแบบสอบถามในระยะที่ 1 มาหาค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index: PNI Modified) สูงสุด 3 ลำดับแรกของแต่ละด้าน เพื่อนำมากำหนดเป็นประเด็นในการสัมภาษณ์

3. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

1. นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการสอบถามเกี่ยวกับสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในระยะที่ 1 ของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 มาวิเคราะห์หาค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (PNI) เลือกค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นสูงสุด 3 ลำดับแรกของแต่ละด้าน มาใช้เพื่อสร้างกลุ่มคำถามที่จะสัมภาษณ์

2. ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

3. สร้างแบบสัมภาษณ์ที่มีกลุ่มคำถามครอบคลุมเนื้อหาและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ องค์ประกอบและตัวชี้วัดของทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก

4. นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแล้ว เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา พิจารณาให้ความเห็นชอบ

5. ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยรับหนังสือจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเข้าสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ ครูผู้สอนโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 7 คน

2. ผู้วิจัยทำการติดต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อเตรียมการสัมภาษณ์โดยการนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ที่จะสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าพร้อมส่งประเด็นที่จะสัมภาษณ์ให้กลุ่มเป้าหมาย

3. นำเสนอแนวทางให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาเสนอแนะ

4. จัดพิมพ์แนวทางฉบับสมบูรณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาตรวจสอบความน่าเชื่อถือและความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูล โดยความน่าเชื่อถือของข้อมูล ใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล และตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูล แล้วนำข้อมูลไปวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์ประยุกต์กับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพร้อมสรุปอุปนัยได้การบริหารทรัพยากรทางการศึกษา ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีความต้องการจำเป็นในการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 และค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$)

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 และค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$)

รายการ	สภาพที่เป็นอยู่			สภาพที่ควรจะเป็น			$PNI_{modified}$	ลำดับ
	$\bar{x}$	S.D	แปลผล	$\bar{x}$	S.D	แปลผล		
1. ด้านการบริหารบุคคล	4.093	0.683	มาก	4.815	0.410	มากที่สุด	0.176	2
2. ด้านการบริหารการเงิน	4.345	0.708	มาก	4.872	0.338	มากที่สุด	0.121	5
3. ด้านการบริหารวัสดุอุปกรณ์	4.137	0.632	มาก	4.841	0.371	มากที่สุด	0.170	4
4. ด้านการบริหารอาคารสถานที่	4.114	0.615	มาก	4.829	0.395	มากที่สุด	0.174	3
5. ด้านการบริหารเทคโนโลยีและสารสนเทศ	4.065	0.625	มาก	4.810	0.420	มากที่สุด	0.183	1
รวม	**4.151**	**0.653**	**มาก**	**4.833**	**0.387**	**มากที่สุด**	**0.165**	

จากตารางพบว่า สภาพที่เป็นอยู่ของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.151, S.D. = 0.653) เมื่อพิจารณารายด้านเรียงตามลำดับจากสูงไปหาต่ำ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากเป็นลำดับแรก ได้แก่ ด้านการบริหารการเงิน ($\bar{x}$ = 4.345, S.D. = 0.708) รองลงมา ด้านการบริหารวัสดุอุปกรณ์ ($\bar{x}$ = 4.137, S.D. = 0.632) ด้านการบริหารอาคารสถานที่ ($\bar{x}$ = 4.114, S.D. = 0.615) ด้านการบริหารบุคคล ($\bar{x}$ = 4.093, S.D. = 0.683) และด้านการบริหารเทคโนโลยีและสารสนเทศ ($\bar{x}$ = 4.065, S.D. = 0.625) ตามลำดับ

สภาพที่ควรจะเป็นของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.833, S.D. = 0.387) เมื่อพิจารณารายด้านเรียงตามลำดับจากสูงไปหาต่ำ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากเป็นลำดับแรก ได้แก่ด้านการบริหารการเงิน ($\bar{x}$ = 4.872, S.D. = 0.338) รองลงมา ด้านการบริหารวัสดุอุปกรณ์ ($\bar{x}$ = 4.841, S.D. = 0.371) ด้านการบริหารอาคารสถานที่ ($\bar{x}$ = 4.829, S.D. = 0.395) ด้านการบริหารบุคคล ($\bar{x}$ = 4.815, S.D. = 0.410) และด้านการบริหารเทคโนโลยีและสารสนเทศ ($\bar{x}$ = 4.810, S.D. = 0.420) ตามลำดับ

ทั้งนี้พิจารณาค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNImodified) ของสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 ที่เป็นรายด้าน เรียงลำดับจากสูงไปหาต่ำ 3 ลำดับแรก ได้แก่ ด้านการบริหารเทคโนโลยีและสารสนเทศ (PNImodified = 0.183) รองลงมา คือ ด้านการบริหารบุคคล (PNImodified = 0.176) และด้านการบริหารอาคารสถานที่ (PNImodified = 0.174) ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 พบว่า

1.1 สภาพที่เป็นอยู่ของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนสามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะด้านการบริหารการเงินที่มีผลการดำเนินงานสูงสุด สะท้อนถึงการบริหารงบประมาณที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับ ภาณุพงศ์ หล้าแหล้ (2565) ที่พบว่าการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการบริหารทรัพยากรทั้งด้านบุคคล งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และอาคารสถานที่ เพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา

1.2 สภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน แสดงถึงความคาดหวังในการพัฒนาการบริหารทรัพยากรเทคโนโลยีและสารสนเทศมีความจำเป็นในการพัฒนาสูงสุด รองลงมาคือด้านการบริหารบุคคลและด้านการบริหารอาคารสถานที่ จึงควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาเป็นลำดับแรก เพื่อยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการและสนับสนุนการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ รัฐพงษ์ มั่นต่อ (2564) ที่เสนอให้สถานศึกษาปรับตัวด้านการบริหารทรัพยากรในยุควิถีชีวิตใหม่ โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารจัดการและการจัดการเรียนการสอน

1.3 การศึกษาความต้องการจำเป็นของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 พบว่าด้านการบริหารเทคโนโลยีและสารสนเทศ มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงที่สุดสะท้อนให้เห็นว่าโรงเรียนขนาดเล็กยังประสบปัญหาด้านความพร้อมของเทคโนโลยีดิจิทัล ระบบสารสนเทศ และทักษะการใช้เทคโนโลยีของบุคลากร รวมถึงข้อจำกัดด้านกำลังคนและการพัฒนาอาคารสถานที่ให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบัน ดังนั้น หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาเทคโนโลยีและสารสนเทศ การเสริมสร้างศักยภาพบุคลากร และการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียน เพื่อให้การบริหารทรัพยากรทางการศึกษามีประสิทธิภาพและสามารถสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของภาณุพงศ์ หล้าแหล้ (2565) ที่เสนอให้มีการจัดหาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษาอย่างเพียงพอ ตลอดจนพัฒนาศักยภาพบุคลากรและปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพของสถานศึกษาให้เอื้อต่อการเรียนรู้

2. ผลการศึกษาแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 พบว่า แนวทางที่พัฒนาขึ้นมีความครบถ้วนในแต่ละขอบข่ายของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก โดยคล้ายคลึงกันในการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาทั้ง 5 ด้าน

ประกอบด้วยด้านการบริหารบุคคล ด้านการบริหารการเงิน ด้านการบริหารวัสดุอุปกรณ์ ด้านการบริหารอาคารสถานที่ด้านการบริหารเทคโนโลยีและสารสนเทศได้ดังนี้

2.1 ด้านการบริหารบุคคล ผู้บริหารควรมุ่งสร้างแรงจูงใจและขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน โดยกำหนดเป้าหมายร่วมกัน เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ปฏิบัติงานที่มีผลงานดีเด่น นอกจากนี้ควรจัดสรรงานตามความรู้ ความสามารถ และความถนัดของแต่ละบุคคลอย่างเหมาะสม พร้อมทั้งวิเคราะห์ภาระงานให้เกิดความสมดุล รวมถึงส่งเสริมการมีส่วนร่วมผ่านการประชุมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสม่ำเสมอ เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของงาน ความรับผิดชอบ และการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภาณุพงศ์ หล้าแหล้ (2565) ที่เสนอให้จัดสรรบุคลากรให้ตรงตามความต้องการและความขาดแคลนของสถานศึกษา พร้อมทั้งสร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรควบคู่กับการยึดหลักคุณธรรมและความยุติธรรม

2.2 ด้านการบริหารการเงิน ผู้บริหารควรดำเนินงานโดยยึดหลักความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ผู้บริหารควรชี้แจงแผนการใช้จ่ายงบประมาณและเผยแพร่ข้อมูลให้บุคลากรรับทราบอย่างทั่วถึง เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องร่วมเสนอความต้องการและกำหนดลำดับความสำคัญของการใช้งบประมาณ นอกจากนี้ควรวางแผนการใช้จ่ายโดยอาศัยการวิเคราะห์นโยบาย เป้าหมาย และความจำเป็นของสถานศึกษา พร้อมกำหนดตัวชี้วัดและติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การใช้จ่ายงบประมาณเกิดประสิทธิภาพและประโยชน์สูงสุด ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาภร บัวจันทร์ (2561) ที่พบว่าด้านการวางแผนมีการปฏิบัติสูงสุดในการบริหารทรัพยากรทางการศึกษา

2.3 ด้านการบริหารวัสดุอุปกรณ์ ผู้บริหารควรวิเคราะห์ความจำเป็นของแผนงานและโครงการ รวมถึงกำหนดรายการจัดซื้อจัดจ้างและงบประมาณให้ชัดเจนตามระเบียบที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารควรสำรวจความต้องการของทุกฝ่ายและวางแผนการจัดหาให้สอดคล้องกับงบประมาณ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก นอกจากนี้ควรจัดระบบการซ่อมบำรุงเชิงป้องกันและตรวจสอบสภาพครุภัณฑ์อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้วัสดุอุปกรณ์มีความพร้อมใช้งานและคุ้มค่าต่อการลงทุน ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภาณุพงศ์ หล้าแหล้ (2565) ที่เสนอให้จัดสรรวัสดุอุปกรณ์ สื่อ และนวัตกรรมทางการศึกษาอย่างเพียงพอ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากร

2.4 ด้านการบริหารอาคารสถานที่ ผู้บริหารควรดำเนินการโดยอาศัยข้อมูลความต้องการและความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อใช้ในการวางแผนพัฒนาและจัดสรรพื้นที่ให้เหมาะสมกับการจัดการศึกษา ผู้บริหารควรกำหนดแผนการบำรุงรักษาอาคารสถานที่อย่างเป็นระบบ มีการตรวจสอบสภาพและดำเนินการบำรุงรักษาเชิงป้องกันอย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการจัดสรรงบประมาณและติดตามผลการดำเนินงาน นอกจากนี้ควรให้ความสำคัญกับมาตรการด้านความปลอดภัย โดยจัดทำแผนป้องกันและระงับเหตุฉุกเฉิน รวมทั้งฝึกอบรมและซักซ้อมแผนเผชิญเหตุอย่างสม่ำเสมอ ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ จุฑารัตน์ เรณุมาน (2565) ที่เสนอให้ผู้บริหารตรวจสอบความพร้อมของอาคารสถานที่และจัดสรรงบประมาณเพื่อซ่อมแซมบำรุงรักษาให้มีความมั่นคงปลอดภัย

2.5 ด้านการบริหารเทคโนโลยีและสารสนเทศ ผู้บริหารควรมุ่งส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ การสื่อสาร และการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก ผู้บริหารควรพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของบุคลากร และกำหนดช่องทางการสื่อสารที่ชัดเจน พร้อมทั้งใช้เทคโนโลยีและสื่อออนไลน์ในการ

สร้างเครือข่ายความร่วมมือและประชาสัมพันธ์กิจกรรมของสถานศึกษา นอกจากนี้ควรกำหนดตัวชี้วัดและระบบประเมินผลการใช้เทคโนโลยี เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงและพัฒนาระบบสารสนเทศให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้งาน ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัฐพงษ์ มั่นต่อ (2564) ที่มุ่งเน้นการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ ซึ่งต้องอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารจัดการและการดำเนินงานของสถานศึกษา

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็น และศึกษาแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า สภาพที่เป็นอยู่ของการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้บริหารสามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเหมาะสม แม้มีข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากร โดยด้านการบริหารการเงินมีค่าเฉลี่ยสูงสุด สะท้อนถึงการวางแผนและการใช้จ่ายงบประมาณอย่างเป็นระบบและโปร่งใส ส่วนสภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน แสดงถึงความคาดหวังในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารทรัพยากรให้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะด้านการเงิน ขณะที่ค่าดัชนีความต้องการจำเป็นชี้ว่า ด้านการบริหารเทคโนโลยีและสารสนเทศมีความต้องการพัฒนาสูงสุด รองลงมาคือด้านการบริหารบุคคลและอาคารสถานที่ จึงควรเร่งพัฒนาเทคโนโลยี ศักยภาพบุคลากร และสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา

นอกจากนี้ ผลการศึกษาแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า ควรพัฒนาอย่างเป็นระบบในทุกด้าน โดยด้านการบริหารบุคคลมุ่งสร้างแรงจูงใจ เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม และจัดสรรงานตามศักยภาพ ด้านการบริหารการเงินยึดหลักความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และใช้จ่ายงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านการบริหารวัสดุอุปกรณ์เน้นการวางแผนจัดหา ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง ด้านการบริหารอาคารสถานที่มุ่งพัฒนาและดูแลสภาพแวดล้อมให้ปลอดภัยและเอื้อต่อการเรียนรู้ ส่วนด้านการบริหารเทคโนโลยีและสารสนเทศส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล พัฒนาศักยภาพบุคลากร และปรับปรุงระบบสารสนเทศให้มีประสิทธิภาพ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 ควรกำหนดนโยบายการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก โดยใช้ผลการวิจัยเป็นแนวทางในการส่งเสริม กำกับ ติดตาม และสนับสนุนการพัฒนาด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศ รวมทั้งการพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่อง

2. สถานศึกษา ควรกำหนดนโยบายการบริหารทรัพยากรให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน โดยยึดหลักความคุ้มค่า โปร่งใส ตรวจสอบได้ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

3. ผู้บริหารสถานศึกษา ควรกำหนดนโยบายการบริหารทรัพยากรตามหลักธรรมาภิบาล ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพบุคลากร การใช้เทคโนโลยี และการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ

4. ครู ควรส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า พัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยี และมีส่วนร่วมในการวางแผนและประเมินผลการใช้ทรัพยากรเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 ควรพัฒนาศักยภาพผู้บริหารและครูด้านการบริหารทรัพยากร พร้อมจัดระบบนิเทศ ติดตาม และพัฒนาฐานข้อมูลเพื่อสนับสนุนการบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก

2. สถานศึกษา ควรจัดทำแผนบริหารทรัพยากรตามความต้องการของโรงเรียน พร้อมพัฒนาระบบงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีให้โปร่งใส ตรวจสอบได้ และติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

3. ผู้บริหารสถานศึกษา ควรมอบหมายงานตามศักยภาพของบุคลากร ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน

4. ครู ควรร่วมวางแผน ใช้ ดูแล และประเมินผลการใช้ทรัพยากรทางการศึกษา พร้อมพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์เรื่อง “แนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2” สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาจากอาจารย์ที่ปรึกษาและคณาจารย์สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ที่ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ตลอดการศึกษา ขอขอบพระคุณผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งครอบครัวที่ให้กำลังใจและสนับสนุนด้วยดีเสมอมา

เอกสารอ้างอิง

กณวรรธน์ ลาขุมเหล็ก. (2564). *สภาพและแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาในโรงเรียน ขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32.* [ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

จุฑารัตน์ เรณุมาน. (2565). *การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3.* [สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต] บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ภาณุพงศ์ หล้าแหล้. (2565). *การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6*. [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.

รัฐพงษ์ มั่นต่อ. (2564). *แนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1*. [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.

สุภาภรณ์ บัวจันทร์. (2561). *แนวทางพัฒนาการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอวังเจ้าสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตากเขต 1.* [สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.

แนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ของกลุ่มเครือข่ายท่าปลา-นางพญา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2

Guidelines for Academic.Administration of School Administrators in the Tha Pla-Nang Phaya School Network under the Uttaradit Primary Educational Service Area Office 2

เกวลิน อู่นาท* เชาวฤทธิ์ จั่นจีน และ ทินกฤตพัชร์ รุ่งเมือง
คณะครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
*corresponding author e-mail: Kevalin.U@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการบริหารงานวิชาการของกลุ่มเครือข่ายท่าปลา-นางพญา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 2) เพื่อพัฒนาแนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาของกลุ่มเครือข่ายท่าปลา-นางพญา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี กลุ่มประชากรและผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนจำนวน 76 คน ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 6 คน เครื่องมือที่ใช้ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามความเที่ยงเชิงเนื้อหา IOC มีค่าระหว่าง 0.5 และค่าความเชื่อมั่นแบบสอบถามสภาพที่เป็นอยู่ 0.988 ทั้งฉบับและแบบสอบถามสภาพที่ควรจะเป็น 0.992 ทั้งฉบับ และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง สถิติที่ใช้ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น และการวิเคราะห์เนื้อหาผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารงานวิชาการมีสภาพที่เป็นอยู่อยู่ในระดับมาก และสภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับมากที่สุดโดยมีความต้องการจำเป็นสูงสุดตามลำดับคือ 1)ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา 2)การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 3)กระบวนการจัดการเรียนรู้ 4)วัดผลและประเมินผล 5)การนิเทศการศึกษาภายใน และ6) ประกันคุณภาพสถานศึกษา 2)แนวทางการบริหารงานวิชาการที่พัฒนาขึ้น ครอบคลุมทั้ง 6 ด้าน ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการ ผู้รับผิดชอบ และตัวชี้วัดความสำเร็จในแต่ละด้าน โดยมุ่งส่งเสริมการบริหารงานวิชาการในยุคปัจจุบันให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายท่าปลา–นางพญา

คำสำคัญ : แนวทาง, การบริหารงานวิชาการ, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

This study aimed to: 1. investigate the current and desirable conditions of academic administration in the Tha Pla–Nang Phaya School Network under Uttaradit Primary Educational Service Area Office 2; and 2.develop academic administration guidelines for school administrators. A mixed-methods design was employed. Participants included 76 administrators and teachers, with six experts as key informants.

Data were collected using questionnaires and semi-structured interviews. Questionnaire validity (IOC) ranged from 0.50–1.00, and reliability coefficients were 0.98 and 0.99 Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, Modified Priority Needs Index (PNI), and content analysis. Findings indicated that current conditions were high, while desirable conditions were highest. The highest priority need was educational media, innovation, and technology development. The developed guidelines addressed six academic administration dimensions and were appropriate for the network schools'contexts.

Keywords : Guidelines, Academic Administration, Educational Institutions

บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ.2561-2580) ด้านที่ 3 การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติ และในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดีเก่งและมีคุณภาพโดยคนไทยมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่ดีรอบด้าน มีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัยมีจิตสาธารณะรับผิดชอบต่อสังคม และผู้อื่น มัธยัสถ์อดออมโอบอ้อมอารี มีวินัย รักษาศีลธรรม เป็นพลเมืองดีของชาติมีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษ และภาษาที่สาม อนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตสู่ การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูงได้ กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ที่เน้นทั้งการแก้ไขปัญหาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในปัจจุบัน และการเสริมสร้างยกระดับการพัฒนาที่ให้ความสำคัญที่ครอบคลุมทั้งในส่วนของการพัฒนาทุนมนุษย์ และมีการปฏิรูปการเรียนรู้แบบพลิกโฉมในทุกระดับตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการพัฒนาระบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อ การเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 มีการออกแบบระบบการเรียนรู้ใหม่การเปลี่ยนบทบาทครู การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ และการพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถกำกับการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเองได้อย่างต่อเนื่องแม้จะออกจากระบบการศึกษาแล้วรวมถึงการตระหนักถึงพหุปัญญาของมนุษย์ที่หลากหลาย (ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี, 2561)

ซึ่งจากแผนยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ.2561-2580) มีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หมวด 1 บททั่วไปความมุ่งหมาย และหลักการ มาตรา 6 การจัดการศึกษา ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขโดยการจัดการศึกษายึด มาตรา 9 การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึด ดังนี้ มาตรา 9 ข้อที่ 1 เอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ มาตรา 9 ข้อ 3 การกำหนดมาตรฐานการศึกษา และการจัดการประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับ และประเภทการศึกษา มาตรา 9 ข้อ 4 การส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครูคณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาครูคณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (พระราชบัญญัติการศึกษา, 2542)

การบริหารการศึกษาเป็นการดำเนินการของผู้บริหารซึ่งการศึกษาในการวางแผน (Plan) การจัดการศึกษา การนำไปปฏิบัติ (Implement) โดนการจัดองค์การการนำองค์การ การประสานงาน และการประเมินผล (Evaluation) เพื่อนำผลสะท้อนการดำเนินงานไปปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาร่วมกับคนในองค์การเพื่อให้บรรลุ

เป้าหมายสูงสุดของสถานศึกษาโดย การบริหารวิชาการเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายของการศึกษาผ่านทางการพัฒนาผู้เรียนให้มีผลลัพธ์ทางการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ผู้บริหารจะต้องนำครูและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการวางแผนการจัดการศึกษาของสถานศึกษา (Plan) ซึ่งก็คือ การพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาหลักสูตร และนำแผนการจัดการศึกษาไปสู่การปฏิบัติ (Implement) ซึ่งก็คือ การพัฒนาส่งเสริมการเรียนรู้เป็นการนำหลักสูตรไปจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน และด้านการพัฒนาส่งเสริมการประเมินผล (Evaluation) เพื่อนำผลสะท้อนทางการศึกษาตามหลักสูตร ไปปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาของครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษา คือ คุณภาพผู้เรียนหรือการบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ (สุกัญญา แช่มช้อย, 2565)

จากความเป็นมาปัญหาและความสำคัญดังกล่าวเพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 การบริหารงานวิชาการจึงมีความสำคัญสอดคล้องต่อผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่จะต้องมีการปรับตัวให้ทันกับสถาณการณ์ในยุคปัจจุบันที่จะต้องเล็งเห็นถึงความสำคัญของวิชาการ และการบริหารสถานศึกษาในการพัฒนาประเทศเพื่อผลลัพธ์ที่ได้คุณภาพ คือ ผู้เรียน ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนในเครือข่าย ท่าปลา-นางพญาจากรายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 พบว่า ผลการทดสอบ NT ของกลุ่มโรงเรียนท่าปลา - นางพญา ตั้งแต่ปีการศึกษา 2566 มีคะแนนเฉลี่ย 66.40 คะแนน ซึ่งยังต่ำกว่ากลุ่มโรงเรียนที่มีผลการดำเนินงานสูงสุดในเขตพื้นที่ (76.76 คะแนน) สะท้อนให้เห็นถึงโอกาสในการพัฒนาคุณภาพการบริหารงานวิชาการของผู้เรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์เขต 2, 2566)

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาของกลุ่มเครือข่ายท่าปลา - นางพญา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์เขต 2 เพื่อนำผลการศึกษามาใช้เป็นคู่มือแนวทาง การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาของกลุ่มเครือข่ายท่าปลา-นางพญา และเป็นแนวทางการพัฒนาทางการศึกษาให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และประสบความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นของการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาของกลุ่มเครือข่ายท่าปลา-นางพญา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2

2.เพื่อพัฒนาแนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาของกลุ่มเครือข่ายท่าปลา-นางพญา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ผู้วิจัยได้กำหนดระยะดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ

ระยะที่ 1 ผู้วิจัยมุ่งศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาของกลุ่มเครือข่ายท่าปลา-นางพญา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2

1. ประชากรที่ใช้ในงานวิจัย

1.ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 7 คน

2.ครูในกลุ่มเครือข่ายท่าปลา-นางพญา ทั้งหมด 6 โรงเรียน 69 คนรวมจำนวน 76 คนเป็นผู้ให้ข้อมูลที่ผู้วิจัยเลือกประชากรทั้งหมดในกลุ่มเครือข่าย ซึ่งเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับงานวิชาการ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ของลิเคิร์ท (Likert) แบบสอบถามสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็น 6 ด้าน ด้านละ 12 ข้อ รวมทั้งสิ้น 72 ข้อโดยแจกเป็นแบบสอบถาม (Paper) จำนวน 76 ชุด ได้ข้อมูลร้อยละ 100 ตามจำนวนของผู้ให้เก็บข้อมูลประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ได้แก่ อายุ วุฒิการศึกษาสูงสุด สถานภาพการดำรงตำแหน่งปัจจุบันและประสบการณ์ในการทำงาน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามระดับสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาของกลุ่มเครือข่ายท่าปลา-นางพญา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแบบของลิเคิร์ท (Likert Scale) และมีลักษณะเป็นการสอบถามที่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามตอบคำถามข้อมูล 2 ทาง คือสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็น (Dual-Respond Format) จำนวน 6 ด้าน ได้แก่ 1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 2. การจัดกระบวนการเรียนรู้ 3. การวัดและประเมินผล 4. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา 5. การนิเทศการศึกษาภายใน และ6. ประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายท่าปลา -นางพญา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 โดยมีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด

3. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือดังนี้

1. ศึกษาหลักการ แนวคิด และวิธีการสร้างแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าจากเอกสารและตำราเกี่ยวกับการสร้างเครื่องมือการวิจัย

2. วิเคราะห์องค์ประกอบขอบข่ายการบริหารงานวิชาการโดยยึดหลักการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนใน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์เขต 2

3. สร้างแบบสอบถามสภาพที่เป็นอยู่ และสภาพที่ควรจะเป็นในการบริหารงานวิชาการที่สอดคล้องและครอบคลุมนิยามศัพท์เฉพาะแต่ละด้านของการบริหารงานวิชาการโดยยึดหลักการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนใน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2

4. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง

5. นำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญเครื่องมือการวิจัย จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดได้มาจากวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

6. นำแบบประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาที่ผู้เชี่ยวชาญประเมินแล้ว มาตรวจให้คะแนนโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แบบสอบถามสภาพที่เป็นอยู่มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อระหว่าง 0.6 – 0.8 (rxy) และมีค่าความเชื่อมั่น 0.98 ทั้งฉบับ (α) แบบสอบถามสภาพที่ควรจะเป็นมีค่าอำนาจจำแนกรายข้อระหว่าง 0.7–0.8(rxy) และมีค่าความเชื่อมั่น 0.99 ทั้งฉบับ (α) จากนั้นได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out)จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์

4.การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.ผู้วิจัยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานต้นสังกัด

2.ผู้วิจัยประสานงานกับผู้บริหารสถานศึกษาทั้ง 6 แห่งและดำเนินการเก็บข้อมูลอย่างเป็นทางการ

3.ขอความอนุเคราะห์ขอเก็บข้อมูลในการทำวิจัยและติดต่อชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยรายละเอียดของ การเก็บข้อมูลการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลวิจัยส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์พร้อมแบบสอบถาม (paper)

4.ผู้วิจัยชี้แจงในการเก็บรวบรวมข้อมูลถึงผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่โดยการเก็บข้อมูลจะถูกแบ่งออกเป็นระยะ คือระยะที่ 1 แบบสอบถามสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็น 6 ด้านด้านละ 12 ข้อรวมทั้งสิ้น 72 ข้อ โดยแจกเป็นแบบสอบถาม (Paper) จำนวน 76 ชุด ได้ข้อมูลร้อยละ 100 ตามจำนวนของผู้ให้เก็บข้อมูล

5.ผู้วิจัยจัดส่งด้วยตนเองกำกับติดตามการตอบแบบสอบถามและส่งคืนภายใน 2 สัปดาห์หากพ้น 2 สัปดาห์แบบสอบถามยังไม่ครบผู้วิจัยติดตามเพื่อสอบถามถึงข้อสงสัย

6.เก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามได้ครบตามจำนวนแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลไปทำการวิเคราะห์และอภิปรายผลต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามระเบียบวิธีทางสถิติ ดังนี้

1.ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยใช้ความถี่ และค่าร้อยละ

2.วิเคราะห์โดยใช้การหาความต้องการจำเป็น โดยใช้สูตรการคำนวณ Prioriority Need Index

3.วิเคราะห์ข้อมูล โดยวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 2 การพัฒนาแนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาของกลุ่มเครือข่ายท่าปลา-นางพญา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2

1.ประชากร

1.ผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนใน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการบริหารงานวิชาการ มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไปด้านการบริหารการศึกษา วิทยฐานะระดับชำนาญการพิเศษขึ้นไป มีประสบการณ์การบริหารไม่ต่ำกว่า 5 ปี (ผู้อำนวยการสถานศึกษากลุ่มเครือข่ายท่าปลา-นางพญา จำนวน 3 คน)

2.ศึกษานิเทศก์ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการบริหารงานวิชาการ วิทยฐานะระดับระดับชำนาญการขึ้นไปมีประสบการณ์การบริหารไม่ต่ำกว่า 2 ปี (สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 จำนวน 2 คน)

3.ครูผู้รับผิดชอบงานวิชาการใน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 ซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญในการบริหารงานวิชาการมีประสบการณ์การสอนและการบริหารงานวิชาการไม่ต่ำกว่า 3 ปี วิทยฐานะระดับชำนาญการขึ้นไป (จำนวน 1 คน)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมวิจัย

รูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi Structured In-depth Interview) (จำเนียร จวงตระกูล, 2564) โดยมีการระบุเวลา สถานที่ กำหนดวันและเวลา ให้แก่ผู้ให้ข้อมูลหลักในการคัดเข้าซึ่งเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ตำแหน่ง สถานที่ทำงาน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ เวลา สถานที่สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ของกลุ่มเครือข่ายท่าปลา-นางพญา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 ระบุประเด็นเนื้อหาที่จะสัมภาษณ์ ขอนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ ที่จะทำการสัมภาษณ์เพื่อสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และศึกษานิเทศก์เกี่ยวกับประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1.การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 2.กระบวนการจัดการเรียนรู้ 3.การวัดผลและประเมินผล 4.การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา 5.การนิเทศการศึกษาภายใน และ6.ประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

3. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวิจัย

1. นำข้อมูลสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นของการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มเครือข่ายท่าปลา–นางพญา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 มาวิเคราะห์หาค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (PNImodified) ตามแนวคิดของสุวิมล ว่องวาณิช (2558) และคัดเลือกประเด็นที่มีค่าความต้องการจำเป็นสูงสุด 3 อันดับแรกในแต่ละด้าน เพื่อใช้เป็นกรอบในการสร้างข้อคำถามสัมภาษณ์

2. ศึกษาแนวคิด หลักการ และวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview)

3. สร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัยและขอบข่ายการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา

4. จัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับร่าง ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ 1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ 2.ประเด็นคำถามสัมภาษณ์ 6 ด้าน ด้านละ 3 ข้อ รวม 18 ข้อ

5. ตรวจสอบความเหมาะสม ความชัดเจน และความสอดคล้องของข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ฉบับร่าง

6. นำแบบสัมภาษณ์เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องความสมบูรณ์ และให้ข้อเสนอแนะก่อนนำมาปรับปรุงแก้ไข

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ขอหนังสือจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ซึ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ และครูสอนที่เป็นผู้รับผิดชอบงานวิชาการรวม จำนวน 6 คน

2. ผู้วิจัยทำการติดต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อเตรียมการสัมภาษณ์โดยการนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ที่จะสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าพร้อมส่งประเด็นที่จะสัมภาษณ์

3. นำเสนอแนวทางให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาเสนอแนะ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาตรวจสอบความน่าเชื่อถือและความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูล

2. ความน่าเชื่อถือของข้อมูลใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูลและตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูล

3. นำข้อมูลไปวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์ประยุกต์กับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพร้อมสรุปได้แนวทางมีความเชื่อมโยงกันไปจัดทำเป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพการบริหารงานวิชาการของกลุ่มเครือข่ายท่าปลา-นางพญา อย่างเป็นระบบและมีความน่าเชื่อถือ

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นแนวทางการการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาของกลุ่มเครือข่ายท่าปลา-นางพญา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 ค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น($PNI_{modified}$)

ตารางที่ 1 แสดงผลการศึกษาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นของการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาของกลุ่มเครือข่ายท่าปลา-นางพญา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 และค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) โดยรวม

รายการ	สภาพที่เป็นอยู่			สภาพที่ควรจะเป็น			$PNI_{modified}$	ลำดับ
	μ	σ	แปลผล	μ	σ	แปลผล		
1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา	4.24	0.46	มาก	4.85	0.27	มากที่สุด	0.14	**2**
2. กระบวนการจัดการเรียนรู้	4.25	0.44	มาก	4.83	0.34	มากที่สุด	0.13	**3**
3. วัดผลและประเมินผล	4.22	0.53	มาก	4.78	0.35	มากที่สุด	0.13	4
4. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา	4.17	0.51	มาก	4.83	0.36	มากที่สุด	0.15	**1**
5. การนิเทศการศึกษาภายใน	4.31	0.49	มาก	4.81	0.30	มากที่สุด	0.10	5
6.ประกันคุณภาพสถานศึกษา	4.36	0.53	มาก	4.83	0.33	มากที่สุด	0.09	6
รวม	**4.26**	**0.03**	**มาก**	**4.82**	**0.03**	**มากที่สุด**	**0.02**	

อภิปรายผลการวิจัย

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพที่เป็นอยู่ของการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาของกลุ่มเครือข่ายท่าปลา-นางพญา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ 4.26, σ = 0.03) เมื่อพิจารณารายด้านเรียงตามลำดับจากสูงไปหาต่ำ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากเป็นลำดับแรก ได้แก่ คือ การประกันคุณภาพสถานศึกษา (μ = 4.36, σ = 0.53)รองลงมา การนิเทศการศึกษาภายใน (μ = 4.31, σ = 0.49) ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ (μ = 4.25,σ = 0.44) ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา (μ =4.24, σ = 0.46) ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา (μ=4.81, σ =0.30ด้านการวัดผลและประเมินผล (μ = 4.22, σ = 0.53) ตามลำดับ

สภาพที่ควรจะเป็นของการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาของกลุ่มเครือข่ายท่าปลา-นางพญา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.82, σ = 0.02) เมื่อพิจารณารายด้านเรียงตามลำดับจากสูงไปหาต่ำ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากเป็นลำดับแรก ได้แก่ ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา (μ =4.81, σ =0.30) รองลงมา คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา (μ =4.24, σ = 0.46)ด้านการประกันคุณภาพสถานศึกษา μ=4.36, σ = 0.53) ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ (μ=4.25, σ = 0.44)ด้านการนิเทศการศึกษาภายใน (μ=4.81, σ = 0.30) และด้านการวัดผลและประเมินผล (μ = 4.22, σ = 0.53) ตามลำดับ

ทั้งนี้พิจารณาค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) ของสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นของการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาของกลุ่มเครือข่ายท่าปลา-นางพญา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 ที่เป็นรายด้าน เรียงลำดับจากสูงไปหาต่ำ 3 ลำดับแรก ได้แก่ ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา ($PNI_{modified}$ = 0.15) รองลงมา คือ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ($PNI_{modified}$ = 0.14) กระบวนการจัดการเรียนรู้($PNI_{modified}$ = 0.13) ตามลำดับ

สรุปผลการอธิปรายวิจัย

ผลจากการศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นของการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาของกลุ่มเครือข่ายท่าปลา-นางพญา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 เมื่อพิจารณาจากค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็นทั้ง 6 ด้าน พบว่า ความต้องการจำเป็นอันดับสูงสุด คือ ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษายังมีความต้องการพัฒนาในด้านสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีทางการศึกษามากกว่าด้านอื่น ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าสถานศึกษายังมีความต้องการพัฒนาในด้านดังกล่าวมากกว่าด้านอื่น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัลที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ผู้บริหารและครูจำเป็นต้องพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะในการใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษาให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ อีกทั้งสถานศึกษาบางแห่งยังประสบข้อจำกัดด้านทรัพยากร งบประมาณ และบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านจึงทำให้เกิดช่องว่างระหว่างสภาพที่เป็นอยู่กับสภาพที่ควรจะเป็นในด้านดังกล่าว

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุทธิรักษ์ ประจงกูล (2566) ที่ศึกษาความต้องการจำเป็นใน การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม พบว่า

ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาเป็นหนึ่งในด้านที่มีความต้องการจำเป็นเร่งด่วน โดยเฉพาะการจัดหาและพัฒนาสื่อเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ สุกัญญา แช่มช้อย (2565) ที่กล่าวว่า นวัตกรรมการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาและพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 โดยผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีบทบาทในการส่งเสริม สนับสนุน และขับเคลื่อนการใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องของครูและผู้เรียน ดังนั้น การที่ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษามีค่าความต้องการจำเป็นสูงสุด จึงสะท้อนให้เห็นว่าสถานศึกษายังมีความจำเป็นในการพัฒนาศักยภาพด้านนวัตกรรมการศึกษา เพื่อให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและยกระดับคุณภาพ การจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปผลการวิจัย

จากผลการพัฒนาแนวของการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาของกลุ่มเครือข่ายท่าปลา-นางพญา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 จากความต้องการจำเป็น (PNImodified) และการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 6 ด้าน ดังนี้

ด้านที่ 1.การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า สถานศึกษามีการส่งเสริมให้ครูพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษาเพื่อใช้ในการจัดการเรียนรู้ โดยครูทุกคนระบุการใช้สื่อและนวัตกรรมไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้ทุกแผน อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีระบบการรายงานผลการใช้สื่อและนวัตกรรมต่อผู้บริหารอย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลให้การติดตามผลและการนำข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนยังไม่ครอบคลุมเท่าที่ควรในด้านการสนับสนุนทรัพยากร พบว่าสถานศึกษามีข้อจำกัดด้านงบประมาณและอุปกรณ์สำหรับการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา เนื่องจากอุปกรณ์ด้านเทคโนโลยีมีราคาสูง ขณะที่งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรมีจำนวนจำกัด จึงส่งผลต่อประสิทธิภาพในการพัฒนานวัตกรรมของครูอย่างไรก็ตาม สถานศึกษาได้ดำเนินการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับสื่อและนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยจัดกิจกรรมแสดงผลงานของครูและนักเรียนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้เป็นประจำทุกปีผ่านกิจกรรม "เปิดบ้านวิชาการ" รวมทั้งได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกในการร่วมจัดกิจกรรม ซึ่งเป็นการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้และส่งเสริมการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของสถานศึกษา

ดังนั้น แนวทางการบริหารงานวิชาการด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษาควรมุ่งพัฒนาระบบการติดตามและรายงานผลการใช้สื่อและนวัตกรรมอย่างเป็นระบบ เพิ่มการสนับสนุนทรัพยากรและงบประมาณให้เพียงพอ ตลอดจนส่งเสริมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการเผยแพร่นวัตกรรมร่วมกับภาคีเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา

ด้านที่ 2.กระบวนการจัดการเรียนรู้

ผลการศึกษาพบว่า สถานศึกษาส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง ทำให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ตลอดจนเพิ่มแรงจูงใจและความคงทนในการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงครูผู้สอนมี การวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างผู้เรียนรายบุคคล เพื่อนำข้อมูลมาวางแผนและออกแบบการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับศักยภาพของผู้เรียนที่มีความสามารถแตกต่างกันภายในห้องเรียนเดียวกัน

ส่งผลให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างทั่วถึงตามศักยภาพของแต่ละบุคคลนอกจากนี้ ครูยังดำเนินการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับแผนการจัดการเรียนรู้และหลักสูตรสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้สามารถบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ พร้อมทั้งช่วยให้การบริหารจัด การเวลา การใช้สื่อการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น แนวทางการบริหารงานวิชาการด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ควรส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) การวิเคราะห์ผู้เรียนรายบุคคล การออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล และการกำกับติดตามการจัดการเรียนรู้ให้เป็นไปตามแผนการสอนอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน

ด้านที่ 3.การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้ผู้บริหารและครูผู้สอนมีส่วนร่วมใน การออกแบบและปรับปรุงหลักสูตร เนื่องจากหลักสูตรจำเป็นต้องสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา ศักยภาพของผู้เรียน และความต้องการของชุมชน เพื่อให้สามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพผู้บริหารมีการกำกับ ติดตาม และนิเทศการใช้หลักสูตรผ่านเครื่องมือการนิเทศและการประเมินในชั้นเรียน รวมทั้งนำผลการประเมินมาปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้หลักสูตรมีความทันสมัยและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาอย่างไรก็ตาม การดำเนินงานยังประสบข้อจำกัด ได้แก่ ภาระงานและเวลาในการเตรียมการสอนที่หลากหลาย จำนวนนักเรียนต่อห้องเรียนที่ค่อนข้างมาก ความไม่เพียงพอของสื่อและอุปกรณ์ที่รองรับการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการพัฒนาหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้

ดังนั้น แนวทางการบริหารงานวิชาการด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนาหลักสูตร ใช้ข้อมูลจากการนิเทศและการประเมินเป็นฐานในการปรับปรุงหลักสูตรและจัดสรรทรัพยากรที่เอื้อต่อการนำหลักสูตรไปใช้ให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด

ด้านที่ 4.การวัดผลและประเมินผล

ผลการศึกษาพบว่า การวัดและประเมินผลเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยครูสามารถออกแบบเครื่องมือวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับหลักสูตร ตัวชี้วัด และสมรรถนะของผู้เรียน พร้อมทั้งใช้เครื่องมือประเมินที่หลากหลายและเหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียนแต่ละคนผู้บริหารนำผลการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้มาใช้ในการปรับปรุงหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการของผู้เรียน นอกจากนี้ ยังนำผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา (SAR) มาใช้กำหนดเป้าหมายและวางแผนยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในปีการศึกษาถัดไป

ดังนั้น แนวทางการบริหารงานวิชาการด้านการวัดและประเมินผล ควรส่งเสริมการพัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินผลที่มีคุณภาพ การใช้ข้อมูลสารสนเทศจากผลการประเมินในการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการสร้างระบบติดตามผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ด้านที่ 5.การนิเทศการศึกษาภายใน

ผลการศึกษาพบว่า สถานศึกษามีการกำหนดแผนการนิเทศภายในอย่างชัดเจน โดยจัดทำปฏิทินการนิเทศ ตารางการนิเทศ และแบบประเมินการนิเทศ พร้อมแจ้งให้ครูผู้สอนรับทราบทุกภาคเรียน เพื่อให้การนิเทศดำเนินไปอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องผู้บริหารและหัวหน้าฝ่ายวิชาการดำเนินการนิเทศโดยใช้หลักกัลยาณมิตร

มุ่งเน้นการให้คำปรึกษา คำแนะนำและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้มากกว่าการตรวจสอบ ส่งผลให้ครูเกิดความมั่นใจในการพัฒนาตนเองและสามารถปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ผู้บริหารยังสนับสนุนการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน ทั้งในด้านวิชาการและงบประมาณ เพื่อส่งเสริมให้ครูสามารถพัฒนาการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ

ดังนั้น แนวทางการบริหารงานวิชาการด้านการนิเทศการศึกษาภายใน ควรมุ่งเน้นการนิเทศแบบกัลยาณมิตรการกำกับติดตามอย่างเป็นระบบ การให้ข้อเสนอแนะเชิงสร้างสรรค์ และการสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครู

ด้านที่ 6.ประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า สถานศึกษามีการสื่อสารนโยบายด้านการประกันคุณภาพภายในให้ครูและบุคลากรรับทราบอย่างทั่วถึง ผ่านทั้งการประชุมและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ทำให้บุคลากรมีความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนในการดำเนินงานประกันคุณภาพผู้บริหารส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมในการประเมินตนเอง โดยจัดประชุมร่วมกันก่อนสิ้นภาคเรียน เปิดโอกาสให้ครูร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน ร่วมตัดสินใจ และร่วมประเมินผลการดำเนินงานของสถานศึกษา ส่งผลให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมนอกจากนี้ สถานศึกษายังส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการสถานศึกษา ทั้งในด้านการวางแผนการดำเนินงาน และการประเมินผล ซึ่งช่วยสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชน และสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ให้มีความยั่งยืน

ดังนั้น แนวทางการบริหารงานวิชาการด้านการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ควรมุ่งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการดำเนินงานประกันคุณภาพ ใช้กระบวนการบริหารคุณภาพตามวงจร PDCA และนำผลการประเมิน มาปรับปรุงการบริหารจัดการและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ขอขอบคุณผู้บริหารสถานศึกษาครู และบุคลากรทางการศึกษาของกลุ่มเครือข่ายท่าปลา-นางพญา ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้กรุณาที่สละเวลาอันมีค่าในการตอบแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ ซึ่งส่งผลให้งานวิจัยฉบับนี้มีความสมบูรณ์และสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

จำเนียร จวงตระกูล. (2564). *การวิจัยเชิงคุณภาพ: หลักการและแนวปฏิบัติ*. ศูนย์กฎหมายธุรกิจอินเตอร์เนชั่นแนล.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (2542, 19 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา, 116(74 ก), 1–23.

รัตนะ บัวสนธ์. (2556). *วิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2. (2566). *รายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2566*. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สุกัญญา แช่มช้อย. (2565). *การบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างนวัตกรรุ่นเยาว์ (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุทธิรักษ์ ประจงกูล. (2566). ความต้องการจำเป็นในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม. *วารสารบูรณาการสังคมศาสตร์และการพัฒนา, 3*(1), 37–46.

สุวิมล ว่องวาณิช. (2558). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย

Guidelines for the Development of Online Teaching and Learning Management for Teachers in Secondary Schools under the Sukhothai Secondary Educational Service Area Office

ยุทธนา กรรมสิทธิ์* เชาวฤทธิ์ จั่นจีน และทินกฤตพัชร์ รุ่งเมือง
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
*corresponding author e-mail: Kammasit321@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ของครูผู้สอน 2. พัฒนาแนวทางการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ 3. ประเมินความเหมาะสมความเป็นไปได้ และความถูกต้องแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย วิธีดำเนินการวิจัยใช้รูปแบบการวิจัยการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) แบ่งเป็น 3 ระยะ กลุ่มตัวอย่างในระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการ ระยะที่ 2 พัฒนาแนวทาง และระยะที่ 3 ประเมินแนวทาง กลุ่มตัวอย่างในระยะที่ 1 ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 19 คน และครูผู้สอน จำนวน 261 คน รวมทั้งสิ้น 280 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีปัญหามากที่สุดคือ การประเมินผลการเรียนการสอน ขณะที่ความต้องการพัฒนาอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเฉพาะการพัฒนาสื่อและกิจกรรมแนวทางที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 4 ด้านหลัก ได้แก่ 1. การออกแบบการจัดการเรียนรู้ 2. การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ 3. การพัฒนาสื่อและกิจกรรม และ 4. การประเมินผลการเรียนการสอน ผลการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่าแนวทางมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความถูกต้องในระดับมากที่สุด สามารถใช้เป็นกรอบการปฏิบัติเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาในพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ : การจัดการเรียนการสอนออนไลน์, แนวทางการพัฒนา, การศึกษามัธยมศึกษา, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย

Abstract

The objectives of this research were 1. to study the current state of online instructional management of teachers, 2. to develop guidelines for online instructional management, and 3. to evaluate the appropriateness, feasibility, and correctness of the developed guidelines for teachers in secondary schools under the Secondary Educational Service Area Office Sukhothai. The research methodology employed a mixed-methods research design divided into three phases Phase 1 studied the current state, problems, and needs; Phase 2 developed the guidelines; and

Phase 3 evaluated the guidelines. The sample in Phase 1 consisted of 19 school administrators and 261 teachers, totaling 280 participants, selected through stratified random sampling. The research instrument was a questionnaire.

The findings revealed that the overall current state of online instructional management was at a high level, with the most critical problem area being instructional assessment and evaluation. Meanwhile, the development needs were at the highest level in all aspects, particularly in the development of learning media and activities. The developed guidelines comprised four main aspects 1. instructional design, 2. information technology utilization, 3. media and activity development, and 4. instructional assessment and evaluation. The evaluation results by experts indicated that the guidelines were appropriate, feasible, and correct at the highest level, serving as a concrete practical framework to elevate educational quality in the area.

Keyword : Online Teaching and Learning Management, Development Guidelines, Secondary Education, Sukhothai Secondary Educational Service Area Office

บทนำ

ในยุคศตวรรษที่ 21 เทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนและเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการศึกษาให้มีความทันสมัย เปิดกว้าง และยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ ซึ่งได้กลายเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาให้แก่ผู้เรียนโดยไม่จำกัดขอบเขตด้านเวลาและสถานที่ (Garrison & Anderson, 2003; Trilling & Fadel, 2009) การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่ผ่านมาเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่เร่งให้สถานศึกษาทุกระดับต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนรู้สู่ระบบดิจิทัลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (OECD, 2020; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564) แม้สถานการณ์ดังกล่าวจะคลี่คลายลงไปมากแล้ว แต่ผลกระทบและแนวโน้มการจัดการศึกษาในรูปแบบออนไลน์ยังคงดำเนินต่อไป เนื่องจากเป็นทางเลือกที่ตอบสนองต่อความต้องการและวิถีชีวิตของสังคมยุคใหม่ รวมถึงสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาการศึกษาเพื่อความยั่งยืน ที่มุ่งเน้นความเสมอภาคและการเรียนรู้ตลอดชีวิต (UNICEF Thailand, 2021)

อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนการสอนออนไลน์ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพนั้น ไม่ใช่เรื่องที่ทำได้ง่ายและประสบความสำเร็จในทุกบริบท จากการศึกษาบริบทของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย ซึ่งประกอบด้วยโรงเรียนในเขตเมืองและเขตชนบทที่มีความแตกต่างกัน ที่ผ่านมาพบว่ายังคงประสบปัญหาและข้อจำกัดหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญ ปัญหาที่พบ ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำทางการเข้าถึงเทคโนโลยีและโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งความไม่เสถียรของสัญญาณอินเทอร์เน็ต และความแตกต่างด้านอุปกรณ์การเรียนระหว่างนักเรียนในพื้นที่ต่างๆ นอกจากนี้ ยังพบข้อจำกัดด้านศักยภาพของครูผู้สอน ที่ยังขาดความรู้และทักษะในการออกแบบการเรียนการสอนออนไลน์ที่กระตุ้นความสนใจและส่งเสริมการมีส่วนร่วม รวมถึงปัญหาด้านแรงจูงใจ สมาธิ และความรับผิดชอบของผู้เรียน ตลอดจนระบบการวัดและประเมินผลที่ยังไม่สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพการเรียนรู้ในบริบทออนไลน์ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

มัธยมศึกษาสุโขทัย, 2566; ศศิธร แสงศิริ, 2565) ปัญหาเหล่านี้หากไม่ได้รับการแก้ไขหรือพัฒนา จะส่งผลให้คุณภาพการศึกษาไม่เป็นไปตามเป้าหมาย และก่อให้เกิดช่องว่างทางการศึกษาที่กว้างขึ้น

ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพเหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อเป็นกรอบและแนวทางปฏิบัติให้ครูผู้สอนสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างถูกต้องและมีคุณภาพ แนวทางดังกล่าวควรพัฒนาขึ้นจากข้อมูลสภาพจริง ปัญหา และความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้อง ผสานกับองค์ความรู้ทางด้านการบริหารการศึกษา เทคโนโลยี และจิตวิทยาการเรียนรู้ เพื่อให้ได้แนวทางที่สามารถแก้ไขปัญหาเดิม และส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง การวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ ของครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย โดยมุ่งหวังว่าผลการวิจัยที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำและสร้างมาตรฐานการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ที่ดีให้เกิดขึ้นในเขตพื้นที่ต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการ และพัฒนาแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ของครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการจัดการเรียนการสอนออนไลน์

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย จำนวนทั้งสิ้น 1,050 แบ่งเป็นผู้บริหารจำนวน 71 ครูผู้สอน 979 คน คนกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 19 คน และครูผู้สอน จำนวน 261 คน รวมทั้งสิ้น 280 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามสัดส่วนขนาดของโรงเรียน (ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนครอบคลุมทุกบริบทพื้นที่

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ

ตอนที่ 2 สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (1 = น้อยที่สุด ถึง 5 = มากที่สุด) ครอบคลุมประเด็นด้านการบริหารจัดการ ด้านเทคโนโลยี ด้านกระบวนการเรียนการสอน และด้านการวัดประเมินผล

ตอนที่ 3 ความต้องการพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการและข้อเสนอแนะ

แบบสอบถามได้รับการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและความเหมาะสมด้านภาษาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน และนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ ก่อนนำไปหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.870 ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยดำเนินการจัดส่งแบบสอบถามผ่านระบบออนไลน์และทางไปรษณีย์ลงทะเบียน ถึงผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในกลุ่มตัวอย่าง พร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์และขั้นตอนการตอบแบบสอบถามอย่างชัดเจน จากนั้นดำเนินการติดตามและรวบรวมแบบสอบถามกลับคืนมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล ก่อนนำไปวิเคราะห์ต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูลข้อมูลที่ได้รับวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายสภาพปัจจุบัน ปัญหา และระดับความต้องการในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนออนไลน์

ระยะที่ 2 การพัฒนาแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ ผู้วิจัยดำเนินการยกร่างแนวทางโดยมีขั้นตอนดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) คัดเลือกโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 6 ท่าน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์บริหารจัดการเรียนออนไลน์อย่างน้อย 5 ปี จำนวน 2 ท่าน ครูผู้สอนวิชาหลักที่มีประสบการณ์และพัฒนานวัตกรรมสื่อออนไลน์อย่างน้อย 5 ปี จำนวน 2 ท่าน และเจ้าหน้าที่เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีบทบาทสนับสนุนระบบการเรียนรู้ จำนวน 2 ท่าน

เครื่องมือที่ใช้ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ที่ครอบคลุม 4 ด้านหลักได้แก่ 1. ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้ 2. ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ 3. ด้านการพัฒนาสื่อและกิจกรรมการเรียนรู้ และ 4. ด้านการประเมินผลการเรียนการสอน

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากการสัมภาษณ์เชิงลึกร่วมกับการสังเคราะห์ผลการวิจัยในระยะที่ 1 และการทบทวนวรรณกรรมเพื่อยกร่างแนวทางฯ

ระยะที่ 3 การประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความถูกต้องของแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนออนไลน์

ผู้วิจัยดำเนินการประเมินร่างแนวทางที่พัฒนาขึ้นจากระยะที่ 2 โดยมีรายละเอียดดังนี้ ผู้ให้ข้อมูลผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 6 ท่าน ซึ่งคัดเลือกโดยวิธีเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา 2 ท่าน ครูผู้สอน 2 ท่าน เจ้าหน้าที่เทคโนโลยีสารสนเทศ 1 ท่าน และอาจารย์จากสถาบันอุดมศึกษา 1 ท่าน ซึ่งทุกท่านเป็นผู้มีประสบการณ์ตรงด้านการเรียนการสอนออนไลน์ไม่น้อยกว่า 5 ปี

เครื่องมือที่ใช้แบบประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความถูกต้องของแนวทางฯ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert Scale) ครอบคลุม 5 ด้านหลัก ได้แก่ 1) ด้านหลักการและเหตุผล 2. ด้านวัตถุประสงค์ 3. ด้านองค์ประกอบของแนวทาง 4. ด้านขั้นตอนการนำไปปฏิบัติ และ 5. ด้านประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยกำหนดเกณฑ์การยอมรับแนวทางที่ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 280 คน พบประเด็นสำคัญดังนี้

สภาพปัจจุบันในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับ มาก โดยด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุดคือ ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ($\overline{X}$ = 4.41) รองลงมาคือ ด้านการใช้เทคโนโลยี ($\overline{X}$ = 4.31)

สภาพปัญหาด้านที่มีปัญหามากที่สุดคือ ด้านการประเมินผลการเรียนการสอน โดยพบปัญหาสำคัญคือระบบการวัดผลยังไม่สอดคล้องกับลักษณะการเรียนออนไลน์ และตรวจสอบความถูกต้องของการทำกิจกรรมได้ยาก ความต้องการพัฒนา: อยู่ในระดับ มากที่สุด ทุกด้าน โดยด้านที่มีความต้องการสูงสุดคือ ด้านการพัฒนาสื่อและกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อแก้ปัญหาความไม่น่าสนใจของบทเรียนและแรงจูงใจของผู้เรียน

ตารางที่ 1 สรุปผลสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนออนไลน์

รายการ/ด้าน	ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับสภาพการปฏิบัติ	อันดับ
1. ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้	4.41	0.50	มาก	1
2. ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ	4.31	0.57	มาก	2
3. ด้านการพัฒนาสื่อและกิจกรรมการเรียนรู้	4.29	0.57	มาก	3
4. ด้านการประเมินผลการเรียนการสอน	4.27	0.56	มาก	4
ภาพรวมทุกด้าน	4.32	0.55	มาก	-

ผลการวิจัยพบว่าสภาพการปฏิบัติในภาพรวมอยู่ในระดับ มาก โดยด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุดคือ ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ส่วนด้านที่มีปัญหามากที่สุดคือ ด้านการประเมินผลการเรียนการสอน และมีความต้องการพัฒนาสูงสุดในด้านการพัฒนาสื่อและกิจกรรมการเรียนรู้

ระยะที่ 2 ผลการพัฒนาแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนออนไลน์

จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ 6 ท่าน ร่วมกับผลการศึกษาในระยะที่ 1 ได้แนวทางการพัฒนาที่ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ดังนี้

2.1 ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้ เน้นการกำหนดผลลัพธ์เชิงสมรรถนะที่ชัดเจน ออกแบบกิจกรรมที่ยืดหยุ่นสอดคล้องกับบริบท และใช้หลักการ ADDIE Model

2.2 ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เน้นการเลือกใช้แพลตฟอร์ม (LMS) ที่เสถียรและเหมาะสมกับอุปกรณ์ของผู้เรียน รวมถึงการวางระบบความปลอดภัยดิจิทัล

2.3 ด้านการพัฒนาสื่อและกิจกรรมการเรียนรู้ เน้นสื่อดิจิทัลเชิงปฏิสัมพันธ์ที่หลากหลาย (Interactive Media) และกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

2.4 ด้านการประเมินผลการเรียนการสอน เน้นการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) และการใช้เครื่องมือประเมินที่หลากหลายเพื่อลดปัญหาการทุจริต

ตารางที่ 2 สรุปองค์ประกอบและรายละเอียดของแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนออนไลน์

องค์ประกอบหลัก	รายละเอียดแนวทางการพัฒนา,
1. ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้	เน้นการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้เชิงสมรรถนะที่ชัดเจน ออกแบบกิจกรรมที่ยืดหยุ่นสอดคล้องกับบริบท และใช้หลักการ ADDIE Model
2. ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ	เลือกใช้แพลตฟอร์ม (LMS) ที่เสถียร เหมาะสมกับอุปกรณ์ของผู้เรียน และวางระบบความปลอดภัยดิจิทัล
3. ด้านการพัฒนาสื่อและกิจกรรม	พัฒนาสื่อดิจิทัลเชิงปฏิสัมพันธ์ (Interactive) ที่หลากหลาย และกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)
4. ด้านการประเมินผลการเรียนการสอน	ใช้วิธีประเมินที่หลากหลายตามสภาพจริง (Authentic Assessment) มีเกณฑ์รูบริกที่ชัดเจน และป้องกันการทุจริต

ระยะที่ 3 ผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความถูกต้องของแนวทาง ผู้วิจัยนำร่างแนวทางเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 6 ท่าน เพื่อประเมินคุณภาพใน 5 ด้านหลัก ผลการประเมินสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 3 ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาฯ ในภาพรวมและรายด้าน

รายการประเมิน	($\overline{X}$)	(S.D.)	ระดับความเหมาะสม ความเป็นไปได้ของแนวทาง
1. ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้	4.67	0.33	มากที่สุด
2. ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ	4.61	0.37	มากที่สุด
3. ด้านการพัฒนาสื่อและกิจกรรมการเรียนรู้	4.63	0.36	มากที่สุด
4. ด้านการประเมินผลการเรียนการสอน	4.66	0.34	มากที่สุด
5. ด้านภาพรวมของแนวทางการพัฒนา	4.69	0.31	มากที่สุด
รวมทุกด้าน	4.64	0.35	มากที่สุด

ผลการประเมินพบว่า ภาพรวมผลการประเมินแนวทางที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความถูกต้อง อยู่ในระดับ มากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ ($\overline{X}$= 4.64) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. = 0.35 รายด้าน ด้านที่มีผลการประเมินสูงสุดคือ ด้านภาพรวมของแนวทางการพัฒนา ($\overline{X}$= 4.69) รองลงมาคือ ด้านการออกแบบการเรียนรู้ ($\overline{X}$= 4.67) และ ด้านการประเมินผลการเรียนการสอน ($\overline{X}$= 4.66) ตามลำดับ

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย สรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาผลการศึกษาพบว่าสภาพการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ในภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\overline{X}$=4.32) โดยด้านที่มีระดับการปฏิบัติสูงสุดคือ ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้ สำหรับปัญหาที่พบมากที่สุดใน ด้านการประเมินผลการเรียนการสอน เนื่องจากความยากในการตรวจสอบความ

ถูกต้องและรูปแบบการประเมินที่ไม่สอดคล้องกับบริบทออนไลน์ ในขณะที่ความต้องการพัฒนาอยู่ในระดับ มากที่สุด ทุกด้าน โดยเฉพาะ ด้านการพัฒนาสื่อและกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อกระตุ้นแรงจูงใจของผู้เรียน

แนวทางการพัฒนาที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1. ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ที่เน้นความยืดหยุ่นและการใช้ ADDIE Model 2. ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ที่คำนึงถึงความเสถียรและความปลอดภัย 3. ด้านการพัฒนาสื่อและกิจกรรมการเรียนรู้ ที่เน้นการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และ 4. ด้านการประเมินผลการเรียนการสอน ที่มุ่งเน้นการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment)

ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้จากการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่าแนวทางที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความถูกต้องในภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.64, S.D. = 0.35) ซึ่งยืนยันว่าแนวทางนี้สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในบริบทของสถานศึกษา

อภิปรายผล

จากการดำเนินงานวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย ผู้วิจัยมีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ ผลการวิจัยพบว่าสภาพการปฏิบัติในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุดคือ ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

สะท้อนให้เห็นว่าครูผู้สอนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย มีการปรับตัวและมีความตื่นตัวในการนำเครื่องมือดิจิทัลมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องมาจากความจำเป็นในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค Covid -19

อย่างไรก็ตาม ด้านการประเมินผลการเรียนการสอน กลับเป็นด้านที่มีปัญหามากที่สุด ซึ่งประเด็นนี้อธิบายได้ว่า การวัดผลในบริบทออนไลน์มีความซับซ้อนสูง โดยเฉพาะการตรวจสอบความเที่ยงตรงและความโปร่งใสในการทำสอบของผู้เรียน

สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิธร แสงศิริ (2565) และ วสันต์ ปัญญาแก้ว (2564) ที่ระบุว่าครูผู้สอนยังเผชิญกับข้อจำกัดในระบบติดตามผลที่ไม่สามารถวัดสมรรถนะที่แท้จริงของผู้เรียนได้เทียบเท่ากับห้องเรียนปกติ

2. ความต้องการพัฒนาสื่อและกิจกรรมการเรียนรู้ ผลที่น่าสนใจคือ ความต้องการพัฒนาสื่อและกิจกรรมการเรียนรู้อยู่ในระดับมากที่สุดเป็นลำดับที่ 1 ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ระบุชัดเจนว่า ปัญหาใหญ่คือนักเรียนขาดความสนใจและขาดแรงจูงใจในการเรียนออนไลน์

ผู้วิจัยอภิปรายได้ว่าการจัดการเรียนออนไลน์ในปัจจุบันส่วนใหญ่ยังเน้นการถ่ายทอดเนื้อหาทางเดียว (One-way communication) มากกว่าการสร้างปฏิสัมพันธ์ ดังนั้น ครูจึงมีความต้องการพัฒนา สื่อดิจิทัลเชิงปฏิสัมพันธ์ (Interactive Media) และ การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองตามแนวคิด Constructivism และ Connectivism ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กาญจนา แก้วเทพ (2561) ที่ว่าสื่อคือหัวใจสำคัญในการดึงดูดความสนใจและสร้างความต่อเนื่องในการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล

3. ความเหมาะสมและความสมบูรณ์ของแนวทางที่พัฒนาขึ้น แนวทางที่พัฒนาขึ้นซึ่งประกอบด้วย 4 ด้านหลัก การออกแบบ, เทคโนโลยี, สื่อและกิจกรรม, การประเมินผล ได้รับการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิว่ามีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความถูกต้องในระดับมากที่สุด ความสำเร็จของแนวทางนี้เกิดจากการนำ ADDIE

Model มาใช้เป็นกรอบในการพัฒนาอย่างเป็นระบบ และการพิจารณาถึงบริบทเฉพาะพื้นที่ (Area-based) ของจังหวัดสุโขทัย ที่มีความหลากหลายทั้งโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดใหญ่

การที่แนวทางเน้นความยืดหยุ่นและการจัดสรรทรัพยากรดิจิทัลอย่างเท่าเทียม ช่วยตอบโจทย์การลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยี (Digital Divide) ได้อย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิชญ์สินี มั่นศิลป์ (2562) ที่เสนอว่าแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่มีประสิทธิภาพต้องพัฒนาจากฐานข้อมูลจริงของพื้นที่และได้รับการยอมรับจากผู้ปฏิบัติงานจริง

4. การก้าวสู่การประเมินผลตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ในส่วนของแนวทางการประเมินผลที่เน้น การประเมินตามสภาพจริง

ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่จะช่วยแก้ปัญหาด้านการวัดผลออนไลน์ที่ครูพบเจอ โดยแนวทางได้เสนอให้ใช้เครื่องมือที่หลากหลาย เช่น e-Portfolio, การนำเสนอวิดีโอ และการสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วม แทนการสอบแบบปรนัยเพียงอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Garrison & Anderson (2003) ที่เน้นว่าการเรียนรู้ออนไลน์ที่มีคุณภาพต้องมีการประเมินผลที่สะท้อนทักษะการคิดขั้นสูงและสมรรถนะในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ สถานศึกษาควรนำแนวทางทั้ง 4 ด้านไปปรับใช้เป็นมาตรฐานการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะการส่งเสริมกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เพื่อให้ครูสามารถพัฒนาสื่อปฏิสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการวัดผลในด้านจิตพิสัย (Affective Domain) และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในสภาพแวดล้อมออนไลน์เพิ่มเติม เพื่อให้การประเมินผลครอบคลุมทุกมิติตามสมรรถนะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์เรื่องนี้ แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณา ความช่วยเหลือและการสนับสนุนจากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษา และคณาจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะและแนวทางอันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการวิจัย ตลอดจนตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่งจนทำให้สารนิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ และร่วมให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ของครูผู้สอน รวมทั้งผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ และครูผู้สอนทุกท่าน ที่สละเวลาอันมีค่าในการตอบ แบบสอบถาม การสัมภาษณ์จนทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ ขอขอบคุณสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย และโรงเรียนมัธยมทุกแห่งที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูล อำนวยความสะดวก และสนับสนุนการดำเนินงานวิจัยในทุกขั้นตอน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). *มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ฉบับปรับปรุง).* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

จินตวีร์ คล้ายสังข์. (2559). *การออกแบบเว็บเพื่อการเรียนการสอน: แนวการประยุกต์ใช้สำหรับการเรียนการสอนแบบผสมผสาน อีเลิร์นนิง และออนไลน์เลิร์นนิง.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ใจทิพย์ ณ สงขลา. (2561). *การออกแบบการเรียนอย่างดิจิทัล Digital learning design.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศศิธร แสงศิริ. (2565). ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019. *วารสารวิชาการการศึกษา, 16*(2).

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย. (2566). *รายงานผลการดำเนินงานและสภาพการจัดการศึกษาประจำปีการศึกษา 2565.* สุโขทัย: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). *สภาวะการศึกษาไทย ปี 2563/2564: การปฏิรูปการศึกษาในยุคดิจิทัล.* กรุงเทพฯ: 21 เซ็นจูรี่.

Anderson, T. (2020). Assessment in online learning environments. *Online Learning Journal, 24*(2), 1–10.

Boud, D., & Molloy, E. (2019). *Feedback in higher and professional education: Understanding it and doingit well.* Routledge.

Garrison, D. R., & Anderson, T. (2003). *E-learning in the 21st century: A framework for research and practice.* Routledge.

OECD. (2020). *The impact of COVID-19 on education: Insights from Education at a Glance 2020.* OECD Publishing.

Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st century skills: Learning for life in our times.* Jossey-Bass.

UNICEF Thailand. (2021). *The Impact of COVID-19 on Children and Young People in Thailand.*

แนวทางการพัฒนาระบบสารสนเทศ เพื่อการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่

Guidelines for the Development of an Information System for Educational Institution Management Under the Office Of the Secondary Educational Service Area, Phrae

ชนกานต์ ตันโน* เชาวฤทธิ์ จั่นจีน และ ชัชภูมิ สีชมภู
ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
*corresponding author e-mail: chanakarnpe55@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษา และ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน จำนวน 284 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น และวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพที่เป็นอยู่อยู่ในระดับมาก และสภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับมากที่สุด 2) แนวทางการพัฒนาระบบสารสนเทศ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ ควรมุ่งเน้นการใช้ระบบตรวจสอบอัตโนมัติ ควบคู่กับการจัดทำคู่มือ ควรเปลี่ยนสู่ระบบคลาวด์แบบ Real-time ควรจัดตั้งคลังข้อมูลกลางเชื่อมโยงงาน 4 ฝ่ายด้วยเลขบัตรประจำตัวประชาชน ร่วมกับระบบฟอร์มดิจิทัลอัจฉริยะ ควรยกระดับสู่การวิเคราะห์สาเหตุเชิงลึก ควรขับเคลื่อนด้วยกลยุทธ์การสื่อสารผสมผสานหลายช่องทาง และควรเน้นการใช้ระบบคลาวด์ระดับองค์กรและการกำหนดสิทธิ์เข้าถึงตามบทบาทหน้าที่

คำสำคัญ : ระบบสารสนเทศ การบริหารสถานศึกษา แนวทางการพัฒนา

Abstract

This research aimed to 1) explore the current and desirable conditions of information system development for school administration and 2) investigate the guidelines for developing information systems for school administration in schools under the Phrae Secondary Educational Service Area Office. A mixed-methods research design was employed. The sample comprised 284 school administrators and teachers. The research instruments included questionnaires and interviews. Data were analyzed using percentages, means, standard deviations, the Priority Needs Index (PNI), and content analysis.

The findings revealed that 1) the overall current state was at a high level, while the desirable state was at the highest level; and 2) the proposed guidelines for developing the information system consisted of six aspects: (1) focusing on the use of automated verification systems coupled with manuals; (2), transitioning to a real-time cloud system; (3) establishing a central data warehouse linking the work of four main departments using National ID card combined with an intelligent digital form system; (4) upgrading to in-depth root cause analysis; (5) driven by a multi-channel integrated communication strategy; and (6) focusing on the use of enterprise-level cloud systems and role-based access control.

Keywords: information system, school administration, development guidelines

บทนำ

ในปัจจุบัน เทคโนโลยีสารสนเทศ ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนทุกบริบทการดำเนินการปฏิบัติงานทุกองค์กร ภาคส่วน ภาคีเครือข่าย หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ซึ่งถูกนำมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน และการตัดสินใจที่แม่นยำ รวดเร็ว ลดขั้นตอนในวิธีการ ลดภาระงานที่นอกเหนือจากความจำเป็นจากอำนาจและหน้าที่ สร้างเส้นทางในการตอบสนองไปยังผลลัพธ์ที่เหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ ,2566) ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีนโยบายในการดำเนินงานให้มีการเร่งรัดปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานให้การบริหารงานมีคุณภาพมาตรฐานระดับสากลบนพื้นฐานของความเป็นไทยและพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งสถานศึกษาและสำนักงาน โดยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ตลอดจนสนับสนุนความเป็นเลิศตามมาตรฐาน (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553)

การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและระบบสารสนเทศ ในการจัดการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพด้านการบริหารงาน การเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 (กระทรวงศึกษาธิการ ,2564) มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการนำระบบสารสนเทศมาใช้ในหน่วยงานพบว่า หน่วยงานควรส่งเสริมให้มีการใช้ระบบดังกล่าวในการดำเนินงานทุกประเภท โดยเฉพาะการพัฒนาเทคโนโลยี เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังเน้นถึงความสำคัญของการสร้างความร่วมมือ และการปรับตัวขององค์กรให้เข้าสู่ยุคดิจิทัล ซึ่งถือเป็นแนวทางที่เรียบง่ายแต่ท้าทาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ Big Data และ AI เป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดเก็บ วิเคราะห์ และประมวลผลข้อมูลเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจขององค์กรในยุคปัจจุบัน (พีรภัฒน์ ระรื่นรมย์ ,2561)

จากการวิเคราะห์แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่ พบว่า ระบบสารสนเทศของสถานศึกษายังมีความซ้ำซ้อน กระจัดกระจาย และขาดการเชื่อมโยงอย่างเป็นเอกภาพ ส่งผลให้การจัดเก็บ วิเคราะห์ และรายงานข้อมูลขาดประสิทธิภาพ อีกทั้งโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศยังไม่ทั่วถึงและมีความแตกต่างระหว่างสถานศึกษา ทำให้การใช้งานระบบไม่เป็นไปอย่างเท่าเทียม ขณะเดียวกันบุคลากรที่เกี่ยวข้องยังมีข้อจำกัดด้านสมรรถนะและทักษะทางดิจิทัล ซึ่งส่งผลต่อการนำระบบไปใช้ประโยชน์อย่างเต็มศักยภาพ นอกจากนี้ ระเบียบ กฎหมาย และแนวปฏิบัติบางประการยังไม่เอื้อ

ต่อการพัฒนาระบบสารสนเทศเชิงดิจิทัล อีกทั้งข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากรยังเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษายังไม่เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมาย

จากปัญหาที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงสนใจในการทำวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่ เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็น และศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบสารสนเทศ เพื่อการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาองค์กรสถานศึกษา สู่การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศจนเกิดผลเชิงบวกอันสูงสุด โดยทั้งหมดกำหนดกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี ที่จำเป็นและสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้องค์กรสามารถพัฒนาตัวเองให้เป็นเลิศในเทคโนโลยียุคดิจิทัลได้อย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาระบบสารสนเทศ เพื่อการบริหารสถานศึกษา เป็นวิจัยที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (Mixed Method) มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย

1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นและแนวทางการพัฒนาระบบสารสนเทศ เพื่อการบริหารสถานศึกษา ของระบบสารสนเทศ 6 องค์ประกอบ ดังนี้ การเก็บรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล การประมวลผลข้อมูล การจัดเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และ การนำข้อมูลไปใช้

1.2 ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง และ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่ จำนวน 16 โรงเรียน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 45 คน และครู จำนวน 668 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 713 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 40 คน ครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่ ปีการศึกษา 2568 จำนวน 284 คน โดยใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ

การวิจัยคุณภาพ กลุ่มเป้าหมายตามวัตถุประสงค์การวิจัยระยะที่ 2 ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่ 3 คน ครูผู้รับผิดชอบด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ 3 คน ผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ 3 คน รวม 9 คน

1.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่ จำนวน 16 โรงเรียน

1.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา พฤศจิกายน 2568 ถึง มีนาคม 2569

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 2 ฉบับที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

2.1 เครื่องมือเชิงปริมาณเป็นแบบสอบถามเพื่อศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการพัฒนาระบบสารสนเทศ เพื่อการบริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่ ประกอบด้วย 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ได้แก่ เพศ อายุ ตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน

ตอนที่ 2 สภาพที่เป็นอยู่ และสภาพที่ควรจะเป็น มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแบบของลิเคิร์ท (Likert Scale) จำนวน 6 องค์ประกอบ คือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล การประมวลผลข้อมูล การจัดเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำข้อมูลไปใช้ ซึ่งกำหนดคะแนน ดังนี้

5 หมายถึง สภาพที่เป็นอยู่ และสภาพที่ควรจะเป็น อยู่ในระดับมากที่สุด

4 หมายถึง สภาพที่เป็นอยู่ และสภาพที่ควรจะเป็น อยู่ในระดับมาก

3 หมายถึง สภาพที่เป็นอยู่ และสภาพที่ควรจะเป็น อยู่ในระดับปานกลาง

2 หมายถึง สภาพที่เป็นอยู่ และสภาพที่ควรจะเป็น อยู่ในระดับน้อย

1 หมายถึง สภาพที่เป็นอยู่ และสภาพที่ควรจะเป็น อยู่ในระดับน้อยที่สุด

2.2 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และต้องมีค่าตั้งแต่ 0.80 ขึ้นไป หลังจากตรวจสอบความเที่ยงตรงแล้ว ผู้วิจัยนำผลมาวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ซึ่งค่าที่ได้ควรมีระดับความเชื่อมั่นที่ 0.90 เพื่อยืนยันความเสถียร และนำไปใช้เก็บข้อมูลได้อย่างน่าเชื่อถือ

2.3 เครื่องมือเชิงคุณภาพเป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่ ประกอบด้วย 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ชื่อสกุล ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และประสบการณ์การปฏิบัติงาน

ตอนที่ 2 เป็นกรอบประเด็นคำถามที่จะใช้โดยนำระดับสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็น เพื่อนำมาหาค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index: PNI) ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล การประมวลผลข้อมูล การจัดเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำข้อมูลไปใช้ แล้วเลือกค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นสูงสุด 3 ลำดับแรกแต่ละด้าน เพื่อนำมากำหนดเป็นประเด็นในการสัมภาษณ์ และนำมาหาแนวทางการพัฒนาระบบสารสนเทศ เพื่อการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสอบถามเพื่อศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการพัฒนาระบบสารสนเทศ เพื่อการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่ ดังนี้

1. ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือจาก มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์และขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง

2. ผู้วิจัยจัดส่งแบบสอบถามไปเก็บข้อมูล และรวบรวมข้อมูลตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

แบบสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาระบบสารสนเทศ เพื่อการบริหารสถานศึกษา ดังนี้

1. ขอหนังสือจาก มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเข้าสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย

2. นัดหมาย วัน เวลา และสถานที่ที่จะสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าพร้อมส่งประเด็นที่จะสัมภาษณ์ให้กลุ่มเป้าหมาย ขออนุญาตบันทึกเทปสัมภาษณ์และยุติการสัมภาษณ์เมื่อได้คำตอบครบถ้วนตามประเด็นและดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยหาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน และนำค่าเฉลี่ยของสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็น มาวิเคราะห์เพื่อหาค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$) เลือกค่าดัชนีลำดับความสำคัญ ของความต้องการจำเป็นสูงสุด 3 ลำดับแรก มาใช้เพื่อสร้างคำถามที่จะสัมภาษณ์และสังเคราะห์เนื้อหาประเด็นสำคัญ เพื่อจัดทำแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาระบบสารสนเทศ เพื่อการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่

4.2 นำผลการศึกษาจากการสอบถามเกี่ยวกับสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็น มาวิเคราะห์หาค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$) เพื่อจัดลำดับประเด็นปัญหาเร่งด่วนในแต่ละด้านขององค์ประกอบระบบสารสนเทศทั้ง 6 องค์ประกอบ จากนั้นนำประเด็นที่มีค่าดัชนีสูงสุด 3 ลำดับแรกของแต่ละด้านมาร้อยเรียงเข้ากับโครงสร้างหน้าที่งานบริหารสถานศึกษา เพื่อยกร่างเป็นกรอบแนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบสารสนเทศ เพื่อการบริหารสถานศึกษา ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่

ตารางที่ 1 แสดงผลค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็น และค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$)

รายการ	สภาพที่เป็นอยู่		ระดับ	สภาพที่ควรจะเป็น		ระดับ	PNI Modified	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.		$\bar{X}$	S.D.			
1. การเก็บรวบรวมข้อมูล	3.620	0.657	มาก	4.587	0.551	มากที่สุด	0.267	3
2. การตรวจสอบข้อมูล	3.520	0.727	มาก	4.552	0.578	มากที่สุด	0.294	1
3. การประมวลผลข้อมูล	3.552	0.726	มาก	4.568	0.564	มากที่สุด	0.286	2
4. การจัดเก็บข้อมูล	3.592	0.732	มาก	4.480	0.602	มาก	0.247	6
5. การวิเคราะห์ข้อมูล	3.627	0.711	มาก	4.527	0.589	มากที่สุด	0.248	4
6. การนำข้อมูลไปใช้	3.663	0.705	มาก	4.554	0.572	มากที่สุด	0.243	5
รวม	3.596	0.655	มาก	4.545	0.512	มากที่สุด	0.264	

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพที่เป็นอยู่ของการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 3.596, S.D. = 0.655) เมื่อพิจารณารายด้าน โดยนำมาจัดลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปน้อย พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเป็นลำดับแรก คือ ด้านการนำข้อมูลไปใช้ อยู่ในระดับมาก

($\overline{X}$= 3.663, S.D. = 0.705) รองลงมาคือ ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$= 3.627, S.D. = 0.711) และด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$= 3.620, S.D. = 0.657) ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุด 2 ลำดับสุดท้าย คือ ด้านการประมวลผลข้อมูล อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$= = 3.552, S.D. = 0.726) และด้านการตรวจสอบข้อมูล มีคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุด แต่อยู่ในระดับมากเช่นกัน ($\overline{X}$= 3.520, S.D. = 0.727)

สภาพที่ควรจะเป็นของการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$= 4.545, S.D. = 0.512) เมื่อพิจารณารายด้าน โดยนำมาจัดลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปน้อย พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเป็นลำดับแรก คือ ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$= 4.587, S.D. = 0.551) รองลงมาคือ ด้านการประมวลผลข้อมูล อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$= 4.568, S.D. = 0.564) ลำดับที่สามคือ ด้านการนำข้อมูลไปใช้ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$= 4.554, S.D. = 0.572) ลำดับที่สี่คือ ด้านการตรวจสอบข้อมูล อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$= 4.552, S.D. = 0.578) และลำดับที่ห้าคือ ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$= 4.527, S.D. = 0.589) สำหรับด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุดเป็นลำดับสุดท้ายคือ ด้านการจัดเก็บข้อมูล โดยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$= 4.480, S.D. = 0.602) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$) รายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงที่สุดเป็นลำดับแรก คือ ด้านการตรวจสอบข้อมูล ($PNI_{Modified}$ = 0.294) รองลงมาคือ ด้านการประมวลผลข้อมูล ($PNI_{Modified}$ = 0.286) และ ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล ($PNI_{Modified}$ = 0.267) ตามลำดับ

ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบสารสนเทศ เพื่อการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่ 6 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูล ปรับระบบจากการแยกกันเก็บในแต่ละฝ่ายมาเป็นการรวมข้อมูลหลักทั้ง 4 ฝ่าย (วิชาการ, งบประมาณ, บุคคล, บริหารทั่วไป) ไว้ที่จุดเดียว โดยใช้เลขบัตรประจำตัวประชาชนเป็นรหัสเชื่อมโยงข้อมูล และใช้ระบบ API เพื่อให้ข้อมูลอัปเดตแบบอัตโนมัติเมื่อมีการบันทึกโดยระบบยอดนิยม เช่น Google Forms หรือ Microsoft Forms ควบคู่กับการใช้ระบบ Smart Forms ที่ดึงข้อมูลเดิมที่มีอยู่แล้วมาเติมให้อัตโนมัติ และออกแบบเพื่อให้ครูสามารถเช็กชื่อ คัดกรองนักเรียน หรือบันทึกข้อมูลผ่านสมาร์ทโฟนได้ทันที

องค์ประกอบที่ 2 การตรวจสอบข้อมูล ระบบสารสนเทศต้องมีแจ้งเตือนทันทีเมื่อกรอกผิด มีระบบบันทึกว่าใครเป็นคนบันทึกหรือแก้ไขข้อมูลเพื่อความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ จัดโครงสร้างผู้รับผิดชอบเป็น 3 ระดับ คือ แอดมิน, หัวหน้าฝ่าย, และครูประจำชั้น ส่วนคู่มือการใช้งานให้เปลี่ยนจากเล่มหนา ๆ เป็นคู่มือหน้าเดียวหรือคลิปวิดีโอสั้น 1-2 นาที บน Google Sites ที่เปิดดูผ่านมือถือได้ทันที

องค์ประกอบที่ 3 การประมวลข้อมูล นำข้อมูลดิบมาประมวลผลด้วยเครื่องมืออัตโนมัติเพื่อสร้างเป็นสารสนเทศหน้าเดียวในรูปแบบกราฟหรือแผนภูมิ ช่วยให้ผู้บริหารมองเห็นภาพรวมและแนวโน้ม เพื่อนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจได้ทันที ระบบสามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลาผ่านสมาร์ทโฟน มีระบบแจ้งเตือนผ่าน Line เมื่อเกิดเหตุวิกฤต และมีฟังก์ชันคลิกเจาะลึกข้อมูลภาพรวมลงไปจนถึงรายชื่อ เบอร์โทรศัพท์ หรือพิกัดบ้านของนักเรียนรายบุคคลเพื่อการช่วยเหลือที่รวดเร็ว

องค์ประกอบที่ 4 การจัดเก็บข้อมูล เลือกใช้คลาวด์องค์กร เช่น Google Drive หรือ Microsoft OneDrive เพื่อป้องกันข้อมูลสูญหายจากอุบัติเหตุ มีระบบเซฟข้อมูลอัตโนมัติ และดาวน์โหลดไฟล์สรุปเก็บลงใน External Hard Drive ของโรงเรียน จำกัดสิทธิ์การเข้าถึงข้อมูลตามกฎหมาย PDPA เพื่อป้องกันข้อมูลรั่วไหล

องค์ประกอบที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลมาวิเคราะห์หาสาเหตุเชิงลึก แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับครู เพื่อร่วมกันออกแบบวิธีกระบวนการ และนำไปจัดทำแผนงาน/งบประมาณโครงการต่อไป ช่วยให้โรงเรียนคาดการณ์แนวโน้มในอนาคตได้แม่นยำ และใช้ระบบอัตโนมัติคำนวณสถิติแทนครู เพื่อให้ครูมีเวลาดูแลนักเรียนในห้องเรียนมากขึ้น

องค์ประกอบที่ 6 การนำข้อมูลไปใช้ สื่อสารตรงกลุ่มผ่านช่องทางที่เหมาะสม คือ ผู้ปกครอง นักเรียน และชุมชน/หน่วยงานภายนอก เพื่อแสดงความโปร่งใส มีช่องทางในการรับฟังเสียงสะท้อน จากนั้นนำข้อร้องเรียนหรือคำแนะนำมาประมวลผล และส่งต่อให้ทีมเทคนิคปรับปรุงระบบให้ใช้งานง่ายขึ้นอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่ สภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็น พบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลได้ดังนี้ ประเด็นแรก ด้านการตรวจสอบข้อมูลเป็นความจำเป็นเร่งด่วนอันดับแรกสะท้อนฐานรากของคุณภาพสารสนเทศ โดยมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$ = 0.294) สูงที่สุด เนื่องจากสถานศึกษาในปัจจุบันยังมีข้อจำกัดเรื่องระบบการตรวจสอบที่เป็นมาตรฐาน ส่งผลให้เกิดปัญหาข้อมูลคลาดเคลื่อนและซ้ำซ้อน ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับข้อค้นพบของ พงศธร แรงเขตวิทย์ และคณะ (2567) ที่ระบุว่า สถานศึกษาประสบปัญหาในระดับมากที่สุดเกี่ยวกับการบริหารจัดการเครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์พ่วง และซอฟต์แวร์ที่ใช้ตรวจสอบข้อมูล ดังนั้น สถานศึกษาจึงควรเร่งรัดให้มีการจัดหาและบริหารจัดการระบบโครงสร้างพื้นฐาน เทคโนโลยี และซอฟต์แวร์เหล่านี้อย่างครบถ้วนเพื่อรองรับการตรวจสอบข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ในมิติด้านการประมวลผลข้อมูลที่มีความต้องการจำเป็นสูงเป็นลำดับที่ 2 ($PNI_{Modified}$ = 0.286) สะท้อนว่าผู้บริหารเผชิญกับภาวะข้อมูลจำนวนมากแต่กระจัดกระจาย ทำให้กระบวนการสั่งการล่าช้า จึงมีความจำเป็นต้องนำเทคโนโลยีคลาวด์มาสร้างสารสนเทศหน้าเดียว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วีรดา โฉมเชิด และคณะ (2567) ที่พบว่า การสร้างสารสนเทศหน้าเดียว (Dashboard) เป็นเครื่องมือที่ช่วยสรุปข้อมูลทุกอย่างให้รวมอยู่ในหน้าเดียว ทำให้ผู้บริหารสามารถมองเห็นภาพรวมทั้งหมดและตัดสินใจได้ทันท่วงที นอกจากนี้ยังมีความสะดวกในการเรียกดูข้อมูลผ่านลิงก์และมีการแจ้งเตือนผ่านระบบ Line Notify เพื่อให้สามารถติดตามข้อมูลได้ตลอดเวลา มิติถัดไปเป็นด้านการนำข้อมูลไปใช้ของสถานศึกษา โดยผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ด้านการนำข้อมูลไปใช้มีคะแนนสภาพที่เป็นอยู่สูงที่สุด ($\overline{X}$ = 3.663) แต่เมื่อพิจารณาความต้องการจำเป็นกลับตกไปอยู่อันดับที่ 5 ปรากฏการณ์นี้บ่งชี้ว่าปัญหาที่แท้จริงไม่ได้อยู่ที่โรงเรียนไม่ได้ใช้ข้อมูล แต่อยู่ที่ความยากและความล่าช้าในการสืบค้นข้อมูลมาใช้งานมากกว่า ทิศทางที่ควรจะเป็นจึงไม่ใช่การเพิ่มปริมาณข้อมูล แต่เป็นการปฏิรูปรหัสแกนหลักโดยใช้เลขบัตรประจำตัวประชาชน เชื่อมโยงฐานข้อมูลงาน 4 ฝ่ายเข้าสู่คลังข้อมูลกลาง ร่วมกับระบบฟอร์มดิจิทัลอัจฉริยะ เพื่อลดภาระงานและเพิ่มความสะดวกในการเข้าถึง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิระวดี สินทร (2565) ที่ระบุว่า แม้โรงเรียนจะมีการดำเนินการด้านข้อมูลในระดับสูง แต่ยังขาดประสิทธิภาพด้านความรวดเร็วและความสะดวกในการเข้าถึงจึงมีความจำเป็นต้องปฏิรูปสู่ระบบฐานข้อมูลกลางที่เชื่อมโยงกันเพื่อลดความซ้ำซ้อนและเพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจของผู้บริหารโดยเน้นการออกแบบระบบให้เข้าถึงง่ายและเรียกใช้ข้อมูลได้ทันทีซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาความล่าช้าในกระบวนการทำงานได้อย่างยั่งยืน จากการเปรียบเทียบค่าสถิติพบว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัด สพม.แพร่ ส่วนใหญ่มีโครงสร้างพื้นฐานฮาร์ดแวร์ เครือข่าย และพื้นที่จัดเก็บเพียงพออยู่แล้วจากการใช้ระบบคลาวด์สาธารณะ แต่วิกฤตที่แท้จริงคือการขาดธรรมาภิบาลข้อมูลที่

ชัดเจน ส่งผลให้คลังจัดเก็บเต็มไปด้วยข้อมูลขยะที่ไม่มีการทวนสอบ สอดคล้องกับหลักการของ สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (2564) ที่ระบุว่า ปัญหาของหน่วยงานภาครัฐในยุคเปลี่ยนผ่านไม่ใช่เทคโนโลยีเชิงกายภาพ แต่คือการขาดระบบการควบคุมคุณภาพและการกำหนดแนวปฏิบัติที่ชัดเจนในการเข้าถึงข้อมูลตามบทบาทหน้าที่ เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมาย PDPA ดังนั้น ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต จึงควรมีการวิจัยและพัฒนา เพื่อสร้างแพลตฟอร์มคลังข้อมูลกลางสำเร็จรูปต้นแบบ ที่เหมาะสมกับกลุ่มโรงเรียนที่มีบริบทเฉพาะ เช่น โรงเรียนขนาดเล็กหรือโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล เพื่อช่วยลดข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากรคอมพิวเตอร์ ควบคู่กับการเปรียบเทียบแนวทางปฏิบัติให้สอดคล้องกับทรัพยากรที่แตกต่างกันต่อไป

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่ สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษามีค่าเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$= 3.596, S.D. = 0.655) โดยนำมาจัดลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปน้อย พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเป็นลำดับแรก คือ ด้านการนำข้อมูลไปใช้ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$= 3.663, S.D. = 0.705) รองลงมาคือ ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$= 3.627, S.D. = 0.711) และ ลำดับที่สาม คือ ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$= 3.620, S.D. = 0.657) ตามลำดับ และผลการศึกษาสภาพที่ควรจะเป็นของการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$= 4.545, S.D. = 0.512) เมื่อพิจารณารายด้าน โดยนำมาจัดลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปน้อย พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเป็นลำดับแรก คือ ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$= 4.587, S.D. = 0.551) รองลงมาคือ ด้านการประมวลผลข้อมูล อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$= 4.568, S.D. = 0.564) ลำดับที่สามคือ ด้านการนำข้อมูลไปใช้ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$= 4.554, S.D. = 0.572)

2. แนวทางการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษาโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่ ควรขับเคลื่อนเชิงนโยบายในการพัฒนาระบบสารสนเทศให้มีความทันสมัย เริ่มจากการวางรากฐานเชิงโครงสร้างและกฎหมาย ประกอบด้วย สิทธิ์ตามบทบาทหน้าที่ การกำหนดผู้รับผิดชอบข้อมูล สร้างความโปร่งใสและตรวจสอบได้ มีความปลอดภัยตามมาตรฐาน PDPA กระบวนการจัดการข้อมูลแบบปิดกระบวนการทำสารสนเทศต้องมีการควบคุมคุณภาพในทุกขั้นตอน วิเคราะห์สาเหตุเชิงลึก ขับเคลื่อนสู่กระบวนการ PLC ในกลุ่มสาระ เพื่อร่วมกันออกแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ แพลตฟอร์มบูรณาการและระบบอัตโนมัติ ระบบสารสนเทศออกแบบโดยยึดผู้ใช้งานเป็นศูนย์กลาง เพื่อแก้ปัญหาภาระงานครูและเอื้อต่อการตัดสินใจของผู้บริหาร คือ บูรณาการงานบริหารทั้ง 4 ฝ่าย เข้าสู่คลังข้อมูลกลางโดยใช้เลขบัตรประจำตัวประชาชนเป็นตัวเชื่อม การสั่งการแบบ Real-time และผูกระบบแจ้งเตือน อัตโนมัติผ่าน Line เมื่อเกิดเหตุวิกฤต

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาแอปพลิเคชันหรือแพลตฟอร์มสารสนเทศสำเร็จรูปที่เหมาะสมกับกลุ่มโรงเรียนที่มีบริบทเฉพาะ เช่น โรงเรียนขนาดเล็กหรือโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล เพื่อช่วยลดข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากรคอมพิวเตอร์ ควบคู่กับการเปรียบเทียบแนวทางปฏิบัติให้สอดคล้องกับทรัพยากรที่แตกต่างกัน

2. ควรมีการศึกษาเชิงคุณภาพเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยเชิงสาเหตุและตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศของครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อนำมาวางแผนในการสร้างวัฒนธรรมการขับเคลื่อนองค์กรด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์เรื่อง แนวทางการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณา ได้รับคำแนะนำ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จากอาจารย์ที่ปรึกษา จากบุคคลหลายฝ่าย ด้วยความเอาใจใส่มาโดยตลอด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการทุกท่าน ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญที่กรุณาตรวจสอบและพัฒนาระดับความเที่ยงตรงของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และขอขอบพระคุณสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่ รวมถึงผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้ปฏิบัติงานสารสนเทศทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามและให้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยในครั้งนี้ จนทำให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า สารนิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษา และ สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อเกิดประโยชน์สูงสุดต่อวงการศึกษาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดแพร่. (2568). *แผนปฏิบัติการด้านการศึกษาจังหวัดแพร่ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568.* https://www.phraepeo.go.th

พงศธร แรงเขตวิทย์, และคณะ. (2568). การศึกษาปัญหาการบริหารงานระบบข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี*, *8*(1), 367-382. https://so07.tci-thaijo.org/index.php/JMCR/article/view/6639

วีรดา โฉมเชิด, และคณะ. (2567). การพัฒนาระบบการติดตามการดำเนินโครงการด้วยจินตทัศน์ข้อมูลเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจในการบริหารจัดการองค์กร. *วารสารเมธีวิจัย*, *1*(5), 1–11. https://so16.tci-thaijo.org/index.php/SJ_SS/article/view/541

จิระวดี สินทร. (2565). การบริหารระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการจัดการที่ยั่งยืนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารแก่นสารวิชาการ*, *7*(4), 14–29. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JRKSA/article/view/253072

สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน). (2564). *ธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ (Data Governance for Government)*. https://www.dga.or.th/policy-standard/standard/dga-005/dga-006/

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). *นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563.* https://spmphet.go.th

กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). *แผนปฏิบัติการดิจิทัลเพื่อการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2563–2565.* ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. https://bict.moe.go.th

พีรภัฒน์ ระรื่นรมย์. (2561). *การบริหารจัดการการให้บริการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของเทศบาลเมืองไร่ขิง จังหวัดนครปฐม.* [สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2

Management Factors Affecting the Success of the Student Care System of the Extended Opportunity Schools under the Sukhothai Primary Educational Service Area Office 2

ปิยะพงศ์ ปาลี* สุพิน ใจแก้ว และ ชัชภูมิ สีชมภู
คณะคุรุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
*corresponding author e-mail: krupiya007@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับของปัจจัยการบริหารในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 2) ศึกษาระดับความสำเร็จของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และ 3) ศึกษาปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 189 คน ได้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา 26 คน และครูผู้สอน 163 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .97 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัยพบว่า1) ระดับปัจจัยการบริหารในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) ระดับความสำเร็จของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และ 3) ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ได้แก่ ด้านการทำงานเป็นทีม ซึ่งเป็นตัวแปรพยากรณ์ที่มีอิทธิพลมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ด้านครูที่ปรึกษา และด้านผู้บริหารสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ .773 และสามารถอธิบายความแปรปวนได้ร้อยละ 59.8

คำสำคัญ : ปัจจัยการบริหาร ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนขยายโอกาส

Abstract

This research aimed to 1) study the level of administrative factors in the student support system, 2) study the level of success of the student support system, and 3) study the administrative factors that affect the success of the student support system in extended opportunity schools under the Sukhothai Primary Educational Service Area Office 2. A quantitative research method was employed. The sample comprised 189 participants, including 26 school administrators and 163 teachers, obtained through stratified random sampling. The research instruments included a questionnaire with a reliability coefficient of .97. Data were analyzed using frequency, percentage, standard deviation, mean, and multiple regression.

The research results revealed that: 1) the overall level of administrative factors in the student support system was at a high level; 2) the success of the student support system was overall at the highest level; and 3) the administrative factors significantly influencing the success of the student care and support system were teamwork, which was the strongest predictor, followed by advisory teachers and school administrators, with statistical significance at the .01 level. The multiple correlation coefficient (R) was .773, and the model explained 59.8% of the variance in the success of the student care and support system (R^2 = .598).

keywords: administrative factors, student support system, extended opportunity schools

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาโดยมุ่งพัฒนาคนไทยให้มีความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และคุณธรรม โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญและส่งเสริมการพัฒนาเต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล ขณะเดียวกันพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองและพัฒนาเด็กตามหลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก ขณะที่พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 ได้กำหนดให้ครูมีบทบาทสำคัญในการดูแล ช่วยเหลือ และพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน อันสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา จากเจตนารมณ์ของกฎหมายดังกล่าว จึงนำไปสู่การพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริม ป้องกันและแก้ไขปัญหาผู้เรียนอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยความร่วมมือของผู้บริหาร ครูผู้ปกครองและชุมชน เพื่อให้นักเรียนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญาและสังคม อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาโดยรวม ทั้งนี้ ความสำเร็จของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนจำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

ปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายและจุดเน้นประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2567 โดยให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาเพื่อความปลอดภัย และ การพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีประสิทธิภาพ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับการดูแล คุ้มครอง และพัฒนาอย่างรอบด้าน อย่างไรก็ตามความสำเร็จของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมิได้ขึ้นอยู่กับนโยบายเพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยการบริหารหลายประการ ได้แก่ ภาวะผู้นำการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา ความเข้มแข็งในการปฏิบัติงานของครูที่ปรึกษา ความร่วมมือของผู้ปกครองและชุมชน รวมถึงการทำงานเป็นทีมของบุคลากรภายในสถานศึกษา ซึ่งล้วนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้บรรลุเป้าหมายตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567)

อย่างไรก็ตาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 ซึ่งรับผิดชอบการจัดการศึกษาในพื้นที่ 5 อำเภอของจังหวัดสุโขทัย กำลังเผชิญปัญหาและความท้าทายหลายประการ ทั้งแนวโน้มจำนวนประชากรวัยเรียนที่ลดลง สภาพเศรษฐกิจและสังคมที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชน ตลอดจนปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงและพฤติกรรมเบี่ยงเบนของนักเรียน เช่น การใช้สารเสพติด การติดเกม การตั้งครรภ์ในวัยเรียน และการออกกลางคัน

ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียนในระยะยาว แม้ว่าสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 จะได้ดำเนินโครงการและใช้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในการติดตามและช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มเสี่ยงอย่างต่อเนื่อง แต่ความสำเร็จของการดำเนินงานยังขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านการบริหารในสถานศึกษาเป็นสำคัญ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2, 2567)

จากสภาพปัญหาและความจำเป็นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาระดับของปัจจัยการบริหารในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 2) ศึกษาระดับความสำเร็จของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และ 3) ศึกษาปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 และใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดแนวทางนโยบาย และแนวปฏิบัติในการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีประสิทธิภาพ เกิดความยั่งยืนและสามารถตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2

2. ขอบเขตการวิจัย

2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 จำนวนทั้งสิ้น 495 คน ประกอบด้วย 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอทุ่งเสลี่ยม อำเภอศรีนคร อำเภอศรีสัชนาลัย อำเภอศรีสำโรง และอำเภอสวรรคโลก ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ผู้บริหารจำนวน 26 คน และครู จำนวน 163 คน ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ตามอำเภอที่โรงเรียนตั้งอยู่แล้วคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างแต่ละชั้นตามสัดส่วนของประชากรในแต่ละอำเภอ จากนั้นจึงสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายในแต่ละชั้น เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีความเป็นตัวแทนของประชากรทั้งหมดอย่างเหมาะสม

2.2 ขอบเขตตัวแปร

ตัวแปรต้น คือ ปัจจัยการบริหารงานของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประกอบด้วย 4 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านผู้บริหารสถานศึกษา 2) ปัจจัยด้านครูที่ปรึกษา 3) ปัจจัยด้านผู้ปกครองและชุมชน และ 4) ปัจจัยด้านการทำงานเป็นทีม

ตัวแปรตาม คือ ระดับความสำเร็จของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยคู่มือระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2567, น.11) ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน 4) การป้องกันและแก้ไขปัญหา และ 5) การส่งต่อ

3. สมมติฐานการวิจัย

ปัจจัยการบริหารส่งผลต่อความสำเร็จระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4. การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยการบริหารที่มีผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 ตามลำดับต่อไปนี้

1. นำร่างแบบสอบถามปรึกษาประธานและกรรมการที่ปรึกษาสารนิพนธ์ เพื่อปรับปรุงแก้ไขเบื้องต้น

2. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) ผลการตรวจสอบพบว่า ข้อคำถามทุกข้อมีค่า IOC เท่ากับ 1.00 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ (IOC ≥ 0.60) จึงถือว่าแบบสอบถามมีความตรงเชิงเนื้อหา และได้นำข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงก่อนนำไปทดลองใช้

3. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้กับผู้บริหารและครูในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1 จำนวน 33 คน

4. นำแบบสอบถามที่ได้มาหาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคซึ่งผลที่ได้มีค่าความเชื่อมั่นอยู่ในระดับ .97 แสดงว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับสูงและผ่านเกณฑ์ที่กำหนด

5. นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้ว เสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาสารนิพนธ์เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ จากนั้นจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ตามลำดับดังนี้

1. ขอหนังสือราชการจากบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหารและครูโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 ในการดำเนินวิจัย

2. ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามภายใต้การแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

3. นำหนังสือจากสำนักงานบัณฑิตวิทยาลัยและแบบสอบถามส่งถึงผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและผู้วิจัยนัดรับแบบสอบถามกับฝ่ายวิชาการด้วยตนเอง เพื่อกำหนดวันเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเพื่อหาค่าสถิติต่างๆ

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเพื่อนำเสนอข้อมูลพื้นฐาน เช่น อายุ ตำแหน่ง ระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน โดยใช้ค่าความถี่ ร้อยละ

2. การวิเคราะห์ข้อมูล ตอนที่ 2 และตอนที่ 3 ของแบบสอบถามปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 โดยใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3. การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณในการสร้างสมการพยากรณ์ปัจจัยด้านการบริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 ระหว่างปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับปัจจัยการบริหารและระดับความสำเร็จของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 โดยภาพรวม ดังนี้

ตารางที่ 1 ระดับปัจจัยการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2

ตัวแปร	$\bar{x}$	S.D.	ความสำเร็จระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
ตัวแปรต้น			
1. ปัจจัยด้านผู้บริหารสถานศึกษา (x1)	4.43	.694	มาก
2. ปัจจัยด้านครูที่ปรึกษา (x2)	4.63	.539	มากที่สุด
3. ปัจจัยด้านผู้ปกครองและชุมชน (x3)	4.38	.716	มาก
4. ปัจจัยด้านการทำงานเป็นทีม (x4)	4.47	.699	มาก
ตัวแปรตาม			
ความสำเร็จระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (y1)	4.57	.533	มากที่สุด
R= 0.773, R^2= 0.598, F = 68.424, Sig = .000**			

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับปัจจัยการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.47 เมื่อพิจารณาแยกเป็นรายด้านโดยเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ปัจจัยด้านครูที่ปรึกษา ปัจจัยด้านการทำงานเป็นทีม ปัจจัยด้านผู้บริหารสถานศึกษา และปัจจัยด้านผู้ปกครองและชุมชนตามลำดับ ส่วนระดับความสำเร็จของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.57

2. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 โดยใช้เทคนิคการถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Linear Regression Analysis) ได้ผลการวิเคราะห์ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2

Model	Coefficients[a] Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	1.701	.219		7.762	.000
x1 (ด้านผู้บริหารสถานศึกษา)	-.168	.053	-.219	-3.164	.002
x2 (ด้านครูที่ปรึกษา)	.269	.081	.272	3.311	.001
x3 (ด้านผู้ปกครองและชุมชน)	.135	.077	.182	1.750	.082
x4 (ด้านการทำงานเป็นทีม)	.399	.082	.523	4.891	.000
R= 0.773, R^2= 0.598, F = 68.424, Sig = .000**					

จากตารางที่ 2 พบว่าเมื่อนำปัจจัยทั้ง 4 ตัวแปร ได้แก่ ด้านผู้บริหารสถานศึกษา (x1) ด้านครูที่ปรึกษา (x2) ด้านผู้ปกครองและชุมชน (x3) และด้านการทำงานเป็นทีม (x4) เข้าสู่สมการถดถอยพหุคูณแบบ enter พบว่าแบบจำลองสามารถร่วมกันพยากรณ์ความสำเร็จของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคุณ เท่ากับ 0.773 ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) เท่ากับ .598 สามารถอธิบายความแปรปรวนของสำเร็จของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้ร้อยละ 59.8 และแบบจำลองถดถอยมีค่า F = 68.424 เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน (beta) พบว่า ปัจจัยด้านการทำงานเป็นทีม (x4) มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมากที่สุด รองลงมาคือปัจจัยด้านครูที่ปรึกษา (x2) และปัจจัยด้านผู้บริหารสถานศึกษา (x1) ตามลำดับ ซึ่งทั้ง 3 ปัจจัยส่งผลต่อความสำเร็จของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนปัจจัยด้านผู้ปกครองและชุมชน (x3) มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐานเท่ากับ .182 แต่ไม่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับปัจจัยการบริหารในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก แสดงว่าสถานศึกษาให้ความสำคัญต่อการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่อง โดยพบว่า ปัจจัยด้านครูที่ปรึกษา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดเนื่องมาจากครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรที่มีความใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด จึงมีบทบาทสำคัญในการดูแลช่วยเหลือ ติดตามและให้คำปรึกษาแก่นักเรียน ทั้งด้านการเรียน พฤติกรรม และปัญหาส่วนตัว สอดคล้องกับ พงศ์เทพ กันยะมี (2564) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน และเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด ครูจึงจำเป็นต้องมีความตระหนักถึงความสำคัญของระบบ มีทัศนคติที่ดีต่อนักเรียน และความมุ่งมั่นในการพัฒนานักเรียนในทุกด้าน ส่วนด้านผู้บริหารสถานศึกษาพบว่าอยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้บริหารมีบทบาทในการกำหนดนโยบายสนับสนุนทรัพยากร และส่งเสริมการดำเนินงานของครูและบุคลากรในโรงเรียน

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความสำเร็จของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการพัฒนานักเรียน ทั้งด้านวิชาการ คุณธรรม จริยธรรม และทักษะชีวิต ผ่านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนกิจกรรม โฮมรูม และกิจกรรมส่งเสริมศักยภาพต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้นักเรียนได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสม ตามศักยภาพของตนเอง สอดคล้องกับ จุฑารัตน์ มั่นรักคง (2565) พบว่า ประสิทธิผลการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

3. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการบริหารทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านผู้บริหารสถานศึกษา ด้านครูที่ปรึกษา ด้านผู้ปกครอง และชุมชน และด้านการทำงานเป็นทีม สามารถร่วมกันพยากรณ์ความสำเร็จของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธ์พหุคูณ เท่ากับ 0.773 และ สามารถอธิบายความแปรปวนของความสำเร็จได้ร้อยละ 59.8 เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน พบว่า ปัจจัยด้านการทำงานเป็นทีมและด้านครูที่ปรึกษาส่งผลเชิงบวกต่อความสำเร็จระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับ ภัษจิรา รื่นรวย (2566, น.7) กล่าวว่าการทำงานเป็นทีมเป็นหัวใจสำคัญการพัฒนาผู้เรียน และแนวคิดของ พงศ์เทพ กันยะมี และคณะ (2565, น.27) ที่ระบุว่าครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรสำคัญมากที่สุด ในการดูแลและพัฒนานักเรียนให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา ส่วนด้านผู้บริหารสถานศึกษาพบว่ามีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยเป็นลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งอาจเกิดจากความสัมพันธ์ร่วมระหว่าง ปัจจัยด้านผู้บริหารสถานศึกษากับปัจจัยด้านการทำงานเป็นทีมและด้านครูที่ปรึกษามีความสัมพันธ์กันในระดับสูง (Shared Variance) ทำให้อิทธิพลเฉพาะของตัวแปรผู้บริหารปรากฏผลเป็นลบในแบบจำลองทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง Suppressor Effect ของ Maassen and Bakker ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าผู้บริหารส่งผลทางลบต่อความสำเร็จของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน แต่สะท้อนว่าบทบาทของผู้บริหารส่งผ่านการส่งเสริมการทำงานเป็นทีม การสนับสนุนครูที่ปรึกษาและการสร้างการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีประสิทธิภาพ

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยการบริหารในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านครูที่ปรึกษามีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านผู้บริหารสถานศึกษา และด้านผู้ปกครองและชุมชน ตามลำดับ

2. ผลการวิจัยพบว่า ระดับความสำเร็จของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด

3. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนพบว่าปัจจัยทั้ง 4 ด้าน สามารถร่วมกันพยากรณ์ความสำเร็จของระบบได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($R = .773$, $R^2 = .598$) โดยด้านการทำงานเป็นทีมและด้านครูที่ปรึกษาส่งผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่ด้านผู้บริหารสถานศึกษามีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยเป็นลบ และด้านผู้ปกครองและชุมชนไม่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมการทำงานเป็นทีมของครูและบุคลากรในโรงเรียนให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น โดยสนับสนุนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การประชุมร่วมกัน และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง

2. ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมภาวะผู้นำแบบเกื้อหนุน โดยเน้นการสนับสนุนทรัพยากร การสร้างแรงจูงใจ และการมอบหมายอำนาจให้ครูที่ปรึกษาและบุคลากรสามารถดำเนินงานได้อย่างคล่องตัวมากกว่าการบริหารแบบสั่งการจากบนลงล่าง

3. ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมและสร้างเครือข่ายความร่วมมืออย่างเข้มแข็งกับผู้ปกครองและชุมชน โดยจัดให้มีช่องทางการสื่อสารที่รวดเร็วและการมีส่วนร่วมสนับสนุนทรัพยากร รวมถึงการขับเคลื่อนกิจกรรม "ครูพ่อครูแม่" เพื่อนำความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการคัดกรอง เฝ้าระวัง และส่งเสริมพัฒนานักเรียนร่วมกับสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยด้านอื่นๆ ที่อาจส่งผลต่อความสำเร็จของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เช่น ภาวะผู้นำของผู้บริหาร วัฒนธรรม องค์กร เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู

2. ควรใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยเพิ่มการสัมภาษณ์เชิงลึก หรือการสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาบริบท ปัญหาและแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเชิงลึก

3. ควรศึกษาพัฒนาโมเดลอิทธิพลเชิงสาเหตุ หรือโมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) ในอนาคต เนื่องจากพบปรากฏการณ์ Suppressor Effect ที่ชี้ว่าปัจจัยผู้บริหารมีความสัมพันธ์ร่วมสูงกับด้านการทำงานเป็นทีมและครูที่ปรึกษา ซึ่งการวิเคราะห์เชิงสาเหตุจะช่วยแยกแยะอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวม ได้อย่างเป็นระบบและแม่นยำยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์เรื่อง ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาความช่วยเหลือและการสนับสนุนจากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาและคณาจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะ อันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการวิจัยขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้กรุณาตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย ตลอดจนผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ และครูผู้สอนทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวมรวมข้อมูลและขอขอบพระคุณสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 และโรงเรียนขยายโอกาสทุกแห่งที่ให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวกจนงานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

จุฑารัตน์ มั่นรักคง. (2565). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3.* [วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

พงศ์เทพ กันยะมี. (2564, สิงหาคม). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2. *Journal of Roi Kaensarn Academi. 6*(8): 297 - 317.

พงศ์เทพ กันยะมี. (2565, กันยายน). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2.* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.

ภัษจิรา รื่นรวย. (2566). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 3*. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

สำนักงานเขตพื้นทีการศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2. (2567). *คู่มือการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน. :* ผู้แต่ง.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2. (2567). *รายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567.* สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2567). *คู่มือระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เฉพาะกิจคุ้มครองและช่วยเหลือเด็กนักเรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562.* กระทรวงศึกษาธิการ.

Maassen, G. H., & Bakker, A. B. (2001). Suppressor variables in path models: Definitions and interpretations. *Sociological Methods & Research, 30*(2), 241–270.

ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการสถานศึกษา ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์

Administrative Competencies of School Principals Influencing Academic Administration in Local Administrative Organization Schools in Uttaradit Province

รภิษา จงณรงค์ชัย* สุกัญญา รุจิเมธาภาส และ ทินกฤตพัชร์ รุ่งเมือง
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
*corresponding author e-mail: pavida525@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับของทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ศึกษาระดับการบริหารงานวิชาการสถานศึกษา 3) วิเคราะห์ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการสถานศึกษา ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 425 คน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 205 คน โดยสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิตามขนาดของสถานศึกษา เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใชในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ระดับระดับการบริหารงานวิชาการสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการสถานศึกษา ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ มีค่าสัมประสิทธิ์พหุคูณเท่ากับ .918 นั่นคือ ทักษะทางเทคโนโลยีดิจิทัล ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการสื่อสารและทักษะการทำงานเป็นทีม ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ความแปรปรวนรวมได้ร้อยละ 91.80

คำสำคัญ : ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษา การบริหารงานวิชาการ โรงเรียนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

Abstract

This research aimed to: (1) examine the level of Administrative Competencies of school administrators, (2) investigate the level of academic administration in educational institutions, and (3) analyze the Administrative Competencies affecting academic administration in schools under Local Administrative Organizations in Uttaradit Province. The population consisted of 425 school administrators and teachers, and the sample included 205 respondents selected through stratified random sampling based on school size. The research instrument was a questionnaire. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and multiple regression analysis. The results indicated that: (1) the overall level of Administrative Competencies of school administrators was at the highest level; (2) the overall level of academic administration was also

at the highest level; and (3) Administrative Competencies significantly affected academic administration at the .05 level. The multiple correlation coefficient was .918. Digital technology skills, problem-solving skills, communication skills, and teamwork skills were significant predictors of academic administration, jointly explaining 91.80% of the variance.

keywords : Administrative Competencies of School Principals, Academic Administration, Local Administrative Organization Schools

บทนำ

การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ กระแสโลกาภิวัตน์ และความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้ระบบการศึกษาจำเป็นต้องปรับตัวทั้งในด้านแนวนโยบาย หลักสูตร และการบริหารจัดการสถานศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมยุคใหม่ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563) สถานศึกษาในฐานะหน่วยงานหลักของการจัดการศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและต้องดำเนินการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างเหมาะสม ในระดับนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศไทยได้รับการรับรองในฐานะสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 54 ซึ่งกำหนดให้รัฐต้องจัดให้ประชาชนได้รับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และต้องจัดให้มีการศึกษาที่มีคุณภาพและทั่วถึง (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560) นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 ได้กำหนดหลักการสำคัญของการจัดการศึกษาไว้ว่า การบริหารจัดการศึกษาต้องมีประสิทธิภาพ โปร่งใส ตรวจสอบได้ และเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม โดยมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562) หลักการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพมิได้ขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐเพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของการบริหารจัดการภายในสถานศึกษา โดยเฉพาะบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำในการพัฒนาองค์กรและขับเคลื่อนการจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายของระบบการศึกษา

ในขณะเดียวกัน ประเทศไทยได้ดำเนินนโยบายกระจายอำนาจด้านการศึกษาไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการศึกษาได้อย่างสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ รวมทั้งมีการกำหนดทิศทางการพัฒนาการศึกษาในระยะยาวผ่านแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 ซึ่งมุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพการศึกษา ความเสมอภาค และประสิทธิภาพของการบริหารจัดการ อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีนโยบายสนับสนุนดังกล่าว แต่จากรายงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังพบว่าสถานศึกษาหลายแห่ง โดยเฉพาะในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังคงประสบปัญหาในการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา ทั้งในด้านการวางแผนพัฒนาองค์กร การบริหารทรัพยากร และการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน จากรายงานของสำนักงานคณะกรรมการ

การศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ., 2565) ระบุว่า ผู้บริหารสถานศึกษาบางส่วนยังขาดทักษะการบริหารที่จำเป็นต่อการพัฒนาโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษา เช่น การใช้ข้อมูลสารสนเทศในการวางแผนและตัดสินใจ การสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ นอกจากนี้ ผู้บริหารบางรายยังขาดภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลงที่สามารถสร้างแรงจูงใจและการมีส่วนร่วมของบุคลากรภายในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ และในขณะเดียวกันโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ชนบทซึ่งมีข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากรบุคคล มีจำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารที่มีทักษะการบริหารในระดับสูงเพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีคุณภาพ และจากรายงานของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2564) ยังพบอีกว่าสถานศึกษาหลายแห่งในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังประสบปัญหาในด้านภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ การจัดทำแผนพัฒนาองค์กร การสร้างการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย และการใช้ทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด อีกทั้งผลการประเมินคุณภาพการศึกษายังพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างโรงเรียนที่มีผู้บริหารซึ่งมีทักษะการบริหารสูงกับโรงเรียนที่ผู้บริหารยังขาดทักษะดังกล่าว (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2564) สถานการณ์ดังกล่าวข้างต้น จึงสะท้อนให้เห็นว่าทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการศึกษาและคุณภาพของสถานศึกษา

ในเชิงทฤษฎี นักวิชาการด้านการบริหารได้อธิบายถึงทักษะและบทบาทของผู้บริหารองค์กรไว้หลายประการ โดย Katz (1974) ได้เสนอว่าทักษะของผู้บริหารประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ทักษะด้านเทคนิค ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ และทักษะด้านความคิดรวบยอด ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยให้ผู้บริหารสามารถวางแผน จัดองค์กร และควบคุมการดำเนินงานขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะที่ Mintzberg (1973) ได้อธิบายบทบาทของผู้บริหารใน 3 มิติ ได้แก่ บทบาทด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล บทบาทด้านข้อมูลข่าวสาร และบทบาทด้านการตัดสินใจ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการสื่อสาร การใช้ข้อมูล และการตัดสินใจในการบริหารองค์กร นอกจากนี้ Fullan (2014) ยังเน้นบทบาทของผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงที่ต้องมีวิสัยทัศน์ สามารถสร้างความร่วมมือและส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันภายในองค์กร ขณะที่ Bass (1985) ได้เสนอแนวคิดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงซึ่งเน้นการสร้างแรงบันดาลใจและการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการพัฒนาองค์กร แนวคิดเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่จำเป็นต้องมีทักษะการบริหารที่หลากหลายเพื่อพัฒนาองค์กรให้สามารถปรับตัวและก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

อีกทั้งในบริบทของการบริหารสถานศึกษา งานวิชาการถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา เนื่องจากจุดมุ่งหมายหลักของสถานศึกษาคือการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ งานวิชาการจึงครอบคลุมกิจกรรมสำคัญหลายด้าน ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การพัฒนาสื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การนิเทศการศึกษา และการจัดกิจกรรมทางวิชาการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งล้วนเป็นกระบวนการที่ส่งผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียนและคุณภาพของสถานศึกษา (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2553) ดังนั้น ประสิทธิภาพของการบริหารงานวิชาการจึงขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาในการวางแผน กำกับ ติดตาม และพัฒนาการดำเนินงานทางวิชาการอย่างเป็นระบบ

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า แม้จะมีการศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำหรือการบริหารสถานศึกษาในหลายบริบท แต่ยังมีงานวิจัยจำนวนจำกัดที่ศึกษา ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะในบริบทของจังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะทั้งด้านทรัพยากร ขนาดของโรงเรียน และบริบทของชุมชน ดังนั้น จึงยังขาดข้อมูลเชิงประจักษ์ที่

สามารถอธิบายได้อย่างชัดเจนว่าทักษะการบริหารด้านใดของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์หรือมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของการบริหารงานวิชาการในบริบทของสถานศึกษาท้องถิ่น ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อศึกษาระดับของทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษาระดับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา และวิเคราะห์ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ผลการวิจัยที่ได้จะเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการพัฒนาศักยภาพของผู้บริหารสถานศึกษา ให้สามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาในระดับท้องถิ่น และสามารถใช้เป็นแนวทางในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนและสังคมโดยรวมต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีการดังนี้

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ สถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 13 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 21 คน และ ครูสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 404 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 425 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดอุตรดิตถ์ การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 205 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 13 คน และครูสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 192 คน จากการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ตามขนาดของสถานศึกษา จากนั้นใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายเพื่อให้ได้สัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างที่กระจายไปและเก็บข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษาและครูในโรงเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการสถานศึกษา ในสังกัดองค์กรปกครองท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ ชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ ตามแบบของ Likert (Likert, 1967) ซึ่งผู้วิจัยสร้างข้อคำถามจากกรอบแนวคิดการวิจัยและนิยามศัพท์เฉพาะ นำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหาและภาษา นำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา หรือ ค่า IOC เลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.67 ขึ้นไป จากนั้นผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Tryout) กับกลุ่มที่ใกล้เคียงกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบาค แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ตัวแปรต้น เท่ากับ 0.970 และตัวแปรตาม เท่ากับ 0.982 ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 205 ชุด และเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้กำหนดวิธีการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล เริ่มจากการขอหนังสือจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ โรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดอุตรดิตถ์ สำหรับขอความอนุเคราะห์และความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามจากผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นผู้วิจัยได้จัดส่งแบบสอบถามผ่านงานธุรการของสถานศึกษาด้วยตนเอง เพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 205 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดอุตรดิตถ์ โดยดำเนินการเก็บข้อมูลในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2569 ใช้ระยะเวลาประมาณ 3 สัปดาห์ หลังจากนั้นผู้วิจัยได้รวบรวมและ

ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล หากพบว่าแบบสอบถามมีการตอบไม่สมบูรณ์ จะดำเนินการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมให้ครบถ้วน เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการวิเคราะห์ผลการวิจัยต่อไป

นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาวิเคราะห์ตามระเบียบวิธีทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปในการประมวลผลข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามใช้การหาค่าความถี่และค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำอธิบาย สำหรับการวิเคราะห์ระดับทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาและระดับการบริหารงานวิชาการสถานศึกษา ใช้การหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พร้อมทั้งแปลผลตามเกณฑ์คะแนนเฉลี่ยแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับของลิเคิร์ท (Likert Scale) เพื่อแสดงระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อทดสอบสมมติฐานของการวิจัย โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และอำนาจพยากรณ์ของตัวแปรที่ศึกษา

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย เรื่อง ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการสถานศึกษา ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ ตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูในสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 205 คน จากโรงเรียนทั้งสิ้น 13 โรงเรียน โดยมีข้อมูล คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และ ตำแหน่งงานปัจจุบัน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้ค่าความถี่ และ ค่าร้อยละ สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปจากกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ ส่วนใหญ่เป็นตำแหน่ง ครู เพศหญิง มีอายุระหว่าง 45 – 50 ปี ระดับการศึกษาปริญญาตรี และประสบการณ์ทำงานมากกว่า 15 ปี

2. ผลการวิเคราะห์ระดับทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์

ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์		ระดับทักษะของผู้บริหารสถานศึกษา		
		$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1	ทักษะด้านการสื่อสาร	4.28	.78	มากที่สุด
2	ทักษะการทำงานเป็นทีม	4.29	.80	มากที่สุด
3	ทักษะการคิดสร้างสรรค์	4.29	.79	มากที่สุด
4	ทักษะทางเทคโนโลยีดิจิทัล	4.30	.79	มากที่สุด
5	ทักษะการแก้ปัญหา	4.26	.80	มากที่สุด
	รวม	4.28	.96	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.28, S.D. = .79) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.26 – 4.29 สามารถเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ทักษะทางเทคโนโลยีดิจิทัล ทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะด้านการสื่อสาร ทักษะทางเทคโนโลยีดิจิทัล ทักษะการแก้ปัญหา

3. ผลการวิเคราะห์ระดับการบริหารงานวิชาการสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการบริหารงานวิชาการสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์

	การบริหารงานวิชาการสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์	**ระดับการบริหารงานวิชาการสถานศึกษา**		
		$\bar{X}$	**S.D.**	**ระดับ**
1	ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา	4.29	0.77	มากที่สุด
2	ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้	4.30	0.78	มากที่สุด
3	ด้านการวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน	4.27	0.79	มากที่สุด
4	ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา	4.30	0.78	มากที่สุด
5	ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา	4.31	0.76	มากที่สุด
6	ด้านการนิเทศการศึกษา	4.29	0.78	มากที่สุด
7	ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา	4.28	0.78	มากที่สุด
	รวม	4.36	0.79	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับการบริหารงานวิชาการสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.29, S.D. = 0.55) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.27 – 4.31 สามารถเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา ด้านการนิเทศการศึกษา ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา ด้านการวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน

4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณด้วยวิธี Enter ของทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์

ตัวพยากรณ์	คะแนนดิบ		คะแนนมาตรฐาน	t	p-value
	b	Std.Error	β		
(ค่าคงที่)	.143	.089		1.612	.109
X_1 (ด้านทักษะการสื่อสาร)	.176	.043	.184	4.083	.000
X_2 (ด้านทักษะการทำงานเป็นทีม)	.102	.044	.110	2.319	.021
X_3 (ด้านทักษะการคิดสร้างสรรค์)	.071	.047	.076	1.524	.129
X_4 (ด้านทักษะทางเทคโนโลยีดิจิทัล)	.367	.045	.382	8.237	.000
X_5 (ด้านทักษะการแก้ปัญหา)	.250	.044	.267	5.742	.000
$R = .958$, $R^2 = .918$, $F = 444.72$ Sig = .000 $SE_{est} = .15196$					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณด้วยวิธี Enter ของทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถร่วมกันพยากรณ์การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ ด้านทักษะทางเทคโนโลยีดิจิทัล (X_4) ด้านทักษะการแก้ปัญหา (X_5) ด้านทักษะการสื่อสาร (X_1) ด้านทักษะการทำงานเป็นทีม (X_2) เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน (Beta) พบว่า ด้านทักษะทางเทคโนโลยีดิจิทัล (X_4) มีอิทธิพลต่อการบริหารงานวิชาการมากที่สุด (Beta = .382) รองลงมาคือ ด้านทักษะการแก้ปัญหา (X_5) (Beta = .267) ด้านทักษะการสื่อสาร (X_1) (Beta = .184) ด้านทักษะการทำงานเป็นทีม (X_2) (Beta = .110)

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ระดับทักษะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านจากมากที่สุดไปน้อยที่สุด ได้แก่ ทักษะทางเทคโนโลยีดิจิทัล ทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะการสื่อสาร และทักษะการแก้ปัญหา ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารสถานศึกษาในปัจจุบันต้องบริหารงานภายใต้ความร่วมมือของครู บุคลากร ผู้ปกครองและชุมชน จึงให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสถานศึกษา สอดคล้องกับทฤษฎีของ Bass (1985) ได้เสนอแนวคิดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงซึ่งเน้นการสร้างแรงบันดาลใจและการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการพัฒนาองค์กร นอกจากนี้ยังต้องมีความคิดสร้างสรรค์ มีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ตามแนวคิดของ Mintzberg (1973) ได้อธิบายบทบาทของผู้บริหารใน 3 มิติ ได้แก่ บทบาทด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล บทบาทด้านข้อมูลข่าวสาร และบทบาทด้านการตัดสินใจ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการสื่อสาร การใช้ข้อมูล และการตัดสินใจในการบริหารองค์กรและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารงาน เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วราภรณ์ ตระยางค์กูล (2563) ได้ศึกษาเรื่องสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการตามความคิดเห็นของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยม ศึกษา เขต 3 พบว่า ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของ

ครูในโรงเรียนอยู่ในระดับมาก และงานวิจัยของ อัญชลี ณ นครพนม พิชญาภา ยืนยาว และธีรวุธ ธาดาตันติโชค (2564) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง ทักษะการบริหารของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน โรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ ใน จังหวัดราชบุรี พบว่า ระดับทักษะการบริหารของผู้บริหาร อยู่ในระดับมากทั้งภาพรวมและราย ด้าน ประกอบด้วย ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการบริหารเวลา ทักษะการติดต่อสื่อสาร ทักษะความคิด รวบยอด ทักษะทางเทคนิค ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และทักษะการวินิจฉัย ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ระดับการบริหารงานวิชาการสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการบริหารงานวิชาการเป็นภารกิจหลักและเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการบรรลุเป้าหมายตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ สถานศึกษาจึงให้ความสำคัญกับการดำเนินงานวิชาการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การนิเทศภายใน ตลอดจนการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษามีคุณภาพและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและขับเคลื่อนการดำเนินงานวิชาการให้สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาและบริบทของท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ครู บุคลากรทางการศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและพัฒนาการจัดการศึกษา ส่งผลให้การดำเนินงานวิชาการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน อีกทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะหน่วยงานต้นสังกัด ได้ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ ทรัพยากรทางการศึกษา บุคลากร และการพัฒนาศักยภาพครูและผู้บริหารอย่างต่อเนื่อง ทำให้สถานศึกษามีความพร้อมในการบริหารจัดการ และพัฒนางานวิชาการในทุกด้าน รวมถึงสามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมทางการศึกษามาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้และการบริหารงานได้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้การดำเนินงานด้านวิชาการมีความคล่องตัวและเกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น อักทั้งการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในปัจจุบัน ที่มุ่งเน้นคุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ ประกอบกับระบบการประกันคุณภาพการศึกษาและการติดตามผลการดำเนินงานของสถานศึกษา ทำให้ผู้บริหารและครูตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนางานวิชาการอย่างต่อเนื่อง มีการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เพื่อนำผลที่ได้ไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง จึงส่งผลให้การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วราภรณ์ ตระยางค์กูล (2563) ได้ศึกษาเรื่อง สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการตามความคิดเห็นของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยม ศึกษา เขต 3 พบว่า ผลการวิจัย พบว่า การบริหารงานวิชาการตามความคิดเห็นของครูในโรงเรียนอยู่ในระดับมาก

3. ผลการวิเคราะห์ระดับทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการสถานศึกษา ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาสามารถร่วมกันพยากรณ์การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ .958 และค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) เท่ากับ .918 แสดงให้เห็นว่าทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาทั้ง 5 ด้าน สามารถอธิบายความแปรปรวนของการบริหารงานวิชาการได้ร้อยละ 91.80 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 8.20 เกิดจากปัจจัยอื่นที่ไม่ได้ศึกษาในครั้งนี้ ทั้งนี้

แบบจำลองมีความเหมาะสมในการพยากรณ์ โดยมีค่า F = 444.72 และมีนัยสำคัญทางสถิติ (Sig = .000) ผลการวิเคราะห์สะท้อนให้เห็นว่า การบริหารงานวิชาการซึ่งถือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา จำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารที่มีทักษะการบริหารรอบด้าน โดยเฉพาะทักษะที่สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตร การนิเทศภายใน และการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ซึ่งทักษะทางเทคโนโลยีดิจิทัล (X_4) ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการมากที่สุด เป็นตัวแปรที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการสูงสุด ทักษะการแก้ปัญหา (X_5) ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในระดับสูง ทักษะการสื่อสาร (X_1) และทักษะการทำงานเป็นทีม (X_2) ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนทักษะการคิดสร้างสรรค์ (X_3) ไม่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการอย่างมีนัยสำคัญ แม้ว่าค่าสัมประสิทธิ์จะมีทิศทางเป็นบวก แต่ยังไม่มากพอที่จะอธิบายการเปลี่ยนแปลงของการบริหารงานวิชาการได้อย่างชัดเจน อาจเนื่องมาจากการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังคงดำเนินงานภายใต้กรอบนโยบาย ระเบียบ และมาตรฐานทางการศึกษาที่กำหนดไว้ค่อนข้างชัดเจน ทำให้โอกาสในการใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อปรับเปลี่ยนหรือพัฒนาการดำเนินงานอาจมีข้อจำกัด เมื่อเปรียบเทียบกับทักษะด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการบริหารจัดการ เช่น การใช้เทคโนโลยี การสื่อสาร และการแก้ปัญหา

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษา ควรส่งเสริมการพัฒนาทักษะทางเทคโนโลยีดิจิทัล สนับสนุนการใช้สื่อออนไลน์เป็นช่องทางการสื่อสาร พัฒนาบุคลากรด้านเทคโนโลยีเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน มีการกำกับติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ให้ข้อมูลย้อนกลับกับบุคลากรอย่างสร้างสรรค์ รวมถึงสร้างความร่วมมือในการทำงาน ส่งเสริมกิจกรรมการสร้างทีม เป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงานอย่างมืออาชีพ กล้าตัดสินใจและริเริ่มสร้างแนวทางใหม่ๆในการพัฒนางานสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาปัจจัยด้านอื่นที่อาจส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา เช่น ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ภาวะผู้นำดิจิทัล วัฒนธรรมองค์กร หรือบรรยากาศองค์การ เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังสถานศึกษาในสังกัดอื่นหรือพื้นที่อื่น เพื่อเปรียบเทียบผลการวิจัย รวมทั้งควรใช้การวิจัยแบบผสมผสานหรือการวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติม เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการอย่างมีประสิทธิผลและสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาในปัจจุบัน

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาระดับทักษะของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด โดยด้านทักษะทางเทคโนโลยีดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะการสื่อสาร และทักษะการแก้ปัญหา ตามลำดับ

2. ผลการศึกษาระดับการบริหารงานวิชาการสถานศึกษา พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด โดยด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านการนิเทศการศึกษา ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา ด้านการวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน ตามลำดับ

3. ผลการศึกษาระดับทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการสถานศึกษา ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า ทักษะทางเทคโนโลยีดิจิทัลส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการมากที่สุด ทักษะการแก้ปัญหาส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในระดับสูง ทักษะการสื่อสารและทักษะการทำงานเป็นทีมส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนทักษะการคิดสร้างสรรค์ไม่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการ สะท้อนให้เห็นว่า การบริหารงานวิชาการเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา จำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารที่มีทักษะการบริหารรอบด้าน โดยเฉพาะทักษะที่สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตร การนิเทศภายใน และการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ เรื่อง “ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการสถานศึกษา ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์” สำเร็จลุล่วงได้ ด้วยความกรุณาจากอาจารย์ที่ปรึกษา และคณาจารย์สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ที่ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ตลอดการศึกษา ขอขอบพระคุณผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งครอบครัวที่ให้กำลังใจและสนับสนุนด้วยดีเสมอมา

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2564). *รายงานประจำปี 2564*. กระทรวงมหาดไทย.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2553). *การบริหารงานวิชาการ.กรุงเทพฯ* : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก, หน้า 1–90.

วราภรณ์ ตระยางค์กูล. (2563). สมรรถนะผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการตามความคิดเห็นของครูในโรงเรียนสังกัดสานักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 3. *วารสารวิชาการ วิทยาลัยแสงธรรม.*

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). *คู่มือการดำเนินงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2562*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). *จุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565*. กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). (2564). *รายงานประจำปี 2564*. สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน).

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). *แนวทางการนำมาตรฐานการศึกษาชาติสู่การปฏิบัติสำหรับประเทศไทย*. กระทรวงศึกษาธิการ.

อัญชลี ณ นครพนม, พิชญาภา ยืนยาว, และธีรวุธ ธาดาตันติโชค. (2564). ทักษะการบริหารของผู้บริหาร ที่ส่งผลต่อการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน โรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ ในจังหวัดราชบุรี. *วารสารสิรินธรปริทรรศน์. 22*(1), 51-63.

Bass, B. M. (1985). *Leadership and performance beyond expectations*. Free Press.

Fullan, M. (2014). *The principal: Three keys to maximizing impact*. Jossey-Bass.

Katz, R. L. (1974). *Skills of an effective administrator*. Harvard Business Review, 52(5), 90–102.

Likert, R. (1967). *The human organization: Its management and value*. New York: McGraw-Hill.

Mintzberg, H. (1973). *The nature of managerial work*. Harper & Row.

การพัฒนาแนวทางการบริหารกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ในสถานศึกษา กรณีศึกษา กลุ่มโรงเรียนบ้านนายาง ไร่อ้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1

Development of Management Approaches for Scout and Guide Activities in Schools. A Case Study of Ban Nayang-Rai Aoi School Group, Under the Uttaradit Primary Educational Service Area Office 1

อดิเทพ บุตรทอง* เชาวฤทธิ์ จั่นจีน ทินกฤตพัชร์ รุ่งเมือง
คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
*corresponding author e-mail: aditepbudthong@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารีในสถานศึกษา และ 2) พัฒนาแนวทางการบริหารกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารีในสถานศึกษา กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนบ้านนายาง ไร่อ้อย สังกัด สพป.อุตรดิตถ์ เขต 1 เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่างคือผู้บริหารและครู 59 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 6 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันการบริหารกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารีโดยรวมมีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.90, S.D. = 0.49) โดยด้านผู้บริหารมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ขณะที่ปัญหาการบริหารกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารีโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.74, S.D. = 0.86) โดยด้านการจัดกิจกรรมมีปัญหาเฉลี่ยสูงสุด และ 2) แนวทางการบริหารที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 4 ด้าน (ด้านผู้บริหาร ด้านผู้กำกับ ด้านการจัดกิจกรรม และด้านลูกเสือ–เนตรนารี) ครอบคลุม 12 ประเด็นการพัฒนา 48 แนวทางปฏิบัติ โดยใช้วงจรคุณภาพ PDCA เป็นกรอบดำเนินงาน ซึ่งช่วยส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ใกล้เคียงได้

คำสำคัญ : การบริหารกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารี, การพัฒนาแนวทาง, วงจรคุณภาพ PDCA,

Abstract

This research aimed to 1) examine the current conditions and problems of scout and guide activities in schools, and 2) develop the management of guidelines. The study was conducted as a case study of the Ban Na Yang–Rai Oi School under the Uttaradit primary educational service area office 1. A mixed-methods research design was employed. The sample consisted of 59 school administrators and teachers and six key informants. The research instruments included questionnaires and interviews. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, and content analysis.

The research findings revealed that 1) the overall current condition of Scout and Guide activity management was at a high level ($\bar{x}$ = 3.90, S.D. = 0.49), with the administrative aspect receiving the highest mean score. Meanwhile, the overall problems in Scout and Guide activity management were also at a high level ($\bar{x}$ = 3.74, S.D. = 0.86), with activity management showing the highest level of problems. 2) the developed management guidelines consisted of four dimensions; administration, scout leader supervision, activity management, and scout–guide members, covering 12 development issues and 48 practical guidelines. Based on Plan–Do–Check–Act (PDCA) cycle, the guidelines are expected to improve the effectiveness and quality of scout–guide activity administration, respond to institutional needs, and be applicable to neighboring schools.

keywords : Scout and Guide Activity Management, Development Approaches, PDCA Cycle,

บทนำ

การศึกษาถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคม เพื่อให้ประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 21 ที่การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และเทคโนโลยี ส่งผลให้การจัดการศึกษาต้องมุ่งพัฒนา “คนทั้งคน” หรือการพัฒนาอย่างรอบด้าน ไม่ใช่แค่เพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการ แต่ต้องเน้นการสร้างคุณธรรม จริยธรรม ภาวะผู้นำ ความคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีม และทักษะชีวิตที่จำเป็น เพื่อให้ผู้เรียนอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (UNESCO, 2010) หนึ่งในกลไกสำคัญที่ใช้พัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะดังกล่าว คือกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารี ซึ่งมีรากฐานทางประวัติศาสตร์และพัฒนาการยาวนานทั้งในระดับสากลและชาติ กิจการลูกเสือเริ่มต้นโดย Lord Baden-Powell นายทหารอังกฤษ โดยมีวัตถุประสงค์ฝึกอบรมเยาวชนให้มีความเข้มแข็งทั้งกายใจ มีระเบียบวินัย รู้จักช่วยเหลือตนเอง และมีจิตสาธารณะ (Baden-Powell, 1908) จากนั้นก่อตั้งองค์การลูกเสือโลก (WOSM) ปี 1920 เพื่อประสานงานและสนับสนุนกิจการลูกเสือในแต่ละประเทศ (World Scout Bureau, 2017)
ในประเทศไทย

กิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารีเป็นกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านคุณธรรม จริยธรรม ระเบียบวินัย ภาวะผู้นำ การทำงานเป็นทีม และทักษะชีวิต ผ่านกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงตามวิธีการลูกเสือ (Scout Method) ซึ่งมุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ การพึ่งพาตนเอง และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ (Baden-Powell, 1908; World Organization of the Scout Movement [WOSM], 2005) ในบริบทของประเทศไทย กิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารีได้รับการกำหนดให้เป็นกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีคุณธรรม จิตสาธารณะ ความรับผิดชอบต่อสังคม และมีความพร้อมในการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551; สำนักงานลูกเสือแห่งชาติ, 2564)กิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารี ไม่เพียงเป็นกิจกรรมบังคับในโรงเรียน แต่ยังมีความสำคัญในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยมีความสำคัญในหลายมิติ 1. ด้านคุณธรรมและจริยธรรม ผ่านคำปฏิญาณและกฎลูกเสือ เช่น ความซื่อสัตย์ เสียสละ และการ

ช่วยเหลือผู้อื่น (สำนักงานลูกเสือแห่งชาติ, 2553) 2. ด้านทักษะชีวิตและการปรับตัว กิจกรรมกลางแจ้ง เช่น ค่ายพักแรม เดินทางไกล ฝึกทักษะอยู่รอด ช่วยพัฒนาความอดทนและทักษะแก้ปัญหา (สุภาพร แสงสมาน, 2564) 3. ด้านภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีม ระบบหมู่ (Patrol System) เปิดโอกาสให้ฝึกผู้นำและผู้ตาม สร้างความสามัคคีในการทำงาน (WOSM, 2005; World Scout Bureau, 2017) 4. ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ฝึกจิตสาธารณะผ่านกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ทำให้เยาวชนเป็นพลเมืองที่รับผิดชอบ (สุนันท์ รุ่งอรุณแสงทอง, 2561)

แม้ว่ากิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารีมีความสำคัญ แต่การจัดกิจกรรมในสถานศึกษาเผชิญข้อจำกัดหลายประการ เช่น 1. ปัญหาบุคลากร ครูผู้กำกับขาดความรู้และทักษะ และมีภาระงานมาก (สุวัฒน์ ธีรศาศวัต, 2557; ธวัชชัย ศรีทอง, 2562) 2. ปัญหาเรื่องงบประมาณและทรัพยากร โรงเรียนหลายแห่งขาดงบและอุปกรณ์ (จรูญศักดิ์ สุขแสวง, 2560) 3. การสนับสนุนที่ไม่เพียงพอ จากผู้บริหารและผู้ปกครอง (สุวัฒน์ ธีรศาศวัต, 2557) 4. ปัญหาการประเมินผลที่ยังไม่เป็นระบบและขาดตัวชี้วัดชัดเจน (World Scout Bureau, 2017) กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนบ้านนายางไร่อ้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 เป็นพื้นที่ชนบทที่มีข้อจำกัดด้านสังคมวัฒนธรรม บุคลากร งบประมาณ และการสนับสนุนจากชุมชน การศึกษาวิจัยในพื้นที่นี้จะสะท้อนปัญหาและความต้องการ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวทางบริหารที่เหมาะสม สามารถเป็นต้นแบบให้โรงเรียนอื่นที่มีบริบทใกล้เคียง เป็นการยกระดับคุณภาพกิจกรรมลูกเสือในท้องถิ่นสู่มาตรฐานสูงขึ้นและสนับสนุนเป้าหมายการศึกษายุคใหม่อย่างยั่งยืน

จากปัญหาที่กล่าว จำเป็นต้องมีการศึกษาและพัฒนาแนวทางบริหารกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารีให้ชัดเจนและเป็นระบบ เพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปอย่างมีคุณภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ การวิจัยนี้จึงมีความสำคัญในการสร้างองค์ความรู้และแนวทางที่นำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านและยั่งยืน และสามารถนำไปพัฒนาและสนับสนุนกิจกรรมลูกเสือในโรงเรียนขยายโอกาสได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษา การพัฒนาแนวทางการบริหารกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ในสถานศึกษา กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนบ้านนายาง ไร่อ้อยสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 ซึ่งผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาในการบริหารกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารีในสถานศึกษาของกลุ่มโรงเรียนบ้านนายาง ไร่อ้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 2. เพื่อศึกษาการพัฒนาแนวทางการบริหารกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารีในสถานศึกษาของกลุ่มโรงเรียนบ้านนายาง ไร่อ้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1เป็นการวิจัยที่ประยุกต์ใช้วิธีการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพร่วมกัน ผู้วิจัยได้กำหนดระยะดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาการบริหารกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารีในสถานศึกษา กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนบ้านนายาง ไร่อ้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1

1. กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา 6 คน และครูผู้สอน 60 คน รวม 66 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 59 คน

1.3 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงผู้บริหารสถานศึกษา 6 คนและครูผู้สอนกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี 53 คน รวมเป็นทั้งหมด 59

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสังเคราะห์องค์ประกอบการบริหารกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารีเพื่อนำมาสร้างแบบสอบถามสภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารี

2.2 เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามสภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารี ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67 จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน และวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.70 ซึ่งจากกการนำข้อมูลมาสังเคราะห์ทำให้ได้ค่าความเชื่อมั่นของสภาพปัจจุบันและปัญหาเท่ากับ 0.85 และ 0.84 จากนั้นนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

3. การดำเนินการ

3.1 นำแบบสอบถามสภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารี ไปเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนกิจกรรมลูกเสือของโรงเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายดำเนินการเก็บข้อมูลข้อมูลในระหว่างเดือน มกราคม พ.ศ. 2569 ได้ข้อมูลกลับคืนมา ร้อยละ 100

3.2 นำข้อมูลจากแบบสอบถามนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาวิเคราะห์ตามระเบียบวิธีทางสถิติโดยใช้
โปรแกรม คอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเพื่อให้ได้ข้อมูลสภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารกิจกรรมลูกเสือ

4. สถิติที่ใช้

ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 2 การศึกษาและการพัฒนาแนวทางการบริหารกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารีในสถานศึกษา กรณีศึกษา กลุ่มโรงเรียนบ้านนายาง ไร่อ้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

1.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 6 คน ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารีจากโรงเรียนที่มีแนวปฏิบัติเป็นเลิศ ด้านกิจกรรมลูกเสือ (Best Practices) 3 โรงเรียน

1.2 คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 ศึกษาเอกสารและคัดเลือกโรงเรียนแนวปฏิบัติเป็นเลิศที่ประสบผลสำเร็จด้านกิจกรรมลูกเสือ (Best Practices)

2.2 สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ในระยะที่ 2

3. การดำเนินการ

3.1 นำข้อมูลที่ได้สังเคราะห์ในระยะที่ 1 มาสร้างข้อคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์

3.2 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในระยะที่ 2 สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดทำร่างแนวทางการบริหารกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารีในสถานศึกษา โดยใช้แนวคิด **PDCA (Plan-Do-Check-Act)** เป็นกรอบในการพัฒนาแนวทางการบริหารกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารี

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารีในสถานศึกษา กรณีศึกษา กลุ่มโรงเรียนบ้านนายาง ไร่อ้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1

ด้าน	สภาพปัจจุบัน ($\overline{X}$)	S.D.	ระดับ	ปัญหา ($\overline{X}$)	S.D.	ระดับ
1.ด้านผู้บริหาร	4.35	0.53	มาก	2.90	1.33	ปานกลาง
2.ด้านผู้กำกับลูกเสือ	4.30	0.54	มาก	3.03	1.29	ปานกลาง
3.ด้านการจัดกิจกรรมลูกเสือ	3.33	0.43	ปานกลาง	4.04	0.43	มาก
4.ด้านลูกเสือเนตรนารี	3.63	0.45	มาก	3.92	0.37	มาก
รวม	3.90	0.49	มาก	3.74	0.86	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันการบริหารกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารีโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$= 3.90) โดยด้านผู้บริหารมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ขณะที่ปัญหาการดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$=3.74) และด้านการจัดกิจกรรมลูกเสือมีค่าเฉลี่ยปัญหาสูงสุด

ผลการวิจัยระยะที่ 2 การพัฒนาแนวทางการบริหารกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารีในสถานศึกษา ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและการสังเคราะห์แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ พบว่า แนวทางการบริหารกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารีในสถานศึกษา กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนบ้านนายางไร่อ้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 ประกอบด้วย 4 ด้าน 12 ประเด็นการพัฒนา และ 48 แนวทางปฏิบัติ โดยประยุกต์ใช้วงจรคุณภาพ PDCA เป็นกรอบในการดำเนินงานได้ดังนี้

1. ด้านผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 4 ประเด็นการพัฒนา

1.1 การกำหนดนโยบายและการวางแผนร่วมกัน จัดทำแผนปฏิบัติการลูกเสือร่วมกันระดับกลุ่มโรงเรียน กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จและปฏิทินกิจกรรมร่วมกัน ใช้กระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วม จัดตั้งคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนกิจกรรมลูกเสือ

1.2 การสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากร บริหารงบประมาณแบบเครือข่ายกลุ่มโรงเรียน จัดตั้งคลังวัสดุอุปกรณ์ลูกเสือส่วนกลาง จัดกองทุนช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลน และประสานความร่วมมือจาก อบต. วัด ชุมชนผู้ปกครอง

1.3 การควบคุม กำกับติดตาม และประเมินผล จัดระบบนิเทศภายในร่วมกันพัฒนาระบบติดตามผลแบบออนไลน์ นำผลการประเมินมาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงงาน รายงานผลผ่าน SAR และรายงานประจำปี

1.4 การดำเนินงานตามพระราชบัญญัติและระเบียบลูกเสือแต่งตั้งผู้บังคับบัญชาลูกเสือถูกต้องตามระเบียบ ส่งเสริมการแต่งเครื่องแบบที่ถูกต้อง กำกับการจัดการเรียนการสอนตามเกณฑ์สำนักงานลูกเสือแห่งชาติ จัดระบบเอกสารและงานธุรการลูกเสือให้เป็นปัจจุบัน

2. ด้านผู้กำกับลูกเสือ–เนตรนารี ประกอบด้วย 3 ประเด็นการพัฒนา

2.1 การฝึกอบรมและพัฒนาศักยภาพครูส่งเสริมการอบรมวุฒิลูกเสือ BTC และ ATC จัดระบบพี่เลี้ยงทางลูกเสือ พัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ส่งเสริมการใช้สื่อและองค์ความรู้ดิจิทัล

2.2 การสร้างวินัย คุณธรรม และกระบวนการกลุ่มใช้ระบบหมู่เป็นกลไกหลักในการบริหารกิจกรรมลูกเสือ ใช้พิธีการลูกเสือสร้างระเบียบวินัย ปลูกฝังคุณธรรมตามกฎของลูกเสือ ใช้ระบบยกย่องเชิดชูเกียรติสร้างแรงจูงใจ

2.3 การดูแลความปลอดภัยและบริหารความเสี่ยงจัดทำแผนบริหารความเสี่ยง สำรวจข้อมูลสุขภาพผู้เรียน ประสานหน่วยงานภายในพื้นที่ในการดูแลกิจกรรมที่มีความเสี่ยงต่ออันตรายสูง ควบคุมสัดส่วนผู้ดูแลต่อนักเรียนให้เหมาะสม

3. ด้านการจัดกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารี ประกอบด้วย 3 ประเด็นการพัฒนา

3.1 การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงและเทคนิคจำลอง การจัดกิจกรรมแบบ Active Learningใช้สถานการณ์จำลองในการฝึกทักษะ ฝึกแก้ปัญหาในสถานการณ์วิกฤต จัดกิจกรรมค่ายและฐานทักษะแบบบูรณาการ

3.2 การบูรณาการบริบทและภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาหลักสูตรลูกเสือของสถานศึกษาที่ยืดหยุ่นใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น เชื่อมโยงกิจกรรมกับปัญหาจริงของชุมชน ลดค่าใช้จ่ายโดยใช้ทรัพยากรในพื้นที่

3.3 การปลูกฝังจิตสาธารณะและความเป็นพลเมืองส่งเสริมกิจกรรมทำความดีประจำวัน จัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ส่งเสริมโครงงานลูกเสือจิตอาสา สนับสนุนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน

4. ด้านลูกเสือ–เนตรนารี ประกอบด้วย 2 ประเด็นการพัฒนา

4.1 การพัฒนาภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีมหมุนเวียนบทบาทผู้นำในระบบหมู่ จัดกิจกรรมที่ส่งเสริม Teamwork จัดค่ายพัฒนานายหมู่ลูกเสือ ใช้การประเมินตนเองและประเมินโดยเพื่อน

4.2 การประเมินพัฒนาการรอบด้านตามสภาพจริง ประเมินพัฒนาการ 5 มิติ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ อารมณ์ สติปัญญา ด้านสังคม และด้านคุณธรรมจริยธรรม ใช้แฟ้มสะสมงานและสมุดบันทึกความก้าวหน้า เปิดเผยผลการประเมินอย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้

ซึ่งแนวทางการบริหารกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารีทั้ง 4 ด้าน ได้ประยุกต์ใช้วงจรคุณภาพ PDCA เป็นกรอบในการดำเนินงาน โดยในขั้น Plan เป็นการกำหนดนโยบาย วางแผน และกำหนดเป้าหมายร่วมกัน ขั้น Do เป็นการดำเนินกิจกรรมตามแผนทั้งด้านการบริหาร การพัฒนาครู การจัดกิจกรรม และการพัฒนาผู้เรียน ขั้น Check เป็นการนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงาน ส่วนขั้น Act เป็นการนำผลการประเมินมาปรับปรุงและพัฒนาแนวทางการบริหารให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยการวิจัยที่ประยุกต์ใช้วิธีการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพร่วมกัน เพื่อพัฒนาแนวทางการบริหารกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารี ในสถานศึกษา กรณีศึกษา กลุ่มโรงเรียนบ้านนา ยางไร่อ้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 สามารถนำผลการวิจัยมาอภิปรายผลตามประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ในสถานศึกษาผลการวิจัยในระยะที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบัน การบริหารกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารีโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$= 3.90) โดยด้านผู้บริหาร

มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และด้านผู้กำกับลูกเสืออยู่ในระดับมากเช่นกัน สะท้อนให้เห็นว่าในภาพรวม สถานศึกษาให้ความสำคัญและมีการขับเคลื่อนกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ที่กำหนดให้กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารีเป็นหนึ่งในกิจกรรมหลักในส่วนของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อมุ่งเน้นการสร้างคุณธรรม จริยธรรม ความมีวินัย ความรับผิดชอบ และภาวะผู้นำ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในมิติของปัญหาการดำเนินงาน พบว่าในภาพรวมปัญหาก็อยู่ในระดับมากเช่นกัน ($\overline{X}$=3.74) โดย ด้านการจัดกิจกรรมลูกเสือมีค่าเฉลี่ยปัญหาสูงสุด ($\overline{X}$= 4.04) รองลงมาคือด้านลูกเสือ-เนตรนารี ($\overline{X}$=3.92) ประเด็นนี้สามารถอภิปรายจำแนกตามสภาพปัญหาตามบริบทที่ค้นพบได้ดังนี้

1.1 ข้อจำกัดเชิงบริบทโรงเรียนชนบทและงบประมาณ กลุ่มโรงเรียนบ้านนายาง-ไร่อ้อยเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะและเป็นโรงเรียนในชนบท จึงเผชิญกับปัญหาข้อจำกัดด้านงบประมาณและอุปกรณ์ เช่น อุปกรณ์ค่ายพักแรม สื่อการเรียนรู้ ทำให้ไม่สามารถจัดกิจกรรมได้ครบถ้วน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จรูญศักดิ์ สุขแสวง (2560) เรื่อง“ปัญหาและแนวทางพัฒนาการจัดกิจกรรมลูกเสือในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน” ที่ระบุว่าโรงเรียนหลายแห่งประสบข้อจำกัดด้านงบประมาณและอุปกรณ์ ส่งผลให้ไม่สามารถจัดกิจกรรมได้ครบถ้วน

1.2 ภาระงานและทักษะของผู้กำกับลูกเสือ ครูผู้กำกับลูกเสือจำนวนมากยังขาดความรู้ความเข้าใจ และทักษะที่จำเป็นในการจัดกิจกรรม อีกทั้งต้องรับภาระงานสอนและงานธุรการจำนวนมาก ทำให้ไม่สามารถทุ่มเทเวลาและแรงกายได้เต็มที่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุวัฒน์ ธีรศาศวัต (2557) และ งานวิจัยของ ธวัชชัย ศรีทอง (2562) เรื่อง “การบริหารกิจกรรมลูกเสือในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน” ที่พบว่าครูผู้กำกับลูกเสือจำนวนมากยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะที่จำเป็น อีกทั้งต้องรับภาระงานสอนและงานธุรการจำนวนมาก ทำให้ไม่สามารถทุ่มเทเวลาได้เต็มที่

1.3 ปัญหารูปแบบการจัดกิจกรรมและการประเมินผล ปัญหาด้านการจัดกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด สะท้อนว่าระบบการจัดกิจกรรมและการประเมินผลยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญ ซึ่งตรงกับข้อสังเกตของ องค์การลูกเสือโลก (World Scout Bureau, 2017) ที่ชี้ว่าการประเมินผลกิจกรรมลูกเสือยังไม่เป็นระบบ ขาดตัวชี้วัดที่ชัดเจน ทำให้ไม่สามารถสะท้อนผลการเรียนรู้ของผู้เรียนได้จริง

2. แนวทางการพัฒนาการบริหารกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ด้วยวงจรคุณภาพ PDCA

ผลการวิจัยในระยะที่ 2 ที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 6 คน ผู้บริหารจำนวน 3 คน และครูผู้สอนกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารีและการสังเคราะห์แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) นำไปสู่แนวทางการพัฒนา 4 ด้าน 12 ประเด็นการพัฒนา และ 48 แนวทางปฏิบัติ โดยประยุกต์ใช้วงจรคุณภาพ PDCA เป็นกรอบในการดำเนินงาน สอดคล้องกับแนวคิดของ Deming (1986) ที่เสนอว่าการพัฒนาคุณภาพองค์กรควรดำเนินการอย่างเป็นวงจรต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการปรับปรุงอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังสอดคล้องกับการศึกษาของ สุภาพร แสงสมาน (2564) เรื่อง “อนาคตภาพการบริหารทรัพยากรบุคคลของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร” ที่พบว่า การบริหารงานที่มีการวางแผนเชิงระบบ การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง และการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมประสิทธิภาพขององค์กรและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในอนาคต มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

2.1 ด้านผู้บริหาร ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า แนวทางการบริหารในด้านผู้บริหารสถานศึกษาได้ประยุกต์ใช้วงจรคุณภาพ PDCA (Plan–Do–Check–Act) อย่างครบถ้วน โดยในขั้น Plan (P) ผู้บริหารร่วมกันกำหนดนโยบาย เป้าหมาย แผนปฏิบัติการ และปฏิทินกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารีให้สอดคล้องกับบริบทของ

สถานศึกษา ขั้น Do (D) ผู้บริหารสนับสนุนการดำเนินงานผ่านการจัดสรรงบประมาณ การบริหารทรัพยากร การจัดตั้งคณะกรรมการ และการประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ขั้น Check (C) มีการนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลจากผลการดำเนินงานเพื่อตรวจสอบความสำเร็จของกิจกรรม และขั้น Act (A) นำผลการประเมินมาปรับปรุงแผนงาน วิธีดำเนินงาน และการบริหารจัดการให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาในรอบการดำเนินงานถัดไป ส่งผลให้การบริหารกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารีเป็นระบบ มีความต่อเนื่อง และเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามแนวคิดของ Deming (1986)

2.2 ด้านผู้กำกับลูกเสือ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาผู้กำกับลูกเสือ–เนตรนารีดำเนินงานตามวงจร PDCA อย่างชัดเจน โดยขั้น Plan (P) เป็นการวางแผนพัฒนาศักยภาพครูผู้กำกับผ่านการกำหนดแผนการอบรม การสร้างระบบพี่เลี้ยง และการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ขั้น Do (D) ดำเนินการพัฒนาครู การใช้ระบบหมู่ การปลูกฝังระเบียบวินัย คุณธรรม และการบริหารความปลอดภัยของผู้เรียนผ่านกระบวนการลูกเสือ ขั้น Check (C) ติดตามผลการปฏิบัติงานของครูผู้กำกับ ประเมินประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรม รวมถึงตรวจสอบมาตรการด้านความปลอดภัย และขั้น Act (A) นำผลการประเมินมาปรับปรุงแนวทางการพัฒนาครูผู้กำกับ วิธีการจัดกิจกรรม และระบบการดูแลผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้ครูผู้กำกับสามารถจัดกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารีได้อย่างมีคุณภาพและสอดคล้องกับมาตรฐานกิจการลูกเสือ

2.3 ด้านการจัดกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ผลการวิจัยสะท้อนว่า แนวทางการจัดกิจกรรมลูกเสือเนตรนารีใช้วงจร PDCA เป็นกลไกในการพัฒนาคุณภาพการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยขั้น Plan (P) เป็นการวางแผนออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับหลักสูตร จุดมุ่งหมายของกิจกรรมลูกเสือ และบริบทของชุมชน ขั้น Do (D) ดำเนินกิจกรรมผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning การฝึกปฏิบัติจริง การใช้สถานการณ์จำลอง และการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่กิจกรรม ขั้น Check (C) ประเมินผลการดำเนินกิจกรรม ความเหมาะสมของรูปแบบการเรียนรู้ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ส่วนขั้น Act (A) นำผลการประเมินและข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้องมาปรับปรุงกิจกรรมให้มีความทันสมัย เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา และตอบสนองต่อการพัฒนาผู้เรียนได้ดียิ่งขึ้น ส่งผลให้การจัดกิจกรรมมีประสิทธิภาพและเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง

2.4 ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาลูกเสือ–เนตรนารีได้นำวงจร PDCA มาใช้ในการส่งเสริมและประเมินพัฒนาการของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ โดยขั้น Plan (P) เป็นการกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดการพัฒนาผู้เรียนในทั้ง 5 มิติ ได้แก่ ด้านร่างกาย จิตใจและอารมณ์ สติปัญญา สังคม และคุณธรรมจริยธรรม ขั้น Do (D) ดำเนินกิจกรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำ การทำงานเป็นทีม จิตอาสา และการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ขั้น Check (C) ประเมินพัฒนาการของผู้เรียนตามสภาพจริง โดยใช้แฟ้มสะสมงาน สมุดบันทึกความก้าวหน้า และการประเมินจากการปฏิบัติกิจกรรม ขั้น Act (A) นำผลการประเมินมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล รวมทั้งปรับปรุงรูปแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับศักยภาพและความต้องการของผู้เรียนในรอบการดำเนินงานต่อไป ส่งผลให้การพัฒนาผู้เรียนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ครอบคลุม และบรรลุตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารี

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวทางการบริหารกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ในสถานศึกษา กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนบ้านนายาง ไร่อ้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 สามารถสรุปสาระสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันและปัญหาในการบริหารกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารีในสถานศึกษา

1.1 สภาพปัจจุบัน ในภาพรวมสถานศึกษามีการดำเนินงานบริหารกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารีอยู่ในระดับมาก โดยด้านผู้บริหารสถานศึกษามีการขับเคลื่อนและให้การสนับสนุนสูงสุด รองลงมาคือด้านผู้กำกับลูกเสือและด้านลูกเสือเนตรนารี ส่วนด้านที่มีการดำเนินงานน้อยที่สุดคือด้านการจัดกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี

1.2 ปัญหาในการบริหารจัดการ ในภาพรวมสถานศึกษายังคงประสบปัญหาในการดำเนินงานหลายด้านโดยมีข้อจำกัดและอุปสรรคในด้านการจัดกิจกรรมลูกเสือสูงที่สุด รองลงมาคือด้านลูกเสือเนตรนารี ซึ่งมีสาเหตุสำคัญมาจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ อุปกรณ์ค่ายพักแรม และสื่อการเรียนรู้ที่เป็นปัญหาเฉพาะของโรงเรียนในชนบท ประกอบกับครูผู้กำกับลูกเสือมีภาระงานสอนและงานธุรการจำนวนมาก ทำให้ขาดเวลาในการทุ่มเทพัฒนาทักษะเฉพาะทาง ตลอดจนระบบการวัดและประเมินผลกิจกรรมที่ยังขาดตัวชี้วัดที่ชัดเจนและเป็นระบบ

2. แนวทางการบริหารกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารีในสถานศึกษา แนวทางการบริหารกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารีที่พัฒนาขึ้นจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและการสังเคราะห์แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ โดยประยุกต์ใช้วงจรคุณภาพ PDCA เป็นกรอบในการดำเนินงาน ครอบคลุมการพัฒนา 4 ด้าน มีสาระสำคัญดังนี้

2.1 ด้านผู้บริหารสถานศึกษา มุ่งเน้นการบริหารจัดการเชิงเครือข่ายร่วมกันในระดับกลุ่มโรงเรียน ทั้งการจัดทำแผนปฏิบัติการและปฏิทินกิจกรรมร่วมกัน การจัดตั้งคลังวัสดุอุปกรณ์ลูกเสือส่วนกลางเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนทรัพยากร การจัดระบบนิเทศภายในและการติดตามผลแบบออนไลน์ ตลอดจนการกวดขันการแต่งตั้งผู้บังคับบัญชาลูกเสือและการแต่งเครื่องแบบให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติและระเบียบลูกเสือ

2.2 ด้านผู้กำกับลูกเสือ–เนตรนารี มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพครูโดยส่งเสริมการเข้ารับการฝึกอบรมวุฒิทางลูกเสือขั้นสูง (BTC และ ATC) การใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เพื่อร่วมกันพัฒนาสื่อและองค์ความรู้ดิจิทัล การขับเคลื่อนกิจกรรมโดยใช้ระบบหมู่เป็นกลไกหลักเพื่อสร้างระเบียบวินัย และการจัดทำแผนบริหารความเสี่ยงเพื่อดูแลความปลอดภัยของผู้เรียน

2.3 ด้านการจัดกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารี มุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนรู้ให้เป็นการปฏิบัติจริงแบบ Active Learning การใช้สถานการณ์จำลองเพื่อฝึกทักษะการแก้ปัญหาในภาวะวิกฤต การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่ยืดหยุ่นโดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อลดค่าใช้จ่าย และการจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อปลูกฝังจิตสาธารณะ

2.4 ด้านลูกเสือ–เนตรนารี (ผู้เรียน) มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำผ่านการหมุนเวียนบทบาทในระบบหมู่ และการปรับปรุงระบบการประเมินผลให้เป็นการประเมินพัฒนาการตามสภาพจริงรอบด้าน 5 มิติ (ร่างกาย จิตใจอารมณ์ สติปัญญา สังคม และคุณธรรมจริยธรรม) โดยใช้แฟ้มสะสมงานและสมุดบันทึกความก้าวหน้าที่โปร่งใสและตรวจสอบได้

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาแนวทางการบริหารกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารีในสถานศึกษา กรณีศึกษา กลุ่มโรงเรียนบ้านนายางไร่อ้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1” สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาและการสนับสนุนจากบุคคลหลายฝ่ายผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทินกฤตพัชร์ รุ่งเมือง อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เชาวฤทธิ์ จั่นจีน อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้ให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องด้วยความเอาใจใส่ตลอดการดำเนินการวิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้และประสบการณ์อันทรงคุณค่า รวมทั้งขอขอบพระคุณผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนกิจกรรมลูกเสือ–เนตรนารี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตลอดจนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 และผู้เกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือและสนับสนุนการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดียิ่งคุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาพระคุณบิดา มารดา ครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน พร้อมทั้งขอมอบเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจและผู้เกี่ยวข้องทางการศึกษาสืบไป

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2549). *แนวการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

จรูญศักดิ์ สุขแสวง. (2560). *ปัญหาและแนวทางพัฒนาการจัดกิจกรรมลูกเสือในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ธวัชชัย ศรีทอง. (2562). *การบริหารกิจกรรมลูกเสือในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2566). *แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในสถานศึกษา.* โรงพิมพ์ สกสค.

สำนักงานลูกเสือแห่งชาติ. (2551). *พระราชบัญญัติลูกเสือ พ.ศ. 2551.* สำนักงานลูกเสือแห่งชาติ.

สำนักงานลูกเสือแห่งชาติ. (2564). *คู่มือการจัดกิจกรรมลูกเสือในสถานศึกษา.* สำนักงานลูกเสือแห่งชาติ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579.* พริกหวานกราฟฟิค.

สุวัฒน์ ธีรศาศวัต. (2557). *การพัฒนาการจัดกิจกรรมลูกเสือเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน.* มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สุนันท์ รุ่งอรุณแสงทอง. (2561). *การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้เกิดประสิทธิภาพ* [ดุษฎีนิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศิลปากร

สุภาพร แสงสมาน.(2564). *อนาคตภาพการบริหารทรัพยากรบุคคลของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร* [ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศิลปากร

Baden-Powell, R. (1908). *Scouting for boys*. Horace Cox. https://www.gutenberg.org/ebooks/29558

Deming, W. E. (1986). *Out of the crisis*. MIT Press.

DuFour, R., Eaker, R., & Many, T. (2010*). Learning by doing: A handbook for professional learning communities at work (2nd ed.)*. Solution Tree Press.

OECD. (2019). *OECD future of education and skills 2030*. OECD Publishing.

UNESCO. (2010). *Education for sustainable development lens: A policy and practice review tool*. UNESCO.

World Organization of the Scout Movement. (2005). *World scout youth programme policy*. World Scout Bureau.

World Scout Bureau. (2017). *Scouting: Education for life. World Scout Bureau*.

World Organization of the Scout Movement. (2020). *Guidelines for scout leaders and educational* methods. World Scout Bureau.

World Organization of the Scout Movement. (2021). *Scouting and the sustainable development* goals. World Scout Bureau.

World Organization of the Scout Movement. (2023). *Annual review 2023.* World Scout Bureau

แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์

Development Guidelines for Digital Leadership of School Administrators in Schools under the Local Administrative Organizations in Uttaradit Province

จิรายุทธ์ บุญจี้* หยกแก้ว กมลวรเดช และชัชภูมิ สีชมภู
คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
*corresponding author e-mail: mastersfp1989@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา 2) พัฒนาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา และ 3) ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ ประชากรที่ ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 264 คน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 217 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซีและมอร์แกน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 คน คัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา และแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล การพัฒนาระดับมืออาชีพ และการเป็นพลเมืองดิจิทัล โดยมุ่งบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมเพื่อยกระดับประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษาและคุณภาพการศึกษา และ 3) ผลการประเมินแนวทางการพัฒนามีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก สะท้อนว่าแนวทางที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมและพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำยุคดิจิทัล, ผู้บริหารสถานศึกษา, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

Abstract

This research aimed to 1) study the level of digital leadership among school administrators, 2) develop guidelines for developing digital leadership among school administrators, and 3) evaluate the appropriateness and feasibility of the developed guidelines for promoting digital leadership among school administrators in schools under the Local Administrative Organizations in Uttaradit Province. The population consisted of 264 school administrators and teachers under the Local Administrative Organizations in Uttaradit Province. The sample consisted of 217 participants, determined using the Krejcie and Morgan sample size

table. Ten key informants were selected through purposive sampling. The research instruments included a questionnaire validated for content validity and a structured interview form. Quantitative data were analyzed using mean and standard deviation, while qualitative data were analyzed through content analysis. The results revealed that: 1) the overall level of digital leadership among school administrators was high; 2) the guidelines for developing digital leadership consisted of four dimensions: digital vision, creating a digital learning culture, professional development, and digital citizenship, emphasizing the integration of digital technology and innovation to enhance school administration efficiency and educational quality; and 3) the evaluation results showed that the developed guidelines were appropriate and feasible at a high level. The developed guidelines can be appropriately applied to promote and enhance digital leadership among school administrators and support effective educational management in the digital era.

keywords : digital Leadership, school administrators, local administrative organizations

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของวิทยาการและเทคโนโลยีสารสนเทศในศตวรรษที่ 21 ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต การทำงาน และการจัดการศึกษาของทุกประเทศทั่วโลก โดยเฉพาะเทคโนโลยีดิจิทัลที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การบริหารจัดการองค์กร และการเรียนรู้ของผู้เรียน ทำให้สถานศึกษาจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมดิจิทัล เพื่อให้สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในอนาคต (จิณณวัตร ปะโคทัง, 2561)

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดแนวทางการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งมุ่งส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ การบริหารจัดการ และการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยียังส่งผลให้สถานศึกษาต้องพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการให้มีความยืดหยุ่น ทันสมัย และสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สุกัญญา แช่มช้อย, 2564)

สถานศึกษาในยุคดิจิทัลจึงเผชิญกับความท้าทายในการบริหารจัดการทั้งด้านวิชาการ บุคลากร และเทคโนโลยี ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคโนโลยีดิจิทัล สามารถกำหนดวิสัยทัศน์ด้านเทคโนโลยีสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใช้นวัตกรรม และพัฒนาศักยภาพของครูและบุคลากรให้สามารถใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ผู้บริหารจำเป็นต้องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงและเป็นแบบอย่างในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลภายในองค์กร (สุกัญญา แช่มช้อย , 2564; ดาวรุวรรณ ถวิลการ, 2564)

ภาวะผู้นำดิจิทัล (Digital Leadership) จึงเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรทางการศึกษา โดยผู้บริหารต้องสามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อ

สนับสนุนการตัดสินใจการสื่อสาร การสร้างนวัตกรรม และการบริหารการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลของครูและบุคลากรในสถานศึกษาให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 (ดาวรุวรรณ ถวิลการ, 2564)

นอกจากนี้ แผนพัฒนาการศึกษาท้องถิ่น พ.ศ.2566–2570 ของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ได้กำหนดเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาระบบการศึกษาให้มีคุณภาพ โดยมุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการศึกษา การพัฒนาระบบสารสนเทศทางการศึกษา และการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

โรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและนโยบายทางการศึกษาในยุคดิจิทัล อย่างไรก็ตาม การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษายังคงเป็นประเด็นที่ควรได้รับการศึกษาและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้บริหารสามารถใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แม้ว่าจะมีงานวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาหลายเรื่อง แต่ส่วนใหญ่มุ่งศึกษาระดับภาวะผู้นำ องค์ประกอบ หรือปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำดิจิทัล ขณะที่การศึกษาที่มุ่งพัฒนาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลโดยเฉพาะในบริบทของโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังมีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะจังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งมีบริบทด้านการบริหาร งบประมาณ และการดำเนินงานที่แตกต่างจากโรงเรียนในสังกัดหน่วยงานการศึกษาอื่น ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งพัฒนาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลที่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัล ศึกษาแนวทางการพัฒนา และประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนา อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารสถานศึกษา การยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการศึกษา และการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษาสู่การเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) มีการรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ ศึกษาแนวทาง ประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยผู้วิจัยดำเนินการวิจัยเป็น 3 ระยะดังนี้

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ สถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 11 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 26 คน และครูโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 264 คน รวมทั้งสิ้น 290 คน

ระยะที่ 1 ศึกษาระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ ใช้วิธีการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 217 คน จากนั้นจัดสรรกลุ่มตัวอย่างของแต่ละโรงเรียนด้วยวิธีการเทียบสัดส่วนแบบบัญญัติไตรยางศ์ (Proportional Allocation) และสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จากจำนวนครูทั้งหมด 264 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ และทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวนไม่น้อยกว่า 30 คน มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ (Cronbach's Alpha Coefficient) เท่ากับ 0.931 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 คน คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา 3 คน ครูผู้มีความเชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา 2 คน ผู้อำนวยการกองการศึกษา 3 คน และอาจารย์หรือนักวิชาการด้านการบริหารการศึกษา 2 คน โดยผู้ให้ข้อมูลทุกคนมีคุณวุฒิ ประสบการณ์ หรือผลงานด้านการบริหารการศึกษาตามเกณฑ์ที่กำหนด เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อศึกษาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัล โดยกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์จากองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด 3 ลำดับแรกจากผลการศึกษาระยะที่ 1 และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ระยะที่ 3 ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัล โดยใช้กลุ่มประชากรทั้งหมด ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาทั้งหมด จำนวน 26 คน และครู จำนวน 264 คน รวมทั้งสิ้น 290 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามเพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบ ของ Likert

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยในระยะที่ 1 ระดับภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ มีผลดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ ภาพรวมและรายด้าน ทั้ง 4 ด้าน

ระดับภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. ด้านการมีวิสัยทัศน์	4.28	0.44	มาก	4
2. ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคดิจิทัล	4.28	0.47	มาก	3
3. ด้านการพัฒนาระดับมืออาชีพ	4.28	0.59	มาก	2
4. ด้านการเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล	4.37	0.46	มาก	1

จากตารางที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านการเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัลมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\overline{x}$ = 4.37, S.D. = 0.46) รองลงมา ได้แก่ ด้านการพัฒนาระดับวิชาชีพ ($\overline{x}$ = 4.28, S.D. = 0.59) ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ($\overline{x}$ = 4.28, S.D. = 0.47) และด้านการมีวิสัยทัศน์ ($\overline{x}$ = 4.28, S.D. = 0.44) ตามลำดับ

ผลการวิจัยในระยะที่ 2 แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ สามารถสรุปได้ 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านการมีวิสัยทัศน์ ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาความสามารถในการกำหนดและถ่ายทอดวิสัยทัศน์ดิจิทัลให้บุคลากรเข้าใจร่วมกัน สามารถขับเคลื่อนองค์กรให้สอดคล้องกับนโยบายทางการศึกษา ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครูและบุคลากร รวมทั้งประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารและยกระดับคุณภาพการศึกษา

2. ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ การใช้เครื่องมือดิจิทัลเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา ตลอดจนสนับสนุนให้ครูและผู้เรียนสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ดิจิทัลได้อย่างทั่วถึง

3. ด้านการพัฒนาระดับมืออาชีพ ผู้บริหารสถานศึกษาควรสนับสนุนการพัฒนาสมรรถนะด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมของครูและบุคลากร จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ สร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาชีพ และส่งเสริมการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กับผู้เชี่ยวชาญทั้งภายในและภายนอกองค์กร

4. ด้านการเป็นพลเมืองดิจิทัล ผู้บริหารสถานศึกษาควรเป็นแบบอย่างในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรมและความรับผิดชอบ สร้างความตระหนักด้านคุณธรรม จริยธรรม และความปลอดภัยทางดิจิทัล รวมทั้งประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและเครือข่ายดิจิทัลในการบริหารจัดการสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการวิจัยในระยะที่ 3 ผู้วิจัยได้นำผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในระยะที่ 2 มาประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ ผลดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์

ภาพรวม	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
	$\overline{x}$	S.D.	แปลผล	$\overline{x}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านการมีวิสัยทัศน์	3.97	0.49	มาก	4.28	0.45	มาก
2. ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล	3.90	0.56	มาก	4.29	0.48	มาก
3. ด้านการพัฒนาระดับมืออาชีพ	3.91	0.58	มาก	4.29	0.62	มาก
4. ด้านการเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล	4.06	0.60	มาก	4.38	0.46	มาก
ภาพรวม	3.96	0.44	มาก	4.31	0.41	มาก

จากตารางที่ 2 ผลการประเมินความเหมาะสมของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาภาพรวมและรายด้าน จากจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม 290 คน พบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาทั้ง 4 ด้าน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.96 S.D. = 0.44) และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.31 S.D. = 0.41)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดอุตรดิตถ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการ การพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการขับเคลื่อนองค์กรได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้อาจเป็นผลจากนโยบายด้านการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารและครูอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการสนับสนุนการนำระบบสารสนเทศและเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา ส่งผลให้ผู้บริหารเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง มีความคุ้นเคยกับการใช้เทคโนโลยี และสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของบริบทการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวโน้มดังกล่าวสอดรับกับแนวคิดของ ดาวรุวรรณ ถวิลการ (2564) ที่อธิบายว่าภาวะผู้นำดิจิทัลเป็นสมรรถนะสำคัญของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 และผลการศึกษาของ ฐานะ บุญรอด และวสันต์ชัย กากแก้ว (2565) ที่รายงานว่าผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำดิจิทัลอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า

1.ด้านการเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{x}$ = 4.37, S.D. = 0.46) ซึ่งอาจสะท้อนว่าในปัจจุบันผู้บริหารสถานศึกษาต้องปฏิบัติงานผ่านระบบดิจิทัลเป็นประจำ ไม่ว่าจะเป็นการบริหารข้อมูล การสื่อสารผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือการใช้ระบบสารสนเทศของหน่วยงาน ทำให้เกิดความตระหนักด้านจริยธรรม ความปลอดภัยไซเบอร์ และความรับผิดชอบในการใช้เทคโนโลยีมากกว่ามิติอื่น อีกทั้งการเป็นแบบอย่างในการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมยังเป็นบทบาทที่ผู้บริหารต้องแสดงต่อครูและผู้เรียน จึงส่งผลให้ด้านนี้ได้รับการประเมินสูงที่สุด แนวคิดของ Anderson และ Dexter (2005) และผลการศึกษาของ จุฬาลักษณ์ อักษรณรงค์ และกุหลาบ ปุริสาร (2561) สนับสนุนว่าการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรมและความรับผิดชอบเป็นองค์ประกอบสำคัญของภาวะผู้นำดิจิทัล

2.ด้านการพัฒนาระดับมืออาชีพและด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.28) แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารให้ความสำคัญกับการพัฒนาสมรรถนะด้านเทคโนโลยีของตนเองและบุคลากร รวมถึงการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการใช้นวัตกรรมในการจัดการศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและนโยบายการศึกษาที่ผลักดันให้ครูและผู้บริหารต้องพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพกลายเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุกัญญา แช่มช้อย (2564) และ ISTE (2018) ที่เน้นว่าผู้บริหารควรเป็นผู้นำในการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีและสนับสนุนการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง

3.ด้านการมีวิสัยทัศน์ แม้มีผลการประเมินอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.28, S.D. = 0.44) แต่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่น สะท้อนว่าผู้บริหารยังมีข้อจำกัดในการกำหนดทิศทางการพัฒนาดิจิทัลเชิงกลยุทธ์และการถ่ายทอดวิสัยทัศน์ไปสู่การปฏิบัติ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ขณะที่การกำหนดวิสัยทัศน์จำเป็นต้องอาศัยการวิเคราะห์แนวโน้มในอนาคต การบริหารการเปลี่ยนแปลง และการ

สร้างการมีส่วนร่วมของบุคลากร ซึ่งเป็นทักษะที่ซับซ้อนกว่าการใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงานประจำ จึงทำให้ด้านนี้ได้รับการประเมินต่ำกว่าด้านอื่น ผลการศึกษาของ รัฐนันท์ รถทอง (2565) และ ณัฏฐณิชา พรปทุมชัยกิจ (2564) ยังชี้ให้เห็นในทิศทางเดียวกันว่า การพัฒนาวิสัยทัศน์ดิจิทัลเป็นประเด็นที่ควรได้รับการส่งเสริมเพื่อเพิ่มศักยภาพในการขับเคลื่อนสถานศึกษา

โดยสรุป ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ มีภาวะผู้นำยุคดิจิทัลในระดับสูง โดยเฉพาะด้านการเป็นพลเมืองดิจิทัล ซึ่งสะท้อนความพร้อมในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีความรับผิดชอบ อย่างไรก็ตาม การกำหนดวิสัยทัศน์ดิจิทัลยังเป็นประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนา เพื่อให้ผู้บริหารสามารถกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ สื่อสารเป้าหมายร่วมกับบุคลากร และขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงของสถานศึกษาได้อย่างยั่งยืน อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการบริหารและการจัดการศึกษาในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิผล

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1.ผลการศึกษาระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านการเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัลมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านการพัฒนาวิชาชีพ ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล และด้านการมีวิสัยทัศน์ ตามลำดับ สะท้อนว่าผู้บริหารสถานศึกษามีศักยภาพในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการบริหารจัดการและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างเหมาะสม

2.ผลการพัฒนาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า แนวทางการพัฒนาประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ (1) การมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล (2) การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล (3) การพัฒนาวิชาชีพ และ (4) การเป็นพลเมืองดิจิทัล โดยมุ่งส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมในการบริหารสถานศึกษา การพัฒนาศักยภาพบุคลากร และการยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล

3.ผลการประเมินแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า แนวทางที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ความเหมาะสม $\bar{x}$ = 3.96, S.D. = 0.44 และความเป็นไปได้ $\bar{x}$ = 4.31, S.D. = 0.41) แสดงให้เห็นว่าแนวทางดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาอย่างดียิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัชภูมิ สีชมภู อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หยกแก้ว กมลวรเดช อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้ให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ ตลอดจนตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องของงานวิจัยด้วยความเอาใจใส่และความเมตตาตลอดระยะเวลาการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ให้ข้อมูลทุกท่านในโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและให้ข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย รวมทั้งขอขอบคุณคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ที่สนับสนุนการดำเนินงานวิจัยจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2566). *แผนพัฒนาการศึกษาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566–2570).* กระทรวงมหาดไทย.

ขวัญหล้า น้อยนวล, และคณะ. (2564). *ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคการเปลี่ยนแปลงดิจิทัล. วารสารการ บริหารการศึกษา, 17*(2), 45–58.

ฐานะ บุญรอด, และวสันต์ชัย กากแก้ว. (2565). *ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 7*(3), 1137–1150.

จิณณวัตร ปะโคทัง. (2561). *ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ*. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

จุฬาลักษณ์ อักษรณรงค์, และกุหลาบ ปุริสาร. (2561). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารสถานศึกษา สหวิทยาเขตหนองหาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 จังหวัดอุดรธานี. วารสารวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย, 8*(2), 178–188.

ณัฏฐณิชา พรปทุมชัยกิจ. (2564). *ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.

ดาวรุ่งรรณ ถวิลการ. (2564). *ภาวะผู้นำดิจิทัล (Digital leadership)*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

รัฐนันท์ รถทอง. (2565). *ภาวะผู้นำดิจิทัลของครูโรงเรียนเทศบาลบ้านสามกอง อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต. วารสารรอยแก่นสาร, 6*(11), 76–87.

สุกัญญา แช่มช้อย. (2564). *การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Anderson, R. E., & Dexter, S. L. (2005). School technology leadership: An empirical investigation of prevalence and effect. *Educational Administration Quarterly, 41*(1), 49–82.

ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย

Digital Leadership of School Administrators Influencing Teachers' Competencies for the 21st Century under the Sukhothai Secondary Educational Service Area Office

ธีราพร ศรีนุช[1*] สุรเชษฐ์ บุญยรักษ์[2] และชัชภูมิ สีชมภู[3]

[1] สาขาวิชาการบริหารการศึกษา [2,3] คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

*corresponding author e-mail: theeraporn.srinuch@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ศึกษาระดับสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 3) วิเคราะห์ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย จำนวน 1,050 คน และกลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้น จำนวน 290 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ระดับสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 3) ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย มีค่าสัมประสิทธิ์พหุคูณเท่ากับ .729 นั่นคือ ด้านการสื่อสารดิจิทัล (β=.580) ด้านการรู้ดิจิทัล (β=-.448) และ ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล (β=.339) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความแปรปรวนร่วมได้ร้อยละ 53.2

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำดิจิทัล ผู้บริหารสถานศึกษา สมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21

Abstract

The purposes of the research were: 1) to study of the digital leadership of school administrators 2) to study of teacher competency for 21st Century and 3) to study the digital leadership of school administrators affecting teacher competency for 21st Century under the Sukhothai Secondary Education Service Office Area. Population used in the research were 1,050 school administrators and teachers under the Sukhothai Secondary Education Service Office Area. The samples were 290 people in the stratified random sampling. The research instrument was a questionnaire. The data were statistical analyzed by frequency, percentage, mean, standard deviation, and multiple regression analysis. Findings were as follows: 1) The digital leadership of school administrators was overall at a high level. 2) Teachers' competency in the 21st century

was overall at the high level. 3) Digital Leadership of School Administrator Affecting Teacher Competency for 21st Century under the Sukhothai Secondary Education Service Office Area at the .01 significant level with a multiple correlation coefficient (R) of .729. The predictive variables included digital communication (β=.580), digital literacy (β=-.448), and digital vision (β=.339). These variables jointly explained 53.2 percent of the variance in teachers' competencies.

keywords : digital leadership, school administrator, 21st Century Teacher Competencies

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 เป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สถานศึกษาควรปรับเปลี่ยนให้มีความสอดคล้องกับบริบทของโลกที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงเป็นความรับผิดชอบของผู้นำที่มีภาวะผู้นำและเป็นที่ต้องการของสังคมในยุคปัจจุบัน มีความจำเป็นที่จะต้องกระตุ้น และเอื้ออำนวยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (ชีวิน อ่อนลออ, 2563) ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา จึงถือเป็นหัวใจสำคัญใน การเสริมสร้างศักยภาพของครูให้สามารถปรับตัว พัฒนา และออกแบบการเรียนรู้ที่สอดรับกับความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ อันเป็นรากฐานสำคัญของการยกระดับคุณภาพการศึกษาในศตวรรษที่ 21

ทั้งนี้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัยได้กำหนดแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา 5 ปี (พ.ศ. 2566–2570) มีวิสัยทัศน์และทิศทางสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษา ให้สถานศึกษาในสังกัดมีการนำระบบข้อมูลสารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ มีระบบการบริหารจัดการที่ได้มาตรฐาน มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับบริบท (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย , 2565) อย่างไรก็ตามยังพบข้อจำกัดด้านความพร้อมทางเทคโนโลยี ความแตกต่างของบริบทสถานศึกษา และการพัฒนาศักยภาพบุคลากรที่อาจส่งผลต่อการพัฒนาสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21

ภาวะผู้นำดิจิทัล เป็นทักษะจำเป็นของผู้บริหารสถานศึกษา พฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในการนำดิจิทัลมาใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยจูงใจให้ครูและบุคลากรทาง การศึกษานำความรู้ความสามารถและทักษะกระบวนการหรือวิธีการต่าง ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการบริหารจัดการศึกษา (อาภาภรณ์ ภูศรี, 2565, น.9) และครูในฐานะผู้ขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ ภายใต้บริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จำเป็นต้องพัฒนาสมรรถนะให้สอดคล้องต่อความท้าทายและความต้องการของสังคมยุคใหม่ สมรรถนะเป็นสิ่งสำคัญ ในการกำหนดตัวบุคคลให้เหมาะสมกับงาน เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้ (ประสิทธิ์ สตำ, 2564)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย 2) ศึกษาระดับสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย 3) วิเคราะห์ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาและยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมดิจิทัล

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อวิเคราะห์ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย

2. ขอบเขตการวิจัย

2.1 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย ปีการศึกษา 2568 จำนวนทั้งสิ้น 1,050 คน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 71 คน และครูผู้สอน จำนวน 979 คน จากทั้งหมด 27 โรงเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย, 2568)

กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย ปีการศึกษา 2568 การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรคำนวณของ Yamane (Yamane. 1973) ค่าความคลาดเคลื่อน .05 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 290 คน และใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้ขนาดโรงเรียนเป็นเกณฑ์ในการแบ่งชั้น

2.2 ขอบเขตตัวแปร

ตัวแปรต้น คือ ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล 2) ด้านการรู้จักดิจิทัล 3) ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล 4) ด้านการสื่อสารดิจิทัล

ตัวแปรตาม คือ สมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 ประกอบไปด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ 2) ด้านการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา 3) ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 4) ด้านการทำงานเป็นทีมและสร้างเครือข่าย 5) ด้านการพัฒนาตนเองทางวิชาชีพ 6) ด้านการมีคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู

2.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย

3. สมมติฐานการวิจัย

ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย อย่างมีนัยสำคัญที่ .01

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย ซึ่งผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดจากการสังเคราะห์ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา (สุชญา โกมลวานิช, 2563, น.5) และสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 (สุริยาพร นพกรเศรษฐกุล, 2561, น.6-7) แล้วนำมาสร้างแบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป ลักษณะแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert’s rating scale) ตอนที่ 3 สอบถามระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert’s rating

scale) และตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ซึ่งแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีค่า ความตรงเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง .6-1.0 จากการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน โดยนำแบบสอบถาม ที่ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาและตรวจสอบแก้ไขแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อแก้ไขและปรับปรุงอีกครั้ง ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยการหาค่าสัมประสิทธิแอลฟ่าของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามมีค่าเท่ากับ .95

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้ 1) ติดต่อขอหนังสือราชการจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ถึงโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษาและครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 2) นำหนังสือขอความร่วมมือแนบพร้อมกับแบบสอบถาม รูปแบบ Google form จัดส่งให้กับโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย ผ่านทางระบบการสื่อสารข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ของสถานศึกษา เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล 3) นำแบบสอบถามที่ได้รับมาดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนและนำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

6. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปและดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) การวิเคราะห์ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา 3) การวิเคราะห์สมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 4) การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย ซึ่งสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และใช้สถิติเชิงอนุมานในการวิเคราะห์การหาถดถอยพหุคูณแบบปกติ (Multiple Regression) โดยใช้เทคนิค Enter

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ระดับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัยในภาพรวม

ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย		ระดับภาวะผู้นำดิจิทัล		
		$\bar{X}$	S.D	ระดับ
1.	ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล	4.32	.60	มาก
2.	ด้านการรู้ดิจิทัล	4.28	.67	มาก
3.	ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล	4.30	.70	มาก
4.	ด้านการสื่อสารดิจิทัล	4.14	.74	มาก
	รวม	**4.26**	**.64**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.26 (S.D=.64) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.14 – 4.32 สามารถเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากสูงสุดไปต่ำ ได้แก่ ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล ด้านการรู้ดิจิทัล และด้านการสื่อสารดิจิทัล ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ระดับสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัยในภาพรวม

	สมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย	**ระดับสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21**		
		$\bar{X}$	S.D	**ระดับ**
1.	ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ แบบบูรณาการ	4.44	.60	มาก
2.	ด้านการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา	4.41	.57	มาก
3.	ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้	4.44	.61	มาก
4.	ด้านการทำงานเป็นทีมและสร้างเครือข่าย	4.48	.58	มาก
5.	ด้านการพัฒนาตนเองทางวิชาชีพ	4.43	.65	มาก
6.	ด้านการมีคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู	4.64	.59	มากที่สุด
	รวม	**4.47**	**.56**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.47 (S.D=.56) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.41 – 4.64 สามารถเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากสูงไปต่ำ ได้แก่ ด้านการมีคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพครู ด้านการทำงานเป็นทีมและสร้างเครือข่าย ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาตนเองทางวิชาชีพ และด้านการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา ตามลำดับ

3. ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย

ตัวแปรทำนาย	คะแนนดิบ		คะแนนมาตรฐาน	t	Collinearity Statistics		p - values
	B	Std. Error	β		Tolerance	VIF	
(Constant)	2.074	.178		11.642			.000**
ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล	.314	.084	.339	3.741	.228	4.394	.000**
ด้านการรู้ดิจิทัล	-.371	.083	-.448	-4.462	.185	5.400	.000**
ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล	.194	.088	.243	2.205	.154	6.483	.028
ด้านการสื่อสารดิจิทัล	.434	.081	.580	5.366	.160	6.267	.000**
R = .729 , R^2 =.532 , F = 71.218 , Sig = .000**							

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล ด้านการรู้ดิจิทัล ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล และด้านการสื่อสารดิจิทัล ส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ .729 แสดงว่าตัวแปรทั้ง 4 ด้านสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 ได้ร้อยละ 53.20 เมื่อพิจารณาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาแต่ละด้าน พบว่า ด้านการสื่อสารดิจิทัล (β=.580, t=5.366, p<.01) มีอิทธิพลทางบวกมากที่สุดต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 รองลงมา คือ ด้านการรู้ดิจิทัล (β=-.448, t=-4.462, p<.01) มีอิทธิพลทางลบ และด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล (β=.339, t=3.741, p<.01) มีอิทธิพลทางบวก ส่วนด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล(β=.243, t=2.205, p=.28) ไม่พบอิทธิพลทางสถิติที่มีนัยสำคัญต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ระดับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน จากมากที่สุดไปน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล ด้านการรู้ดิจิทัล และด้านการสื่อสารดิจิทัล ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารและพัฒนาคุณภาพการศึกษา ประกอบกับนโยบายของภาครัฐที่ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ผู้บริหารมีภาวะผู้นำดิจิทัลที่สามารถขับเคลื่อนสถานศึกษาให้ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิผล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิรากร เจริญเชื้อ (2565, น.57) ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู พบว่า ระดับ

ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู โดยภาพรวมอยู่ระดับมาก

2. ผลการวิเคราะห์ระดับสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก พบว่า โดยรวมผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถนะของครูในยุคปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้ในความสำคัญของการพัฒนาศักยภาพของครูให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงในด้านการศึกษาได้ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในด้านการมีคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู ซึ่งได้รับการประเมินในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า ครูให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตนตามมาตรฐานวิชาชีพ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ยึดมั่นในหลักคุณธรรม และประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและการสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ปกครองและสังคม รองลงมา คือ ด้านการทำงานเป็นทีมและสร้างเครือข่าย แสดงให้เห็นว่า ครูสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ สอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นการทำงานร่วมกันและการสร้างเครือข่ายทางวิชาชีพ ในด้านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ แบบบูรณาการ แสดงให้เห็นว่าครูสามารถออกแบบและจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงเนื้อหาหลายศาสตร์เข้าด้วยกัน เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ และส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา ในขณะที่ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ สะท้อนให้เห็นว่า ครูมีความสามารถในการออกแบบเครื่องมือวัดและประเมินผลที่หลากหลายเหมาะสมกับผู้เรียน นำผลการประเมิน ไปใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนด้านการพัฒนาตนเองทางวิชาชีพ แสดงให้เห็นว่า ครูมีความตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาทักษะของตนเองอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี และด้านการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา ได้รับการประเมินในระดับต่ำสุด ซึ่งอาจสะท้อนถึงข้อจำกัดในการเข้าถึงทรัพยากรทางเทคโนโลยี ความพร้อมของอุปกรณ์ หรือทักษะในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีของครูที่ยังไม่ครอบคลุมในทุกมิติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พวงทอง ศรีวิลัย (2568, น.4518) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของครูโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นฐานรองรับการเรียนรู้ทุกที่ทุกเวลา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า สภาพการจัดการเรียนรู้ของครูโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นฐานรองรับการเรียนรู้ทุกที่ทุกเวลาอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัดด้านความพร้อมของครูในการจัดการเรียนรู้ การขาดแคลนสื่อและอุปกรณ์ดิจิทัล ตลอดจนการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ยังไม่สอดคล้องกับศักยภาพของเทคโนโลยี ที่มีอยู่ อย่างไรก็ตาม แม้ผลการประเมินจะอยู่ในระดับต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่น ๆ แต่ยังคงอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าครูมีพื้นฐานในการใช้เทคโนโลยีอยู่แล้ว เพียงแต่ยังต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการนำเทคโนโลยีไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย พบว่า ด้านการสื่อสารดิจิทัลมีอิทธิพลต่อสมรรถนะครูมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่สามารถสื่อสารข้อมูล ข่าวสาร และนโยบายผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในสถานศึกษา จะช่วยให้ครูสามารถปฏิบัติงานและพัฒนาสมรรถนะในศตวรรษที่ 21 ได้ดียิ่งขึ้น ส่วนด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล ซึ่งมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับสมรรถนะครู กล่าวคือ การกำหนดทิศทางและนโยบายด้านเทคโนโลยีของผู้บริหารอย่างชัดเจน ช่วยส่งเสริมให้ครูเกิดความเข้าใจและสามารถนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนด้านการรู้ดิจิทัล ซึ่งมี

ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยในทิศทางลบ ซึ่งอาจเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแปรของภาวะผู้นำดิจิทัลที่อยู่ในระดับสูง ทำให้อิทธิพลเฉพาะของด้านการรู้ดิจิทัลปรากฏผลเป็นลบในแบบจำลองทางสถิติ ทั้งที่ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรยังคงเป็นไปในทิศทางบวก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง Suppressor Effect ซึ่งทำให้ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรบางตัวแปรเปลี่ยนทิศทางหรือไม่สะท้อนอิทธิพลที่แท้จริงของตัวแปรนั้นโดยตรง (Maassen & Bakker, 2001) แสดงว่า ผู้บริหารมีความรู้ดิจิทัลเพียงพอที่จะตัดสินใจและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการบริหาร สามารถสื่อสาร ผ่านเทคโนโลยี ส่งเสริมการทำงานของครูได้ดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำดิจิทัลที่เน้นการใช้เทคโนโลยีเพื่อ เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุชญา โกมลวานิช (2563, น.100) พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล และด้านการรู้ดิจิทัล ส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23 ได้ร้อยละ 57.4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับด้านการสื่อสารดิจิทัล รู้ดิจิทัล และการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล ผ่านการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการ การสื่อสาร และการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีของครูผ่านการอบรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อยกระดับสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 และเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของยุคดิจิทัล

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป การวิจัยครั้งต่อไป ควรขยายขอบเขตของกลุ่มตัวอย่างไปยังพื้นที่หรือระดับการศึกษาอื่น เพื่อเปรียบเทียบและยืนยันผลการวิจัยให้ทั่วไปมากขึ้น อีกทั้งควรใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ อันจะช่วยให้เข้าใจใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการศึกษาต่อไป

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาระดับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้าน การมีวิสัยทัศน์ดิจิทัลมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือ ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล ด้านการรู้ดิจิทัล และด้านการสื่อสารดิจิทัล ตามลำดับ

2. ผลการศึกษาระดับสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพครูมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ส่วนด้านการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

3. ผลการศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 พบว่า ด้านการสื่อสารดิจิทัลและด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัลส่งผลเชิงบวกต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 ขณะที่ด้านการรู้ดิจิทัล มีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับสมรรถนะครู ซึ่งซึ่งอาจเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรของภาวะผู้นำดิจิทัลที่อยู่ในระดับสูง ทำให้อิทธิพลเฉพาะของด้านการรู้ดิจิทัลปรากฏผลเป็นลบในแบบจำลองทางสถิติ ส่วนด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล ไม่พบอิทธิพลทางสถิติที่มีนัยสำคัญ .01

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ เรื่อง ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาจากอาจารย์ที่ปรึกษาและคณาจารย์สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ที่ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ตลอดการศึกษา ขอขอบพระคุณผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งครอบครัวที่ให้กำลังใจและสนับสนุนด้วยดีเสมอมา

เอกสารอ้างอิง

ชีวิน อ่อนลออ. (2563). ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลสำหรับนักบริหารการศึกษา. *วารสารวิทยาลัยบัณฑิต เอเชีย*, *10*(1), 108-119.

ประสิทธิ์ สตำ. (2564). *ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 ในโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายร่มโพธิ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 2*. [การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

พวงทอง ศรีวิลัย. (2568). การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของครู โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นฐานรองรับการเรียนรู้ทุกที่ทุกเวลา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา*, *15*(3-4), 4507-4521.

วิรากร เจริญเชื้อ. (2565). *ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุชญา โกมลวานิช. (2563). *ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต23* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สุริยาพร นพกรเศรษฐกุล. (2561). *ทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู โรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดระยองสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยบูรพา.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย. (2565). *แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570)*. สุโขทัย: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย.

อาภาภรณ์ ภูศรี. (2565). *กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

Maassen, G. H., & Bakker, A. B. (2001). Suppressor variables in regression analysis: *A conceptual and methodological review*. Sociological Methods & Research.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis (3rd ed.)*. New York: Harper & Row.

แนวทางการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดอุตรดิตถ์ กรณีศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพี้ อำเภอทองแสนขัน จังหวัดอุตรดิตถ์

Guidelines for Enhancing the Quality of Good Governance Management in a Child Development Center under the Local Administrative Organizations in Uttaradit Province: A Case Study of Nam Phi Subdistrict Administrative Organization Child Development Center, Thong Saen Khan District, Uttaradit Province.

วาทิต ยาน้อย* เชาวฤทธิ์ จั่นจีน และทินกฤตพัชร์ รุ่งเมือง
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
*corresponding author e-mail: watityanoy@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ และ 2) ศึกษาแนวทางการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการที่ดี กรณีศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพี้ อำเภอทองแสนขัน จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและครูผู้ดูแลเด็ก จำนวน 36 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐานและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า สภาพการบริหารจัดการที่ดีโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.32, S.D. = 0.38) โดยด้านวิชาการ กิจกรรมตามหลักสูตรและประสบการณ์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่าย ส่วนแนวทางการยกระดับคุณภาพประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ การบริหารจัดการบุคลากร การบริหารจัดการอาคาร สถานที่ สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย การบริหารงานวิชาการ และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่าย ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

คำสำคัญ : การบริหารจัดการที่ดี, ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, จังหวัดอุตรดิตถ์

Abstract

This research aimed to: (1) investigate the current state of good governance management in Child Development Centers under Local Administrative Organizations in Uttaradit Province, and (2) develop guidelines for enhancing management quality through a case study of the Child Development Center of Nam Phi Subdistrict Administrative Organization, Thong Saen Khan District, Uttaradit Province. A mixed-methods research design was employed. The quantitative sample consisted of 36 child development center directors and early childhood teachers, while 15 key

informants participated in the qualitative phase. Data were collected using questionnaires and structured interviews and analyzed using descriptive statistics and content analysis. The findings revealed that the overall level of good governance management was at the highest level ($\bar{x}$ = 4.32, S.D. = 0.38). Academic management, curriculum implementation, and learning experiences received the highest mean score, followed by participation and networking. The proposed guidelines for enhancing management quality comprised five dimensions: systematic management, personnel management, facilities, environment and safety management, academic management, and participation and networking. These guidelines provide a practical framework for strengthening management effectiveness and promoting the sustainable development of Child Development Centers under Local Administrative Organizations.

Keywords : Good Governance, Child Development Center, Local Administrative Organization, Uttaradit Province

บทนำ

เด็กปฐมวัย (2–5 ปี) เป็นช่วงวัยที่พัฒนาการทางสมองและด้านต่างๆ เจริญเติบโตอย่างรวดเร็วที่สุด ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์ การลงทุนในเด็กปฐมวัยจึงเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าและให้ผลตอบแทนแก่สังคมที่ดีที่สุดในระยะยาว โดยให้ผลตอบแทนสูงถึงร้อยละ 13 (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2569) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 และ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการศึกษาปฐมวัยผ่าน "ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก" เพื่อกระจายโอกาสและลดภาระการเลี้ยงดูของผู้ปกครองรายได้น้อย (สุพรรษา อ่อนมาก, 2559)

ปัจจุบันคุณภาพเด็กปฐมวัยไทยยังอยู่ในขั้นวิกฤต ปัญหาสำคัญเกิดจากระบบการบริหารจัดการของ อปท. ที่ยังขาดประสิทธิภาพ ผู้บริหารส่วนใหญ่ขาดความรู้เฉพาะทางในการบริหารการศึกษาปฐมวัย ขาดการกำกับดูแลมาตรฐาน และขาดงบประมาณสนับสนุนที่เพียงพอ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563) ประกอบกับการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีความซับซ้อนทั้งด้านวิชาการ บุคลากร และสภาพแวดล้อม จึงจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการบริหารจัดการที่มีระบบและการมีส่วนร่วมจากชุมชนอย่างใกล้ชิด (พงศธร ยุติธร, 2563) นอกจากนี้ (ณัฐปภัสร์ มาเวหา และนิคม นาคอ้าย, 2564) ศึกษาสภาพการบริหารจัดการตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก พบว่า แม้ภาพรวมการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก แต่ยังมีประเด็นที่ควรพัฒนา ได้แก่ การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ การบริหารบุคลากร การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการยกระดับคุณภาพศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

จากการประเมินมาตรฐานการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพี้ อำเภอทองแสนขัน จังหวัดอุตรดิตถ์ ปีการศึกษา 2568 มีจำนวนนักเรียน 86 คน พบว่า การมีส่วนร่วมในการวางแผนจัดการศึกษาระหว่างผู้บริหาร ครูผู้ดูแลเด็ก และคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากขาดการจัดทำแผนพัฒนาที่ชัดเจน อุปสรรคสำคัญคือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาท

หน้าที่ของตนเองและขั้นตอนการวางแผน ส่งผลให้การจัดการศึกษาไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2559)

ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความจำเป็นในการศึกษา "แนวทางการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ กรณีศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพี้" เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศึกษาแนวทางการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กรณีศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพี้ อำเภอทองแสนขัน จังหวัดอุตรดิตถ์ และนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางปฏิรูปและพัฒนาการบริหารจัดการสถานศึกษาปฐมวัยให้มีคุณภาพ ได้มาตรฐาน และเกิดความยั่งยืนต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดอุตรดิตถ์ : กรณีศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ผู้วิจัยได้กำหนดระยะดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการดำเนินงานการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (รางวัลด้านการบริหารจัดการที่ดี) สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์

ประชากร คือ หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและครูผู้ดูแลเด็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 146 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ประกอบด้วย หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและครูผู้ดูแลเด็ก จำนวน 187 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและครูผู้ดูแลเด็ก จำนวน 36 คน จากการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยคัดเลือกจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ได้รับรางวัลด้านการบริหารจัดการที่ดี จำนวน 9 ศูนย์

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้องและความครอบคลุมของเนื้อหา จากนั้น ผู้วิจัยนำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ ซึ่งมีค่าความเที่ยงตรงตั้งแต่ 0.67 – 1.00 จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน โดยมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.98 ซึ่งแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และประสบการณ์การทำงาน ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีลักษณะเป็นแบบมาตรประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert Scale) ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

วิธีการรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยเริ่มจากการขอหนังสือจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง จำนวน 36 คน จากนั้นรวบรวมแบบสอบถาม ตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของข้อมูล หากพบข้อมูลไม่สมบูรณ์ ผู้วิจัยดำเนินการติดตามข้อมูลเพิ่มเติมก่อนนำไปวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้ความถี่ และค่าร้อยละ วิเคราะห์สภาพการดำเนินงานการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณถูกนำมาใช้ในการกำหนดประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก และใช้เป็นข้อมูลประกอบการสังเคราะห์แนวทางการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดอุตรดิตถ์ กรณีศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพี้ อำเภอทองแสนขัน จังหวัดอุตรดิตถ์

ผู้ให้ข้อมูล (Key Informants) คือ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพี้ จำนวน 1 คน รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพี้ จำนวน 1 คน ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพี้ จำนวน 1 คน หัวหน้าสำนักปลัดองค์การบริหาร ส่วนตำบลน้ำพี้ จำนวน 1 คน ครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพี้ จำนวน 5 คน กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพี้ จำนวน 3 คน ผู้ปกครองเด็กเล็กศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหาร ส่วนตำบลน้ำพี้ จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 15 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง โดยดำเนินการจัดเก็บข้อมูลแบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของกลุ่มเป้าหมาย ตอนที่ 2 เป็นกรอบประเด็นคำถามที่จะใช้สัมภาษณ์ซึ่งจัดเรียงไว้ตามลำดับก่อนหลังเป็นคำถามที่ต่อเนื่องและรวมด้วยคำถามทั่วไป เกี่ยวกับแนวทางการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยนำลำดับสภาพการดำเนินงานการบริหารจัดการที่ดีจากแบบสอบถามในระยะที่ 1 ของแต่ละด้าน เพื่อนำมากำหนดเป็นประเด็นในการสัมภาษณ์

การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ ให้กับผู้ให้ข้อมูล ประสานงานและนัดหมายวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ พร้อมจัดส่งประเด็นคำถามให้ผู้ให้ข้อมูลศึกษาล่วงหน้า ดำเนินการสัมภาษณ์ตามแบบมีโครงสร้าง และขออนุญาตบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ และจดบันทึกข้อมูลประกอบ ถอดเทป บันทึก ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และจัดหมวดหมู่ข้อมูลเพื่อเตรียมการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล มาวิเคราะห์เนื้อหา เรียบเรียง และสังเคราะห์ประยุกต์กับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสรุปเป็นแนวทางการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ กรณีศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพี้ อำเภอทองแสนขัน จังหวัดอุตรดิตถ์

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพการดำเนินงานการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ กรณีศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพี้ อำเภอทองแสนขัน จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย(Arithmetic Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ตารางที่ 1 แสดงผลการศึกษาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพการดำเนินงานการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ กรณีศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพี้ อำเภอทองแสนขัน จังหวัดอุตรดิตถ์

องค์ประกอบ	สภาพการดำเนินงานการบริหารจัดการที่ดี			ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	
1) ด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ	3.79	0.54	มากที่สุด	5
2) ด้านการบริหารจัดการบุคลากร	4.44	0.45	มากที่สุด	3
3) ด้านอาคาร สถานที่ สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย	4.37	0.50	มากที่สุด	4
4) ด้านวิชาการกิจกรรมตามหลักสูตรและประสบการณ์	4.56	0.45	มากที่สุด	1
5) ด้านการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่าย	4.46	0.44	มากที่สุด	2
รวม	4.32	0.38	**มากที่สุด**	

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพการดำเนินงานการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.32, S.D. = 0.38) เมื่อพิจารณารายด้านเรียงตามลำดับจากสูงไปหาต่ำ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเป็นลำดับแรก ได้แก่ ด้านวิชาการกิจกรรมตามหลักสูตรและประสบการณ์ ($\bar{x}$ = 4.56, S.D. = 0.54) รองลงมา ด้านการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่าย ($\bar{x}$ = 4.46, S.D. = 0.44) ด้านการบริหารจัดการบุคลากร ($\bar{x}$ = 4.44, S.D. = 0.45) ด้านอาคาร สถานที่ สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย ($\bar{x}$ = 4.37, S.D. = 0.50) และด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ($\bar{x}$ = 3.79, S.D. = 0.54) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 การกำหนดแนวทางการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ กรณีศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพี้ อำเภอทองแสนขัน จังหวัดอุตรดิตถ์

องค์ประกอบ	**แนวทางการปฏิบัติ**
1) ด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ	1. กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ของแผนพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและจัดทำโครงสร้างการบริหารและบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจน 2. พัฒนาระบบการวางแผน การดำเนินงาน และการติดตามประเมินผล รวมถึงระบบสารสนเทศในการบริหารจัดการ 3. ส่งเสริมการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล 4. ส่งเสริมการประกันคุณภาพภายใน ระบบการบริหารความเสี่ยงและการควบคุมภายใน 5. พัฒนาวัฒนธรรมองค์กรที่มุ่งสู่คุณภาพ

ตารางที่ 2 (ต่อ)

องค์ประกอบ	แนวทางการปฏิบัติ
2) ด้านการบริหารจัดการบุคลากร	1. วางแผนอัตรากำลังและกำหนดบทบาทหน้าที่ รวมถึงดำเนินการสรรหาและคัดเลือกตามหลักคุณธรรม ความโปร่งใส และความเสมอภาค 2. การพัฒนาศักยภาพบุคลากร ส่งเสริมการอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community : PLC) 3. ส่งเสริมการวิจัยในชั้นเรียนและการสร้างนวัตกรรมเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้
3) ด้านอาคาร สถานที่ สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย	1. การวางแผนและพัฒนาอาคารสถานที่ให้ได้มาตรฐานและเหมาะสมกับเด็กปฐมวัย 2. การจัดสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ที่สะอาด ปลอดภัย และเอื้อต่อการเรียนรู้ 3. การบริหารจัดการความปลอดภัย การป้องกันความเสี่ยง และการเตรียมความพร้อมรับเหตุฉุกเฉิน 4. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแลและพัฒนาสภาพแวดล้อมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอย่างยั่งยืน
4) ด้านวิชาการ กิจกรรมตามหลักสูตร และประสบการณ์	1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยและบริบทของศูนย์ 2. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผ่านการเล่นและการลงมือปฏิบัติ 3. การพัฒนาครูด้านการออกแบบกิจกรรม การวัดและประเมินพัฒนาการและการใช้นวัตกรรมทางการศึกษา 4. การนิเทศ กำกับ ติดตาม และพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องด้วย PLC และการวิจัยในชั้นเรียน 5. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่ายในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมและเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ของเด็ก
5) ด้านการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่าย	1. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในการวางแผน ดำเนินงาน และประเมินผล 2. พัฒนาระบบการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความเข้าใจและการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างทุกภาคส่วน 3. สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถานศึกษา สถานพยาบาล และองค์กรชุมชน เพื่อสนับสนุนการพัฒนาเด็กปฐมวัย 4. ระดมทรัพยากร องค์ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมและพัฒนาคุณภาพศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ตารางที่ 2 (ต่อ)

องค์ประกอบ	แนวทางการปฏิบัติ
	5. ติดตาม ประเมินผล และพัฒนาความร่วมมือของภาคีเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการวิจัย พบว่า สภาพการดำเนินงานการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยภาพรวมมีการดำเนินงานอยู่ในระดับ **มากที่สุด** สะท้อนให้เห็นว่าการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ได้รับรางวัลการบริหารจัดการที่ดี มีความสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล หลักการบริหารสถานศึกษา และมาตรฐานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานในทุกด้านได้รับการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้สามารถอภิปรายผลในแต่ละด้านได้ ดังนี้ **ด้านวิชาการ กิจกรรมตามหลักสูตรและประสบการณ์** มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด แสดงให้เห็นว่าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้ความสำคัญกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยดำเนินงานตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยอย่างเป็นระบบ มีการออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับพัฒนาการเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา รวมทั้งมีการประเมินพัฒนาการเด็กอย่างต่อเนื่อง ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ **Bredekamp (2020)** ที่กล่าวว่าการจัดประสบการณ์ตามพัฒนาการ (Developmentally Appropriate Practice: DAP) เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาเด็กปฐมวัย และสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2560) ที่กำหนดให้สถานศึกษาปฐมวัยจัดการเรียนรู้โดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการเล่นและการลงมือปฏิบัติจริง **ด้านการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่าย** มีค่าเฉลี่ยรองลงมา แสดงให้เห็นว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครอง ชุมชน คณะกรรมการศูนย์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการร่วมวางแผน สนับสนุน และติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบริหารงานเกิดประสิทธิภาพ ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Epstein (2018) ที่เสนอว่าความร่วมมือระหว่างครอบครัว โรงเรียน และชุมชนมีผลต่อคุณภาพการจัดการศึกษาและพัฒนาการของเด็ก อีกทั้งยังสอดคล้องกับหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Management) ที่ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา **ด้านการบริหารจัดการบุคลากร** มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการบริหารบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งการจัดสรรภาระงาน การส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพ การสร้างแรงจูงใจ และการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสม ส่งผลให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีคุณภาพ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับ Dessler (2020) ที่อธิบายว่าการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์การ และสอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2563) ที่เน้นการพัฒนาสมรรถนะบุคลากรภาครัฐอย่างต่อเนื่อง **ด้านอาคาร สถานที่ สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย** มีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม สะอาด ปลอดภัย และเอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก มีการดูแลอาคารสถานที่ เครื่องเล่น สนามเด็กเล่น และมาตรการด้านความปลอดภัยอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้สอดคล้องกับมาตรฐานของ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2565) ที่กำหนดให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต้องมีสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเหมาะสมต่อการพัฒนาเด็ก รวมถึงสอดคล้องกับแนวคิดด้านสภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ของ UNICEF (2019) ที่ระบุว่าสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยมีผลโดยตรงต่อการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็กปฐมวัย **ด้าน**

การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่น แม้ว่าจะยังอยู่ในระดับมากที่สุด แต่สะท้อนให้เห็นว่ายังมีประเด็นที่สามารถพัฒนาเพิ่มเติมได้ เช่น การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ การจัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศ การติดตามประเมินผล และการนำผลการประเมินมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านทรัพยากร บุคลากร หรือภาระงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับ Deming (1986) ที่เสนอวงจรคุณภาพ (PDCA) ว่าการบริหารที่มีประสิทธิภาพต้องประกอบด้วยการวางแผน การดำเนินงาน การตรวจสอบ และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง รวมถึงสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) (2562) ที่เน้นการบริหารงานอย่างเป็นระบบ โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมุ่งผลสัมฤทธิ์ โดยสรุป ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ได้รับรางวัลการบริหารจัดการที่ดี มีการบริหารจัดการที่ดีในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านวิชาการและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาปฐมวัย อย่างไรก็ตาม ด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบยังเป็นประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหาร การติดตามประเมินผลเชิงระบบ และการใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ ทั้งนี้จะช่วยยกระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการและสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาปฐมวัยและหลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2. แนวทางการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดอุตรดิตถ์ อำเภอทองแสนขัน จังหวัดอุตรดิตถ์ จากการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิมาวิเคราะห์เนื้อหา เรียบเรียง และสังเคราะห์ประยุกต์กับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปแนวทางการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ 2) การบริหารจัดการบุคลากร การบริหารจัดการอาคาร สถานที่ สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย 3) วิชาการ 4)กิจกรรมตามหลักสูตร และประสบการณ์ และ5) การบริหารจัดการด้านการมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่าย

2.1 ด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ การยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ควรเริ่มต้นจากการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และแผนพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีความชัดเจน สอดคล้องกับนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ พร้อมทั้งกำหนดโครงสร้างการบริหาร บทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบของบุคลากรแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันและเกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ

2.2 ด้านการบริหารจัดการบุคลากร การยกระดับการบริหารจัดการบุคลากรของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กควรมุ่งเน้นการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากรให้เหมาะสมกับภารกิจของศูนย์ พร้อมดำเนินการสรรหาและคัดเลือกบุคลากรตามหลักคุณธรรม ความโปร่งใส และความเสมอภาค เพื่อให้ได้บุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ และมีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย ควบคู่กับการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่องผ่านการอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) รวมทั้งสนับสนุนการทำวิจัยในชั้นเรียน การสร้างนวัตกรรม และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อยกระดับสมรรถนะของครูและบุคลากร นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยและการพัฒนาเด็กอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2.3 ด้านการบริหารจัดการอาคาร สถานที่ สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ควรมุ่งพัฒนาให้มีสภาพแวดล้อมที่สะอาด เป็นระเบียบ ถูกสุขลักษณะ ปลอดภัย และเอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็กปฐมวัย โดยจัดให้มีการวางแผนการใช้พื้นที่อย่างเหมาะสม แบ่งพื้นที่การเรียนรู้ พื้นที่กิจกรรม พื้นที่พักผ่อน และพื้นที่บริการอย่างเป็นสัดส่วน พร้อมทั้งตรวจสอบ ซ่อมบำรุงอาคาร สถานที่ เครื่องเล่น และอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งานและปลอดภัยอย่างสม่ำเสมอ

2.4 ด้านวิชาการ กิจกรรมตามหลักสูตร และประสบการณ์ การยกร่างการบริหารจัดการด้านวิชาการ กิจกรรมตามหลักสูตร และการจัดประสบการณ์ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ควรมุ่งพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยให้เป็นไปตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยและมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ โดยจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ความต้องการของเด็ก และนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด พร้อมทั้งวางแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการเล่น (Play-based Learning) การลงมือปฏิบัติจริง และการเรียนรู้จากสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาเด็กให้ครบทุกด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

2.5 ด้านการบริหารจัดการด้านการมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ควรมุ่งส่งเสริมความร่วมมือระหว่างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม ความโปร่งใส และความรับผิดชอบร่วมกัน เพื่อระดมทรัพยากร องค์ความรู้ และศักยภาพของทุกภาคส่วนในการพัฒนาคุณภาพการดูแลและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยอย่างรอบด้าน นอกจากนี้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กควรจัดให้มีช่องทางการสื่อสารและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับผู้ปกครองและชุมชน

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานของการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.32, S.D. = 0.38) แสดงให้เห็นว่าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล หลักการบริหารสถานศึกษา และมาตรฐานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งผลให้การดำเนินงานทุกด้านได้รับการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านวิชาการ กิจกรรมตามหลักสูตรและประสบการณ์ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{x}$ = 4.56, S.D. = 0.45) รองลงมา ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่าย ($\bar{x}$ = 4.46, S.D. = 0.44) ด้านการบริหารจัดการบุคลากร ($\bar{x}$ = 4.44, S.D. = 0.45) ด้านอาคาร สถานที่ สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย ($\bar{x}$ = 4.37, S.D. = 0.50) และ ด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ($\bar{x}$ = 3.79, S.D. = 0.54) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แต่ยังอยู่ในระดับมากที่สุด

2. ผลการวิจัยจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า แนวทางการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ประกอบด้วย 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ควรกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และแผนพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้ชัดเจน สอดคล้องกับนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและมาตรฐานสถานพัฒนาเด็ก

ปฐมวัยแห่งชาติ รวมทั้งกำหนดโครงสร้างการบริหาร บทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบของบุคลากรอย่างชัดเจน พร้อมพัฒนาระบบสารสนเทศ การติดตาม และการประเมินผล เพื่อสนับสนุนการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ด้านการบริหารจัดการบุคลากร ควรวางแผนอัตรากำลังให้เหมาะสมกับภารกิจของศูนย์ ดำเนินการสรรหาและคัดเลือกบุคลากรตามหลักคุณธรรม ส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่องผ่านการอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน และชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) ตลอดจนสนับสนุนการวิจัย การสร้างนวัตกรรม และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี เพื่อยกระดับสมรรถนะของครูและบุคลากร

3. ด้านการบริหารจัดการอาคาร สถานที่ สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย ควรพัฒนาสภาพแวดล้อมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้สะอาด เป็นระเบียบ ถูกสุขลักษณะ ปลอดภัย และเอื้อต่อการเรียนรู้ โดยจัดพื้นที่ใช้งานให้เหมาะสม พร้อมทั้งตรวจสอบ ซ่อมบำรุงอาคาร สถานที่ เครื่องเล่น และอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อสร้างความปลอดภัยและส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัย

4. ด้านวิชาการ กิจกรรมตามหลักสูตร และประสบการณ์ ควรพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย มาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ และบริบทของชุมชน พร้อมจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการเล่น (Play-based Learning) การลงมือปฏิบัติจริง และการเรียนรู้จากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาเด็กอย่างสมดุลทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

5. ด้านการมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่าย ควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการวางแผน ดำเนินงาน และประเมินผล รวมทั้งพัฒนาช่องทางการสื่อสารและการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับผู้ปกครองและชุมชน เพื่อระดมทรัพยากร องค์ความรู้ และความร่วมมือในการยกระดับคุณภาพการดูแลและพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างยั่งยืน

โดยสรุป แนวทางการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กควรมุ่งเน้นการพัฒนาทั้ง 5 ด้านอย่างบูรณาการ ได้แก่ การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ การบริหารจัดการบุคลากร การบริหารจัดการอาคาร สถานที่ สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย การบริหารงานวิชาการ และการสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาปฐมวัย และส่งเสริมพัฒนาการเด็กให้เป็นไปตามมาตรฐานของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยและนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิผลและยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยเรื่อง แนวทางการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการที่ดีของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดอุตรดิตถ์ กรณีศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาจากอาจารย์ที่ปรึกษาและคณาจารย์สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ที่ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ตลอดการศึกษา ขอขอบพระคุณผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งครอบครัวที่ให้กำลังใจและสนับสนุนด้วยดีเสมอมา

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2559). *มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.* โรงพิมพ์คุรุสภา.

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2565). *มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. กระทรวงมหาดไทย.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ณัฐปภัสร์ มาเวหา, & นิคม นาคอ้าย. (2564). การศึกษาสภาพการบริหารจัดการตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก. *วารสารร้อยแก่นสารวิชาการ (Journal of Roi Kaensarn Academi), 6*(10), 65–77.

พงศธร ยุติธร. (2563). *แนวทางพัฒนาการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี ตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต], จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2569). *ThaiHealth Watch 2569: Roots for Health.*

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2563). *แนวทางการพัฒนาทรัพยากรบุคคลภาครัฐ.* สำนักงาน ก.พ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2562). *หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี.* สำนักงาน ก.พ.ร.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). *รายงานผลการติดตามการดำเนินงานตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2562.* กระทรวงศึกษาธิการ.

สุพรรษา อ่อนมาก. (2559). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการดูแลตนเองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงที่ควบคุมระดับความดันโลหิตไม่ได้ ในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จังหวัดสุพรรณบุรี* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยคริสเตียน].

Bredekamp, S. (2020). *Effective practices in early childhood education*: Building a foundation (4th ed.). Pearson.

Deming, W. E. (1986). *Out of the crisis.* MIT Press.

Dessler, G. (2020). *Human resource management* (16th ed.). Pearson.

Epstein, J. L. (2018). *School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools* (3rd ed.). Routledge.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607–610.

UNICEF. (2019). *A world ready to learn: Prioritizing quality early childhood education*. UNICEF.

แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไป ของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

Guidelines for Increasing Efficiency in General Administrationof Uttaradit Rajabhat University Demonstration School

เนตรนภา ทับผดุง * เชาวฤทธิ์ จั่นจีน และทินกฤตพัชร์ รุ่งเมือง

*คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

*corresponding author e-mail: aunjung2553@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นของการบริหารงานทั่วไป และ 2) ศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารและครูของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ จำนวน 86 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง (PNImodified) ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมสภาพที่เป็นอยู่ของการบริหารงานทั่วไปโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.558, σ = 0.605) และสภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.770, σ = 0.400) โดยด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด ได้แก่ ด้านบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กร (PNImodified = 0.090) รองลงมาคือ ด้านลักษณะสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (PNImodified = 0.050) และด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร (PNImodified = 0.040) แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไปประกอบด้วย การส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรและการมีส่วนร่วม การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพบุคลากร การเสริมสร้างภาวะผู้นำของผู้บริหาร การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล และการปรับปรุงโครงสร้างองค์กรให้มีความคล่องตัว อันจะนำไปสู่การยกระดับประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไปของสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : ประสิทธิภาพ การบริหารงานทั่วไป แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพ

Abstract

This research aimed to: 1) study the current and desirable conditions of general administration, and 2) propose guidelines for enhancing the efficiency of general administration at Uttaradit Rajabhat University Demonstration School. The informants consisted of school. The population consisted of 86 administrators and teachers. The research instruments were questionnaires and interview forms. Data were analyzed using mean, standard deviation, and the Modified Priority Needs Index (PNI modified). The findings revealed that the overall current condition of general administration was at the highest level (μ = 4.558, σ = 0.605), while the desirable condition was also at the highest level (μ = 4.770, σ= 0.400). The highest priority need

was organizational climate and culture (PNI modified = 0.090), followed by physical environment and atmosphere (PNI modified = 0.050), and administrators' leadership (PNI modified = 0.040). The proposed guidelines included promoting organizational culture and participation, improving learning-supportive environments, developing personnel competencies, strengthening administrators' leadership, implementing good governance in management, and enhancing organizational structures for greater flexibility. These measures are expected to improve the efficiency and sustainability of general administration in educational institutions.

Keywords: General administration, Administrative efficiency, Demonstration school, Needs assessment, Development guidelines

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในศตวรรษที่ 21 นำมาซึ่งความท้าทายที่พลิกผันและไร้พรมแดน ทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และนวัตกรรม ท่ามกลางกระแสธารนี้ "การศึกษา" คือกลไกเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีสมรรถนะและทักษะจำเป็นต่ออนาคต ประเทศไทยจึงได้วางหมุดหมายไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 เพื่อพัฒนาคนไทยทุกช่วงวัยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) การจะขับเคลื่อนสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยฐานรากกฎหมายที่เอื้อต่อการดำเนินงาน โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ได้กำหนดหลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป ไปยังสถานศึกษาโดยตรง เพื่อสร้างความคล่องตัว ความเป็นอิสระ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม) สำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในรูปแบบ "โรงเรียนสาธิต" มีสถานะทางกฎหมายที่เฉพาะตัวเนื่องจากเป็นส่วนงานหนึ่งของสถาบันอุดมศึกษา จึงต้องขับเคลื่อนภายใต้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 และข้อบังคับของมหาวิทยาลัยต้นสังกัดร่วมด้วย โครงสร้างนี้รองรับสิทธิ์ขาดในการบริหารจัดการตนเองในลักษณะองค์กรที่มีความอิสระ (Autonomous Management) ซึ่งมีความยืดหยุ่นสูงกว่าโรงเรียนสังกัด สพฐ. ทั่วไป ทั้งในมิติการบริหารงบประมาณรายได้และการบริหารงานบุคคล ทำให้โรงเรียนสาธิตถูกกำหนดให้มีพันธกิจที่เข้มข้น ทั้งการเป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูให้แก่นักศึกษาคณะครุศาสตร์ การเป็นห้องปฏิบัติการทางการศึกษา (Laboratory School) เพื่อการวิจัยค้นคว้าและพัฒนานวัตกรรม ตลอดจนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นเลิศเพื่อเป็นต้นแบบ (Model) และบริการวิชาการแก่สังคมอย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติโรงเรียนสาธิตกลับต้องเผชิญสภาวะ "พันธกิจที่ซ้อนทับกัน" (Overlapping Missions) ระหว่างการจัดการศึกษาให้เป็นเลิศกับการเป็นฐานฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ส่งผลให้บุคลากรมีภาระงานหนัก ประกอบกับการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัลอย่างรวดเร็วทำให้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศสนับสนุนการดำเนินงานยังปรับตัวไม่ทัน ยิ่งไปกว่านั้น โรงเรียนยังต้องแบกรับความคาดหวังที่สูงมากจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ทั้งผู้ปกครองและมหาวิทยาลัย ตลอดจนปัญหาความล่าช้าและซ้ำซ้อนในการประสานงานเชิงนโยบายกับหน่วยงานส่วนกลางของมหาวิทยาลัย ข้อจำกัดเหล่านี้จึงกลายเป็นอุปสรรคสำคัญในการแสดงศักยภาพของโรงเรียนจากสภาพปัญหาดังกล่าว ภารกิจทั้ง 4 ด้านของสถานศึกษาจึงต้องได้รับการขับเคลื่อนไป

ด้วยกันอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง **"การบริหารงานทั่วไป"** ซึ่งเป็นกลไกหลักและระบบหลังบ้านในการสนับสนุนการดำเนินงานของทุกฝ่าย ทั้งการประสานงาน การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม การประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการจัดวางระบบสารสนเทศและการบริการต่าง ๆ ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550) ซึ่งการบริหารงานทั่วไปที่มีประสิทธิภาพจะช่วยลดความซ้ำซ้อนและเพิ่มความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน ท่ามกลางการแข่งขันและการดิสรัปชั่นทางเทคโนโลยี การบริหารงานทั่วไปในรูปแบบเดิมย่อมต้องได้รับการพัฒนาเชิงรุกอย่างต่อเนื่องโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ในฐานะสถานศึกษาที่มีภารกิจหลักในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานควบคู่กับการพัฒนาวิชาชีพครูและการวิจัยนวัตกรรมในท้องถิ่น ย่อมได้รับผลกระทบจากความท้าทายนี้โดยตรง เนื่องจากเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลากหลายกลุ่ม ทั้งนักเรียน ผู้ปกครอง ครู บุคลากร และนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่ชี้ว่าประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไปส่งผลโดยตรงต่อความสำเร็จขององค์กรทางการศึกษา คุณภาพการบริการ และภาพลักษณ์องค์กร (Hoy & Miskel, 2013; Sergiovanni et al., 2015) ด้วยเหตุนี้ ปัญหาในทางปฏิบัติและข้อจำกัดในยุคดิจิทัล จึงนำมาสู่ความสนใจของผู้วิจัยในการศึกษาเรื่อง **"แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์"** เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นอยู่ และสภาพที่ควรจะเป็น ศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์การดำเนินงา นการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการพัฒนา ตลอดจนเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการลดขั้นตอนที่ล่าช้า ยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ก้าวหน้า และเป็นเลิศอย่างยั่งยืนต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ผู้วิจัยได้กำหนดระยะดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพที่เป็นอยู่ และสภาพที่ควรจะเป็นในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

1.ประชากร คือ ครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ประกอบด้วย ครูผู้สอน จำนวน 48 คน บุคลากรทางการศึกษา จำนวน 38 คน รวม 86 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 สอบถามสภาพที่เป็นอยู่ และสภาพที่ควรจะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก ตอนที่ 3 ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมสำหรับการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

3. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

1. ศึกษาหลักการ แนวคิด และวิธีการสร้างแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าจากเอกสารและ. ตำราเกี่ยวกับการสร้างเครื่องมือการวิจัย

2. วิเคราะห์องค์ประกอบขอบข่ายการบริหารงานทั่วไปโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

3. สร้างแบบสอบถามสภาพที่เป็นอยู่ และสภาพที่ควรจะเป็นในการบริหารงานทั่วไปที่สอดคล้องและครอบคลุมนิยามศัพท์เฉพาะในแต่ละด้านของการบริหารงานทั่วไป โดยยึดหลักการบริหารงานทั่วไปโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ตามขอบข่ายการบริหารงานทั่วไปทั้ง 6 องค์ประกอบหลัก

4. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม และความครอบคลุมของเนื้อหา แล้วปรับปรุงแก้ไขตามข้อแนะนำชี้แนะ

5. นำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญเครื่องมือการวิจัย จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะของด้านนั้น ๆ โดยผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดได้มาจากวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

6. นำแบบประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาที่ผู้เชี่ยวชาญประเมินแล้ว มาตรวจให้คะแนนความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC) ซึ่งมีค่าความเที่ยงตรงตั้งแต่ 0.67-1.00 ขึ้นไป จากนั้นได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน โดยมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.98

7. จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

4. วิธีรวบรวมข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

1. ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ถึงโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์และขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง

2. ส่งแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ด้วยตนเอง จำนวน 86 คน ได้แก่ ครูผู้สอน จำนวน 48 คน บุคลากรทางการศึกษา จำนวน 38 คน ที่มีความต้องการจำเป็นในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

3. ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากโรงเรียนและตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยใช้ความถี่ และค่าร้อยละ

2. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการบริหารงานทั่วไปโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

2.1 วิเคราะห์โดยใช้การหาความต้องการจำเป็น โดยใช้สูตรการคำนวณ PNImodified

2.2 วิเคราะห์ข้อมูล โดยวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไปโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครอง ครูผู้สอน ประธานชมรมผู้ปกครองและครู รวม 7 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 3 คน ผู้ปกครองจำนวน 2 คน ครูผู้สอนจำนวน 1 คน และประธานชมรมผู้ปกครองและครูจำนวน 1 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยดำเนินการจัดเก็บข้อมูลแบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ชื่อสกุล ระดับการศึกษา สาขาการศึกษา ตำแหน่งการปฏิบัติงานปัจจุบัน และประสบการณ์ทำงาน ตอนที่ 2 เป็นกรอบประเด็นคำถามที่จะใช้สัมภาษณ์ซึ่งจัดเรียงไว้ตามลำดับก่อนหลังเป็นคำถามที่ต่อเนื่องและรวมด้วยคำถามทั่วไปเกี่ยวกับแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไป โดยนำระดับสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นจากแบบสอบถามในระยะที่ 1 มาหาค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (PNImodified) สูงสุด 3 ลำดับแรกของแต่ละด้าน เพื่อนำมากำหนดเป็นประเด็นในการสัมภาษณ์

3. การสร้างและการพัฒนาเครื่องมือ

1. นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการสอบถามเกี่ยวกับสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในระยะที่ 1 ของการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ มาวิเคราะห์หาค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (PNI) เลือกค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นสูงสุด 3 ลำดับแรกของแต่ละด้าน มาใช้เพื่อสร้างกลุ่มคำถามที่จะสัมภาษณ์

2. ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

3. สร้างแบบสัมภาษณ์ที่มีกลุ่มคำถามครอบคลุมเนื้อหาและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ องค์ประกอบและตัวชี้วัดของการบริหารงานทั่วไป

4. นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแล้ว เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา พิจารณาให้ความเห็นชอบ

5. ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย

4.การรวบรวมข้อมูล

1. ขอหนังสือจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเข้าสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษา,ผู้ปกครอง,ครูผู้สอน,ประธานชมรมผู้ปกครองและครู จำนวนทั้งสิ้น 7 คน

2. ผู้วิจัยทำการติดต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อเตรียมการสัมภาษณ์โดยการนัดหมาย วัน เวลา และสถานที่ที่จะสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าพร้อมส่งประเด็นที่จะสัมภาษณ์ให้กลุ่มเป้าหมาย

3. นำเสนอแนวทางให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาเสนอแนะ

4. จัดพิมพ์แนวทางฉบับสมบูรณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาตรวจสอบความน่าเชื่อถือและความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูล โดยความน่าเชื่อถือของข้อมูล ใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูลและตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของ

ข้อมูล แล้วนำข้อมูลไปวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์ประยุกต์กับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พร้อมสรุปอุปนัยได้แนวทางการบริหารงานทั่วไปที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีความต้องการจำเป็นในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไปโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ และค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (PNImodified)

ตารางที่ 1 แสดงผลการศึกษาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์และค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (PNImodified)

รายการ	สภาพที่เป็นอยู่			สภาพที่ควรจะเป็น			$PNI_{modified}$	ลำดับ
	μ	σ	แปลผล	μ	σ	แปลผล		
1.ด้านโครงสร้าง	4.533	0.629	มากที่สุด	4.672	0.469	มากที่สุด	0.030	6
2. ด้านบุคลากร	4.510	0.647	มากที่สุด	4.674	0.465	มากที่สุด	0.040	4
3. ด้านบริหารจัดการ	4.545	0.628	มากที่สุด	4.703	0.456	มากที่สุด	0.030	5
4. ด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร	4.627	0.589	มากที่สุด	4.799	0.382	มากที่สุด	0.040	3
5. ด้านลักษณะสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ	4.653	0.532	มากที่สุด	4.880	0.322	มากที่สุด	0.050	2
6. ด้านบรรยากาศและวัฒนธรรม องค์การ	4.480	0.605	มาก	4.888	0.303	มากที่สุด	0.090	1
รวม	**4.558**	**0.605**	**มากที่สุด**	**4.770**	**0.400**	**มากที่สุด**	**0.047**	

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพที่เป็นอยู่ของแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.558, σ= 0.605) เมื่อพิจารณารายด้านเรียงตามลำดับจากสูงไปหาต่ำ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากเป็นลำดับแรก ได้แก่ ด้านลักษณะสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (μ = 4.653, σ= 0.532) รองลงมา ด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร (μ = 4.627, σ= 0.589) ด้านบริหารจัดการ (μ = 4.545, σ= 0.628) ด้านโครงสร้าง (μ = 4.533, σ = 0.629) ด้านบุคลากร (μ = 4.510, σ = 0.647) และด้านบรรยากาศและวัฒนธรรม (μ = 4.480, σ = 0.605) ตามลำดับ

สภาพที่ควรจะเป็นของแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.770, σ = 0.400) เมื่อพิจารณารายด้านเรียงตามลำกับจากสูงไปหาต่ำ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากเป็นอันดับแรก ได้แก่ด้านบรรยากาศและวัฒนธรรม องค์การ (μ = 4.888, σ = 0.303) รองลงมา ด้านลักษณะสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (μ = 4.880, σ = 0.322) ด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร (μ = 4.799, σ = 0.382) ด้านบริหารจัดการ (μ = 4.703, σ = 0.456) ด้านบุคลากร (μ = 4.674, σ = 0.465) ด้านโครงสร้าง (μ = 4.672, σ = 0.469)

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNImodified) ของสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นของการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไปโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ รายด้าน เรียงลำดับจากสูงไปหาต่ำ 3 ลำดับแรก ได้แก่ ด้านบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์การ (PNImodified = 0.090) รองลงมาคือ ด้านลักษณะสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (PNImodified = 0.050) และ ด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร (PNImodified = 0.040) ตามลำดับ

2. ผลการศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพบริหารงานทั่วไป พบว่า การบริหารงานทั่วไปที่มีประสิทธิภาพในแต่ละองค์ประกอบของงานทั่วไป โดยสามารถสังเคราะห์ลักษณะเด่นได้ดังนี้

1. ด้านบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กร โรงเรียนควรพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมความร่วมมือ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การสร้างค่านิยมร่วม และการเสริมแรงเชิงบวก เพื่อสร้างความผูกพันและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากร

2. ด้านลักษณะสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ โรงเรียนควรพัฒนาสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ที่ปลอดภัย ทันสมัย และเอื้อต่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนาโรงเรียน **3. ด้านบุคลากร** โรงเรียนควรส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพบุคลากร การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และระบบประเมินผลที่เป็นธรรม เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานและความก้าวหน้าในวิชาชีพ

4. ด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร ผู้บริหารควรเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์และการมีส่วนร่วม โดยใช้ข้อมูลและเทคโนโลยีในการบริหาร พร้อมยึดมั่นในคุณธรรมและความเป็นมืออาชีพ

5. ด้านการบริหารจัดการ โรงเรียนควรพัฒนาการบริหารงานทั่วไปตามหลักธรรมาภิบาล ใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการ และเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อยกระดับประสิทธิภาพการดำเนินงาน

6. ด้านโครงสร้าง โรงเรียนควรพัฒนาโครงสร้างการบริหารงานทั่วไปให้มีความคล่องตัวและเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา โดยกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากรให้ชัดเจน ลดความซ้ำซ้อนของภารกิจ ส่งเสริมการประสานงานภายในองค์กร กระจายอำนาจการตัดสินใจอย่างเหมาะสม และจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานร่วมกับระบบสารสนเทศเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในมาตรฐานเดียวกันและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ พบว่า โดยภาพรวมมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNImodified) เท่ากับ 0.047 แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนยังมีความต้องการพัฒนาในทุกด้าน แม้ว่าสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นจะอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุดก็ตาม ทั้งนี้สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. สภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ พบว่า

1.1. ด้านบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กร พบว่า มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด (PNImodified = 0.090) แสดงให้เห็นว่าบุคลากรในโรงเรียนให้ความสำคัญกับการพัฒนาบรรยากาศการทำงานที่ส่งเสริมความร่วมมือ ความสามัคคี การมีส่วนร่วม และความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคลากรในองค์กร ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากวัฒนธรรมองค์กรเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ความผูกพันต่อองค์กร และความสำเร็จของการบริหารสถานศึกษา หากโรงเรียนมีวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็งและเอื้อต่อการทำงานร่วมกัน จะ

ช่วยให้บุคลากรเกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงานและพร้อมร่วมกันพัฒนาองค์กรให้บรรลุเป้าหมาย สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2564) ที่ระบุว่าสถานศึกษาที่มีบรรยากาศองค์กรที่ดีและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคลากรจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารและประสิทธิผลของสถานศึกษา นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วรรณนิศา นนทศักดิ์ และสุทธิพงศ์ บุญผดุง (2567) ที่พบว่า ปัจจัยด้านบรรยากาศองค์กรและการมีส่วนร่วมของบุคลากรมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

1.2. ด้านลักษณะสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ พบว่า มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นเป็นลำดับที่ 2 (PNImodified = 0.050) สะท้อนให้เห็นว่าบุคลากรต้องการให้โรงเรียนมีการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพให้เอื้อต่อการปฏิบัติงานและการจัดการเรียนการสอนมากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านความสะอาด ความปลอดภัย ความพร้อมของอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีสนับสนุนการปฏิบัติงาน ทั้งนี้เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมมีผลต่อขวัญกำลังใจและประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร รวมทั้งส่งผลต่อคุณภาพการจัดการศึกษาโดยตรง สอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ (2562) ที่ระบุว่าสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้เป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา และยังสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารสถานศึกษาที่มุ่งเน้นการจัดสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเหมาะสมต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

1.3. ด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร พบว่า มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นอยู่ในลำดับที่ 3 (PNImodified = 0.040) แสดงให้เห็นว่าบุคลากรยังคาดหวังให้ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทในการขับเคลื่อนองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการสร้างวิสัยทัศน์ การสร้างแรงจูงใจ การสื่อสาร และการเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการบริหารงาน ทั้งนี้เนื่องจากภาวะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรทางการศึกษา ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำที่ดีจะสามารถสร้างความเชื่อมั่น ความร่วมมือ และความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานของบุคลากรได้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ศุภกร อินทร์คล้า และสำเริง อ่อนสัมพันธุ์ (2558) ที่พบว่า ทักษะภาวะผู้นำของผู้บริหารมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิผลของสถานศึกษา และสอดคล้องกับการศึกษาของ ณัฐนันท์ ทองดี และจารุวรรณ นาตัน (2568) ที่พบว่าภาวะผู้นำของผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของสถานศึกษาในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

1.4. ด้านบุคลากร พบว่า มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นเท่ากับด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร (PNImodified = 0.040) แสดงให้เห็นว่าบุคลากรมีความต้องการให้สถานศึกษาส่งเสริมการพัฒนาความรู้ความสามารถ และทักษะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากบุคลากรเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนองค์กร หากบุคลากรมีศักยภาพสูง ย่อมส่งผลให้การดำเนินงานของสถานศึกษามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพบุคลากรเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติงานและยกระดับคุณภาพองค์กรอย่างยั่งยืน

1.5 ด้านบริหารจัดการ พบว่า มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNImodified = 0.030) แม้จะอยู่ในลำดับท้าย แต่ยังสะท้อนให้เห็นว่าบุคลากรมีความต้องการให้มีการพัฒนาระบบบริหารจัดการให้มีความคล่องตัว โปร่งใส และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านการวางแผน การตัดสินใจ การติดตามประเมินผล และการบริหารทรัพยากรภายในองค์กร ทั้งนี้เพราะระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพจะช่วยลดความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงานและเพิ่มประสิทธิผลขององค์กร สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่มุ่งเน้นการบริหารจัดการเชิงคุณภาพและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการบริหารสถานศึกษา

1.6 ด้านโครงสร้าง พบว่า มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นต่ำที่สุด (PNImodified = 0.030) แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนมีโครงสร้างการบริหารที่ค่อนข้างชัดเจนและเหมาะสมอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม บุคลากรยังคงมีความต้องการให้มีการปรับปรุงการกำหนดบทบาทหน้าที่ การกระจายอำนาจ และการประสานงานระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานมีความคล่องตัวและลดปัญหาความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารองค์การสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นโครงสร้างองค์กรแบบยืดหยุ่นและการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการ

2. ผลการศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ พบว่า แนวทางการพัฒนาในแต่ละองค์ประกอบมุ่งเน้นการบริหารงานทั่วไปที่มีประสิทธิภาพผ่านการสร้างบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพบุคลากร การเสริมสร้างภาวะผู้นำของผู้บริหาร การปรับปรุงระบบการบริหารจัดการ และการพัฒนาโครงสร้างองค์กรให้มีความคล่องตัว ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ประการแรก ด้านบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กร พบว่า โรงเรียนควรส่งเสริมการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่าย รวมทั้งพัฒนาระบบการสื่อสารภายในองค์กรให้มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากวัฒนธรรมองค์กรเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงาน ความผูกพันต่อองค์กร และความสำเร็จในการดำเนินงานของสถานศึกษา การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อความร่วมมือจะช่วยให้บุคลากรเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าขององค์กรและพร้อมขับเคลื่อนการพัฒนาโรงเรียนร่วมกัน สอดคล้องกับแนวคิดของ Schein (2017) ที่อธิบายว่าวัฒนธรรมองค์กรเป็นรากฐานสำคัญของประสิทธิผลในการดำเนินงาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาวดี ทองคำ และคณะ (2564) ที่พบว่าบรรยากาศองค์กรที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรในสถานศึกษา

ประการที่สอง ด้านลักษณะสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ พบว่า โรงเรียนควรพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพให้มีความสะอาด ปลอดภัย และเอื้อต่อการเรียนรู้ รวมถึงพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัย ทั้งนี้เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่ดีเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพการจัดการศึกษาและพัฒนาการของผู้เรียน โดยสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้จะช่วยส่งเสริมแรงจูงใจในการเรียนรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และคุณภาพชีวิตของผู้เรียนและบุคลากร สอดคล้องกับแนวคิดของ Earthman (2011) ที่ระบุว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพของสถานศึกษามีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและประสิทธิภาพการจัดการศึกษา รวมทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของกาญจนา บุญส่ง (2563) ที่พบว่าสภาพแวดล้อมของโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับคุณภาพการจัดการเรียนการสอนอย่างมีนัยสำคัญ

ประการที่สาม ด้านบุคลากร พบว่า โรงเรียนควรพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่องผ่านการอบรม การศึกษาดูงาน และการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ควบคู่กับการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากบุคลากรเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดขององค์กร การพัฒนาความรู้ ความสามารถและทักษะของบุคลากรจะส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของโรงเรียน สอดคล้องกับแนวคิดของ Dessler (2020) ที่กล่าวว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกลไกสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพองค์กร และสอดคล้องกับงานวิจัยของวราภรณ์ ศรีสุข (2565) ที่พบว่าการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่องส่งผลต่อคุณภาพการปฏิบัติงานและผลสัมฤทธิ์ของสถานศึกษา

ประการที่สี่ ด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร พบว่า ผู้บริหารควรมีภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม และส่งเสริมภาวะผู้นำทางวิชาการและภาวะผู้นำดิจิทัล ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารเป็นกลไกสำคัญในการกำหนดทิศทางและขับเคลื่อนองค์กรไปสู่เป้าหมาย การมีภาวะผู้นำที่เหมาะสมจะช่วยสร้างแรงบันดาลใจ กระตุ้นการมีส่วนร่วม และส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกภายในองค์กร สอดคล้องกับแนวคิดของ Northouse (2022) ที่อธิบายว่าภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กร และสอดคล้องกับงานวิจัยของพิมพันธ์ จันทร์หอม (2564) ที่พบว่าภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษามีอิทธิพลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของโรงเรียน

ประการที่ห้า ด้านการบริหารจัดการ พบว่า โรงเรียนควรดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาลและนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งมีระบบติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ และเกิดความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากร สอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2562) ที่เน้นการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพองค์กร และสอดคล้องกับงานวิจัยของชุติมา แสงทอง (2563) ที่พบว่าการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานของสถานศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญ

ประการสุดท้าย ด้านโครงสร้าง พบว่า โรงเรียนควรปรับปรุงโครงสร้างการบริหารให้มีความคล่องตัว ลดความซ้ำซ้อนของภารกิจ และกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากรอย่างชัดเจน พร้อมทั้งส่งเสริมการกระจายอำนาจในการตัดสินใจ ทั้งนี้เนื่องจากโครงสร้างองค์กรที่เหมาะสมจะช่วยให้การดำเนินงานมีความรวดเร็ว ลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน และเพิ่มประสิทธิภาพในการประสานงานระหว่างหน่วยงาน สอดคล้องกับแนวคิดของ Robbins และ Coulter (2021) ที่ระบุว่าโครงสร้างองค์กรที่ชัดเจนและยืดหยุ่นส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการ และสอดคล้องกับงานวิจัยของสมพร บุญเรือง (2564) ที่พบว่าการปรับโครงสร้างการบริหารให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานและการตัดสินใจภายในองค์กร

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพที่เป็นอยู่ สภาพที่ควรจะเป็น และความต้องการจำเป็นในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไป ผลการวิจัยพบว่า สภาพที่เป็นอยู่ของการบริหารงานทั่วไปโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้าน ด้านบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์การ มีความต้องการจำเป็นสูงสุด รองลงมาคือ ด้านลักษณะสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ ด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร ด้านบุคลากร ด้านการบริหารจัดการ และ ด้านโครงสร้าง ตามลำดับ

2. ผลการศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไป ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ด้านบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์การส่งเสริมวัฒนธรรมองค์การที่เน้นความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การสร้างค่านิยมร่วม และการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่าย ด้านลักษณะสภาพแวดล้อมและบรรยากาศพัฒนาสภาพแวดล้อมให้สะอาด ปลอดภัย ทันสมัย และเอื้อต่อการเรียนรู้ รวมทั้งพัฒนาแหล่งเรียนรู้และเทคโนโลยีให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ด้านบุคลากรส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่องผ่านการอบรม การศึกษาดูงาน และการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) รวมถึงการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและระบบประเมินผลที่เป็นธรรม ด้านภาวะผู้นำของผู้บริหารเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ การบริหารแบบมีส่วนร่วม

ภาวะผู้นำทางวิชาการและภาวะผู้นำดิจิทัล โดยใช้ข้อมูลและเทคโนโลยีประกอบการบริหาร ด้านการบริหารจัดการพัฒนาการบริหารงานทั่วไปตามหลักธรรมาภิบาล ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศบริหารอย่างเป็นระบบ มีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ด้านโครงสร้าง ปรับปรุงโครงสร้างการบริหารให้มีความคล่องตัว กำหนดบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจน ลดความซ้ำซ้อนของภารกิจ ส่งเสริมการกระจายอำนาจและการประสานงาน รวมทั้งจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานและใช้ระบบสารสนเทศสนับสนุนการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยเรื่อง “แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์” สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาจากอาจารย์ที่ปรึกษา และคณาจารย์สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ที่ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ตลอดการศึกษา ขอขอบพระคุณผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งครอบครัวที่ให้กำลังใจและสนับสนุนด้วยดีเสมอมา

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). *แนวทางการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาให้คณะกรรมการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาตามกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). *มาตรฐานการศึกษาและแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

กาญจนา บุญส่ง. (2563). *สภาพแวดล้อมของสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพการจัดการเรียนการสอน. วารสารการบริหารการศึกษา*, *16*(2), 45–58.

ชุติมา แสงทอง. (2563). *การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษา. วารสารศึกษาศาสตร์*, *31*(1), 112–126.

ณัฐนันท์ ทองดี, และ จารุวรรณ นาตัน. (2568). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดกองการศึกษาเทศบาลเมืองตาก. วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, 8*(3), 1–14.

พิมพันธ์ จันทร์หอม. (2564). *ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารโรงเรียน. วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 17*(3), 78–92.

วรรณนิศา นนทศักดิ์, และ สุทธิพงศ์ บุญผดุง. (2567). ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี. *วารสารนิสิตวัง, 26*(2), 1–15.

วราภรณ์ ศรีสุข. (2565). *การพัฒนาวิชาชีพครูกับประสิทธิผลของสถานศึกษา. วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์*, *23*(1), 89–104.

ศุภกร อินทร์คล้า, และ สำเริง อ่อนสัมพันธุ์. (2558). ทักษะภาวะผู้นำของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดเทศบาล กลุ่มการศึกษาท้องถิ่นที่ 1. *วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 6*(2), 320–332.

สมพร บุญเรือง. (2564). *โครงสร้างองค์กรกับประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษา. วารสารการจัดการศึกษา*, *18*(1), 101–115.

สุภาวดี ทองคำ และคณะ. (2564). วัฒนธรรมองค์การที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรในสถานศึกษา. *วารสารการบริหารและพัฒนา, 13*(2), 55–69.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2562). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562*. สำนักนายกรัฐมนตรี. (คลังสารสนเทศของสถาบันนิติบัญญัติ)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). *แนวทางการบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2562). *หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี*. สำนักงาน ก.พ.ร.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579.* กระทรวงศึกษาธิการ. onec.go.th

Dessler, G. (2020). *Human resource management* (16th ed.). Pearson.

Earthman, G. I. (2011). *School facility conditions and student academic achievement*. UCLA Institute for Democracy, Education, and Access.

Hoy, W. K., & Miskel, C. G. (2013). Educational administration: Theory, research, and practice (9th ed.). McGraw-Hill.

Northouse, P. G. (2022). *Leadership: Theory and practice* (9th ed.). Sage Publications.

Robbins, S. P., & Coulter, M. (2021). *Management* (15th ed.). Pearson.

Schein, E. H., & Schein, P. A. (2017). *Organizational culture and leadership* (5th ed.). John Wiley & Sons.

Sergiovanni, T. J., Kelleher, P., McCarthy, M. M., & Wirt, F. M. (2015). Educational governance and administration (7th ed.). Pearson.

การพัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

The Development of a Performance Appraisal System for School Administrators in Phrae Primary Educational Service Area Office 2

ชนิสรา จิตผ่อง* ชัชภูมิ สีชมภู และสุรเชษฐ์ บุญยรักษ์
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
*corresponding author e-mail: chanissara.e@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็น และ 2) พัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 65 คน และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNImodified) และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า สภาพที่เป็นอยู่โดยรวมอยู่ในระดับมาก และสภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ ด้านการประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติงาน (PNImodified= 0.13) รองลงมา ได้แก่ ด้านการประเมินความรู้ความสามารถ (PNImodified= 0.08) ด้านการประเมินความประพฤติในการรักษาวินัย (PNImodified= 0.07) ด้านการประเมินคุณธรรมจริยธรรม (PNImodified= 0.06) และด้านการประเมินจรรยาบรรณวิชาชีพ (PNImodified= 0.06) ตามลำดับ ระบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 4 องค์ประกอบเชิงระบบ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และข้อมูลป้อนกลับ ครอบคลุมการประเมิน 5 ด้าน โดยมุ่งเน้นการกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดที่ชัดเจนตามข้อตกลงในการพัฒนางาน (PA) การประเมินจากผลลัพธ์เชิงประจักษ์ การนำผลไปใช้พัฒนาอย่างเป็นระบบ ภายใต้หลักความโปร่งใส เป็นธรรม และธรรมาภิบาล

คำสำคัญ : การประเมินผลการปฏิบัติงาน1 ผู้บริหารสถานศึกษา2 การพัฒนาระบบ3

Abstract

This research aimed to (1) examine the current and desirable conditions and (2) develop a performance appraisal system for school administrators under the Phrae Primary Educational Service Area Office 2. A mixed-methods design was employed. The population comprised 65 school administrators and 7 key informants. The research instruments were a questionnaire and an interview form. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, the Modified Priority Needs Index (PNImodified), and content analysis. The findings revealed that the current condition was, overall, at a high level, whereas the desirable condition was at the highest level. The dimension with the highest priority need was the assessment of work efficiency

and effectiveness (PNImodified= 0.13), followed by knowledge and competency (PNImodified= 0.08), disciplinary conduct (PNImodified= 0.07), morality and ethics (PNImodified= 0.06), and professional ethics (PNImodified= 0.06), respectively. The developed system consisted of four systemic components-input, process, output, and feedback-covering five evaluation dimensions. It emphasized the setting of clear goals and indicators aligned with the Performance Agreement (PA), evidence-based assessment, and the systematic use of evaluation results for development, grounded in the principles of transparency, fairness, and good governance.

keywords : performance appraisal1, school administrators2, system development3

บทนำ

การจัดการศึกษาในปัจจุบันต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้สถานศึกษาจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำทางวิชาการและผู้ขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ โดยต้องบริหารจัดการด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และงานทั่วไปให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของสถานศึกษา (ปิยนุช เปี่ยมวิริยวงศ์ และ ปิยพงษ์ สุเมตติกุล, 2564)

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) ได้กำหนดหลักเกณฑ์การประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อใช้ในการพัฒนาศักยภาพบุคลากร การเลื่อนเงินเดือน และการเลื่อนวิทยฐานะ โดยมุ่งประเมินทั้งด้านผลการปฏิบัติงาน วินัย คุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ และสมรรถนะในการบริหารงาน เพื่อให้การประเมินมีความโปร่งใส เป็นธรรม และสะท้อนคุณภาพการปฏิบัติงานอย่างรอบด้าน อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา, 2564)

การประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 ยังพบปัญหาเกี่ยวกับการตีความเกณฑ์การประเมินที่ไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ความต่อเนื่องของการประเมินและความเหมาะสมของตัวชี้วัดกับบริบทพื้นที่ ส่งผลต่อความถูกต้องและประสิทธิภาพของระบบการประเมิน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2, 2567) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นของระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา และพัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ระบบการประเมินที่มีความชัดเจน โปร่งใส เป็นธรรม สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และสามารถนำผลการประเมินไปใช้พัฒนาคุณภาพผู้บริหารสถานศึกษาและยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะเป็นสารสนเทศสำคัญในการวางแผนพัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 เป็นเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (Mixed Method) มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาความต้องการจำเป็นของระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประชากรที่ใช้ในการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา 60 คน รองผู้อำนวยการสถานศึกษา 5 คน ประชากรรวมทั้งสิ้น จำนวน 65 คน ใช้กลุ่มประชากรเป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป(เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์) แบบตรวจสอบรายการ (Check List) ตอนที่ 2 สอบถามสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็น เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ชนิดตอบสองทาง ครอบคลุม 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติงาน ด้านการประเมินความประพฤติในการรักษาวินัย ด้านการประเมินคุณธรรมจริยธรรม ด้านการประเมินจรรยาบรรณวิชาชีพ และด้านการประเมินความรู้ความสามารถ และตอนที่ 3 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมแบบปลายเปิด

3. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง สังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดและนิยามศัพท์เฉพาะ แล้วสร้างแบบสอบถามฉบับร่างเสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความครอบคลุม จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน (ผู้บริหารการศึกษา 1 คน, ผู้อำนวยการกลุ่มบริหารงานบุคคล 1 คน และผู้บริหารสถานศึกษา 1 คน) ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ซึ่งอยู่ระหว่าง 0.67-1.00 แล้วนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 1 จำนวน 30 คน หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ได้ค่าเท่ากับ 0.93 ก่อนปรับปรุงและจัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ถึงผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 เพื่อออกหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัด จำนวน 65 คน แล้วรวบรวมและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบใช้ค่าความถี่และร้อยละ ส่วนข้อมูลสภาพที่เป็นอยู่ สภาพที่ควรจะเป็น และความต้องการจำเป็น ในการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดลำดับความต้องการจำเป็นด้วยค่าดัชนี Priority Needs Index (PNImodified)

ระยะที่ 2 การพัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

1. กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 7 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารการศึกษา 2 คน ผู้อำนวยการกลุ่มบริหารงานบุคคลหรือที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลการปฏิบัติงาน 2 คน และผู้บริหารสถานศึกษา 3 คน ได้มาโดยการเลือกแบบ

เจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้มีประสบการณ์ในด้านการบริหารการศึกษา ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารสถานศึกษา ไม่ต่ำกว่า 5 ปี และมีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าชำนาญการพิเศษ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNImodified) มาจัดลำดับ แล้วเลือกค่าดัชนีอันดับความต้องการจำเป็นสูงสุด 3 อันดับ ขององค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน เพื่อนำมาพัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 และออกแบบระบบให้ครอบคลุมครบทั้ง 5 ด้านเพื่อความสมบูรณ์และความเป็นระบบ สร้างแบบบันทึกการสัมภาษณ์ที่มีแนวคำถามเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของเนื้อหาและเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาให้ความเห็นชอบและนำแบบสัมภาษณ์ ไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ แล้วดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 7 คน ด้วยวิธีการจดบันทึกและบันทึกเสียง

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและการพัฒนาระบบ ผู้วิจัยจัดพิมพ์ข้อมูลการสัมภาษณ์เป็นข้อมูลดิบ แล้ววิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จัดกลุ่มประเด็นตามองค์ประกอบการประเมิน จากนั้นนำผลการสังเคราะห์มายกร่างระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานในรูปแบบเชิงระบบ ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และข้อมูลป้อนกลับ และตรวจสอบความเหมาะสมของโครงร่างระบบโดยอาจารย์ที่ปรึกษา ก่อนปรับปรุงเป็นระบบฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพที่เป็นอยู่ และสภาพที่ควรจะเป็น และดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (PNImodified)

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์สภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นของระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

รายการ	สภาพที่เป็นอยู่			สภาพที่ควรจะเป็น			ความต้องการจำเป็น	
	μ	σ	ความหมาย	μ	σ	ความหมาย	$PNI_{modified}$	ลำดับ
1. ด้านการประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติงาน	4.03	0.59	มาก	4.57	0.50	มากที่สุด	0.13	1
2. ด้านการประเมินความประพฤติในการรักษาวินัย	4.23	0.77	มาก	4.55	0.59	มากที่สุด	0.07	3
3. ด้านการประเมินคุณธรรมจริยธรรม	4.31	0.74	มาก	4.55	0.58	มากที่สุด	0.06	4
4. ด้านการประเมินจรรยาบรรณวิชาชีพ	4.28	0.76	มาก	4.55	0.58	มากที่สุด	0.06	5
5. ด้านการประเมินความรู้ความสามารถ	4.14	0.78	มาก	4.48	0.73	มาก	0.08	2
รวม	**4.20**	**0.63**	**มาก**	**4.54**	**0.57**	**มากที่สุด**	**0.08**	

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพที่เป็นอยู่ของระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.20 และสภาพที่ควรจะเป็นโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.54 เมื่อพิจารณาค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNImodified) พบว่า ด้านการประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติงานมีค่าสูงสุด (PNImodified= 0.13) รองลงมาคือ ด้านความรู้ความสามารถ (PNImodified= 0.08) ด้านความประพฤติในการรักษาวินัย (PNImodified= 0.07) ด้านคุณธรรมจริยธรรม (PNImodified= 0.06) และด้านจรรยาบรรณวิชาชีพ (PNImodified= 0.06) ตามลำดับ

ผลการพัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2 จากการสังเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน มีลักษณะเป็นระบบเชิงกระบวนการที่ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบเชิงระบบ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และข้อมูลป้อนกลับ ซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบเชิงเนื้อหาของการประเมิน 5 ด้าน ทั้งนี้ในการออกแบบระบบได้ใช้ข้อมูลความต้องการจำเป็น 3 อันดับแรก ประเด็นหลักในการสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วสังเคราะห์ให้ครอบคลุมทั้ง 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติงาน มีการกำหนดเป้าหมาย ภารกิจ และตัวชี้วัดการปฏิบัติงานอย่างชัดเจนตามมาตรฐานตำแหน่งและข้อตกลงในการพัฒนางาน (PA) โดยคำนึงถึงบริบทของสถานศึกษา มีการติดตามและประเมินผลจากผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน คุณภาพครู และผลการดำเนินงานของสถานศึกษา รวมทั้งนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนางานและประกอบการพิจารณาความก้าวหน้าทางวิชาชีพ

2. ด้านการประเมินความประพฤติในการรักษาวินัย มีการกำกับ ดูแล และควบคุมให้ครูและบุคลากรปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ และวินัยของทางราชการอย่างเคร่งครัด ผู้บริหารปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีด้านความรับผิดชอบ ความตรงต่อเวลา และความโปร่งใส มีการนิเทศ ติดตาม และดำเนินการตามหลักธรรมาภิบาลเมื่อเกิดกรณีการกระทำผิด

3. ด้านการประเมินคุณธรรมจริยธรรม ผู้บริหารปฏิบัติต่อผู้ร่วมงาน ผู้ปกครอง และชุมชนด้วยความสุภาพเอื้ออาทร และยึดหลักความเสมอภาค เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมและตรวจสอบการดำเนินงาน น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ พร้อมส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดมั่นในคุณธรรม ความโปร่งใส และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

4. ด้านการประเมินจรรยาบรรณวิชาชีพ ผู้บริหารพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องทั้งด้านวิชาการ เทคโนโลยี และนวัตกรรมทางการศึกษา ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพและหลักธรรมาภิบาล มีการสร้างขวัญกำลังใจ ยกย่องเชิดชูเกียรติ และปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพอย่างเคร่งครัด

5. ด้านการประเมินความรู้ความสามารถ ผู้บริหารใช้ข้อมูลสารสนเทศ เทคโนโลยี และนวัตกรรมในการวิเคราะห์ปัญหา วางแผน และตัดสินใจทางการบริหารอย่างเป็นระบบ ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การวิจัยในชั้นเรียน การใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และกระบวนการ PDCA เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

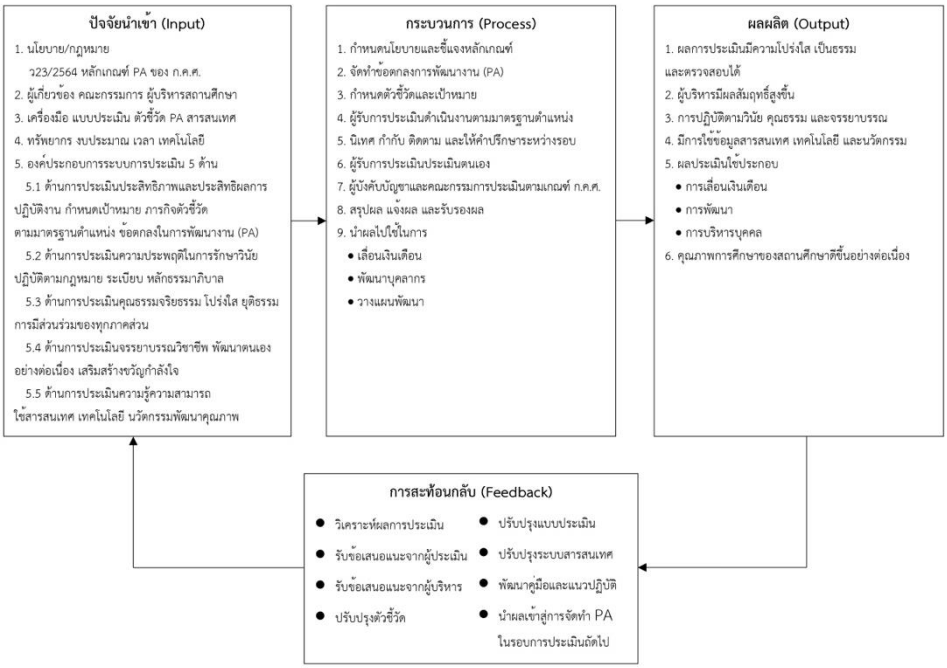

ภาพที่ 1 ผังการพัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพที่เป็นอยู่ของระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด สพป.แพร่ เขต 2 ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการประเมินคุณธรรมจริยธรรมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ ควบคู่กับการพัฒนาความรู้ความสามารถและการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการศึกษา ส่งผลให้ปฏิบัติงานได้บรรลุเป้าหมายตามมาตรฐานตำแหน่งและข้อตกลงในการพัฒนางาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัชชัย คำน้อย และอัครวัฒน์ บุปผาทวีศักดิ์ (2567) ที่พบว่า สภาพปัจจุบันของการดำเนินงานการจัดการศึกษาพิเศษในโรงเรียนเรียนรวม จังหวัดนครพนม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. สภาพที่ควรจะเป็นภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของการปฏิบัติงานตามหลักวินัย คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ ควบคู่กับการพัฒนาความรู้ความสามารถและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุรนันท์ ถอดเขี้ยว และจารุวรรณ นาตัน (2567) ที่พบว่า สภาพที่ควรจะเป็นในการบริหารงานบุคคลของ สพป.พิจิตร เขต 1 ด้านการสร้างวินัย คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ อยู่ในระดับมาก

3. ความต้องการจำเป็น พบว่า ด้านการประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติงานมีค่าสูงสุด รองลงมาคือด้านการประเมินความรู้ความสามารถ สะท้อนความสำคัญของการพัฒนาทักษะการบริหาร การใช้ข้อมูลสารสนเทศ และนวัตกรรม ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารคาดหวังให้ระบบการประเมินสะท้อนผลลัพธ์ของการบริหารงาน

อย่างเป็นรูปธรรมและนำไปใช้พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการได้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ พัชรินทร์ สอนศรี และคณะ (2567) ที่พบว่า ความต้องการจำเป็นในการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก และ ปิยนุช เปี่ยมวิริยวงศ์ และปิยพงษ์ สุเมตติกุล (2564) ที่พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับมาตรฐานวิทยฐานะในทุกด้าน

4. ระบบการประเมินที่พัฒนาขึ้น อยู่บนแนวคิดการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์และการประเมินฐานสมรรถนะ ที่เชื่อมโยงเป้าหมายและตัวชี้วัดของสถานศึกษากับหลักเกณฑ์การประเมินตามที่ ก.ค.ศ. กำหนดและข้อตกลงในการพัฒนางาน (PA) ควบคู่กับหลักธรรมาภิบาล โดยมีสาระการประเมิน 5 ด้าน ดังนี้

4.1 ด้านการประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติงาน มุ่งเน้นการกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดที่ชัดเจนตามมาตรฐานตำแหน่งและข้อตกลงในการพัฒนางาน (PA) พร้อมติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการบริหารสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายต้องอาศัยกระบวนการบริหารเชิงผลสัมฤทธิ์ที่สะท้อนความสำเร็จของผู้เรียน ครู และสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่าด้านนี้มีค่าความต้องการจำเป็นสูงสุด (PNImodified = 0.13) ซึ่งสะท้อนแรงกดดันในการแสดงผลลัพธ์เชิงประจักษ์ภายใต้เกณฑ์ PA โดยเฉพาะในบริบทที่มีโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ห่างไกลจำนวนมาก และเผชิญข้อจำกัดด้านอัตรากำลังและทรัพยากร สอดคล้องกับงานวิจัยของ รัชฎาภรณ์ ภูกองพลอย และคณะ (2567) ที่พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรใช้การปฏิบัติงานตามข้อตกลงในการพัฒนางานเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนและสถานศึกษา

4.2 ด้านการประเมินความประพฤติในการรักษาวินัย ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ และวินัยของทางราชการ รวมทั้งการเป็นแบบอย่างที่ดี เนื่องจากวินัยเป็นพื้นฐานสำคัญของการบริหารงานภาครัฐที่ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือและความโปร่งใส แม้ด้านนี้จะมีค่าความต้องการจำเป็นรองลงมา แต่ระบบยังคงบรรจุไว้ในฐานะรากฐานที่ค้ำจุนความชอบธรรมของผลการประเมินโดยรวม

4.3 ด้านการประเมินคุณธรรมจริยธรรม ปฏิบัติตนด้วยความสุภาพ เอื้ออาทร ยุติธรรม และเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วม เนื่องจากคุณธรรมจริยธรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างความเชื่อมั่นและความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชน อีกทั้งการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ยังส่งเสริมการบริหารอย่างพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี ด้านนี้จึงออกแบบให้เสริมความชอบธรรมของกระบวนการประเมินมากกว่าการวัดผลลัพธ์เชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว

4.4 ด้านการประเมินจรรยาบรรณวิชาชีพ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง การยึดมั่นในมาตรฐานวิชาชีพ และการส่งเสริมให้ครูและบุคลากรปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพ เนื่องจากผู้บริหารเป็นผู้นำทางวิชาชีพที่ต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ระบบจึงเชื่อมโยงด้านนี้เข้ากับกระบวนการพัฒนาตนเอง เพื่อให้ผลการประเมินนำไปสู่การวางแผนพัฒนาวิชาชีพในรอบถัดไป

4.5 ด้านการประเมินความรู้ความสามารถ มุ่งเน้นการใช้ข้อมูลสารสนเทศ เทคโนโลยี และนวัตกรรมในการวิเคราะห์ วางแผน และตัดสินใจทางการบริหาร รวมทั้งส่งเสริมกระบวนการ PLC การวิจัยในชั้นเรียน และวงจรคุณภาพ PDCA เนื่องจากการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลต้องอาศัยข้อมูลและนวัตกรรมเป็นเครื่องมือสำคัญ สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่าด้านนี้มีความต้องการจำเป็นเป็นอันดับสอง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชีวิน อ่อนละออ (2566) ที่พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม แสวงหาความรู้ใหม่ และติดตามผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

ความแตกต่างจากการประเมินแบบเดิม คือ การบูรณาการองค์ประกอบเชิงระบบ (ปัจจัยนำเข้า-กระบวนการ-ผลผลิต-ข้อมูลป้อนกลับ) เข้ากับเนื้อหาการประเมินทั้ง 5 ด้าน และการออกแบบให้ผลการประเมินย้อนกลับไปปรับปรุงข้อตกลงในการพัฒนางาน (PA) ในรอบถัดไป ทำให้ระบบมีลักษณะเป็นวงจรพัฒนาต่อเนื่อง แทนการประเมินเชิงเอกสารที่เป็นครั้งคราว จึงตอบสนองโดยตรงต่อช่องว่างเรื่องการตีความเกณฑ์ที่ไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกันและความไม่ต่อเนื่องของการประเมินที่พบในพื้นที่

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพที่เป็นอยู่ สภาพที่ควรจะเป็น และความต้องการจำเป็นของระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

พบว่าสภาพที่เป็นอยู่โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการประเมินคุณธรรมจริยธรรมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ด้านการประเมินจรรยาบรรณวิชาชีพ ด้านการประเมินความประพฤติในการรักษาวินัย ด้านการประเมินความรู้ความสามารถ และด้านการประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติงาน ตามลำดับ ส่วนสภาพที่ควรจะเป็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติงานมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ด้านการประเมินความประพฤติในการรักษาวินัย ด้านการประเมินคุณธรรมจริยธรรม ด้านการประเมินจรรยาบรรณวิชาชีพ และด้านการประเมินความรู้ความสามารถ ตามลำดับ ส่วนความต้องการจำเป็น พบว่า ด้านการประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติงานมีค่าความต้องการจำเป็นสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ด้านการประเมินความรู้ความสามารถ ด้านการประเมินความประพฤติในการรักษาวินัย ด้านการประเมินคุณธรรมจริยธรรม และด้านการประเมินจรรยาบรรณวิชาชีพ ตามลำดับ

2. ผลการพัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2

2.1 ด้านการประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติงาน กำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดชัดเจนตามมาตรฐานตำแหน่งและข้อตกลงในการพัฒนางาน (PA) ที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา ติดตามประเมินผลจากผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน คุณภาพครู และผลงานของสถานศึกษา แล้วนำผลไปพัฒนางานและพิจารณาความก้าวหน้าทางวิชาชีพ

2.2 ด้านการประเมินความประพฤติในการรักษาวินัย กำกับดูแลให้ครูและบุคลากรปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ และวินัยอย่างเคร่งครัด ผู้บริหารเป็นแบบอย่างที่ดีด้านความรับผิดชอบ ความตรงต่อเวลา และความโปร่งใส มีการนิเทศ ติดตาม และดำเนินการตามหลักธรรมาภิบาลเมื่อเกิดกรณีกระทำผิด

2.3 ด้านการประเมินคุณธรรมจริยธรรม ปฏิบัติต่อผู้ร่วมงาน ผู้ปกครอง และชุมชนด้วยความสุภาพเอื้ออาทร และเสมอภาค เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมและตรวจสอบการดำเนินงาน น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ และส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดมั่นในคุณธรรมและความโปร่งใส

2.4 ด้านการประเมินจรรยาบรรณวิชาชีพ พัฒนาตนเองต่อเนื่องทั้งด้านวิชาการ เทคโนโลยี และนวัตกรรมทางการศึกษา ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพและหลักธรรมาภิบาล พร้อมสร้างขวัญกำลังใจ ยกย่องเชิดชูเกียรติ และปฏิบัติตามมาตรฐานวิชาชีพ

2.5 ด้านการประเมินความรู้ความสามารถ ใช้ข้อมูลสารสนเทศ เทคโนโลยี และนวัตกรรมในการวิเคราะห์ปัญหา วางแผน และตัดสินใจทางการบริหารอย่างเป็นระบบ ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การวิจัยในชั้นเรียน ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และกระบวนการ PDCA

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2” สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาจากอาจารย์ที่ปรึกษา และสาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ที่ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์สำหรับการศึกษา ขอขอบคุณ ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรทางการศึกษาและผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้รวมทั้งครอบครัวที่ให้กำลังใจและสนับสนุนด้วยดีเสมอมา

เอกสารอ้างอิง

ชัชชัย คำน้อย และอัครวัฒน์ บุปผาทวีศักดิ์. (2567). สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานของการจัดการศึกษาพิเศษในโรงเรียนเรียนรวม จังหวัดนครพนม. *วารสารการบริหารการศึกษาและนวัตกรรมการศึกษา, 4*(2), 67–78.

ชีวิน อ่อนละออ. (2566). การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น. *วารสารส่งเสริมการเรียนรู้, 3*(2), 245–258.

ปิยนุช เปี่ยมวิริยวงศ์ และปิยพงษ์ สุเมตติกุล. (2564). การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนให้สอดคล้องกับมาตรฐานวิทยฐานะเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียน. *Journal of Education Studies, 49*(3), Article 17.

พัชรินทร์ สอนศรี และคณะ. (2567). ความต้องการจำเป็นในการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร. *วารสารนวัตกรรมสังคมศาสตร์, 1*(4), 1–17.

ยุรนันท์ ถอดเขี้ยว และจารุวรรณ นาตัน. (2567). การศึกษาความต้องการจำเป็นในการบริหารงานบุคคลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1. *Journal of Modern Learning Development, 9*(9), 221–232.

รัชฎาภรณ์ ภูกองพลอย และคณะ. (2567). แนวทางการพัฒนาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาภายใต้การประเมินผลการปฏิบัติงานตามข้อตกลงในการพัฒนางานของสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1. *วารสารการบริหารและนิเทศการศึกษา, 15*(3), 106–125.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2. (2567). *รายงานผลการดำเนินงาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567*.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2564, 3 กันยายน). *หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินผลการ*

ปฏิบัติงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (หนังสือสำนักงาน ก.ค.ศ. ที่ ศธ 0206.7/ว 23). กระทรวงศึกษาธิการ.

แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานแนะแนวของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย

Guidelines for the Development of Guidance Operations in Schools under the Sukhothai Secondary Educational Service Area Office

สิริวรรณ เขียวสี[1*] ชัชภูมิ สีชมภู[2] และสุพิณ ใจแก้ว[3]

[1]สาขาวิชาการบริหารการศึกษา [2,3] คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

[*]corresponding author e-mail: siriwan.khie@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานแนะแนว ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานแนะแนว ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูแนะแนว ครูผู้รับผิดชอบงานแนะแนว จำนวน 100 คน และผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นและวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาความต้องการจำเป็น ในภาพรวม พบว่า ด้านบริการให้คำปรึกษามีดัชนีความต้องการจำเป็นสูงสุด (PNI=0.380) รองลงมาด้านบริการเก็บรวบรวมข้อมูลรายบุคคล (PNI=0.360) และด้านบริการติดตามผลและประเมินผล (PNI=0.346) ตามลำดับ 2) แนวทางการพัฒนา ได้แก่ การพัฒนาระบบฐานข้อมูลผู้เรียนแบบบูรณาการด้วยแพลตฟอร์มดิจิทัล การจัดทำคลังสื่อแนะแนวระดับเขตพื้นที่ การกำหนดมาตรฐานกระบวนการให้คำปรึกษาและพัฒนาศักยภาพครู รวมถึงการพัฒนาระบบสารสนเทศแนะแนวดิจิทัลเพื่อรองรับการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ รายงานผล และติดตามศิษย์เก่าอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : การดำเนินงานแนะแนว ความต้องการจำเป็น

Abstract

This study employed a mixed-methods research design with two objectives: 1) to examine the priority needs (PNI) for guidance service operations in schools under the Sukhothai Secondary Educational Service Area Office, and 2) to explore development guidelines for improving guidance service operations in these schools. The research population consisted of 100 school administrators, guidance counselors, and teachers responsible for guidance duties, along with 9 experts. The research instruments were a questionnaire and an interview form. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, the Modified Priority Needs Index (PNI $_{modified}$), and content analysis. The findings revealed that: 1) Regarding the overall priority needs assessment, the counseling service showed the highest priority need index (PNI = 0.380), followed by the individual data collection service (PNI = 0.360), and the follow-up and evaluation service (PNI

= 0.346), respectively. 2) The development guidelines included: developing an integrated student database system through a digital platform; establishing an area-wide guidance media resource center; setting standardized counseling process protocols and enhancing teacher competency development; and developing a digital guidance information system to support continuous data collection, analysis, reporting, and alumni tracking.

keywords : guidance operations, needs assessment

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มุ่งพัฒนาคนไทยให้สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และคุณธรรม โดยมาตรา 39 กำหนดให้กระจายอำนาจการบริหารงานวิชาการ งบประมาณ บุคคล และงานทั่วไป งานแนะแนวจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาการนักเรียนอย่างรอบด้าน สอดคล้องกับนโยบาย "เรียนดี มีความสุข" ของกระทรวงศึกษาธิการ ที่ให้ความสำคัญกับระบบแนะแนวใน 3 ขอบข่าย ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ และด้านส่วนตัวและสังคม (แผนพัฒนาการแนะแนวฯ พ.ศ. 2566-2570, น.3) โดยจะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยการจัดบริการแนะแนวครบทั้ง 5 บริการ ได้แก่ บริการรวบรวมข้อมูลเป็นรายบุคคล บริการสนเทศ บริการให้คำปรึกษา บริการจัดวางตัวบุคคล และบริการติดตามและประเมินผล (สมาคมแนะแนวแห่งประเทศไทย, 2559)

อย่างไรก็ตาม สภาพการดำเนินงานแนะแนวของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัยยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากขาดครูที่รับผิดชอบงานแนะแนวโดยตรง ส่งผลให้การช่วยเหลือนักเรียนทั้งด้านการศึกษา อาชีพ และด้านส่วนตัวและสังคมไม่มีประสิทธิภาพ จากรายงานผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 พบว่าจากโรงเรียน 27 แห่ง นักเรียนรวม 19,636 คน มีครูแนะแนวทั้งสิ้น 33 คน แต่จบวิชาเอกแนะแนวโดยตรงเพียง 13 คน ส่วนอีก 20 คน ได้รับมอบหมายโดยไม่ได้จบเอกแนะแนว (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย, 2567) ส่งผลให้บริการแนะแนวทั้ง 5 ด้านไม่ครอบคลุมนักเรียนทั้งหมดของแต่ละโรงเรียน

งานแนะแนวในสถานศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้นักเรียนรู้จักตนเอง เข้าใจสิ่งแวดล้อม และพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา (สุพิน ใจแก้ว, 2563) โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2563) กำหนดให้ครอบคลุม 5 บริการ ภายใต้ 3 ขอบข่ายดังกล่าว เพื่อให้ครูแนะแนวออกแบบกิจกรรมที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลได้อย่างเหมาะสม อันเป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพระยะยาวที่ส่งเสริมทักษะชีวิตและความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพอย่างยั่งยืน (กลุ่มพัฒนาระบบการแนะแนว, 2565) เมื่อเทียบกับสภาพปัญหาที่พบในพื้นที่ศึกษา จึงปรากฏช่องว่างชัดเจนระหว่างสภาพที่พึงประสงค์กับสภาพการดำเนินงานจริง

จากช่องว่างดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานแนะแนวของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานแนะแนวของโรงเรียน และ 2) แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานแนะแนวของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้พัฒนางานแนะแนวให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้นต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณในระยะแรก จากนั้นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในระยะที่สอง เพื่ออธิบายผลการวิจัยเชิงปริมาณให้มีความชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2. ประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ประชากร จำนวน 100 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 69 คน ครูแนะแนว ครูผู้รับผิดชอบงานแนะแนว จำนวน 31 คน ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย จำนวน 27 โรงเรียน

2.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ทำงานด้านการแนะแนวไม่น้อยกว่า 5 ปี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย ได้โดยการเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 4 คน ศึกษานิเทศก์ จำนวน 2 คน นักวิชาการด้านการแนะแนว จำนวน 1 คน และครูแนะแนว จำนวน 2 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) และตอนที่ 2 สภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการดำเนินงานแนะแนวของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย เป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ 5 คน มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.982 และมีค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (IOC) อยู่ระหว่าง 0.8-1.0

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานแนะแนวของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย โดยนำข้อรายการที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด 3 อันดับแรกของแต่ละด้านมากำหนดเป็นข้อคำถาม แบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นแบบเติมคำตอบ และตอนที่ 2 แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานแนะแนว เป็นคำถามปลายเปิด

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยขอหนังสือจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ถึงผู้บริหารสถานศึกษา ครูแนะแนว และครูผู้รับผิดชอบงานแนะแนวในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย จากนั้นจัดส่งหนังสือพร้อมแบบสอบถามไปยังประชากร 100 คน และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองเพื่อนำไปวิเคราะห์ต่อไป

4.2 การเชิงคุณภาพ ดำเนินการสัมภาษณ์โดยยื่นขอหนังสือจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ด้านการแนะแนวไม่น้อยกว่า 5 ปี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย จำนวน 9 คน พร้อมแจ้งประเด็นการสัมภาษณ์และนัดหมายล่วงหน้า จากนั้นดำเนินการสัมภาษณ์โดยใช้การจดบันทึกและบันทึกเสียง และนำผลที่ได้เสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามด้วยค่าความถี่และค่าร้อยละ วิเคราะห์สภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นในการดำเนินงานแนะแนวของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย ด้วยค่าเฉลี่ยของประชากร (μ) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชากร (σ) และจัดลำดับความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานแนะแนว 5 บริการ โดยใช้วิธี Priority Needs Index

5.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานแนะแนวของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย โดยตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล เพื่อยืนยันความสอดคล้องและความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการ และครูแนะแนว จากนั้นวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสรุปแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานแนะแนวของโรงเรียนในสังกัด

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานแนะแนว ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย แสดงดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็น และดัชนีความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานแนะแนว ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัยในภาพรวม

ที่	การดำเนินงานแนะแนวในสถานศึกษา	สภาพที่เป็นอยู่			สภาพที่ควรจะเป็น			PNI modified	อันดับ
		μ	σ	ระดับ	μ	σ	ระดับ		
1.	บริการเก็บรวบรวมข้อมูลรายบุคคล	3.529	0.502	มาก	4.798	0.305	มากที่สุด	0.360	2
2.	บริการสนเทศ	3.670	0.720	มาก	4.900	0.295	มากที่สุด	0.335	4
3.	บริการให้คำปรึกษา	3.536	0.769	มาก	4.880	0.318	มากที่สุด	0.380	1
4.	บริการจัดวางตัวบุคคล	3.791	0.698	มาก	4.904	0.262	มากที่สุด	0.293	5
5.	บริการติดตามผลและประเมินผล	3.608	0.627	มาก	4.855	0.337	มากที่สุด	0.346	3
	รวม	**3.627**	**0.580**	**มาก**	**4.867**	**0.274**	**มากที่สุด**	**0.342**	**-**

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการศึกษาสภาพที่เป็นอยู่ในการดำเนินงานแนะแนวของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัยภาพรวม อยู่ในระดับมาก (μ = 3.627, σ = 0.580) เมื่อพิจารณารายด้านเรียงตามลำดับจากสูงไปหาต่ำ ได้แก่ บริการจัดวางตัวบุคคล (μ = 3.791, σ = 0.698) บริการสนเทศ (μ = 3.670, σ = 0.720) บริการติดตามผลและประเมินผล (μ = 3.608, σ = 0.627) บริการให้คำปรึกษา (μ = 3.536, σ = 0.769) และบริการเก็บรวบรวมข้อมูลรายบุคคล (μ = 3.529, σ = 0.502) ตามลำดับ

ส่วนผลการศึกษาสภาพที่ควรจะเป็นในการดำเนินงานแนะแนว ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.867, σ = 0.274) เมื่อพิจารณารายด้านเรียงตามลำดับจากสูงไปหาต่ำ ได้แก่ บริการจัดวางตัวบุคคล (μ = 4.904, σ = 0.262) บริการสนเทศ (μ = 4.900, σ

= 0.295) บริการให้คำปรึกษา (μ = 4.880, σ = 0.318) บริการติดตามผลและประเมินผล (μ = 4.855, σ = 0.337) และบริการเก็บรวบรวมข้อมูลรายบุคคล (μ = 4.798, σ = 0.305) ตามลำดับ

ทั้งนี้พิจารณาค่าดัชนีความสำคัญของความต้องการจำเป็นของสภาพที่เป็นอยู่ และสภาพที่ควรจะเป็นในการดำเนินงานแนะแนวของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย เป็นรายด้าน เรียงลำดับจากสูงไปหาต่ำ 3 ลำดับแรก เรียงตามลำดับ ได้แก่ บริการให้คำปรึกษา บริการเก็บรวบรวมข้อมูลรายบุคคล และบริการติดตามผลและประเมินผล

2. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานแนะแนว ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานแนะแนว 5 บริการ มีดังนี้

2.1 บริการเก็บรวบรวมข้อมูลรายบุคคล ควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางที่ครอบคลุมผู้เรียนทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านพฤติกรรม ด้านอารมณ์และสังคม และด้านอาชีพ โดยใช้เครื่องมือประเมินมาตรฐานเดียวกันทั่วทั้งเขตพื้นที่การศึกษา และเชื่อมโยงข้อมูลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล เพื่อลดภาระครูและเพิ่มประสิทธิภาพการวางแผนพัฒนาผู้เรียนรายบุคคล ควบคู่กับการใช้เครื่องมือประเมินทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เช่น แบบวัดแววความสามารถ การสังเกต การสัมภาษณ์ และแฟ้มสะสมงาน รวมถึงการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี เช่น Student Care, School Connect และ Google Form เพื่อรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ

2.2 บริการสนเทศพบว่า ควรกำหนดกรอบข้อมูลแนะแนวกลาง 3 ด้าน ได้แก่ การศึกษา อาชีพ และส่วนตัวและสังคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจัดทำคลังข้อมูลกลางให้โรงเรียนเข้าถึงได้ ส่งเสริมการนำเสนอผ่านสื่อดิจิทัล เช่น อินโฟกราฟิกและวิดีโอสั้น และสังเคราะห์ข้อมูลความถนัดตามพหุปัญญา 9 ด้านในระดับเขต เพื่อกำหนดทิศทางพัฒนาและจัดสรรทุนอย่างเหมาะสม ควรพัฒนาระบบสารสนเทศที่บูรณาการงานแนะแนว กิจการนักเรียน และสภานักเรียนเข้าด้วยกันในสถานศึกษา เพื่อออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมตามความถนัดของผู้เรียน พร้อมจัดหาแหล่งเรียนรู้เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงข้อมูล และมอบหมายครูที่ปรึกษาทำหน้าที่ครูแนะแนวในโรงเรียนที่ขาดบุคลากร โดยเฉพาะในระดับชั้น ม.3 และ ม.6 ครูแนะแนว ควรปรับบทบาทเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนสืบค้นข้อมูลด้วยตนเองผ่านสื่อออนไลน์ สื่อสารกับผู้เรียนผ่าน Line Group และเพจแนะแนว และส่งเสริมการฝึกประสบการณ์วิชาชีพจริง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถวางแผนอนาคตได้อย่างมีเหตุผล

2.3 บริการให้คำปรึกษาพบว่า ควรกำหนดมาตรฐานกลางในการบันทึกข้อมูลและกระบวนการให้คำปรึกษาทั้งเขตพื้นที่การศึกษา พัฒนาศักยภาพครูผ่านคู่มือและการอบรมด้านจิตวิทยา การสื่อสาร และจริยธรรม ส่งเสริมการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล และกำหนดแนวปฏิบัติด้านความปลอดภัยของข้อมูลผู้เรียน ควรพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนแบบบูรณาการ โดยเชื่อมโยงข้อมูล SDQ กับผลการเรียนและบริบทครอบครัวในระดับสถานศึกษา เพื่อให้คำปรึกษาและจัดสรรทุนได้ตรงจุด พร้อมส่งเสริมกิจกรรมตามความสนใจและประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและหน่วยงานภายนอก ควรสร้างพื้นที่ปลอดภัยและความไว้วางใจแก่ผู้เรียน โดยครูแนะแนวใช้ทักษะการให้คำปรึกษาทางจิตวิทยาควบคู่กับเทคโนโลยี เช่น Line และ Google Form และกำหนดตารางให้คำปรึกษาทั้งแบบ On-site และ Online อย่างชัดเจน เพื่อการดูแลที่ต่อเนื่องและทันท่วงที

2.4 บริการจัดวางตัวบุคคลพบว่า ควรกำหนดนโยบายเชิงรุกในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ส่งเสริมกิจกรรมแนะแนว ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยบูรณาการการดูแลสุขภาวะองค์รวมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา ร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุข และจัดนักจิตวิทยาประจำเขตพื้นที่เพื่อประสานงานกับครูแนะ

แนวในการดูแลผู้เรียนกลุ่มเสี่ยงอย่างเป็นระบบ ควรพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมที่สอดคล้องกับความสนใจ ของผู้เรียน โดยออกแบบกิจกรรมชุมนุมที่มีทิศทางชัดเจน เปิดพื้นที่สร้างสรรค์เพื่อลดความเครียด และสนับสนุนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพในช่วงปิดเทอม โดยให้ครูทุกคนมีส่วนร่วมในการดูแลและสังเกตพฤติกรรมผู้เรียนอย่างใกล้ชิด และควรจัดกิจกรรมแนะแนวตามช่วงชั้นอย่างเป็นระบบ โดยใช้ผลการประเมินพหุปัญญาเป็นฐานในการส่งเสริมความถนัดรายบุคคล ผ่านกิจกรรม Career Path เวิร์กชอป Portfolio และ Open House พร้อมเฝ้าระวังปัญหาสุขภาพจิตผ่านการสังเกตพฤติกรรมในชั้นเรียน เพื่อให้ความช่วยเหลือผู้เรียนได้อย่างทันท่วงที

2.5 บริการติดตามผลและประเมินผลพบว่า ควรพัฒนาระบบสารสนเทศแนะแนวดิจิทัลมาตรฐานเดียวกัน ทั้งเขตพื้นที่การศึกษา ครอบคลุมการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ และรายงานผล พร้อมติดตามผลศิษย์เก่าอย่างน้อย 1–2 ปี หลังจบการศึกษา เพื่อสะท้อนประสิทธิภาพของบริการแนะแนวในภาพรวม และพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการใช้เทคโนโลยีจัดการข้อมูลอย่างปลอดภัย ควรจัดทำทะเบียนและเครือข่ายศิษย์เก่าที่เข้มแข็งของสถานศึกษา ผ่านสมาคมศิษย์เก่า กิจกรรมคืนสู่เหย้า และการเชิญศิษย์เก่ามาสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้เรียน พร้อมนำผลการติดตามมาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงหลักสูตรและการดำเนินงานแนะแนวอย่างต่อเนื่อง ครูแนะแนว ควรสร้างสัมพันธภาพและความไว้วางใจกับผู้เรียนตั้งแต่ต้นปีการศึกษา ใช้ช่องทางดิจิทัล เช่น Line Group และ Google Form ในการสื่อสารและติดตามผู้เรียน พัฒนาเครื่องมือเก็บข้อมูล ที่เชื่อมโยงกับฐานข้อมูลกลางของเขตพื้นที่ และประสานความร่วมมือกับครูที่ปรึกษาในการดูแลผู้เรียนอย่างต่อ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ความต้องการจำเป็นสูงสุดในการดำเนินงานแนะแนวของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย ทั้ง 5 บริการ คือ บริการให้คำปรึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้เรียนในยุคปัจจุบันต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดความเครียดและความสับสนในการปรับตัวทั้งด้านการเรียน การวางแผนอนาคต และความสัมพันธ์ทางสังคม ประกอบกับผู้ปกครองและสังคมให้ความสำคัญกับสุขภาพจิตและการพัฒนาศักยภาพรายบุคคลมากขึ้น โรงเรียนจึงจำเป็นต้องเสริมสร้างระบบการให้คำปรึกษาที่เข้าถึงได้ง่าย และสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาบริบทของโรงเรียนในสังกัด พบว่ามีครูที่จบวิชาเอกการแนะแนวโดยตรงเพียง 13 คน และส่วนใหญ่ยังต้องรับผิดชอบภาระงานอื่นควบคู่กัน ซึ่งส่งผลให้กระบวนการให้คำปรึกษาทางจิตวิทยาเชิงลึกทำได้ยากในทางปฏิบัติจริง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากครูที่ไม่ได้จบวิชาเอกการแนะแนวขาดความรู้และทักษะเฉพาะทางด้านจิตวิทยา เช่น เทคนิคการให้คำปรึกษาเชิงจิตวิทยา การประเมินสภาพปัญหาทางอารมณ์และพฤติกรรม หรือการส่งต่อกรณีที่มีความซับซ้อนเกินขอบเขตความรับผิดชอบ เป็นต้น ส่งผลให้การให้คำปรึกษาเชิงลึกขาดความต่อเนื่องและไม่ครอบคลุมผู้เรียนได้อย่างทั่วถึง จึงเกิดช่องว่างที่มีนัยสำคัญระหว่างสภาพที่เป็นอยู่กับสภาพที่ควรจะเป็น โรงเรียนจึงมีความต้องการพัฒนาระบบสนับสนุนและเสริมสร้างศักยภาพบุคลากรเพื่อดูแลผู้เรียนได้อย่างครอบคลุมและตรงความต้องการ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุกัญญา เบ็ญจะขันธ์ (2566) ที่พบว่าสภาพการบริหารงานแนะแนวโดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านการให้คำปรึกษามีค่าเฉลี่ยสูงสุด และเสนอแนะให้สถานศึกษาจัดให้มีครูที่จบสาขาการแนะแนวหรือจิตวิทยาโดยตรง พร้อมส่งเสริมการพัฒนาทักษะและเทคนิคการให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง

2. แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานแนะแนวของโรงเรียน มีดังนี้

บริการเก็บรวบรวมข้อมูลรายบุคคลพบว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางโดยใช้เครื่องมือประเมินมาตรฐานเดียวกันทั้งเขต และเชื่อมโยงข้อมูลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อลดภาระครูและนำข้อมูลไปวางแผนพัฒนาผู้เรียนได้อย่างตรงจุด สถานศึกษา ควรกำหนดแบบฟอร์มเก็บข้อมูลผู้เรียนที่ครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านพฤติกรรม ด้านอารมณ์และสังคม และด้านอาชีพ ควบคู่กับการเยี่ยมบ้านและกิจกรรมฝึกประสบการณ์ในช่วงปิดภาคเรียน ส่วนครูแนะแนวและครูที่ปรึกษา ควรสร้างสัมพันธภาพเชิงบวก ใช้เครื่องมือประเมินที่หลากหลาย และประยุกต์ใช้เทคโนโลยี เช่น Student Care, School Connect, Google Form และ Canva เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของณัฐธิดาพร สายสุด (2568) ที่เสนอให้บูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลผ่านเครื่องมือดิจิทัลและระบบคลาวด์ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของชนากานต์ นุริตานนท์ (2567) ที่เสนอให้พัฒนาเครื่องมือสำรวจข้อมูลรายบุคคลและส่งเสริมการใช้เครื่องมือทางจิตวิทยาเพื่อให้ครูวางแผนแนะแนวได้ตรงตามความต้องการของผู้เรียนแต่ละราย

บริการสนเทศพบว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรกำหนดกรอบข้อมูลแนะแนวกลางที่ครอบคลุม 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ และด้านส่วนตัวและสังคม จัดทำคลังข้อมูลกลางที่ทุกโรงเรียนเข้าถึงได้สะดวก นำเสนอผ่านสื่อดิจิทัลที่เข้าใจง่าย เช่น อินโฟกราฟิกและวิดีโอสั้น พร้อมสังเคราะห์ข้อมูลความถนัดตามแนวคิดพหุปัญญาทั้ง 9 ด้าน เพื่อใช้กำหนดทิศทางการพัฒนาและจัดสรรทุนสนับสนุนได้ตรงเป้าหมาย สถานศึกษา ควรพัฒนาระบบสารสนเทศที่บูรณาการงานแนะแนว กิจการนักเรียน และสภานักเรียนเข้าด้วยกัน เพื่อออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความถนัดของผู้เรียน และในกรณีที่ขาดแคลนครูแนะแนว โดยเฉพาะในระดับชั้น ม.3 และ ม.6 ควรมอบหมายให้ครูที่ปรึกษาทำหน้าที่แทนเพื่อให้การดูแลมีความต่อเนื่อง ส่วนครูแนะแนว ควรปรับบทบาทเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสืบค้นข้อมูลด้วยตนเอง สื่อสารผ่านช่องทางที่เข้าถึงง่าย เช่น Line Group และเพจแนะแนว และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์วิชาชีพจริง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของณัฐธิดาพร สายสุด (2568) ที่เสนอให้บูรณาการแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลได้อย่างทั่วถึง และปนัดดา สิงห์โต (2564) ที่เสนอให้พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยี เช่น อินเทอร์เน็ตความเร็วสูง เพื่อสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลของผู้เรียนอย่างเท่าเทียม

บริการให้คำปรึกษาพบว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรกำหนดมาตรฐานกลางในการบันทึกข้อมูลและกระบวนการให้คำปรึกษาให้เป็นแนวทางเดียวกันทั่วทั้งเขต พัฒนาศักยภาพครูผ่านคู่มือและการอบรมด้านจิตวิทยา การสื่อสาร และจริยธรรม รวมถึงส่งเสริมการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลควบคู่กับการกำหนดแนวปฏิบัติด้านความปลอดภัยของข้อมูลผู้เรียน สถานศึกษา ควรพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนแบบบูรณาการ โดยเชื่อมโยงข้อมูล SDQ กับผลการเรียนและบริบทครอบครัว เพื่อให้คำปรึกษารายบุคคลได้อย่างตรงจุด พร้อมจัดสรรทุนสนับสนุนตามความต้องการ และประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและหน่วยงานภายนอก ครูแนะแนว ควรสร้างพื้นที่ปลอดภัยและความไว้วางใจเป็นรากฐาน นำทักษะจิตวิทยาการให้คำปรึกษามาประยุกต์ใช้ และกำหนดตารางให้คำปรึกษาทั้งรูปแบบ On-site และ Online อย่างชัดเจน โดยใช้เทคโนโลยี เช่น Line และ Google Form เป็นช่องทางเสริม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปนัดดา สิงห์โต (2564) ที่เน้นการพัฒนาศักยภาพครูและจัดสภาพแวดล้อมการให้คำปรึกษาที่เป็นส่วนตัว ของชนากานต์ นุริตานนท์ (2567) ที่เสนอให้การให้คำปรึกษาครอบคลุมทุกมิติและเชื่อมโยงกับระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน และของณัฐธิดาพร สายสุด (2568) ที่เน้นการบูรณา

การเทคโนโลยีทั้งออนไลน์และออฟไลน์ การรักษาความปลอดภัยของข้อมูล และการพัฒนาเครือข่ายครูและนักเรียนแกนนำในการให้คำปรึกษาเบื้องต้น

บริการจัดวางตัวบุคคลพบว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรกำหนดนโยบายเชิงรุกในการส่งเสริมกิจกรรมแนะแนวตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยบูรณาการการดูแลสุขภาวะองค์รวม ร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่ และจัดให้มีนักจิตวิทยาประจำเขตเพื่อประสานงานกับครูแนะแนวในการดูแลผู้เรียนกลุ่มเสี่ยงอย่างเป็นระบบ สถานศึกษา ควรพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมที่สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน จัดพื้นที่สร้างสรรค์เพื่อลดความเครียด สนับสนุนการฝึกงานวิชาชีพจริงในช่วงปิดภาคเรียน และให้ครูทุกคนมีส่วนร่วมในการดูแลสังเกตพฤติกรรมผู้เรียนอย่างใกล้ชิด ครูแนะแนว ควรจัดกิจกรรมแนะแนวตามช่วงชั้นอย่างเป็นระบบ โดยใช้ผลการประเมินพหุปัญญาเป็นฐานในการส่งเสริมศักยภาพรายบุคคล พร้อมเฝ้าระวังปัญหาสุขภาพจิตผ่านการสังเกตพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุกัญญา เบ็ญจะขันธ์ (2566) ปนัดดา สิงห์โต (2564) และณัฐธิดาพร สายสุด (2568) ที่เน้นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสำรวจความถนัด จัดช่องทางสร้างรายได้ระหว่างเรียน และบูรณาการเทคโนโลยีในการวิเคราะห์ศักยภาพรายบุคคลเพื่อออกแบบกิจกรรมแนะแนวที่เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียนแต่ละคน

บริการติดตามผลและประเมินผลพบว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรพัฒนาระบบสารสนเทศแนะแนวดิจิทัลมาตรฐานเดียวกันทั้งเขต ครอบคลุมการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ และรายงานผล พร้อมติดตามผลศิษย์เก่าอย่างน้อย 1–2 ปีหลังจบการศึกษา และพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการจัดการข้อมูลอย่างปลอดภัย สถานศึกษาควรจัดทำทะเบียนและเครือข่ายศิษย์เก่าที่เข้มแข็ง ผ่านสมาคมศิษย์เก่า กิจกรรมคืนสู่เหย้า และการเชิญศิษย์เก่าที่ประสบความสำเร็จมาสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้เรียน พร้อมนำผลการติดตามมาปรับปรุงหลักสูตรและการดำเนินงานแนะแนวอย่างต่อเนื่อง ระดับครูแนะแนว ควรสร้างสัมพันธภาพกับผู้เรียนตั้งแต่ต้นปีการศึกษา ใช้ช่องทางดิจิทัล เช่น Line Group และ Google Form ในการติดตามผู้เรียน และพัฒนาเครื่องมือเก็บข้อมูลที่เชื่อมโยงกับฐานข้อมูลกลางของเขตพื้นที่ โดยประสานความร่วมมือกับครูที่ปรึกษาในการดูแลผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐธิดาพร สายสุด (2568) สุกัญญา เบ็ญจะขันธ์ (2566) และปนัดดา สิงห์โต (2564) ที่เน้นการบูรณาการเทคโนโลยีในการจัดเก็บและประเมินผลข้อมูลผู้เรียน การจัดกิจกรรมถ่ายทอดประสบการณ์จากศิษย์เก่า และการติดตามผลภายหลังสำเร็จการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพงานแนะแนวอย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดสรรอัตรากำลังครูแนะแนว พัฒนาความรู้และทักษะของครูที่รับผิดชอบงานแนะแนว ตลอดจนสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อยกระดับการดำเนินงานแนะแนวของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สำหรับการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาวิจัยและพัฒนารูปแบบหรือโมเดลการดำเนินงานแนะแนวที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ และควรศึกษาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะครูแนะแนวและครูที่ปรึกษาในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะครูที่ไม่ได้สำเร็จการศึกษาในสาขาการแนะแนวโดยตรง ให้มีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่เหมาะสมต่อการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนในบริบทสังคมดิจิทัล

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานแนะแนวของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย ทั้ง 5 บริการ เมื่อพิจารณาความต้องการจำเป็นเรียงลำดับจากสูงไปหาต่ำ ได้แก่

บริการให้คำปรึกษา บริการเก็บรวบรวมข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล บริการติดตามผลและประเมินผล บริการสนเทศ และบริการจัดวางตัวบุคคล

2. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานแนะแนวของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย ทั้ง 5 บริการ ชี้ให้เห็นทิศทางร่วมที่สำคัญ คือ การพัฒนาระบบฐานข้อมูลและสารสนเทศดิจิทัลมาตรฐานเดียวกันทั้งเขตพื้นที่การศึกษา ตั้งแต่การจัดเก็บข้อมูลรายบุคคล การเผยแพร่สนเทศ การบันทึกกระบวนการให้คำปรึกษา ไปจนถึงการติดตามประเมินผลและติดตามศิษย์เก่า ควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพครูแนะแนวด้านจิตวิทยาและการสื่อสาร และการใช้ผลประเมินพหุปัญญาเป็นฐานในการดูแลผู้เรียนอย่างเท่าเทียมและตรงตามศักยภาพรายบุคคล สะท้อนว่าการยกระดับงานแนะแนวให้มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการบูรณาการเทคโนโลยีร่วมกับการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบทั้งเขตพื้นที่การศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาจากอาจารย์ที่ปรึกษาที่ได้ให้คำแนะนำและตรวจสอบงานวิจัยด้วยความเอาใจใส่ตลอดมา ขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่สละเวลาตรวจสอบเครื่องมือวิจัยและให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ รวมถึงผู้บริหาร ครูแนะแนว และบุคลากรของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัยและโรงเรียนในสังกัดทุกแห่งที่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี คุณค่าและประโยชน์ของงานวิจัยฉบับนี้ขอมอบแด่ผู้มีพระคุณทุกท่าน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545*. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.

กลุ่มพัฒนาระบบการแนะแนว. (2565). *แผนพัฒนาการแนะแนวและแผนกิจกรรมแนะแนว ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2566-2570*. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

ชนากานต์ นุริตานนท์. (2567). สภาพการบริหารงานแนะแนวของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาศรีสะเกษ ยโสธร. *วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย, 6*(2), 177-193.

ณัฐธิดาพร สายสุด. (2568). การบริหารงานแนะแนวของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ. *วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย, 7*(4), 177-193.

ปนัดดา สิงห์โต. (2564). แนวทางการบริหารงานแนะแนวในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2. *วารสารวิจัยวิชาการ*, *4*(3), 61-74.

สมาคมแนะแนวแห่งประเทศไทย. (2559). *ระบบการแนะแนวในโรงเรียน.* กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์ การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย. (2567). *รายงานผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567.* สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุโขทัย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). *การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา*. ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอ็น.เอ.รัตนะเทรดดิ้ง.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2566). *แผนพัฒนาการแนะแนวและแนวทางการจัดกิจกรรมแนะแนว ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2566-2570.* สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สุกัญญา เบ็ญจะขันธ์. (2566). การศึกษาสภาพการบริหารงานแนะแนวของสถานศึกษาขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย พิชญทรรศน์*, *18*(3), 113-129.

สุพิน ใจแก้ว. (2563). *การแนะแนวและการพัฒนาผู้เรียน.* มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.

แนวทางการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ของผู้บริหารและครู โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดแพร่

DEVELOPMENT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGY SKILLS AMONG SCHOOL ADMINISTRATORS AND TEACHERS UNDER LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATIONS IN PHRAE PROVINCE

สุริยาวุธ สีสด[1*] ทินกฤตพัชร์ รุ่งเมือง[2] และ เชาวฤทธิ์ จั่นจีน[3]

Suriyawut Sisod[1*], Tinnakrittapat Rungmuang[2], Chaowarit Chancheen[3]

[1*] โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่บ้านไผ่ย้อย [2,3] มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

*corresponding author e-mail: suriyawut@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ของผู้บริหารและครู และ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะดังกล่าวของโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดแพร่ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธีสองระยะ ระยะที่ 1 เชิงปริมาณ ประชากรคือผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดแพร่ ปีการศึกษา 2568 จำนวน 26 โรงเรียน รวม 376 คน (ผู้บริหาร 38 คน ครู 338 คน) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยตารางของ Krejcie and Morgan (1970) ได้ 215 คน สุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิตามสัดส่วน เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามมาตรประมาณค่าชนิดตอบสนองคู่ 5 ด้าน 30 ข้อ ค่า IOC รายข้อ 0.60–1.00 ค่าความเชื่อมั่นรายด้าน 0.745–0.950 และทั้งฉบับ 0.98 วิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) ระยะที่ 2 เชิงคุณภาพ สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 คน วิเคราะห์เนื้อหาผ่านการสร้างรหัส การจำแนกประเภท และการจัดกลุ่มข้อมูล ตรวจสอบด้วยการตรวจสอบสามเส้าและการตรวจสอบโดยผู้ให้ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการจำเป็นโดยรวมอยู่ในระดับสูง ($PNI_{modified}$ = 0.41) ด้านที่จำเป็นสูงสุดคือ การประเมินและวิเคราะห์ข้อมูลด้วย AI (0.55) รองลงมาคือการออกแบบและจัดการเรียนรู้ด้วย AI (0.50) ส่วนแนวทางการพัฒนาสังเคราะห์ได้เป็นองค์ประกอบเชิงระบบ 6 ประการ ได้แก่ นโยบายและภาวะผู้นำ การพัฒนาแบบเป็นระดับขั้น การเรียนรู้จากการปฏิบัติและพี่เลี้ยง ระบบข้อมูลและโครงสร้างพื้นฐาน การนิเทศติดตาม และจริยธรรมและธรรมาภิบาลข้อมูล พร้อมเสนอแผนการนำแนวทางไปใช้ 3 ระยะในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและระดับสถานศึกษา โดยควรเร่งพัฒนาด้านการวิเคราะห์ข้อมูลและการออกแบบการเรียนรู้เป็นลำดับแรก ควบคู่กับการวางแนวปฏิบัติการใช้ AI อย่างมีจริยธรรมตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562

คำสำคัญ : การพัฒนาทักษะ ปัญญาประดิษฐ์ ความต้องการจำเป็น ผู้บริหารและครู องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

Abstract

This research aimed to 1) analyze the needs for developing artificial intelligence (AI) technology skills of school administrators and teachers, and 2) study the guidelines for developing

such skills in schools under Local Government Organizations in Phrae Province. A two-phase mixed methods design was employed. In Phase 1 (quantitative), the population comprised 376 administrators and teachers (38 administrators and 338 teachers) in 26 schools under local government organizations in Phrae Province in the 2025 academic year; a sample of 215 was determined using the Krejcie and Morgan (1970) table with proportional stratified random sampling. Data were collected using a dual-response rating-scale questionnaire of 5 dimensions with 30 items (item-objective congruence 0.60–1.00; dimensional reliability 0.745–0.950; whole-instrument reliability 0.98), analyzed by mean, standard deviation, and the Modified Priority Needs Index ($PNI_{modified}$). Phase 2 (qualitative) employed in-depth interviews with 18 key informants, analyzed by content analysis with coding, categorizing and grouping, verified by triangulation and member checking. The findings revealed that the overall need was at a high level ($PNI_{modified}$ = 0.41); the dimension with the highest need was assessing and analyzing data with AI (0.55), followed by designing and managing learning with AI (0.50). The development guidelines were synthesized into six systemic components: policy and leadership; staged development; practice-based learning with mentoring; data systems and infrastructure; supervision, monitoring and reflection; and ethics and data governance, with a three-phase implementation plan at both local government and school levels. Developing data-analysis and learning-design skills should be prioritized first, together with ethical AI guidelines aligned with the Personal Data Protection Act B.E. 2562.

keywords : skill development, artificial intelligence, needs assessment, administrators and teachers, local government organization

บทนำ

เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่เปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ทั้งการช่วยลดภาระงานของครู การออกแบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล และการสนับสนุนการตัดสินใจเชิงบริหารด้วยข้อมูล องค์การยูเนสโกได้เสนอกรอบสมรรถนะครูด้านปัญญาประดิษฐ์ที่เน้นการมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางและจริยธรรมของการใช้ AI ควบคู่กับความเข้าใจพื้นฐานและการใช้ในการสอนจริง (UNESCO, 2024) ขณะที่รายงานขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาชี้ว่าครูในประเทศสมาชิกใช้ AI เพื่อสรุปเนื้อหาและจัดทำแผนการสอนมากกว่าการวิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียน ซึ่งสะท้อนช่องว่างของการพัฒนาทักษะที่สำคัญ (OECD, 2023)

สำหรับประเทศไทย นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดทิศทางให้นำเทคโนโลยีสมัยใหม่และปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะดิจิทัลของบุคลากร (กระทรวงศึกษาธิการ, 2568) สอดคล้องกับผลการวิจัยในประเทศที่พบว่าบุคลากรทางการศึกษาส่วนใหญ่ (ร้อยละ 80) เห็นว่า AI ช่วยลดภาระงานธุรการและการบริหารโรงเรียนได้ แต่ยังมีร้อยละ 20 ที่ไม่เคยใช้ AI เนื่องจากขาดความรู้ ทักษะการใช้งาน และความพร้อมด้านเทคโนโลยี (กฤษฎา พลอยศรี และคณะ, 2568) และงานวิจัยของ ธนกฤต วิริยะจิตต์ สมเกียรติ ตุ่น

แก้ว และประเวศ เวชชะ (2568) ที่พบว่าสมรรถนะด้านการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงเพื่อการศึกษาของครูมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ขณะที่ ทีปพิพัฒน์ สันตะวัน (2568) พบว่าความต้องการจำเป็นสูงสุดของบุคลากรอยู่ในระดับการประเมินและสร้างสรรค์ปัญญาประดิษฐ์ ($PNI_{modified}$ = 0.57) รองลงมาคือระดับจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ อย่างไรก็ตาม การนำ AI มาใช้ในสถานศึกษายังต้องคำนึงถึงการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของผู้เรียนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ที่กำหนดให้การเก็บและใช้ข้อมูลต้องจำกัดเท่าที่จำเป็นและมีมาตรการรักษาความมั่นคงปลอดภัยที่เหมาะสม สอดรับกับข้อเสนอของ นวรัตน์ ไวชมภู (2568) ว่าผู้บริหารสถานศึกษาพึงมีความเข้าใจกรอบจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ทั้ง 7 หลักการ ได้แก่ ความเป็นส่วนตัว ความปลอดภัย ความเป็นธรรม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความไว้วางใจ และการมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง

โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) จังหวัดแพร่ มีบริบทเฉพาะด้านความหลากหลายของขนาดสถานศึกษา ความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐาน และระดับทักษะของบุคลากรที่แตกต่างกัน ส่งผลให้การพัฒนาทักษะการใช้ AI ของผู้บริหารและครูยังไม่เป็นระบบและไม่ทั่วถึง การเข้าใจ AI ส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับผิวเผิน การใช้เครื่องมือยังกระจุกอยู่ในบุคลากรบางกลุ่ม และการใช้ AI เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียนยังเกิดขึ้นน้อยมากในทางปฏิบัติ ปัญหาดังกล่าวก่อให้เกิดความจำเป็นในการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นที่แท้จริงและสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ของผู้บริหารและครูโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดแพร่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ของผู้บริหารและครู และ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ของผู้บริหารและครู เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์และข้อเสนอเชิงนโยบายที่หน่วยงานต้นสังกัดสามารถนำไปใช้วางแผนพัฒนาบุคลากรได้อย่างเป็นรูปธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ดำเนินการเป็นสองระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณเพื่อวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น และระยะที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในระยะที่ 1 คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดแพร่ ข้อมูล ณ ปีการศึกษา 2568 จำนวน 26 โรงเรียน รวมบุคลากรทั้งสิ้น 376 คน จำแนกเป็นผู้บริหาร 38 คน และครู 338 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan (1970) ได้กลุ่มตัวอย่าง 215 คน (ผู้บริหาร 35 คน คิดเป็นร้อยละ 16.28 และครู 180 คน คิดเป็นร้อยละ 83.72) ด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ตามสัดส่วนของประชากรแต่ละสังกัด ดังตารางที่ 1 ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญในระยะที่ 2 คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 18 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา/รองผู้อำนวยการ 6 คน ครูแกนนำ/ครูผู้เชี่ยวชาญด้าน AI 10 คน และศึกษานิเทศก์/ผู้เชี่ยวชาญด้าน AI และการบริหารการศึกษา 2 คน

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 1

สังกัด	จำนวนโรงเรียน	ประชากรผู้บริหาร	ประชากรครู	ตัวอย่างผู้บริหาร	ตัวอย่างครู
องค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่	3	8	108	7	58
เทศบาลเมืองแพร่	6	13	155	12	83
องค์การบริหารส่วนตำบล	7	7	35	6	19
เทศบาลตำบล	10	10	40	10	20
รวม	**26**	**38**	**338**	**35**	**180**

ที่มา: สำนักงานท้องถิ่นจังหวัดแพร่ (2567) หมายเหตุ: ประชากรรวม 376 คน กลุ่มตัวอย่างรวม 215 คน

เครื่องมือวิจัย ระยะที่ 1 ใช้แบบสอบถามมาตรประมาณค่า 5 ระดับชนิดตอบสนองคู่ (Dual-Response) วัดทั้งสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นใน 5 ด้าน ด้านละ 6 ข้อ รวม 30 ข้อ ได้แก่ ด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับ AI ด้านทักษะการใช้เครื่องมือและแพลตฟอร์ม AI ด้านทักษะการประเมินและวิเคราะห์ข้อมูลด้วย AI ด้านทักษะการออกแบบและจัดการเรียนรู้ด้วย AI และด้านจริยธรรมและความรับผิดชอบในการใช้ AI ส่วนระยะที่ 2 ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ที่พัฒนาจากประเด็นที่มีค่า $PNI_{modified}$ สูงสุด 3 ลำดับแรกในแต่ละด้าน

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ แบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) รายข้ออยู่ระหว่าง 0.60–1.00 (ค่าเฉลี่ยรวม 0.82) และนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้บริหารและครูที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน หาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นรายด้านระหว่าง 0.745–0.950 และทั้งฉบับเท่ากับ 0.98 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 0.70 (Nunnally & Bernstein, 1994) ส่วนแบบสัมภาษณ์ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญเช่นกัน

การวิเคราะห์ข้อมูล ระยะที่ 1 ดำเนินการวิเคราะห์เป็น 4 ขั้น คือ (1) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามและวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบด้วยความถี่และร้อยละ (2) วิเคราะห์สภาพที่เป็นอยู่ (D) และสภาพที่ควรจะเป็น (I) ด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แปลผลตามเกณฑ์ 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) โดยค่าเฉลี่ย 2.51–3.50 หมายถึงระดับปานกลาง และ 3.51–4.50 หมายถึงระดับมาก (3) คำนวณและจัดลำดับความต้องการจำเป็นด้วยเทคนิค Modified Priority Needs Index (สุวิมล ว่องวาณิช, 2558) ตามสูตร $PNI_{modified} = (I - D) / D$ ทั้งในระดับภาพรวม รายด้าน และรายข้อ เพื่อระบุช่องว่างที่กว้างที่สุดภายใต้ข้อจำกัดของทรัพยากร และ (4) วิเคราะห์ข้อเสนอแนะปลายเปิดด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ส่วนระยะที่ 2 วิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยถอดความจากเทปบันทึกเสียงให้เป็นข้อความสมบูรณ์ สร้างรหัส (Coding) จำแนกประเภท (Categorizing) และจัดกลุ่มข้อมูล (Grouping) เป็น 3 หมวดหมู่ คือ สภาพและปัญหาที่พบ แนวทางการพัฒนา และปัจจัยสนับสนุน พร้อมนับความถี่ของผู้ให้ข้อมูลในแต่ละประเด็น ตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วยการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) และการตรวจสอบโดยผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) แล้วนำผลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาสังเคราะห์ร่วมกันเพื่อยืนยันลำดับความเร่งด่วนของการพัฒนา

ผลการวิจัย

1. ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ของผู้บริหารและครู

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 215 คน จำแนกรายด้าน ปรากฏดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) จำแนกรายด้าน

รายการ	สภาพที่เป็นอยู่			สภาพที่ควรจะเป็น			$PNI_{Modified}$	ลำดับ
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล		
1. ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับ AI	3.43	0.845	ปานกลาง	4.48	0.527	มาก	0.305	5
2. ทักษะการใช้เครื่องมือและแพลตฟอร์ม AI	3.14	0.817	ปานกลาง	4.35	0.534	มาก	0.386	3
3. ทักษะการประเมินและวิเคราะห์ข้อมูลด้วย AI	2.82	0.824	ปานกลาง	4.36	0.542	มาก	0.547	1
4. ทักษะการออกแบบและจัดการเรียนรู้ด้วย AI	2.88	0.819	ปานกลาง	4.31	0.531	มาก	0.497	2
5. จริยธรรมและความรับผิดชอบในการใช้ AI	3.29	0.817	ปานกลาง	4.42	0.543	มาก	0.344	4
รวม	**3.11**	**0.857**	**ปานกลาง**	**4.38**	**0.538**	**มาก**	**0.409**	

จากตารางที่ 2 พบว่า ความต้องการจำเป็นโดยรวมอยู่ในระดับสูง ($PNI_{modified}$ = 0.41) เมื่อวิเคราะห์รายด้านพบว่า ด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุดเป็นลำดับที่ 1 คือ ทักษะการประเมินและวิเคราะห์ข้อมูลด้วย AI (0.55) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสภาพที่เป็นอยู่ต่ำที่สุด (2.82) ขณะที่สภาพที่ควรจะเป็นสูงถึง 4.36 แสดงถึงช่องว่างที่กว้างที่สุด รองลงมาเป็นลำดับที่ 2 คือ ทักษะการออกแบบและจัดการเรียนรู้ด้วย AI (0.50) ลำดับที่ 3 คือ ทักษะการใช้เครื่องมือและแพลตฟอร์ม AI (0.39) ลำดับที่ 4 คือ จริยธรรมและความรับผิดชอบในการใช้ AI (0.34) และลำดับที่ 5 คือ ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับ AI (0.31) ตามลำดับ

เมื่อวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบพบข้อสังเกตเชิงโครงสร้าง 3 ประการ ประการแรก ค่าเฉลี่ยสภาพที่เป็นอยู่ของทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง (2.82–3.43) ขณะที่สภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน (4.31–4.48) สะท้อนว่าบุคลากรตระหนักถึงความสำคัญของทักษะ AI สูงกว่าระดับการปฏิบัติจริงอย่างชัดเจนทุกด้าน ประการที่สอง ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพที่เป็นอยู่ (0.817–0.845) สูงกว่าสภาพที่ควรจะเป็น (0.527–0.543) ประมาณ 1.5 เท่า ชี้ว่าระดับทักษะปัจจุบันของบุคลากรมีความเหลื่อมล้ำภายในกลุ่มมาก แต่ความคาดหวังค่อนข้างสอดคล้องกัน จึงควรออกแบบการพัฒนาแบบแยกระดับตามความพร้อม ประการที่สาม ทักษะที่มีลักษณะเป็นสมรรถนะขั้นสูง (การวิเคราะห์ข้อมูลและการออกแบบการเรียนรู้ รวม PNI = 0.55 และ 0.50) มีความต้องการจำเป็นสูงกว่าทักษะพื้นฐาน (ความรู้ความเข้าใจ 0.31) อย่างมีนัยสำคัญเชิงปฏิบัติ แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาที่เน้นเพียงการอบรมความรู้เบื้องต้นจะไม่ตอบสนองความต้องการจำเป็นที่แท้จริงของพื้นที่

2. แนวทางการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ของผู้บริหารและครู

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 คน จำแนกประเด็นสำคัญและความถี่ของผู้ให้ข้อมูล แสดงดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ประเด็นสำคัญที่ได้จากการวิเคราะห์เนื้อหา จำแนกรายด้าน

ประเด็นจากการวิเคราะห์	ความถี่ (คน)
ด้านที่ 1 ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับ AI ความเข้าใจพื้นฐานยังไม่เท่ากันและอยู่ในระดับผิวเผิน จึงควรอบรมเชิงปฏิบัติการระยะสั้นที่ใช้กรณีตัวอย่างจริง	16/18
ด้านที่ 2 ทักษะการใช้เครื่องมือและแพลตฟอร์ม AI ทักษะใช้เครื่องมือและการเขียนคำสั่ง (Prompt) ยังไม่คล่อง ควรฝึกปฏิบัติจริงพร้อมคลังคำสั่งและพี่เลี้ยง/โค้ช	17/18
ด้านที่ 3 ทักษะการประเมินและวิเคราะห์ข้อมูลด้วย AI การใช้ AI วิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียนเกิดขึ้นน้อยมาก ควรฝึกตีความผลและจัดการเรียนรู้ที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล พร้อมวางระบบฐานข้อมูลกลาง	17/18
ด้านที่ 4 ทักษะการออกแบบและจัดการเรียนรู้ด้วย AI การบูรณาการ AI เข้ากับหลักสูตรยังไม่เป็นระบบ ควรพัฒนาต้นแบบแผนการสอนและ Best Practice ผ่าน PLC	15/18
ด้านที่ 5 จริยธรรมและความรับผิดชอบในการใช้ AI ยังขาดแนวปฏิบัติด้านจริยธรรมและการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ควรจัดทำธรรมาภิบาลข้อมูลที่สอดคล้องกับ พ.ร.บ.ฯ และปลูกฝังผู้เรียน	15/18

คำให้สัมภาษณ์ที่สะท้อนสภาพปัญหาชัดเจน ได้แก่ “ครูส่วนใหญ่ใช้ตามกระแสแต่ไม่เข้าใจหลักการและข้อจำกัด” (ด้านที่ 1) “อยากพัฒนาด้วยการฝึกทำจริงและมีโค้ชช่วย” (ด้านที่ 2) “ข้อมูลกระจัดกระจายและครูตีความผลไม่เป็น” (ด้านที่ 3) “อยากได้ต้นแบบแผนการสอนที่ใช้ AI” (ด้านที่ 4) และ “ควรวางนโยบายและแนวปฏิบัติระดับองค์กร” (ด้านที่ 5) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูลโดยเปรียบเทียบมุมมองของผู้ให้ข้อมูลทั้งสามกลุ่ม พบความสอดคล้องในประเด็นหลัก กล่าวคือ ทุกกลุ่มเห็นตรงกันว่าทักษะการประเมินและวิเคราะห์ข้อมูลด้วย AI และการออกแบบและจัดการเรียนรู้ด้วย AI เป็นความต้องการจำเป็นสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับผลค่า $PNI_{modified}$ ในระยะที่ 1 อย่างไรก็ตามแต่ละกลุ่มมีจุดเน้นต่างกัน โดยผู้บริหารเน้นนโยบาย งบประมาณ และภาวะผู้นำ ครูเน้นการปฏิบัติจริง เวลา และอุปกรณ์ ส่วนศึกษานิเทศก์เน้นการพัฒนาเชิงระบบและการลดความเหลื่อมล้ำระหว่างโรงเรียน จากนั้นผู้วิจัยสังเคราะห์เป็นแนวทางการพัฒนาเชิงระบบ 6 ประการ ปรากฏดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แนวทางการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ของผู้บริหารและครู

ประเด็นหลัก	รายละเอียดแนวทางการพัฒนา
1. นโยบายและภาวะผู้นำ	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดนโยบายและวิสัยทัศน์ด้าน AI ให้ชัดเจน จัดทำแผนพัฒนาอย่างเป็นระบบ พร้อมสนับสนุนงบประมาณและเวลาอย่างต่อเนื่อง โดยผู้บริหารเป็นแบบอย่างในการใช้ AI
2. การพัฒนาแบบเป็นระดับขั้น	ออกแบบหลักสูตรการพัฒนาเป็นลำดับขั้น ตั้งแต่ระดับพื้นฐาน ระดับประยุกต์ ถึงระดับขั้นสูง ให้สอดคล้องกับความพร้อมของบุคลากรแต่ละกลุ่ม โดยใช้กรณีตัวอย่างจากการปฏิบัติงานจริง

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ประเด็นหลัก	รายละเอียดแนวทางการพัฒนา
3. การเรียนรู้จากการปฏิบัติและพี่เลี้ยง	เน้นการฝึกปฏิบัติจริง จัดทำคลังคำสั่ง (Prompt) และตัวอย่างการใช้งานที่นำไปใช้ได้ทันที โดยมีครูแกนนำเป็นพี่เลี้ยงและโค้ช และอาศัยชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เป็นกลไกขับเคลื่อน
4. ระบบข้อมูลและโครงสร้างพื้นฐาน	วางระบบฐานข้อมูลผู้เรียน จัดสรรอุปกรณ์ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต และบัญชีการใช้งานให้ทั่วถึงและเป็นธรรม เพื่อรองรับการวิเคราะห์ข้อมูลและการใช้เครื่องมือ AI
5. การนิเทศ ติดตาม และสะท้อนผล	ฝ่ายวิชาการและศึกษานิเทศก์นิเทศ ติดตาม และสะท้อนผลการใช้ AI อย่างต่อเนื่อง โดยใช้การนิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน เพื่อสนับสนุนการนำไปใช้จริงอย่างยั่งยืน
6. จริยธรรมและธรรมาภิบาลข้อมูล	จัดทำแนวปฏิบัติการใช้ AI ที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 สร้างความตระหนักผ่านกรณีศึกษา และปลูกฝังการใช้ AI อย่างรับผิดชอบทั้งในกลุ่มครูและผู้เรียน

3. การนำแนวทางการพัฒนาไปใช้งาน

เพื่อให้แนวทางทั้ง 6 ประการเกิดผลในทางปฏิบัติ ผู้วิจัยสังเคราะห์ขั้นตอนการนำไปใช้เป็น 3 ระยะ ตามลำดับความเร่งด่วนที่ได้จากค่า $PNI_{modified}$ ดังนี้

ระยะที่ 1 วางรากฐานและเร่งแก้จุดวิกฤต องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประกาศนโยบายและแผนพัฒนาทักษะ AI ระดับจังหวัด แต่งตั้งคณะทำงานร่วมระหว่าง อปท. กับสถานศึกษา 26 แห่ง ประเมินระดับทักษะรายบุคคลเพื่อจัดกลุ่มตามความพร้อม 3 ระดับ จัดอบรมเชิงปฏิบัติการเร่งด่วนสองด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ การวิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียนด้วย AI และการออกแบบการเรียนรู้ด้วย AI พร้อมประกาศแนวปฏิบัติการใช้ AI และธรรมาภิบาลข้อมูลของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ก่อนเริ่มใช้ข้อมูลผู้เรียน

ระยะที่ 2 ขยายผลผ่านการปฏิบัติจริง คัดเลือกครูแกนนำโรงเรียนละ 1–2 คนเป็นพี่เลี้ยง/โค้ช จัดทำคลังคำสั่ง (Prompt) และคลังตัวอย่างการใช้งานระดับจังหวัดที่บุคลากรเข้าถึงร่วมกัน พัฒนาต้นแบบหน่วย/แผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการ AI เข้ากับมาตรฐานและตัวชี้วัดผ่านกลุ่มสาระและ PLC จัดวางระบบฐานข้อมูลผู้เรียนกลางและจัดสรรอุปกรณ์ อินเทอร์เน็ต และบัญชีการใช้งานให้ทั่วถึง โดยจัดสรรทรัพยากรเพิ่มเป็นพิเศษให้โรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาลตำบลเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ

ระยะที่ 3 ยกระดับสู่ความยั่งยืน ฝ่ายวิชาการและศึกษานิเทศก์นิเทศติดตามและสะท้อนผลอย่างต่อเนื่องด้วยการนิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน จัดเวทีแลกเปลี่ยน Best Practice ระดับจังหวัดปีละ 1–2 ครั้ง เชื่อมโยงผลการพัฒนาเข้ากับระบบประเมินผลการปฏิบัติงานและการสร้างแรงจูงใจ และประเมินซ้ำด้วยเครื่องมือชุดเดิมเพื่อเปรียบเทียบค่า $PNI_{modified}$ ก่อน–หลัง เป็นข้อมูลย้อนกลับสำหรับปรับปรุงแผนในรอบถัดไป โดยมีตัวชี้วัดความสำเร็จ เช่น สัดส่วนครูที่นำ AI ไปใช้วิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียนจริง จำนวนแผนการจัดการเรียนรู้ต้นแบบต่อกลุ่ม

สาระ ระดับความครอบคลุมของโครงสร้างพื้นฐาน และการมีแนวปฏิบัติด้านจริยธรรมข้อมูล ที่ใช้จริงในทุกสถานศึกษา

4. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยและการนำไปใช้ให้ความรู้แก่บุคลากร

ผลการวิจัยนี้ให้องค์ความรู้ที่นำไปใช้เป็นเนื้อหาในการให้ความรู้และพัฒนาบุคลากรได้โดยตรง 4 ประการ ประการแรก ชุดสมรรถนะทักษะ AI 5 ด้าน 30 ตัวชี้วัดที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพ (IOC 0.60–1.00 ความเชื่อมั่น 0.98) ซึ่งใช้เป็นกรอบหลักสูตรฐานสมรรถนะและเป็นเครื่องมือประเมินตนเองของผู้บริหารและครูได้ ประการที่สอง ลำดับความเร่งด่วนเชิงประจักษ์ที่ระบุว่าการให้ความรู้ควรจัดน้ำหนักเวลาและงบประมาณไปที่การวิเคราะห์ข้อมูลและการออกแบบการเรียนรู้เป็นลำดับแรก แทนการอบรมความรู้พื้นฐานซ้ำซ้อน ประการที่สาม รูปแบบการให้ความรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ คือ การอบรมเชิงปฏิบัติการระยะสั้นที่ใช้กรณีตัวอย่างจริง เสริมด้วยพี่เลี้ยง/โค้ช คลังคำสั่งและตัวอย่างการใช้งาน และชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ซึ่งมีความถี่การยืนยันจากผู้ให้ข้อมูลสูงถึง 16–17 จาก 18 คน และประการที่สี่ ชุดความรู้ด้านจริยธรรมและธรรมาภิบาลข้อมูลที่ใช้อบรมได้ทันที ครอบคลุมความเป็นส่วนตัว ความปลอดภัยของข้อมูล อคติของ AI การอ้างอิงแหล่งที่มาของเนื้อหาที่สร้างจาก AI และความซื่อสัตย์ทางวิชาการ ทั้งนี้ องค์ความรู้ดังกล่าวสามารถเผยแพร่ในรูปคู่มือการพัฒนาทักษะ AI ระดับจังหวัด เอกสารประกอบการอบรม และเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดจากงานวิจัยไปสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการวิจัยที่พบว่าทักษะการประเมินและวิเคราะห์ข้อมูลด้วย AI มีความต้องการจำเป็นสูงสุด ($PNI_{modified}$ = 0.55) สอดคล้องกับรายงานของ OECD (2023) ที่พบว่าครูส่วนใหญ่ใช้ AI เพื่อเตรียมการสอนและสรุปเนื้อหามากกว่าการวิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียน และสอดคล้องกับงานวิจัยในประเทศไทยหลายเรื่อง กล่าวคือ ทีปพิพัฒน์ สันตะวัน (2568) พบว่าความต้องการจำเป็นสูงสุดของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาอยู่ในระดับการประเมินและสร้างสรรค์ปัญญาประดิษฐ์ ($PNI_{modified}$ = 0.57) ซึ่งเป็นระดับที่สูงกว่าการใช้และประยุกต์ใช้พื้นฐาน รองลงมาคือระดับจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ เช่นเดียวกับ ธนกฤต วิริยะจิตต์ สมเกียรติ ตุ่นแก้ว และประเวศ เวชชะ (2568) ที่พบว่าสมรรถนะด้านการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงเพื่อการศึกษาเป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดของครู และ กฤษฎา พลอยศรี และคณะ (2568) ที่พบว่าบุคลากรร้อยละ 20 ยังไม่เคยใช้ AI เนื่องจากขาดความรู้และทักษะการใช้งาน ผลดังกล่าวยังอธิบายได้ด้วยแนวคิดการรู้เท่าทันปัญญาประดิษฐ์ (AI Literacy) และสมรรถนะดิจิทัล (Digital Competency) ซึ่งจัดว่าทักษะการตีความและใช้ข้อมูลเป็นสมรรถนะขั้นสูงที่พัฒนาได้ยากกว่าความรู้พื้นฐาน จึงปรากฏเป็นความต้องการจำเป็นในลำดับต้น ขณะที่ด้านความรู้ความเข้าใจพื้นฐานมีความต้องการจำเป็นต่ำสุด (0.31) เนื่องจากเป็นทักษะที่บุคลากรเริ่มมีพื้นฐานอยู่บ้างแล้ว

นอกจากนี้ การที่ค่าเฉลี่ยสภาพที่เป็นอยู่ของทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่สภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน สะท้อนว่าผู้บริหารและครูตระหนักถึงความสำคัญของทักษะการใช้ AI ในระดับสูง แต่การนำไปปฏิบัติจริงยังมีอยู่อย่างจำกัด สอดคล้องกับ วิโรจน์ สารรัตนะ และคณะ (2564) ที่ชี้ว่าผู้บริหารสถานศึกษาในประเทศไทยยังขาดความรู้และทักษะในการประยุกต์ใช้ AI ในการบริหารงาน การจัดลำดับความต้องการจำเป็นด้วยเทคนิค $PNI_{modified}$ (สุวิมล ว่องวาณิช, 2558) จึงช่วยชี้ชัดว่าด้านการประเมินและวิเคราะห์ข้อมูลและด้านการ

ออกแบบและจัดการเรียนรู้ด้วย AI เป็นด้านที่มีช่องว่างกว้างที่สุดและควรเร่งพัฒนาเป็นลำดับแรก ซึ่งสอดคล้องกับผลเชิงคุณภาพที่ผู้ให้ข้อมูล 16–17 จาก 18 คนสะท้อนตรงกันว่าการใช้ AI วิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียนยังเกิดขึ้นน้อยมากในทางปฏิบัติ และการบูรณาการ AI เข้ากับหลักสูตรยังไม่เป็นระบบ การให้ความสำคัญกับทักษะขั้นสูงทั้งสองด้านนี้จึงเป็นการลงทุนที่ตรงจุดต่อการยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 แนวทางการพัฒนาที่สังเคราะห์ได้สอดคล้องกับกรอบสมรรถนะครูด้าน AI ของ UNESCO (2024) ที่เสนอการพัฒนาแบบเป็นระดับขั้นและการมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง โดยเฉพาะองค์ประกอบการพัฒนาแบบเป็นระดับขั้นและการเรียนรู้จากการปฏิบัติผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ ชัยณรงค์ พ่อทอง (2568) ที่ระบุว่าภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ขาดไม่ได้ และผู้บริหารต้องส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพครูผ่านการอบรม การสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และการสนับสนุนให้ครูทดลองใช้ AI อย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกับ สิริภา สงคราม (2568) ที่เสนอให้ผู้บริหารกำหนดนโยบายและแนวทางเชิงยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนพร้อมจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นระบบ สุปรียา คำโมนะ พูนชัย ยาวิราช และประเวศ เวชชะ (2568) ที่เสนอกลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพครูผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการและการบูรณาการ AI ในกระบวนการเรียนรู้ และ ปาณิศา ปาระมี ประเวศ เวชชะ และไพรภ รัตนชูวงศ์ (2567) ที่เน้นการพัฒนาโครงสร้างการฝึกอบรมที่นำ AI เข้าสู่การสอนพร้อมส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างครูและบุคลากร ส่วนองค์ประกอบด้านระบบข้อมูลและโครงสร้างพื้นฐานสอดคล้องกับข้อเสนอของ ณัฐกานต์ พึ่งกุศล (2568) ที่ระบุว่าภาครัฐและสถานศึกษาควรลงทุนในเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ระบบคลาวด์ และแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อรองรับการใช้ AI นอกจากนี้การเน้นเงื่อนไขด้านการยอมรับเทคโนโลยีของบุคลากร เช่น การรับรู้ประโยชน์และความง่ายในการใช้งาน ยังสอดคล้องกับตัวแบบการยอมรับเทคโนโลยี (Technology Acceptance Model) (Davis, 1989) ที่อธิบายว่าทัศนคติและการสนับสนุนเชิงระบบเป็นปัจจัยสำคัญต่อการนำเทคโนโลยีไปใช้จริง

สำหรับองค์ประกอบด้านจริยธรรมและธรรมาภิบาลข้อมูล สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ (2568) และกรอบจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ 7 หลักการที่ นวรัตน์ ไวชมภู (2568) เสนอไว้ ได้แก่ ความเป็นส่วนตัว ความปลอดภัย ความเป็นธรรม ความโปร่งใสและอธิบายได้ ความรับผิดชอบ ความไว้วางใจ และการมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง รวมทั้งข้อเสนอของ พระมหาวชิรวิชญ์ วชิรเมธี พระครูปลัดประวิทย์ วรธมฺโม และอาคม มากมีทรัพย์ (2568) ที่ย้ำว่าการบูรณาการ AI ในการบริหารการศึกษาต้องดำเนินไปพร้อมกับการกำหนดนโยบายที่รอบด้านและการกำหนดขอบเขตการใช้งานเพื่อป้องกันความเสี่ยงด้านข้อมูล ผลการตรวจสอบสามเส้าที่พบว่าผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่มมีจุดเน้นแตกต่างกัน โดยผู้บริหารเน้นนโยบาย งบประมาณ และภาวะผู้นำ ครูเน้นการฝึกปฏิบัติจริง เวลา และอุปกรณ์ ส่วนศึกษานิเทศก์เน้นการพัฒนาเชิงระบบและการลดความเหลื่อมล้ำระหว่างโรงเรียน สะท้อนว่าการพัฒนาทักษะการใช้ AI ให้เกิดผลอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการขับเคลื่อนหลายระดับไปพร้อมกัน องค์ประกอบเชิงระบบทั้ง 6 ประการที่สังเคราะห์ได้จึงไม่ควรดำเนินการแบบแยกส่วน หากแต่ต้องเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

สรุปผลการวิจัย

1. ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ของผู้บริหารและครูโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดแพร่ ซึ่งเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 215 คนจากประชากร 376 คนใน 26

โรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับสูง ($PNI_{modified}$ = 0.41) โดยด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุดคือ ทักษะการประเมินและวิเคราะห์ข้อมูลด้วย AI (0.55) รองลงมาคือ ทักษะการออกแบบและจัดการเรียนรู้ด้วย AI (0.50)

2. แนวทางการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ของผู้บริหารและครู สังเคราะห์ได้เป็นองค์ประกอบเชิงระบบ 6 ประการ ได้แก่ นโยบายและภาวะผู้นำ การพัฒนาแบบเป็นระดับขั้น การเรียนรู้จากการปฏิบัติและพี่เลี้ยง ระบบข้อมูลและโครงสร้างพื้นฐาน การนิเทศติดตามและสะท้อนผล และจริยธรรมและธรรมาภิบาลข้อมูล พร้อมแผนการนำไปใช้ 3 ระยะ โดยควรเร่งพัฒนาด้านการวิเคราะห์ข้อมูลและการออกแบบการเรียนรู้เป็นลำดับแรก

3. ข้อเสนอแนะ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาควรกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาทักษะ AI ระดับจังหวัด โดยลงทุนที่ทักษะการวิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียนและการออกแบบการเรียนรู้เป็นลำดับแรก จัดการพัฒนาแบบเป็นระดับขั้นด้วยการอบรมเชิงปฏิบัติการจากกรณีจริง ระบบพี่เลี้ยง/โค้ช และ PLC พร้อมจัดทำแนวปฏิบัติการใช้ AI อย่างมีจริยธรรมตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 โดยไม่นำข้อมูลที่ระบุตัวตนผู้เรียนเข้าสู่เครื่องมือ AI สาธารณะ ตรวจสอบความลำเอียงของผลลัพธ์ และคงหลักการให้มนุษย์เป็นผู้ตัดสินใจสุดท้าย ทั้งนี้ การวิจัยครั้งต่อไปควรทดลองใช้แนวทางทั้ง 6 ประการในสถานศึกษานำร่องแล้วประเมินค่า $PNI_{modified}$ ก่อน–หลัง เพื่อยืนยันประสิทธิผลของแนวทาง

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ เรื่อง แนวทางการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ของผู้บริหารและครูโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดแพร่ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาจากอาจารย์ที่ปรึกษาและคณาจารย์สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ที่ให้คำปรึกษาและ ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ตลอดการศึกษา ขอขอบพระคุณผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งครอบครัวที่ให้กำลังใจและสนับสนุนด้วยดีเสมอมา

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2568). *นโยบายและจุดเน้นการจัดการศึกษา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568–2569*. กระทรวงศึกษาธิการ.

ธนกฤต วิริยะจิตต์, สมเกียรติ ตุ่นแก้ว, และประเวศ เวชชะ. (2568). นวัตกรรมการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาสมรรถนะทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษาของครูในยุคปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence Era) โรงเรียนอนุบาลแม่ฟ้าหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3. *PANYAPAT Journal of Applied Education, 3*(3), 103–116.

นวรัตน์ ไวชมภู. (2568). AI ETHICS: จริยธรรมปัญญาประดิษฐ์สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, 8*(5), 887–898.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สุวีริยาสาส์น.

ปาณิศา ปาระมี, ประเวศ เวชชะ, และไพรภ รัตนชูวงศ์. (2567). แนวทางการบริหารจัดการเชิงรุกเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ให้รองรับการเปลี่ยนแปลงของยุค

ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence Era). *วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย, 6*(4), 418–434.

พระมหาวชิรวิชญ์ วชิรเมธี (คามพินิจ), พระครูปลัดประวิทย์ วรธมฺโม (ทรัพย์อุไรรัตน์), และอาคม มากมีทรัพย์. (2568). AI กับความจำเป็นในการบริหารการศึกษา. *วารสารสังคมพัฒนศาสตร์, 8*(9), 341–353.

พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562. (2562, 27 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 136 ตอนที่ 69 ก, น. 52–95.

สุวิมล ว่องวาณิช. (2558). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น* (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS Quarterly, 13*(3), 319–340. https://doi.org/10.2307/249008

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607–610.

Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H. (1994). *Psychometric theory* (3rd ed.). McGraw-Hill.

OECD. (2023). *OECD digital education outlook 2023: Towards an effective digital education ecosystem*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/c74f03de-en

UNESCO. (2024). *AI competency framework for teachers*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

ทัศนคติและพฤติกรรมทางการเงินที่ส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด จังหวัดอุตรดิตถ์

Financial attitudes and behaviors affecting the debt repayment ability of members of Muang Laplae Agricultural Cooperative Limited, Uttaradit Province

ณรงค์ วันแว่น[1*] ภาศิริ เขตปิยรัตน์[2] และ เฉวียง วงค์จินดา[3]

Narong Vanwan [1*], Pasiri Khetpiyarat [2], Chawiang Wongjinda [3]

[1*,2] หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต [3]หลักสูตรบัญชีมหาบัณฑิต

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

[1*,2] Master of Business Administration Program, [3] Master of Accountancy Program

Faculty of Management Sciences, Uttaradit Rajabhat University

Corresponding author's e-mail: nwanwaen8@gmail.com[1]

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับความสำคัญของทัศนคติ พฤติกรรมทางการเงิน และความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด และศึกษาทัศนคติและพฤติกรรมทางการเงินที่ส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด ประชากรคือ สมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด ที่ทำธุรกรรมทางด้านการเงินกับสหกรณ์ จำนวนทั้งสิ้น 7,499 คน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 380 ราย ใช้วิธีสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัยพบว่า ระดับความสำคัญของทัศนคติภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านความเข้าใจ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ด้านพฤติกรรมทางการเงินภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านด้านการออม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด และด้านความสามารถในการชำระหนี้ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ภาวะเศรษฐกิจที่ซบเซามีผลกระทบต่อความสามารถในการชำระหนี้ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ทัศนคติด้านความรู้สึก ด้านความเข้าใจ และด้านพฤติกรรม ส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์ความสามารถในการชำระหนี้ ได้ร้อยละ 64.9 ส่วนพฤติกรรมทางการเงิน ด้านรายจ่าย ด้านการออม และด้านรายได้ ส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์ความสามารถในการชำระหนี้ ได้ร้อยละ 81.4

คำสำคัญ: ทัศนคติ, พฤติกรรมทางการเงิน, ความสามารถในการชำระหนี้, สหกรณ์การเกษตร

Abstract

This research aimed to examine the level of importance of attitudes, financial behaviors, and debt repayment ability of members of Muang Laplae Agricultural Cooperative Limited, as

well as to investigate the effects of attitudes and financial behaviors on the debt repayment ability of the cooperative members. The population consisted of 7,499 members of Muang Laplae Agricultural Cooperative Limited who conducted financial transactions with the cooperative. A multi-stage sampling method was employed to select a sample of 380 respondents. The research instrument was a questionnaire. The statistical methods used for data analysis included frequency, percentage, mean, standard deviation, and multiple regression analysis.

The findings revealed that the overall level of attitudes was at a high level. When considering each dimension, the highest level was found in understanding. Similarly, the overall level of financial behavior was also at a high level. When examined by dimension, savings ranked the highest. The overall level of debt repayment ability was also at a high level. When examined by dimension, economic downturns have an impact on debt repayment ability was high level. The hypothesis testing results indicated that attitudes in terms of feelings, understanding, and behavior significantly affected debt repayment ability at the 0.05 level, explaining 64.9% of the variance. Furthermore, financial behaviors in terms of expenditures, savings, and income significantly influenced debt repayment ability at the 0.05 level, explaining 81.4% of the variance.

Keywords: Attitudes, Financial Behavior, Debt Repayment Ability, Agricultural Cooperative

ความสำคัญของปัญหาการวิจัย

ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่สะสมมาอย่างยาวนาน ที่ส่งผลให้เกษตรกรไทยมีหนี้สินเฉลี่ยมากถึงกว่า 450,000 บาทต่อครัวเรือน และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และเมื่อเปรียบเทียบปริมาณหนี้กับรายได้และสินทรัพย์ พบว่า ร้อยละ 57 ของหนี้สินของเกษตรกรไทยสูงเกินศักยภาพในการชำระทำให้มีหนี้ที่คงค้างจำนวนมาก (ธนาคารแห่งประเทศไทย, ออนไลน์: 2567) ทำให้เกิดคำถามสำคัญ คือ จะเกิดอะไรขึ้นหากเกษตรกรยังไม่มีแนวทางแก้ไขที่ดีกว่าที่เป็นอยู่เดิม อีกทั้งจากผลการศึกษาข้อมูลสินเชื่อรายสัญญาจากเครดิตบูโรกว่า 5 ปีของเกษตรกรกว่า 3.5 ล้านคน ทั่วประเทศที่มีสินเชื่อที่เป็นหนี้สินระยะยาว ซึ่งมีข้อมูลเป็นข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการชำระหนี้ตลอด 5 ปีของกลุ่มนี้แสดงให้เห็นว่า มีเกษตรกรเพียงร้อยละ 28 ที่สามารถจ่ายตัดต้นการชำระหนี้เงินได้ แต่อีกร้อยละ 56 กำลังพยุงปัญหาหนี้ โดยการชำระหนี้คืนเพียงเล็กน้อยตลอดมา และร้อยละ 16 ไม่สามารถชำระหนี้ได้เลย ดังนั้น จากข้อมูลข้างต้นชี้ให้เห็นว่าเกษตรกรเป็นหนี้เรื้อรังที่มีแนวโน้มที่ไม่สามารถชำระหนี้สินได้ หรือที่ในต่างประเทศเรียกว่าหนี้เรื้อรัง (สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป่วย อึ้งภากรณ์, 2566) และหนี้สินต่าง ๆ เหล่านี้ของเกษตรกรเกินครึ่งมีแนวโน้มต้องส่งต่อหนี้ไปสู่รุ่นลูกหลาน ทำให้สถานการณ์หนี้และพฤติกรรมการชำระหนี้ของเกษตรยังคงเป็นปัญหาสำคัญในภาคเศรษฐกิจ ซึ่งอาจเกิดจากสาเหตุปัญหาความสามารถในการชำระหนี้เนื่องจากโครงสร้างหนี้ในปัจจุบันเกิดศักยภาพในการชำระไปตัดเงินต้น หรือปัญหาด้านวินัยและแรงจูงใจในการชำระหนี้ (TNN Online, 2566)

งานวิจัยหลายชิ้นชี้ให้เห็นถึงสาเหตุของปัญหาหนี้ค้างชำระซึ่งไม่ได้เกิดจากภาวะทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากพฤติกรรมทางการเงินและทัศนคติของเกษตรกรเอง โดยกานต์พิชชา กองคนขวา (2561) พบว่า

เกษตรกรที่มีการกู้ยืมเงินมากกว่า 1 สัญญา ส่งผลให้ความสามารถในการชำระหนี้ลดลง และมีจำนวนค่าใช้จ่ายที่มากกว่าภาระหนี้ที่ต้องชำระ อีกทั้งขาดทักษะทางการเงิน จึงมีโอกาสค้างชำระหนี้สูงกว่ากลุ่มอื่น สอดคล้องกับ สุทธิรัตน์ พันนัทธี และ วิจิตต์ศรี สงวนวงศ์ (2564) พบว่า ทัศนคติ และค่านิยมทางสังคม เช่น การสร้างภาพลักษณ์ผ่านการบริโภค ประกอบกับการขาดความรู้ในมี การบริหาร รายรับและรายจ่าย มีผลต่อการก่อหนี้เพิ่มขึ้น อีกทั้ง ผานิตย์ แสวงหาสินทรัพย์ และวรชัย สิงหฤกษ์ (2564) สนับสนุนว่าพฤติกรรมทางการเงินในด้านการชำระหนี้สินมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการเกิดหนี้ค้างชำระ โดยเฉพาะในกลุ่มที่ขาดความรู้ทางการเงิน และขาดความสามารถในการบริหารจัดการหนี้

สหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด เป็นสถาบันการเงินชุมชนที่ให้บริการสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำแก่เกษตรกร ทำหน้าที่ในให้บริการแก่สมาชิก โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกดำเนินกิจการร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ไขความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพของสมาชิก ช่วยยกฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีขึ้น และช่วยเหลือส่วนรวมโดยใช้หลักคุณธรรม จริยธรรมอันดีงามตามพื้นฐานของมนุษย์ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกและส่วนรวมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ ของสหกรณ์ (สหกรณ์การเกษตร, 2565) และที่ได้เล็งเห็นถึงความจำเป็นที่ต้องเข้าถึงผู้ใช้บริการเพื่อตอบสนองและแก้ปัญหาให้กับสมาชิกในด้านเกษตรกรรม เพื่อให้สมาชิกกินดีอยู่ดี ซึ่งเป็นการรับผิดชอบต่อสังคมอีกช่องทางหนึ่ง ปัจจุบันสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด มีทั้งหมด 5 สาขา เขตพื้นที่ 8 ตำบลในอำเภอลับแล ได้แก่ สาขาสำนักงานใหญ่ สาขาไผ่ล้อม สาขาหัวดง สาขาตลิ่งต่ำ และสาขาชัยจุมพล โดยโครงสร้างการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด แบ่งออกเป็น 7 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายสินเชื่อ ฝ่ายบัญชี ฝ่ายการเงิน ฝ่ายบริหารงานทั่วไป ฝ่ายจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ฝ่ายโรงสี และฝ่ายส่งเสริมการผลิตและรวบรวมข้าว โดยหนึ่งในธุรกิจสำคัญของสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด คือ ธุรกิจสินเชื่อทำหน้าที่จัดหาเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำมาให้สมาชิกกู้เพื่อลงทุนทำการเกษตร โดยพิจารณาจากแผนการดำเนินการหรือแผนการใช้เงินกู้ประกอบในการให้เงินกู้ เช่น เพื่อนำไปซื้อวัสดุการเกษตร ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในครอบครัว เพื่อนำไปบุกเบิกปรับปรุงที่ดิน ซื้อที่ดินทำการเกษตร หรือปัจจัยการเกษตรต่างๆ ที่สมาชิกต้องการ มีจุดประสงค์เพื่อให้เกษตรกรมีเงินหมุนเวียนในการดำเนินธุรกิจ เป็นการเพิ่มสภาพคล่องทางการเงิน ให้สามารถนำไปลงทุนทางการเกษตรเพิ่มเติมได้ เพื่อเป็นเงินสำรองสำหรับการดำเนินงานทางการเกษตร และช่วยเหลือให้สภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกรทุกคนมีชีวิตที่ดีขึ้น (สหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด, 2566) จากข้อมูลปีบัญชี 2564-2566 เกี่ยวกับอัตราการเกิดหนี้ค้างชำระของสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด พบว่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี จะเห็นได้ว่าจากปีบัญชี 2564-2566 สหกรณ์การเกษตรเมืองลับแลจำกัด มีต้นเงินค้างชำระเพิ่มมากถึง 111,137,057.20 บาท และดอกเบี้ยค้างชำระเพิ่มขึ้นมากถึง 37,633,535.44 บาท (สหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด, 2566) สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกที่รุนแรงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น แม้จะมีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกรในบริบทต่าง ๆ แต่งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นศึกษาปัจจัยเชิงโครงสร้าง เช่น รายได้ ภาระหนี้สิน หรือ เงื่อนไขสินเชื่อ แต่ยังขาดการศึกษาที่วิเคราะห์อิทธิพลร่วมกันของทัศนคติ และพฤติกรรมทางการเงินที่ส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ในบริบทสหกรณ์การเกษตรฯ

จากสถานการณ์ดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษา ทัศนคติและพฤติกรรมทางการเงินที่ส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการชำระหนี้ของสมาชิกตามสภาพความเป็นจริง และสามารถนำข้อมูลที่ได้ ไปใช้ในการวางแผนหากลยุทธ์

ใหม่ๆ เพื่อป้องกันและพัฒนาธุรกิจสหกรณ์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความสำคัญของทัศนคติ พฤติกรรมทางการเงิน และความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด

2. เพื่อศึกษาทัศนคติและพฤติกรรมทางการเงินที่ส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ ทัศนคติ พฤติกรรมทางการเงิน และความสามารถในการชำระหนี้ โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ

ทัศนคติ ตามแนวคิดจิตวิทยาสังคม เป็นการประเมินบุคคลต่อสิ่งเร้าที่เข้ามากระทบในเชิงบวกและลบ ซึ่งนำไปสู่แนวโน้มในการแสดงพฤติกรรม โดยแนวคิดของ Zimbardo, Ebbesen, and Maslach (1969) ได้เสนอว่า ทัศนคติ มี 3 องค์ประกอบ ประกอบด้วย องค์ประกอบด้านความเข้าใจ (Cognitive Component) เป็นความรู้ความเข้าใจหรือความเชื่อของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้า บุคคลจะมีความเข้าในต่อสิ่งเร้าได้มากหรือน้อยเพียงใด อาจมีผลมาจากความรู้ สติปัญญา ความเชื่อของบุคคลแต่ละคน องค์ประกอบด้านความรู้สึกหรืออารมณ์ (Affective Component) เป็นเรื่องของความรู้สึกหรืออารมณ์ของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้าต่างๆ ซึ่งเป็นการประเมินสิ่งต่างๆ ว่าดี เลว ต้องการ ไม่ต้องการ ชอบ ไม่ชอบ เฉยๆ ความรู้สึกดังกล่าวที่บุคคลแสดงออกมาอาจมีปฏิกิริยาตอบโต้ สนับสนุนหรือขัดขวาง องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavior Component) เป็นแนวโน้มเอียงของบุคคลที่จะประพฤติและปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ เป็นการตอบสนองต่อสิ่งเร้า เป็นการแสดงออกของแต่ละคนในเรื่องต่างๆ ซึ่งอาจมีความแตกต่างกัน เป็นผลมาจากความคิด ความเชื่อ ความรู้สึกของบุคคลดังกล่าวต่อสิ่งเร้าเหล่านั้น ซึ่งมีการนำไปประยุกต์ใช้ในงานวิจัยด้านการเงินและสินเชื่ออย่างกว้าวขวาง (นิติพล ภูตะโชติ, 2562; Schiffman et al., 2007) ทั้งนี้องค์ประกอบทั้งสามจะมีความเชื่อมโยงกับพฤติกรรมที่แสดงออกของแต่ละบุคคล

แนวคิดพฤติกรรมทางการเงิน

พฤติกรรมทางการเงิน หมายถึง การกระทำของบุคคลเกี่ยวกับการเงินส่วนบุคคล และการตัดสินใจทางด้านการเงินของบุคคลในการใช้จ่าย และการออม (อรรถพล จรจันทร์, 2564; นวรัตน์ เจริญสุข, 2559) โดยแบ่งองค์ประกอบของพฤติกรรมทางการเงิน เป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านรายได้ (Income) ได้แก่ เงินเดือน ค่าจ้าง คอมมิชชั่น โบนัส ค่าเช่าดอกเบี้ย และเงินสด เป็นต้น ด้านรายจ่าย (Expense) ประกอบด้วย 1) ค่าใช้จ่ายคงที่ ได้แก่ ภาษี ค่าเช่า ค่าผ่อนบ้าน ผ่อนรถยนต์ ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าสาธารณูปโภค เงินชำระคืน บัตรเครดิตและสินเชื่อ และค่าประกัน เป็นต้น 2) ค่าใช้จ่ายผันแปร ได้แก่ ค่าเดินทาง ค่าอาหาร ค่าเสื้อผ้า ค่าเครื่องใช้และค่าเบ็ดเตล็ด เป็นต้น และด้านการออม การออม (Saving) ขั้นต่ำควรเป็น 10% ของรายรับทุกประเภทรวมกัน หรือตามหลักที่ถูกต้อง เงินออมนี้จะต้องเป็น 10% ของรายได้ก่อนหักภาษี

แนวคิดความสามารถในการชำระหนี้

ความสามารถในการชำระหนี้ หมายถึง ศักยภาพของผู้กู้ในการชำระคืนเงินต้นพร้อมดอกเบี้ยตาม

ระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งสะท้อนถึงความมั่นคงทางการเงินและการบริหารกระแสเงินสด (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2567) และความสามารถในการชำระหนี้ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการพิจารณาสินเชื่อ รวมถึงความมั่นคงของรายได้ที่จะนำมาชำระหนี้ในอนาคตความสามารถในการชำระหนี้ (Capacity) สามารถพิจารณาได้จาก วงเงินกู้ที่นายทะเบียนสหกรณ์เห็นชอบ จำนวนเงินที่สหกรณ์ผู้กู้สามารถก่อหนี้เพิ่มเติมได้ วงเงินกู้ยืม/ยอดหนี้ของผู้กู้ กระแสเงินสดจากการดำเนินงาน ผลการดำเนินธุรกิจที่ผ่านมาและความสามารถในการทำกำไร ลักษณะและขนาดของธุรกิจ นโยบายการบริหาร วิสัยทัศน์ เป้าหมายการดำเนินงานของสหกรณ์ ศักยภาพในการแข่งขันทางธุรกิจ กรอบการบริหารสินเชื่อตามหลัก 5C (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2567) เพื่อนำมาศึกษาความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด ประกอบด้วย Character (คุณสมบัติของผู้ขอสินเชื่อ) ได้แก่ ประวัติการชำระหนี้ ความซื่อสัตย์ Capacity (ความสามารถในการชำระหนี้สิน) ได้แก่ รายได้จากการประกอบอาชีพ ค่าใช้จ่าย และภาระหนี้ Capital (ฐานะทางการเงิน) ได้แก่ รายได้สุทธิ ภาระหนี้สินที่มีอยู่เดิม Collateral (หลักประกัน) ได้แก่ การตรวจสอบหลักทรัพย์หรือบุคคลค้ำประกัน และ Condition (เงื่อนไขและภาวะแวดล้อม) ได้แก่ นโยบายภาครัฐ ภัยพิบัติต่าง ๆ

กรอบแนวคิดของการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการทบทวนวรรณกรรม สามารถสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่องทัศนคติและพฤติกรรมทางการเงินที่ส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้ดังนี้

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ 1) ทัศนคติ ประกอบด้วย ด้านความเข้าใจ ด้านความรู้สึก และด้านพฤติกรรม และ 2) พฤติกรรมทางการเงิน ประกอบด้วย รายได้ รายจ่าย และการออม

ตัวแปรตาม ได้แก่ ความสามารถในการชำระหนี้

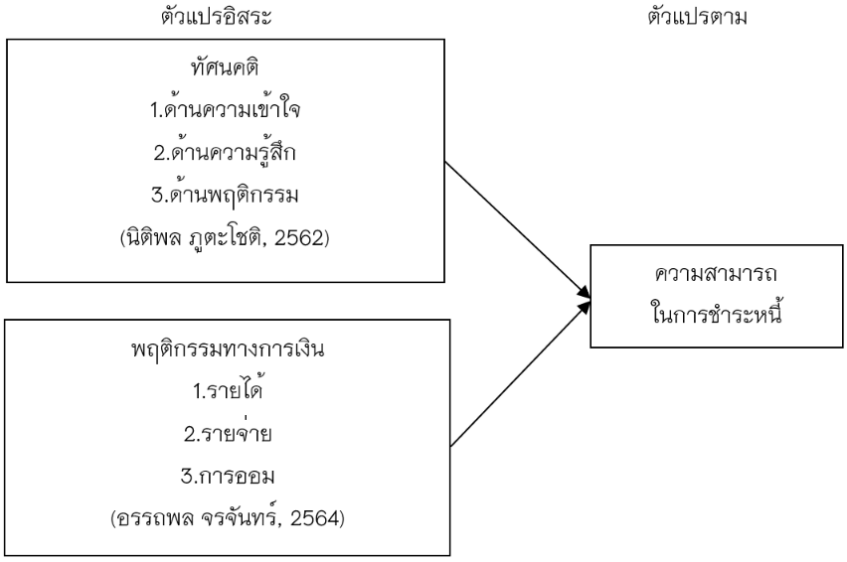

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด ที่ทำธุรกรรมทางด้านการเงินกับสหกรณ์ปีบัญชี 2567 ที่มีจำนวนสมาชิกทั้งสิ้น 7,499 คน (ไม่รวมสมาชิกสมทบ เนื่องจากสมาชิกสมทบไม่สามารถกู้เงินได้) (สหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด, 2567) กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรคำนวณขนาดตัวอย่างของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ค่าความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง 380 คน ด้วยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 4 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นข้อคำถามแบบมีคำตอบให้เลือก 2 ข้อขึ้นไป ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติ ประกอบด้วย ด้านความเข้าใจ ด้านความรู้สึก และด้านพฤติกรรม ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเงิน ประกอบด้วย รายได้ รายจ่าย และการออม ส่วนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับความสามารถในการชำระหนี้ ประกอบด้วย ความสามารถในการหารายได้ และจำนวนหนี้สินที่มีอยู่ ซึ่งส่วนที่ 2-4 เป็นข้อคำถามแบบมาตรวัดแบบลิเคอร์ท (Likert Scale) 5 ระดับ จัดเป็นการวัดข้อมูลประเภทอันตรภาคชั้น (Interval Scale) และได้นำแบบสอบถามไปทดสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน พิจารณาความเหมาะสม ตรวจสอบความถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการหาค่า IOC (Item Objective Congruence Index) เลือกเฉพาะค่าที่ได้ IOC มากกว่า 0.5 ทั้งนี้ค่าดัชนีความเที่ยงตรงที่มีค่าอยู่ระหว่าง 0.67-1.00 จากนั้นทดลองเก็บรวมรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 ตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง และนำผลที่ได้มาทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยนำมาคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค (Cronbachs' Alpha Coefficient) ผ่านโปรแกรมวิเคราะห์สถิติสำเร็จรูป โดยแบบสอบถามจะต้องมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัคตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไป จึงถือว่ามีความเชื่อมั่นในการนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2563) สำหรับงานวิจัยนี้พบว่าค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค เท่ากับ 0.948

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยตนเองและใช้แบบสอบถามออนไลน์ที่สร้างขึ้นจาก Google form โดยการเก็บข้อมูลจากสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด ซึ่งเก็บข้อมูลจากการแบ่งปันลิงก์ URL และ QR Code ของแบบสอบถามออนไลน์ผ่านช่องทางกลุ่มเฟสบุ๊ค

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาในการหาค่าความถี่และร้อยละ ส่วนที่ 2 ระดับความสำคัญของข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติ ประกอบด้วย ด้านความเข้าใจ ด้านความรู้สึก และด้านพฤติกรรม ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเงิน ประกอบด้วย รายได้ รายจ่าย และการออม ส่วนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับความสามารถในการชำระหนี้ จากนั้นทำการนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางและวิเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วย ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานด้วยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องทัศนคติและพฤติกรรมทางการเงินที่ส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด จังหวัดอุตรดิตถ์ ในส่วนข้อมูลทั่วไปพบว่า ส่วนใหญ่เป็นหญิง อายุ 50 – 59 ปี การศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี อาชีพทำนา เป็นสมาชิกมาเป็นเวลามากกว่า 10 ปี รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 15,001 – 25,000 บาท รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือน 5,000 – 15,000 บาท เงินออมเฉลี่ยต่อเดือนไม่เกิน 5,000 บาท และส่วนใหญ่ใช้บริการสินเชื่อแบบเงินกู้ระยะปานกลาง และสามารถสรุปทัศนคติและพฤติกรรมทางการเงิน ได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ระดับความสำคัญของทัศนคติ พฤติกรรมทางการเงิน และความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด จังหวัดอุตรดิตถ์ ดังตาราง 1-3

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านทัศนคติของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด จังหวัดอุตรดิตถ์

ทัศนคติ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลผล
ด้านความเข้าใจ	4.15	0.51	มาก
ด้านความรู้สึก	3.91	0.74	มาก
ด้านพฤติกรรม	4.04	0.42	มาก
รวม	4.03	0.56	มาก

จากตาราง 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญด้านทัศนคติของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร เมืองลับแล จำกัด จังหวัดอุตรดิตถ์ในภาพรวมระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.03, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.56) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามากที่สุดคือ ด้านความเข้าใจ (ค่าเฉลี่ย= 4.15, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.51) รองลงมาคือ ด้านพฤติกรรม (ค่าเฉลี่ย= 4.04, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.74) และด้านความรู้สึก (ค่าเฉลี่ย= 3.91, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.74)

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านพฤติกรรมทางการเงินของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด จังหวัดอุตรดิตถ์

พฤติกรรมทางการเงิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลผล
ด้านรายได้	3.71	0.60	มาก
ด้านรายจ่าย	4.24	0.66	มาก
ด้านการออม	4.29	0.55	มาก
รวม	4.08	0.60	มาก

จากตาราง 2 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับพฤติกรรมทางการเงินภาพรวมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.08, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.60) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามากที่สุดคือ ด้านการออม (ค่าเฉลี่ย = 4.29, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.55) รองลงมาคือ ด้านรายจ่าย (ค่าเฉลี่ย =4.24, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.66) และด้านรายได้ (ค่าเฉลี่ย = 3.71, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.60)

ตาราง 3 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแลจำกัด จังหวัดอุตรดิตถ์

ความสามารถในการชำระหนี้	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลผล
1. การเข้าใจเงื่อนไขของสหกรณ์อย่างชัดเจนมีผลต่อความสามารถในการชำระหนี้	3.90	0.80	มาก
2. วิกฤตการณ์ทางการเกษตร ได้แก่ ราคาผลผลิตที่ตกต่ำ หรือปัญหาผลิตผลล้นตลาดส่งผลกระทบต่อความสามารถในการชำระหนี้	4.14	0.76	มาก
3. ภัยธรรมชาติต่างๆ ที่เกิดขึ้น มีผลกระทบต่อความสามารถในการชำระหนี้	4.13	0.89	มาก
4. ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว มีผลกระทบต่อความสามารถในการชำระหนี้	4.20	0.77	มาก
5. ปัญหาด้านสุขภาพ มีผลกระทบต่อความสามารถในการชำระหนี้	4.23	0.77	มาก
6. การประสานงานของเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ฯ มีผลกระทบต่อการชำระหนี้	4.24	0.77	มาก
7. ระยะทางระหว่างบ้านกับสหกรณ์ฯ ที่ห่างไกล มีผลกระทบต่อความสามารถในการชำระหนี้	4.26	0.78	มาก
8. ผลกระทบที่เกิดจากภาวะเศรษฐกิจที่ซบเซา มีผลกระทบต่อการชำระหนี้	4.27	0.78	มาก
รวม	4.17	0.69	มาก

จากตาราง 3 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด จังหวัดอุตรดิตถ์ภาพรวมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.17, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.69) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มากที่สุดคือ ผลกระทบที่เกิดจากภาวะเศรษฐกิจที่ซบเซามีผลกระทบต่อการชำระหนี้ (ค่าเฉลี่ย = 4.27, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.78) รองลงมาคือ ระยะทางระหว่างบ้านกับสหกรณ์ฯ ที่ห่างไกล มีผลกระทบต่อความสามารถในการชำระหนี้ (ค่าเฉลี่ย = 4.26, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.78) และการประสานงานของเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ฯ มีผลกระทบต่อการชำระหนี้ (ค่าเฉลี่ย = 4.24, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.77) ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและพฤติกรรมทางการเงินที่ส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด ดังตาราง 4-5

ตาราง 4 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณของทัศนคติส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด ด้วยวิธี Enter

การทดสอบตัวแปรต้นมีความสัมพันธ์กันเอง โดยพิจารณาจากค่า Tolerance ซึ่งทุกตัวมีค่ามากกว่า 0.10 ค่า VIF ของตัวแปรทั้ง 3 ตัว มีค่าเท่ากับ 1.299 1.203 และ 1.110 ตามลำดับ ซึ่งมีค่าน้อยกว่า 10 แสดงว่าตัวแปรอิสระแต่ละตัวมีความสัมพันธ์กันแต่ไม่ก่อให้เกิดปัญหา Multicollinearity

ทัศนคติ	ความสามารถในการชำระหนี้						
	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	p-value	Collinearity Statistics	
	B	SE	Beta			Tolerance	VIF
ค่าคงที่ (Constant)	-.602	.239		-2.514	.012*		
ด้านความเข้าใจ (X_1)	.548	.047	.404	11.599	.000*	.770	1.299
ด้านความรู้สึก (X_2)	.485	.031	.519	15.495	.000*	.831	1.203
ด้านพฤติกรรม (X_3)	.149	.054	.089	2.780	.006*	.901	1.110
SE_{est} = 0.41231, F = 232.149, Adj R^2 = 0.647, R^2 = 0.649, R = 0.806							

*มีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 4 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณรายด้าน พบว่า ทัศนคติ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความเข้าใจ ด้านความรู้สึกและด้านพฤติกรรม มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ 80.6 (R = 0.806) และร่วมกันพยากรณ์ความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกได้ร้อยละ 64.9 (R^2 = 0.649) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 35.1 เกิดจากปัจจัยอื่นๆ โดยมีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์เท่ากับ 0.41231

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรพยากรณ์ พบว่าทัศนคติที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการชำระหนี้ โดยเรียงลำดับตามค่าน้ำหนักอิทธิพล ดังนี้ ด้านความรู้สึก (X_2) ค่า Beta = 0.519 ด้านความเข้าใจ (X_1) ค่า Beta = 0.404 และ ด้านพฤติกรรม (X_3) ค่า Beta = 0.089 สามารถพยากรณ์ความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิก ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยสามารถนำไปเขียนเป็นสมการพยากรณ์ ได้ดังนี้

ซึ่งสามารถเขียนเป็นสมการการถดถอยในรูปแบบค่าคะแนนดิบ ได้ ดังนี้

$$Y = a+bX$$

$$Y = -0.602 + 0.485X_2 + 0.548X_1 + 0.149X_3$$

สามารถเขียนเป็นสมการการถดถอย ในรูปของค่าคะแนนมาตรฐานได้ดังนี้

$$Z = 0.519X_2 + 0.404X_1 + 0.089X_3$$

ตาราง 5 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณของพฤติกรรมทางการเงินส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิก สหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด ด้วยวิธี Enter

การทดสอบตัวแปรต้นมีความสัมพันธ์กันเองโดยพิจารณาจากค่า Tolerance ซึ่งทุกตัวมีค่ามากกว่า 0.10 ค่า VIF ของตัวแปรทั้ง 3 ตัว มีค่าเท่ากับ 1.218 2.531 และ 2.530 ตามลำดับ ซึ่งมีค่าน้อยกว่า 10 แสดงว่าตัวแปรอิสระแต่ละตัวมีความสัมพันธ์กันแต่ไม่ก่อให้เกิดปัญหา Multicollinearity

พฤติกรรมทางการเงิน	ความสามารถในการชำระหนี้						
	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	p-value	Collinearity Statistics	
	B	SE	Beta			Tolerance	VIF
ค่าคงที่ (Constant)	-.694	.130		-5.327	.000		
ด้านรายได้ (X_1)	.270	.028	.234	9.582	.000	.821	1.218
ด้านรายจ่าย (X_2)	.600	.037	.573	16.265	.000	.395	2.531
ด้านการออม (X_3)	.308	.044	.247	7.004	.000	.395	2.530
SE_{est} = 0.29905, F = 554.199, Adj R^2 = 0.814, R^2 = 0.816, R = 0.903							

*มีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 5 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณรายด้านพบว่า พฤติกรรมทางการเงินทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านรายได้ รายจ่าย และด้านการออม มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ 90.3 (R = .903) และร่วมกันพยากรณ์ความสามารถในการชำระหนี้ ของสมาชิกได้ร้อยละ 81.4 (R2 = 0.814) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 18.6 เกิดจากปัจจัยอื่นๆ โดยมีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์เท่ากับ 0.29905

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรพยากรณ์ พบว่าพฤติกรรมทางการเงินที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการชำระหนี้ โดยเรียงลำดับตามค่าน้ำหนักอิทธิพล ดังนี้ ด้านรายจ่าย (X_2) ค่า Beta = 0.573 ด้านการออม (X_3) ค่า Beta = 0.247 และด้านรายได้ (X_1) ค่า Beta = 0.234 สามารถพยากรณ์ความสามารถในการชำระหนี้ ของสมาชิก ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยสามารถนำไปเขียนเป็นสมการพยากรณ์ ได้ดังนี้

ซึ่งสามารถเขียนเป็นสมการการถดถอยในรูปแบบค่าคะแนนดิบ ได้ ดังนี้

$Y = a+bX$

$Y = -0.694 + 0.600X_2 + 0.308X_3 + 0.270X_1$

สามารถเขียนเป็นสมการการถดถอย ในรูปของค่าคะแนนมาตรฐานได้ดังนี้

$Z = 0.573X_2 + 0.247X_3 + 0.234X_1$

การอภิปรายผล

ความสำคัญของทัศนคติ พฤติกรรมทางการเงิน และความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด

ผลการศึกษา พบว่า ทัศนคติของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด จังหวัดอุตรดิตถ์ในภาพรวมมีความสำคัญอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มากที่สุดคือ ด้านความเข้าใจ รองลงมาคือ ด้านพฤติกรรม และด้านความรู้สึก เนื่องจากสมาชิกสหกรณ์ฯ ได้รับการแนะนำเกี่ยวกับการให้บริการทางด้านการเงินของสหกรณ์ฯ จากพนักงาน ทำให้สามารถจัดสรรรายได้เพื่อชำระหนี้ได้อย่างเหมาะสม และผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจในการให้บริการด้านสินเชื่อของเจ้าหน้าที่สหกรณ์ฯ และอยากกลับมาใช้บริการซ้ำอีก สอดคล้องกับงานวิจัยของภูริกา ศรีดาแก้ว (2565) ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ทัศนคติต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการด้านสินเชื่อของสหกรณ์ออมทรัพย์ข้าราชการสังกัดกระทรวงศึกษาธิการสกลนคร จำกัด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

สำหรับการศึกษาพฤติกรรมทางการเงินพบว่าสมาชิกสหกรณ์การเกษตรให้ความสำคัญกับพฤติกรรมทางการเงินภาพรวมในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มากที่สุด คือ ด้านการออม รองลงมาคือ ด้านรายจ่าย และด้านรายได้ เนื่องจากสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเห็นว่าการออมเงินเพื่อประโยชน์ในการใช้เงินยามฉุกเฉิน โดยสามารถจัดสรรการใช้จ่ายเงินและการแบ่งเงินบางส่วนเหลือเพื่อการออมเป็นประจำทุกเดือน รวมถึงยังสามารถวางแผนด้านการใช้จ่ายเงิน และการจดบันทึกรายจ่ายเป็นประจำ นอกจากนี้ ยังมีการประเมินรายได้หลักของตนเองได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และมีการหารายได้เสริมเพิ่มเติมเพื่อให้เพียงพอต่อการชำระหนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ รัชนีกร วงศ์จันทร์ (2561) ที่กล่าวว่า การจัดการทางการเงินมีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดความมั่นคงทางการเงิน ความมั่นคงในการดำเนินชีวิต และการมีอิสรภาพทางการเงินในอนาคต โดยการจัดการทางการเงินสามารถตอบสนองเป้าหมายทางการเงินที่แต่ละบุคคลต้องการได้ อันนำมาซึ่งความมั่นคงของครอบครัว สังคม และประเทศชาติ ซึ่งอรรถพล จรจันทร์ (2564) กล่าวว่า พฤติกรรมทางการเงิน หมายถึง พฤติกรรมการตัดสินใจทางการเงินของบุคคล และการจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย เป็นงบที่อธิบายรายรับและรายจ่ายที่เกิดขึ้นในแต่ละเดือน รวมไปถึงเงินสดคงเหลือ ณ ปลายเดือนของแต่ละเดือน โดยทั่วไปโครงสร้างของงบประมาณรายรับ – รายจ่าย ซึ่งหากสมาชิกสหกรณ์มีการจัดการทางการเงิน และมีพฤติกรรมทางการเงินที่ดี จะทำให้มีความสามารถในการชำระหนี้ได้อย่างเป็นระบบ

การศึกษาความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า ในภาพรวมสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด มีความสามารถในการชำระหนี้ในระดับมาก เนื่องจากผลกระทบที่เกิดจากภาวะเศรษฐกิจที่ซบเซา มีผลกระทบต่อการชำระหนี้ รวมถึงระยะทางระหว่างบ้านกับสหกรณ์ฯ ที่ห่างไกลมีผลกระทบต่อความสามารถในการชำระหนี้ และการประสานงานของเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ฯ มีผลกระทบต่อการชำระหนี้ สอดคล้องกับการศึกษาของ อัจฉราพร เรืองสกุล (2566) ที่พบว่า ความสามารถในการชำระหนี้เงินกู้ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรพยุหะคีรี จำกัด จังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยพบว่าปัจจัยด้านเศรษฐกิจ มีผลต่อความสามารถในการชำระหนี้

ทัศนคติและพฤติกรรมทางการเงินที่ส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด

ผลการวิจัย พบว่า ทัศนคติส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัดคือ ด้านความรู้สึก ด้านความเข้าใจ และด้านพฤติกรรม เนื่องจากผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจในการ

ให้บริการด้านสินเชื่อของเจ้าหน้าที่สหกรณ์ในระดับมาก เพราะสามารถกู้ได้ง่าย ดอกเบี้ยไม่สูง และอยากกลับมาใช้บริการของสหกรณ์ฯ นอกจากนี้ผู้ใช้บริการมีความเข้าใจและรับรู้เงื่อนไขการให้บริการเป็นอย่างดี และได้รับการแนะนำเกี่ยวกับการใช้บริการจากพนักงานอย่างดี อีกทั้งยังสามารถจัดสรรรายได้เพื่อใช้จ่าย และชำระหนี้สิน ซึ่งทำให้สามารถชำระหนี้เงินกู้พร้อมดอกเบี้ยได้อย่างต่อเนื่อง และพร้อมจะแนะนำให้ผู้อื่นมาใช้บริการ สอดคล้องกับงานวิจัยของกัปปพล ผิวสานต์ และ ภัคจิรา นักบรรเลง (2564) พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกร อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์ คือ ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมทางการเงิน อีกทั้งงานวิจัยของอัจฉราพร เรืองสกุล (2566) ยังพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการชำระหนี้เงินกู้ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรพยุหะคีรี จำกัด จังหวัดนครสวรรค์ คือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านสหกรณ์

พฤติกรรมทางการเงินส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมทางการเงินส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ ได้แก่ ด้านรายจ่าย ด้านการออม และด้านรายได้ เนื่องจากผู้ใช้บริการมีการวางแผนการใช้จ่ายเงินในแต่ละเดือน พร้อมจดบันทึกรายจ่ายเป็นประจำ และยังมีการจัดสรรการใช้จ่ายเงินและการแบ่งเงินบางส่วนเหลือเพื่อการออม รวมถึงมีการประเมินรายได้ของตัวเองได้อย่างเหมาะสม ซึ่งพฤติกรรมทางการเงินดังกล่าวส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด สอดคล้องกับงานวิจัยของประภาพร กิจดำรงธรรม และจิรายุ หาญตระกูล (2566) ที่พบว่า พฤติกรรมการจัดการทางการเงิน ได้แก่ ด้านการกำหนดเป้าหมายทางการเงิน ด้านการบริหารรายได้ ด้านการบริหารค่าใช้จ่าย ด้านการออม ด้านการลงทุน และด้านการบริหารหนี้สิน ส่งผลต่อพฤติกรรมการจัดการทางการเงินส่วนบุคคลด้านการกำหนดเป้าหมายทางการเงิน ด้านการบริหารรายได้ ด้านการออมด้านการลงทุน และด้านการบริหารหนี้สิน

องค์ความรู้ใหม่

มิติด้านทัศนคติ ความรู้สึกมีอิทธิพลสูงสุดต่อความสามารถในการชำระหนี้ ซึ่งสูงกว่าความเข้าใจและพฤติกรรม สะท้อนให้เห็นว่าเมื่อเกษตรกรเกิดความพึงพอใจและความไว้วางใจในสหกรณ์จะมีแรงจูงใจในการชำระหนี้มากขึ้น ส่วนมิติด้านพฤติกรรมทางการเงิน พบว่า ด้านรายจ่ายมีอิทธิพลสูงสุดต่อความสามารถในการชำระหนี้ ซึ่งสูงกว่าการออมและรายได้ จากองค์ความรู้ชี้ให้เห็นว่านโยบายช่วยเหลือเกษตรกร ควรมุ่งส่งเสริมการ ลดภาระค่าใช้จ่ายมากกว่าการเพิ่มรายได้เพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ พฤติกรรมทางการเงินมีความเชื่อมโยงกับความสามารถในการชำระหนี้ได้มากกว่า แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเงิน จะส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้มากกว่าการเปลี่ยนแปลงทางความคิดหรือความรู้สึก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผลการวิจัย พบว่า สมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด มีความสามารถในการชำระหนี้ในระดับมาก แต่อย่างไรก็ตาม ผลกระทบที่เกิดจากภาวะเศรษฐกิจที่ซบเซา มีผลกระทบต่อการชำระหนี้ เป็นอันดับแรก ดังนั้นสหกรณ์การเกษตรฯ ควรมีการลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ และเพิ่มวงเงินกู้ให้กับสมาชิก หรือปรับลดจำนวนเงินผ่อนชำระต่องวดให้กับสมาชิกฯ หรือมีมาตรการในการช่วยเหลือสมาชิกอย่างเร่งด่วน เพื่อไม่ให้เกิดกรณีหนี้เสีย

1.2 ผลการวิจัย พบว่า ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจในการให้บริการด้านสินเชื่อของเจ้าหน้าที่สหกรณ์ใน

ระดับมาก เพราะสามารถกู้ได้ง่าย ดอกเบี้ยไม่สูง นอกจากนี้ผู้ใช้บริการมีความเข้าใจและรับรู้เงื่อนไขการให้บริการเป็นอย่างดี และได้รับการแนะนำเกี่ยวกับการใช้บริการจากพนักงานอย่างดี ซึ่งนับว่าเป็นจุดแข็งของสหกรณ์ฯ ดังนั้นจึงควรรักษามาตรฐานในการให้บริการด้านสินเชื่อ และเพิ่มช่องทางการติดต่อสื่อสารให้กับสมาชิก เช่น การติดต่อทางไลน์กลุ่ม หรือไลน์ส่วนตัว เมื่อมีการประชาสัมพันธ์โครงการ ข้อมูลข่าวสาร สำหรับโครงการใหม่ๆ ที่จะมาช่วยเหลือในเรื่องการบริหารจัดการหนี้ของสมาชิกฯ

1.3 ผลการวิจัย พบว่า พฤติกรรมทางการเงินส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด ดังนั้น เจ้าหน้าที่สหกรณ์ฯ ควรแนะนำการวางแผนการใช้จ่ายเงินให้กับสมาชิกฯ อย่างสม่ำเสมอ และควรเน้นย้ำให้สมาชิกฯ ตระหนักถึงการวางแผนด้านการเงินของครัวเรือน รวมถึงมีการประเมินรายได้ของตัวเองได้อย่างเหมาะสม โดยอาจนำเครื่องมือ หรือโปรแกรมใหม่ๆ เข้ามาแนะนำให้กับสมาชิกฯ เนื่องจากพฤติกรรมทางการเงินดังกล่าวส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาตัวแปรทัศนคติและพฤติกรรมทางการเงินที่ส่งผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด จังหวัดอุตรดิตถ์ ดังนั้นการศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาต่อยอดในประเด็นการจัดการหนี้สินของสมาชิกฯ โดยเพิ่มเติมรายละเอียดที่เกี่ยวกับงบประมาณ และจำนวนเงิน เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนบริการจัดการหนี้ของสมาชิกให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น

2.2 งานวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยที่ศึกษาในเชิงปริมาณ ซึ่งเป็นการศึกษาเฉพาะทัศนคติ พฤติกรรมทางการเงิน และความสามารถในการชำระหนี้เท่านั้น ดังนั้น ควรจะทำการศึกษาเพิ่มเติมในเชิงคุณภาพควบคู่ไปด้วย เช่น อาจวิเคราะห์กรณีศึกษาเป็นรายบุคคล เนื่องจากจะสามารถเข้าใจถึงปัจจัยเชิงลึกมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2567). *สหกรณ์การเกษตร.* สืบค้น 15 กันยายน 2567, จาก http://www.cpd.go.th

กัปปพล ผิวสานต์ และ ภัคจิรา นักบรรเลง. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกรอำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์.ใน *เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ วิทยาลัยนครราชสีมา ครั้งที่ 8 ประจำปีการศึกษา 2564* หน้า 511-524. นครราชสีมา: วิทยาลัยนครราชสีมา.

กานต์พิชชา กองคนขวา. (2561). มูลเหตุการค้างชำระหนี้ในระบบ: กรณีศึกษาเกษตรกรในจังหวัดพะเยา. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 39(1),* 1-21.

จิราภรณ์ แผลงประพันธ์. (2563). *‘ใช้’ หรือ ‘เก็บ’ คนไทยมีนิสัย-ทักษะทางการเงินอย่างไร?.* สืบค้น 25 สิงหาคม 2567, จาก https://tdri.or.th/2020/08/thailand-financial-literacy/

ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2567). *หลัก 5 Cs.* สืบค้น 1 พฤศจิกายน 2567, จาก https://www.bot.or.th/th/satang-story/managing-debt/before-loan.html

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2563). *การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS* (พิมพ์ครั้งที่ 18). เอส. อาร์.พริ้นติ้ง แมสโปรดักส์.

นวรัตน์ เจริญสุข. (2559). ความรู้ของนักศึกษาเกี่ยวกับการจัดการการเงินส่วนบุคคล : กรณีศึกษา นักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะศิลปศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา ในวิทยาเขตภาคใต้ ใน *รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 13 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน*, 8-9 ธันวาคม 2559.

นิติพล ภูตะโชติ. (2562). *พฤติกรรมองค์การ* (พิมพ์ครั้งที่ 5). สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประภาพร กิจดำรงธรรม และจิรายุ หาญตระกูล. (2566). ความรู้ทางการเงินส่วนบุคคล ทัศนคติ และพฤติกรรมการจัดการทางการเงินส่วนบุคคล. *วารสารการจัดการสมัยใหม่, 21(2),* 53-73.

ผานิตย์ แสวงหาสินทรัพย์ และวรชัย สิงหฤกษ์. (2564). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ และเป็นสาเหตุการเกิดหนี้ค้างชำระของสมาชิกเงินกู้ สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนอามานะห์สุขสำราญ จำกัด จังหวัดระนอง. *วารสารเกษตร มสธ., 5(2),* 20-29.

ภูริกา ศรีดาแก้ว. (2565). *ทัศนคติต่อการเลือกใช้บริการด้านสินเชื่อที่ส่งผลต่อการตัดสินใจ ในการเลือกใช้บริการด้านสินเชื่อของสมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์ ข้าราชการสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ.* [วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต] สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

รัชนีกร วงศ์จันทร์. (2561). *การบริหารการเงินส่วนบุคคล* (พิมพ์ครั้งที่ 4). ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย.

สหกรณ์การเกษตร. (2565). *สหกรณ์การเกษตร.* สืบค้น 15 ตุลาคม 2567, จาก https://www.nakhonnayok.go.th/data/coopks.htm

สหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด. (2566). *รายงานกิจการประจำปี 2564-2566*.

สหกรณ์การเกษตรเมืองลับแล จำกัด. (2567). *รายงานกิจการประจำปี 2567*.

สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์. (2566). *หนี้ข้ามรุ่นของเกษตรกรไทย จะมีเยอะแค่ไหนหากยังไม่มีแนวทางแก้ไขอย่างจริงจัง*. สืบค้น 15 ตุลาคม 2567,จาก https://www.pier.or.th/blog/2023/0501/

สุทธิรัตน์ พันนัทธี และวิจิตต์ศรี สงวนวงศ์. (2564). การวิเคราะห์สภาวะหนี้สินของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร ในเขตกรุงเทพมหานครและ 3 จังหวัดปริมณฑล. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น, 18*(1), 598-613.

อรรถพล จรจันทร์. (2564). *พฤติกรรมทางการเงินและการวางแผนการชำระเงินคืนของกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาของประเทศไทย กรณีศึกษา ผู้กู้ยืมกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาสังกัด มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อัจฉราพร เรืองสกุล. (2566). ปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการชำระหนี้เงินกู้ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรพยุหะคีรี จำกัด จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 7(2),* 20-29.

TNN Online. (2566). *ผลวิจัยเผย เกษตรกรไทยเกินครึ่ง มีแนวโน้มเป็น "หนี้ข้ามรุ่น"*. สืบค้น 1 พฤศจิกายน 2567, จาก https://www.tnnthailand.com/wealth/148412/

การเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู โดยการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์

A COMPARISON OF PROBLEM-SOLVING ABILITIES OF STUDENT TEACHERS USING SITUATION-BASED LEARNING MANAGEMENT COMBINED WITH ARTIFICIAL INTELLIGENCE

กนกศักดิ์ ขุมโมกข์[1*] ปุญญ์สุทธิญา ปรีญาวุฒิวัฒน์[2] ศศิญา ชลาภิรมย์[3] และ พรรณราย เทียมทัน[4]

[1*,2] มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ [3,4] ผู้ช่วยวิจัย

[*]corresponding author e-mail: kanoksak.khu@nsru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบ 1) ความสามารถในการแก้ปัญหาก่อนและหลังเรียนของนักศึกษาครูที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐาน 2) ความสามารถในการแก้ปัญหาก่อนและหลังเรียนของนักศึกษาครูที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ และ 3)ความสามารถในการแก้ปัญหาหลังเรียนของนักศึกษาครูที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐานกับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาครูชั้นปีที่ 3 ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการจัดการเรียนรู้และการจัดการชั้นเรียน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบกลุ่มโดยการจับฉลากเข้ากลุ่มๆ ละ 30 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้การจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐาน จำนวน 3 แผน แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ จำนวน 3 แผน และแบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหา แบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก มีค่าความตรงเชิงเนื้อหาระหว่าง 0.67-1.00 ค่าความยาก ระหว่าง 0.35-0.83 ค่าอำนาจจำแนก ระหว่าง 0.40-0.76 และค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.96 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการทดสอบค่าทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ความสามารถในการแก้ปัญหาหลังเรียนของนักศึกษาครูที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐานสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ความสามารถในการแก้ปัญหาหลังเรียนของนักศึกษาครูที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ความสามารถในการแก้ปัญหาหลังเรียนของนักศึกษาครูที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐาน 2 รูปแบบ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐาน ความสามารถในการแก้ปัญหา ปัญญาประดิษฐ์

Abstract

The purposes of this research were to 1) compare the problem-solving abilities of student teachers before and after received situation-based learning management 2) compare the problem-solving abilities of student teachers before and after received situation-based learning management combined with artificial intelligence and 3) compare the problem-solving abilities of student teachers after received the two patterns of learning management. The sample consisted of third-year student teachers enrolled in a Learning Management and Classroom Management course, selected through cluster random sampling with 30 participants per group, divided into an experimental group and a control group. The research instruments comprised three lesson plans concerning the situation-based learning management three lesson plans concerning the situation-based learning management combined with artificial intelligence and a multiple-choice problem-solving ability test with content validity between 0.67- 1.00, the difficulty indices between 0.35 - 0.83, the discrimination between 0.40 to 0.76, and a reliability coefficient of 0.96. Data were analyzed using means, standard deviations, dependent samples t-tests, and analysis of covariance (ANCOVA).

The research results were found as follows:

1) The problem-solving abilities of student teachers after learning in the situation-based learning management was higher than before statistically significant at the .05 level.

2) The problem-solving abilities of student teachers after learning in the situation-based learning management combined with artificial intelligence was higher than before statistica lly significant at the .05 level.

3) The problem-solving abilities of student teachers after learning in in two different patterns of the situation-based learning management were significantly different at the .05 level. of two was different statistically significant at the .05 level.

keywords : situation-based learning management, problem-solving abilities, artificial intelligence

บทนำ

โลกได้ก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง การพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ได้ส่งผลกระทบ ต่อทุกมิติของสังคม รวมถึงระบบการศึกษาที่ต้องปรับตัวและพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง การศึกษาไทยต้องเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ทั้งในด้านคุณภาพการเรียนรู้ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน และการเตรียมความพร้อมของครู ในการ จัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมในอนาคต อีกทั้งแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาการศึกษาไทย ให้มีคุณภาพ โดยเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับการ

ดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่ ซึ่งประกอบด้วยทักษะการคิดวิเคราะห์การแก้ปัญหา การสื่อสาร การทำงานร่วมกันและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563)

ท่ามกลางบริบทดังกล่าว ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ได้กลายเป็นเทคโนโลยีสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษา Zawacki-Richter et al. (2019) ได้ระบุว่าปัญญาประดิษฐ์สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาได้หลายรูปแบบ ได้แก่ ระบบการสอนอัจฉริยะ (Intelligent Tutoring Systems) การวิเคราะห์การเรียนรู้ (Learning Analytics) การประเมินผลอัตโนมัติ และการปรับแต่งการเรียนรู้เฉพาะบุคคล (Personalized Learning) ในขณะที่ Holmes et al. (2021) ได้เสนอแนวคิดว่า AI สามารถปฏิวัติการศึกษาได้โดยช่วยให้ครูสามารถจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพสูงขึ้นและลดภาระงานที่ซ้ำซ้อน

ในด้านการศึกษา ก็เป็นอีกสาขาหนึ่งที่สามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ซึ่งในปัจจุบันมีนักศึกษาบางส่วนได้เริ่มใช้ในการเรียนหรือหาคำตอบเพื่อส่งงานแล้ว ดังนั้นผู้สอนต้องปรับตัวรับเทคโนโลยีใหม่ที่เกิดขึ้น และทำให้เกิดการเรียนการสอนที่รูปแบบใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มากขึ้น เพราะไม่ใช่เพียงประโยชน์ที่ทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ก็อาจเกิดการลอกเลียนหรือใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการสร้างคำตอบ โดยไม่มีการคิดหรือวิเคราะห์จากนักศึกษา ซึ่งเป็นการทำลายการเรียนรู้และความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษา (วรลักษณ์ หิมะกลัส, 2566) ดังนั้นจึงมีนักการศึกษาที่ได้นำปัญญาประดิษฐ์มาบูรณาการกับการจัดการเรียนรู้ที่มีอยู่เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของยุคดิจิทัล ดังเช่นการบูรณาการการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์เป็นแนวทาง การผสมผสานที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนรู้ โดยปัญญาประดิษฐ์นั้น สามารถสร้างสถานการณ์จำลองที่ซับซ้อน ปรับระดับความยากของสถานการณ์ตามความสามารถ ของผู้เรียน และให้ข้อมูลป้อนกลับที่ทันทีและเฉพาะเจาะจง (Kim et al., 2021) นอกจากนั้น Kim & Kim (2022) ที่ศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ สถานการณ์เป็นฐานร่วมกับระบบปัญญาประดิษฐ์ในการเตรียมความพร้อมของนักศึกษาครู ก่อนออก ปฏิบัติการสอน พบว่านักศึกษาในกลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ แสดงให้เห็นถึงการรับรู้ความสามารถในตนเองที่สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งยังมีความสามารถในการรับมือกับสถานการณ์จริงในห้องเรียนได้ดีกว่า

ซึ่งการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐาน (Situation-Based Learning: SBL) เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่อง โดยแนวคิดดังกล่าวมีรากฐาน มาจากทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning Theory) ของ Kolb (1984) และทฤษฎีสถานการณ์การเรียนรู้ (Situated Learning Theory) ของ Lave & Wenger (1991) ซึ่งเน้นว่าการเรียนรู้ที่แท้จริงเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้ปฏิสัมพันธ์กับสถานการณ์ที่มีความหมายและใกล้เคียงกับบริบทจริง การเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐาน จึงเป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ใช้ สถานการณ์จำลอง (Simulated Scenarios) หรือสถานการณ์ปัญหาที่ออกแบบอย่างรอบคอบ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนนำความรู้และทักษะมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหา กระบวนการดังกล่าวช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดเชิงวิพากษ์ และความสามารถในการแก้ปัญหาในบริบทที่มีความหมาย ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2561) ได้เสนอขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐาน ไว้ 5 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นสำรวจและวิเคราะห์ (Exploration & Analysis) โดยผู้สอนศึกษาจุดประสงค์ กำหนดสถานการณ์ที่สอดคล้องกับเนื้อหา และวิเคราะห์ความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด 2) ขั้นการกำหนดจุดประสงค์ (Objective) โดยทำการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนว่าต้องการให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เกิดทักษะ หรือเข้าใจแนวคิดใดหลังผ่านสถานการณ์นั้นๆ 3) ขั้นการเลือกสถานการณ์ (Selection) ทำการเลือกหรือ

สร้างสถานการณ์ ข้อมูล บทบาทสมมติ หรือกติกาการตัดสินใจที่สะท้อนปัญหาจริง 4) ขั้นการจัดกิจกรรม (Implementation) ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติผ่านบทบาทสมมติ (Role-play) หรือการแก้ปัญหาในสถานการณ์นั้น โดยมีผู้สอนคอยกระตุ้นและให้คำชี้แนะ และ 5) ขั้นสะท้อนคิดและสรุป (Reflection) ให้ผู้เรียนสะท้อนประสบการณ์ ความรู้สึก และสิ่งที่ได้เรียนรู้ เพื่อเชื่อมโยงทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งรายวิชาศาสตร์การจัดการเรียนรู้มุ่งเสริมสร้างองค์ความรู้และทักษะทางวิชาชีพครูให้แก่นักศึกษา อย่างไรก็ตาม การเรียนการสอนแบบบรรยายซึ่งเน้นการถ่ายทอดเนื้อหาเพียงด้านเดียวยังคงปรากฏให้เห็นอย่างแพร่หลายในสถาบันผลิตครู ส่งผลให้นักศึกษาขาดโอกาสในการฝึกทักษะการจัดการเรียนรู้ในบริบทที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริง (Darling-Hammond et al., 2020)

สำหรับนักศึกษาปริญญาตรีสาขาครุศาสตร์ ที่ต้องเรียนรายวิชาศาสตร์การจัดการเรียนรู้ ซึ่งมีความซับซ้อนในเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติ การเผชิญกับสถานการณ์จำลอง เช่น การจัดการชั้นเรียนที่มีนักเรียนหลากหลายความต้องการ การออกแบบแผนการสอนสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาการเรียนรู้ หรือการได้พบกับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในห้องเรียน ล้วนช่วยให้นักศึกษาพัฒนาทักษะการใช้ดุลยพินิจเชิงวิชาชีพ ก่อนออกฝึกประสบการณ์จริง (Shulman, 1987) นอกจากนี้ งานวิจัยของ Kolb (1984) ยังสนับสนุนว่าวงจร การเรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่งประกอบด้วยการสังเกต การสะท้อนคิด การสร้างแนวคิด และการทดลองปฏิบัติ สอดคล้องอย่างยิ่งกับโครงสร้างของการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐาน จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครูเพื่อนำผลการวิจัยที่สามารถไปประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ในรูปแบบที่จะสามารถส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครูได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด และเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ผสานเทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของนักศึกษาครูในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาก่อนและหลังเรียนของนักศึกษาครูที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐาน
2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาก่อนและหลังเรียนของนักศึกษาครูที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์
3. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาหลังเรียนของนักศึกษาครูที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐานกับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐาน (situation-based learning)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐาน หมายถึง วิธีการจัดการเรียนรู้ที่ใช้สถานการณ์จำลองหรือสถานการณ์ปัญหาที่ออกแบบอย่างรอบคอบ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนนำความรู้และทักษะ มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหา (Errington, 2011) ซึ่งจะช่วยให้ ผู้เรียน พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดเชิงวิพากษ์ และความสามารถในการแก้ปัญหาในบริบทที่มีความหมาย และใกล้เคียงกับชีวิตจริง โดยทิศนา แขมมณี (2562) ได้อธิบายว่า การเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นการสอน โดยการจำลองสถานการณ์ขึ้นให้เหมือนจริงหรือใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุดและให้ผู้เรียนเข้าไปสู่สถานการณ์นั้น ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ใน

สถานการณ์นั้น และให้ข้อมูลที่คล้ายกับข้อมูลจริงใน สถานการณ์นั้นในการตัดสิน และการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยการตัดสินใจนั้นจะส่งผลถึงผู้เรียนใน ลักษณะเดียวกันกับสิ่งที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริง วิธีการสอนที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์ที่มี ความใกล้เคียงความจริงมากที่สุด ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ให้ผู้เรียนกล้าคิดกล้าตัดสินใจ และฝึกการแก้ปัญหา (ทิศนา แขมมณี, 2562)

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2561) และ ทิศนา แขมมณี (2562) เสนอหลักการสำคัญในการออกแบบสถานการณ์ไว้ดังนี้ คือ 1) สถานการณ์ต้องมีความสมจริง (Authenticity) สอดคล้องกับบริบทวิชาชีพและชีวิตจริงของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนรู้สึกว่าการเรียนรู้มีความหมายและเชื่อมโยงกับการปฏิบัติจริง 2)สถานการณ์ต้องมีความท้าทายและซับซ้อนเพียงพอที่จะกระตุ้นกระบวนการคิดขั้นสูง แต่ต้องไม่ยากเกินไปจนผู้เรียนไม่สามารถแก้ปัญหาได้ 3) สถานการณ์ต้องเปิดโอกาสให้มีคำตอบได้หลายแนวทาง (Open-ended) เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และการคิดอย่างอิสระของผู้เรียน และ4)สถานการณ์ต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ และระดับพัฒนาการของผู้เรียนอย่างชัดเจน

เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI)

การใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ในการจัดการเรียนการสอน ได้เปลี่ยนแปลงวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนและบทบาทของครูอย่างมีนัยสำคัญ จากเดิมที่ผู้เรียนต้องเรียนรู้ตามรูปแบบเดียวกัน กลายเป็นการเรียนรู้ที่ปรับให้เหมาะสมกับความสามารถเฉพาะบุคคลมากขึ้น AI ไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็น “ผู้ช่วยครู” ที่สามารถประมวลผล วิเคราะห์ และตัดสินใจเชิงการเรียนการสอนได้อย่างชาญฉลาด โดยเฉพาะแชทบอทและผู้ช่วยเสมือน (AI-powered Chatbots and Virtual Assistants) แชทบอทที่ขับเคลื่อนด้วยปัญญาประดิษฐ์ เป็นอีกหนึ่งรูปแบบที่นิยมอย่างมาก เนื่องจากสามารถช่วยตอบคำถามพื้นฐานของผู้เรียนในเรื่องต่าง ๆ ได้แบบเรียลไทม์ เช่น ตารางเรียน การบ้าน คำศัพท์ ไปจนถึงการแนะนำทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ จึงสามารถนำมาใช้ร่วมกับการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (อธิป เกตุสิริ และคณะ, 2568).

จากแนวคิดดังกล่าวผู้วิจัยจึงนำกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

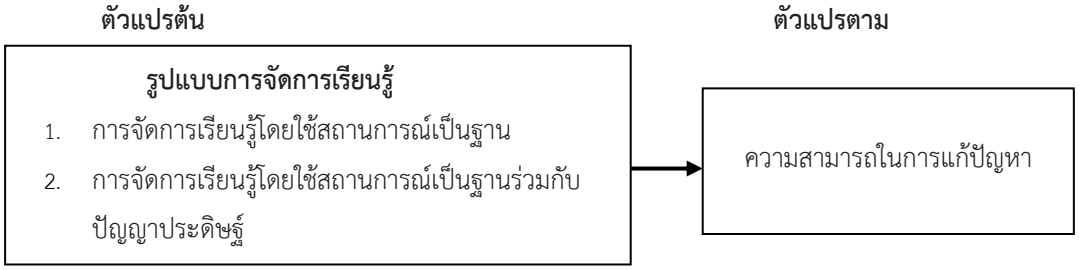

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นักศึกษาครูระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 3 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา 1122206 ศาสตร์การจัดการเรียนรู้ จำนวน 5 ห้อง รวม 150 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาครูชั้นปีที่ 3 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ที่ ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชา 1122206 ศาสตร์การจัดการเรียนรู้ จำนวน 2 ห้อง ที่ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster

Random Sampling) จากนั้นจับฉลากเข้ากลุ่มทดลองในการวิจัย 2 กลุ่ม กลุ่มละ 30 คน โดยสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป ห้อง 1 เป็นกลุ่มทดลอง และ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป ห้อง 2 เป็นกลุ่มควบคุม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้การจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐาน จำนวน 3 สถานการณ์ คือ สถานการณ์นักเรียนไม่สนใจเรียน ความขัดแย้งในห้องเรียน นักเรียนไม่ส่งงาน จำนวน 12 ชั่วโมง ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นและได้นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบคุณภาพ พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ที่มีต่อแผนการจัดการเรียนรู้เท่ากับ 4.77 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.30 หมายความว่า แผนการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมมากที่สุด

2. แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ จำนวน 3 สถานการณ์ คือ สถานการณ์นักเรียนไม่สนใจเรียน ความขัดแย้งในห้องเรียน นักเรียนไม่ส่งงาน จำนวน 12 ชั่วโมง ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นและได้นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบคุณภาพ พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ที่มีต่อแผนการจัดการเรียนรู้เท่ากับ 4.86 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.18 หมายความว่า แผนการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมมากที่สุด

3. แบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหา แบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นและได้นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) พบว่า แบบทดสอบมีความตรงเชิงเนื้อหาและสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ ซึ่งมีค่าความตรงเชิงเนื้อหาระหว่าง 0.67-1.00 ค่าความยากระหว่าง 0.35-0.83 ค่าอำนาจจำแนก (B) ระหว่าง 0.40-0.76 และค่าความเชื่อมั่นแบบอิงเกณฑ์ของโลเวทท์ (Lovett method) เท่ากับ 0.96

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. ทำการทดสอบก่อนเรียนกับกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมด้วยแบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาชุดเดียวกัน ในรายวิชา 1122206 ศาสตร์การจัดการเรียนรู้ จำนวน 30 ข้อ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แล้วบันทึกผลการทดสอบไว้เป็นคะแนนก่อนเรียน

2. ดำเนินการทดลองใช้แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เวลาในการทดลอง 3 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 4 ชั่วโมง รวม 12 ชั่วโมง เท่ากัน ซึ่งจะใช้แผนการจัดการเรียนรู้กับกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมดังนี้ ดังนี้

2.1 กลุ่มทดลอง ใช้แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ ระยะเวลา 3 สัปดาห์ ตั้งแต่วันอังคารที่ 13, 20 และ 27 มกราคม 2569 เวลา 09.30-12.30 น.

2.2 กลุ่มควบคุม ใช้แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐาน ระยะเวลา 3 สัปดาห์ ตั้งแต่วันพุธที่ 14, 21 และ 28 มกราคม 2569 เวลา 09.30-12.30 น.

3. เมื่อสิ้นสุดการทดลอง ผู้วิจัยทดสอบหลังเรียนกับกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมด้วยแบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาชุดเดียวกับการทดสอบก่อนเรียน แล้วบันทึกผลการทดสอบไว้เป็นคะแนนหลังเรียน

4. นำคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาก่อนเรียนและหลังเรียนจากการทดสอบของทั้งสองกลุ่มไปวิเคราะห์ ค่าทางสถิติต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ก่อนทำการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบการแจกแจงปกติของข้อมูล Shapiro-Wilk Test เหมาะสำหรับข้อมูลกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก พบว่า คะแนนความสามารถของกลุ่มตัวอย่างก่อนเรียนและหลังเรียนที่ได้รับการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์มีการแจกแจงแบบปกติ โดยค่า Sig. มีค่าเท่ากับ 0.73, 0.51, 0.13, 0.67, 0.73 และ 0.51 ดังนั้นจึงนำข้อมูลดิบที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

1. เปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาก่อนและหลังเรียนของนักศึกษาครูที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐาน โดยการทดสอบค่าเฉลี่ยกรณีกลุ่มตัวอย่างไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test for dependent sample)

2. เปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาก่อนและหลังเรียนของนักศึกษาครูที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ โดยการทดสอบค่าเฉลี่ยกรณีกลุ่มตัวอย่างไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test for dependent sample)

3. เปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาหลังเรียนของนักศึกษาครูที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐานกับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ โดยการทดสอบด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมทางเดียว ANCOVA (Analysis of Covariance) โดยใช้คะแนนก่อนเรียนเป็นตัวแปรควบคุม (Covariate)

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาก่อนและหลังเรียนของนักศึกษาครูที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐาน

การทดสอบ	n	คะแนนเต็ม	$\overline{X}$	S.D.	df	t	Sig.
ก่อนเรียน	30	30	15.43	1.07	29	16.454	0.00*
หลังเรียน	30	30	22.47	2.10			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 1 พบว่า นักศึกษาครูที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐานมีความสามารถในการแก้ปัญหาก่อนเรียน ($\overline{X}$) เท่ากับ 15.43 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 1.07 ความสามารถในการแก้ปัญหาหลังเรียน ($\overline{X}$) เท่ากับ 22.47 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 2.10 ค่า t เท่ากับ 16.454 และค่า Sig. เท่ากับ 0.00 ซึ่งน้อยกว่านัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 แสดงว่านักศึกษาครูที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐานมีความสามารถในการแก้ปัญหามีความสามารถในการแก้ปัญหาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาก่อนและหลังเรียนของนักศึกษาครูที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์

การทดสอบ	n	คะแนนเต็ม	$\overline{X}$	S.D.	df	t	Sig.
ก่อนเรียน	30	30	17.17	1.39	29	26.91	.000*
หลังเรียน	30	30	25.37	1.16			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 2 พบว่า นักศึกษาครูที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ มีความสามารถในการแก้ปัญหาก่อนเรียน ($\overline{X}$) เท่ากับ 17.17 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 1.39 ความสามารถในการแก้ปัญหาหลังเรียน ($\overline{X}$) เท่ากับ 25.37 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 1.16 ค่า t เท่ากับ 26.91 และค่า Sig. เท่ากับ 0.00 ซึ่งน้อยกว่านัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 แสดงว่านักศึกษาครูที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์มีความสามารถในการแก้ปัญหามีความสามารถในการแก้ปัญหาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาหลังเรียนของนักศึกษาครูที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐานกับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ความสามารถในการแก้ปัญหาก่อนเรียน	2.911	1	2.911	3.707	.059
รูปแบบการจัดการเรียนรู้ 2 รูปแบบ	18.486	1	18.486	23.543	.000*
ความคลาดเคลื่อน	44.756	57	.785		
ผลรวมปรับแก้	79.923	59			

R^2 = .440 (Adjusted R^2 = .420)

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 3 พบว่า เมื่อควบคุมอิทธิพลของคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาก่อนเรียนแล้ว นักศึกษาครูที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐาน กับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ พบว่า ค่า Sig. เท่ากับ 0.00 ซึ่งน้อยกว่านัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 แสดงว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า นักศึกษาครูที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐาน มีความสามารถในการแก้ปัญหาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติ ที่ระดับ .05 ทั้งนี้เนื่องจากแนวคิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb (1984) ที่เน้นว่าการเรียนรู้ที่แท้จริง เกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติและสะท้อนคิดจากประสบการณ์จริง ซึ่งการจัดการเรียนรู้โดยใช้ สถานการณ์เป็นฐานได้สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อกระบวนการดังกล่าว เนื่องจากนักศึกษาได้พบกับสถานการณ์ที่ใกล้เคียงความเป็นจริง เช่นสถานการณ์นักเรียน ไม่สนใจเรียน

ความขัดแย้งในห้องเรียน และนักเรียนไม่ส่งงาน ซึ่งกระตุ้นให้ผู้เรียนได้นำความรู้ และทักษะมาประยุกต์ใช้ในการตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างมีความหมาย (Errington, 2011) ดังที่ ทิศนา แขมมณี (2562) กล่าวไว้ว่าการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐานช่วยให้ผู้เรียนกล้าคิด กล้าตัดสินใจ และได้ฝึก การแก้ปัญหา ในสภาพแวดล้อมที่ยืดหยุ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Husebo et al. (2015) ที่พบว่า การเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐานช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจ และความมั่นใจในตนเองของผู้เรียน โดยเฉพาะในสาขาวิชาชีพที่ต้องการทักษะการปฏิบัติ

2. ผลการวิจัยที่พบว่า นักศึกษาครูที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ โดยใช้สถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ มีความสามารถในการแก้ปัญหาหลังเรียน สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการที่ปัญญาประดิษฐ์สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษานั้นส่งผลให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ การเรียนรู้ที่มีคุณภาพและเหมาะสม กับระดับความสามารถของตนเองมากยิ่งขึ้น (Zawacki-Richter et al. 2019) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kim et al. (2021) ที่พบว่าปัญญาประดิษฐ์สามารถ สร้างสถานการณ์จำลองที่ซับซ้อน ปรับระดับความยากของสถานการณ์ ตามความสามารถของผู้เรียน และให้ข้อมูลป้อนกลับที่ทันที และเฉพาะเจาะจง ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ช่วยกระตุ้นกระบวน การคิด และการแก้ปัญหาของนักศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. จากผลการวิจัยที่พบว่า เมื่อควบคุมอิทธิพลของคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาก่อนเรียนแล้ว นักศึกษาครูที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ มีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกับนักศึกษาครูที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐานเพียงอย่างเดียว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการที่นักศึกษาครู ที่ใช้สถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์สามารถอธิบายได้ด้วยคุณสมบัติเฉพาะของปัญญาประดิษฐ์ที่ช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ที่ช่วยให้การจัดการเรียนรู้มีลักษณะเฉพาะบุคคล (Personalized Learning) มากขึ้น นักศึกษาแต่ละคนได้รับสถานการณ์และข้อมูลป้อนกลับที่เหมาะสมกับระดับ ความสามารถของตนเอง นอกจากนั้นยังมีข้อสังเกตในเรื่องของการให้ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) โดยที่ในกลุ่มที่ใช้สถานการณ์เป็นฐานเพียงอย่างเดียว นั้นจะได้รับข้อมูลป้อนกลับจากผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้น ซึ่งอาจจะต้องใช้เวลาในการตอบสนอง ในขณะที่กลุ่มที่ใช้สถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ ได้รับข้อมูลป้อนกลับในทันที และเฉพาะเจาะจง ซึ่งช่วยให้นักศึกษาสามารถปรับกระบวนการคิดและวิธีการแก้ปัญหาได้อย่างต่อเนื่องและทันท่วงที สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kim& Kim (2022) ที่ศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐานร่วมกับ ปัญญาประดิษฐ์ในการเตรียมความพร้อม ของนักศึกษาครูก่อนออกปฏิบัติการสอน พบว่านักศึกษาในกลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ สถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ แสดงให้เห็นถึงการรับรู้ความสามารถในตนเองที่สูง กว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งยังมีความสามารถในการรับมือกับสถานการณ์จริงในห้องเรียนได้ดีกว่า ซึ่งสะท้อน ให้เห็นว่า การบูรณาการปัญญาประดิษฐ์กับการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐานสามารถยกระดับผลลัพธ์การเรียนรู้ได้จริง

สรุปผลการวิจัย

1. ความสามารถในการแก้ปัญหาหลังเรียนของนักศึกษาครูที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐานสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ความสามารถในการแก้ปัญหาหลังเรียนของนักศึกษาครูที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐานร่วมกับปัญญาประดิษฐ์สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ความสามารถในการแก้ปัญหาหลังเรียนของนักศึกษาครูที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์เป็นฐาน 2 รูปแบบ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยเปรียบเทียบผลการใช้เครื่องมือปัญญาประดิษฐ์ที่แตกต่างกัน เช่น การเปรียบเทียบระหว่างการใช้ปัญญาประดิษฐ์ประเภท Text-based Chatbot กับประเภท Voice Mode (การสนทนาด้วยเสียง) หรือ Generative AI แพลตฟอร์มต่าง ๆ เพื่อให้ได้ทราบว่าปัญญาประดิษฐ์รูปแบบใดที่เหมาะสมกับการไปประยุกต์ได้กับการจัดเรียนรู้ในแต่ละวิธีการ

2. ควรทำการวิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ ในรายวิชาอื่นๆ เพื่อจะได้นำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ต่อไป

3. ควรประเมินความสามารถการแก้ปัญหาในรูปแบบการประเมินเชิงสังเกตุพฤติกรรมร่วมด้วย

รายการอ้างอิง (References)

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2561). *80 นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ.* นนทบุรี : พี บาลานซ์ดีไซด์ แอนปริ้นติ้ง.

ทิศนา แขมมณี. (2562). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.* พิมพ์ครั้งที่ 23. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรลักษณ์ หิมะกลัส. (2566). *การทบทวนวรรณกรรมว่าด้วยการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการศึกษา.* ใน รายงานการวิจัย.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). *AI เพื่อพัฒนาการเรียนรู้.* สำนักพิมพ์ บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

อธิป เกตุสิริ, ณัฐยา เกตุสิริ, ศุภชัย เส้นเกษ และ วารุณี เรียนรู้ (2568). การใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21. *วารสารนวัตกรรมการวิจัยเพื่อสังคม, 1*(1), 44–51.

Darling-Hammond, L. (2020). Accountability in teacher education. *Action in Teacher Education, 42*(1), 60–71.

Errington, E. P. (2011). Mission possible: Using near-world scenarios to prepare graduates for the profession. *Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 84-91.

Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2021). *Artificial intelligence in education: Promises and implications for teaching and learning.* Center for Curriculum.

Husebo, S. E., O'Regan, S., & Nestel, D. (2015). Reflective practice and its role in simulation. Clinical *Simulation in Nursing, 11*(8), 368-375.

Kim, J., & Kim, S. (2022). Scenario-based learning with AI systems for pre-service teacher preparation: Effects on self-efficacy and readiness. *Journal of Teacher Education, 73*(3), 215-229.

Kim, S., Park, J., & Lee, H. (2021). The impact of social media influencers on consumer behavior. *Journal of Consumer Marketing, 38*(3), 245-256.

Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development.* Prentice Hall.

Lave, J., & Wenger, E. (1991). *Situated learning: Legitimate peripheral participation.* Cambridge University Press.

Shulman, L. S. (1987). Knowledge and teaching: Foundations of the new reform. *Harvard Educational Review, 57*(1), 1–22.

Zawacki-Richter, O., Marín, V. I., Bond, M., & Gouverneur, F. (2019). Systematic review of research on artificial intelligence applications in higher education—Where are the educators? International *Journal of Educational Technology in Higher Education, 16*(1), 39.

แนวทางสนับสนุนการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียนสู่ความสำเร็จ โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์

Guidelines for Supporting Successful Student Affairs Management in Uttaradit Provincial Administrative Organization Schools

ธีรวัฒน์ เวชกามา (Teerawat wechkama)
ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
*corresponding author e-mail: Krubank1994@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1)เพื่อศึกษาสภาพบริบทในการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียน โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์และ 2)เพื่อศึกษาแนวทางสนับสนุนการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียนสู่ความสำเร็จโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา ครูและนักเรียน จำนวน 51 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยการหาค่าร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เนื้อหาแบบการพรรณนา

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

1. สภาพบริบทการบริหารงานกิจการนักเรียน โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์รวมจำนวน 6 ด้าน ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับปฏิบัติจริงอยู่ในระดับมาก เมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยคือ 1) ด้านการบริหารงานกิจการนักเรียน 2) ด้านการวางแผนงานกิจการนักเรียน 3) ด้านการประเมินผลการดำเนินงานกิจการนักเรียน 4) ด้านการส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม 5) ด้านการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และ 6) ด้านการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนตามลำดับ และสภาพการสนับสนุนปัจจัยการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียนโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 5 ด้าน ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับปฏิบัติจริงอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ 1) วัสดุอุปกรณ์ 2) ขวัญและกำลังใจ 3) การบริหารจัดการ 4) งบประมาณ และ 5) บุคลากร ตามลำดับ

2. แนวทางสนับสนุนตามมาตรฐานงานกิจการนักเรียนมีดังนี้ 1) ด้านการวางแผนงานกิจการนักเรียนควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนงานวิเคราะห์ปัญหาและตั้งเป้าหมายร่วมกัน 2) ด้านการบริหารงานกิจการนักเรียนควรแต่งตั้งให้นักเรียนได้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารรับผิดชอบผลประโยชน์ร่วมกัน 3) ด้านการส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรมควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมพัฒนาพฤติกรรมนักเรียนให้หลากหลายมากขึ้น 4) ด้านการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนควรจัดให้มีฝ่ายสวัสดิการแก่นักเรียนและปรับปรุงฝ่ายแนะแนวเพิ่มความรู้ให้แก่ครูที่ปรึกษา 5) ด้านการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนควรสนับสนุนการใช้สิทธิเสรีภาพและการยอมรับเสียงส่วนใหญ่และควรจัดให้มีกิจกรรมจำลองประชาธิปไตย 6) ด้านการประเมินผลการดำเนินงานกิจการนักเรียนควรส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลร่วมวิเคราะห์ติดตามตรวจสอบให้ข้อเสนอแนะและนำผลข้อมูลไปปรับปรุงให้มีคุณภาพมากขึ้น

คำสำคัญ : แนวทางสนับสนุนการบริหารจัดการ, งานกิจการนักเรียน

Abstract

This study aimed to: 1) examine the context of student affairs management in schools under the Uttaradit Provincial Administrative Organization, and 2) investigate guidelines for supporting successful student affairs management in these schools. A mixed-meth ods approach was employed in this study. The target group used in this research consisted of school administrators, teachers, and students of 51 participants was selected. The research instruments included questionnaires and in-depth interviews. Statistical analyses included percentages, frequencies, means, and standard deviations. Qualitative data were analyzed using content analysis, inductive reasoning, and descriptive analysis.

The results revealed that ;

1. The overall level of actual practice in student affairs administration across 6 areas in schools under the Uttaradit Provincial Administrative Organization was high. In descending order, : 1) The aspects were student affairs administration, 2) student affairs planning, 3) student affairs performance evaluation, 4) the promotion and development of student discipline, morality, and ethics, 5) student support system operation, 6) and the promotion of democracy in schools. Additionally, the overall level of support factors related to student affairs management across 5 areas was found to be high. When considered individually, the factors, ranked in descending order, :1) Materials, 2) Morale, 3) Management, 4) Money, and 5)Manpower.

2. The management support guidelines were as follows: Guidelines for support according to student affairs standards were as follows: 1) In terms of planning, student affairs personnel should participate in planning, problem analysis, and the establishment of common goals. 2)In terms of student affairs administration, students should be appointed to executive committees in order to share responsibility for and benefits from student affairs activities. 3)Regarding the promotion and development of students' discipline, morality, and ethics, more diverse activities aimed at behavioral development should be encouraged. 4) In terms of the student care and support system, a student welfare unit should be established, and the guidance department should be improved by providing additional training and knowledge for advisor teachers. 5) Regarding the promotion of democracy in schools, support should be provided for the exercise of rights and freedoms, acceptance of majority opinion, and the organization of democratic simulation activities. 6) Regarding the evaluation of student activities, student participation in the evaluation process should be encouraged through collaborative analysis, monitoring, feedback, and the use of evaluation results for quality improvement.

Keywords : Management support guidelines, Student affairs management

บทนำ

การศึกษานับเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนามนุษย์ให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งโลกในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การเมืองการปกครอง และการศึกษา ดังนั้นการพัฒนาด้านการศึกษาจึงถือเป็นหัวใจสำคัญที่จะพัฒนาเยาวชนของชาติให้เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ซึ่งการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และ คุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขในศตวรรษที่ 21(กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) จากแผนนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ การพัฒนา หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ประกอบด้วย รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่น ในการทำงานรักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ ส่วนการบริหารงานด้านวิชาการมุ่งเน้นด้านการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาการเรียนรู้และการวัดผลประเมินผล

นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนานักเรียน โดยมีนโยบายมอบให้สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยระบุขอบข่ายของการบริหารงานกิจการนักเรียนมี 6 ด้าน คือ 1) การวางแผน 2) การบริหาร 3) การส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม 4) การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 5) การดำเนินการส่งเสริมประชาธิปไตย 6) การประเมินผล ซึ่งจากขอบข่ายดังกล่าวจึงเป็นงานด้านกิจการนักเรียนที่เป็นอีกนโยบายหนึ่งของสถานศึกษาทุกแห่งต้องมีบทบาทหน้าที่บริหารจัดการ กำกับ ดูแล สนับสนุนพัฒนานักเรียนทุกด้านอย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพ (สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย, 2560) ดังนั้นสถานศึกษาต้องมีข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับผู้เรียนที่ครบถ้วนและเป็นปัจจุบันเพื่อช่วยให้ผู้บริหารและครูเข้าใจ เข้าถึง ติดตามการพัฒนาผู้เรียนโดยผ่านกระบวนการวางแผนและการบริหารจัดการอย่างมีคุณภาพเพื่อสร้างคุณลักษณะพึงประสงค์ของผู้เรียนให้สอดคล้องกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์ สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์ กรมส่งเสริม การปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นสถานศึกษาแห่งหนึ่งของจังหวัดอุตรดิตถ์ที่มีการบริหารจัดแผนการเรียนที่หลากหลายในทางวิชาการสนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชนทั้งระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยจัดแผนการเรียน ๕ แผนการเรียน หรือ 5 G คือ G1 : Genius Science-Math = แผนการเรียนเตรียมแพทย์-วิศวะ, G2 : Genius language = แผนภาษา (อังกฤษ-จีน), G3 : Gifted Musical & Dance = แผนการเรียนดนตรีและนาฏศิลป์, G4 : Gifted Sport = แผนการเรียนกีฬา, G5 : Good Careers = แผนการเรียนอาชีพและมีการจัดโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมความเป็นเลิศด้านวิชาการให้แก่ผู้เรียนมีการจัดกิจกรรมลูกเสือยุวกาชาดผู้บำเพ็ญประโยชน์และนักศึกษาวิชาทหาร มีการจัดกิจกรรมชุมนุมตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียน มีการส่งเสริมการฝึกทักษะอาชีพให้ผู้เรียนที่เชื่อมโยงวิถีชีวิตจริง มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการออกกำลังกายทุกสัปดาห์ (Sport Day) มีการจัดกิจกรรมแนะแนวตามหลักสูตร และมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาที่ส่งผลดีต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน (โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์, 2565)

เนื่องจากสถานการณ์ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากกระแสโลกาภิวัตน์มีผลต่อการพัฒนาสถานศึกษาและพัฒนานักเรียน ดังนั้นการจัดกิจกรรมและการสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาและเสริมปัจจัยด้านต่างๆที่มาจากนโยบายของโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์จะมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพความ

ต้องการของผู้เรียนและของสังคมหรือไม่ ประเด็นนี้จึงสำคัญเพราะกิจกรรมต่างๆที่ดำเนินการไปเป็นส่วนหนึ่งช่วยการพัฒนาส่งเสริมความรู้ ความสามารถทางวิชาการ การแก้ไขปัญหา และดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้พัฒนามากขึ้นได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของแผนนโยบายหรือไม่อย่างไรบ้าง ดังนั้นการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียนจึงมีความสำคัญในการดำเนินการของสถานศึกษาทุกแห่งที่ต้องศึกษาหาข้อมูลเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

จากความสำคัญของประเด็นดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางสนับสนุนการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียนสู่ความสำเร็จโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์ มีสภาพการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียนมีลักษณะอย่างไรและแนวทางสนับสนุนการบริหารจัดการควรเป็นอย่างไร ซึ่งความสำคัญดังกล่าวในการศึกษาครั้งนี้จะได้แนวทางสู่การพัฒนางานกิจการนักเรียนให้มีคุณภาพและพัฒนาการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมีมาตรฐานเพิ่มมากขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพบริบทในการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียน โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์

2. เพื่อศึกษาแนวทางสนับสนุนการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียนสู่ความสำเร็จ โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางสนับสนุนการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียนสู่ความสำเร็จโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์ ผู้วิจัยใช้กลุ่มเป้าหมายของการวิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยรายละเอียดมีดังนี้

กลุ่มเป้าหมายของการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายได้แก่ บุคลากรในโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู นักเรียน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียนโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์ รวมจำนวนทั้งสิ้นจำนวน 51 คน มีรายละเอียดดังนี้

1. แบบสอบถาม ประกอบด้วย ผู้ที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียน โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์ ได้แก่ ฝ่ายสถานศึกษาจำนวน 3 คน ฝ่ายบริหารงานวิชาการจำนวน 11 คน ฝ่ายบริหารงานบุคคลจำนวน 3 คน ฝ่ายบริหารงานงบประมาณจำนวน 2 คน ฝ่ายบริหารงานทั่วไปจำนวน 11 คน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 13 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 43 คน

2. แบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย ผู้ที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียน โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษาจำนวน 1 คน หัวหน้าฝ่ายสถานศึกษาจำนวน 1 คน หัวหน้าฝ่ายบริหารงานวิชาการจำนวน 1 คน หัวหน้าฝ่ายบริหารงานบุคคลจำนวน 1 คน หัวหน้าฝ่ายบริหารงานงบประมาณจำนวน 1 คน หัวหน้าฝ่ายบริหารงานทั่วไปจำนวน 1 คน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมจำนวน 1 คน ประธานหรือรองคณะกรรมการสภานักเรียนรวมจำนวน 1 คน รวมจำนวนทั้งหมด 8 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ได้แก่

1. แบบสอบถาม (Questionnaire) การวิจัยเรื่อง แนวทางสนับสนุนการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียนสู่ความสำเร็จโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์ โดยผู้ศึกษาค้นคว้าสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบบสอบถาม ซึ่งลักษณะโครงสร้างแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลสภาพทั่วไปสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียนโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์ โดยจำแนกตาม เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ ตำแหน่ง ลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ส่วนที่ 2 สภาพบริบทการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียน โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 6 ระดับ โดยมีเกณฑ์ ดังนี้

ระดับคะแนน 5 หมายถึง สภาพระดับปฏิบัติจริง มากที่สุด
ระดับคะแนน 4 หมายถึง สภาพระดับปฏิบัติจริง มาก
ระดับคะแนน 3 หมายถึง สภาพระดับปฏิบัติจริง ปานกลาง
ระดับคะแนน 2 หมายถึง สภาพระดับปฏิบัติจริง น้อย
ระดับคะแนน 1 หมายถึง สภาพระดับปฏิบัติจริง น้อยที่สุด
ระดับคะแนน 0 หมายถึง ไม่มีสภาพระดับปฏิบัติจริง

ส่วนที่ 3 สภาพบริบทการสนับสนุนปัจจัยการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียน โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 6 ระดับ โดยมีเกณฑ์ ดังนี้

ระดับคะแนน 5 หมายถึง สภาพระดับระดับปฏิบัติจริง มากที่สุด
ระดับคะแนน 4 หมายถึง สภาพระดับระดับปฏิบัติจริง มาก
ระดับคะแนน 3 หมายถึง สภาพระดับระดับปฏิบัติจริง ปานกลาง
ระดับคะแนน 2 หมายถึง สภาพระดับระดับปฏิบัติจริง น้อย
ระดับคะแนน 1 หมายถึง สภาพระดับระดับปฏิบัติจริง น้อยที่สุด
ระดับคะแนน 0 หมายถึง ไม่มีสภาพระดับระดับปฏิบัติจริง

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะแนวทางสนับสนุน และอื่นๆ โดยมีลักษณะข้อคำถามปลายเปิดในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียนโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์

2. แบบสัมภาษณ์ (In-depth interview) มีโครงสร้าง(Structure interview) สอดคล้องกับเนื้อหาสภาพบริบทการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียน โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์ 6 ด้านและสภาพบริบทการสนับสนุนปัจจัยการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียน โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์ 5 ด้าน

การสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพ

ในการสร้างและพัฒนาเครื่องมือเพื่อนำไปศึกษาวิจัยในแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้คือ

1. แบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยมีการพัฒนาเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพดังนี้ 1) ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลสภาพบริบทและแยกประเด็น 2) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำมาตีความ จัดหมวดหมู่ วิเคราะห์ และสังเคราะห์ ให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัย

3) รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทั้งหมดมาสร้างแบบสอบถาม (Questionnaire) 4)นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาขอคำแนะนำ และตรวจสอบความตรงของเนื้อหากับวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นนำข้อคำถามไปปรับปรุงแก้ไข 5) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงเนื้อหาการวิจัย I O C (Index of Item - Objective Congruence) โดยข้อคำถามใดที่มีค่าดัชนีของความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป จึงถือว่าใช้เก็บรวบรวมข้อมูลได้ 6) นำแบบสอบถามที่แก้ไขปรับปรุงตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ นำไปทดสอบใช้ (Tryout) กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานบริหารกิจการนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง 7) ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป หาค่า สัมประสิทธิ์แอลฟ่า (Coefficients) ของครอนบัค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่น(Reliability) ของแบบสอบถามได้(.865) และนำแบบสอบถามแก้ไขสมบูรณ์แล้วนำไปเก็บข้อมูล

2. แบบสัมภาษณ์ แบบเจาะลึกรายบุคคล (In-depth interview) ผู้วิจัยมีการพัฒนาเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพ โดยสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง(Structure interview) ให้ครอบคลุมตามนิยามปฏิบัติการทฤษฎีและร่างประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์ที่ได้จากผลการวิจัยระยะที่ 1 พร้อมนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาได้พิจารณาตรวจสอบความตรงของเนื้อหา ความเหมาะสมของด้านภาษาและความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยก่อนนำไปใช้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้ 1) การรวบรวมเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูล ทุติภูมิ (Secondary Source) คือแหล่งข้อมูลที่ได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เอกสาร ตำราหรือบทความและงานวิจัยอื่นๆ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการคิดและวิเคราะห์ ตลอดจนข้อเสนอแนะอื่นๆ ในการสร้างเครื่องมือวิจัยจนได้แบบสอบถามที่มีคุณภาพ 2) ผู้วิจัยดำเนินการติดต่อขอหนังสือราชการจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล 3) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียน โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์และรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง 4) ผู้วิจัยรวบรวมแบบสอบถามแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูล 5) การสัมภาษณ์ (In-depth interview) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่วิเคราะห์ได้จากแบบสอบถาม สรุปประเด็นที่สำคัญ นำข้อมูลไปสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (Formal Interview) และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) แบบเจาะลึกรายบุคคลจากผู้ที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียนและผู้มีประสบการณ์ เพื่อให้ได้แนวคิดในแนวทางการสนับสนุนการบริหารให้มีประสิทธิภาพตามลำดับ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data) หรือในเชิงเนื้อหาและนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาข้อสรุปโดยใช้วิธีอุปนัย (Inductive Method) และ วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แบบพรรณา (Descriptive analysis) มีการตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูล จากเอกสาร แบบสอบถาม พร้อมวิเคราะห์ความเหมาะสมของการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียน โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์ โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S. D.) ด้วยค่าความถี่ (frequency) (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, หน้า 121)

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.51 – 5.00 หมายความว่า ระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.51 – 4.50 หมายความว่า ระดับมาก

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.51 – 3.50 หมายความว่า ระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.51 – 2.50 หมายความว่า ระดับน้อย
ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.00 – 1.50 หมายความว่า ระดับน้อยที่สุด

กรอบแนวคิด

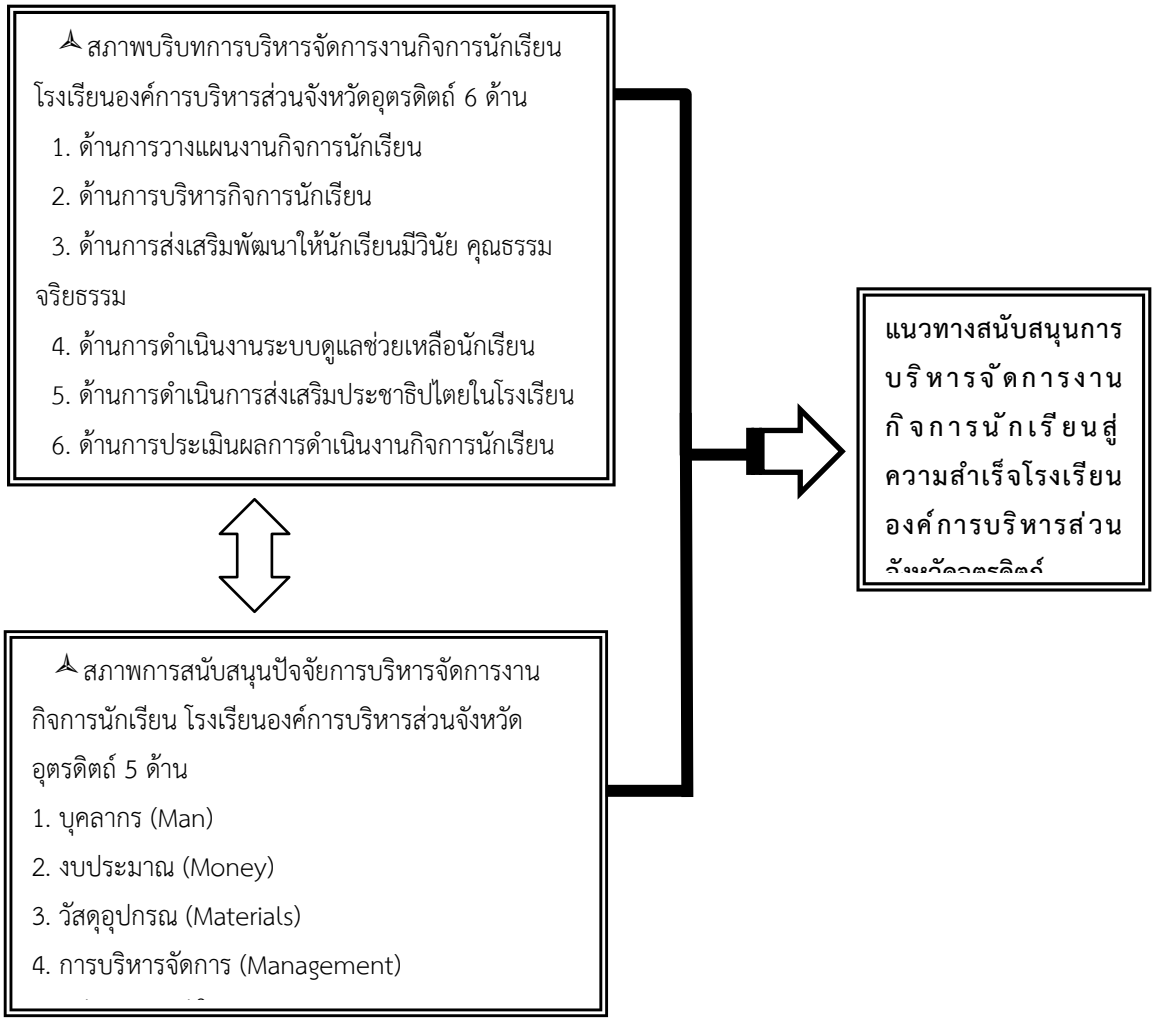

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัย ซึ่งมีผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ มีดังนี้

1. สภาพบริบทในการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียน โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์ ผลการวิจัยมีดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพบริบทการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียน โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์

สภาพบริบทการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียนโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์	$\bar{X}$	S.D	ระดับปฏิบัติจริง	ลำดับ
การวางแผนงานกิจการนักเรียน	4.56	0.52	มากที่สุด	2
การบริหารงานกิจกรรมนักเรียน	4.61	0.50	มากที่สุด	1
การส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม	4.50	0.57	มาก	4
การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	4.44	0.52	มาก	5
การส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน	4.32	0.61	มาก	6
การประเมินผลการดำเนินงานกิจการนักเรียน	4.51	0.51	มากที่สุด	3
รวม	4.49	0.55	มาก	

1.1 สภาพบริบทการบริหารงานกิจการนักเรียน โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์ รวมจำนวน 6 ด้าน ในภาพรวมพบว่า มีค่าเฉลี่ยระดับสภาพปฏิบัติจริงอยู่ในระดับมาก($\bar{X}$ = 4.49, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.55) เมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยคือ ด้านการบริหารงานกิจการนักเรียน ด้านการวางแผนงานกิจการนักเรียน ด้านการประเมินผลการดำเนินงานกิจการนักเรียน ด้านการส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัยคุณธรรมจริยธรรม ด้านการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และด้านการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนตามลำดับ (ดังตารางที่ 1)

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพการสนับสนุนปัจจัยการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียน โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์

	สภาพการสนับสนับสนุนปัจจัย การบริหารจัดการงานกิจการนักเรียน โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์	$\bar{X}$	S.D	ระดับปฏิบัติจริง	ลำดับ
1	บุคลากร (Man)	4.37	0.56	มาก	5
2	งบประมาณ (Money)	4.39	0.56	มาก	4
3	วัสดุอุปกรณ์ (Materials)	4.62	0.50	มากที่สุด	1
4	การบริหารจัดการ (Management)	4.44	0.55	มาก	3
5	ขวัญและกำลังใจ (Morale)	4.61	0.53	มากที่สุด	2
	รวม	4.48	0.55	มาก	

1.2 สภาพการสนับสนุนปัจจัยการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียน โรงเรียนองค์การ บริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 5 ด้าน ในภาพรวมพบว่า ค่าเฉลี่ยระดับสภาพปฏิบัติจริงอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.48, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.55) เมื่อเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ ด้านวัสดุอุปกรณ์(Materials) ขวัญและกำลังใจ (Morale) การบริหารจัดการ (Management) งบประมาณ (Money) และบุคลากร (Man) ตามลำดับ (ดังตารางที่ 2)

2. แนวทางสนับสนุนการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียนสู่ความสำเร็จ โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์ ผลการวิจัยมีดังนี้

2.1 ด้านการวางแผน : 1) ควรจัดตั้งคณะกรรมการจัดทำแผนงานกิจการนักเรียนโดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมกับผู้บริหารสถานศึกษา 2) ควรจัดประชุมร่วมวิเคราะหแผนโครงการงานกิจการนักเรียนร่วมกันทุกภาคเรียน 3)จัดทำแนวปฏิบัติที่ดีเอกสารคู่มือครูและคู่มือนักเรียนระเบียบข้อบังคับต่างๆให้ชัดเจน 4) จัดทำแผนพัฒนานักเรียนในยุคดิจิทัลสอดคลองกับเปลี่ยนแปลงทางสังคม

2.2 ด้านการบริหาร : 1) ควรเน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้บริหาร สภานักเรียนและชมรมผู้ปกครอง ในรูปแบบแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการเพื่อให้มีผลประโยชน์ร่วมกัน 2) สร้างเครือข่ายความร่วมมือวิชาการและทักษะกับหน่วยงานสายอาชีพเช่น อาชีวศึกษา วิทยาลัยเทคนิค เพื่อพัฒนานักเรียนสู่ความถนัดและความสนใจ 3) พัฒนาองค์กรคุณภาพด้วย ระบบวงจร เดมมิ่ง ไซเคิล (Deming Circle) หรือ PDCA เพื่อกำกับโครงการหรืองานกิจกรรมต่างๆ รักษามาตรฐานคุณภาพประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2.3 ด้านการส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรมจริยธรรม : 1) ควรสนับสนุนส่งเสริมให้มีกิจกรรมพัฒนาพฤติกรรมนักเรียนหลากหลายเช่น ค่ายคุณธรรมจริยธรรม ค่ายชมรมกิจกรรมจิตอาสาพัฒนา ชมรมพุทธศาสนา ชมรมรักษ์ท้องถิ่นฯลฯ 2) ยกย่องชมเชยนักเรียนต้นแบบและครูตัวอย่างที่ดีในสถานศึกษา 3) ควรจัดอบรมชี้แจงใหเขาใจในกฎระเบียบข้อบังคับมีวินัยเช่น การเข้าแถว การช่วยเหลือ 4) สอดแทรกในการเรียนการสอน 5) ควรสนับสนุนส่งเสริมให้แต่งตั้งคณะกรรมการสภานักเรียนมีส่วนร่วมประชุมกับผู้บริหารสถานศึกษาได้

2.4 ด้านการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน : 1)ควรจัดตั้งฝ่ายสวัสดิการเสริมศักยภาพเพื่อให้บริการช่วยเหลือดูแลนักเรียนอย่างทั่วถึง 2)จัดอบรมสัมมนาเสริมศักยภาพให้ฝ่ายแนะแนวมีประสบการณ์หลากหลาย 3) อบรมสัมมนาครูที่ปรึกษา การเก็บข้อมูล การช่วยเหลือนักเรียนชี้แนะแก้ไขและเข้าใจวิธีการคัดกรองการส่งต่อติดตามและสรุปผล 4) จัดแต่งตั้งคณะกรรมการทำงานร่วมกันทุกฝ่ายรวมทั้งประชาชนในท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมให้ชัดเจน

2.5 ด้านการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน : 1) ส่งเสริมการรณรงค์การเคารพสิทธิ เสรีภาพบุคคลและการยอมรับเสียงส่วนมากแต่มีขอบเขต 2) สนับสนุนให้จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องปัญหาต่างๆ มีเวทีสนทนากลุ่มย่อย หรือจัดกิจกรรมละครสั้นบทบาทสมมุติในการแสดงออก 3) สนับสนุนให้มีคณะกรรมการร่วมระหว่างครูและนักเรียน 4) ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการประชาสัมพันธ์ประชาธิปไตยอย่างสร้างสรรค์มากขึ้น

2.6 ด้านการประเมินผล : 1) สนับสนุนการแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลร่วมกันซึ่งมีตัวแทนคณะกรมการสภานักเรียนร่วมด้วยเพื่อรับรู้แก้ไขโครงการงานกิจกรรมต่างๆที่ผ่านมาสู่การปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น 2) ควรมีการนำผลจากการประเมินมาสรุปวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อนำสู่การพัฒนางานกิจการนักเรียนและด้านอื่นๆ

แนวทางสนับสนุนปัจจัยการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียน

1. ด้านบุคลากร (Man) : 1) ควรจัดสัมมนาอบรมพัฒนาความรู้ทักษะของนักเรียนและครูต่อเนื่อง 2) สร้างแรงจูงใจและสร้างสภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีในการทำงาน 3) สร้างระบบการสนับสนุนส่งเสริมพัฒนาครูและนักเรียนอย่างต่อเนื่อง 4) พัฒนาครูทุกคนให้เข้าใจงานกิจการนักเรียนเพื่อช่วยดูแลนักเรียนให้ชัดเจน 5) สร้างเครือข่ายความร่วมมือแลกเปลี่ยนความรู้งานกิจการนักเรียนจากบุคลากรภายในและภายนอกเพิ่มมากขึ้น 6) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมรับผิดชอบงานกิจการนักเรียนทุกฝ่าย

2. ด้านงบประมาณ (Money) : 1) มีนโยบายการใช้งบประมาณที่มีโครงการและเป้าหมายชัดเจน 2) จัดอบรม สัมมนากฎระเบียบข้อบังคับการใช้จ่ายงบประมาณ 3) สร้างวินัยความโปร่งใสและตรวจสอบได้ 4) สนับสนุนจัดหาแหล่งเงินทุนด้านต่างๆสนับสนุนการศึกษาเพิ่มมากขึ้น 5) สรุปวิเคราะห์ผลการใช้จ่ายงบประมาณกิจการนักเรียนทุกภาคเรียน

3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ (Materials) :1) มีนโยบายใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพ 2) มีระบบตรวจสอบ 3) สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์เพื่อพัฒนานักเรียนสู่ความเป็นเลิศให้โดดเด่นเช่น ดนตรี กีฬา นาฏศิลป์ 4) สร้างความตระหนักและความรับผิดชอบในการใช้อุปกรณ์ 5) จัดงบประมาณการบำรุงรักษาวัสดุครุภัณฑ์ให้มีคุณภาพต่อเนื่อง

4. ด้านการบริหารจัดการ (Management) : 1)ควรสร้างวัฒนธรรมการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมเชิงคุณภาพ 2) พัฒนาระบบการสื่อสารสมัยใหม่ในงานกิจการนักเรียนอย่างต่อเนื่อง 3)จัดระบบโครงสร้างการบริหารงานกิจการนักเรียนผู้รับผิดชอบให้ชัดเจน 4) มีนโยบายการจัดกิจกรรมที่หลากหลายตามความถนัดนักเรียนสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม 5) สร้างระบบสนับสนุนและเครือข่ายความร่วมมือ 6) สร้างระบบคุณภาพการบริหารงานแบบ PDCA ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล 7)จัดอบรมพัฒนานักเรียนให้มีความรู้ความสามารถทำงานทดแทนตำแหน่งหน้าที่กันได้อย่างต่อเนื่อง

5. ด้านขวัญและกำลังใจ (Morale) : 1) ผู้บริหารควรสร้างแรงจูงใจในรูปแบบการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมนักเรียนทุกๆครั้ง 2) สร้างระบบยกย่อง ชมเชยและให้รางวัล 3) สนับสนุนปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่ดีให้แก่นักเรียน 4) ควรจัดกิจกรรมหลากหลายเพื่อสร้างความสามารถสู่ความภูมิใจและความผูกพันร่วมกัน 5) รับการประเมินความพึงพอใจจากนักเรียนทุกชั้นปี

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาวิจัย แนวทางสนับสนุนการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียนสู่ความสำเร็จโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์พบว่า การบริหารงานกิจการนักเรียนใน 6 ด้าน มีค่าเฉลี่ยระดับสภาพปฏิบัติจริงอยู่ในระดับมาก เมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยคือ ด้านการบริหารงานกิจการนักเรียน ด้านการวางแผนงานกิจการนักเรียน ด้านการประเมินผลการดำเนินงานกิจการนักเรียน ด้านการส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัยคุณธรรมจริยธรรม ด้านการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนและด้านการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน ส่วนสภาพการสนับสนับสนุนปัจจัยการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียน 5 ด้านในภาพรวมพบว่า ค่าเฉลี่ยระดับสภาพปฏิบัติจริงอยู่ในระดับมาก เมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยคือ ด้านวัสดุอุปกรณ์(Materials) ขวัญและกำลังใจ (Morale) การบริหารจัดการ (Management) งบประมาณ (Money) และบุคลากร (Man) ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤติยา อิศวเรศตระกูล (2567) พบว่าแนวทางในการพัฒนาองค์กรที่ดีต้องมีแผน นโยบาย หลักการ วิธีการ เป้าหมายและปัจจัยพร้อมระยะเวลาในการปฏิบัติงานที่ชัดเจนและยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพุฒิพงศ แก่วบุตร (2565) พบว่า ระดับการบริหารงานกิจการนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากและเมื่อพิจารณาเปนรายด้านพบวาด้านที่มีคาเฉลี่ยสูงสุด คือ ดานการบริหารงานกิจการนักเรียน รองลงมาคือดานการสงเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน และดานที่มีคาเฉลี่ยต่ำสุด คือดานการประเมินผลการดำเนินงานกิจการนักเรียน

แนวทางสนับสนุนการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียนสู่ความสำเร็จโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์ 6 ด้าน มีแนวทางดังนี้ 1) ด้านการวางแผน ควรจัดตั้งคณะกรรมการร่วมกันทุกฝ่ายมีการจัดประชุมร่วมวิเคราะหแผนโครงการงานกิจการนักเรียนทุกภาคเรียนพร้อมจัดทำแนวปฏิบัติที่ดีมีเอกสารคูมือครูและคูมือนักเรียนระเบียบข้อบังคับต่างๆให้ชัดเจนพร้อมมีการเผยแพรให้นักเรียน ครู ฝ่ายต่างๆทราบเพื่อนำสู่การปฏิบัติและสนับสนุนปัจจัยด้านงบประมาณการจัดทำโครงการต่างๆ 2) ด้านการบริหาร ผู้บริหารควรเน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับสภานักเรียนและชมรมผู้ปกครองในรูปแบบแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการทำงานร่วมกันสู่การคิด วิเคราะห์ ร่วมวางแผนร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมประเมินผลและการประสานงานต่างๆร่วมกันจะทำให้แผนการทำงานนำไปสู่เป้าหมายชัดเจนสอดคล้องกับผลการวิจัยของ กฤษณา สีที มาลัย วงศฤทัยวัฒนา ขจรอรรถพณ พงศวิริทธิ์ธร และบุศรา เชื้อดี (2565) พบว่า ระดับการบริหารงานกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ โดยรวมอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้ควรนำแนวปฏิบัติที่ดีกระบวนการพัฒนาองค์กรให้มีคุณภาพในกระบวนการวงจร เดมมิ่ง ไซเคิล (Deming Circle) หรือ (PDCA) ซึ่งมี 4 ขั้นตอนคือ 1) P (Plan) (การวางแผน) 2) D (Do) (การลงมือปฏิบัติ) 3) C (Check) (การตรวจสอบ) 4) ACT (Action)(การปรับปรุงแก้ไข) สอดคล้องกับหลักการบริหารของเดมมิ่ง(Deming in Mycoted (2004)) นำมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กรทุกมิติสอดคล้องกับผลการวิจัยของวริยา สายสว่าง (2566)พบว่า (PDCA) เป็นกระบวนการวงจรคุณภาพที่เหมาะสมในการบริหารกิจการนักเรียนที่สร้างคุณภาพประสิทธิภาพและประสิทธิผลในภาพรวมมากยิ่งขึ้น และการบริหารจัดการงานที่มีรูปแบบที่ดีทำให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ (Heinz and Harold Koontz. Weihrich,1993) 3) ด้านการส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรมจริยธรรม ควรเร่งส่งเสริมการสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันให้มีความสุข เนื่องจากโรงเรียนมีนักเรียนมาจากหลากหลายสถานที่ การปลูกฝังระเบียบวินัยให้ทุกคนนำไปปฏิบัติเหมือนกันจึงสำคัญต่อจิตสำนึกที่มีต่อองค์กร ควรมีการจัดโครงการกิจกรรมต่างๆให้หลากหลายเหมาะสมสอดคล้องกับสังคมและสิ่งแวดล้อมที่สามารถนำมาพัฒนาศักยภาพของตนและเสริมสร้างทักษะชีวิตที่มีคุณค่าในคุณธรรมจริยธรรมได้เช่น ค่ายคุณธรรมจริยธรรม ค่ายชมรมกิจกรรมจิตอาสาพัฒนา ค่ายชมรมพุทธศาสนา ค่ายชมรมรักธรรมชาติดูแลบริเวณโรงเรียนเรื่องความสะอาดต่างๆ และมีการส่งเสริมต้นแบบของครูที่ดีและนักเรียนที่เป็นแบบอย่างส่วนปัจจัยที่สนับสนุนเกี่ยวข้องกับงบประมาณจัดโครงการและขวัญกำลังใจตลอดจนสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้จัดแต่งตั้งคณะกรรมการสภานักเรียนร่วมกับผู้บริหารสถานศึกษามีการประชุมร่วมกันในการจัดกิจกรรมทั้งภายในและภายนอกสอดคล้องกับผลการวิจัยของพิมพ์ผกา โพธิจันทร์ นิพนธ์ วรรณเวช และสาโรจน์ เผ่าวงศากุล (2564) พบว่า สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมให้หลากหลายแต่ต้องสอดแทรกปลูกฝังการมีระเบียบวินัยคุณธรรมจริยธรรมในโครงการต่างๆและสัมพันธ์เชื่อมโยงกับการเปลี่ยนของสังคมปัจจุบัน 4) ด้านการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ควรมีการจัดตั้งหน่วยงานสวัสดิการนักเรียนและเพิ่มศักยภาพฝ่ายแนะแนวประจำเพื่อการช่วยเหลือดูแลเรื่องต่างๆอย่างเป็นระบบซึ่งต้องเป็นฝ่ายบริการกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดให้นักเรียนโดยตรง พร้อมจัดแต่งตั้งที่ปรึกษาและคณะกรรมการให้ทำงานร่วมกันทุกฝ่ายให้ชัดเจนและควรมีที่ปรึกษาทุกระดับชั้นเพื่อดูแลชี้แนะช่วยเหลือนักเรียนและการคัดกรอง การส่งต่อ ติดตาม การส่งเสริมป้องกัน และแก้ไขปัญหาการเรียนการสอนหรือเรื่องส่วนตัวเพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ชีวิตอย่างมีสุขไม่กังวล นอกจากนี้ควรมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ผู้รับผิดชอบการประสานงานติดต่อประชาสัมพันธ์กับผู้ปกครองหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและมีการจัดเก็บข้อมูลรายบุคคลอย่างเป็นระบบ พร้อมสนับสนุนการจัดหาแหล่งทุนต่างๆเพื่อจัดสรรเป็นทุนการศึกษาให้นักเรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ มีการดูแลสุขภาพอนามัยอาหารที่สะอาดมีคุณภาพ เพิ่มการบริการ

น้ำดื่ม การจัดบริการประสานยานพาหนะที่สะดวกและปลอดภัยส่วนปัจจัยสนับสนุนเกี่ยวข้องกับขวัญกำลังใจให้นักเรียน สอดคล้องกับผลการวิจัยของอมรเทพ สาสีมา ประทุมทอง ไตรรัตน์ (2567) พบว่า การพัฒนางานดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้ใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าควรส่งเสริมป้องกันและแก้ไขปัญหาจึงต้องพัฒนาเครื่องมือที่มีคุณภาพและมีมาตรฐานตลอดเวลาและสร้างการมีส่วนร่วมทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาสู่การดูแลนักเรียนอย่างต่อเนื่อง 5) ด้านการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน ควรส่งเสริมการปลูกฝังเคารพสิทธิเสรีภาพและเสียงส่วนมากของบุคคลในบริบทต่างๆเมื่อนักเรียนมีกิจกรรมร่วมกัน ควรสนับสนุนให้จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องปัญหาต่างๆ มีเวทีสนทนากลุ่มย่อย หรือจัดกิจกรรมละครบทบาทสมมุติในการแสดงออกและควรจัดแต่งคณะกรรมร่วมกันระหว่างครูและนักเรียนเพื่อร่วมทำงานออกแบบจำลองประชาธิปไตยในกิจกรรมต่างๆร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้มีบรรยากาศของประชาธิปไตยในโรงเรียนอย่างมีขอบเขตและต้องสนับสนุนให้มีการเลือกตั้งโดยคณะกรรมการนักเรียนดำเนินการกิจกรรมส่วนปัจจัยสนับสนุนเกี่ยวข้องกับงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของณัฐพล แสงงาม (2564) พบว่า สถานศึกษาควรจัดกิจกรรม ส่งเสริมการเรียนรู้และเข้าใจวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียนและให้มีกิจกรรมหลากหลายเพื่อสร้างระเบียบวินัยนักเรียนในโรงเรียนของตนเอง 6) ด้านการประเมินผล ควรจัดแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลร่วมกันซึ่งมีคณะกรรมการสภานักเรียนร่วมเพื่อรับรู้แก้ไขโครงการงานกิจกรรมต่างๆในการดำเนินงานที่ผ่านมาให้พัฒนาดียิ่งขึ้น และควรมีการสรุปผลงานกิจการนักเรียนในทุกภาคเรียนและสิ้นสุดปีการศึกษาเกี่ยวกับโครงการกิจกรรมต่างๆต้องนำผลจากการประเมินมาสรุปวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อนำสู่การพัฒนางานกิจการนักเรียนและด้านอื่นๆทั้งนี้สอดคล้องกับผลวิจัยของพิภัทร์อนันต์ เทพพิทักษ์ และสุกัญญา แช่มช้อย (2566) พบว่า ความต้องการพัฒนาการบริหารงานกิจการนักเรียนคือการประเมินผล ซึ่งการดำเนินงานกิจการนักเรียนมีความต้องการจำเป็นสูงสุด (PNI modified 0.21) รองลงมา คือ การดำเนินงานกิจการนักเรียน (PNI modified 0.19)

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพบริบทการบริหารงานกิจการนักเรียน โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์ ในภาพรวมจำนวน 6 ด้าน มีค่าเฉลี่ยระดับปฏิบัติจริงอยู่ในระดับมาก เมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยคือ 1) ด้านการบริหารงานกิจการนักเรียน 2) ด้านการวางแผนงานกิจการนักเรียน 3) ด้านการประเมินผลการดำเนินงานกิจการนักเรียน 4) ด้านการส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม 5) ด้านการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และ 6) ด้านการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน ตามลำดับ และสภาพการสนับสนุนปัจจัยการบริหารจัดการงานกิจการนักเรียนโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 5 ด้าน ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับปฏิบัติจริงอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ 1) ด้านวัสดุอุปกรณ์ 2) ขวัญและกำลังใจ 3) การบริหารจัดการ 4) งบประมาณ และ 5) บุคลากร

2. แนวทางสนับสนุนตามมาตรฐานงานกิจการนักเรียนมีดังนี้ 1) ด้านการวางแผนงานกิจการนักเรียนควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนงานวิเคราะห์ปัญหาและตั้งเป้าหมายร่วมกัน 2) ด้านการบริหารงานกิจการนักเรียนควรแต่งตั้งให้นักเรียนได้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารรับผิดชอบผลประโยชน์ร่วมกัน 3) ด้านการส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรมควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมพัฒนาพฤติกรรมนักเรียนให้หลากหลายมากขึ้น 4) ด้านการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนควรจัดให้มีฝ่ายสวัสดิการแก่นักเรียนและปรับปรุงฝ่ายแนะแนวเพิ่มความรู้ให้แก่ครูที่ปรึกษา 5) ด้านการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนควรสนับสนุนการใช้สิทธิเสรีภาพ

และการยอมรับเสียงส่วนใหญ่และควรจัดให้มีกิจกรรมจำลองประชาธิปไตย 6) ด้านการประเมินผลการดำเนินงานกิจการนักเรียนควรส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลร่วมวิเคราะห์ติดตามตรวจสอบให้ข้อเสนอแนะและนำผลข้อมูลไปปรับปรุงให้มีคุณภาพมากขึ้น ส่วนด้านปัจจัยควรเร่งพัฒนาบุคคลากรครูทุกคนให้เข้าใจงานกิจการนักเรียน จัดหาแหล่งเงินทุนด้านต่างๆเพิ่มมากขึ้น มีนโยบายใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพ สร้างวัฒนธรรมการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมและผู้บริหารควรสร้างแรงจูงใจในรูปแบบการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมนักเรียน นอกจากนี้ควรนำกระบวนการพัฒนาองค์กรให้มีคุณภาพในวงจร เดมมิ่ง ไซเคิล (Deming Circle) หรือ (PDCA) มากำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาในสถานศึกษาสู่แนวปฏิบัติที่ดี

ข้อเสนอแนะการวิจัยในครั้งนี้

1. นำผลการวิจัยไปวิเคราะห์ใช้ในการบริหารจัดการและปรับปรุงประเด็นที่ยังไม่สมบูรณ์ในงานกิจการนักเรียนได้

2. ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือแลกเปลี่ยนงานกิจการนักเรียนกับหน่วยงานสถาบันการศึกษาต่างๆ เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ให้นักเรียนมีความรู้หลากหลายมากขึ้น

3. ควรมีการพัฒนาบุคลากรครูทุกคนให้มีความรู้ในงานกิจการนักเรียนเพิ่มมากขึ้น เพื่อเสริมศักยภาพทักษะวิธีการดูแลนักเรียนและพัฒนากิจกรรมต่างๆให้หลากหลายมากขึ้น

ข้อเสนอแนะการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาการบริหารกิจการนักเรียนตามวงจรคุณภาพ เดมมิ่ง (PDCA) สู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์.

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องและพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ*. กรุงเทพฯ : ครุสภาลาดพร้าว.

กฤติยา อิศวเรศตระกูล. (2567). การบริหารจัดการองค์กรตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงาน : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรีมหาวิทยาลัย เวสเทิร์น.*วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย*, *8*(1), 99–115.

กฤษณา สีที มาลัย วงศฤทัยวัฒนา ขจรอรรถพณ พงศวิริทธิ์ธร และบุศรา เชื้อดี. (2565). การบริหารงานกิจการนักเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพผูเรียนของโรงเรียน ขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น*, *8*(6),25- 28.

ณัฐพล แสงงาม. (2564). *สภาพปัญหาและประสิทธิผลการบริหารกิจการนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่10 ฉบับปรับปรุงใหม่).กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

พิมพ์ผกา โพธิจันทร์ นิพนธ์ วรรณเวช สาโรจน์ เผ่าวงศากุล. (2564). การบริหารงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี. *วารสาร Journal of Roi Kaensarn Academi* , *V6*(11).

โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์. (2565). *การประกันคุณภาพโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุตรดิตถ์*. อุตรดิตถ์ : วังกะพี้.

พุฒิพงศ แกวบุตร. (2565). *การบริหารงานกิจการนักเรียนตามมาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ. 2560 (ปรับปรุง พ.ศ.2562) ของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญพิเศษในสหวิทยาเขตนครหาดใหญ่*. [สารนิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

พิภัทร์อนันต์ เทพพิทักษ์ และสุกัญญา แช่มช้อย. (2566). การศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารกิจกรรมของนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานครตามแนวคิดทักษะอารมณ์และสังคม. *วารสารบริหารการศึกษา มศว*, *20*(38).

วริยา สายสว่าง. (2566). *การพัฒนาแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนตามวงจรคุณภาพ เดมมิ่ง (PDCA) สู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์* [วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย. (2560). *มาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ. 2552 (ปรับปรุง พ.ศ. 2560)*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

อมรเทพ สาสีมา ประทุมทอง ไตรรัตน์. (2567). แนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนเพื่อเสริมสร้างการใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าและความหมายตามแนวคิดอิคิไกของผู้เรียนโรงเรียนในสำนักงานเขตคลองสาน สังกัดกรุงเทพมหานคร. *วารสารภาวนาสารปริทัศน์*, *4*(2).

Deming in Mycoted. (2004). *Plan Do Check Act (PDCA).* https://www.mycoted.com/PDCA

Weihrich, Heinz and Harold Koontz. 1993. *Management : a global perspective*. 10th ed. New York : McGraw-Hill, Inc.

ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์

The Digital Leadership of School Administrators Affecting Active Learning Management of Teachers in Schools under Secondary Education Service Area Office Phitsanulok – Uttaradit

พิชญาลิญชญ์ เมืองพุ่ม[1*], สุกัญญา รุจิเมธาภาส[2], และ ทินกฤตพัชร์ รุ่งเมือง[3]
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
[*]corresponding author e-mail: Maesa.ying@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ศึกษาระดับของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา และ 3) วิเคราะห์ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ จำนวน 331 คน ด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .96 สถิตที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการวิเคราะห์การถดถอยเชิงซ้อน ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และ 3) ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา ด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัล และด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในโลกดิจิทัล มีค่าสัมประสิทธิ์การทำนาย ร้อยละ 43.6 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำยุคดิจิทัล ผู้บริหารสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้เชิงรุก

Abstract

This research aimed to: 1) study the level of digital leadership of school administrators under the Secondary Educational Service Area Office Phitsanulok Uttaradit; 2)examine the level of active learning management among teachers in schools under the same office, and 3)analyze the digital leadership of school administrators affecting teachers' active learning management. The sample consisted of 331 school administrators and teachers under the Secondary Educational Service Area Office Phitsanulok Uttaradit in the academic year 2025, selected through stratified random sampling. The research instrument was a questionnaire with a reliability coefficient of .96. The statistics used for data analysis were mean, standard deviation, Pearson's correlation coefficient, and multiple regression analysis.

The research findings revealed that: 1) The overall level of digital leadership of school administrators was at the highest level 2) The overall level of teachers' active learning management was also at the highest level and 3) the digital leadership factors of school administrators affecting teachers' active learning management were digital vision and the creation of a digital learning culture, with a predictive coefficient of 43.6 percent, which was statistically significant at the .05 level.

keywords: The Digital leadership, School administrator, Active learning management of teacher

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 ที่มีวิวัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จะเห็นได้ว่ามีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอนและการจัดการศึกษากันอย่างกว้างขวาง การเรียนรู้และการจัดการศึกษาที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นช่องทางในยุคปัจจุบันจึงมีความรวดเร็ว (มนต์ชัย เทียนทอง, 2561) สถานศึกษาขั้นพื้นฐานทุกแห่งต้องการผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง สามารถบริหารสถานศึกษาไปสู่เป้าหมายที่กำหนดได้ ภาวะผู้นำของผู้บริหารจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การจัดการศึกษาดำเนินไปอย่างมีคุณภาพ ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการศึกษาของประเทศชาติ ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นหัวใจหลักในการบริหารสถานศึกษาที่สำคัญที่สุดที่จะสามารถขับเคลื่อนให้บรรลุเป้าหมายสำคัญของการศึกษาให้กับคนไทยทุกคนให้ได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดิจิทัล (สงบ อินทรมณี, 2562)

ผู้บริหารสถานศึกษายุคดิจิทัลต้องมีภาวะผู้นำ มีความรู้ ความเชี่ยวชาญและพัฒนาตนเองในด้านการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับยุคดิจิทัลอยู่เสมอ อีกทั้งรู้จักการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการบริหารจัดการสถานศึกษาทุกด้านสามารถเชื่อมโยงความคิด ความรู้ โดยใช้เทคโนโลยีเป็นตัวส่งผ่านไปยังผู้เรียนยุคดิจิทัล (สุกัญญา แช่มช้อย, 2558) ได้กล่าวว่า เป็นกระบวนการสอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมดำเนินการในกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งด้วยการเชื่อมโยงนักเรียนกับเนื้อหาในองค์ความรู้ทั้งที่เป็นข้อเท็จจริง แนวความคิดและทักษะผ่านกิจกรรมที่นักเรียนได้ปฏิบัติหรือลงมือทำชิ้นงาน โดยมุ่งเน้นที่การลงมือปฏิบัติจริงเป็นสำคัญ ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงและสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักเรียนและครู เพื่อให้การปฏิบัติงานนั้นเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ส่งผลให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพและมีผลสัมฤทธิ์ดีขึ้น

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์เป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่มีภารกิจหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ ซึ่งมีวิสัยทัศน์ในการเป็นองค์กรแห่งเทคโนโลยีดิจิทัลขับเคลื่อนสู่มาตราฐานสากล ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทและการเตรียมความพร้อมเน้นการพัฒนาสมรรถนะหลักที่จำเป็นในแต่ละระดับจัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง (Active Learning) อีกทั้งพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เป็นครูยุคใหม่ มีศักยภาพในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรฐานสมรรถนะ มีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล มีการพัฒนาตนเองทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง และมีจุดเน้นประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 คือ ยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาภายใต้ "โครงการห้องเรียนน่าอยู่การเรียนรู้ก้าวไกลพัฒนาวิถีใหม่ ได้วิถีคุณภาพ"

โดยการสร้างห้องเรียนคุณภาพ เสริมสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และสมรรถนะครูในทุกด้านและส่งเสริมให้ครูสามารถจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ในการนำเข้าใช้เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนอย่างมีระบบเพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์, 2565)

จากความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญจึงสนใจทำวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษาระดับของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา และวิเคราะห์ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา เพื่อให้เกิดประโยชน์กับผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการศึกษาและข้อมูลสารสนเทศไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนและวิธีดำเนินงาน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้า หลักการ แนวคิด/ทฤษฎีและวิจัยที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

2. สังเคราะห์แนวคิด/ทฤษฎีและวิจัยที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา

3. ร่างข้อคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา โดยใช้สถิติในการตอบวัตถุประสงค์การวิจัย คือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน Correlation และการวิเคราะห์การถดถอยเชิงซ้อน Multiple Regression และพัฒนาแบบสอบถามชนิดมาตรประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

4. นำร่างแบบสอบถามไปตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

5. ปรับปรุง แก้ไขแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

6. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแพร่ จำนวน 30 คน แล้วนำมาหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability)

7. พัฒนาเครื่องมือวิจัยฉบับสมบูรณ์

8. เก็บรวบรวมข้อมูลแบบปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิกับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้และวิเคราะห์สรุปผลการวิจัยเชิงปริมาณ คือการนำข้อมูลที่ได้จากการแจกแบบสอบถามมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมทางสถิติทางการวิจัยเบื้องต้น

ประชากรในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ ประจำปีการศึกษา 2568 จำนวน 57 โรงเรียน รวมประชากรทั้งสิ้น 2,302 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ ประจำปีการศึกษา 2568 จำนวน 331 คน โดยการสุ่มแบบแบ่งขั้นภูมิ กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามตารางสำเร็จรูปของ Krejcie & Morgan (1970) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา 1 ฉบับ โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 เป็นการสอบถามที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของ งผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย ด้านสื่อสารทางดิจิทัล ด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัล ด้านการสนับสนุนการใช้ดิจิทัลในด้านการจัดการเรียนการสอนด้านการบริหารงานโดยใช้ดิจิทัล และด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในโลก และตอนที่ 3 เป็นการสอบถามเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา ประกอบด้วย การใช้และพัฒนาสื่อดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ การออกแบบการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้น ทักษะการคิดและปฏิบัติ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$= =4.55, SD = 0.35) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงสุด ไปหาค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัล ($\bar{X}$= = 4.59, SD = 0.31) ด้านการสนับสนุนการใช้ดิจิทัลในด้านการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X}$== 4.57, SD = 0.37) ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในโลกดิจิทัล ($\bar{X}$= = 4.57 ,SD = 0.32) ด้านสื่อสารทางดิจิทัล ($\bar{X}$= = 4.51, SD = 0.35) และด้านการบริหารงานโดยใช้เทคโนโลยี ($\bar{X}$= = 4.50, SD = 0.41) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$= 4.59, SD = 0.32) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุดทุกรายการ โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงสุด ไปหาค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะการคิดและปฏิบัติ ($\bar{X}$ = 4.65, SD = 0.30) การใช้และพัฒนาสื่อเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.64, SD = 0.30) การออกแบบการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.63, SD = 0.31) และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง ($\bar{X}$ = 4.62, SD = 0.36) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์ต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .439 ถึง .600 ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตัวแปรทำนาย	คะแนนดิบ		คะแนนมาตรฐาน	t	p-values
	B	Std.error	β		
(Constant)	1.736	.194	-	8.938	.000*
X_1	-.010	.046	-.012	-.218	.828
X_2	.291	.060	.324	4.806	.000*
X_3	.002	.048	.002	.032	.975
X_4	.060	.047	.089	1.284	.200
X_5	.292	.054	.333	5.354	.000*
R= .660, R^2 =.436, F=50.247, p-value=0.00*					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

และผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ คือ ตัวแปร $\mathbf{X_1}$- $\mathbf{X_5}$ ส่งผลต่อ y อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.00 (F=50.247 , p-value=0.00**) มีค่าสัมประสิทธิ์การทำนาย ร้อยละ 43.6 (R^2=0.436) สำหรับตัวแปรที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ ได้แก่ ด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัล ($\mathbf{X_2}$) และด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในโลกดิจิทัล ($\mathbf{X_5}$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการศึกษาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ พบว่า โดยรวมทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงสุด ไปหาค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัล ด้านการสนับสนุนการใช้ดิจิทัลในด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในโลกดิจิทัล ด้านสื่อสารทางดิจิทัล และด้านการบริหารงานโดยใช้เทคโนโลยี ตามลำดับ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่า ระดับภาวะผู้นำด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด และมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเป็นอันดับแรก ($\bar{X}$= 4.59, S.D. = 0.31) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารตระหนักถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัลที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบัน จึงกำหนดวิสัยทัศน์ด้านดิจิทัลที่ชัดเจน สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาของประเทศและบริบทของสถานศึกษา โดยสอดคล้องกับการวิจัยของ ฤทธิกร โยธสิงห์ (2563) ได้ศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำดิจิทัลผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานการณ์ ชีวิตวิถีใหม่ของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก การบริหารงานวิชาการในสถานณ์ชีวิตวิถีใหม่ในภาพร่วมมีค่าระดับมาก และภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาที่ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติ .01 สามารถพยากรณ์การบริหารงานวิชาการในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ได้ โดยมีประสิทธิภาพการพยากรณ์ร้อยละ 86

2. ด้านการสนับสนุนการใช้ดิจิทัลในด้านการจัดการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำด้านการสนับสนุนการใช้ดิจิทัลในด้านการจัดการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$= 4.57, S.D. = 0.37) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและสนับสนุนการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนให้ครูพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม ส่งผลให้ครูและผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย ทันสมัย โดยสอดคล้องกับการวิจัยของ มูสำหมัดรุซลัน ลือบากะลูติง (2564, หน้า 1935) ได้ทำการศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตรัง กระบี่ ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตรัง กระบี่ ตามความคิดเห็นครูผู้สอน ในภาพรวม อยู่ในระดับดี โดยมีภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล รองลงมาคือ ความรู้ดิจิทัล และการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล ส่วนการสื่อสารดิจิทัลเป็นลำดับที่ต่ำที่สุด การเปรียบเทียบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตรัง

กระบี่ จำแนกตามวุฒิการศึกษา และขนาดของสถานศึกษาไม่แตกต่างกัน จำแนกตามอายุแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3. ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในโลกดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในโลกดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$= 4.57, S.D. = 0.32) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารให้ความสำคัญกับการส่งเสริมบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล โดยสนับสนุนให้ครู บุคลากร และผู้เรียนมีการเรียนรู้และพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง มีการเปิดโอกาสให้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการจัดการเรียนการสอน โดยสอดคล้องกับการวิจัยของ ปิยะวัฒน์ รักราวี (2565) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้ยุคดิจิทัลเทคโนโลยีในยุควิถีชีวิตใหม่ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของครูในสังกัดสานักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตรัง กระบี่ ผลการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำยุคดิจิทัลในยุควิถีชีวิตใหม่ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4. ด้านสื่อสารทางดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำด้านสื่อสารทางดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.51, S.D. = 0.35) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารมีการสื่อสารผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการสถานศึกษา โดยมีการนำสื่อและช่องทางดิจิทัลมาใช้ในการประชาสัมพันธ์ ประสานงาน และติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ทำให้ครู บุคลากร นักเรียน และผู้ปกครองสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว และถูกต้อง โปร่งใส และมีประสิทธิภาพ โดยสอดคล้องกับการวิจัยเอเบิ้ล และดิวส์ (Eberl & Drews) (2021, น.122) ศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลในองค์กรเอกชนในประเทศเยอรมัน ด้วยการสำรวจแบบสอบถามและสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหารองค์กร ผลวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัล มีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีในการทำงานร่วมกับเครือข่าย การพัฒนาสร้างขององค์กรโดยเน้นเทคโนโลยีดิจิทัล การกำกับติดตามด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลพัฒนาและสร้างเทคโนโลยีดิจิทัลแก่บุคลากร ตลอดจนการเป็นพี่เลี่ยงและให้คำปรึกษาแก่บุคลากร

5. ด้านการบริหารงานโดยใช้เทคโนโลยี ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำด้านการบริหารงานโดยใช้เทคโนโลยี มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.50, S.D. = 0.41) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารงานของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ ทั้งด้านการวางแผน การจัดเก็บข้อมูล และการติดตามประเมินผล เพื่อเพิ่มความรวดเร็ว และความถูกต้องในการดำเนินงาน ส่งผลให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล โดยสอดคล้องกับการวิจัยของ คาเพียว (Kapure) (2021) ศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลในองค์กรสมัยใหม่ ผลวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลเป็นที่นิยมและนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายในองค์กรสมัยใหม่ เหตุผลสำคัญเพราะการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในองค์กรช่วยปฏิรูปองค์กรให้ทันสมัยและทำให้บุคลากรพัฒนางานได้เต็มศักยภาพช่วยบริหารองค์กรให้ประสบผลสำเร็จเกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ ในองค์กร มีผลต่อการพัฒนาองค์กรให้เจริญก้าวหน้าในอนาคตโดยเฉพาะทำให้องค์กรเปลี่ยนแปลงในยุคการแข่งขันและทันต่อโลกาภิวัตน์

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการศึกษาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุดทุกรายการ โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงสุด ไปหาค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะการคิดและปฏิบัติ การใช้และพัฒนาสื่อเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ การออกแบบการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง ตามลำดับ

1. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะการคิดและปฏิบัติ ผลการวิจัยพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด และมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเป็นอันดับแรก ($\bar{X}$ = 4.65, S.D. = 0.30) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครูให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ควบคู่กับการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการคิดสร้างสรรค์ โดยมีการใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยสอดคล้องกับการวิจัยของ ธนัฏฐา คุณสุข (2565, น.81) ได้ศึกษาการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา ในจังหวัดจันทบุรี พบว่า การบริหารงานวิชาการกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดจันทบุรีมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2. การใช้และพัฒนาสื่อเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.64, S.D. = 0.30) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครูนำสื่อและเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อช่วยกระตุ้นความสนใจและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมทั้งมีการพัฒนาและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ทันสมัยและสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน ส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนมีความน่าสนใจ ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย และเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสอดคล้องกับการวิจัยของ อภิวาส โพธิดาทอง (2563, น.116) ได้ศึกษา การพัฒนาโปรแกรมพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกสำหรับสถานศึกษา ผลการศึกษาพบว่า โปรแกรมพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกสำหรับสถานศึกษา ประกอบด้วย องค์ประกอบดังนี้ หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหาและสาระสำคัญ วิธีการพัฒนา และการวัดและประเมินผล

3. การออกแบบการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.63, S.D. = 0.31) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ครูมีความรู้ความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักสูตร มาตรฐานการเรียนรู้และความต้องการของผู้เรียน โดยมีการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล อีกทั้งยังมีการบูรณาการสื่อ เทคโนโลยี และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดทักษะการคิด การปฏิบัติ และการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ โดยสอดคล้องกับการวิจัยของ สุจิตตรา มูลอินทร์ (2565, น.92) ได้ศึกษาปัจจัยคุณลักษณะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนผู้เชิงรุกของครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาฉะเชิงเทรา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยคุณลักษณะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาฉะเชิงเทรา ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยคุณลักษณะของผู้บริหารส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู อย่างมีนัยสำคัญ

4. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.62, S.D.= 0.36) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ครูมีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง โดยใช้วิธีการประเมินที่หลากหลายสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้และศักยภาพของผู้เรียน เพื่อสะท้อนความรู้ ความสามารถ และทักษะที่แท้จริงของผู้เรียน และนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนและปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง โดยสอดคล้องกับการวิจัยของ สุจิตตรา มูลอินทร์ (2565, น.63) ได้ศึกษาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทัศนคติของผู้เรียน ในหลักสูตรภาษาอังกฤษอาชีวศึกษา ในนักเรียนในกลุ่มทดลองและ กลุ่มควบคุม จำนวน 29 คน ผลการวิจัยพบว่า มีข้อสรุปที่สำคัญ 3 ประการของการศึกษา ดังนี้ ได้ข้อมูลเชิงลึกสู่การใช้เทคนิคการเรียนรู้เชิงรุก สาหรับนักเรียนรุ่นเยาว์ นักเรียนสามารถเรียนรู้เนื้อหาได้ อย่างง่ายดายและประสบความสำเร็จในการเรียนเนื้อหามากขึ้น เทคนิคการเรียนรู้เชิงรุกทาให้นักเรียนมีทัศนคติเชิงบวกมากขึ้น นักเรียน เกิดความสนุกและ

เกิดการเรียนรู้เทคนิคการเรียนรู้เชิงรุกทำให้เกิดความมั่นใจในการเรียนและช่วย เพิ่มประสบการณ์การเรียนรู้เชิงปฏิบัติสำหรับนักเรียน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การศึกษาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัล และด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในโลกดิจิทัล ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาและการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา ด้านสื่อสารทางดิจิทัล ด้านการสนับสนุนการใช้ดิจิทัลในด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการบริหารงานโดยใช้เทคโนโลยี ด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัล และด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในโลกดิจิทัล มีความสัมพันธ์กันทางบวกในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ คือ .439*, .471*, .532* , .595*, .600** ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ดิจิทัลสามารถกำหนดทิศทางและนโยบายที่ชัดเจนในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในสถานศึกษา ทำให้ครูเกิดความเข้าใจและพร้อมปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไปสู่การเรียนรู้เชิงรุกมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุชญา โกมลวานิช (2563) ได้ทำการวิจัย องค์ประกอบภาวะผู้นำดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 3 ผลการวิจัยพบว่าองค์ประกอบภาวะผู้นำดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาสถานศึกษา ได้แก่ การสร้างวัฒนธรรมการทำงานและบรรยากาศสถานศึกษาให้มีการใช้ดิจิทัล ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้บนโลกยุคดิจิทัล และผู้บริหารสถานศึกษาสร้างวัฒนธรรมองค์การโดยให้ครูสร้างนวัตกรรมด้านเทคโนโลยีในการเรียนการสอน

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาและการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่เด่นที่สุดของผู้บริหารคือวิสัยทัศน์ดิจิทัล ส่วนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา ด้านที่เด่นที่สุด คือ การจัดกิจกรรมที่เน้นทักษะการคิดและการปฏิบัติ ทั้งสองด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญ และปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูอย่างมีนัยสำคัญคือ ด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัลและด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในโลกดิจิทัล

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาจากอาจารย์ที่ปรึกษาและคณาจารย์สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ที่ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ตลอดการศึกษา ขอขอบพระคุณผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งครอบครัวที่ให้กำลังใจและสนับสนุนด้วยดีเสมอมา

เอกสารอ้างอิง

ธนัฏฐา คุณสุข. (2565). *การบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา ในจังหวัดจันทบุรี*. [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยรำไพพรรณี.

ปิยะวัฒน์ รักราวี. (2565). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางเทคโนโลยีในยุควิถีชีวิตใหม่ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตรัง กระบี่*. [วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต]. สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

มนต์ชัย เทียนทอง. (2561). การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนการสอนในยุค Education 4.0. *วารสารวิชาการพระจอมเกล้าพระนครเหนือ. 28*(3). 489-491.

มูสำหมัดรุซลัน ลือบากะลูติง. (2564). *ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตรัง กระบี่*. การประชุมหาดใหญ่. วิชาการระดับชาติและระดับนานาชาติ ครั้งที่ 13.

ฤทธิกร โยธสิงห์. (2563). *ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์.* [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สงบ อินทรมณี. (2562). การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการ และเทคโนโลยีอีสเทิร์น. 16*(1). 357-358.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์. (2565). *นโยบายในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565*. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์.

สุกัญญา แช่มช้อย. (2558). ภาวะผู้นำทางเทคโนโลยี: การนำเทคโนโลยีสู่ห้องเรียนและโรงเรียนในศตวรรษที่ 21. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร 16*(4). 216-224.

สุจิตตรา มูลอินทร์ (2565). *ปัจจัยคุณลักษณะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนผู้เชิงรุกของครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาฉะเชิงเทรา.* ครุศาสตรอุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.

สุชญา โกมลวานิช และคณะ. (2563). *องค์ประกอบของภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 23*. [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อภิวาส โพธิตาทอง. (2563). *การพัฒนาโปรแกรมพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 30.* [วิทยานิพนธ์ ศึกษามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

Eberl & Drews Julia, Paul, "*Digital Leardership- Mountain or Molehill?, (A Literature Review conference 16th International Conference on Wirtschaftsinformatik Duisburg & Essen, 2021*), 122-34.

Kapure Dhwani, "*Importance of Digital Leadership in the Era of Digitalization*," (2021), Retrieved January 15, 2023. Retrieved from https://dr.lib.iastate.edu/entities/publication/586919db-868e-47cb-8eb5-d7be81437de9.

ผลการจัดการเรียนรู้แบบ เอสเอสซีเอส ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

The Effects of SSCS Learning Management on Problem-Solving Ability and Academic Achievement in Mathematics of Grade 6 Students

จุฑามาศ ขุนพิลึกลือเดช
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
*corresponding author e-mail: juthamat.ku@nsru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบเอสเอสซีเอส (SSCS) และเปรียบเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70 กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดวังยาง ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2569 จำนวน 18 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหา (อัตนัย) และแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (ปรนัย) สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์เฉลี่ยหลังเรียน สูงกว่าก่อนเรียนและสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์เฉลี่ยหลังเรียน สูงกว่าก่อนเรียนและสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้แบบเอสเอสซีเอส ความสามารถในการแก้ปัญหา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คณิตศาสตร์

Abstract

The purposes of this research were to compare the mathematics problem-solving ability and learning achievement of Grade 6 students before and after learning through the SSCS (Search, Solve, Create, and Share) learning model, and to compare their post-test scores against the 70% criterion. The sample consisted of 18 Grade 6 students at Wat Wang Yang School in the first semester of the 2026 academic year, selected through cluster random sampling. The research instruments were SSCS lesson plans, a subjective test of mathematics problem-solving ability, and an objective achievement test. The data were analyzed using mean, standard deviation, the dependent samples t-test, and the one-sample t-test. The findings were as follows: (1) the students' post-test mean score for mathematics problem-solving ability was significantly higher than their pre-test mean score and higher than the 70% criterion at the .05 level; and (2) the students' post-test mean score for mathematics learning achievement was significantly higher than their pre-test mean score and higher than the 70% criterion at the .05 level.

keywords : sscs learning management, problem-solving ability, academic achievement, mathematics

บทนำ

คณิตศาสตร์มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากเป็นเครื่องมือช่วยให้มนุษย์มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และแก้ปัญหาได้อย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม ผลการประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล (PISA 2022) พบว่านักเรียนไทยมีคะแนนเฉลี่ยด้านคณิตศาสตร์ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน โดยมีจุดอ่อนสำคัญในด้านสมรรถนะการให้เหตุผลและกระบวนการแก้ปัญหา (Problem Solving) ในบริบทของชีวิตจริง การเร่งยกระดับคุณภาพการเรียนรู้และทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง การจัดการเรียนรู้แบบ SSCS (Search, Solve, Create, Share) เป็นรูปแบบที่เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ผ่านประสบการณ์ตรง ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การค้นหาข้อมูล การแก้ปัญหา การสร้างคำตอบ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งช่วยพัฒนากระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาผลการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก่อนเรียน หลังเรียน และเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองเบื้องต้น (Pre-experimental design) แบบกลุ่มทดลองกลุ่มเดียววัดผลก่อนและหลังเรียน ประชากรคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มเครือข่ายเมือง 2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์เขต 1 กลุ่มตัวอย่างได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) คือ นักเรียนโรงเรียนวัดวังยาง ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2569 จำนวน 18 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เรื่อง ความจุและปริมาตร จำนวน 12 ชั่วโมง 2) แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ แบบอัตนัย จำนวน 5 ข้อ (คะแนนเต็ม 60 คะแนน) ที่ตรวจให้คะแนนแบบแยกองค์ประกอบ 4 ด้าน 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบปรนัย จำนวน 30 ข้อ (คะแนนเต็ม 30 คะแนน) ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยทดสอบก่อนเรียน ดำเนินการจัดการเรียนรู้ และทดสอบหลังเรียน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน Dependent Samples t-test และ One Sample t-test

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้แบบเอสเอสซีเอส ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. นักเรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์เฉลี่ยก่อนเรียน เท่ากับ 8.56 (S.D. = 2.28) และเฉลี่ยหลังเรียน เท่ากับ 48.22 (S.D. = 4.70) เมื่อเปรียบเทียบพบว่า คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (t = 27.69)

2. เมื่อนำคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์เฉลี่ยหลังเรียน (48.22) ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม (42 คะแนน) พบว่า นักเรียนมีคะแนนสูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (t = 5.60)

3. นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์เฉลี่ยก่อนเรียน เท่ากับ 7.83 (S.D. = 2.89) และเฉลี่ยหลังเรียน เท่ากับ 23.94 (S.D. = 2.28) เมื่อเปรียบเทียบพบว่า คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (t = 50.97)

4. เมื่อนำคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์เฉลี่ยหลังเรียน (23.94) ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม (21 คะแนน) พบว่า นักเรียนมีคะแนนสูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (t = 70.98)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลโดยแบ่งตามตัวแปรที่ศึกษาได้ 2 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. ด้านความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ การที่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนและสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 เป็นเพราะรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการพัฒนากระบวนการคิดของผู้เรียนผ่านการลงมือปฏิบัติอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ในมุมมองของผู้วิจัย การที่นักเรียนได้ฝึกฝนผ่าน ขั้นที่ 1 พิจารณาปัญหา (Search) ทำให้นักเรียนได้ทำความเข้าใจและแยกแยะข้อมูลของโจทย์ปัญหาเรื่องปริมาตรได้อย่างชัดเจน เมื่อเข้าสู่ ขั้นที่ 2 ลงมือแก้ไขปัญหา (Solve) นักเรียนได้วางแผนและเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสม ตามด้วย ขั้นที่ 3 แสดงวิธีการหาคำตอบ (Create) ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนเรียบเรียงระบบความคิดและเขียนอธิบายออกมาเป็นขั้นตอน ซึ่งช่วยลดข้อผิดพลาดในการคำนวณ และสุดท้ายใน ขั้นที่ 4 แลกเปลี่ยนความเห็น (Share) การให้นักเรียนนำเสนอและตรวจสอบความสมเหตุสมผลร่วมกับเพื่อน ช่วยทำให้นักเรียนไม่ได้เพียงแค่เดาคำตอบ แต่รู้กระบวนการได้มาซึ่งคำตอบอย่างแท้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทศพล ศีลอาภรณ์ (2563) ที่พบว่านักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบ SSCS มีความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสอดคล้องกับเพ็ญนภา วาจาเพชร (2566) ที่พบว่าความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบ SSCS อยู่ในระดับดี โดยเฉพาะขั้นทำความเข้าใจปัญหาและขั้นดำเนินการแก้ปัญหาที่อยู่ในระดับดีเยี่ยม นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับ ธารใจ กุมภาพันธ์ (2565) ตลอดจนงานวิจัยของ Zulkarnain (2020) ที่ยืนยันว่ารูปแบบ SSCS มีประสิทธิภาพในการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาและสร้างความมั่นใจในตนเอง (Self-efficacy) ของผู้เรียนได้ดีกว่าการสอนแบบปกติ รวมถึง Yasin, H และคณะ (2019) ที่พบว่ารูปแบบ SSCS มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อทักษะการคิดเชิงสะท้อนและความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์

2. ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ การที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนและสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 นั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเกิดจากกระบวนการ SSCS ที่เป็นลักษณะของการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ (Active Learning) ซึ่งสอดคล้องกับพัฒนาการของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย การเปลี่ยนบทบาทของครูจากการเป็น "ผู้บอกสูตร" มาเป็น "ผู้อำนวยความสะดวก" โดยให้ผู้เรียนใช้แบบจำลองหรือบล็อกลูกบาศก์มาช่วยในการหาปริมาตร ทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจมโนมติ (Concept) ทางคณิตศาสตร์อย่างลึกซึ้งและคงทน ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ สุชัญญา นาควัน (2567) ที่พบว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ร่วมกับการจัดการเรียนแบบเอสเอสซีเอส มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนและสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Yusnaeni (2015) ที่ระบุว่าการเรียนรู้แบบ SSCS เมื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรม จะช่วยเพิ่มพูนทักษะการเรียนรู้และนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายทางวิชาการของผู้เรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

1. ในขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ ครูควรเตรียมคำถามสอดแทรก (Probing Questions) เพื่อช่วยกระตุ้นให้นักเรียนคิดตามระหว่างการแก้ปัญหา แต่ต้องระมัดระวังไม่ให้เป็นการบอกแนวทางหรือชี้แนะคำตอบโดยตรง

2. ในช่วงที่นักเรียนต้องแลกเปลี่ยนความเห็น (Share) ครูควรให้คำแนะนำเกี่ยวกับเกณฑ์การประเมินการนำเสนอ หรือกำหนดประเด็นคำถามหลักล่วงหน้า เพื่อให้นักเรียนตอบสนองได้ตรงตามจุดประสงค์ของบทเรียนและควบคุมเวลาในการทำกิจกรรมได้ดีขึ้น

3. การจัดการเรียนรู้แบบ SSCS เน้นให้ผู้เรียนคิดและลงมือทำด้วยตนเอง ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้น ในการวิจัยครั้งต่อไปจึงควรเพิ่มการศึกษาตัวแปรด้าน "ความพึงพอใจต่อการเรียน" หรือ "ความคงทนในการเรียนรู้" ควบคู่ไปด้วย

4. ควรมีการขยายผลการศึกษาโดยเปรียบเทียบกับการจัดการเรียนรู้แบบปกติ เพื่อยืนยันประสิทธิภาพของรูปแบบ SSCS รวมถึงการต่อยอดเพื่อศึกษาทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์ในด้านอื่นๆ เช่น ความคิดสร้างสรรค์ทางคณิตศาสตร์ หรือความสามารถในการให้เหตุผล

สรุปผลการวิจัย

1. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการเรียนรู้แบบ SSCS มีคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์เฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนและสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้รูปแบบ SSCS มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์เฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนและสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือและสนับสนุนจากอาจารย์ที่ปรึกษา ผศ.ดร.วีรวัฒน์ ไทยขำ และ ผศ.ดร.บัณฑิตา อินสมบัติ เป็นผู้กระตุ้น ให้คำปรึกษาข้อเสนอแนะทางวิชาการ แนวทางแก้ปัญหาต่างๆ ตลอดจนตรวจทานให้แก่ผู้จัดทำมาโดยตลอด ผู้จัดทำวิทยานิพนธ์รู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง และขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

ทศพล ศีลอาภรณ์. (2563). ผลการจัดการเรียนรู้แบบเอสเอสซีเอสที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์, 15*(1), 89-102.

ธารใจ กุมภาพันธ์. (2565). *ผลของการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ร่วมกับรูปแบบการแก้ปัญหาแบบ SSCS ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาและความสามารถในการเชื่อมโยงทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5.* [วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยบูรพา.

เพ็ญนภา วาจาเพชร. (2566). ความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบ SSCS ร่วมกับชุดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, 9*(1), 92-106.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2567). *ผลการประเมิน PISA 2022.* บทสรุปสำหรับผู้บริหาร. ผู้แต่ง.

สุชัญญา นาควัน. (2567). การพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง ลำดับและอนุกรมโดยใช้การจัดการเรียนรู้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับการจัดการเรียนแบบเอสเอสซีเอส. *วารสารเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 7*(22), 22-33.

Yasin, H. (2019). The Effect of SSCS Learning Model on Reflective Thinking Skills and Problem Solving Ability. *Research Article, 9*(2), 743-752.

Yusnaeni. (2015). Empowering students' metacognitive skills on SSCS learning model integrated with metacognitive strategy. *The International Journal of Social Sciences and Humanities Invention, 4*(5), 3476-3481.

Zulkarnain. (2020). Effects of SSCS Teaching Model on Students' Mathematical Problem-solving Ability and Self-efficacy. *International Journal of Instruction, 14*(1), 475-488.

แนวทางการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1

The Guidelines For Management In Integrity And Transparency Assessment Of The Provincial Education Office Under Education Region Office 1

ติสรณ์ ยิ้มปุย* สายทิตย์ ยะฟู และปพนสรรค์ โพธิพิทักษ์
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
*corresponding author e-mail: Tisorn.y@nsru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส 2) เพื่อหาแนวทางการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส 3) เพื่อประเมินแนวทางการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน โดยศึกษาจากประชากรทั้งหมด ได้แก่ ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 191 คน ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสอบถามสภาพการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส มีค่าความตรงเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00 และค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.98 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และแบบประเมินแนวทางการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส ทั้ง 10 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ คุณภาพการดำเนินงาน อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ การแก้ไขปัญหาการทุจริต อยู่ในระดับมากที่สุด และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การใช้อำนาจ อยู่ในระดับมากที่สุด 2. แนวทางการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส ทั้ง 10 ด้าน คือ 1) ด้านการปฏิบัติหน้าที่ ควรมีคู่มือปฏิบัติงาน และติดตามการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ 2) ด้านการใช้งบประมาณ ควรมีการระดมความคิดเห็นและร่วมกันวิเคราะห์จัดทำแผนการใช้จ่ายงบประมาณ 3) ด้านการใช้อำนาจ ควรเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นและประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างไม่เลือกปฏิบัติ 4) ด้านการใช้ทรัพย์สินของราชการ ควรมีการกำหนดแนวปฏิบัติในการใช้ทรัพย์สินราชการอย่างชัดเจน 5) ด้านการแก้ไขปัญหาการทุจริต ควรมีมาตรการลงโทษทางวินัยที่ชัดเจนและดำเนินการตามระเบียบอย่างเคร่งครัด 6) ด้านคุณภาพการดำเนินงาน ควรมีมาตรฐานกระบวนงานการกำกับติดตามและประเมินผล 7) ด้านประสิทธิภาพการสื่อสาร ควรมีผู้รับผิดชอบตรวจสอบและปรับปรุงข้อมูลบนเว็บไซต์ให้เป็นปัจจุบันรวมถึงชี้แจงข้อเท็จจริงผ่านช่องทางสื่อสารขององค์กร 8) ด้านการปรับปรุงระบบการทำงาน ควรมีช่องทางรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลายและมีกลไกการติดตามผลการดำเนินงาน 9) ด้านการเปิดเผยข้อมูล ควรมีการรวบรวมและจัดทำข้อมูลโครงสร้างองค์กร จัดทำงบประมาณเพื่อแสดงความโปร่งใสผ่านเว็บไซต์ และ 10) ด้านการป้องกันการทุจริต ควรมีการวิเคราะห์ความเสี่ยงและการตรวจสอบเชิงรุกในกระบวนงานที่มีความเสี่ยงสูง 3. ผลการประเมินแนวทางการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 6 คนโดยวิธีเฉพาะเจาะจง พบว่า ด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และด้านความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : การบริหารจัดการ หลักคุณธรรมและความโปร่งใส

Abstract

The objectives of this mixed-methods research were: 1) to study the current state of integrity and transparency management; 2) to develop guidelines for integrity and transparency management; and 3) to evaluate the developed guidelines. The study population consisted of 191 educational administrators and personnel from the Provincial Education Office. The research instruments included a questionnaire on integrity and transparency management with a content validity index ranging from 0.67 to 1.00 and a reliability coefficient of 0.98, a focus group recording form, and a guideline evaluation form. Data were analyzed using mean and standard deviation. The research findings revealed that: 1. The overall state of integrity and transparency management across all 10 aspects was at the highest level. When considering each aspect individually, it was found that Quality of Operation had the highest mean, followed by Resolving Corruption Problems, while the aspect with the lowest mean was Exercise of Power, which was still at the highest level. 2. The guidelines for management based on integrity and transparency principles across the 10 aspects were as follows: 1) Performance of Duties: An operational manual should be provided with regular monitoring; 2) Budget Spending: Brainstorming sessions should be organized to collaboratively analyze and formulate budget spending plans; 3) Exercise of Power: Opportunities should be provided for everyone to express their opinions, along with non-discriminatory performance evaluations; 4) Use of Government Property: Clear guidelines for the use of government property should be established; 5) Resolving Corruption Problems: Clear disciplinary measures should be in place and strictly enforced according to regulations; 6) Quality of Operation: Standard procedures for supervision, monitoring, and evaluation should be established; 7) Communication Efficiency: Responsible personnel should be assigned to update website information and clarify facts through organizational communication channels; 8) Work System Improvement: Diverse feedback channels and operational tracking mechanisms should be available; 9) Data Disclosure: Organizational structure and budget data should be compiled and published on the website to demonstrate transparency; and 10) Corruption Prevention: Risk analysis and proactive audits should be conducted in high-risk workflows. 3. The evaluation of the guidelines by six purposively selected experts indicated that the accuracy, appropriateness, feasibility, and utility of the guidelines were all at the highest level.

keywords : Management, Integrity and Transparency Principles

บทนำ

สำนักงานศึกษาธิการภาคและสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด เป็นสำนักงานสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนภารกิจของกระทรวงศึกษาธิการในระดับพื้นที่ โดยมีหน้าที่ส่งเสริม และพัฒนาการศึกษาอย่างบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาในทุกระดับอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใสภายใต้แนวทางการพัฒนาระบบราชการที่เน้นคุณภาพ คุณธรรม และจริยธรรมของ

เจ้าหน้าที่รัฐ ควบคู่กับการบริหารจัดการศึกษาที่ยึดหลักธรรมาภิบาล จึงต้องขับเคลื่อนการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (Integrity and Transparency Assessment : ITA) ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานและลดความเสี่ยงจากการทุจริตโดยเฉพาะในระดับจังหวัด ซึ่งมีบทบาทใกล้ชิดกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หน่วยงานทางการศึกษาในพื้นที่ และสถานศึกษา หากเมื่อพิจารณาผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 ซึ่งได้มีการประเมินตามแบบวัด 10 ด้าน ประกอบด้วย การปฏิบัติหน้าที่ การใช้งบประมาณ การใช้อำนาจ การใช้ทรัพย์สินของราชการ การแก้ไขปัญหาการทุจริต คุณภาพการดำเนินงาน ประสิทธิภาพการสื่อสารการปรับปรุงระบบการทำงาน การเปิดเผยข้อมูล และการป้องกันการทุจริต ผลการประเมินพบว่า ไม่มีหน่วยงานใดของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 ที่ผ่านการประเมินฯ ในระดับ ผ่านดีเยี่ยม (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2567)

จากนโยบาย กฎหมาย ระเบียบ ข้อค้นพบและปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพการบริหารจัดการเพื่อหาแนวทางการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 โดยมุ่งหวังที่จะใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศในการปรับปรุง แก้ไขปัญหา และประเมินแนวทางในการวางแผนการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อีกทั้งนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด และพัฒนาไปสู่องค์กรคุณธรรมต้นแบบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับสภาพการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1
2. เพื่อหาแนวทางการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1
3. เพื่อประเมินแนวทางการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ประกอบด้วย การศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อมุ่งศึกษาสภาพและบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด ดำเนินการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด

1) ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารการศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาทั้งหมดในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 จำนวน 6 จังหวัด ประกอบด้วย ศึกษาธิการจังหวัดและรองศึกษาธิการจังหวัด จำนวน 12 คน บุคลากรทางการศึกษา จำนวน 179 คน รวมทั้งสิ้น 191 คน

2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด

สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ)

ขั้นตอนที่ 2 หาแนวทางการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด

การหาแนวทางการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน เพื่อตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะในการนำเสนอการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกประเด็นการสนทนากลุ่ม เรื่อง การบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินแนวทางการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด

นำแนวทางการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดที่ผ่านการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) มาจัดทำแบบสอบถาม เพื่อประเมินความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ โดยมีคุณสมบัติเป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส จำนวน 6 คน

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินแนวทางการบริหารจัดการ ตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส

สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า สภาพการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 ทั้ง 10 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.73, σ. = 0.58) และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ คุณภาพการดำเนินงาน (μ = 4.79, σ = 0.48) รองลงมาคือ การแก้ไขปัญหาการทุจริต (μ = 4.76, σ = 0.53) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การใช้อำนาจ (μ = 4.65, σ = 0.70)

ตารางที่ 1 แสดงภาพรวมสภาพแนวทางการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1

ข้อคำถาม		ระดับสภาพ			
		μ	σ	แปลผล	อันดับ
1.	การปฏิบัติหน้าที่	4.71	0.63	มากที่สุด	7
2.	การใช้งบประมาณ	4.74	0.57	มากที่สุด	4
3.	การใช้อำนาจ	4.65	0.70	มากที่สุด	10
4.	การใช้ทรัพย์สินของราชการ	4.76	0.54	มากที่สุด	3

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ข้อคำถาม		ระดับสภาพ			
		μ	σ	แปลผล	อันดับ
5.	การแก้ไขปัญหาการทุจริต	4.76	0.53	มากที่สุด	2
6.	คุณภาพการดำเนินงาน	4.79	0.48	มากที่สุด	1
7.	ประสิทธิภาพการสื่อสาร	4.74	0.54	มากที่สุด	5
8.	การปรับปรุงระบบการทำงาน	4.71	0.60	มากที่สุด	8
9.	การเปิดเผยข้อมูล	4.67	0.60	มากที่สุด	9
10.	การป้องกันการทุจริต	4.73	0.58	มากที่สุด	6
รวม		4.73	0.58	มากที่สุด	

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 ทั้ง 10 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

ตารางที่ 2 ผลการดำเนินการสนทนากลุ่ม เพื่อหาแนวทางการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1

ด้าน/รายการ		แนวทางการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส
ด้านที่ 1 การปฏิบัติหน้าที่		
1.1	ผู้บริหารมีการบริหารจัดการในการปฏิบัติงาน ของบุคลากรให้ดำเนินการตามขั้นตอนอย่างชัดเจน	1) ผู้บริหารกำหนดให้ทุกกลุ่ม/หน่วย จัดทำคู่มือปฏิบัติงาน (SOP) และแผนผังการทำงาน (Flowchart) ที่เป็นปัจจุบันของทุกภารกิจ 2) ผู้บริหารแจ้งเวียนให้บุคลากรรับทราบและถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด พร้อมทั้งจัดประชุมชี้แจงทำความเข้าใจก่อนเริ่มโครงการเพื่อลดความสับสนและให้การทำงานเป็นมาตรฐานเดียวกัน
1.2	ผู้บริหารมีการบริหารจัดการการปฏิบัติงาน ของบุคลากรให้เป็นไปตามระยะเวลาที่กำหนด	1) ผู้บริหารกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จด้านเวลาในการปฏิบัติงานที่ชัดเจน 2) ผู้บริหารกำหนดการติดตามการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ ผ่านการประชุมติดตามความก้าวหน้าประจำเดือนเพื่อแก้ปัญหาความล่าช้าได้ทันท่วงที
ด้านที่ 2 การใช้งบประมาณ		
2.1	ผู้บริหารมีการบริหารจัดการงบประมาณโดยเปิดโอกาสให้บุคลากรหรือผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการงบประมาณ	1) ผู้บริหารแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารงบประมาณ และจัดประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นจากบุคลากรทุกระดับในการร่วมเสนอวิเคราะห์ และจัดทำลำดับความสำคัญของโครงการ 2) ผู้บริหารร่วมจัดทำแผนและตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณประจำปีเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการจริง

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ด้าน/รายการ		แนวทางการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส
2.2	ผู้บริหารมีการบริหารจัดการวางแผนงบประมาณอย่างรอบคอบและโปร่งใส	1) ผู้บริหารกำหนดให้เจ้าหน้าที่ด้านงบประมาณวิเคราะห์ข้อมูลการใช้จ่ายย้อนหลังเพื่อวางแผนและจัดทำแผนการใช้จ่ายงบประมาณโดยยึดหลักความคุ้มค่า เป็นไปตามวัตถุประสงค์ 2) ผู้บริหารกำหนดให้เผยแพร่แผนการใช้จ่ายงบประมาณและแผนการจัดซื้อจัดจ้างเว็บไซต์หน่วยงานเพื่อให้สาธารณชนตรวจสอบได้
ด้านที่ 3 การใช้อำนาจ		
3.1	ผู้บริหารได้เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการหน่วยงาน	1) ผู้บริหารกำหนดให้มีการประชุมประจำเดือน เพื่อเปิดโอกาสให้บุคลากรทุกระดับแสดงความคิดเห็น 2) ผู้บริหารเปิดโอกาสให้บุคลากรทุกระดับเสนอแนะแนวทางการบริหารงานได้อย่างอิสระและถูกต้องตามระเบียบราชการ
3.2	ผู้บริหารมีความเป็นธรรมโดยไม่เลือกปฏิบัติคำนึงถึงสิทธิของบุคคลทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม	1) ผู้บริหารมอบหมายงานให้บุคลากรเป็นลายลักษณ์อักษร 2) ผู้บริหารมีการประเมินผลการปฏิบัติงานที่มีการกำหนดเกณฑ์การพิจารณาความดีความชอบที่มีความชัดเจนและแจ้งประกาศให้ทราบล่วงหน้า โดยใช้วิธีการประเมินแบบคณะกรรมการที่มีตัวแทนจากทุกกลุ่ม/หน่วย
ด้านที่ 4 การใช้ทรัพย์สินของราชการ		
4.1	ผู้บริหารมีการตรวจสอบการใช้ทรัพย์สินของราชการอย่างสม่ำเสมอ	1) ผู้บริหารกำหนดให้เจ้าหน้าที่พัสดุและคณะกรรมการตรวจสอบพัสดุ ดำเนินการตรวจสอบพัสดุประจำปี 2) ผู้บริหารดำเนินการสุ่มตรวจสอบพัสดุ การเบิกจ่ายวัสดุระหว่างปีโดยเทียบกับทะเบียนคุมทรัพย์สินและสมุดบันทึก การใช้งาน
4.2	ผู้บริหารมีการกำหนดแนวทางปฏิบัติการใช้ทรัพย์สินของราชการให้เป็นไปอย่างถูกต้อง โปร่งใส และคุ้มค่า	1) ผู้บริหารกำหนดมาตรการและแนวปฏิบัติในการใช้ทรัพย์สินราชการ (เช่น รถส่วนกลาง,ครุภัณฑ์คอมพิวเตอร์,ห้องประชุม, วัสดุสำนักงาน ฯลฯ) ที่ระบุขั้นตอนการขออนุมัติและการคืนทรัพย์สินอย่างชัดเจน 2) ผู้บริหารมีการรณรงค์กิจกรรมประหยัดพลังงานเพื่อสร้างจิตสำนึกความคุ้มค่า
ด้านที่ 5 การแก้ไขปัญหาการทุจริต		
5.1	หน่วยงานมีมาตรการกำหนดการลงโทษผู้กระทำผิด	1) ผู้บริหารกำหนดให้นิติกรจัดทำคู่มือวินัยข้าราชการและมาตรการลงโทษทางวินัยที่ชัดเจนตามระดับความผิด โดยดำเนินการเผยแพร่ให้บุคลากรรับทราบทั่วกัน 2) ผู้บริหารชี้แจงว่าจะบังคับใช้โทษทางวินัย อาญา และปกครองอย่างเด็ดขาดหากพบการกระทำผิด

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ด้าน/รายการ		แนวทางการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส
5.2	ผู้บริหารมีการบริหารจัดการตรวจสอบและดำเนินการกับผู้กระทำผิดอย่างจริงจัง	1) ผู้บริหารแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงทันทีเมื่อได้รับเรื่องร้องเรียน 2) ผู้บริหารดำเนินการตามตามกระบวนการและระยะเวลาที่ระเบียบหรือกฎหมายกำหนด
ด้านที่ 6 คุณภาพการดำเนินงาน		
6.1	ผู้บริหารมีการบริหารจัดการเพื่อตรวจสอบการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ อย่างต่อเนื่อง	1) ผู้บริหารมีการกำกับให้ผู้อำนวยการกลุ่ม กำกับ แนะนำ ตรวจสอบ คุณภาพงานผู้ใต้บังคับบัญชา 2) ผู้บริหารมีการกำกับติดตามการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ
6.2	ผู้บริหารมีการกำกับติดตามให้บุคลากรให้บริการกับผู้ติดต่อเป็นไปตาม ขั้นตอนการให้บริการ	1) ผู้บริหารกำหนดมาตรฐานเวลาการให้บริการในแต่ละกระบวนงาน 2) ผู้บริหารตรวจสอบขั้นตอนการให้บริการผ่านเจ้าหน้าที่ หรือจัดให้มีระบบ การรับข้อมูล ข้อเสนอแนะ หรือความคิดเห็น (Feedback) เพื่อให้มั่นใจว่าเจ้าหน้าที่ให้บริการถูกต้อง
ด้านที่ 7 ประสิทธิภาพการสื่อสาร		
7.1	หน่วยงานมีการปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัย	1) ผู้บริหารแต่งตั้งผู้รับผิดชอบหรือคณะทำงานด้านสารสนเทศ ด้านประชาสัมพันธ์ และด้านเทคโนโลยี รับผิดชอบตรวจสอบและปรับปรุงข้อมูลบนเว็บไซต์และบอร์ดประชาสัมพันธ์ 2) ผู้บริหารกำหนดให้ข้อมูลเป็นปัจจุบันอยู่เสมอเมื่อข้อมูลมีการเปลี่ยนแปลงอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง โดยเฉพาะ ข้อมูลข่าวสาร ประกาศจัดซื้อจัดจ้าง และกฎระเบียบใหม่ๆ เพื่อให้ผู้รับบริการได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง
7.2	ผู้บริหารมีแนวทางการชี้แจงข้อมูลที่ชัดเจนเมื่อเกิดข้อสงสัยหรือปัญหาในการดำเนินงาน	1) ผู้บริหารจัดตั้งช่องทางถาม-ตอบ (Q&A Center) 2) ผู้บริหารมอบหมายผู้รับผิดชอบในการชี้แจงข้อเท็จจริงผ่านช่องทางสื่อสารองค์กร Website/Social Media) เมื่อเกิดประเด็นสงสัย เพื่อลดความเข้าใจผิดและสร้างความโปร่งใส
ด้านที่ 8 การปรับปรุงระบบการทำงาน		
8.1	หน่วยงานมีการเปิดโอกาสให้ผู้รับบริการได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาการให้บริการ	1) ผู้บริหารกำหนดให้หน่วยงานจัดทำช่องทางรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลาย เช่น QR Code แบบสอบถามออนไลน์ หรือกล่องรับความคิดเห็น ณ จุดบริการ 2) ผู้บริหารและนำข้อมูล มาวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อหาประเด็นที่ต้องปรับปรุงแก้ไขในกระบวนการทำงาน

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ด้าน/รายการ		แนวทางการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส
8.2	ผู้บริหารมีการบริหารจัดการกำกับติดตามผลการปรับปรุงระบบการทำงานอย่างต่อเนื่อง	1) ผู้บริหารกำหนดกลไกการติดตามผลการพัฒนาคุณภาพการให้บริการผ่านการประชุมบริหารประจำเดือน 2) ผู้บริหารกำหนดให้มีการรายงานความก้าวหน้าการดำเนินงานของแต่ละกลุ่ม/หน่วย (โครงการ/กิจกรรม/ภารกิจงานประจำ)
ด้านที่ 9 การเปิดเผยข้อมูล		
9.1	ผู้บริหารมีการบริหารจัดการและเปิดเผยข้อมูลประเด็นการบริหารและพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่มีความครบถ้วนเป็นปัจจุบันบนเว็บไซต์	1) ผู้บริหารกำหนดให้กลุ่มบริหารงานบุคคล รวบรวมและจัดทำข้อมูลโครงสร้างองค์กร อัตรากำลัง หลักเกณฑ์การสรรหา และแผนพัฒนาบุคลากร 2) ผู้บริหารกำหนดให้มีการนำข้อมูลไป เผยแพร่บนเว็บไซต์หลักในเมนู "การบริหารงานบุคคล" ให้ครบถ้วน ตามเกณฑ์ ITA เพื่อแสดงความโปร่งใสในกระบวนการบริหารงานบุคคล
9.2	ผู้บริหารมีการบริหารจัดการและเปิดเผยข้อมูลประเด็นการบริหารงานและการใช้จ่ายงบประมาณที่มีความครบถ้วนเป็นปัจจุบันบนเว็บไซต์	1) ผู้บริหารกำหนดให้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบด้านงบประมาณ จัดทำปฏิทินการใช้จ่ายงบประมาณ รายงานผลการใช้จ่ายงบประมาณ รายงานจัดซื้อจัดจ้างรายเดือน และแผนการดำเนินงานประจำปี 2) ผู้บริหารกำหนดให้มีการเผยแพร่บนเว็บไซต์หน่วยงานให้สาธารณชนเข้าถึงและดาวน์โหลดได้ง่าย เพื่อความโปร่งใสในการใช้งบประมาณ
ด้านที่ 10 การป้องกันการทุจริต		
10.1	หน่วยงานมีแผนป้องกันการทุจริตในการส่งเสริมคุณธรรมและความโปร่งใสที่นำไปสู่การปฏิบัติ	1) ผู้บริหารกำหนดให้คณะทำงานการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส วิเคราะห์ความเสี่ยงการทุจริต(Risk Assessment) ในกระบวนงานต่างๆ 2) ผู้บริหารกำหนดให้จัดทำแผนปฏิบัติการป้องกันการทุจริตที่มีโครงการ/กิจกรรมรองรับชัดเจน (เช่น กิจกรรม No Gift Policy)
10.2	ผู้บริหารมีการตรวจสอบการปฏิบัติงานอยู่เสมอ เพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ	1) ผู้บริหารกำหนดให้หน่วยตรวจสอบภายใน ตรวจสอบเชิงรุก อย่างเคร่งครัดและสม่ำเสมอในกระบวนการที่มีความเสี่ยงสูง*(* หมายถึง กระบวนการที่มีความเสี่ยงสูง เช่น การคัดเลือก/เลื่อนขั้นเงินเดือน/การอบรมสัมมนาขนาดใหญ่ (งบประมาณเกินกว่า 100,000 บาท) ก่อนการอนุมัติเบิกจ่าย 2) ผู้บริหารกำหนดให้หน่วยตรวจสอบภายใน รายงานผลโดยตรงต่อผู้บริหารเพื่อป้องปรามการกระทำที่อาจส่อไปในทางทุจริต

จากตารางที่ 2 พบว่าผู้บริหารการศึกษาให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องความชัดเจนและการทำงานที่เป็นมาตรฐานของกระบวนงานและการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกระดับ

ตารางที่ 3 แสดงผลการประเมินแนวทางการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 ตามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 10 ด้าน

รายการประเมิน	ความถูกต้อง			ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
ด้านที่ 1 การปฏิบัติหน้าที่	4.83	0.41	มากที่สุด	4.83	0.41	มากที่สุด	4.83	0.41	มากที่สุด	4.83	0.41	มากที่สุด
ด้านที่ 2 การใช้งบประมาณ	4.83	0.41	มากที่สุด	4.83	0.41	มากที่สุด	4.83	0.41	มากที่สุด	4.83	0.41	มากที่สุด
ด้านที่ 3 การใช้อำนาจ	4.83	0.41	มากที่สุด	4.83	0.41	มากที่สุด	4.83	0.41	มากที่สุด	4.83	0.41	มากที่สุด
ด้านที่ 4 การใช้ทรัพย์สินของราชการ	4.67	0.41	มากที่สุด	4.67	0.41	มากที่สุด	4.67	0.41	มากที่สุด	4.67	0.41	มากที่สุด
ด้านที่ 5 การแก้ไขปัญหาการทุจริต	4.83	0.41	มากที่สุด	4.83	0.41	มากที่สุด	4.83	0.41	มากที่สุด	4.83	0.41	มากที่สุด
ด้านที่ 6 คุณภาพการดำเนินงาน	4.25	0.82	มาก	4.25	0.82	มาก	4.25	0.82	มาก	4.25	0.82	มาก
ด้านที่ 7 ประสิทธิภาพการสื่อสาร	4.58	0.58	มากที่สุด	4.58	0.58	มากที่สุด	4.58	0.58	มากที่สุด	4.58	0.58	มากที่สุด
ด้านที่ 8 การปรับปรุงระบบการทำงาน	4.58	0.58	มากที่สุด	4.58	0.58	มากที่สุด	4.58	0.58	มากที่สุด	4.58	0.58	มากที่สุด
ด้านที่ 9 การเปิดเผยข้อมูล	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	4.92	0.20	มากที่สุด
ด้านที่ 10 การป้องกันการทุจริต	4.58	0.58	มากที่สุด	4.58	0.58	มากที่สุด	4.58	0.58	มากที่สุด	4.58	0.58	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.70	0.43	มากที่สุด	4.70	0.43	มากที่สุด	4.70	0.43	มากที่สุด	4.69	0.45	มากที่สุด
ภาพรวม	4.70			0.43			มากที่สุด					

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการประเมินแนวทางการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบประเมินทั้ง 4 ด้าน พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยขอนำเสนอประเด็นที่น่าสนใจมาอภิปรายเพิ่มเติม ดังนี้ จากการศึกษาระดับสภาพการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องความชัดเจนและการทำงานที่เป็นมาตรฐานของกระบวนงานและการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกระดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ด้านการปฏิบัติหน้าที่ต้องอาศัยความชัดเจนของขั้นตอนในการปฏิบัติงานและมีการบริหารจัดการให้เป็นไปตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด ด้านการใช้งบประมาณบุคลากร ต้องมีการวางแผนที่เป็นไปอย่างรอบคอบและมีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ ด้านการใช้อำนาจ ต้องเปิดโอกาสให้บุคลากรเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการภายในหน่วยงานอย่างเป็นธรรม โดยไม่เลือกปฏิบัติ ด้านการใช้ทรัพย์สินของราชการ ต้องมีการกระบวนการตรวจสอบการใช้ทรัพย์สินของทางราชการอย่างเป็นระบบและสม่ำเสมอ รวมถึงมีการกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ และเกิดความคุ้มค่าอย่างสูงสุด ด้านการแก้ไขปัญหาการทุจริต ต้องกำหนดมาตรการลงโทษที่ชัดเจน มีการตรวจสอบและดำเนินการกับผู้กระทำผิดอย่างจริงจัง ด้านคุณภาพ ผู้บริหารต้องตรวจสอบการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและมีความต่อเนื่อง อีกทั้งต้องมีการกำกับติดตามการให้บริการแก่ผู้รับบริการให้เป็นไปตามขั้นตอนที่ได้มาตรฐาน ด้านประสิทธิภาพการสื่อสาร ต้องมีการพัฒนาปรับปรุงข้อมูลข่าวสารให้มีความทันสมัย และมีการกำหนดแนวทางการชี้แจงข้อมูลที่มีความชัดเจน เมื่อเกิดข้อสงสัยในการดำเนินงาน ด้านการปรับปรุงระบบการทำงาน เพิ่มโอกาสให้ผู้รับบริการได้แสดงความคิดเห็นเพื่อพัฒนาการให้บริการ และ ติดตามผลการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ด้านการเปิดเผยข้อมูล ต้องมีการเปิดเผยข้อมูลทั้งในประเด็นการบริหารทรัพยากรบุคคลและการใช้จ่ายงบประมาณ ให้มีความครบถ้วน และเป็นปัจจุบันบนเว็บไซต์ของหน่วยงาน และในช่องทางอื่น ๆ ด้านการป้องกันการทุจริต หน่วยงานต้องมีการดำเนินการจัดทำแผนป้องกันการทุจริตที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติงานได้จริง ควบคู่ไปกับการตรวจสอบการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอเพื่อป้องกันและปราบปรามการประพฤติมิชอบ ซึ่งสอดคล้องกับ สุภิวัฒน์ บัวศรีแก้ว, และสาโรจน์ เผ่าวงศากุล (2568, หน้า 88) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า สภาพทางการบริหารตามหลักการประเมินคุณธรรม และความโปร่งใสของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษา ให้ความสำคัญกับการบริหารสถานศึกษาด้วยหลักการ ประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส บุคลากร ทำหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบและเที่ยงธรรม

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาสภาพและแนวทางการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 1 พบว่า สภาพการบริหารจัดการในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีจุดเด่นด้านคุณภาพการดำเนินงานและการแก้ไขปัญหาการทุจริต สำหรับแนวทางการบริหารจัดการนั้นมุ่งเน้นการสร้างมาตรฐานการปฏิบัติงานที่ชัดเจน การมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกระดับ การใช้เทคโนโลยีเพื่อเปิดเผย

ข้อมูลและรับฟังความคิดเห็น รวมถึงการประเมินความเสี่ยงเชิงรุก ซึ่งแนวทางดังกล่าวผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญแล้วว่ามีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด สามารถนำไปใช้เป็นกรอบในการขับเคลื่อนหน่วยงานสู่การเป็นองค์กรคุณธรรมต้นแบบได้อย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ข้อเสนอแนะผู้บริหารควรมีความตระหนักและให้ความสำคัญในการบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส รวมทั้งกำหนดนโยบายด้านคุณธรรมและความโปร่งใสที่ชัดเจน เป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติ ส่งเสริมระบบตรวจสอบที่เข้มแข็ง และสนับสนุนการเปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใสด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล รวมถึงศึกษาและสร้างรูปแบบ หรือนวัตกรรมการส่งเสริมคุณธรรมและความโปร่งใส ที่เหมาะสมกับบริบทเฉพาะของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด เพื่อใช้เป็นแนวทางต้นแบบ (Best Practice) ในการยกระดับคะแนน ITA ให้ยั่งยืนในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความอนุเคราะห์จากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สายทิตย์ ยะฟู และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปพนสรรค์ โพธิพิทักษ์ ที่ ให้ความรู้ และคอยแนะนำแนวทางในการจัดทำวิทยานิพนธ์ ตลอดจนอบรมสั่งสอนด้วยความเอาใจใส่เสมอมา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน ที่อนุเคราะห์ให้ความคิดเห็นอันเป็นธรรมและความโปร่งใส เพื่อขับเคลื่อนการบริหารจัดการด้วยหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของหน่วยงานภาครัฐ พร้อมทั้งส่งเสริมพัฒนาให้หน่วยงานภาครัฐสามารถนำผลการประเมินฯ ไปใช้ประกอบการปรับปรุงพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพ และขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม เก็บรวบรวมข้อมูล และประเมินแนวทางในการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดียิ่ง ขอกราบขอบพระคุณครู อาจารย์ เพื่อน พี่ น้อง สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ที่ให้ความรู้ และคำแนะนำตลอดจนการศึกษาที่ผ่านมา และการสนับสนุนกันและกันด้านต่าง ๆ ด้วยดีตลอดมา

เอกสารอ้างอิง

กัลยาณี ศิวธรรมปัญญา. (2565). *การบริหารจัดการตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสในวิถีใหม่ ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สุภิวัฒน์ บัวศรีแก้ว และ สาโรจน์ เผ่าวงศากุล. (2568). แนวทางการบริหารตามหลักการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3. *วารสารปราชญ์ประชาคม, 3*(4), 79–92.

ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต กระทรวงศึกษาธิการ. (2568). *คู่มือการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568*.

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2567, 2 กันยายน). *ประกาศสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงาน สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (Integrity and Transparency Assessment: ITA) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567*.

กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่มที่มีผลต่อความภักดีต่อตราสินค้า กรณีศึกษา บริษัท ทริเม็นดัส จำกัด (น้ำดื่ม ตรา พีแอนด์พี)

THE IMPACT OF DRINKING WATER DELIVERY EXPERIENCE ON BRAND LOYALTY: CASE STUDY OF TREMENDOUS COMPANY LIMITED (P&P)

ประพาส ปวงขจร[1*] และ ณัฐพล พันธุ์ภักดี[2]

[1]โครงการปริญญาโทสำหรับผู้บริหาร คณะบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

[2]ภาควิชาการจัดการเทคโนโลยีและการปฏิบัติการ คณะบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

*corresponding author e-mail: Prapaskokoe@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่มของผู้บริโภค 2) ระดับความภักดีต่อตราสินค้าน้ำดื่ม และ 3) อิทธิพลของประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่มที่มีต่อความภักดีต่อตราสินค้า การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเก็บข้อมูลจากผู้บริโภคที่ใช้บริการจัดส่งน้ำดื่มถึงที่พักอาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 385 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมานโดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณผลการวิจัยพบว่า ผู้บริโภคมีความคิดเห็นต่อประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่มโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.19) โดยด้านคุณภาพมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x}$ = 4.23) รองลงมาคือด้านคุณค่าตามแบรนด์ ($\bar{x}$ = 4.22) และผู้บริโภคมีความคิดเห็นต่อความภักดีต่อตราสินค้าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.18) โดยด้านการบอกต่อมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x}$ = 4.19) ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่มสามารถอธิบายความแปรปรวนของความภักดีต่อตราสินค้าได้ร้อยละ 83.9 โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความภักดีต่อตราสินค้าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ ด้านคุณค่าตามแบรนด์ ด้านความสะดวก ด้านความเชื่อถือได้ และด้านประสิทธิภาพ โดยด้านคุณค่าตามแบรนด์มีอิทธิพลสูงสุด ขณะที่ด้านคุณภาพไม่มีอิทธิพลต่อความภักดีต่อตราสินค้า ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาประสบการณ์ในการจัดส่ง โดยเฉพาะด้านคุณค่าตามแบรนด์และความสะดวก สามารถช่วยเพิ่มความภักดีต่อตราสินค้าและสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันให้กับธุรกิจน้ำดื่มได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : ประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่ม ความภักดีต่อตราสินค้า คุณค่าตามแบรนด์ ธุรกิจน้ำดื่ม

Abstract

This study aimed to: (1) examine the level of drinking water delivery experience among consumers, (2) investigate the level of brand loyalty toward bottled drinking water brands, and (3) examine the influence of drinking water delivery experience on brand loyalty. A quantitative research approach was employed. Data were collected using structured questionnaires from 385 consumers who used home drinking water delivery services in the Bangkok Metropolitan Area. The data were analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation, while hypothesis testing was conducted using multiple regression analysis.

The findings indicated that the overall level of drinking water delivery experience was high ($\bar{x}$ = 4.19). Among its dimensions, quality received the highest mean score ($\bar{x}$ = 4.23), followed by brand value ($\bar{x}$ = 4.22). The overall level of brand loyalty was also high ($\bar{x}$ = 4.18), with word-of-mouth intention receiving the highest mean score ($\bar{x}$ = 4.19). The results of the multiple regression analysis revealed that drinking water delivery experience explained 83.9% of the variance in brand loyalty. At the 0.05 significance level, brand value, convenience, reliability, and efficiency had significant positive effects on brand loyalty, with brand value exerting the strongest influence. In contrast, quality did not have a significant effect on brand loyalty. These findings suggest that enhancing drinking water delivery experience, particularly by strengthening brand value and improving convenience, can significantly enhance brand loyalty and contribute to sustainable competitive advantage in the bottled drinking water industry. Furthermore, this study extends the existing literature by demonstrating that delivery experience is a key determinant of brand loyalty in the context of the bottled drinking water industry, where regular home delivery plays a critical role in shaping long-term customer relationships.

keywords : drinking water delivery experience, brand loyalty, brand value, bottled water business

บทนำ

น้ำดื่มบรรจุขวดได้กลายเป็นสินค้าจำเป็นที่ผู้บริโภคใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่เพียงเพราะเป็นแหล่งน้ำสะอาดที่สามารถบริโภคได้ทันที แต่ยังตอบสนองต่อพฤติกรรมผู้บริโภคที่ต้องการความสะดวก รวดเร็ว และมั่นใจในคุณภาพสินค้า (Kotler & Keller, 2016) ปัจจัยดังกล่าวทำให้ตลาดน้ำดื่มบรรจุขวดมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และมีการแข่งขันสูงระหว่างผู้ประกอบการ ไม่ว่าจะเป็นแบรนด์ขนาดใหญ่หรือธุรกิจท้องถิ่น โดยในปี พ.ศ. 2566 ผู้บริโภคมีความต้องการน้ำดื่มบรรจุขวด อยู่ที่ 5,500 ล้านลิตร มีมูลค่าเท่ากับ 42,000 ล้านบาท และอยู่อันดับ 2 ของส่วนแบ่งเครื่องดื่มรวม (เครื่องดื่มไม่มีแอลกอฮอล์) คิดเป็นร้อยละ 25 รองลงมาจากน้ำอัดลม (ณัฏฐ์พัชร์ วณิชย์กุล, 2567) จึงทำให้เกิดความต้องการที่สูงเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ อย่างต่อเนื่อง ทำให้ธุรกิจอุตสาหกรรมผลิตน้ำดื่มบรรจุขวดในประเทศไทยต่างแข่งขันกันผลิตและจัดจำหน่าย โดยเฉพาะอุตสาหกรรมผลิตน้ำดื่มบรรจุขวดขนาดเล็ก เนื่องจากเครื่องจักรและอุปกรณ์ในอุตสาหกรรมผลิตน้ำดื่มบรรจุขวดมีราคาไม่สูงมากนัก จึงทำให้นักลงทุนสามารถผลิตและจัดจำหน่ายให้กับผู้บริโภคในท้องถิ่น หรือในพื้นที่ใกล้เคียงได้ ดังนั้นธุรกิจผลิตน้ำดื่มบรรจุขวดจึงมีการแข่งขันที่สูง ทำให้ผู้ผลิตต้องคำนึงด้านการบริหารจัดการในกิจกรรมที่ต้องมีการวางแผนการจัดจำหน่ายให้ครอบคลุมผู้บริโภคได้ทันเวลา และมีประสิทธิภาพให้ลูกค้าได้รับสินค้าที่ตรงตามความต้องการ การสร้างความแตกต่างด้านคุณภาพการบริการและความสามารถในการจัดส่งสินค้าจึงกลายเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถรักษาลูกค้าและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน การส่งมอบสินค้าที่มีประสิทธิภาพไม่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการเชิงหน้าที่ (functional needs) ของลูกค้าเท่านั้น แต่ยังสร้างคุณค่าทางจิตใจ (emotional value) และช่วยเพิ่มความภักดีต่อตราสินค้าในระยะยาว (Oliver, 1999)

ความภักดีต่อตราสินค้า (Brand Loyalty) ถือเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจ เพราะลูกค้าที่มีความภักดีจะมีแนวโน้มซื้อซ้ำ บอกต่อเชิงบวก และไม่เปลี่ยนไปใช้สินค้าของคู่แข่งง่าย ๆ (Chaudhuri & Holbrook, 2001) มีงานวิจัยที่เกี่ยวกับความภักดีต่อตราสินค้า ยังระบุว่า ประสบการณ์ในการรับบริการ (Customer Experience) โดยเฉพาะในมิติของการจัดส่งสินค้า มีผลโดยตรงต่อความไว้วางใจและความผูกพันของลูกค้า (Lemon & Verhoef, 2016) นอกจากประสิทธิภาพการจัดส่งสินค้า (Delivery Efficiency) ประสบการณ์ในการจัดส่งสินค้า (Delivery Experience) ก็มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อความพึงพอใจของผู้บริโภคในธุรกิจน้ำดื่ม เนื่องจากเป็นสินค้าที่มีความจำเป็นในชีวิตประจำวันและต้องได้รับการจัดส่งตรงเวลาเพื่อไม่ให้กระทบต่อการบริโภคของลูกค้า ประสบการณ์ในการจัดส่งสินค้า หมายถึง ความถูกต้องของปริมาณและชนิดสินค้า ความตรงต่อเวลาที่ลูกค้าคาดหวัง รวมถึงการดูแลคุณภาพของสินค้าตลอดห่วงโซ่อุปทาน (Sarkar & Mukherjee, 2020) หากการจัดส่งเกิดความล่าช้า ความเสียหาย หรือความผิดพลาด ย่อมสร้างผลกระทบเชิงลบต่อความพึงพอใจและทำให้ลูกค้าสูญเสียความเชื่อมั่นต่อผู้ประกอบการ การจัดส่งน้ำดื่มเป็นหนึ่งในกระบวนการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในห่วงโซ่อุปทานของธุรกิจน้ำดื่ม เนื่องจากน้ำดื่มเป็นสินค้าที่มีความต้องการสูงและเป็นสินค้าปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลโดยตรงต่อสุขภาพของผู้บริโภค การส่งมอบน้ำดื่มให้ถึงมือลูกค้าอย่างรวดเร็ว ถูกต้อง และปลอดภัยจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อรักษาคุณภาพและความน่าเชื่อถือของสินค้า รวมถึงสร้างความพึงพอใจและความเชื่อมั่นในตราสินค้า

อย่างไรก็ตาม ธุรกิจน้ำดื่มในปัจจุบันประสบปัญหาความท้าทายในการจัดส่งที่มีประสิทธิภาพ เช่น การล่าช้าในการส่งสินค้า การจัดส่งผิดจำนวนหรือชนิดน้ำดื่ม และความเสียหายของสินค้าระหว่างการขนส่ง ปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้เกิดความไม่พอใจของลูกค้า ต้นทุนการดำเนินงานเพิ่มสูงขึ้น และส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ขององค์กรในตลาด ดังนั้น การประเมินและวัดผลประสิทธิภาพการจัดส่งน้ำดื่มจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อวิเคราะห์ประสิทธิภาพของกระบวนการส่งสินค้าในปัจจุบัน และเพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงการจัดส่งให้มีความรวดเร็ว ถูกต้อง ปลอดภัย และคุ้มค่ามากยิ่งขึ้น การศึกษาปัญหาและปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการส่งน้ำดื่มจะช่วยให้องค์กรสามารถพัฒนาระบบโลจิสติกส์ได้อย่างเหมาะสม และเสริมสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันในอุตสาหกรรมน้ำดื่มที่มีการแข่งขันสูงในปัจจุบัน โดยสรุปแล้ว ประสิทธิภาพการจัดส่งน้ำดื่มที่ดี คือความสามารถขององค์กรในการบริหารจัดการกระบวนการขนส่งน้ำดื่มให้ถึงมือลูกค้าอย่างรวดเร็ว ถูกต้อง ปลอดภัย และคุ้มค่า ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อความพึงพอใจของลูกค้า ประสบการณ์ที่ดีจากการได้รับน้ำดื่มตรงเวลาและตรงตามคำสั่งซื้อ ช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจในตราสินค้าและเพิ่มความถี่ในการซื้อซ้ำ ตลอดจนเพิ่มโอกาสในการแนะนำสินค้าต่อในตลาดแข่งขัน (Sarkar & Mukherjee, 2020)

บริษัท ทริเม็นดัส จำกัด เป็นผู้ผลิตและจัดจำหน่ายน้ำดื่มคุณภาพสูงที่ดำเนินธุรกิจมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 ให้บริการลูกค้าทั้งในจังหวัดนนทบุรีและกรุงเทพมหานคร โดยมีผลิตภัณฑ์ครอบคลุมทั้งน้ำดื่มถังขนาด 18.9 ลิตร น้ำดื่มบรรจุแพ็กหลากหลายขนาด และบริการรับผลิตน้ำดื่มภายใต้ตราสินค้าของลูกค้า (OEM) เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าทั้งในระดับครัวเรือน ภาคธุรกิจ และหน่วยงานภาครัฐและเอกชน บริษัทได้รับการรับรองมาตรฐานการผลิต GMP จาก SGS และการรับรองจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) ซึ่งสะท้อนถึงมาตรฐานด้านคุณภาพและความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ ตลอดจนความมุ่งมั่นในการพัฒนาคุณภาพสินค้าและการให้บริการอย่างต่อเนื่อง ภายใต้สภาวะการแข่งขันที่รุนแรงของอุตสาหกรรมน้ำดื่มในปัจจุบัน การรักษาฐานลูกค้าเดิมและการสร้างความภักดีต่อตราสินค้าถือเป็นความท้าทายสำคัญของผู้ประกอบการ แม้ว่าบริษัทจะมีมาตรฐานการผลิตที่ได้รับการยอมรับและมีประสบการณ์ในการดำเนินธุรกิจมาอย่างยาวนาน แต่ความสำเร็จของธุรกิจไม่ได้ขึ้นอยู่

กับคุณภาพของผลิตภัณฑ์เพียงอย่างเดียว หากยังขึ้นอยู่กับคุณภาพของการให้บริการและประสบการณ์ที่ลูกค้าได้รับจากกระบวนการจัดส่งสินค้า ซึ่งเป็นจุดสัมผัสสำคัญระหว่างองค์กรกับผู้บริโภค โดยเฉพาะธุรกิจน้ำดื่มที่ลูกค้ามีการสั่งซื้อเป็นประจำและคาดหวังการจัดส่งที่รวดเร็ว ถูกต้อง และเชื่อถือได้ ดังนั้น บริษัท ทริเม็นดัส จำกัด จึงเป็นกรณีศึกษาที่มีความเหมาะสมในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่มกับความภักดีต่อตราสินค้า เนื่องจากผลการศึกษาจะสะท้อนปัจจัยที่ส่งผลต่อการรักษาฐานลูกค้าและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนากลยุทธ์ด้านการบริการ การบริหารการจัดส่ง และการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันได้ทั้งในระดับองค์กรและอุตสาหกรรม

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่มที่มีผลต่อความภักดีต่อตราสินค้า กรณีศึกษา บริษัท ทริเม็นดัส จำกัด (น้ำดื่มตรา พีแอนด์พี) เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของประสบการณ์ในการจัดส่งในมิติต่าง ๆ ที่มีต่อความภักดีต่อตราสินค้า เพื่อเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับผู้ประกอบการในการกำหนดกลยุทธ์ด้านการจัดส่งสินค้า การพัฒนาคุณภาพการบริการ และการสร้างคุณค่าตราสินค้า เพื่อเสริมสร้างความภักดีของลูกค้า เพิ่มความสามารถในการแข่งขัน และสนับสนุนการเติบโตอย่างยั่งยืนของธุรกิจน้ำดื่มในระยะยาว ตลอดจนเป็นแนวทางสำหรับนักวิชาการและผู้สนใจในการศึกษาต่อยอดเกี่ยวกับการบริหารประสบการณ์ลูกค้าและความภักดีต่อตราสินค้าในธุรกิจสินค้าอุปโภคบริโภคและธุรกิจบริการที่มีลักษณะใกล้เคียงกันต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1.เพื่อศึกษาประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่มของผู้บริโภค กรณีศึกษา บริษัท ทริเม็นดัส จำกัด (น้ำดื่ม ตรา พีแอนด์พี)

2.เพื่อศึกษาระดับภักดีต่อตราสินค้าของผู้บริโภคต่อน้ำดื่ม ตรา พีแอนด์พี

3. เพื่อศึกษาประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่มที่มีผลต่อความภักดีต่อตราสินค้าน้ำดื่ม ตรา พีแอนด์พี

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง/การทบทวนวรรณกรรม

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา แนวคิด และผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้ในการกำหนดแนวทางในการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งกรอบแนวคิดในการศึกษา และตัวแปรหลักที่สำคัญในการศึกษา ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ในการจัดส่งสินค้า

ประสบการณ์ในการจัดส่งสินค้า หมายถึง ประสบการณ์ของลูกค้าที่ได้รับจากกระบวนการส่งสินค้า ตั้งแต่การสั่งซื้อ การติดตามสถานะ การจัดส่งถึงมือ ไปจนถึงการบริการหลังการส่งมอบสินค้า (Esper et al., 2003) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สะท้อนคุณภาพของการให้บริการและสร้างความพึงพอใจของลูกค้า โดยเฉพาะในยุคอีคอมเมิร์ซที่ลูกค้าให้ความสำคัญกับความรวดเร็ว ความถูกต้อง และความสะดวกสบาย (Marcucci et al., 2021) จากการทบทวนวรรณกรรมผู้ศึกษา นำเสนอองค์ประกอบของ ประสบการณ์การจัดส่งสินค้า (delivery experience) ทั้ง 5 มิติ ดังนี้

1.1 ด้านประสิทธิภาพ (Efficiency) Lorentsia et al. (2024) กล่าวว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ความสามารถในการทำให้วงจรคำสั่งซื้อ–ส่งมอบสั้นที่สุด โดยยังรักษาความถูกต้องและควบคุมต้นทุนต่อออเดอร์ รวมถึงความรวดเร็วในการจัดส่งสินค้า (Sarkar & Mukherjee, 2020) แนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง เช่น การวางแผนเส้นทาง (route optimization), การรวมรอบส่ง (consolidation), ระบบคลังสินค้าแบบ pick-to-light หรือ

batch picking, และการกระจายสต็อกใกล้ลูกค้า ตัวชี้วัดสำคัญ ได้แก่ Order cycle time, cost per delivery, และ perfect order rate

1.2 ด้านความเชื่อถือได้ (Reliability) Wang et al. (2024) กล่าวว่า ความเชื่อถือได้ หมายถึง ความสม่ำเสมอในการส่งถึงลูกค้าให้ตรงเวลา ถูกต้อง และครบถ้วน (Hsu et al., 2019) แนวปฏิบัติสำคัญ เช่น การกำหนดมาตรฐานปฏิบัติ (SOP) การใช้ระบบติดตามแบบเรียลไทม์ (GPS/telematics) และการสร้างสัญญาให้บริการ (SLA) กับผู้ให้บริการโลจิสติกส์ ตัวชี้วัดสำคัญ ได้แก่ On-time delivery (OTD), OTIF

1.3 ด้านคุณภาพ (Quality) Lorentsia et al. (2024) กล่าวว่า คุณภาพ หมายถึง การที่สินค้าถึงมือลูกค้าโดยไม่มีความเสียหาย ผิดพลาด หรือความคลาดเคลื่อนของคำสั่งซื้อ แนวปฏิบัติ ได้แก่ การใช้บรรจุภัณฑ์มาตรฐาน, การตรวจสอบและสแกนหลายจุดระหว่างขั้นตอน pick-pack-load, และการฝึกอบรมพนักงานส่ง ตัวชี้วัดได้แก่ Damage rate, Return due-to-damage, และ defect-free delivery rate. (Mentzer et al., 2001)

1.4 ด้านความสะดวก (Convenience) ความสะดวก หมายถึง ความง่ายในการรับ เปลี่ยนแปลง ติดตามพัสดุ รวมถึงการสื่อสารที่ชัดเจนตลอดเส้นทาง (Wang et al., 2024) แนวปฏิบัติสำคัญ เช่น การให้ตัวเลือกส่งมอบที่ยืดหยุ่น การแจ้งเตือนสถานะแบบโปรแอคทีฟ, และการให้ช่องทางบริการลูกค้าที่เข้าถึงง่าย. ตัวชี้วัด ได้แก่ Failed delivery rate, Tracking engagement, และ Customer convenience rating

1.5 ด้านคุณค่าตามแบรนด์ (Value) คุณค่าตามแบรนด์ หมายถึง การส่งมอบที่สอดคล้องกับสัญญาและภาพลักษณ์ของแบรนด์ เช่น ความพรีเมียม ความรวดเร็ว หรือการรักษ์โลก (Verhoef et al., 2009) แนวปฏิบัติ เช่น การออกแบบประสบการณ์ปลายทางให้สะท้อนแบรนด์ (บรรจุภัณฑ์, unboxing, มารยาทพนักงานส่ง) ความโปร่งใสและการชดเชยเมื่อเกิดข้อผิดพลาด, และการจัดส่งที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ตัวชี้วัด ได้แก่ Repeat purchase rate, และ Customer lifetime value (CLV)

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความภักดีต่อตราสินค้า (Brand Loyalty)

ความภักดีต่อตราสินค้า (Brand Loyalty) หมายถึงความผูกพันและความชื่นชอบอย่างต่อเนื่องของผู้บริโภคที่มีต่อแบรนด์ใดแบรนด์หนึ่ง ซึ่งทำให้ผู้บริโภคเลือกซื้อซ้ำ ใช้บริการซ้ำ และสนับสนุนแบรนด์นั้นโดยไม่เปลี่ยนใจไปหาแบรนด์คู่แข่ง แม้ว่าสินค้าของคู่แข่งอาจมีราคาถูกกว่า หรือมีตัวเลือกมากกว่า ก็ตาม (HelloBar, 2025) จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความภักดีต่อตราสินค้าพบว่ามีองค์ประกอบ 3 มิติหลักของความภักดีต่อตราสินค้าได้แก่ ด้านความไว้วางใจของลูกค้า ด้านการซื้อซ้ำ และด้านการบอกต่อ Kotler & Keller (2016) ดังนี้

2.1 ด้านความไว้วางใจของลูกค้า (Customer Trust) ความไว้วางใจเป็นรากฐานที่สำคัญสำหรับความภักดีต่อแบรนด์ เนื่องจากความไว้วางใจมีผลต่อความรู้สึกมั่นคงและความมั่นใจของลูกค้าที่มีต่อแบรนด์ (HelloBar, 2025) งานวิจัยพบว่าความไว้วางใจในแบรนด์ช่วยกระตุ้นความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างลูกค้าและแบรนด์ ทำให้ลูกค้ายอมรับความเสี่ยงในการซื้อสินค้าและบริการ และป้องกันการเปลี่ยนใจไปใช้แบรนด์คู่แข่ง (Kamkankaew, Thongyoy & Phonracharnon, 2024) แบรนด์ที่มีความโปร่งใส การรักษาคุณภาพสินค้าและบริการอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงการมีบริการหลังการขายที่ดี ช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ด้านการซื้อซ้ำ (Repeat Purchases) มิติของการซื้อซ้ำเป็นตัวชี้วัดที่ชัดเจนและวัดได้ของความภักดีต่อแบรนด์ โดยลูกค้าที่มีความภักดีจะมีแนวโน้มซื้อสินค้าหรือบริการจากแบรนด์อย่างต่อเนื่อง

(OurGreenFish, 2024) การซื้อซ้ำไม่เพียงแค่สะท้อนความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์ แต่ยังสะท้อนถึงการยอมรับและผูกพันต่อแบรนด์โดยรวม (HelloBar, 2025) นอกจากนั้น การสร้างประสบการณ์ที่ดีในทุกจุดสัมผัสระหว่างลูกค้ากับแบรนด์ เช่น การจัดการคำสั่งซื้อ ความรวดเร็วในการส่ง การแก้ไขปัญหาอย่างรวดเร็ว จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการซื้อซ้ำในระยะยาว

2.3 ด้านการบอกต่อ (Word-of-Mouth) การบอกต่อด้วยวาจาเป็นอีกหนึ่งมิติที่ขับเคลื่อนความภักดีต่อแบรนด์ในระดับที่กว้างขวางยิ่งขึ้น ลูกค้าที่มีความพึงพอใจและเชื่อมั่นในแบรนด์มักจะบอกเล่าส่งต่อข้อมูลและประสบการณ์เชิงบวกไปยังคนรอบข้าง (HelloBar, 2025) ในยุคดิจิทัล การบอกต่อผ่านโซเชียลมีเดียหรือการรีวิวออนไลน์มีบทบาทสำคัญในการสร้างภาพลักษณ์และดึงดูดลูกค้าใหม่ งานวิจัยในประเทศไทยพบว่าการสื่อสารแบบปากต่อปากอิเล็กทรอนิกส์ เป็นตัวกระตุ้นสำคัญที่ทำให้เกิดความตั้งใจซื้อซ้ำ (Kamkankaew, Thongyoy & Phonracharnon, 2024)

กรอบแนวคิด

จากการทบทวนวรรณกรรม เพื่อศึกษาเรื่องประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่มที่มีผลต่อความภักดีต่อตราสินค้าผู้วิจัยสามารถกำหนดตัวแปรอิสระ และตัวแปรตาม ดังกรอบแนวความคิดการศึกษา ดังนี้

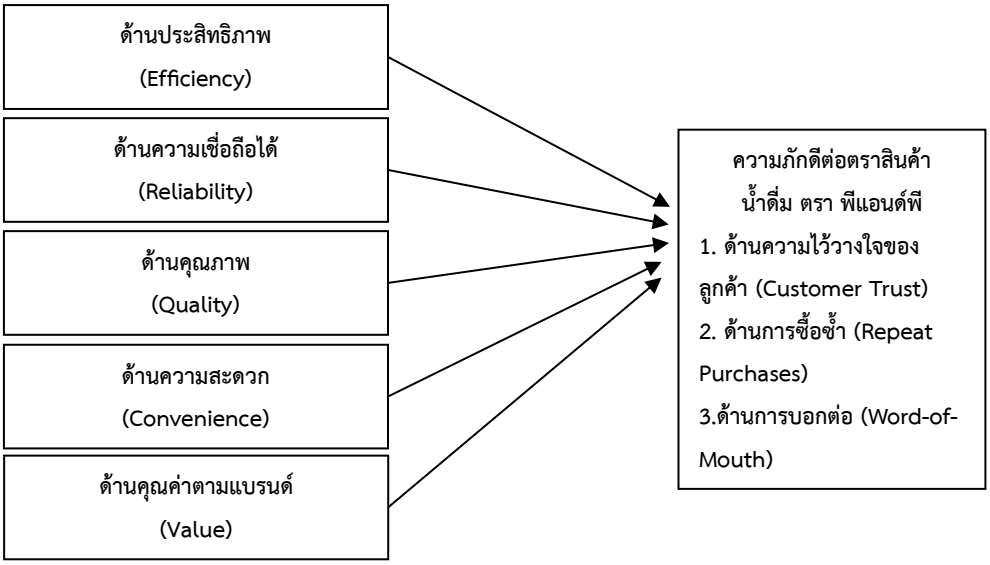

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดงานวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

1. ประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่มด้านประสิทธิภาพมีอิทธิพลต่อความภักดีต่อตราสินค้า น้ำดื่ม ตรา พีแอนด์พี

2. ประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่มด้านความเชื่อถือได้ มีอิทธิพลต่อความภักดีต่อตราสินค้า น้ำดื่ม ตรา พีแอนด์พี

3. ประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่มด้านคุณภาพ มีอิทธิพลต่อความภักดีต่อตราสินค้า น้ำดื่ม ตรา พีแอนด์พี

4. ประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่มด้านความสะดวก มีอิทธิพลต่อความภักดีต่อตราสินค้า น้ำดื่ม ตรา พี แอนด์พี

5. ประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่มด้านคุณค่าตามแบรนด์ มีอิทธิพลต่อความภักดีต่อตราสินค้า น้ำดื่ม ตรา พีแอนด์พี

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา วิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ที่เคยใช้บริการจัดส่งน้ำดื่ม ที่พักอาศัย ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งไม่ทราบจำนวนประชากรที่แท้จริง จึงคำนวณหาขนาดตัวอย่าง โดยใช้สูตรไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน และกำหนดค่าความเชื่อมั่นที่ระดับร้อยละ 95 ความผิดพลาดไม่เกินร้อยละ 5 จากการคำนวนจึงต้องการกลุ่มตัวอย่างจำนวน 385 คน มาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ วิธีการสุ่มตัวอย่างจะใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างจำนวน 385 ชุด โดยการสุ่มตัวอย่างแบบไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Non-Probability Sampling) โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างด้วยเทคนิควิธีอาศัยความสะดวก (Convenience sampling) เก็บตัวอย่าง ผู้ที่เคยใช้บริการจัดส่งน้ำดื่ม ที่พักอาศัย ในเขตกรุงเทพมหานคร

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามออนไลน์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลโดยได้นำแบบสอบถามไปทำการทดสอบ (Tryout) ก่อนเพื่อวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของคำถามกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ชุด โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ และใช้เกณฑ์ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟ่า (Alpha coefficient) ที่ระดับ 0.70 (Nunnally and Bernstein, 1994) โดยคำถามประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่มด้านประสิทธิภาพ (Efficiency) ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น 0.828 ด้านความเชื่อถือได้ (Reliability) ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น 0.812 ด้านคุณภาพ (Quality) ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น 0.851 ด้านความสะดวก (Convenience) ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น 0.814 ด้านคุณค่าตามแบรนด์ (Value) ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น 0.859 คำถามความภักดีต่อตราสินค้าด้านความไว้วางใจของลูกค้า (Customer Trust) ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น 0926 ด้านการซื้อซ้ำ (Repeat Purchases) ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น 0.852 ด้านการบอกต่อ (Word-of-Mouth) ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น 0.929 ได้แบ่งแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นคำถามที่ผู้ตอบจะต้องเลือกตอบเพียงข้อเดียวเท่านั้นและเติมช่องว่าง ที่ตรงกับคุณลักษณะของตนเองมีจำนวน 6 ข้อ

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่มของลูกค้าใน 5 มิติ สร้างคำถาม ใช้วิธีไลเคิรต 5 ระดับ (5-point Likert Scale) ใน 5 มิติคือด้านประสิทธิภาพ (Efficiency) จำนวน 3 ข้อ พัฒนาจาก Lorentsia et al. (2024) ด้านความเชื่อถือได้ (Reliability) จำนวน 4 ข้อ พัฒนาจาก Wang et al. (2024) ด้านคุณภาพ (Quality) จำนวน 3 ข้อ พัฒนาจาก Mentzer et al. (2001) ด้านความสะดวก (Convenience) จำนวน 4 ข้อ พัฒนาจาก Hsu et al. (2019) และด้านคุณค่าตามแบรนด์ (Value) จำนวน 3 ข้อ พัฒนาจาก Verhoef et al., 2009

ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับความภักดีต่อตราสินค้า โดยสร้างคำถามแบบอันตรภาคชั้น (Interval Scale) ประกอบด้วย 3 มิติ คือ ด้านความไว้วางใจของลูกค้า (Customer Trust) ด้านการซื้อซ้ำ (Repeat Purchases) และด้านการบอกต่อ (Word-of-Mouth) จำนวน 9 ข้อ โดยแบ่งเป็นด้านละ 3 ข้อ พัฒนาจาก (HelloBar, 2025)

การประมวลผลวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. การวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง และวิเคราะห์ประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่ม และความภักดีต่อตราสินค้า ด้วย ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. การวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้การวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Linear Regression Analysis) เพื่ออธิบายอิทธิพลของตัวแปรตามสมมติฐาน

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวน 385 คน ส่วนใหญ่เป็น เพศหญิง จำนวน 280 คน คิดเป็นร้อยละ 72.73 ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 31-40 ปี จำนวน 154 คน คิดเป็นร้อยละ 40.00 มีการศึกษาระดับ ต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 199 คน คิดเป็นร้อยละ 51.69 มีสถานภาพโสด จำนวน 239 คน คิดเป็นร้อยละ 62.08 มีอาชีพ พนักงานบริษัทเอกชน จำนวน 358 คน คิดเป็นร้อยละ 92.99 และส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 15,001 – 25,000 บาท จำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 29.35

ผลการวิเคราะห์ประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่ม

จากตารางที่ 1 ผลการศึกษาประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่ม พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นต่อประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่ม ในภาพรวม อยู่ในระดับความคิดเห็น เห็นด้วยมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.19 และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย พบว่า ด้านคุณภาพ (Quality) อยู่ในระดับความคิดเห็น เห็นด้วยมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด เท่ากับ 4.23 รองลงมาคือด้านคุณค่าตามแบรนด์ (Value) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22 ด้านความสะดวก (Convenience) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.19 ด้านความเชื่อถือได้ (Reliability) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.16 และด้านประสิทธิภาพ (Efficiency) มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด เท่ากับ 4.13 ตามลำดับ

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่ม

ประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่ม	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{x}$	S.D.	เห็นด้วย
1.ด้านประสิทธิภาพ (Efficiency)	4.13	0.860	มาก
2.ด้านความเชื่อถือได้ (Reliability)	4.16	0.848	มาก
3.ด้านคุณภาพ (Quality)	4.23	0.817	มากที่สุด
4.ด้านความสะดวก (Convenience)	4.19	0.810	มาก
5.ด้านคุณค่าตามแบรนด์ (Value)	4.22	0.835	มากที่สุด
รวม	**4.19**	**0.785**	**มาก**

ผลการวิเคราะห์ความภักดีต่อตราสินค้า

จากตารางที่ 2 ผลการศึกษาความภักดีต่อตราสินค้า พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นต่อความภักดีต่อตราสินค้า ในภาพรวม อยู่ในระดับความคิดเห็น เห็นด้วยมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย พบว่า ด้านการบอกต่อ (Word-of-Mouth) อยู่ในระดับความคิดเห็น เห็นด้วยมาก

โดยมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด เท่ากับ 4.19 รองลงมาคือด้านความไว้วางใจของลูกค้า (Customer Trust) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 และด้านการซื้อซ้ำ (Repeat Purchases) มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด เท่ากับ 4.16 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความภักดีต่อตราสินค้า

ความภักดีต่อตราสินค้า	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	เห็นด้วย
1.ด้านความไว้วางใจของลูกค้า (Customer Trust)	4.18	0.855	มาก
2.ด้านการซื้อซ้ำ (Repeat Purchases)	4.16	0.841	มาก
3.ด้านการบอกต่อ (Word-of-Mouth)	4.19	0.852	มาก
รวม	**4.18**	**0.821**	**มาก**

ผลการทดสอบสมมติฐาน

จากตารางที่ 3 ตัวแปรอิสระทั้ง 5 ตัวแปร สามารถร่วมกันพยากรณ์ความภักดีต่อตราสินค้าน้ำดื่ม ได้ร้อยละ 83.9 โดยมีค่าความคลาดเคลื่อนของการประมาณการ 0.329 จากค่า R Square (R^2) = 0.842 แสดงว่าตัวแปรอิสระมีอิทธิพล หรือมีอำนาจในการอธิบายและทำนายตัวแปรตามสูง

ผลการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุของตัวแปรอิสระแต่ละด้านที่มีอิทธิพลต่อความภักดีต่อตราสินค้าน้ำดื่ม ที่ระดับ 0.05 มี 4 ตัวแปร ได้แก่ ประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่มด้านประสิทธิภาพ ด้านความเชื่อถือได้ ด้านความสะดวก และด้านคุณค่าตามแบรนด์ ส่วนประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่มด้านคุณภาพ ไม่มีอิทธิพลต่อความภักดีต่อตราสินค้าน้ำดื่ม สามารถเขียนสมการพยากรณ์ได้ดังนี้

$$Y = 0.196 + 0.127(X_1) + 0.195(X_2) - 0.008(X_3) + 0.216(X_4) + 0.421(X_5)$$

เมื่อ Y = ความภักดีต่อตราสินค้าน้ำดื่ม
X1 = ประสิทธิภาพ
X2 = ความเชื่อถือได้
X3 = ความสะดวก
X4 = ความสะดวก
X5 = คุณค่าตามแบรนด์

โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความภักดีต่อตราสินค้าน้ำดื่ม มากที่สุดคือ คุณค่าตามแบรนด์ มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยเท่ากับ 0.421 รองลงมาคือความสะดวก มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยเท่ากับ 0.261 ความเชื่อถือได้ มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยเท่ากับ 0.195 และประสิทธิภาพ มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยเท่ากับ 0.127 ตามลำดับ

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยเชิงพหุของตัวแปรอิสระแต่ละด้านที่มีอิทธิพลต่อต่อความภักดีต่อตราสินค้าน้ำดื่ม

ตัวแปร	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients			Collinearity	
	B	Std. Error	Beta	t	P-value	Tolerance	VIF
ค่าคงที่ (Constant)	0.196	0.092		2.123	0.034		
1.ด้านประสิทธิภาพ X_1	0.127	0.043	0.133	2.973	0.003*	0.209	4.778
2.ด้านความเชื่อถือได้ X_2	0.195	0.058	0.201	3.336	0.001*	0.115	8.696

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ตัวแปร	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients			Collinearity	
	B	Std. Error	Beta	t	P-value	Tolerance	VIF
3.ด้านคุณภาพ X_3	-0.008	0.054	-0.008	-0.144	0.885	0.143	7.011
4.ด้านความสะดวก X_4	0.216	0.056	0.213	3.824	0.000*	0.135	7.399
5.ด้านคุณค่าตามแบรนด์ X_5	0.421	0.048	0.428	8.762	0.000*	0.176	5.697

R^2 = 0.842, Adjusted R^2 = 0.839, Std. Error of the Estimate = 0.329, F = 402.531, Sig. = 0.050

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย ประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่มที่มีผลต่อความภักดีต่อตราสินค้า สามารถอภิปรายผลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การศึกษา ได้ดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริโภคมีความคิดเห็นต่อประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่มโดยรวมอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะด้านคุณภาพและคุณค่าตามแบรนด์ ซึ่งสะท้อนว่าผู้บริโภคไม่ได้ประเมินการจัดส่งเพียงในมิติของความรวดเร็ว แต่ยังให้ความสำคัญกับประสบการณ์โดยรวมที่ได้รับจากการให้บริการ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Esper et al. (2003) และ Lemon and Verhoef (2016) ที่เสนอว่าประสบการณ์ของลูกค้าเกิดจากทุกจุดสัมผัส (Customer Touchpoints) ตลอดกระบวนการให้บริการ และประสบการณ์ที่ดีสามารถเพิ่มการรับรู้คุณค่าของตราสินค้าได้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Marcucci et al. (2021) ที่พบว่าคุณภาพของการจัดส่งและการให้บริการปลายทางเป็นองค์ประกอบสำคัญของ Customer Experience อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาครั้งนี้สะท้อนบริบทเฉพาะของธุรกิจน้ำดื่ม ซึ่งเป็นสินค้าที่ผู้บริโภคใช้เป็นประจำและมีการสั่งซื้อซ้ำอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้บริโภคคาดหวังทั้งความสะอาด ความปลอดภัย และมาตรฐานการจัดส่งในทุกครั้ง หากผู้ประกอบการสามารถรักษามาตรฐานดังกล่าวได้อย่างสม่ำเสมอ จะช่วยสร้างความประทับใจและเพิ่มการรับรู้คุณค่าของแบรนด์ในระยะยาว

ผลการวิจัยด้านความภักดีต่อตราสินค้าพบว่า การบอกต่อมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือความไว้วางใจและการซื้อซ้ำ แสดงให้เห็นว่าความภักดีของลูกค้าไม่ได้สะท้อนเพียงพฤติกรรมการซื้อซ้ำ แต่ยังรวมถึงความเต็มใจในการแนะนำตราสินค้าแก่ผู้อื่น ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับ Chaudhuri and Holbrook (2001) และ Kotler and Keller (2016) ที่อธิบายว่าความภักดีต่อแบรนด์ประกอบด้วยทั้งมิติด้านพฤติกรรมและด้านทัศนคติ ขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kamkankaew et al. (2024) ที่พบว่าการบอกต่อผ่านช่องทางออนไลน์เป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การซื้อซ้ำและความผูกพันกับตราสินค้า ในบริบทธุรกิจน้ำดื่ม การบอกต่อมีความสำคัญเป็นพิเศษ เนื่องจากลูกค้ามักเลือกผู้ให้บริการจากคำแนะนำของสมาชิกในครอบครัว เพื่อนบ้าน หรือผู้ใช้บริการรายอื่น ส่งผลให้การสร้างประสบการณ์ที่ดีในการจัดส่งสามารถเปลี่ยนลูกค้าให้เป็นผู้สนับสนุนแบรนด์ (Brand Advocate) ได้

ผลการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุพบว่า ประสบการณ์ในการจัดส่งน้ำดื่มสามารถอธิบายความแปรปรวนของความภักดีต่อตราสินค้าได้ถึงร้อยละ 83.9 แสดงให้เห็นว่าประสบการณ์ในการจัดส่งเป็นปัจจัยเชิงกลยุทธ์ที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความภักดีของลูกค้า ผลการศึกษาสอดคล้องกับ Lemon and Verhoef (2016) ที่เสนอว่าประสบการณ์ของลูกค้าเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ระยะยาวระหว่างลูกค้ากับองค์กร และสอดคล้องกับงานของ Sarkar and Mukherjee (2020) ที่ระบุว่าประสิทธิภาพของการจัดส่งส่งผลต่อความพึงพอใจและการ

รักษาลูกค้า อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้ได้ขยายองค์ความรู้เดิมโดยแสดงให้เห็นว่า ในบริบทธุรกิจน้ำดื่ม “คุณค่าตามแบรนด์” มีอิทธิพลสูงกว่าปัจจัยด้านการดำเนินงาน เช่น ความรวดเร็วหรือประสิทธิภาพของการจัดส่ง สะท้อนว่าลูกค้าไม่ได้ประเมินเฉพาะผลลัพธ์ของการจัดส่ง แต่ประเมินภาพลักษณ์ ความเป็นมืออาชีพ และความน่าเชื่อถือของแบรนด์ผ่านประสบการณ์ที่ได้รับในทุกครั้งของการส่งมอบสินค้า

เมื่อพิจารณารายมิติ พบว่าคุณค่าตามแบรนด์เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงที่สุด รองลงมาคือความสะดวก ความเชื่อถือได้ และประสิทธิภาพ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับ Verhoef et al. (2009) ที่อธิบายว่าประสบการณ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของแบรนด์สามารถสร้างคุณค่าทางอารมณ์และนำไปสู่ความภักดีได้มากกว่าการตอบสนองเชิงหน้าที่เพียงอย่างเดียว ขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับ Hsu et al. (2019) ที่พบว่าความสะดวกในการรับบริการและการติดตามสถานะสินค้าเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างความไว้วางใจของลูกค้า ผลการศึกษาครั้งนี้จึงชี้ให้เห็นว่าผู้ประกอบการธุรกิจน้ำดื่มควรให้ความสำคัญกับการออกแบบประสบการณ์การจัดส่งให้สะท้อนภาพลักษณ์ของแบรนด์ ควบคู่กับการพัฒนาระบบจัดส่งที่มีความสะดวกและเชื่อถือได้ เพื่อสร้างความแตกต่างจากคู่แข่งขันในระยะยาว

ประเด็นที่น่าสนใจคือ ปัจจัยด้านคุณภาพของการจัดส่งไม่มีอิทธิพลต่อความภักดีต่อตราสินค้า แม้ว่าผู้ตอบแบบสอบถามจะประเมินคุณภาพอยู่ในระดับสูง ผลการศึกษานี้แตกต่างจาก Mentzer et al. (2001) ซึ่งพบว่าคุณภาพของการบริการโลจิสติกส์มีผลต่อความพึงพอใจและความภักดีของลูกค้า อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิด Expectation–Confirmation Theory ที่เสนอว่า เมื่อคุณภาพของสินค้าและบริการเป็นมาตรฐานที่ลูกค้าคาดหวังอยู่แล้ว คุณภาพจะกลายเป็นเพียงปัจจัยพื้นฐาน (Hygiene Factor) ที่ไม่สามารถสร้างความแตกต่างในการแข่งขันได้ ดังนั้น ในธุรกิจน้ำดื่ม ลูกค้าอาจมองว่าการส่งสินค้าที่สะอาด ไม่เสียหาย และครบถ้วนเป็นสิ่งที่ผู้ประกอบการทุกแห่งต้องปฏิบัติอยู่แล้ว ความภักดีจึงขึ้นอยู่กับคุณค่าที่เหนือความคาดหวัง เช่น ความสะดวก ความน่าเชื่อถือ และภาพลักษณ์ของตราสินค้า มากกว่าคุณภาพการจัดส่งเพียงอย่างเดียว ผลการศึกษานี้จึงช่วยอธิบายความแตกต่างของข้อค้นพบจากงานวิจัยเดิม และสะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยที่สร้างความได้เปรียบในการแข่งขันอาจแตกต่างกันไปตามลักษณะของอุตสาหกรรมและบริบทของสินค้า

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งนี้

จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความภักดีต่อตราสินค้าอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ ด้านคุณค่าตามแบรนด์ (Value) มากที่สุด รองลงมาคือ ด้านความสะดวก (Convenience) ด้านความเชื่อถือได้ (Reliability) และด้านประสิทธิภาพ (Efficiency) ขณะที่ด้านคุณภาพ (Quality) ไม่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น บริษัท ทริเม็นดัส จำกัด (น้ำดื่มตราพีแอนด์พี) ควรพัฒนา Touch Point (จุดสัมผัสกับลูกค้า) ตลอดกระบวนการให้เกิดประสบการณ์ที่ดีอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

1. พัฒนา Touch Point ด้านคุณค่าตามแบรนด์ (Value) ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุด โดยควรสร้างประสบการณ์ที่สะท้อนเอกลักษณ์ของแบรนด์ในทุกจุดสัมผัส เช่น การออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้มีความโดดเด่น สะอาด และจดจำได้ง่าย การแต่งกายและบุคลิกภาพของพนักงานจัดส่งให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน รวมถึงการสื่อสารที่สุภาพและเป็นมิตร เพื่อให้ลูกค้าเกิดการรับรู้ถึงคุณค่าของแบรนด์ สร้างความไว้วางใจ และนำไปสู่การบอกต่อและการซื้อซ้ำ
2. พัฒนา Touch Point ด้านความสะดวก (Convenience) โดยเพิ่มความสะดวกในทุกช่องทางที่ลูกค้าติดต่อกับบริษัท เช่น ระบบสั่งซื้อผ่านโทรศัพท์ แอปพลิเคชัน หรือสื่อสังคมออนไลน์ที่ใช้งานง่าย สามารถแก้ไขคำสั่งซื้อ แจ้ง

เปลี่ยนสถานที่หรือเวลาจัดส่งได้ รวมถึงมีระบบติดตามสถานะการจัดส่งแบบเรียลไทม์ เพื่อยกระดับประสบการณ์ของลูกค้าและลดความยุ่งยากในการใช้บริการ

3. พัฒนา Touch Point ด้านความเชื่อถือได้ (Reliability) โดยสร้างมาตรฐานการให้บริการในทุกขั้นตอนของการจัดส่ง เช่น การส่งมอบสินค้าให้ตรงตามเวลาที่นัดหมาย การจัดส่งสินค้าครบถ้วนและถูกต้อง รวมทั้งการแจ้งข้อมูลสถานะการจัดส่งอย่างต่อเนื่องและโปร่งใส ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจของลูกค้าที่มีต่อแบรนด์

4. พัฒนา Touch Point ด้านประสิทธิภาพ (Efficiency) โดยเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานในกระบวนการจัดส่ง เช่น การวางแผนเส้นทางการจัดส่งให้เหมาะสม การลดระยะเวลาในการส่งมอบสินค้า และการพัฒนาทักษะของพนักงานจัดส่งให้สามารถให้บริการได้อย่างรวดเร็วและมีมาตรฐาน เพื่อให้ลูกค้าได้รับประสบการณ์ที่ดีในทุกครั้งที่ใช้บริการและส่งผลต่อความภักดีต่อตราสินค้าในระยะยาว

ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวางมากขึ้น ขอเสนอแนะความคิดเห็นสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษา เน้นที่การศึกษาเชิงปริมาณและทำการเก็บข้อมูลจากการเก็บแบบสอบถาม ในการศึกษาครั้งต่อไปจึงควรทำการศึกษา ในเชิงคุณภาพ เช่นการทำโฟกัส กรุ๊ป เพื่อนำผลการศึกษามาเปรียบเทียบกันก็จะเป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น

2. การศึกษาในครั้งต่อไปควรจะศึกษาถึงตัวแปรอื่น ๆ เพิ่มเติม เช่น ความพึงพอใจ (Customer Satisfaction) ความไว้วางใจ (Trust) ในฐานะตัวแปรส่งผ่าน (Mediator) การรับรู้คุณค่า (Perceived Value) เป็นต้น เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาธุรกิจต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ณัฏฐ์พัชร์ วณิชย์กุล. (2567). *รายงานอุตสาหกรรมน้ำดื่มบรรจุขวดในประเทศไทย.* สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม.

Chaudhuri, A., & Holbrook, M. B. (2001). The chain of effects from brand trust and brand affect to brand performance: The role of brand loyalty. *Journal of Marketing*, *65*(2), 81–93.

Esper, T. L., Jensen, T. D., Turnipseed, F. L., & Burton, S. (2003). The last mile: An examination of effects of online retail delivery strategies on consumers. *Journal of Business Logistics*, *24*(2), 177–203.

HelloBar. (2025). *Brand loyalty*: Definition, importance, and strategies. Retrieved from https://www.hellobar.com

Hsu, C. C., Tan, K. C., & Zailani, S. (2019). Strategic orientations, sustainable supply chain initiatives, And reverse logistics: Empirical evidence from an emerging market. *International Journal of Operations & Production Management, 39*(1), 67–91. https://doi.org/10.1108/IJOPM-10-2016-0613

Kamkankaew, P., Thongyoy, P., & Phonracharnon, P. (2024). Brand attachment and repurchase intention in online platforms: Evidence from Thailand. *Journal of Business Research*, *162*, 113–125

Kotler, P., & Keller, K. L. (2016). *Marketing management* (15th ed.). Pearson Education.

Lemon, K. N., & Verhoef, P. C. (2016). Understanding customer experience throughout the customer journey. *Journal of Marketing*, *80*(6), 69–96.

Li, X., Wang, Y., & Zhao, L. (2021). The impact of delivery accuracy and timeliness on consumer satisfaction in e-commerce. *Electronic Commerce Research and Applications*, *45*, 101–120. https://doi.org/10.1016/j.elerap.2020.101020

Lorentsia, K., Ahmed, R., & Kumar, S. (2024). Enhancing last-mile delivery performance through integrated logistics strategies. *Journal of Supply Chain Management, 60*(2), 45–62.

Marcucci, E., Le Pira, M., & Gatta, V. (2021). Consumer preferences and delivery experience in last-mile logistics. *Transport Policy*, *100*, 105–118.

Mentzer, J. T., Flint, D. J., & Hult, G. T. M. (2001). Logistics service quality as a segment-customized process. *Journal of Marketing, 65*(4), 82–104. https://doi.org/10.1509/jmkg.65.4.82.18390

Nguyen, T., Simkin, L., & Canhoto, A. (2019). The dark side of digital personalization: An agenda for research and practice. *Journal of Business Research*, *100*, 17–30

Nunnally, J. C. and Bernstein, I. H. (1994.) *Psychometric Theory*, 3rd ed. New York, NY: McGraw-Hill.

Oliver, R. L. (1999). Whence consumer loyalty? *Journal of Marketing*, 63(Special Issue), 33–44.

OurGreenFish. (2024). *Customer loyalty programs in the digital era*. Retrieved from https://www.ourgreenfish.com

Sarkar, B., & Mukherjee, A. (2020). Optimization models for sustainable supply chain management: A review. *Sustainability, 12*(23), 10150. https://doi.org/10.3390/su122310150

Verhoef, P. C., Lemon, K. N., Parasuraman, A., Roggeveen, A., Tsiros, M., & Schlesinger, L. A. (2009). Customer experience creation: Determinants, dynamics and management strategies. *Journal of Retailing, 85*(1), 31–41. https://doi.org/10.1016/j.jretai.2008.11.001

Wang, X., Zhang, Y., & Li, H. (2024). Customer-centric logistics service design in omnichannel retailing. *International Journal of Logistics Management, 35*(1), 120–138.

การเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: แบบจำลองการกระตุ้นบรรทัดฐานของพฤติกรรมการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ

Digital Transformation and Sustainable Tourism: A Norm Activation Model of Responsible Travel Behavior

พิพัฒพงศ์ ฟักแฟ* และ มณีเนตร วรชนะนันท์
คณะมนุษยศาสตร์และการจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
*corresponding author e-mail: pipatpong.f@bu.ac.th

บทคัดย่อ

การความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว พร้อมทั้งสร้างโอกาสใหม่ๆ ในการส่งเสริมพฤติกรรมการเดินทางที่ยั่งยืนและมีความรับผิดชอบ อย่างไรก็ตาม ยังคงมีงานวิจัยจำนวนจำกัดที่ศึกษาว่าการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลส่งผลต่อกระบวนการทางจริยธรรมและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวอย่างไร งานวิจัยชิ้นนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัลในการหล่อหลอมพฤติกรรมการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ โดยการบูรณาการองค์ประกอบด้านดิจิทัลเข้ากับแบบจำลองการกระตุ้นบรรทัดฐาน (Norm Activation Model: NAM) งานวิจัยนี้ใช้การออกแบบการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักท่องเที่ยวภายในประเทศไทยที่มีประสบการณ์การใช้งานแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวดิจิทัลมาก่อน และใช้การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) ในการทดสอบแบบจำลองที่นำเสนอ ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพของข้อมูลด้านความยั่งยืน (Sustainability information quality) และประสิทธิผลของการสะกิดเตือนทางดิจิทัล (Digital nudging effectiveness) มีส่วนช่วยเพิ่มความตระหนักรู้ของนักท่องเที่ยวต่อผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสังคมจากการกระทำของตนเองอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งการตระหนักรู้ในผลกระทบนี้จะส่งผลเชิงบวกต่อการยอมรับความรับผิดชอบ (Ascription of responsibility) และส่งผลโดยตรงต่อการกระตุ้นบรรทัดฐานส่วนบุคคล (Personal norms) และเป็นไปตามแบบจำลอง NAM ที่พบว่า บรรทัดฐานส่วนบุคคลคือปัจจัยหลักที่สามารถพยากรณ์ความตั้งใจในการเดินทางอย่างมีความรับผิดชอบได้ดีที่สุด งานวิจัยชิ้นนี้สร้างประโยชน์ทางวิชาการโดยการขยายขอบเขตของแบบจำลองการกระตุ้นบรรทัดฐาน (NAM) ไปสู่บริบทการท่องเที่ยวที่สื่อสารผ่านระบบดิจิทัล และแสดงให้เห็นถึงบทบาทของสิ่งเร้าดิจิทัลในฐานะปัจจัยนำร่องที่ช่วยกระตุ้นบรรทัดฐานทางจริยธรรม นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังให้แนวคิดเชิงปฏิบัติสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ต้องการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ

คำสำคัญ : การปฏิรูปสู่ดิจิทัล การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ Norm Activation Model (NAM)

Abstract

The rapid advancement of digital technologies has transformed the tourism industry, creating new opportunities to promote sustainable and responsible travel behavior. However, limited research has examined how digital transformation influences tourists' moral and

behavioral processes. This study aims to investigate the role of digital technologies in shaping responsible tourism behavior by integrating digital constructs with the Norm Activation Model (NAM). A quantitative research design was employed, and data were collected from domestic tourists in Thailand who had prior experience using digital tourism platforms. Structural Equation Modeling (SEM) was applied to test the proposed model. The findings reveal that sustainability information quality and digital nudging effectiveness significantly enhance tourists' awareness of the environmental and social consequences of their actions. Awareness of consequences, in turn, positively influences ascription of responsibility and directly contributes to the activation of personal norms. Consistent with NAM, personal norm emerges as the strongest predictor of responsible travel intention. This study contributes to the literature by extending the Norm Activation Model to digitally mediated tourism contexts and by demonstrating the role of digital stimuli as antecedents of moral norm activation. The findings also provide practical insights for tourism stakeholders seeking to leverage digital technologies to promote responsible tourism behavior.

keywords : Digital transformation; Sustainable tourism; Responsible tourism; Norm Activation Model (NAM)

บทนำ

The rapid advancement of digital technologies has fundamentally transformed the tourism industry, reshaping how tourists search for information, make decisions, and engage with destinations. Technologies such as mobile applications, artificial intelligence (AI), big data analytics, and smart tourism platforms have enabled more personalized, efficient, and interactive travel experiences (Nikolskaya et al., 2019). At the same time, increasing global concern over environmental degradation and climate change has intensified the need to promote sustainable and responsible tourism practices. Within this context, digital transformation is not only enhancing tourism experiences but also offering new opportunities to influence tourist behavior toward more sustainable outcomes.

Recent studies suggest that digital platforms can serve as powerful tools for encouraging pro-environmental behavior by providing real-time information, personalized recommendations, and behavioral nudges. For instance, sustainability-related information, eco-labels, and carbon footprint indicators embedded within digital interfaces can raise awareness of environmental impacts and guide tourists toward responsible choices. Similarly, digital nudging mechanisms, such as default options, prompts, and reminders, can subtly influence decision-making without restricting freedom of choice. Despite these advancements, there remains limited understanding

of how such digital interventions translate into internalized moral obligations and ultimately drive responsible tourism behavior.

To address this gap, this study draws on the Norm Activation Model (NAM), a well-established framework for explaining pro-social and pro-environmental behavior (Meng et al., 2020). NAM posits that individuals' actions are guided by personal norms, which are activated through awareness of the consequences of their actions and the ascription of responsibility for those consequences. While NAM has been widely applied in environmental and sustainability research (Manosuthi et al., 2020), its integration with digital transformation in tourism contexts remains underexplored. In particular, there is a need to examine how digital stimuli—such as information quality and nudging mechanisms—can trigger the cognitive and moral processes outlined in NAM.

Building on this theoretical foundation, the present study proposes a model that integrates digital transformation variables with NAM to explain responsible travel behavior. Specifically, the study examines how sustainability information quality and digital nudging effectiveness influence tourists' awareness of consequences and ascription of responsibility, which in turn activate personal norms and shape responsible travel intentions. By linking technological factors with moral and behavioral processes, this research seeks to provide a more comprehensive understanding of how digital environments can foster sustainable tourism behavior.

Focusing on domestic tourists in Thailand, this study contributes to the literature in several ways. First, it extends research on sustainable tourism by incorporating digital transformation as a key driver of responsible behavior. Second, it advances the application of the Norm Activation Model by demonstrating how digital interventions can function as antecedents to norm activation. Third, it provides practical insights for tourism stakeholders seeking to leverage digital technologies to promote responsible travel practices. In doing so, this study responds to the growing need to understand how technology can be harnessed not only to enhance tourism experiences but also to support the transition toward more sustainable and responsible tourism systems.

วิธีดำเนินการวิจัย

This study adopts a quantitative research design to examine how digital transformation influences responsible tourism behavior through the Norm Activation Model (NAM). A cross-sectional survey approach was employed to collect data from tourists who have experience using digital technologies in tourism contexts. Structural Equation Modeling (SEM) was applied to test the proposed conceptual model and hypothesized relationships among constructs. SEM is

appropriate for this study as it allows for the simultaneous examination of multiple relationships between latent variables, as well as the assessment of measurement reliability and validity.

Study Context and Data Collection

The empirical setting of this study focuses on digital tourism environments in Thailand, particularly in relation to the use of mobile applications, online booking platforms, and smart tourism services. These digital platforms increasingly integrate sustainability-related information and behavioral nudging mechanisms, making them relevant contexts for examining responsible travel behavior. The target population consists of domestic tourists in Thailand who have used digital platforms for travel planning, booking, or on-site tourism activities. A non-probability sampling technique, specifically purposive sampling, was employed to ensure that respondents had relevant experience with digital tourism technologies. Data were collected through an online questionnaire distributed via travel-related social media platforms, online travel communities, and university networks. A screening question was included to confirm that respondents had prior experience using digital tourism platforms.

A total of 356 responses were initially collected. After removing incomplete and invalid responses, 328 valid questionnaires were retained for analysis. This sample size exceeds the minimum requirement for SEM analysis, which is generally recommended to be between 200 and 400 observations.

Measurement Development

The measurement scales used in this study were adapted from established instruments in the literature on sustainable tourism, digital behavior, and pro-environmental behavior, and were modified to reflect the context of digital tourism. All constructs were operationalized as reflective latent variables and measured using multiple items on a five-point Likert scale, ranging from 1 (strongly disagree) to 5 (strongly agree). The study includes the following constructs: Sustainability Information Quality (SIQ): measures the perceived accuracy, relevance, and clarity of sustainability-related information provided by digital platforms. Digital Nudging Effectiveness (DNE): assesses the extent to which digital prompts, reminders, and interface features influence sustainable decision-making. Awareness of Consequences (AC): captures tourists' understanding of the environmental and social impacts of their travel behavior. Ascription of Responsibility (AR): reflects the extent to which tourists feel personally responsible for these impacts. Personal Norm (PN): measures the moral obligation to engage in responsible tourism behavior. Responsible Travel Intention (RTI): assesses tourists' intention to behave responsibly during their travel. All items were adapted from prior validated studies and adjusted to fit the digital tourism context.

Respondent Profile

A total of 328 valid responses were obtained and retained for analysis. The sample consisted exclusively of domestic tourists in Thailand who had prior experience using digital platforms in tourism contexts. In terms of gender, the sample included 56.4% female and 43.6% male respondents. Regarding age distribution, the majority of respondents were between 21 and 40 years old (66.2%), followed by those aged 41–60 years (23.7%), while a smaller proportion were below 20 or above 60 years. With respect to education level, most respondents held a bachelor's degree (61.8%), followed by postgraduate qualifications (20.4%). This suggests a relatively well-educated sample with familiarity in digital technology usage. In terms of occupation, respondents were primarily employed in the private sector (42.6%), followed by students (20.7%), government employees (18.9%), and self-employed individuals (14.3%).

Regarding digital behavior, the majority of respondents reported frequent use of mobile travel applications, online booking platforms, and digital information sources when planning their trips. Many respondents also indicated exposure to sustainability-related information, eco-labels, or digital prompts, highlighting the relevance of digital transformation in influencing travel decisions.

ผลการวิจัย

Measurement model assessment

The measurement model was assessed to evaluate the reliability and validity of the constructs prior to testing the structural relationships. The results indicate that all constructs demonstrate satisfactory psychometric properties. Internal consistency reliability was examined using Cronbach's alpha and composite reliability (CR). As presented in Table X, Cronbach's alpha values ranged from 0.81 to 0.93, exceeding the recommended threshold of 0.70. Similarly, CR values ranged from 0.85 to 0.95, indicating strong internal consistency across all constructs (Hair et al., 2019).

Convergent validity was assessed through standardized factor loadings and the Average Variance Extracted (AVE) (Hair et al., 2017). All factor loadings were statistically significant and exceeded the threshold of 0.70, confirming item reliability. The AVE values ranged between 0.58 and 0.78, surpassing the recommended minimum level of 0.50. These results indicate that each construct explains a substantial proportion of variance in its indicators. Discriminant validity was evaluated using both the Fornell–Larcker criterion and the heterotrait–monotrait ratio (HTMT). The square root of the AVE for each construct was greater than the corresponding inter-construct correlations, satisfying the Fornell–Larcker criterion. In addition, all HTMT values were below the conservative threshold of 0.85, further confirming discriminant validity. Overall, the measurement

model demonstrates adequate reliability and validity, supporting its suitability for subsequent structural model analysis.

Structural Model Assessment

The structural model was evaluated to test the hypothesized relationships among constructs. The model exhibited satisfactory explanatory power and predictive capability. The coefficient of determination (R^2) for responsible travel intention was 0.67, indicating that the model explains a substantial proportion of variance in the dependent variable. The R^2 values for awareness of consequences, ascription of responsibility, and personal norm were 0.54, 0.59, and 0.63, respectively, suggesting moderate to strong explanatory power.

The hypothesized relationships were tested using path analysis, and the results are summarized below. Sustainability information quality was found to have a significant positive effect on awareness of consequences ($\beta = 0.45$, $p < 0.001$), supporting H1. Similarly, digital nudging effectiveness significantly influenced awareness of consequences ($\beta = 0.38$, $p < 0.001$), supporting H2. Awareness of consequences exhibited a significant positive effect on ascription of responsibility ($\beta = 0.52$, $p < 0.001$), providing support for H3. Ascription of responsibility also significantly influenced personal norm ($\beta = 0.47$, $p < 0.001$), supporting H4. In addition, awareness of consequences had a direct positive effect on personal norm ($\beta = 0.29$, $p < 0.001$), supporting H5. Consistent with the Norm Activation Model, personal norm was found to have a strong and significant effect on responsible travel intention ($\beta = 0.61$, $p < 0.001$), thereby supporting H6. Overall, all hypothesized relationships were supported, confirming the robustness of the proposed model.

อภิปรายผลการวิจัย

This study aimed to examine how digital transformation influences responsible tourism behavior through the integration of digital constructs and the Norm Activation Model (NAM). The findings provide strong empirical support for the proposed model and offer several important insights. First, the results indicate that sustainability information quality and digital nudging effectiveness significantly enhance awareness of consequences. This finding highlights the critical role of digital platforms as not only information providers but also behavioral intervention tools. High-quality sustainability information enables tourists to better understand the environmental and social impacts of their actions, while digital nudging mechanisms increase the salience of such information during decision-making processes. Together, these findings suggest that digital environments can effectively shape tourists' cognitive awareness of sustainability issues.

Second, awareness of consequences was found to significantly influence ascription of responsibility, confirming the sequential mechanism proposed by the Norm Activation Model (Meng et al., 2020). When tourists become aware of the negative impacts associated with their behavior, they are more likely to internalize responsibility for these outcomes. This finding reinforces the importance of cognitive awareness as a precursor to moral engagement. Third, both ascription of responsibility and awareness of consequences significantly influence personal norm, indicating that moral obligation is activated through both direct and indirect pathways. This suggests that digital interventions can influence not only cognitive awareness but also deeper moral processes, leading to the internalization of responsible behavior. Finally, consistent with NAM, personal norm emerged as the strongest predictor of responsible travel intention (Manosuthi et al., 2020). This finding underscores the central role of moral obligation in driving sustainable tourism behavior. It suggests that while digital technologies can initiate the process of behavioral change, the ultimate determinant of responsible action lies in the internalization of ethical responsibility.

สรุปผลการวิจัย

Theoretical Contributions

This study makes several important contributions to the literature on sustainable tourism and digital transformation. First, it extends sustainable tourism research by integrating digital transformation variables with the Norm Activation Model, thereby bridging the gap between technology-oriented and behavior-oriented research streams. While previous studies have examined digital tourism and pro-environmental behavior separately, this study provides a unified framework that explains how digital environments influence moral and behavioral processes.

Second, the study advances the application of NAM by demonstrating that digital stimuli—specifically sustainability information quality and digital nudging—can act as antecedents to norm activation. This represents a significant theoretical contribution, as NAM has traditionally focused on internal cognitive factors, with limited consideration of external technological influences. Third, the findings contribute to the emerging literature on digital nudging in tourism, highlighting its effectiveness in promoting responsible behavior. By showing that nudging can enhance awareness and indirectly influence moral norms, the study provides a deeper understanding of how behavioral interventions operate in digital environments.

Practical Implications

The findings offer several practical implications for tourism stakeholders, including platform developers, destination managers, and policymakers. First, tourism platforms should prioritize the enhancement of sustainability information quality. Providing accurate, relevant, and

easily understandable information—such as environmental impact indicators, eco-labels, and sustainability ratings—can significantly improve tourists' awareness of consequences. Second, the implementation of digital nudging strategies should be expanded. Features such as default sustainable options, prompts encouraging eco-friendly choices, and real-time feedback can effectively guide tourists toward responsible behavior without restricting their freedom of choice. Third, digital platforms should be designed to facilitate moral engagement, rather than merely providing information. Interactive features, personalized recommendations, and context-specific messaging can help tourists reflect on their role in promoting sustainability, thereby strengthening personal norms. Finally, policymakers and destination managers should leverage digital technologies to promote responsible tourism at a systemic level, integrating sustainability into digital tourism ecosystems and encouraging collaboration among stakeholders.

Limitations and Future Research

Despite its contributions, this study has several limitations. First, the use of a cross-sectional research design limits the ability to establish causal relationships. Future research could employ longitudinal or experimental designs to examine the dynamic effects of digital interventions on behavior. Second, the study focuses on domestic tourists in Thailand, which may limit the generalizability of the findings. Future studies could conduct cross-cultural comparisons or examine international tourist segments. Third, the model focuses on key digital and cognitive variables but does not incorporate other potentially relevant factors, such as technology trust, environmental concern, or emotional engagement. Future research could extend the model by including additional constructs or moderating variables. Finally, the reliance on self-reported data may introduce social desirability bias. Future studies could use behavioral data or experimental approaches to validate the findings.

เอกสารอ้างอิง

Asif, M., & Fazel, H. (2024). Digital technology in tourism: a bibliometric analysis of transformative trends and emerging research patterns. *Journal of Hospitality and Tourism Insights, 7*(3), 1615-1635.

Cheng, X., Xue, T., Yang, B., & Ma, B. (2023). A digital transformation approach in hospitality and tourism research. *International Journal of Contemporary Hospitality Management, 35*(8), 2944-2967.

Hair, J., Hollingsworth, C. L., Randolph, A. B., & Chong, A. Y. L. (2017). An updated and expanded assessment of PLS-SEM in information systems research. *Industrial management & data systems, 117*(3), 442-458.

Hair, J. F., Risher, J. J., Sarstedt, M., & Ringle, C. M. (2019). When to use and how to report the results of PLS-SEM. *European business review, 31*(1), 2-24.

Manosuthi, N., Lee, J. S., & Han, H. (2020). Predicting the revisit intention of volunteer tourists using the merged model between the theory of planned behavior and norm activation model. *Journal of Travel & Tourism Marketing, 37*(4), 510-532.

Meng, B., Chua, B. L., Ryu, H. B., & Han, H. (2020). Volunteer tourism (VT) traveler behavior: Merging norm activation model and theory of planned behavior. *Journal of Sustainable Tourism, 28*(12), 1947-1969.

Nikolskaya, E. Y., Lepeshkin, V. A., Blinova, E. A., Kulgachev, I. P., & Ilkevich, S. V. (2019). Improvement of digital technology in the tourism sector. *Journal of Environmental Management & Tourism, 10*(6 (38), 1197-1201.

จากวิกฤตสู่ความสำเร็จ: เส้นทางและบทเรียนของบัณฑิตคณะเกษตรศาสตร์ ในฐานะเกษตรกรต้นแบบภายใต้หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ในบริบทการเกษตรยุคใหม่

From Crisis to Resilient Success: Pathways and Lessons of Agriculture Graduates as Model Farmers under the Principles of HM's Development Works in Contemporary Agriculture

สุรัสวดี อินทร์ชัย[1*] วัชรพงษ์ วัฒนกูล[2] ภัทรวุฒิ สมยานะ[3] และ ถนัด บุญชัย[4]

[1]สาขาวิชาศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน, บัณฑิตวิทยาลัย, [2]คณะเทคโนโลยีการเกษตร

[3]ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ [4]คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

[1*] Program in Science for Sustainable Local Development, Graduate School,

[2] Faculty of Agricultural Technology, [3] Department of Economics, Faculty of Management Sciences,

[4] Faculty of Science and Technology

Chiang Mai Rajabhat University,

[*]corresponding author e-mail: 64886205@cmuru.ac.th

บทคัดย่อ

ภาคการเกษตรในปัจจุบันกำลังเผชิญความท้าทายหลายมิติ ทั้งการลดลงของแรงงานเกษตรกรรุ่นใหม่ ต้นทุนการผลิตที่เพิ่มสูงขึ้น ภัยธรรมชาติ และความผันผวนของตลาด ทั้งนี้ด้วยข้อจำกัดขององค์ความรู้และการจัดการเรียนการสอนที่ยังเน้นด้านวิชาการ แต่ยังไม่สามารถอธิบายกลไกการเปลี่ยนผ่านจากวิกฤตสู่ความสำเร็จได้อย่างเป็นรูปธรรม การทำความเข้าใจเส้นทางความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค และถอดบทเรียนจากประสบการณ์จริงของเกษตรกรต้นแบบ จึงเป็นกุญแจสำคัญ ด้วยเหตุนี้งานวิจัยจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เส้นทางความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค และบทเรียนของเกษตรกรต้นแบบ ในการประยุกต์ใช้หลักการทรงงานภายใต้บริบทการเกษตรยุคใหม่ การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกจากเกษตรกรต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จจากบัณฑิตที่จบสาขาเกษตรจากมหาวิทยาลัย จำนวน 12 ราย ในจังหวัดเชียงใหม่ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่า ความสำเร็จของเกษตรกรเกิดจากการบูรณาการหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ร่วมกับตัวเร่งความสำเร็จยุคใหม่ ได้แก่ การเรียนจากการปฏิบัติจริง การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ นำไปสู่การพัฒนาสมรรถนะใน 3 ด้าน ได้แก่ ความรู้ ทักษะ และเจตคติ โดยเฉพาะด้านเจตคติ ได้แก่ ความเพียร ความซื่อสัตย์ และจิตวิญญาณความเป็นผู้ประกอบการ ทำหน้าที่เป็นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาสมรรถนะอื่น ข้อค้นพบสำคัญ คือ สมรรถนะความรู้ ทักษะ และเจตคติ ทำหน้าที่เป็นกลไกในการเปลี่ยนผ่านจากเกษตรกรผู้ผลิตขั้นต้นไปสู่ผู้ประกอบการเกษตรสมัยใหม่ (Smart Agropreneur) ที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่ม มีภูมิคุ้มกัน และดำเนินธุรกิจได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: เกษตรกรต้นแบบ, หลักการทรงงาน, สมรรถนะ, ผู้ประกอบการเกษตรสมัยใหม่

Abstract

The agricultural sector is currently facing multidimensional challenges, including a decline in young agricultural labor, rising production costs, natural disasters, and market volatility. Given the constraints of current academic literature and instructional frameworks that heavily emphasize theoretical knowledge, there remains a lack of concrete explanation regarding the mechanisms of transition from crisis to success. Consequently, comprehending the success trajectories, challenges, and lessons extracted from the practical experiences of model farmers is of paramount importance. For this reason, the objective of this study aims to analyze the success pathways, challenges and lessons learned from model farmers in applying the Principles of HM's Development Works within the context of contemporary agriculture. A qualitative research was employed. Data were collected in-depth interviews with 12 successful model farmers who graduated in agricultural fields from major universities in Chiang Mai Province. The data were analyzed using content analysis. The findings reveal that farmers' success is driven by the integration of the Principles of HM's Development Works with modern success accelerators, including action learning, appropriate technology, and collaborative networking. This integration leads to the development of core competencies in three dimensions: knowledge, skills, and attitude. In particular, attitude ---such as perseverance, integrity, and entrepreneurial mindset---serve as a foundational driver for the continuous development of other competencies. The study further demonstrates the Knowledge, Skill and Attitude competencies function as a core mechanism enabling the transformation from primary producers into smart agropreneurs who are capable of value creation, resilience, and sustainable business operations.

Keywords: model farmers, king working principles, competency, smart agropreneur

บทนำ

ภาคการเกษตรเป็นรากฐานสำคัญของระบบเศรษฐกิจไทย แต่ในปัจจุบันกำลังเผชิญกับวิกฤตการณ์ขาดแคลนแรงงานคนรุ่นใหม่ และปัญหาเกษตรกรสูงวัย (กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2561) ซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์ทั่วโลกที่เยาวชนมักมีทัศนคติเชิงลบต่อภาคเกษตรและขาดการสนับสนุนที่เหมาะสม ส่งผลต่อให้อัตราการเข้าสู่อาชีพนี้ลดลงอย่างต่อเนื่อง (Abdullah, A. A., & Sulaiman, N. N., 2013) แม้ว่าสถาบันอุดมศึกษาจะมีการผลิตกำลังคนภาคการเกษตรอย่างต่อเนื่อง แต่จากข้อมูลสถิติเชิงประจักษ์ อาทิ จากการสำรวจโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ พบว่าบัณฑิตที่เข้าสู่อาชีพภาคการเกษตร มีเพียง ร้อยละ 7.86 (สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2565) ขณะที่บัณฑิตมหาวิทยาลัยแม่โจ้ทำงานไม่ตรงสายพบมากถึง ร้อยละ 40.63-61.97 (มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2564) ข้อมูลเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายในการดึงดูดบัณฑิตเข้าสู่สายอาชีพ ตลอดจนอาจมีช่องว่างระหว่างการเตรียมความพร้อมเชิงวิชาการกับการนำไปปฏิบัติงานจริงในภาคการเกษตร

ท่ามกลางความท้าทายยุคใหม่ เกษตรกรรุ่นใหม่จำเป็นต้องรับการเสริมสร้างสมรรถนะความเป็นผู้ประกอบการทั้งด้านการบริหารจัดการและการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ (อนุพงษ์ จันทะแจ่ม, 2563) การสร้างความอยู่รอดให้แก่เกษตรกรรุ่นใหม่ไม่อาจอาศัยเพียงความรู้เชิงทฤษฎีเพียงมิติเดียว สอดคล้องกับทิศทางระดับสากลที่ระบุว่าการฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพสูงสุดต้องเปลี่ยนผ่านการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (On-the-Job Training) และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) (Ashifield et al., 2020) นอกจากนี้บัณฑิตจำเป็นต้องได้รับการยกระดับสมรรถนะสู่การเป็นผู้ประกอบการเกษตรสมัยใหม่ (Smart Agropreneur) ซึ่งต้องบูรณาการทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ทั้งด้านการคิดเชิงกลยุทธ์ นวัตกรรม การตลาดดิจิทัล และความมุ่งมั่นกล้าเสี่ยง (เจษฎาภรณ์ วิริยะสกุลธรณ์ และคณะ, 2063; วุฒิพงศ์ ครอบบัวบาน และกัญญามน อินหว่าง, 2562) รวมถึงการน้อมนำหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 มาเป็นรากฐานในการประกอบอาชีพ ถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะเหล่านี้ให้เกิดความยั่งยืนและสามารถรับมือกับวิกฤตการณ์ต่างๆ ได้ (ดวงกมล บางชวด, 2564)

อย่างไรก็ตาม องค์ความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบันมักมุ่งเน้นเนื้อหาเชิงวิชาการเป็นหลัก และอาจยังขาดการวิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับกลไกการปรับตัวและพัฒนาศักยภาพ ผ่านการบูรณาการหลักการทรงงานร่วมกับนวัตกรรมสมัยใหม่ ดังนั้น การศึกษาแนวทางกลยุทธ์และบทเรียนจากประสบการณ์ของกลุ่มเกษตรกรต้นแบบ จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการลดช่องว่างระหว่างองค์ความรู้ทางวิชาการและการนำไปปฏิบัติจริงในภาคการเกษตร ด้วยเหตุนี้งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเส้นทางความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค และบทเรียนของเกษตรกรต้นแบบจำนวน 12 คน ในการประยุกต์หลักการทรงงานภายใต้ความท้าทายยุคใหม่ เพื่อเป็นแนวทางในการเตรียมความพร้อมด้านอาชีพให้แก่บัณฑิตที่ต้องการก้าวสู่อาชีพเกษตรกรอย่างยั่งยืน นอกจานี้ ผลการวิจัยยังก่อให้เกิดผลเชิงนโยบายที่สำคัญต่อสถาบันการศึกษาและหน่วยงานภาครัฐ สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นยุทธศาสตร์เพื่อปรับเปลี่ยนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Action Learning) ควบคู่ไปกับการพัฒนาเครือข่ายพี่เลี้ยง (Mentoring) เพื่อผลักดันและเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่กำลังคนรุ่นใหม่ให้สามารถยืนหยัด และขับเคลื่อนเศรษฐกิจระดับฐานรากท่ามกลางวิกฤตการณ์ความท้าทายต่างๆ ได้อย่างยั่งยืน

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแนวคิดหลักการทรงงาน ร่วมกับแนวคิดสมรรถนะผู้ประกอบการเกษตรสมัยใหม่ ซึ่งครอบคลุมด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และเจตคติ (Attitude) ทั้งนี้ได้นำหลักการทรงงานมาใช้เป็นกรอบการวิเคราะห์ ประกอบด้วย หลักธรรม (ความเพียร ความซื่อสัตย์) หลักคิด (การมององค์รวม ทฤษฎีใหม่ และเศรษฐกิจพอเพียง) และหลักปฏิบัติ (การไม่ติดตำรา ทำให้ง่าย และการมีส่วนร่วม) แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาเกษตรกรยุคใหม่ ที่ต้องบูรณาการการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Action Learning) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม (Technology & Innovation) ตลอดจนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ (Networking) เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันและการปรับตัวต่อวิกฤต การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บข้อมูลในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นศูนย์กลางการเกษตรที่สำคัญของประเทศที่มีพื้นที่เพาะปลูกมากกว่า 2 ล้านไร่ และครัวเรือนเกษตรกรจำนวน 177,635 ครัวเรือน จึงมีความหลากหลายทางภูมิสังคมที่เหมาะสมต่อการศึกษา ประชากรศึกษา ได้แก่ ศิษย์เก่าที่สำเร็จการศึกษาจากคณะเกษตรศาสตร์ จาก 3

มหาวิทยาลัย ในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 2,590 คน ที่สำเร็จการศึกษาในปี พ.ศ. 2564 ถึง พ.ศ. 2566 ซึ่งประกอบอาชีพด้านการเกษตรและมีอายุไม่เกิน 45 ปี ตามเกณฑ์เกษตรกรรุ่นใหม่ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กลุ่มตัวอย่างคัดเลือกโดยวิธีแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลที่มีลักษณะเฉพาะ (information-rich cases) โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือก ได้แก่ 1) เป็นผู้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพการเกษตร 2) ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) หรือเกษตรกรดีเด่น 3) มีการน้อมนำหลักการทรงงานไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินอาชีพโดยคัดเลือกจากทั้ง 3 สถาบัน สถาบันละ 4 คน เพื่อศึกษาภาพรวมโดยไม่เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างสถาบัน การกำหนดจำนวนดังกล่าวอ้างอิงตามเกณฑ์ความอิ่มตัวของข้อมูล (Data Saturation) ของ (Guest et al, 2006) ที่ระบุว่าในกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะร่วมกัน (Homogeneous group) ข้อมูลจะครอบคลุมและถึงจุดอิ่มตัวเมื่อทำการสัมภาษณ์ครบ 12 คน ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ยอมรับในการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ร่วมกับการลงพื้นที่ภาคสนาม โดยใช้แนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ใช้วิธีการตรวจสอบค่าความเที่ยงตรงทางเนื้อหา (Content Validity) (Rovinelli & Hambleton, 1977) ผลการประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) จากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน มีค่าเฉลี่ย IOC เท่ากับ 0.95 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าทุกข้อคำถามมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ (0.60) เพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้กำหนดตัวอย่างประเด็นคำถามหลัก (Core Interview Questions) ดังนี้ 1) ด้านวิกฤตอุปสรรค ท่านเผชิญกับปัญหาอุปสรรคหรือความท้าทายในช่วงเริ่มต้นการทำเกษตรอย่างไร และมีกลยุทธ์หรือวิธีการจัดการกับวิกฤตเหล่านั้นอย่างไร? 2) ด้านการน้อมนำหลักการทรงงานฯ ท่านได้บูรณาการหลักการทรงงานฯ มาเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาและบริหารจัดการฟาร์มให้เกิดความยั่งยืนอย่างไร? และ 3) ด้านการพัฒนาสมรรถนะ (K-S-A) กระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Action Learning) และการสร้างเครือข่าย ช่วยเสริมสร้างสมรรถนะของท่านทั้งในด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะทางธุรกิจเกษตร (Skill) และเจตคติ (Attitude) สู่การเป็นผู้ประกอบการเกษตรสมัยใหม่ได้อย่างไร? เพื่อสะท้อนประสบการณ์จริงของผู้ให้ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผ่านกระบวนการถอดเทป เข้ารหัสข้อมูล (Coding) จัดหมวดหมู่ เพื่อค้นหารูปแบบของวิกฤต กลยุทธ์ และการพัฒนาสมรรถนะเพื่อให้ผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือ ใช้วิธีตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) การตรวจสอบโดยผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) และการบันทึกกระบวนการวิจัยอย่างเป็นระบบ (Dependability & Confirmability)

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากเกษตรกรต้นแบบ จำนวน 12 ราย สามารถจำแนกผลการวิจัยออกเป็น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ วิกฤตและความท้าทาย กลยุทธ์ความสำเร็จ และการยกระดับสมรรถนะ โดยข้อค้นพบสำคัญสะท้อนให้เห็นว่า สมรรถนะ (ความรู้-ทักษะ-เจตคติ; K-S-A) เป็นกลไกในการเชื่อมโยงระหว่างหลักทรงงาน และความสำเร็จของเกษตรกร ดังนี้

1. วิกฤตการณ์และความท้าทายที่เกษตรกรต้องเผชิญ (Crises and Challenges Faced by Farmers) เกษตรกรต้นแบบทั้ง 12 ราย (ร้อยละ 100) เผชิญความยากลำบากในช่วงเริ่มต้น ทั้งด้านต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น ราคาผลผลิตตกต่ำ ภัยธรรมชาติและความไม่มั่นคงในอาชีพ วิกฤตดังกล่าวเป็นแรงผลักดันให้เกิดการพัฒนา “เจตคติ (Attitude: A)” โดยเฉพาะความเพียร ความมุ่งมั่น และความสามารถในการยอมความล้มเหลว ในช่วง 1-4

ปีแรกของการประกอบอาชีพ ซึ่งถือเป็น “ช่วงวัดใจ” ที่สำคัญ โดยสะท้อนผ่านคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล “ในช่วงแรกที่ทำเกษตรกรรมเต็มเวลาเป็นระยะเวลา 4 ปี (พ.ศ. 2554 - พ.ศ. 2557)....รู้สึกไม่มั่นใจว่าอาชีพเกษตรกรรมอย่างเดียวจะสามารถสร้างความมั่นคง และเลี้ยงดูครอบครัวได้ในระยะยาว” (S1, สัมภาษณ์ 18 กรกฎาคม 2568) วิกฤตหลักสามารถจำแนกได้ 3 ประการ ได้แก่

1.1) วิกฤตด้านต้นทุนการผลิตที่สวนทางกับกลไกราคา เกษตรกรต้นแบบต้องแบกรับภาระต้นทุนปัจจัยการผลิตที่พุ่งสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น ราคาปุ๋ย สารเคมี และค่าแรงงาน ในขณะที่ราคาขายผลผลิตกลับตกต่ำและถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง การพึ่งพาตลาดกลางอย่างเดียวทำให้เกษตรกรขาดอำนาจในการต่อรอง “หากมุ่งเน้นการเป็นเกษตรกรโดยตรงเพียงอย่างเดียวในยุคนี้จะประสบปัญหาเกี่ยวกับราคาผลผลิตต่ำในขณะที่ต้นทุนในการผลิตกลับสูงขึ้น” (S10, สัมภาษณ์ 14 พฤศจิกายน 2568)

1.2) วิกฤตจากภัยธรรมชาติและโรคระบาด ภาคการเกษตรมีความเปราะบางสูงต่อสภาพภูมิอากาศที่แปรปรวน ภัยพิบัติ (น้ำท่วมดินสไลด์ ไฟไหม้) และโรคแมลงศัตรูพืช เช่น เกษตรกรบางรายต้องสูญเสียผลผลิตกาแฟถึง ร้อยละ 80 จากเหตุไฟไหม้ และดินสไลด์ หรือการสะสมของโรคจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวอย่างยาวนาน “ต้องเผชิญกับวิกฤตครั้งใหญ่ถึง 3 ครั้ง ทั้งไฟไหม้สวน 2 ครั้ง และดินสไลด์ที่ทำลายผลผลิตไปถึงร้อยละ 80 ซึ่งต้องอาศัยความเพียรอย่างสูงในการลุกขึ้นสู้ใหม่” (S9, สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2568)

1.3) วิกฤตด้านความมั่นคงและขาดสวัสดิการคุ้มครอง อาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่มีความเสี่ยงสูงแต่กลับได้รับสวัสดิการคุ้มครองทางสังคมในระดับต่ำสุด เกษตรกรไม่มีระบบบำนาญหรือหลักประกันสุขภาพที่เทียบเท่ากับแรงงานในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งสร้างความกดดันทางจิตใจและความไม่มั่นคงในระยะยาว “โดยทั่วไปสวัสดิการพื้นฐานนั้นมีอยู่แล้ว แต่สิทธิที่เกี่ยวข้องกับการรักษาพยาบาลหรือการรักษาซึ่งเป็นเรื่องของความปลอดภัยและความมั่นคงในชีวิต ยังไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเพียงพอ และไม่เคยได้รับสิทธิดังกล่าวเลย” (S4, สัมภาษณ์ 4 พฤศจิกายน 2568)

2. กลยุทธ์และปัจจัยแห่งความสำเร็จในการก้าวข้ามวิกฤต (Strategies and Success Factors for Overcoming Crises) เกษตรกรต้นแบบส่วนใหญ่ (ร้อยละ 83.33) สามารถก้าวข้ามวิกฤตผ่านการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง การสร้างมูลค่าเพิ่ม การใช้เทคโนโลยีและเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งกระบวนการนี้นำไปสู่การพัฒนา “ความรู้ (Knowledge: K)” และ “ทักษะ (Skills: S)” เช่น ความรู้ด้านเทคโนโลยี การแปรรูป การตลาดดิจิทัล และการจัดการธุรกิจเกษตร สามารถพลิกวิกฤตเป็นโอกาสผ่านการยกระดับสู่การเป็นผู้ประกอบการเกษตรสมัยใหม่ (Smart Agropreneur) โดยมีกลยุทธ์สำคัญ ได้แก่

2.1 การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Action Learning) ความสำเร็จไม่ได้เกิดจากทฤษฎีในตำราเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากกระบวนการ “รู้จริง ทำจริง เห็นผลจริง” เกษตรกรต้องลงมือทำเองในทุกขั้นตอนของห่วงโซ่อุปทาน ตั้งแต่การปลูก การแปรรูป ไปจนถึงการตลาด เพื่อให้เกิดชุดประสบการณ์ที่ใช้แก้ปัญหาหน้างานได้จริง “การเรียนรู้ต้องมาจากชุดประสบการณ์จากการปฏิบัติจริง ต้องลงมือปฏิบัติตั้งแต่ต้นจนจบ ได้แก่ การปลูกข้าวเอง การแพ็กข้าวของ และการนำข้าวไปขายเอง” (S11, สัมภาษณ์ 15 ธันวาคม 2568)

2.2 การสร้างมูลค่าเพิ่มและนวัตกรรมขจัดของเสีย (Value Creation & Zero Waste) เกษตรกรต้นแบบก้าวข้ามปัญหาราคาตกต่ำด้วยการแปรรูปผลผลิต เช่น การยกระดับกาแฟสู่เกรดพิเศษ (Specialty Coffee) การแปรรูปปลาสดเป็นปลาอบแห้งและไส้อั่ว รวมถึงการนำวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรมาทำเป็นถ่านชีวภาพ

(ไบโอชาร์) และปุ๋ยหมัก เพื่อลดต้นทุนและสร้างรายได้หมุนเวียน เป็นต้น “แปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่าและลดความเสี่ยง” (S5, สัมภาษณ์ 29 กันยายน 2568)

2.3) การตลาดดิจิทัล และการสร้างเครือข่าย (Digital Marketing & Networking) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและการตลาดออนไลน์ (TikTok, Facebook) ตลอดจนระบบรับคำสั่งซื้อล่วงหน้า (Pre-order) เป็นเครื่องมือสำคัญในการตัดวงจรพ่อค้าคนกลางและกำหนดราคาขายได้เอง “ใช้ทักษะการตลาดด้วยการขายออนไลน์และขายตรง เพื่อลดการพึ่งพาพ่อค้า คนกลางและให้สามารถตั้งราคาขายเอง ใช้ TikTok ในการจำหน่ายสินค้า” (S8, สัมภาษณ์ 22 ตุลาคม 2568) ทั้งนี้ยังพบว่าเกษตรกรทั้ง 12 ราย (ร้อยละ 100) ระบุว่า “เครือข่ายและพี่เลี้ยง” เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดความเสี่ยงและเร่งความสำเร็จ “เครือข่ายมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จเพราะเครือข่ายทำหน้าที่ในการแบ่งปันข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งทุน และงบประมาณขนาดใหญ่ การมีเครือข่ายที่เข้มแข็งทำให้สามารถปรึกษาผู้ที่ทำสำเร็จแล้วได้ทันที ซึ่งช่วยลดความล้มเหลวและลดเวลาในการลองผิดลองถูก” (S7, สัมภาษณ์ 22 ตุลาคม 2568)

3. การยกระดับสมรรถนะและความยั่งยืนด้วยหลักการทรงงาน (Enhancing Competency and Sustainability via the Principles of HM's Development Works) เกษตรกรทั้งหมด (ร้อยละ 100) น้อมนำหลักการทรงงานมาใช้โดยหลักธรรมช่วยเสริมสร้าง “เจตคติ (A)” หลักคิดช่วยพัฒนา “ความรู้ (K)” และหลักปฏิบัติช่วยเสริม “ทักษะ (S)” อย่างบูรณาการ โดยสะท้อนผ่าน 3 มิติ ได้แก่

3.1) หลักธรรม (Perseverance & Honesty, Integrity and Sincerity) ใช้ความเพียรเป็นภูมิคุ้มกันความล้มเหลวในช่วงวิกฤต ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก ผสานกับความซื่อสัตย์สุจริตในการผลิตสินค้าที่ปลอดภัยเพื่อสร้างความเชื่อมั่นต่อผู้บริโภค ซึ่งเป็นหัวใจของการสร้างแบรนด์ที่ยั่งยืน “ยึดมั่นในการซื่อสัตย์ต่อลูกค้า โดยไม่ปกปิดข้อมูลคุณภาพของสินค้า พร้อมที่จะรับผิดชอบหากสินค้ามีปัญหา ซึ่งเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือและรักษาภาพลักษณ์ของเกษตรกร” (S2, สัมภาษณ์ 13 สิงหาคม 2568)

3.2) หลักคิด (Holistic Approach & Sufficiency Economy Philosophy) ยึดหลักทฤษฎีใหม่และองค์รวมเพื่อบริหารความเสี่ยง โดยละทิ้งการทำเกษตรเชิงเดี่ยว หันมาทำเกษตรผสมผสานเพื่อกระจายแหล่งรายได้ควบคู่กับหลักเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการประเมินศักยภาพตนเอง ไม่ก่อหนี้สินเกินตัว และพึ่งพาตนเองด้านปัจจัยการผลิตให้ได้มากที่สุด “โมเดลธุรกิจเริ่มต้นจากเกษตรอินทรีย์ (Organic) ขั้นพื้นฐาน โดยเริ่มต้นจากการขายข้าวเปลือกและปลูกผักขาย ซึ่งเป็นความพยายามในการสร้างชีวิตและการมีรายได้จากการเกษตร ความมุ่งหมาย คือ การมีชีวิตที่พออยู่พอกิน ซึ่งเป็นรากฐานของการพึ่งพาตนเอง” (S3, สัมภาษณ์ 23 ตุลาคม 2568)

3.3) หลักปฏิบัติ (Simplicity) ประยุกต์ใช้หลักไม่ติดตำรา ทำให้ง่าย ด้วยการนำความรู้ทางวิชาการ เทคโนโลยีที่เรียบง่ายมาแก้ปัญหาเฉพาะหน้าอย่างเหมาะสมกับภูมิสังคม และใช้หลักการมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกับเครือข่าย เพื่อแบ่งปันผลประโยชน์และยกระดับชุมชนให้เข้มแข็งแบบระเบิดจากข้างใน “การเรียนรู้จากผู้มีประสบการณ์จริง... แนวทางการเรียนรู้เช่นนี้ช่วยให้ผู้เรียนได้รับสิ่งที่ผู้ประกอบการสามารถเอาไปใช้เลย และไม่ยึดติดกับตำรา ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักการทรงงานและมีประสิทธิภาพสูงสุดในการนำไปปฏิบัติ” (S6, สัมภาษณ์ 3 ตุลาคม 2568) “มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์แม่แจ่ม และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนธรรมชาติปลอดภัยบ้านแม่ปานสันเกี๋ยง เพื่อระดมสมองและประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน” (S12, สัมภาษณ์ 15 ธันวาคม 2568)

โดยสรุป ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การบูรณาการหลักการทรงงานร่วมกับตัวเร่งความสำเร็จยุคใหม่ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาสมรรถนะความรู้ ทักษะ และเจตคติ (K-S-A) ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการเปลี่ยนผ่านเกษตรกรไปสู่การเป็น Smart Agropreneur ที่สามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างยั่งยืน (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 สรุปประเด็นหลัก ประเด็นย่อย และตัวอย่างคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล

ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย	K	S	A	(n=12)	(%)	ตัวอย่างคำกล่าว (Quote)
1. วิกฤตและความท้าทาย	1.1 ช่วงเริ่มต้นอาชีพ (1-4 ปีแรก)			✓	12	100	“ช่วง 4 ปีแรกต้องเผชิญปัญหา....แต่ยังคงทุ่มเททำงานอย่างเต็มที่เพื่อพิสูจน์ตนเอง” (S-1)
	1.2 ต้นทุนสูง ราคาผลผลิตต่ำ	✓	✓	✓	12	100	“การเป็นเกษตรกรเพียงอย่างเดียวต้องเผชิญปัญหาราคาผลผลิตที่ตกต่ำ ในขณะที่ต้นทุนการผลิตกลับสูงขึ้น” (S-10)
	1.3 ภัยธรรมชาติ และความเสี่ยง			✓	12	100	“แม้เผชิญวิกฤตไฟไหม้และดินสไลด์เสียหายถึงร้อยละ 80 ก็ไม่เคยท้อแท้ ลุกขึ้นสู้และลงมือปลูกใหม่ทันที” (S-9)
	1.4 ขาดความมั่นคง และสวัสดิการ			✓	12	100	“สิทธิสวัสดิการรักษาพยาบาลซึ่งเป็นเรื่องของความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิต ยังไม่ได้รับการสนับสนุนที่เพียงพอ” (S-4)
2. กลยุทธ์สู่ความสำเร็จ	2.1 การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ	✓	✓	✓	12	100	“การเรียนรู้ต้องมาจากชุดประสบการณ์ปฏิบัติจริง โดยต้องลงมือเองตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ” (S-11)
	2.2 การสร้างมูลค่าเพิ่ม/แปรรูป	✓	✓		10	100	“แปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่าและลดความเสี่ยง เช่น การทำปลาอบแห้ง รมควัน และไส้อั่วปลา” (S-5)
	2.3 การตลาดดิจิทัล	✓	✓		10	100	“ใช้ TikTok ขายออนไลน์และขายตรงเพื่อลดการพึ่งพาพ่อค้าคนกลาง และสามารถตั้งราคาขายเองได้” (S-8)
	2.4 เครือข่ายพี่เลี้ยง	✓	✓	✓	12	100	“เครือข่ายที่เข้มแข็งช่วยให้ปรึกษาผู้รู้ได้ทันที ลดเวลาลองผิดลองถูก และช่วยให้เข้าถึงแหล่งทุนได้” (S-7)
3. หลักการทรงงานเพื่อความยั่งยืน	3.1 ความเพียรและความซื่อสัตย์ (หลักธรรม)			✓	12	100	“ยึดมั่นความซื่อสัตย์ ไม่ปกปิดข้อมูลและพร้อมรับผิดชอบลูกค้า เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือระยะยาว” (S-2)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย	K	S	A	(n=12)	(%)	ตัวอย่างคำกล่าว (Quote)
	3.2 การคิดแบบองค์รวม/เศรษฐกิจพอเพียง (หลักคิด)	✓		✓	12	100	“เริ่มจากเกษตรอินทรีย์ขั้นพื้นฐาน การมีชีวิตที่พออยู่พอกินเพื่อเป็นรากฐานของการพึ่งพาตนเอง” (S-3)
	3.3 การปรับใช้ให้เหมาะสม ไม่ติดตำรา ทำให้ง่าย (หลักปฏิบัติ)	✓	✓	✓	12	100	“เรียนรู้จากผู้มีประสบการณ์จริง ได้เทคนิคที่นำไปใช้ได้เลยโดยไม่ต้องยึดติดกับตำราเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด” (S-6)
	3.4 การทำงานร่วมกันในชุมชน/การมีส่วนร่วม (หลักปฏิบัติ)	✓	✓	✓	12	100	“สร้างเครือข่ายร่วมกับวิสาหกิจชุมชนเพื่อระดมสมองและแก้ไขปัญหาร่วมกัน” (S-12)

หมายเหตุ: ความรู้ (K) ทักษะ (S) เจตคติ (A) S1-S12 หมายถึง ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ 1-12

จากการสังเคราะห์กรอบแนวคิดและผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า เส้นทางสู่ความสำเร็จของเกษตรกรต้นแบบเริ่มจากการเผชิญวิกฤตด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้เกิดการปรับตัว และเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นผู้ประกอบการเกษตรสมัยใหม่ ดังนี้

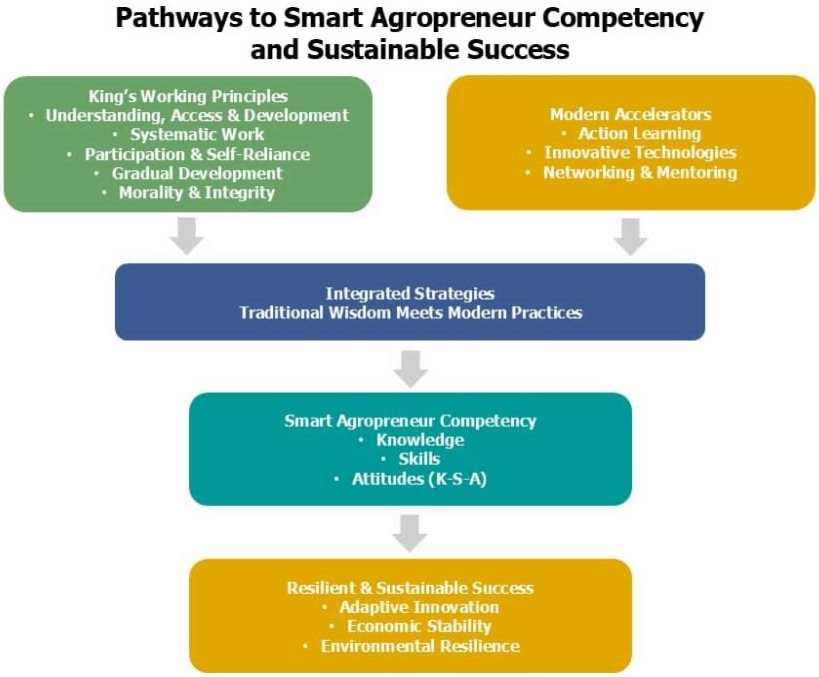

ภาพที่ 1 เส้นทางสู่สมรรถนะผู้ประกอบการเกษตรสมัยใหม่และความสำเร็จอย่างยั่งยืน

บทสรุป

กระบวนการดังกล่าวเกิดจากบูรณาการหลักการทรงงานใน 3 มิติ (หลักธรรม หลักคิด และหลักปฏิบัติ) (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2562) ร่วมกับตัวเร่งความสำเร็จในยุคใหม่ ได้แก่ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสม และเครือข่ายความร่วมมือ ควบคู่กับการผสานภูมิปัญญาดั้งเดิมเข้ากับแนวปฏิบัติสมัยใหม่ ส่งผลให้เกิดการยกระดับสมรรถนะด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ อันนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นผู้ประกอบการเกษตรสมัยใหม่ ที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่ม มีภูมิคุ้มกัน และดำเนินธุรกิจได้อย่างยั่งยืน

การน้อมนำหลักการทรงงาน ทำหน้าที่เป็น “ภูมิคุ้มกัน” สำคัญในการบริหารความเสี่ยงและสร้างความมั่นคงในอาชีพ กระบวนการดังกล่าวจะช่วยลดระยะเวลาการลองผิดลองถูกในช่วง “ช่วงวัดใจ” (1-4 ปีแรกของการประกอบอาชีพ) ตลอดจนช่วยลดอัตราการทิ้งอาชีพเกษตรกรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป 1) การวิจัยเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Study) ด้านสมรรถนะและเส้นทางความสำเร็จระหว่างกลุ่มบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาด้านการเกษตรโดยตรง กับกลุ่มบัณฑิตที่ข้ามสายงานที่เข้ามาประกอบอาชีพเกษตรกรรม เพื่อขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับอิทธิพลของการบูรณาการศาสตร์ข้ามสาขาที่มีต่อสมรรถนะความเป็นผู้ประกอบการเกษตร และทดลองปฏิบัติจริงในรูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น สำหรับกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Famer) ต่อไป

การอภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์เส้นทางความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค และการถอดบทเรียนของเกษตรกรต้นแบบจำนวน 12 ราย ในการน้อมนำหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 มาประยุกต์ใช้ในบริบทเกษตรกรรมสมัยใหม่ นำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ใน 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. การเปลี่ยนผ่าน “ทุนทางจิตวิทยา” สู่ “ทุนทางเศรษฐกิจ” ด้วยศรัทธาในฐานะกลไกขับเคลื่อน (Faith as a Catalyst for Endurance) เกษตรกรต้นแบบต้องเผชิญกับ “ช่วงวัดใจ” ในระยะ 1-4 ปีแรกของการประกอบอาชีพ ซึ่งเต็มไปด้วยวิกฤตด้านต้นทุน ภัยธรรมชาติ และความผันผวนของราคาผลผลิต หากวิเคราะห์ภายใต้กรอบเศรษฐศาสตร์เพียงมิติเดียว เกษตรกรอาจตัดสินใจยุติการประกอบอาชีพ อย่างไรก็ตามข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นว่า เกษตรกรสามารถก้าวข้ามวิกฤตดังกล่าวได้ด้วยการประยุกต์ใช้หลัก “ความเพียร” และ “ความซื่อสัตย์” เป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Tool) ในการบริหารจัดการ “ทุนทางจิตวิทยา” (Psychological Capital) ความศรัทธาในหลักการทรงงานได้เปลี่ยนความยากลำบากให้เป็นความเพียรพยายาม (Perseverance) ซึ่งเป็นกลไกสำคัญ (เครื่องทุ่นแรง) ที่ช่วยให้เกษตรกรสามารถยืนหยัดจนบรรลุจุดคุ้มทุนและสร้างผลตอบแทนจากการลงทุน (ROI) ได้สำเร็จ ข้อค้นพบนี้เป็นการขยายองค์ความรู้เดิมที่เคยมองว่าความมุ่งมั่นเป็นเพียงลักษณะนิสัยส่วนบุคคล (วุฒิพงศ์ ครอบบัวบาน และกัญญามน อินหว่าง, 2562) สู่มิติของการยกระดับความเข้มแข็งทางจิตใจให้กลายเป็น “ทุนทางเศรษฐกิจ” ที่สามารถสร้างรายได้ระดับหลักแสนถึงหลักล้านบาทต่อปี

2. มีข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า แม้ว่าองค์ความรู้เชิงวิชาการจากสถาบันการศึกษาจะเป็นพื้นฐานที่สำคัญ แต่อาจรองรับการแก้ปัญหาในสถานการณ์จริงได้ในระดับหนึ่ง ปัจจัยที่สำคัญที่ช่วยเติมเต็มความสำเร็จเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Action Learning) ดังนั้น การน้อมนำหลักการทรงงาน อาทิ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” และ “ไม่ติดตำรา ทำให้ง่าย” จึงทำหน้าที่เสมือน “กระบวนการกลั่นกรององค์ความรู้” ที่ช่วยจัดระเบียบประสบการณ์ให้กลายเป็นชุดความรู้ที่เป็นระบบ แทนการทดลองผิดลองถูก หลักการเหล่านี้กระตุ้นให้เกษตรกรเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่ และถอดบทเรียนควบคู่ไปกับการปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยระดับสากลที่ระบุว่าการฝึกอบรมด้านการเกษตรที่มีประสิทธิภาพสูงสุดควรมุ่งเน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (On-the-Job Training) มากกว่าการพึ่งพากรอบทฤษฎีเพียงอย่างเดียว (Ashfield et al., 2020)

3. พลวัตของหลักการทรงงานในบริบทสังคมดิจิทัล ข้อค้นพบที่สำคัญคือ เกษตรกรต้นแบบได้ประยุกต์หลักการ ทรงงานให้สอดรับกับบริบทของสังคมดิจิทัล ด้วยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate Technology) อาทิ การทำการตลาดดิจิทัล (TikTok, Facebook) การใช้เทคโนโลยี IoT ควบคุมระบบน้ำในฟาร์ม เป็นต้น ประเด็นนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยระดับนานาชาติที่ยืนยันว่าการปรับตัวเพื่อรองรับเทคโนโลยีเกษตรอัจฉริยะ (Smart Agriculture) ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตอย่างยั่งยืน (Chuang et al., 2020)

องค์ความรู้ใหม่

ข้อค้นพบจากงานวิจัย การพัฒนาสมรรถนะผู้ประกอบการเกษตรสมัยใหม่สามารถน้อมนำหลักการทรงงานมาบูรณาการร่วมกับตัวเร่งความสำเร็จในยุคใหม่ (Modern Accelerators) ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Action Learning) การสร้างชุดประสบการณ์ผ่านการลองผิดลองถูก หรือ “พอรู้จริง ทำจริง เห็นผลจริง”

2) เทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate Technology) การเลือกใช้นวัตกรรมที่สอดคล้องกับภูมิสังคมเพื่อลดต้นทุนและสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Creation) และ 3) เครือข่ายความร่วมมือและระบบพี่เลี้ยง (Networking & Mentoring) การใช้ทุนทางสังคมเข้าหาผู้รู้จริง เป็นทางลัดความสำเร็จโดยไม่ต้องเริ่มนับหนึ่งใหม่ เน้นการจัดกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และการสร้างระบบนิเวศเครือข่ายที่เกื้อกูลกัน เพื่อผลิตบุคลากรที่สามารถยืนหยัดและเติบโตท่ามกลางวิกฤตการณ์ทางการเกษตรได้อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2561). *หลักสูตรการพัฒนาผู้นำเกษตรกรรุ่นใหม่.* กลุ่มพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ (กพม.) สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร.

เจษฎาภรณ์ วิริยะสกุลธรณ์, จันทร์ชลี มาพุทธ, และสุวิชัย โกศัยยะวัฒน์. (2563). อนาคตภาพสมรรถนะพื้นฐานของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาไทย. *วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยบูรพา, 15*(2), 81-91.

ดวงกมล บางชวด. (2564). ศาสตร์กษัตริย์: การวิเคราะห์การเรียนรู้ตามวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, 21*(1), 168-181.

มหาวิทยาลัยแม่โจ้. (2564). *ข้อมูลภาวะการมีงานทำของบัณฑิต ตารางที่ 6 บัณฑิตที่มีงานทำทั้งหมด แยกตามการทำงานตรง/ไม่ตรงสาขา.* https://erp.mju.ac.th/surveyIndex.aspx?year=2564

วุฒิพงศ์ ครอบบัวบาน และกัญญามน อินหว่าง. (2562). รูปแบบสมรรถนะและคุณลักษณะของผู้ประกอบการที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจเกษตรอินทรีย์. *Panyapiwat Journal, 11*(1), 113-126.

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. (2565). *สภาพการทำงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2563 (เล่มปี พ.ศ. 2565).* มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ศูนย์แม่ริม. http://www.chefile.cmru.ac.th/cmru/2564/cmru/sar5/kpi5.2/5.2-2.4.pdf

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2562). *หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร.* อรุณการพิมพ์.

อนุพงษ์ จันทะแจ่ม. (2563). ท่ามกลางการเคลื่อนย้าย: คนรุ่นใหม่กับอนาคตนอกเมืองหลวง. *PSDS Journal of Development Studies, 3*(2), 32-43.

Abdullah, A. A., & Sulaiman, N. N. (2013). Factors that influence the interest of youths in agricultural entrepreneurship. *International Journal of Business and Social Science, 4*(3), 288-302.

Ashfield, A., Mullan, C., & Jack, C. (2020). Encouraging farmer participation in agricultural education and training: A Northern Ireland perspective. *International Journal of Agricultural Management*, 9, 96-106.

Chuang, J. H., Wang, J. H., & Liou, Y. C. (2020). Farmers' knowledge, attitude, and adoption of smart agriculture technology in Taiwan. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 17*(19), 7236.

Guest, G., Bunce, A., & Johnson, L. (2006). How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field Methods, 18*(1), 59-82.

Rovinelli, R. J., & Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity. *Tijdschrift voor Onderwijs Research*, *2*, 49-60.

ปัจจัยความเชื่อด้านสุขภาพที่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษของผู้บริโภคในประเทศไทย

Health Belief Model Factors Influencing Consumers' Purchase Intention toward Pesticide-Free Vegetables in Thailand

นภนนท์ หอมสุด* สุภาวรรณ ลิ้มวิไลกุล อิสรีย์ นิธิธีราพร และศริสภาดา พวงอุบล

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

*corresponding author e-mail: homsud_n@su.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยความเชื่อด้านสุขภาพที่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษของผู้บริโภค ซึ่งประกอบด้วย การรับรู้ความเสี่ยง การรับรู้ความรุนแรง การรับรู้ประโยชน์ และอุปสรรคในการบริโภค เป็นตัวแปรอิสระ และความตั้งใจซื้อเป็นตัวแปรตาม การเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างผู้บริโภค จำนวน 404 คน การวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้ประโยชน์และการรับรู้ความเสี่ยงส่งผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อความตั้งใจซื้อ ขณะที่อุปสรรคในการบริโภคส่งผลเชิงลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนการรับรู้ความรุนแรงไม่พบว่าส่งผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการบริโภคผักปลอดสารพิษและพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดให้สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภค

คำสำคัญ : ความตั้งใจซื้อ ผักปลอดสารพิษ แบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ

Abstract

This study aims to examine Health Belief Model factors influencing consumers' purchase intention toward pesticide-free vegetables. The factors consist of perceived susceptibility, perceived severity, perceived benefits, and perceived barriers as independent variables, while purchase intention is treated as the dependent variable. Data were collected through questionnaires from a sample of 404 respondents. The data were analyzed using descriptive statistics and multiple regression analysis. The results indicate that perceived benefits and perceived susceptibility have a significant positive influence on purchase intention at the 0.05 significance level, whereas perceived barriers have a significant negative influence at the 0.05 significance level. Perceived severity does not show a statistically significant effect on purchase intention at the 0.05 significance level. The findings of this study can be applied to promote the consumption of pesticide-free vegetables and to develop marketing strategies that align with consumer behavior.

keywords : purchase intention, pesticide-free vegetables, Health Belief Model

บทนำ

ในปัจจุบัน ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับสุขภาพและความปลอดภัยของอาหารมากขึ้น อันเนื่องมาจากความกังวลเกี่ยวกับสารเคมีตกค้างในผักและผลไม้ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพในระยะยาว เช่น กลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรังและความผิดปกติของระบบต่าง ๆ ในร่างกาย ส่งผลให้แนวโน้มการบริโภคผักปลอดสารพิษได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งในประเทศไทยและทั่วโลก อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผักปลอดสารพิษจะมีประโยชน์ต่อสุขภาพแต่พฤติกรรมการบริโภคของผู้บริโภคยังคงแตกต่างกันขึ้นอยู่กับการรับรู้และทัศนคติของแต่ละบุคคล

การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษจึงมีความสำคัญ โดยเฉพาะปัจจัยด้านการรับรู้สุขภาพ ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยกรอบแนวคิดแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ (Health Belief Model: HBM) ที่มุ่งเน้นการอธิบายพฤติกรรมสุขภาพของบุคคลผ่านการรับรู้ความเสี่ยง การรับรู้ความรุนแรง การรับรู้ประโยชน์ และอุปสรรคในการบริโภค แนวคิดดังกล่าวสามารถนำมาใช้เพื่ออธิบายว่าทำไมผู้บริโภคบางกลุ่มจึงเลือกบริโภคผักปลอดสารพิษ ขณะที่บางกลุ่มยังคงบริโภคผักทั่วไป

ดังนั้น การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพที่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษของผู้บริโภค โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์บทบาทของการรับรู้ความเสี่ยง การรับรู้ความรุนแรง การรับรู้ประโยชน์ และอุปสรรคในการบริโภค เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมพฤติกรรมการบริโภคผักปลอดสารพิษ และสนับสนุนการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดและนโยบายด้านสุขภาพที่เหมาะสมต่อไป

การทบทวนวรรณกรรม

แบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ (Health Belief Model: HBM) เป็นกรอบแนวคิดทางพฤติกรรมศาสตร์ที่ได้รับการพัฒนาขึ้นโดย Rosenstock (1974) และต่อมาได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมโดย Janz and Becker (1984) เพื่อใช้อธิบายและทำนายพฤติกรรมด้านสุขภาพของบุคคล โดยมุ่งเน้นบทบาทของการรับรู้ (Perception) และความเชื่อ (Belief) ที่มีต่อความเสี่ยงและผลกระทบของปัญหาสุขภาพ แนวคิดนี้อธิบายว่าบุคคลจะตัดสินใจแสดงพฤติกรรมด้านสุขภาพหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับการประเมินสถานการณ์ของตนเองในหลายมิติ องค์ประกอบสำคัญของแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ การรับรู้ความเสี่ยง (Perceived Susceptibility) การรับรู้ความรุนแรง (Perceived Severity) การรับรู้ประโยชน์ (Perceived Benefits) และอุปสรรคในการบริโภค (Perceived Barriers) ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมสุขภาพของบุคคล โดยเฉพาะในบริบทของการบริโภคอาหารที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัย เช่น ผักปลอดสารพิษ

การรับรู้ความเสี่ยง (Perceived Susceptibility) หมายถึง การรับรู้ถึงความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ระดับที่บุคคลรู้สึกว่าตนเองมีความเปราะบางหรือมีโอกาสได้รับผลกระทบจากปัญหาสุขภาพเฉพาะด้าน (Rosenstock, 1974) ระดับการรับรู้ความเสี่ยงที่สูงขึ้นมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจในการปรับเปลี่ยนเพื่อลดความเสี่ยงที่เพิ่มขึ้น (Ataei et al., 2021) ในบริบทของการบริโภคผัก ผู้บริโภคที่รับรู้ว่าผักทั่วไปอาจมีสารเคมีตกค้างและก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพจะมีแนวโน้มตระหนักถึงความเสี่ยงที่ตนเองอาจเผชิญมากขึ้น การรับรู้ดังกล่าวสามารถกระตุ้นให้ผู้บริโภคหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยงและหันมาเลือกบริโภคผักปลอดสารพิษซึ่งถือเป็นทางเลือกที่ปลอดภัยกว่า ดังนั้น การรับรู้ความเสี่ยงจึงมีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้เกิดความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษของผู้บริโภค จากเหตุผลข้างต้นจึงสามารถตั้งสมมติฐานได้ดังนี้

H1: การรับรู้ความเสี่ยงส่งผลเชิงบวกต่อความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษ

การรับรู้ความรุนแรง (Perceived Severity) หมายถึง มุมมองของบุคคลต่อระดับความร้ายแรงของปัญหาสุขภาพและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น (Rosenstock, 1974) การรับรู้ความรุนแรงที่สูงขึ้นมีผลต่อการเพิ่มระดับความใส่ใจด้านสุขภาพของผู้บริโภค และส่งผลเชิงบวกต่อการเลือกบริโภคอาหารออร์แกนิกและอาหารเพื่อสุขภาพ (Yadav and Pathak, 2021; Gokhale et al., 2025) นอกจากนี้ การรับรู้ความรุนแรงยังหมายถึง ความเชื่อเกี่ยวกับความร้ายแรงของผลลัพธ์ที่อาจเกิดจากภัยคุกคามด้านสุขภาพ (Sadh et al., 2024) ในบริบทของอาหารออร์แกนิก บุคคลที่เชื่อว่าการบริโภคอาหารทั่วไปหรืออาหารที่มีการใช้สารเคมีอาจนำไปสู่ปัญหาสุขภาพร้ายแรง เช่น โรคมะเร็ง ความผิดปกติของฮอร์โมน หรือความเสียหายต่ออวัยวะในระยะยาว จะมีแนวโน้มที่จะเลือกอาหารออร์แกนิกมากขึ้น งานวิจัยล่าสุดสนับสนุนข้อค้นพบดังกล่าว โดยชี้ว่าการรับรู้ความรุนแรงเป็นปัจจัยกระตุ้นพฤติกรรมปกป้องสุขภาพ รวมถึงการเลือกบริโภคอาหารที่มีลักษณะเป็นออร์แกนิก (Singh and Verma, 2022) จากเหตุผลข้างต้นจึงสามารถตั้งสมมติฐานได้ดังนี้

H2: การรับรู้ความรุนแรงส่งผลเชิงบวกต่อความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษ

การรับรู้ประโยชน์ (Perceived Benefits) หมายถึง ความเชื่อของบุคคลว่าพฤติกรรมหนึ่งมีประสิทธิภาพในการลดโอกาสในการเกิดความเสี่ยงด้านสุขภาพ ลดความรุนแรงของการเจ็บป่วย และช่วยส่งเสริมสุขภาวะโดยรวมของตนเอง ในบริบทของผักปลอดสารพิษ การรับรู้ประโยชน์ดังกล่าวมักครอบคลุมถึงประโยชน์ด้านสุขภาพ การช่วยลดการรับสารเคมีตกค้าง คุณค่าทางโภชนาการ และความปลอดภัยในการบริโภค Alam and Yang (2022) พบว่าการรับรู้ประโยชน์ด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่ปลอดภัย ขณะที่ Thøgersen et al. (2021) พบว่าการรับรู้ประโยชน์ทั้งในระดับส่วนบุคคลและสังคมมีอิทธิพลต่อความชอบและการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ออร์แกนิก ดังนั้น การรับรู้ประโยชน์จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค กล่าวคือ ยิ่งผู้บริโภครับรู้ถึงประโยชน์ของผักปลอดสารพิษมากเท่าใด ก็ยิ่งมีแนวโน้มที่จะเกิดความตั้งใจซื้อและตัดสินใจเลือกบริโภคผักปลอดสารพิษมากขึ้น จากเหตุผลข้างต้นจึงสามารถตั้งสมมติฐานได้ดังนี้

H3: การรับรู้ประโยชน์ส่งผลเชิงบวกต่อความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษ

อุปสรรคในการบริโภค (Perceived Barriers) หมายถึง การประเมินของบุคคลต่อปัจจัยที่ขัดขวางหรือเป็นอุปสรรคต่อการยอมรับพฤติกรรมหนึ่ง ในบริบทของงานวิจัยนี้ คือ การบริโภคผักปลอดสารพิษ อุปสรรคที่พบโดยทั่วไป ได้แก่ ราคาที่สูงกว่าผักทั่วไป ความไม่สะดวกในการหาซื้อ ความไม่มั่นใจในมาตรฐานหรือการรับรองสินค้า และการขาดความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ อุปสรรคเหล่านี้ยังเกี่ยวข้องกับความสงสัยและความไม่เชื่อมั่นของผู้บริโภค ซึ่งส่งผลให้เกิดทัศนคติเชิงลบต่อผักปลอดสารพิษ งานวิจัยในปัจจุบันชี้ให้เห็นว่า การรับรู้อุปสรรคสามารถเป็นปัจจัยสำคัญที่ขัดขวางการเกิดพฤติกรรมเชิงบวกของผู้บริโภค ตัวอย่างเช่น Prakash and Pathak (2020) พบว่า อุปสรรคด้านราคาและความสามารถในการเข้าถึงมีความสัมพันธ์เชิงลบกับพฤติกรรมของผู้บริโภคในประเทศอินเดีย ขณะที่ Rana and Paul (2020) พบว่าความไม่สะดวกและความอ่อนไหวต่อราคาทำให้ผู้บริโภคมีแนวโน้มเปิดรับผลิตภัณฑ์ออร์แกนิกน้อยลง จากข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า เมื่อผู้บริโภครับรู้อุปสรรคในระดับสูง แม้จะเป็นผู้ที่ใส่ใจสุขภาพ ก็อาจเกิดความลังเลหรือไม่ให้ความสำคัญกับการเลือกบริโภคผักปลอดสารพิษ ส่งผลให้ความตั้งใจซื้อและการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคลดลง จากเหตุผลข้างต้นจึงสามารถตั้งสมมติฐานได้ดังนี้

H4: อุปสรรคในการบริโภคส่งผลเชิงลบต่อความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษ

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้มุ่งเน้นที่ผู้บริโภคทั่วไปในประเทศไทยที่มีประสบการณ์ในการซื้อหรือบริโภคผักปลอดสารพิษ โดยไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่ชัด ในการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้สูตรของ Cochran (1977) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ซึ่งได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างไม่น้อยกว่า 384 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling) ผ่านแบบสอบถามออนไลน์ โดยดำเนินการเก็บข้อมูลในช่วงเดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2569 การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling) เนื่องจากประชากรเป้าหมายคือผู้บริโภคที่มีประสบการณ์ในการซื้อหรือบริโภคผักปลอดสารพิษทั่วประเทศไทย ซึ่งไม่สามารถระบุกรอบประชากร (Sampling Frame) ได้อย่างชัดเจน และไม่มีฐานข้อมูลรายชื่อผู้บริโภคที่ครบถ้วนสำหรับการสุ่มตัวอย่างแบบอาศัยความน่าจะเป็น (Probability Sampling) นอกจากนี้ การเก็บข้อมูลผ่านช่องทางออนไลน์ช่วยให้สามารถเข้าถึงผู้บริโภคที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์การคัดเลือกได้อย่างรวดเร็วและครอบคลุมพื้นที่ที่หลากหลาย ภายใต้ข้อจำกัดด้านเวลาและงบประมาณของการวิจัย ดังนั้น การสุ่มตัวอย่างแบบสะดวกจึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคในงานวิจัยเชิงสำรวจ และเป็นวิธีที่ได้รับการใช้อย่างแพร่หลายในงานวิจัยด้านการตลาดและพฤติกรรมผู้บริโภค

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบเลือกตอบ (Check-list) จำนวน 5 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

ส่วนที่ 2 พฤติกรรมการบริโภคผักปลอดสารพิษ เป็นแบบเลือกตอบ (Check-list) จำนวน 5 ข้อ เช่น ความถี่ในการบริโภค แหล่งที่ซื้อ ประเภทของผักที่นิยมบริโภค และช่วงเวลาที่บริโภค

ส่วนที่ 3 ปัจจัยด้านการรับรู้สุขภาพตามกรอบแนวคิดแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ (Health Belief Model: HBM) เป็นแบบมาตรประมาณค่า (Likert Scale) จำนวน 20 ข้อ ประกอบด้วย การรับรู้ความเสี่ยง การรับรู้ความรุนแรง การรับรู้ประโยชน์ และอุปสรรคในการบริโภค

ส่วนที่ 4 ความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษ เป็นแบบมาตรประมาณค่า (Likert Scale) จำนวน 5 ข้อ เพื่อวัดระดับความตั้งใจของผู้บริโภคในการเลือกซื้อผักปลอดสารพิษ

โดยแบบสอบถามในส่วนที่ 3 และส่วนที่ 4 ใช้มาตรประมาณค่าแบบ 5 ระดับ (5-point Likert Scale) ตั้งแต่ระดับ 1 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด ไปจนถึงระดับ 5 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด

กระบวนการวิจัยเริ่มต้นจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมผู้บริโภคและปัจจัยด้านการรับรู้สุขภาพตามกรอบแนวคิดแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ (Health Belief Model: HBM) อันประกอบด้วย การรับรู้ความเสี่ยง การรับรู้ความรุนแรง การรับรู้ประโยชน์ และอุปสรรคในการบริโภค รวมถึงความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษ จากนั้น ผู้วิจัยได้พัฒนาแบบสอบถาม โดยดัดแปลงข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยด้านการรับรู้สุขภาพจากแนวคิดแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพจาก Yazdanpanah et al. (2022) และ Singh et al. (2025) และปรับให้เหมาะสมกับบริบทของการบริโภคผักปลอดสารพิษ ขณะที่ข้อคำถามเกี่ยวกับความตั้งใจซื้อได้ดัดแปลงจากงานวิจัยของ Choi and Park (2020) และ Lin and Lekhawipat (2014) เมื่อจัดทำแบบสอบถามฉบับร่างเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้พิจารณาความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย รวมทั้งตรวจสอบความเหมาะสมด้านเนื้อหาและการใช้ภาษา จากนั้นได้นำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ซึ่งมีความเชี่ยวชาญด้านการตลาดและพฤติกรรมผู้บริโภค ทำการประเมินความตรงเชิงเนื้อหา

(Content Validity) โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) และคัดเลือกเฉพาะข้อคำถามที่มีค่า IOC มากกว่า 0.50

หลังจากปรับปรุงแบบสอบถามตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือ โดยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน ซึ่งเป็นผู้บริโภคที่มีประสบการณ์ในการซื้อหรือบริโภคผักปลอดสารพิษ ผลการทดสอบความเชื่อมั่นโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha) พบว่า มีค่าอยู่ระหว่าง 0.845 ถึง 0.922 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับสูง โดยค่าความเชื่อมั่นในแต่ละด้านประกอบด้วย การรับรู้ความเสี่ยง (0.891) การรับรู้ความรุนแรง (0.882) การรับรู้ประโยชน์ (0.914) อุปสรรคในการบริโภค (0.864) และความตั้งใจซื้อ (0.871) หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความตรงและความเชื่อมั่นแล้ว ไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเป้าหมาย ซึ่งเป็นผู้บริโภคทั่วไปที่มีประสบการณ์ในการซื้อหรือบริโภคผักปลอดสารพิษ ผ่านช่องทางออนไลน์

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและพฤติกรรมการบริโภคผักปลอดสารพิษ ผู้วิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) ในการอธิบายลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ปัจจัยด้านการรับรู้สุขภาพตามกรอบแนวคิดแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ (Health Belief Model: HBM) ซึ่งประกอบด้วย การรับรู้ความเสี่ยง การรับรู้ความรุนแรง การรับรู้ประโยชน์ และอุปสรรคในการบริโภค รวมถึงความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษ ใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

การวิเคราะห์ปัจจัยด้านการรับรู้สุขภาพที่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) โดยเลือกตัวแปรเข้าสมการด้วยวิธี Enter และกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยกำหนดสมการถดถอยดังนี้

Y = ความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษ (Purchase Intention)

X1 = การรับรู้ความเสี่ยง (Perceived Susceptibility)

X2 = การรับรู้ความรุนแรง (Perceived Severity)

X3 = การรับรู้ประโยชน์ (Perceived Benefits)

X4 = อุปสรรคในการบริโภค (Perceived Barriers)

ทั้งนี้ การตรวจสอบข้อสมมติของการวิเคราะห์สมการถดถอย เพื่อให้มั่นใจว่าข้อมูลมีความเหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์ ประกอบด้วย การตรวจสอบความเป็นอิสระของค่าคลาดเคลื่อน (Autocorrelation) โดยใช้ค่า Durbin–Watson การตรวจสอบความแปรปรวนไม่คงที่ของค่าคลาดเคลื่อน (Heteroscedasticity) โดยใช้ Breusch–Pagan Test และการตรวจสอบความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปรอิสระ (Multicollinearity) โดยใช้ค่า Variance Inflation Factor (VIF) โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และ กำหนดให้ค่า VIF ต้องไม่เกิน 10 (Hair et al., 2010)

การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดดำเนินการโดยใช้ โปรแกรม SPSS Version 31

ผลการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามผ่านช่องทางออนไลน์ ได้จำนวนแบบสอบถามทั้งหมด 418 ชุด อย่างไรก็ตาม เมื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล พบว่า มีแบบสอบถามที่สมบูรณ์และสามารถนำไปวิเคราะห์ได้จำนวน 404 ชุด ซึ่งมากกว่าขนาดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำที่กำหนดไว้ที่ 384 ตัวอย่าง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลจากแบบสอบถามที่สมบูรณ์จำนวน 404 ชุด ไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนถัดไป

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 72.77 มีสถานภาพโสด คิดเป็นร้อยละ 63.22 ประกอบอาชีพพนักงานบริษัท คิดเป็นร้อยละ 71.29 มีระดับการศึกษาปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 85.40 และมีรายได้ต่อเดือนอยู่ระหว่าง 15,001 – 30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 33.91

ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมการบริโภคผักปลอดสารพิษของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่บริโภคผักปลอดสารพิษทุกวัน คิดเป็นร้อยละ 38.37 นิยมบริโภคผักปลอดสารพิษประเภทผักสลัดมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 71.53 นิยมซื้อผักปลอดสารพิษจากห้างสรรพสินค้า คิดเป็นร้อยละ 54.70 และช่วงเวลาที่นิยมบริโภคมากที่สุด คือ ช่วงเวลาเย็น คิดเป็นร้อยละ 76.98 ส่วนใหญ่เห็นว่าราคาที่เหมาะสมสำหรับผักปลอดสารพิษอยู่ในช่วง 50-100 บาทต่อครั้ง คิดเป็นร้อยละ 66.34

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านการรับรู้สุขภาพตามกรอบแนวคิดแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับ การรับรู้ประโยชน์ มากที่สุด (mean = 4.19, S.D. = 0.50) รองลงมา คือ การรับรู้ความเสี่ยง (mean = 4.13, S.D. = 0.49) และ การรับรู้ความรุนแรง (mean = 4.00, S.D. = 0.42) ตามลำดับ ขณะที่ อุปสรรคในการบริโภค มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำกว่าปัจจัยอื่น (mean = 3.96, S.D. = 0.39) สำหรับความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญอยู่ในระดับมาก (mean = 3.95, S.D. = 0.47)

การทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับปัจจัยด้านการรับรู้สุขภาพตามกรอบแนวคิดแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ ซึ่งประกอบด้วย การรับรู้ความเสี่ยง การรับรู้ความรุนแรง การรับรู้ประโยชน์ และอุปสรรคในการบริโภค ที่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษของผู้บริโภค ใช้วิธีการวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) ด้วยวิธี Enter ผลการวิเคราะห์สรุปได้ดังตารางที่ 1 ทั้งนี้ ค่า Durbin-Watson เท่ากับ 1.723 ซึ่งอยู่ระหว่าง 1.5 – 2.5 แสดงให้เห็นว่าไม่เกิดปัญหา Autocorrelation และเมื่อทดสอบ Breusch–Pagan Test พบว่าค่า Sig. = 0.331 ซึ่งมากกว่า 0.05 แสดงว่าไม่เกิดปัญหา Heteroscedasticity ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่าข้อมูลเป็นไปตามเงื่อนไขของการวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพหุ และสามารถนำไปใช้ในการทดสอบสมมติฐานได้อย่างเหมาะสม

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุระหว่างแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพกับความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษ

แบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ	Beta	β	ค่า p	ค่า VIF	ความตั้งใจซื้อ
การรับรู้ความเสี่ยง (X_1)	0.519	0.404	0.000	1.031	ส่งผลทางบวก

ตารางที่ 1 (ต่อ)

แบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ	Beta	β	ค่า p	ค่า VIF	ความตั้งใจซื้อ
การรับรู้ความรุนแรง (X_2)	0.048	0.051	0.150	1.068	ไม่ส่งผล
การรับรู้ประโยชน์ (X_3)	0.504	0.480	0.000	1.422	ส่งผลทางบวก
อุปสรรคในการบริโภค (X_4)	-0.132	-0.111	0.001	1.396	ส่งผลทางลบ

F-Statistics = 150.817 (sig. = 0.000), R^2 = 60.2%

ดังนั้นจึงไม่ปฏิเสธสมมติฐาน H_1, H_3 และ H_4 ที่ได้กำหนดขึ้น และปฏิเสธสมมติฐาน H_2 ทั้งนี้สมการถดถอยดังกล่าวมีค่า Adjusted R^2 เท่ากับ 59.8% โดยสามารถสร้างสมการพยากรณ์ได้ดังต่อไปนี้

สมการในรูปแบบคะแนนดิบ

$$Y = 0.477 + 0.519X_1 + 0.504X_3 - 0.132X_4$$

โดยที่ Y = ความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษ X_1 = การรับรู้ความเสี่ยง

X_3 = การรับรู้ประโยชน์ X_4 = อุปสรรคในการบริโภค

สมการในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน

$$Y = 0.404X_1 + 0.480X_3 - 0.111X_4$$

โดยที่ Y = ความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษ X_1 = การรับรู้ความเสี่ยง

X_3 = การรับรู้ประโยชน์ X_4 = อุปสรรคในการบริโภค

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้สนับสนุนกรอบแนวคิดแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ (Health Belief Model: HBM) ที่อธิบายว่าการตัดสินใจแสดงพฤติกรรมด้านสุขภาพของบุคคลเกิดจากการประเมินทั้งประโยชน์ ความเสี่ยง และอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนั้น โดยผลการศึกษาพบว่า การรับรู้ความเสี่ยงและการรับรู้ประโยชน์ส่งผลเชิงบวกต่อความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษ ในขณะที่อุปสรรคในการบริโภคส่งผลเชิงลบต่อความตั้งใจซื้อ ส่วนการรับรู้ความรุนแรงไม่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ประการแรก การรับรู้ความเสี่ยงส่งผลเชิงบวกต่อความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษ แสดงให้เห็นว่าผู้บริโภคที่ตระหนักถึงความเสี่ยงจากการได้รับสารเคมีตกค้างในผักทั่วไป มีแนวโน้มที่จะเลือกซื้อผักปลอดสารพิษมากขึ้น ผลลัพธ์ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Rosenstock (1974) ที่ระบุว่าการรับรู้โอกาสในการเผชิญปัญหาสุขภาพเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ผลักดันให้บุคคลปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อลดความเสี่ยง รวมทั้งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Ataei et al. (2021) ที่พบว่าการรับรู้ความเสี่ยงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมพฤติกรรมด้านสุขภาพและการเลือกผลิตภัณฑ์ที่มีความปลอดภัยมากขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริโภคในปัจจุบันสามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบ

ของสารเคมีทางการเกษตรได้ง่ายขึ้น ส่งผลให้เกิดความตระหนักและพยายามหลีกเลี่ยงความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นกับสุขภาพของตนเองและครอบครัว

ประการที่สอง การรับรู้ประโยชน์เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษอย่างมีนัยสำคัญ และมีอิทธิพลสูงใกล้เคียงกับการรับรู้ความเสี่ยง ผลลัพธ์ดังกล่าวสะท้อนว่าผู้บริโภคไม่ได้ตัดสินใจซื้อเพียงเพราะต้องการหลีกเลี่ยงอันตรายจากสารเคมีเท่านั้น แต่ยังคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการบริโภคผักปลอดสารพิษ เช่น ความปลอดภัย คุณค่าทางโภชนาการ และการส่งเสริมสุขภาพในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Alam and Yang (2022) และ Thøgersen et al. (2021) ที่พบว่าการรับรู้ประโยชน์ด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นการเลือกซื้ออาหารปลอดภัยและอาหารออร์แกนิก ผลการศึกษานี้จึงชี้ให้เห็นว่าการสื่อสารคุณประโยชน์ของผักปลอดสารพิษอย่างชัดเจนจะช่วยเพิ่มความตั้งใจซื้อของผู้บริโภคได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประการที่สาม อุปสรรคในการบริโภคส่งผลเชิงลบต่อความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษ ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานและแนวคิดของ HBM ที่ระบุว่าบุคคลมีแนวโน้มหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่รับรู้ว่ามีต้นทุนหรือข้อจำกัดสูง แม้ว่าจะตระหนักถึงประโยชน์ของพฤติกรรมนั้นก็ตาม ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Prakash and Pathak (2020) และ Rana and Paul (2020) ที่พบว่าปัจจัยด้านราคา ความสะดวกในการเข้าถึงสินค้า และความเชื่อมั่นต่อผลิตภัณฑ์เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพและผลิตภัณฑ์ออร์แกนิก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผักปลอดสารพิษยังมีราคาสูงกว่าผักทั่วไปและมีช่องทางจัดจำหน่ายที่จำกัดในบางพื้นที่ ส่งผลให้ผู้บริโภคบางส่วนไม่สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมการซื้อได้ แม้จะตระหนักถึงประโยชน์ด้านสุขภาพก็ตาม

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาพบว่าการรับรู้ความรุนแรงไม่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งแตกต่างจากข้อเสนอทางทฤษฎีของ HBM และงานวิจัยบางส่วนในอดีต อาจอธิบายได้ว่าผู้บริโภครับรู้ถึงการมีอยู่ของความเสี่ยงจากสารเคมีตกค้าง แต่ยังไม่สามารถประเมินความรุนแรงของผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับตนเองได้อย่างชัดเจน เนื่องจากผลกระทบด้านสุขภาพจากการได้รับสารเคมีส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นในระยะยาวและไม่แสดงอาการทันที ทำให้ผู้บริโภคไม่รู้สึกถึงความร้ายแรงในระดับที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อ นอกจากนี้ผู้บริโภคบางส่วนอาจเชื่อว่าตนเองสามารถหลีกเลี่ยงหรือควบคุมความเสี่ยงดังกล่าวได้ด้วยวิธีอื่น เช่น การล้างผักอย่างถูกวิธีหรือการเลือกซื้อจากแหล่งจำหน่ายที่เชื่อถือได้ จึงทำให้การรับรู้ความรุนแรงไม่ได้เป็นปัจจัยหลักในการกำหนดความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษในบริบทของประเทศไทย

ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษของผู้บริโภคเกิดจากการประเมินผลประโยชน์และความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องควบคู่กันไป ขณะที่อุปสรรคในการบริโภคยังคงเป็นปัจจัยที่ลดทอนความตั้งใจซื้อ ดังนั้น ผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมุ่งเน้นการสื่อสารคุณประโยชน์ของผักปลอดสารพิษ การสร้างความตระหนักเกี่ยวกับความเสี่ยงจากสารเคมีตกค้าง และการลดอุปสรรคด้านราคาและการเข้าถึงสินค้า เพื่อส่งเสริมการบริโภคผักปลอดสารพิษอย่างยั่งยืนในระยะยาว

บทสรุป

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยด้านการรับรู้สุขภาพตามกรอบแนวคิดแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ (Health Belief Model: HBM) ที่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษของผู้บริโภค โดยกลุ่มตัวอย่างคือผู้บริโภคทั่วไป จำนวน 404 คน และใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพหุ

ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริโภคส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้ด้านสุขภาพอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะการรับรู้ประโยชน์และการรับรู้ความเสี่ยง ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ขณะที่อุปสรรคในการบริโภคมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าปัจจัยอื่น ขณะที่ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า การรับรู้ประโยชน์และการรับรู้ความเสี่ยงส่งผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษ ขณะที่อุปสรรคในการบริโภคส่งผลเชิงลบอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนการรับรู้ความรุนแรงไม่พบว่าส่งผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้ประโยชน์ส่งผลเชิงบวกต่อความตั้งใจซื้อผักปลอดสารพิษ สอดคล้องกับแนวคิดของแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพที่ระบุว่าบุคคลจะตัดสินใจแสดงพฤติกรรมสุขภาพเมื่อรับรู้ถึงประโยชน์ของพฤติกรรมนั้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Alam and Yang (2022) ที่พบว่าการรับรู้ประโยชน์ด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมส่งผลต่อพฤติกรรมการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ

ในส่วนของการรับรู้ความเสี่ยง พบว่าส่งผลเชิงบวกต่อความตั้งใจซื้อ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้บริโภคที่ตระหนักถึงความเสี่ยงจากสารเคมีตกค้างในผักทั่วไป จะมีแนวโน้มเลือกบริโภคผักปลอดสารพิษมากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ Rosenstock (1974) และงานวิจัยของ Ataei et al. (2021)

สำหรับอุปสรรคในการบริโภค พบว่าส่งผลเชิงลบต่อความตั้งใจซื้อ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยด้านราคา ความสะดวกในการหาซื้อ และความเชื่อมั่นในสินค้า เป็นข้อจำกัดสำคัญที่ลดโอกาสในการตัดสินใจซื้อ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Prakash and Pathak (2020) และ Rana and Paul (2020)

อย่างไรก็ตาม การรับรู้ความรุนแรงไม่พบว่าส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อความตั้งใจซื้อ อาจเนื่องมาจากผู้บริโภคยังไม่ได้ตระหนักถึงผลกระทบของสารเคมีตกค้างในผักอย่างชัดเจน โดยเฉพาะผลกระทบในระยะยาว เช่น การเกิดโรคเรื้อรังหรือความผิดปกติของระบบต่าง ๆ ในร่างกาย ซึ่งมักไม่ปรากฏอาการในทันที ส่งผลให้ผู้บริโภคไม่รู้สึกถึงความรุนแรงของปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ ผู้บริโภคบางส่วนอาจมองว่าความเสี่ยงดังกล่าวเป็นเรื่องที่ไกลตัว หรือเกิดขึ้นกับผู้อื่นมากกว่าตนเอง จึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับความรุนแรงของผลกระทบมากนัก

จากผลการวิจัย ผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการศึกษาไปใช้ได้ดังนี้ 1) ควรเน้นการสื่อสารถึงประโยชน์ของผักปลอดสารพิษ เช่น ด้านสุขภาพและความปลอดภัย เพื่อเพิ่มความตั้งใจซื้อของผู้บริโภค 2) ควรสร้างความตระหนักเกี่ยวกับความเสี่ยงของสารเคมีตกค้างในผักทั่วไป เพื่อกระตุ้นพฤติกรรมการบริโภคที่ปลอดภัย และ 3) ควรลดอุปสรรคในการบริโภค เช่น การตั้งราคาที่เหมาะสม การเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่าย และการสร้างความน่าเชื่อถือของสินค้า

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ประกอบด้วย 1) ควรศึกษากลุ่มตัวอย่างในพื้นที่หรือกลุ่มเฉพาะ เช่น กลุ่มวัยทำงาน หรือกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรม 2) ควรเพิ่มตัวแปรอื่น เช่น ความเชื่อมั่นในตรารับรอง หรือปัจจัยด้านการตลาด และ 3) ควรใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพร่วมด้วย เพื่อให้เข้าใจพฤติกรรมผู้บริโภคในเชิงลึกมากขึ้น

บทสรุป

ข้อจำกัดในการวิจัย คือ การใช้การสุ่มตัวอย่างแบบสะดวกอาจส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างไม่สามารถเป็นตัวแทนของประชากรทั้งหมดได้อย่างสมบูรณ์ จึงควรใช้ความระมัดระวังในการอ้างอิงผลการวิจัยไปยังประชากรผู้บริโภคทั้งหมดในประเทศไทย และการศึกษาในอนาคตอาจพิจารณาใช้การสุ่มตัวอย่างแบบอาศัยความน่าจะเป็น เช่น Stratified Sampling หรือ Cluster Sampling เพื่อเพิ่มความสามารถในการอ้างอิงผลการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

Alam, M. N., & Yang, X. (2022). Understanding consumers' attitudes towards organic food: The mediating role of perceived benefits. *Sustainability,* 14(3), 1789.

Ataei, P., Gholamrezai, S., Movahedi, R., & Aliabadi, V. (2021). An analysis of farmers' intention to use green pesticides: The application of the extended theory of planned behavior and health belief model. *Journal of Rural Studies, 81*, 374–384.

Choi, Y. J., & Park, J. W. (2020). Investigating factors influencing the behavioral intention of online duty-free shop users. *Sustainability, 12*(17), 7108.

Cochran, W. G. (1977). *Sampling Techniques* (3rd ed.). John Wiley & Sons.

Gokhale, D., Phalle, A., Kaskar, S., & Adbhai, K. (2025). Exploring awareness, consumption, key barriers, and enablers of plant-based meat alternatives among Indian youth. *Discover Food, 5*(1), 1–10.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis* (7th ed.). Pearson.

Janz, N. K., & Becker, M. H. (1984). The health belief model: A decade later. *Health Education Quarterly, 11*(1), 1–47.

Lin, C., & Lekhawipat, W. (2014). Factors affecting online repurchase intention. *Industrial Management & Data Systems, 114*(4), 597–611.

Prakash, G., & Pathak, P. (2020). Intention to buy eco-friendly packaged products among young consumers: An application of the extended theory of planned behavior. Journal of Cleaner Production, 251, 119665.

Rana, J., & Paul, J. (2020). Health motive and the purchase of organic food: A meta-analytic review. International Journal of Consumer Studies, 44(2), 162–171.

Rosenstock, I. M. (1974). Historical origins of the health belief model. *Health Education Monographs, 2*(4), 328–335.

Sadh, P. K., Kamboj, A., Kumar, S., Chawla, P., Kumar, R., Saharan, B. S., Kumar, D., Duhan, S., Nehra, M., Goyal, C., Brar, B., Joshi, S., & Duhan, J. S. (2024). Perspectives of millets for nutritional properties, health benefits and food of the future: A review. *Discover Food, 4*(1), 187.

Singh, A., & Verma, P. (2022). Factors influencing consumers' attitude and purchase intention towards organic food in India: An application of extended health belief model. *Journal of Retailing and Consumer Services, 65*, 102889.

Singh, S., Jain, V. K., Verma, H., & Sharma, P. (2025). Exploring consumer intentions to purchase organic food with the health belief model and theory of planned behavior. *Discover Food, 5*, 268.

Thøgersen, J., Pedersen, S., & Aschemann-Witzel, J. (2021). Consumer attitudes toward organic food and sustainable consumption: Empirical insights from the European context. *Journal of Cleaner Production,* 318, 128655.

Yadav, R., & Pathak, G. S. (2021). Determinants of consumers' green purchase behavior in a developing nation: Applying and extending the theory of planned behavior. *Ecological Economics, 180*, 106874.

Yazdanpanah, M., Moghadam, M. T., Zobeidi, T., Turetta, A. P. D., Eufemia, L., & Sieber, S. (2022). What factors contribute to conversion to organic farming? Consideration of the health belief model in relation to the uptake of organic farming by Iranian farmers. *Journal of Environmental Planning and Management, 65*(5), 907–929.

ประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

Work Performance of the Thai Red Cross Society Personnel Categorized by Personal Factors

วิไลลักษณ์ วังสการ* และ วิลาสินี จินตลิขิตดี
วิทยาลัยการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
*corresponding author e-mail: wilailak025@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทย และ 2) เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ บุคลากรสภากาชาดไทย จำนวน 339 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามและนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน ประกอบด้วย สถิติ t-test และสถิติ F-test ผลการวิจัยพบว่า 1) บุคลากรสภากาชาดไทยมีประสิทธิภาพในการทำงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และ 2) ปัจจัยด้านอายุและระยะเวลาที่ใช้งานนวัตกรรมในหน่วยงานที่แตกต่างกันจะมีประสิทธิภาพในการทำงานแตกต่างกัน

คำสำคัญ : ประสิทธิภาพ, ประสิทธิภาพในการทำงาน, สภากาชาดไทย

Abstract

This research aims to 1) study the work efficiency of Thai Red Cross Society personnel and 2) compare the work efficiency of Thai Red Cross Society personnel classified by personal factors. This research is quantitative. The sample group consisted of 339 Thai Red Cross Society personnel. The research instrument used was a questionnaire, and the data was analyzed using statistical software. The statistics used in the research included descriptive statistics, consisting of frequency distribution, percentage, mean, and standard deviation, and inferential statistics, consisting of t-test and F-test. The research results showed that 1) Thai Red Cross Society personnel have the highest overall work efficiency, and 2) factors such as age and the duration of use of innovation in different departments resulted in different work efficiency.

keywords: efficiency, work efficiency, thai red cross society

บทนำ

ประสิทธิภาพในการทำงานเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้องค์การสามารถดำเนินงานได้อย่างมีคุณภาพ รวดเร็ว และคุ้มค่า โดยมุ่งให้การปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ ปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐจำเป็นต้องปรับตัวให้

สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและความคาดหวังของประชาชนที่สูงขึ้น จึงต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพบุคลากร การบริหารจัดการที่เหมาะสม และการปรับปรุงกระบวนการทำงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานและการให้บริการประชาชนให้ดียิ่งขึ้น (สถาบันพระปกเกล้า, 2557)

สภากาชาดไทยเป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่มีขั้นตอนในการทำงานที่มีความซับซ้อนและหลากหลาย การดำเนินงานขององค์กรจึงจำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 5 ของสภากาชาดไทย ที่กล่าวถึงระบบการบริหารจัดการองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ (สภากาชาดไทย, 2566) การปฏิบัติงานของบุคลากรสภากาชาดไทยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนภารกิจขององค์กรให้บรรลุเป้าหมาย โดยเฉพาะในสถานการณ์ปัจจุบันที่มีภารกิจและปริมาณงานเพิ่มมากขึ้น ขณะที่บุคลากรมีจำนวนจำกัด ส่งผลให้บุคลากรต้องรับผิดชอบงานหลายด้านพร้อมกัน จึงจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการการทำงานอย่างเหมาะสม เพื่อให้การปฏิบัติงานเกิดความรวดเร็ว ถูกต้อง ครบถ้วน และสามารถตอบสนองต่อภารกิจขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สภากาชาดไทย, 2568)

ปัจจุบันการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทยยังเผชิญกับปัญหาในการปฏิบัติงานจากหลายปัจจัย ซึ่งส่งผลต่อความรวดเร็ว ความถูกต้อง และคุณภาพของงานที่ได้รับมอบหมาย โดยสาเหตุสำคัญเกิดจากภาระงานที่มีจำนวนมากและมีความซับซ้อน บุคลากรต้องรับผิดชอบงานหลายด้านพร้อมกัน ทำให้เกิดความล่าช้าในการทำงาน และอาจส่งผลให้ไม่สามารถบริหารเวลาได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ การขาดทรัพยากรหรือเครื่องมือสนับสนุนในการทำงานที่เพียงพอ รวมถึงความไม่ชัดเจนของบทบาทหน้าที่และการสื่อสารภายในองค์กร อาจก่อให้เกิดความซ้ำซ้อนของงาน หรือการปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด ส่งผลให้ประสิทธิภาพในการทำงานลดลง (วสันต์ เกิดสวัสดิ์, 2567)

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทย เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบาย วางแผน ปรับปรุง และพัฒนากระบวนการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทย ให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับบริบทการทำงานในปัจจุบัน อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของบุคลากร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานและสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรให้บรรลุเป้าหมายอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทย
2. เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

กรอบแนวคิดการวิจัย

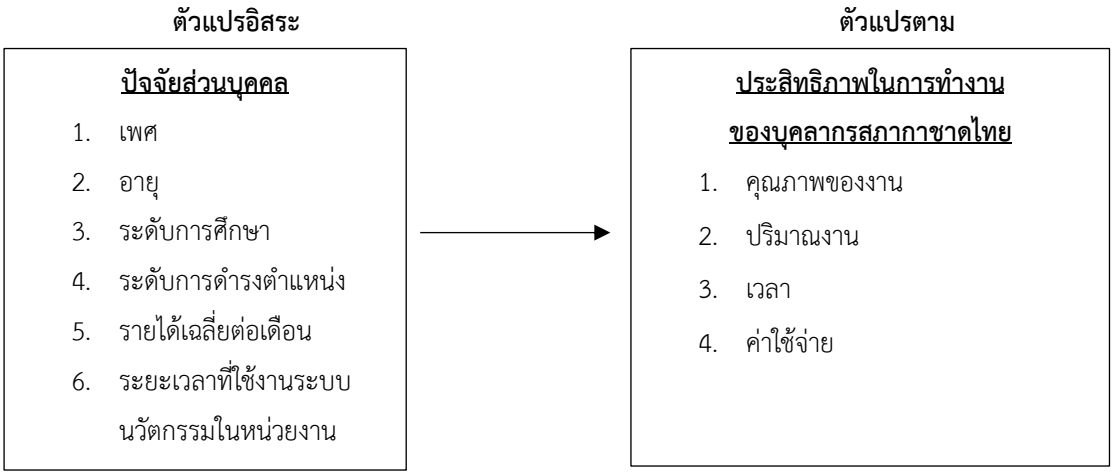

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ บุคลากรที่ปฏิบัติงานในสภากาชาดไทยส่วนกลาง จำนวน 2,830 คน (สำนักงานบริหารทรัพยากรบุคคล สภากาชาดไทย, 2568)

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ บุคลากรที่ปฏิบัติงานในสภากาชาดไทยส่วนกลาง จำนวน 339 คน ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยคำนวณจากสูตรการหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie and Morgan (1970) กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างให้มีความคลาดเคลื่อน .05 และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างโดยใช้หลักความน่าจะเป็น (Probability Sampling) ด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) เป็นวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่จะทำการเลือกแบบเท่าๆ กัน โดยใช้วิธีการจับสลากในการเลือกลุ่มตัวอย่าง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล จำนวน 5 ข้อ และประสิทธิภาพในการทำงาน จำนวน 4 ด้าน รวม 20 ข้อ โดยเป็นแบบมาตรส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยเลือกตอบตามความคิดเห็น เห็นด้วยมากที่สุดถึงเห็นด้วยน้อยที่สุด จากนั้นกำหนดเกณฑ์คะแนนเฉลี่ย ดังนี้ ระดับคะแนน 4.21 – 5.00 มีระดับประสิทธิภาพในการทำงานมากที่สุด, 3.41 – 4.20 มีระดับประสิทธิภาพในการทำงานมาก, 2.61 – 3.40 มีระดับประสิทธิภาพในการทำงานปานกลาง, 1.81 – 2.60 มีระดับประสิทธิภาพในการทำงานน้อย และ 1.00 – 1.80 มีระดับประสิทธิภาพในการทำงานน้อยที่สุด ตามลำดับ จากนั้นนำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ได้เท่ากับ 1.00 และนำแบบสอบถามไปหาค่าความเชื่อมั่นโดยทดลองใช้กับประชากรที่มิใช่กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 30 คน เพื่อนำมาหาความเชื่อมั่นโดยการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ด้วยวิธีการของครอนบาค Cronbach's Alpha Coefficient ได้ เท่ากับ .959 ซึ่งเป็นระดับความเชื่อมั่นที่ยอมรับได้

4. การเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูล ดังต่อไปนี้

1) ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา เพื่อขออนุญาตเข้าทำการเก็บข้อมูล

2) ผู้วิจัยเป็นผู้แจกและติดตามรับแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง

3) ได้รับแบบสอบถามกลับคืน ผู้วิจัยนำไปดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถาม แล้วนำไปดำเนินการวิเคราะห์หาค่าทางสถิติต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล สถิติเชิงพรรณา ได้แก่ ค่าความถี่ และค่าร้อยละ ใช้อธิบายข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และระยะเวลาที่ใช้งานระบบนวัตกรรมในหน่วยงาน ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้อธิบายข้อมูลประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทย และสถิติเชิงอนุมาน เพื่อทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ สถิติ t-test ใช้ทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่าง 2 กลุ่ม โดยนำมาใช้ทดสอบปัจจัยส่วนบุคคล ตัวแปรเพศ และสถิติ F-test ใช้วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA Analysis Of Variance) เพื่อทดสอบความแตกต่างปัจจัยส่วนบุคคลที่มีตัวแปรมากกว่า 2 กลุ่ม ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และระยะเวลาที่ใช้งานระบบนวัตกรรมในหน่วยงาน

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล

บุคลากรสภากาชาดไทยส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 73.7 มีอายุ 41 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 47.2 มีระดับการศึกษาปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 71.4 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 20,001 – 25,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 33.9 และใช้งานระบบนวัตกรรมในหน่วยงาน 10 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 27.7

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทย

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทย จำแนกเป็นรายด้าน

ประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทย	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านคุณภาพของงาน	4.35	.55	มากที่สุด
2. ด้านปริมาณงาน	4.31	.58	มากที่สุด
3. ด้านค่าใช้จ่าย	4.27	.61	มากที่สุด
4. ด้านเวลา	4.25	.54	มากที่สด
รวม	**4.29**	**.50**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 พบว่า บุคลากรสภากาชาดไทยมีประสิทธิภาพในการทำงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.29, S.D. = .50) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ลำดับแรก คือ ด้านคุณภาพของงาน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.35, S.D. = .55) รองลงมาคือ ด้านปริมาณงาน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.31, S.D. = .58) ด้านค่าใช้จ่าย อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.27, S.D. = .61) และด้านเวลา อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.25, S.D. = .54) ตามลำดับ

ตอนที่ 3 ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

ผลการทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล โดยการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานไว้ว่าบุคลากรสภากาชาดไทยที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน จะมีประสิทธิภาพในการทำงานแตกต่างกัน ผลปรากฏ ดังนี้

1. สมมติฐานย่อยที่ 1 เพศของบุคลากรสภากาชาดไทยที่แตกต่างกันมีประสิทธิภาพในการทำงานแตกต่างกัน พบว่า ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทย จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน (Sig. = .90) ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

2. สมมติฐานย่อยที่ 2 อายุของบุคลากรสภากาชาดไทยที่แตกต่างกันมีประสิทธิภาพในการทำงานแตกต่างกัน พบว่า ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทย จำแนกตามอายุ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน (Sig. = .08) ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทยด้านปริมาณงาน ด้านเวลา และด้านค่าใช้จ่าย ไม่มีความแตกต่างกัน (Sig. = .17, .10, .31 ตามลำดับ) แต่ด้านคุณภาพของงาน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Sig. = .03)

3. สมมติฐานย่อยที่ 3 ระดับการศึกษาของบุคลากรสภากาชาดไทยที่แตกต่างกันมีประสิทธิภาพในการทำงานแตกต่างกัน พบว่า ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทย จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน (Sig. = .93) ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

4. สมมติฐานย่อยที่ 4 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของบุคลากรสภากาชาดไทยที่แตกต่างกันมีประสิทธิภาพในการทำงานแตกต่างกัน พบว่า ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทย จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน (Sig. = .61) ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

5. สมมติฐานย่อยที่ 5 ระยะเวลาที่ใช้งานระบบนวัตกรรมในหน่วยงานของบุคลากรสภากาชาดไทยที่แตกต่างกันมีประสิทธิภาพการทำงานแตกต่างกัน พบว่า ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทย จำแนกตามระยะเวลาที่ใช้งานระบบนวัตกรรมในหน่วยงาน โดยภาพรวมแตกต่างกัน (Sig. = .00) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทยด้านเวลาไม่มีความแตกต่างกัน (Sig. = .09) แต่ด้านคุณภาพของงาน ด้านปริมาณงาน และด้านค่าใช้จ่าย มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Sig. = .00, .00, และ .00 ตามลำดับ)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทย ผู้วิจัยขออภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. ประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทย

ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทยโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับแนวคิดของ Peterson and Plowman (1989) ที่ได้กล่าวว่า องค์ประกอบของประสิทธิภาพในการทำงาน ประกอบด้วย ด้านคุณภาพของงาน ด้านปริมาณ ด้านเวลา และด้านค่าใช้จ่าย เนื่องจากสภากาชาดไทยเป็นองค์กรสาธารณกุศลที่มีภารกิจหลักในการช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม การแพทย์ และการบรรเทาสาธารณภัย ซึ่งลักษณะงานดังกล่าวต้องอาศัยความถูกต้อง รอบคอบ และได้มาตรฐาน ส่งผลให้บุคลากรให้ความสำคัญกับคุณภาพของงาน เพื่อให้การช่วยเหลือประชาชนผู้รับบริการเป็นไปอย่างมีประสิทธิผลและเกิดประโยชน์สูงสุด อีกทั้ง

ในฐานะองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร สภากาชาดไทยให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและโปร่งใส จึงสะท้อนถึงประสิทธิภาพในด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน นอกจากนี้ ด้านระยะเวลาในการปฏิบัติงานถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในภารกิจด้านการบรรเทาสาธารณภัยและการช่วยเหลือฉุกเฉินที่ต้องอาศัยความรวดเร็ว และการตอบสนองต่อสถานการณ์อย่างทันท่วงที สอดคล้องกับงานวิจัยของพรรณพนัช มีสุข (2563) ที่ได้ศึกษาเรื่องประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรสำนักงานจัดหางานจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสำนักงานจัดหางานจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อนุรักษ์ นุมะลิจันทร์ (2567) ที่ศึกษาเรื่องประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานธนาคารอาคารสงเคราะห์ สำนักงานใหญ่ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

2. ผลการทดสอบสมมติฐาน

จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของบุคลากรสภากาชาดไทยด้านเพศ ระดับการศึกษา และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่แตกต่างกัน มีประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทยไม่แตกต่างกัน ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลสภากาชาดไทยด้านอายุและระยะเวลาที่ใช้งานระบบนวัตกรรมในหน่วยงานที่แตกต่างกัน มีประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทยแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ผู้วิจัยจึงขออภิปรายผลการวิจัย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 อายุของบุคลากรสภากาชาดไทยที่แตกต่างกัน มีประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทยแตกต่างกัน สอดคล้องกับ Mannheim, K. (1952) ที่กล่าวว่า การแบ่งคนออกเป็นกลุ่มย่อยโดยพิจารณาจากช่วงปีเกิดและเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในช่วงชีวิต จะเป็นการแบ่งคนออกเป็นเจนเนอเรชัน ซึ่งคนที่อยู่ในเจเนอเรชันเดียวกันจะมีลักษณะเฉพาะที่คล้ายคลึงกัน สอดคล้องกับชนิดา รัตนชล (2562) ที่แบ่งเจเนอเรชันแบ่งออกเป็น 4 เจเนอเรชัน ตามช่วงอายุและปีเกิด จากผลการวิจัยพบว่า บุคลากรสภากาชาดไทยที่มีอายุแตกต่างกัน มีประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทยโดยภาพรวมไม่แตกต่างกันซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทยด้านปริมาณงาน ด้านเวลา และด้านค่าใช้จ่ายไม่มีความแตกต่างกัน แต่ด้านคุณภาพของงาน มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และจากการเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการทำงานรายคู่ ประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทย ด้านคุณภาพของงาน จำแนกตามอายุ บุคลากรที่มีอายุ 36 – 40 ปี มีประสิทธิภาพในการทำงานด้านคุณภาพของงานแตกต่างกับบุคลากรที่มีอายุ 31 – 35 ปี และ 36 – 40 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากบุคลากรที่มีอายุ 36 – 40 ปี เป็นกลุ่มคนที่อยู่ในเจเนอเรชัน Y (Generation Y) ตอนปลาย ซึ่งเป็นช่วงวัยที่มีภาระความรับผิดชอบทั้งด้านการงาน ครอบครัว และบทบาททางสังคมเพิ่มขึ้น อาจส่งผลให้เกิดความตึงเครียด ความเหนื่อยล้า หรือภาวะสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว (Work–Life Balance) ลดลง ส่งผลต่อความละเอียดรอบคอบ และความประณีตในคุณภาพของงานได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของธันยพร วิศรียา (2567) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานในองค์กรของประชากรวัยทำงาน GENERATION Y หลังสถานการณ์ COVID-19 จากผลการวิจัย พบว่า ประชากร Generation Y ที่อายุแตกต่างกัน มีประสิทธิภาพในการทำงานในองค์กรหลังสถานการณ์ COVID-19 ที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 ระยะเวลาที่ใช้งานระบบนวัตกรรมในหน่วยงานของบุคลากรสภากาชาดไทยที่แตกต่างกัน มีประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทยแตกต่างกัน สอดคล้องกับ Aggelidis & Chatzoglou

(2016) ที่กล่าวว่า การยอมรับและการใช้งานเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้ผู้ใช้งานเกิดความคุ้นเคย ความเข้าใจในระบบ และสามารถใช้เทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในบริบทของระบบสารสนเทศที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการทำงานขององค์กร สอดคล้องกับ Roger & Shoemaker (1971) ที่กล่าวว่า นวัตกรรมที่ผู้ใช้งานรับรู้ว่ามีประโยชน์เชิงเปรียบเทียบ มีความสอดคล้องกับรูปแบบการทำงานเดิม มีความซับซ้อนไม่มาก สามารถทดลองใช้งานได้จากผลการวิจัยพบว่า บุคลากรสภากาชาดไทยที่มีระยะเวลาที่ใช้งานระบบนวัตกรรมในหน่วยงานแตกต่างกัน มีประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทยโดยภาพรวมแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากบุคลากรสภากาชาดไทยที่มีระยะเวลาการใช้งานระบบนวัตกรรมมาอย่างต่อเนื่อง มีโอกาสสะสมประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในการใช้งานระบบ ส่งผลให้สามารถใช้ประโยชน์จากระบบนวัตกรรมได้อย่างเต็มศักยภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของทัชชัย ภักธนากฤตโพกิน (2566) ที่ได้ศึกษาเรื่องการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงานของพนักงานบริษัทในเขตอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี จากผลการวิจัย พบว่า ระยะเวลาที่ใช้งานแตกต่างกันมีประสิทธิภาพในการทำงานที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้งาน

1. สภากาชาดไทยควรให้ความสำคัญกับการยกระดับประสิทธิภาพในการทำงานด้านเวลา โดยการนำระบบนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการงานอย่างเป็นระบบ ลดขั้นตอนการทำงานที่ซ้ำซ้อน และเพิ่มความรวดเร็วในการประสานงานทั้งภายในและภายนอกองค์กร ควบคู่กับการปรับปรุงกระบวนการทำงานให้มีความคล่องตัวและยืดหยุ่น สอดคล้องกับลักษณะภารกิจที่มีความเร่งด่วนและไม่สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ นอกจากนี้ ควรพัฒนาระบบการสื่อสาร และการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้การตัดสินใจและการปฏิบัติงานเป็นไปอย่างทันท่วงที โดยยังคงให้ความสำคัญกับคุณภาพ ความถูกต้อง และความปลอดภัยของผู้รับบริการเป็นหลัก สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานด้านเวลาได้อย่างเหมาะสม ไม่กระทบต่อมาตรฐานการดำเนินงานด้านมนุษยธรรมและการบริการสาธารณะ

2 สภากาชาดไทยต้องให้ความสำคัญกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ โดยคำนึงถึงความแตกต่างด้านช่วงวัยของบุคลากรเพื่อยกระดับคุณภาพของงานให้มีความสม่ำเสมอและได้มาตรฐานในหน่วยงาน เพื่อให้บุคลากรที่มีประสบการณ์สูงสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคนิคการทำงาน และมาตรฐานคุณภาพของงานให้แก่บุคลากรรุ่นใหม่ ให้สามารถแลกเปลี่ยนแนวคิดใหม่ ๆ และทักษะด้านเทคโนโลยี ซึ่งจะช่วยยกระดับคุณภาพของงานโดยรวมขององค์กร

3. สภากาชาดไทยต้องจัดให้มีการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะการใช้นวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงเริ่มต้นการใช้งานและระยะเปลี่ยนผ่านของระบบ เพื่อให้บุคลากรสามารถเข้าใจหลักการทำงานของนวัตกรรมได้อย่างถูกต้อง ลดความผิดพลาดในการปฏิบัติงาน และส่งผลให้คุณภาพของงานเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ทำการศึกษาปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทย เช่น แรงจูงใจในการทำงาน คุณภาพชีวิตในการทำงาน และภาวะผู้นำ เป็นต้น

2. ทำการศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบ โดยเปรียบเทียบการยอมรับนวัตกรรมและประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทยในหน่วยงานหรือภารกิจที่แตกต่างกัน เพื่อสะท้อนบริบทการทำงานที่หลากหลายและนำไปสู่การพัฒนานโยบายด้านนวัตกรรมที่เหมาะสมกับแต่ละภารกิจ

3. ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและหลากหลาย ซึ่งการวิจัยเชิงคุณภาพจะทำให้เข้าใจปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรสภากาชาดไทยอย่างแท้จริง

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าอิสระฉบับนี้สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาอย่างสูงจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิลาสีนี จินตลิขิตดี ประธานคณะกรรมการที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระที่กรุณาให้คำแนะนำปรึกษาข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง และบุคลากรสภากาชาดไทยทุกท่านที่ให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

ชนิดา รัตนชล. (2562). ความต้องการสวัสดิการตามเจเนอเรชั่นของบุคลากรสายสนับสนุน. [สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ทัชชัย ภักธนากฤตโพกิน. (2566). *การใช้สื่อสังคมออนไลน์ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงานของพนักงานบริษัทในเขตอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี.* [การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยกรุงเทพฯ เหนือ.

ธันยพร วิศรียา. (2567). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานในองค์กรของประชากรวัยทำงาน GENERATION Y หลังสถานการณ์ COVID-19. *วารสารวิชาการ การตลาดและการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 11(1), น. 25-146.*

พรรณพนัช มีสุข. (2563). ประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรสำนักงานจัดหางานจังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารวิจัยรำไพพรรณี, 14*(3), 103-111.

วสันต์ เกิดสวัสดิ์. (2567). *ปัจจัยสนับสนุนที่มีผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในองค์กร ภาครัฐและภาคเอกชนในยุคปัญญาประดิษฐ์.* [การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต]. โรงเรียนนายร้อยตำรวจ.

สำนักงานบริหารทรัพยากรบุคคลสภากาชาดไทย. (2568). *รายงานข้อมูลอัตรากำลังบุคลากรสภากาชาดไทย*, 2568.

สถาบันพระปกเกล้า. (2557). *8 ทศวรรษ ประชาธิปไตยไทย: พลวัตแห่งดุลอำนาจ.* การประชุมวิชาการ สถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 16 ประจำปี 2557. กรุงเทพฯ.

สภากาชาดไทย. (2566*). รายงานกิจการสภากาชาดไทย ประจำปี พ.ศ.2566*. https://ebook.redcross.or.th/book

สภากาชาดไทย. (2568). *รายงานกิจการสภากาชาดไทย ประจำปี พ.ศ.2568.* https://ebook.redcross.or.th/book

อนุรักษ์ นุมะลิจันทร์. (2567). ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานธนาคารอาคารสงเคราะห์สำนักงานใหญ่. *วารสารบัณฑิตศึกษาชัยภูมิปริทรรศน์. 30*(2), 166.

Aggelidis, V. P., Chatzoglou, P. D., and, Fragidis, L. L. (2016). Integrated nationwide electronic

health records system: Semi-distributed architecture approach. *Technology and Health Care*, *24*(6), 827-842.

Cronbach, L. J. (1951). Coefficient Alpha and the Internal Structure of Tests. *Psychometrika,16,* 297-334.

Krejcie, R.V. and Morgan, D.W. (1970) Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, *30*, 607-610.

Mannheim, K. (1952). *The Problem of Generations. In P*. Kecskemeti (Ed.), Essays on the Sociology of Knowledge (pp. 276-320). London: Routledge and Kegan Paul.

Peterson, E. and Plowman, E.G. (1989*). Business organization and management*. Homewood, llinois: Richard D. Irwin.

Roger, E., & Shoemaker, F. (1971). *Communication of innovation*. New York: The Free Press.

เบบี้โจลี่สตาร์: การวิเคราะห์วรรณกรรมเพลงของศิลปินเจเนอเรชันซี

BabyJolyStar: A Literary Analysis of Lyrical Works by a Generation Z Artist

ณัฐกรณ์ สร้อยสนธิ์[1*] และ ปรียารัตน์ เชาวลิตประพันธ์[2]

[1] คณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ

[2] คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ

*corresponding author e-mail: natthakorn.t.s@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้วิเคราะห์ลักษณะการใช้ภาษาและเนื้อหาในวรรณกรรมเพลงของศิลปิน “เบบี้โจลี่สตาร์” ในฐานะตัวแทนศิลปินที่สะท้อนตัวตนและวัฒนธรรมของคนเจเนอเรชันซี โดยรวบรวมข้อมูลจากวรรณกรรมเพลงที่เผยแพร่ระหว่างเดือนมกราคม พ.ศ. 2567 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2568 รวม 11 บทเพลง ซึ่งคัดเลือกตามเกณฑ์ด้านเวลา ความยาว และความนิยม ผลการศึกษาพบว่า ด้านลักษณะการใช้ภาษามี 10 ลักษณะ ได้แก่ 1) การใช้ภาษาถิ่น 2) การใช้คำด่าหรือเสียดสี 3) การใช้ภาษาล้อเลียน 4) การใช้คำราชาศัพท์ 5) การใช้คำภาษาต่างประเทศ 6) การใช้คำสแลง 7) การเล่นคำหลาก 8) การเล่นคำผวน 9) การเล่นคำซ้ำ และ10) การเล่นคำซ้อน ส่วนประเด็นด้านเนื้อหามี 7 ประเด็น ได้แก่ 1) การมีความรัก 2) การให้ข้อคิดและปรัชญา 3) การให้ความหวังและกำลังใจ 4) การใช้ชีวิตตามวิถีวัยรุ่น 5) การแสดงอารมณ์รำพึงกับตนเอง 6) การกล่าวถึงเรื่องเพศ และ 7) การกล่าวถึงบุคคลมีชื่อเสียง อันเป็นการสะท้อนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนเจเนอเรชันซีที่ใช้ภาษาและศิลปะดนตรีเป็นพื้นที่ในการสร้างอัตลักษณ์ ถ่ายทอดอารมณ์ และวิพากษ์บรรทัดฐานทางสังคมอย่างสร้างสรรค์

คำสำคัญ : วรรณกรรมเพลง ศิลปิน เจเนอเรชันซี เบบี้โจลี่สตาร์

Abstract

This article analyzes the characteristics of language usage and content within the lyrical works of the artist “BabyJolyStar”, who serves as a representative artist reflecting the identity and culture of Generation Z. Data were collected from 11 songs published between January 2024 and December 2025, selected based on the criteria of publication period, length, and popularity. The findings revealed 10 characteristics regarding language use, which are 1) use of dialects, 2) use of profanity or sarcasm, 3) use of satirical language, 4) use of royal vocabulary, 5) use of foreign words, 6) use of slang, 7) lexical variation (synonymy), 8) spoonerisms (wordplay), 9) reduplication, and 10) word compounding. Regarding the content, 7 main themes were identified as 1) romantic love, 2) moral lessons and philosophy, 3) hope and encouragement, 4) teenage lifestyles, 5) self-reflection and soliloquy, 6) sexual references, and 7) references to famous figures. These aspects reflect the lifestyles and culture of Generation Z, who utilize language and musical arts as a space to construct their identities, express their emotions, and creatively critique social norms.

keywords : Lyrical works, Artist, Generation Z, BabyJolyStar

บทนำ

ในยุคดิจิทัลที่สื่อออนไลน์กลายเป็นพื้นที่สำคัญของการสื่อสารและการสร้างอัตลักษณ์ วรรณกรรมเพลงได้เปลี่ยนบทบาทจากการเป็นเพียงศิลปะแห่งเสียงและถ้อยคำ ไปสู่การเป็น “ภาษา” ทางวัฒนธรรมที่สะท้อนชีวิตและความคิดของคนรุ่นใหม่อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในกลุ่มคนเจเนอเรชันซี (Generation Z) ซึ่งเติบโตท่ามกลางเทคโนโลยี เครือข่ายสังคมออนไลน์ และค่านิยมใหม่ที่ให้ความสำคัญกับเสรีภาพทางการแสดงออก ความหลากหลายทางอัตลักษณ์ และความซื่อตรงต่อความรู้สึกส่วนตน วรรณกรรมเพลงร่วมสมัยจึงไม่ได้มีคุณค่าเพียงด้านความบันเทิง แต่ยังทำหน้าที่เป็นหลักฐานที่บันทึกภาษา วัฒนธรรม และเรื่องราวแห่งยุคสมัย ดังที่ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2560) กล่าวว่า วรรณกรรมบางเรื่องอาจสัมพันธ์กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมสมัยใดสมัยหนึ่งอย่างมีนัยสำคัญ

ศิลปิน “เบบี้โจลี่สตาร์ (BabyJolieStar)” เป็นทั้งผู้ที่มีอิทธิพลบนโลกโซเชียล (Influencer) ที่ใช้หัวครีเอทีฟ (Creative) สร้างคอนเทนต์ (Content) เรียกเสียงหัวเราะ จนมีผู้ติดตามบน TikTok ถึง 2.4 ล้าน และเป็นเจ้าของเพลงสุดก๋ากั่น (พัชญ์สิตา ไพบูลย์ศิริ, 2567) ถือเป็นหนึ่งในศิลปินรุ่นใหม่ที่สะท้อนปรากฏการณ์ดังกล่าวได้อย่างโดดเด่น โดยเฉพาะผลงานเพลงที่เผยแพร่ในช่วงปี พ.ศ. 2567–2568 ซึ่งผสมผสานภาษา ศิลปะ และวัฒนธรรมดิจิทัลเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน เป็นหนึ่งในศิลปินที่เป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ที่ใช้เพลงเป็นเครื่องมือแสดงออกถึงตัวตน ความรัก ความฝัน และอัตลักษณ์ที่หลากหลาย โดยไม่จำกัดอยู่ในกรอบเพศหรือบรรทัดฐานทางสังคมเดิม อันเป็นคุณลักษณะเด่นของผู้ที่มีอิทธิพลบนโลกโซเชียลและศิลปินยุคเจเนอเรชันซีที่มองว่าความเป็นศิลปะไม่ได้อยู่ที่ความประณีตของรูปแบบ หากแต่อยู่ที่ความซื่อตรงต่อความรู้สึกและประสบการณ์ชีวิตจริง

การสื่อสารผ่านวรรณกรรมเพลงของเบบี้โจลี่สตาร์มีลักษณะเฉพาะทั้งในเชิงลักษณะการใช้ภาษาและเนื้อหาสอดคล้องกับวัฒนธรรมของคนรุ่นใหม่ที่มีลักษณะเป็นการประกาศตัวตนและขยายพรมแดนของภาษาให้เข้ากับสื่อดิจิทัล ทั้งนี้ วัยรุ่นในฐานะรูปแบบทางวัฒนธรรมประเภทหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนผ่านจากช่วงวัยหนึ่ง เข้าสู่สภาพชีวิตของผู้ใหญ่ ซึ่งในกระบวนการดังกล่าวได้ก่อให้เกิดภาวะความรู้สึกแปลกแยก โดดเดี่ยว (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2553) ทำให้เนื้อหาในวรรณกรรมเพลงกล่าวถึงความรัก การใช้ชีวิต การค้นหาความหมายของตนเอง และความหลากหลายทางเพศ ซึ่งล้วนเป็นประเด็นสำคัญในชีวิตของคนเจเนอเรชันซีที่ต้องเผชิญแรงกดดันและความคาดหวังจากสังคมรอบข้าง

เมื่อพิจารณาปรากฏการณ์ของศิลปิน “เบบี้โจลี่สตาร์” อาจแสดงให้เห็นว่า “เพลง” คือส่วนหนึ่งของคนเจเนอเรชันซี นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าภาษาในเพลงไม่ได้มีเพียงคุณค่าทางสุนทรียะ แต่ยังเป็นพลังทางวัฒนธรรมในการนิยามตนเองและตั้งคำถามต่อสังคม การศึกษาวรรณกรรมเพลงของศิลปินจึงมีความสำคัญ เพราะเป็นการทำความเข้าใจกลไกการใช้ภาษาและเนื้อหาที่สะท้อนค่านิยมของคนรุ่นใหม่ในสังคมไทยยุคดิจิทัล อีกทั้งยังช่วยเปิดมิติใหม่ให้กับการศึกษาวรรณกรรมเพลงที่ขยายจากตัวบทสู่บริบทของวัฒนธรรมใหม่

ที่ผ่านมามีการศึกษาลักษณะการใช้ภาษาและเนื้อหาในวรรณกรรมเพลงอยู่บ้าง เช่น กัษมาภรณ์ บุญศรี (2562) เรื่องวรรณกรรมเพลงของวงสาวสาวสาว: รูปแบบการประพันธ์ การใช้ภาษา เนื้อหา และความสัมพันธ์กับสังคม เป็นการศึกษาพัฒนาการของเพลงไทยยุคสมัยใหม่ที่สะท้อนทั้งสุนทรียะทางภาษาและพลวัตทางสังคม เพลงมีลักษณะการใช้ภาษาที่เน้นความเรียบง่าย มีเนื้อหาสอดคล้องกับเรื่องราวและค่านิยมในยุคสมัย แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของภาษาและเนื้อหาตามบทบาทของสตรีเพศ เสาวภาคย์ ดิสวัสดิ์ (2562) เรื่องการใช้ภาษาและเนื้อหาในเพลงประชาสัมพันธ์จังหวัด เป็นการศึกษาบทเพลงในเชิงภาษาและวรรณศิลป์ แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของการใช้ภาษา เช่น การซ้ำคำ คำไวพจน์ และภาษาถิ่น ตลอดจนเนื้อหาสะท้อนที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น

รัชฎาภร ชูจันทร์ทอง (2564) เรื่องการใช้ภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นจากวรรณกรรมเพลงบอก อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช (พ.ศ. 2548-2562) เป็นการศึกษาภาษาและเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ปรากฏในวรรณกรรมเพลง ทำให้เห็นถึงการใช้ถ้อยคำ สำนวน ที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางวรรณกรรมเพลง อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีผู้ใดศึกษาวรรณกรรมเพลงของ “เบบี้โจลี่สตาร์”

บทความนี้จึงมุ่งศึกษาวรรณกรรมเพลงของ “เบบี้โจลี่สตาร์” ในฐานะศิลปินเจเนอเรชันซี เพื่อวิเคราะห์ลักษณะการใช้ภาษาและเนื้อหาที่สะท้อนแนวคิดและโลกทัศน์ของคนเจเนอเรชันซี การศึกษาดังกล่าวมุ่งสร้างความเข้าใจว่า ภาษาที่ศิลปินใช้สามารถสะท้อนตัวตนและวิธีคิดของคนรุ่นใหม่ได้อย่างไร และวรรณกรรมเพลงเหล่านี้มีบทบาทอย่างไรในการเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมของสังคมร่วมสมัย ผลลัพธ์ที่ได้ไม่เพียงช่วยขยายขอบเขตการศึกษาวรรณกรรมเพลงในเชิงวิชาการ แต่ยังแสดงคุณค่าของศิลปินรุ่นใหม่ในฐานะผู้สร้างภาษาและความหมายใหม่ให้กับวัฒนธรรมไทย

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อวิเคราะห์ลักษณะการใช้ภาษาในวรรณกรรมเพลงของศิลปิน “เบบี้โจลี่สตาร์”
2. เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาในวรรณกรรมเพลงของศิลปิน “เบบี้โจลี่สตาร์”

ระเบียบวิธีศึกษา

บทความเรื่อง เบบี้โจลี่สตาร์: การวิเคราะห์วรรณกรรมเพลงของศิลปินเจเนอเรชันซี เป็นงานศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ที่มุ่งพิจารณาตัวบทในฐานะวรรณกรรมเพลงอันเป็นเครื่องมือถ่ายทอดลักษณะการใช้ภาษาและเนื้อหาผ่านมุมมองของศิลปินเจเนอเรชันซี ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาวรรณกรรมเพลงของ “เบบี้โจลี่สตาร์”
2. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับวรรณกรรมเพลง
3. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับเจเนอเรชันซี
4. รวบรวมวรรณกรรมเพลงของ “เบบี้โจลี่สตาร์” ซึ่งเผยแพร่บนสื่อออนไลน์ แบ่งออกเป็น 2 ช่องทาง ดังนี้

4.1 แอปพลิเคชันติ๊กต็อก (TikTok) จากบัญชีผู้ใช้ @babyjolystar.music

4.2 แอปพลิเคชันยูทูบ (Youtube) จากบัญชีผู้ใช้ @babyjolystar

5. คัดเลือกวรรณกรรมเพลงของ “เบบี้โจลี่สตาร์” พบจำนวน 11 บทเพลง ซึ่งมาจากเกณฑ์การคัดเลือก แบ่งออกเป็น 3 เกณฑ์ ดังนี้

5.1 เกณฑ์ด้านวันที่และเวลา คือ คัดเลือกวรรณกรรมเพลงของเบบี้โจลี่สตาร์ ที่เผยแพร่อยู่ในช่วงเดือนมกราคม พ.ศ. 2567 - เดือนธันวาคม พ.ศ. 2568 เพื่อให้ได้ตัวบทวรรณกรรมเพลงอันเป็นข้อมูลปัจจุบัน ซึ่งสามารถสะท้อนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมร่วมสมัยของคนเจเนอเรชันซี

5.2 เกณฑ์ด้านความยาว คือ คัดเลือกวรรณกรรมเพลงของเบบี้โจลี่สตาร์ ที่มีความยาวตั้งแต่ 60 วินาที หรือ 1 นาทีขึ้นไป เพื่อให้ได้ตัวบทวรรณกรรมเพลงที่มีความสมบูรณ์และมีข้อมูลเพียงพอต่อการวิเคราะห์ลักษณะการใช้ภาษาและเนื้อหาดังกล่าว

5.3 เกณฑ์ด้านความนิยม คือ คัดเลือกวรรณกรรมเพลงของเบบี้โจลี่สตาร์ ที่มียอดผู้เข้าชมบนสื่อออนไลน์ตั้งแต่ 100,000 ครั้งขึ้นไป เพื่อให้ได้ตัวบทวรรณกรรมเพลงที่มีอิทธิพลและได้รับความสนใจจากกลุ่มผู้ฟัง อันเป็นตัวแทนของข้อมูลที่สะท้อนโลกทัศน์หรือวัฒนธรรมร่วมสมัยของคนเจเนอเรชันซี

6. วิเคราะห์ลักษณะการใช้ภาษาและเนื้อหาในวรรณกรรมเพลงของ “เบบี้โจลี่สตาร์” แบบการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามกรอบแนวคิดของ รัชฎากร ชูจันทร์ทอง (2564) และกัษมาภรณ์ บุญศรี (2562) เนื่องจากมีรายละเอียดสอดคล้องกับการวิเคราะห์การใช้ภาษาและเนื้อหาในวรรณกรรมเพลง ซึ่งผู้ศึกษาประยุกต์ใช้สองกรอบแนวคิดข้างต้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

6.1 วิเคราะห์ลักษณะการใช้ภาษาในวรรณกรรมเพลง แบ่งออกเป็น 10 ประเด็น คือ

6.1.1 การใช้ภาษาถิ่น

6.1.2 การใช้คำด่าหรือเสียดสี

6.1.3 การใช้ภาษาล้อเลียน

6.1.4 การใช้คำราชาศัพท์

6.1.5 การใช้ภาษาต่างประเทศ

6.1.6 การใช้คำสแลง

6.1.7 การเล่นคำหลาก

6.1.8 การเล่นคำผวน

6.1.9 การเล่นคำซ้ำ

6.1.10 การเล่นคำซ้อน

6.2 วิเคราะห์เนื้อหาในวรรณกรรมเพลง แบ่งออกเป็น 7 ประเด็น คือ

6.2.1 เนื้อหาเกี่ยวกับการมีความรัก

6.2.2 เนื้อหาเกี่ยวกับการให้ข้อคิดและปรัชญา

6.2.3 เนื้อหาเกี่ยวกับการให้ความหวังและกำลังใจ

6.2.4 เนื้อหาเกี่ยวกับการใช้ชีวิตตามวิถีของวัยรุ่น

6.2.5 เนื้อหาเกี่ยวกับการแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่รำพึงรำพันกับตัวเอง

6.2.6 เนื้อหาเกี่ยวกับการกล่าวถึงเรื่องเพศ

6.2.7 เนื้อหาเกี่ยวกับการกล่าวถึงบุคคลที่มีชื่อเสียง

7. นำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analytics)

ผลการศึกษา

บทความนี้มุ่งพิจารณาตัวบทในฐานะวรรณกรรมเพลงอันเป็นเครื่องมือถ่ายทอดลักษณะการใช้ภาษาและเนื้อหาผ่านมุมมองของศิลปินเจเนอเรชันซี ซึ่งพบวรรณกรรมเพลงของ “เบบี้โจลี่สตาร์” ที่สอดคล้องกับเกณฑ์การคัดเลือก จำนวน 11 บทเพลง ได้แก่ เพลงพี่ดรีมบังตา, เพลงพี่ดรีมหายไป (บ๊ายบายพี่ดรีม), เพลง พี่ดรีมไม่ยิ้ม, เพลงกินก๋วยเตี๋ยว (ไม่ได้แปลว่าอยู่คนเดียว), เพลงสตอเบอรี่มรกต, เพลงสตอเบอรี่มรกตกับเอลี่, เพลงตริ้ว, เพลงมูแกลล์, เพลงDiscord, เพลงเหิดระบี่ และเพลงฝนตกเปาะแปะ โดยมีประเด็นที่ควรนำมาพิจารณา ดังนี้

1. ลักษณะการใช้ภาษาในวรรณกรรมเพลง พบว่า “เบบี้โจลี่สตาร์” มีลักษณะการใช้ภาษาในวรรณกรรมเพลงที่แสดงให้เห็นความเป็นวัยรุ่นยุคใหม่ที่ร้อยเรียงถ้อยคำอย่างสร้างสรรค์และอิสระ เพื่อสื่ออารมณ์และตัวตนของคนรุ่นใหม่ รวมถึงสะท้อนความคิดร่วมสมัยของคนเจเนอเรชันซีในบริบทสังคมปัจจุบัน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 การใช้ภาษาถิ่น คือ การใช้อัตลักษณ์ของวัฒนธรรมทางภาษาในท้องถิ่น เพื่อสร้างความเป็นกันเองและความสมจริงให้กับเนื้อหาเพลง อีกทั้งยังเพิ่มมิติทางสังคมและอารมณ์ให้บทเพลงมีชีวิตชีวามากขึ้น พบจำนวน 1 บทเพลง ได้แก่ เพลงพี่ดรีมบังตา ดังตัวอย่าง

“ทำไมน้องสาว ถึงเอาแต่ใจเหลือเกิน พี่ดรีมนั้นก็แค่เดิน แบ่งหน้าจอแป๊บเดียวเองน้า อย่างอแง ฟ้องแม่ดูน่ารำคาญ ดูตูนทั้งวี่ทั้งวัน แบ่ง<u>พี่บ่าว</u>พี่อยากดูมวย”

(พี่ดรีมบังตา, เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

1.2 การใช้คำด่าหรือเสียดสี คือ ลักษะการใช้ภาษาเพื่อแสดงอารมณ์และทัศนคติอย่างตรงไปตรงมา ถ้อยคำลักษณะนี้ช่วยสะท้อนความไม่พอใจหรือความขบขันในเชิงประชดประชัน พบจำนวน 3 บทเพลง ได้แก่ เพลงพี่ดรีมบังตา, เพลงสตอเบอรี่มรกตกับเอลี่ และเพลงกินก๋วยเตี๋ยว (ไม่ได้แปลว่าอยู่คนเดียว) ดังตัวอย่าง

“อย่างอแง ฟ้องแม่ดู<u>น่ารำคาญ</u> ดูตูนทั้งวี่ทั้งวัน แบ่งพี่บ่าวพี่อยากดูมวย พี่ดรีมบังตา แม่จ๋าดรีมบังที่ไหน พี่ดรีมไม่มีอะไร บอกน้องไปน้องนั่งเกาหัว”

(พี่ดรีมบังตา, เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

“ว่าไรหรือพี่ตูน ทำไมร้องไม่ทัน เป็นอะไร หยุดแต่โพสต์ หยุดแล้วโพสต์แล้วก็หยุด หนูไม่ได้โพสต์แต่หนูก็ยังหยุด โพสต์แล้วหยุด <u>สตอ</u>ไม่เคยหยุด”

(สตอเบอรี่มรกตกับเอลี่, เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

“ทำแบบนี้เธอรู้รึเปล่า ว่า<u>เอาแต่ใจ</u>แบบนี้ไม่รู้เลย ไอ้คนแบบนี้ โอ้ยแย่จังเลย ถ้าอยากจะสั่งอะไรก็สั่งสั่งก๋วยเตี๋ยวแบบไหน ไม่รู้เลย ไอ้คนแบบนี้ โอ้ยแย่จังเลย”

(กินก๋วยเตี๋ยว (ไม่ได้แปลว่าอยู่คนเดียว), เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

1.3 การใช้ภาษาล้อเลียน คือ การสะท้อนอารมณ์ขันและการล้อเลียน เพื่อสร้างความขบขัน เสียดสี หรือท้าทายบรรทัดฐานทางสังคม ทำให้บทเพลงมีมิติทางความหมายและสะท้อนความคิดอย่างสร้างสรรค์ พบจำนวน 2 บทเพลง ได้แก่ เพลงสตอเบอรี่มรกตกับเอลี่ และเพลงตริ้ว ดังตัวอย่าง

“<u>ว่าไรหรือพี่ตูน ทำไมร้องไม่ทัน</u> เป็นอะไร หยุดแต่โพสต์ หยุดแล้วโพสต์แล้วก็หยุด หนูไม่ได้โพสต์แต่หนูก็ยังหยุด โพสต์แล้วหยุด สตอไม่เคยหยุด สตอรว์เบอร์รีไม่เคยหยุด หยุดแล้วโพสต์ โพสต์แล้วหยุด”

(สตอเบอรี่มรกตกับเอลี่, เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

“<u>บางคนก็ใช้โรสทอย ส่วนฉันไม่จำเป็น</u> บางคนต้องการผู้ชาย ส่วนฉันพักไว้เย็น แต่ฉันต้องการติดเธอกับเธอกับเธอ”

(ตริ้ว, เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

1.4 การใช้คำราชาศัพท์ คือ ในบริบทนี้เป็นคำราชาศัพท์ในหมวดคำที่ใช้กับพระสงฆ์ เนื่องจากศิลปินเลือกใช้เทศกาลงานวัดในการเล่าเนื้อหาของบทเพลงจึงปรากฏการใช้คำราชาศัพท์ในหมวดคำที่ใช้กับพระสงฆ์ปะปนอยู่ ซึ่งแสดงความเข้าใจในวัฒนธรรมและขนบประเพณีไทยที่ผสมผสานอยู่ในบทเพลงยุคใหม่ พบจำนวน 1 บทเพลง ได้แก่ เพลงพี่ดรีมบังตา ดังตัวอย่าง

“สำหรับญาติโยมท่านใดที่มีบุตรหลาน หรือว่าคนชราที่คอยนั่งพักพิงอยู่ที่บ้าน เปิดเพลงนี้ให้ท่านฟังนะครับ จะได้กุศลครั้งใหญ่ ขอบคุณที่เข้าร่วมงานทอดกฐินของเราในวันนี้นะครับ”

(พี่ดรีมบังตา, เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

1.5 การใช้คำภาษาต่างประเทศ คือ อิทธิพลของวัฒนธรรมสากลและการสื่อสารของคนรุ่นใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์ แสดงให้เห็นความยืดหยุ่นทางภาษาที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์การใช้ภาษาของคนเจเนอเรชันซี พบจำนวน 9 บทเพลง ได้แก่ เพลงพี่ดรีมบังตา, เพลงพี่ดรีมหายไป (บ๊ายบายพี่ดรีม), เพลงสตอเบอรี่มรกต, เพลงสตอเบอรี่มรกตกับเอลี่, เพลงมูแกลล์, เพลงDiscord, เพลงตริ้ว, เพลงเหิดระบี่ และเพลงฝนตกเปาะแปะ ดังตัวอย่าง

“ฉันน่ะนางแบบ Mugler โพสต์แบบแบบ Mugler เดินแบบกับ Mugler ผ้าสะบัด Mugler หน้าผมแบบ Mugler Energy, Mugler”

(มูแกลล์, เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

“เธออยากจะได้แบบไหน Discord free all night อยากจะเล่นกับเธอทั้งคืนทั้งวัน No sleep all night ไม่อยากจะเล่นเกม I know you wanna play เธอเข้ามาต้องมีเหตุผล”

(Discord, เบบี้โจลี่สตาร์, 2568)

“ฝนตกตอนเจ็ดโมง แปดโมง เก้าโมง สิบโมงยังไม่ได้ไปไหนเลย เธออยู่ไหน you know ต้องการลม ต้องการเธอ ที่พักใจอยู่ที่ไหน ฉันต้องเจอ ฉันต้องมนตร์เธอสะกด”

(ฝนตกเปาะแปะ, เบบี้โจลี่สตาร์, 2568)

1.6 การใช้คำสแลง คือ การใช้ภาษาเฉพาะกลุ่มที่เน้นความเป็นกันเองและความร่วมสมัย คำสแลงช่วยเพิ่มอารมณ์ ความสนุก และความใกล้ชิดกับกลุ่มผู้ฟัง อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือแสดงอัตลักษณ์ของศิลปินตามบริบททางสังคม พบจำนวน 5 บทเพลง ได้แก่ เพลงสตอเบอรี่มรกต, เพลงสตอเบอรี่มรกตกับเอลี่, เพลงตริ้ว, เพลงมูแกลล์ และเพลงเหิดระบี่ ดังตัวอย่าง

“เป็นคนนู้นคนนี้คือใคร นั่นคือเธอ นั่นคือเธอใช่ไหม เธอมันโพสต์ เธอมันโพสต์ ถึงออกไปเดินแล้วโพสต์แบบ bitch What you like?”

(สตอเบอรี่มรกต, เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

“ว่าไรหรือพี่ตูน ทำไมร้องไม่ทัน เป็นอะไร หยุดแต่โพสต์ หยุดแล้วโพสต์แล้วก็หยุด หนูไม่ได้โพสต์แต่หนูก็ยังหยุด โพสต์แล้วหยุด สตอไม่เคยหยุด”

(สตอเบอรี่มรกตกับเอลี่, เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

“บางคนก็ใช้โรสทอย[1] ส่วนฉันไม่จำเป็น บางคนต้องการผู้ชาย ส่วนฉันพักไว้เย็น แต่ฉันต้องการติดเธอกับเธอกับเธอ เพื่อนเรา เพื่อน พวกเราไปตริ้ว[2]กัน let's go”

(ตริ้ว, เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

1.7 การเล่นคำหลาก คือ ภาษาที่ใช้คำที่มีหลายความหมายหรือเสียงใกล้เคียงกันเพื่อเพิ่มมิติทางอารมณ์และจังหวะของถ้อยคำ ส่งผลให้บทเพลงมีความโดดเด่นทางวรรณศิลป์และสะท้อนความคิดสร้างสรรค์ของ

---

1 โรสทอย คือ คำสแลงที่หมายความถึง ของเล่นทางเพศ หรืออุปกรณ์ช่วยเพิ่มความสุขทางเพศ มาจากคำว่า Sex Toys ในภาษาต่างประเทศ

2 ตริ้ว, ติ้ว คือ คำสแลงที่หมายความถึง การสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง หรืออัตตกามกิริยา

ศิลปินรุ่นใหม่ พบจำนวน 5 บทเพลง ได้แก่ พี่ดรีมบังตา, เพลงสตอเบอรี่มรกต, เพลงสตอเบอรี่มรกตกับเอลี่, เพลงมูแกลล์ และเพลงเหิดระบี่ ดังตัวอย่าง

“ค่ำเย็นวันนี้ ทำไมทีวีมืดจัง พี่ดรีมอย่ามานั่งบัง แบ่งน้องมั่งน้องอยากดูตูน พี่ดรีมจ๋า กลับมาน้องอยากดูตูน อย่ามานั่งดูทีวีตูน น้องอยากดูการ์ตูนจังโว้ย”

(พี่ดรีมบังตา, เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

“ว่าไรหรือพี่ตูน ทำไมร้องไม่ทัน เป็นอะไร หยุดแต่โพสต์ หยุดแล้วโพสต์แล้วก็หยุด หนูไม่ได้โพสต์แต่หนูก็ยังหยุด โพสต์แล้วหยุด สตอไม่เคยหยุด สตอรว์เบอร์รีไม่เคยหยุด หยุดแล้วโพสต์ โพสต์แล้วหยุด”

(สตอเบอรี่มรกตกับเอลี่, เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

“ไปตริ้วด้วยกันไหม Let's go Let's ride ไปตริ้วด้วยกันที่ไหน Let's go Let's ride ไปติ้วด้วยกันเถิดเราพวกเรา ไปติ้วกัน สนุก ตริ้ว ตริ้ว ตริ้ว ตริ้ว”

(เพลงตริ้ว, เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

1.8 การเล่นคำผวน คือ ลักษณะการใช้ภาษาที่สะท้อนอารมณ์ขันและความคิดสร้างสรรค์ของศิลปิน ปรากฏในเพลงประกอบละครสั้นที่มีการใช้คำผวน เรื่อง ละครเลโก้ ซึ่งช่วยสร้างความแปลกใหม่ทางเสียงและความหมาย เลี่ยงการใช้คำที่ไม่เหมาะสมโดยตรง ทำให้บทเพลงมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว พบจำนวน 1 บทเพลง ได้แก่ เพลงเหิดระบี่ ดังตัวอย่าง

“ขอให้รักไม่สดใส ขอให้รักเธอไม่ใหญ่ สิ่งที่ฉันแบกไว้ ฉันขอมอบสิ่งนั้นให้เธอไป แต่ถ้ารักเธอสดใส เอาความโกรธของฉันไป และฉันจะบอกไว้ ขอให้เหิดระบี่ให้กีระเบิดให้เขิดระบวยไปเลย”

(เหิดระบี่, เบบี้โจลี่สตาร์, 2568)

1.9 การเล่นคำซ้ำ คือ การคำซ้ำเดียวกันเพื่อทำให้มีความหมายที่เน้นหนักขึ้น หรือมีความหมายต่างจากคำเดี่ยว หรือทำให้เนื้อหามีความกระจ่างชัดเจนขึ้น พบจำนวน 11 บทเพลง ได้แก่ เพลงพี่ดรีมบังตา, เพลง พี่ดรีมหายไป (บ๊ายบายพี่ดรีม), เพลงพี่ดรีมไม่ยิ้ม, เพลงกินก๋วยเตี๋ยว (ไม่ได้แปลว่าอยู่คนเดียว), เพลงสตอเบอรี่มรกต, เพลงสตอเบอรี่มรกตกับเอลี่, เพลงตริ้ว, เพลงมูแกลล์, เพลงDiscord, เพลงเหิดระบี่ และเพลงฝนตกเปาะแปะ ดังตัวอย่าง

“กินก๋วยเตี๋ยวไม่ได้แปลว่าอยู่คนเดียว กินก๋วยเตี๋ยวกับใคร กินกับใครก็ได้ กินก๋วยเตี๋ยวกับใครก็ได้ กินก๋วยเตี๋ยวกับใครก็ได้ กินก๋วยเตี๋ยวกับใครก็ได้ ไม่ได้แปลว่าอยู่คนเดียว”

(กินก๋วยเตี๋ยว (ไม่ได้แปลว่าอยู่คนเดียว), เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

“ฉันรู้เธอไม่แน่จริง You can't say I'mma nobody เธอนั่นแหละ nobody ฉันไม่รู้ใคร nobody, yeah”

(Discord, เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

“ปากของฉันมันอยากจะด่า ไอ่เขิด ไอ่เขิด ไอ่เขิดระบวย ขอให้รักไม่สดใส ขอให้รักเธอไม่ใหญ่ สิ่งที่ฉันแบกไว้ ฉันขอมอบสิ่งนั้นให้เธอไป แต่ถ้ารักเธอสดใส เอาความโกรธของฉันไป และฉันจะบอกไว้ ขอให้เหิดระบี่ให้กีระเบิดให้เขิดระบวยไปเลย”

(เหิดระบี่, เบบี้โจลี่สตาร์, 2568)

1.10 การเล่นคำซ้อน คือ การสร้างจังหวะและการเน้นอารมณ์ของถ้อยคำ ศิลปินใช้การเล่นคำซ้อนเพื่อสะท้อนความรู้สึก เช่น ความคิดถึง ความเหนื่อยล้า หรือความสับสนในใจ พบจำนวน 5 บทเพลง ได้แก่ เพลงพี่ดรีมหายไป (บ๊ายบายพี่ดรีม), เพลงพี่ดรีมไม่ยิ้ม, เพลงสตอเบอร์รี่มรกต, เพลงเหิดระบี่ และเพลงฝนตกเปาะแปะ ดังตัวอย่าง

"บ๊ายบาย บ๊ายบายพี่ดรีม บ๊ายบาย บ๊ายบายพี่ดรีม พี่ดรีมหายไปละ พี่ดรีมหายไปอีกละ โอ้ย หาไม่เจอ บ๊ายบาย บ๊ายบายพี่ดรีม บ๊ายบาย บ๊ายบายพี่ดรีม พี่ดรีมหายไปละ พี่ดรีมหายไปอีกละ โอ้ย หาไม่เจอ"

(เพลงพี่ดรีมหายไป (บ๊ายบายพี่ดรีม), เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

"มันจะเป็นไรถ้าเราจะร้องไห้ออกมา มันเหนื่อยแล้วหนากับความสับสนวุ่นวายของคน เพราะทุก ๆ วันที่ฉันเผชิญ มันอาจไม่เป็นไปตามต้องการ"

(พี่ดรีมไม่ยิ้ม, เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

"ที่พักใจอยู่ที่ไหน ฉันต้องเจอ ฉันต้องมนตร์เธอสะกด ที่แบบฝนตกแบบไม่เคยหยุดเลย ฝนตกมันแบบเปาะเปาะแปะ"

(ฝนตกเปาะแปะ, เบบี้โจลี่สตาร์, 2568)

ผลการศึกษาลักษณะการใช้ภาษาในวรรณกรรมเพลงของ "เบบี้โจลี่สตาร์" พบแบ่งออกเป็น 10 ลักษณะ เรียงลำดับความถี่พบมากที่สุดไปพบน้อยที่สุด ได้แก่ การเล่นคำซ้อน พบจำนวน 11 บทเพลง, การใช้คำภาษาต่างประเทศ พบจำนวน 9 บทเพลง, การใช้คำสแลง การเล่นคำหลาก และการเล่นคำซ้อน พบลักษณะละจำนวน 5 บทเพลง, การใช้คำด่าหรือเสียดสี พบจำนวน 3 บทเพลง, การใช้ภาษาล้อเลียน พบจำนวน 2 บทเพลง, การใช้ภาษาถิ่น การใช้คำราชาศัพท์ และการใช้คำผวน พบลักษณะละจำนวน 1 บทเพลง คิดตามสัดส่วน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ลักษณะการใช้ภาษาในวรรณกรรมเพลงของ "เบบี้โจลี่สตาร์"

ลักษณะการใช้ภาษา	จำนวน	ร้อยละ
การใช้ภาษาถิ่น	1	2.33
การใช้คำด่าหรือเสียดสี	3	6.97
การใช้ภาษาล้อเลียน	2	4.65
การใช้คำราชาศัพท์	1	2.33
การใช้คำภาษาต่างประเทศ	9	20.92
การใช้คำสแลง	5	11.63
การเล่นคำหลาก	5	11.63
การเล่นคำผวน	1	2.33
การเล่นคำซ้ำ	11	25.58
การเล่นคำซ้อน	5	11.63

2. เนื้อหาในวรรณกรรมเพลง พบว่า วรรณกรรมเพลงของศิลปิน “เบบี้โจลี่สตาร์” แสดงให้เห็นประสบการณ์และโลกทัศน์ของคนเจเนอเรชันซี ผ่านการนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ความรัก อัตลักษณ์และสังคมร่วมสมัย มีลักษณะสื่อสารอย่างตรงไปตรงมา ใช้ภาษาที่เข้าถึงง่ายแต่แฝงอารมณ์และความหมายหลายมิติ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 เนื้อหาเกี่ยวกับการมีความรัก คือ มุมมองความรักของคนเจเนอเรชันซีที่ตรงไปตรงมา และหลากหลายมิติ ทั้งความรักในชีวิตประจำวัน ความรักที่แฝงความเหงา หรือความรักที่เต็มไปด้วยความปรารถนาและความไม่สมบูรณ์แบบ อันนำเสนอความรู้สึกสอดคล้องกับประสบการณ์จริงของวัยรุ่นในสังคมร่วมสมัย พบจำนวน 4 บทเพลง ได้แก่ เพลงกินก๋วยเตี๋ยว (ไม่ได้แปลว่าอยู่คนเดียว), เพลงDiscord, เพลงเหิดระบี่ และเพลงฝนตกเปาะแปะ ดังตัวอย่าง

“ฉันแฟนของเธอไง อย่าเอาแต่ใจได้ไหม กินอะไรง่าย ๆ กินอะไรง่าย ๆ ก่อน กินก๋วยเตี๋ยวไง”

(กินก๋วยเตี๋ยว (ไม่ได้แปลว่าอยู่คนเดียว), เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

“ฉันชอบเสียงเธอ เสียงของเธอตอนกระวนกระวาย ยิ่งอยู่กันสองคนมันทำให้เราได้รู้จักกันใช่ไหม Do you feel love? Do you feel good? You're so cute เกินไป เธอชอบฉัน ฉันชอบเธอ”

(Discord, เบบี้โจลี่สตาร์, 2568)

“ตั้งแต่เธอคบกันลงสตอรี รูปลงแบบว่า โอะโอ๊ยดี โอ๊ย Why อิจฉาแบบ go bye Imma say goodbye”

(เหิดระบี่, เบบี้โจลี่สตาร์, 2568)

“ที่พักใจอยู่ที่ไหน ฉันต้องเจอ ฉันต้องมนตร์เธอสะกด ที่แบบฝนตกแบบไม่เคยหยุดเลย”

(ฝนตกเปาะแปะ, เบบี้โจลี่สตาร์, 2568)

2.2 เนื้อหาเกี่ยวกับการให้ข้อคิดและปรัชญา คือ การสะท้อนแนวคิดเชิงบวกและการยอมรับความเป็นจริงของชีวิต เนื้อหาในวรรณกรรมเพลงแสดงถึงการเข้าใจตนเอง การปลอบประโลม และการมองโลกอย่างมีสติ โดยใช้ถ้อยคำเรียบง่าย แต่สามารถถ่ายทอดแง่คิดที่ลึกซึ้ง พบจำนวน 1 บทเพลง ได้แก่ เพลงพี่ดรีมไม่ยิ้ม ดังตัวอย่าง

“พี่ดรีมก็มีน้ำตาเหมือนกับทุกคน พี่ดรีมก็เคยร้องไห้เหมือนกับทุกคน บางครั้งที่พี่ดรีมไม่ยิ้ม ไม่ได้แปลว่าจะยิ้มอีกไม่ได้ ในพรุ่งนี้พี่ดรีมอาจยิ้มเหมือนดังเคย”

(พี่ดรีมไม่ยิ้ม, เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

2.3 เนื้อหาเกี่ยวกับการให้ความหวังและกำลังใจ คือ การสื่อสารทางอารมณ์ที่ช่วยปลอบประโลมและสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้ฟัง ซึ่งสะท้อนการมองโลกในแง่ดี การยอมรับความเปราะบางของตนเอง และการก้าวผ่านช่วงเวลาแห่งความเศร้าด้วยทัศนคติเชิงบวก พบจำนวน 1 บทเพลง ได้แก่ เพลงพี่ดรีมไม่ยิ้ม ดังตัวอย่าง

“มันไม่เป็นไร ดรีมไม่ยิ้มไม่เห็นเป็นอะไร มันไม่เป็นไรถ้าดรีมจะร้องออกมาจากหัวใจ พี่ดรีมไม่ยิ้มไม่ว่าแต่วันหน้าพี่ดรีมเริ่มใหม่ หนูยังรอพี่ดรีมกลับมาสดใสเหมือนดังเคย”

(พี่ดรีมไม่ยิ้ม, เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

2.4 เนื้อหาเกี่ยวกับการใช้ชีวิตตามวิถีของวัยรุ่น คือ การนำเสนอวิถีของคนเจเนอเรชันซีที่มีความสดใส ความเป็นอิสระ และความหลากหลาย นำเสนอภาพวิถีชีวิตประจำวัน การใช้สื่อออนไลน์ การแสดงออกทางอารมณ์และการค้นหาตัวตน พบจำนวน 9 บทเพลง ได้แก่ เพลงพี่ดรีมบังตา, เพลงพี่ดรีมหายไป (บ๊ายบายพี่ดรีม), เพลงกิน

ก๋วยเตี๋ยว (ไม่ได้แปลว่าอยู่คนเดียว), เพลงมูแกลล์, เพลงสตอเบอรี่มรกต, เพลงสตอเบอรี่มรกตกับเอลี่ เพลงตริ้ว, เพลงDiscord และเพลงเหิดระบี่ ดังตัวอย่าง

“ค่ำเย็นวันนี้ ทำไมทีวีมืดจัง พี่ดรีมอย่ามานั่งบัง แบ่งน้องมั่งน้องอยากดูตูน พี่ดรีมจ๋า กลับมาน้องอยากดูตูน อย่ามานั่งดูทีวีตูน น้องอยากดูการ์ตูนจังโว้ย”

(พี่ดรีมบังตา, เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

“พี่ดรีมไปกันกันค้าบ พี่ดรีมไปเล่นว่าวค้าบ พี่ดรีมไปกินมั้งค้าบ พี่ดรีมไปกินข้าวเกรียบ พี่ดรีมไปกินซูชิ พี่ดรีมไปกินโรงเกลือ พี่ดรีมไปกินตลาดนัด”

(พี่ดรีมหายไป (บ๊ายบายพี่ดรีม), เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

“เข้าเล่นแต่เกม that what I like I know you like that ฉันอยากจะรู้ว่าเธอทำอะไร ฉันรู้เธอไม่แน่จริง You can't say I'mma nobody เธอนั่นแหละ nobody ฉันไม่รู้ใคร nobody, yeah”

(Discord, เบบี้โจลี่สตาร์, 2568)

2.5 เนื้อหาเกี่ยวกับการแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่รำพึงรำพันกับตัวเอง คือ สภาวะภายในจิตใจของผู้พูดที่เปี่ยมด้วยความรู้สึกส่วนตัว วรรณกรรมเพลงถ่ายทอดความคิดถึง ความเหงา หรือการพูดปลอบใจตนเองอย่างจริงใจ ทำให้กลุ่มผู้ฟังสัมผัสได้ถึงความเปราะบางและความเป็นมนุษย์ในมิติที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น พบจำนวน 2 บทเพลง ได้แก่ เพลงพี่ดรีมหายไป (บ๊ายบายพี่ดรีม) และฝนตกเปาะแปะ ดังตัวอย่าง

“พี่ดรีมไปไหนไม่บอกกล่าว พี่ดรีมเดินไปไหนนะเธอ พี่ดรีมชอบไปไม่บอก ไปเที่ยวที่ไหนก็ไม่บอกใครทั้งนั้นเลย พี่ดรีมไปป่าหรือเปล่า พี่ดรีมไปใต้หรือเปล่า พี่ดรีมจะไปวัดหรือเปล่า โอ้ยพี่ดรีมอยู่ที่ไหน โอ๊ะ โอ”

(พี่ดรีมหายไป (บ๊ายบายพี่ดรีม), เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

“แค่นอนกอด ฝนข้างนอกไม่ได้นอน ฝนตกแรง นอนคนเดียวฉันก็กลัว ฉันอยากให้เธอมาอยู่ด้วยกัน อยู่ด้วยกันที่ไหน ฝนตกแปะแปะแปะ”

(ฝนตกเปาะแปะ, เบบี้โจลี่สตาร์, 2568)

2.6 เนื้อหาเกี่ยวกับการกล่าวถึงเรื่องเพศ คือ การกล่าวถึงเรื่องเพศที่สะท้อนมุมมองเปิดกว้างและความหลากหลายทางอัตลักษณ์ของคนเจเนอเรชันซี ซึ่งนำเสนอเรื่องเพศอย่างตรงไปตรงมาแต่ไม่หยาบโลน มุ่งแสดงการยอมรับในตัวตนและความต้องการของแต่ละบุคคลอย่างเสรีและเท่าเทียม พบจำนวน 5 บทเพลง ได้แก่ เพลงสตอเบอรี่มรกตกับเอลี่, เพลงตริ้ว, เพลงDiscord, เพลงเหิดระบี่ และเพลงฝนตกเปาะแปะ ดังตัวอย่าง

“เกย์คือเกย์ เกย์ เกย์ก็เกย์ หนูไม่ได้เป็นเกย์ หนูจะบ้าไปกับเอลี่ โอเคป้ะ Okay, James Let's ride”

(สตอเบอรี่มรกตกับเอลี่, เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

“บางคนก็ใช้โรสทอย ส่วนฉันไม่จำเป็น บางคนต้องการผู้ชาย ส่วนฉันพักไว้เย็น แต่ฉันต้องการติดเธอกับเธอกับเธอ เพื่อนเรา เพื่อน พวกเราไปตริ้วกัน let's go”

(ตริ้ว, เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

“มาอยู่ใน Dis' กับฉันได้ไหม Talk to me, Discord คุยฟรี I know you wanna talk Sexy dirty talk”

(Discord, เบบี้โจลี่สตาร์, 2568)

2.7 เนื้อหาเกี่ยวกับการกล่าวถึงบุคคลที่มีชื่อเสียง คือ การนำชื่อบุคคลจริงที่อยู่ในกระแสสังคมมาสอดแทรกในบริบทของบทเพลง เพื่อสะท้อนอิทธิพลของวัฒนธรรมในยุคดิจิทัล ทำให้ผลงานมีความร่วมสมัยและ

เป็นที่สนใจของกลุ่มผู้ฟัง พบจำนวน 4 เพลง ได้แก่ เพลงพี่ดรีมบังตา, เพลงพี่ดรีมหายไป (บ๊ายบายพี่ดรีม), เพลงพี่ดรีมไม่ยิ้ม และเพลงสตอเบอรี่มรกตกับเอลี่ ดังตัวอย่าง

"ทำไมน้องสาว ถึงเอาแต่ใจเหลือเกิน พี่ดรีม[3]นั้นก็แค่เดิน แบ่งหน้าจอแป๊บเดียวเองน้า อย่างอแง ฟ้องแม่ดูน่ารำคาญ ดูตูนทั้งวี่ทั้งวัน แบ่งพี่บ่าวพี่อยากดูมวย"

(พี่ดรีมบังตา, เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

"พี่ดรีมไปไหนไม่บอกกล่าว พี่ดรีมเดินไปไหนนะเธอ พี่ดรีมชอบไปไม่บอก ไปเที่ยวที่ไหนก็ไม่บอกใครทั้งนั้นเลย พี่ดรีมไปป่าหรือเปล่า พี่ดรีมไปใต้หรือเปล่า พี่ดรีมจะไปวัดหรือเปล่า โอ้ยพี่ดรีมอยู่ที่ไหน"

(พี่ดรีมหายไป (บ๊ายบายพี่ดรีม), เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

"เป็นแค่เจม[4] you know that เป็นเอลี่[5] you know that ว่าไรหรือพี่ตูน ทำไมร้องไม่ทัน เป็นอะไรหยุดแต่โพสต์ หยุดแล้วโพสต์แล้วก็หยุด"

(สตอเบอรี่มรกตกับเอลี่, เบบี้โจลี่สตาร์, 2567)

ผลการศึกษาเนื้อหาในวรรณกรรมเพลงของ "เบบี้โจลี่สตาร์" พบแบ่งออกเป็น 7 ประเด็น เรียงลำดับความถี่พบมากที่สุดไปพบน้อยที่สุด ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับการใช้ชีวิตตามวิถีของวัยรุ่น พบจำนวน 9 บทเพลง, เนื้อหาเกี่ยวกับการกล่าวถึงเรื่องเพศ พบจำนวน 5 บทเพลง, เนื้อหาเกี่ยวกับการมีความรักและเนื้อหาเกี่ยวกับการกล่าวถึงบุคคลที่มีชื่อเสียง พบประเด็นละจำนวน 4 บทเพลง, เนื้อหาเกี่ยวกับการแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่รำพึงรำพันกับตัวเอง พบจำนวน 2 บทเพลง, เนื้อหาเกี่ยวกับการให้ข้อคิดและปรัชญา และเนื้อหาเกี่ยวกับการให้ความหวังและกำลังใจ พบประเด็นละจำนวน 1 บทเพลง คิดตามสัดส่วน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 เนื้อหาในวรรณกรรมเพลงของ "เบบี้โจลี่สตาร์"

เนื้อหา	จำนวน	ร้อยละ
เนื้อหาเกี่ยวกับการมีความรัก	4	15.38
เนื้อหาเกี่ยวกับการให้ข้อคิดและปรัชญา	1	3.85
เนื้อหาเกี่ยวกับการให้ความหวังและกำลังใจ	1	3.85
เนื้อหาเกี่ยวกับการใช้ชีวิตตามวิถีของวัยรุ่น	9	34.62
เนื้อหาเกี่ยวกับการแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่รำพึงรำพันกับตัวเอง	2	7.69
เนื้อหาเกี่ยวกับการกล่าวถึงเรื่องเพศ	5	19.23
เนื้อหาเกี่ยวกับการกล่าวถึงบุคคลที่มีชื่อเสียง	4	15.38

3 พี่ดรีม คือ บุคคลที่มีชื่อเสียงบนโลกออนไลน์ หรืออินฟลูเอนเซอร์ (Influencer) ซึ่งใช้นามแฝงว่า "ดรีมบาร์โค้ด"

4 เจม คือ ชื่อเล่นของศิลปิน "เบบี้โจลี่สตาร์" หรือชื่อจริงคือ "ฤกษ์รัตน์ รุ่งแจ้ง"

5 เอลี่, พี่ตูน คือ บุคคลที่มีชื่อเสียงบนโลกออนไลน์ หรืออินฟลูเอนเซอร์ (Influencer) ซึ่งใช้นามแฝงว่า "ตูน หิ้วหวี" หรือ"Alie Blackcobra"

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาวรรณกรรมเพลงของศิลปิน “เบบี้โจลี่สตาร์” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ลักษณะการใช้ภาษาและเนื้อหาในวรรณกรรมเพลงที่สะท้อนแนวคิดและโลกทัศน์ของคนเจเนอเรชันซี ผลการศึกษาพบว่า ศิลปินมีเอกลักษณ์การใช้ภาษาและการสื่อสารที่โดดเด่น สามารถถ่ายทอดอารมณ์ ความคิด และอัตลักษณ์ของคนรุ่นใหม่ได้อย่างมีพลัง ผ่านรูปแบบทางภาษาและเนื้อหาที่สะท้อนบริบทของสังคมยุคดิจิทัล

ประเด็นด้านลักษณะการใช้ภาษา พบว่าศิลปินใช้ภาษาในลักษณะผสมผสานภาษาพูด คำภาษาต่างประเทศ คำสแลง และถ้อยคำเชิงเสียดสีเข้าด้วยกันอย่างเป็นธรรมชาติ การเลือกใช้ภาษาลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของคน เจเนอเรชันซีที่มองภาษาเป็นพื้นที่แห่งการสร้างอัตลักษณ์มากกว่าการยึดติดกับรูปแบบที่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ศิลปินยังใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ เช่น การเล่นคำ การเล่นเสียง เพื่อสร้างความแปลกใหม่และจังหวะเฉพาะตัวของเพลง ส่งผลให้ภาษาในบทเพลงมีความสดใหม่มีชีวิตชีวา แสดงถึงความคิดสร้างสรรค์และเสรีภาพในการสื่อสาร ตลอดจนเป็นภาพสะท้อนของการเปลี่ยนผ่านสู่ “ภาษาในวัฒนธรรมร่วมสมัย” ที่ตอบสนองความรู้สึกและอัตลักษณ์ของวัยรุ่นยุคปัจจุบัน

ประเด็นด้านเนื้อหาในวรรณกรรมเพลง พบว่า ศิลปิน “เบบี้โจลี่สตาร์” ถ่ายทอดเนื้อหาที่ครอบคลุมประเด็นสำคัญอันสะท้อนวิถีชีวิตและโลกทัศน์ของคนรุ่นใหม่อย่างหลากหลาย ทั้งเรื่องความรัก ความสัมพันธ์ การค้นหาตัวตน การยอมรับตนเอง และความหลากหลายทางเพศ เนื้อหาเหล่านี้สะท้อนความเป็นจริงของสังคมยุคดิจิทัลที่ผู้คนสื่อสาร แสดงออก และถ่ายทอดอารมณ์ผ่านโลกออนไลน์ โดยใช้วรรณกรรมเพลงเป็นเครื่องมือในการระบายความรู้สึกและสร้างการเชื่อมโยงอารมณ์ร่วมกัน วรรณกรรมเพลงบางส่วนมุ่งให้ข้อคิดเชิงบวกและแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิต ขณะที่อีกมุมหนึ่งถ่ายทอดความเปราะบาง ความเหงา และความซื่อสัตย์ต่ออารมณ์ภายในอย่างจริงใจ แสดงให้เห็นถึงบทบาทของวรรณกรรมเพลงในฐานะสื่อสะท้อนสภาวะจิตใจของคนรุ่นใหม่ ที่ให้คุณค่ากับความรู้สึก ความเป็นตัวของตัวเอง และการยอมรับความไม่สมบูรณ์แบบในชีวิตอย่างงดงาม

นอกจากนี้ ผู้ศึกษาตั้งข้อสังเกตว่า การกล่าวถึงบุคคลที่มีชื่อเสียงเป็นหนึ่งในประเด็นด้านเนื้อหาที่โดดเด่นและแตกต่างจากเนื้อหาของวรรณกรรมเพลงแบบขนบเดิม ซึ่งมีการอ้างถึงหรือกล่าวชื่อบุคคลที่เป็นที่รู้จักในสังคมร่วมสมัยโดยตรง เช่น อินฟลูเอนเซอร์หรือบุคคลในแวดวงบันเทิง อันแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ในวรรณกรรมเพลงของศิลปินเจเนอเรชันซีอย่างสร้างสรรค์ อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงระหว่างโลกศิลปะกับวัฒนธรรมร่วมสมัย ส่งผลให้เพลงไม่เพียงเป็นสื่อบันเทิง แต่ยังเป็นวรรณกรรมที่บันทึกวิถีชีวิต ค่านิยม และอัตลักษณ์ของคนเจเนอเรชันซีได้อย่างชัดเจน

วรรณกรรมเพลงของศิลปิน “เบบี้โจลี่สตาร์” สามารถทำหน้าที่เป็นเครื่องมือถ่ายทอดผลงานของศิลปินและแสดงให้เห็นวัฒนธรรม ภาษา และอัตลักษณ์ของคนรุ่นใหม่ในยุคดิจิทัล ทั้งนี้ วรรณกรรมเพลงของศิลปินไม่ได้เป็นสื่อความหมายทางอารมณ์เท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่ระหว่างภาษาและสังคมมาบรรจบกัน ผ่านการใช้ถ้อยคำที่หลากหลายและเนื้อหาที่สื่อถึงตัวตน การเปลี่ยนแปลง และความรู้สึกของคนรุ่นเจเนอเรชันซีอย่างลึกซึ้ง ผลการศึกษานี้ช่วยแสดงให้เห็นว่า “เพลง” ในฐานะวรรณกรรมร่วมสมัย ไม่ได้เป็นเพียงสื่อบันเทิง หากแต่เป็นพลังทางวัฒนธรรมที่หล่อหลอมความคิดและสะท้อนภาพความเป็นจริงของสังคมไทยในช่วงเวลาหนึ่งได้อย่างมีนัยสำคัญ

อภิปรายผลการศึกษา

ผลการศึกษาวรรณกรรมเพลงของศิลปิน “เบบี้โจลี่สตาร์” แสดงให้เห็นว่า วรรณกรรมเพลงร่วมสมัยไม่ได้เป็นเพียงสื่อบันเทิง แต่เป็นพื้นที่ทางภาษาและวัฒนธรรมที่คนเจเนอเรชันซีใช้สร้างอัตลักษณ์ ถ่ายทอดอารมณ์ และสื่อสารประสบการณ์ชีวิตของตนเองอย่างเด่นชัด ซึ่งผลการศึกษาพบลักษณะการใช้ภาษา 10 ลักษณะ และประเด็นด้านเนื้อหา 7 ประเด็น สามารถอภิปรายผลเพื่อสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษา เพลง และบริบทสังคมดิจิทัลของคนรุ่นใหม่ ดังนี้

ประเด็นแรกด้านลักษณะการใช้ภาษา พบว่า การเล่นคำซ้ำ การใช้คำภาษาต่างประเทศ คำสแลง การเล่นคำหลาก และการเล่นคำซ้อน เป็นกลวิธีที่ปรากฏเด่นในวรรณกรรมเพลงของศิลปิน ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าภาษาในบทเพลงไม่ได้ยึดติดกับแบบแผนทางไวยากรณ์เพียงอย่างเดียว แต่ทำหน้าที่สร้างจังหวะ อารมณ์ขัน ความร่วมสมัย และความเป็นกันเองกับผู้ฟัง สอดคล้องกับรัชฎาภร ชูจันทร์ทอง (2564) ที่ศึกษาการใช้ภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นจากวรรณกรรมเพลงบอก อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช (พ.ศ. 2548-2562) พบว่า การใช้ถ้อยคำ สำนวน ภาษาถิ่น และกลวิธีทางภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน อย่างไรก็ตาม วรรณกรรมเพลงของเบบี้โจลี่สตาร์มีลักษณะต่างออกไปตรงที่อัตลักษณ์ดังกล่าวไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะชุมชนท้องถิ่น แต่ขยายไปสู่ “ชุมชนดิจิทัล” ที่ใช้ภาษาแบบผสมผสานระหว่างไทย อังกฤษ คำสแลง และภาษาล้อเลียน เพื่อสร้างตัวตนของศิลปินในโลกออนไลน์

ประเด็นที่สองด้านเนื้อหา พบว่าเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้ชีวิตตามวิถีของวัยรุ่นและการกล่าวถึงเรื่องเพศเป็นประเด็นที่ปรากฏเด่นชัด สะท้อนให้เห็นว่าโลกทัศน์ของคนเจเนอเรชันซีให้ความสำคัญกับเสรีภาพในการแสดงออกความหลากหลายทางอัตลักษณ์ และการยอมรับความรู้สึกส่วนตน ผลดังกล่าวสอดคล้องกับปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2553) และ Kim Parker and Ruth Igielnik (2020) ที่มองว่าวัยรุ่นเป็นรูปแบบทางวัฒนธรรมซึ่งสัมพันธ์กับภาวะการค้นหาตัวตน ความแปลกแยก และการต่อรองกับบรรทัดฐานของสังคม อีกทั้งยังสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนเจเนอเรชันซีเป็นกลุ่มที่เติบโตมากับสมาร์ตโฟนและมีประสบการณ์ชีวิตเชื่อมโยงกับโลกดิจิทัลอย่างใกล้ชิด

ทั้งนี้ การกล่าวถึงบุคคลมีชื่อเสียงและวัฒนธรรมอินฟลูเอนเซอร์ในบทเพลง เป็นลักษณะสำคัญที่ทำให้วรรณกรรมเพลงของเบบี้โจลี่สตาร์แตกต่างจากวรรณกรรมเพลงในขนบเดิม รวมถึงผลงานของศิลปินเจเนอเรชันซีไทยในสมัยเดียวกัน เพราะตัวบทไม่ได้กล่าวถึงเฉพาะอารมณ์ ความรัก หรือประสบการณ์ทั่วไปเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงกับกระแสสังคมออนไลน์ บุคคลจริง และวัฒนธรรมมีม (Meme culture) อันเป็นลักษณะเด่นของการสื่อสารในยุคดิจิทัล ซึ่งสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (2565) กล่าวว่า เจเนอเรชันซีเป็นกลุ่มที่ใช้อินเทอร์เน็ตเฉลี่ยสูงถึง 8 ชั่วโมง 24 นาทีต่อวัน และการสร้างคอนเทนต์ โดยเฉพาะวิดีโอหรือคลิป เป็นกิจกรรมที่ได้รับความนิยมสูงในสังคมออนไลน์ ข้อมูลนี้ช่วยสนับสนุนว่าเพลงของศิลปินเกิดขึ้นภายใต้บริบทที่ผู้ฟังไม่ได้เป็นเพียงผู้รับสาร แต่ยังเป็นผู้มีส่วนร่วมในการผลิต เผยแพร่ และตีความความหมายของตัวบทวรรณกรรมเพลงเช่นกัน

ข้อเสนอแนะการศึกษา

จากการศึกษาวรรณกรรมเพลงของศิลปิน “เบบี้โจลี่สตาร์” เพื่อวิเคราะห์ลักษณะการใช้ภาษาและเนื้อหาในบทเพลงจำนวน 11 บทเพลง พบว่าบทเพลงดังกล่าวสามารถสะท้อนภาษา อัตลักษณ์ และโลกทัศน์ของคนเจเนอเรชันซีในสังคมดิจิทัล ซึ่งผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะการศึกษา ดังนี้

1. ควรมีการศึกษาวรรณกรรมเพลงของศิลปินเจเนอเรชันซีรายอื่นเพิ่มเติม เพื่อเปรียบเทียบลักษณะการใช้ภาษา เนื้อหา และกลวิธีการสื่อสารของศิลปินร่วมสมัย อันจะช่วยให้เห็นภาพรวมของวรรณกรรมเพลงในยุคดิจิทัลมากขึ้น

2. ควรนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาภาษาและวัฒนธรรมร่วมสมัย โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับคำสแลง อัตลักษณ์ทางเพศ และการกล่าวถึงบุคคลมีชื่อเสียง ซึ่งเป็นลักษณะเด่นที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงของภาษาและวรรณกรรมเพลงไทยในปัจจุบัน

กิตติกรรมประกาศ

บทความฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.ปรียารัตน์ เชาวลิตประพันธ์ ผู้สอนรายวิชาสัมมนาปรากฏการณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมในสังคม ที่จุดประกายความคิดและเป็นแรงบันดาลใจสำคัญในการสร้างสรรค์บทความขึ้นมา และขอขอบพระคุณคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ เป็นอย่างยิ่ง ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์สนับสนุนทุนเพื่อการนำเสนอบทความวิชาการครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

กัษมาภรณ์ บุญศรี. (2562). *วรรณกรรมเพลงของวงสาวสาวสาว: รูปแบบการประพันธ์ การใช้ภาษา เนื้อหา และความสัมพันธ์กับสังคม* [วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เบบี้โจลี่สตาร์. (2567, 8 กันยายน). *ตริ้ว* [วีดิทัศน์]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=zmtVvLXPn0s&lis t=PL8ouZweOkQlbLh7ayWe h53j9RlkBYub8b&index=4

เบบี้โจลี่สตาร์. (2567, 10 มกราคม). *พี่ดรีมบังตา* [วีดิทัศน์]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=1s90ZSKnzT 4&list=PL8ouZweOkQlbLh7a yWeh53j9RlkBYub8b&index=10

เบบี้โจลี่สตาร์. (2567, 26 มกราคม). *พี่ดรีมไม่ยิ้ม* [วีดิทัศน์]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=GHQE0zhB1i w&list=PL8ouZweOkQlbLh7 ayWeh53j9RlkBYub8b&index=8

เบบี้โจลี่สตาร์. (2567, 15 มกราคม). *พี่ดรีมหายไป (ป้ายบายพี่ดรีม)* [วีดิทัศน์]. YouTube. https://www.youtube.com/watch ?v=0Os63TsSpeQ&list=PL8ouZweOkQlbLh7ayWeh53j9RlkBYub8b&index=9

เบบี้โจลี่สตาร์. (2567, 3 กุมภาพันธ์). *เพลงกินก๋วยเตี๋ยว Full และอีสเตอร์เอ้กเพลงต่อไป* [วีดิทัศน์]. TikTok. https://vt.tiktok. com/ZSUt2UNDo/

เบบี้โจลี่สตาร์. (2567, 15 มกราคม). *เพลงพี่ดรีมหายไป* [วีดิทัศน์]. TikTok. https://vt.tiktok.com/ZSU t2jHJU/

เบบี้โจลี่สตาร์. (2567, 9 ธันวาคม). *มูแกลล์* [วีดิทัศน์]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=MVqad8eX_xs& list=PL8ouZweOkQlbLh7ayWe h53j9RlkBYub8b&index=3

เบบี้โจลี่สตาร์. (2567, 27 สิงหาคม). *สตอเบอรี่มรกตกับเอลี่* [วีดิทัศน์]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=-mwtfwGnYRs&list=PL8ouZweOkQlbLh7ayWeh53j9RlkBYub8b&index=5

เบบี้โจลี่สตาร์. (2567, 3 สิงหาคม). *สตอร์เบอรี่มรกต* [วีดิทัศน์]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=y3UcSQE Ah90&list=PL8ouZweOkQlbLh7ayWeh53j9RlkBYub8b&index=6

เบบี้โจลี่สตาร์. (2568, 16 มีนาคม). *Discord* [วีดิทัศน์]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=5RFlV3tnLD0& list=PL8ouZweOkQlbLh7ayWeh53j9RlkBYub8b&index=2

เบบี้โจลี่สตาร์. (2568, 1 สิงหาคม). *ฝนตกเปาะแปะ* [วีดิทัศน์]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=GpW64AB LoM8&list=PL8ouZweOkQlbLh7ayWeh53j9RlkBYub8b&index=1

เบบี้โจลี่สตาร์. (2568, 24 เมษายน). *เหิดระบี่ | Official Short Film ละครเลโก้* [วีดิทัศน์]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=GpW64ABLoM8&list=PL8ouZweOkQlbLh7ayWeh53j9RlkBYub8b&index=1

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2553). วัฒนธรรมวัยรุ่น. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*. *22*(1), 25-52.

พัชญ์สิตา ไพบูลย์ศิริ. (2567, 19 กันยายน). *ชีวิตรส ‘สตอร์เบอรี่มรกต’ ของ ‘เบบี้โจลี่สตาร์’ อินฟลูฯ Gen Z สุดก๋ากั่น ที่ไม่ได้มีแค่มุมขำ ๆ แต่มีทั้งมุมจริงจัง แข็งแกร่ง และอ่อนไหว*. Mirrorthailand. https://mirrorthailand.com /conversation/conversation/101800

รัชฎาภร ชูจันทร์ทอง. (2564). *การใช้ภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นจากวรรณกรรมเพลงบอก อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช (พ.ศ. 2548-2562)* [วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยทักษิณ.

รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2560). *อ่านวรรณกรรม Gen Z*. แสงดาว.

เสาวภาคย์ ดิสวัสดิ์. (2562). *การใช้ภาษาและเนื้อหาในเพลงประชาสัมพันธ์จังหวัด* [การค้นคว้าอิสระปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2565, 30 สิงหาคม). *การสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย Thailand Internet User Behavior*. สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. https://www.etda.or.th/th/บรการของเรา/สถตและขอมล/สถตและขอมล/Thailand-Internet-User-Behavior/การสำรวจพฤตกรรมผใชอนเทอรเนตในประเทศไทย-Thailand-Internet-User-Behavior.aspx

Kim Parker and Ruth Igielnik. (2020, 14 May). *On the Cusp of Adulthood and Facing an Uncertain Future: What We Know About Gen Z So Far*. Pewresearch. https://www.pewresearch.org/social-trends/2020 /05/14/on-the-cusp-of-adulthood-and-facing-an-uncertain-future-what-we-know-about-gen-z-so-far/

ลักษณะและหน้าที่ของคำยืมภาษาอังกฤษในภาษาไทยบนสื่อสังคมออนไลน์

The Characteristics and Functions of English Loanwords in Thai on Social Media.

ขนิษฐา ใจมโน
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
*corresponding author e-mail: kanita.chaimano@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะและหน้าที่ของการใช้คำยืมภาษาอังกฤษในสื่อสังคมออนไลน์ของคนไทย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแพลตฟอร์ม X (Twitter), TikTok และ Facebook จำนวน 300 ข้อความ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แนวคิดทางภาษาศาสตร์สังคมและวัจนปฏิบัติ

ผลการวิจัยพบว่า คำยืมภาษาอังกฤษที่ปรากฏสามารถจำแนกได้ 3 ประเภท ได้แก่ การทับศัพท์ การปนภาษา และการใช้คำภาษาอังกฤษโดยตรง โดยประเภทที่พบมากที่สุดคือการทับศัพท์ รองลงมาคือการปนภาษา และการใช้คำภาษาอังกฤษโดยตรงตามลำดับ ในด้านหน้าที่ของการใช้คำยืม พบว่ามีบทบาทสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ การสร้างความทันสมัย การสร้างอัตลักษณ์ การแสดงอารมณ์ และการเพิ่มความกระชับในการสื่อสาร

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่าการเลือกใช้รูปแบบคำยืมมีความสัมพันธ์กับบริบทของการสื่อสาร โดยการทับศัพท์และการผสมภาษามักพบในบริบทไม่เป็นทางการ ขณะที่คำภาษาอังกฤษโดยตรงมักใช้ในบริบทเชิงวิชาชีพ ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของภาษาไทยในยุคดิจิทัล และบทบาทของภาษาในฐานะเครื่องมือในการสื่อสารและสร้างอัตลักษณ์ทางสังคม

คำสำคัญ : คำยืมภาษาอังกฤษ การปนภาษา สื่อสังคมออนไลน์ ภาษาศาสตร์สังคม ภาษาไทยร่วมสมัย

Abstract

This research aims to investigate the characteristics and functions of English loanwords used in Thai social media. The data were collected from X (Twitter), TikTok, and Facebook consisting of 300 posts, and analyzed using sociolinguistic and pragmatic frameworks.

The findings reveal that English loanwords can be classified into three categories: loanword adaptation, code-mixing, and direct English insertion. Among these, loanword adaptation is the most frequently used, followed by code-mixing and direct insertion, respectively. In terms of functions, English loanwords serve four main purposes: expressing modernity, constructing identity, conveying emotions, and enhancing communicative efficiency.

Moreover, the study shows that the choice of loanword forms is closely related to communication contexts. Loanword adaptation and code-mixing are commonly found in informal contexts, while direct English insertion is more prevalent in professional and technical contexts. The results highlight the dynamic nature of the Thai language in the digital era and the role of language as a tool for communication and social identity construction.

keywords : English loanwords code-mixing social media sociolinguistics contemporary Thai language

บทนำ

ในยุคดิจิทัลที่สื่อสังคมออนไลน์มีบทบาทสำคัญต่อการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ภาษาไทยได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านรูปแบบการใช้ภาษาและการเลือกใช้คำศัพท์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรากฏของคำยืมภาษาอังกฤษที่เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดในแพลตฟอร์มต่าง ๆ เช่น X (Twitter), TikTok และ Facebook ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนอิทธิพลของภาษาอังกฤษในฐานะภาษาสากล และการติดต่อทางวัฒนธรรมในบริบทโลกาภิวัตน์ (David Crystal, 2003)

ในเชิงภาษาศาสตร์ การยืมคำถือเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาภาษา โดยช่วยขยายคลังคำศัพท์และรองรับแนวคิดใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2548) ขณะเดียวกัน การใช้ภาษาไทยปนภาษาอังกฤษในบริบทการสื่อสารร่วมสมัยยังเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางสังคมและอัตลักษณ์ของผู้ใช้ภาษา (กิ่งกาญจน์ เทพกาญจนา, 2556)

งานวิจัยเกี่ยวกับการปนภาษาและคำยืมในบริบทไทยพบว่า การใช้ภาษาไทยปนภาษาอังกฤษปรากฏอย่างแพร่หลายในสื่อดิจิทัล และมีบทบาทมากกว่าการสื่อความหมายเชิงเนื้อหา กล่าวคือยังใช้เพื่อแสดงอัตลักษณ์ สร้างความเป็นกลุ่ม และสื่ออารมณ์หรือทัศนคติของผู้ใช้ภาษา (Yiamkhamnuan, 2011; Kongkerd, 2015) นอกจากนี้ การศึกษาล่าสุดยังชี้ให้เห็นว่าการปนภาษาในสื่อใหม่ เช่น สติกเกอร์ ข้อความแชต หรือโพสต์สั้นบนแพลตฟอร์มออนไลน์ สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของภาษาอย่างยืดหยุ่นทั้งด้าน “รูปแบบคำ” และ “ความหมาย” โดยผู้ใช้มักผสมคำจากหลายภาษาเพื่อให้สื่ออารมณ์ กระชับ และเข้ากับบริบทการสื่อสารดิจิทัลมากขึ้น (Srithep & Teeranon, 2025)

ในด้านรูปแบบคำ มีการดัดแปลงคำต่างภาษาให้สอดคล้องกับการออกเสียงและการเขียนในภาษาไทย เช่น การเขียนคำทับศัพท์ การย่อคำ หรือการผสมภาษาไทยกับภาษาอังกฤษในประโยคเดียว เช่น “โอเคนะ”, “ฟีลดี”, “งานด่วนมาก literally” ซึ่งช่วยให้ข้อความดูเป็นกันเองและสื่ออารมณ์ได้รวดเร็ว นอกจากนี้ สติกเกอร์หรือมีมยังมักใช้คำผิดรูปโดยตั้งใจเพื่อเพิ่มความตลกหรือสร้างอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม

ในด้านความหมาย คำที่ถูกนำมาใช้ในสื่อออนไลน์มักมีการขยายหรือเปลี่ยนความหมายจากเดิม เช่น คำว่า “ฟิน” ที่เดิมเกี่ยวกับความสุขหรือความพึงพอใจ กลายเป็นคำใช้ทั่วไปเพื่อแสดงความรู้สึกประทับใจอย่างมาก หรือคำว่า “แกง” ที่เปลี่ยนจากชื่ออาหารมาเป็นความหมายเชิงแกล้งหรือหักมุม การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เกิดขึ้นรวดเร็วตามวัฒนธรรมออนไลน์และการใช้งานของผู้คนในแต่ละกลุ่ม

ดังนั้น การปนภาษาในสื่อใหม่จึงไม่ใช่เพียงการยืมคำจากภาษาอื่น แต่เป็นกระบวนการสร้างความหมายและรูปแบบการสื่อสารใหม่ที่สะท้อนวิถีชีวิต วัฒนธรรมดิจิทัล และอัตลักษณ์ของผู้ใช้ภาษาในยุคปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการศึกษาการใช้ภาษาไทยปนภาษาอังกฤษในหลายบริบท แต่งานวิจัยที่มุ่งเน้นการวิเคราะห์ “คำยืมภาษาอังกฤษ” ในสื่อสังคมออนไลน์ของคนไทยโดยเฉพาะ โดยเน้นทั้งลักษณะทางภาษาและหน้าที่เชิงการสื่อสารอย่างเป็นระบบ ยังมีจำนวนจำกัด โดยเฉพาะในบริบทการใช้งานจริงของผู้ใช้ภาษาในแพลตฟอร์มร่วมสมัย

ดังนั้น การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) จำแนกลักษณะของคำยืมภาษาอังกฤษที่ปรากฏในสื่อสังคมออนไลน์ของคนไทย และ (2) วิเคราะห์หน้าที่ของการใช้คำยืมดังกล่าวในบริบทการสื่อสารจริง โดยอาศัยกรอบแนวคิดทางภาษาศาสตร์สังคมและวัจนปฏิบัติ ทั้งนี้ ผลการศึกษาจะช่วยเพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะการใช้คำยืมภาษาอังกฤษในสื่อสังคมออนไลน์ และเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการศึกษาทางภาษาศาสตร์ ตลอดจนการประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยในบริบทสังคมดิจิทัล

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับการวิเคราะห์เชิงปริมาณเบื้องต้น (qualitative with quantitative support) โดยมุ่งศึกษาลักษณะและหน้าที่ของการใช้คำยืมภาษาอังกฤษในสื่อสังคมออนไลน์ของคนไทย

1. แหล่งข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยเก็บรวบรวมจากสื่อสังคมออนไลน์ ได้แก่ X (Twitter), TikTok และ Facebook ซึ่งเป็นแพลตฟอร์มที่ได้รับความนิยมในกลุ่มผู้ใช้ชาวไทย โดยเลือกเฉพาะข้อความที่เป็นภาษาไทยและมีการใช้คำยืมภาษาอังกฤษร่วมอยู่ด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการจากอุปกรณ์โทรศัพท์มือถือของผู้ใช้งานที่แตกต่างกันจำนวน 10 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลจากผู้ใช้ที่มีความหลากหลายด้านรูปแบบการใช้งานและพฤติกรรมการสื่อสารบนสื่อสังคมออนไลน์ ทั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากบัญชีผู้ใช้งานที่สามารถเข้าถึงได้โดยสาธารณะและคำนึงถึงความเป็นส่วนตัวของผู้ใช้งานโดยไม่นำข้อมูลส่วนบุคคลที่สามารถระบุตัวตนมาใช้ในการวิเคราะห์

ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกข้อมูล ได้แก่ (1) เป็นข้อความที่เผยแพร่ในช่วงระยะเวลา 3 เดือน ตั้งแต่ มกราคม–มีนาคม 2569 (2) เป็นข้อความสาธารณะที่สามารถเข้าถึงได้ทั่วไป และ (3) มีการปรากฏของคำยืมภาษาอังกฤษอย่างน้อย 1 คำ จากเกณฑ์ดังกล่าว ได้ข้อมูลจำนวนทั้งสิ้น 300 ข้อความเพื่อนำมาวิเคราะห์

2. การคัดเลือกและจัดประเภทข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) โดยเลือกเฉพาะข้อความที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย กล่าวคือ เป็นข้อความภาษาไทยที่ปรากฏการใช้คำยืมภาษาอังกฤษอย่างน้อย 1 คำ และสามารถตีความบริบทการสื่อสารได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ ผู้วิจัยคัดเลือกข้อมูลจากแพลตฟอร์มและลักษณะการสื่อสารที่หลากหลาย ได้แก่ โพสต์ คำบรรยายภาพ (caption) และความคิดเห็น (comments) เพื่อให้ข้อมูลสะท้อนรูปแบบการใช้ภาษาของผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ในบริบทที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ เพื่อป้องกันความซ้ำซ้อนของข้อมูล ผู้วิจัยไม่นำข้อความที่มีเนื้อหาซ้ำกัน ข้อความที่เป็นการแชร์หรือคัดลอกจากแหล่งอื่นโดยไม่มีการปรับเปลี่ยนภาษา และข้อความที่ไม่สามารถระบุบริบทของการใช้คำยืมได้มารวมในการวิเคราะห์

ภายหลังการคัดเลือกข้อมูล ผู้วิจัยทำการคัดแยกคำยืมภาษาอังกฤษจากข้อความทั้งหมด และจัดประเภทตามลักษณะทางภาษา โดยประยุกต์ใช้แนวคิดการปนภาษา (code-mixing) ของ Poplack (1980) และแนวคิดการติดต่อทางภาษาและการยืมคำ (language contact and borrowing) ของ Matras (2009) เป็นกรอบในการวิเคราะห์ เพื่ออธิบายลักษณะการใช้คำยืมภาษาอังกฤษในสื่อสังคมออนไลน์ของคนไทยทั้งในเชิงโครงสร้างภาษาและเชิงสังคมวัฒนธรรม

แนวคิดของ Poplack (1980) อธิบายว่า การผสมภาษาเป็นปรากฏการณ์ที่ผู้พูดหรือผู้เขียนสลับใช้ภาษามากกว่าหนึ่งภาษาในการสื่อสารเดียวกัน โดยสามารถเกิดขึ้นได้หลายระดับ เช่น การสลับคำ (tag switching) การสลับภายในประโยค (intra-sentential switching) และการสลับระหว่างประโยค (inter-sentential

switching) แนวคิดนี้ช่วยให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่าคำภาษาอังกฤษที่ปรากฏในข้อความออนไลน์นั้นเป็นเพียงการแทรกคำชั่วคราว หรือเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างภาษาที่ผู้ใช้คุ้นเคยจนกลายเป็นรูปแบบการสื่อสารปกติในชุมชนออนไลน์ ตัวอย่างเช่น การใช้คำว่า “โอเค”, “รีวิว”, “ฟีล”, หรือ “อัปเดต” ในประโยคภาษาไทย ซึ่งบางกรณีทำหน้าที่เป็นเพียงคำแทรก แต่บางกรณีได้กลายเป็นคำที่ผู้ใช้ภาษาไทยรับเข้าไปใช้ในชีวิตประจำวันแล้ว

ขณะเดียวกัน แนวคิดของ Matras (2009) เน้นเรื่อง “การติดต่อทางภาษา” (language contact) และกระบวนการยืมคำ ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อภาษาหนึ่งรับคำหรือรูปแบบการใช้ภาษาจากอีกภาษาหนึ่งเข้ามาใช้อย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบภาษา Matras อธิบายว่าการยืมคำมักเกิดจากปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี โดยเฉพาะในบริบทที่ผู้ใช้ภาษาต้องการสื่อสารแนวคิดใหม่ ๆ ที่ภาษาเดิมอาจยังไม่มีคำเฉพาะรองรับ เช่น คำเกี่ยวกับเทคโนโลยี สื่อดิจิทัล หรือวัฒนธรรมออนไลน์ นอกจากนี้ คำยืมเมื่อถูกใช้บ่อยครั้งอาจเกิดการปรับเปลี่ยนทั้งด้านการออกเสียง การสะกด และความหมายให้สอดคล้องกับระบบของภาษาไทย

การประยุกต์แนวคิดดังกล่าวช่วยให้การศึกษาคำยืมภาษาอังกฤษในสื่อออนไลน์สามารถวิเคราะห์ได้ทั้งในเชิงโครงสร้างภาษาและเชิงสังคมวัฒนธรรม กล่าวคือ ไม่เพียงพิจารณาว่ามีการใช้คำภาษาอังกฤษมากน้อยเพียงใด แต่ยังช่วยอธิบายบทบาทของคำเหล่านั้นในการสร้างอัตลักษณ์ ความทันสมัย อารมณ์ขัน หรือความเป็นสมาชิกของกลุ่มผู้ใช้สื่อออนไลน์อีกด้วย

จากแนวคิดเกี่ยวกับการปนภาษาและการยืมคำดังกล่าว ผู้วิจัยจึงนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการจำแนกคำยืมภาษาอังกฤษที่พบในสื่อออนไลน์ โดยแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ (1) การทับศัพท์ (loanwords) คือคำภาษาอังกฤษที่ถูกปรับรูปการเขียนหรือการออกเสียงให้สอดคล้องกับภาษาไทย เช่น “ฟีล” และ “คอนเทนต์” (2) การปนภาษา (code-mixing) คือการสลับใช้ภาษาอังกฤษร่วมกับภาษาไทยภายในประโยคเดียวกัน เช่น “ไป meeting มา” และ (3) การใช้คำภาษาอังกฤษโดยตรง (insertion) คือการนำคำภาษาอังกฤษมาใช้โดยไม่ปรับรูปภาษา เช่น “deadline” และ “feedback”

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ (1) การวิเคราะห์เชิงรูปแบบ (linguistic forms) วิเคราะห์ลักษณะของคำยืมที่ปรากฏ โดยพิจารณาโครงสร้างคำ รูปแบบการปรับเสียง และการใช้ร่วมกับคำภาษาไทยและ (2) การวิเคราะห์เชิงหน้าที่ (communicative functions) วิเคราะห์หน้าที่ของการใช้คำยืมในบริบทการสื่อสาร โดยอาศัยแนวคิดทางภาษาศาสตร์สังคมและวัจนปฏิบัติ เช่น การใช้เพื่อสร้างความกระชับในการสื่อสาร แสดงความทันสมัย สร้างอัตลักษณ์ของผู้ใช้ภาษา และถ่ายทอดอารมณ์หรือทัศนคติ

4. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบความสอดคล้องในการวิเคราะห์ (inter-rater reliability) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาไทยจำนวน 2 คน ร่วมตรวจสอบการจัดประเภทคำยืมและเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ หากพบความแตกต่างจะมีการอภิปรายร่วมกันเพื่อหาข้อสรุปที่เหมาะสม

5. การนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์จะนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (descriptive analysis) ร่วมกับการใช้ตารางและตัวอย่างข้อความ เพื่อแสดงให้เห็นลักษณะและหน้าที่ของคำยืมภาษาอังกฤษในสื่อสังคมออนไลน์อย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลข้อความจากสื่อสังคมออนไลน์ ได้แก่ X (Twitter), TikTok และ Facebook จำนวนทั้งสิ้น 300 ข้อความ พบการใช้คำยืมภาษาอังกฤษรวมทั้งสิ้น 512 รายการ โดยสามารถจำแนกผลการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) ลักษณะของคำยืม และ (2) หน้าที่ของการใช้คำยืมในบริบทการสื่อสาร

1. ลักษณะของคำยืมภาษาอังกฤษ

ผลการวิเคราะห์สามารถจำแนกคำยืมออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ การทับศัพท์ การปนภาษา และการใช้คำภาษาอังกฤษโดยตรง ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ประเภทของคำยืมภาษาอังกฤษ

ประเภทของคำยืม	ตัวอย่าง	จำนวน (ครั้ง)	ร้อยละ
การทับศัพท์	ฟีล, คอนเทนต์, ลุค, แฟนคลับ, อีเวนต์, ดราม่า, เทรนด์, แอป, แชต, สตอรี, รีวิว, คอมเมนต์	240	46.88
การปนภาษา	ไป meeting มา, ลุคนี้ casual, วันนี้ work from home, ขอ postpone ก่อน, เขา mood ดีมาก, เดี๋ยว call กลับ, โปรเจกต์นี้ challenge มาก, ไป dinner กันไหม	166	32.42
คำอังกฤษโดยตรง	deadline, feedback, update, random, priority, schedule, support, online, presentation, lifestyle, performance, cancel	106	20.70
	รวม	**512**	**100.00**

จากตารางที่ 1 เมื่อพิจารณาลักษณะของคำยืมภาษาอังกฤษที่ปรากฏในสื่อสังคมออนไลน์ของคนไทย พบว่าสามารถจำแนกรูปแบบการใช้ภาษาได้เป็น 3 ประเภทหลัก ได้แก่ การทับศัพท์ การปนภาษา และการใช้คำภาษาอังกฤษโดยตรง โดยผลการวิเคราะห์พบว่า “การทับศัพท์” เป็นรูปแบบที่พบมากที่สุด สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการปรับคำยืมให้สอดคล้องกับระบบเสียงและโครงสร้างของภาษาไทย ทั้งในด้านการออกเสียงและการเขียน เช่น “ฟีล” “คอนเทนต์” และ “ลุค” ซึ่งมักถูกใช้เป็นคำสำคัญในประโยคเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก หรือประสบการณ์ของผู้ใช้ภาษา

รองลงมาคือ “การปนภาษา” ซึ่งมีลักษณะเป็นการนำคำภาษาอังกฤษมาแทรกในโครงสร้างประโยคภาษาไทย เช่น “ไป meeting มา” หรือ “ลุคนี้ casual มาก” ลักษณะการใช้ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความคุ้นเคยของผู้ใช้ภาษาไทยกับภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน รวมถึงแสดงถึงความยืดหยุ่นในการสื่อสารของผู้ใช้ภาษาในบริบทออนไลน์

ส่วน “การใช้คำภาษาอังกฤษโดยตรง” แม้จะพบในสัดส่วนที่น้อยกว่าอีกสองลักษณะ แต่ยังมีบทบาทสำคัญในบริบทที่ต้องการความเฉพาะเจาะจงด้านความหมาย โดยเฉพาะในบริบทการทำงานหรือการสื่อสารเชิงวิชาชีพ เช่น “deadline” “feedback” และ “update” ซึ่งมักถูกใช้โดยไม่แปลเป็นภาษาไทย ทั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของภาษาอังกฤษในฐานะภาษากลางที่มีอิทธิพลต่อการสื่อสารในสังคมไทยร่วมสมัย

นอกจากนี้ การใช้คำภาษาอังกฤษในสื่อออนไลน์ไม่ได้มีหน้าที่เพียงเพื่อการสื่อสารด้านความหมายเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับการสร้างภาพลักษณ์ การแสดงอัตลักษณ์ทางสังคม และการถ่ายทอดอารมณ์หรือความรู้สึกของผู้ใช้ภาษาในบริบทดิจิทัลอีกด้วย

2. หน้าที่ของการใช้คำยืมภาษาอังกฤษ

ผลการวิเคราะห์เชิงหน้าที่พบว่าคำยืมภาษาอังกฤษในสื่อสังคมออนไลน์ของคนไทยมีบทบาทสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ ความกระชับ ความทันสมัย อัตลักษณ์ และการสื่ออารมณ์ ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 หน้าที่ของการใช้คำยืมภาษาอังกฤษ

หน้าที่	ลักษณะการใช้	ตัวอย่าง
ความกระชับ	ใช้คำสั้นแทนคำไทยที่มีความหมายยาวหรือซับซ้อน	deadline, feedback, update, brief, cancel, online, schedule, draft
ความทันสมัย	ใช้เพื่อสร้างภาพลักษณ์ร่วมสมัยและสอดคล้องกับวัฒนธรรมออนไลน์	vibe, cool, minimal, aesthetic, classy, soft power, luxury, smart
อัตลักษณ์	ใช้เพื่อแสดงความเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือสะท้อนตัวตน	ลุคนี้คือ so aesthetic, วันนี้แต่งตัว casual มาก, เป็นสาย healthy, คาเฟ่นี้ cozy สุด ๆ, เราเป็น introvert
การสื่ออารมณ์	ใช้เน้นอารมณ์ ความรู้สึก หรือเพิ่มน้ำหนักในการสื่อสาร	so cute, very bad, mood ดี, happy มาก, sad สุด ๆ, cringe มาก, excited เว่อร์, feel good

จากตารางที่ 2 เมื่อพิจารณาหน้าที่ของการใช้คำยืมภาษาอังกฤษในสื่อสังคมออนไลน์ของคนไทย พบว่าคำยืมภาษาอังกฤษมิได้ทำหน้าที่เพียงแทนคำศัพท์ในภาษาไทยเท่านั้น หากยังมีบทบาททางสังคมและการสื่อสารในหลายมิติ โดยหน้าที่ที่พบมากที่สุดคือ “การสร้างความทันสมัย” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของผู้ใช้ภาษาในการเชื่อมโยงตนเองเข้ากับวัฒนธรรมร่วมสมัยและกระแสสากล ผ่านการเลือกใช้คำภาษาอังกฤษที่สื่อภาพลักษณ์หรือรสนิยมบางประการ เช่น “cool” “minimal” และ “vibe”

รองลงมาคือหน้าที่ด้าน “การสร้างอัตลักษณ์” ของผู้ใช้ภาษา โดยคำยืมภาษาอังกฤษมักถูกใช้เพื่อแสดงความเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมหรือกลุ่มความสนใจเฉพาะ เช่น กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มแฟชั่น หรือกลุ่มผู้สร้างคอนเทนต์ออนไลน์ ลักษณะการใช้ดังกล่าวสะท้อนบทบาทของภาษาในการสร้างความรู้สึกร่วมและความเป็นพวกเดียวกัน (in-group identity) ผ่านการเลือกใช้รูปแบบภาษาที่สมาชิกในกลุ่มเข้าใจร่วมกัน

นอกจากนี้ คำยืมภาษาอังกฤษยังทำหน้าที่ในการ “แสดงอารมณ์และทัศนคติ” ของผู้ใช้ภาษา โดยมักปรากฏในรูปของคำหรือวลีสั้น ๆ เช่น “so cute” “very bad” หรือ “love this” ซึ่งช่วยเพิ่มน้ำหนักทางอารมณ์ให้กับข้อความ และทำให้การสื่อสารมีความชัดเจน เป็นธรรมชาติ และมีชีวิตชีวามากยิ่งขึ้น

อีกหน้าที่หนึ่งที่มีความสำคัญคือ “การสร้างความกระชับในการสื่อสาร” โดยเฉพาะคำที่ใช้ในบริบทเฉพาะทางหรือการสื่อสารในชีวิตประจำวัน เช่น “deadline” และ “feedback” ซึ่งช่วยลดความยาวของข้อความและสื่อความหมายได้อย่างตรงประเด็นมากกว่าการใช้คำภาษาไทยบางคำ

ดังนั้น การเลือกใช้คำยืมภาษาอังกฤษของผู้ใช้ภาษาไทยในสื่อสังคมออนไลน์จึงมิได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่เป็นผลจากการพิจารณาความเหมาะสมของบริบทการสื่อสาร รวมถึงความต้องการในการสร้างภาพลักษณ์ ถ่ายทอดอารมณ์ และแสดงอัตลักษณ์ของตนเองในสังคมดิจิทัลร่วมสมัย

3. ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบและบริบท

ผลการวิเคราะห์ยังพบความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบของคำยืมกับบริบทการใช้งาน ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบคำยืมกับบริบท

รูปแบบคำยืม	บริบทที่พบ	ลักษณะการใช้
การทับศัพท์	โพสต์ทั่วไป / เนื้อหาไลฟ์สไตล์	ใช้เป็นคำหลักในประโยค และมักปรับรูปการเขียนให้สอดคล้องกับภาษาไทย
การปนภาษา	คอมเมนต์ / แคปชัน / บทสนทนาออนไลน์	มีลักษณะใกล้เคียงภาษาพูด ไม่เป็นทางการ และสะท้อนความเป็นกันเองของผู้สื่อสาร
การใช้คำภาษาอังกฤษโดยตรง	งาน / ธุรกิจ / เทคโนโลยี / การศึกษา	ใช้เป็นคำเฉพาะทางเพื่อความกระชับและความแม่นยำในการสื่อสาร

จากตารางที่ 3 เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบของคำยืมภาษาอังกฤษกับบริบทการใช้ภาษา พบว่าการเลือกใช้คำยืมมีความสัมพันธ์อย่างชัดเจนกับลักษณะและระดับความเป็นทางการของการสื่อสาร กล่าวคือ “การทับศัพท์” มักปรากฏในบริบทที่ทั่วไป เช่น โพสต์ส่วนตัว หรือเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับไลฟ์สไตล์ของผู้ใช้ภาษา โดยคำยืมลักษณะนี้มักทำหน้าที่เป็นคำสำคัญในประโยค เพื่อสื่ออารมณ์ ความรู้สึก หรือประสบการณ์ส่วนบุคคล เช่น “ฟีลดี” หรือ “ลุคนี้มินิมอล” ซึ่งช่วยให้การสื่อสารมีความเป็นธรรมชาติและสอดคล้องกับรูปแบบภาษาที่ใช้ในสื่อออนไลน์

ในขณะที่ “การปนภาษา” มักพบในบริบทที่ไม่เป็นทางการ เช่น การแสดงความคิดเห็น การสนทนา หรือการเขียนแคปชันบนสื่อสังคมออนไลน์ ลักษณะการใช้ดังกล่าวสะท้อนถึงความยืดหยุ่นในการใช้ภาษาของผู้สื่อสาร รวมถึงความคุ้นเคยกับภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน เช่น การใช้คำว่า “meeting” หรือ “casual” ร่วมกับโครงสร้างประโยคภาษาไทย ซึ่งทำให้การสื่อสารดูเป็นกันเองและสอดคล้องกับรูปแบบภาษาพูดในสังคมดิจิทัล

ส่วน “การใช้คำภาษาอังกฤษโดยตรง” มักปรากฏในบริบทที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน ธุรกิจ เทคโนโลยี หรือการสื่อสารเชิงวิชาชีพ ซึ่งมีระดับความเป็นทางการมากกว่า และต้องการความชัดเจนเฉพาะด้าน เช่น “deadline” หรือ “feedback” การใช้คำลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของภาษาอังกฤษในฐานะภาษากลางของการสื่อสารสมัยใหม่ โดยเฉพาะในบริบทที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้หรือศัพท์เฉพาะทาง

โดยสรุป ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่าการใช้คำยืมภาษาอังกฤษของผู้ใช้ภาษาไทยในสื่อสังคมออนไลน์มิได้เกิดขึ้นอย่างไร้แบบแผน หากแต่มีความสัมพันธ์กับบริบทการสื่อสารอย่างเป็นระบบ ทั้งในด้านระดับความเป็นทางการ วัตถุประสงค์ของการสื่อสาร และการแสดงอัตลักษณ์ของผู้ใช้ภาษาในสังคมดิจิทัลร่วมสมัย

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า การใช้คำยืมภาษาอังกฤษในสื่อสังคมออนไลน์ของคนไทยมีลักษณะเด่นทั้งในด้านรูปแบบและหน้าที่ โดยสามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ การทับศัพท์ การปนภาษา และการใช้คำภาษาอังกฤษโดยตรง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความยืดหยุ่นทางภาษาและการปรับตัวของภาษาไทยภายใต้บริบทสื่อดิจิทัล

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2548) ที่อธิบายว่าการยืมคำเป็นกลไกสำคัญในการขยายคลังศัพท์ของภาษา และเป็นกระบวนการตามปกติของการเปลี่ยนแปลงทางภาษา โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่ภาษามีการติดต่อกับวัฒนธรรมและเทคโนโลยีอื่นอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานของ กิ่งกาญจน์ เทพกาญจนา (2556) ที่พบว่าการใช้ภาษาไทยปนภาษาอังกฤษในบริบทร่วมสมัยมีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางสังคม เช่น กลุ่มผู้ใช้ภาษา อายุ และบริบทการสื่อสาร โดยภาษาไม่ได้ทำหน้าที่เพียงสื่อความหมายเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือในการสร้างภาพลักษณ์และอัตลักษณ์ของผู้ใช้ภาษา

ในด้านหน้าที่ของการใช้คำยืม ผลการวิจัยพบว่า คำยืมภาษาอังกฤษมีบทบาทสำคัญทั้งในเชิงการสื่อสารและเชิงสังคม ได้แก่ การสร้างความทันสมัย การสร้างอัตลักษณ์ การแสดงอารมณ์ และการเพิ่มความกระชับในการสื่อสาร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2548) และ กาญจนา แก้วเทพ (2553) ที่ชี้ว่าภาษาในสื่อร่วมสมัยไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือในการถ่ายทอดข้อมูล แต่ยังเป็นพื้นที่ของการสร้างตัวตน การแสดงออกทางสังคม และการต่อรองความหมายในบริบทดิจิทัล

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานของ Yiamkhamnuan (2011) และ Kongkerd (2015) ที่พบว่า การปนภาษาในสื่อออนไลน์มีบทบาททั้งในการเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารและการสร้างความเป็นกลุ่มทางสังคม ซึ่งสะท้อนว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นอย่างไร้แบบแผน แต่เป็นผลจากการเลือกใช้ภาษาที่สัมพันธ์กับบริบทและเจตนาของผู้สื่อสาร

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าการเลือกใช้คำยืมภาษาอังกฤษมีความสัมพันธ์กับระดับความเป็นทางการของบริบทอย่างชัดเจน โดยการทับศัพท์และการผสมภาษามักปรากฏในบริบทไม่เป็นทางการ ขณะที่การใช้คำภาษาอังกฤษโดยตรงมักพบในบริบทเชิงวิชาชีพ ซึ่งสะท้อนบทบาทของภาษาอังกฤษในฐานะภาษาสากลที่มีอิทธิพลต่อการสื่อสารของคนไทยในยุคดิจิทัล โดยสรุป ผลการวิจัยนี้ยืนยันว่าการใช้คำยืมภาษาอังกฤษในสื่อสังคมออนไลน์ของคนไทยเป็นปรากฏการณ์ทางภาษาที่มีความซับซ้อนและมีมิติทางสังคมสูง สะท้อนทั้งการเปลี่ยนแปลงทางภาษาและบทบาทของภาษาในฐานะเครื่องมือในการสร้างอัตลักษณ์และการสื่อสารในสังคมร่วมสมัย

บทสรุป

การวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า คำยืมภาษาอังกฤษได้กลายเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสื่อสารบนสื่อสังคมออนไลน์ของคนไทย โดยไม่ได้ทำหน้าที่เพียงเติมเต็มคำศัพท์หรือแทนคำภาษาไทยเท่านั้น แต่ยังสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของภาษาไทยภายใต้อิทธิพลของสังคมดิจิทัลและการติดต่อระหว่างภาษา ผู้ใช้ภาษาเลือกใช้คำยืมอย่างเหมาะสมกับบริบทการสื่อสาร ทั้งในด้านระดับความเป็นทางการ วัตถุประสงค์ของการสื่อสาร และกลุ่มผู้รับสาร ส่งผลให้เกิดรูปแบบการใช้ภาษาที่มีความยืดหยุ่นและหลากหลายมากขึ้น

ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่า การใช้คำยืมภาษาอังกฤษมีลักษณะเป็นกระบวนการปรับตัวของภาษาไทยต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยี กล่าวคือ คำบางคำได้รับการปรับรูปการเขียนและการออกเสียงจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบภาษาไทย ขณะที่บางคำยังคงรูปภาษาอังกฤษไว้เพื่อรักษาความหมายเฉพาะหรือสร้างภาพลักษณ์ที่สอดคล้องกับบริบทของการสื่อสารออนไลน์ สะท้อนให้เห็นว่าการเลือกใช้คำมิได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่เป็นการตัดสินใจของผู้ใช้ภาษาที่คำนึงถึงประสิทธิภาพและความเหมาะสมของการสื่อสาร

นอกจากนี้ การใช้คำยืมภาษาอังกฤษยังมีบทบาททางสังคมที่สำคัญ โดยเป็นเครื่องมือในการสร้างอัตลักษณ์ แสดงความเป็นสมาชิกของกลุ่ม ถ่ายทอดอารมณ์ และสร้างภาพลักษณ์ของความทันสมัย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภาษาไม่ได้ทำหน้าที่เพียงสื่อสารข้อมูล แต่ยังเป็นทรัพยากรที่ผู้ใช้เลือกใช้เพื่อสร้างความหมายและความสัมพันธ์ทางสังคมในสภาพแวดล้อมดิจิทัล

โดยสรุป การใช้คำยืมภาษาอังกฤษในสื่อสังคมออนไลน์ของคนไทยสะท้อนพลวัตของภาษาไทยในยุคดิจิทัล ซึ่งเกิดจากการผสมผสานระหว่างปัจจัยทางภาษา สังคม และวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสามารถของภาษาไทยในการปรับตัวต่อบริบทการสื่อสารใหม่ และเป็นหลักฐานว่าคำยืมภาษาอังกฤษได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการใช้ภาษาไทยร่วมสมัย ทั้งในด้านโครงสร้างภาษาและหน้าที่ทางการสื่อสาร

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง “ลักษณะและหน้าที่ของคำยืมภาษาอังกฤษในภาษาไทยบนสื่อสังคมออนไลน์” ฉบับนี้มุ่งศึกษาปรากฏการณ์ทางภาษาไทยร่วมสมัยในบริบทสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งสะท้อนบทบาทของผู้ใช้ภาษาไทยในยุคดิจิทัลที่มีการปรับตัวและสร้างสรรค์รูปแบบการสื่อสารอย่างหลากหลาย ผู้วิจัยขอขอบคุณแหล่งข้อมูลจากสื่อสังคมออนไลน์ ได้แก่ X (Twitter), TikTok และ Facebook ซึ่งเป็นพื้นที่สื่อสารสำคัญในปัจจุบัน และเป็นแหล่งข้อมูลที่สะท้อนการใช้ภาษาไทยผสมผสานกับภาษาอังกฤษอย่างมีพลวัต อันเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์และตีความปรากฏการณ์ทางภาษาในการศึกษาครั้งนี้

ขอขอบคุณผู้ใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ทุกท่าน ที่มีส่วนในการสร้างสรรค์ภาษาในบริบทดิจิทัล ซึ่งสะท้อนความยืดหยุ่น ความหลากหลาย และความสามารถในการปรับตัวของภาษาไทยในสังคมร่วมสมัย อันเป็นข้อมูลสำคัญในการทำความเข้าใจพฤติกรรมการใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ. (2553). *สื่อสารมวลชน: ทฤษฎีและการวิจารณ์สังคม*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กิ่งกาญจน์ เทพกาญจนา. (2556). *ภาษาและภาษาศาสตร์*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2548). *ภาษา*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Crystal, D. (2003). *English as a global language*. Cambridge University Press.

Kongkerd, W. (2015). Code switching and code mixing in Facebook conversations in English among Thai users. *Executive Journal*, *35(1), 126-132.* https://so01.tci-thaijo.org/index.php/executivejournal/article/view/81265/64666

Poplack, S. (1980). Sometimes I’ll start a sentence in Spanish y termino en español. *Linguistics*, *18*, 581–618.

Matras, Y. (2009). *Language contact*. Cambridge University Press.

Srithep, N., & Teeranon, P. (2025). *English code-mixing in Thai appeared in LINE stickers*. *Trends of Humanities and Social Sciences Research, 13*(2), 90–104. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/Humanties-up/article/view/286614

Yiamkhamnuan, J. (2011). The mixing of Thai and English: Communicative strategies in internet chat rooms. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, *32*(3), 478–492. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/kjss/article/view/246758/167676

กรอบแนวคิดการดำเนินนโยบายจัดการเรียนการสอนหลักสูตรต้านทุจริตศึกษาของโรงเรียนเอกชนในจังหวัดลำปาง

Conceptual Framework of Policy Implementation for Instruction Management of Anti-Corruption Education Curriculum in Private Schools in Lampang Province

นรินทร์ แก้วร่วมวงศ์* พฤกษา เครือแสง ณัฏฐ์ดนัย ประเทืองบริบูรณ์

Narin Kaewroumwong*, Phruksa Krueasang, Nathdanai Pratuangboriboon

รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

*Corresponding author e-mail: narin1994work@gmail.com[1]

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งนำเสนอแนวคิดที่จะนำไปทำการศึกษาเพื่อการกำหนดนโยบายจัดการเรียนการสอนหลักสูตรต้านทุจริตศึกษาของโรงเรียนเอกชนในระบบ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดลำปาง ซึ่งในจังหวัดลำปางมีโรงเรียนเอกชนที่นำหลักสูตรต้านทุจริตศึกษา (หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เปิดเป็นรายวิชาเพิ่มเติม การป้องกันการทุจริต) ไปใช้แล้ว 12 โรงเรียน จาก 24 โรงเรียน โดยมุ่งศึกษาสภาพการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรค และแนวทางการกำหนดนโยบายจัดการเรียนการสอนหลักสูตรต้านทุจริตศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงานด้านการต่อต้านการทุจริตในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

คำสำคัญ: การดำเนินนโยบาย; การจัดการเรียนการสอน; หลักสูตรต้านทุจริตศึกษา

Abstract

This article aims to present concepts for a policy study on implementing anti-corruption education curricula in private schools under the supervision of the Lampang Provincial Education Office. In Lampang province, 12 out of 24 private schools have already implemented the anti-corruption curriculum (as an optional subject in the basic education curriculum). The study focuses on the current implementation, problems and obstacles, and policy guidelines for managing the anti-corruption curriculum to obtain useful information for developing and improving the effectiveness of anti-corruption efforts in educational institutions.

Keywords: Policy Implementation; Instruction Management; Anti-Corruption Education Curriculum

บทนำ

ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันถือเป็นประเด็นสำคัญที่ทั่วโลกพยายามจะป้องกันแก้ไขให้หมดไป เนื่องจากเป็นการสร้างความสูญเสียต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก ดังข้อมูลขขององค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ

(Transparency International หรือ TI) ระบุว่า ผลการสำรวจดัชนีการรับรู้การทุจริต (Corruption Perceptions Index หรือ CPI) ประจำปี 2567 โดยจากจำนวนประเทศ 180 ประเทศทั่วโลกนั้น ประเทศที่ได้คะแนนสูงที่สุดคือ 90 คะแนน จัดเป็นอันดับ 1 ของโลกคือ ประเทศเดนมาร์ก, อันดับ 2 ของโลกได้ 88 คะแนน คือ ประเทศฟินแลนด์ อันดับ 3 ของโลกได้ 84 คะแนน คือ ประเทศสิงคโปร์ ในขณะที่ประเทศไทย ได้ 34 คะแนน จัดอยู่ในอันดับที่ 107 ของโลก ปัจจุบันปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในประเทศไทยถือเป็นปัญหาเรื้อรัง ที่นับวันยิ่งจะทวีความรุนแรงและซับซ้อนมากยิ่งขึ้นและส่งผลกระทบในวงกว้าง โดยเฉพาะต่อความมั่นคงของชาติเป็นลำดับต้นๆ ที่ขัดขวางการพัฒนาประเทศในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เนื่องจากเกิดขึ้นทุกภาคส่วนในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นภาคการเมือง ภาคราชการ ส่งผลให้ภาพลักษณ์ของประเทศไทยเรื่องการทุจริตคอร์รัปชันมีผลในเชิงลบ (วชิรวิทย์ นิติพันธ์ และสุวิทย์ ภาญจารี, 2563) แม้ว่าประเทศไทยจะก้าวเข้าสู่ความทันสมัย มีระบบการบริหารราชการสมัยใหม่ มีการรณรงค์จากองค์กรของรัฐ หรือองค์กรอิสระต่างๆ แต่ปัญหาดังกล่าวก็ไม่ได้หมดไปหรือลดลง เนื่องจากเกิดขึ้นมาช้านานจนฝังรากลึก และพบเกือบทุกกลุ่มอาชีพในสังคมไทย เกี่ยวพันกับวิถีชีวิตของคนไทยมาอย่างยาวนาน หรือกล่าวได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยไปแล้ว (สำนักงานคณะกรรมการการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2561)

การแก้ไขปัญหารการทุจริตคอร์รัปชันจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างและปลูกฝังค่านิยมโดยนับเริ่มตั้งแต่ช่วงปฐมวัย โดยสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ได้ร่วมกับเครือข่ายความร่วมมือทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรด้านการต่อต้านการทุจริตและผลักดันการนำไปใช้ในสถานศึกษา เพื่อให้เป็นมาตรฐานกลางในการจัดการเรียนการสอนในระบบการศึกษาของประเทศ และปลูกฝังและสร้างวัฒนธรรมต่อต้านการทุจริตให้แก่เยาวชนผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม ตั้งแต่ระดับปฐมวัยถึงระดับอุดมศึกษา ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2561 เห็นชอบหลักสูตรต้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education) ตามที่คณะกรรมการป.ป.ช. เสนอซึ่งประกอบด้วย 5 หลักสูตร ได้แก่ 1) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (รายวิชาเพิ่มเติม การป้องกันการทุจริต) 2) หลักสูตรอุดมศึกษา (วัยใส ใจสะอาด “Youngster with good heart”) 3) หลักสูตรกลุ่มทหารและตำรวจ (ตามแนวทางรับราชการกลุ่มทหารและตำรวจ) 4) หลักสูตรวิทยากร ป.ป.ช./บุคลากรภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ (สร้างวิทยากรผู้นำการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมที่ไม่ทนต่อการ ทุจริต) และ 5) หลักสูตรโค้ช (โค้ชเพื่อการรู้คิดต้านทุจริต) และมีชุดวิชาที่ใช้ในการเรียนการสอนในแต่ละหลักสูตรประกอบด้วย 4 ชุดวิชาหลัก ได้แก่ 1) การคิดแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวม 2) ความละอายและความไม่ทนต่อการทุจริต 3) STRONG: จิตพอเพียงต้านทุจริต และ 4) พลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม ไปพิจารณาปรับใช้กับกลุ่มเป้าหมาย ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 จึงได้มีการขับเคลื่อนหลักสูตรต้านทุจริตศึกษาลงสู่สถานศึกษาและมหาวิทยาลัยทุกสังกัดทั่วประเทศ โดยกำหนดให้ทุกสถานศึกษานำหลักสูตรฯ ไปขับเคลื่อนตั้งแต่ปีการศึกษา 1/2562 (พฤษภาคม 2562) เป็นต้นไป (สำนักงานคณะกรรมการการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2561)

โรงเรียนเอกชนในระบบมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการจัดการศึกษาของประเทศ โดยในปีการศึกษา 2567 มีจำนวนโรงเรียนเอกชนในระบบทั่วประเทศ 3,697 แห่ง มีนักเรียนรวมกว่า 1.9 ล้านคน (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน, 2567) จังหวัดลำปางมีโรงเรียนเอกชนในระบบ จำนวน 24 แห่ง อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดลำปาง ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชน การจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน

พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งกำหนดให้โรงเรียนเอกชนต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายและมาตรฐานการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ รวมถึงการนำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและหลักสูตรเพิ่มเติมต่างๆ ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเอกชนเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของนักเรียนในสังคมไทย ซึ่งโรงเรียนเอกชนมักมีวิธีการและนโยบายที่แตกต่างจากโรงเรียนรัฐบาล โดยเน้นการให้บริการการศึกษาที่มีมาตรฐานสูง รวมถึงการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ ในการเรียนการสอน เพื่อให้การศึกษามีความหลากหลายและตรงกับความต้องการของนักเรียนแต่ละคน โรงเรียนเอกชนในระบบมีความท้าทายในการนำหลักสูตรต้านทุจริตศึกษาไปใช้หลายประการ เช่น การจัดสรรเวลาเรียน การบูรณาการเนื้อหาในรายวิชาต่าง ๆ การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสม การประเมินผลการเรียนรู้ และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการขับเคลื่อนหลักสูตรต้านทุจริตศึกษาในโรงเรียนเอกชน ประกอบด้วย ภาวะผู้นำของผู้บริหาร สมรรถนะของครูผู้สอน การสนับสนุนทรัพยากร การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน และการกำกับติดตามประเมินผล (สมพร มณีอ่อน, 2566) โดยการพัฒนาระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษาเป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับการขับเคลื่อนหลักสูตรต้านทุจริตศึกษาในโรงเรียนเอกชน (ศักดิ์สายันต์ ใยสามเสน, 2562)

บทความนี้ จึงมุ่งนำเสนอแนวคิดที่จะนำไปทำการศึกษาเพื่อการกำหนดนโยบายจัดการเรียนการสอนหลักสูตรต้านทุจริตศึกษาของโรงเรียนเอกชนในระบบ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดลำปาง ซึ่งในจังหวัดลำปาง มีโรงเรียนเอกชนที่นำหลักสูตรต้านทุจริตศึกษา (หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เปิดเป็นรายวิชาเพิ่มเติม การป้องกันการทุจริต) ไปใช้แล้ว 12 โรงเรียน จาก 24 โรงเรียน โดยมุ่งศึกษาสภาพการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรค และแนวทางการกำหนดนโยบายจัดการเรียนการสอนหลักสูตรต้านทุจริตศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงานด้านการต่อต้านการทุจริตในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

เนื้อหา

เพื่อนำเสนอกรอบแนวคิดที่จะนำไปทำการศึกษาเพื่อการกำหนดนโยบายจัดการเรียนการสอนหลักสูตรต้านทุจริตศึกษาของโรงเรียนเอกชนในระบบ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดลำปาง ซึ่งการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเอกชนเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของนักเรียนในสังคมไทย บทความนี้จึงได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดที่จะนำไปทำการศึกษาเพื่อการกำหนดนโยบายจัดการเรียนการสอนหลักสูตรต้านทุจริตศึกษาของโรงเรียนเอกชนในระบบของจังหวัดลำปาง ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ

กล้า ทองขาว (2534) ระบุว่าหมายถึง ระดับการเกิดขึ้นของผลนโยบายที่คาดคะเนไว้ และการนำนโยบาย ไปปฏิบัติอาจได้รับการมองว่า เป็นกระบวนการของปฏิสัมพันธ์ระหว่างเป้าหมายที่กำหนดไว้กับปฏิบัติการทั้งหลายที่มุ่งไปสู่การกระทำให้บรรลุผลการนำนโยบายไปปฏิบัติ และการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติเป็นแนวคิดที่ปรากฏอยู่ในสาขาสังคมศาสตร์เป็นเวลานาน ซึ่งองค์ความรู้ด้านการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติว่าจำเป็นจะต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมให้มากขึ้นเพื่อนำไปอธิบายปรากฏการณ์ทั่วไป (จุมพล หนิมพานิช, 2547) โดยที่ วรเดช จันทรศร (2548) จำแนกกระบวนการของการนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นการศึกษาถึงปฏิสัมพันธ์ความเชื่อมโยง การพึ่งพา

ตลอดจนความเป็นอิสระขององค์การและบุคคล เพราะการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติเป็นเรื่องยากเนื่องจากการปฏิบัติงานเป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่ให้บริการระดับล่างซึ่งมีความสัมพันธ์ทางอ้อมกับหน่วยงานระดับสูงของรัฐและอยู่นอกเหนือการควบคุมของรัฐ หน่วยงานระดับล่างของรัฐจึงมีอิสระในการดำเนินงานของตนเองมากพอสมควร ดังนั้น การนำนโยบายระดับชาติไปปฏิบัติจึงต้องอาศัย 1) หน่วยงานระดับสูงทำหน้าที่กำหนดนโยบายและต้องทำให้หน่วยงานระดับล่างนำนโยบายดังกล่าวไปปฏิบัติโดยใช้วิธีที่เหมาะสมเรียกว่าการนำนโยบายไปปฏิบัติในระดับมหภาค และ 2) หน่วยงานระดับล่างเมื่อได้รับการถ่ายทอดนโยบายจากหน่วยงานระดับบนแล้ว ก็จะต้องกำหนดนโยบายภายในของตนเองให้สอดคล้องกับนโยบายของชาติเรียกว่าการนำนโยบายไปปฏิบัติในระดับจุลภาค ซึ่งในระดับมหภาคมีขอบเขตครอบคลุมไปจนถึงการนำนโยบายไปปฏิบัติในระดับจุลภาค ปัญหาที่สำคัญคือการที่หน่วยงานในระดับสูงไม่สามารถทำให้หน่วยงานระดับล่าง ที่ให้บริการของรัฐนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างตรงตามเจตจำนงของนโยบาย (Policy intent) ทำให้เกิดความล้มเหลวหรือล่าช้า ในการนำนโยบายไปปฏิบัติ

ขณะที่ การนำนโยบายไปปฏิบัติในระดับจุลภาค (Micro implementation) เริ่มต้นจากการที่หน่วยงานระดับล่างรับนโยบาย แผนงานหรือโครงการมาจากเบื้องบนแล้วนำนโยบายแผนงานหรือโครงการนั้นมาปรับเปลี่ยนให้เป็นแนวทางการปฏิบัติงาน ซึ่งการนำนโยบายไปปฏิบัติในระดับจุลภาคจะประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การระดมพลัง (mobilization) 2) ขั้นตอนการปฏิบัติ (deliverer implementation) และ 3) ขั้นตอนในการสร้างความเป็นปึกแผ่น หรือความต่อเนื่องในองค์การ (institutionalization and continuation) อย่างไรก็ตาม สาธารณะส่วนใหญ่จะต้องอาศัยองค์การหน่วยงาน หรือบุคคลในระดับต่างๆ ในการทำหน้าที่ดำเนินนโยบายเพื่อให้นโยบายนั้นสามารถบรรลุเป้าหมาย ผู้ที่เกี่ยวข้องในการนำนโยบาย ไปปฏิบัติเหล่านี้มีความคาดหวังและมีเป้าหมายที่แตกต่างกันไป แต่จำเป็นที่จะต้องเข้ามาปฏิบัติงานร่วมกันหรือมีปฏิสัมพันธ์ ซึ่งกันและกันในระดับใดระดับหนึ่ง

2. ตัวแบบการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ

สัญญา เคณาภูมิ และบุรฉัตร จันทร์แดง (2562) ระบุว่า ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติอาจส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อผู้ตัดสินใจนโยบายรวมถึงหน่วยงานผู้ทำหน้าที่ปฏิบัติการตลอดจนถึงประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบจากนโยบาย ดังนั้นเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติจึงมีการศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการนโยบายสาธารณะอย่างลึกซึ้ง โดยมีตัวแบบการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติหลากหลาย แต่มีตัวแบบหนึ่งที่นำมาศึกษาได้แก่ ตัวแบบทางกระบวนการของระบบราชการ (Bureaucratic Process Model) ของลิปสกี (Lipsky) ในแง่ที่ว่าสมาชิกองค์การทุกคนมีอำนาจในการใช้วิจารณญาณของตนเองได้ ดังนั้นตัวแบบนี้จึงชื่อว่าผลของการนำนโยบายไปปฏิบัตินั้นขึ้นอยู่กับระดับความเข้าใจสภาพความเป็นจริงในการให้บริการของผู้กำหนดนโยบายและระดับการยอมรับนโยบายเข้าเป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่ประจำวันของผู้ปฏิบัติ การที่จะนำเทคนิคทางการบริหารหรือวิธีการ พัฒนาใหม่ๆ มาใช้ก็ดี การออกระเบียบแบบแผน เพื่อหวังจะให้งานมีประสิทธิภาพมากขึ้นก็มักจะไร้ผล คุณค่าของตัวแบบนี้อยู่ที่การแสดงให้เห็นว่าในบางครั้งการกำหนดนโยบาย การออกแบบโครงการเพื่อสนองตอบความต้องการของผู้ปฏิบัติ ซึ่งอาจจะเป็นข้าราชการหรือประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมด้วยก็ดีจำเป็นที่จะต้องพัฒนามาจากเบื้องล่าง และการพัฒนาในลักษณะดังกล่าวที่จะเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์นั้น จำเป็นจะต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) เพื่อให้เข้าใจสภาพความเป็นจริงและพฤติกรรม การปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจริงๆ อย่างชัดเจน ซึ่งการนำนโยบายไปปฏิบัติโดยใช้ตัวแบบทางกระบวนการของระบบราชการของลิปสกี (Lipsky) สามารถแสดงได้ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 ตัวแบบทางกระบวนการของระบบราชการของลิปสกี (Lipsky)
ที่มา ตัวแบบทางกระบวนการของระบบราชการของลิปสกี (Lipsky)

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการป้องกันการทุจริต

ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ (2562) อธิบายว่าองค์กรระหว่างประเทศด้านความโปร่งใส (Transparency International (IT)) ได้ให้ ความหมายของการทุจริตไว้ว่าเป็นการใช้อำนาจที่ได้รับการไว้วางใจในทางที่ผิด โดยแทนที่จะใช้อำนาจนี้เพื่อประโยชน์ส่วนรวม กลับเอาอำนาจดังกล่าวมาใช้ในการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนบุคคล ซึ่งสถานการณ์นี้อาจได้ทั้งภาครัฐและ เอกชน ซึ่งองค์กรด้านความโปร่งใสระบุถึงกรณีต่างๆ ของการ ทุจริตไว้ดังนี้

1) การทุจริตขนาดใหญ่ (Grand Corruption) เป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐระดับสูงในการบิดเบือน นโยบายหรือใช้อำนาจในทางที่ไม่สำควร เพื่อแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรของชาติ

2) การทุจริตขนาดเล็ก (Petty Corruption) เป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่ระดับกลางและล่างต่อประชาชนทั่วไปโดยเป็นการใช้อำนาจโดยมิชอบเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนหรือพวกพ้อง

3) การติดสินบน (Bribery) เป็นการเสนอให้หรือสัญญาว่าจะให้ผลประโยชน์ต่างๆ ทั้งใน รูปแบบของ ทรัพย์สิน สิ่งของ หรือสิ่งตอบแทน เพื่อเป็นแรงจูงใจให้เกิดการกระทำที่ผิดกฎหมายหรือ ศีลธรรม

4) การยักยอด (Embezzlement) เป็นการนำเอาทรัพย์สินหรือสิ่งของที่เป็นทางการหรือหน่วยงานมาใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตนโดยไม่ได้เกี่ยวข้องกับงาน

5) การอุปถัมภ์ (Patronage) เป็นการใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวหรือการเล่นพรรคเล่นพวกเพื่อเอื้อประโยชน์ให้พวกพ้องได้เข้ามามีอำนาจหรือเข้ามาทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนตน โดยไม่ได้ คำนึงถึงความเหมาะสม รวมทั้งการเลือกที่รักมักที่ชัง (Nepotism) ที่เป็นการเอื้อประโยชน์หรือ อำนาจหน้าที่แก่พวกพ้องคนใกล้ชิด

6) ผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interest) เป็นการขัดกันของผลประโยชน์ส่วนตนกับส่วนรวม ซึ่งเป็นการกระทำโดยใช้อำนาจที่ได้รับมอบหมายให้เกิดประโยชน์ที่เชื่อได้ว่าเป็นส่วนรวมแต่ ตนเองหรือพวกพ้องก็ได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงหรือทางอ้อมต่อการกระทำนั้นด้วย

ขณะที่ แนวทางป้องกันการทุจริต สามารถแยกการ ดำเนินการได้เป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สร้างจิตสำนึกโดยมุ่งพัฒนาให้ข้าราชการทุกระดับมีคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ การรณรงค์เผยแพร่/ประชาสัมพันธ์ให้ตระหนักและรับรู้ ถึงพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการมีคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลในหน่วยงานภาครัฐ ส่งเสริมการฝึกอบรมด้านคุณธรรม จริยธรรม และกฎระเบียบวิธีปฏิบัติในเรื่อง

ต่างๆ การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสุจริต โปร่งใส ส่งเสริมสนับสนุนให้หน่วยงานภาครัฐจัดทำโครงการทางด้านคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาล การปรับปรุงการให้บริการประชาชนของหน่วยงานภาครัฐ ให้มีพฤติกรรมและการปฏิบัติงานที่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชน

ขั้นตอนที่ 2 ผนึกกำลังกับหน่วยงานอื่นๆ และการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน สื่อมวลชน และประชาชน เพื่อเป็นแบบอย่างและเป็นกลไกขับเคลื่อนให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ได้แก่ แต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนการป้องกันการทุจริตในส่วนราชการ สร้างให้มีการสอดส่อง และระบบเฝ้าระวังและรับข้อมูลเกี่ยวกับการทุจริตประพฤติมิชอบใน หน่วยงาน มีช่องทางรับข้อร้องเรียน ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากประชาชนเพื่อนำไปปรับปรุง และพัฒนาการบริหารราชการให้มีประสิทธิภาพและมีความคุ้มค่า

ขั้นตอนที่ 3 ขับเคลื่อนในการปฏิบัติกับเจ้าหน้าที่ทุกระดับ ยอมรับและพร้อมใจในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อขับเคลื่อนคุณธรรมให้เกิดขึ้นแก่หน่วยงานด้วยความภูมิใจ ได้แก่ ให้ทุกส่วนราชการดำเนินการตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ไปปฏิบัติให้เกิดผลส่งเสริมและผลักดันให้ส่วนราชการสร้างความโปร่งใส โดยการเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้มีการเผยแพร่เอกสารจัดซื้อจัดจ้างให้สาธารณชนได้รับทราบอย่างทั่วถึง

ขั้นตอนที่ 4 ตรวจสอบและประเมินผล เป็นเครื่องมือเพื่อให้หัวหน้าส่วนราชการและคณะกรรมการขับเคลื่อนการป้องกันการทุจริตในส่วนราชการ ได้แก่ จัดให้มีคณะทำงานประเมินผลความคุ้มค่าในการดำเนินโครงการภาครัฐที่เบิกจ่ายเงินงบประมาณ ดำเนินการตรวจสอบการปฏิบัติงานของส่วนราชการอย่างทั่วถึง มีมาตรการเอาผิดกับผู้ที่กระทำการทุจริตอย่างจริงจัง

ขั้นตอนที่ 5 กระบวนการพัฒนากระบวนงานภายใน และพัฒนาระบบการบริหารงานของหน่วยงานที่เน้นความเสมอภาค โปร่งใส เป็นธรรม และสามารถตรวจสอบได้ในทุกขั้นตอน เพื่อจำกัดช่องทางสู่การทุจริต อาจปฏิรูปกระบวนงานให้เจ้าหน้าที่พบกับประชาชนให้น้อย เพื่อลดการเจรจาต่อรองหรือการรับสินบน โดยอาจจะใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยทำให้ทุกกระบวนงานมีหลักฐานขั้นตอนที่ชัดเจน ประกอบกับหน่วยงานที่มีความเสี่ยงต่อการทุจริตช่วยปรับปรุงข้อกฎหมายที่ง่ายต่อการใช้และการเข้าใจ เพื่อให้ประชาชนสามารถสอบทานได้

3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาเอกชน

การศึกษาเอกชน หมายถึง การใช้ทรัพยากรของภาคเอกชนทั้งที่เป็นคน ทุนทรัพย์ และวัสดุอุปกรณ์เพื่อการทำกิจกรรมการศึกษาโดยเอกชนหรือคณะบุคคลเป็นผู้จัดการดำเนินการมี วัตถุประสงค์อันจำกัดสำหรับบุคคลเฉพาะกลุ่ม (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน, 2545) การศึกษาเอกชน มีกิจกรรมที่เป็นองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ คือ 1) ผู้จัดกิจกรรมที่เป็นเอกชนที่เป็นบุคคลหรือคณะบุคคล ในกรณีที่เป็นข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐก็จะต้องดำเนินการในฐานะของภาคเอกชน ดำเนินกิจการโดยการกำกับดูแลของผู้รับใบอนุญาต 2) ทรัพยากรที่ใช้ในการจัดการศึกษาได้มาจากภาคเอกชนเป็นหลัก อาทิ ทรัพยากรบุคคล (ผู้บริหาร ครูและบุคลากรสนับสนุน) ที่ดิน สิ่งปลูกสร้าง วัสดุอุปกรณ์และเงินทุน เป็นต้น 3) วัตถุประสงค์เป็นไปเพื่อการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลเฉพาะกลุ่ม มีจุดเน้นที่แตกต่างกัน มีประโยชน์โดยตรงจำกัดสำหรับบุคคลเฉพาะกลุ่ม และมีประโยชน์เกื้อหนุนสำหรับการพัฒนาการจัดการศึกษาในภาพรวมของประเทศ และ 4) สถานศึกษา ได้ชื่อว่าเป็นสถานศึกษาเอกชนตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเอกชนต้องมีผู้เรียนรวมกันทุกผลัดมากกว่าเจ็ดคนขึ้นไป โดยปกติผู้เรียนเป็นบุคคลที่มีพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจในระดับเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน

รัฐให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาเอกชนอย่างต่อเนื่อง ดังที่มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 73 ว่ารัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรทางศาสนาและเอกชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศชาติ จากบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาเอกชนมีบทบาทและความสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศในการเสริมสร้างขีดความสามารถทางการศึกษาของประเทศ การจัดการศึกษาเอกชนสามารถตอบสนองความต้องการด้านการศึกษาที่แตกต่างกันของประชาชนได้อย่างหลากหลาย เช่น การศึกษาที่เน้นวิชาการ การศึกษาที่เน้นทักษะอาชีพ การศึกษาที่เน้นศาสนา เป็นต้น ส่งผลให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการศึกษาได้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพเป็นสำคัญ ขณะที่การบริหารงานของโรงเรียนเอกชน เป็นไปเพื่อให้ผู้เรียนได้รับบริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพมากที่สุด (รุ่ง แก้วแดง, 2544) โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้บัญญัติเรื่องการศึกษา เอกชนไว้ในมาตรา 43 ว่าการบริหารและการจัดการศึกษาของเอกชนให้มีความเป็นอิสระโดยมีการกำกับ ติดตาม การประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาจากรัฐ และต้องปฏิบัติตาม หลักเกณฑ์การประเมิน คุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเช่นเดียวกับสถานศึกษาของรัฐ และ มาตรา 45 ให้สถานศึกษาเอกชนจัดการศึกษาได้ทุกระดับและทุกประเภทการศึกษาที่กฎหมายกำหนดโดยรัฐต้องกำหนดนโยบายและมาตรการที่ชัดเจนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเอกชนในด้านการจัดการศึกษา การกำหนดนโยบายและแผนการจัดการศึกษาของรัฐของเขตพื้นที่การศึกษาหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สรุป

ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันเป็นประเด็นสำคัญทั่วโลก เนื่องจากส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศอย่างรุนแรง องค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (TI) รายงานดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) ปี 2567 พบว่า ประเทศไทยได้ 34 คะแนน อยู่ในอันดับที่ 107 ของโลก ปัญหาคอร์รัปชันในประเทศไทยฝังรากลึกในหลายภาคส่วน ส่งผลต่อเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง แม้จะมีการรณรงค์ต่อต้านอย่างต่อเนื่องแต่ก็ไม่ได้ลดลงหรือหมดไป รัฐบาลไทยจึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ป้องกันการทุจริตในระยะ 20 ปี (2561-2580) โดยเน้นสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต หนึ่งในแนวทางสำคัญคือ “หลักสูตรต้านทุจริตศึกษา” ที่พัฒนาโดยสำนักงาน ป.ป.ช. ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อปลูกฝังค่านิยมซื่อสัตย์ตั้งแต่ระดับปฐมวัยถึงอุดมศึกษา หลักสูตรนี้ถูกนำไปใช้ในโรงเรียนเอกชนบางแห่งรวมถึงในจังหวัดลำปาง โดยยังมีปัญหาด้านการบูรณาการหลักสูตร การพัฒนาสื่อ และการประเมินผลการเรียนรู้

จากการทบทวนวรรณกรรมต่างๆ จึงทำให้ได้กรอบแนวคิดที่จะนำไปทำการศึกษาเพื่อการกำหนดนโยบายจัดการเรียนการสอนหลักสูตรต้านทุจริตศึกษาของโรงเรียนเอกชนในระบบ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดลำปาง ที่ต้องพิจารณาถึง 1) การนำนโยบายไปปฏิบัติในระดับจุลภาค ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนการระดมพลัง ขั้นตอนการปฏิบัติ และขั้นตอนในการสร้างความต่อเนื่อง 2) ตัวแบบทางกระบวนการของระบบราชการ (Bureaucratic Process Model) ประกอบด้วย ระดับความเข้าใจสภาพความเป็นจริงในการให้บริการของรัฐ และ ระดับของการยอมปรับนโยบายเข้าเป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่ประจำของผู้ปฏิบัติ 3) แนวทางป้องกันการทุจริต ได้แก่ ส่งเสริมการฝึกอบรมด้านคุณธรรม จริยธรรม การมีส่วนร่วมของภาคเอกชน ยอมรับและพร้อมใจในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อขับเคลื่อนคุณธรรมให้เกิดขึ้นแก่หน่วยงานด้วยความภูมิใจ ตรวจสอบและประเมินผล และ ใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วย และ 4) การจัดการศึกษาเอกชน ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของเอกชนในด้านการจัดการศึกษา การกำหนดนโยบายและแผนการจัดการศึกษา ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การศึกษาผลของ

การนำนโยบายจัดการเรียนการสอนหลักสูตรต้านทุจริตศึกษาของโรงเรียนเอกชน ในจังหวัดลำปางไปปฏิบัติ แสดงได้ดังกรอบแนวคิดในการศึกษารูปที่ 2

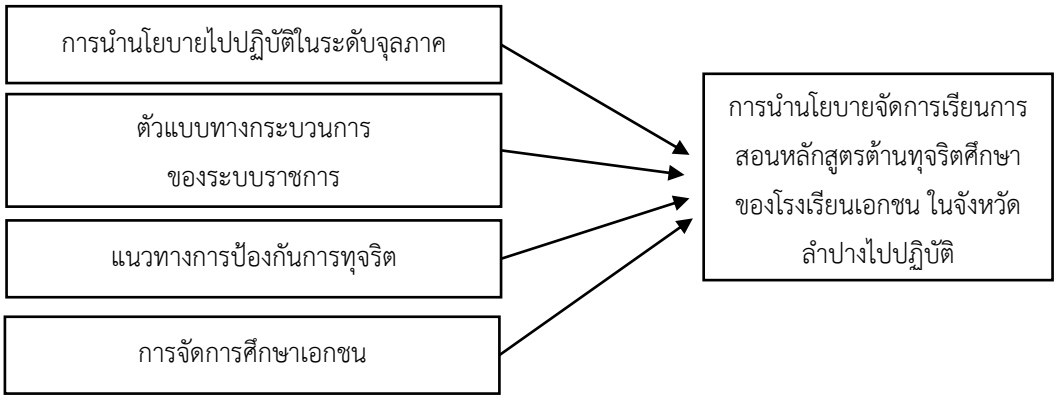

รูปที่ 2 กรอบแนวคิดที่จะนำไปทำการศึกษาเพื่อการกำหนดนโยบายจัดการเรียนการสอนหลักสูตรต้านทุจริตศึกษาของโรงเรียนเอกชนในระบบ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดลำปาง

ข้อเสนอแนะ

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดลำปางควรนำกรอบแนวคิดที่จะนำไปทำการศึกษาเพื่อการกำหนดนโยบายจัดการเรียนการสอนหลักสูตรต้านทุจริตศึกษาของโรงเรียนเอกชนในระบบ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดลำปาง กับโรงเรียนเอกชนที่อีก 12 โรงเรียน ที่ยังไม่ได้นำหลักสูตรต้านทุจริตศึกษาไปใช้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงานด้านการต่อต้านการทุจริตในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กล้า ทองขาว. (2534). *การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ กรณีศึกษานโยบายรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ*. [ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรดุษฎีบัณฑิต]. คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันพัฒน บริหารศาสตร์.

จุมพล หนิมพานิช. (2549). *การวิเคราะห์นโยบาย ขอบข่าย แนวคิดทฤษฎี และกรณีตัวอย่าง* (พิมครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค. (2562). การคอร์รัปชันทางการเมือง : ความเป็นมาและแนวทางป้องกันแก้ไข. *วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 6(2), 461-478.

รุ่ง แก้วแดง. (2544). *ประกันคุณภาพการศึกษาทุกคนทำได้ไม่ยาก*. กรุงเทพฯ : วัฒนพาณิชย์. วรเดช จันทรศร. (2548). *ทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะ* ไปปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : สหายบล็อกและการพิมพ์.

วชิรวิทย์ นิติพันธ์ และสุวิทย์ ภาณุจารี. (2563). รูปแบบการบริหารงานโรงเรียนสุจริตของผู้บริหารสถานศึกษาระดับ.

ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสาร มจร บาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*, *6*(2), 84–98.

สัญญา เคณาภูมิ และบุรฉัตร จันทร์แดง. (2562). ตัวแบบทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปสู่การปฏิบัติ. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น*, *3*(1), 95-115

สมาพร มณีอ่อน. (2566). การขับเคลื่อนหลักสูตรต้านทุจริตศึกษาในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนเอกชน ในจังหวัดนนทบุรี. *วารสารนิสิตวัง*, 25(2), 81-89

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช.). (2561). *หลักสูตร ต้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education)*. นนทบุรี : สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2561. (2561). *หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม "การป้องกันการทุจริต" ชุดหลักสูตรต้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education)*. นนทบุรี : สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2561. (2561). *คู่มือหลักสูตรต้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ชุดหลักสูตรต้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education)*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2567). *ป.ป.ช. เผยองค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติประกาศผลดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) ประจำปี 2567 ประเทศไทย ได้ 34 คะแนน จัดอยู่ในอันดับที่ 107 ของโลก*. https://www.nacc.go.th/categorydetail/2018083118464105/20250211130310?

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน. (2545). *รายงานการวิจัยเรื่องปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการจัดการศึกษาเอกชนในทศวรรษหน้า*. กรุงเทพฯ : คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน. (2567). *สถิติโรงเรียนเอกชน*. https://opec.go.th

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2565). *การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนเอกชน : สภาพและแนวทางสนับสนุน*. กรุงเทพฯ : สกศ.

ศักดิ์สายันต์ ใยสามเสน และประทีป พืชทองหลาง. (2562). การพัฒนาคู่มือและสร้างเครือข่ายการสอนรายวิชาการต่อต้านทุจริตในมหาวิทยาลัยในเขตภาคเหนือ. *วารสารปัญญา*, *26*(2), 31-41

รูปแบบการสร้างเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืนของเทศบาลตำบลบ่อแฮ้วหนองกระทิง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

The model for creating a sustainable community economy in Bo Haew Nong Krathing Subdistrict Municipality, Mueang District, Lampang Province

วิทยา วงค์ชมภู*, ณัฏฐ์ดนัย ประเทืองบริบูรณ์, และ วิศท์ เศรษฐกร

Wittaya Wongchomphu , Nathdanai Pratuangboriboon, Wit Setthakorn

รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

*Corresponding author e-mail: wittayawong29@hotmail.com[1]

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานการณ์เศรษฐกิจของชุมชน 2) ศึกษาแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืนของกลุ่มอาชีพชุมชน และ 3) นำเสนอรูปแบบการสร้างเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืนของกลุ่มอาชีพชุมชนในเขตเทศบาลตำบลบ่อแฮ้วหนองกระทิง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน สมาชิกกลุ่มอาชีพ และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเพื่อสังเคราะห์เป็นรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า สถานการณ์เศรษฐกิจของชุมชนมีจุดแข็งด้านทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถนำมาร่วมพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจได้ อย่างไรก็ตาม ยังประสบปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ กำลังการผลิตที่ไม่ต่อเนื่อง ขาดตลาดรองรับสินค้าชุมชน ขาดงบประมาณสนับสนุน และขาดผู้เชี่ยวชาญให้ความรู้ในการพัฒนากลุ่มอาชีพ นอกจากนี้ บริบทชุมชนกึ่งเมืองยังส่งผลต่อการรวมกลุ่มของประชาชนให้เกิดความเข้มแข็งได้ยาก

คำสำคัญ: เศรษฐกิจชุมชน, การพัฒนาที่ยั่งยืน, กลุ่มอาชีพชุมชน, เศรษฐกิจฐานราก, การพึ่งพาตนเอง

Abstract

This research aims to (1) study the economic situation of the community, (2) examine the concept of sustainable community economic development for community occupational groups, and (3) propose guidelines for sustainable community economic development for these groups in the Bo Haew Nong Krathing Subdistrict Municipality, Mueang Lampang District, Lampang Province.

This qualitative research employed document analysis, in-depth interviews, and focus group discussions with community stakeholders, including community leaders, occupational group members, and other key individuals involved in community economic development. The collected data were subsequently analyzed using content analysis to synthesize comprehensive guidelines for sustainable community economic development.

The research findings indicate that the community's economic situation possesses strengths in human resources, particularly among the elderly, and in local wisdom, both of which

can be leveraged for economic activities. However, significant challenges persist, including inconsistent production capacity, limited markets for community products, insufficient budget support, and a lack of experts to provide knowledge for occupational group development. Furthermore, the semi-urban context of the community makes it difficult for residents to form and strengthen their groups effectively.

Keywords: Community Economy, Sustainable Development, Occupational Groups, Grassroots Economy, Self-Reliance

บทนำ

การพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการสร้างอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพื่อก้าวสู่ความทันสมัยและการกินดีอยู่ดีของประชาชนได้กลายเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของการวางแผนพัฒนาประเทศ ซึ่งปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1 จนถึงฉบับที่ 13 ขณะที่ ประเทศไทยได้มีการขับเคลื่อนพัฒนาประเทศให้มีความก้าวหน้าสูงขึ้นในด้านต่างๆ จึงจำเป็นต้องเร่งพัฒนาขีดความสามารถในหลายด้าน ที่จะช่วยยกระดับการพัฒนาประเทศแบบก้าวกระโดด ซึ่งส่งผลต่อสภาพปัญหาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น มีปัญหาเกี่ยวกับงานและอาชีพจำนวนหนึ่งจะหายไปเนื่องจากถูกทดแทนได้ด้วยการใช้เทคโนโลยี (นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์ และ สุธี โกสิทธิ์, 2563) ซึ่งเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นจำเป็นต้องเร่งพัฒนาขีดความสามารถด้วยเช่นกัน เพื่อให้การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นเกิด การกระจายรายได้สู่ชุมชนลดความเหลื่อมล้ำ ชุมชนเข้มแข็ง และมีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและ การพัฒนาที่ยั่งยืน (ศิริพรรณ จีนะบุญเรือง, 2565) อย่างไรก็ตาม ปัณณวิชญ์ แสงหล้า พระมหาสมมาส ชุติมนฺโต สหพร แสงวันดี และ ประสิทธิ์ แสงทับ, (2565) อธิบายว่า ภาพความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในสังคมไทยที่เป็นปัญหาเรื้อรังมานานของสังคมไทยที่มีปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมเป็นปัญหาหลักของรัฐบาลหลายรัฐบาลที่ผ่านมามีความพยายามจะแก้ไขปัญหาสิ่งนี้ ดังนั้น การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ยังถือเป็น 1 ใน 12 นโยบายประชารัฐที่รัฐบาลให้ความสำคัญ โดยมีเป้าหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ สร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง ประชาชนมีความสุข และมีรายได้เพิ่มขึ้น

จากการที่ผู้วิจัยเป็นผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งนี้และได้ทำการศึกษาบริบทของเทศบาลตำบลบ่อแฮ้ว หนองกระทิง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ในขั้นต้นทำให้ทราบว่า พื้นที่เทศบาลตำบลบ่อแฮ้วหนองกระทิง มีกลุ่มผู้ผลิตและกลุ่มผู้ให้บริการอยู่ 9 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มกระดาษสาบ้านท่าล้อ กลุ่มส่งเสริมเทคโนโลยีเกษตร กลุ่มหน่อไม้ปี๊บ กลุ่มแปรรูปตะเกียบไม้เสียบลูกชิ้น กลุ่มหม้อฮ่อมบ่อแฮ้ว กลุ่มกลองยาว กลุ่มไม้กวาดทางมะพร้าว กลุ่มตุงล้านนา และกลุ่มดอกไม้สา แต่กลุ่มเหล่านี้กำลังเผชิญกับปัญหาทางสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีความแตกต่างหลากหลาย เช่น แนวโน้มของจำนวนผู้สูงอายุที่มากขึ้น มีการขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็ว ทำให้ประชากรกลุ่มนี้ปรับตัวไม่ทันกับยุคสมัยและเทคโนโลยี และไม่สามารถหารายได้มาเลี้ยงชีพในบั้นปลายของชีวิตได้เพียงพอ อีกทั้งประชาชนทั่วไปไม่ค่อยสนใจเรื่องเศรษฐกิจในชุมชน ปัญหาการขยายตัวของย่านการค้า อุตสาหกรรมและบริการที่ไร้ระเบียบ เมืองและชุมชนชนบทจำนวนหนึ่งกำลังเผชิญกับสภาวะเศรษฐกิจถดถอย รายได้ลดลง รายจ่ายเพิ่มขึ้นหนี้ครัวเรือนเพิ่มขึ้น ปัญหาการถดถอยและการล่มสลายของหน่วยเศรษฐกิจในภาคการเกษตร ปัญหาแรงงานย้ายออกนอกพื้นที่ เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ทางเทศบาลตำบลบ่อแฮ้วหนองกระทิง

หนองกระทิงได้พยายามที่จะหารูปแบบและวิธีการที่จะช่วยเหลือส่งเสริมประชากรในพื้นที่ให้มีอาชีพเลี้ยงตัวเองและครอบครัว ซึ่งนอกเหนือจากรายได้หรืองานประจำที่ทำอยู่ อีกทั้งชี้แนะให้กลุ่มผู้สูงอายุได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เห็นคุณค่าในตัวเองมากขึ้น โดยได้เลือกใช้มาตรการส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ ทักษะ ความรู้เพิ่มเติม

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมุ่งทำการศึกษาเพื่อค้นหารูปแบบการกำหนดนโยบายการสร ้างเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืนของเทศบาลตำบลบ่อแฮ้วหนองกระทิง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งจำเป็นต้องนำหลักการทางวิชาการต่างๆ มาประยุกต์และปรับใช้ให้เข้ากับบริบทในพื้นที่ เพื่อช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน หรือเศรษฐกิจฐานราก ให้ประชาชนมีรายได้ สามารถเลี้ยงดูตัวเองและครอบครัว มีการส่งเสริมการตลาดและการใช้สินค้า ซึ่งเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นภายใต้แนวทางการกระจายอำนาจไปสู่ความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์เศรษฐกิจของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลบ่อแฮ้วหนองกระทิงอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

2. เพื่อศึกษาแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืนของกลุ่มอาชีพชุมชนในเขตเทศบาลตำบลบ่อแฮ้วหนองกระทิง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืนของกลุ่มอาชีพชุมชนในเขตเทศบาลตำบลบ่อแฮ้วหนองกระทิง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิด “เศรษฐกิจชุมชน” (community economy) เป็นกรอบคิดที่มุ่งเน้นการจัดระบบกิจกรรมทางเศรษฐกิจบนฐานทรัพยากร ความสัมพันธ์ และศักยภาพของคนในพื้นที่ โดยให้ความสำคัญกับการพึ่งพาตนเอง ความร่วมมือ และความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจกับสังคม มากกว่าการเติบโตเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว แนวคิดนี้เกิดขึ้นเพื่อตอบโต้กระแสการพัฒนาแบบทุนนิยมกระแสหลักที่มักก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำและการกระจุกตัวของรายได้ (Sachs, 1992) เศรษฐกิจชุมชนจึงถูกมองว่าเป็นกลไกการพัฒนาทางเลือกที่เน้นความเข้มแข็งจากภายใน (endogenous development) ขณะที่ ในเชิงแนวคิด เศรษฐกิจชุมชนมีรากฐานเชื่อมโยงกับทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเอง (self-reliance) และการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (participatory development) ซึ่งเสนอว่าการพัฒนาที่แท้จริงควรตั้งอยู่บนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ และการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างรู้คุณค่า (Chambers, 1997) แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับ “คน” ในฐานะศูนย์กลางของการพัฒนา มากกว่ามิติทางเทคโนโลยีหรือทุนภายนอกเพียงอย่างเดียว

จรัส สุวรรณมาลา (2558) อธิบายว่าเศรษฐกิจท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากความเข้มแข็งของเศรษฐกิจในระดับพื้นที่มีผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดบริการสาธารณะ หากเศรษฐกิจท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง ประชาชนมีงานทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น ก็จะส่งผลให้ท้องถิ่นมีรายได้จากภาษีเพิ่มขึ้นและสามารถนำงบประมาณไปพัฒนาพื้นที่ได้มากขึ้น แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนจึงมุ่งเน้นการพัฒนาโดยใช้ศักยภาพของพื้นที่เป็นฐาน เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ แรงงาน วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของมหาตมะ คานธี ที่สนับสนุนเศรษฐกิจหมู่บ้านและการพึ่งพาตนเองของชุมชน โดยเน้นการผลิตเพื่อใช้ในท้องถิ่นก่อนเพื่อลดรายจ่ายของครัวเรือน และสร้างความมั่นคงทาง

เศรษฐกิจให้กับชุมชน (ประคองสุคนธจิตต์ สุนันทา งามเดโช และ ดาวพันธ์ เฉลยพงษ์, 2561) ดังนั้น เศรษฐกิจชุมชนจึงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบเศรษฐกิจของประเทศ โดยการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับฐานรากจะช่วยสร้างความสมดุลระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจกับความยั่งยืนทางสังคมและสิ่งแวดล้อม

ขณะที่ ณัฏฐ์ดนัย ประเทืองบริบูรณ์ (2567) อธิบายว่า การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงระบบคิดของคนในชุมชนที่มีต่อชุมชนและสิ่งรอบตัว ความเข้าใจในวิถีชีวิตของชุมชนให้มากที่สุด เพื่อให้การดำเนินงานที่ประกอบด้วย การค้นหาปัญหาที่แท้จริงของชุมชน การค้นหาสาเหตุของปัญหาชุมชน และการแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหา มีเป้าหมายที่ชัดเจนและสอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของสมาชิกในชุมชน ตัวอย่างของประเด็นที่ควรจะทำการศึกษา เช่น

1.1 ข้อมูลทางกายภาพ ได้แก่ ข้อมูลประชากร ข้อมูลครัวเรือน ลักษณะภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศ สาธารณูปโภค ถนน ไฟฟ้า ประปา สภาพปัญหาทางกายภาพ ลักษณะทางนิเวศวิทยา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลักษณะที่ดิน จำแนกตามพื้นที่ทำกิน พื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่ป่าและพื้นที่สาธารณะ แหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก แหล่งน้ำสำหรับอุปโภค บริโภค ลักษณะพืชและสัตว์ในชุมชน ฯลฯ

1.2 ข้อมูลทางสังคม การเมือง การปกครอง ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน เชื้อชาติหรือชาติพันธุ์ การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาชุมชนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โครงสร้างการปกครอง ข้อมูลด้านการศึกษาและสถาบันการศึกษาในชุมชน ข้อมูลสุขภาพ จำนวนผู้พิการและกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม กลุ่ม/องค์กร/เครือข่ายในชุมชน รูปแบบวิถีชีวิต การนับถือศาสนา ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี กฎระเบียบของชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้นำโดยธรรมชาติ ผู้นำโดยการแต่งตั้ง องค์ความรู้ที่สั่งสมอยู่ในชุมชน ภูมิปัญญาชุมชน ปัญหาทางสังคม การเมือง การปกครอง ยุทธศาสตร์การพัฒนาในปัจจุบัน และเป้าหมายในอนาคตที่ชุมชนคาดหวัง ฯลฯ

1.3 ข้อมูลทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การประกอบอาชีพ อาชีพหลัก อาชีพรอง อาชีพเสริม ความรู้ความเข้าใจความเชี่ยวชาญในการประกอบอาชีพ ข้อมูลรายได้ รายจ่าย หนี้สิน เงินออมของชุมชน แหล่งทุนในชุมชน เช่น สหกรณ์ กองทุนต่างๆ ผลิตภัณฑ์ชุมชน วัตถุดิบและแหล่งของวัตถุดิบในการผลิตสินค้าของชุมชน ช่องทางการตลาดและเครือข่ายทางการตลาด โอกาสและปัญหาทางเศรษฐกิจของชุมชน ฯลฯ

การศึกษาชุมชนและการวิเคราะห์ชุมชน ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ระดับฐานราก คือ บุคคล ครอบครัว และเอื้อต่อการปฏิบัติงานร่วมกันสมาชิกของชุมชนต่อไป โดยอาศัยกิจกรรมในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์เพื่อในการดำรงชีวิตจากการจัดการและคุ้มครองชีวิตไปสู่การพัฒนาหรือความเปลี่ยนแปลงที่ดีร่วมกัน

ขณะที่ การพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมา มีกรอบการพัฒนาที่มุ่งสู่ “ความมั่งคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ส่งผลให้ประเทศไทยมุ่งสู่การพัฒนาที่สูงขึ้น และมุ่งเน้นไปทางด้านความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และการ เปลี่ยนแปลงสู่เศรษฐกิจดิจิทัล โดยเชื่อว่ารายได้ของประชากรจะสูงขึ้นตามการเจริญเติบโตของ เศรษฐกิจที่เติบโตขึ้น ขยายโอกาศด้านการค้าและการลงทุนของประเทศเพิ่มขึ้น ในขณะที่ด้านอื่นๆ ยังมีคุณภาพน้อยและการพัฒนายังปรับตัวได้ช้า เช่น คุณภาพคน คุณภาพการให้บริการสาธารณะ คุณภาพฐานการผลิตทางการเกษตรต่างทำให้เห็นได้ชัดว่าคุณภาพชีวิตยังไม่ถูกยกระดับควบคู่ขนานไป กับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดความเลื่อมล้ำสูง การเพิ่มจำนวนขึ้นของชนชั้นกลาง การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และขณะเดียวกันก็ประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว รวมทั้ง ผลกระทบภายนอกที่เกิดจากสภาพภูมิอากาศที่มีการผันผวนอย่างรุนแรงสะท้อนการพัฒนาที่ผ่านมา ได้ว่า “เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาคุณภาพและไม่ยั่งยืน” (พุทธินันต์ ภาคเจริญ ,2565)

ดังนั้น เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 เป้าหมาย จึงครอบคลุมมิติการพัฒนาด้านการพัฒนาคน เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สันติภาพและความยุติธรรม และความเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา มีความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาของประเทศภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ซึ่งเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศ อย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล และเป็นกรอบในการจัดทำแผนการพัฒนาประเทศให้มีความสอดคล้องและ บูรณาการกันเพื่อพัฒนาประเทศให้มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง โดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ดำเนินการวิเคราะห์เปรียบเทียบความเชื่อมโยงระหว่าง 169 เป้าหมายย่อย (Target) ของ SDGs กับ 37 เป้าหมายระดับประเด็นแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ จำนวน 23 ฉบับ (แผนระดับที่ 2) และ 140 เป้าหมายระดับแผนย่อยของแผนแม่บทฯ เพื่อประมวลความสอดคล้องการกำหนดทิศทางการพัฒนาระดับประเทศกับระดับนานาชาติ (ภาสกร บุญคุ้ม และรัตนา ด้วยดี, 2565)รายงานของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (2562) ระบุว่า การขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศไทยมีค่าเฉลี่ยเพียงร้อยละ 3 ต่อปี ในช่วงที่ผ่านมา ไม่เพียงพอในการนำพาประเทศไทยให้ก้าวข้าม “กับดับประเทศรายได้ ปานกลาง” และลดความเหลื่อมล้ำ ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคม โดยอาศัยฐานความเข้มแข็งของประเทศอันประกอบด้วยความหลากหลายทางชีวภาพและความ หลากหลายทางวัฒนธรรม ส่งเสริมและพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นเจ้าของสินค้าและบริการมูลค่าสูง ให้เกิดการก้าวกระโดดของการพัฒนาต่อยอด และสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน กระจายรายได้ โอกาส และความมั่งคั่งแบบทั่วถึง (Inclusive Growth) ด้วยการใช้โมเดลเศรษฐกิจใหม่ที่ เรียกว่า “BCG Model” ซึ่งเป็นการพัฒนา 3 เศรษฐกิจ คือ เศรษฐกิจชีวภาพ (Bioeconomy) เศรษฐกิจ หมุนเวียน (Circular Economy) และเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) ไปพร้อมๆ กัน เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนประเทศไทยอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ BCG Model มีความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนา ที่ยั่งยืน (SDGs) และสอดรับกับหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (SEP) ซึ่งเป็นหลักสำคัญในการ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย อย่างไรก็ตาม BCG Model เป็นกลไกขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศรูปแบบใหม่ ที่มุ่งเน้น “การ เติบโตเชิงคุณภาพ” สร้างความสมดุลของเศรษฐกิจที่เน้นการสร้างมูลค่า (Value-based Economy) การ เติบโตที่เน้นการมีส่วนร่วม (Inclusive Growth) และสังคมที่มีการหมุนเวียนการใช้ทรัพยากร (Circular Society)

อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการคืนอำนาจการจัดการตนเองสู่ชุมชน โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการติดอาวุธทางความคิดให้ประชาชนคิดเป็น ทำเป็น จนสามารถพึ่งพาตนเองได้ การส่งเสริมให้ชาวบ้านผนึกกำลังกันนำองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรที่มีอยู่มาต่อยอดเป็น วิสาหกิจชุมชนจึงเปรียบเสมือนหัวใจของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจท้องถิ่น ที่ไม่เพียงแต่ช่วยสร้างงานและรายได้ แต่ยังหล่อหลอมความผูกพันและวิถีชีวิตร่วมกันของคนในชุมชน ที่ถึงแม้สถานการณ์ปัจจุบันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะสะท้อนภาพความย้อนแย้งที่เปรียบเสมือนเหรียญสองด้าน แม้จะมีเจตนารมณ์ในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน แต่ในทางปฏิบัติ อปท. หลายแห่งยังคงขาดศักยภาพในการระดมทุนทั้งจากภายในและภายนอก ตลอดจนขาดแคลนงบประมาณที่จะเข้าไปสนับสนุนหรือลงทุนในวิสาหกิจชุมชนอย่างจริงจัง เมื่อไร้ซึ่งสายป่านทางการเงินในการยกระดับผลิตภัณฑ์หรือขยายกำลังการผลิต นโยบายการส่งเสริมอาชีพจึงมักหยุดนิ่งอยู่เพียงแค่หลักการในหน้ากระดาษ นับเป็นความท้าทายสำคัญในมิติรัฐประศาสนศาสตร์ที่ต้องเร่งหาทางแก้ไขเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีศักยภาพและกลไกที่แท้จริงในการพลิกฟื้นเศรษฐกิจจากฐานรากสู่ความยั่งยืน

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมต่างๆ จึงทำให้ได้กรอบแนวคิดที่จะนำไปทำการศึกษาเพื่อค้นหารูปแบบการกำหนดนโยบายการสร้างเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืนของเทศบาลตำบลบ่อแฮ้วหนองกระทิงอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ที่ต้องพิจารณาถึง 1) การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน ได้แก่ ข้อมูลทางกายภาพ ข้อมูลทางสังคม การเมือง การปกครอง และ ข้อมูลทางเศรษฐกิจ 2) กลไกขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจรูปแบบ BCG Model ที่มุ่งเน้น “การเติบโตเชิงคุณภาพ” สร้างความสมดุลของเศรษฐกิจที่เน้นการสร้างมูลค่า การเติบโตที่เน้นการมีส่วนร่วม และสังคมที่มีการหมุนเวียนการใช้ทรัพยากร และ 3) รูปแบบการกำหนดนโยบายการสร้างเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนตำบลบ่อแฮ้ว อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง แสดงได้ดังกรอบแนวคิดในการศึกษารูปที่ 1

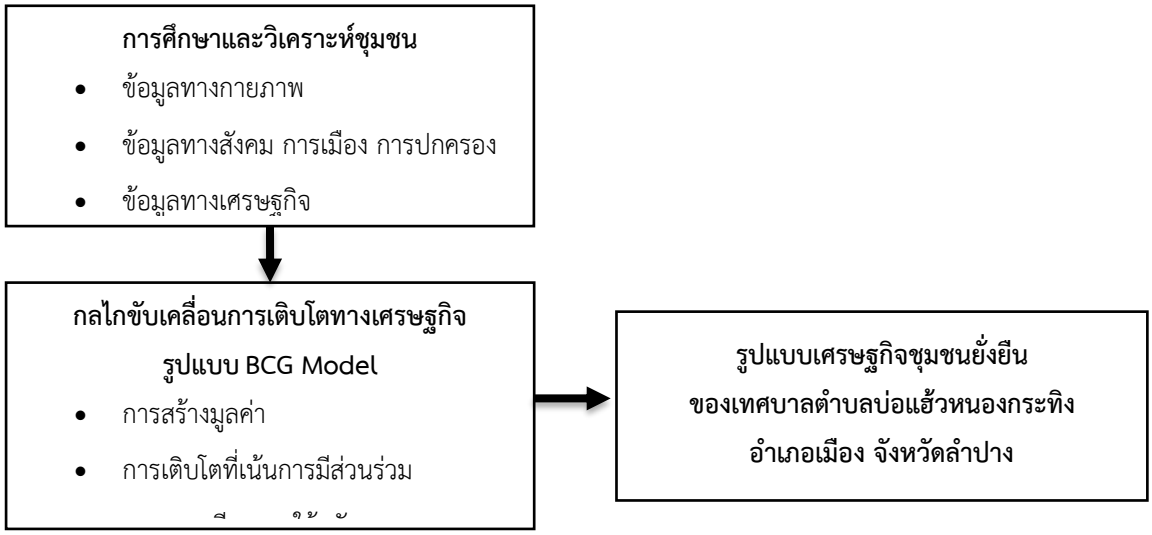

รูปที่ 1 กรอบแนวคิด

จากการทบทวนวรรณกรรมและกรอบแนวคิดการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการ ชี้ให้เห็นว่าการสร้างเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืนของกลุ่มอาชีพในเขตเทศบาลตำบลบ่อแฮ้วหนองกระทิง จำเป็นต้องเริ่มต้นจากการวิเคราะห์บริบทชุมชนอย่างรอบด้าน ทั้งมิติทางกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจ เพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์และรากฐานปัญหาที่แท้จริงในพื้นที่ โดยบูรณาการเข้ากับแนวคิดการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองและการมีส่วนร่วม ตลอดจนโมเดลเศรษฐกิจใหม่ (BCG Model) และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ที่มุ่งเน้นความสมดุลระหว่างมนุษย์ ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำจากแนวทางการพัฒนาแบบทุนนิยมกระแสหลัก ทั้งนี้ การนำเสนอแนวทางพัฒนาที่นำไปสู่การปฏิบัติได้จริงนั้น ต้องอาศัยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญในการหนุนเสริมและบริหารจัดการทรัพยากร เพื่อก้าวข้ามข้อจำกัดด้านงบประมาณ และยกระดับศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนให้กลุ่มอาชีพสามารถพึ่งพาตนเอง สร้างรายได้หมุนเวียน และเกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจจากฐานรากได้อย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเลือกศึกษากลุ่มอาชีพชุมชนในเขตเทศบาลตำบลบ่อแฮ้วหนองกระทิง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เพื่อนำไปสู่การสร้างเศรษฐกิจชุมชน หรือเศรษฐกิจ

ฐานราก ให้ประชาชนมีรายได้ สามารถเลี้ยงดูตัวเองและครอบครัวได้ มีการส่งเสริมการตลาดและการใช้สินค้า ซึ่งเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมทั้งแหล่งข้อมูลระดับปฐมภูมิและระดับทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนมาเป็นรูปแบบในสร้างเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืนของกลุ่มอาชีพชุมชนในเขตเทศบาลตำบลบ่อแฮ้วหนองกระทิง อำเภอเมือง จังหวัดลำปางนอกจากนั้นยังทำการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัย การสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structures Interview) และการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) โดยใช้ข้อคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกประกอบด้วย 1) ตัวแทนสมาชิกสภาเทศบาลตำบลบ่อแฮ้วหนองกระทิง จำนวน 2 คน 2) ข้าราชการเทศบาลตำบลบ่อแฮ้วหนองกระทิงที่เกี่ยวข้อง จำนวน 1 คน 3) ตัวแทนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 2 คน 4) ตัวแทนผู้ประกอบการในพื้นที่ จำนวน 2 คน 5) ตัวแทนกลุ่มอาชีพสตรี จำนวน 2 คน 6) ตัวแทนกลุ่มอาชีพผู้สูงอายุ จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 11 คน การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยเหตุผลของผู้ที่มีความเกี่ยวข้องและดำเนินกิจกรรมอยู่แล้ว ซึ่งเป็นผู้ที่ทราบถึงสภาพการณ์ ปัญหา และแนวโน้มในการพัฒนาในอนาคต

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มประกอบด้วย 1) นายกเทศบาลตำบลบ่อแฮ้วหนองกระทิง จำนวน 1 คน 2) ตัวแทนสมาชิกสภาเทศบาลตำบลบ่อแฮ้วหนองกระทิง จำนวน 2 คน 3) ข้าราชการเทศบาลตำบลบ่อแฮ้วหนองกระทิงที่เกี่ยวข้อง จำนวน 2 คน 4) ตัวแทนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 2 คน 5) ตัวแทนผู้ประกอบการในพื้นที่ จำนวน 2 คน 6) ตัวแทนกลุ่มอาชีพเกษตรอินทรีย์ จำนวน 2 คน 7) ตัวแทนกลุ่มอาชีพสตรี จำนวน 3 คน 8) ตัวแทนกลุ่มอาชีพผู้สูงอายุ จำนวน 3 คน และ 9) นักวิชาการ จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 19 คน การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยเหตุผลของผู้ที่มีความเกี่ยวข้องและดำเนินกิจกรรมอยู่แล้ว ซึ่งเป็นผู้ที่ทราบถึงสภาพการณ์ ปัญหาและแนวโน้มในการพัฒนาในอนาคต ซึ่งกลุ่มผู้สนทนากลุ่มไม่ใช่กลุ่มเดียวกับผู้ให้สัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ 1) การตรวจสอบสอบเส้าด้านข้อมูลโดยพิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน แหล่งเวลา หมายถึง ระยะเวลาที่ทำการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญว่าแต่ละคนใช้เวลามากน้อยเพียงใด แหล่งสถานที่ หมายถึง การตรวจสอบสถานที่ที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญนั้นตรงกับพื้นที่ที่จะศึกษาหรือไม่ และแหล่งบุคคล หมายถึง บุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญตรงกับกลุ่มเป้าหมายจริงที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์หรือไม่ 2) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล คือ ผู้วิจัยได้ซักถามผู้ให้ข้อมูลสำคัญถึงประเด็นที่ต้องการทราบและให้สังเกตการตอบข้อคำถามจนถึงกระบวนการจดบันทึกข้อมูลที่ได้ซักถาม 3) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตภาคสนามมาถอดความและจัดหมวดหมู่ตามประเด็นการวิจัย จากนั้นทำการตีความและสังเคราะห์สาระสำคัญเพื่อค้นหารูปแบบ ความสัมพันธ์ และประเด็นสำคัญที่ปรากฏในข้อมูล กระบวนการดังกล่าวช่วยให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์และบริบทของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างลึกซึ้งและเป็นระบบ

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาสถานการณ์เศรษฐกิจของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลบ่อแฮ้วหนองกระทิง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า เทศบาลตำบลบ่อแฮ้ว หนองกระทิง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีลักษณะทางภูมิสังคมและเศรษฐกิจที่โดดเด่นในรูปแบบชุมชนกึ่งเมือง (Semi-Urban) ซึ่งเป็นรอยต่อระหว่างวิถีชีวิตเกษตรกรรมดั้งเดิมกับการขยายตัวของความเป็นเมือง โครงสร้างเศรษฐกิจหลักของประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 70 ยังคงพึ่งพาภาคการเกษตร ผสมผสานกับการรับจ้างและค้าขาย อย่างไรก็ตาม การเติบโตของหมู่บ้านจัดสรรได้นำพากลุ่มประชากรใหม่ที่ทำงานในเมืองเข้ามาอยู่อาศัย ส่งผลให้เกิดความหลากหลายทางเศรษฐกิจและนำมาซึ่งความท้าทายในการรวมกลุ่มทางสังคมที่แตกต่างกันระหว่างพื้นที่ชุมชนดั้งเดิมกับชุมชนเมืองใหม่ แม้ในภาพรวมชุมชนจะมีทุนมนุษย์ที่เข้มแข็งและมีความสงบสุข แต่ก็กำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบ โดยมีสัดส่วนผู้สูงอายุสูงถึงร้อยละ 30 ซึ่งถือเป็นกลุ่มทรัพยากรบุคคลสำคัญที่ว่างเว้นจากการประกอบอาชีพหลักและยังไม่ได้ถูกดึงศักยภาพมาใช้ในการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากอย่างเต็มที่

ขณะที่ อุปสรรคและความท้าทายในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก โดยในมิติของปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน พบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรอินทรีย์ และกลุ่มอาชีพสตรีแม่บ้าน ยังคงเผชิญข้อจำกัดด้านกำลังการผลิตที่ทำได้เพียงตอบสนองตลาดภายในท้องถิ่นเป็นหลัก ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน ขาดการวางแผนธุรกิจที่เป็นระบบ และที่สำคัญคือขาดแคลนช่องทางการจัดจำหน่ายหรือพื้นที่ตลาดกลางที่จะเชื่อมโยงผลิตภัณฑ์ชุมชนไปสู่ตลาดที่กว้างขึ้นและกลุ่มลูกค้าที่มีกำลังซื้อสูง ส่งผลให้วงจรรายได้ไม่มั่นคง การแก้ปัญหาความยากจนที่ผ่านมามักมีลักษณะตั้งรับ เฉพาะหน้า และชาวบ้านยังคงยึดติดกับการพึ่งพาความช่วยเหลือจากภาครัฐ ดังนั้น การจะขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชุมชนแห่งนี้ให้หลุดพ้นจากภาวะชะงักงัน จึงจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาวิจัยข้อมูลเชิงลึกเพื่อแก้ปัญหาให้ถึงต้นตอ สร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มอาชีพ พัฒนาการตลาดเชิงรุก และดึงผู้สูงอายุเข้าสู่ระบบการผลิต เพื่อยกระดับเศรษฐกิจท้องถิ่นให้หมุนเวียนและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

ผลการศึกษาแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืนของกลุ่มอาชีพชุมชนในเขตเทศบาลตำบลบ่อแฮ้วหนองกระทิง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การขับเคลื่อนการพัฒนาจากฐานราก (Bottom-up Approach) ที่ยึดเอาความสนใจและความถนัดของคนในพื้นที่เป็นตัวตั้ง ผ่านการส่งเสริมทักษะอาชีพตามความสมัครใจ กลยุทธ์ที่โดดเด่นคือการดึงศักยภาพของพลังผู้สูงอายุ (Active Aging Power) ซึ่งมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 30 ให้เปลี่ยนจากวัยพึ่งพิงมาเป็นพลังสำคัญในการผลิต เพื่อสร้างรายได้และเสริมสร้างความภาคภูมิใจ นอกจากนี้ ในบริบทของพื้นที่กึ่งเมือง (Semi-Urban) การรวมกลุ่มอาชีพยังถูกใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างทุนทางสังคม (Social Capital) เพื่อเป็นกาวประสานความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านในชุมชนดั้งเดิมกับกลุ่มประชากรใหม่ในหมู่บ้านจัดสรรเข้าด้วยกัน ซึ่งการหล่อหลอมความสามัคคีนี้เป็นรากฐานสำคัญที่จะนำพาชุมชนไปสู่เป้าหมายสูงสุด คือการมีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ ปรับตัวและกระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหา สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรี โดยลดการพึ่งพางบประมาณจากรัฐเพียงฝ่ายเดียว

ขณะที่ในมิติของการบริหารจัดการและยกระดับเศรษฐกิจ ข้อค้นพบเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการมีตัวกลางประสานงานเพื่อช่วยลดช่องว่างและอำนวยความสะดวกให้กลุ่มอาชีพย่อยสามารถเข้าถึงทรัพยากร งบประมาณ และวิทยากรจากภาครัฐได้อย่างทั่วถึง ควบคู่ไปกับการใช้ข้อมูลเชิงลึกในพื้นที่เพื่อแก้ปัญหาให้ตรงจุด นอกจากนี้ แนวทางการพัฒนายังได้บูรณาการเข้ากับ โมเดลเศรษฐกิจใหม่ (BCG Model) อย่างเป็นรูปธรรม โดยมุ่งเน้นการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Added) ให้กับผลผลิต เช่น การทำเกษตรอินทรีย์และการประยุกต์สินค้าพื้นบ้านให้ตอบ

โจทย์ตลาดสมัยใหม่ พร้อมทั้งส่งเสริม การเติบโตอย่างมีส่วนร่วม (Inclusive Growth) ที่ดึงทุกภาคส่วนเข้าสู่วงจรเศรษฐกิจ และวางระบบ การหมุนเวียนทรัพยากร ด้วยการขยายช่องทางการจัดจำหน่ายให้ครอบคลุมทุกอำเภอในจังหวัดลำปาง เพื่อสร้างระบบนิเวศทางการตลาดที่เข้มแข็งและสร้างความมั่งคั่งกระจายสู่ฐานรากอย่างยั่งยืน

ผลการศึกษารูปแบบการสร้างเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืนของกลุ่มอาชีพชุมชนในเขตเทศบาลตำบลบ่อแฮ้ว หนองกระทิง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ภายใต้บริบทของชุมชนกึ่งเมืองที่กำลังเปลี่ยนผ่านจากสังคมเกษตรสู่สังคมเมืองอย่างค่อยเป็นค่อยไป แม้พื้นที่จะมีศักยภาพด้านทุนมนุษย์ ทุนทางวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ แต่ยังเผชิญข้อจำกัดด้านกำลังการผลิต ความต่อเนื่องของกลุ่มอาชีพและช่องทางการตลาดที่ยังไม่ครอบคลุมในระดับจังหวัด ประกอบกับการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุและความแตกต่างเชิงโครงสร้างระหว่างหมู่บ้านดั้งเดิมกับหมู่บ้านจัดสรร ส่งผลให้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนมีลักษณะไม่เท่าเทียมและขาดกลไกเชื่อมโยงที่เป็นระบบ

ในมิติของแนวคิดการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชนยั่งยืนของเทศบาลตำบลบ่อแฮ้วหนองกระทิงตั้งอยู่บนฐานคิดแบบ Bottom-up Approach โดยยึดความสนใจและศักยภาพของคนในชุมชนเป็นศูนย์กลาง ควบคู่กับการใช้แนวคิด Active Aging เพื่อเปลี่ยนผู้สูงอายุจาก “ภาระ” ให้เป็น “พลังผลิต” ทางเศรษฐกิจ การรวมกลุ่มอาชีพจึงมิได้มีเป้าหมายเพียงเพื่อสร้างรายได้ แต่ยังทำหน้าที่เสริมสร้างทุนทางสังคม ลดช่องว่างระหว่างกลุ่มประชากร และสร้างความสมัครสมานสามัคคีในพื้นที่กึ่งเมือง นอกจากนี้ การพัฒนายังเน้นการสร้างมูลค่าเพิ่ม การตลาดเชิงประยุกต์ และการมีตัวกลางประสานงาน เพื่อให้การสนับสนุนจากภาครัฐเข้าถึงกลุ่มอาชีพรายย่อยได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

สำหรับรูปแบบการสร้างเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืน พบว่าการปรับบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสู่การเป็น “ผู้อำนวยความสะดวก” มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยต้องสนับสนุนทั้งองค์ความรู้ งบประมาณ เครื่องมือและระบบข้อมูลเชิงลึก เพื่อแก้ไขปัญหาอย่างตรงจุด ควบคู่กับการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ การเพิ่มเสถียรภาพการผลิต และการพัฒนาตลาดระดับจังหวัดให้ครอบคลุมทุกอำเภอ รูปแบบดังกล่าวสอดคล้องกับกรอบ BCG Model ที่มุ่งเน้นการสร้างมูลค่า การมีส่วนร่วม และการหมุนเวียนทรัพยากรภายในชุมชน เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้อย่างทั่วถึงและลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอกในระยะยาว

ดังนั้น การสร้างเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืนของเทศบาลตำบลบ่อแฮ้วหนองกระทิงมิใช่เพียงการเพิ่มรายได้เชิงปริมาณ หากแต่เป็นการสร้างระบบเศรษฐกิจฐานรากที่มีภูมิคุ้มกัน เข้มแข็ง และพึ่งพาตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรี ผ่านการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมของทุกภาคส่วน การใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ในการวางแผน และการบูรณาการทรัพยากรในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ หากสามารถขับเคลื่อนตามแนวทางดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง จะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน และสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนในระยะยาวอย่างแท้จริง

อภิปรายผล

การพึ่งพาตนเองเป็นกลยุทธ์หลักที่ทำให้เศรษฐกิจชุมชนมีเสถียรภาพ โดยชุมชนที่สามารถใช้ทรัพยากรในพื้นที่ พัฒนาทักษะอาชีพ และบริหารจัดการกระบวนการผลิตได้ด้วยตนเอง มีแนวโน้มพึ่งพาการสนับสนุนจากภายนอกลดลงในระยะยาว ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ นวภัทร โตสุวรรณ์ (2567) ที่ชี้ว่าผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติจริง โดยเฉพาะหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน ซึ่งนำไปสู่การเสริมสร้างศักยภาพภายในของชุมชน ในทำนองเดียวกัน Anusonphat (2023) เสนอว่า

วิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จมักตั้งอยู่บนโครงสร้างการบริหารแบบมีส่วนร่วมและการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นฐาน พร้อมทั้งเน้นว่าการสนับสนุนจากรัฐควรอยู่ในลักษณะการเสริมศักยภาพ มากกว่าการอุดหนุนโดยตรง ขณะที่ รวิกานต์ อำนวย (2567) ระบุว่า การเพิ่มรายได้ของชุมชนสามารถเกิดขึ้นได้จากการพัฒนาทักษะ การแปรรูปผลผลิต และการจัดการตลาดในระดับพื้นที่โดยไม่ต้องพึ่งพาการอุดหนุนจากส่วนกลางเป็นหลัก ดังนั้น ผลการวิจัยครั้งนี้จึงสนับสนุนข้อเสนอเชิงทฤษฎีที่มองว่าการพึ่งพาตนเองเป็นทั้งหลักปรัชญาและยุทธศาสตร์เชิงปฏิบัติของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าชุมชนที่มีความเข้มแข็งมักมีบุคคลหรือกลไกที่ทำหน้าที่เป็น ตัวกลางประสานงานระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภายนอก ทั้งในด้านองค์ความรู้ งบประมาณ และเครือข่ายตลาด บทบาทดังกล่าวมีความสำคัญต่อการลดช่องว่างระหว่างนโยบายระดับมหภาคกับการปฏิบัติในระดับพื้นที่ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ นวภัทร โตสุวรรณ์ (2567) ที่อธิบายว่าผู้นำชุมชนทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชิงยุทธศาสตร์ในการเชื่อมโยงองค์ความรู้จากภายนอกกับบริบทท้องถิ่น นอกจากนี้ ไพสุรางค์ ทั่งทอง และคณะ (2567) ยังชี้ว่าทุนทางสังคม เช่น ความไว้วางใจ เครือข่าย และความร่วมมือ เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้วิสาหกิจชุมชนดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ซึ่งสะท้อนว่าบทบาทของตัวกลางมิได้จำกัดเพียงการประสานทรัพยากร แต่รวมถึงการสร้างความเชื่อมั่นและความร่วมมือภายในชุมชนด้วย ดังนั้น ผลการศึกษาครั้งนี้จึงช่วยยืนยันว่าการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำเชิงประสานที่สามารถเชื่อมโยงทุนภายในกับโอกาสภายนอกอย่างเหมาะสม

ผลการศึกษาที่พบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ยั่งยืนต้องอาศัยการพัฒนาช่องทางการตลาดที่หลากหลาย ทั้งตลาดท้องถิ่น ตลาดระดับจังหวัด และตลาดออนไลน์ เพื่อลดความเสี่ยงจากการพึ่งพาตลาดทางเดียว ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ สุดเฉลิม ศัสตราพฤกษ์ และ นพรัตน์ พบลาภ(2565) ที่ระบุว่าการผสานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับเครื่องมือการตลาดสมัยใหม่ เป็นปัจจัยสำคัญของความมั่นคงทางเศรษฐกิจฐานราก นอกจากนี้ Anusonphat (2023) ยังเสนอว่าวิสาหกิจชุมชนควรถูกมองเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่ช่วยเสริมสร้างทักษะการจัดการและการตลาดให้แก่สมาชิกในชุมชน ไม่ใช่เพียงเครื่องมือสร้างรายได้ระยะสั้น ผลการวิจัยครั้งนี้จึงสนับสนุนแนวคิดดังกล่าว โดยพบว่าการตลาดเชิงประยุกต์ที่ตั้งอยู่บนฐานทรัพยากรและอัตลักษณ์ชุมชน สามารถเพิ่มมูลค่าและสร้างความยั่งยืนได้ในระยะยาว

ผลการศึกษาพบว่าชุมชนที่ประสบความสำเร็จมีการจัดการทุนหลายมิติ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม และทุนทรัพยากรธรรมชาติ อย่างเป็นระบบ และมีการเชื่อมโยงเครือข่ายภายนอกอย่างมีเงื่อนไข โดยไม่สูญเสียความเป็นอัตลักษณ์ของตนเอง ประเด็นนี้สอดคล้องกับ ณวิญ เสริฐผล (2562) ที่เสนอว่าการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเป็นกระบวนการระยะยาวที่ต้องจัดการทุนหลายด้านอย่างบูรณาการ ยังสอดคล้องกับ Thummachote (2024) ที่อธิบายว่า ความยั่งยืนของเศรษฐกิจชุมชนภายใต้ปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เกิดจาก “ความสมดุล” ระหว่างการพึ่งพาตนเองกับการเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจภายนอกผลการศึกษาครั้งนี้จึงสนับสนุนแนวคิดดังกล่าว โดยสะท้อนว่าการเปิดรับโอกาสจากภายนอกควรดำเนินควบคู่กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งภายใน

ข้อค้นพบจากการศึกษาทำให้ได้แนวการสร้างเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืนของกลุ่มอาชีพชุมชนในเขตเทศบาลตำบลบ่อแฮ้ว หนองกระทิง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยได้กำหนดเป็น “รูปแบบการสร้างเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืนของเทศบาลตำบลบ่อแฮ้ว หนองกระทิง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง” ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. พื้นฐานแนวคิดของรูปแบบ

รูปแบบนี้ตั้งอยู่บนฐานคิดเชิงบูรณาการ (Integrative Framework) ที่มองเศรษฐกิจชุมชนในฐานะ “ระบบเชิงพลวัต” (Dynamic System) ซึ่งเชื่อมโยงทุนภายในชุมชนกับกลไกสนับสนุนภายนอกอย่างสมดุล โดยเฉพาะในบริบทพื้นที่กึ่งเมือง (Semi-Urban) ที่กำลังเปลี่ยนผ่านจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมเมือง ทำให้โครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมเกิดการปรับตัวพร้อมกัน

แนวคิดหลักที่เป็นฐานของรูปแบบประกอบด้วย

1. แนวคิดการพึ่งพาตนเองและการสร้างภูมิคุ้มกัน (Self-Reliance & Resilience)
2. แนวคิดทุนทางสังคม (Social Capital)
3. แนวคิดการบริหารจัดการเชิงข้อมูล (Data-Driven Governance)
4. แนวคิดการตลาดเชิงประยุกต์และ BCG Model
5. แนวคิด Active Aging (การเปลี่ยนผู้สูงอายุเป็นผู้ผลิต)

รูปแบบนี้จึงมิได้มองการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเป็นเพียงโครงการ แต่เป็น ระบบการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ ที่มีการไหลเวียนของทรัพยากร ความรู้ เครือข่าย และข้อมูล โดยเปรียบเทียบเชิงสัญลักษณ์เป็น “ต้นไม้แห่งความยั่งยืน” ที่มีรากคือทุนชุมชน ลำต้นคือภาวะผู้นำ กิ่งก้านคือกลยุทธ์ และผลลัพธ์คือความเข้มแข็งและความยั่งยืนเชิงระบบ

2. องค์ประกอบหลักของรูปแบบ

รูปแบบประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลักที่เชื่อมโยงกันแบบองค์รวม ดังนี้

1. การพึ่งพาตนเองและสร้างภูมิคุ้มกัน

เน้นการใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาภายในพื้นที่เพื่อสร้างรายได้ ลดการพึ่งพางบประมาณภายนอก และสร้างความสามารถในการรับมือความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ

2. การมีตัวกลางประสานงาน (Intermediary)

ผู้นำหรือกลไกกลางที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงความต้องการของชุมชนกับนโยบาย งบประมาณ และเครือข่ายภายนอก ทำให้การพัฒนาไม่สะดุดและมีทิศทางชัดเจน

3. การตลาดเชิงประยุกต์และ BCG Model

การปรับรูปแบบผลิตภัณฑ์ การสร้างเรื่องราว (Storytelling) การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ และการขยายช่องทางจำหน่ายทั้งออนไลน์และออฟไลน์ ภายใต้แนวคิด Bio-Circular-Green Economy

4. การทำงานเชิงข้อมูล (Data-Driven)

การใช้ข้อมูลครัวเรือน ข้อมูลกลุ่มอาชีพ และข้อมูลตลาดในการตัดสินใจ แทนการดำเนินงานตามกระแสนโยบายเพียงอย่างเดียว

5. การเปลี่ยนผู้สูงอายุเป็นผู้ผลิต (Active Aging)

ดึงทักษะและประสบการณ์ของผู้สูงอายุมาใช้ในการถ่ายทอดความรู้ การแปรรูปสินค้า และการสร้างมูลค่าเพิ่ม ลดภาระทางสังคมและเพิ่มบทบาททางเศรษฐกิจ

จุดเด่นอันเป็นหัวใจของรูปแบบการพัฒนานี้คือการมุ่งสร้างความยั่งยืนเชิงระบบ ซึ่งก้าวข้ามกับดักของการทำโครงการแบบฉาบฉวยหรือนโยบายระยะสั้นที่มักชะงักงันเมื่อสิ้นสุดงบประมาณ โดยตัวรูปแบบถูกออกแบบให้เป็นวงจรการทำงานที่มีความต่อเนื่องและเชื่อมโยงกันอย่างเป็นพลวัต เริ่มต้นจากการจัดวางโครงสร้าง (Structure)

ที่เข้มแข็งผ่านการสร้างเครือข่ายและตัวกลางประสานงาน นำไปสู่การขับเคลื่อนกระบวนการ (Process) ที่เน้นการมีส่วนร่วมและการใช้ข้อมูลจริงในพื้นที่เพื่อตัดสินใจ จนก่อให้เกิดผลลัพธ์ (Outcome) ทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นรูปธรรม ซึ่งผลลัพธ์เหล่านี้จะถูกนำไปต่อยอดและยกระดับเพื่อปูทางไปสู่ความยั่งยืน (Sustainability) ที่แท้จริง การเชื่อมโยงองค์ประกอบทั้งสี่นี้เข้าด้วยกันทำให้เกิดระบบนิเวศการพัฒนาที่เป็นกลไกที่สามารถหมุนเวียน ถอดบทเรียน และมีความยืดหยุ่นที่จะปรับตัวรับมือกับความท้าทายหรือความผันผวนตามบริบทของพื้นที่ได้อย่างเท่าทัน ซึ่งสามารถแสดงได้ดังรูปที่ 2

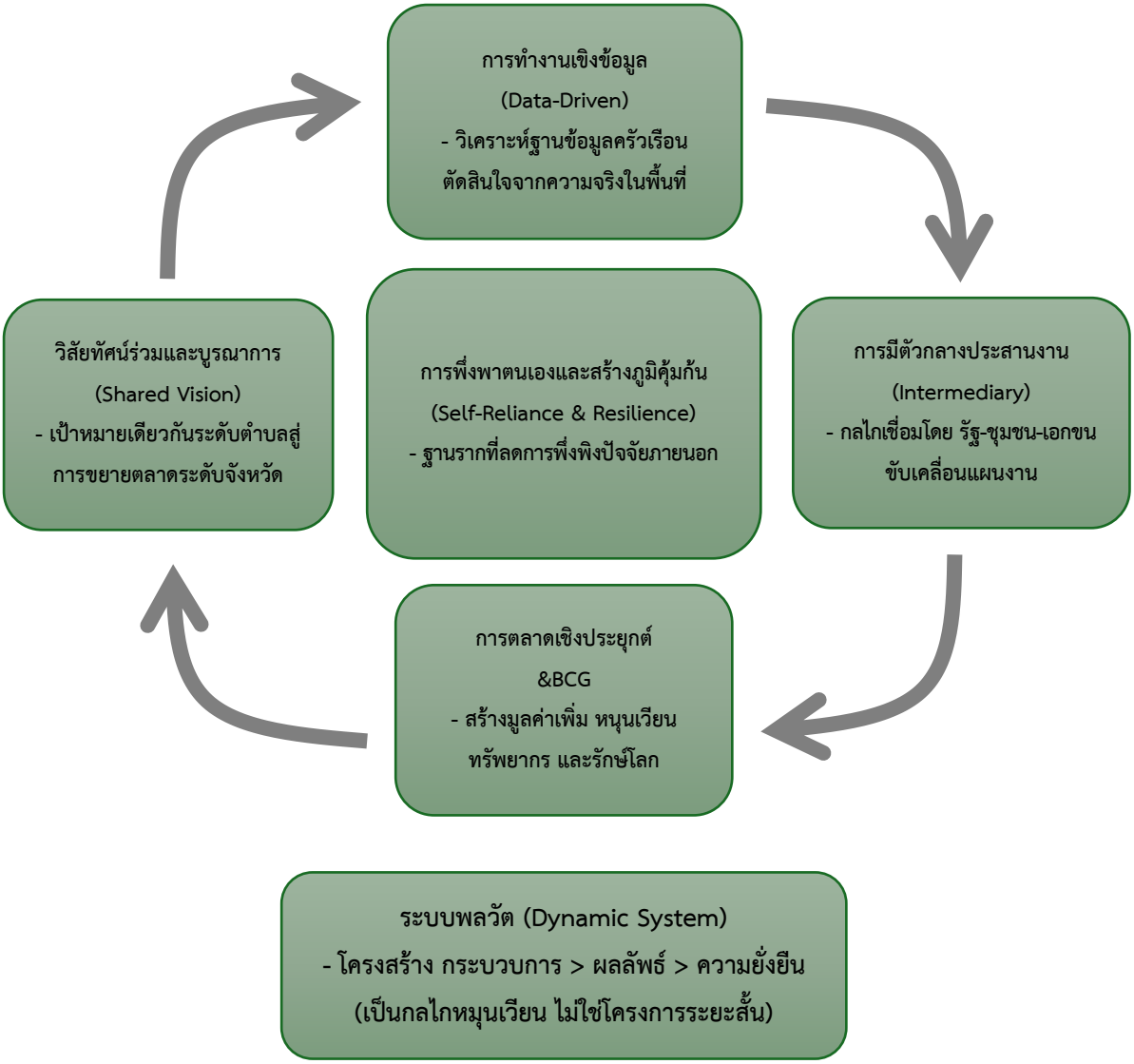

รูปที่ 2 รูปแบบการสร้างเศรษฐกิจชุมชนยั่งยืนของเทศบาลตำบลบ่อแฮ้วหนองกระทิง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

จากรูปที่ 2 อธิบายถึงกรอบแนวคิดระบบพลวัต (Dynamic System) ที่ทำงานเชื่อมโยงกันเป็นวงจรอย่างต่อเนื่องเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายแกนกลางคือ การพึ่งพาตนเองและสร้างภูมิคุ้มกัน (Self-Reliance & Resilience)

เพื่อลดการพึ่งพิงปัจจัยภายนอก โดยวงจรนี้ขับเคลื่อนผ่าน 4 องค์ประกอบหลัก เริ่มต้นจาก การทำงานเชิงข้อมูล (Data-Driven) ที่ใช้ฐานข้อมูลครัวเรือนมาวิเคราะห์เพื่อตัดสินใจจากความเป็นจริงในพื้นที่ ข้อมูลดังกล่าวจะถูกนำไปใช้โดย ตัวกลางประสานงาน (Intermediary) ซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยงภาครัฐ ชุมชน และเอกชนให้ขับเคลื่อนแผนงานร่วมกัน จากนั้นจึงนำไปสู่ การตลาดเชิงประยุกต์และ BCG ที่เน้นการสร้างมูลค่าเพิ่ม หมุนเวียนทรัพยากรและรักษ์โลก ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะนำไปสู่การสร้าง วิสัยทัศน์ร่วมและบูรณาการ (Shared Vision) เพื่อให้เกิดเป้าหมายเดียวกันตั้งแต่ระดับตำบลและขยายผลสู่ระดับจังหวัด โดยวิสัยทัศน์ที่เกิดขึ้นจะหมุนเวียนกลับไปเป็นโจทย์สำหรับการทำงานเชิงข้อมูลในรอบถัดไป กระบวนการทั้งหมดนี้ทำงานภายใต้ระบบพลวัตที่มีโครงสร้าง กระบวนการ ผลลัพธ์ และความยั่งยืน ที่เป็นกลไกหมุนเวียนระยะยาวอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงโครงการระยะสั้น

ข้อเสนอแนะ

1. เทศบาลตำบลบ่อแฮ้วหนองกระทิงต้องปรับบทบาทจาก “ผู้ให้การอุดหนุน” ไปสู่ “ผู้เสริมศักยภาพ” โดยเน้นการพัฒนาทักษะอาชีพ การจัดการ การตลาด และการใช้เทคโนโลยีของชุมชนในระยะยาว เพื่อสร้างความเข้มแข็งที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน มิใช่เพียงการสนับสนุนด้านงบประมาณในระยะสั้น

2. เทศบาลตำบลบ่อแฮ้วหนองกระทิงต้องมีการพัฒนาหลักสูตรหรือโครงการเสริมสร้างภาวะผู้นำชุมชน โดยเฉพาะทักษะการบริหารจัดการเครือข่าย การประสานงาน และการจัดการทุนทางสังคม ทั้งนี้เพื่อให้ผู้นำสามารถทำหน้าที่เป็น “ตัวกลางเชิงยุทธศาสตร์” เชื่อมโยงทรัพยากรภายนอกกับศักยภาพภายในได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. เทศบาลตำบลบ่อแฮ้วหนองกระทิงต้องส่งเสริมการเข้าถึงตลาดที่หลากหลาย โดยเฉพาะการพัฒนาแพลตฟอร์มตลาดออนไลน์ในระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัด เพื่อเพิ่มโอกาสทางรายได้และลดความเสี่ยงจากการพึ่งพาตลาดทางเดียว ทั้งนี้ควรดำเนินควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพสินค้าและอัตลักษณ์ชุมชน

4. เทศบาลตำบลบ่อแฮ้วหนองกระทิงต้องมุ่งจัดการทุนหลายมิติ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม และทุนทรัพยากรธรรมชาติ อย่างเป็นระบบ และส่งเสริมความสมดุลระหว่างการพึ่งพาตนเองกับการเชื่อมโยงภายนอก

อย่างไรก็ตาม การนำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายทั้ง 4 ข้อ ไปสู่การปฏิบัติจริงเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุด สามารถสรุปและขยายผลออกเป็นแผนการดำเนินงาน 3 ระยะ (สั้น กลาง ยาว) เพื่อให้เห็นภาพการเปลี่ยนผ่านอย่างเป็นระบบ ดังนี้

- ระยะสั้น (1-2 ปี): การวางรากฐานและปรับกระบวนทัศน์ (Foundation & Mindset Shift) เป้าหมายในระยะนี้คือการปรับวิธีคิดของการทำงานระหว่างเทศบาลและชุมชน พร้อมทั้งเตรียมความพร้อมด้านข้อมูลและทักษะพื้นฐาน ด้วยการเปลี่ยนเงื่อนไขการสนับสนุนปรับลดการให้งบประมาณแบบให้เปล่า และเปลี่ยนเป็น การสนับสนุนแบบมีเงื่อนไขที่ผูกพันกับการเข้าร่วมพัฒนาทักษะอาชีพ การตลาด และการใช้เทคโนโลยี สร้างแกนนำและจัดทำฐานข้อมูล เริ่มต้นหลักสูตรพัฒนาผู้นำชุมชนรุ่นใหม่ให้เข้าใจบทบาทตัวกลางเชิงยุทธศาสตร์ควบคู่ไปกับการลงพื้นที่เพื่อสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลทุนชุมชนทั้ง 3 มิติ คือ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม และทุนทรัพยากรธรรมชาติอย่างละเอียด พร้อมทั้งยกระดับอัตลักษณ์เบื้องต้น ด้วยการพัฒนาคุณภาพสินค้าชุมชนให้ได้มาตรฐาน ปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ และค้นหาเรื่องราวที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่ตลาดดิจิทัล

- ระยะกลาง (3-5 ปี): การบูรณาการเครือข่ายและเชื่อมโยงแพลตฟอร์ม (Network Integration & Platform Connection) ระยะนี้เน้นการลงมือปฏิบัติจริง นำทักษะที่ได้เรียนรู้มาสร้างกลไกการตลาดและเครือข่าย

การทำงานที่เข้มแข็งขึ้น รุกตลาดดิจิทัลและสร้างแพลตฟอร์ม เปิดตัวและผลักดันการใช้แพลตฟอร์มตลาดออนไลน์อย่างเต็มรูปแบบ เชื่อมโยงสินค้าชุมชนเข้าสู่ตลาดระดับจังหวัด เพื่อกระจายความเสี่ยงจากการพึ่งพาตลาดชุมชนเพียงแห่งเดียว ใช้กลไกตัวกลางขับเคลื่อนโดยผู้นำชุมชนที่ผ่านการอบรมเริ่มทำหน้าที่เชื่อมประสาน นำหน่วยงานภายนอก เช่น สถาบันการศึกษา หรือภาคเอกชน เข้ามาจับคู่กับกลุ่มอาชีพในพื้นที่ เพื่อดึงทรัพยากรและนวัตกรรมใหม่ๆ เข้ามาเสริมศักยภาพ รวมถึงนำฐานข้อมูลทุนชุมชนมาจับคู่กันให้เกิดประโยชน์ เช่น นำกลุ่มผู้สูงอายุ (ทุนมนุษย์) มาถ่ายทอดภูมิปัญญา (ทุนสังคม) เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์จากวัตถุดิบในท้องถิ่น (ทุนธรรมชาติ) ก่อให้เกิดเศรษฐกิจหมุนเวียน

- ระยะยาว (5 ปีขึ้นไป): การสร้างระบบนิเวศแห่งความยั่งยืนและการพึ่งพาตนเอง (Sustainable Ecosystem & Self-Reliance) ระยะนี้คือจุดมุ่งหมายปลายทางของการพัฒนา ที่ชุมชนสามารถยืนหยัดได้ด้วยตนเองและมีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจสูง ชุมชนสามารถขับเคลื่อนตนเอง โดยเทศบาลสามารถถอยบทบาทมาเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) และ ผู้กำกับกติกาอย่างเต็มตัว เนื่องจากกลุ่มอาชีพมีทักษะการจัดการการตลาด และเทคโนโลยีที่แข็งแกร่งจนสามารถบริหารธุรกิจชุมชนได้เอง ชุมชนมีช่องทางรายได้ที่หลากหลาย ทั้งจากตลาดออฟไลน์ ออนไลน์ และการจับคู่ธุรกิจระดับภูมิภาค เกิดความสมดุลเชิงระบบระหว่างการพึ่งพาตนเองอย่างมีศักดิ์ศรีภายในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2562). *ข้อเสนอ BCG in Action: The New Sustainable Growth Engine โมเดลเศรษฐกิจสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

จรัส สุวรรณมาลา. (2558). *การพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นบนเส้นทางการกระจายอำนาจของไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

ณัฏฐ์ดนัย ประเทืองบริบูรณ์. (2567). *เศรษฐกิจชุมชนยั่งยืน: การสร้างอนาคตที่มั่นคงด้วยมือเราเอง*. เชียงใหม่: จรัสธุรกิจการพิมพ์.

ณวิญ เสริฐผล. (2562). กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของชุมชนในจังหวัดพะเยา. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, *19*(2), 215–224.

นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์ และ สุธี โกสิทธิ์. (2563). รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นไทย 4.0. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, *5*(2), 289–304.

นวภัทร โตสุวรรณ์. (2567). บทบาทของผู้นำชุมชนในการส่งเสริมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาบ้านเด่นมะขาม ตำบล ตลุกกลางทุ่ง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก. *วารสารรัชต์ภาคย์*, *18*(56), 249–263.

ประคอง สุคนธจิตต์, สุนันทา งามเดโช และ ดาวพันธ์ เฉลยพงษ์. (2561). การมีส่วนร่วมของประชาชนเกี่ยวกับการบริหารจัดการเศรษฐกิจชุมชน. *วารสารร่มพฤกษ์ มหาวิทยาลัยเกริก*, *36*(2), 181–200.

ปัณณวิชญ์ แสงหล้า และคณะ. (2565). การพัฒนาองค์ความรู้เศรษฐกิจฐานรากของชุมชนเพื่อความยั่งยืนในศตวรรษที่ 21. *วารสารมหาจุฬาวิชาการ*, *9*(3), 290–303.

พุทธินันต์ ภาคเจริญ. (2565). *แนวทางการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านไปสู่ความยั่งยืนในบริบทของสังคมเมือง กรณีศึกษาหมู่บ้านดงยาง จังหวัดราชบุรี*. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ไพสุรางค์ ทั่งทอง, สุดารัตน์ ขุนโต, จตุรภัทร พานิช, นภธิอร อุดมพงศ์, จิรภัทร จุมปาแฝด และ ธนัสถา โรจนตระกูล. (2567). ทุนทางสังคมในฐานะกระบวนการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด*, *18*(3): 214-226

ภาสกร บุญคุ้ม และ รัตนา ด้วยดี. (2565). การพัฒนาที่ยั่งยืน: การขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยงานวิจัย. *วารสารวิชาการ ปขมท*, *12*(1), 165–176.

รวิกานต์ อำนวย. (2567). การพัฒนาศักยภาพท้องถิ่นเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากภายใต้การทำเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารศิลปการจัดการ*, *8*(4), 1–17.

ศิริพรรณ จีนะบุญเรือง. (2565). การขับเคลื่อนธุรกิจด้วยแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจ BCG Economy. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*, *13*(2), 48–65.

สุดเฉลิม ศัสตราพฤกษ์ และ นพรัตน์ พบลาภ. (2565). การส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของชุมชนบ้านชายทะเลรางจันทร์. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่*, *23*(2), 103–120.

Anusonphat, N. (2023). Driving community enterprises to create a sustainable grassroots economy in

Thailand. *Asian Political Science Review*, 8(1), 17–26.

Chambers, R. (1997). *Whose reality counts? Putting the first last*. Intermediate Technology Publications.

Sachs, W. (Eds.) (1992). *The development dictionary. A Guide to Knowledge as Power*. London: Zed Books.

Thummachote, R. (2024). Thai Community Economic Management Strategy under the King's Philosophy.

Political Science Critique, 11(22), 47–78. https://so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC/article/view/276546

การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบในตลาดเฉพาะกลุ่มที่กำลังเติบโต: หลักฐานเชิงประจักษ์จากการท่องเที่ยวเชิงชาในประเทศไทย

Responsible Tourism in Emerging Niche Markets: Evidence from Tea Tourism in Thailand

มณีเนตร วรชนะนันท์* และ พิพัฒพงศ์ ฟักแฟ
คณะมนุษยศาสตร์และการจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
*Corresponding author e-mail: maneenate.w@bu.ac.th

Abstract

Responsible tourism has gained increasing importance as destinations seek to balance economic development with environmental and socio-cultural sustainability. While prior research has largely focused on mass tourism contexts, limited attention has been given to emerging niche markets such as tea tourism. This study aims to examine the determinants of responsible tourism behavior in tea tourism in Thailand by integrating experiential constructs with the Norm Activation Model (NAM). A quantitative research design was employed, and data were collected from domestic tourists with prior tea tourism experience using a structured questionnaire. Structural Equation Modeling (SEM) was applied to test the proposed model. The findings reveal that perceived authenticity and community benefit perception significantly enhance cultural appreciation, while cultural appreciation and environmental awareness contribute to the activation of personal norms. Consistent with NAM, personal norm emerges as the strongest predictor of responsible tourism intention. Furthermore, responsible tourism intention positively influences tourists' support for local tea products, indicating that responsible behavior extends to tangible consumption practices. This study contributes to the literature by extending responsible tourism research into the context of tea tourism as an emerging niche market and by enriching the application of NAM through the integration of experiential variables. The findings also provide practical insights for destination managers and policymakers seeking to promote responsible tourism in agricultural and community-based tourism settings.

Keywords: Tea tourism; sustainable development; Norm Activation Model

Introduction

Tourism has increasingly shifted toward more sustainable and responsible forms as concerns over environmental degradation, cultural commodification, and uneven economic benefits intensify. Within this transition, responsible tourism has emerged as a critical paradigm emphasizing ethical behavior, environmental stewardship, and meaningful engagement with host

communities (Fakfare et al., 2024). While mainstream tourism continues to dominate global flows, growing attention has been directed toward emerging niche markets that offer more localized, culturally embedded, and sustainable experiences.

Among these, tea tourism represents a promising yet underexplored niche. Rooted in agricultural heritage, tea tourism combines elements of rural tourism, cultural tourism, and experiential consumption. Visitors engage in plantation visits, tea harvesting, tasting sessions, and interactions with local communities, thereby creating opportunities for both economic development and cultural preservation. In countries such as Thailand, where tea cultivation is concentrated in mountainous regions with rich ethnic traditions, tea tourism holds particular potential as a vehicle for community-based and responsible tourism development.

Despite its growing relevance, the behavioral mechanisms that drive responsible conduct among tourists in tea tourism contexts remain insufficiently understood. Existing research on sustainable and responsible tourism has largely focused on mass destinations, with limited attention to niche agricultural tourism settings (Chen et al., 2021). Furthermore, while prior studies have identified the importance of environmental awareness and ethical attitudes, there is a need for more nuanced models that incorporate context-specific experiential factors, such as perceived authenticity and cultural appreciation, which are central to tea tourism experiences.

To address this gap, this study draws on the Norm Activation Model (NAM) to explain how tourists develop a sense of moral obligation toward responsible behavior (Fakfare et al., 2024). The NAM posits that pro-social and pro-environmental behaviors are activated through a sequence of psychological processes, including awareness of consequences, ascription of responsibility, and the formation of personal norms. However, the application of NAM in niche tourism contexts remains limited, particularly in relation to experiential and culturally grounded forms of tourism such as tea tourism.

Building on this theoretical foundation, the present study integrates NAM with key constructs relevant to tea tourism, including perceived authenticity, environmental awareness, community benefit perception, and cultural appreciation. By doing so, it aims to capture both the moral and experiential dimensions of responsible tourism behavior. Specifically, this research seeks to examine how tourists' perceptions of authentic tea experiences, environmental sensitivity, and community benefits contribute to the activation of personal norms and, ultimately, responsible tourism intentions.

Focusing on tea tourism in Thailand, this study contributes to the literature in three ways. First, it extends responsible tourism research into an emerging niche market that has received limited scholarly attention. Second, it enriches the application of the Norm Activation Model by incorporating context-specific experiential variables. Third, it provides practical insights for

destination managers and policymakers seeking to promote responsible behavior in rural and agricultural tourism settings.

Literature review

Tea Tourism: Authenticity, Culture, and Sustainability

Tea tourism is increasingly recognized as a niche tourism product that integrates agricultural production, cultural heritage, and experiential consumption (Chen et al., 2021). Tourists engage in activities such as visiting tea plantations, learning about cultivation and processing, and participating in tea tasting and cultural rituals. These experiences are often perceived as authentic and meaningful, distinguishing tea tourism from more commodified tourism forms.

A key concept in this context is perceived authenticity, which refers to the extent to which tourists perceive an experience as genuine, traditional, and reflective of local culture. Authentic experiences are known to enhance tourist satisfaction and deepen engagement with the destination. More importantly, authenticity can foster greater respect for local practices and encourage responsible behavior.

Closely related is cultural appreciation, which reflects tourists' recognition and valuation of local traditions, knowledge systems, and ways of life. In tea tourism, cultural appreciation is particularly salient, as tea production is often embedded in long-standing cultural practices and community identities. Tourists who develop a deeper appreciation of these cultural elements are more likely to behave respectfully and support local communities. In addition, tea tourism is inherently connected to environmental sustainability, as tea cultivation depends on sensitive ecological conditions, often in mountainous or biodiverse regions. Tourists' environmental awareness of these landscapes plays a crucial role in shaping their attitudes and behaviors. When tourists understand the environmental consequences of tourism activities, they may be more inclined to adopt sustainable practices. Another important factor is community benefit perception, which refers to tourists' beliefs that their visit contributes positively to local livelihoods. In community-based tourism settings, perceived benefits to local residents can strengthen tourists' sense of responsibility and encourage more ethical consumption patterns, such as purchasing local products or supporting small-scale enterprises.

Norm Activation Model (NAM) and Responsible Tourist Behavior

To explain responsible behavior in tourism contexts, the Norm Activation Model (NAM) provides a robust theoretical framework (De Groot & Steg, 2009). Originally developed to explain altruistic and pro-social behavior, NAM has been widely applied in environmental and sustainability research. The model proposes that behavior is driven by personal norms, defined as

an individual's internalized moral obligation to act in a certain way. These personal norms are activated through two key cognitive processes:

- Awareness of Consequences (AC): the extent to which individuals recognize that their actions have consequences for others or the environment.

- Ascription of Responsibility (AR): the extent to which individuals feel personally responsible for those consequences.

When individuals are aware of negative consequences and feel responsible for them, their personal norms are activated, leading to pro-social or pro-environmental behavior. In tourism research, NAM has been used to explain behaviors such as environmental conservation, waste reduction, and ethical consumption (Fakfare et al., 2024). However, its application has largely been limited to general tourism contexts, with less attention given to niche and experience-based tourism settings. Moreover, prior studies have often focused on cognitive factors while overlooking the role of experiential and contextual variables that may influence norm activation.

Integrating Experiential Factors with Norm Activation

While NAM provides a strong foundation for understanding moral behavior, it can be enriched by incorporating context-specific experiential constructs. In the context of tea tourism, variables such as perceived authenticity, cultural appreciation, and community benefit perception are not merely background factors but central elements of the tourist experience. Perceived authenticity can enhance tourists' awareness of the cultural and environmental significance of tea production, thereby contributing to the activation of moral norms. Similarly, cultural appreciation may serve as a bridge between experience and morality, strengthening tourists' emotional and cognitive connection to the destination. Community benefit perception can further reinforce a sense of responsibility by highlighting the social implications of tourist behavior.

Environmental awareness, on the other hand, directly aligns with the NAM construct of awareness of consequences, particularly in relation to ecological impacts (Gao et al., 2021). In environmentally sensitive tea-growing regions, heightened awareness may play a critical role in shaping responsible behavior. By integrating these experiential factors with the NAM framework, a more comprehensive understanding of responsible tourism behavior can be achieved. This approach acknowledges that tourist behavior is influenced not only by moral cognition but also by the quality and meaning of the tourism experience itself.

Despite the growing interest in sustainable and responsible tourism, several gaps remain. First, there is limited research on tea tourism as an emerging niche market, particularly in Southeast Asian contexts such as Thailand. Second, existing studies have not sufficiently examined the behavioral mechanisms underlying responsible tourism in agricultural and

experience-based settings. Third, there is a lack of integrated models that combine moral theories such as NAM with experiential and context-specific variables. To address these gaps, this study proposes a conceptual model that links perceived authenticity, environmental awareness, and community benefit perception to cultural appreciation and personal norm, which in turn influence responsible tourism intention. By doing so, the study offers a more nuanced and contextually grounded understanding of responsible behavior in tea tourism. The following hypotheses are proposed:

H1: Perceived authenticity positively influences cultural appreciation.

H2: Community benefit perception positively influences cultural appreciation.

H3: Cultural appreciation positively influences personal norm.

H4: Environmental awareness positively influences personal norm.

H5: Personal norm positively influences responsible tourism intention.

H6: Responsible tourism intention positively influences support for local tea products.

Methods

This study adopts a quantitative research design to examine the determinants of responsible tourism behavior in the context of tea tourism in Thailand. A cross-sectional survey approach was employed to collect data from tourists who have experienced tea tourism activities. The study applies Structural Equation Modeling (SEM) to test the proposed conceptual model and hypothesized relationships among constructs.

SEM is appropriate for this research as it allows for the simultaneous examination of multiple relationships between latent variables, as well as the assessment of measurement reliability and validity.

Study context and data collection

The empirical setting of this study is tea tourism destinations in Thailand, particularly in northern regions where tea cultivation is prominent (e.g., Chiang Rai, Chiang Mai, and Mae Hong Son). These areas are characterized by mountainous landscapes, ethnic diversity, and community-based tea production, making them suitable contexts for examining responsible tourism behavior. Individuals who have participated in tea-related tourism activities, such as plantation visits, tea tasting, or cultural experiences A non-probability sampling technique, specifically purposive sampling, was employed to ensure that respondents had relevant experience with tea tourism. Data were collected through online questionnaires distributed via travel-related platforms and social media. For SEM analysis, a minimum sample size of 200–400 respondents is recommended.

Measurement development

The measurement scales used in this study were adapted from established instruments in the tourism, sustainability, and pro-environmental behavior literature, and subsequently modified to reflect the specific context of tea tourism in Thailand. This approach ensures both content validity and contextual relevance. All constructs were operationalized as reflective latent variables and measured using multiple items on a five-point Likert scale ranging from 1 (strongly disagree) to 5 (strongly agree).

Respondent profile

A total of 312 valid responses were obtained and retained for analysis after data screening. The sample consisted exclusively of domestic tourists in Thailand who had prior experience participating in tea tourism activities, such as visiting tea plantations, engaging in tea tasting, or experiencing local cultural practices. In terms of gender, the sample was relatively balanced, with 55.1% female and 44.9% male respondents. Regarding age distribution, the majority of respondents were between 21 and 40 years old (64.3%), followed by those aged 41–60 years (24.8%), while a smaller proportion were below 20 or above 60 years. With respect to education level, most respondents held a bachelor's degree (60.5%), followed by postgraduate qualifications (21.7%). This indicates that the sample is relatively well-educated, which is consistent with previous tourism studies focusing on niche and experiential tourism segments.

In terms of occupation, respondents were primarily employed in the private sector (40.2%), followed by students (22.1%), government employees (18.3%), and self-employed individuals (15.4%). Regarding travel behavior, the majority of respondents reported visiting tea tourism destinations for leisure and experiential purposes, including plantation tours, tea tasting, and cultural immersion. Many respondents also indicated prior experience with nature-based or rural tourism, suggesting a level of familiarity with sustainability-related practices.

Results

Measurement model

The measurement model was assessed to examine the reliability and validity of the constructs prior to testing the structural relationships. The results indicate that all constructs demonstrate satisfactory psychometric properties. Internal consistency was evaluated using Cronbach's alpha and composite reliability (CR). Cronbach's alpha values ranged from 0.79 to 0.92, exceeding the recommended threshold of 0.70. Similarly, CR values ranged from 0.83 to 0.94, indicating adequate reliability for all constructs. Convergent validity was assessed through standardized factor loadings and the Average Variance Extracted (AVE). All factor loadings were statistically significant and above the threshold of 0.70, confirming item reliability. The AVE values

ranged between 0.57 and 0.77, exceeding the minimum acceptable level of 0.50. These results indicate that each construct explains a substantial proportion of variance in its indicators. Discriminant validity was examined using both the Fornell–Larcker criterion and the heterotrait–monotrait ratio (HTMT). The square root of the AVE for each construct was greater than the corresponding inter-construct correlations, satisfying the Fornell–Larcker criterion. In addition, all HTMT values were below the conservative threshold of 0.85, further confirming discriminant validity. Collectively, the results demonstrate that the measurement model exhibits adequate reliability and validity, supporting its suitability for subsequent structural model analysis.

Structural model assessment

The structural model was evaluated to test the hypothesized relationships among constructs. The model exhibited satisfactory explanatory power and predictive capability. The coefficient of determination (R^2) for responsible tourism intention was 0.64, indicating that the model explains a substantial proportion of variance in the dependent variable. The R^2 values for cultural appreciation and personal norm were 0.57 and 0.60, respectively, suggesting moderate to strong explanatory power. The hypothesized relationships were tested using path analysis, and the results are summarized as below:

Perceived authenticity was found to have a significant positive effect on cultural appreciation (β = 0.43, $p < 0.001$), supporting H1. Similarly, community benefit perception significantly influenced cultural appreciation (β = 0.35, $p < 0.001$), supporting H2. Cultural appreciation exhibited a significant positive effect on personal norm (β = 0.41, $p < 0.001$), providing support for H3. Environmental awareness also significantly influenced personal norm (β = 0.32, $p < 0.001$), supporting H4. Consistent with the Norm Activation Model, personal norm was found to have a strong and significant effect on responsible tourism intention (β = 0.59, $p < 0.001$), thereby supporting H5. Furthermore, responsible tourism intention significantly influenced support for local tea products (β = 0.51, $p < 0.001$), supporting H6. This finding indicates that responsible behavioral intentions translate into tangible consumption behaviors that benefit local communities. Overall, all hypothesized relationships were supported, confirming the robustness of the proposed model.

Discussion

This study set out to examine the determinants of responsible tourism behavior in the context of tea tourism in Thailand by integrating experiential constructs with the Norm Activation Model (NAM). The findings provide strong empirical support for the proposed model and offer several important insights.

First, the results demonstrate that perceived authenticity and community benefit perception significantly enhance cultural appreciation. This finding underscores the importance of

meaningful and contextually grounded tourism experiences in shaping tourists' cognitive and emotional responses. In tea tourism settings, where experiences are closely tied to local traditions and livelihoods, authenticity serves as a critical mechanism through which tourists engage with and value the destination. Similarly, when tourists perceive that their presence contributes positively to local communities, they are more likely to develop a deeper appreciation of local culture.

Second, cultural appreciation and environmental awareness were found to significantly influence personal norm, highlighting the role of both experiential and cognitive factors in activating moral obligation. This extends the application of the Norm Activation Model by demonstrating that context-specific experiential variables, such as cultural appreciation, can complement traditional cognitive antecedents. In particular, cultural appreciation appears to function as a bridge between experience and morality, translating engagement with local culture into a sense of ethical responsibility.

Third, consistent with NAM, personal norm emerged as the strongest predictor of responsible tourism intention. This finding reinforces the central role of moral obligation in driving pro-social and pro-environmental behavior in tourism contexts. It suggests that responsible tourism behavior is not solely driven by knowledge or attitudes but is deeply rooted in internalized ethical commitments. Finally, the positive relationship between responsible tourism intention and support for local tea products indicates that responsible behavior extends beyond abstract intentions to concrete actions. This finding is particularly relevant in the context of tea tourism, where purchasing local products represents a direct mechanism through which tourists can contribute to community well-being.

Theoretical Contributions

This study makes several contributions to the tourism and sustainability literature. First, it extends the responsible tourism literature by focusing on tea tourism as an emerging niche market, a context that has received limited scholarly attention. By examining responsible behavior in an agricultural and experience-based tourism setting, the study responds to calls for more context-specific investigations of sustainable tourism. Second, the study contributes to theory by integrating the Norm Activation Model with experiential constructs, including perceived authenticity, cultural appreciation, and community benefit perception. While NAM has been widely applied in environmental behavior research, its application in tourism has often overlooked the role of experiential factors. The present study demonstrates that these factors play a crucial role in activating moral norms, thereby enriching the explanatory power of NAM. Third, the findings highlight the importance of cultural appreciation as a mediating mechanism, linking

experiential attributes of the destination to moral obligation. This provides a more nuanced understanding of how tourists translate experience into responsible behavior, suggesting that moral norms are not only cognitively activated but also experientially grounded.

Practical Implications

The findings offer several implications for destination managers, policymakers, and tourism stakeholders involved in tea tourism development. First, enhancing authenticity in tea tourism experiences should be a priority. Destination managers should preserve traditional tea production methods, cultural practices, and local identity, as these elements contribute to tourists' cultural appreciation and, ultimately, responsible behavior. Second, efforts should be made to communicate the benefits of tourism to local communities. Providing visible evidence of how tourism supports local livelihoods—such as showcasing community participation or fair trade practices—can strengthen tourists' perception of community benefits and encourage more responsible engagement. Third, promoting environmental awareness is essential, particularly in ecologically sensitive tea-growing regions. Interpretive materials, guided tours, and educational programs can help tourists understand the environmental significance of tea landscapes and the impact of their behavior. Fourth, tourism operators should design experiences that foster emotional and cultural connections, as these are critical for activating personal norms. Interactive activities, storytelling, and cultural immersion can enhance tourists' appreciation and sense of responsibility.

Finally, encouraging tourists to support local tea products can translate responsible intentions into tangible economic benefits. This can be facilitated through the promotion of local markets, certified products, and direct purchasing opportunities within tourism experiences.

References

Chen, S. H., Huang, J., & Tham, A. (2021). A systematic literature review of coffee and tea tourism. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research, 15*(3), 290-311.

De Groot, J. I., & Steg, L. (2009). Morality and prosocial behavior: The role of awareness, responsibility, and norms in the norm activation model. *The Journal of Social Psychology, 149*(4), 425-449.

Fakfare, P., Lee, J. S., Kim, J. J., Ryu, H. B., & Han, H. (2024). Animal ethics and tourism: deepening a stimulus–organism–response (SOR) framework. *Journal of Travel Research, 63(*4), 940-958.

Gao, J., Huang, Z., & Zhang, C. (2017). Tourists' perceptions of responsibility: an application of norm-activation theory. *Journal of Sustainable Tourism, 25*(2), 276-291.

กรอบแนวคิดเพื่อศึกษาการพัฒนาทักษะในการปฏิบัติงานเพื่อขับเคลื่อนภารกิจอย่างมีประสิทธิภาพขององค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง

A conceptual framework for developing work skills to effectively drive the mission of the Lampang Provincial Administrative Organization.

คนึงนิจ ลือภะ*, วิทศ์ เศรษฐกร, และ ณัฏฐ์ดนัย ประเทืองบริบูรณ์

Khanuengnit Luepha*, Wit Sethakorn, Nathdanai Pratuangboriboon

รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

*Corresponding author e-mail: aey.khanuengnit25@gmail.com

บทคัดย่อ

องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปางมีแผนการพัฒนาทักษะบุคลากรในการปฏิบัติงานเพื่อขับเคลื่อนภารกิจอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถกำหนดทิศทางและดำเนินการพัฒนาบุคลากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงต้องพัฒนากรอบแนวคิดที่มีความสอดคล้องเชื่อมโยงกันกับบริบทของการพัฒนาบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง ซึ่งกระบวนการการพัฒนากรอบแนวคิดมาจากการศึกษาเอกสารแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง พบว่า กรอบแนวคิดเพื่อการศึกษาการพัฒนาทักษะในการปฏิบัติงานเพื่อขับเคลื่อนภารกิจอย่างมีประสิทธิภาพ ที่สอดคล้องกับบริบทการจัดการภาครัฐแนวใหม่มีเป้าหมายสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ได้แก่ พัฒนาคุณภาพการให้บริการประชาชน ปรับบทบาทภารกิจของหน่วยงานภาครัฐ ยกระดับขีดความสามารถและมาตรฐานการทำงานของบุคลากรภาครัฐ และตอบสนองการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในส่วนของคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการได้กำหนดแนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ พ.ศ. 2566 - 2570 และคู่มือการดำเนินการตามแนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ พ.ศ. 2566 - 2570 การพัฒนาบุคลากร โดยมุ่งเน้นให้มีการเรียนรู้และพัฒนา การประเมินและปรับปรุงการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: ทักษะในการปฏิบัติงาน; การขับเคลื่อนภารกิจ; ประสิทธิภาพขององค์การ

Abstract

The Lampang Provincial Administrative Organization plans to develop the skills of its personnel to effectively drive its missions. To establish a clear direction and efficiently implement this initiative, developing a conceptual framework that is consistent and interconnected with the organization's context is essential. This conceptual framework was derived from a comprehensive review of relevant documents and theories. The study revealed that the framework for developing work skills to drive missions effectively aligned with the New Public Management (NPM) context aims to enhance efficiency in government operations. This includes improving the quality of public services, adjusting the roles and responsibilities of government agencies, upgrading the capabilities and work standards of personnel, and responding to democratic governance. Furthermore, the Office of the Public Sector Development Commission (OPDC) has established the Guidelines for

Public Sector Personnel Development (2023–2027) and its implementation manual. Consequently, personnel development now strongly emphasizes learning and development, as well as continuous self-assessment and improvement.

Keywords: Operational Skills; Mission Driving; Organizational Performance

บทนำ

แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) เป็นการปรับเปลี่ยนการจัดการภาครัฐโดยนำหลักการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบราชการและการแสวงหาประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ โดยการนำเอาแนวทางหรือ วิธีการบริหารงานของภาคเอกชนมาปรับใช้กับการบริหารงานภาครัฐ เช่น การบริหารงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ การบริหารงานแบบมืออาชีพ การคำนึงถึงหลักความคุ้มค่า การจัดการโครงสร้างที่กะทัดรัดและแนวราบ การเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาแข่งขันการให้บริการสาธารณะ การให้ความสำคัญต่อค่านิยมจรรยาบรรณวิชาชีพ คุณธรรมและจริยธรรม ตลอดทั้งการมุ่งเน้นการให้บริการแก่ประชาชนโดยคำนึงถึงคุณภาพเป็นสำคัญ (พีรพงษ์ แสงแก้ว และ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์, 2565) ซึ่งในห้วงเวลา 20 ปี ที่ผ่านมารัฐบาลได้พยายามปรับปรุงและปฏิรูประบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพยายามที่จะออกแบบแนวทางของรัฐบาลใหม่ ที่แต่เดิมรูปแบบการปกครอง (Government Approach) ที่เน้นความสัมพันธ์เชิงอำนาจในแนวดิ่ง การปฏิบัติตามคำสั่งในลักษณะที่รัฐสามารถปกครองกำหนดกฎเกณฑ์และรับผิดชอบสั่งการ หรือเข้าแทรกแซงการบริหารกิจการต่างๆ ได้ ปัจจุบันที่เรียกว่าการกำกับดูแลที่เน้นการจัดลำดับความสำคัญและความสัมพันธ์ เชิงอำนาจในแนวราบ (แนวทางการกำกับดูแล) กระจายอำนาจสู่ชุมชน ภูมิภาค ท้องถิ่นและส่งเสริมการมี ส่วนร่วมของประชาชน กลุ่มสังคม ลดบทบาทของหน่วยงานภาครัฐ ดำเนินภารกิจอย่างสมเหตุสมผล โปร่งใส ตรวจสอบได้ และพร้อมรับการตรวจสอบ กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเปลี่ยนสมมติฐานเกี่ยวกับบทบาทของภาครัฐจากการเน้นให้สถาบันของรัฐเป็นผู้จัดการและการจัดบริการสาธารณะที่สำคัญต่อสังคม สู่บทบาทใหม่ที่เน้นความหลากหลายในการบริหารจัดการงานสาธารณะ (บริการสาธารณะ) ที่เกี่ยวข้องกับหลายองค์กรในภาครัฐ (วิวัติ เถารัตระกุล, ธนภาค บุ้งจันทร์ และ ประดิษฐ์ ดีวัฒนกุล, 2566)

การนำแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) มาใช้ในระบบราชการมีเป้าหมาย คือ 1) พัฒนาคุณภาพการให้บริการประชาชน 2) ปรับบทบาทภารกิจของหน่วยงานภาครัฐ 3) ยกระดับขีดความสามารถและมาตรฐานการทำงานของบุคลากรภาครัฐ และ 4) ตอบสนองการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) นำรากฐานแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ พ.ศ. 2566-2570 และคู่มือการดำเนินการตามแนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ พ.ศ. 2566-2570 ไว้ โดยมีวัตถุประสงค์ให้หน่วยงานของรัฐใช้เป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาองค์กร เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้และพัฒนาบุคลากร การส่งเสริมการดำเนินการในการบริหารและพัฒนาบุคลากรอย่างเชื่อมโยง และการยกระดับกลไกการดำเนินการ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการบริหารและพัฒนาทรัพยากรบุคคลได้อย่างเป็นระบบ และให้บุคลากรภาครัฐใช้เป็นแนวปฏิบัติในการวางแผนการพัฒนาตนเองและพัฒนางาน โดยมุ่งเน้นให้มีการเรียนรู้และพัฒนา การประเมินและปรับปรุงการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยมีการกำหนดแนวทางไว้ 3 แนวทาง คือ

1) พัฒนาองค์กรเพื่อเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ 2) พัฒนากรอบแนวคิดและทักษะให้มีความพร้อมในการปฏิบัติงานของบุคลากรภาครัฐ และ 3) พัฒนากรอบความคิดและทักษะด้านดิจิทัลเพื่อขับเคลื่อนการเป็นรัฐบาลดิจิทัล

ขณะที่การบริหารในองค์การสมัยใหม่การให้ความสำคัญกับบุคลากรในหน่วยงานนับเป็นแนวคิดภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางด้านการบริหาร โดยเห็นว่าบุคลากรเป็นต้นทุนและทรัพยากรที่ขับเคลื่อนองค์การไปสู่เป้าหมายได้ ทั้งนี้ คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ พ.ศ. 2566 - 2570 ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยแนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐได้กำหนดองค์ประกอบการพัฒนาทักษะเตรียมความพร้อม 4 ด้าน ได้แก่ 1) ทักษะการรู้คิด 2) ทักษะทางสังคมและอารมณ์ 3) ทักษะทางการปฏิบัติ และ 4) ทักษะด้านภาวะผู้นำ โดยมีเป้าหมายของการพัฒนา คือ 1) ประชาชนและผู้รับบริการมีความพึงพอใจต่อการปฏิบัติราชการ 2) หน่วยงานภาครัฐมีการสร้างสภาพแวดล้อมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาบุคลากร และการสร้างสมดุลคุณภาพชีวิตที่ดี และ 3) บุคลากรภาครัฐมีการพัฒนาตนเอง และสามารถขับเคลื่อนภารกิจ พัฒนาองค์กร และตอบสนองความต้องการของประชาชน ทั้งนี้ การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรภาครัฐในทุกภาคส่วนต้องได้รับการพัฒนาอย่างจริงจังเพื่อให้มีความพร้อม สามารถรองรับภารกิจตามอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่มีการเปลี่ยนไปตามแนวคิดระบบราชการไทย 4.0 ซึ่งการพัฒนาบุคลากรภาครัฐต้องเกิดความคุ้มค่าและตรงตามภารกิจของรัฐและความต้องการของผู้ได้รับการพัฒนา สามารถนำความรู้ที่ได้รับนำมาพัฒนา และประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานให้เกิดผลได้อย่างเป็นรูปธรรม (ศุภกิจ ลิมปสถาพร และ วลัยพร ชิณศรี, 2567)

องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปางเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่มีอำนาจหน้าที่ต้องดำเนินการตามขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 และกฎกระทรวง (พ.ศ. 2541) ออกตามความในพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 ทั้งนี้ ในส่วนสำคัญของการขับเคลื่อนภารกิจตามอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปางอย่างมีประสิทธิภาพบุคลากรในองค์การถือเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งข้อมูลในเดือนมกราคม ปี พ.ศ. 2568 องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปางมีบุคลากรทั้งสิ้น 1,025 อัตรา โดยแยกเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้ 1) ข้าราชการองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2) ลูกจ้างประจำ 3) พนักงานจ้าง 4) จ้างเหมาบริการบุคคล 5) ข้าราชการองค์การบริหารส่วนจังหวัด (สังกัดโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (ถ่ายโอน)) 6) ลูกจ้างประจำ (สังกัดโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (ถ่ายโอน)) 7) พนักงานกระทรวงสาธารณสุข (ถ่ายโอน) และ 8) ลูกจ้างชั่วคราว (ถ่ายโอน) ขณะที่ การประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปางโดยมุ่งเน้นระบบการบริหารผลงาน (Performance Management) ที่เชื่อมโยงผลการปฏิบัติงานจากระดับองค์กร ระดับหน่วยงาน ไปสู่ระดับรายบุคคล เพื่อให้ผลการปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามเป้าหมายขององค์กรหรือหน่วยงาน สามารถวัดและประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรได้อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อนำผลการประเมินผลการปฏิบัติงานไปใช้ประกอบการพิจารณาในเรื่องการบริหารงานบุคคล ได้แก่ การเลื่อนขั้นเงินเดือน ค่าตอบแทน เงินรางวัลประจำปี การเลื่อนและแต่งตั้ง การย้าย การโอน และการรับโอน การให้ออกจากราชการ การจูงใจให้รางวัล และการบริหารงานบุคคลเรื่องอื่นๆ เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรปฏิบัติราชการให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ด้านการบริหารทรัพยากรบุคคล ในการขับเคลื่อนภารกิจขององค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปางอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อบรรลุวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ขององค์กร นโยบายผู้บริหาร รวมถึงการให้บริการสาธารณะตอบสนองความต้องการ

ของประชาชน อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปางจึงได้จัดทำแผนพัฒนาบุคลากรที่จัดทำเป็นแผนระยะ 3 ปี และในปัจจุบันอยู่ในช่วงของแผนพัฒนาบุคลากร 3 ปี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567-2569 โดยกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาบุคลากร คือ “ข้าราชการองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง มีสมรรถนะ ทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีความเป็นมืออาชีพและมีคุณธรรม เพื่อสร้างความเชื่อมั่นจากทุกภาคส่วน” และได้กำหนดพันธกิจ ค่านิยม เป้าประสงค์ และยุทธศาสตร์การพัฒนาบุคลากรไว้อย่างชัดเจน ดังนั้นเพื่อเป็นการพัฒนาความรู้ความสามารถ ทักษะและสมรรถนะที่จำเป็นของบุคลากรในศตวรรษที่ 21 และเพื่อรองรับนโยบายระบบราชการไทย 4.0 และรัฐบาลดิจิทัล ซึ่งทุนมนุษย์ถือเป็นทรัพยากรเชิงกลยุทธ์ขององค์การในการขับเคลื่อนภารกิจขององค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปางอย่างมีประสิทธิภาพ

บทความนี้จึงต้องการนำเสนอกรอบแนวคิดที่จะใช้เพื่อการศึกษาถึงแนวทางการพัฒนาทักษะและการเตรียมความพร้อมของบุคลากรในการขับเคลื่อนภารกิจขององค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปางในการให้บริการประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยนำกรอบแนวคิดนี้ไปศึกษาให้ได้แนวทางเสนอแนวทางการพัฒนาทักษะและการเตรียมความพร้อมให้แก่บุคลากรขององค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปางตามเป้าหมายการพัฒนาประเทศต่อไป

เนื้อเรื่อง

1. แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่

จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัลที่กำลังเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และเป็นพลวัตได้ก่อให้เกิดกระแสการปรับตัวในประเทศต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่ทำให้ภาครัฐของไทยต้องปรับเปลี่ยนบทบาท ให้สามารถรองรับการยกระดับขีดความสามารถเชิงดิจิทัลให้สูงขึ้นในอนาคตทัดเทียมนานาประเทศ โดยการนำเทคโนโลยีเข้ามาเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการขับเคลื่อนและพัฒนาทั้งเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ เทคโนโลยียังมีบทบาทในการยกระดับการบริหารงานภาครัฐเพื่อการก้าวเข้าสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล (Digital Government) ด้วยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลกับภาครัฐส่งผลต่อการเปลี่ยนวิถีชีวิตของประชาชนไปสู่ความสะดวกสบายมากขึ้น ทั้งภาคเอกชนและภาคประชาชนในสังคมมีการเตรียมความพร้อมต่อโอกาสและความท้าทายในอนาคต ที่จะทำให้ประเทศไทยเกิดความได้เปรียบในการให้บริการประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพและทันสมัย การพัฒนารัฐบาลดิจิทัลเป็นยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อการยกระดับประเทศ ส่งผลให้ระบบบริหารจัดการและการบริการภาครัฐสู่ประชาชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงประชาชนได้รับบริการที่สะดวก รวดเร็วและตรงตามความต้องการของผู้ใช้บริการ ในขณะเดียวกันประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของภาครัฐจะเพิ่มขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีเข้ามาสนับสนุนการดำเนินงาน สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายและข้อมูลของภาครัฐให้เป็นระบบเดียวกัน (ณภัทช์ฐนัน ศักดิ์เจริญกุล, 2562) เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน ช่วยลดขั้นตอน เพิ่มความรวดเร็วในการทำงาน ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการได้สะดวก รวดเร็ว ผ่านช่องทางออนไลน์ มีความโปร่งใส ประชาชนสามารถตรวจสอบการใช้งบประมาณของภาครัฐได้ง่าย เพิ่มขีดความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูล การวางแผนพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะช่วยยกระดับการบริหารจัดการภาครัฐไทยให้ก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น

1.1 หลักการสำคัญของการจัดการภาครัฐแนวใหม่

หลักการสำคัญของการจัดการภาครัฐแนวใหม่ อลงกต สารกาล (2563) สรุปว่า มีหลักการสำคัญ 7 ประการดังนี้

1) เน้นการจัดการแบบมืออาชีพ (hand - on professional management skills) โดยต้องมีอิสระทางการจัดการในเชิงมืออาชีพอย่างเต็มที่

2) ต้องมีมาตรฐานและมาตรการในการดำเนินการให้เกิดผลลัพธ์อย่างชัดเจน (explicit standards and measures of performance) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับวัตถุประสงค์หลัก (Goals) เป้าหมาย (Targets) และตัวชี้วัด (Indicators) ต่างๆ ที่บ่งชี้ความสำเร็จของงานแต่ละระดับ

3) ต้องเปลี่ยนวิธีการจัดการจากเดิมที่เน้นหลักการควบคุมที่ทรัพยากรการจัดการ (Inputs) และวิธีการทำงาน (Procedures) แบบระบบราชการดั้งเดิม ซึ่งเน้นระเบียบมากเกินไปและละเลยความสำคัญของผลลัพธ์น้อยเกินไป หันมาเน้นการควบคุมที่ผลลัพธ์ (Output Control) โดยต้องมีมาตรการและตัวชี้วัดในการวัดผลลัพธ์ที่ชัดเจนทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ

4) ต้องเปลี่ยนรูปแบบการใช้อำนาจในการจัดการภาครัฐ โดยเปลี่ยนรูปแบบจากระบบการรวมศูนย์อำนาจการจัดการ (unified management systems) ไปสู่รูปแบบการกระจายอำนาจ (decentralize of authority) และส่งเสริมให้หน่วยของภารกิจในการจัดการเป็นหน่วยภารกิจขนาดเล็ก (disaggregation of units) โดยแยกย่อยองค์การที่มีขนาดใหญ่และซับซ้อนให้เป็นองค์การขนาดเล็กและเรียบง่ายกว่า (Small and Simplification)

5) จัดให้มีการแข่งขันให้มากขึ้น (Greater Competition) ทั้งทางด้านค่าใช้จ่าย (Costs) และมาตรฐานความสำเร็จ (achievement of higher standard) ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพโดยใช้วิธีการทำสัญญา (Contract) เพื่อเป็นข้อตกลงระหว่างกันให้ชัดเจน

6) เน้นรูปแบบการจัดการแบบภาคเอกชน (Private - Sector Style Management Practice) เช่น รูปแบบการจ้างระยะสั้น รูปแบบการจัดการแบบแผนวิสาหการ (Corporation Plan) การทำข้อตกลงในผลงาน (Performance Agreement) และจัดทำเอกสารอธิบายพันธกิจ (Mission Statements) ให้ชัดเจน เป็นต้น

7) เน้นความประหยัด (Parsimony) ประสิทธิภาพ (Efficiency) การลดต้นทุนที่ไม่จำเป็น (Cost- Cutting) และการพยายามเพิ่มผลงานโดยลดทรัพยากรการผลิตหรือต้นทุนไปพร้อมกัน (doing more with less)

1.2 องค์ประกอบหลักของการจัดการภาครัฐแนวใหม่

องค์ประกอบหลักของการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) ประกอบด้วยแนวทางสำคัญที่มุ่งเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความคุ้มค่าในการบริหารงานภาครัฐ โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

1) การให้บริการที่มีคุณภาพแก่ประชาชน ซึ่งมุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการของประชาชนในฐานะผู้รับบริการอย่างมีประสิทธิภาพและเท่าเทียม

2) การลดการควบคุมจากส่วนกลางและเพิ่มอิสระในการบริหารให้แก่หน่วยงาน เพื่อส่งเสริมความคล่องตัวในการตัดสินใจและการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ

3) การกำหนด การวัดผล และให้รางวัลแก่ผลการดำเนินงานทั้งในระดับองค์การและในระดับบุคคล อันเป็นการส่งเสริมการบริหารงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์

4) การสร้างระบบสนับสนุนทั้งในด้านบุคลากร เช่น การฝึกอบรม ระบบค่าตอบแทน ระบบคุณธรรม และนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน รวมถึงช่วยให้หน่วยงานสามารถทำงานได้บรรลุวัตถุประสงค์ และ

5) การเปิดกว้างต่อแนวคิดการแข่งขัน ทั้งการแข่งขันระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเองและระหว่างหน่วยงานของรัฐกับหน่วยงานของภาคเอกชน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาและยกระดับคุณภาพการให้บริการสาธารณะอย่างต่อเนื่อง ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้สะท้อนถึงการบริหารภาครัฐที่เน้นผลลัพธ์ ความคุ้มค่า ความโปร่งใสและความรับผิดชอบต่อสาธารณะเป็นสำคัญ (Hood, 1991 และ Osborne & Gaebler, 1992)

1.3 แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่กับการบริหารงานบุคคล

การจัดการภาครัฐแนวใหม่ เป็นการสร้างความหลากหลายให้แก่ระบบราชการ ให้ความสำคัญกับระบบคุณธรรมที่เน้นให้ข้าราชการทำงานมีประสิทธิภาพสูงขึ้น และยอมรับต่อความเปลี่ยนแปลง มีการกำหนดตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน และมุ่งเน้นผลการปฏิบัติงานให้เกิดในเชิงผลสัมฤทธิ์ การธำรงรักษาและส่งเสริมความก้าวหน้าของข้าราชการ และสร้างให้ข้าราชการเป็นผู้ที่มีขีดความสามารถสูงในการปฏิบัติหน้าที่ ด้วยการเปิดโอกาสให้ข้าราชการพัฒนาความรู้ ความสามารถต่าง ๆ และการทำงานที่มีความท้าทายเพื่อความก้าวหน้า และมองว่าข้าราชการเป็น ทุนมนุษย์ที่มีค่าขององค์การเช่นเดียวกับภาคเอกชน สร้างข้อตกลงในการจ้างทำงานที่มีลักษณะหลากหลายรูปแบบ โดยไม่เน้นความมั่นคงในการจ้างงาน แต่เน้นผลการปฏิบัติงาน ถ้าผลการปฏิบัติงานไม่เป็นที่พอใจ สามารถยกเลิกการจ้างได้ ยึดถือเป้าหมายขององค์การเป็นหลัก และมีการประเมินผลการปฏิบัติงานของข้าราชการอยู่เสมอ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการกับฝ่ายบริหารให้อยู่บนพื้นฐานความร่วมมือ และความเข้าใจกันเพื่อผลักดันให้องค์การบรรลุเป้าหมาย โดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็น และเปิดโอกาสให้มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารบุคคลได้อย่างเต็มที่ (ณัฏฐ์ดนัย ประเทืองบริบูรณ์, 2557)

1.4 แนวทางของการจัดการภาครัฐแนวใหม่ ประกอบด้วย

1) แนวคิดการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Results-Based Management : RBM) โดย Canadian International Development Agency (2001) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ เป็นแนวทางในการปรับปรุงการบริหารจัดการองค์การให้เกิดประสิทธิผล (Effectiveness) โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ (Accountability) โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย ประเมินความเสี่ยง กำกับติดตามกระบวนการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ รวมถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการบริหารและการรายงานผลการปฏิบัติงาน อย่างไรก็ตามการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์นี้ จะเน้นที่ผลลัพธ์ (Outcomes) ของงาน โดยให้ความสำคัญกับการกำหนดพันธกิจ และวัตถุประสงค์ของโครงการ เป้าหมายที่ชัดเจน การกำหนดผลผลิตและวัตถุประสงค์ของโครงการ/งาน และผลลัพธ์ที่ต้องการของทุกโครงการในองค์การ มีการกำหนดตัวชี้วัดผลการทำงานหลัก (Key Performance Indicators: KPIs) ไว้อย่างชัดเจน และเป็นที่เข้าใจของทุกคนในองค์การ การวัดความก้าวหน้าของผลงานโดยอาศัยตัวชี้วัดดังกล่าวนั้น เป็นไปอย่างยืดหยุ่น มีการบริหารและสนับสนุนทรัพยากรแก่ผู้ปฏิบัติงานจากฝ่ายบริหารอย่างเหมาะสม มีการประเมินผลการปฏิบัติงานและการให้ค่าตอบแทนตามผลงาน ตลอดจนการปรับปรุงพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงขึ้น เพื่อให้สามารถสนองตอบต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนในฐานะผู้รับบริการจากองค์การภาครัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจัยหลักพื้นฐานที่ทำให้การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ประสบความสำเร็จ คือ การมีระบบข้อมูลที่เที่ยงตรงเชื่อถือได้ ไม่ว่าจะเป็นระบบข้อมูลตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงาน เพื่อให้ทราบความคืบหน้าของการปฏิบัติงาน หรือระบบ

การเงินการบัญชีที่สามารถให้ข้อมูลแยกรายโครงการเพื่อให้ทราบต้นทุนค่าใช้จ่ายในแต่ละงาน ซึ่งการได้รับข้อมูลที่ถูกต้องจะช่วยให้ผู้บริหารทุกระดับตัดสินใจเชิงนโยบายได้ถูกต้องอย่างแท้จริง (ปรมัตถ์ บุญโพธิ์, จิราภรณ์ ผันสว่าง และ พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์, 2566)

กระบวนการของการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

1. การวางแผนกลยุทธ์ขององค์การ มีการกำหนดทิศทาง วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกลยุทธ์การดำเนินงาน โดยวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์การ (SWOT) พร้อมทั้งกำหนดปัจจัยความสำเร็จและตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน (KPIs)

2. การกำหนดตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน มีการกำหนดรายละเอียดของตัวชี้วัดให้ชัดเจน โดยใช้ข้อมูลพื้นฐาน (Baseline Data) ครอบคลุมด้านปริมาณ คุณภาพ ระยะเวลา และขอบเขตของงาน

3. การวัดและติดตามผลการดำเนินงาน มีการดำเนินการตรวจสอบ ติดตาม และรายงานผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องตามช่วงเวลา เพื่อประเมินความก้าวหน้าและผลสัมฤทธิ์ของงาน และ

4. การให้รางวัลและปรับปรุงพัฒนางาน มีการพิจารณาผลการดำเนินงานเพื่อให้รางวัลตอบแทนตามผลงาน พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

สรุปได้ว่า การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ เป็นการบริหารเพื่อการจัดหาให้ได้ทรัพยากรทางการบริหารมาอย่างประหยัด เน้นใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และการได้ผลงานที่บรรลุเป้าหมายขององค์การ โดยการวางแผนกลยุทธ์ขององค์การ กำหนดทิศทาง วิสัยทัศน์ และเป้าหมาย พร้อมวิเคราะห์ (SWOT) และกำหนดตัวชี้วัด (KPIs) โดยอาศัยข้อมูลพื้นฐานเพื่อให้สามารถวัดผลได้อย่างชัดเจน มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อตรวจสอบความก้าวหน้า และการนำผลการประเมินไปใช้ในการให้รางวัล พร้อมทั้งปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

2) การบริหารผลการปฏิบัติงาน (Performance Management) หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการที่เป็นระบบและต่อเนื่องในการกำหนดเป้าหมาย วางแผนการปฏิบัติงาน ติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และพัฒนาผลการปฏิบัติงานของบุคลากรและองค์การให้สอดคล้องกับเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ขององค์การ โดยมุ่งเน้นการเชื่อมโยงผลการปฏิบัติงานตั้งแต่ระดับองค์การ หน่วยงาน ไปจนถึงระดับบุคคล เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด รวมทั้งใช้ผลการประเมินเป็นเครื่องมือในการพัฒนา ปรับปรุง และสร้างแรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2563)

3) การติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน (Performance Monitoring and Evaluation) หมายถึง กระบวนการในการตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานของบุคลากรหรือองค์การอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานกับเป้าหมายหรือมาตรฐานที่กำหนดไว้ โดยอาศัยตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน (Key Performance Indicators: KPIs) เป็นเครื่องมือสำคัญในการวัดความก้าวหน้า ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงาน ทั้งนี้ ผลจากการติดตามและประเมินผลจะถูกนำไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนาการทำงาน การตัดสินใจเชิงบริหาร และการกำหนดแนวทางในการพัฒนาองค์การให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าสูงสุด (Aguinis, 2019 และ Armstrong, 2021) อย่างไรก็ตามการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน (Performance Monitoring) เป็นส่วนประกอบสำคัญของการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ เนื่องจากเป็นกระบวนการวัดอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของหน่วยงานว่าเป็นไปตามพันธกิจ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของงานที่ได้ริเริ่มโครงการ หรือบทบาทของเจ้าหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้มากน้อยเพียงไร หากไม่มีการ

ติดตามการปฏิบัติงานหรือโครงการที่ดำเนินการอยู่ ก็อาจไม่เป็นไปตามพันธกิจ เป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ นอกจากนี้แล้วการติดตามผลการปฏิบัติงานยังเป็นการกำกับตรวจสอบ ให้การใช้ทรัพยากรในการปฏิบัติงานเป็นไปอย่างคุ้มค่าด้วยข้อมูลเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ของโครงการและประสิทธิภาพในการให้บริการ เมื่อจัดเก็บอย่างสม่ำเสมอ มีความน่าเชื่อถือแล้ว จะเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพของผู้บริหารในการจัดสรรทรัพยากรและการตัดสินใจบริหารงานขององค์การ โดยที่การติดตามผลการปฏิบัติงานสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับโครงการของรัฐได้เกือบทุกโครงการ การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ของงานและคุณภาพของบริการเป็นประจำจะช่วยให้ผู้บริหารโครงการและเจ้าหน้าที่มุ่งเน้นการทำงานเพื่อผลสัมฤทธิ์ที่ให้ความสำคัญต่อผู้รับบริการและจะเป็นแรงจูงใจเจ้าหน้าที่ให้สนใจทำงานมากขึ้น (ณัฏฐ์ดนัย ประเทืองบริบูรณ์, 2557)

สรุปได้ว่า แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่เป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการปฏิรูประบบราชการไทยเพื่อมุ่งสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล ที่เน้นการบริหารจัดการแบบมืออาชีพที่มีความยืดหยุ่น กระจายอำนาจสู่หน่วยงานขนาดเล็กและเปิดรับรูปแบบการบริหารแบบภาคเอกชนที่เน้นความคุ้มค่าและประหยัด โดยให้ความสำคัญกับการบริการที่มีคุณภาพ มุ่งเน้นการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ที่มีการกำหนดเป้าหมาย ผลผลิต ผลลัพธ์ และตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน (KPIs) ที่ชัดเจน ซึ่งส่งผลต่อการบริหารทรัพยากรบุคคลโดยมองข้าราชการเป็น "ทุนมนุษย์" ที่ต้องได้รับการพัฒนาทักษะสูง ควบคู่ไปกับการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาเชื่อมโยงข้อมูล ลดขั้นตอน เพิ่มความโปร่งใส และใช้ระบบการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน (Performance Monitoring and Evaluation) อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อใช้ข้อมูลที่เที่ยงตรงในการตัดสินใจเชิงบริหาร จัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และยกระดับการบริการสาธารณะที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง

2. แนวคิดการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร

2.1 ความหลากหลายทางการบริหารทรัพยากรมนุษย์

การบริหารทรัพยากรมนุษย์แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources Management : HRM) และ การพัฒนาทรัพยากรบุคคล (Human Resources Development : HRD) ดังนี้

การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management : HRM) หมายถึง กลยุทธ์ หรือกระบวนการในการจัดการบุคลากรในองค์การให้สามารถปฏิบัติงานตามภารกิจของตนเองให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมถึงการพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้การปฏิบัติงานมีผลสัมฤทธิ์ โดยปัจจัยที่สำคัญของการบริหารนั้นประกอบไปด้วยประเด็นสำคัญ 4 ประเด็น คือ บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ และการบริหารจัดการ โดยที่การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์นั้นมีหลายมิติ และมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบที่ครอบคลุมเกี่ยวกับการวางแผนและการสรรหาบุคลากร การอบรมและพัฒนาบุคลากร การบริหารจัดการค่าตอบแทน การบริหารจัดการด้านประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานตลอดจนการประเมินผลการปฏิบัติงาน การดำเนินการเกี่ยวกับระเบียบวินัยและการดูแลสุขภาพและความปลอดภัย

การพัฒนาทรัพยากรบุคคล (Human Resource Development : HRD) หมายถึง กรอบและกระบวนการในการพัฒนาและส่งเสริมให้บุคลากรในองค์การสามารถยกระดับกรอบความคิด (Mindsets) และความสามารถในด้านต่าง ๆ เพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รวมทั้งมีความพร้อมในการเติบโตไปตามเส้นทางอาชีพ โดยกระบวนการในการพัฒนาบุคลากรอาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงานนอกสถานที่ การสัมมนาถ่ายทอดประสบการณ์ การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงและการสอน

งาน การเรียนรู้จากการได้รับข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) การเรียนรู้จากการได้รับการโค้ชและการสะท้อนคิด (แนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ พ.ศ. 2566-2570 สำนักงาน ก.พ.)

สรุปได้ว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์สามารถจำแนกออกเป็น 2 มิติสำคัญ ได้แก่ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management: HRM) และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development: HRD) โดย HRM มุ่งเน้นกระบวนการจัดการบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายขององค์การ ครอบคลุมตั้งแต่การวางแผนกำลังคน การสรรหา การบริหารค่าตอบแทน การประเมินผลการปฏิบัติงาน ตลอดจนการดูแลด้านวินัยและความปลอดภัยในการทำงาน ขณะที่ HRD มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในระยะยาว ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และกรอบความคิดผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การฝึกอบรม การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง การสอนงาน และการสะท้อนคิด เพื่อเสริมสร้างความพร้อมในการปฏิบัติงานและการเติบโตในสายอาชีพ ซึ่งทั้งสองมิติเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรภาครัฐอย่างยั่งยืน

2.2 การบริหารบุคลากรภาครัฐ

ณัฏฐ์ดนัย ประเทืองบริบูรณ์ (2557) ได้สรุป แนวคิดการบริหารบุคลากรภาครัฐไว้ว่า บุคลากรในภาครัฐมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างต่างจากบุคลากรในภาคเอกชน และภาคอื่นของสังคม บุคลากรภาครัฐมีจำนวนมากที่สุดในระบบเศรษฐกิจไทย ทำให้ภาครัฐเป็น “นายจ้าง” รายใหญ่ที่สุดของประเทศ บุคลากรภาครัฐมีความหลากหลายมากกว่าบุคลากรในองค์การใด ๆ ในภาคเอกชน บุคลากรภาครัฐต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขและกติกาที่กำหนดโดยกฎหมาย และข้อบังคับต่าง ๆ มากกว่าบุคลากรภาคเอกชน บุคลากรภาครัฐมีความสำคัญต่อความมั่นคงของสังคมและความมั่งคั่งของประเทศไม่น้อยกว่าบุคลากรภาคเอกชน แต่ขณะเดียวกัน บุคลากรภาครัฐอยู่ภายใต้พันธะการตรวจสอบจากสังคมมากกว่าบุคลากรภาคเอกชน โดยบุคลากรภาครัฐมีความเป็นมนุษย์ปุถุชนไม่ต่างไปจากบุคลากรในองค์การอื่นๆ การบริหารบุคคลภาครัฐเป็นสิ่งสำคัญที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้การบริหารงานของรัฐเป็นไปตามนโยบายและเป้าหมาย ด้วยเหตุที่คนเป็นทรัพยากรหลักสำหรับการบริหาร การจัดระบบบริหารงานบุคคลจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องพัฒนาให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพการณ์อยู่เสมอ เพื่อเกื้อหนุนให้การบริหารของรัฐสัมฤทธิ์ผลด้วยดีในการปรับปรุงระบบบริหารงานบุคคลของข้าราชการในแต่ละฝ่าย นอกจากจะดำเนินการโดยยึดเป้าหมายเพื่อให้ระบบราชการมีประสิทธิภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาให้ข้าราชการส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบในทางลบน้อยที่สุด เพื่อให้ข้าราชการมีกำลังใจ เกิดความมุ่งมั่นและทุ่มเทให้การปฏิบัติราชการเกิดผล ตามเป้าหมายที่สุดด้วย

ขณะที่ ระบบการบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการบริหารงานบุคคลของข้าราชการหรือพนักงานประจำเท่านั้น เกี่ยวข้องกับการสรรหา พัฒนาบำรุงรักษาบุคคลไว้ในองค์การ หลักการที่สำคัญคือการรักษาระบบคุณธรรม (Merit System) โดยมีกฎหมายที่บังคับใช้โดยเฉพาะ คือพระราชบัญญัติระเบียบบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ในระยะหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมาระบบการปกครองท้องถิ่นได้มีการปรับตัวในหลายด้านเกิดมีความเปลี่ยนแปลงในหลักการว่าด้วยการบริหารงานในภาคสาธารณะ ส่งผลให้การส่งมอบบริการในภาคสาธารณะมีการปรับเปลี่ยนจากเดิม ที่รัฐเป็นผู้จัดทำไปสู่ทางเลือกใหม่ๆ ส่งผลกระทบสำคัญต่อระบบการปกครองท้องถิ่นให้จำต้องปรับตัว รวมทั้งเรื่องการบริหารงานบุคคลท้องถิ่น การบริหารงานบุคคลภายใต้รูปแบบนี้จะถือว่า อำนาจในการจัดการด้านบุคลากรทั้งกระบวนการจะเป็นของหน่วยการปกครองท้องถิ่นแต่ละแห่ง ที่จะจัดการกันเอง กล่าวคือการกำหนดคุณสมบัติ การสรรหา การว่าจ้าง ระบบเงินเดือนและค่าตอบแทน ระบบการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง ไปจนถึงระบบการเกษียณอายุและให้ออกจากงาน ทั้งหมดเป็นอำนาจของหน่วยการปกครองท้องถิ่น

หนึ่งๆ ที่บริหารด้วยตนเองโดยอิสระ การบริหารบุคคลในรูปแบบนี้ปรากฏอย่างเด่นชัดในประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศญี่ปุ่น และประเทศออสเตรเลีย โดยหลักการบริหารที่คล้ายคลึงกับบริษัทเอกชนโดยทั่วไป

อย่างไรก็ตาม การบริหารบุคลากรภาครัฐในปัจจุบันได้ให้ความสำคัญต่อ “ทุนมนุษย์” โดยมองว่าเป็น “สินทรัพย์ที่มีค่า” และเป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนองค์การสู่ความสำเร็จ แทนที่จะมองเป็นเพียงต้นทุน โดยเน้นการพัฒนาศักยภาพ ทักษะดิจิทัล รวมถึงสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการประชาชนและสร้างความมั่นคงในประเทศ

2.3 การบริหารทุนมนุษย์

การบริหารทุนมนุษย์ (Human Capital) เกิดขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1961 หรือปี พ.ศ. 2504 หากมองย้อนกลับไปในด้านของระยะเวลา ถือว่า “ทุนมนุษย์” เกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลา 65 ปีแล้ว แต่ทว่าหลายๆ องค์การเพิ่งเริ่มตระหนักถึงความสำคัญภายหลังจากเกิดวิกฤตของทั่วโลก อย่างไรก็ตามการบริหารทุนมนุษย์เกิดขึ้นจากแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์ที่ชื่อ ทีโอดอร์ ดับเบิลยู ชูลทส์ (Theodore W. Schultz) เขาได้รับรางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์ ในปี ค.ศ. 1979 จากการเขียนบทความชื่อ Investment in Human Capital ในวารสาร American Economic Review ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1961 ในเนื้อหาของบทความดังกล่าว Schultz ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของความรู้ ทักษะของมนุษย์ โดยถือเป็นรูปแบบของทุนประเภทหนึ่งซึ่งต้องมีการลงทุน พัฒนาและเห็นคุณค่าของทุนนั้นด้วย ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของทฤษฎีทุนมนุษย์ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบสำคัญได้แก่ 1) ทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) ประกอบไปด้วย ความรู้และความสามารถในการเรียนรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะ ทักษะและประสบการณ์ที่บุคคลสะสมเอาไว้ รวมทั้งความรู้ที่อยู่ภายในเรียกว่า Tacit Knowledge 2) ทุนทางสังคม (Social Capital) เป็นทุนที่ต้องอาศัยเครือข่ายความสัมพันธ์ การทำงานและการสื่อสารที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมร่วมกับบุคคลอื่น เป็นทุนที่ช่วยสร้างโอกาส ที่จะนำไปสู่การสร้างคุณค่าแห่งความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น ความไว้วางใจ ความน่าเชื่อถือ เป็นต้น และ 3) ทุนทางอารมณ์ (Emotional Capital) เป็นทุนที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์ประกอบไปด้วยลักษณะต่าง ๆ เช่น การตระหนักรู้ในตนเอง (Self-Awareness) การมีศักดิ์ศรี (Integrity) และความยืดหยุ่น (Resilience) (พิทยา บวรวัฒนา, 2544)

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนมนุษย์อย่างจริงจังเริ่มต้น ในศตวรรษที่ 21 ภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) เพื่อสร้างความเข้มแข็งจากภายในประเทศภายใต้โมเดลประเทศไทย 4.0 โดยกำหนดเป้าหมายครอบคลุมใน 4 มิติคือ 1) ความมั่นคงของระบบเศรษฐกิจที่เน้นการสร้างมูลค่า 2) ความอยู่ดีมีสุขทางสังคม 3) การรักษาสิ่งแวดล้อมในสังคมที่น่าอยู่ และ 4) การยกระดับคุณค่ามนุษย์ด้วยการพัฒนาคนไทย 4.0 เพื่อมุ่งสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน” นอกจากนั้นได้มีการแปลงยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ซึ่งมีหลักการพัฒนาประเทศที่สำคัญโดยยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” โดยในแผนพัฒนาดังกล่าวได้กำหนดประเด็นการพัฒนาและต้องดำเนินการให้เห็นเป็นรูปธรรมคือ การเตรียมความพร้อมของคน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศ รวมไปถึงการพัฒนาทุนมนุษย์ (Human Capital) ที่มีความรู้ ความสามารถในการเป็นแกนหลักของการขับเคลื่อน ดังนั้นการพัฒนาทุนมนุษย์จึงมีบทบาทที่สำคัญต่อยุทธศาสตร์ชาติและระบบราชการ 4.0 เป็นอย่างมาก (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560. พฤทธิพงศ์ จักกะพาก, 2564)

ทุนมนุษย์ ถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดทั้งระดับภาครัฐ ภาคเอกชนหรือรัฐวิสาหกิจ โดยเฉพาะในยุคที่มีการแข่งขัน การพัฒนาทักษะ ความรู้ ความสามารถจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง โดยคำว่าทุนมนุษย์นั้น เริ่ม

เข้าสู่ประเทศไทยครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2544 ซึ่งในช่วงแรกนั้นแนวคิดเรื่องทุนมนุษย์มองไปที่ ทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสามารถและเป็นสินทรัพย์ที่เหมาะแก่การลงทุน เพราะศักยภาพของมนุษย์สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับองค์การได้ ทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามากที่สุดขององค์การในกระบวนการที่เป็นปัจจัยการผลิตขั้นพื้นฐาน ได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุ อุปกรณ์ (Material) และเครื่องจักร (Machine) ดังนั้นทุนมนุษย์จึงเป็นทุนที่เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีศักยภาพหลายอย่างในตัวบุคคล โดยอาจเกิดจากทักษะประสบการณ์เดิม การแสวงหาความรู้ และการสะสมความรู้ของปัจเจกบุคคล (สาคร สุขศรีวงศ์, 2551) ขณะเดียวกันพบว่า ทุนมนุษย์ยังเป็นพลังการขับเคลื่อนและปัจจัยการผลิตที่สำคัญที่มีประสิทธิภาพส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับส่วนย่อย (Micro) ของระบบเศรษฐกิจภายในประเทศ และระดับมหภาค (Macro) ของประเทศ ทั้งนี้ไม่ว่าหน่วยงานหรือองค์การใดให้ความสำคัญกับทุนมนุษย์จะส่งผลให้องค์การนั้นมีประสิทธิภาพและผลผลิตที่สูงขึ้น โดยทุนมนุษย์ในยุคศตวรรษที่ 21 ได้กำหนดไว้ ภายใต้กรอบความคิดที่ว่าด้วยทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมคือ 3R ประกอบไปด้วย การอ่าน (Reading) การเขียน (Writing) และการคิดคำนวณ (Arithmetic) และองค์ประกอบ 4C คือ การคิด วิเคราะห์ (Critical Thinking) การสื่อสาร (Communication) การร่วมมือ (Collaboration) และความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) รวมไปถึงทักษะชีวิตและทักษะอาชีพ ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี กล่าวคือทุนมนุษย์ขององค์การอาจมองได้ว่าเป็นทุนทางปัญญาที่มีทักษะสูง มีความคิดสร้างสรรค์ มีแรงจูงใจ มีความร่วมมือกันและบุคคลที่รอบรู้ และเข้าใจถึงกลไกของสภาวะแวดล้อมในการดำเนินงานขององค์การและนำองค์การไปสู่การแข่งขันสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ขององค์การเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว (บุษกร วัฒนบุตร, 2559)

สรุปได้ว่า แนวคิดการพัฒนาศักยภาพบุคลากรภาครัฐเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนองค์การสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน โดยต้องบริหารจัดการผ่าน 2 มิติหลัก คือ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (HRM) ที่มุ่งจัดวางระบบ โครงสร้าง การสรรหา ประเมินผล และค่าตอบแทน เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมาย ควบคู่กับ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (HRD) ที่เน้นการยกระดับกรอบความคิด (Mindsets) ความรู้ และทักษะในระยะยาวผ่านรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย แม้บริบทการบริหารบุคคลภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีข้อจำกัดทางกฎหมาย กติกา และความรับผิดชอบต่อสังคมที่เข้มงวด แต่นโยบายสาธารณะยุคใหม่ได้เปลี่ยนมุมมองจากการมองบุคลากรเป็น "ต้นทุน" ไปสู่การเป็น "ทุนมนุษย์" (Human Capital) ซึ่งเป็นสินทรัพย์ทรงคุณค่าที่ต้องเร่งลงทุน ผ่านการบูรณาการทุนทางปัญญา ทุนทางสังคม และทุนทางอารมณ์ สอดรับกับยุทธศาสตร์ชาติและโมเดลประเทศไทย 4.0 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลาง ตลอดจนการเสริมสร้างทักษะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานในศตวรรษที่ 21 (3R 4C ด้านการคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน ความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนทักษะด้านดิจิทัลและการเรียนรู้ตลอดชีวิต) เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติงานและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน

3. แนวคิดประสิทธิภาพขององค์การภาครัฐ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ: กพร. (2566) ระบุว่า การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (Public Sector Management Quality Award: PMQA) เป็นกรอบการบริหารจัดการองค์การที่สำนักงาน ก.พ.ร. ได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้ส่วนราชการนำไปใช้ในการประเมินองค์การด้วยตนเองที่ครอบคลุมภาพรวมในทุกมิติ เพื่อยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการให้เทียบเท่ามาตรฐานสากล โดยมุ่งเน้นให้หน่วยงานราชการปรับปรุงองค์การอย่างรอบด้านและอย่างต่อเนื่องครอบคลุมทั้ง 7 ด้าน คือ

1) การนำองค์การ เป็นการประเมินการดำเนินการของผู้บริหารในเรื่องวิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ ค่านิยม ความคาดหวังในผลการดำเนินการ การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การกระจาย

อำนาจการตัดสินใจ การสร้างนวัตกรรมและการเรียนรู้ในส่วนราชการ การกำกับดูแลตนเองที่ดี และดำเนินการเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมและชุมชน

2) การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ เป็นการประเมินวิธีการกำหนดและถ่ายทอดประเด็นยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ กลยุทธ์หลัก และแผนปฏิบัติราชการ เพื่อนำไปปฏิบัติและวัดผลความก้าวหน้าของการดำเนินการ

3) การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นการประเมินการกำหนดความต้องการ ความคาดหวัง และความนิยมชมชอบ การสร้างความสัมพันธ์ และการกำหนดปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความพึงพอใจ

4) การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ เป็นการประเมินการเลือก รวบรวม วิเคราะห์ จัดการและปรับปรุงข้อมูลและสารสนเทศ และการจัดการความรู้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการปรับปรุงผลการดำเนินการขององค์การ

5) การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล เป็นการประเมินระบบงาน ระบบการเรียนรู้ การสร้างความผาสุกและแรงจูงใจของบุคลากร เพื่อให้บุคลากรพัฒนาตนเองและใช้ศักยภาพอย่างเต็มที่ตามทิศทางองค์การ

6) การจัดการกระบวนการ เป็นการประเมินการจัดการกระบวนการ การให้บริการและกระบวนการอื่นที่ช่วยสร้างคุณค่าแก่ผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และกระบวนการสนับสนุน เพื่อให้บรรลุพันธกิจขององค์การ

7) ผลลัพธ์การดำเนินการ เป็นการประเมินผลการดำเนินการและแนวโน้มของส่วนราชการในมิติด้านประสิทธิผล มิติด้านคุณภาพการให้บริการ มิติด้านประสิทธิภาพ และมิติด้านการพัฒนาองค์การ

การประเมินองค์การตามเกณฑ์ PMQA ใช้แนวทางการบริหารจัดการแบบ ADLI 1 โดยการตอบคำถามตามเกณฑ์ในแต่ละหมวด ซึ่งเปรียบเสมือนการตรวจสุขภาพองค์การที่จะทำให้ทราบจุดแข็งและโอกาสในการปรับปรุง และนำโอกาสในการปรับปรุงที่พบไปวางแผนพัฒนาองค์การให้มีประสิทธิภาพ โดยเลือกเครื่องมือทางการบริหารที่เหมาะสมมาดำเนินการต่อไป ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการพัฒนาองค์การในเรื่องต่าง ๆ เป็นไปอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้ส่วนราชการมีระดับการบริหารจัดการที่ได้มาตรฐานเทียบเท่าสากล อย่างไรก็ตามการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ ถือเป็นเครื่องมือการพัฒนาองค์การตามยุทธศาสตร์หลักในการยกระดับคุณภาพระบบราชการไทยให้มีศักยภาพและขีดความสามารถเทียบเท่าระดับสากล การนำเครื่องมือนี้ไปดำเนินการส่วนราชการจะมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามเป้าประสงค์ของแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (พ.ศ. 2551-2555) ที่ต้องการให้ส่วนราชการมีการปรับปรุงตนเองอย่างรอบด้านและต่อเนื่อง มีขีดสมรรถนะสูง มีวิสัยทัศน์และความรับผิดชอบต่อสังคม ให้ความสำคัญกับประชาชนผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ปรับปรุงกระบวนการทำงานให้มีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพ เพื่อส่งมอบบริการที่ดีให้กับประชาชน ส่งเสริมให้ข้าราชการพัฒนาตนเอง มีความคิดริเริ่มและเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง วางแผนและตัดสินใจอย่างมีเหตุผลโดยอาศัยข้อมูลสารสนเทศ และทำงานโดยมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ตามกรอบแนวคิดการพัฒนาและวงจรคุณภาพการบริการภาครัฐ

อย่างไรก็ตาม การประเมินองค์การตามเกณฑ์ PMQA ที่เหมาะสมกับบริบทขององค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปางและสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่มีเป้าหมายสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ได้แก่ พัฒนาคุณภาพการให้บริการประชาชน ปรับบทบาทภารกิจของหน่วยงานภาครัฐ ยกระดับขีดความสามารถและมาตรฐานการทำงานของบุคลากรภาครัฐ และตอบสนองการปกครองระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้

เกณฑ์การประเมินองค์การด้วยตนเองในมิติ ด้านการให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งเป็นการประเมินการกำหนดความต้องการ ความคาดหวัง ความนิยมชมชอบ รวมถึงความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการสาธารณะ และด้านผลลัพธ์การดำเนินการ ซึ่งเป็นการประเมินผลการดำเนินการในมิติด้านประสิทธิผล มิติด้านคุณภาพการให้บริการ มิติด้านประสิทธิภาพ และมิติด้านการพัฒนาองค์การ จึงเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการและประเมินผลการดำเนินงานขององค์การได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า แนวคิดประสิทธิภาพขององค์การภาครัฐตามกรอบการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (PMQA) ของสำนักงาน ก.พ.ร. ถือเป็นเครื่องมือการประเมินตนเองอย่างรอบด้านครอบคลุม 7 หมวดด้วยแนวทาง ADLI เพื่อยกระดับการบริหารงานภาครัฐให้มีคุณภาพเทียบเท่ามาตรฐานสากล ซึ่งสอดรับกับแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่มุ่งเน้นการปรับปรุงองค์การอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากร และการทำงานที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้ เมื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับบริบทขององค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง การให้ความสำคัญในด้านการให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ควบคู่กับด้านผลลัพธ์การดำเนินการ ย่อมเป็นกลไกสำคัญในการสะท้อนประสิทธิผล ประสิทธิภาพ และคุณภาพการให้บริการสาธารณะที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

สรุป

แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) เป็นแนวทางการปรับเปลี่ยนการบริหารงานภาครัฐให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นโดยอาศัยหลักการบริหารงานของภาคเอกชนเข้ามาปรับใช้ โดยเน้นผลสัมฤทธิ์ ความเป็นมืออาชีพ และความคุ้มค่า รวมถึงการเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการให้บริการสาธารณะ การจัดการเชิงโครงสร้างที่มีความยืดหยุ่น และการให้ความสำคัญกับจริยธรรมและคุณธรรมของบุคลากรภาครัฐ นอกจากนี้ แนวคิดดังกล่าวยังส่งเสริมให้เกิดการกระจายอำนาจจากรัฐบาลกลางไปยังหน่วยงานท้องถิ่นและชุมชน รวมถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะและตรวจสอบการดำเนินงานของหน่วยงานรัฐ โดยเป้าหมายของการจัดการภาครัฐแนวใหม่ ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพการให้บริการประชาชน การปรับบทบาทของหน่วยงานภาครัฐให้มีความคล่องตัว การยกระดับขีดความสามารถของบุคลากรภาครัฐ และการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งทั้งหมดนี้มุ่งเน้นให้หน่วยงานของรัฐสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และแนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐที่สำคัญประกอบไปด้วยการพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ การเสริมสร้างทักษะด้านดิจิทัล และการพัฒนากรอบแนวคิดเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและสังคม

ขณะที่ การพัฒนาบุคลากรภาครัฐเป็นองค์ประกอบสำคัญในการขับเคลื่อนองค์การไปสู่ความเป็นเลิศ ซึ่งต้องอาศัยยุทธศาสตร์ที่มีเป้าหมายชัดเจนและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างทักษะที่จำเป็น เช่น ทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น และทักษะด้านภาวะผู้นำ รวมถึงการเสริมสร้างแรงจูงใจในการทำงานและการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน การบริหารทรัพยากรบุคคลของภาครัฐต้องมีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสถานการณ์และความต้องการของประชาชน ซึ่งองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปางเป็นตัวอย่างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ต้องเผชิญกับความท้าทายในการขับเคลื่อนภารกิจภายใต้แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ การพัฒนาบุคลากรขององค์การให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การบริหารทรัพยากรบุคคลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปางจึงได้จัดทำแผนพัฒนาบุคลากรที่จัดทำเป็นแผนระยะ 3 ปี และในปัจจุบันอยู่ในช่วงของแผนพัฒนาบุคลากร 3 ปี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567-2569 โดยกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาบุคลากร คือ “ข้าราชการองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง มีสมรรถนะ ทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีความเป็นมืออาชีพและ มีคุณธรรม เพื่อสร้างความเชื่อมั่นจากทุกภาคส่วน” และได้กำหนดพันธกิจ ค่านิยม เป้าประสงค์ และยุทธศาสตร์การพัฒนาบุคลากรไว้อย่างชัดเจน

ทั้งนี้ แนวทางการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์การภาครัฐต้องดำเนินการภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ชาติ โดยเน้นการเตรียมความพร้อมด้านทุนมนุษย์ ซึ่งถือเป็นทรัพยากรสำคัญขององค์กร การพัฒนาองค์การให้มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการจัดการที่เป็นระบบและสามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพจะช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันขององค์กร และนำไปสู่การให้บริการประชาชนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (PMQA) เป็นแนวทางสำคัญที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ส่งเสริมให้หน่วยงานราชการนำมาใช้ในการพัฒนาตนเอง โดยใช้เกณฑ์การบริหารจัดการที่ครอบคลุม 7 ด้าน ได้แก่ การนำองค์กร การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการ การวิเคราะห์ข้อมูลและการจัดการความรู้ การบริหารทรัพยากรบุคคล การจัดการกระบวนการ และผลลัพธ์ขององค์กร การนำแนวทางนี้มาใช้จะช่วยให้หน่วยงานภาครัฐสามารถพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการให้เทียบเท่ากับมาตรฐานสากล

สรุปได้ว่า แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ การพัฒนาทุนมนุษย์ และการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยยกระดับประสิทธิภาพการบริหารงานของหน่วยงานภาครัฐให้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม เทคโนโลยี และความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิผล โดยหน่วยงานภาครัฐสามารถนำแนวคิดดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดนโยบายด้านการบริหารทรัพยากรบุคคล การพัฒนาศักยภาพบุคลากร การกำหนดสมรรถนะที่จำเป็นในยุคดิจิทัล การบริหารผลการปฏิบัติงานบนพื้นฐานของผลสัมฤทธิ์ (Performance-Based Management) ตลอดจนการพัฒนาระบบการเรียนรู้ขององค์การและการจัดการความรู้ เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะของบุคลากรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของระบบราชการไทย 4.0 และรัฐบาลดิจิทัล นอกจากนี้ การประยุกต์ใช้เกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (PMQA) ยังช่วยยกระดับการบริหารจัดการให้มีมาตรฐาน โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมุ่งเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากร การยกระดับคุณภาพการให้บริการสาธารณะ และการสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อหน่วยงานภาครัฐอย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ ในบริบทขององค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปางอาจต้องนำแนวคิดการจัดการภาครัฐ แนวใหม่ (NPM) และเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (PMQA) ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นกรอบยุทธศาสตร์เพื่อปรับเปลี่ยนระบบการบริหารงานให้มีความยืดหยุ่น เน้นผลสัมฤทธิ์ และมีความเป็นมืออาชีพ ซึ่งจะทำให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปางประสบความสำเร็จและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบันได้นั้น ขณะที่ หัวใจสำคัญคือการเร่งพัฒนาทุนมนุษย์ ซึ่งเป็นทรัพยากรเชิงกลยุทธ์ขององค์การ ที่ต้องมุ่งพัฒนาทักษะ โดยเฉพาะการยกระดับทักษะด้านดิจิทัล การสร้างนวัตกรรม และภาวะผู้นำ ควบคู่ไปกับการปรับวัฒนธรรมองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ปรับปรุงกระบวนการบริการประชาชนด้วยเทคโนโลยี และเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนรวมถึงภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อนนโยบาย เพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีสมรรถนะสูงและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพสูงสุด

ดังนั้น จากการทบทวนวรรณกรรมต่างๆ จึงทำให้ได้กรอบแนวคิดที่จะนำไปทำการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาทักษะในการปฏิบัติงานเพื่อขับเคลื่อนภารกิจอย่างมีประสิทธิภาพขององค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง ที่ต้องพิจารณาถึง หลักการสำคัญของการจัดการภาครัฐแนวใหม่ ได้แก่ การจัดการแบบมืออาชีพ มีมาตรฐานและมาตรการในการดำเนินการ เปลี่ยนวิธีการจัดการจากเดิม เปลี่ยนรูปแบบการใช้อำนาจในการจัดการภาครัฐ จัดให้มีการแข่งขัน เน้นรูปแบบการจัดการแบบภาคเอกชน และเน้นความประหยัด และแนวคิดการพัฒนาทุนมนุษย์ในยุคศตวรรษที่ 21 ด้วยทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมคือ 3R ประกอบไปด้วย การอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ และองค์ประกอบ 4C คือ การคิด วิเคราะห์ การสื่อสาร การร่วมมือ ความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง ในด้านการให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และด้านผลลัพธ์การดำเนินการ

แสดงได้ดังกรอบแนวคิดในการศึกษารูปที่ 1

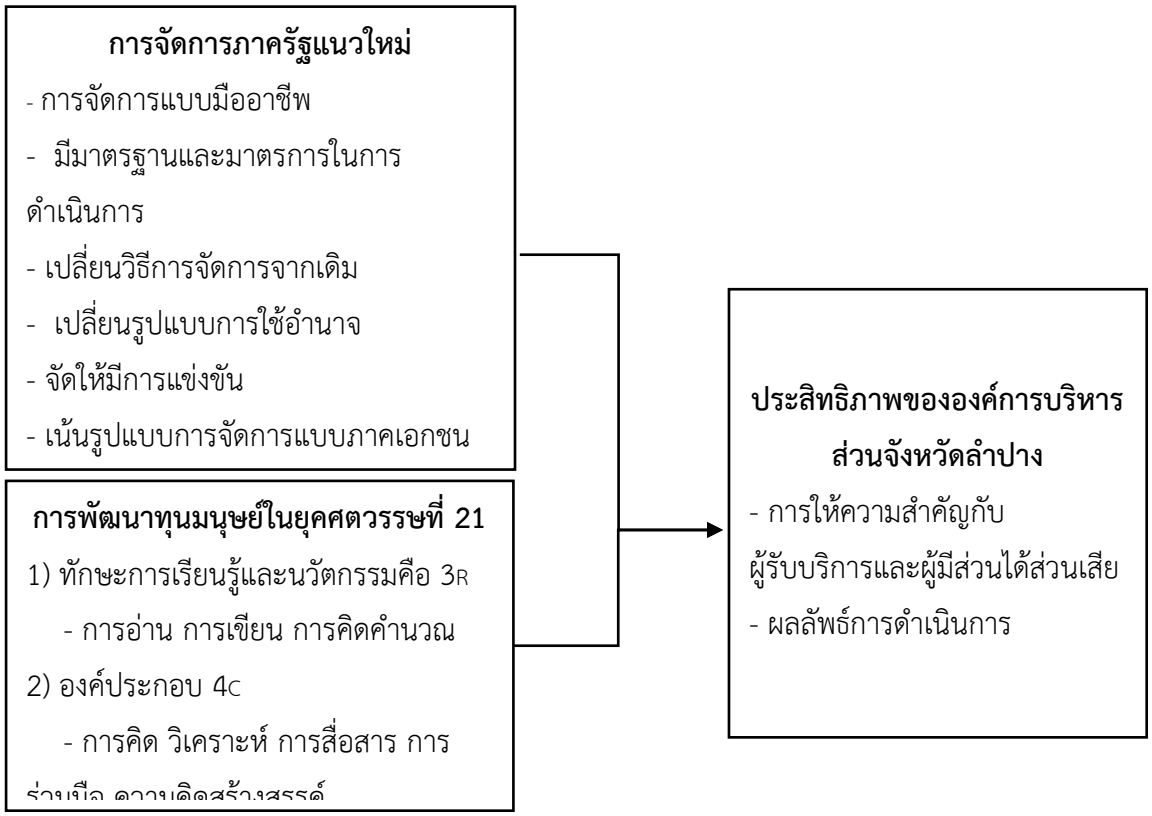

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดที่จะนำไปทำการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาทักษะในการปฏิบัติงานเพื่อขับเคลื่อนภารกิจอย่างมีประสิทธิภาพขององค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง

ข้อเสนอแนะ

องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปางควรนำกรอบแนวคิดนี้ไปทำการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาทักษะในการปฏิบัติงานเพื่อขับเคลื่อนภารกิจอย่างมีประสิทธิภาพขององค์การ ตามหลักการจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่เป็น

แนวทางสำคัญในการพัฒนาระบบราชการไทยให้มีประสิทธิภาพสูงสุด โดยการนำหลักการของภาคเอกชนมาปรับใช้ควบคู่ไปกับการพัฒนาบุคลากรให้มีขีดความสามารถที่เหมาะสมกับ ยุคสมัย การบริหารงานที่เน้นผลสัมฤทธิ์ ความคุ้มค่า และการกระจายอำนาจจะช่วยให้ภาครัฐสามารถให้บริการประชาชนได้อย่างมีคุณภาพ และเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศไปสู่ความเจริญก้าวหน้าในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

Canadian International Development Agency. (2001). *Results-based management in CIDA: An Introductory guide to the concepts and principles*. CIDA.

Hood, C. (1991). A Public management for all seasons. *Public Administration*, *69*(1), 3–19.

กฎกระทรวง (พ.ศ. 2541) ออกตามความในพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540. (2541, 19 มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 115 ตอนที่ 34 ก. หน้า 1-6.

คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2566). *คู่มือประเมินสถานะของหน่วยงานภาครัฐในการเป็นระบบราชการ 4.0 ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2566*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน กพร.

ณัฏฐ์ดนัย ประเทืองบริบูรณ์. (2557). การกำหนดประโยชน์ตอบแทนเงินรางวัลประจำปีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่. [วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต], มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

ณภัทช์ฐนัน ศักดิ์เจริญกุล. (2562). *การเตรียมความพร้อมของบุคลากรภาครัฐไทยสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล.* [วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต], จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุษกร วัฒนบุตร. (2559). การพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ในศตวรรษที่ 21. *วารสารธรรมทัศน์*, *16*(2), 163-176

ปรมัตถ์ บุญโพธิ์, จิราภรณ์ ผันสว่าง และ พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์. (2566). การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ด้วยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก. *วารสารการบริหารการศึกษา มมร. วิทยาเขตร้อยเอ็ด, 3*(2), 179-189.

พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542. (2542, 17 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 116 ตอนที่ 114 ก. หน้า 48-66.

พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 และที่แก้ไขเพิ่มเติม. (2540, 31 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 114 ตอนที่ 62 ก. หน้า 1-29.

พฤทธิพงศ์ จักกะพาก. (2564). การพัฒนาทุนมนุษย์ตามแนวทางรัฐประศาสนศาสตร์. *วารสารสังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, *10*(2), 361-362.

พิทยา บวรวัฒนา. (2544). *ทฤษฎีองค์การสาธารณะ (พิมพ์ครั้งที่ 4).* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์. แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พีรพงษ์ แสงแก้ว และ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. (2565). การจัดการภาครัฐแนวใหม่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร. *Journal of Modern Learning Development*, *7*(5): 179-192.

วิวัติ เถารัตระกุล, ธนภาค บุ้งจันทร์ และ ประดิษฐ์ ดีวัฒนกุล. (2566). การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่มีผลต่อการปฏิรูปการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเพชรบูรณ์. *วารสาร บริหารการพัฒนานวัตกรรมเชิงบูรณาการ*, *3*(1): 1-12.

ศุภกิจ ลิมปสถาพร และ วลัยพร ชิณศรี. (2567). การพัฒนาบุคลากรท้องถิ่นเชิงกลยุทธ์ภายใต้แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย, 8*(2), 528-543.

สาคร สุขศรีวงศ์. (2551). *การจัดการ: จากมุมมองนักบริหาร (พิมพ์ครั้งที่4).* กรุงเทพฯ: จี พี ไซเบอร์พรินท์

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2563). คู่มือการประเมินผลการปฏิบัติราชการ: ภาพรวมระบบบริหารผลงานและการประเมินผลการปฏิบัติราชการ

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2566). แนวทางการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ พ.ศ.2566-2570. สำนักงาน ก.พ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *รายงานประจำปี 2560 ขับเคลื่อนแผน 12 สู่เป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี

องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง. (2566ก). แผนพัฒนาบุคลากร 3 ปี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567-2569.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง. (2566ข). แผนอัตรากาลัง 3 ปี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567-2569.

อลงกต สารกาล. (2563). บทวิเคราะห์การบริหารงานภาครัฐไทย: จากอดีตถึงปัจจุบัน. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, *47*(3), 47-78.

การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนากระบวนการสร้างนักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงยุคดิจิทัล

Action Research to Develop the Process of Creating Digital Radio Broadcasters

พิชญาพร ประครองใจ

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

*corresponding author e-mail: Ep.prakrongjai@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการสร้าง 2) ศึกษาคุณลักษณะ และ 3) พัฒนาทักษะนักจัดรายการวิทยุยุคดิจิทัล กลุ่มเป้าหมายคือนักศึกษาวิชาเอกการประชาสัมพันธ์ ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จำนวน 18 คน ดำเนินการตามวงจร PAOR เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีสามเส้า (Triangulation) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการที่มีประสิทธิภาพ คือ นวัตกรรม “The 4D-Model” (Discover, Design, Digital Delivery, Data Reflection) 2) คุณลักษณะสำคัญ คือ การเป็น “Hybrid Broadcaster” ที่มีทักษะพหุภารกิจ บริหารจัดการเนื้อหาเสียงและภาพควบคู่กับการสร้างปฏิสัมพันธ์เรียลไทม์ และ 3) ผู้เรียนมีพัฒนาการ ที่ชัดเจนเชิงประจักษ์ จากทักษะเดิมสู่การใช้ทักษะการเล่าเรื่องเชิงมโนภาพ (Theater of the Mind) และจัดการแพลตฟอร์มดิจิทัลได้อย่างเป็นรูปธรรม ข้อค้นพบชี้ว่าการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้แบบไฮบริดช่วยลดช่องว่างทักษะผู้เรียนกับความต้องการของอุตสาหกรรมสื่อยุคหลอมรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การวิจัยเชิงปฏิบัติการ นักจัดรายการวิทยุยุคดิจิทัล การประชาสัมพันธ์ นวัตกรรมการเรียนรู้

Abstract

This action research aimed to 1) study the process of creating, 2) study the characteristics, and 3) develop the skills of digital radio broadcasters. The target group was 18 third-year public relations majors from Pibulsongkram Rajabhat University. The research was conducted using the PAOR cycle. Research tools included participatory observation, focus group discussions, and in-depth interviews. Data reliability was verified using triangulation, and data was analyzed using content analysis. The research findings revealed that 1) the effective process was the innovative “The 4D-Model” (Discover, Design, Digital Delivery, Data Reflection); 2) the key characteristic was being a “Hybrid Broadcaster” with multitasking skills, managing audio and visual content while creating real-time interaction; and 3) learners showed tangible progress from existing skills to the use of storytelling skills (Theater of the Mind) and the concrete management of digital platforms. The findings indicate that creating a hybrid learning ecosystem effectively bridges the skills gap between learners and the needs of the converging media industry.

Keywords: action research digital radio broadcaster public relations learning innovation

บทนำ

ปัจจุบันโลกกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดดจากการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัล(Digital Transformation) และการหลอมรวมสื่อ (Media Convergence) ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่ออุตสาหกรรมสื่อสารมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "วิทยุกระจายเสียง" แม้ว่าวิทยุจะเป็นสื่อดั้งเดิมที่มีจุดแข็งในการเข้าถึงผู้ฟังได้ทุกที่ทุกเวลาและมีบทบาทสำคัญในการแจ้งเตือนภัยหรือเผยแพร่นโยบายภาครัฐในสภาวะวิกฤต แต่พฤติกรรมการบริโภคสื่อของประชาชนในยุคปัจจุบันได้เปลี่ยนไปอย่างมีนัยสำคัญ จากการรับฟังผ่านเครื่องรับวิทยุระบบ AM/FM ไปสู่การรับฟังผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ แอปพลิเคชัน และพอดแคสต์ (Podcast) ซึ่งตอบโจทย์วิถีชีวิตสมัยใหม่ที่ต้องการเลือกบริโภคเนื้อหาตามความสนใจเฉพาะบุคคล (On-demand)

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้บทบาทของนักจัดรายการวิทยุ (Radio Broadcaster) ต้องปรับเปลี่ยนคุณลักษณะจากการเป็นเพียงผู้ดำเนินรายการแบบดั้งเดิม สู่การเป็น "ผู้สร้างสรรค์เนื้อหาดิจิทัล" (Digital Content Creator) ที่มีความสามารถแบบพหุภารกิจ (Multi-tasking) ทั้งในด้านการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมอุบัติใหม่ (Emerging Technology) ในการผลิตและถ่ายทอดสด ตลอดจนทักษะการเล่าเรื่องเชิงกลยุทธ์ (Strategic Storytelling) เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม (Engagement) กับผู้รับสารบนโลกออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์บริบทการเรียนการสอนและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่ายังมีช่องว่างทางทักษะ (Skill Gap) ที่สำคัญในการผลิตนักสื่อสารมวลชนเข้าสู่อุตสาหกรรม ข้อมูลจากการประเมินศักยภาพเบื้องต้นพบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่ยังคงยึดติดกับรูปแบบการจัดรายการวิทยุแบบดั้งเดิมที่เน้นเพียงการใช้เสียง (Voice-centric) และขาดความมั่นใจในการประยุกต์ใช้เครื่องมือดิจิทัลสำหรับการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) สอดคล้องกับแนวโน้มที่รายงานโดย DQ Institute (2019) ที่ระบุว่าความฉลาดทางดิจิทัลในการสร้างสรรค์เนื้อหา (Digital Content Creation) เป็นทักษะที่ยังต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วน ประกอบกับในสภาวการณ์จริง โครงสร้างหลักสูตรมักปรับตัวได้ล่าช้ากว่าพลวัตของเทคโนโลยีสื่อ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความจำเป็นในการนำแนวทางจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) มาแก้ปัญหาดังกล่าว เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีองค์ความรู้ตามแก่นของหลักสูตรไปพร้อมกับการมีทักษะวิชาชีพที่ตอบโจทย์อุตสาหกรรม

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยในฐานะผู้สอนจึงนำระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มาใช้เป็นเครื่องมือหลักในการสร้างสรรค์นวัตกรรมการเรียนการสอนที่บูรณาการระบบนิเวศดิจิทัลเสมือนจริง เพื่อยกระดับสมรรถนะนักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงยุคดิจิทัล โดยมุ่งเน้นการเปลี่ยนผ่านทักษะจากห้องปฏิบัติการวิทยุแบบดั้งเดิม สู่การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงในแพลตฟอร์มพอดแคสต์และสื่อสังคมออนไลน์ นวัตกรรมนี้ไม่เพียงแต่เป็นการพัฒนาทักษะทางเทคนิค แต่ยังเป็น การปลูกฝังการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อผลิตบัณฑิตนักปฏิบัติที่ตอบโจทย์ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ในยุคเศรษฐกิจดิจิทัลได้อย่างเป็นรูปธรรม

ทบทวนวรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นกรอบในการสร้างสรรค์นวัตกรรมการเรียนการสอนและพัฒนากระบวนการสร้างนักจัดรายการวิทยุ ดังนี้

แนวคิดการหลอมรวมสื่อ (Media Convergence)

การเปลี่ยนผ่านจากยุคแอนะล็อกสู่ยุคดิจิทัลก่อให้เกิดปรากฏการณ์การหลอมรวมสื่อ ซึ่ง Jenkins (2006) อธิบายว่าเป็นเนื้อหาที่ไหลเวียนผ่านแพลตฟอร์มที่หลากหลาย ส่งผลให้บทบาทของนักจัดรายการวิทยุต้องปรับตัว

จากการส่งสาร ทางเดียว (One-way Communication) ไปสู่การสร้างปฏิสัมพันธ์บนเครือข่ายสังคมออนไลน์ นวัตกรรมในการผลิตรายการวิทยุปัจจุบันจึงต้องอาศัยการผสมผสานระหว่างทักษะการสื่อสารแบบดั้งเดิมเข้ากับความสามารถในการบริหารจัดการเนื้อหาดิจิทัล (Content Management) และการเลือกใช้ช่องทางที่ตอบโจทย์พฤติกรรมผู้รับสารยุคใหม่

ทักษะและความฉลาดทางดิจิทัล (Digital Literacy and DQ)

ในระบบนิเวศสื่อใหม่ นักจัดรายการจำเป็นต้องมีทักษะความฉลาดทางดิจิทัล (Digital Intelligence Quotient: DQ) ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การใช้งานเครื่องมือ แต่ครอบคลุมถึงการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) และจริยธรรมการสื่อสารออนไลน์ โดย DQ Institute (2019) ได้กำหนดสมรรถนะสำคัญ เช่น การสร้างอัตลักษณ์ดิจิทัล และการคิด เชิงวิพากษ์ ซึ่งเป็นคุณลักษณะหลักที่นวัตกรรมการเรียนการสอนในรายวิชานี้ต้องมุ่งเน้นพัฒนาเพื่อสร้างนักจัดรายการ มืออาชีพที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมดิจิทัล

ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning Theory)

ผู้วิจัยนำทฤษฎีของ Kolb (1984) มาเป็นฐานรากในการออกแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ โดยเน้นวงจรการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน คือ การมีประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรม (Concrete Experience) การสังเกต และสะท้อนคิด (Reflective Observation) การสร้างแนวคิดเชิงนามธรรม (Abstract Conceptualization) และการทดลองปฏิบัติจริง (Active Experimentation) แนวคิดนี้เชื่อมโยงอย่างเป็นระบบกับวงจรวิจัยเชิงปฏิบัติการ (PAOR) ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะจากการลงมือปฏิบัติจัดรายการจริงในสภาพแวดล้อมดิจิทัลเสมือนจริง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Bazlutckaia และคณะ (2024) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงบทบาทของนักจัดรายการวิทยุ (The Reinvention of the Announcer) พบว่า ในยุคดิจิทัล "นักจัดรายการ" ได้ถูกนิยามใหม่ให้เป็น "ผู้สร้างสรรค์เนื้อหา" (Content Creators) ที่ต้องมีทักษะในการดำเนินรายการผ่านสื่อที่หลากหลาย (Cross-platform) เช่น การทำ TikTok Live ควบคู่ไปกับการจัดรายการในห้องส่ง ซึ่งความสามารถในการสร้างปฏิสัมพันธ์แบบเรียลไทม์เป็นปัจจัยหลักในการรักษาฐานผู้ฟัง

อลงกต ตันเทอดทิตย์ (2567) ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาสมรรถนะด้านดิจิทัลของนักสื่อสารในประเทศไทย พบว่า การเพิ่มพูนทักษะด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีอุบัติใหม่ (Emerging Technology) เป็นความจำเป็นเร่งด่วน โดยเฉพาะการนำระบบคลาวด์ (Cloud-based Solutions) และปัญญาประดิษฐ์ (AI-powered assistants) มาช่วยในการผลิตเนื้อหา เพื่อเพิ่มความคล่องตัว (Agility) ในการทำงานนอกสถานที่และลดข้อจำกัดด้านอุปกรณ์ดั้งเดิม

Muslikhin (2025) ศึกษาพฤติกรรมผู้ฟังผ่านระบบสตรีมมิ่งและแอปพลิเคชัน พบว่า ผู้ฟังในปัจจุบันไม่ได้เป็นเพียง "ผู้รับสารที่นิ่งเฉย" (Passive Listeners) แต่ต้องการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางรายการ งานวิจัยนี้เสนอว่าสถานีวิทยุ ต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์จาก "รายการวิทยุเส้นตรง" (Linear Radio) ไปสู่การเป็น "เครือข่ายไฮบริด" (Hybrid Network) ที่ผสมผสานทั้งเสียง วีดีโอ และข้อมูลสถิติ (Data Analytics) มาใช้ในการวิเคราะห์ความต้องการของผู้ฟัง

Mohamad (2023) ศึกษาวิวัฒนาการของบทบาทนักจัดรายการวิทยุในภูมิทัศน์สื่อใหม่ โดยเน้นย้ำว่าแม้เทคโนโลยีจะเปลี่ยนไป แต่ "คุณค่าของข้อมูล" (Information Value) และ "ความเชื่อมโยงทางอารมณ์" (Human

Connection) ยังคงเป็นหัวใจสำคัญ นักจัดรายการต้องพัฒนาทักษะการเล่าเรื่อง (Storytelling) ที่สามารถถ่ายทอดผ่านสื่อมัลติมีเดียได้ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับชุมชนออนไลน์

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนานักจัดรายการวิทยุ พบว่า กระบวนการสร้างนักจัดรายการในยุคปัจจุบันต้องมุ่งเน้นที่ "สมรรถนะพหุภารกิจ" (Multi-skilling) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของอุตสาหกรรมสื่อสารมวลชนที่ต้องการบุคลากรที่สามารถเขียนบท จัดรายการ และตัดต่อสื่อมัลติมีเดียได้ในคนเดียวกัน การนำวิจัยเชิงปฏิบัติการมาใช้จึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการปรับปรุงการเรียนการสอนเพื่อให้เท่าทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสื่อ (Emerging Technology)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างนักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงยุคดิจิทัล
2. เพื่อศึกษาคุณลักษณะนักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงยุคดิจิทัล
3. เพื่อพัฒนาทักษะนักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงยุคดิจิทัล

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเพื่อให้ครอบคลุมมิติของการพัฒนานักจัดรายการวิทยุในยุคดิจิทัล ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งเน้นการพัฒนาสมรรถนะของนักจัดรายการวิทยุใน 3 ด้านหลัก ได้แก่

1.1 ทักษะการใช้เทคโนโลยีอุบัติใหม่ (Digital Tools & AI Assistants) หรือการใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อการสร้างสรรค์เนื้อหา (Generative AI for Content Creation)

1.2 ทักษะการสร้างสรรค์เนื้อหาข้ามแพลตฟอร์ม (Cross-platform Content Creation)

1.3 ทักษะการสื่อสารเพื่อการประชาสัมพันธ์ในยุคดิจิทัล

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มเป้าหมาย นักศึกษาวิชาเอกการประชาสัมพันธ์ ชั้นปีที่ 3 คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการผลิตและจัดรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการประชาสัมพันธ์ ภาคเรียนที่ผ่านมา จำนวน 18 คน ซึ่งเป็นกลุ่มที่กำลังเข้าสู่โหมดการฝึกปฏิบัติวิชาชีพเข้มข้น

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา ใช้ระยะเวลาดำเนินการวิจัยรวม 5 เดือน ครอบคลุมวงจรการเรียนรู้ตลอด 1 ภาคการศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) แบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาทักษะนักจัดรายการวิทยุยุคดิจิทัลของกลุ่มเป้าหมายจำนวน 18 คน ซึ่งเป็นนักศึกษาวิชาเอกการประชาสัมพันธ์ ชั้นปีที่ 3 ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการผลิตและจัดรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการประชาสัมพันธ์ โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์การวิจัย พร้อมทั้งกำหนดวิธีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ (Validity) เพื่อให้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือทางวิชาการ ดังนี้

1. การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation): ผู้วิจัยลงพื้นที่จัดกิจกรรมในชั้นเรียนเพื่อสังเกตพฤติกรรม การตอบสนอง ทักษะการใช้เครื่องมือดิจิทัล และพัฒนาการของผู้เรียนระหว่างการฝึกปฏิบัติจัดรายการในสถานการณ์จำลอง โดยใช้แบบบันทึกพฤติกรรมเป็นเครื่องมือหลัก

2. การสนทนากลุ่ม (Focus Group): ดำเนินการผ่านการจัดกิจกรรมสะท้อนผล (After Action Review: AAR) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน สะท้อนปัญหา อุปสรรค และหาแนวทางการพัฒนารูปแบบรายการอย่างเป็นระบบ

3. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview): ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้เรียนรายบุคคลด้วยชุดคำถามปลายเปิด เพื่อเจาะลึกทัศนคติ ความเข้าใจ และประเมินพัฒนาการของตนเองเกี่ยวกับการเปลี่ยนผ่านทักษะสู่การเป็นนักจัดรายการยุคดิจิทัล

การตรวจสอบคุณภาพข้อมูลและการลดอคติ (Data Validity and Bias Mitigation)

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีสถานะเป็นผู้สอนในรายวิชาดังกล่าว เพื่อป้องกันความขัดแย้งในงานวิจัย (Conflict of Interest) และยืนยันความเที่ยงตรงของข้อมูลทางวิชาการ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดกลไกการตรวจสอบข้อมูลที่รัดกุม ดังนี้

1. การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีการ (Methodological Triangulation): ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือทั้ง 3 ชนิดมาเปรียบเทียบและทวนสอบความสอดคล้องกันอย่างเป็นรูปธรรม ตัวอย่างเช่น นำข้อค้นพบจากพฤติกรรมที่สังเกตเห็นหน้างาน (อาทิ ความสับสนในการควบคุมระบบภาพและเสียงพร้อมกัน) มาตั้งเป็นประเด็นซักถามในการสนทนากลุ่มเพื่อหาสาเหตุร่วม และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อเจาะลึกถึงทัศนคติระดับบุคคล (เช่น ความกลัวเทคโนโลยี) การเชื่อมโยงข้อมูลข้ามวิธีนี้ช่วยให้ได้ข้อสรุปที่รอบด้านและแม่นยำ

2. การแยกแยะบทบาทและการสร้างพื้นที่ปลอดภัย (Role Separation and Safe Space): ผู้วิจัยได้ชี้แจงทำความเข้าใจกับกลุ่มเป้าหมายอย่างชัดเจนก่อนเริ่มกระบวนการวิจัยว่า การสะท้อนปัญหา อุปสรรค หรือข้อวิพากษ์วิจารณ์ใด ๆ ในกระบวนการวิจัย จะถูกนำมาใช้เพื่อการพัฒนากระบวนการสอนเท่านั้น เพื่อให้ผู้เรียนกล้าที่จะสะท้อนข้อมูลตามความเป็นจริง

3. การตรวจสอบโดยผู้ให้ข้อมูล (Member Checking): ในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการถอดคำสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ รวมถึงถอดบริบทสถานการณ์ในพื้นที่อย่างละเอียด ก่อนเข้าสู่กระบวนการตีความ จากนั้นนำข้อสรุปเบื้องต้นกลับไปให้กลุ่มผู้เรียนที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้อ่านทบทวน เพื่อยืนยันว่าการตีความของผู้วิจัยตรงกับเจตนารมณ์ที่ผู้เรียนต้องการสื่อสาร อย่างแท้จริง เป็นการลดความลำเอียง (Bias) ที่อาจเกิดจากมุมมองของผู้สอนเพียงฝ่ายเดียว

การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการเก็บข้อมูลภายใต้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน (PAOR) ได้แก่ ระยะวางแผน (Plan) ระยะดำเนินการ (Act) ระยะกำกับและติดตาม (Observe) และระยะประเมินและสะท้อนผล (Reflect) จากนั้นนำข้อมูล เชิงคุณภาพทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่และทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสรุปผล

เป็นข้อค้นพบเกี่ยวกับ การพัฒนากระบวนการ คุณลักษณะ และทักษะการเป็นนักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงยุคดิจิทัล

ผลการวิจัย

1. กระบวนการสร้างนักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงยุคดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่า จากการดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ผ่านวงจร PAOR ผู้วิจัยได้ค้นพบผลลัพธ์เชิงนวัตกรรมในการสร้างสรรค์ "ระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ดิจิทัล" (Digital Experiential Learning Ecosystem) ซึ่งเป็นกระบวนการรูปแบบใหม่ที่มุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนสมรรถนะของผู้เรียนให้เท่าทันต่อวิชาชีพสื่อสารมวลชนยุคใหม่ โดยประกอบด้วย 4 ขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

1) การปรับฐานทัศน์สู่การเป็นผู้สร้างสรรค์เนื้อหาดิจิทัล (Paradigm Shift to Content Creator) ในระยะเริ่มต้น พบว่า กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ยังมีภาพจำต่อบทบาท "นักจัดรายการ" (DJ) ในรูปแบบดั้งเดิมที่เน้นการเปิดเพลงและสนทนาทั่วไป นวัตกรรมการเรียนรู้ในขั้นนี้จึงเริ่มด้วยการใช้กิจกรรม "Trend Analysis & Audience Insight" เพื่อให้ผู้เรียนวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมผู้รับสารบนแพลตฟอร์มดิจิทัล (อาทิ TikTok, Spotify และ Facebook Live) ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า เมื่อผู้เรียนเกิดความเข้าใจในความต้องการของผู้ฟังยุคใหม่ที่นิยมเนื้อหา "สั้น กระชับ และมีปฏิสัมพันธ์" จะเกิดการปรับบทบาทจากผู้ส่งสารเชิงเดี่ยว (Broadcaster) ไปสู่การเป็นผู้สร้างสรรค์เนื้อหา (Content Creator) ที่เน้นการเล่าเรื่อง (Storytelling) ที่ตอบโจทย์เฉพาะกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) การบูรณาการสมรรถนะพหุภารกิจผ่านสถานการณ์จำลอง (Multi-skilling Integration via Simulation) กระบวนการพัฒนามุ่งเน้นการฝึกปฏิบัติแบบ "One-Man Station" เพื่อสร้างความคล่องตัวเชิงวิชาชีพ โดยผู้วิจัยจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ให้นักศึกษาต้องบริหารจัดการ 3 บทบาทหลักพร้อมกันในระบบนิเวศดิจิทัล ประกอบด้วย

2.1 บทบาทเชิงสร้างสรรค์: การออกแบบบทรายการที่รองรับทั้งมิติของเสียงและภาพ

2.2 บทบาททางเทคนิค: การควบคุมระบบผสมสัญญาณเสียง ควบคู่กับการใช้ซอฟต์แวร์สตรีมมิ่งและปัญญาประดิษฐ์เพื่อการสืบค้นข้อมูลแบบเรียลไทม์

2.3 บทบาทผู้จัดการชุมชนออนไลน์: การบริหารจัดการปฏิสัมพันธ์และโต้ตอบคอมเมนต์จากผู้รับสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ในขณะดำเนินรายการ

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการบูรณาการในลักษณะนี้ช่วยลดอุปสรรคทางด้านความกลัวเทคโนโลยี (Technophobia) และเพิ่มสมรรถนะการปฏิบัติงานที่ซับซ้อนได้ดีกว่าการเรียนรู้แบบแยกส่วน

3) วงจรการสะท้อนผลด้วยฐานข้อมูลดิจิทัล (Data-Driven Reflection) นวัตกรรมสำคัญในขั้นนี้คือการเปลี่ยนจากการสะท้อนผลเชิงความรู้สึก ไปสู่การใช้ "สถิติเชิงลึก" (Digital Insights) จากการปฏิบัติจริงบนแพลตฟอร์มออนไลน์มาเป็นเครื่องมือวิพากษ์ ผู้เรียนจะได้รับโจทย์ในการวิเคราะห์อัตราการเข้าชม (Engagement Rate) และพฤติกรรมการคงอยู่ของผู้ฟัง ข้อมูลเหล่านี้ช่วยให้การสะท้อนผลมีความแม่นยำตามหลักฐานเชิงประจักษ์ ส่งผลให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและการปรับปรุงเนื้อหาให้ตรงใจผู้รับสารได้อย่างเป็นรูปธรรม

4) การสร้างอัตลักษณ์และการรู้เท่าทันสื่อเชิงวิชาชีพ (Branding & Media Literacy) ในขั้นตอนสุดท้าย ผู้วิจัยมุ่งเน้นการสร้าง "Personal Branding" เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสร้างตัวตนดิจิทัลที่โดดเด่นและ

น่าเชื่อถือ ควบคู่ไปกับการบูรณาการจริยธรรมวิชาชีพและการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) เพื่อป้องกันประเด็นการละเมิดลิขสิทธิ์และการแพร่กระจายข้อมูลเท็จ (Fake News) ซึ่งถือเป็นคุณลักษณะสำคัญ (Core Competency) ของนักสื่อสารมวลชนมืออาชีพในยุคหลอมรวมสื่อ

ภาพที่ 1 4D Model บนฐานการวิจัยเชิงปฏิบัติการ PAOR เพื่อนวัตกรรมการศึกษา
ที่มา: Analyzed and concluded by the author

2. คุณลักษณะของนักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงยุคดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่า จากการสังเกตการณ์พฤติกรรมและการวิเคราะห์ผลงานของกลุ่มเป้าหมายผ่านการจัดรายการวิทยุในระบบนิเวศสื่อใหม่ (New Media Ecosystem) ผู้วิจัยพบว่าคุณลักษณะที่เป็นหัวใจสำคัญของนักจัดรายการวิทยุยุคดิจิทัล (Digital Radio Broadcaster) ประกอบด้วย 4 มิติหลัก ดังนี้

1) การเป็นนักสื่อสารพหุภารกิจ (The Multi-Skilled Communicator) ผลการวิจัยพบว่าคุณลักษณะที่เด่นชัดที่สุดคือความสามารถในการทำงานแบบ "Hybrid" ซึ่งนักจัดรายการไม่ได้ใช้เพียง "เสียง" เป็นเครื่องมือเดียว อีกต่อไป แต่ต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการองค์ประกอบที่เป็นทัศนภาพได้ในขณะเดียวกัน ประกอบด้วย

1.1 ทักษะการเล่าเรื่องเชิงมัลติมีเดีย ความสามารถในการลำดับเนื้อหาให้มีความน่าสนใจทั้งในรูปแบบการฟัง (Audio) และการรับชมผ่านการถ่ายทอดสด (Live Streaming)

1.2 ความคล่องตัวทางเทคนิค (Technical Agility) ความสามารถในการควบคุมอุปกรณ์ซอฟต์แวร์กระจายเสียง และระบบสตรีมมิ่งไปพร้อมกับการดำเนินรายการ โดยไม่ทำให้จังหวะของรายการสะดุด

2) การสร้างปฏิสัมพันธ์และผู้นำชุมชนออนไลน์ (Interactive Community Leader) คุณลักษณะของนักจัดรายการได้เปลี่ยนผ่านจาก "ผู้ประกาศ" (Announcer) มาเป็น "ผู้สร้างความสัมพันธ์" (Relationship Builder) โดยผู้เรียนที่มีลักษณะการเปิดรับความคิดเห็นและสามารถดึงผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วมในรายการได้ทันที

(Real-time Engagement) จะมีสถิติผู้เข้าชมและระยะเวลาในการรับฟังสูงกว่ารูปแบบเดิม คุณลักษณะนี้ประกอบด้วย

2.1 การตอบสนองที่ฉับไว (Responsiveness) ความสามารถในการหยิบยกประเด็นจากคอมเมนต์ออนไลน์มาขยายความหรือโต้ตอบในรายการได้อย่างเป็นธรรมชาติ

2.2 การสร้างตัวตนดิจิทัล (Digital Personality) การสร้างอัตลักษณ์ (Branding) ที่ชัดเจน จนผู้ฟังเกิดความรู้สึกเป็นกันเองและความเชื่อถือในตัวผู้ดำเนินรายการ

3) ความฉลาดทางดิจิทัลและการรู้เท่าทันสื่อ (Digital Intelligence & Media Literacy) คุณลักษณะสำคัญ ด้านจริยธรรมวิชาชีพคือ "ความรับผิดชอบต่อสาร" ในโลกดิจิทัล โดยนักจัดรายการที่มีคุณภาพต้องทำหน้าที่เป็นเครื่องกรองข้อมูล ได้แก่

3.1 การตรวจสอบข้อเท็จจริง (Fact-Checking) ความสามารถในการคัดกรองและทวนสอบข้อมูลจากสื่อสังคมออนไลน์ก่อนนำมานำเสนอเพื่อป้องกันการแพร่กระจายข่าวปลอม (Fake News)

3.2 การเคารพสิทธิและจริยธรรมดิจิทัล ความเข้าใจในเรื่องลิขสิทธิ์สื่อ (เพลง/ภาพ) และการสื่อสารที่ปราศจากความเกลียดชัง (Non-Hate Speech) ซึ่งส่งผลกระทบในวงกว้างบนโลกออนไลน์

4) ความคิดสร้างสรรค์และการปรับตัวเชิงกลยุทธ์ (Creative Adaptability) ผลการวิจัยพบว่า นักจัดรายการ ที่ประสบความสำเร็จจะมีคุณลักษณะในการ "เปลี่ยนเนื้อหาให้เป็นโอกาส" เช่น การนำเนื้อหาจากรายการสดมาสร้างสรรค์เป็นคลิปสั้น (Highlight) เพื่อเผยแพร่ต่อในแพลตฟอร์ม TikTok หรือ Reels คุณลักษณะนี้สะท้อนถึงความคิดเชิงกลยุทธ์ที่เข้าใจธรรมชาติและข้อจำกัดที่แตกต่างกันของแต่ละแพลตฟอร์ม

ตารางที่ 1 สรุปการเปลี่ยนผ่านคุณลักษณะนักจัดรายการวิทยุ

มิติดั้งเดิม (Traditional)	⟶	มิติดิจิทัล (Digital/Hybrid)
เน้นทักษะการใช้เสียง (Voice Centric)	⟶	ทักษะพหุภารกิจ (Multi-tasking & Visual)
ผู้ประกาศข่าว/เปิดเพลง (Announcer)	⟶	ผู้สร้างความสัมพันธ์ (Relationship Builder)
การส่งสารทางเดียว (One-way)	⟶	การมีส่วนร่วมเรียลไทม์ (Real-time Engagement)
การอ่านตามบท (Scripted)	⟶	การปรับตัวเชิงกลยุทธ์ (Creative Adaptability)

ที่มา: Analyzed and concluded by the author

3. การพัฒนาทักษะนักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงยุคดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่า จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการ กลุ่มเป้าหมายมีพัฒนาการในการเปลี่ยนผ่านทักษะ (Skill Transformation) จากรูปแบบดั้งเดิมสู่รูปแบบดิจิทัล ที่สอดคล้องกับอุบัติการณ์ของสถานีวิทยุและสื่อเสียงในปัจจุบัน โดยสามารถสรุปการพัฒนาทักษะสำคัญได้ 3 ด้าน ดังนี้

1) การเปลี่ยนผ่านทักษะการใช้เสียงและการเล่าเรื่อง (Voice & Storytelling Transformation)

1.1 ทักษะเดิม: มุ่งเน้นการพูดตามบทรายการ (Script Reading) และการประกาศข่าวแบบทางการที่เน้นความชัดเจนของอักขระและถ้อยคำเป็นหลัก

1.2การพัฒนาสู่ทักษะใหม่: ผู้เรียนได้รับการพัฒนาสู่การเล่าเรื่องเชิงลึก (Narrative Storytelling) สำหรับรายการพอดแคสต์ (Podcast) ซึ่งอาศัยการสร้าง "มโนภาพด้วยเสียง" (Theater of the Mind) นักศึกษาสามารถปรับเปลี่ยนโทนเสียงให้มีความเป็นกันเอง (Conversational Tone) และสร้างอารมณ์ร่วมที่เข้มข้นขึ้นเพื่อดึงดูดผู้ฟัง ที่เลือกบริโภคเนื้อหาตามความสนใจ (On-demand) ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนสามารถออกแบบโครงสร้างเนื้อหาที่มีความลุ่มลึกและมีความยาว ของรายการได้มากกว่ารูปแบบเดิม

2) การเปลี่ยนผ่านทักษะทางเทคนิคและการออกแบบเสียง (Audio Engineering & Sound Design)

2.1ทักษะเดิม: การควบคุมเครื่องผสมสัญญาณเสียง (Mixer) เบื้องต้นเพื่อการเปิดเพลงและพูดคุยในรายการสดแบบเส้นตรง (Linear Radio)

2.2การพัฒนาสู่ทักษะใหม่: ผู้เรียนพัฒนาสู่ทักษะการบันทึกเสียงระบบ Multi-track เพื่อนำมาตัดต่อและปรับแต่งคุณภาพเสียงในระดับสูง (Post-production) มีความเชี่ยวชาญในการใช้ซอฟต์แวร์ เพื่อลบเสียงรบกวน การเลือกใช้ดนตรีประกอบ (Background Music) และเสียงประกอบ (Sound Effects) ที่ช่วยสร้างอัตลักษณ์และบรรยากาศเฉพาะตัวให้แก่พอดแคสต์แต่ละตอน ซึ่งเป็นสมรรถนะสำคัญที่สถานีวิทยุต้องใช้ในการแข่งขันกับแพลตฟอร์มสตรีมมิ่งระดับโลก

3) การเปลี่ยนผ่านทักษะการจัดการแพลตฟอร์มและอัตลักษณ์ดิจิทัล (Platform & Branding Management)

3.1ทักษะเดิม: การจัดรายการผ่านคลื่นความถี่ (FM/AM) โดยรอรับปฏิกิริยาตอบกลับผ่านช่องทางโทรศัพท์หรือการส่งข้อความสั้น

3.2การพัฒนาสู่ทักษะใหม่: ผู้เรียนพัฒนาทักษะการบริหารจัดการแพลตฟอร์มเผยแพร่ดิจิทัล (Digital Distribution) เช่น Spotify, Apple Podcast และ YouTube รวมถึงการสร้างสรรค์ "Visual Podcast" (พอดแคสต์ที่มีภาพเคลื่อนไหว) โดยเรียนรู้กระบวนการเขียนคำอธิบายรายการ (Metadata) และการใช้เทคนิค SEO (Search Engine Optimization) เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงกลุ่มผู้ฟัง กระบวนการนี้ช่วยขยายฐานผู้ฟังให้กว้างขวางขึ้นและสร้างตัวตนของรายการในโลกออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาพที่ 2 สรุปการเปลี่ยนผ่านสมรรถนะนักจัดรายการ (Competency Transformation Map)

ที่มา: Analyzed and concluded by the author

โดยภาพรวมของการพัฒนาทักษะ ผู้เรียนมีพัฒนาการที่ชัดเจนเชิงประจักษ์ ก้าวข้ามความคุ้นชินกับการสื่อสาร ทางเดียว สู่การใช้ทักษะการเล่าเรื่องเชิงมโนภาพและจัดการแพลตฟอร์มดิจิทัลได้อย่างเป็นรูปธรรม ทักษะที่ผู้เรียนได้รับ การพัฒนาอย่างโดดเด่นประกอบด้วย บทบาทเชิงสร้างสรรค์ในการออกแบบเนื้อหาให้ตอบโจทย์ผู้ฟัง บทบาทด้านเทคนิค ในการควบคุมระบบออกอากาศทั้งภาพและเสียง และบทบาทผู้จัดการชุมชนที่สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์โต้ตอบกับผู้ชมได้แบบเรียลไทม์ ซึ่งการเปลี่ยนผ่านทักษะดังกล่าวถูกยืนยันผ่านการสะท้อนผลของผู้เรียน ดังคำสัมภาษณ์ที่ระบุว่า

“ตอนแรกคิดว่าการจัดรายการวิทยุคือการนั่งพูดใส่ไมโครโฟนอย่างเดียว แต่พอได้ฝึกปฏิบัติผ่าน 4D-Model ทำให้รู้ว่าเราต้องบริหารจัดการหลายอย่างพร้อมกัน ทั้งมุมกล้อง คิวเสียง และการโต้ตอบคอมเมนต์จากผู้ฟังในเพจ ทำให้รายการ มีความน่าสนใจและเข้าถึงคนฟังได้มากกว่าเดิม” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก, การสัมภาษณ์เชิงลึก)

“การจัดรายการในรูปแบบไฮบริด ทำให้เราต้องใส่ใจทักษะการเล่าเรื่อง (Storytelling) และบุคลิกภาพหน้ากล้องมากขึ้น ทำให้เห็นภาพการทำงานจริงในอุตสาหกรรมสื่อ ปัจจุบันที่ไม่ใช่แค่สื่อเสียงอีกต่อไป” (ผู้ให้ข้อมูลหลัก, การสนทนากลุ่ม)

ข้อค้นพบดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้แบบไฮบริดช่วยยกระดับสมรรถนะผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของอุตสาหกรรมสื่อยุคหลอมรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยขอนำเสนอสรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผล โดยมุ่งเน้นแก่นแท้ของข้อค้นพบ (Key Takeaways) จำแนกตามวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ประการ ดังนี้

1. กระบวนการสร้างนักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงยุคดิจิทัล

สรุปผลการวิจัย พบว่า กระบวนการที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนานักจัดรายการยุคใหม่ คือ การสร้าง "ระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ดิจิทัล" ผ่านนวัตกรรม "The 4D-Model" ซึ่งบูรณาการเข้ากับวงจรการปฏิบัติการ เพื่อเปลี่ยนผ่านผู้เรียนสู่การทำงานแบบพหุภารกิจผ่านสถานการณ์จำลองและการใช้ฐานข้อมูลจริง

ผลการวิจัยนี้สอดคล้องอย่างยิ่งกับทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb (1984) ที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและการสะท้อนผล การที่ผู้เรียนได้เผชิญสถานการณ์จำลองแบบไฮบริดและทดลองแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ช่วยให้เกิดความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) ซึ่งมีความยั่งยืนและนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงมากกว่าการเรียนทฤษฎี เพียงอย่างเดียว สอดคล้องกับแนวคิดการเชื่อมโยงความรู้ของ Siemens (2005) ที่ระบุว่าการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลต้องเกิดขึ้นผ่านการเชื่อมต่อกับแหล่งข้อมูลและเทคโนโลยีที่หลากหลาย

2. คุณลักษณะของนักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงยุคดิจิทัล

สรุปผลการวิจัย พบว่า นักจัดรายการยุคใหม่ต้องมีคุณลักษณะเป็น “นักจัดรายการแบบไฮบริด” (Hybrid Broadcaster) ที่ผสมผสานทักษะการเล่าเรื่องเชิงสร้างสรรค์ การจัดการเทคนิคขั้นสูง การมีบุคลิกภาพดิจิทัลเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์แบบเรียลไทม์ และมีความฉลาดทางดิจิทัลควบคู่กับจริยธรรมวิชาชีพ

คุณลักษณะเชิงรุกดังกล่าวสะท้อนถึงการปรับตัวตามทฤษฎีการหลอมรวมสื่อ ที่ผู้ส่งสารต้องสื่อสารผ่านหลายช่องทางเพื่อรักษาฐานผู้ฟัง สอดคล้องกับแนวคิดของ Bazlutckaia และคณะ (2024) ที่มองว่านักจัดรายการต้องเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้สร้างสรรค์เนื้อหา (Content Creator) ที่เข้าใจธรรมชาติของแต่ละแพลตฟอร์ม ข้อค้นพบนี้ตอกย้ำว่าสถานีวิทยุที่ต้องการอยู่รอดต้องให้ความสำคัญกับการสร้างความเชื่อมโยงทางอารมณ์

(Mohamad, 2023) มากกว่าเพียงแค่การส่งสัญญาณเสียง ซึ่งเป็นคุณค่าหลักของสื่อวิทยุที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงแม้เทคโนโลยีจะก้าวหน้าไปเพียงใด

3. การพัฒนาทักษะนักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงยุคดิจิทัล

สรุปผลการวิจัย พบว่า นวัตกรรมกระบวนการเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านทักษะดิจิทัลและสมรรถนะเฉพาะทางอย่างเห็นได้ชัดเชิงประจักษ์ โดยเฉพาะทักษะการจัดการแพลตฟอร์มเผยแพร่ดิจิทัลและการวิเคราะห์ข้อมูลผู้ฟัง เพื่อปรับรูปแบบรายการให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาสมรรถนะพหุภารกิจในโลกการทำงานจริงคือกุญแจสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับ อลงกต ตันเทอดทิตย์ (2567) ที่เน้นย้ำถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการเพิ่มสมรรถนะด้านเทคโนโลยีอุบัติใหม่ เพื่อให้บัณฑิตมีความคล่องตัวและเท่าทันต่อตลาดแรงงานสื่อสารมวลชนในปัจจุบัน นวัตกรรมการเรียนการสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจึงตอบโจทย์ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในยุคเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้อย่างเป็นรูปธรรม

อย่างไรก็ตาม จากการวิพากษ์กระบวนการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนผ่านทักษะยังมีข้อจำกัดในกลุ่มผู้เรียนบางส่วน ที่ปรับตัวได้ช้ากว่าปกติเนื่องจากปัจจัยความพร้อมด้านอุปกรณ์พื้นฐานที่อยู่นอกเหนือการควบคุม อาทิ ข้อจำกัด ด้านประสิทธิภาพการประมวลผลของอุปกรณ์ฮาร์ดแวร์ส่วนตัว ความไม่เสถียรของเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อความราบรื่นในการสร้างปฏิสัมพันธ์แบบเรียลไทม์ ตลอดจนสภาพแวดล้อมการทำงานนอกห้องปฏิบัติการที่ควบคุมเสียงรบกวนได้ยาก ซึ่งความท้าทายทางเทคโนโลยีเหล่านี้ส่งผลต่อจังหวะในการใช้ศิลปะการเล่าเรื่อง (Storytelling) และความมั่นใจของผู้เรียน นอกจากนี้ ในสภาวะที่โครงสร้างหลักสูตรเดิมอาจล้าหลังกว่าพลวัตของอุตสาหกรรมสื่อ ผู้วิจัยพบว่าการใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ผู้สอนสามารถบริหารจัดการให้ผู้เรียนได้รับองค์ความรู้ตามแก่นของหลักสูตรได้อย่างลงตัว โดยสามารถก้าวข้ามข้อจำกัดของระบบการศึกษาแบบเดิมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อค้นพบที่เป็นประโยชน์ของงานวิจัย

จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยสามารถสรุปข้อค้นพบที่เป็นประโยชน์ทั้งในทางวิชาการและวิชาชีพ โดยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ใน 3 มิติหลัก ดังนี้

1. **ระดับห้องเรียน:** เป็นต้นแบบของการออกแบบการเรียนการสอนที่ผสาน Digital Studio เข้ากับรายวิชา ในหลักสูตรนิเทศศาสตร์ ซึ่งสถาบันอื่นสามารถนำไปปรับใช้ได้จริง
2. **ระดับหลักสูตร:** แนวคิด Hybrid Broadcaster เป็นนัยสำคัญต่อการทบทวนมาตรฐานคุณวุฒิวิชาชีพสาขานิเทศศาสตร์ที่อาจยังล้าหลังกว่าพัฒนาการของอุตสาหกรรม
3. **ระดับนโยบายและวิชาชีพ:** ชี้ให้เห็นช่องว่างระหว่างการศึกษาไทยกับความต้องการของอุตสาหกรรมสื่อ หลอมรวม อันเป็นข้อมูลที่มีคุณค่าต่อหน่วยงานที่กำกับดูแล รวมทั้งสามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับองค์กรภายนอกหรือสถานีวิทยุชุมชนที่มีทรัพยากรจำกัด ในการประยุกต์ใช้นวัตกรรมดังกล่าวเพื่อพัฒนาบุคลากรโดยไม่ต้องพึ่งพางบประมาณสูง

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนากระบวนการสร้างนักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงยุคดิจิทัล ในรายวิชาการผลิตและจัดรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการประชาสัมพันธ์” ประสบความสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี โดยได้รับความกรุณาและการสนับสนุนจากหน่วยงานและบุคคลต่าง ๆ ดังนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ กองทุนพัฒนาการวิจัยและบริหารจัดการงานวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ที่ได้อนุมัติให้ทุนอุดหนุนการวิจัยในประเภททุนสนับสนุนนวัตกรรมการเรียนการสอนในยุคดิจิทัล ซึ่งถือเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญ ที่ทำให้เกิดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้อันเป็นประโยชน์ต่อวงการวิชาการและวิชาชีพสื่อสารมวลชน

ขอขอบพระคุณคณะผู้บริหารและคณาจารย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ที่ให้การสนับสนุนด้านทรัพยากรและคำแนะนำในการดำเนินโครงการ ตลอดจนขอขอบคุณนักศึกษาวิชาเอกการประชาสัมพันธ์ ชั้นปีที่ 3 ทุกคนที่ได้ให้ความร่วมมือในการเป็นกลุ่มเป้าหมายและร่วมกันสร้างสรรค์ผลงานวิจัยเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้จนบรรลุวัตถุประสงค์ทุกประการ

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ข้อค้นพบและนวัตกรรมการเรียนรู้จากงานวิจัยฉบับนี้ จะเป็นองค์ความรู้สำคัญในการขับเคลื่อนการศึกษาด้านนิเทศศาสตร์ให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสื่อในอนาคต

บรรณานุกรม

อลงกต ตันเทอดทิตย์. (2567). *แนวทางการพัฒนาสมรรถนะด้านดิจิทัลของนักสื่อสารในประเทศไทยเพื่อรองรับเทคโนโลยีอุบัติใหม่* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. คลังปัญญา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Bazlutckaia, A., Alabovskaya, E., & Petrova, I. (2024). The reinvention of the announcer: Transformation of radio broadcasting in the digital age. *Journal of Media Studies, 15*(1), 45-60.

DQ Institute. (2019). *The digital intelligence (DQ) framework*. https://www.dqinstitute.org/dq-framework/

Jenkins, H. (2006). *Convergence culture: Where old and new media collide*. New York University Press.

Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Prentice-Hall.

Mohamad, A. (2023). The evolving role of radio announcers in the new media landscape: Emphasizing human connection and storytelling. *International Journal of Communication and Media, 12*(3), 112-128.

Muslikhin, M. (2025). Listening behavior in the age of streaming and mobile applications: Implications for hybrid radio networks. *Global Media Journal, 21*(2), 78-95.

Siemens, G. (2005). Connectivism: A learning theory for the digital age. *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning, 2*(1), 3-10.

การวิเคราะห์มุมมองทางอุดมการณ์หลังยุคอาณานิคมในสังคมอินเดียผ่าน ตัวละครหลักในวรรณกรรม เรื่อง พยัคฆ์ขาวรำพัน โดย อราวินด์ อดิก

An Analysis of the Postcolonial Ideological Perspectives of Indian Society as Reflected by The Main Characters in Aravind Adiga's *The White Tiger*

Yutthaphoom Suwannabut* Todsapon Suranakkharin

English Program, Faculty of Humanities, Naresuan University

*corresponding author e-mail: yutthaphooms64@nu.ac.th

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการศึกษานี้คือเพื่อวิเคราะห์ตัวละครหลักในนวนิยายเรื่อง *The White Tiger* (2003) ของ อราวินท์ อดิก โดยใช้กรอบทฤษฎีโลกหลังยุคอาณานิคม (Postcolonialism) และเพื่อสำรวจมุมมองทางอุดมการณ์ของสังคมอินเดียซึ่งสะท้อนผ่านอิทธิพลหลังอาณานิคมที่มีต่อตัวละครหลัก ผู้วิจัยเลือกนวนิยายเรื่อง *The White Tiger* (2003) มาเป็นจุดเน้นในการวิเคราะห์เนื่องจากเป็นวรรณกรรมที่นำเสนอภาพประเทศที่เคยตกเป็นอาณานิคมของจักรวรรดิอังกฤษ การศึกษานี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพแบบเล่าเรื่องเพื่อวิเคราะห์ตัวละครหลักโดยใช้กรอบแนวคิดหลังอาณานิคมผ่านสามแนวคิดย่อย ได้แก่ภาวะผู้ด้อยโอกาส ความเป็นลูกผสม และการลอกเลียนแบบ ผลการศึกษาพบว่ามุมมองหลังอาณานิคมส่งผลมากต่อโครงสร้างทางสังคมของอินเดีย โดยการศึกษาไม่เพียงแต่ชี้ให้เห็นว่าตัวละครหลักในนวนิยายมีพฤติกรรมและแนวคิดที่ส่งผลต่อความขัดแย้งระหว่างผู้คนในสังคม แต่ยังคงส่งผลต่อโครงสร้างความเชื่อและวัฒนธรรมดั้งเดิมของอินเดียอันส่งเสริมแนวคิดเรื่องการกดขี่ให้กว้างขึ้นและทำงานร่วมกับมุมมองแบบผู้ถูกล่าอาณานิคมได้อย่างสอดประสานกันส่งผลให้คนในอินเดียยอมรับมุมมองของการถูกกดขี่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตนเองได้โดยง่าย

คำสำคัญ : ลัทธิหลังอาณานิคม มุมมองทางอุดมการณ์ ภาวะผู้ด้อยโอกาส ความเป็นลูกผสม การลอกเลียนแบบ

Abstract

This study aimed to analyze the main characters in Aravind Adiga's *The White Tiger* using the conceptual frameworks of postcolonialism and to investigate the ideological perspectives of Indian society as reflected by the postcolonial influence on the main characters in the novel. The novel selected to be the focus of the analysis in this study draws a powerful image of India, a nation once colonized by the British Empire. This study employed a qualitative methodology with the narrative analytic method to analyze the selected characters using the tree conceptual frameworks of postcolonialism: subalternity, hybridity, and mimicry. The results of the study presented how postcolonial theory influences the Indian societal structure. It is not only the main characters who illustrate the conflict within society, but also the structure of traditional Indian beliefs and cultures that enlarges the concept of oppression. The result also shows that they

harmoniously work together with colonized perspectives to make the people in India easily internalize oppressive perspectives.

keywords : postcolonialism, Ideological perspective, subalternity, hybridity, mimicry

Introduction

The postcolonial theory is a critical approach dealing with all kinds of literature largely produced in countries once governed by colonizing powers (Deivasahayam, 2019). A range of cultural engagements such as the impact of imperial language and European education upon the colonized subjects as well as the connection between Western knowledge and the colonial power has become the concern of postcolonial studies. The invasion of the imperial powers has, therefore, taken control the colonial subjects in various dimensions such as society, history, art, language, science, culture, tradition, literature, religion and belief (Bhattacharjee, 2020). According to theorists (Ashcroft, Griffiths, & Tiffin, 1995), it is stated that 'Postcolonial' can be seen as the term covered all the cultures which are affected by the imperial process from the moment of being colonized, and it can be seen as a continuity of the obsession throughout the historical process by the Colonizers' imperial aggression. It is also referred to the literatures collectively emanating from the Third world countries that share some specific and cursive features towards their social, cultural, and historical conditions as they demonstrate the condition of resistance and subversion of the imperial center so called the colonizer or the hegemonic power. Hence, some of the literatures of Africa, Australia, Bangladesh, Canada, the Caribbean islands, India, Malaysia, Malta, New Zealand, Pakistan, Singapore, the South Pacific islands, and Sri Lanka can be considered as post-colonial literatures.

Among famous Postcolonial literature, *The White Tiger* (2008) can be seen as one of the most distinguished works of modern India that contains a vivid image of a present-day postcolonial society and the different levels and aspects of the impact of colonization on different groups of the population. This study aims to analyze the main characters in Aravind Adiga's The White Tiger using postcolonial critical frameworks related to the colonialist ideology focusing on the concepts of subalternity, mimicry and hybridity. The postcolonial Indian English novel selected to be the focus of the analysis in this study draws a powerful and realistic image of India, a country once colonized by Britain. The study is conducted to seek such a predicament as experienced by Indian characters in the story and explore the postcolonial aspects that influence the lives of the characters in the novel. Moreover, the study aims to fill a gap left by previous studies on the novel by investigating the ideological perspectives of the Indian society as reflected by the postcolonial influence on the main characters in the novel.

***The White Tiger* by Aravind Adiga**

The White Tiger (2003) is the Man-Booker prize winning book published in 2008 by an Indian author named Aravind Adiga. It is said that the book portrays the straightforward imagery and darkly humorous view of Indian society through the lens of the servant named Balram serving as the driver of a rich family. Balram Halwai narrates his adventurous life in letter written in seven nights aimed to send it to the Chinese Premiere, Wen Jiabao. He starts his letter by telling how he suffers being raised and born in the rural part of India as he calls it the darkness of India. He lives with his poor family who cannot provide him better education and life. Once he grows up, he decided to learn how to drive and finds a job driving Mr. Ashok, the son of one of Laxmangarh's landlords. Once Balram drives his master to New Delhi, he is exposed to extensive corruption

One evening, Pinky, while intoxicated, takes control from Balram, strikes something on the road, and then flees; the context suggests that she has fatally harmed a child. Balram faces pressure from Ashok's family to admit that he was driving by himself. Ashok becomes more engaged in corrupting government officials to benefit the family's coal enterprise. Balram then concludes that murdering Ashok is the sole way to break free from India's Rooster Coop – Balram's analogy for expressing the subjugation of India's impoverished, similar to roosters in a market coop observing their own slaughter without the ability or desire to escape the cage. In a similar fashion, Balram is depicted as confined within the symbolic Rooster Coop: his family dictates his actions and society defines his behavior.

After fatally wounding Ashok with a shattered bottle and taking the significant bribe Ashok had on him, Balram relocates to Bangalore, where he pays off the police to assist in launching his own taxi enterprise. Similar to Ashok, Balram compensates a family whose son was struck and killed by one of his taxi drivers. Balram states that his family was likely murdered by Ashok's relatives as revenge for his killing. By the conclusion of the novel, Balram justifie s his deeds and believes that his liberty outweighs the lives of both his family and Ashok.

Conceptual frameworks

This study employs the qualitative methodology with the narrative analytic method to analyze three main characters in Aravind Adiga's *The White* Tiger including Balram, Mr. Ashok, and Madam Pinky using the conceptual frameworks of postcolonialism, and to investigate the ideological perspectives of Indian society as reflected by the postcolonial influence on the three main characters in the novel. For postcolonialism, three aspects are emphasized in this study: subalternity, mimicry and hybridity.

Subalternity describes a position that is excluded from the hegemonic domain and that is deployed as a meta-theoretical tool to criticize and renovate historiography. It is the term used

to describe the state of subordination brought about colonization or other forms of economic, racial, cultural, or social dominance. It is the study in the field of postcolonialism that attends to study to meaning of power: who has it and who does not. Who is gaining it and who is losing it (Beverley, 1999).

Mimicry is a process by which the colonized subject is reproduced as "almost the same, but not quite." (Bhabha, 2012) This can be a source of mockery and a threat, since it suggests that the colonized subject is very similar to the colonizer, but not quite powerful or worthy.

Hybridity is defined by Bhabha (2012) as it expresses the sense of "in between" as the individuals who absorb and contain the state of being hybridity stand between two cultures. This expression can occur when people are exposed to the process of hybridization, as the colonized citizen inevitably take the colonizer's culture into their skin as they are carrying and balancing the culture or beliefs they formerly possess.

Findings

In this section, the main characters will be analyzed and discussed by using postcolonial theory including subalternity, hybridity, and mimicry to examine the influence of postcolonialism plays the crucial role on Indian society.

1. Subalternity

The aspect of subalternity is reflected in Balram, the main character of the novel, who represents the people at the bottom of Indian society. The novel narrates the biography of Balram’s life to show the subaltern aspect within Indian society. In India, people are categorized by the societal system and structure so-called the caste system that has been rooted in the society encouraged by religious beliefs. It is presented that Balram’s life not gaining a better education, work and career and family are reinforced by the society that systematically caged him in the lower caste. Balram never dares to dream of a better life and internalizes the idea that being someone’s driver is the highest position that he imagines himself to be.

In India, people strongly believe that each person has a quest to play different roles in this universe. For example, Balram’s family name is Halwai which means a sweet maker; it internalizes the idea to Balram that he has the name that holds the meaning of his life and carries it as the destiny that he cannot break free. As growing up, Balram becomes the driver of Mr. Ashok and Madam Pinky's family unfortunately encountered a life-changing experience when Madam Pinky decides to drive the car by herself and accidentally hits someone on the road. The rich family offers a big amount of money to Balram as they blame him for this incident. Balram thinks that he has no choice but to accept the money as he is told his entire life that it is quite normal for the driver in India to be jailed for the guilt of their master. This aspect portrays that

being in the subaltern life in Indian society is like living in the Rooster Coop, symbolizing a society full of the cycle of poverty and oppression designed to entrap the people like him, and they will never see a way out of this position but watch others get slaughtered while waiting for their turn. The caste system has become one of the most important core values structured in Indian society until these days as it is absorbed by people in India as is becomes the main ideological perspectives that interplay within people in India. Consequently, these systematical structures function as more than just a sense of self; they are such hereditary frameworks passed down from one generation to generations, maintaining a rigorous social structure that plays a big role both individual identity and the collective community.

To provide a clearer framework for analysis, the main characters including Balram, Mr. Ashok, and Pinky Madam will be examined through the critical lenses of subalternity as applying the Indian ideological perspectives to look deeper at the relationship between them. To examine the role of caste as a foundation of such social hierarchy, it is required to discover how traditional social stratification interacts with postcolonial theory so that it can also reveal a complex relationship where ancient structural inequalities are both reinforced and transformed by the modern pressures of globalization and colonial legacy.

When Balram is offered a job to be an upper class's driver, he tells his master that he is the one that is qualified for this career as he was born for that role and he cannot be anything more than the best driver. From this aspect, he is not merely expressing his career preference to be a driver, but he is portraying the enlargement of the subaltern's voice who has completely internalized his own marginalization and turned it in the internalized ideology. For Balram, the caste system functions as a psychological rooster coop, where oppression plays the role of a victim being caged in a society and forced to accept the fact that they are destined to obey the oppressor, living in inescapable social injustice.

There is a profound example when Balram, a member of the lower class, is prohibited not to share the same life habits, foods, residents, or public spaces and areas as his master as it encourages the idea of social division in India. While chewing and spitting paan is a widespread cultural tradition in India that tends to pass down through generations, it becomes one of the most distinctive Indian heritages that the cultural prohibition reveals such a deeper ideological shift. By gaining all the self-doubts regarding traditional core values and replacing them with sophisticated Western ideals, the system encourages the colonized to see their habits and daily routines as well as their own heritage as something dirty or going backward.

In the eye of Balram, his religious beliefs reflect a psychological conditioning which passed down from generations to generations as the people possessing the internalized subaltern aspect surrender to the fact that they are systematically excluded from the sacred spaces of the

ruling class as a divine mandate. Moreover, it is considered that this act of violence can shed some lights on Balram's transformation from an ordinary tiger to the white tiger as told by his inspector from his childhood memory to be that one special creature appearing only once in a generation requested the agency to break free from the Coop. This systemic construction of society harmoniously encourages and interplays within postcolonial theory as shown that colonial administration often transforms such fluid social categories into fixed and solid official identities to facilitate the ruling class to govern people in the society.

2. Hybridity

Hybridity serves as the postcolonialism that influenced Mr. Ashok. He depicts a character who possesses both a Westernized ideology and the attempt to maintain his traditional Indian heritage. Compared to his whole family, Mr. Ashok tends to be more liberal, he has a conflict about the corruption and social inequality in Indian society. After returning from the United States, he brings his wife, Madam Pinky, to his hometown, and they both struggle to adapt to the harsh realities of his country filled with an oppressive system. His character depicts someone who possesses the idea of being in the ruling class having a tension between privilege, morality, and societal expectations in modern India.

The in-between aspect is reflected in the car crash incident as he agrees to blame his driver to whitewash his guilt letting his wife kill someone on the street. He has shifted his ideal of living in the land of equality and let his power of wealthiness take over his ideal. After all the tension, his wife has left him without a word left him struggling with loss, as he drowns himself in alcohol, losing his sense of self. In Indian society, the man from the upper class should not lose his control in front of his servant. They are expected to take control the situation. The moment he lets his driver warn him and show that he falls into the lowest of his life portrays that the concept of class segregation and the meaning of it does not take hold here. The concept of hybridity shows the evidence here where the identity of Mr. Ashok transitions from a society deeply rooted in spirituality and faith to one that increasingly aligns with the colonizer's ideological framework. His internal conflict between traditional beliefs and the colonial influence can lead him to question the existence and the true meaning of it. This moment creates the third space of hybridity, as describe a liminal area; Mr. Ashok is caught between remaining cultural narratives and embodying the complexities and contradictions of postcolonial identity at the same time.

The novel illustrates the relationship between the two main characters, Mr. Ashok and Madam Pinky, as it draws connections between the aspects of hybridity and the Indian ideological perspective throughout the tradition of marriage. Consequently, he has never involved himself with women from different castes, as he has never shown affection to women from the lower class in

his entire life. He thinks it would be a sin to have an affair or fall in love with a woman from the lower caste.

Once he falls in love with Madam Pinky, it leads to confusion in his mind as it also stirs up his core value and beliefs. At first, Mr. Ashok thinks that getting married to a woman from a different caste would be a great sin. From this aspect, Mr. Ashok's and Madam Pinky's marriage strongly represents a scent of radical hybridity. It presents how he prioritizes a Westernized individualistic identity and leaves his Indian traditional perspective of Ideology behind.

These narratives portray the character development of Mr. Ashok when he represents the sense of postcolonial hybridity in Indian people's ideology. Mr. Ashok is trapped between two conflicting worlds which the Western ideology gives value on the internal motif as they quest to pursue happiness of ones' life endorsing the value of individualism. Mr. Ashok is left without a stable psychological pillar as he exists in a state of permanent confusion and is unable to fully commit to the liberation of the modern world or even find peace in the restrictions of the old one.

He overthinks about making his whole family disappointed by getting married with a woman from different caste and religion and attempts to remarry someone as fast as possible to maintain his family pride and dignity. It is the declaration of Eastern social contract rejection that views the marriage as the strong bond involving the family synergy, duty, and destiny. the While Mr. Ashok remains caught in a state of cultural ambivalence trying to balance his Western ideology with his family's corrupt roots, Madam Pinky operates under an ideology of absolute free will. Madam Pinky, on the other hand, gives value on the Self as she prioritizes her contentment even though it may leave the consequences to her husband's reputation irrelevant.

Her decision to leave can identifies ideology of the new Westernized Indians that has shifted toward a world where one's identity is defined by personal autonomy rather than inherited obligation highlighting a disconnect between people who prioritize individual's happiness and those who bound by the weight of tradition. In traditional Indian culture, a family raising such a plenty of daughters experiences the financial struggles due to the expectation of providing lavish dowries to the groom's family. Plus, the bride's side is requested or obliged to host an expensive celebration which entirely falls on forcing Balram's family to take out a high-interest loan from the Stork. Providing dowries to the groom's family enlarges the ideological perspectives of women in traditional Indian society; as it shows, the dowry system in India served as a practical workaround for succession laws that favored sons.

On the contrary, Mr. Ashok and Madam Pinky are also represented a Westernized aspect on marriage tending to reject traditional Indian customs and norms as well as her sudden departure symbolizes the cultural clash between the old heritage of India and new wave of Colonized Indian ideology. She demonstrates the sense of disposable relationships running in such a fast pacing

representing individualistic society that highlights the concept of jarred and cold feeling rooted in such communal cultures. Ashok, on the other hand, possesses a Western ideology that desires a compassionated and romantic love life of marriage, as he remains anchored to Indian systems of corruption and family loyalty. He is too soft for the ruthless individualism that Pinky displays, yet too Westernized to return to the rigid, oppressive structures portrayed by his father's world.

To sum this up, Balram's family represents how an old Indian traditional marriage and kinship within Indian society perceives itself. It draws a picture of the colonized, shaped from their sense of perception that praises the incident of marriage as highly sacred acts and practices that interplay within the family and society. Marriage is not merely about two people falling in love with each other and deciding to live their whole lives together. Family synergy, the gender roles of the society, and the social hierarchy can also dictate and influence the act of the two lovers as well.

Madam Pinky presents such a far opposite side of the social traditional spectrum of practice. She possesses a sense of Westernized individuality, finding that marriage should be based on the sake of love and comfort. She strongly denies the perspective that society and family should invade or influence the marriage, as she crucially stands still to encourage the idea that marriage can be disposable and replaceable when someone in any relationship fails to maintain the love.

Mr. Ashok, living in a hybrid ideological perspective, as he internalizes the Westernized eye realizing that marriage should be arranged on account of love, but he fails to maintain this colonized ideological perspective as it is stirred and trembles during a heartbreaking moment. When his wife leaves, he manages to fall back to the old psychological shelter, and his old roots and hereditary heritage from his family spread over and pupate him in a safety cocoon.

3. Mimicry

Homi Bhabha (2012), one of the most acclaimed experts on the world of postcolonialism, gives a solid explanation about mimicry as it describes how colonized subjects are influenced to be "almost the same, but not quite" as their colonizers. This is not a simple act of copying but rather a complex negotiation, where the colonized hope to gain access to the power and privilege of the dominant class while simultaneously being reminded of their difference. Clothing becomes one of the most outstanding examples revealing the aspect of mimicry related to the main character.

During Pinky Madam's birthday party, Balram is compelled to wear a maharaja costume consisting of a red turban and dark sunglasses while serving food to entertain the affluent guests. Most guests at the party make fun of him, as Balram is wearing something that expresses a social status in complete contrast to his own, which humiliates him in front of the crowd. He is designated

to wear colorful, cheap T-shirts with fancy printed logos because, in Indian society, people from the bottom of the class tend to think that if they have a chance to spend money on a shirt, it should be worth spending all their money on. They think that the shirt they buy will be valuable if it contains plenty of logos and patterns.

At first, Balram did not want to dress like his boss by wearing a plain white T-shirt with small English graphic text like European models in the ads, but he eventually decides to wear it as he can feel all the power he gains just by changing the style of his clothing. He possesses the confidence to step into luxurious spaces, such as the mall, where he had never dared to go when he was the "old" Balram. When colonized people copy the habits of their colonizers, they change their cultural identity.

Balram's changing style of clothing becomes the most crucial event at the end of the story. After killing Mr. Ashok, Balram decides to change his bloody, colorful T-shirt for a white plain T-shirt in the same style as his boss. This incident tells us that from this moment, Balram the driver has changed forever. He is not the one who gets oppressed like the chickens in the "Rooster Coop" waiting to be slaughtered. He can feel all the power he never previously gained, and he voices that he has now become one of them. This kind of copying is not just copying; it's a way for the subaltern to make themselves known and claim visibility in places that are usually reserved for the elite.

Food is considered as the example that shows the sense of mimicry among Indian society This is not a simple act of copying but rather a complex negotiation, where the colonized hope to gain access to the power and privilege of the dominant class while simultaneously being reminded of their difference. The role of mimicry exists when Madam Pinky criticizes Balram for chewing paan by telling him that the red stains from the spilled paan on his teeth and clothing are too disgusting to look at. Yet this is the first time he confronts the practice through the eyes of the dominant, leading him to abandon it in agreement with Madam Pinky's judgment. When Balram later compares himself to the European models in department store advertisements whose teeth are portrayed as perfectly white and polished he experiences shame, associating his upbringing with dirtiness and even animality. Once he starts to compare his worth to the colonizer's standards, the fact that he has changed his ideological perspectives on his own traditional heritage shows the deeper process of mimicry. The moment Balram deciding to avoid chewing paan proves that his perception on he relates to his old tradition and culture has shifted aligning with the values of the dominant class as he thinks it is necessary to gain power and recognition.

It offers Balram the possibility of rising above his subaltern position the chance to become "the White Tiger" yet it requires him to deny his roots and see his past as a mark of inferiority. The act of mimicry thus illustrates how colonial power functions: it pushes the colonized toward

assimilation by persuading them that humanity, civility, and success lie only in adopting the ways of the dominant.

Discussion

Balram is mostly represented through the lens of people in the subaltern position as, in the early part of the novel, he struggles to live a better life and internalizes himself to place himself in the slavery oppressed by Indian society. Most of the studies I have reviewed prioritize this character to be the subject of their works as he can highlight most of the postcolonial perspectives occurred in the novel.

After exploring related works on the postcolonial aspects in the novel The White Tiger by Aravind Adiga, it can be concluded that the novel plays an important role in the world of Indian literature in representing the postcolonial influences in Indian society. Also, from exploring previous studies, subalternity and mimicry have been employed to characterize both the novel and the characters in the novel. Moreover, the related studies presented in this section have the tendency to focus on investigating only the character of Balram.

According to the work of Sakthivel and Ganesan (2022), it illustrates the portrayal of the subalternity spreading all over the Indian community as seen within the Balram character himself. It shows how the aspect of suffering in poverty and being oppressed by the British colonial empire led the systematic deprivation of the people like Balram in Indian society. This current study can see an academic gap as it shows the depiction of the middle class representing the Indians who possess the perspectives of the colonizers, as it reflects that even the people from the higher status can struggle with such an unequal societal structure. Thus, the assertion of the analysis of Mr. Ashok and Madam Pinky becomes the fulfillment of the academic gaps of the previous papers by drawing the relationship between the people in the middle class and the lowest point of the society. It tells us that the oppressive systematic structure of a post-colonial country, like India, can exist and be passed down from generations just because the ruling class needs to maintain their power and stay in the higher position of this country; so, they create the suppressive space for the oppressed to live in. The aspect of using the perspective of colonizers as a tool to maintain their authority also influences the way of thoughts they need to live in. It tells that a middle-class person like Ashok has created the in-between space as he cannot place himself in any world. This study can tell the readers that it is not merely the system that oppresses people like Balram, but it puts the ruling class of Indian society in the ambivalent space and crucially leaves them suffering in the place where they do not belong.

According to Karthikeyan (2022), it is conducted a study aimed at exploring the people who had enslaved their community for ages through various forms of social restrictions. The

results of the study indicated that the novel, The White Tiger, expresses a man named Balram who confesses to murdering his master. As Aravind Adiga's writing style is essentially satirical and sarcastic, this novel tends to reveal the difference between India's rise as a contemporary global economy and the character of Balram, who comes from a crushing rural background. Within *The White Tiger*, Adiga explores the unhappy social realities of India, like poverty and hypocrisy, largely through dark humor. After investigating the works related to Adiga's The White Tiger, the studies indicated that the Nobel prize winning novel deals with the dark aspects of Indian society such as the upper-class dominance, social inequality, and segregation which play an important role in this novel. Adiga describes the importance of these two themes, concentrating on the class system, which is prevalent in many parts of India, and suggests, through the narrative, how the poor could overcome the struggle of upper-class domination.

The related work focusing on the ideological perspectives of Indian people has only involved with one main character named Balram. Thus, this current study has focused on presenting in further studies how the postcolonial theory influenced by the Indian societal structure; the result also shows that it is not only the main characters who can illustrate the conflict between people in the society; the structure of Indian traditional beliefs and cultures can enlarge the concept of oppression, and it harmoniously works together with the colonized perspectives to make the people in India easily internalize the oppressive perspective by seeing that it is the destiny that they need to stretch their arms wide open and accept. The system, so called the Indian caste system, is rooted in Indian society and it crawls under Indian people's skins, and it can be the solid purpose that remains in such a community.

Conclusion

The current study analyzed the main characters in Aravind Adiga's the White Tiger by applying the conceptual frameworks of postcolonialism including subalternity, hybridity, and mimicry. The study finds that characters like Balram Halwai can crucially represent the struggles of the subaltern to escape the *"Rooster Coop*". This coop is a metaphor for a social trap where people accept their oppression due to a strict hierarchical social structure. Balram reflects that character attempting to escape by mimicking his master's behaviors and values such as the change of clothing style or how he avoids consuming the traditional Indian food past down from generations. The traditional Indian "Self" is now measured by standards of being civilized and successful. Mr. Ashok and Pinky Madam are a mix of the old and the new. They represent the societal clash between "Old India" and "New India". This creates a "Third Space" where old values like duty and family teamwork meet ideas like individualism and autonomy. In the end the postcolonial impact on these characters suggests that modern Indian ideology has an identity.

Indian society still feels the effects of rule in new ways. The subaltern must find a way to move past their heritage and learn to mimic others to have power in a globalized world. The characters experiences show that true agency in todays world requires navigating these complexities. It is, about balancing heritage with the need to adapt and fit into a society.

Implications

This study is conducted to analyze merely the main characters from the novel The White Tiger by Aravind Adiga, employing the theoretical frameworks in the postcolonial movement, including subalternity, mimicry, and hybridity. For further study, it is suggested that researchers may utilize the frameworks of this current study to analyze more acclaimed novels within the theme of postcolonialism, as it is acknowledged that postcolonialism plays a significant part in the world of literature and may be universally used as a literary critical approach to analyze any kind of work representing the theme of social inequality. Moreover, future researchers may employ other postcolonial perspectives not mentioned in this current study, such as Edward Said's Orientalism or Frantz Fanon's concept of colonial psychology, to explore wider dimensions of character development, identity, and ideological perspectives in the world of postcolonialism.

Acknowledgement

This research article is part of the thesis titled *'An Analysis of the Postcolonial Ideological Perspectives of Indian Society as Reflected by The Main Characters in Aravind Adiga's The White Tiger'* submitted in partial fulfillment of the requirements for the Master of Arts Program in English, Department of English, Faculty of Humanities, Naresuan University.

References

Ashcroft, B., Griffiths, G., & Tiffin, H. (1995). *The Post-colonial Studies Reader*. Routledge.

Beverley, J. (1999). *Subalternity and Representation: Arguments in Cultural Theory*. Duke University Press.

Bhabha, H. K. (2012). *The Location of Culture*. Routledge.

Bhattacharjee, B. (2020). *Postcolonialism and the Study of Indology in India: A Reading of Selected Works of KK Handiqui.*

Dumont, L. (1980). *Homo Hierarchicus: The Caste System and Its Implications*. University of Chicago Press.

Ghurye, G. S. (1969). *Caste and Race in India*. Popular Prakashan.

Karthikeyan, R. B. B. (2022). The Role of Casteism and Poverty in Aravind Adiga's The White Tiger: As a Social Investigation. *Journal of Positive School Psychology, 6*(2), 4245 – 4250.

Sakthivel, S., & Ganesan, S. (2022). A Study of the Portrayal of Postcolonial India in Aravind Adiga's The White Tiger. *Journal of Language and Linguistic Studies, 17*(3).

ความตายในนวนิยายเรื่องผุดเกิดมาลาร่ำ แชมเปญจ์ ซูเปอร์โนวา และการฆ่าตัวตายครั้งสุดท้ายของชาลี และความตายของหญิงสาว

Death in the novels Phut Kerd Ma La Ram Champagne Supernova and Charlie's final suicide and Death of a young woman

หนึ่งฤทัย คลองยวน* พัชลินจ์ จีนนุ่น และวราเมษ วัฒนไชย
ศิลปศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ
*corresponding author e-mail: supernuengg@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความตายในนวนิยายเรื่องผุดเกิดมาลาร่ำ ของ อารยา ราษฎร์จำเริญสุข แชมเปญจ์ ซูเปอร์โนวา และการฆ่าตัวตายครั้งสุดท้ายของชาลี ของ พิชา รัตนานคร และความตายของหญิงสาว ของ ศวา เวฬุวิวัฒนา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร เน้นตีความจากตัวบท โดยอาศัยทฤษฎีสัญญะวิทยาในวรรณกรรม นำเสนอด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่าการสร้างความหมายเกี่ยวกับความตาย พบ 7 ประเด็น 1) ความตายคือความว่างเปล่า 2) ความตายคือการเปลี่ยนเป็นสสารหนึ่ง 3) ความตายคือการต่อสู้ 4) ความตายคือการเดินทาง 5) ความตายคือการหลุดพ้น 6) ความตายคือการหลีกหนี และ 7) ความตายคือการสิ้นสุด

คำสำคัญ : ความตาย การสร้างความหมาย สัญญะในความตาย ผุดเกิดมาลาร่ำ แชมเปญจ์ ซูเปอร์โนวา และการฆ่าตัวตายครั้งสุดท้ายของชาลี และความตายของหญิงสาว

Abstract

This research article aims to examine the construction of meaning related to death in three Thai novels: *Phut Koet Ma La Ram* by Araya Ratjamroensuk, *Champagne Supernova and Chalie's Last Suicide* by Picha Rattananakhon, and *The Death of a Young Woman* by Sawa Weluwiwattana. This study employs documentary research with an emphasis on textual interpretation, drawing upon semiotic theory in literature and presented through descriptive analysis. The findings reveal seven thematic constructions of meaning related to death: 1) death as emptiness, 2) death as a transformation into matter, 3) death as struggle, 4) death as a journey, 5) death as liberation, 6) death as escape, and 7) death as finality.

keywords death, meaning construction, symbols in death Phut Kerd Ma La Ram Champagne Supernova and Charlie's final suicide Death of a young woman

บทนำ

วรรณกรรมและสังคมเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่คู่กัน ดังที่ ธานีวัฒน์ บุญโต (2542) กล่าวว่า สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมหรือนักเขียนในฐานะเป็นแหล่งรวมชีวิต วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี และระเบียบปฏิบัติต่างๆ นักเขียนนำไปเป็นวัตถุดิบในการเขียนเสมอ สอดคล้องกับ อิงอร สุพันธุ์วณิช (2552) ได้กล่าวว่า นวนิยายทำหน้าที่สะท้อนภาพสังคมมาโดยลำดับ แม้ในขณะที่มีการเปลี่ยนแปลงความคิดทางการเมือง ผู้เขียนนวนิยายบางคนอาจจะเน้นเสนอแนวการเมือง แต่บางคนอาจจะนำเสนอเพียงภาพสะท้อนกว้าง ๆ นวนิยายจึงนับได้ว่าเป็นวรรณกรรมที่ได้แสดงบทบาทในด้านสะท้อนภาพสังคมทั้งแคบและกว้างอย่างหลากหลาย

วรรณกรรมร่วมสมัยมักนำเสนอ “ความตาย” ในฐานะสัญญะและตัวกลางสะท้อนความหมายที่ผู้เขียนต้องการสื่อ โดยมนุษย์ต่างมีทัศนคติต่อความตายแตกต่างกันตามประสบการณ์และโลกทัศน์ของตน การเรียนรู้เรื่องความตายจึงต้องพิจารณาหลากหลายบริบท ทั้งด้านอารมณ์ ความเชื่อ สังคม วัฒนธรรม การเมือง และวิทยาศาสตร์ เพราะความตายไม่ใช่เพียงเรื่องส่วนบุคคล แต่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและสังคมโดยรวม (ภานรินทร์ น้ำเพชร, 2566)

แนวคิดสัญญะวิทยาของโรลองด์ บาร์ตส์ (Barthes,1977) อธิบายว่า สัญญะมิได้มีเพียงความหมายตรงตามที่ปรากฏเท่านั้น แต่ยังแฝงความหมายในระดับนัยยะที่เชื่อมโยงกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และอุดมการณ์อีกด้วย การตีความสัญญะจึงช่วยให้เข้าใจความหมายที่ซ่อนอยู่ภายใต้สิ่งที่ถูกนำเสนอในตัวบทวรรณกรรมได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ดังนั้น “ความตาย” ที่ปรากฏในนวนิยายจึงอาจมิได้หมายถึงการสิ้นสุดของชีวิตเพียงอย่างเดียว แต่ยังอาจทำหน้าที่เป็นสัญญะที่สื่อถึงความสูญเสีย ความทรงจำ อัตลักษณ์ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ หรือสภาวะทางสังคมและวัฒนธรรมที่ผู้ประพันธ์ต้องการนำเสนอ

ในนวนิยายเองก็กล่าวถึงความตายอย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะนวนิยายที่พิมพ์เผยแพร่ช่วงปี 2561-2566 ซึ่งสอดคล้องกับปรากฏการณ์ “ความตาย” ในสังคมที่มีการกล่าวถึงโดยทั่วไป ดังที่อารยา ราษฎ์จำเริญสุข (2561) กล่าวว่า “ความตายไม่ใช่สิ่งที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะจบไป ความตายยังคงทิ้งอะไรบางอย่างไว้เบื้องหลังเสมอ ทิ้งไว้เบื้องหลังให้ผู้ที่ยังคงอยู่ ความตายไม่ใช่สิ่งน่ากลัวแต่หากมองอย่างกระจ่างแล้วจะมองว่าความตายนั้นงดงาม”

นวนิยายที่นำเสนอความตายอย่างน่าสนใจ มี 3 เรื่อง คือ นวนิยายเรื่องผุดเกิดมาลาร่ำ ของอารยา ราษฎร์จำเริญสุข นวนิยายแชมเปญจ์ ซูเปอร์โนวา และการฆ่าตัวตายครั้งสุดท้ายของชาลี ของ พิชา รัตนานคร และความตายของหญิงสาว ของ ศวา เวฬุวิวัฒนา ทั้งสามเรื่องสร้างสรรค์ขึ้นในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกัน คือ ช่วง พ.ศ. 2561 ถึง พ.ศ. 2566 ต่างก็แสดงถึงความหมายเกี่ยวกับความตายอย่างน่าสนใจ

ผู้วิจัยพบว่านวนิยายทั้งสามเรื่องต่างนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับ “ความตาย” อย่างโดดเด่น ทำให้เห็นการสร้างความหมายเกี่ยวกับความตายในแง่มุมที่แตกต่างกัน ทั้งในระดับความหมายโดยตรงและความหมายเชิงสัญญะ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการประกอบสร้างความหมายของความตายในนวนิยายเรื่อง ผุดเกิดมาลาร่ำ แชมเปญจ์ ซูเปอร์โนวา และการฆ่าตัวตายครั้งสุดท้ายของชาลี และ ความตายของหญิงสาว โดยอาศัยแนวคิดสัญญะวิทยาของโรลองด์ บาร์ตส์เป็นกรอบในการวิเคราะห์ ต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความหมายเกี่ยวกับความตายในนวนิยายผุดเกิดมาลาร่ำ แชมเปญจ์ ซูเปอร์โนวา และการฆ่าตัวตายครั้งสุดท้ายของชาลี และความตายของหญิงสาว

วิธีดำเนินการศึกษา

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้ข้อมูลจากเอกสาร โดยเน้นวิเคราะห์จากตัวบทมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นแรกคือขั้นรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ 1. รวบรวมนวนิยายที่นำเสนอเรื่องเล่าเกี่ยวกับ “ความตาย” ในช่วงทศวรรษ 2560 พบ 3 เรื่อง และ 2. ศึกษาและรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความตายในนวนิยาย ผ่านองค์ประกอบทางวรรณกรรม ต่อมาคือขั้นวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจียได้ดำเนินการวิเคราะห์ผุดเกิดมาลาร่ำ ของ อารยา ราษฎร์จำเริญสุข แชมเปญจ์ ซูเปอร์โนวา และการฆ่าตัวตายครั้งสุดท้ายของชาลี ของ พิชา รัตนานคร และความตายของหญิงสาว ของ ศวา เวฬุวิวัฒนา ขั้นสุดท้ายคือขั้นตอนการนำเสนอข้อมูล โดยผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ความตาย เป็นสิ่งที่อยู่ควบคู่มากับมนุษย์ ที่มนุษย์ต้องพบเจอ และไม่อาจหนีพ้น ในปัจจุบันผู้คนหันมาให้ความสนใจเกี่ยวกับความตายเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในงานเขียน นักเขียนหลายคนได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความตายเอาไว้อย่างหลากหลาย ดังนวนิยายทั้ง 3 เรื่อง ที่ผู้แต่งล้วนมีทัศนะที่หลากหลายต่อความตาย ผู้วิจัยได้จำแนกความตายตามทัศนะของผู้แต่ง ดังนี้

1. ความตายคือความว่างเปล่า

“ความตายคือความว่างเปล่า” พบในนวนิยาย 2 เรื่อง คือ ผุดเกิดมาลาร่ำ และแชมเปญจ์ ซูเปอร์โนวา และการฆ่าตัวตายครั้งสุดท้ายของชาลี ทั้ง 2 เรื่องมีมุมมอง และสร้างความหมายเกี่ยวกับ “ความตาย” ในความหมายเดียวกันแม้ต่างบริบท ดังตัวอย่าง

“มันง่ายจริงๆ เลยถ้าคิดอย่างนี้” เธอรำพึง “ตายก็คือตาย เวลาไม่แยกจากความตายเลย รู้สึกนึก คิดอะไรหายดับไปหมด...ความตายเข้ากลืนเป็นเนื้อเดียวกับความเป็น

(อารยา ราษฎ์จำเริญสุข, 2561, หน้า 80)

ความตายเป็นประสบการณ์ที่มนุษย์ไม่อาจหลีกเลี่ยง แต่ในมิติทางวรรณกรรม ความตายมิได้ถูกมองเพียงเป็นจุดสิ้นสุดของชีวิต หากยังสะท้อนสภาวะทางอารมณ์ ความหมาย และความว่างเปล่าภายในจิตใจตัวละครด้วย นวนิยายสองเรื่อง ได้แก่ ผุดเกิดมาลาร่ำ และ แชมเปญจ์ ซูเปอร์โนวา และการฆ่าตัวตายครั้งสุดท้ายของชาลี ต่างนำเสนอความหมายของความตายในลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ ความตายคือความว่างเปล่า ว่างจากตัวตน ว่างจากความรู้สึก และว่างจากความเจ็บปวดทั้งหลายที่มนุษย์ต้องเผชิญ

ในเรื่อง ผุดเกิดมาลาร่ำ ตัวละคร ไลลียา เติบโตมาท่ามกลางความเจ็บปวดของการไม่ได้รับความรัก ความถูกปฏิเสธ และความรุนแรงจากแม่เลี้ยง เธอไม่เคยได้รับการยอมรับจากผู้เป็นพ่อและถูกมองเป็นส่วนเกินของครอบครัว การขาดพื้นที่ทางอารมณ์เช่นนี้ทำให้ไลลียาผูกโยง “ความตาย” เข้ากับการหลุดพ้นจากทุกสิ่ง แต่ไม่ใช่การหลุดพ้นที่งดงาม หากเป็นเพียง การดับวูบลงอย่างสิ้นเชิง เพียงดวงจิตที่ “หายไป” ไม่เหลือแม้ความทรงจำหรือความรู้สึก เธอจึงนิยามความตายว่าเป็นภาวะง่ายดายเหมือนไฟที่มอดในพริบตา ไม่มีอะไรตามมา ความว่างเปล่าจึงกลายเป็นคำตอบสำหรับสภาวะจิตใจอันโดดเดี่ยวของเธอ

ขณะเดียวกัน แชมเปญจ์ ซูเปอร์โนวา และการฆ่าตัวตายครั้งสุดท้ายของชาลี ก็นำเสนอมุมมองคล้ายคลึงกันผ่านตัวละคร ชาลี ชายหนุ่มพนักงานออฟฟิศที่ใช้ชีวิตอย่างซ้ำซากจนแทบไม่เหลือความหมาย การฆ่าตัวตายของเขาไม่ใช่การเรียกร้องความสนใจ หากเป็นความพยายามหลีกหนีจากความว่างเปล่าใน

ชีวิตประจำวัน แต่นี่น่าสนใจยิ่งกว่านั้นคือ การฆ่าตัวตายของเขากลับว่างเปล่ากว่าเดิม ชาลีไม่พบภาพความทรงจำย้อนหลัง ไม่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไม่มีโลกใหม่ เขาเพียง “ดับไปช่วงหนึ่งแล้วลืมตาตื่นขึ้นมาที่เดิม” เหลือเพียงความมืดและความว่างเปล่าที่ไม่ต่างจากการหลับใหล นั่นทำให้ความตายสำหรับชาลีกลายเป็นสภาวะว่างเปล่าอย่างแท้จริงไม่เปลี่ยนแปลงอะไรในชีวิตที่ยังคงดำเนินไปด้วยความซ้ำซากเช่นเดียวกับเดิม

สมองที่พยายามจะบอกว่าความตายไม่มีอะไรน่ากลัว...ไม่นานการขัดขืนนั้นก็จบลงภาพตัดกลายเป็นความมืดดำไม่มีประมวลเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ชั่วชีวิตย้อนหลังในวินาทีเดียวเหมือนอย่างที่เคยได้ยินมา

(พิชา รัตนานคร, 2566, หน้า 168)

ความสอดคล้องสำคัญของตัวละครทั้งสอง คือ การเผชิญความโดดเดี่ยวและการขาดความรักอย่างรุนแรง ไลลียาโดดเดี่ยวในครอบครัวของตนเอง ส่วนชาลีโดดเดี่ยวในสังคมเมืองและในชีวิตที่ไร้ค่า ความว่างเปล่าภายในใจของพวกเขาจึงสะท้อนออกมาเป็นความหมายของ “ความตาย” ที่ว่างเปล่าเช่นกัน นวนิยายทั้งสองเรื่องเป็นการนำเสนอความตายในฐานะ “ความว่างเปล่า” จึงเป็นผลผลิตของหัวใจที่แบกรับความเจ็บปวดมาเนิ่นนานจนไม่อาจหาที่พึ่งพิงในโลกของคนเป็นได้อีกต่อไป และนวนิยายทั้งสองเรื่องก็ทำหน้าที่สะท้อนเสียงเงียบงันเหล่านั้นของผู้คนเช่นนี้อย่างลึกซึ้ง

2. ความตายคือการเปลี่ยนเป็นสสารหนึ่ง

ความตายเป็นประสบการณ์ที่มนุษย์ทุกคนต้องเผชิญ แต่การทำความเข้าใจความตายกลับมิได้จำกัดอยู่เพียงมิติของการสิ้นสุด หากยังเปิดพื้นที่ให้เราตีความ “การจากไป” ในมุมใหม่ได้เสมอ ในนวนิยาย *ผุดเกิดมาลารั่ว* ผู้เขียนนำเสนอความหมายของความตายในลักษณะที่แตกต่างออกไปไม่ใช่ภาพของการดับสูญหรือความว่างเปล่าหากเป็นการ “เปลี่ยนสถานะ” ของการดำรงอยู่

บางเย็นควันก่อตัวโต้ลมบนกลายเป็นรูปมังกรใหญ่ว่ายวนทุรนทุรายขณะกลายเป็นอื่น

(อารยา ราษฎ์จำเริญสุข, 2561, หน้า 107)

ทุกเย็นเมื่อลมพัดผ่านวัดหลวง ไลลียามองเห็นควันดำจากปล่องเมรุลอยขึ้นสู่ท้องฟ้า ควันนั้นไม่ใช่เพียงผลจากการเผาศพ แต่คือการเปลี่ยนสถานะของร่างกายจากกายเนื้อสู่สสารรูปแบบอื่น ทั้งควันและเถ้ากระดูกที่แผ่กระจายไปตามอากาศและพื้นที่รอบข้าง ทำให้เธอตระหนักว่าความตายไม่ได้จบลงแค่ผู้ตาย หากยังพัวพันกับชีวิตของผู้คนรอบตัว ความตายจึงไม่ใช่การหายไป แต่คือ “การกลับคืนสู่ธรรมชาติ” และการเปลี่ยนรูปของสสารตามกฎธรรมชาติ นวนิยายยังเปรียบควันที่รวมตัวคล้ายมังกร สะท้อนแนวคิดว่าสสารไม่เคยสูญสลาย เพียงแปรเปลี่ยนรูปแบบเท่านั้น สำหรับไลลียา ความตายจึงเป็นกระบวนการทางธรรมชาติและวิทยาศาสตร์ อีกทั้งเป็นอีกหนึ่งรูปแบบของการดำรงอยู่ในจักรวาล ไม่ต่างจากชีวิต

3. ความตายคือการต่อสู้

ในนวนิยาย ความตายของหญิงสาว ความหมายของความตายไม่ได้ถูกมองว่าเป็นเพียงการสิ้นสุดของชีวิต แต่กลับถูกสร้างให้เป็น “การต่อสู้” ของผู้หญิงคนหนึ่งที่ไม่ยอมจำนนต่อการถูกข่มเหงทั้งทางร่างกายและจิตใจ การยิงตัวตายของนันจึงเป็น “การต่อสู้ในเชิงสัญลักษณ์” เพื่อยุติการถูกกดทับจากไผ่ ซึ่งเป็นตัวแทนของโครงสร้างชายเป็นใหญ่ในเรื่อง นันเลือกใช้ความตายเป็นอาวุธสุดท้ายในการปฏิเสธการถูกครอบงำ เธอไม่ยอมให้ตนเองต้องอยู่ในสภาพที่ไร้อำนาจหรือถูกจำกัดเสรีภาพอีกต่อไป ความตายของเธอจึงมิใช่ความพ่ายแพ้ หากเป็นการประกาศอำนาจในรูปแบบที่สังคมไม่อาจมองข้ามได้

เสียงปืนดังติดกันสองนัด ผมผุดลุกจากที่นั่ง หันมองตามเสียงแมวกรีดร้องแว่วแผ่วผิวในบรรยากาศ โหยหวน...ทำไมต้องสองนัด?... เธออมกระบอกปืน ค้อมหลัง ผิดรูปผิดร่าง ผิดท่า

(ศวา เวฬุวัฒนา, 2562, หน้า 142-143)

การที่นันยิงปืนสองนัดและอมปลายกระบอกปืน แสดงให้เห็นว่าความตายของเธอไม่ใช่อุบัติเหตุ แต่คือการตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยวเพื่อหลุดพ้นจากความกดดันและอำนาจชายเป็นใหญ่ที่กดทับชีวิตเธอมาโดยตลอด สายตาที่สิ้นหวังแต่แข็งกร้าวของนัน คือการเผชิญหน้ากับความอยุติธรรมอย่างไม่ยอมจำนน ผู้แต่งเชื่อมโยงเรื่องนี้กับบริบทสังคมญี่ปุ่นที่ผู้หญิงยังถูกจำกัดบทบาท ทำให้นันกลายเป็นภาพแทนของผู้หญิงที่ถูกกดขี่ การที่นวนิยายใช้ฉากประเทศญี่ปุ่น สะท้อนสังคมที่มีแนวคิดชายเป็นใหญ่มาอย่างยาวนาน โดยสังคมญี่ปุ่นตั้งแต่อดีตกำหนดให้ผู้ชายเป็นผู้นำ ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่สนับสนุนครอบครัว (Morris, 2507) ต่อมาในสมัยเมจิ แนวคิดดังกล่าวยิ่งถูกตอกย้ำผ่านโครงสร้างรัฐและชาตินิยม (Maria de M. O'Hara ,2534) และแม้ปัจจุบันผู้หญิงจะมีสิทธิมากขึ้น แต่ความเหลื่อมล้ำทางเพศในสังคมและการทำงานยังคงปรากฏชัด จึงทำให้บริบทญี่ปุ่นในเรื่องช่วยเน้นให้เห็นแรงกดทับจากอำนาจปิตาธิปไตยที่ตัวละครหญิงต้องเผชิญอยู่ตลอดเวลา ความตายเป็น “พื้นที่สุดท้ายของการต่อสู้” เพื่อประกาศว่าความเงียบของผู้หญิงไม่ใช่การยอมรับชะตากรรม แต่คือเสียงเรียกร้องอิสรภาพครั้งสุดท้ายของชีวิต

4. ความตายคือการเดินทาง

ใน ผุดเกิดมาลาร่ำ ความตายถูกตีความใหม่ว่าเป็น “การเดินทาง” โดยมีตัวละครไลลียาเป็นผู้สร้างความหมายนี้ขึ้นผ่านประสบการณ์และความหลงใหลต่อการดับสูญอย่างมีทิศทาง ไลลียาตระหนักว่าความตายสามารถถูก “ออกแบบ” เป็นเส้นทางการเดินทางครั้งสุดท้ายได้ ไม่ใช่เพียงจุดจบของชีวิต แต่คือการมุ่งหน้าไปยังที่ไกลแสนไกลอย่างมีความหมาย ไลลียาเริ่มต้นเดินทางสู่ความตายด้วยการพบจิตแพทย์ 5 คนในช่วงสองปี เพื่อขอใบรับรองว่าเธอมีความทุกข์มากกว่าความสุขต่อการมีชีวิตจนสมควรได้รับสิทธิ์

เธอถวิลหาภาวะ...ปรารถนาจะเดินทางด้วยกระเป๋าใบเล็ก..."วันสุดท้าย" ที่อาจไม่ตรงกันพอดีนัก

((ศวา เวฬุวัฒนา, 2562, หน้า 262)

ดังนั้น ความตายในนวนิยายจึงถูกให้ความหมายว่า “การเดินทางไกลที่ไม่มีวันหวนกลับ” เป็นการออกจากโลกเดิมที่เต็มไปด้วยความโดดเดี่ยว ความเศร้า และความแตกสลาย ไปสู่อีกดินแดนหนึ่งที่ไม่จำเป็นต้องอธิบายหรือกำหนดปลายทาง การเดินทางที่พกเพียงตัวตน ไม่ต้องการสิ่งของหรือพันธะใด ความตายที่เป็นการเดินทางไร้ร่องรอย ไม่ทิ้งภาระหรือพิธีกรรม มุมมองสุดท้ายก่อนออกเดินทาง เปรียบเหมือนการมองโลกเป็นครั้งสุดท้าย ในมุมมองนี้ ความตายไม่ใช่การสิ้นสุด แต่เป็นการเดินทางเคลื่อนที่ไปอีกสถานที่หนึ่ง สถานที่ที่ปลดปล่อยจากความเจ็บปวดและความโดดเดี่ยว และเป็นเส้นทางที่ผู้คนอย่างไลลียาเลือกด้วยตนเองอย่างสง่างาม

5. ความตายคือการหลุดพ้น

ความหมายของ “ความตายคือการหลุดพ้น” ปรากฏสอดคล้องกันในนวนิยายทั้งสามเรื่อง แม้จะต่างบริบท ต่างตัวละคร แต่ล้วนใช้ “ความตาย” เป็นทางออกจากความทุกข์ที่เกินรับไหว และเป็นการปลดเปลื้องพันธะที่มนุษย์ไม่อาจหลีกเลี่ยงในชีวิตประจำวัน

ยังมีอีกร่างหนึ่งกำลังทำกิจหนึ่งซึ่งไม่ถูกสังเกตเห็นโดยใครเลยในห้อง...ถมซ้อนกันเป็นกองก้อนคล้ายภูเขา...ชีวิตที่เป็นภาระอยู่ ทุกอย่างจะอันตรธานไป ไม่ต้องลากชีวิตอีกต่อไป...และชีวิตก็เป็นภาระหนักยิ่งกว่าแอกใดๆ

(อารยา ราษฎ์จำเริญสุข, 2561, หน้ 262)

ผุดเกิดมาลาร่ำ ไลลียามองความตายผ่านภาพของ “ศพในอ่างดอง” และการสนทนาของเหล่าร่างไร้ชีวิตที่กล่าวถึงการฆ่าตัวตายเพื่อหนีภาระหรือโศกนาฏกรรม นี่เป็นสิ่งสำคัญที่สะท้อนภาวะของเธอเอง ผู้หญิงที่ถูกความโดดเดี่ยวกัดกินจนหมดเรี่ยวแรงจะมีชีวิตต่อไป เธอเปรียบชีวิตว่าเป็นภาระหนักกว่า “แอกของวัวควาย” และเชื่อว่าความตายจะทำให้ทุกอย่างอันตรธานไป เมื่อภาระหาย ความเจ็บปวดก็สิ้นสุด ความตายในเรื่องนี้จึงถูกตีความชัดเจนว่าเป็น “การหลุดพ้นจากความทุกข์ที่แบกไว้ทั้งชีวิต” คำพูดที่เปรียบชีวิตเป็นภาระ ซึ่งตอกย้ำว่าการตายคือการปลดพันธะสุดท้ายของมนุษย์ ขณะเดียวกันใน แชมเปญจ์ ซูเปอร์โนวา และการฆ่าตัวตายครั้งสุดท้ายของชาลี ความตายปรากฏผ่านการพยายามจบชีวิตของชาลีหลังการสูญเสียคนรัก

อาการขมติดปากอย่างร้ายกาจ...งั้นก็เอาเถอะไม่ตายก็ไม่ตายไม่ตายก็ต้องออกไปทำงานแล้ว

(พิชา รัตนานคร, 2566, หน้า 14)

ความขมที่ติดปากหลังการกินยาเกินขนาดกลายเป็นสิ่งที่แสดงว่าชาลี “ยังไม่หลุดพ้น” เพราะเขายังตื่นขึ้นมาท่ามกลางความจริงอันซ้ำซาก แต่ความตายที่เขาเพรียกกลับไม่ใช่เพียงการดับลมหายใจ ทว่าเป็นการ “หลุดพ้นจากชีวิตที่จำเจ ความสัมพันธ์ที่พังทลาย และตัวตนเดิมที่ไร้เป้าหมาย” นวนิยายเรื่องนี้จึงให้ความหมายของความตายว่าเป็นการหลุดพ้นของความเจ็บปวดทรมาน และการเริ่มต้นใหม่หลังการตัดขาดจากอดีต

ความตายของหญิงสาว ความตายของนันภรรยาของไผ่ เป็นการจบชีวิตเพื่อหลุดพ้นจากความอับอาย ความสัมพันธ์ลับ และบาดแผลทางใจที่ไม่อาจเยียวยาได้ ความตายของนันไม่ใช่เพียงจุดจบของชีวิต แต่เป็นการสลัดพันธนาการ จากความกดดันของอำนาจชายเป็นใหญ่ และจากบาดแผลที่เธอรับไว้เงียบ ๆ มาตลอด เรื่องนี้แสดงให้เห็นชัดเจนว่าความตายถูกใช้เป็น “ทางออกสุดท้ายของผู้หมดทางหนี” และเป็นการหลุดพ้นจากความรู้สึกที่ทำลายเธอทั้งตัวตนและศักดิ์ศรี

เมื่อนำทั้งสามเรื่องมาพิจารณาร่วมกัน ความตายจึงถูกให้ความหมายในทิศทางเดียวกันคือ “ความตายคือการหลุดพ้น” การสลัดภาระ หลุดพ้นความทุกข์ ความอับอาย พันธนาการ และความโดดเดี่ยวที่มนุษย์ไม่อาจรับไว้ได้อีกต่อไป และในทุกเรื่อง ล้วนชี้ให้เห็นกระบวนการปล่อยวางนี้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นร่างไร้ชีวิตในอ่างดอง รสขมของยาแก้ปวด หรือเสียงปืนที่ผ่าออกจากความมืด ทั้งหมดล้วนเสมือน “ประตู” ที่ตัวละครใช้เปิดทางออกจากโลกที่แบกไว้หนักเกินกว่าจะดำเนินชีวิตต่อไป

6. ความตายคือการหลีกหนี

ในนวนิยาย แชมเปญจ์ ซูเปอร์โนวา และการฆ่าตัวตายครั้งสุดท้ายของชาลี และ ความตายของหญิงสาว ความหมายของ “ความตาย” ถูกวางผ่านประสบการณ์ของตัวละครที่ต้องการหลีกหนีจากความจริงที่เกินจะเผชิญ ทั้งสองเรื่องต่างสะท้อนว่า ความตายไม่ใช่เพียงการสิ้นสุดของชีวิต แต่เป็น “ทางออก” จากความเจ็บปวด ความผิดหวัง และความรู้สึกผิดที่ตัวละครไม่อาจรับมือได้อีกต่อไป

ชาลีขอโทษซ้ำอีกครั้ง แต่คนละเหตุผลกับขอโทษก่อนหน้าเขารู้สึกผิดที่ไม่อาจต่อสู้ให้มะพร้าวทะเลทรายอยู่ที่นี่ต่อไปได้”...โอเค...เขาจะฆ่าตัวตายอีกครั้งด้วยวิธีนี้ ทิ้งดิ่งตัวเองลงมาจากดาดฟ้าที่สูงยี่สิบแปดชั้น

(พิชา รัตนานคร, 2566, หน้า 227)

ในกรณีของชาลี ความตายถูกมองเป็นหนทางหลบหนีความพ่ายแพ้และความไร้ค่าของตัวเอง เมื่อเขาต้องคืนต้นมะพร้าวทะเลทรายให้จอย ต้นไม้ที่กลายเป็นเพื่อนผู้พูดคุยและยึดโยงเขาไว้กับชีวิต เขารู้สึกพ่ายแพ้จนไม่อาจยอมรับได้ ความสัมพันธ์ระหว่างเขากับต้นมะพร้าวทะเลทรายทำให้เห็นว่า “ต้นไม้เล็ก ๆ” นี้เป็นสัญญะของ

การยึดเหนี่ยว ความเป็นเพื่อน และการมีอยู่ของใครบางคนในโลกที่ว่างเปล่าของชาลี การที่เขาต้องสูญเสียมันจึงทำให้ความตายกลายเป็นพื้นที่หลบหนีจากความผิดหวังและการไม่สามารถปกป้องสิ่งสำคัญในชีวิตได้ ตัวอย่างสำคัญคือเมื่อเขาถูกบังคับให้คืนต้นไม้จนต้องเอ่ยคำว่า “ผมขอโทษ” ทั้งที่ “ไม่อาจต่อสู้ให้มะพร้าวทะเลทรายอยู่ที่นี่ต่อไปได้” และท้ายที่สุด เขาจึงเลือก “กระโดดจากตึกยี่สิบแปดชั้น” เพื่อหลีกหนีความรู้สึกพ่ายแพ้ที่เขาพบเจอ

ในทางเดียวกัน ความตายของหญิงสาว ก็ใช้ความตายเป็นหนทางหลีกหนีเช่นกัน แต่คราวนี้ผู้ที่หนีไม่ใช่ผู้ยังอยู่ หากเป็นผู้ตาย “นันและรัชนี” ที่ตัดสินใจจบชีวิตเพื่อหลบหนีความสัมพันธ์อันสับสน เจ็บปวด และความอับอายที่โหมซัดพวกเธอ ตัวอย่างชัดเจนคือฉากที่ไผ่เห็นภาพอันกระอักกระอ่วนของความสัมพันธ์ระหว่างนันและรัชนีจนเขาตะโกนอย่าง “พลุ่งพล่าน ลุกลน แตกร้าว” เหตุการณ์นี้นำไปสู่ความรู้สึกผิดและความโกรธที่สั่นสะเทือนจิตใจของทุกฝ่าย จนท้ายที่สุดรัชนีฆ่าตัวตาย และ “สองอาทิตย์ให้หลัง นันภรรยาของเขาฆ่าตัวตายตามรัชนีไป”

ความตายของทั้งสองหญิงสาวเป็นการแสดงเจตจำนงค์ “ตัดขาด” จากพันธนาการทางอารมณ์และสังคมที่วกวนเกินทน ทั้งคู่ใช้ความตายเป็นทางหนีจากความรู้สึกผิด ความสับสน และความรักที่เป็นไปไม่ได้ ความตายจึงทำหน้าที่เป็น “พื้นที่หลบหนี” ที่ตัวละครเลือกใช้ในยามที่ชีวิตกลายเป็นภาระเกินรับไหว ความพยายามฆ่าตัวตายของชาลี การตายของนันและรัชนี ต่างก็สอดคล้องกันในฐานะการหลีกหนีทางอารมณ์ หนีจากความพ่ายแพ้ หนีจากความอับอาย หนีจากความผิด หนีจากรอยร้าวของความสัมพันธ์ที่ไม่อาจเยียวยาได้อีก

7. ความตายคือการสิ้นสุด

ในนวนิยาย แชมเปญจ์ ซูเปอร์โนวา และการฆ่าตัวตายครั้งสุดท้ายของชาลี ความตายถูกให้ความหมายใหม่ในฐานะ “สิ้นสุด” โดยเฉพาะการสิ้นสุดจากความสับสนทางตัวตน

“ตายก็ไม่ได้ ยังคงต้องอยู่ในสถานะตัวปลอมของตัวเองต่อไปเหมือนเป็นคำสาป”

(พิชา รัตนานคร,2566,น.252)

คำกล่าวนี้แสดงว่าการไม่ตายคือการที่ชีวิตของเขายังไม่สิ้นสุด เพราะสิ่งคั่งค้างยังไม่ถูกเผชิญหน้า การตัดสินใจ “เขาจะตามหาชาลีคนนั้น” คือจุดเริ่มของการเดินทางสู่การปิดฉาก และในที่สุดเขาได้เผชิญหน้ากับตัวเองอย่างแท้จริง “สรรพสิ่งหยุดนิ่ง...เหมือนถูกสาปให้ต้องนิ่งค้างมองกันชั่วนิรันดร์” ในนวนิยาย *แชมเปญจ์ ซูเปอร์โนวา และการฆ่าตัวตายครั้งสุดท้ายของชาลี* ความตายถูกให้ความหมายว่าเป็น “การสิ้นสุด” ของความสับสนและการตามหาตัวตนที่คั่งค้าง ชาลีไม่อาจตายได้ เพราะชีวิตของเขายังไม่จบสิ้น และยังติดอยู่ในสถานะ “ตัวปลอม” ของตนเอง จนเมื่อได้พบชาลีอีกคน เขาจึงตระหนักว่าทั้งคู่คือภาพแตกแขนงของตัวตนเดียวกันที่หล่นหายไประหว่างการเติบโต การยิงปืนนัดสุดท้ายจึงเป็นสัญญะของการตัดขาดจากตัวตนที่ซ้อนทับกัน เพื่อให้เหลือ “ชาลีเพียงหนึ่งเดียว” อย่างสมบูรณ์ เพลง *Champagne Supernova* ที่ดังขึ้นอีกครั้งย้ำว่าทั้งชีวิต ความสุข และความทุกข์ ล้วนแตกสลายได้เสมอ ดังนั้น ความตายครั้งสุดท้ายของชาลีจึงไม่ใช่เพียงจุดจบของชีวิต แต่คือการสิ้นสุดการหลงทางและการกลับคืนสู่ตัวตนที่ครบถ้วนอีกครั้ง

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาการสร้างความหมายเกี่ยวกับความตายในนวนิยายเรื่องผุดเกิดมาลาร่ำ ของอารยา ราษฎ์จำเริญสุข แชมเปญจ์ ซูเปอร์โนวา และการฆ่าตัวตายครั้งสุดท้ายของชาลี ของพิชา รัตนานคร และความตายของหญิงสาว ของศวา เวฬุวัฒนา ทั้งสามเรื่องที่ถูกแต่งขึ้นในปีทศวรรษที่ไล่เลี่ยกันนี้สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความ

สนใจเกี่ยวกับความตายที่ผู้แต่งทั้งสามคนนำมาผนวกไว้ในวรรณกรรม นวนิยายทั้งสามเล่มนำเสนอการสร้างความหมายของความตายในรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน โดยเป็นการนำเสนอความตายที่ไม่ใช่เพียงการจากไป แต่ผู้แต่งต้องการนำเสนอให้ความตายเป็นเหมือนเครื่องเตือนใจ ปลอบประโลมจิตใจ คลี่คลายปมปัญหาในใจ รวมไปถึงเพื่อให้ฉุกคิดอะไรบางอย่าง ไม่ว่าอะไรก็ตามแต่ที่ผู้อ่านจะสามารถตีความได้ ทั้งความหมายของความตายที่มากกว่าการเสียชีวิต และความตายที่ทิ้งอะไรไว้ให้เสมอ เมื่อพิจารณาผ่านแนวคิดสัญญะวิทยาของบาร์ตส์ (Barthes,1977) จะเห็นได้ว่า “ความตาย” ที่ปรากฏในนวนิยายทั้งสามเรื่องมิได้ทำหน้าที่เป็นเพียงความหมายตรงที่หมายถึงการสิ้นสุดของชีวิตเท่านั้น หากแต่ยังทำหน้าที่เป็นสัญญะที่สร้างความหมายในระดับความหมายแฝง อันสะท้อนความเป็นไปของสังคม ความตายจึงถูกนำเสนอในฐานะเครื่องมือในการปลอบประโลม เยียวยาบาดแผลทางจิตใจ คลี่คลายความขัดแย้งภายใน รวมถึงเป็นพื้นที่ให้ตัวละครและผู้อ่านได้ทบทวนความหมายของการมีชีวิตอยู่

การศึกษาความตายในนวนิยายทั้งสามเรื่อง บางประเด็นก็มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของสิรินันทา ทับอาษา (2566) ที่ศึกษาความตายในนวนิยายด้วยรัก ความตาย และใจสลายของฮารูกิ มูราคามิ ที่มุ่งสร้างความหมายเกี่ยวกับความตายด้วย โดยผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าในปัจจุบัน ความตายไม่ใช่สิ่งที่น่ากลัว ความตายได้ถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่งของวรรณกรรมที่ต้องการให้ผู้อ่านสามารถตีความได้อย่างหลากหลาย ทั้งสอดคล้องกับงานของ ธิดารัตน์ กาแก้ว (2567) ศึกษาการสื่อความหมายเกี่ยวกับความตายในวรรณกรรมเรื่องเกาะมหาสมบัติและวิเวกโพรงกระต่ายของลักษณ์ เกษมสุข คือ ประเด็นการสร้างความหมายเกี่ยวกับความตาย และกลวิธีการนำเสนอความตาย แม้งานวิจัยทั้งสองจะศึกษาการสร้างความหมายความตายในวรรณกรรมในทิศทางที่สอดคล้องกัน แต่งานวิจัยชิ้นนี้ขยายขอบเขตการพิจารณาออกไปสู่มิติของวรรณกรรมกับสังคม โดยมองความตายในฐานะ “ปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม” ที่วรรณกรรมหลังสมัยใหม่ของไทยนำมาตอบรับกับความวิตกกังวลและคำถามของสังคมไทยร่วมสมัย ทั้งนี้การที่ผู้แต่งทั้งสามคนซึ่งมีสไตล์การเขียนที่แตกต่างกัน แต่ในช่วงศตวรรษ กลับนำเสนอความตายในฐานะเครื่องมือเยียวยาและตั้งคำถามต่อการมีชีวิตในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน สะท้อนให้เห็นว่านี่มิใช่เพียงทางเลือกส่วนบุคคลของนักเขียน หากแต่เป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่กำลังเกิดขึ้นในสังคมไทยยุคปัจจุบัน ความตายในวรรณกรรมจึงทำหน้าที่เป็นเหมือนเงาเคียงข้างผู้อ่านให้ดำรงอยู่ได้ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการสร้างความหมายเกี่ยวกับความตายในนวนิยายเรื่องผุดเกิดมาลาร่ำ ของอารยา ราษฎ์จำเริญสุข แชมเปญจ์ ซูเปอร์โนวา และการฆ่าตัวตายครั้งสุดท้ายของชาลี ของพิชา รัตนานคร และความตายของหญิงสาว ของศวา เวหุวัฒนา พบว่า การสร้างความหมายเกี่ยวกับความตายจากนวนิยายผุดเกิดมาลาร่ำ แชมเปญจ์ ซูเปอร์โนวา และการฆ่าตัวตายครั้งสุดท้ายของชาลี และความตายของหญิงสาว พบว่าความหมายของความตายในนวนิยายทั้งสามเรื่องถูกนำเสนอในเชิงสัญญะ ใน 7 ความหมาย คือ 1) ความตายคือความว่างเปล่าเพียงการหลับไปไม่มีอะไรให้รู้สึก ไม่มีอะไรให้พบเจอ ซึ่งก็คือการดับไป ในที่นี้หมายถึงการดับไปเฉย ๆ เหมือนการหลับตายหรือดับไปของดวงไฟดวงหนึ่ง 2) ความตายคือการเปลี่ยนเปลี่ยนเป็นสสารหนึ่ง หมายถึง เมื่อตายไปร่างกายเปลี่ยนจากรูปแบบหนึ่งไปเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง หลังการประกอบพิธีกรรม 3) ความตายคือการต่อสู้ คือการที่ผู้หญิงนั่นคือนันและรัชนี ไม่ยอมถูกกดขี่ข่มเหงจากผู้ชาย 4) ความตายคือการเดินทาง หมายถึง เมื่อตายเปรียบเสมือนผู้ตายได้ออกเดินทางไปยังที่ที่ไกลแสนไกล ดังที่ไลลียากล่าวถึงการเดินทางของนักบินคนหนึ่ง และไลลียาเองมีความหลงใหลที่จะตายแบบที่ไม่เหลืออะไรมาให้ทำพิธีกรรมอีก 5) ความตายคือการหลุดพ้น หมายถึงหลุด

พ้นจากความทุกข์ทรมานในการมีชีวิต หลุดพ้นจากความรู้สึกเศร้าโศกในชีวิต หรือโศกอนาฏกรรมของการมีชีวิต 6) ความตายคือการหลีกหนี หมายถึงเป็นการหลีกหนีจากสิ่งที่การมีชีวิตไม่อาจเผชิญหน้า หรือความผิดหวังที่รับมือมันไม่ได้ได้ และ 7) ความตายคือการสิ้นสุด ในที่นี่ไม่ใช่เพียงแค่การสิ้นสุดของชีวิต แต่ในเรื่องแชมเปญจ์ ซูเปอร์โนวา และการฆ่าตัวตายครั้งสุดท้ายของชาลี ได้แสดงให้เห็นถึงการสิ้นสุดของคำถามที่ชาลีสงสัยมาตลอด สิ้นสุดของการตามหา และสิ้นสุดความโดดเดี่ยว เขาพบตนเองเสียที

เอกสารอ้างอิง

ธานีวัฒน์ บุญโต. (2542). วรรณกรรมกับสังคม. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

ธิดารัตน์ กาแก้ว. (2567). “การสื่อความหมายเกี่ยวกับความตายในวรรณกรรมเรื่องเกาะมหาสมบัติและวิเวก โพรงกระต่ายของลักษณ์ เกษมสุข”. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 41*(3),21-47.

พิชา รัตนานคร.(2566). *แชมเปญจ์ ซูเปอร์โนวา และการฆ่าตัวตายครั้งสุดท้ายของชาลี*. กรุงเทพฯ : จงสว่างจำกัด.

ภานรินทร์ น้ำเพชร.(2567).*ความตายภาพสะท้อนระเบียบสังคม.* http://sac-research.or.th.

ศวา เวฬุวัฒนา.(2562). *ความตายของหญิงสาว*.กรุงเทพฯ : เม่นวรรณกรรม.

สิรินันทา ทับอาษา. (2566). “ความตายในนวนิยายด้วยรัก ความตาย และใจสลายของฮารูกิ มูราคามิ”. *วารสารปรัชญาและศาสนา. 7*(1),127-145.

อารยา ราษฎ์จำเริญสุข. (2561). *ผุดเกิดมาลาร่ำ.* พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มติชน.

อิงอร สุพันธุ์วนิช. (2552). *วรรณกรรมวิจารณ์.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Barthes, R. (1977). *Image, Music, Text* (S. Heath, Trans.). Fontana Press.

Morris, I. (2507). *The World of the Shining Prince: Court Life in Ancient Japan*. New York: Alfred A.Knopf.

Oasis.*Champagne Supernova*. (2554). สืบค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2568 จาก https://youtu.be/tl-5uv4wryI?si=9tVRYosc7Luaq1nk.

O'Hara, M. de M. (2534). *Women and the State in Modern Japan*. Australia: Sydney Asian Studies Association.

ระดับปัจจัยการบริหารและความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง

Levels of Administrative Factors and Learning Organization in Khao Rup Chang Town Municipality

รัชชพงษ์ ชัชวาลย์* ปฐมพร จันทร์เขต ตะวัน รัตนประเสริฐ อรวีร์ ปานนาค
อริศรา สุขขวัญ ปิยกุล จันทบูรณ์ และ สุจินต์ แก้วเกิด
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
*corresponding author e-mail: rutchapong.cha@skru.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องปัจจัยการบริหารและความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาระดับปัจจัยการบริหารของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง และ 2) ศึกษาระดับความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ บุคลากรเทศบาลเมืองเขารูปช้าง จำนวน 88 คน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรทั้งหมด เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ และมีค่าความเชื่อมั่นอยู่ระหว่าง 0.805–0.952 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับปัจจัยการบริหารของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์การมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำ ด้านการพัฒนาบุคลากรและทีมงาน และด้านโครงสร้างองค์การ ตามลำดับ และ 2) ระดับความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ด้านพลวัตการเรียนรู้ ด้านการเสริมความรู้แก่บุคคล ด้านการจัดการความรู้ และด้านการปรับเปลี่ยนองค์การ ตามลำดับ

คำสำคัญ : องค์การแห่งการเรียนรู้, ปัจจัยการบริหาร, เทศบาลเมืองเขารูปช้าง

Abstract

This study aimed to: 1) examine the level of administrative factors in Khao Rup Chang Municipality, and 2) investigate the level of learning organization characteristics in Khao Rup Chang Municipality. The population consisted of 88 personnel of Khao Rup Chang Municipality. Data were collected from the entire population using a five-point rating scale questionnaire. The research instrument was validated by experts for content validity and demonstrated reliability coefficients ranging from 0.805 to 0.952. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, and standard deviation.

The findings revealed that: 1) the overall level of administrative factors in Khao Rup Chang Municipality was at a high level. When considered by dimension, all dimensions were rated at a high level. Organizational climate and culture received the highest mean score, followed by

leadership, personnel and team development, and organizational structure, respectively. 2) The overall level of learning organization characteristics in Khao Rup Chang Municipality was also at a high level. All dimensions were rated at a high level, with technology application receiving the highest mean score, followed by learning dynamics, individual empowerment, knowledge management, and organizational transformation, respectively.

keywords : learning organization, administrative factors, Khao Rup Chang Municipality

บทนำ

ในโลกปัจจุบัน องค์การต้องเผชิญกับแรงผลักดันมหาศาลจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีแบบก้าวกระโดด ส่งผลให้สภาพแวดล้อมในการดำเนินงานเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการอุบัติขึ้นของเทคโนโลยีอุบัติใหม่ (Emerging Technologies) เช่น ปัญญาประดิษฐ์ และการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ส่งผลให้องค์การหลายแห่งที่ไม่สามารถปรับตัวได้ทันต้องเผชิญกับความเสี่ยงในการดำเนินงาน ดังนั้น องค์การที่สามารถยืนหยัดอยู่ได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน คือองค์การที่มีความพร้อมในการเรียนรู้และปรับตัวอย่างต่อเนื่อง (Marquardt, 2021) หน้าที่สำคัญขององค์การในปัจจุบันคือการพัฒนาสู่การเป็น “องค์การแห่งการเรียนรู้” (Learning Organization) ที่มีประสิทธิภาพ แม้องค์การจะยังคงให้ความสำคัญกับผลสัมฤทธิ์หรือผลกำไร แต่หากปราศจากการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องแล้ว องค์การย่อมไม่สามารถสร้างนวัตกรรมหรือรักษาความได้เปรียบทางการแข่งขันไว้ได้ ซึ่งอาจนำไปสู่การล่มสลายในที่สุด ในทางกลับกัน องค์การที่เรียนรู้และปรับตัวได้เร็วกว่าคู่แข่งย่อมสร้างความได้เปรียบเชิงกลยุทธ์ โดยการนำเอาความชาญฉลาดที่สั่งสมไว้ทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับองค์การมาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน (Senge, 2006; Watkins & Kim, 2018)

สำหรับความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้นั้น ถือเป็นองค์การที่มีการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ มีบรรยากาศที่เอื้อในการพัฒนาและสนับสนุนความคิดสร้างสรรค์ รวมถึงมีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการทำงาน โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ (Marquardt, 2021) ได้แก่ (1) พลวัตการเรียนรู้ ที่ส่งเสริมให้บุคลากรเกิดความใฝ่รู้ (2) การปรับเปลี่ยนองค์การ เพื่อให้พฤติกรรมสอดคล้องกับกลยุทธ์ใหม่ (3) การเสริมความรู้แก่บุคคล ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (4) การจัดการความรู้ อย่างเป็นระบบ และ (5) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ การขับเคลื่อนสู่การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยการบริหารที่สำคัญ ได้แก่ ปัจจัยด้านโครงสร้างองค์การ การพัฒนาบุคลากรและทีมงาน ภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง และบรรยากาศวัฒนธรรมองค์การที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (กนกเนตร คำไพ, 2566; Pintong & Worapongpat, 2024)

เทศบาลเมืองเขารูปช้างเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีภารกิจสำคัญในการให้บริการประชาชน จึงจำเป็นต้องปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล (Digital Disruption) โดยอาศัยการพัฒนาองค์ความรู้ นวัตกรรม และการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้จึงเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพองค์กรให้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาปัจจัยการบริหารและความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพและพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

แม้เทศบาลเมืองเขารูปช้างจะมีการพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่องและมีการนำนวัตกรรมดิจิทัลมาใช้ในการปฏิบัติงาน แต่ยังไม่ปรากฏข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สะท้อนระดับความพร้อมด้านการเรียนรู้ขององค์กร รวมถึงปัจจัยการบริหารที่เอื้อต่อการพัฒนาไปสู่องค์การแห่งการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ยังไม่พบการศึกษาที่มุ่งสำรวจทั้งระดับปัจจัยการบริหารและระดับความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลเมืองเขารูปช้างโดยตรง โดยเฉพาะในด้านโครงสร้างองค์การ การพัฒนาบุคลากร ภาวะผู้นำ และวัฒนธรรมองค์การ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาระดับปัจจัยการบริหารและระดับความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการกำหนดแนวทางพัฒนาองค์กรให้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและภารกิจการบริการสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับปัจจัยการบริหารของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง
2. เพื่อศึกษาระดับความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ บุคลากรเทศบาลเมืองเขารูปช้าง จำนวน 88 คน ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากประชากรทั้งหมด (Census) จึงไม่มีการสุ่มตัวอย่าง

แบบแผนการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ปัจจัยการบริหารและความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัย ไว้ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ วารสาร รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และแหล่งค้นคว้าทางออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับวิจัยนี้
2. สำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับปัจจัยการบริหารและความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดขอบเขตประชากรและตัวแปรที่ศึกษา
3. สร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูล (เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสอบถาม) ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียดเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ปัจจัยการบริหารและความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง
4. ดำเนินการลงพื้นที่เพื่อสอบถาม โดยการแจกแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วให้กับบุคลากรเทศบาลเมืองเขารูปช้าง โดยผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง
5. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อหาค่าทางสถิติ
6. สรุปผลการวิเคราะห์ อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยอาศัยการพิจารณาจาก กรอบแนวคิด ทฤษฎีและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยนำตัวแปรแต่ละตัวมาสร้างเป็นแบบสอบถามซึ่ง ประกอบด้วย 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List) ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน

ตอนที่ 2 ด้านปัจจัยการบริหารของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง และความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง ซึ่งผู้ศึกษาได้แบ่งระดับความสำคัญโดยใช้ Likert Scale แบ่งเป็น 5 ระดับ การแปลผลค่าเฉลี่ยใช้เกณฑ์ของ Best (1981) ดังนี้

4.51 – 5.00 หมายถึง มากที่สุด

3.51 – 4.50 หมายถึง มาก

2.51 – 3.50 หมายถึง ปานกลาง

1.51 – 2.50 หมายถึง น้อย

1.00 – 1.50 หมายถึง น้อยที่สุด

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือและหาคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานต่าง ๆ เกี่ยวกับปัจจัยการบริหารและความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง

2. กำหนดกรอบแนวคิดการศึกษาปัจจัยการบริหารและองค์การแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง โดยแยกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ ปัจจัยการบริหาร และองค์การแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง

3. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับบุคลากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มประชากร จำนวน 30 คน และนำมาหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามอยู่ระหว่าง 0.805–0.952

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการเก็บข้อมูล รวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามแล้วนำมาประมวลผลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ทางสถิติ

1. สถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ คือ สถิติแจกแจงค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

2. ปัจจัยการบริหารของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง ระดับปัจจัยการบริหารของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง ใช้สถิติในการวิเคราะห์ โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

3. องค์การแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง ระดับการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง ใช้สถิติในการวิเคราะห์ โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์สถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า จำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 88 คน จำแนกตามตัวแปรได้ดังนี้

เพศ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 76.1 รองลงมาเป็นเพศชาย จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 23.9

อายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุเท่ากันสองช่วงคือ 31-40 ปี และ 41-50 ปี จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 35.2 รองลงมาคือ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 18.2 และน้อยที่สุดคือ ไม่เกิน 30 ปี จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 11.4

ระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 53.4 รองลงมาคือ ระดับปริญญาโท จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 35.2 ต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 9.1 และระดับปริญญาเอก จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 2.3

ประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงาน 16 ปี ขึ้นไป จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 42.0 รองลงมาคือ 6-10 ปี จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 21.6 น้อยที่สุดเท่ากันสองช่วงคือ ไม่เกิน 5 ปี และ 11-15 ปี จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 18.2

2 ผลการวิเคราะห์ระดับปัจจัยการบริหารของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับปัจจัยการบริหารองค์การโดยภาพรวม

ปัจจัยการบริหารองค์การ	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1.ด้านโครงสร้างองค์การ	3.72	0.65	มาก
2.ด้านการพัฒนาบุคลากรและทีมงาน	3.73	0.67	มาก
3.ด้านภาวะผู้นำ	3.73	0.73	มาก
4.ด้านบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์การ	3.76	0.65	มาก
รวม	**3.74**	**0.70**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ปัจจัยการบริหารองค์การโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 3.74) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้านโดยเรียงอันดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์การ ($\bar{X}$= 3.76) รองลงมา คือ ด้านภาวะผู้นำ ($\bar{X}$ = 3.73) และด้านการพัฒนาบุคลากรและทีมงาน ($\bar{X}$ = 3.73) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับสุดท้าย คือ ด้านโครงสร้างองค์การ ($\bar{X}$=3.72)

3 ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นขององค์การแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับองค์การแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง

องค์การแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1.พลวัตการเรียนรู้	3.75	0.63	มาก
2.การปรับเปลี่ยนองค์การ	3.65	0.66	มาก
3.การเสริมความรู้แก่บุคคล	3.69	0.67	มาก
4.การจัดการความรู้	3.69	0.71	มาก
5.การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี	3.79	0.66	มาก
รวม	**3.71**	**0.67**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับองค์การแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลเมืองเขารูปช้างโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 3.71) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้านโดยเรียงอันดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี ($\bar{X}$= 3.79) รองลงมา คือ พลวัตการเรียนรู้ ($\bar{X}$= 3.75) การเสริมความรู้แก่บุคคล ($\bar{X}$= 3.69) และการจัดการความรู้ ($\bar{X}$= 3.69) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับสุดท้าย คือ การปรับเปลี่ยนองค์การ ($\bar{X}$=3.65)

อภิปรายผลการวิจัย

1. ระดับปัจจัยการบริหารของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง

จากการวิจัยพบว่า บุคลากรในเทศบาลเมืองเขารูปช้างมีความคิดเห็นต่อปัจจัยการบริหารโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์การมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำ ด้านการพัฒนาบุคลากรและทีมงาน และด้านโครงสร้างองค์การ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเทศบาลเมืองเขารูปช้างให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากร การทำงานร่วมกัน และการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในองค์กร ส่งผลให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าด้านโครงสร้างองค์การจะอยู่ในระดับมาก แต่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่น ๆ ซึ่งอาจสะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินงานของเทศบาลยังมีลักษณะการบริหารตามสายบังคับบัญชาค่อนข้างชัดเจน ส่งผลให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างหน่วยงานและการทำงานแบบบูรณาการยังไม่เกิดขึ้นได้อย่างเต็มศักยภาพ ขณะที่ด้านบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์การได้รับคะแนนสูงกว่า แสดงให้เห็นว่าบุคลากรมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ร่วมกันและการพัฒนาองค์กร

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของ กนกเนตร คำไพ (2566) ที่พบว่า ปัจจัยทางการบริหารขององค์กรโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านภาวะผู้นำและวัฒนธรรมองค์การที่ช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ของบุคลากร นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Pintong และ Worapongpat (2024) ที่พบว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ รวมถึงสอดคล้องกับ Radnui,

Pranee, Pungnirund และ Kortana (2023) ที่พบว่า วัฒนธรรมองค์การ ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ และองค์การแห่งการเรียนรู้ เป็นปัจจัยสำคัญที่อาจสะท้อนให้เห็นว่าประสิทธิผลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จากผลการวิจัยดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าเทศบาลเมืองเขารูปช้างมีพื้นฐานด้านการบริหารที่เอื้อต่อการพัฒนาไปสู่องค์การแห่งการเรียนรู้ โดยเฉพาะด้านบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์การ รวมถึงภาวะผู้นำที่สนับสนุนการเรียนรู้ของบุคลากร อย่างไรก็ตาม ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาโครงสร้างองค์การให้มีความยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น เพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงาน อันจะนำไปสู่การพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืนในอนาคต

2. ระดับความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง

จากการวิจัยพบว่า บุคลากรในเทศบาลเมืองเขารูปช้างมีความคิดเห็นต่อความเป็นองค์กา รแห่งการเรียนรู้โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านพลวัตการเรียนรู้ ด้านการเสริมความรู้แก่บุคคล ด้านการจัดการความรู้ และด้านการปรับเปลี่ยนองค์การตามลำดับ

ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าเทศบาลเมืองเขารูปช้างมีความพร้อมในการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานและการให้บริการประชาชน ตลอดจนมีการส่งเสริมให้บุคลากรเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Marquardt (2021) ที่อธิบายว่า เทคโนโลยีเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ขององค์กรในยุคดิจิทัล และช่วยให้เกิดการสร้าง การจัดเก็บ และการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Pintong และ Worapongpat (2024) ที่พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงส่งผลต่อการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ โดยเฉพาะการส่งเสริมให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังสอดคล้องกับการศึกษาของ สันติ โอฆะพนม, ภักดี โพธิ์สิงห์ และ ยุภาพร ยุภาศ (2566) ที่พบว่า การบริหารเชิงกลยุทธ์ การส่งเสริมการเรียนรู้ภายในองค์กร และการจัดการองค์ความรู้ เป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไปสู่องค์การแห่งการเรียนรู้

สำหรับด้านการปรับเปลี่ยนองค์การ แม้จะมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับด้านอื่น ๆ แต่ยังอยู่ในระดับมาก ซึ่งอาจสะท้อนให้เห็นว่าเทศบาลเมืองเขารูปช้างยังอยู่ในช่วงของการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสภาพแวดล้อมการทำงานที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานและโครงสร้างการบริหารจึงยังต้องอาศัยเวลาและการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากผู้บริหารและบุคลากรทุกระดับ

โดยสรุป ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าเทศบาลเมืองเขารูปช้างมีศักยภาพและความพร้อมในการพัฒนาไปสู่องค์การแห่งการเรียนรู้ โดยเฉพาะด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและการส่งเสริมการเรียนรู้ของบุคลากร อย่างไรก็ตาม องค์กรควรให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนองค์การและการพัฒนาโครงสร้างการบริหารให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตและยกระดับประสิทธิภาพการดำเนินงานอย่างยั่งยืน

สรุปผลการวิจัย

1. สถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นบุคลากรเพศหญิง มีอายุอยู่ในช่วงวัยทำงาน สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี และมีประสบการณ์การทำงานในองค์กรค่อนข้างสูง โดยส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำงานมากกว่า 16 ปี

สะท้อนให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีความเข้าใจบริบทการดำเนินงานและการบริหารงานของเทศบาลเมืองเขารูปช้างเป็นอย่างดี

2. ระดับปัจจัยการบริหารของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง

ปัจจัยการบริหารของเทศบาลเมืองเขารูปช้างโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยจุดเด่นอยู่ที่ด้านบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์การ รวมถึงภาวะผู้นำที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานและการเรียนรู้ของบุคลากร ขณะที่ด้านโครงสร้างองค์การแม้จะอยู่ในระดับมากเช่นกัน แต่ยังเป็นประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มความคล่องตัวในการดำเนินงานและการประสานงานภายในองค์กร

3. ระดับองค์การแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลเมืองเขารูปช้าง

เทศบาลเมืองเขารูปช้างมีลักษณะของการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและด้านพลวัตการเรียนรู้ ซึ่งสะท้อนถึงความพร้อมขององค์กรในการส่งเสริมการเรียนรู้และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง ขณะที่ด้านการปรับเปลี่ยนองค์การยังเป็นประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงและเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานในอนาคต

โดยสรุป เทศบาลเมืองเขารูปช้างมีความพร้อมในการพัฒนาไปสู่องค์การแห่งการเรียนรู้ โดยมีจุดแข็งด้านวัฒนธรรมองค์การและการใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการทำงาน อย่างไรก็ตาม ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาโครงสร้างองค์การและการปรับเปลี่ยนองค์การ เพื่อเสริมสร้างความยืดหยุ่นและศักยภาพในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมการทำงานในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ที่สนับสนุนทุนวิจัยจากงบประมาณเงินรายได้ (เงินบำรุงการศึกษา) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 ตลอดจนผู้บริหารและบุคลากรเทศบาลเมืองเขารูปช้างที่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี

คณะผู้วิจัยหวังว่าผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการศึกษาความสัมพันธ์และอิทธิพลของปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ โดยประยุกต์ใช้การวิเคราะห์ถดถอยในการวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษากับบุคลากรเทศบาลเมืองเขารูปช้างเพียงแห่งเดียว จึงอาจมีข้อจำกัดในการอ้างอิงผลไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นที่มีบริบทแตกต่างกัน นอกจากนี้ การเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามเพียงอย่างเดียวอาจไม่สามารถสะท้อนความคิดเห็นเชิงลึกของผู้ตอบแบบสอบถามได้ทั้งหมด

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. เทศบาลเมืองเขารูปช้างควรส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง
2. ควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลและการจัดการองค์ความรู้ภายในองค์กรให้สามารถเข้าถึงได้ง่าย
3. ควรพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารทุกระดับให้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง
4. ควรปรับปรุงโครงสร้างการทำงานให้มีความยืดหยุ่นและสนับสนุนการทำงานแบบบูรณาการ

5. เทศบาลเมืองเขารูปช้างควรกำหนดแผนพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้ให้เป็นส่วนหนึ่งของแผนยุทธศาสตร์องค์กร เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ การจัดการความรู้ และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในระยะยาว

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารกับองค์การแห่งการเรียนรู้โดยใช้สถิติอ้างอิง
2. ศึกษาเปรียบเทียบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่ง
3. ศึกษาเชิงคุณภาพเพิ่มเติมเพื่อค้นหาปัจจัยเชิงลึกที่ส่งผลต่อการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้

เอกสารอ้างอิง

กนกเนตร คำไพ. (2566). *ปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

สันติ โอฆะพนม, ภักดี โพธิ์สิงห์ และ ยุภาพร ยุภาศ (2566). การพัฒนาปัจจัยยุทธศาสตร์การบริหารจัดการที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสารวิชาการรัตนบุศย์, 5*(2), 80-95.

Marquardt, M. J. (2021). *Building the learning organization: Achieving strategic advantage through a commitment to learning* (4th ed.). Nicholas Brealey.

Pintong, A., & Worapongpat, N. (2024). The relationship between transformational leadership of educational institution administrators and being a learning organization. *Art and Science Great Mekong Subregion Research Journal, 32*(2), 52-67.

Radnui, U., Pranee, S., Pungnirund, B., & Kortana, T. (2023). *Strategic leadership, creativity, organization culture, and learning organization affecting operational effectiveness of local administrative organizations*. *Journal of Logistics and Supply Chain Operations, 10*(1). 53-67.

Senge, P. M. (2006). *The fifth discipline: The art and practice of the learning organization* (Rev. ed.). Doubleday.

Watkins, K. E., & Kim, K. (2018). Updating the scan of the learning organization: Assessing the DLOQ. *Advances in Developing Human Resources, 20*(1), 63–69.

มุมมองและความขัดแย้งต่อเพศวิถีในสถาบันครอบครัวจากบทละครโทรทัศน์ เรื่อง จาฤกรติชา

Perspectives and conflicts on gender in the family institution from the Television drama, Charuerk Raticha

กมลชนก แซ่จุ่ง* พัชลินจ์ จีนนุ่น และ อลิสา คุ่มเคี่ยม
สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
*corresponding author e-mail: kamonchanok020643@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษามุมมองของครอบครัวที่มีต่อเพศวิถีชายรักชาย และ (2) ศึกษาปมขัดแย้งเกี่ยวกับเพศวิถีชายรักชายระหว่างตัวละครเอกกับสมาชิกในครอบครัวในบทละครโทรทัศน์เรื่อง จาฤกรติชา โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า มุมมองของครอบครัวมีทั้งเชิงลบและเชิงบวก โดยในเชิงลบ ครอบครัวมองว่าเพศวิถีชายรักชายส่งผลกระทบต่อเกียรติและชื่อเสียงของตระกูล และเป็นเรื่องผิดปกติที่ขัดต่อการสืบสกุล ขณะที่ในเชิงบวก มารดาของตัวละครเอกพร้อมยอมรับ แม้จะถูกกดทับด้วยขนบและอำนาจของผู้ใหญ่ในครอบครัว นอกจากนี้ ปมขัดแย้งปรากฏในหลายรูปแบบ ได้แก่ การไม่ยอมรับและขัดขวางความสัมพันธ์ระหว่างธีรธรณ์กับรติ การบังคับแต่งงานกับหญิงภา และการปะทะระหว่างเพศวิถีชายรักชายกับค่านิยมของครอบครัวชนชั้นสูง ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงความซับซ้อนของโครงสร้างครอบครัว ค่านิยมทางสังคม และการกดทับที่มีต่อเพศวิถีชายรักชายในบทละครโทรทัศน์เรื่องนี้

คำสำคัญ : บทละครโทรทัศน์ เพศวิถีชายรักชาย มุมมองครอบครัว ความขัดแย้ง จาฤกรติชา

Abstract

This research aimed to (1) study the family's perspectives on gay sexuality and (2) examine the conflicts surrounding gay sexuality between family members and the main character in the television drama “Charuerk Raticha,” using qualitative research methods through content analysis. The research found that the family's perspectives were both negative and positive. On the negative side, the family viewed gay sexuality as detrimental to the family's honor and reputation, and a deviation and contrary to the lineage. On the positive side, the main character's mother was willing to accept it, despite being suppressed by the traditions and authority of the elders in the family. Furthermore, conflicts manifested in various forms, including the rejection and obstruction of the relationship between Teerathorn and Rati, the forced marriage to Yingpha, and the clash between gay sexuality and the values of the upper-class family. The research results reflect the complexity of family structure, social values, and the oppression of gay sexuality in this television drama.

Keywords : television drama, male same-sex sexuality, family perspectives, conflict, Charuerk Raticha

บทนำ

วรรณกรรมเป็นเครื่องมือสะท้อนความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของสังคมในแต่ละยุคสมัย หนึ่งในปรากฏการณ์ทางวรรณกรรมร่วมสมัยที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายเป็นอย่างมากโดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งเรียกกลุ่มนั้นว่า “สาววาย” คือ “วรรณกรรมวาย” ซึ่งนำเสนอความสัมพันธ์เชิงรักใคร่ระหว่างตัวละครชายกับชาย การเปลี่ยนแปลงของทัศนคติที่มีต่อความหลากหลายทางเพศ การสร้างการยอมรับเพศวิถีชายรักชาย ค่านิยมของครอบครัวในสังคมไทยที่ยังยึดติดกับเกียรติยศ ศักดิ์ศรี การสืบสกุล และภาพลักษณ์ทางสังคม ความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างเพศวิถีชายรักชายกับความคาดหวังของครอบครัวจึงเป็นอีกประเด็นสำคัญที่สะท้อนผ่านวรรณกรรมวาย

เพศวิถีชายรักชาย หมายถึง ระบบความคิดความเชื่อเรื่องเพศ กระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมในการกำหนด จัดการ กำกับ ควบคุมเรื่องเพศ ความปรารถนาทางเพศ วิธีปฏิบัติทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศ ความพึงพอใจทางเพศ การแสดงท่าทีเกี่ยวกับเรื่องเพศของชายรักชาย (บุญสืบ โสโสม, 2560) วรรณกรรมวายมักกำหนดบทบาทของตัวละครผ่านลักษณะความสัมพันธ์ และการแสดงออกทางเพศสภาวะของตัวละคร ซึ่งอาจสะท้อนบทบาทเชิงรุกและเชิงรับคล้ายความสัมพันธ์แบบชาย-หญิงในวรรณกรรมทั่วไป

ครอบครัว (Family) เป็นหน่วยของความสัมพันธ์ทางสังคมขั้นพื้นฐานที่สุด หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นหน่วยขององค์ประกอบทางสังคมที่มีขนาดเล็กมากที่สุด แต่กลับมีอิทธิพลต่อการกำหนดศักยภาพ ความเป็นมนุษย์ เป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดของสังคม ซึ่งหากครอบครัวทำหน้าที่ได้เป็นอย่างดี มีความเข้มแข็ง จะนำมาสู่บทบาทในการเสริมสร้างพัฒนาการที่สมบูรณ์และสมดุลตลอดช่วงอายุให้แก่บุคคล นำมาสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของสังคม (เมธิรา ไกรนที, วันชัย ธรรมสัจการ และ อุทิศ สังขรัตน์, 2563) สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันแรกและเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดในการปลูกฝังค่านิยม ความเชื่อ และบทบาททางเพศ สร้างพฤติกรรมของสมาชิกให้อยู่ในกรอบที่สังคมยอมรับ เพศวิถีชายรักชายจึงมักถูกมองว่าเป็นสิ่งที่สวนทางกับความคาดหวังของครอบครัว ในบริบทวรรณกรรมวาย บทบาทของสถาบันครอบครัวที่ไม่อาจยอมรับ ซึ่งในทางครอบครัวของธีรธรณ์เป็นครอบครัวชนชั้นสูง มีตำแหน่งยศถาบรรดาศักดิ์ ซึ่งในสังคมและครอบครัวมีมุมมองเกี่ยวกับวิถีชายรักชายเป็นเรื่องที่แตกต่างจากค่านิยมกระแสหลัก รวมถึงตัวละครย่าของธีรธรณ์ไม่อาจยอมรับในวิถีชายรักชายด้วยเช่นกัน

บทละครโทรทัศน์ เรื่อง *จาฤกรติชา* เป็นวรรณกรรมวายร่วมสมัยที่นำเสนอประเด็นความหลากหลายทางเพศผ่านความสัมพันธ์ของตัวละครชายรักชายภายใต้บริบทของสถาบันครอบครัวและสังคมไทย โดยสะท้อนมุมมองและทัศนคติของสมาชิกในครอบครัวที่มีต่อเพศวิถี รวมทั้งความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่างทางความคิด ค่านิยม และความคาดหวังต่อบทบาททางเพศของสมาชิกในครอบครัว ประเด็นดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงด้านแนวคิดเกี่ยวกับเพศและการยอมรับความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย ซึ่งส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในครอบครัวในหลายมิติ อีกทั้งยังช่วยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับประสบการณ์และมุมมองของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ส่งเสริมการยอมรับความแตกต่างและการอยู่ร่วมกันในสังคม ตลอดจนเป็นพื้นที่สะท้อนตัวตนและประสบการณ์ของบุคคล LGBTQ+ ที่ช่วยส่งเสริมการยอมรับตนเองและการได้รับการยอมรับจากครอบครัวและสังคม ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษามุมมองและความขัดแย้งต่อเพศวิถีในสถาบันครอบครัวที่ปรากฏในบทละครโทรทัศน์ เรื่อง *จาฤกรติชา* เพื่อวิเคราะห์การนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเพศวิถีผ่านตัวละครและความสัมพันธ์ภายในครอบครัว อันจะนำไปสู่ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของครอบครัวในการกำหนดทัศนคติต่อความหลากหลายทางเพศ ขยายองค์ความรู้ด้านวรรณกรรมและเพศวิถี และสะท้อนภาพสังคมไทยร่วมสมัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษามุมมองของครอบครัวที่มีต่อเพศวิถีชายรักชายในบทละครโทรทัศน์เรื่อง จาฤกรติชา

2. เพื่อศึกษาปมขัดแย้งเกี่ยวกับเพศวิถีชายรักชายระหว่างตัวละครเอกกับสมาชิกในครอบครัวในบทละครโทรทัศน์เรื่อง จาฤกรติชา

ขอบเขตในการวิจัย

1. ศึกษาแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ วรรณกรรมวาย บทละครโทรทัศน์ เพศวิถีชายรักชาย มุมมองครอบครัว และความขัดแย้ง

2. ศึกษาประเด็นในบทละครโทรทัศน์ เรื่อง จาฤกรติชา ได้แก่ พฤติกรรมของตัวละคร บทสนทนา มุมมองของครอบครัวที่มีต่อเพศวิถีชายรักชาย และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเพศวิถีชายรักชาย และความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ทั้งที่เป็นด้านที่ดี และที่เป็นปมขัดแย้งภายในครอบครัว

วิธีดำเนินการวิจัย

ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อศึกษามุมมองของครอบครัวที่มีต่อเพศวิถีชายรักชาย และศึกษาปมขัดแย้งเพศวิถีชายรักชายระหว่างคนในครอบครัวกับตัวละครเอกในบทละครโทรทัศน์ เรื่อง *จาฤกรติชา* โดยมีรายละเอียดในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. แหล่งข้อมูลหลักที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ บทละครโทรทัศน์ เรื่อง จาฤกรติชา

2. ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ วรรณกรรมวาย บทละครโทรทัศน์ เพศวิถีชายรักชาย มุมมองครอบครัว และความขัดแย้ง

3. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการอ่านบทละครโทรทัศน์ เรื่อง จาฤกรติชา อย่างละเอียดหลายครั้ง เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหา พฤติกรรมของตัวละคร บทสนทนา และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเพศวิถีชายรักชายและความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

4. ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากเนื้อหาภายในวรรณกรรม จำแนกข้อมูลออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่

4.1 มุมมองของครอบครัวที่มีต่อเพศวิถีชายรักชายในบทละครโทรทัศน์ เรื่อง จาฤกรติชา โดยมีรายละเอียดการศึกษา ดังนี้

1) วิถีชายรักชายส่งผลกระทบต่อเกียรติและชื่อเสียงของตระกูล

2) วิถีชายรักชายเป็นเรื่อง “ผิดปกติ” และ “ไม่เหมาะสม”

3) การยอมรับเพศวิถีชายรักชายในฐานะธรรมชาติของความรัก

4.2 ปมขัดแย้งเพศวิถีชายรักชายระหว่างคนในครอบครัวกับตัวละครเอกในบทละครโทรทัศน์ เรื่อง จาฤกรติชา โดยมีรายละเอียดการศึกษา ดังนี้

1) การไม่ยอมรับ และขัดขวาง

2) การบังคับขืนใจ

3) การกดดันและควบคุม

ผลการวิจัย

1. มุมมองของครอบครัวที่มีต่อเพศวิถีชายรักชายในวรรณกรรมวาย เรื่อง จาฤกรติชา

1.1 วิถีชายรักชายส่งผลกระทบต่อเกียรติและชื่อเสียงของตระกูล

บทละครโทรทัศน์ เรื่อง จาฤกรติชา นำเสนอภาพสะท้อนทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับเพศวิถีชายรักชายผ่านความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเอกกับครอบครัว โดยมีประเด็นที่สำคัญที่สุดภายในเรื่อง คือ มุมมองของครอบครัวที่มองว่าเพศวิถีชายรักชายส่งผลกระทบต่อเกียรติและชื่อเสียงของตระกูล ปรากฏชัดผ่านท่าทีของตัวละครผู้ใหญ่ทางด้านธีรธรณ์ ที่ไม่สามารถยอมรับความสัมพันธ์ระหว่างชายกับชายได้ ซึ่งทางผู้ใหญ่ คือ คุณย่านารีรัตน์ มองว่าเป็นเรื่องที่น่าละอายเป็นอย่างมาก เห็นถึงผลเสียที่จะส่งผลกระทบต่อเกียรติยศของวงศ์ตระกูลของตน จึงมีการกีดกันความรักของธีรธรณ์กับรติ ดังในตัวบทสนทนาในเหตุการณ์ที่ย่านารีรัตน์ พยายามให้ธีรธรณ์แต่งงานกับหญิงภาเพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ถูกต้องตามค่านิยมซึ่งความสัมพันธ์กับรติต้องถูกซ่อนและไม่ได้รับการยอมรับภายในครอบครัวอย่างเปิดเผย ซึ่งเป็นเหตุการณ์ในบทสนทนาดังต่อไปนี้

ย่า : “มาได้แล้วรึ รู้ไหมว่าทำไม หลวงถึงอยากให้ข้าราชการสยามศึกษาภาษาฝรั่งเศส”

รติ : “เพื่อที่จะสื่อสารกันได้ ยังประโยชน์กับทั้งสองฝ่าย ใช่ไหมกระหม่อม”

ย่า : “ยังประโยชน์ทั้งสองฝ่าย แล้วเหตุใดมีแต่ข้าราชการสยามไปหัดภาษาฝรั่งเศส ถ้าฉันพูดจาไม่เข้าหูก็อย่าถือสาเลยนะ เพราะฉันก็เป็นคนแก่ที่อยู่ในประเทศเล็ก ๆ เรื่องราวโลกภายนอก ไม่ใคร่รู้ ฉันก็อยู่ของฉันอย่างเงียบสงบตามวถี แล้ววันนึงก็มีมิตรมาทำดีด้วย แต่เบื้องหลังก็คือสงครามที่ประเมินค่าความเสียหายไม่ได้ แล้วมิตรผู้นั้นเมื่อได้สิ่งที่ประสงค์แล้ว ก็ต้องจากไป โดยไม่ได้ใส่ใจผลกระทบที่ตามมาอีกมหาศาล ทิ้งให้ผู้ที่ยังอยู่เผชิญปัญหาดิ้นรนต่อสู้เอาตัวรอดแต่เพียงลำพัง ฉันเข้าใจว่าเธอมาจากโลกเสรี แต่เสรีไม่ได้แปลว่าเธอจะทำร้ายใครได้ตามอำเภอใจ ใช่ไหม”

รติ : “ถึงกระหม่อมจะถือสัญชาติฝรั่งเศส แต่กระหม่อมรู้สำนึกตัวดีว่าตัวเองคือชาวสยามเสมอมา”

ย่า : “ถ้าอย่างนั้นก็ดี ถ้ายังคิดว่าตัวเองยังเป็นชาวสยาม เธอก็คงเข้าใจในสิ่งที่ฉันพูด ฉันจะไม่ยอมให้หลานชายและตระกูลวิสุทธิ์ของฉัน เสียหายย่อยยับเพราะเธอ เด็ดขาด”

บทละครโทรทัศน์ เรื่อง จาฤกรติชา ตอนที่ 9

จากบทละครโทรทัศน์ เรื่อง จาฤกรติชา ตอนที่ 9 พบว่า ตัวละครย่า ใช้ภาษาเชิงเปรียบเทียบ ในการมองรติ เป็นคนนอกที่มาแทรกแซงความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ส่งผลให้ความสัมพันธ์ชายรักชายถูกเชื่อมเข้ากับภัยคุกคามต่อครอบครัว สะท้อนมุมมองที่ยึดถือบรรทัดฐานรักต่างเพศ และแสดงให้เห็นถึงการไม่ยอมรับเพศวิถีชายรักชาย

1.2 วิถีชายรักชายเป็นเรื่อง “ผิดปกติ” และ “ไม่เหมาะสม”

บทละครโทรทัศน์ เรื่อง จาฤกรติชา ถ่ายทอดความขัดแย้งระหว่างตัวละครเอกกับครอบครัวที่มีการยึดมั่นในค่านิยมดั้งเดิม โดยมีการแสดงมุมมองของครอบครัวที่มองเพศวิถีชายรักชายว่าเป็นสิ่ง “ผิดปกติ”และ “ไม่เหมาะสม” ซึ่งแนวคิดนี้ได้สืบเนื่องมาจากกรอบสังคมที่กำหนดบทบาททางเพศอย่างตายตัวว่า “ผู้ชายต้องคู่กับผู้หญิง” การแสดงออกถึงความรักระหว่างเพศชายกับชาย จึงถูกมองว่าเป็นการเบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานครอบครัวจึงพยายามกีดกันในความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเอกกับคู่รักเพศเดียวกัน คือ ธีรธรณ์และรติ ทำให้เกิด

แรงกดดันกลายเป็นปมความขัดแย้งหลักที่ขับเคลื่อนโครงเรื่องไปสู่การต่อสู้ของตัวละครเพื่อยืนยันอัตลักษณ์ของตนเอง ว่าผู้ชายกับผู้ชายก็สามารถรักกันได้เช่นเดียวกับผู้ชายกับผู้หญิง ดังตัวอย่าง

ณ บ้านของรติ

ย่าได้นั่งรออยู่ภายในบ้าน รติกับธีรธรณ์กลับมาในสภาพที่เปียกโชก ด้วยเหตุเพราะฝ่าฝนตกกลับมาบ้าน ธีรธรณ์จึงถอดเสื้อออก คุณย่าเห็นเข้าจึงโกรธมาก

ย่า : “ใฝ่ต่ำ! นี่อะไร! อะไร!” ดึงสร้อยคู่จากคอธีรธรณ์ออก

ธีรธรณ์ : “ผมและน้องรติบริสุทธิ์ใจและมั่นใจต่อกันและกัน เราสองคนรู้สึกต่อกัน เฉกเช่นหนุ่มสาวที่รักใคร่ แลปรารถนาดีต่อกันจะพึงกระทำผมไม่เคยอยากหลบหรือปิดซ่อน ความรักของผมกับน้องรติแม้เพียงสักนิด เพราะผมมั่นใจแลแน่ใจ และไม่คิดจะแปรเปลี่ยน ผมขอล็อกเกตคืนด้วยครับ”

“เอาไป! งานแต่งของหลานกับหญิงภา ย่าจะให้พ่อรามทูลขอพระราชทานน้ำสังข์ หลานเข้าใจใช่ไหมว่าย่ายอมตาย ดีกว่าอับอายไปชั่วชีวิต ชีวิตของตระกูลวิสุทธิ์ทั้งตระกูลอยู่ในมือหลานแล้วจะกระทำสิ่งใดก็ขอให้นึกถึงผลที่ตามมาด้วย”

บทละครโทรทัศน์ เรื่อง จาฤกรติชา ตอนที่ 10

จากบทละครโทรทัศน์เรื่องจาฤกรติชา ตอนที่ 10 พบว่า คำว่า “ใฝ่ต่ำ” สะท้อนการตีงตราทางศีลธรรมการบังคับแต่งงานคือกลไกควบคุมเพศวิถี “ยอมตามดีกว่าอับอาย” แสดงการให้คุณค่ากับชื่อเสียงตระกูลเหนือความสุขส่วนบุคคล

1.3 การยอมรับเพศวิถีชายรักชายในฐานะธรรมชาติของความรัก

บทละครโทรทัศน์ เรื่อง จาฤกรติชา นำเสนอทัศนคติที่แตกต่างกันภายในครอบครัวต่อเพศวิถีชายรักชาย โดยเฉพาะในมิติของ ความเป็นแม่ ซึ่งเป็นตัวละครที่มีความอ่อนโยน เข้าใจ และพร้อมที่จะยอมรับความแตกต่างของลูก มุมมองของแม่แสดงออกทางการมองเพศวิถีชายรักชายในเชิงบวก ไม่ได้เห็นว่าเป็นความผิดปกติหรือเป็นภัยต่อเกียรติยศและตระกูลของตน เป็นเพียงแต่ความเป็นไปตามธรรมชาติของความรักที่ลูกของตนเองได้เลือกคู่รักหรือเส้นทางชีวิตของลูกเอง สะท้อนค่านิยมใหม่ที่เปิดกว้างต่อความหลากหลายทางเพศ ให้คุณค่าและความสุขในตัวตนที่แท้จริงของลูก มากกว่าความคาดหวังของสังคมหรือภาพลักษณ์ของเกียรติยศและตระกูล ดังตัวอย่าง

แม่ : “เรื่องคุณธีร์กับคุณรติ คุณธีร์แน่ใจแล้วใช่ไหมคะ”

ธีรธรณ์ : “แล้วคุณฤดีว่าอย่างไรครับ”

แม่ : “เห็นคุณธีร์มีความสุข ดิฉันก็มีความสุขด้วยอยู่แล้ว แต่เรื่องคุณรติดิฉันก็อดห่วงไม่ได้ เพราะเห็นถึงอนาคตว่าคุณธีร์กับคุณรติ จะต้องเจออุปสรรคปัญหาอีกมาก อาจจะมากกว่าที่ดิฉันเคยเจอเสียอีก”

ธีรธรณ์ : “การทำในสิ่งที่ฝืนสังคมเป็นเรื่องที่หนักหนาสาหัสมาก แต่พอลองมาชั่งน้ำหนักดูแล้วการทำในสิ่งที่ฝืนหัวใจตัวเองมันเจ็บปวดทรมานยิ่งกว่าอีกนะครับ ผมจะไม่ทนมีชีวิตต่อไปอีก 20 30 ปี เพราะความกลัว ผมไม่อยากมาเสียใจภายหลัง -ที่ไม่ยืนหยัดต่อความต้องการของตัวเอง ผมจะทำทุกทางให้ผมกับน้องรติ ได้ใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันครับ”

แม่ : “คุณธีร์กล้าหาญกว่าที่ดิฉันคิดไว้มากเลยนะคะ”

ธีรธรณ์ : “ขอบคุณที่เป็นห่วงนะครับ”

บทละครโทรทัศน์ เรื่อง จาฤกรติชา ตอนที่ 9

จากบทละครโทรทัศน์เรื่องจาฤกรติชา ตอนที่ 9 พบว่า ตัวละคร “แม่” สะท้อนมุมมองที่เปิดกว้าง และค่านิยมสมัยใหม่ต่อความสัมพันธ์ชายรักชาย โดยการยอมรับความรักระหว่างธีรธรณ์ และรติเกิดจากความรัก ความเข้าใจ และความปรารถนาดีที่มีต่อลูกในฐานะแม่ แม้ให้ความสำคัญกับความสุขของลูกมากกว่ากรอบค่านิยมทางเพศที่สังคมกำหนด แต่แม่ยังคงตระหนักถึงแรงกดดันและอคติทางสังคมที่ทั้งสองอาจต้องเผชิญในอนาคต จากความกังวลต่ออุปสรรคและปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้ชีวิตคู่ในฐานะชายรักชาย สะท้อนให้เห็นว่าการยอมรับของครอบครัวไม่ได้หมายถึงการปฏิเสธความเป็นจริงทางสังคม หากแต่เป็นการสนับสนุน และเข้าใจตัวตนของบุต ร ท่ามกลางข้อจำกัดที่ยังคงดำรงอยู่ในสังคมร่วมสมัย

2. ปมขัดแย้งเพศวิถีชายรักชายระหว่างคนในครอบครัวกับตัวละครเอกในวรรณกรรมวายเรื่อง จาฤกรติชา

2.1 การไม่ยอมรับ และขัดขวาง

ในบทละครโทรทัศน์ เรื่อง จาฤกรติชา ได้ถ่ายทอดความรักระหว่างตัวละคร “ธีรธรณ์กับรติ” ผ่านมิติความสัมพันธ์ที่ไม่ได้รับการยอมรับจากกรอบค่านิยมทางสังคมและครอบครัว โดยประเด็นที่สำคัญที่สะท้อนเห็นได้อย่างชัดเจน คือ การที่ความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่ได้รับการยอมรับจากครอบครัว โดยเฉพาะผู้ใหญ่ที่ยึดมั่นกับความคิดเรื่อง “ความเหมาะสม และ เกียรติยศของวงศ์ตระกูล” อันสืบเนื่องมาจากทัศนคติที่มองว่าเพศวิถีชายรักชาย “เป็นสิ่งไม่ปรกติ” หรือ “ผิดปรกติ” การได้รับการยอมรับดังกล่าวแสดงออกในรูปแบบของการขัดขวาง และกดดัน ไม่ว่าจะเป็นการห้ามปราม การกำหนดบทบาทหน้าที่ของหลานชาย คือ “ธีรธรณ์” ถูกห้ามปรามโดย “คุณย่า” ให้เดินตามครรลองของเพศวิถีชายรักหญิง แม้จะใช้เหตุผลด้านภาพลักษณ์ของวงศ์ตระกูลและความคาดหวังจากสังคมมาเป็นเงื่อนไข

การไม่ยอมรับ และการขัดขวางความสัมพันธ์ดังกล่าวจากสมาชิกในครอบครัวของธีรธรณ์ สะท้อนให้เห็นการใช้อำนาจภายในสถาบันครอบครัวในการกำกับ ควบคุม และกำหนดกรอบเพศวิถีของสมาชิก โดยนำแนวคิดเรื่องเกียรติยศ ชื่อเสียง และการธำรงรักษาวงศ์ตระกูลมาใช้เป็นเครื่องมือในการกดดันและสร้างความชอบธรรมต่อการปฏิเสธความสัมพันธ์ชายรักชาย ภายใต้บริบทของครอบครัวชนชั้นสูง ตัวละครผู้ใหญ่จึงทำหน้าที่เป็นตัวแทนของค่านิยมทางสังคมและวัฒนธรรมที่ยึดถือบรรทัดฐานรักต่างเพศ โดยตัวละครย่า ตัวละครพ่อ และตัวละครแม่ มีบทบาทภายในเรื่อง ดังนี้

1) มุมมองของตัวละครย่า

ตัวละครย่าถูกกำหนดไว้ในฐานะผู้ยึดมั่นในเกียรติยศ และชื่อเสียงของวงศ์ตระกูลมากที่สุด เมื่อตัวละครย่ารับรู้ว่าธีรธรณ์มีความสัมพันธ์กับผู้ชายคนหนึ่ง ทำให้คุณย่ามีความคิดว่า “เป็นความเสื่อมเสีย และเป็นภัยต่อสายเลือด” ย่าจึงมีบทบาทของผู้คอยกีดกันอย่างเข้มงวดมากที่สุด โดยใช้เหตุผลเรื่องศักดิ์ศรี และความเหมาะสมเป็นเครื่องมือกดดันแก่ธีรธรณ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงอำนาจของคนรุ่นเก่าในครอบครัวที่ยังคงเชื่อมั่นในกรอบของผู้ชายต้องคู่กับผู้หญิงอย่างเข้มแข็ง รวมถึงการมีหน้ามีตา มียศถาบรรดาศักดิ์ เป็นชนชั้นสูงในสังคมนั้น

2) มุมมองของตัวละครพ่อ

ตัวละครพ่อจะมีบทบาทต่อธีรธรณ์ โดยจะได้รับคำสั่งมาจากตัวละครย่าทุกอย่าง ตัวละครย่าจะเป็นคนที่ใหญ่ที่สุดภายในบ้าน จะคอยบงการและสั่งการทุกเรื่องภายในบ้าน ทั้งเรื่องการใช้ชีวิต หน้าที่การงานของลูกชาย และหลานชายของตน ตัวละครพ่อจึงต้องทำตามคำสั่งของตัวละครย่า และตัวละครพ่อก็มีความคิดที่มีทีท่าที่เน้นเหตุผล และความคาดหวังในการสืบทอดตระกูล จึงไม่เห็นด้วยกับความสัมพันธ์ของธีรธรณ์กับ

รติ เพราะเชื่อว่าจะทำให้ลูกชายไม่สามารถทำหน้าที่สืบสกุลได้ การขัดขวางของตัวละครพ่อซึ่งอยู่ในลักษณะของการบังคับให้ลูกตามหน้าที่ทางสังคม มากกว่าการปฏิเสธด้วยอารมณ์หรือศักดิ์ศรี แต่ในบางครั้งตัวละครพ่อก็ต้องจำใจทำตามคำสั่งของตัวละครย่า แม้ตัวละครพ่ออยากจะให้ลูกทำตามใจตนเองมากแค่ไหน แต่ก็ยังเป็นห่วงในเรื่องหน้าที่การงาน ใช้ชีวิต และการเลือกเดินของชีวิตลูก

3) มุมมองของตัวละครแม่

ตัวละครแม่ มีบทบาทที่แตกต่างจากตัวละครย่าและตัวละครพ่ออย่างชัดเจน จะเป็นฝ่ายที่มีความเข้าใจและพร้อมจะยอมรับความรักของลูก แม้ว่าแม่อาจจะไม่สามารถคัดค้านอำนาจของผู้ใหญ่ภายในครอบครัวได้ แต่การแสดงออกของตัวละครแม่เปรียบเสมือนแรงสนับสนุนเงียบ ที่ช่วยเยียวยาความรู้สึกของธีรธรณ์ แม้คุณแม่จะไม่ได้รับการยอมรับจากตัวละครย่าเลยสักนิด แต่ตัวละครแม่ก็ยืนหยัดและอดทนที่จะอยู่ และทำตามกฎระเบียบภายในครอบครัวที่ตัวละครย่าเป็นผู้กำหนดเป็นอย่างมาก

2.2 การบังคับขืนใจ

การบังคับแต่งงานระหว่าง **“ธีรธรณ์”** กับ **“หญิงภา”** ในวรรณกรรมวายเรื่อง จาฤกรติชา เป็นกลไกสำคัญที่สะท้อนถึงแรงกดดันทางสังคม และครอบครัวที่มีต่อเพศวิถีชายรักชาย “การแต่งงานถูกใช้เป็นเครื่องมือทางสังคม” เพื่อรักษา “เกียรติยศและหน้าตาของวงศ์ตระกูล” มากกว่าความสุข หรือความปรารถนาที่แท้จริงของตัวละคร ความรักถูกทำให้เป็นเรื่องของ “หน้าที่มากกว่าอารมณ์” การกระทำดังกล่าวยังชี้ให้เห็นว่าครอบครัวในฐานะสถาบันหลัก ยังคงยึดกับค่านิยมดั้งเดิมที่ถือว่าความรักต่างเพศเป็นบรรทัดฐาน และเป็นหนทางที่ถูกต้องตามสังคมคาดหวัง โดยพ่อเป็นตัวแทนคนรุ่นกลางที่ถูกกดทับโดยอำนาจรุ่นก่อนหน้า ดังตัวอย่าง

พ่อ : “พ่อรู้นะว่าลูกตั้งใจทำงานเพื่อบ้านเมือง ที่ผ่านมาพ่อก็ช่วยพูดกับเสด็จย่าจน ตอนนี้พ่อไม่รู้จะเลี่ยงยังไงแล้ว แล้วพ่อก็คิดว่ามันถึงเวลาที่สมควรแล้วเหมือนกัน”

ธีรธรณ์ : “ท่านพ่ออยากให้ลูกแต่งงานกับคนที่ลูกไม่ได้รักเหรอครับ”

พ่อ : “แต่หญิงภาเค้าเหมาะสมคู่ควรกับลูกทุกอย่างนะ พ่อเชื่อว่าเวลาผ่านไป หญิงภาก็จะทำให้ลูกรักได้”

ธีรธรณ์ : “เหมือนท่านแม่ใช่ไหมครับ ตอนท่านพ่อแต่งงาน เสด็จย่าก็คงมาพูดแบบเดียวกัน แล้วเป็นอย่างไรครับ ท่านพ่อรักท่านแม่ได้ไหมครับ ท่านพ่อแต่งงานกับท่านแม่ เพื่อความเหมาะสมและเกียรติของวงศ์ตระกูล แต่กับหญิงที่ท่านพ่อรัก เก็บไว้ในเรือนคนใช้ ไม่เคยแม้แต่เหยียบไปหา เพราะอยากทำให้เสด็จย่าสบายใจ ในวงจรความรักของท่านพ่อ มีใครมีความสุขบ้างไหมครับ แล้วท่านพ่ออยากส่งต่อวงจรนี้ให้ลูกจริง ๆ หรือครับ”

พ่อ : “แต่ปัญหาของพ่อไม่ได้เหมือนกับของลูก พ่อเป็นห่วงนะลูก พ่ออยากให้ลูกเลือกทางที่ถูกต้อง”

ธีรธรณ์ : “การที่ลูกก็รับผิดชอบงานเป็นอย่างดี สร้างประโยชน์ให้กับประเทศชาติ สร้างผลงานเป็นที่ประจักษ์ มันยังไม่เพียงพอที่จะเชิดหน้าชูเกียรติให้แก่วงศ์ตระกูลอีกเหรอครับ”

พ่อ :ลูกก็เห็นอยู่แล้วว่าทางที่จะไปมันลำบากแค่ไหน ลูกยังจะเลือกไปทางนั้นอีกเหรอ

ธีรธรณ์ : ครับลำบากร่วมกับคนที่รัก มันก็น่าจะเป็นความลำบากที่มีความสุขนะครับ

บทละครโทรทัศน์เรื่องจาฤกรติชา ตอนที่ 7

2.3 การกดดันและควบคุม

บทละครโทรทัศน์ เรื่อง จาฤกรติชา สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมดั้งเดิมของครอบครัวชนชั้นสูงในสังคมไทย ว่าผู้ชายต้องคู่กับผู้หญิง ซึ่งยังมีค่านิยมดั้งเดิมนี้อยู่ในปัจจุบัน เป็นค่านิยมที่เน้นเรื่องเกียรติยศความเหมาะสมและการสืบสกุล ซึ่งเป็นหน้าที่ที่สำคัญของลูกชายในครอบครัวชนชั้นสูง หรือครอบครัวที่มีบทบาทมีคนนับหน้าถือตาภายในสังคม การแสดงออกทางเพศหรือความรักที่แตกต่างจากบรรทัดฐานผู้ชายต้องคู่กับผู้หญิงจึงเป็นสิ่งที่สวนทางและขัดแย้งกับบทบาทที่ครอบครัวคาดหวังไว้ อำนาจของสังคมและชนชั้นสูง เป็นตัวกำหนดกรอบชีวิตของผู้มีความหลากหลายทางเพศ ต้องอยู่ภายใต้บรรทัดฐานที่สังคมและครอบครัวสร้างขึ้น แม้ว่าธีรธรณ์กับรติ จะพยายามยืนยันในสิ่งที่ตนเป็น ยืนยันในสิ่งที่เลือกเดินและยืนยันในเรื่องการเลือกคนรัก แต่แรงกดดันจากค่านิยม และสถานะทางสังคมของครอบครัวชนชั้นสูง ทำให้ความรักของทั้งคู่เต็มไปด้วยอุปสรรคและความขัดแย้งมา กมายในระหว่างการดำเนินเรื่อง อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นว่าความรักถูกทำให้เป็น “พื้นที่ต่อรอง” ผู้หญิงก็อยู่ในระบบกดทับการควบคุมผ่าน “พิธีกรรมทางสังคม” เช่น ลอยกระทงดั และแต่งงาน ดังตัวอย่าง

หญิงภา : “น้องทราบว่าพี่ธีร์คงอึดอัดหากเอ่ยถึงเรื่องแต่งงาน แต่เราจะขัดคำผู้ใหญ่ได้อย่างไร ช้าเร็วงานมงคลก็ต้องเกิด”

ธีรธรณ์ : “งานแต่งงานยังอีกไกลนัก พี่ไม่ใคร่ใส่ใจเท่าใด ฉะนั้นน้องก็ไม่จำเป็นต้องมาใส่ใจแทนพี่ น้องเอากระทงนี่ไปลอยตามประเพณีเถิด”

หญิงภา : “พี่ธีร์ไม่ลอยด้วยกันหรือคะ”

ธีรธรณ์ : “พี่จักยืนรอตรงนี้”

หญิงภา : “กระทงใบนี้ ท่านพ่อและเสด็จย่าของพี่หมายให้เราลอยด้วยกัน พี่จะไปลอยกับผู้อื่นใช่หรือไม่ น้องลอยคนเดียวหากใครมาเห็นจะคิดอย่างไร”

ธีรธรณ์ : “พี่จะรอตรงนี้”

หญิงภา : “ได้ค่ะ นี่ถือเป็นการปฏิเสธน้องจากพี่ ผลที่จะตามมาต่อจากนี้พี่คงต้องรับมือต่อไปเอง”

ธีรธรณ์ : “พี่พร้อมรับผลที่ตามมา จากสิ่งที่พี่เลือกในวันนี้”

หญิงภา : “งั้นพี่จงไปเถิดเขาคงรอนานแล้ว น้องจะหลับตาแล้วนับถึงสาม เมื่อไม่เห็นพี่ธีร์แล้วน้องจะบอกว่าเราพลัดหลงกัน”

ธีรธรณ์ : “น้องไปลอยประทีปให้เรียบร้อยเถิด พี่จะรอส่งน้องขึ้นรถก่อน พี่ถึงจะแยกไป”

หญิงภา : “น้องอยากให้พี่รีบไปเสียเถิด ได้โปรดอย่ายืนตอกย้ำความอับอายของน้องที่ต้องลอยประทีปเพียงลำพังตอนนี้เลย หนึ่ง สอง สาม”

บทละครโทรทัศน์เรื่องจาฤกรติชา ตอนที่ 6

สรุปผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษามุมมองของครอบครัวที่มีต่อเพศวิถีชายรักชายในบทละครโทรทัศน์ เรื่อง จาฤกรติชา

มุมมองของครอบครัวที่มีต่อเพศวิถีชายรักชายในบทละครโทรทัศน์ เรื่อง จาฤกรติชา มีทั้งมุมมองเชิงลบและเชิงบวก โดยมุมมองเชิงลบสะท้อนผ่านการมองว่าเพศวิถีชายรักชายส่งผลกระทบต่อเกียรติ ชื่อเสียง และการสืบทอดวงศ์ตระกูล รวมถึงเป็นเรื่องที่ผิดปกติ และไม่เหมาะสมตามค่านิยมดั้งเดิมของครอบครัวชนชั้นสูง ส่งผลให้ครอบครัวพยายามกีดกันและไม่ยอมรับความสัมพันธ์ระหว่างธีรธรณ์กับรติ ขณะที่มุมมองเชิงบวกปรากฏผ่าน

บทบาทของตัวละครผู้เป็นแม่ ซึ่งมีความเข้าใจและยอมรับเพศวิถีของลูก มองว่าความรักระหว่างชายกับชายเป็นเรื่องธรรมชาติ และเป็นแรงสนับสนุนทางจิตใจให้แก่ตัวละครเอกท่ามกลางแรงกดดันจากครอบครัวและสังคม

2. เพื่อศึกษาปมขัดแย้งเพศวิถีชายรักชายระหว่างคนในครอบครัวกับตัวละครเอกในบทละครโทรทัศน์เรื่อง จาฤกรติชา

ปมขัดแย้งสำคัญที่เกิดขึ้นระหว่างคนในครอบครัวกับตัวละครเอก ได้แก่ การไม่ยอมรับและขัดขวางความสัมพันธ์ระหว่างธีรธรณ์กับรติ การบังคับแต่งงานกับหญิงภาเพื่อรักษาเกียรติและชื่อเสียงของตระกูล ตลอดจนการกดดันและควบคุมผ่านอำนาจของครอบครัวและค่านิยมของชนชั้นสูง ซึ่งล้วนส่งผลให้ตัวละครเอกต้องต่อสู้ระหว่างการดำเนินชีวิตตามความคาดหวังของครอบครัวกับการเลือกใช้ชีวิตตามตัวตนและความรักของตนเอง

อภิปรายผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษามุมมองของครอบครัวที่มีต่อเพศวิถีชายรักชายในบทละครโทรทัศน์ เรื่อง จาฤกรติชา

การศึกษามุมมองของครอบครัวที่มีต่อเพศวิถีชายรักชายในบทละครโทรทัศน์ เรื่อง จาฤกรติชา ครอบครัวมีทั้งมุมมองเชิงลบและเชิงบวกต่อวิถีชายรักชาย ซึ่งประเด็นที่ปรากฏเด่นชัดที่สุด คือ การมองเพศวิถีชายรักชายว่าส่งผลกระทบต่อเกียรติและชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าครอบครัวยังคงมีรากฐานจากค่านิยมดั้งเดิม ที่ให้ความสำคัญกับการสืบทอดเชื้อสาย และรักษาภาพลักษณ์ที่ดีของวงศ์ตระกูลไว้ โดยเฉพาะในครอบครัวชนชั้นสูง ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องเพศวิถีของ บุญสืบ โสโสม (2560) ที่อธิบายว่าเพศวิถีเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดและควบคุมผ่านกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรม ทำให้ความสัมพันธ์ชายรักชายถูกมองผ่านกรอบค่านิยมที่สังคมสร้างขึ้นมากกว่าการมองในฐานะสิทธิ หรือความรู้สึกส่วนบุคคล ประเด็นที่สำคัญอีกประเด็นหนึ่ง คือ มุมมองวิถีชายรักชายเป็นเรื่อง “ผิดปกติ” และ “ไม่เหมาะสม” สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของบรรทัดฐานต่างเพศที่หยั่งรากลึกอยู่ในสังคมไทย การคาดหวัง ให้ผู้ชายปฏิบัติตามบทบาททางเพศที่สังคมกำหนดไว้ ได้แก่ การแต่งงานกับเพศหญิง การสร้างครอบครัว และการสืบทอดเชื้อสาย จึงนำไปสู่การปฏิเสธหรือการพยายามควบคุมให้กลับเข้าสู่กรอบที่สังคมยอมรับ สอดคล้องกับแนวคิดของ เมธิรา ไกรนที วันชัย ธรรมสัจการ และ อุทิศ สังขรัตน์ (2563) ครอบครัว เป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดของสังคมในการปลูกฝังค่านิยม ความเชื่อ และบทบาททางเพศ สร้างพฤติกรรมของสมาชิกให้อยู่ในกรอบที่สังคมยอมรับ เพศวิถีชายรักชายจึงมักถูกมองว่าเป็นสิ่งที่สวนทางกับความคาดหวังของครอบครัว อีกทั้งยังมีมุมมองการยอมรับเพศวิถีชายรักชายในฐานะธรรมชาติของความรัก ผ่านตัวละครแม่ ซึ่งเป็นตัวแทนของแนวคิดสมัยใหม่ที่ให้ความสำคัญกับความสุข และการเคารพในตัวตนของบุคคลมากกว่าการยึดติดกับบรรทัดฐานทางสังคม การยอมรับดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยร่วมสมัยที่เริ่มเปิดกว้างต่อความหลากหลายทางเพศมากขึ้น บทละครโทรทัศน์ เรื่อง จาฤกรติชา เป็นสื่อที่ช่วยสร้างความเข้าใจต่อบทบาทของครอบครัวในการกำหนดทัศนคติที่มีต่อเพศวิถีชายรักชาย และสะท้อนภาพการเปลี่ยนผ่านทางความคิดของสังคมไทยในยุคปัจจุบันได้อย่างชัดเจน

2. เพื่อศึกษาปมขัดแย้งเกี่ยวกับเพศวิถีชายรักชายระหว่างตัวละครเอกกับสมาชิกในครอบครัวในบทละครโทรทัศน์เรื่อง จาฤกรติชา

การศึกษาปมขัดแย้งเกี่ยวกับเพศวิถีชายรักชายระหว่างตัวละครเอกกับสมาชิกในครอบครัวในบทละครโทรทัศน์เรื่อง จาฤกรติชา มีปมขัดแย้งการไม่ยอมรับ และขัดขวาง จากความแตกต่างระหว่างค่านิยมดั้งเดิมของครอบครัวกับการยืนยันอัตลักษณ์ทางเพศของตัวละครเอก โดยครอบครัวให้ความสำคัญกับเกียรติยศ ชื่อเสียง และ

การสืบทอดวงศ์ตระกูล จึงมองเพศวิถีชายรักชายว่าเป็นสิ่งที่ขัดต่อความคาดหวังของครอบครัว ส่งผลให้เกิดการห้ามปราม การกดดัน และการบังคับแต่งงานเพื่อรักษาภาพลักษณ์ของตระกูล ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องเพศวิถีของ บุญสืบ โสโสม (2560) ที่อธิบายว่าเพศวิถีเป็นสิ่งที่ถูกกำหนด และควบคุมผ่านกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดบรรทัดฐานรักต่างเพศ ที่มองว่าความสัมพันธ์ระหว่างชายและหญิงเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่สังคมยอมรับมากที่สุด ขณะเดียวกัน ตัวละครแม่แสดงบทบาทของผู้ยอมรับและสนับสนุนความรักของลูก สะท้อนการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยร่วมสมัยที่เปิดกว้างต่อความหลากหลายทางเพศมากขึ้น และในขณะที่ในปัจจุบันประเทศไทยจะมีการบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียมอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2568 ซึ่งนับเป็นก้าวสำคัญของการยอมรับความหลากหลายทางเพศในระดับกฎหมาย และสะท้อนถึงพัฒนาการด้านสิทธิมนุษยชนของสังคมไทย แต่การยอมรับในระดับกฎหมายมิได้หมายความว่าสังคม และสถาบันครอบครัวจะยอมรับความหลากหลายทางเพศอย่างสมบูรณ์เสมอไป โดยเฉพาะในครอบครัวที่ยังยึดถือค่านิยมดั้งเดิมเกี่ยวกับบทบาททางเพศ การสืบทอดวงศ์ตระกูล และความคาดหวังต่อบุตรหลาน ส่งผลให้บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศยังคงเผชิญกับการตีตรา การกดดัน และการไม่ยอมรับจากสมาชิกในครอบครัวในบางบริบท ผลการวิจัยครั้งนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่า แม้สังคมไทยจะมีแนวโน้มเปิดกว้างมากขึ้น แต่ความขัดแย้งระหว่างค่านิยมดั้งเดิมกับแนวคิดสมัยใหม่เกี่ยวกับเพศวิถียังคงดำรงอยู่ และยังเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องอาศัยการสร้างความเข้าใจร่วมกันภายในสถาบันครอบครัวและสังคมไทยต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างสูงต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน และให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ในการดำเนินการวิจัยเรื่อง “มุมมองและความขัดแย้งต่อเพศวิถีในสถาบันครอบครัวจากบทละครโทรทัศน์ เรื่อง จาฤกรติชา” จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษา ที่กรุณาให้คำแนะนำตรวจสอบ และให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ตลอดจนให้กำลังใจ และแนวทางในการปรับปรุงงานวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจศึกษาประเด็นเกี่ยวกับเพศวิถีชายรักชาย และวรรณกรรมวายในอนาคตต่อไป

ข้อเสนอะแนะ

1. ควรมีการศึกษาวรรณกรรมวายที่นำเสนอความสัมพันธ์แบบหญิงรักหญิงในประเด็นการนำเสนอเพศวิถีและความขัดแย้งในสถาบันครอบครัว

2. ควรศึกษาบทละครโทรทัศน์หรือวรรณกรรมวายจากแพลตฟอร์มที่หลากหลาย เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการนำเสนอเพศวิถีและบริบททางสังคมในแต่ละช่วงเวลา อันจะนำไปสู่ความเข้าใจถึงพัฒนาการของวรรณกรรมวายในสังคมไทย

3. ควรศึกษาการรับรู้และทัศนคติของผู้ชมที่มีต่อการนำเสนอเพศวิถีในบทละครโทรทัศน์วาย เพื่อทำความเข้าใจผลกระทบของสื่อที่มีต่อมุมมองของสังคมเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ

เอกสารอ้างอิง

กรวิชญ์ ไทยฉาย. (2562). *การเล่าเรื่อง ความหมาย และแก่นจินตนาการด้านเพศวิถีชายรักชายผ่านวรรณกรรมออนไลน์*. [วิทยานิพนธ์ปริญญานิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต] มหาวิทยาลัยรังสิต.

ไชยศิริ บุญยกุลศรีรุ่ง. (2553). *เพศสภาพและเพศวิถีชายรักชายในภาพยนตร์ไทย*. [วิทยานิพนธ์ปริญญานิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณัชชานิษฐ์ จิรรุ่งโรจน์. (ผู้อำนวยการสร้าง). (25567-2568). *จาฤกรติชา Memoir Of Rati.* จีเอ็มเอ็มทีวี.

ธารทิพย์ ตัณศลารักษ์. (2533). *พฤติกรรมทางเพศและเจตคติของนักเรียนวัยรุ่น : กรณีศึกษาพฤติกรรมรักร่วมเพศเขตการศึกษา 9*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต] สาขาวิชาจิตวิทยาคลินิก มหาวิทยาลัยมหิดล.

บุญสืบ โสโสม. (2560). การคำนึงถึงเรื่องเพศสภาพ: ประเด็นสำคัญสำหรับการปฏิบัติในคลินิกและการการศึกษาพยาบาล. *วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, *25*(2), 2

เมธิรา ไกรนที วันชัย ธรรมสัจการ และ อุทิศ สังขรัตน์. (2563). ครอบครัว: สถาบันหลักทางสังคมกับบทบาทการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม. *วารสารปาริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ*, *33*(1), 10

มาตรการปล่อยตัวชั่วคราวในคดีอาญา ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายประเทศไทยกับกฎหมายประเทศสวีเดน

Measures for temporary release in criminal cases: A Comparative study of Thai law and Swedish law

กมล ศิริวัฒนากุลไพศาล* และ ชัชชัย ยุระพันธุ์
KAMON SIRIWADTANAKUNPISAN and CHATCHAI URAPAN
*corresponding author e-mail:kamonllmlaw63@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1.) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี มาตรฐานสากล และสภาพปัญหาที่เกิดจากระบบการปล่อยชั่วคราวในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย 2.) ศึกษาเปรียบเทียบระบบการประเมินความเสี่ยงและมาตรการปล่อยชั่วคราวโดยไม่ใช้หลักทรัพย์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศสวีเดน 3.) เพื่อเสนอแนะแนวทางและนโยบายในการพัฒนาระบบการปล่อยชั่วคราวโดยไม่ใช้หลักทรัพย์ที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสารจากบทบัญญัติกฎหมาย ตำรา บทความ งานวิจัย และหนังสือเจตนารมณ์ของมาตรฐานสากลที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบเพื่อสกัดประเด็นปัญหาและนำไปสู่ข้อเสนอแนะทางกฎหมาย

ผลการวิจัยพบว่า 1.) ระบบการปล่อยชั่วคราวของประเทศไทยในปัจจุบันยังคงมีโครงสร้างที่ยึดโยงกับระบบหลักประกันที่เป็นทรัพย์สิน (Financial-based Bail) โดยศาลมักใช้ดุลพินิจพิจารณาจากบัญชีเกณฑ์มาตรฐานกลางที่ผูกจำนวนเงินประกันไว้กับอัตราโทษ ส่งผลให้ผู้ต้องหาที่มีฐานะยากจนต้องถูกกักขังล่วงหน้า ซึ่งขัดต่อหลักความได้สัดส่วน หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ และมาตรฐานสากล 2.) จากการศึกษาเปรียบเทียบพบว่าประเทศสวีเดนประสบความสำเร็จในการใช้ระบบการปล่อยชั่วคราวโดยปราศจากหลักประกัน (No-Cash Bail System) ภายใต้ปรัชญา "เสรีภาพมิใช่สินค้า" โดยสวีเดนใช้ "การประเมินความเสี่ยงเชิงพฤติกรรมแบบรายบุคคล" ผ่านเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์เป็นเกณฑ์ชี้วัด และบังคับใช้มาตรการทางเลือกแทนการคุมขังอย่างเคร่งครัด ทำให้การคุมขังเป็นเพียงมาตรการสุดท้ายอย่างแท้จริง 3.) ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะให้ประเทศไทยถอดบทเรียนจากระบบกฎหมายของประเทศสวีเดน โดยนำเครื่องมือประเมินความเสี่ยงเชิงประจักษ์มาเป็นเกณฑ์หลักในการพิจารณาปล่อยชั่วคราวทดแทนการเรียกหลักประกัน ในเชิงโครงสร้างกฎหมาย ผู้วิจัยเสนอให้แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยเฉพาะมาตรา 108 วรรคหนึ่ง เพื่อกำหนดให้การประเมินความเสี่ยงเชิงพฤติกรรมรายบุคคลเป็นเกณฑ์บังคับลำดับแรก มาตรา 108 วรรคสาม เพื่อบังคับให้ศาลพิจารณามาตรการทางเลือก เช่น อุปกรณ์ติดตามตัวอิเล็กทรอนิกส์ (EM) และการรายงานตัว ก่อนสั่งให้วางหลักประกันทางการเงิน และมาตรา 110–111 เพื่อเปลี่ยนเกณฑ์จากอัตราโทษ มาเป็นระดับความเสี่ยงรายบุคคล นอกจากนี้ยังเสนอให้ยกร่างพระราชบัญญัติประเมินความเสี่ยงในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นกฎหมายเฉพาะ เพื่อกำหนดมาตรฐาน เครื่องมือ หน่วยงานรับผิดชอบ และกลไกตรวจสอบความเป็นธรรม อันจะขจัดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ลดปัญหานักโทษล้นเรือนจำ และยกระดับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมไทยให้ทัดเทียมมาตรฐานสากลอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การปล่อยชั่วคราวโดยไม่ใช้หลักทรัพย์, การประเมินความเสี่ยง, มาตรการทางเลือกแทนการคุมขัง, หลักสันนิษฐาน**ไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์**

ABSTRACT

This research aims to: (1) examine the concepts, theories, international standards, and structural problems arising from the pretrial release system in Thailand's criminal justice process; (2) comparatively analyze risk assessment systems and non-financial pretrial release measures between Thailand and Sweden; and (3) propose policy recommendations for developing a non-financial pretrial release system suitable for the Thai context.

The study employs a qualitative research methodology through documentary research, drawing on statutory provisions, academic texts, journal articles, related research, and the travaux préparatoires of relevant international standards, combined with comparative legal analysis to identify systemic issues and formulate legal recommendations.

The findings reveal three key results. First, Thailand's current pretrial release system remains structurally anchored to a financial-based bail system, in which courts predominantly exercise discretion by reference to a standardized bail schedule that ties the amount of security to the maximum prescribed penalty. This structure causes economically disadvantaged suspects to be detained pre-trial solely due to their inability to furnish financial security, in violation of the principle of proportionality, the presumption of innocence, and international standards. Second, the comparative study demonstrates that Sweden has successfully implemented a no-cash bail system under the philosophy that "liberty is not a commodity," employing individualized behavioral risk assessment through scientific and behavioral science instruments as the primary criterion, and strictly enforcing non-custodial alternatives, thereby making detention a genuinely last resort. Third, the researcher recommends that Thailand draw lessons from the Swedish legal model by adopting empirical risk assessment tools as the primary criterion for pretrial release decisions in place of financial security requirements. In terms of legal structure, the researcher proposes amendments to the Criminal Procedure Code, specifically: Section 108, paragraph one, to establish individualized behavioral risk assessment as the mandatory first-order criterion; Section 108, paragraph three, to require courts to exhaust non-custodial alternatives such as electronic monitoring (EM) devices and reporting obligations before ordering financial security; and Sections 110–111, to replace the "prescribed penalty" threshold with an "individualized risk level" standard. Additionally, the researcher proposes the enactment of a dedicated Risk Assessment in Criminal Justice Act to establish instrument standards, designate responsible agencies, and create a fairness oversight mechanism. These reforms are intended to eliminate economic inequality in access to liberty,

reduce prison overcrowding, and elevate the protection of human rights in Thailand's criminal justice system to a level consistent with sustainable international standards.

Keywords: no-cash bail system, risk assessment, alternatives to detention, presumption of Innocence

บทนำ

ในการดำเนินคดีอาญาซึ่งมักใช้ระยะเวลานานในการพิจารณาคดี การควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในระหว่างการสอบสวนหรือระหว่างพิจารณาคดีถือเป็นการกระทบต่อเสรีภาพ ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในสังคมประชาธิปไตย สิทธิดังกล่าวได้รับการรับรองไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศที่สำคัญ ได้แก่ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) โดยบุคคลซึ่งถูกกล่าวหาด้วยความผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 วรรคสองและวรรคสาม ได้บัญญัติรับรองหลักการดังกล่าวไว้เช่นเดียวกันว่า ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่าบุคคลได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

อย่างไรก็ตาม ปัญหาหลักที่ฝังรากลึกในระบบกฎหมายไทย คือการพิจารณาความเสี่ยงที่ขาดเครื่องมือชี้วัดเชิงประจักษ์ ศาลไทยมักประเมินความเสี่ยงแบบเหมารวมจากอัตราโทษ และยึดติดกับตรรกะที่คลาดเคลื่อนว่าหลักทรัพย์สามารถลดความเสี่ยงในการหลบหนีได้ แม้ล่าสุดจะมีความพยายามแก้ไขปัญหาผ่านการออก ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการปล่อยชั่วคราวและวิธีเรียกประกันในคดีอาญา **(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568** ที่เปิดช่องให้ประเมินความเสี่ยงและใช้เงื่อนไขกำกับดูแลแทนหลักทรัพย์ แต่ในทางปฏิบัติก็ยังพบอุปสรรคเชิงโครงสร้าง เนื่องจากขาดเครื่องมือประเมินเชิงวิทยาศาสตร์ ทำให้ศาลส่วนใหญ่ยังคงใช้วงเงินประกันเป็นปัจจัยหลักในการตัดสินใจเช่นเดิมระบบดังกล่าวส่งผลให้เกิดสภาวะเหลื่อมล้ำโดยสภาพ เนื่องจากการยึดโยงอิสรภาพไว้กับความสามารถในการวางหลักประกันทางการเงินตามบัญชีเกณฑ์มาตรฐานกลาง ทำให้ผู้ต้องหาที่มีฐานะยากจนต้องถูกกักขังไว้ล่วงหน้า ทำให้ผู้ถูกกล่าวหาขาดโอกาสในการแสวงหาพยานหลักฐานมาต่อสู้คดี ส่งผลกระทบต่ออาชีพ สถานะทางเศรษฐกิจ สังคม และครอบครัว โดยที่รัฐไม่อาจเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง ซึ่งขัดต่อหลักความได้สัดส่วน และมาตรฐานสากลอย่างกฎมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติ (The Tokyo Rules) รวมถึงข้อกำหนดกรุงเทพ (The Bangkok Rules) ความเหลื่อมล้ำนี้ไม่เพียงแต่ลิดรอนเสรีภาพของผู้บริสุทธิ์ ตลอดจนก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ นักโทษล้นเรือนจำ จากข้อมูลของกรมราชทัณฑ์ ณ วันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2569 มีผู้ต้องขังในเรือนจำทั่วประเทศรวมทั้งสิ้น 326,672 คน แบ่งเป็นนักโทษเด็ดขาด 228,748 คน และผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี 97,860 คน ในขณะที่ความจุที่เหมาะสมของเรือนจำทั้งหมดรองรับได้เพียงประมาณ 245,293 และในจำนวนนี้มีผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดีและยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดคิดเป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 30 ของผู้ต้องขังทั้งหมด ซึ่งหมายความว่ามีบุคคลที่ยังได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ตามกฎหมายถูกคุมขังอยู่ไม่น้อยกว่า 97,860 คน ผู้ต้องขังระหว่างหรือผู้ต้องหาและจำเลยมีแต่เพิ่มขึ้น ไม่มีการลดลง เนื่องจากศาลยังไม่พิพากษาว่าเป็นผู้กระทำความผิด จึงยังไม่ได้รับโทษ และดังนั้นจึงไม่ได้รับการอภัยโทษ จำนวนจึงสะสมเพิ่มขึ้นไปเรื่อยๆ สถานการณ์

ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าปัญหานี้มิใช่เพียงความบกพร่องเชิงนโยบาย หากแต่เป็นวิกฤตเชิงโครงสร้างที่ต้องการการปฏิรูปอย่างเร่งด่วนและเป็นระบบ ซึ่งเป็นภาระงบประมาณมหาศาลของรัฐ แม้ปัจจุบันจะมีการพยายามนำมาตรการทางเลือก เช่น อุปกรณ์ติดตามตัวอิเล็กทรอนิกส์ (EM) มาใช้ แต่ในทางปฏิบัติมักเป็นเพียงมาตรการเสริมควบคู่กับการวางหลักทรัพย์มากกว่า ที่จะเป็นมาตรการทดแทนอย่างแท้จริง

เพื่อให้ก้าวพ้นจากวิกฤตความเหลื่อมล้ำนี้ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความจำเป็นในการศึกษาเปรียบเทียบกับระบบกระบวนการยุติธรรมของประเทศสวีเดน ซึ่งเป็นประเทศต้นแบบในกลุ่มกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) ที่ประสบความสำเร็จอย่างยิ่งในการใช้ระบบการปล่อยชั่วคราวโดยปราศจากหลักประกัน (No-money Bail System) โดยสวีเดนยึดปรัชญาว่าเสรีภาพมิใช่สินค้า และเปลี่ยนมาใช้กลไกการประเมินความเสี่ยงเชิงพฤติกรรมศาสตร์ (Risk-based Assessment) ผ่านเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์เช่น LSI-R การประเมินความเสี่ยงรายบุคคล ที่แม่นยำเป็นเกณฑ์ตัดสินแทนการใช้เงินประกัน หากความเสี่ยงสามารถควบคุมได้ ศาลจะบังคับใช้มาตรการทางเลือกอื่น ในทันที เช่น การห้ามเดินทาง หรือการรายงานตัว ทำให้การคุมขังเป็นมาตรการสุดท้าย

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบการปล่อยชั่วคราวโดยไม่ใช้หลักทรัพย์ โดยถอดบทเรียนจากความสำเร็จของประเทศสวีเดน จึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่การเสนอแนะนโยบายในการปฏิรูปโครงสร้างกฎหมายไทย เพื่อเปลี่ยนผ่านจากระบบที่พึ่งพาทรัพย์สินไปสู่ระบบที่พึ่งพาความปลอดภัยเชิงพฤติกรรมศาสตร์ อันจะช่วยสร้างความเสมอภาคให้เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมไทยได้อย่างเป็นรูปธรรมและยกระดับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมไทยให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักกฎหมาย และกระบวนการปล่อยชั่วคราวในคดีอาญาของประเทศไทย ตลอดจนวิเคราะห์สภาพปัญหาและข้อจำกัดของระบบที่ยึดโยงกับหลักประกันที่เป็นทรัพย์สิน
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบหลักเกณฑ์และมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวกรณีไม่มีหลักประกัน ตลอดจนการใช้ระบบประเมินความเสี่ยงเชิงประจักษ์ ระหว่างประเทศไทยและประเทศสวีเดน
3. เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ตลอดจนแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายและระเบียบปฏิบัติของประเทศไทย ให้สอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากล เพื่อขจัดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยฉบับนี้ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ โดยมุ่งเน้นการรวบรวม ศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิและทุติยภูมิ ได้แก่ ตัวบทบัญญัติกฎหมายของประเทศไทยและประเทศสวีเดน สนธิสัญญาระหว่างประเทศ ตำราวิชาการด้านนิติศาสตร์ บทความวิชาการ วารสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนข้อมูลทางสถิติและรายงานจากหน่วยงานภาครัฐ ทั้งในไทยและต่างประเทศ ในการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ ผู้วิจัยกำหนดกรอบการเปรียบเทียบ 4 มิติหลัก ได้แก่ (1) มิติตัวบทกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยศึกษาหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการปล่อยชั่วคราวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย (ป.วิ.อ.) เปรียบเทียบกับ Rättegångsbalken หรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความของสวีเดน (SFS 1942:740) ในประเด็นอำนาจดุลพินิจ เหตุแห่งการคุมขัง และบทบาทของหลักประกัน (2) มิติกระบวนการประเมิน

ความเสี่ยง โดยเปรียบเทียบวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ประเมินความเสี่ยงของผู้ต้องหา ระหว่างระบบบัญชีเกณฑ์มาตรฐานกลางของไทยที่ผูกวงเงินกับอัตราโทษ กับระบบการประเมินความเสี่ยงเชิงพฤติกรรมแบบรายบุคคลของสวีเดนที่ใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ เช่น Level of Service Inventory-Revised (LSI-R) (3) มิติมาตรการทางเลือกแทนการคุมขัง โดยเปรียบเทียบประเภท เงื่อนไข และประสิทธิผลของมาตรการทางเลือก เช่น การใช้อุปกรณ์ติดตามตัวอิเล็กทรอนิกส์ (EM) การกำหนดหน้าที่รายงานตัว และการห้ามเดินทาง ว่ามีสถานะเป็นมาตรการหลักหรือมาตรการเสริมในแต่ละระบบ และ (4) มิติผลลัพธ์เชิงสถิติและสิทธิมนุษยชน โดยเปรียบเทียบสัดส่วนผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี อัตราการล้นเรือนจำ และระดับการปฏิบัติตามมาตรฐานสากล เช่น Tokyo Rules และ Bangkok Rules ระหว่างสองประเทศ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสกัดประเด็นปัญหาจากตัวบทกฎหมายและเอกสารวิชาการ จากนั้นนำผลการวิเคราะห์มาสังเคราะห์ผ่านกรอบ เพื่อเสนอแนะแนวทางนโยบายในการปฏิรูปกฎหมายไทย โดยเปรียบเทียบช่องว่างระหว่างหลักการทางทฤษฎีกับการปฏิบัติจริงในทั้งสองระบบกฎหมาย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเชิงเอกสารและการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัญหาและข้อจำกัดของระบบการปล่อยชั่วคราวในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยจะรับรอง หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ แต่ในทางปฏิบัติโครงสร้างกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและแนวปฏิบัติต่างๆ ยังคงยึดติดกับ ระบบหลักประกันด้วยทรัพย์สินอย่างเหนียวแน่น ศาลมักใช้ดุลพินิจโดยอิงจากบัญชีเกณฑ์มาตรฐานกลางที่ผูกจำนวนเงินประกันไว้กับอัตราโทษสูงสุดของข้อหา ผลที่ตามมาคือเกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ผู้ต้องหาที่ยากจนต้องเผชิญกับสภาวะถูกคุมขังอัตโนมัติจากการไร้ทุนทรัพย์ ซึ่งเป็นสาเหตุหลักของวิกฤตนักโทษล้นเรือนจำ การกระทำดังกล่าวมิได้สัดส่วนกับความจำเป็น (ขัดต่อหลักความได้สัดส่วน) และไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของมาตรฐานสากล เช่น กฎมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติ (The Tokyo Rules) ที่มุ่งให้การคุมขังเป็นมาตรการสุดท้าย

2. ผลการศึกษาเปรียบเทียบระบบการประเมินความเสี่ยงและมาตรการปล่อยชั่วคราวของประเทศสวีเดน ผลการวิจัยพบว่า ประเทศสวีเดนมีรูปแบบการบริหารจัดการกระบวนการยุติธรรมที่ก้าวหน้าและแตกต่างจากประเทศไทยอย่างสิ้นเชิง โดยสวีเดนประสบความสำเร็จในการใช้ ระบบการปล่อยชั่วคราวโดยปราศจากหลักประกัน ภายใต้ปรัชญาที่ว่า เสรีภาพมิใช่สินค้า กลไกสำคัญที่สวีเดนนำมาใช้ทดแทนเงินประกันคือการประเมินความเสี่ยงแบบรายบุคคลเชิงประจักษ์ โดยหน่วยงานคุมประพฤติจะใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์มาประเมินแนวโน้มการหลบหนีหรือก่อเหตุซ้ำ แทนการดูแค่อัตราโทษ หากพบว่ามีความเสี่ยงในระดับที่ควบคุมได้ ศาลจะบังคับใช้ มาตรการทางเลือกอื่น ทันที เช่น การสั่งห้ามเดินทาง หรือการกำหนดหน้าที่รายงานตัว ทำให้การคุมขังในสวีเดนถูกจำกัดไว้เฉพาะผู้ที่มีความเสี่ยงสูงเชิงประจักษ์เท่านั้น

3. ผลการศึกษาแนวทางและข้อเสนอแนะในการพัฒนาระบบของประเทศไทย ผลจากการศึกษาเปรียบเทียบนำไปสู่ข้อค้นพบว่า ประเทศไทยมีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องปรับเปลี่ยนกรอบความคิด จากระบบที่พึ่งพาทรัพย์สิน ไปสู่ระบบที่พึ่งพาความปลอดภัยเชิงพฤติกรรมศาสตร์ อย่างไรก็ตาม การปฏิรูปดังกล่าวต้องเผชิญกับความท้าทายเชิงโครงสร้าง 4 ประการที่ต้องได้รับการวิเคราะห์และวางแผนอย่างรอบคอบ ดังนี้ ประการที่หนึ่ง ความเพียงพอของงบประมาณ การพัฒนาระบบประเมินความเสี่ยงเชิงพฤติกรรมศาสตร์ต้องอาศัยการลงทุนใน

ระยะแรกสูง ทั้งด้านการพัฒนาหรือจัดหาเครื่องมือ การฝึกอบรมบุคลากร และการพัฒนาระบบสารสนเทศ อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์เชิงต้นทุน-ผลประโยชน์ พบว่าค่าใช้จ่ายในการควบคุมตัวผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในปัจจุบันนั้นสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อพิจารณาจากข้อมูลของกรมราชทัณฑ์ที่ระบุว่ามีผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีสูงถึง 97,860 คน ณ วันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2569 ซึ่งรัฐต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้ต้องขังเหล่านี้วันละไม่น้อยกว่าคนละ 54 บาทค่าอาหารเพียงอย่างเดียว ยังไม่รวมค่าบุคลากร ค่าสาธารณูปโภค และค่าดูแลสุขภาพ ดังนั้น การลดจำนวนผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาผ่านระบบประเมินความเสี่ยงที่มีประสิทธิภาพจะสร้างผลประหยัดงบประมาณในระยะยาวที่คุ้มค่ากว่าการลงทุนระยะแรกอย่างชัดเจน ทั้งนี้ ผู้วิจัยเสนอให้จัดสรรจากงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2569 รวมทั้งสิ้น **29,599.8 ล้านบาท** จัดสรรงบประมาณเพื่อโครงการนี้ ประการที่สอง หน่วยงานผู้รับผิดชอบการประเมินความเสี่ยง ปัญหาสำคัญที่ต้องกำหนดให้ชัดเจนคือ หน่วยงานใดจะเป็นผู้ดำเนินการประเมินความเสี่ยง ผู้วิจัยเห็นว่าควรมอบหมายให้ กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม เป็นหน่วยงานหลักในการประเมิน เนื่องจากมีภารกิจด้านการสืบเสาะและพินิจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำผิดอยู่แล้วตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบของสวีเดนที่ให้หน่วยงานคุมประพฤติ เป็นผู้จัดทำรายงานการประเมินความเสี่ยงส่งให้ศาล โดยกรมคุมประพฤติของไทยควรได้รับการเสริมสร้างศักยภาพและอำนาจหน้าที่ให้ครอบคลุมการประเมินความเสี่ยงก่อนการพิจารณาคดีอย่างเป็นทางการด้วย ประการที่สาม ความเพียงพอของบุคลากร ปัจจุบันกรมคุมประพฤติมีพนักงานคุมประพฤติและบุคลากรที่เกี่ยวข้องทั่วประเทศในจำนวนจำกัด เมื่อเทียบกับปริมาณคดีอาญาที่ต้องพิจารณาในแต่ละปี ซึ่งอาจเป็นข้อจำกัดสำคัญในการขยายบทบาทสู่การประเมินความเสี่ยงก่อนพิจารณาคดี ผู้วิจัยจึงเสนอว่าในระยะเปลี่ยนผ่าน อาจพิจารณาใช้รูปแบบการคัดกรองสองชั้น กล่าวคือ ชั้นแรกใช้เครื่องมือประเมินความเสี่ยงเบื้องต้นแบบอัตโนมัติเพื่อจำแนกคดีที่ชัดเจน และชั้นที่สองใช้เจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญประเมินเชิงลึกเฉพาะคดีที่มีความเสี่ยงปานกลางหรือมีข้อสงสัย เพื่อให้บุคลากรที่มีอยู่สามารถรองรับปริมาณงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งต้องวางแผนผลิตและพัฒนาบุคลากรเฉพาะทางด้านพฤติกรรมศาสตร์อย่างเป็นระบบในระยะยาว ประการที่สี่ ความเสี่ยงต่อการใช้ดุลพินิจโดยอคติในระบบประเมินความเสี่ยง ประเด็นนี้ถือเป็นข้อวิพากษ์ที่มีน้ำหนักที่สุดและต้องได้รับการออกแบบตอบโต้อย่างรอบคอบ งานวิจัยจากต่างประเทศชี้ให้เห็นว่าเครื่องมือประเมินความเสี่ยงอย่าง LSI-R อาจมีปัญหาอคติเชิงโครงสร้าง เนื่องจากตัวแปรด้านเศรษฐสังคม เช่น ระดับการศึกษา การมีงานทำ หรือความมั่นคงของที่อยู่อาศัย อาจทำให้ผู้ต้องหาที่มีฐานะยากจนได้คะแนนความเสี่ยงสูงกว่าความเป็นจริง ซึ่งอาจสร้างความเหลื่อมล้ำในรูปแบบใหม่แทนที่ความเหลื่อมล้ำเดิม ดังนั้น ผู้วิจัยเสนอให้ประเทศไทยพัฒนาเครื่องมือประเมินความเสี่ยงที่ออกแบบเฉพาะสำหรับบริบทไทย โดยเน้นตัวแปรด้านพฤติกรรมและประวัติการปฏิบัติตามกระบวนการยุติธรรมเป็นหลัก หลีกเลี่ยงการใช้ตัวแปรทางเศรษฐสังคมที่ซ้ำเติมความเหลื่อมล้ำ กำหนดให้ผลการประเมินเป็นเพียงข้อมูลประกอบมิใช่เกณฑ์ชี้ขาด เพื่อให้ศาลยังคงมีดุลพินิจในการพิจารณาองค์รวม และต้องมีระบบตรวจสอบถ่วงดุล เพื่อติดตามความเป็นธรรมของผลการประเมินในระยะยาว

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาและวิเคราะห์เปรียบเทียบระบบการปล่อยชั่วคราวระหว่างประเทศไทยและประเทศสวีเดน ผู้วิจัยสามารถนำผลการวิจัยมาอภิปรายได้ดังนี้

1. ความย้อนแย้งระหว่างทฤษฎีกับทางปฏิบัติในระบบกฎหมายไทย ผลการวิจัยที่พบว่า ระบบการปล่อยชั่วคราวของไทยก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำและสภาวะคนจนติดคุก นั้น สามารถอภิปรายได้ว่า โครงสร้างกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยในปัจจุบันมีความย้อนแย้งกับทฤษฎีสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานอย่างมีนัยสำคัญ แม้รัฐธรรมนูญจะรับรอง หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) แต่เมื่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและแนวปฏิบัติของศาลยังคงยึดติดกับ บัญชีเกณฑ์มาตรฐานกลาง ที่แปลงอัตราโทษให้เป็นมูลค่าเงินประกัน จึงส่งผลให้เกิดการละเมิดหลักความได้สัดส่วน อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากรัฐได้นำ อำนาจซื้อมาเป็นตัวกำหนดเสรีภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยในอดีตหลายชิ้นที่วิจารณ์ว่า กระบวนการยุติธรรมไทยยังคงมองเสรีภาพในลักษณะเชิงพาณิชย์ มากกว่าสิทธิที่ไม่อาจลิดรอนได้

2. ความสำเร็จของสวีเดนในการปฏิบัติตามมาตรฐานสากล ผลการวิจัยที่ชี้ให้เห็นความสำเร็จของประเทศสวีเดนในการยกเลิกระบบเงินประกัน (No-Cash Bail) สามารถอภิปรายในเชิงนิติศาสตร์เปรียบเทียบได้อย่างลึกซึ้งโดยอาศัยตัวบทกฎหมายสวีเดนเป็นหลัก กล่าวคือ มาตรา 1 บทที่ 24 แห่ง Rättegångsbalken (RB) SFS 1942:740 หรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความของสวีเดน บัญญัติเงื่อนไขการคุมขังก่อนพิจารณาคดีไว้อย่างชัดเจนว่า ผู้ต้องสงสัยซึ่งมีเหตุอันควรสงสัยตามสมควรว่ากระทำความผิดที่มีโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีขึ้นไป อาจถูกคุมขังได้ หากพิจารณาจากลักษณะของความผิดและพฤติการณ์ของผู้ต้องสงสัยแล้ว มีความเสี่ยงที่บุคคลนั้นจะหลบหนีหรือหลีกเลี่ยงกระบวนการยุติธรรม จะทำลายหลักฐานหรือขัดขวางการสืบสวน หรือจะก่อความผิดซ้ำอีก (24 Section1 RB) ซึ่งแตกต่างจากระบบไทยอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากกฎหมายสวีเดนกำหนดให้ การประเมินความเสี่ยงเชิงพฤติกรรม เป็นเงื่อนไขบังคับก่อนการคุมขัง โดยไม่มีบทบัญญัติใดอนุญาตให้ใช้ทรัพย์สินหรือเงินประกันทดแทนการประเมินดังกล่าว นอกจากนี้ มาตรา 1 บทที่ 25 แห่ง RB ยังบัญญัติไว้ว่า แม้เงื่อนไขการคุมขังจะครบถ้วน ศาลต้องพิจารณาใช้มาตรการทางเลือก เช่น คำสั่งห้ามเดินทาง หรือคำสั่งให้รายงานตัว แทนการคุมขังก่อน (25 Section1 RB) และทั้งสองมาตรการอาจใช้ร่วมกันได้ (25 Section 2 RB) ยิ่งไปกว่านั้น มาตรา 1 วรรคสาม บทที่ 24 แห่ง RB ยังบัญญัติหลักความได้สัดส่วน ไว้อย่างชัดแจ้งว่า การคุมขังต้องได้สัดส่วนกับเป้าหมายที่ต้องการบรรลุ และระยะเวลาคุมขังที่ยาวนานเป็นเหตุที่พูดต่อต้านการคุมขัง ว่าการคุมขังต้องสมเหตุสมผลเมื่อเทียบกับประโยชน์ที่ได้รับและความเสียหายต่อผู้ถูกกล่าวหา โครงสร้างกฎหมายเช่นนี้สะท้อนให้เห็น ว่า สวีเดนได้บัญญัติหลักการ การคุมขังเป็นมาตรการสุดท้าย ลงในตัวบทกฎหมายโดยตรง มิใช่เพียงหลักการทางนโยบาย ซึ่งทำให้การปฏิบัติตามมาตรฐาน Tokyo Rules และ Bangkok Rules มีผลผูกพันในทางกฎหมายอย่างแท้จริง

3. อุปสรรคเชิงโครงสร้างและทิศทางในการปฏิรูปกฎหมายไทย เมื่อนำรูปแบบของสวีเดนมาเปรียบเทียบกับไทย สามารถอภิปรายในเชิงนิติศาสตร์เปรียบเทียบได้ว่า ช่องว่างระหว่างกฎหมายสวีเดนและกฎหมายไทยนั้นไม่ใช่เพียงความแตกต่างด้านนโยบาย หากแต่เป็นความแตกต่างในเชิงโครงสร้างตัวบท กฎหมายอย่างลึกซึ้ง กล่าวคือ มาตรา 1 บทที่ 24 แห่ง RB ของสวีเดนกำหนดเงื่อนไขการคุมขังโดยอ้างอิงถึง "พฤติการณ์ของผู้ต้องสงสัย" และ "ความเสี่ยงเฉพาะราย" เป็นสาระสำคัญ ในขณะที่มาตรา 107 และมาตรา 108 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยกลับเปิดกว้างให้ศาลใช้ดุลพินิจกำหนดวงเงินประกันตามที่เห็นสมควร โดยไม่มีบทบัญญัติที่บังคับให้ต้องประเมินความเสี่ยงรายบุคคลก่อน ซ้ำยังมีบัญชีเกณฑ์มาตรฐานกลางจากคำแนะนำของประธานศาลฎีกา พ.ศ. 2563 ที่ผูกวงเงินประกันไว้กับอัตราโทษสูงสุด อันส่งผลให้ "อำนาจซื้อ" กลายเป็นตัวกำหนดเสรีภาพโดยปริยาย ในทางตรงกันข้าม กฎหมายสวีเดนไม่มีบทบัญญัติใดที่เกี่ยวกับการวางเงินประกันหรือหลักทรัพย์เลย เนื่องจากระบบดังกล่าวถูกออกแบบมาให้ไม่มีกลไกนั้นตั้งแต่ต้น ความแตกต่างนี้ชี้ให้เห็นว่าการแก้ไขระดับ

ระเบียบปฏิบัติในไทยยังไม่เพียงพอ ตราบใดที่ตัวบทกฎหมายหลัก (ป.วิ.อ.) ยังคงเปิดช่องให้ใช้ดุลพินิจในการเรียกหลักประกัน อุปสรรคสำคัญที่ทำให้ไทยไม่สามารถก้าวข้ามระบบเดิมได้ คือความตื่นตระหนกต่อความเสี่ยงของสังคมและเจ้าพนักงาน ซึ่งขาดความเชื่อมั่นในเครื่องมือประเมินผล ดังนั้น เมื่อนำโครงสร้างกฎหมายสวีเดนมาเป็นต้นแบบ ผู้วิจัยเสนอว่าการปฏิรูปกฎหมายไทยควรบัญญัติให้ชัดเจนใน ป.วิ.อ. ว่า การคุมขังก่อนพิจารณาคดีจะกระทำได้ก็ต่อเมื่อมีการประเมินความเสี่ยงเชิงพฤติกรรมรายบุคคลแล้วพบว่ามีความเสี่ยงสูงในด้านการหลบหนี การยุ่งเหยิงพยานหลักฐาน หรือการก่อเหตุซ้ำ ศาลต้องพิจารณาใช้มาตรการทางเลือกอื่นก่อนสั่งคุมขังเสมอ และต้องอ้างอิงผลการประเมินความเสี่ยงเป็นเหตุผลประกอบคำสั่งทุกครั้ง สอดคล้องกับโครงสร้างของ 24 Section 1 และ 25 Section 1 RB ของสวีเดน โดยกำหนดให้การเรียกหลักทรัพย์เป็นเพียงข้อยกเว้นสุดท้าย มิใช่เครื่องมือหลักในการตัดสินใจ

สรุปผลการวิจัย

การดำเนินคดีอาญาในสังคมประชาธิปไตยต้องวางอยู่บนรากฐานของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะ หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) ซึ่งได้รับการรับรองทั้งในมาตรฐานสากลและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ทว่าในทางปฏิบัติ กระบวนการยุติธรรมไทยกลับเผชิญกับสภาพปัญหาความย้อนแย้งเชิงโครงสร้างอย่างรุนแรง เนื่องจากการพิจารณาปล่อยชั่วคราวยังคงยึดติดกับระบบหลักประกันด้วยทรัพย์สิน โดยศาลมักกำหนดวงเงินประกันตามบัญชีเกณฑ์มาตรฐานกลางที่ผูกติดกับความหนักเบาของข้อหา มากกว่าการพิจารณาพฤติการณ์ความเสี่ยงรายบุคคล แม้ปัจจุบันจะมีการนำนวัตกรรมอย่างอุปกรณ์ติดตามตัว (EM) หรือระบบประเมินความเสี่ยงมาทดลองใช้ แต่ทรัพย์สินก็ยังคงเป็นเงื่อนไขหลักในการตัดสินใจ สภาพการณ์นี้ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจอย่างเห็นได้ชัด ทำให้ผู้ต้องหาที่ยากจนต้องสูญเสียอิสรภาพและถูกกักขังล่วงหน้าเพียงเพราะไร้ทุนทรัพย์ จนเกิดวาทกรรมสะท้อนสังคมว่า คุกไทยมีไว้ขังคนจนซึ่งตอกย้ำให้เห็นว่า เสรีภาพในกระบวนการยุติธรรมไทยยังคงถูกกำหนดด้วยอำนาจซื้อ

เพื่อแสวงหาทางออกให้แก่ปัญหาดังกล่าว การศึกษาเปรียบเทียบกับกระบวนการยุติธรรมของประเทศสวีเดนจึงแสดงให้เห็นถึงทางเลือกที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิง สวีเดนประสบความสำเร็จในการใช้ระบบการปล่อยชั่วคราวโดยตัดตัวแปรเรื่อง หลักทรัพย์และฐานะทางการเงิน ออกจากการพิจารณาโดยสมบูรณ์ และยึดหลักการประเมินความเสี่ยงที่แท้จริงเป็นศูนย์กลาง การตัดสินใจของศาลสวีเดนจะพิจารณาจากแนวโน้มการหลบหนี การยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือการกระทำผิดซ้ำเป็นหลัก หากพบว่าผู้ต้องหามีความเสี่ยงในระดับที่ควบคุมได้ ศาลจะบังคับใช้มาตรการทางเลือกที่ได้สัดส่วน เช่น การห้ามเดินทาง หรือการรายงานตัว แต่หากไม่มีความเสี่ยง ผู้ต้องหาจะได้รับการปล่อยตัวทันทีโดยไม่มีภาระทางการเงิน รูปแบบการจัดการของสวีเดนจึงเป็นบทพิสูจน์เชิงประจักษ์ว่ารัฐสามารถรักษาความสงบเรียบร้อยและคุ้มครองสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่จำเป็นต้องใช้เงินหรือทรัพย์สินมาเป็นข้อต่อรองแลกกับเสรีภาพ

จากสภาพปัญหาของไทยและบทเรียนจากประเทศสวีเดน นำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สำคัญว่าประเทศไทยมีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องเปลี่ยนผ่านกระบวนทัศน์ในการบริหารจัดการระบบการปล่อยชั่วคราวโดยมีข้อเสนอแนะเชิงโครงสร้างกฎหมายที่เจาะจง ดังนี้ ประการแรก ควรแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 108 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยบัญญัติให้การประเมินความเสี่ยงเชิงพฤติกรรมรายบุคคลเป็นปัจจัยบังคับลำดับแรกในการพิจารณาปล่อยชั่วคราว และตัดปัจจัยความน่าเชื่อถือของหลักประกัน ออกจากรายการ

พิจารณาในวรรคหนึ่ง เพื่อขจัดช่องทางที่ทำให้ ทรัพย์สินกลายเป็นตัวแปรชี้ขาดเสรีภาพ ประการที่สอง ควรแก้ไข มาตรา 108 วรรคสาม โดยบัญญัติให้ชัดเจนว่า ก่อนการสั่งให้ใช้หลักประกันทางการเงิน ศาลต้องพิจารณาใช้เงื่อนไข กำกับดูแลทางเลือก เช่น อุปกรณ์ติดตามตัวอิเล็กทรอนิกส์ (EM) หน้าที่รายงานตัว หรือการห้ามเดินทาง ให้ครบถ้วน ก่อน สอดคล้องกับโครงสร้างของ 25 Section1 RB ของสวีเดน ประการที่สาม ควรแก้ไข มาตรา 110 และมาตรา 111 ซึ่งบัญญัติให้คดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินห้าปีและเกินสิบปีต้องมีประกัน โดยเปลี่ยนเกณฑ์จากอัตราโทษ มาเป็นระดับความเสี่ยงจากการประเมินรายบุคคล เพื่อตัดความเชื่อมโยงโดยตรงระหว่างข้อหากับภาระหลักประกัน ประการที่สี่ นอกจากการแก้ไข ป.วิ.อ. รายมาตราแล้ว ผู้วิจัยเสนอให้พิจารณายกร่างพระราชบัญญัติประเมินความ เสี่ยงในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นกฎหมายเฉพาะ โดยบัญญัติกรอบและมาตรฐานเครื่องมือประเมินความ เสี่ยง หน่วยงานผู้รับผิดชอบ กระบวนการส่งรายงานต่อศาล สิทธิโต้แย้งผลการประเมิน และกลไกตรวจสอบความ เป็นธรรมของระบบ ซึ่งจะทำให้การปฏิรูปมีฐานทางกฎหมายที่มั่นคงและบังคับใช้ได้จริง มิใช่เพียงแนวปฏิบัติที่ ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของแต่ละศาล การปฏิรูปโครงสร้างกฎหมายในลักษณะดังกล่าวนี้ ไม่เพียงแต่จะช่วยลดปัญหา นักโทษล้นเรือนจำจากการถูกกักขังโดยไม่จำเป็น แต่ยังเป็นการขจัดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจถอนรากถอนโคน อันจะทำให้กระบวนการยุติธรรมของไทยเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน สากลได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

คณิต ณ นคร. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.* (พิมพ์ครั้งที่ 8).วิญญูชน.

บรรเจิด สิงคะเนติ. (2556). *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์.* (พิมพ์ครั้งที่ 4).วิญญูชน.

ปกป้อง ศรีสนิท. (2560). *สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.* วิญญูชน.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา,* 134(40ก), 1–90.

สำนักงานศาลยุติธรรม. (2563). *คำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับบัญชีมาตรฐานกลาง หลักประกันการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหา หรือจำเลย พ.ศ. 2563.* สำนักงานศาลยุติธรรม.

สำนักงานศาลยุติธรรม. (2565). *รายงานดุลพินิจการปล่อยชั่วคราวในคดีอาญา.* สถาบันวิจัยและพัฒนารพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม.

สำนักงานศาลยุติธรรม. (2568). *ข้อบังคับประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการปล่อยชั่วคราวและมาตรการทางเลือก (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2568.* สำนักงานศาลยุติธรรม.

Andrews, D. A., & Bonta, J. (2017). *Risk-need-responsivity model for offender assessment and rehabilitation.* Public Safety Canada.

Becker, H. K., & Hjellemo, E. O. (1976). *Justice in modern Sweden: A description of the components of the Swedish criminal justice system*. Charles C Thomas Publisher.

International Federation for Human Rights (FIDH) & Union for Civil Liberty (UCL). (2024). *Thailand annual prison report 2024.* FIDH. https://www.fidh.org/IMG/pdf/thailandprison823a.pdf

Ministry of Justice, Sweden. (2020). *Pretrial detention and alternatives to custody in Sweden.* Government Offices of Sweden. Rättegångsbalken [The Swedish Code of Judicial Procedure], SFS 1942:740 (Sweden).

Trisadikoon, K., & Suttiprapa, C. (2024, April). *Overcrowded prisons need reforming*. Thailand Development Research Institute. https://tdri.or.th/en/2024/04/overcrowded-prisons-need-reforming/

United Nations General Assembly. (1948). *Universal declaration of human rights* (Resolution 217 A). United Nations. https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights

United Nations General Assembly. (1966). *International covenant on civil and political rights* (Treaty Series, Vol. 999, p. 171). United Nations. https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights

United Nations General Assembly. (1990). *United Nations standard minimum rules for non-custodial measures: The Tokyo rules* (Resolution A/RES/45/110). United Nations. https://www.unodc.org/pdf/compendium/compendium_2006_part_03_02.pdf

United Nations General Assembly. (2010). *United Nations rules for the treatment of women prisoners and non-custodial measures for women offenders: The Bangkok rules* (Resolution A/RES/65/229). United Nations. https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Bangkok_Rules_ENG_22032015.pdf

Högsta domstolen [Supreme Court of Sweden]. (2015). *NJA 2015 s. 261* (Case No. Ö 5880-14, May 11, 2015). Nytt Juridiskt Arkiv.

สุนทรียภาพเชิงวรรณศิลป์และกลวิธีการใช้ภาพพจน์ เพื่อการสื่อความหมายในบทเพลงจังหวัดลำปาง

Literary Aesthetics and the Use of Figurative Language for Meaning Conveyance in Songs about Lampang Province

อรทัย สุขจ๊ะ*
สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
*corresponding author e-mail: ora_thaionly@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาภาพพจน์ที่ปรากฏในบทเพลงที่เกี่ยวกับจังหวัดลำปาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาพพจน์ที่ปรากฏในบทเพลงที่เกี่ยวกับจังหวัดลำปาง จำนวน 20 บทเพลง ด้วยวิธีการเก็บข้อมูลจากเพลงที่เคยเผยแพร่สู่สาธารณะผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยใช้กรอบแนวคิดของสิทธา พินิจภูวดล จำนวน 12 แบบ มาเป็นกรอบ ในการวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบภาพพจน์ที่ปรากฏทั้งสิ้น 9 ภาพพจน์ โดยเรียงจากมากไปน้อยตามลำดับได้ดังนี้ 1. การเล่นเสียงเล่นจังหวะ (เสียงสัมผัส) พบจำนวน 20 เพลง 2.การเปรียบเทียบสิ่งที่เหมือนกัน (ภาพพจน์อุปมา) พบจำนวน 7 เพลง 3. การเปรียบเทียบโดยใช้ส่วนหนึ่งแทนทั้งหมด (นามนัย) พบจำนวน 5 เพลง 4.การสมมุติให้มีตัวตน (บุคลาธิษฐาน) พบจำนวน 4 เพลง 5.การเปรียบเทียบโดยนัย (อุปลักษณ์) โวหารที่ใช้ประโยคคำถาม และการกล่าวเกินจริง (อธิพจน์) พบจำนวน 3 เพลง 6. การเปรียบเทียบโดยใช้ความตรงกันข้าม (ปรพากษ์) และการเลียนเสียงธรรมชาติ (สัทพจน์) พบจำนวน 2 เพลง ตามลำดับ

คำสำคัญ : สุนทรียภาพ ภาพพจน์ บทเพลงจังหวัดลำปาง

Abstract

This study investigates the figurative language employed in songs related to Lampang Province. The objective of the study was to analyze the figurative expressions appearing in twenty songs associated with Lampang Province. Data were collected from songs that had been publicly disseminated through electronic media. The analytical framework was based on the twelve categories of figurative language proposed by Sittha Phinitphuwadol. The findings revealed nine types of figurative language. Ranked from the most to the least frequently occurring, these were as follows: (1) sound patterning and rhythm (sound devices and alliteration), found in all 20 songs; (2) simile, found in 7 songs; (3) metonymy, found in 5 songs; (4) personification, found in 4 songs; (5) metaphor, rhetorical questions, and hyperbole, each found in 3 songs; and (6) paradox and onomatopoeia, each found in 2 songs, respectively.

keywords: literary aesthetics; figurative language; meaning conveyance; songs about Lampang Province; Lampang Province

บทนำ

บทเพลงถือเป็นศิลปะที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก และวิถีชีวิตผ่านภาษาและเสียงดนตรี โดยเฉพาะในบริบทของล้านนา บทเพลงทำหน้าที่เป็นเสมือนกระจกเงาสะท้อนภาพเหตุการณ์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่มีความงดงามทางภาษาและจินตนาการซึ่งนับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ช่วยจารึกเรื่องราวของแต่ละยุคสมัยให้คงอยู่ผ่านท่วงทำนองที่ไพเราะและกินใจผู้ฟัง

ท่ามกลางความหลากหลายของบทเพลงในล้านนาพบว่าเพลงที่เกี่ยวกับจังหวัดลำปางมีความน่าสนใจและโดดเด่น เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่หลากหลายจากการอพยพมาอาศัยอยู่ร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มาอย่างยาวนาน ความหลากหลายนี้ส่งผลให้บทเพลงของจังหวัดลำปางเป็นแหล่งรวมของทุนทางวัฒนธรรม ทั้งในด้านวิถีชีวิต ประเพณี และประวัติศาสตร์ที่ลึกซึ้ง

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีบทเพลงที่พรรณนาถึงความงามและอัตลักษณ์ของจังหวัดลำปางเป็นจำนวนมาก แต่ในปัจจุบันยังไม่ปรากฏการวิเคราะห์สุนทรียภาพเชิงวรรณศิลป์ที่ปรากฏในบทเพลงที่เกี่ยวกับจังหวัดลำปางอย่างลุ่มลึก จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น งานวิจัยของ กมลรัตน์ คะนองเดช (2555) ที่ศึกษาเรื่องคำคล้องจองในเด็กปฐมวัย หรือการศึกษาภาพพจน์ในเพลงสมัยใหม่ของ สุภาวรัชต์ เฉลิมทรัพย์ (2568) พบว่าการวิจัยส่วนใหญ่มักมุ่งเน้นไปที่บริบทของภาษากลางหรือบทเพลงในระดับสากล

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสุนทรียภาพและกลวิธีการใช้ภาพพจน์ที่ปรากฏในบทเพลงจังหวัดลำปาง เพื่อเป็นเครื่องมือในการพิสูจน์พลังของสุนทรียะทางภาษาและนำไปสู่การอนุรักษ์ภาษาถิ่นและส่งเสริมความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมล้านนาให้ดำรงอยู่อย่างทรงคุณค่าสืบไป

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์ภาพพจน์ที่ปรากฏในบทเพลงที่เกี่ยวกับจังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นการวิเคราะห์เนื้อหาจากบทเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับจังหวัดลำปาง ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

1. การคัดเลือกและรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 20 บทเพลง โดยข้อมูลเหล่านี้เป็นบทเพลงที่คัดสรรจากเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดลำปางทั้งหมด โดยมีรายละเอียดของเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้

1.1 สถานที่ หมายถึง บทเพลงที่กล่าวถึงสถานที่ที่สำคัญของจังหวัดลำปาง ทั้งแหล่งธรรมชาติ โบราณสถาน ศาสนสถาน แหล่งท่องเที่ยว เส้นทางคมนาคม หรือพื้นที่ที่เป็นสัญลักษณ์ของจังหวัด ได้แก่ แม่น้ำวัง ถ้ำผาไท อำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดลำปาง วัดพระธาตุลำปางหลวง วัดพระแก้วดอนเต้า กาดกองต้า สถานีรถไฟนครลำปาง สะพานรัษฎาภิเศก ดอยพระฌาน สวนสาธารณะเขลางค์ สวนสาธารณะหนองกระทิง อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน โรงไฟฟ้าแม่เมาะ

1.2 สัญลักษณ์ หมายถึง บทเพลงที่กล่าวถึงสิ่งของ สัตว์ พาหนะ ผลิตภัณฑ์ หรือสิ่งที่ประชาชนทั่วไปใช้เป็นตัวแทนของจังหวัดลำปาง ได้แก่ รถม้า ถ้วยก๋าไก่ สะเปาลอยน้ำ สะเปารถใหญ่ เซรามิก ช้างตราลำปาง ไก่ขาว

1.3 วิถีชีวิตและอาชีพ หมายถึง บทเพลงที่สะท้อนการดำรงชีวิต อาชีพ ภูมิปัญญา หรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจของคนลำปาง ได้แก่ คนขับรถม้า ช่างเซรามิก เกษตรกร ค้าขาย งานหัตถกรรม การทำไม้ในอดีต การทำเหมืองลิกไนต์

1.4 ประเพณีและพิธีกรรม หมายถึง บทเพลงที่กล่าวถึงงานประเพณี พิธีกรรม หรือกิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นประจำและมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนลำปาง ได้แก่ ประเพณีล่องสะเปาจาวละกอน ฟ้อนผี งานนมัสการพระธาตุลำปางหลวง ประเพณีแห่สลุงหลวง ก๋องใหญ่ ปี๋ใหม่เมืองนครลำปาง

1.5 ความเชื่อและวัฒนธรรม หมายถึง บทเพลงที่สะท้อนความเชื่อ ค่านิยม จารีต ประเพณี ภาษา หรืออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนลำปาง ได้แก่ ผีปู่ย่า ผีมด–ผีเม็ง การเลี้ยงผีของคนลำปาง การเคารพบรรพบุรุษของคนลำปาง

1.6 บุคคลสำคัญและตำนาน หมายถึง บทเพลงที่กล่าวถึงบุคคลสำคัญ วีรบุรุษ นักบุญ พระสงฆ์ หรือเรื่องเล่าที่เป็นตำนานของจังหวัดลำปาง ได้แก่ เจ้าพ่อประตูผา เจ้าพ่อขุนตาล พระนางจามเทวี ตำนานเขลางค์นคร หนานทิพย์ช้าง

1.7 ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึงบทเพลงที่กล่าวถึงภูมิประเทศ ทรัพยากรธรรมชาติ ฤดูกาล หรือสิ่งแวดล้อมที่สะท้อนลักษณะเฉพาะของจังหวัด ได้แก่ แม่น้ำวัง ดอยหลวงขุนตาล เหมืองแม่เมาะ

1.8 ภาษาและวรรณศิลป์ (Language and Literary Expression) หมายถึง บทเพลงที่ใช้คำเมืองล้านนา สำนวนท้องถิ่น หรือวรรณศิลป์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางภาษาที่เกี่ยวกับจังหวัดลำปาง ได้แก่ บทเพลงที่ใช้คำเมืองล้านนา สำนวนท้องถิ่นลำปาง หรือวรรณศิลป์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางภาษาจังหวัดลำปาง

สำหรับขอบเขตด้านเวลาที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาบทเพลงที่เผยแพร่จนถึงปี พ.ศ. 2558 นั้น มีเหตุผลสำคัญเนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่สำคัญในการเตรียมเข้าสู่การฉลองวาระครบรอบ “100 ปี รถไฟรถม้าลำปาง” ซึ่งก่อให้เกิดการผลิตสร้างบทเพลงที่สะท้อนรากเหง้าและทุนทางวัฒนธรรมของลำปางออกมาเป็นจำนวนมาก การตัดกรอบเวลา ณ จุดนี้ จึงช่วยให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ข้อมูลในฐานะภาพตัวแทนของยุคสมัยที่มีการตื่นตัวด้านอัตลักษณ์ท้องถิ่นได้อย่างชัดเจนที่สุด ก่อนที่บริบทของการสื่อสารจะเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคสื่อดิจิทัลเต็มรูปแบบในเวลาต่อมา

2. กรอบแนวคิดและเครื่องมือในการวิเคราะห์ ผู้วิจัยนำบทเพลงที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดภาพพจน์ 12 ประเภทของ สิทธา พินิจภูวดล (2517) เพื่อจำแนกกลวิธีเชิงวรรณศิลป์อย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย 1. อุปมา คือ การนำสิ่งที่มีลักษณะเหมือนกันมาเปรียบเทียบกัน เป็นการช่วยให้ผู้อ่านได้รู้จักสิ่งที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน โดยนำสิ่งที่เคยรู้จักแล้วมาใช้เป็นสิ่งเชื่อมโยงความคิด หรือเป็นการช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพสิ่งที่พูดถึงได้ชัดเจนขึ้น มักใช้คำเชื่อมว่า เหมือน ดุจ ราวกับ ปาน ประดุจ ประหนึ่ง ดัง 2. อุปลักษณ์ เป็นการเปรียบเทียบแบบไม่ได้เปรียบเทียบโดยตรงเหมือนอุปมา และไม่ได้ใช้คำเชื่อมด้วย 3. ปรพากษ์ คือ การนำสิ่งที่ตรงกันข้ามมาเปรียบเทียบ เหมือนกับการนำสีขาวมาวางเทียบสีดำให้แลเห็นเด่นชัดขึ้น และทำให้มีความเข้มข้น 4. นามนัย คือ การนำคุณสมบัติเด่น ๆ ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากล่าวแทนที่จะเอ่ยชื่อสิ่งของนั้น 5. การเล่นเสียงสัมผัส คือ สัมผัสที่ไม่ได้บังคับตามฉันทลักษณ์ แต่เป็นสัมผัสที่ผู้แต่งเพิ่มเข้ามาเพื่อให้มีเสียงคล้องจองกันไพเราะยิ่งขึ้น การเล่นเสียงสัมผัสมีทั้งสัมผัสสระ และสัมผัสพยัญชนะหรือสัมผัสอักษร 6. ประโยคคำถาม เป็นประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบเพราะแน่ใจแล้วว่าจะได้คำตอบอย่างไร โดยที่ผู้เขียนได้บรรยายจนเห็นชัดเจน การใช้ประโยคคำถามเช่นนี้เป็นการย้ำให้ผู้อ่านเกิดความมั่นใจและเชื่อตามผู้เขียน และยังเป็นการยั่วให้ผู้อ่านคิดวิตกและเร้าใจให้ค้นหาวิธีแก้ไขความวิตกนั้น

7.การเล่นคำ สัมผัสที่ไม่ได้บังคับตามฉันทลักษณ์ แต่เป็นสัมผัสที่ผู้แต่งเพิ่มเข้ามาเพื่อให้มีเสียงคล้องจองกันไพเราะยิ่งขึ้น 8. การสมมุติให้มีตัวตน (บุคลาธิษฐาน) คือ การนำสิ่งที่ไม่มีชีวิตมากล่าวถึงราวกับมีชีวิตหรือการนำเอาสัตว์มากล่าวถึงเหมือนบุคคลที่เข้าใจกันได้ 9. การกล่าวเกินความจริง (อธิพจน์) เป็นการกล่าวถึงอารมณ์และความรู้สึกไม่ใช่การรายงานข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ตามปกติ 10. การเลียนเสียงธรรมชาติ (สัทพจน์) คือ การนำเสียงที่ได้ยินตามธรรมชาติมาใช้บรรยายให้เกิดมโนภาพ เพื่อให้ไพเราะน่าฟังยิ่งขึ้น 11. การลดความหมายของคำ เป็นวิธีใช้คำที่ลดความรู้สึกรุนแรงลงหรือเลี่ยงใช้ถ้อยคำที่หยาบคาย 12. การเล่าเรื่องสมมุติ (นิทานเปรียบเทียบ) เป็นการพูดอ้อมค้อมโดยใช้นิทานหรือนิยายเปรียบเทียบ โดยกรอบแนวคิดนี้ไม่ได้พิจารณาเพียงความไพเราะ แต่เป็นการวัดประสิทธิผลต่อความคิดและการสร้างจินตภาพร่วมระหว่างผู้แต่งและผู้ฟังซึ่งจะช่วยให้เห็นพลังของสุนทรียะทางภาษาที่ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์และสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้อย่างละเอียดถี่ถ้วน

3. การนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยมุ่งเน้นการอธิบายให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างกลวิธีทางภาษากับการสื่อความหมายเชิงสุนทรียภาพที่ปรากฏในบทเพลงจังหวัดลำปาง เพื่อให้เห็นถึงคุณค่าในเชิงวรรณศิลป์และการสร้างพลังของภาษาที่สามารถแปลงทุนทางวัฒนธรรมให้กลายเป็นสัญลักษณ์จำลองที่ตรึงใจผู้คน

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์เนื้อหาภาพพจน์ที่ปรากฏในบทเพลงที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดลำปางทั้ง 20 บทเพลง โดยใช้กรอบแนวคิดของ สิทธา พินิจภูวดล (2517) มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ พบภาพพจน์ที่ปรากฏในบทเพลงทั้งหมด 9 ภาพพจน์ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การเปรียบเทียบสิ่งที่เหมือนกัน (Simile อุปมา) คือ การนำสิ่งที่มีลักษณะเหมือนกันมาเปรียบเทียบกัน เป็นการช่วยให้ผู้อ่านได้รู้จักสิ่งที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน โดยนำสิ่งที่เคยรู้จักแล้วมาใช้เป็นสิ่งเชื่อมโยงความคิด หรือเป็นการช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพสิ่งที่พูดถึงได้ชัดเจนขึ้น มักใช้คำเชื่อมว่า เหมือน ดุจ ราวกับ ปาน ประดุจ ประหนึ่ง ดัง

ดังพบภาพพจน์อุปมาจากตัวอย่างการวิเคราะห์เนื้อหาเพลงงามลำปางเขลางค์นคร โดยในเนื้อหาของบทเพลงได้มีการกล่าวถึงการชมความงามของสาวงามจังหวัดลำปางว่ามีผิวพรรณผุดผ่อง โดดเด่น ราวกับแสงของดวงจันทร์ ดังเนื้อความว่า

“สาวงามที่เกาะคาน่าชม ผ่องพรรณผิวบ่มเด่นงามเหมือนจันทรา”

(สมศักดิ์ เทพานนท์, 2513)

ทั้งนี้ในบทประพันธ์หรือบทเพลงโดยทั่วไปมักจะพบอยู่บ่อยครั้งว่ามีการนำเอาดวงจันทร์เปรียบกับหญิงสาวหรือเปรียบเทียบกับความสวยงามของหญิงสาวซึ่งถือได้ว่าแสงของดวงจันทร์นั้นมีความสวยงามและผุดผ่อง การนำเอาความงามผุดผาดของสาวงามเกาะคาไปเปรียบเทียบกับความงามของดวงจันทร์นี้ จึงชี้ให้เห็นถึงการถ่ายทอดเนื้อหาของบทเพลงโดยใช้โวหารที่ต้องการเน้นให้ผู้ฟังเกิดจินตนาการร่วมและเกิดสุนทรียภาพทางอารมณ์ได้มากขึ้น ตลอดจนเป็นการสะท้อนภาพแทนของสาวลำปางในเรื่องของความงามให้เห็นอย่างเด่นชัดด้วย

2. การเปรียบเทียบโดยนัย (Metaphor อุปลักษณ์) เป็นการเปรียบเทียบแบบไม่ได้เปรียบเทียบโดยตรงเหมือนอุปมา และไม่ได้ใช้คำเชื่อมด้วย ภาพพจน์ดังกล่าวนี้ปรากฏในเนื้อหาของเพลงสาวก๋าไก่ ซึ่งเป็นเพลงประเภทลูกทุ่ง ที่มีเนื้อหาของเพลงกล่าวถึงหญิงสาวที่ประกอบอาชีพเซรามิกและปรารถนาอยากมีคู่ครอง เลย

ปรากฏเนื้อหาในเรื่องด้วยการนำเสนอว่าตนประกอบอาชีพใด ทั้งนี้ได้มีการนำเอาอัตลักษณ์เฉพาะที่เน้นให้ทราบว่าเป็นสาวลำปางมานำเสนอในเนื้อหาของบทเพลง ดังพบในตัวอย่างการวิเคราะห์เนื้อหาเพลงความว่า

*"**ชีวิตเปื้อนดินขาว เกิดเป็นสาวก๋ำไก่**"*

(พุทธชาติ ยศแก้วอุด, 2553)

การกล่าวถึง *"**ชีวิตเปื้อนดินขาว**"* เป็นการเปรียบเทียบชีวิตกับกระบวนการทำเซรามิก โดยสื่อถึงวิถีชีวิตที่ผูกพันกับอาชีพหัตถกรรมจนจิตวิญญาณและร่างกายหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกับอาชีพนั้น ๆ รวมไปถึงข้อความ *"**เกิดเป็นสาวก๋ำไก่**"* ถือเป็นการเปรียบตัวเองเป็นตราสัญลักษณ์บนชามตราไก่ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดลำปาง ทั้งนี้ช่วยสื่อให้เห็นถึงตัวตนที่ชัดเจนและเป็นเอกลักษณ์ของคนในพื้นที่ การใช้ *"**ดินขาว**"* และ *"**ก๋ำไก่**"* มาแทนค่าชีวิตและตัวตนเป็นการหยิบเอาอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของเมืองลำปางในด้านอาชีพทำเซรามิกมาสร้างภาพพจน์อุปลักษณ์ที่ทำให้เห็นภาพและได้อารมณ์มากขึ้น

3. การเปรียบเทียบโดยใช้ความตรงกันข้าม (Antithesis ปรพากษ์) คือ การนำสิ่งที่ตรงกันข้ามมาเปรียบเทียบ เหมือนกับการนำสีขาวมาวางเทียบสีดำให้แลเห็นเด่นชัดขึ้น และทำให้มีความเข้มข้น

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบการเปรียบเทียบโดยใช้ความตรงกันข้ามในตัวอย่างการวิเคราะห์ที่ปรากฏในเพลงบ่าวเคิ้นลำปาง ซึ่งเป็นเพลงประเภทลูกทุ่งคำเมือง โดยแห่งแรกที่พบเป็นการกล่าวถึงรูปลักษณ์ภายนอกที่ตรงข้ามกับลักษณะนิสัยดังความว่า

*"**ตั๋วผมนี้เป๋นคนลำปาง ถึงบ่ดีงามแต่กิ๋นข้าวลำหนาครับ คนบ่งามแต่แฝงด้วยความน่าฮัก**"*

(ชัย โพธิ์, 2555)

จากข้อความดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงการเปรียบเทียบที่ชัดเจนในเรื่องของรูปลักษณ์ภายนอกกับนิสัยภายในว่าแม้จะเป็นคนที่หน้าตาไม่ค่อยดีแต่มีนิสัยที่ดีและมีความน่ารักอยู่ในตัว ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการนำเสนอคุณสมบัติที่เด่นชัดเพื่อลบข้อด้อยของตนเองได้อย่างดีเยี่ยม ตลอดจนชี้ให้เห็นถึงลักษณะนิสัยของคนลำปางว่ามีนิสัยใจคอที่ดีน่าคบหา และอีกแห่งพบในข้อความที่กล่าวว่า

*"**จะมีใผผ้องครับจะจับเอาผมไปเป็นแฟน ถึงผมบ่งามแต่น้ำใจ๋ผมดี**"*

(ชัย โพธิ์, 2555)

จากข้อความนี้จะเห็นว่าเป็นการนำเสนอข้อดีของตนอีกข้อหนึ่งนอกเหนือจากได้นำเสนอมาก่อนหน้านี้แล้ว นั่นก็คือนอกจากเป็นคนที่มีความน่ารักในเรื่องอุปนิสัยแล้ว ยังเป็นคนที่มีจิตใจดี มีน้ำใจ ซึ่งแม้ว่าหน้าตาหรือรูปลักษณ์ภายนอกจะไม่น่าสนใจแต่รูปลักษณ์ภายในนั้นสามารถคบหาเป็นแฟนได้ ลักษณะการเปรียบเทียบดังกล่าวจะเป็นการนำเสนอที่ทำให้ผู้ฟังได้เห็นถึงจุดเด่นในด้านนิสัยใจคอของหนุ่มลำปางที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

4.การเปรียบเทียบโดยใช้ส่วนหนึ่งแทนทั้งหมด (Metonymy นามนัย) คือ การนำคุณสมบัติเด่น ๆ ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากล่าวแทนที่จะเอ่ยชื่อสิ่งของนั้น

ภาพพจน์นี้ปรากฏในตัวอย่างการวิเคราะห์เพลงล่องสะเปา ซึ่งเป็นเพลงที่สะท้อนวัฒนธรรมของจังหวัดลำปางอีก บทเพลงหนึ่งที่มีความชัดเจนเป็นอย่างยิ่ง โดยในเนื้อหาของบทเพลงได้นำเอาคำว่า *"**ตุงไจย**"* ซึ่งเป็นธงที่นิยมใช้ในงานมงคลมาใช้เอ่ยแทนความโชคดีและความเป็นสิริมงคล ดังความว่า

*"**สะเปาน้อยลอยล่องไป นำพาทุกข์โศกโรคภัยหื้อเป๋นตุงไจยสวัสดี**"*

(คำหล้า ธัญยพร, 2554)

จากข้อความดังกล่าวการนำเอาคำว่า “***ตุงไจย***” มาใช้เพื่อสื่อถึง “***ความเป็นสิริมงคล***” ในชีวิต รวมไปถึงข้อความที่กล่าวว่า

“จันทร์เอยจันทร์งามอร่ามตา ทรงกลดดารารัศมี ฮิมฝั่งน้ำวังนที หมู่เฮานี้ล้วนมีไมตรีจิ้นบาน”

(คำหล้า ธัญยพร, 2554)

นอกจากนี้ยังพบการใช้คำว่า “***น้ำวัง***” ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักที่ไหลผ่านจังหวัดลำปางมาใช้ในการบรรยายเพื่อให้เห็นถึงบรรยากาศของประเพณีการล่องสะเปาของชาวลำปางได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น รวมไปถึงสะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมของจังหวัดลำปางให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง

5. การเล่นเสียงเล่นจังหวะ (Alliteration เสียงสัมผัส) คือ สัมผัสที่ไม่ได้บังคับตามฉันทลักษณ์ แต่เป็นสัมผัสที่ ผู้แต่งเพิ่มเข้ามาเพื่อให้มีเสียงคล้องจองกันไพเราะยิ่งขึ้น การเล่นเสียงสัมผัสมีทั้งสัมผัสสระ และสัมผัสพยัญชนะหรือสัมผัสอักษรพบภาพพจน์นี้ในตัวอย่างการวิเคราะห์เพลงเจินแอ่วเวียงละกอน ซึ่งเป็นเพลงประเภทลูกทุ่งคำเมือง โดยพบการเล่นเสียงให้เกิดความไพเราะ ดังความว่า

“ ศูนย์ฝึกลูกช้างห้างฉัตรนั่นแล ฝึกช้างใจ้ได้แต้ ขอเจินแวะแว่ แอ่วชม”

(สมพงษ์ ดวงแก้ว. 2548)

ลักษณะดังกล่าวจะเห็นว่ามีการใช้เสียงสระ ใ- ในคำว่า ใจ้ กับ คำว่า ได้ และพยัญชนะ ว ในคำว่า แวะ แว่ มาเป็นเสียงสัมผัสในเนื้อหาเพื่อก่อให้เกิดความคล้องจองและความไพเราะมากขึ้น

6. โวหารที่ใช้ประโยคคำถาม (Interrogation) เป็นประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบเพราะแน่ใจแล้วว่าจะได้คำตอบอย่างไร โดยที่ผู้เขียนได้บรรยายจนเห็นชัดเจน การใช้ประโยคคำถามเช่นนี้เป็นการย้ำให้ผู้อ่านเกิดความมั่นใจและเชื่อตามผู้เขียน และยังเป็นการยั่วให้ผู้อ่านคิดวิตกและเร้าใจให้ค้นหาวิธีแก้ไขความวิตกนั้น

ลักษณะดังกล่าวปรากฏในตัวอย่างการวิเคราะห์เพลงสาวก๋ำไก่ ซึ่งเป็นบทเพลงประเภทลูกทุ่ง ที่มีเนื้อหากล่าวถึงเรื่องราวของหญิงสาวที่ประกอบอาชีพเป็นช่างปั้นเซรามิกที่ยังไม่มีครอบครัว จึงมีการนำเสนอเนื้อหาในเชิงของการเอ่ยถามหาคนโสดเพื่อมาเป็นคู่ครองของตน ดังข้อความว่า

“จะมีหนุ่มใด หนอใครที่ใจยังโสด ใจน้องยังว่างหากสอน ไม่ได้งดมีแฟน
เป็นสาวก๋ำไก่ หนอใครสนใจจะมาเกี่ยวแขน”

(พุทธชาติ ยศแก้วอุด, 2553)

การนำเสนอเนื้อหาดังกล่าวเป็นการใช้คำถามที่ไม่ได้ต้องการคำตอบ แต่เป็นการกล่าวลอย ๆ เพื่อให้ผู้ฟังได้ติดตามและลุ้นไปพร้อม ๆ กันว่าสุดท้ายแล้วจะมีหนุ่มโสดมาจีบและได้ครองรักสำเร็จหรือไม่ ซึ่งจะทำให้เกิดเนื้อหาที่ชวนติดตามมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้เนื้อหาดังกล่าวในบทเพลงยังสื่อให้เห็นอัตลักษณ์ในด้านอาชีพและสัญลักษณ์ของจังหวัดลำปางให้เป็นที่รู้จักในสังคมอย่างแพร่หลาย ตลอดจนเป็นการส่งเสริมในแง่ของการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์อย่างเช่นถ้วยก๋ำไก่ให้กลายเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น อันจะยังผลต่อเนื่องไปสู่การก่อให้เกิดรายได้ของคนในจังหวัดลำปาง

7. การสมมุติให้มีตัวตน (Personification บุคลาธิษฐาน) คือ การนำสิ่งที่ไม่มีชีวิตมากล่าวถึงราวกับมีชีวิตหรือการนำเอาสัตว์มากล่าวถึงเหมือนบุคคลที่เข้าใจกันได้ ดังปรากฏในตัวอย่างการวิเคราะห์เพลงนิราศพระธาตุลำปางหลวง ซึ่งเป็นบทเพลงที่สะท้อนภาพประวัติศาสตร์ของจังหวัดลำปางในอดีต โดยมีความตอนหนึ่งใช้วิธีการบรรยายโดยให้พระธาตุลำปางหลวงเล่าเรื่องราวในอดีตเสมือนเป็นบุคคลที่มีชีวิตหรือมีตัวตนจริง ๆ ความว่า

“พระนอนต๋นบุญวิหารต้นแก้วช่างงามเพริศแพร้วแพรวพรรณราย เจ้าเจื้อเจ็ดต๋นต๋นบุญสร้างไว้

หื้อลูกญิงจายไว้สาเอาไจย โบราณสถานต๋ำนานกู้เมืองพระธาตุเล่าเรื่องกู้เมืองเมินมา"

(คำหล้า ธัญยพร, 2548)

การใช้กริยาเล่าเรื่องกับองค์พระธาตุซึ่งเป็นปูชนียสถานนี้เป็นการสมมุติให้มีอากัปกริยาเสมือนคน เพื่อสื่อว่าสถานที่นี้สามารถบอกเล่าประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน การนำเสนอด้วยกลวิธีนี้จะช่วยให้เนื้อเพลงดูมีชีวิตและถ่ายทอดอารมณ์ให้ผู้ฟังได้เข้าถึงอย่างลึกซึ้ง ตลอดจนสามารถสะท้อนอัตลักษณ์ในด้านประวัติศาสตร์และนำไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

8. การกล่าวเกินความจริง (Hyperbole อธิพจน์) เป็นการกล่าวถึงอารมณ์และความรู้สึกไม่ใช่การรายงานข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ตามปกติ

พบตัวอย่างการวิเคราะห์ที่ปรากฏในเพลงฮักหนุ่มลำปาง ซึ่งเป็นบทเพลงประเภทลูกทุ่งคำเมือง เนื้อหาของบทเพลงกล่าวถึงความรักอันสุกงอมระหว่างหนุ่มเชียงใหม่และสาวลำปาง ซึ่งทั้งคู่ต่างรักกันจนแทบจะแยกกันไม่ได้ โดยเฉพาะฝ่ายหญิงที่รู้สึกคิดถึงและหวนคำนึงถึงเรื่องราวอันแสนสุขในช่วงที่ได้อยู่ด้วยกัน จนไม่อยากจะพลัดพรากจากไปไหน โดยผู้แต่งมีการพรั่งพรรณนาถึงเรื่องราวต่าง ๆ จนพบว่าเนื้อหาในบางตอนมีการใช้โวหารอธิพจน์ในการบรรยายเพื่อให้ผู้ฟังได้เข้าถึงอารมณ์ของบทเพลง ดังพบเนื้อหาในตอนหนึ่งที่มีการกล่าวถึงการจะยกเอาแม่น้ำวังและแม่น้ำปิงมารวมกัน ดังความว่า

"เกย..นั่ง..บนรถม้า
โอ้พี่จ๋าสัญญาฮักจิง
ไค่ยกน้ำวังนั้นไปเป๊าะน้ำปิง
น้องอู้แต้ ๆ ลูกสาวแม่ระมิง
ขอฝากจีวิน
ฮื้อหนุ่มลำปาง.."

(ดารณี อะกะเรือน, 2542)

ลักษณะการนำเสนอเนื้อหาดังกล่าวเป็นการใช้ภาพพจน์การกล่าวเกินจริงเพื่อให้ผู้ฟังได้เข้าใจถึงความปรารถนาของฝ่ายหญิงที่อยากจะได้อยู่กับคนรักตลอดไป โดยการใช้แม่น้ำสายหลักของลำปางคือแม่น้ำวังและแม่น้ำสายหลักของเชียงใหม่คือแม่น้ำปิงมาเป็นภาพแทนระหว่างคู่หนุ่มสาว นอกจากนี้เนื้อหาดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นถึงอุปนิสัยของคนลำปางในแง่ของความซื่อสัตย์ในด้านความรัก ซึ่งถือเป็นลักษณะที่โดดเด่นประการหนึ่งที่ปรากฏในบทเพลงข้างต้น

9. การเลียนเสียงธรรมชาติ (Onomatopoeia สัทพจน์) คือ การนำเสียงที่ได้ยินตามธรรมชาติมาใช้บรรยายให้เกิดมโนภาพ เพื่อให้ไพเราะน่าฟังยิ่งขึ้น

พบในตัวอย่างการวิเคราะห์เพลงร่ำเปิงลำปาง ซึ่งเป็นบทเพลงประเภทที่มีทำนองผสมผสานกลิ่นอายพื้นบ้านของชาวลำปางกับดนตรีสากล ซึ่งผู้แต่งมีการบรรยายเนื้อร้องโดยมีการใช้คำสัทพจน์เลียนเสียงต่างๆ เพื่อสร้างบรรยากาศให้ผู้ฟังสามารถจินตนาการเห็นภาพของเมืองลำปางในอดีต ดังพบในเนื้อเพลงตอนหนึ่งที่ได้บรรยายถึงบรรยากาศและเสียงความคึกคักของตลาดยามเช้า ดังความว่า

"นันๆๆ เสียงนันเดือดซื้อขายกาดเจ๊า
เพียดซ้าข้องเข้าตึงก๋วยแต๋งเต้าบุงจิ้น

แถวครัวผักสวนป่าวต๋ำลทังมวล กล้วยสัมหมากปิน
สัตว์น้ำสัตว์ดินตึงแมงตี้บินไปมา”

(ศักดิ์ รัตนชัย, 2510)

ข้อความดังกล่าวข้างต้นจะเป็นการเลียนเสียงความอึกทึกของผู้คนใน "กาดหมั้ว" หรือตลาดเช้าให้ผู้ฟังสามารถเกิดจินตนาการให้เห็นภาพได้ชัดเจน รวมไปถึงการใช้ภาษาร้อยเรียงโดยให้เกิดเสียงเครื่องดนตรีและการฟ้อนรำ ความว่า

“ป๊ะๆๆ หอกล๋องพระตี่ป๊ะตึงติ้งสะล้อซอซึง
จุมกล๋องถิ่งทึงติ๋ดตึงโหน่งเหน้ง
หนัวเจิงก็ฟ้อนกั่นผีไผผีมันผีมดซอนเม็ง
ง่อมใจ๋ฮ่ำเพลงก็กึดร่ำเปิงลำปาง”

(ศักดิ์ รัตนชัย, 2510)

ลักษณะดังกล่าวเป็นการเลียนเสียงการตีกลองบูชาหรือหอกลองในวัด รวมถึงเสียง “ติ้ด ติ่ง โหน่ง เหน้ง” ของเครื่องดนตรีสะล้อ ซอ ซึง ซึ่งเป็นการเลียนเสียงเพื่อบรรยายให้เกิดภาพและสัมผัสกับเหตุการณ์ในเวลานั้นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จากลักษณะดังกล่าวข้างต้นจะพบว่าผู้แต่งได้นำเอาเสียงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวันมาร้อยเรียงเป็นเนื้อร้องเพื่อให้ผู้ฟังได้เข้าถึงบรรยากาศรวมถึงได้สัมผัสกลิ่นอายของลำปางในอดีต ส่งผลให้เกิดภาพสะท้อนทั้งทางด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนลำปางในอดีตได้อย่างแจ่มชัดในห้วงแห่งจินตนาการเสมือนเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงอีกครั้ง

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ที่ปรากฏภาพพจน์การเล่นเสียงเล่นจังหวะหรือปรากฏเสียงสัมผัสมากที่สุดนั้นเนื่องมาจากเนื้อหาที่วิเคราะห์เป็นบทเพลง ซึ่งโดยปกติผู้แต่งมักจะแต่งเนื้อร้องให้เกิดความคล้องจองกันเพื่อก่อให้เกิดความไพเราะและจดจำเนื้อร้องได้ง่ายขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลรัตน์ คะนองเดช (2555) ผลการวิจัยพบว่าการใช้คำคล้องจองทำให้เด็กนักเรียนมีทักษะทางภาษาที่ดีขึ้น ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการสื่อสารด้วยคำคล้องจองนั้นจะนำไปสู่การจดจำที่ง่ายขึ้น รวมไปถึงก่อให้เกิดสุนทรียะทางอารมณ์ของผู้ฟังและเกิดการสร้างจินตนาการร่วมกันกับเนื้อหา อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในเชิงวิพากษ์จะพบว่าเสียงสัมผัสคือหัวใจของวัฒนธรรมมุขปาฐะของล้านนา โดยเฉพาะจังหวัดลำปางที่มีประวัติศาสตร์การสื่อสารผ่านการจ๊อยและ การซอมาอย่างยาวนาน การเลือกใช้คำสัมผัสสระและพยัญชนะที่ร้อยเรียงอย่างประณีตจึงช่วยให้บทเพลงกลายเป็นเครื่องมือในการสร้างภาพจำที่มีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้การพบภาพพจน์อุปมามีความถี่ในลำดับรองลงมา เนื่องจากเนื้อหาเพลงมักเน้นในเรื่องของการสร้างจินตนาการให้เกิดอารมณ์ร่วมระหว่างผู้แต่งและผู้ฟัง ดังนั้นจึงพบการใช้ภาพพจน์ในด้านการเปรียบเทียบเชิงอุปมาได้บ่อยครั้ง สอดคล้องกับการนิยามความหมายของคำว่า ภาพพจน์ ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556) หมายถึง ถ้อยคำที่เป็นสำนวนโวหารทำให้นึกเห็นภาพถ้อยคำที่เรียบเรียงอย่างมีชั้นเชิงโวหาร มีเจตนาให้มีประสิทธิผลต่อความคิด เนื่องจากการฟังเพลงให้เกิดความดื่มด่ำและเข้าถึงอารมณ์เพลงให้ได้อย่างลึกซึ้งนั้น ผู้แต่งจำเป็นจะต้องเลือกสรรถ้อยคำหรือเลือกใช้ภาษาที่ทำให้เกิดจินตภาพร่วมกับผู้ฟังให้ได้มากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฏฐคนินฐ์ นิจรมย์และ จตุวิทย์ แก้วสุวรรณ์ (2567) ที่ได้มีการศึกษาโวหารภาพพจน์ในบทเพลง

จีน : รายการเพลง "เพลงจีน Tik Tok" แล้วพบการใช้ภาพพจน์อุปมาในบทเพลงเป็นลำดับแรก โดยมีความถี่คิดเป็นร้อยละ70.59 พร้อมกันนี้ยังพบว่าผลงานวิจัยของ สุภาวรัชต์ เฉลิมทรัพย์ (2568) เรื่อง ภาพพจน์ในการประพันธ์คำร้องของรัณนภันต์ ยั่งยืนพูนชัย พบการใช้โวหารภาพพจน์อุปมามากเป็นอันดับแรกด้วยเช่นกัน ดังนั้นจึงชี้ให้เห็นว่าการนำเสนอบทเพลงเพื่อก่อให้เกิดอารมณ์คล้อยตามหรือเกิดจินตนาการร่วมอย่างลึกซึ้งนั้นผู้ประพันธ์มักจะนำภาพพจน์อุปมามาใช้ในการนำเสนอค่อนข้างมาก

ในขณะเดียวกันการที่พบว่ามีการใช้โวหารในเชิงเปรียบเทียบโดยใช้ส่วนหนึ่งแทนทั้งหมดหรือนามนัยนั้นเพื่อต้องการสื่อให้เห็นอัตลักษณ์เฉพาะอันเป็นจุดโดดเด่นของจังหวัดลำปาง รวมไปถึงต้องการนำเสนอเนื้อหาให้เกิดความหลากหลายอย่างมีชั้นเชิง จึงเป็นเหตุให้พบการนำเสนอในรูปแบบนี้ในลำดับถัดมา สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ประมาภรณ์ ศิริภูมี (2562) ศึกษาเรื่องสุนทรียภาพทางภาษาในบทเพลงไทยลูกทุ่งของ เต้ย อธิบดินทร์ พบว่ามีการใช้ภาพพจน์นามนัยปรากฏอยู่ด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้เราจะพบว่าในบางครั้งมักจะพบลักษณะการใช้โวหารเชิงตั้งคำถามปรากฏในเนื้อร้องของเพลงด้วย โดยการนำเสนอดังกล่าวนั้นถือเป็นกลวิธีการนำเสนออีกชนิดหนึ่ง เพื่อให้เกิดการติดตามหรือการสร้างแรงดึงดูดความสนใจของผู้ฟังได้มากขึ้นและในบางคราวเราจะพบการนำเอาภาษาเชิงอุปลักษณ์ขึ้นมาใช้เป็นความเปรียบ เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องสัญลักษณ์อันเป็นจุดเด่นที่ผู้ประพันธ์ต้องการนำเสนอให้ผู้ฟังได้เข้าใจหรือเข้าถึงอัตลักษณ์ความเป็นจังหวัดลำปางมากยิ่งขึ้น

รวมไปถึงอาจพบว่ามีการใช้โวหารภาพพจน์ในรูปแบบสัทพจน์ในเนื้อหา ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดการเข้าถึงในอารมณ์ของบทเพลง ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นกลวิธีการแต่งของผู้ประพันธ์ที่ตั้งใจจะนำเสนอให้ผู้ฟังเกิดสุนทรียะในบทเพลงให้ได้มากที่สุดสอดคล้องกับ ชุ่ม พิมพ์คีรี (2563) ศึกษางานวิจัยเรื่อง ลีลาภาษาในวรรณกรรมกลอนลำอีสาน พบว่า ผู้แต่งใช้ลีลา 3 ลักษณะ คือ การใช้ภาษาที่มุ่งให้เกิดลีลาภาษาความงามในด้านภาพพจน์ได้แก่ อุปลักษณ์ อติพจน์ สัทพจน์ บุคลวัตและภาพพจน์อื่น ๆ และพร้อมกันนั้นในบางคราวจะพบว่าการนำเสนอในลักษณะที่ชี้ให้เห็นจุดเด่นบนจุดด้อยที่มีอยู่ก็เป็นวิธีการนำเสนออีกแบบหนึ่งที่พบได้ในเนื้อหาของบทเพลงจังหวัดลำปาง ซึ่งการนำเสนอในลักษณะนี้จะเป็นวิธีการสร้างความต่างซึ่งจะนำไปสู่ การชี้ให้เห็นถึงจุดเด่นที่ชัดเจนมากขึ้น รวมไปถึงพบว่าผู้แต่งเนื้อร้องของบทเพลงหลาย ๆ บทเพลงได้นำเสนอโดยการใช้วิธีการเลียนเสียงธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับวัตถุหรือสิ่งของต่าง ๆ มาช่วยในการเรียงร้อยเนื้อหาของบทเพลงเพื่อให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์คล้อยตามหรือเข้าถึงเรื่องราวเนื้อหาต่าง ๆ ตามที่ผู้แต่งได้บรรยายเสมือนผู้ฟังอยู่ในเหตุการณ์หรือประสบพบเจอด้วยตัวเองสอดคล้องกับ พระมหาวุฒิไกร ปุณฺณวุฑฺฒิ (2568) ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์กลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค พบว่ากลวิธีทางภาษาที่ช่วยสร้างอารมณ์ จินตภาพ และความหมายที่ลึกซึ้ง ทำให้การสื่อสารมีความชัดเจน มีอรรถรส และเข้าถึงผู้ฟังหรือผู้อ่านได้ง่ายขึ้น โวหารภาพพจน์ที่ปรากฏ ได้แก่ อุปมา อุปลักษณ์ บุคลาธิษฐาน อติพจน์ สัทพจน์ นามนัย ปรพากย์ สัญลักษณ์ และอวพจน์ จะเห็นได้ว่าลักษณะการนำเสนอโดยใช้ภาพพจน์เหล่านี้นอกจากจะเป็นการนำเสนอที่ก่อให้เกิดสุนทรียะทางอารมณ์แก่ผู้ฟังได้อย่างดียิ่งแล้ว ยังสามารถสะท้อนภาพประวัติศาสตร์วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์อันโดดเด่นและทรงคุณค่าผ่านการเล่าขานด้วยภาษาอย่างมีชั้นเชิง

จากภาพพจน์ที่ปรากฏในบทเพลงจังหวัดลำปางดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่ามีข้อค้นพบเชิงวิพากษ์อยู่หลายประการ โดยผู้วิจัยจะขอนำเสนอเป็นประเด็นดังนี้ ประเด็นที่ 1 วรรณศิลป์สะท้อนวิถี กล่าวคือการเลือกใช้ภาพพจน์ในบทเพลงมีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับวิถีชีวิตรวมถึงประวัติศาสตร์ของจังหวัดลำปางอย่างเห็นได้ชัดผ่านการใช้คำ เช่น คำว่า “ดินขาว” และ “กำไก่” ที่ปรากฏในเพลงสาวกำไก่ (พุทธชาติ ยศแก้วอุด, 2553) สะท้อนให้เห็นถึงอัต

ลักษณ์ของจังหวัดลำปางซึ่งผูกติดอยู่กับอุตสาหกรรมเซรามิกอย่างแยกออกจากกันได้ยาก การเปรียบเทียบเช่นนี้หาใช่การเปรียบเปรยโดยทั่วไปหากแต่เป็นการยกย่องเชิดชูคุณค่าของแรงงานและอาชีพของท้องถิ่นให้กลายเป็นที่รู้จักในวงกว้าง ประเด็นที่ 2 สุนทรียภาพในฐานะเครื่องมือสร้างพลังทางวัฒนธรรม กลวิธีทางภาษาที่ปรากฏนี้คือการแปลงทุนทางวัฒนธรรมให้กลายเป็นสัญลักษณ์จำลอง กล่าวคือบทเพลงเหล่านี้มิได้ทำหน้าที่เพียงแค่ความบันเทิงหากแต่ทำหน้าที่เป็นสุนทรียภาพเชิงอัตลักษณ์ที่ฉายภาพเมืองลำปางให้โดดเด่นและแตกต่างจากจังหวัดอื่นในล้านนา การที่กวีเลือกใช้ภาพพจน์ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตจริง เช่น เสียงในตลาดเช้า หรือเสียงสะล้อซอซึงที่ปรากฏในบทเพลงร่ำเปิงลำปาง (ศักดิ์ รัตนชัย, 2510) นั้น ล้วนเป็นการจงใจสร้างจินตภาพร่วมเพื่อดึงดูดความสนใจและสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์หรือซอฟต์พาวเวอร์ในยุคปัจจุบันที่ใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารเสน่ห์ของท้องถิ่นอย่างมีชั้นเชิง จึงจะเห็นได้ว่าสุนทรียภาพที่ปรากฏในบทเพลงจังหวัดลำปางเป็นผลผลิตของการหลอมรวมระหว่างเสียงขับขาน ให้กลายเป็นงานวรรณศิลป์ที่สะท้อนประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตของคนลำปางได้อย่างชัดเจน

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ภาพพจน์ที่ปรากฏในบทเพลงที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดลำปางจำนวน 20 บทเพลง โดยใช้กรอบแนวคิดของ สิทธา พินิจภูวดล (2517) สามารถสรุปผลการวิจัยและข้อค้นพบที่สำคัญได้ดังนี้

1.พบภาพพจน์ที่ปรากฏในบทเพลงทั้งหมด 9 ประเภท โดยข้อค้นพบที่สำคัญคือ การใช้เสียงสัมผัสโดยพบความถี่สูงสุดในทุกบทเพลง จำนวน 20 เพลง ชี้ให้เห็นถึงความประณีตในการร้อยเรียงคำเพื่อให้เกิดความไพเราะและจดจำง่าย รองลงมาพบภาพพจน์อุปมา จำนวน 7 เพลง ชี้ให้เห็นถึงความสามารถของภาษาในการกระตุ้นให้ผู้ฟังเกิดสุนทรียภาพทางอารมณ์และจินตนาการร่วม ลำดับถัดมาพบภาพพจน์นามนัย จำนวน 5 เพลง ชี้ให้เห็นถึงการดึงจุดเด่นของท้องถิ่นมาสร้างความหมายใหม่ ถัดมาพบภาพพจน์บุคลาธิษฐาน จำนวน 4 เพลง ชี้ให้เห็นสุนทรียภาพด้านความมีชีวิตชีวาและการถ่ายทอดอารมณ์ของผู้แต่งให้กับผู้ฟังได้อย่างลึกซึ้ง ตลอดจนพบภาพพจน์อุปลักษณ์ ภาพพจน์การใช้ประโยคคำถาม และภาพพจน์อธิพจน์ จำนวนประเภทละ 3 บทเพลง ชี้ให้เห็นถึงสุนทรียภาพด้านการสร้างสัญลักษณ์แทนค่าตัวตนให้กลายเป็นสุนทรียภาพเชิงอัตลักษณ์ที่ชัดเจน รวมไปถึงเป็นการสร้างสุนทรียะผ่านการกระตุ้นให้ผู้ฟังติดตามเนื้อหาและชี้ให้เห็นถึงความเข้มข้นของอารมณ์ที่ผู้แต่งต้องการให้ผู้ฟังเข้าถึงอารมณ์ที่ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังพบภาพพจน์ปรพากษ์และภาพพจน์สัทพจน์ จำนวนประเภทละ 2 เพลง ซึ่งชี้ให้เห็นสุนทรียภาพในด้านการเชิดชูคุณค่าภายในตลอดจนการสร้างมโนภาพให้ผู้ฟังรู้สึกเข้าถึงเหตุการณ์ได้จริง

2. คุณค่าเชิงวิชาการและสุนทรียภาษา พบว่าผลการวิจัยถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการพิสูจน์พลังของสุนทรียภาษา ที่มีต่อการอนุรักษ์และสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น กล่าวคือการใช้ภาพพจน์ไม่ได้มีหน้าที่เพียงสร้างความไพเราะ แต่เป็นการแสดงให้เห็นถึงคุณค่าเชิงวรรณศิลป์และการศึกษาภาษาศาสตร์ที่ประณีตโดยกลวิธีเหล่านี้ทำหน้าที่ แปลงทุนทางวัฒนธรรม เช่น วิถีชีวิตด้านการทำเกษตรกรรม อุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผา และโบราณสถาน ให้กลายเป็น สัญลักษณ์จำลองที่ตรึงใจผู้คนและสร้างภาพจำของจังหวัดลำปางได้อย่างชัดเจน

3. ประโยชน์เชิงประยุกต์ใช้และแนวทางการพัฒนา ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้สามารถนำไปต่อยอดเพื่อสร้างประโยชน์ในยุคปัจจุบันได้ในหลายมิติ ดังนี้

3.1 ด้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์และซอฟต์พาวเวอร์ กล่าวคือบทเพลงจังหวัดลำปางที่เปี่ยมด้วยสุนทรียภาพสามารถใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารเสน่ห์ของท้องถิ่นอย่างมีชั้นเชิง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของจังหวัด

3.2 ด้านการศึกษา พบว่าข้อมูลและตัวอย่างภาพพจน์จากบทเพลงสามารถนำไปประยุกต์เพื่อใช้เป็นสื่อการสอนวิชาภาษาไทยในด้านการใช้โวหารภาพพจน์และภาษาไทยถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในภาษาถิ่นและเห็นความสำคัญของการสืบสานศิลปวัฒนธรรมล้านนาให้คงอยู่สืบไป

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางประจำปีงบประมาณ 2558 งบประมาณรายได้

เอกสารอ้างอิง

กมลรัตน์ คะนองเดช. (2555). *ผลการใช้คำคล้องจองและเพลงสองภาษาที่มีต่อทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัยใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้*. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

คำหล้า ธัญยพร. (2548). *นิราศพระธาตุลำปางหลวง* [บทเพลง]. อัลบั้มคีตาล้านนา.

คำหล้า ธัญยพร. (2554). *ล่องสะเปา* [บทเพลง]. https://www.youtube.com/watch?v=xSp1Z_dpHgI&list=RDxSp1Z_dpHgI&start_radio=1

ชัย โพธิ์. (2555). *บ่าวเคิ้นลำปาง* [บทเพลง]. https://youtu.be/bb7RbeHQ1E4?si=JAmGccs1RYnF5L7Z

ชุ่ม พิมพ์คีรี. (2563). ลีลาภาษาในวรรณกรรมกลอนลำอีสาน. *วารสารการพัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่, 5*(6), 150–159.

ณัฏฐคนินฐ์ นิจรมย์, และ จตุวิทย์ แก้วสุวรรณ์. (2567). โวหารภาพพจน์ในบทเพลงจีน: รายการเพลง “เพลงจีน Tik Tok”. *วารสารช่อพะยอม, 35*(3), 243–261.

ดารณี อะกะเรือน. (2542). *ฮักหนุ่มลำปาง* [บทเพลง]. https://thaisongtour.blogspot.com/2014/05/blog-post_2135.html

ประมาภรณ์ ศิริภูมี. (2562). สุนทรียภาพทางภาษาในบทเพลงไทยลูกทุ่งของเต้ย อธิบดินทร์. *วารสารปัญญา, 26*(1), 1–13.

พระมหาวุฒิไกร ปุณฺณวุฑฺฒิ. (2568). การวิเคราะห์กลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค. *วารสารมหาจุฬาวิชาการ, 12*(3), 168–183.

พุทธชาติ ยศแก้วอุด. (2553). *สาวก๋ำไก่* [บทเพลง]. https://www.youtube.com/watch?v=bV4Znd6a6QA&list=RDbV4Znd6a6QA&start_radio=1

ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

ศักดิ์ รัตนชัย. (2510). *รำเปิงลำปาง* [บทเพลง]. https://www.thaiall.com/me/hotelcalifornia.htm

สมพงษ์ ดวงแก้ว. (2548). *เจินแอ่วเวียงละกอน* [บทเพลง]. https://tinyurl.com/njpexteu

สมศักดิ์ เทพานนท์. (2513). *งามลำปางเขลางค์นคร* [บทเพลง]. http://websuntaraporn.com/suntaraporn/lyric/postlyric.asp?gid=1552

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (ม.ป.ป.). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. สืบค้นเมื่อ 5 พฤษภาคม 2569 จาก https://dictionary.orst.go.th/

สุภาวรัชต์ เฉลิมทรัพย์. (2568). ภาพพจน์ในการประพันธ์คำร้องของรัณนภันต์ ยั่งยืนพูนชัย. *วารสารอักษรศาสตร์และไทยศึกษา, 47*(2), 2–13.

กาลครั้งหนึ่งในความฝัน : การศึกษาความรุนแรงในนวนิยายเชิงจิตวิทยา

Once Upon A Dream : A Study of Violence in Psychological Novels.

เจิมอักษร ถนอมลิขิตวงศ์[1*] พัชลินจ์ จีนนุ่น[2] และ สมิทธ์ชาต์ พุมมา [3]

[1*] หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ

[2,3] คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

*corresponding author e-mail: Joemakson23@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ความรุนแรง และความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาในนวนิยาย เชิงจิตวิทยา เรื่อง กาลครั้งหนึ่งในความฝัน ของ อัญชัน ผลการศึกษาพบว่าความรุนแรงในนวนิยายเชิงจิตวิทยาเกิดจากกระบวนการความรุนแรง 6 ประเด็น ได้แก่ ประเภทความรุนแรง ผู้กระทำความรุนแรง ผู้ถูกกระทำความรุนแรงพื้นที่ที่เกิดความรุนแรง ผลของความรุนแรง แนวทางการลดทอนความรุนแรง พบประเภทความรุนแรง 3 ประเภท ได้แก่ ความรุนแรงที่เกิดจากตนเอง ความรุนแรงระหว่างบุคคล ความรุนแรงร่วมกัน พบผู้กระทำความรุนแรง 3 กลุ่ม ได้แก่ บุคคลในครอบครัว เยาวชน บุคคลที่โรงเรียน พบผู้ถูกกระทำความรุนแรงจำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ เยาวชน สัตว์เลี้ยง บุคคลในครอบครัว แพทย์ที่โรงพยาบาล พบพื้นที่ที่เกิดความรุนแรง 3 พื้นที่ ได้แก่ บ้านและ ที่อยู่อาศัย โรงเรียน พื้นที่สาธารณะ พบผลของความรุนแรง ทั้งผลกระทบต่อตนเอง ผลกระทบทางด้านร่างกาย ผลกระทบทางด้านจิตใจ ผลกระทบในเชิงจิตวิทยา พบแนวทางการลดทอนความรุนแรงจำนวน 2 แนวทาง ได้แก่ การพึ่งพานักจิตวิทยา และการพึ่งพาตนเอง ความรุนแรงที่เกิดขึ้นภายในนวนิยายมีผลทำให้เกิดพฤติกรรมเชิงจิตวิทยาหรือเกิดโรคจิตเวช

คำสำคัญ : ความรุนแรง นวนิยายเชิงจิตวิทยา กาลครั้งหนึ่งในความฝัน

Abstract

This article aims to analyze violence, specifically the violence occurring within family and educational institutions, in the psychological novel *Once Upon a Dream* by Anchan. The findings reveal that violence in this psychological novel is composed of a six-dimensional process: types of violence, perpetrators, victims, settings, consequences, and approaches to violence mitigation. Three types of violence were identified: self-directed violence, interpersonal violence, and collective violence. The perpetrators were categorized into three groups: family members, youths, and individuals at school. The victims of violence comprised four groups: youths, pets, family members, and medical doctors. The violence primarily occurred in three settings: homes and residences, schools, and public spaces. The consequences of violence included impacts on the self, as well as physical, mental, and psychological effects. Two approaches to mitigating violence were identified: relying on a psychologist and self-reliance. Ultimately, the violence occurring within the novel leads to the development of psychological behaviors or psychiatric disorders.

keywords : violence, psychological novels, once upon a dream

บทนำ

ความรุนแรงเป็นพฤติกรรมที่ปรากฏในสังคมมาอย่างยาวนาน ทั้งในรูปแบบการใช้กำลังกายและวาจาที่เจตนาสร้างความเสียหายต่อร่างกายและจิตใจ โดยองค์การอนามัยโลก (WHO) แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ความรุนแรงต่อตนเอง ระหว่างบุคคล และความรุนแรงร่วมกัน ซึ่งมักถูกสะท้อนผ่านวรรณกรรมเพื่อสื่อสารให้สังคมตระหนักถึงผลกระทบ อันน่าหวาดกลัวและไม่มองว่าเป็นเรื่องปกติ นอกจากนี้ ความรุนแรงยังเชื่อมโยงกับพฤติกรรมเชิงจิตวิทยา โดยสภาพแวดล้อมอาจหล่อหลอมให้เหยื่อซึมซับพฤติกรรมจนกลายเป็นผู้กระทำความรุนแรงต่อผู้อื่นหรือตนเองในอนาคตเพื่อหาทางหลุดพ้น หรือนำไปสู่ภาวะผิดปกติทางจิตเวชได้

นวนิยายเล่าเรื่องราวของเด็กชายเรน เพนเนอไร วัย 10 ขวบ ผ่านประวัติการรักษากับนายแพทย์ ดร.รอน ซัททัน ทั้งการบำบัดที่โรงพยาบาลและเยี่ยมบ้าน ซึ่งทำให้ทราบปมชีวิตที่อาศัยอยู่กับแม่ (โรซาน่า) พ่อเลี้ยง (ไซลาส) และน้องฝาแฝด จุดเริ่มต้นการรักษาเกิดจากคุณครูพบยานอนหลับที่เรนขโมยจากบ้านมากินต่อเนื่องจนง่วงซึมช่วงแรกแม่ไม่ร่วมมือเพราะกลัวความผิดที่พ่อเลี้ยงและน้องฝาแฝดทำร้ายเรนจนต้องผ่าตัดศีรษะ ส่งผลให้เรนหนีความจริงด้วยการนอนหลับเพื่อสร้างโลก อุดมคติในฝัน เมื่อความรุนแรงจากพ่อเลี้ยงเพิ่มขึ้นและถูกปิดกั้นการรักษา เรนจึงซึมซับพฤติกรรมโดยฆ่าสัตว์เลี้ยง เพื่อปลดปล่อยจากการถูกแกล้ง จนลามสู่ความคิดวางยาฆ่านายแพทย์และฆ่าตัวตายเพื่อความปลอดภัยของทุกคน ท้ายที่สุดแม่จึงตระหนักและยอมร่วมมือในการรักษากับ ดร.รอน ซัททัน ดังนั้นนวนิยาย เรื่อง กาลครั้งหนึ่งในความฝัน ของ อัญชัน จึงแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมความรุนแรงต่อตนเอง ความรุนแรงระหว่างบุคคล และความรุนแรงร่วมกัน ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อพฤติกรรมเชิงจิตวิทยาของตัวละครเด็กชายเรน เพนเนอไร อีกทั้งยังสะท้อนว่าพฤติกรรมเชิงจิตวิทยาที่บอบช้ำนั้นสามารถกลายเป็นสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลให้บุคคลหนึ่งกลายสภาพเป็นผู้กระทำความรุนแรงเสียเอง

ที่ผ่านมางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงในวรรณกรรมไทยมักศึกษาในมิติสังคม ภาษา ความรุนแรงต่อสตรี และเพศเป็นหลักโดยขาดการศึกษาความรุนแรงที่เชื่อมโยงกับกลไกทางจิตวิทยา และจิตเวชศาสตร์ของตัวละครเด็ก อย่างเป็นระบบ โดยนวนิยาย เรื่อง กาลครั้งหนึ่งในความฝัน ของ อัญชัน มีรูปแบบการเล่าเรื่องที่พิเศษกว่าเรื่องอื่น คือ ใช้บันทึกประวัติการรักษาของจิตแพทย์เป็นแกนกลางในการดำเนินเรื่อง ซึ่งไม่ใช่แค่การสะท้อนว่าเกิดความรุนแรงขึ้น แต่อัญชันจงใจจำลอง กระบวนการทางจิตวิทยาและโรคจิตเวชซึ่งเป็นผลจากความรุนแรงออกมาอย่างเป็นรูปธรรม

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาความรุนแรงที่ปรากฏในนวนิยายเชิงจิตวิทยา โดยศึกษาจากนวนิยาย เรื่อง กาลครั้งหนึ่งในความฝัน ของ อัญชัน เพื่อให้เห็นพฤติกรรมความรุนแรงที่ปรากฏในนวนิยายที่มีความเชื่อมโยง กับพฤติกรรมเชิงจิตวิทยาในแง่มุมต่าง ๆ และเป็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นในสังคมบ่อยครั้ง และศึกษาวรรณกรรมในฐานะรอยต่อระหว่างจิตวิทยาและสังคมซึ่งจะช่วยให้เข้าใจกลไกภายในใจของเหยื่อที่เป็นเยาวชนได้ลึกซึ้งกว่าเดิม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์ความรุนแรงในนวนิยายเชิงจิตวิทยา เรื่อง กาลครั้งหนึ่งในความฝัน
2. เพื่อวิเคราะห์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษาในนวนิยายเชิงจิตวิทยา เรื่อง กาลครั้งหนึ่งในความฝัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มุ่งวิเคราะห์เนื้อหา พฤติกรรม ความรุนแรงในนวนิยาย และเป็นการวิจัยเอกสาร ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากตัวบทนวนิยาย เอกสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิธีวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาตามแนวคิดทฤษฎีความรุนแรง และทฤษฎีทางจิตวิทยา มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษา
2. ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและความรู้ที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา
3. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับนวนิยาย เรื่อง กาลครั้งหนึ่งในความฝัน ของ อัญชัน
4. วิเคราะห์เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรง และพฤติกรรมเชิงจิตวิทยาที่ปรากฏในนวนิยาย เรื่อง กาลครั้งหนึ่ง ในความฝัน ของ อัญชัน
5. สรุปผลการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัย

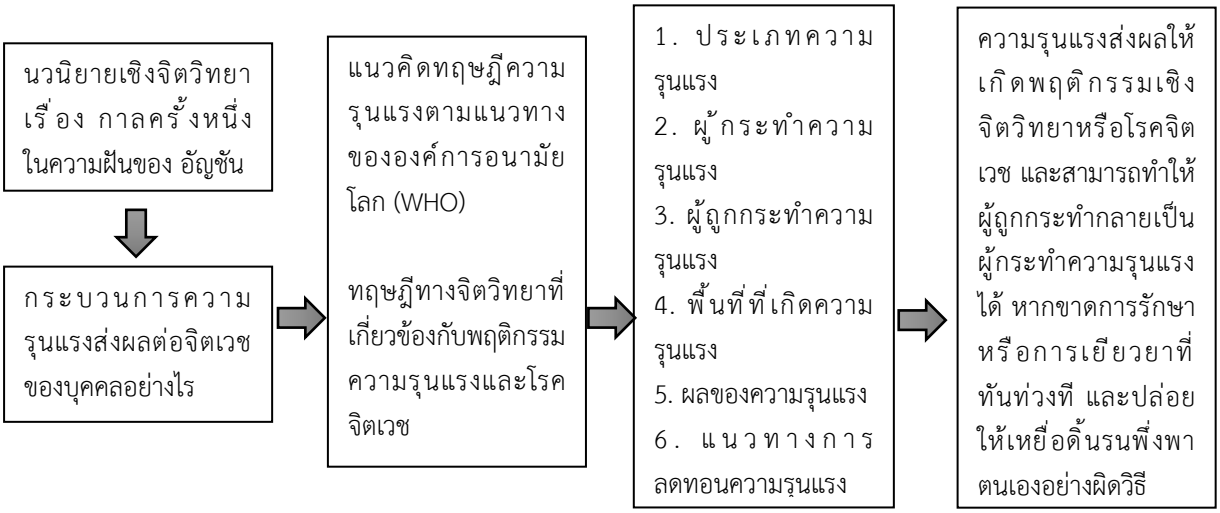

แนวคิดเกี่ยวกับความรุนแรง

1. ความหมายของความรุนแรง

ความรุนแรง คือ การใช้กำลังกายโดยเจตนาซึ่งส่งผลให้เกิดอัตรายทางร่างกาย หรือจิตใจ

2. ประเภทของความรุนแรง

องค์การอนามัยโลก World Health Organization: WHO (ออนไลน์) แบ่งความรุนแรงออกเป็น 4 รูปแบบ ได้แก่ การทำร้ายร่างกาย ทางเพศ ทางจิตใจ และการกีดกันทางเพศ โดยจำแนกตามความสัมพันธ์ได้ 3 ประเภท คือ ความรุนแรงต่อตนเอง การทำร้ายตนเองและฆ่าตัวตาย ความรุนแรงระหว่างบุคคล ในครอบครัว คู่รัก และชุมชน ทั้งจากคนรู้จักและคนแปลกหน้า และความรุนแรงร่วมกัน ที่กระทำโดยกลุ่มบุคคลในมิติทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ

3. ความรุนแรงในเชิงจิตวิทยา

ความรุนแรงทุกรูปแบบล้วนมีปัจจัยทางจิตวิทยา โดยความรุนแรงเชิงจิตวิทยาจะส่งผลต่อจิตใจผ่านการใช้น้ำเสียง ภาษากาย และคำพูดที่ทำให้เกิดความเจ็บปวด อับอาย หรือความรู้สึกทางลบ นอกจากนี้ความเจ็บป่วยทางจิต เช่น อาการ หลงผิด ประสาทหลอน หรือการเรียนรู้พฤติกรรมเลียนแบบในครอบครัว อาจส่งผลให้บุคคลกระทำความรุนแรงต่อตนเอง และผู้อื่น ซึ่งในทางกลับกัน ความรุนแรงที่ได้รับก็อาจส่งผลให้ผู้ถูกกระทำเกิดความเจ็บป่วยทางจิตได้เช่นกัน

แนวคิดทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความรุนแรงและโรคจิตเวช

1. กลไกการป้องกันตนเอง

อภิชญา ไชยวุฒิกรณ์วานิช (ออนไลน์) กล่าวว่า กลไกป้องกันตนเอง (Defense Mechanism) ซึ่งมีรากฐาก มาจากแนวคิดของซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ผู้บุกเบิกจิตวิเคราะห์ โดยกลไกการป้องกันตัวเป็นกลไกที่เกิดขึ้น โดยไม่รู้ตัว เพื่อปกป้องตนเองจากความเครียด ความผิดหวัง หรือความรู้สึกผิดที่ยากจะยอมรับ เมื่อบุคคลประสบกับความขัดแย้งภายใน (internal conflict) หรือได้รับแรงกดดันจากภายนอก (external stressor) จนเกิดความวิตกกังวล (anxiety) จิตจะใช้กลไกการป้องกันตัวเพื่อช่วยให้สามารถดำรงตนอยู่ได้ โดยไม่ให้ความรู้สึก ความคิด หรือแรงขับที่ยุ่งยากไม่สบายใจ เข้าสู่จิตสำนึกจนเกินไป หากใช้บ่อยเกินไป หรือใช้กลไกระดับที่ไม่ปรับตัว (maladaptive) มากเกินไป อาจนำไปสู่ปัญหา ทางจิตใจ เช่น วิตกกังวล ซึมเศร้า หรือความสัมพันธ์ที่มีปัญหา

เพ็ญพิไล ฤทธาคณานนท์ (ออนไลน์) กล่าวว่า กลไกการป้องกันตนเอง เป็นแนวคิดทางจิตวิเคราะห์ของ ซิกมุนด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ที่อธิบายถึงกระบวนการทางจิตวิทยาที่บุคคลนำมาใช้เพื่อจัดการกับความเครียด อารมณ์ทางลบ หรือความขัดแย้งในจิตใจ เพื่อบรรเทาความเจ็บปวดและช่วยให้เกิดความสบายใจเพียงชั่วคราว โดยไม่ได้เป็นการแก้ไขปัญหา ที่ต้นเหตุ กลไกเหล่านี้เป็นพฤติกรรมที่พบได้ทั่วไป แต่หากใช้มากเกินไปอาจส่งผลให้บุคคลหลุดพ้นจากโลกแห่งความเป็นจริง กลไกการป้องกันตนเองที่สำคัญมีรูปแบบที่หลากหลาย ได้แก่

1. การอ้างเหตุผลเข้าข้างตนเอง (Rationalization) การหาเหตุผลมาแก้ตัวเพื่ออธิบายความล้มเหลวหรือข้อบกพร่องของตนเองให้ดูดีขึ้น และรอดพ้นจากการถูกตำหนิ

2. การฉายสะท้อน (Projection) การโยนความผิดหรือข้อบกพร่องของตนเองไปให้ผู้อื่น เพื่อเบี่ยงเบนประเด็นและทำให้ตนเองรู้สึกผิดน้อยลง

3. การย้ายที่ (Displacement) การระบายอารมณ์โกรธหรือความก้าวร้าวจากต้นเหตุที่ไม่สามารถตอบโต้ได้ ไปยังบุคคลหรือสิ่งของที่อ่อนแอกว่า

4. การปฏิเสธความจริง (Denial of reality) การไม่ยอมรับความจริงที่สร้างความเจ็บปวดหรืออับอาย เพื่อเป็นเกราะป้องกันความรู้สึกในระยะแรก

5. การชดเชย (Compensation) การพยายามทำบางสิ่งให้โดดเด่น เพื่อทดแทนปมด้อยหรือส่วนที่ขาดหายไปของตนเอง

6. การถดถอย (Regression) การแสดงพฤติกรรมถอยกลับไปเป็นเด็กเมื่อเผชิญปัญหาหรือความเครียด เพื่อเรียกร้องความสนใจและลดความรู้สึกไม่มั่นคง

7. การแสดงปฏิกิริยาตรงกันข้าม (Reaction Formation) การแสดงออกในลักษณะที่ตรงข้ามกับความรู้สึกที่แท้จริงอย่างสิ้นเชิง เพื่อปกปิดความต้องการที่ตนเองยอมรับไม่ได้

8. การหลีกหนีและการถอนตัว (Escape and withdrawal) การพาตนเองหลบเลี่ยงจากสถานการณ์ที่กดดันหรืออึดอัดใจชั่วคราว เช่น การผัดวันประกันพรุ่ง

9. การทดเทิด (Sublimation) การแปรเปลี่ยนแรงขับหรือความก้าวร้าวที่สังคมไม่ยอมรับ ให้กลายเป็น การกระทำที่สร้างสรรค์และเป็นที่ยอมรับได้

10. การไถ่โทษ (Undoing) การทำดีเพื่อชดเชยหรือลบล้างความผิดที่ตนเองได้ก่อไว้ เพื่อลดความรู้สึกผิดในใจ

2. ทฤษฎีความผูกพัน (Attachment Theory)

Ungkana Kerttongmee (ออนไลน์) กล่าวว่า ทฤษฎีความผูกพันเป็นแนวคิดทางจิตวิทยาที่มีอิทธิพลอย่างมากในการทำความเข้าใจพัฒนาการทางอารมณ์และสังคมของมนุษย์ เน้นความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างทารกและผู้ดูแลหลักในช่วงปีแรกของชีวิต โดยเชื่อว่าคุณภาพของความผูกพันในวัยเด็กจะส่งผลต่อบุคลิกภาพ ความสัมพันธ์ และสุขภาวะจิตใจของบุคคลตลอดชั่วชีวิต ผู้บุกเบิก คือ จอห์น โบลบี้ (John Bowlby) ซึ่งศึกษาผลกระทบของการพลัดพรากจากผู้ดูแลในเด็กเล็ก เขาสังเกตว่าทารกมีแนวโน้มที่จะแสวงหาความใกล้ชิดกับผู้ดูแลเพื่อความอยู่รอดและความมั่นคงทางอารมณ์ และแมรี่ เอนส์เวิร์ธ (Mary Ainsworth) นักจิตวิทยาชาวแคนาดา-อเมริกัน ได้ขยายแนวคิดของโบลบี้ผ่านการทดลอง ที่ เรียกว่า Strange Situation ซึ่งสังเกตปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่และลูกในสถานการณ์ที่ไม่คุ้นเคย อธิบายว่าความสัมพันธ์ระหว่างทารกและผู้ดูแลหลักในช่วงแรกของชีวิต มีอิทธิพลโดยตรงต่อพัฒนาการทางอารมณ์ บุคลิกภาพ และการสร้างความสัมพันธ์ในอนาคต โดยรูปแบบการดูแลจะหล่อหลอมให้เกิดความผูกพัน 4 รูปแบบหลัก ได้แก่

1. แบบมั่นคง (Secure Attachment) เกิดจากผู้ดูแลที่ตอบสนองความต้องการอย่างสม่ำเสมอและอบอุ่น ส่งผลให้เด็กเติบโตมามีความมั่นใจ ไว้วางใจผู้อื่น และมีความสัมพันธ์ที่มั่นคง

2. แบบหลีกเลี่ยง (Avoidant Attachment): เกิดจากผู้ดูแลที่ห่างเหินและเพิกเฉยทางอารมณ์ ส่งผลให้เด็กเรียนรู้ที่จะพึ่งพาตนเอง เก็บตัว และหลีกเลี่ยงความใกล้ชิดทางอารมณ์กับผู้อื่น

3. แบบวิตกกังวล/ขัดแย้ง (Anxious-Ambivalent Attachment): เกิดจากผู้ดูแลที่ตอบสนองไม่สม่ำเสมอ (เดี๋ยวดีเดี๋ยวร้าย) ส่งผลให้เด็กมีความหวาดระแวง ขาดความมั่นใจ และต้องการการยืนยันความรักอยู่เสมอ

4. แบบไม่เป็นระเบียบ/ไม่มีทิศทาง (Disorganized/Disoriented Attachment): เกิดจากผู้ดูแลที่ใช้ความรุนแรง ทารุณกรรม หรือสร้างความหวาดกลัว ส่งผลให้เด็กมีความสับสน หวาดระแวง คาดเดาอารมณ์ไม่ได้ และมีความเสี่ยงสูงต่อการเกิดโรคทางจิตเวช

ความรุนแรงในนวนิยายเชิงจิตวิทยากาลครั้งหนึ่งในความฝัน ของ อัญชัน

นวนิยายนำเสนอความรุนแรงในครอบครัวผ่านรูปแบบบันทึกการรักษาที่ส่งผลให้ตัวละครเรน เกิดอาการจิตเภช ภายใต้กระบวนการความรุนแรง 6 ประเด็น ได้แก่ ประเภทความรุนแรง ผู้กระทำความรุนแรง ผู้ถูกกระทำความรุนแรง พื้นที่ที่เกิดความรุนแรง ผลของความรุนแรง และแนวทางการลดทอนความรุนแรง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ประเภทความรุนแรง

ประเภทความรุนแรงที่เกิดขึ้นในนวนิยายเชิงจิตวิทยา เรื่อง กาลครั้งหนึ่งในความฝันสามารถจำแนกได้ 3 ประเภท ได้แก่ ความรุนแรงที่เกิดจากตนเอง ความรุนแรงระหว่างบุคคล และความรุนแรงร่วมกัน

1.1 ความรุนแรงที่เกิดจากตนเอง

เป็นความรุนแรงที่เหยื่อและผู้กระทำเป็นคนเดียวกัน พบว่าเรนซึ่งเป็นเหยื่อในครอบครัว เลือกกินยาสตริกนิน ฟอสเฟต ฆ่าตัวตายหวังให้นายแพทย์รอนพ้นจากการถูกข่มขู่ แต่แม่ได้นำส่งโรงพยาบาลทันเวลา ดังตัวอย่าง

> หลังจากที่คุณหมอออกจากบ้านของเธอ..เธอก็พบว่าลูกชาย..ลูกชายของเธอกินยาพิษ เข้าไปค่ะ
>
> (อัญชัน, 2566 : 222)

1.2 ความรุนแรงระหว่างบุคคล

เป็นความรุนแรงที่เหยื่อและผู้กระทำเป็นคนละคนกัน พบในครอบครัวเป็นหลักในชุมชนเล็กน้อย มีการทารุณกรรมเด็กและคนรัก ความรุนแรงระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก ผู้ใหญ่กับผู้ใหญ่ เด็กกับเด็ก และเด็กกับสัตว์ ดังต่อไปนี้

1.2.1 ความรุนแรงระหว่างผู้ใหญ่กระทำกับเด็ก

การทารุณกรรมเด็กในเรื่องปรากฏใน 2 ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวของนายแพทย์ ดร. รอน ซัททัน ที่ถูกพ่อทำร้ายร่างกายในวัยเด็ก และ ครอบครัวของเรน ที่ถูกไซลาสพ่อเลี้ยงกระทำความรุนแรงทั้งทางร่างกาย ตบตีจนเกิดบาดแผลและรอยฟกช้ำ และทางจิตใจ ดุด่าข่มขู่ รวมถึงการทำร้ายสัตว์เลี้ยงเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการข่มขู่เรน ดังตัวอย่าง

> เขาก็โมโหจนหน้ามืด ปรี่เข้าไปขยุ้มคอเจ้าฟลัฟพี่ขึ้นมา แล้วก็เหวี่ยงมันลอยขึ้น ไปในอากาศ พอมันตกลงมา ก็เตะมันอย่างรุนแรง จนมันกระเด็นตัวลอย ก่อนจะตกลงมากระแทกดังโครม
>
> (อัญชัน, 2566 : 72)

1.2.2 ความรุนแรงระหว่างผู้ใหญ่กับผู้ใหญ่

1) การทารุณกรรมคนรัก

เป็นความรุนแรงระหว่างผู้ใหญ่ที่เกิดขึ้นกับ 2 คู่หลัก คือ พ่อและแม่ของนายแพทย์รอน ที่มักมีปากเสียงกันจนยุติลงเมื่อแม่แจ้งความข้อหาพยายามฆ่าลูกส่งผลให้พ่อถูกจำคุก และคู่ของ ไซลาสกับโรซาน่า ที่พบความรุนแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจผ่านการทะเลาะเบาะแว้ง การใช้ถ้อยคำหยาบคายด่าทอ และการทำร้ายร่างกายในบางครั้ง ดังตัวอย่าง

> ลุงกำลังอยู่บนเตียงกับลูกจ้างเสริมสวยของแม่คนหนึ่ง แม่ก็เลยเอาขวดเหล้าฟาดเข้าที่หัวลุงจนหัวแตก ทำให้ลุงบันดาลโทสะ ตบตีแม่เป็นการใหญ่จนแม่แท้งลูกในท้อง
>
> (อัญชัน, 2566 : 158)

2) ความรุนแรงในชุมชน

พบความรุนแรงในชุมชนและสถานที่ทำงานในรูปแบบความรุนแรงทางจิตใจระหว่างไซลาส โรซาน่า และนายแพทย์รอน เนื่องจากไซลาสไม่พอใจที่นายแพทย์เข้ามาช่วยเหลือเรนและกลัวถูกจับได้ว่าทำร้ายร่างกายเรน โรซาน่าต้องการปกป้องสามี ทั้งสองจึงร่วมกันด่าทอ ใส่ร้าย ข่มขู่นายแพทย์รอนด้วยข้อหาล่วงละเมิดเด็กชายเรน ดังตัวอย่าง

> ผมจะให้เวลาหมอคิดจนถึง พรุ่งนี้ แล้วโทรหาผมได้ที่เบอร์นี้" พูดจบเขาก็ร่อนนามบัตรมาให้รอน ชัททัน "ไม่งั้นล่ะก็.." ไซลาสทำท่าเอานิ้วปาดคอตัวเอง พร้อมยิ้มจน ปากฉีกกว้าง
>
> (อัญชัน, 2566 : 212)

1.2.3 การทารุณกรรมเด็กระหว่างเด็กด้วยกัน

พบการทารุณกรรมระหว่างพี่น้องฝาแฝดกับเรน เกิดความรุนแรงทางด้านจิตใจและร่างกาย โดยเฉพาะการแกล้งขับจักรยานชนจนเรนบาดเจ็บสาหัสต้องเข้ารักษาในโรงพยาบาลอย่างเร่งด่วน นอกจากนี้พี่น้องฝาแฝดและพ่อเลี้ยงยังร่วมกันทารุณสัตว์เลี้ยงจนเรนเลือกปลิดชีวิตสัตว์เพื่อช่วยให้รอดพ้นจากความทรมาน พฤติกรรมดังกล่าวอาจส่งผล ต่อแนวโน้มการใช้ความรุนแรงกับคนในอนาคต โดยเรนเคยคิดวางยาฆ่านายแพทย์รอนเพื่อปกป้องจากคำข่มขู่ของพ่อเลี้ยง แต่ท้ายที่สุดได้ตัดสินใจในทางที่ถูกต้องและไม่ลงมือทำ ดังตัวอย่าง

> สองคนนั่นเอาเรือทักโบ๊ทของเล่นลงไปลอยในอ่าง โดยเอาตัวเจ้ามูมูยัดใส่ในเรือด้วย แล้วก็จับเรือคว่ำ
>
> (อัญชัน, 2566 : 122)

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นความรุนแรงที่น้องฝาแฝดของเรนกระทำความรุนแรงต่อสัตว์เลี้ยงของเรน คือ หนูตะเภาซึ่งสร้างความรุนแรงทางจิตใจให้กับเรน

1.3 ความรุนแรงร่วมกัน

ปรากฏในสังคมโรงเรียนของเรนผ่านความรุนแรงทางจิตใจ เมื่อเรนใช้ยานอนหลับหลีกหนีปัญหาจนง่วงนอนบ่อยครั้ง ครูจึงลงโทษให้ยืนหน้าชั้นพร้อมสวมหมวกล้อเลียน ส่งผลให้เพื่อนหัวเราะเยาะล้อเลียนเป็นประจำ กลายเป็นความรุนแรงที่ทุกคนในสังคมโรงเรียนมีส่วนร่วมสร้างขึ้นและส่งผลกระทบต่อจิตใจอย่างรุนแรง ดังตัวอย่าง

> ครูโมโหถึงขนาดให้ผม ออกไปยืนหน้าชั้น แล้วก็บังคับให้ผมสวมหมวกทรงแหลม ๆ ที่เขียนคำล้อเลียนไว้ด้วยว่า 'เจ้าชายนิทรา' หรือ 'มิสเตอร์ สลีปปิ้ง บิวตี้'
>
> (อัญชัน, 2566 : 78)

2. ผู้กระทำความรุนแรง

ผู้กระทำความรุนแรงเป็นหนึ่งในกระบวนการความรุนแรงและเป็นอันดับแรกที่ก่อเกิดความรุนแรง เนื่องจากผู้กระทำความรุนแรงเป็นผู้ที่เริ่มกระทำความรุนแรงต่อผู้อื่นหรือกระทำต่อตนเอง พบผู้กระทำความรุนแรง 3 กลุ่ม ได้แก่ บุคคลภายในครอบครัว เยาวชน และบุคคลที่โรงเรียน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 บุคคลภายในครอบครัว

2.1.1 ไซลาส เพนเนอไร พ่อเลี้ยงของเรน

กระทำความรุนแรงต่อเรน โรซาน่า และสัตว์เลี้ยง เนื่องจากไม่พอใจที่ภรรยาปกปิดเรื่องตั้งครรภ์และเรนไม่ใช่ลูกของตน ไซลาสทำร้ายร่างกายเรนด้วยการตบตี ด่าทอ ทำร้ายสัตว์เลี้ยง ความรุนแรงต่อภรรยาทั้งร่างกาย และจิตใจผ่านการใช้ถ้อยคำหยาบคายด้อยค่าเรื่องอดีตสามี ดังตัวอย่าง

> แกถูกฟาดด้วยเข็มขัดแน่นอน.. เรื่องนี้ไม่ต้องสงสัยเลย และ รอยฟกช้ำนั้น น่าจะเกิดจากหัวเข็มขัดผู้ชายด้วย เป็นหัวเข็มขัดทำด้วยโลหะแข็งๆ
>
> (อัญชัน, 2566 : 50)

2.1.2 โรซาน่า เพนเนอไร แม่ของเรน

เป็นผู้กระทำความรุนแรงทางด้านจิตใจต่อไซลาส เรน และนายแพทย์ ดร.รอน ซัททัน เธอโต้ตอบ ไซลาสด้วยคำด่าทอหยาบคายเมื่อถูกว่ากล่าวหรือเมื่อเห็นไซลาสทำร้ายร่างกายเรน รวมถึงด่าทอเรนผู้เป็นลูกชาย และใช้คำพูดใส่ร้ายข่มขู่นายแพทย์รอน เนื่องจากเกรงความผิดต้องการปกปิดเรื่องที่ไซลาสทำร้ายร่างกายเรน ดังตัวอย่าง

> ฉันชักสงสัยขึ้นมาใหญ่ว่า หมอมีความตั้งใจจริง ที่จะช่วยลูกชายฉัน หรือว่าไอ้ที่หมอต้องการจริงๆ คือ ใช้ความไร้เดียงสา ของมันมาช่วยบำบัดอารมณ์อะไรโน่นนี้ในตัวหมอกันแน่
>
> (อัญชัน, 2566 : 206)

2.1.3 พี่น้องฝาแผดต่างพ่อของเรน

เป็นผู้กระทำความรุนแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยใช้วิธีทางอ้อมคือการฟ้องพ่อเลี้ยงจนนำไปสู่การทำร้ายร่างกาย และกระทำความรุนแรงทางจิตใจผ่านการทารุณสัตว์เลี้ยงที่เรนรัก ความรุนแรงทางร่างกายที่เด่นชัด คือ การขับจักรยานชนเรนจนหัวกระแทกพื้นบาดเจ็บสาหัสต้องเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาล ดังตัวอย่าง

> คิทกำลังเร่งสปีดจักรยานของเขาไล่หลังผมมาติดๆ เจตนาที่จะชนท้ายผม แรงชนทำให้ผมเสียการทรงตัว ล้มหัวทิ่มลงบนถนนคอนกรีต แล้วผมก็วูบสลบไปเลย.."
>
> (อัญชัน, 2566 : 160)

2.1.4 แพทย์ที่โรงพยาบาล

พ่อของนายแพทย์ ดร.รอน ซัททัน กระทำความรุนแรงทางด้านร่างกายต่อนายแพทย์รอน ขณะที่นายแพทย์รอนยังเป็นเด็กโดยการนำนายแพทย์รอนไปกดใต้ก๊อกน้ำร้อนที่เปิดน้ำร้อนด้วยความแรง ดังตัวอย่าง

> ผมตกใจกลัวมาก ก็เลยวิ่งเข้าไปหลบในห้องนอน แต่พ่อตามมา ลากตัวผมเข้าไปในห้องน้ำ บังคับให้ผมเข้าไปนั่งในอ่างอาบน้ำ แล้วก็ กดหัวผมเข้าไปใต้ก๊อกน้ำร้อน.."
>
> (อัญชัน, 2566 : 249)

2.2 เยาวชน

เรน เพนเนอไร วัย 10 ขวบ กระทำความรุนแรงต่อผู้อื่นและตนเองในทางที่ผิดเพื่อหวังให้ผู้อื่นมีความสุข ผสมยาฆ่าหนู (ยาสตริกนิน ฟอสเฟต) ในไวน์ให้นายแพทย์รอนเพื่อปกป้องจากการข่มขู่ของไซลาสแต่ได้เททิ้งไป กินยาชนิดเดียวกันเพื่อฆ่าตัวตายหวังให้หมอมีความสุข ทำร้ายตนเองโดยไม่รู้ตัวจากการกินยานอนหลับต่อเนื่องจนร่างกายผิดปกติ ทารุณกรรมสัตว์เลี้ยงทั้งหนู เต่า และปลา ด้วยยาพิษหรือทิ้งลงถังขยะเพื่อหวังให้พ้นจากการถูกกลั่นแกล้ง ดังตัวอย่าง

> “เรนฆ่านินจาใช่ไหม..? หมอเชื่อว่า เรนจะต้องเอาอะไรใส่ เข้าไปในปากมัน.. นี่ไง.. หลักฐาน.!” เขาดึงมือข้างได้รับบาดเจ็บของเรนขึ้นมาชู “เพราะอย่างนั้น ถึงถูกมันกัด
>
> (อัญชัน, 2566 : 118)

2.3 บุคคลที่โรงเรียน

คุณครูและเพื่อนที่โรงเรียนของเรนเป็นผู้กระทำความรุนแรงทางด้านจิตใจต่อเรนโดยการล้อเลียนเรน เรื่องการนอนหลับ ดังตัวอย่าง

> เพื่อนในห้องคนหนึ่งก็ตะโกนเรียกผมว่า มาละโว้ย เจ้าชายนิทรา แล้วชื่อนี้ มันก็แพร่กระจายไปเร็วยิ่งกว่าไฟไหม้ป่า จนนักเรียนทุกคนในโรงเรียนพากันเรียกผมด้วยชื่อนั้นมาเรื่อย
>
> (อัญชัน, 2566 : 78)

3. ผู้ถูกกระทำความรุนแรง

ผู้ถูกกระทำความรุนแรงเป็นหนึ่งในกระบวนการความรุนแรงเป็นผู้ที่ถูกกระทำความรุนแรงจากผู้กระทำความรุนแรง หรือผู้ที่ตกเป็นเหยื่อยของความรุนแรงทั้งความรุนแรงทางด้านร่างกาย ทางด้านจิตใจ ในนวนิยายพบผู้ถูกกระทำความรุนแรงจำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ เยาวชน สัตว์เลี้ยง บุคคลในครอบครัว และแพทย์ที่โรงพยาบาล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 เยาวชน

เรน เพนเนอไร วัย 10 ขวบ ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงจากหลายบุคคล ทั้งไซลาส (พ่อเลี้ยง) โรซาน่า (แม่) พี่น้องฝาแฝด รวมถึงครูและเพื่อนที่โรงเรียน อีกทั้งยังเป็นผู้ทำร้ายตนเอง ส่งผลให้เรนถูกกระทำความรุนแรง ครบทั้ง 3 ประเภท ได้แก่ ความรุนแรงที่เกิดจากตนเอง ความรุนแรงระหว่างบุคคล และความรุนแรงร่วมกัน ดังตัวอย่าง

> เขาเดินเข้ามาตบเปรี้ยงเข้าหน้าผมเต็มแรง จนผมล้มหน้าผากกะแทกกับพื้นห้อง มันเจ็บซะจนผมคิดว่าตัวเองจะสลบไปแล้ว
>
> (อัญชัน, 2566 : 102)

3.2 สัตว์เลี้ยง

สัตว์เลี้ยงของเรนถูกทารุณกรรมโดยไซลาส พ่อเลี้ยงของเรน พี่น้องฝาแฝด และเรน โดยไซลาสเตะสุนัข จนตายเนื่องจากไปกัดรองเท้าคู่โปรด ขณะที่พี่น้องฝาแฝดมักนำสัตว์ไปทรมาน เช่น การนำสิ่งของใส่ปากเต่า ส่วนเรนเลือกฆ่าสัตว์เลี้ยงเหล่านั้นด้วยตนเองเพื่อช่วยให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทรมาน ดังตัวอย่าง

ตอนนั้นผมตกใจจนชาไปทั้งตัว ผมคิดว่าถึงยังไงมัน คงไม่รอดแน่ ผมไม่อยากเห็นมันทรมานอีกต่อไป ผมก็เลยบีบคอมุม มันเป็นสัตว์เลี้ยงตัวแรกที่..ที่ผมปลดปล่อยมันออกจากฝันร้ายของผม

(อัญชัน, 2566 : 123)

3.3 บุคคลในครอบครัว

โรซาน่า เพนเนอไร แม่ของเรน เป็นผู้ถูกกระทำความรุนแรงทางด้านจิตใจโดยไซลาสที่มักจะว่ากล่าวด่าทอใช้คำพูดที่หยาบคายด้วยอยู่เสมอ และมีการทำร้ายร่างกายในบางครั้ง ดังตัวอย่าง

“ฉันสัญญากับเธอได้เลยว่า ฉันพร้อมจะรามือจากไอ้ลูกเวร ตะไรของเธอ ถ้าเธอจัดการส่งมันไปอยู่ไหนก็ได้ให้พ้นหน้าพันตาฉัน... ได้ยินที่ฉันพูดมั้ย อีนังผู้หญิงหากิน.!"

(อัญชัน, 2566 : 215)

3.4 แพทย์ที่โรงพยาบาล

นายแพทย์ ดร.รอน ซัททัน เป็นผู้ถูกกระทำความรุนแรงทั้งทางร่างกายจากบิดาในวัยเด็ก และทางจิตใจ จากโรซาน่าและไซลาส ที่ใช้ถ้อยคำหยาบคาย ด่าทอ ใส่ร้าย และข่มขู่ ดังตัวอย่าง

"ต้องเจอกับข้อหาหมิ่นประมาท.. เฮอะ.. เอาตีนไปเถอะ...!" หล่อนทวนคำพูดของเขาตบท้ายด้วยคำหยาบ พลางหัวเราะเยาะใส่

(อัญชัน, 2566 : 206)

4. พื้นที่ที่เกิดความรุนแรง

พื้นที่แต่ละแห่งให้ความหมายและความรู้สึกแตกต่างกันตามประสบการณ์บุคคล พื้นที่จึงเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้ทุกแห่งขึ้นอยู่กับผู้ที่อยู่ในพื้นที่นั้นในนวนิยายพบพื้นที่เกิดความรุนแรง 3 ส่วน ได้แก่ พื้นที่บ้านและที่อยู่อาศัย โรงเรียน และพื้นที่สาธารณะ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 พื้นที่บ้าน และที่อยู่อาศัย

แม้บ้านควรเป็นพื้นที่แห่งความรักและความอบอุ่น แต่สำหรับเด็กชายเรนกลับเป็นเพียงพื้นที่แห่งความรุนแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจจากทุกคนในบ้าน จนกลายเป็นสถานที่ที่เขาไม่อยากอยู่อาศัย ดังตัวอย่าง

ไซลาสก็กระชากคอเสื้อเด็กชาย เหวี่ยงร่างเรนไปทางบันไดเต็มแรง ร่างของเด็กชายซวนเซกลับไปกลับมาจากแรงเหวี่ยง

(อัญชัน, 2566 : 214)

นอกจากนี้คอนโดมิเนียมของนายแพทย์รอนซึ่งเป็นพื้นที่ปลอดภัยและมีความสุข กลายเป็นพื้นที่เกิดความรุนแรง เมื่อเด็กชายเรนที่เขาให้ความรักและพามารักษาตัวกลับวางแผนใส่ยาฆ่าหนูในขวดไวน์เพื่อหมายเอาชีวิตในที่สุด ดังตัวอย่าง

ตอนที่เด็กชาย อยู่ในคอนโดของเขา มันแสดงนัยว่า เด็กชายกำลังวางแผนอะไร สักอย่าง ด้วยวิธีการที่เขาเลือกแล้ว เพื่อ "ปกป้อง" คุณหมอที่เขารักไว้ จากภัยร้ายที่กำลังคืบคลานเข้ามา..

(อัญชัน, 2566 : 285)

4.2 พื้นที่โรงเรียน

แม้โรงเรียนจะเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ แต่สำหรับเรนกลับเป็นเพียงพื้นที่เกิดความรุนแรงที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจจนทำให้เขารู้สึกอับอายและไม่อยากพูดคุย เนื่องจากทั้งครูและเพื่อนมองว่าเขาแตกต่างและหยอกล้ออยู่เสมอ ดังตัวอย่าง

> โรงเรียนก็เหมือน ๆ กัน ผมต้องเจอกับครู กับเพื่อน ๆ กลุ่มเดิม ๆ ซึ่งไม่ได้ดีไปกว่าคนที่บ้านเลย
>
> (อัญชัน, 2566 : 77-78)

4.3 พื้นที่สาธารณะ

สวนสัตว์เป็นพื้นที่พักผ่อนของบางคน กลับเป็นพื้นที่แห่งความรุนแรงและการกักขังสำหรับสัตว์ที่ต้องสูญเสียอิสระเพื่อความสนุกของมนุษย์ เรนมองว่าสวนสัตว์แห่งนี้ไม่ต่างจากบ้านของตนเองที่กักขังเขาไว้ในความโหดร้าย ดังตัวอย่าง

> “เพราะฉะนั้น ถึงไม่สบายใจยังไงละครับ ที่เห็นพวกมันต้องถูกขังอยู่ในกรง ที่ล้อมด้วยลวดไฟฟ้าแบบนี้... บางที่อาจถูกขังไปตลอด ชีวิตก็ได้”
>
> (อัญชัน, 2566 : 138)

5. ผลของความรุนแรง

ความรุนแรงทั้ง 3 ประเภท ทั้งที่เกิดจากตนเอง ระหว่างบุคคล และความรุนแรงร่วมกัน ทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น บ้าน โรงเรียน ที่พักอาศัย ล้วนส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อผู้ถูกกระทำความรุนแรง ได้แก่ ผลกระทบต่อตนเอง ผลกระทบทางด้านร่างกาย ผลกระทบทางด้านจิตใจ ผลกระทบในเชิงจิตวิทยา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 ผลกระทบต่อตนเอง

ผลจากความรุนแรงทำให้เรน รู้สึกว่าชีวิตไม่มีใครเข้าใจและต้องการปกป้องคนรัก จึงเลือกใช้ความรุนแรง เริ่มจากการฆ่าสัตว์เลี้ยงเพื่อช่วยให้พ้นจากการถูกทารุณ วางยาฆ่านายแพทย์รอนเพื่อปกป้องคนรัก แต่เมื่อไม่สามารถลงมือ กับมนุษย์ได้จึงหันมาฆ่าตัวตายแทน หวังว่าหากตนเองไม่อยู่ คนที่เขารักจะได้ไม่ต้องเดือดร้อนเพราะตน ดังตัวอย่าง

> มันถึงเวลาแล้วที่ผม ควรจะทำให้ตัวเองหายไปจากโลกนี้ เพื่อให้ทุกสิ่งทุกอย่างมันหายไปพร้อมๆ กับตัวผม เรื่องร้ายแรงที่จะเกิดต่อไปกับคุณหมอ มันจะได้ไม่มีวันเกิดขึ้นได้อีกแล้ว
>
> (อัญชัน, 2566 : 236)

5.2 ผลกระทบทางด้านร่างกาย

ความรุนแรงทางร่างกายส่งผลให้เกิดบาดแผลและอาการบาดเจ็บต่อผู้ถูกกระทำ เช่น เรนถูกพ่อเลี้ยงใช้หัวเข็มขัดตีจนเกิดแผลที่แขน และถูกตบจนหน้าผากกระแทกพื้นมีอาการบวมช้ำ นอกจากนี้ยังถูกพี่น้องฝาแฝดขับจักรยานชนจนบาดเจ็บสาหัส มีอาการเลือดคั่งในเยื่อหุ้มสมองและต้องเข้ารับการผ่าตัดกะโหลกศีรษะอย่างเร่งด่วน ดังตัวอย่าง

> หมอบอกว่า อาการผมนั้น สาหัสมาก เพราะหัวใจหยุดเต้นในระหว่างที่หมอกำลังทำการผ่าตัดอยู่ แต่มันก็กลับมาเต้นได้ทันเวลา เลยทำให้ผมอยู่ในอาการโคม่านานต่อกันถึงสี่อาทิตย์
>
> (อัญชัน, 2566 : 163)

5.3 ผลกระทบทางด้านจิตใจ

ความรุนแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจส่งผลต่อจิตใจ โดยเฉพาะกรณีที่เรน โรซาน่า และนายแพทย์รอนถูกไซลาสข่มขู่จนเกิดความหวาดกลัวและน้อยใจ โดยเฉพาะเรนที่ถูกกระทำซ้ำจนเกิดความรู้สึกทางด้านลบต้องการหลบหนีการล้อเลียนในโรงเรียนยังสร้างความอับอายและบาดแผลทางใจ เช่นเดียวกับการทำร้ายร่างกายที่นอกจากจะสร้างบาดแผลทางกายแล้ว ยังส่งผลให้ผู้ถูกกระทำเกิดความเสียใจ อับอาย หรือเกิดความโกรธแค้นอยู่ภายในใจด้วยครับ ดังตัวอย่าง

> เรนผวาวิ่งเข้าไปโถมตัวลงบนเตียง หยาดน้ำตา ไหลพรากลงเต็มใบหน้า อ้อมแขนของเขากอดหมอนใบหนึ่งไว้จนแน่น โยกตัวอยู่ไปมาสะอื้นสุดแรงด้วยความเจ็บปวดสุดที่จะ
>
> (อัญชัน, 2566 : 217-218)

5.4 ผลกระทบในเชิงจิตวิทยา

ผลจากความรุนแรงทางร่างกายและจิตใจอาจส่งผลให้ผู้ถูกกระทำเกิดความผิดปกติทางจิตหรือโรคจิตเวชได้ เช่น กรณีของเรนที่ได้รับบาดเจ็บทางสมองร่วมกับภาวะบอบช้ำทางใจในครอบครัว จนกลายเป็นโรคจิตเภทที่บิดเบือนการรับรู้และพฤติกรรม โดยเขาสร้างโลกสมบูรณ์แบบในจิตใต้สำนึกเพื่อหลบหนีความเลวร้ายและนิยามโลกแห่งความจริงที่เผชิญอยู่ว่าเป็นเพียงฝันร้ายขณะหลับ ส่วนโลกในความฝันคือความจริงที่ตนเองกำลังตื่นอยู่ ดังตัวอย่าง

> จนกระทั่งเมื่อหกเดือนที่แล้ว ผมเริ่มรู้ว่า ชีวิตที่ผมเป็นอยู่มันเป็น เพียงแค่ความฝันเท่านั้น แล้วก็เป็นความฝัน ที่ยาวนานต่อเนื่องกันไป เรื่อย ๆ
>
> (อัญชัน, 2566 : 76-77)

6. แนวทางการลดทอนความรุนแรง

เมื่อผู้ถูกกระทำได้รับความรุนแรงทั้งทางร่างกายหรือจิตใจ ย่อมมีการหาแนวทางลดทอนความรุนแรงเพื่อให้ชีวิตกลับมาเป็นปกติสุข ซึ่งในนวนิยายพบ 2 แนวทางหลัก คือ การพึ่งพานักจิตวิทยา และการพึ่งพาตนเองเพื่อลดทอน หรือขจัดความรุนแรงให้หมดไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

6.1 การพึ่งพานักจิตวิทยา

การพึ่งพานักจิตวิทยาช่วยลดทอนความรุนแรงและผลกระทบได้ เรนเข้ารับการรักษากับนายแพทย์ ดร.รอน ซัททัน จิตแพทย์เด็กและวัยรุ่น ซึ่งช่วยให้เขามีความรู้สึกทางบวกและพบความสุขในชีวิตอย่างที่ไม่เคยได้รับมาก่อน จนนำไปสู่การแก้ปัญหาครอบครัวด้วยการพาเรนออกจากสภาพแวดล้อมที่ทารุณผ่านการยื่นฟ้องร้องไซลาสผู้เป็นพ่อเลี้ยง ดังตัวอย่าง

> ผมอยากให้คุณช่วยพาแกมาหาผมอาทิตย์หน้า ด้วยครับ นับจากนี้เป็นต้นไป แกควรจะมาพบกับผมอย่างน้อยสัปดาห์ ละครั้ง
>
> (อัญชัน, 2566 : 47)

6.2 การพึ่งพาตนเอง

การพึ่งพาตนเองเป็นแนวทางลดทอนความรุนแรงที่ผู้ถูกกระทำมักเลือกใช้เป็นอันดับแรกเพื่อความอยู่รอดเมื่อขาดผู้ช่วยเหลือ เช่นเดียวกับเรนที่ก่อนพบจิตแพทย์ได้ใช้วิธีพึ่งพาตนเอง 4 รูปแบบ ได้แก่ การใช้ยานอนหลับเพื่อแก้ปัญหา การปฏิเสธความจริง การหลีกหนีและการถอนตัว และการสร้างภาพแทนความเป็นจริง ดังต่อไปนี้

6.2.1 ใช้ยานอนหลับเพื่อแก้ไขปัญหา

เมื่อเรนรู้สึกว่าโลกโหดร้าย เขาจึงแอบขโมยยานอนหลับของแม่มารับประทานเป็นประจำ เพื่อหนีปัญหา ส่งผลให้มีอาการง่วงซึมและหลับอยู่เสมอทั้งที่บ้านและโรงเรียน รวมถึงมีอาการเหม่อลอยขณะสนทนา ทั้งนี้เพื่อให้ตนเองหลับได้นานที่สุดและไม่ต้องเผชิญกับเรื่องเลวร้ายในชีวิต ดังตัวอย่าง

> “เวลาอยากจะตื่นให้นานๆ เรนก็ใช้ยานอนหลับ หรือที่เรียก ชื่อมันเสียใหม่ว่า ยาตื่นขึ้น อย่างนั้นใช่ไหม เรนคิดว่า มันจะช่วย แก้ปัญหาให้อย่างนั้นหรือ..?”
>
> (อัญชัน, 2566 : 79)

6.2.2 การปฏิเสธความจริง

เมื่อเด็กชายเรนถูกกระทำความรุนแรงจนยากจะยอมรับ เขาเลือกปฏิเสธความจริง โดยคิดว่าเรื่องเลวร้ายที่เกิดขึ้นเป็นเพียงฝันร้ายเท่านั้น เพื่อหลีกหนีจากสถานการณ์ที่ตนเองไม่ต้องการเผชิญ ดังตัวอย่าง

> สำหรับเรื่องราวในความฝันที่ยืดยาวไม่จบนั่น ผมพบว่า ตัวเองเป็นเด็กผู้ชายที่ถูกตั้งชื่อว่าเรน มีชีวิตอยู่กับครอบครัวที่เลวร้าย
>
> (อัญชัน, 2566 : 77)

6.2.3 การหลีกหนีและการถอนตัว

เมื่อเผชิญสถานการณ์คุกคาม เรนเลือกหลีกหนีและถอนตัวเพื่อป้องกันตนเอง โดยขังตัวในห้องนอนและล็อกประตูแน่นหนา รวมถึงหลบเลี่ยงสังคมและกิจกรรมที่โรงเรียนด้วยการแยกตัวมานั่งหลับคนเดียว สร้างโลกในอุดมคติผ่านการเพ้อฝันเพื่อหลีกหนีความรุนแรงที่ต้องพบเจอในทุกวัน ดังตัวอย่าง

> ทันทีที่เขาหลุดออกจากอ้อมแขนของหล่อน เด็กชายก็วิ่ง ผลุนผลันขึ้นบันไดอย่างรวดเร็ว เพื่อวิ่งเข้าไปในห้องนอน ที่ดูจะเป็นที่ หลบภัยเพียงแห่งเดียวที่เขามีอยู่
>
> (อัญชัน, 2566 : 217)

6.2.4 การสร้างภาพแทนความเป็นจริง

เด็กชายเรนสร้างภาพแทนความจริงในฝันเป็นโลกอุดมคติที่ทุกคนสลับร่างกันเพื่อไม่ให้ยึดติดและมอบสิ่งดี ๆ ให้กัน โดยมีผู้ควบคุมดวงจิตคอยดูแลกฎห้ามยึดครองร่างถาวร เขาเชื่อว่าโลกปัจจุบันคือฝันร้าย ที่เป็นบทลงโทษจากการที่ตนเองไปละเมิดกฎด้วยการยึดร่างของเด็กชายที่ชื่อเรนในโลกความจริงของเขามาเป็นของตนเอง ดังตัวอย่าง

> สิ่งที่ผมเชื่อมาตลอดชีวิตว่า คือ ความจริงมันกลับหัว กลับหางกลายเป็นความเชื่อผิด ๆ ไปหมด เพราะมันเป็นเพียงความฝัน ความฝันที่ผมต้องเข้ามาอยู่ตั้งแต่จำความได้ นานจนผมหลงลืมอดีต เกี่ยวกับโลกแท้จริงที่ผมจากมาจนหมด ผมได้เรียนรู้เพิ่ม

> อีกข้อว่า ผมถูกลงโทษจาก ‘อาชญากรรม’ ที่ตัวผมได้ก่อขึ้น ครั้งที่ผมเคยเป็นคนหนึ่ง ใน โลกภายนอก นั่น แล้วผมก็ถูกนำมาจองจำในคุก คือโลกความฝันตรงนี้
>
> (อัญชัน, 2566 : 163-164)

บทสรุป

จากการศึกษาความรุนแรงในนวนิยายเชิงจิตวิทยา เรื่อง กาลครั้งหนึ่งในความฝัน ของ อัญชัน พบว่าภาพรวมของความรุนแรงมีความสอดคล้องตามหลักโครงสร้างกระบวนการความรุนแรง โดยปรากฏครบทั้ง 3 ประเภท คือ ความรุนแรงต่อตนเอง ระหว่างบุคคล และความรุนแรงร่วมกัน ซึ่งรูปแบบที่เด่นชัดที่สุดคือความรุนแรงระหว่างบุคคลภายในสถาบันครอบครัวที่กระทำต่อ เด็กชายเรน ตัวละครหลัก จนนำไปสู่ปัญหาสุขภาพจิตที่รุนแรงในที่สุด ผู้กระทำ ความรุนแรงส่วนใหญ่เป็นบุคคลใกล้ชิด ได้แก่ พ่อเลี้ยง แม่ และพี่น้องฝาแฝด โดยมีพื้นที่หลักคือบ้านและโรงเรียน เป็นสถานรองรับความรุนแรง ส่งผลให้เด็กชายเรนได้รับ ความบอบช้ำทั้งทางร่างกายและจิตใจ จนพัฒนาไปสู่โรคจิตเวช ที่มีอาการหลงผิดโดยเขาสร้างโลกอุดมคติในฝันขึ้นมา เพื่อใช้เป็นที่ซ่อนตัวจากความจริงอันโหดร้าย และยึดถือเอาโลก แห่งความฝันเป็นโลกความจริง ส่วนโลกความจริงที่เผชิญอยู่กลับมองว่าเป็นเพียงฝันร้าย สำหรับแนวทางการลดทอน ความรุนแรงแบ่งออกเป็น 2 แนวทางหลัก คือ การพึ่งพานักจิตวิทยาหรือจิตแพทย์ ซึ่งถือเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพสูงสุด ในการเยียวยาและใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อแยกผู้ถูกกระทำออกจากอันตราย และการพึ่งพาตนเอง เพื่อหลีกหนีสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ผ่านการใช้ยานอนหลับหรือการสร้างโลกในจินตนาการ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดกลไก การป้องกันตนเอง ของฟรอยด์อย่างชัดเจน เมื่อต้องเผชิญกับความรุนแรงในครอบครัวที่ไม่สามารถต่อรองได้ เรนได้ใช้กลไกการหลีกหนีผ่านการใช้ยานอนหลับเพื่อตัดขาดตนเองจากปัญหา รวมถึงใช้กลไกการปฏิเสธความจริง โดยการสร้างโลกอุดมคติ ในจินตนาการและหลอกตนเองว่าความโหดร้ายในชีวิตจริงเป็นเพียงฝันร้าย ซึ่งอาจส่งผลเสียต่อสุขภาวะในระยะยาวพฤติกรรมเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า กลไกการป้องกันตนเองช่วยเยียวยาจิตใจของเหยื่อได้เพียงชั่วคราวเท่านั้น หากแต่ในระยะยาวกลับดึงให้ผู้ถูกกระทำหลุดออกจากความเป็นจริงและก่อให้เกิดโรคจิตเวชในที่สุด ความรุนแรงในนวนิยายเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นถึงรากฐานความผิดปกติเชิงจิตวิทยาของทั้งฝั่งผู้กระทำและผู้ถูกกระทำอย่างชัดเจน

ผลกระทบเชิงจิตวิทยาที่เกิดขึ้นกับเด็กชายเรน ยังสอกคล้องกับทฤษฎีความผูกพัน (Attachment Theory) โดยพฤติกรรมของเรนจัดอยู่ในกลุ่ม ความผูกพันแบบไม่เป็นระเบียบ/ไม่มีทิศทาง (Disorganized/Disoriented Attachment) ซึ่งเป็นผลโดยตรงจากการเติบโตในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความรุนแรงและการทารุณกรรมจากไซลาสผู้เป็นพ่อเลี้ยง ประกอบกับการดูแลที่ไม่สม่ำเสมอของโรซาน่าผู้เป็นแม่ ความหวาดกลัวต่อบุคคลที่ควรจะเป็นที่พึ่งพิง ทำให้เรนเกิดความสับสนอย่างรุนแรง นำไปสู่พฤติกรรมที่ย้อนแย้งและคาดเดาไม่ได้ เช่น การที่เรนมีความผูกพันและโหยหาความรักจากนายแพทย์รอน แต่กลับมีความคิดที่จะผสมยาฆ่าหนูให้หมอดื่มด้วยความเชื่อที่บิดเบี้ยวว่านั่นคือการปกป้อง อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีนี้ยังชี้ให้เห็นว่ารูปแบบความผูกพันสามารถเปลี่ยนแปลงได้ผ่านการบำบัด ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการลดทอนความรุนแรงในนวนิยาย ที่การพึ่งพานักจิตวิทยาช่วยให้เรนได้สัมผัสกับพื้นที่ปลอดภัยทางอารมณ์และค่อย ๆ ปรับตัวกลับมาสู่สภาวะที่มั่นคงได้ในที่สุด

นอกจากนี้ผลการศึกษายังทำให้สังเกตได้ว่าพื้นที่เกิดความรุนแรงที่พบในนวนิยายที่พบมากที่สุด คือ บ้าน รองลงมา คือ โรงเรียน กลุ่มผู้กระทำความรุนแรงที่พบมากที่สุด คือ บุคคลในครอบครัว รองลงมา คือ คุณครู และเพื่อนในโรงเรียน แสดงให้เห็นว่าสถาบันหลักที่ควรเป็นพื้นที่ปลอดภัยที่สุดในปัจจุบันกำลังเผชิญกับภาวะวิกฤต

ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่เหล่านั้นไม่ได้เป็นเรื่องของบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่เป็นโครงสร้างที่ส่งต่อกันมาส่งผลให้เกิดความเปราะบางของสถาบันพื้นฐานภายในประเทศเมื่อพื้นที่ปลอดภัยในสังคมกลับเป็นพื้นที่ผลิตซ้ำความรุนแรง ผู้คนในสังคมเมินเฉยต่อความรุนแรง ที่เกิดขึ้น และมองข้ามปัญหา หลีกเลี่ยงการช่วยเหลือ และมองว่าความรุนแรงเป็นเรื่องปกติ จากกรณีที่ครูและเพื่อนลงโทษและล้อเลียนเรนในนวนิยาย แสดงให้เห็นว่าสังคมขาดความเข้าใจเรื่องสุขภาพจิตอย่างแท้จริง และมองความผิดปกติของเหยื่อเป็นเรื่องขบขันหรือความเกียจคร้าน อันนำไปสู่การผลิตซ้ำพฤติกรรมจนเกิดเป็นวงจรความรุนแรงที่ไร้จุดจบ ดังจะเห็นได้จากตัวละครเรนซึ่งเป็นผู้ถูกกระทำ แต่กลับซึมซับความรุนแรงนั้นมาทำร้ายสัตว์เลี้ยง และเกือบจะทำร้ายหมอ ส่งผลให้เห็นว่าเหยื่อในวันนี้อาจกลายเป็นผู้กระทำความรุนแรงเสียเองในวันหน้าหากขาดการรักษาหรือการเยียวยาที่ทันท่วงที

ดังนั้น นวนิยายเชิงจิตวิทยา เรื่อง กาลครั้งหนึ่งในความฝัน ของ อัญชัน ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่ให้ความบันเทิงเท่านั้นแต่ยังเป็นกระบอกเสียงแทนกลุ่มคนเปราะบางในสังคม นั่นก็คือ เหยื่อที่ไร้เสียง หรือผู้ถูกกระทำความรุนแรง วรรณกรรม เรื่องนี้สามารถถ่ายทอดเรื่องราวบาดแผลในจิตใจเด็กที่มักถูกมองข้ามในสังคม พร้อมทั้งสร้างความตระหนักรู้ด้านจิตเวช ความเข้าใจในโรคจิตเภท และแนวทางการลดทอนความรุนแรงของมนุษย์ผ่านรูปแบบบันทึกการรักษา ทำให้ผู้อ่าน เกิดความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ เป็นการชี้ทางออก และการส่งสัญญาณเตือนแก่สังคมว่าการใช้กลไกทางจิตวิทยา ในการหาทางออก การรักษาอย่างถูกวิธี และการใช้กฎหมายในการดำเนินการกับความรุนแรงอย่างเป็นระบบ คือ ทางออก ที่ยั่งยืนกว่าการให้เหยื่อดิ้นรนพึ่งพาตนเองอย่างผิดวิธีจนนำมาสู่วงจรความรุนแรงที่หมุนวนอย่างไม่มีที่สิ้นสุดต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 สร้างความตระหนักรู้ คืนพื้นที่ปลอดภัยให้บ้านและโรงเรียน เข้าใจปัญหาจิตใจเด็ก

1.2 ส่งเสริมการเยียวยาเน้นรักษาด้วยจิตแพทย์และใช้กฎหมาย เพื่อตัดวงจรความรุนแรง

1.3 เป็นสื่อการศึกษาใช้เป็นกรณีศึกษาด้านจิตวิทยาและสังคม เพื่อสร้างความเห็นอกเห็นใจ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาจิตวิทยา ภูมิหลัง และแรงจูงใจของผู้ก่อความรุนแรง

2.2 ศึกษาปัจจัยทางสังคมที่เปลี่ยนพื้นที่ปลอดภัยให้เป็นพื้นที่ความรุนแรง

2.3 ใช้ทฤษฎีทางจิตวิทยาอื่นๆ เช่น ทฤษฎีบาดแผลทางใจ มาวิเคราะห์เพิ่มเติม

2.4 นำไปเปรียบเทียบกับนวนิยายเชิงจิตวิทยาเรื่องอื่นๆ

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณอาจารย์พัชลินจ์ จีนนุ่น อาจารย์สมิทธ์ชาต์ พุมมา และคณาจารย์หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ ที่ได้ให้คำแนะนำและมอบประสบการณ์อันมีค่าจนงานวิจัยสำเร็จลุล่วง หวังเป็นอย่างยิ่งว่าการศึกษาความรุนแรงในนวนิยายเชิงจิตวิทยาครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจและสาธารณชน ในการทำความเข้าใจผลกระทบของความรุนแรงต่อมนุษย์และสังคม ขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือและสนับสนุนในครั้งนี้เป็นอย่างสูง

เอกสารอ้างอิง

กรองกาญจน์ อัชฌายะสุนทร. (2555). *ความเงียบและเสียง : การศึกษาบาดแผลและความรุนแรงภายในครอบครัวต่อผู้หญิง*

ในนวนิยายเรื่อง ลา ลุงกา วีตา ดิ มาริอันนา อูคริอาและ โวช. *การประชุมวิชาการแห่งชาติ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ครั้งที่ 9*, (น.743-750). คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน. https://esd.kps.ku.ac.th/kuk-gallery/article_9/o_ human.html

คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล. (2561). *พฤติกรรมความรุนแรง เป็นอาการทางจิตเวชหรือไม่?*. https://www.rama.mahidol.ac.th

คริสติน เอ็ม. แจ็กควิน. (2568). *ความรุนแรง*. https://www.britannica.com/topic/violence

ไดอาน่า เอ็ม. คอนแคนนอน. (2567). *ความสำคัญของจิตวิทยาของความรุนแรง*. https://www.alliant.edu/blog/importance-psychology-violence

ทีมบรรณาธิการของ dinutvei.no. (2566) *ความรุนแรงทางจิตวิทยาคืออะไร?*. https://dinutvei.no/vold-i-naere-relasjoner/hva-er-psykisk-vold/

บัณฑิต ทิพย์เดช. (2557). เสกสรรค์ ประเสริฐกุลกับวาทกรรมความรุนแรงในวรรณกรรม, *วารสารศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยแม่โจ้*. *2*(1), 91-104.

เพ็ญพิไล ฤทธาคณานนท์. (2566). *กลไกการป้องกันตนเอง – Defense Mechanisms*. https://www.psy.chula.ac.th/th/feature-articles/defense-mechanisms/

รสริน ดิษฐบรรจง, สิริวรรณ นันทจันทูล และประเทือง ทินรัตน์. (2559). *ภาษากับภาพตัวแทนความรุนแรงต่อผู้หญิงในนวนิยายครอบครัวไทย : การศึกษากลวิธีทางอรรถศาสตร์,วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย.* 36(1), 137-158.

ศรัญญา ศรีโยธิน. (2558). *ความรุนแรงในคู่รัก.* https://www.psy.chula.ac.th/th/feature-articles/intimate-partner-violence/

สริตา มยูขโชติ. (2568). *แนวคิดสามเหลี่ยมความรุนแรง.* https://culturio.sac.or.th/content/1807

อภิชญา ไชยวุฒิกรณ์วานิช. (2568). *กลไกป้องกันตนเอง (Defense Mechanisms): พลังจิตใต้สำนึกที่ช่วยเรารับมือกับ ความทุกข์*. https://www.psy.chula.ac.th/th/feature-articles/defense-mechanisms-2/

อัญชัน. (2566). *กาลครั้งหนึ่งในความฝัน*. สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น

dinutvei.no. (2567). *ความรุนแรงทางจิตใจ – จะเริ่มต้นอย่างไรเมื่อคุณต้องการความช่วยเหลือ*. https://dinutvei.no/th

Ungkana Kerttongmee. (2567). *ทฤษฎีความผูกพัน (Attachment Theory).* https://www.betteryoubypair.com

World Health Organization. *The VPA Approach.* https://www.who.int/groups/violence-prevention-alliance/approach

ภาพแทนของผู้หญิงเกาหลีในนวนิยายแปล เรื่อง เดอะเวเจอเทเรียน ของ ฮันกัง

Representation of Korean women in the translated novel "The Vegetarian" by Han Kang

ฐิติมา คงชนะ[1*] พัชลินจ์ จีนนุ่น[2] และจริญญา ธรรมโชโต[3]

[1*] สาขาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

[2,3] สาขาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

*corresponding author e-mail: dowttm.2456@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาพแทนของผู้หญิงเกาหลีในนวนิยายแปลเรื่อง เดอะเวเจอเทเรียน ของ ฮันกัง เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร เน้นการวิเคราะห์และตีความตัวบทนวนิยาย ใช้แนวคิดเกี่ยวกับภาพแทนของ Stuart Hall และแนวคิดวาทกรรมมาของ Michael O'Shaughnessy and Jane Stadler เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ นำเสนอด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า ภาพแทนของผู้หญิงเกาหลีที่ปรากฏ มี 5 ภาพแทน ได้แก่ 1) ภาพแทนของผู้หญิงในฐานะ "ทรัพย์สิน" และ "วัตถุ" 2) ภาพแทนของผู้หญิงในฐานะ "แรงบันดาลใจ" และ "วัตถุทางเพศ" 3) ภาพแทนของผู้หญิงในฐานะ "ผู้ถูกกดทับ" จากวาทกรรมคนในครอบครัว 4) ภาพแทนของผู้หญิงในฐานะ "ผู้บ้าคลั่ง" และ "วิกลจริต" และ 5) ภาพแทนของผู้หญิงในฐานะ "ผู้โต้กลับ" และ "แสวงหาอิสรภาพ" ภาพแทนเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความไม่ทัดเทียมระหว่างเพศ และการที่ผู้หญิงต้องดำรงชีวิตอยู่ภายใต้วาทกรรมอำนาจที่กดทับในสังคมเกาหลีที่ยึดถือระบบชายเป็นใหญ่ ขณะเดียวกันก็เปิดพื้นที่ให้เห็นการต่อต้านในเชิงสัญลักษณ์ที่ผู้หญิงใช้เพื่อต่อรองกับอำนาจดังกล่าว

คำสำคัญ : ภาพแทน ผู้หญิงเกาหลี เดอะเวเจอเทเรียน นวนิยายแปล วาทกรรม

Abstract

This article aims to analyze the representation of Korean women in the translated novel "The Vegetarian" by Han Kang. It is a documentary research focusing on the analysis and interpretation of the novel's text, using Stuart Hall's concept of representation and the discourse concept of Michael O'Shaughnessy and Jane Stadler as analytical tools. The study presents its findings thru descriptive analysis. The results reveal that the representations of Korean women in the novel include five categories: 1) women as "property" and "objects," 2) women as "inspiration" and "sexual objects," 3) women as "oppressed" in the discourse of family members, 4) women as "mad" and "insane," and 5) women as "rebels" and "seekers of freedom." These representations reflect gender inequality and the oppressive power discourse that women must navigate in a Korean society that adheres to a patriarchal system. At the same time, they open up spaces to see the symbolic resistance that women use to negotiate with such power.

keywords : representation, korean women, the vegetarian, translated novel, discourse

บทนำ

นวนิยายเป็นสื่อที่สะท้อนภาพสังคมและวัฒนธรรมได้อย่างลึกซึ้ง โดยมักจะสร้าง “ภาพแทน” ของบุคคล กลุ่มคน หรือแนวคิดต่าง ๆ ผ่านตัวละครและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่อง ภาพแทนเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจตัวตนของ ตัวละครเท่านั้น แต่ยังเปิดเผยค่านิยม บรรทัดฐาน และความขัดแย้งที่ซ่อนอยู่ในสังคมนั้น ๆ ด้วย ดังที่ สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2551) ได้อธิบายไว้ว่า ภาพแทน (Representation) คือการสร้างความหมายผ่านภาษา ความคิด และอุดมการณ์ของผู้สร้าง ซึ่งแตกต่างจากภาพสะท้อน เพราะภาพแทนมักจะเกี่ยวข้องกับเรื่องของอำนาจ ระหว่างผู้ที่นำเสนอกับผู้ที่ถูกนำเสนอ ภาพแทนจึงเป็นภาพจากมุมมองของผู้สร้างที่เลือกหยิบความจริงเพียงบางส่วนมาเล่า ทำให้ภาพที่ถูกสร้างขึ้นมานั้นไม่ได้เป็นกลาง ภาพแทนในวรรณกรรมไม่ใช่ภาพในอุดมคติหากแต่เป็นภาพจากมุมมองของผู้สร้างโดยเฉพาะและเกี่ยวพันกับวาทกรรมอย่างเลี่ยงไม่ได้

นวนิยาย The Vegetarian ผลงานของ ฮันกัง (Han Kang) จัดเป็นนวนิยายร่วมสมัยที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางทั้งในเกาหลีใต้และระดับนานาชาติ โดยเฉพาะหลังจากที่ได้รับรางวัล Man Booker International Prize ในปี ค.ศ. 2016 และ Winner of the NOBEL PRIZE in Literature 2024 (ฮันกัง, 2568, คำนำสำนักพิมพ์) ด้วยเนื้อหาที่นำเสนอเรื่องราวของหญิงสาวชาวเกาหลีชื่อ “ย็องฮเย” ผู้ตัดสินใจเลิกกินเนื้อสัตว์อย่างกะทันหัน การกระทำของเธอซึ่งดูเหมือนเรื่องเล็กน้อยในระดับ “พฤติกรรมการบริโภค” กลับกลายเป็นแรงสั่นสะเทือนที่กระทบต่อชีวิต ครอบครัว และโครงสร้างสังคมรอบตัวอย่างรุนแรง นวนิยายเรื่องนี้จึงไม่ได้เป็นเพียงเรื่องราวการกินมังสวิรัติ แต่เป็นการเปิดโปงและวิพากษ์วาทกรรมอำนาจที่กดทับผู้หญิงในสังคมเกาหลีผ่านภาพแทนของตัวละครหญิง จนทำให้ผู้อ่านตระหนักถึงประเด็นการควบคุม กฎเกณฑ์ และความคาดหวังที่สังคมมีต่อผู้หญิง

ภาพแทนของผู้หญิงเกาหลีในนวนิยายแปลเรื่อง เดอะเวเจอเทเรียน ไม่ได้ฉายภาพความจริงของชีวิตและสังคมที่หลายคนเข้าใจ เนื่องจากภาพแทนในวรรณกรรมไม่ใช่ภาพในอุดมคติหากแต่เป็นภาพจากมุมมองของผู้สร้างโดยเฉพาะและเกี่ยวโยงกับวาทกรรมอย่างเลี่ยงไม่ได้ อันสอดคล้องกับแนวคิดของ Stuart Hall (2540, อ้างถึงใน ธัญญา สังขพันธานนท์, 2559) ที่กล่าวว่าภาพแทนไม่ใช่ภาพสะท้อนความจริง แต่เป็น “การสร้างความหมาย” ผ่านภาษา อุดมการณ์ และอำนาจที่เลือกสรรมาเพื่อนำเสนอแก่สังคม ทำให้ภาพที่ปรากฏในนวนิยายไม่ใช่ความจริงแท้หากแต่เป็นความจริงที่ถูกสร้างและประกอบสร้างขึ้นใหม่โดยผู้เขียน ทว่าผู้เขียนก็ได้ใช้กลวิธีหลายประการที่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่า นวนิยายเรื่องนี้สะท้อนภาพแทนของผู้หญิงเกาหลีอย่างแท้จริง ผ่านกลวิธีทางวรรณศิลป์และการนำเสนอภาพแทนของเพศหญิงในหลายแง่มุม ซึ่งผู้เขียนได้สร้างภาพแทนของผู้หญิงเกาหลีในมิติต่าง ๆ ผ่านอำนาจ วาทกรรม และอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ได้แก่ การสร้างภาพของความไม่ทัดเทียมกันระหว่างเพศชายและเพศหญิง ซึ่งผู้หญิงต้องดำรงชีวิตอยู่ภายใต้อำนาจของผู้ชาย สร้างภาพแทนของผู้หญิงในฐานะที่ถูกควบคุมโดยอำนาจครอบครัวและขนบสังคมอย่างเข้มงวด การเลิกกินเนื้อจึงทำหน้าที่เสมือน “การโต้กลับ” และ “การแสวงหาอิสรภาพ” แม้การตัดสินใจของเธอจะทำให้ถูกตีตราว่า “ผิดปกติ” “วิกลจริต” หรือ “น่ารังเกียจ” แต่ในอีกด้านหนึ่งคือการปฏิเสธระบบชายเป็นใหญ่และกรอบค่านิยมที่กำหนดบทบาทของผู้หญิงให้ต้องเชื่อฟังและอยู่ภายใต้อำนาจของผู้ชายและครอบครัว

นวนิยายแปลเรื่อง เดอะเวเจอเทเรียน ของ ฮันกัง มีการนำเสนอภาพแทนของผู้หญิงเกาหลีอย่างเด่นชัด ซึ่งจาก การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับภาพแทนของผู้หญิงเกาหลี แม้ที่ผ่านมาจะมีการวิเคราะห์ไว้บ้างแต่จะเป็นประเด็นอื่น ๆ ยังไม่มีการศึกษาผลงานของ ฮันกัง เช่น ภาพตัวแทนผู้หญิง “สู้ชีวิต”ในซีรีย์เกาหลีได้รับความนิยมในประเทศไทย กรณีศึกษาเรื่อง When the camellia blooms (2566) ของรัญชนา รุ่งเรือง และภาพแทน

สตรีในสังคมขงจื๊อนิยมผ่านภาพยนตร์โฆษณาเกาหลีใต้ (2566) ของมินท์ธิตา ธนพิบูลโรจน์ และ ปพนพัชร์ กอบศิริธีร์วรา นอกจากนี้ยังมีการทำวิจัยในประเด็นอื่น ๆ ที่ใช้กรอบแนวคิดเดียวกัน โดยมักใช้กรอบแนวคิดของ Stuart Hall (1997) มาอธิบายข้อมูล งานวิจัยที่ใช้แนวคิดนี้ เช่น ภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในวรรณกรรมไทย (2554) ของ วันชนะ ทองคำเภา ภาพแทน “ร้านหนังสือ” ในนวนิยายเรื่องร้านหนังสือ 24 ชั่วโมงสุดท้ายของกิตติศักดิ์ คงคา (2564) ของกุลณัฐ บางสุข พัชลินจ์ จีนนุ่น และวราเมษ วัฒนไชย และภาพแทนชาวตะวันตกในนวนิยายเรื่อง“หยดน้ำตาสยาม” (2567) ของณัชรดา สมสิทธิ์

ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษาภาพแทนของผู้หญิงเกาหลีในนวนิยายแปลเรื่อง เดอะเวเจอเทเรียน ของ ฮันกัง เพื่อให้เห็นถึงมิติของภาพแทนในฐานะผลผลิตทางวาทกรรมและอุดมการณ์ปิตาธิปไตยที่เข้ามาควบคุมและลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ของเพศหญิงในสังคมเกาหลีร่วมสมัย

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์ภาพแทนของผู้หญิงเกาหลีในนวนิยายแปลเรื่อง เดอะเวเจอเทเรียน ของ ฮันกัง

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดเกี่ยวกับภาพแทน

Stuart Hall (2540, อ้างถึงใน ธัญญา สังขพันธานนท์, 2559) ได้นิยาม representation (ภาพแทน) คือกระบวนการสร้างความหมายผ่านระบบสัญญะ โดยเป็นการเชื่อมโยงระหว่างแนวคิด (concepts) กับสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการสื่อสาร ทั้งนี้ การสร้างภาพแทนสามารถแบ่งออกได้เป็นสองระดับ ได้แก่ 1) ระดับภาพแทนในจิตใจ คือการตีความและจัดระเบียบสิ่งที่ปรากฏรอบตัวมนุษย์ให้กลายเป็นความคิดหรือความรู้ที่เกิดขึ้นภายในจิตสำนึก 2) ระดับภาพแทนภายนอก คือการถ่ายทอดความคิดหรือความรู้ที่มีอยู่ในใจออกมาให้ผู้อื่นเข้าใจ ผ่านการใช้ระบบสัญญะรูปแบบต่าง ๆ เช่น ภาษา อาจกล่าวได้ว่ากระบวนการนำเสนอภาพแทนมีการกลั่นกรองความเป็นจริงอย่างน้อยสองชั้น คือ การประมวลและจัดระบบความรู้ความคิดภายในจิตใจ และการถ่ายทอดสิ่งเหล่านั้นออกมาภายนอกผ่านระบบสัญญะต่าง ๆ อันเป็นเครื่องมือสื่อสาร

สรุปได้ว่า ภาพแทนเป็นผลลัพธ์ของการสร้างความหมายจากภาพในใจของผู้ผลิต ซึ่งผ่านกรอบคิดหรืออุดมการณ์ที่ตนยึดถือ แล้วนำมาเผยแพร่เพื่อให้สังคมรับรู้และทำความเข้าใจกับความหมายดังกล่าว โดยมีภาษาเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ กับแนวคิดและระบบสัญญะเพื่อบ่งบอกให้ทราบว่า ผู้คนในสังคมมีความคิด ความเชื่อ ความคาดหวังและให้ความหมายคุณค่าต่อสิ่งที่นำเสนออย่างไร ในบทความเรื่องนี้ผู้ศึกษาได้ใช้แนวคิดภาพแทนมาวิเคราะห์ผู้หญิงเกาหลีในนวนิยายแปลเรื่อง เดอะเวเจอเทเรียน ของฮันกัง

2. แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรม

คำว่า วาทกรรม หรือ discourse นั้น แต่เดิมเป็นคำที่ใช้ในวิชาภาษาศาสตร์ มีที่มาจากคำภาษาฝรั่งเศสว่า discourse ซึ่งหมายถึงการพูดจาหรือบทสนทนา โดยทั่วไปแล้วคำนี้ใช้กล่าวถึงการสนทนาเพื่อแสดงทัศนคติและมุมมองต่อสิ่งต่าง ๆ โอ ซอจ์เนสซี และ สเตดเลอร์ (Michael O’Shaughnessy and Jane Stadler) อธิบายว่า เมื่อกลุ่มคนในสังคมแต่ละกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ในสังคม แต่ละสังคมจะพัฒนาความรู้ ความเข้าใจเหล่านั้นร่วมกัน จนในที่สุดความรู้นั้นก็กลายเป็นความเข้าใจร่วมของคนในสังคม คำว่าวาทกรรมจึงใช้เพื่อกล่าวถึงข้อถกเถียงอภิปรายหรือปฏิสัมพันธ์ของความหมายและทัศนคติต่าง ๆ ของกลุ่มคนในสังคม

เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างเฉพาะเจาะจง ข้อถกเถียงและปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวนี้แสดงออกผ่านสื่อและวิธีการที่หลากหลาย (Michael O'Shaughnessy and Jane Stadler, 2005)

สรุปได้ว่า วาทกรรม หมายถึง กระบวนทัศน์หรือแนวทางของความรู้ความเข้าใจที่สื่อสารออกมาผ่านทางการใช้ภาษาและตัวบทอื่น ๆ กระบวนการดังกล่าวนี้ทำให้เกิดความรู้และอำนาจทางสังคมขึ้น ในบทความเรื่องนี้ผู้ศึกษาได้ใช้แนวคิดวาทกรรมมาวิเคราะห์ภาพแทนของสังคมเกาหลีที่มีต่อผู้หญิงในนวนิยายแปลเรื่อง เดอะเวเจอเทเรียน ของฮันกัง

ภาพแทนของผู้หญิงเกาหลีในนวนิยายแปลเรื่อง เดอะเวเจอเทเรียน ของ ฮันกัง

ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ภาพแทนของผู้หญิงเกาหลีในนวนิยายแปลเรื่อง เดอะเวเจอเทเรียน ของ ฮันกัง ผลการวิจัย พบว่า ภาพแทนของผู้หญิงเกาหลีที่ปรากฏในนวนิยายแปลเรื่อง เดอะเวเจอเทเรียน นั้น สามารถแบ่งได้เป็น 5 ภาพแทน ได้แก่ 1) ภาพแทนของผู้หญิงในฐานะ "ทรัพย์สิน" และ "วัตถุ" 2) ภาพแทนของผู้หญิงในฐานะ "แรงบันดาลใจ" และ "วัตถุ ทางเพศ" 3) ภาพแทนของผู้หญิงในฐานะ "ผู้ถูกกดทับ" จากวาทกรรมคนในครอบครัว 4) ภาพแทนของผู้หญิงในฐานะ "ผู้บ้าคลั่ง" และ "วิกลจริต" และ 5) ภาพแทนของผู้หญิงในฐานะ "ผู้โต้กลับ" และ "แสวงหาอิสรภาพ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ภาพแทนผู้หญิง ในฐานะ "ทรัพย์สิน" และ "วัตถุ"

นวนิยายแปลเรื่อง เดอะเวเจอเทเรียน นำเสนอภาพแทนของผู้หญิงในสังคมเกาหลีผ่านตัวละครเอก "ย็องฮเย" ที่มักถูกมองไม่ใช่ในฐานะปัจเจกบุคคล หากแต่เป็นสิ่งที่ครอบครัวและสามีสามารถครอบครองหรือควบคุมได้ การดำเนินชีวิตของเธอสะท้อนให้เห็นว่า ผู้หญิงยังคงถูกผูกพันอยู่กับโครงสร้างความคิดชายเป็นใหญ่ที่กำหนดบทบาทและหน้าที่ทางสังคมอย่างตายตัว ไม่ว่าจะเป็นการทำหน้าที่ภรรยา การปรนนิบัติสามี หรือแม้แต่การใช้ร่างกายเป็นเครื่องมือเพื่อรองรับความต้องการของผู้อื่น ภาพแทนของผู้หญิงลักษณะนี้จึงเป็นการลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ เหลือเพียงการเป็น "ทรัพย์สิน" ที่อยู่ใน ความครอบครอง และเป็น "วัตถุ" ที่ถูกใช้งานตามความปรารถนาของบุคคลรอบข้าง ดังตัวอย่าง

> ผมแต่งงานกับเธอเพราะเธอดูไม่มีข้อเสียด้านใดเป็นพิเศษเช่นเดียวกับที่ดูไม่มีเสน่ห์ด้านใดโดดเด่น นิสัยธรรมดาของเธอ ที่ไร้ความแปลกใหม่ ไร้ไหวพริบหลักแหลม ทั้งยังไร้ความสง่าผ่าเผยนั้นทำให้ผมสบายใจ ผมไม่จำเป็นต้องแสร้งมีภูมิความรู้เพื่อคว้าหัวใจเธอ ไม่ต้องลุกลี้ลุกลนว่าจะไปไม่ทันเวลานัด ไม่ต้องห่อเหี่ยวจากการเอาตัวเองไปเปรียบเทียบกับผู้ชายในแค็ตตาล็อกแฟชั่นด้วย ไม่ว่าจะพุงที่เริ่มยื่นออกมาตั้งแต่ช่วงอายุยี่สิบกลาง ๆ ขาและต้นแขนที่พยายามเท่าไรก็ไม่มีกล้ามเนื้อ รวมถึงอวัยวะเพศขนาดเล็กอันเป็นต้นเหตุของปมด้อยที่ไม่มีใครรู้ ทั้งหมดล้วนไม่ใช่เรื่องที่เธอจะใส่ใจสักเท่าไรนัก
>
> (ฮันกัง, 2568 น. 2-3)

ผู้ชายไม่ได้มองผู้หญิงในฐานะ "คู่ชีวิต" หากแต่มองในฐานะ "สิ่งของ" ที่ตอบสนองความต้องการของเขา ทั้งในแง่ความสบายใจและการไม่ต้องพยายามปรับปรุงตนเอง ความสัมพันธ์เช่นนี้ไม่ใช่การเคารพซึ่งกันและกัน แต่คือการเลือกครอบครองสิ่งที่ไม่มีปัญหาและไม่สร้างภาระ และเมื่อผู้หญิงต้องออกสู่พื้นที่สาธารณะภายใต้การนำของสามี พวกเธอก็ยังถูกลดทอนให้เป็นเพียงวัตถุหรือเครื่องประดับที่มีหน้าที่ต้องเสริมภาพลักษณ์และสถานะทาง

สังคมของผู้เป็นเจ้าของอีกด้วย ย็องฮเยจึงถูกคาดหวังให้เป็นภาพสะท้อนความสำเร็จของสามี โดยปราศจากสิทธิ์ในการเลือกรูปลักษณ์ของตนเอง ดังตัวอย่าง

“ทำไมปากคุณเป็นแบบนั้นล่ะ ไม่ได้แต่งหน้าหรือ”

ผมถอดรองเท้าหนัง ลากแขนภรรยาที่ยืนใจลอยอยู่ในชุดเทรนช์โค้ตสีดำเข้าไปในห้อง

“จะออกไปด้วยสภาพแบบนั้นหรือไง” ภาพของผมและภรรยาสะท้อนอยู่ในกระจกโต๊ะเครื่องแป้ง

“เอาใหม่ แต่งหน้าใหม่ซะ”

(ฮันกัง, 2568 น. 22)

เมื่อย็องฮเยตัดสินใจกินมังสวิรัติ สามีจึงมองย็องฮเยเป็นแค่ “ทรัพย์สิน” ที่ไม่ทำตามหน้าที่ การโต้กลับครั้งนี้ก็ ถูกมองเป็นเรื่องใหญ่ที่ต้องได้รับการจัดการจากผู้มีอำนาจสูงสุดในครอบครัว นั่นคือ พ่อ การที่ย็องฮเยปฏิเสธการกินเนื้อจึง ถูกมองว่าเป็นการทำลายเกียรติของตระกูล และต้องถูกบังคับให้กลับมาอยู่ในร่องในรอย แต่เมื่อย็องฮเยแสดงการโต้กลับอย่างเงียบ ๆ ด้วยการปิดปากแน่น พ่อก็ใช้ความรุนแรงทางกายเพื่อพยายามบังคับย็องฮเย ดังตัวอย่าง

“อื้อ...อื้อ!”

พ่อตาใช้ทังซูยุกบดขยี้ริมฝีปากของภรรยาผมที่ดิ้นหนีอย่างทุกข์ระทม นิ้วมือทรงพลังง้างปากของเธอได้ แต่ก็ทำอะไรกับฟันที่ขบแน่นไม่ได้อยู่ดี

สุดท้ายโทสะของพ่อตาก็พลุ่งขึ้นถึงศีรษะ เขาตบหน้าภรรยาอีกครั้ง

(ฮันกัง, 2568 น. 50)

เมื่อย็องฮเยไม่ยอมทำตามหน้าที่ภรรยาอีกต่อไป เธอก็ถูกตีตราว่าเป็นความประหลาด ความไม่ปกติ หรือของที่เสียแล้วในสายตาของสามีและสังคม จุดจบของวัตถุชิ้นนี้คือการถูกกำจัด เมื่อไม่สามารถทำหน้าที่ตามความคาดหวังได้อีกต่อไป สามีตัดสินใจทิ้งย็องฮเย และเขาไม่ได้มองว่าย็องฮเยเจ็บปวดแต่กลับมองว่า ตัวเองต่างหากที่ต้องรับกรรม ดังตัวอย่าง

สิ่งที่ทำให้เขาอึดอัดใจคือน้องเขยคิดจะทิ้งเธออย่างไม่ทุกข์ร้อนราวกับทิ้งนาฬิกาหรือเครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้านที่พังไปแล้ว

“อย่าคิดว่าผมเป็นคนเลวทรามต่ำช้าเลยนะครับ คนทั้งโลกเขารู้กันหมดว่าคนที่เสียหายที่สุดคือผม”

(ฮันกัง, 2568 น. 88)

2. ภาพแทนผู้หญิง ในฐานะ “แรงบันดาลใจ” และ “วัตถุทางเพศ”

นวนิยายแปลเรื่อง เดอะเวเจอเทเรียน เสนอภาพผู้หญิงที่ถูกทำให้เป็น “วัตถุ” อีกแบบ ผ่านสายตาของพี่เขยที่เป็นศิลปิน การมองแบบนี้ต่างจากการใช้งานในบ้านของสามีและพ่อ เพราะพี่เขยเน้นไปที่รูปลักษณ์และความต้องการทางเพศ พี่เขยใช้สัญลักษณ์ความบริสุทธิ์ของปานมองโกเลียนและความผิดปกติของย็องฮเยมาเป็นเครื่องมือสร้างงานศิลปะ และ เติมเต็มความรู้สึกขาดหายของตัวเอง ดังตัวอย่าง

แม้ผู้หญิงในสมุดสเกตช์ของเขาจะปราศจากใบหน้า แต่ที่จริงแล้วเธอคือน้องสาวภรรยานั่นเอง ไม่สิ ต้องเป็นน้องสาวภรรยาเท่านั้น เขาจินตนาการและวาดภาพร่างกายเปลือยเปล่าของเธอที่ตัวเองไม่เคย ได้เห็นสักครั้ง ประทับกลีบดอกไม้สีเขียวคล้ายปานลงไปตรงกลางก้น พลันสัมผัสได้ถึงอาการสั่นสะท้านอย่างแผ่วเบาและแก่นกายที่ตั้งชัน

(ฮันกัง, 2568 น. 74)

การลดค่าย็องฮเยให้เป็นเพียงวัตถุทางเพศ ความคิดนี้เพิ่งเกิดขึ้นหลังจากที่พี่เขยได้ยินเรื่องปานมองโกเลียนของ ย็องฮเยจากภรรยาของเขา เขาไม่ได้สนใจเธอในฐานะคนแต่สนใจแค่สัญลักษณ์บนร่างกายเท่านั้น ดังตัวอย่าง เขาเพิ่งจะมาคิดกับน้องสาวภรรยาในแบบที่ต่างออกไปหลังได้ยินเรื่องปานมองโกเลียนจากภรรยานี่เอง ก่อนหน้านั้นเขาไม่เคยมีใจเกินเลยต่อเธอแม้แต่น้อย (ฮันกัง, 2568 น. 89) ย็องฮเย ได้กลายเป็นวัตถุทางเพศที่ตอบสนองจินตนาการของพี่เขยด้วยการมีเพศสัมพันธ์ที่บิดเบี้ยวระหว่างพี่เขยและย็องฮเย การกระทำนี้ไม่ได้เกิดจากความรักแต่เป็นการแสดงออกถึงงานศิลปะที่มีร่างกายของย็อง ฮเยเป็นเพียงผลงานที่ถูกนำมาใช้เพื่อปลดปล่อยความใคร่ที่พี่เขยเก็บกดไว้ โดยไม่คำนึงถึงศีลธรรม ดังตัวอย่าง

> ทุกอย่างสมบูรณ์แบบเหมือนอย่างที่เขาเคยวาดภาพไว้ ดอกไม้สีแดงของเขาบานและหุบซ้ำ ๆ อยู่เหนือปานมองโกเลียนของเธอ แก่นกายของเขาดูเหมือนพู่เกสรเขื่อง ๆ ที่ผลุบโผล่เข้าออกร่างกายของเธอ เขาตัวสั่นระริก นั้นเป็นการผสมผสานอย่างน่าขยะแขยงของภาพที่น่ารังเกียจที่สุด แต่ขณะเดียวกันก็งดงามที่สุด ทุกครั้งที่หลับตา เขาจะย้อมสีหว่างขาของตนแล้วมองดูสีน้ำเงินของพืชที่เปียกชุ่มเหนียวเหนอะหนะบริเวณท้องไปจนถึงต้นขา ท่าสุดท้ายคือท่าที่เขานอนลงโดยให้เธอขึ้นคร่อมอยู่บนตัว แน่นอนว่าเขาตั้งมุมกล้องให้จับภาพปานมองโกเลียนของเธอด้วย ชั่วนิรันดร์ ขอให้ทั้งหมดนี้คงอยู่ชั่วนิรันดร์... ตอนที่ร่างกายของเขาสั่นเทาด้วยความสุขสมจนไม่อาจทนได้
>
> (ฮันกัง, 2568 น. 149)

การที่พี่เขยรู้สึกว่าทุกอย่างสมบูรณ์แบบเหมือนอย่างที่เขาเคยวาดภาพไว้ เป็นการยืนยันว่าเขาไม่ได้มีเพศสัมพันธ์กับ ย็องฮเยที่เป็นมนุษย์ แต่กำลังทำกับภาพวาดที่เขาสร้างขึ้นมาเอง การที่เขาตั้งมุมกล้องเพื่อถ่ายภาพปานมองโกเลียนเป็นการเน้นย้ำว่าสิ่งที่เขาต้องการคือ ผลงานทางศิลปะ สัญลักษณ์ และรูปลักษณ์ทางเพศ ไม่ใช่ตัวเธอ

3. ภาพแทนผู้หญิง ในฐานะ “ผู้ถูกกดทับ” จากวาทกรรมคนในครอบครัว

นวนิยายแปลเรื่อง เดอะเวเจอเทเรียน เสนอภาพผู้ถูกกดทับและการถูกตัดสินจากบุคคลรอบข้าง รวมถึงสถาบันทางสังคมของย็องฮเย การที่เธอถูกมองเป็นเพียงวัตถุทำให้เธอต้องหาวิธีหลบหนีในแบบของเธอ คือการกินมังสวิรัติ ซึ่งสังคมและครอบครัวเลือกที่จะตีตราการโต้กลับของเธอว่าบกพร่อง เพื่อให้ง่ายต่อการควบคุม การที่ย็องฮเยเลิกกินเนื้อคือการบอกว่าฉันมีสิทธิ์ในร่างกายตัวเอง แต่คนในครอบครัวไม่ยอมรับ พวกเขาพยายามบังคับและควบคุมร่างกายของเธออย่างต่อเนื่อง ดังตัวอย่าง

> “พวกเธอสองคนจับแขนของย็องฮเยไว้”
>
> “อะไรนะครับ”
>
> “ถ้าเริ่มกินครั้งหนึ่งแล้วก็จะกลับมากินอีกนั่นละ บนโลกนี้สมัยนี้มีคนใช้ชีวิตด้วยการไม่กินเนื้อที่ไหนกัน!”
>
> น้องชายภรรยาลุกขึ้นด้วยสีหน้าไม่เต็มใจนัก
>
> “พี่ กิน ๆ ไปเถอะน่า แค่พูดว่า ค่ะ แล้วทำเป็นกินไปก็จบง่าย ๆ แล้ว ถึงขั้นต้องทำแบบนี้ต่อหน้าพ่อเลยหรือ”
>
> (ฮันกัง, 2568 น. 49)

การที่น้องชายบอกให้เธอทำเป็นกินไปก็จบง่าย ๆ แล้ว แสดงว่าครอบครัวแค่ต้องการให้เธอดูปกติเพื่อรักษาหน้าตาของพวกเขา การที่ย็องฮเยไม่ยอมทำตามที่ครอบครัวต้องการจึงถูกมองว่าเป็นคนบ้าคลั่งทันที

เมื่อย็องฮเยแสดงอาการทางจิตที่ชัดเจนขึ้นหลังการถูกกดขี่และล่วงละเมิด เธอถูกส่งไปยังโรงพยาบาล ซึ่งเป็นสถาบันที่ควรจะดูแลแต่กลับกลายเป็นสถานที่ที่เข้ามาแย่งชิงสิทธิ์ในร่างกายของเธอไปอย่างสมบูรณ์ ดังตัวอย่าง

> คนอื่น ๆ เอาแต่บอกให้ฉันกิน...ฉันไม่อยากกิน แต่พวกเขาก็บังคับให้กิน คราวก่อนฉันกินเข้าไปแล้วก็อ้วกออกมา...เมื่อวานนี้พอกินปุ๊บก็ถูกฉีดยาให้หลับ พี่ ฉันไม่ชอบโดนฉีดยานั่นเลยไม่ชอบจริง ๆ...ปล่อยฉันไปที ฉันไม่อยากอยู่ที่นี่
>
> (ฮันกัง, 2568 น. 203)

การถูกบังคับให้กินเนื้อและถูกฉีดยาให้หลับคือการที่ร่างกายของย็องฮเยถูกปฏิบัติเหมือนวัตถุที่ถูกกักขังซึ่งแพทย์และพยาบาลมีอำนาจตัดสินใจทุกอย่าง เธอถูกบังคับให้ทำในสิ่งที่เธอไม่อยากทำ และถูกลงโทษด้วยการถูกฉีดยา ย็องฮเยจึงถูกทำให้เป็นผู้ถูกกดทับและถูกตีตราว่าบ้าเพื่อให้สังคมสามารถควบคุมและยึดสิทธิ์ในการมีตัวตนของเธอไปได้อย่างสมบูรณ์

4. ภาพแทนผู้หญิง ในฐานะ “ผู้บ้าคลั่ง” และ “วิกลจริต”

นวนิยายแปลเรื่อง เดอะเวเจอเทเรียน นำเสนอภาพของผู้หญิงในฐานะ “ผู้บ้าคลั่ง” และ “วิกลจริต” ผ่านตัวละคร ย็องฮเย ที่เลือกปฏิเสธการกินเนื้อสัตว์และใช้ชีวิตแตกต่างจากแบบแผนที่สังคมกำหนด การกระทำของเธอซึ่งดูผิดปกติในสายตาคนรอบข้าง กลับเป็นการแสดงออกถึงความพยายามจะยืนยันสิทธิในร่างกายและชีวิตของตนเอง ทว่าความเงียบ การฝันร้าย และการแยกตัวออกจากสังคมของเธอกลับถูกตีความว่าเป็น “อาการบ้า” หรือ “โรคจิต” การตัดสินใจเลิกกินเนื้อสัตว์ของย็องฮเยเริ่มต้นจากการที่เธอฝัน ซึ่งเป็นเหตุผลส่วนตัวที่ยากจะเข้าใจและไม่มีเหตุผลเชิงประจักษ์ นำไปสู่ การกระทำที่รุนแรงและฉีกออกจากวิถีชีวิตเดิมอย่างสิ้นเชิง ดังตัวอย่าง

> ภรรยาทำอะไรเสียงกุกกัก เธอกำลังหยิบวัตถุดิบเหล่านั้นใส่ถุงขยะขนาดใหญ่ทีละชิ้น
> “นี่คุณทำอะไรของคุณน่ะ!”
> สุดท้ายผมก็สติขาดผึงและตะคอกเสียงดัง เธอยังคงไม่แยแสผมเหมือนเดิมพลางหยิบห่อเนื้อสัตว์ใส่ลงไปในถุงขยะ ทั้งเนื้อวัวและเนื้อหมู ไก่เป็นตัวที่สับมาแล้ว ปลาไหลทะเล ที่ตีมูลค่าได้อย่างน้อยสองแสนวอน
> “คุณเสียสติไปแล้วหรือ ทำไมจะเอาทั้งหมดนี้ไปทิ้งล่ะ”
> ผมวิ่งฝ่าดงถุงพลาสติกเข้าไปหาภรรยาแล้วกระชากข้อมือของเธอ ภรรยาแรงเยอะอย่างคาดไม่ถึง ผมต้องออกแรงจนใบหน้าร้อนผ่าวจึงจะทำให้เธอปล่อยถุงพลาสติกได้ ภรรยาใช้มือซ้ายนวดข้อมือขวาที่แดงขึ้นแล้วพูดด้วยน้ำเสียงใจเย็นเหมือนเคย
> “ฉันฝัน”
>
> (ฮันกัง, 2568 น. 9-10)

ย็องฮเยยังคงยึดมั่นในความคิดของตน ไม่กินเนื้อ ไม่กินไข่ หรือแม้แต่นม เธอจึงถูกมองว่าผิดปกติมากขึ้น โต๊ะอาหารที่เคยเป็นพื้นที่ของครอบครัว กลับกลายเป็นพื้นที่แห่งความขัดแย้ง ความผิดปกติของย็องฮเยรุนแรงขึ้นเมื่อส่งผลกระทบต่อชีวิตสมรส โดยเฉพาะการปฏิเสธความสัมพันธ์ทางเพศ การปฏิเสธสามีด้วยเหตุผลที่แปลกประหลาดนี้ทำให้สามีไม่สามารถเข้าใจได้นอกจากจะต้องมองว่าเป็นอาการของคนที่วิกลจริต ดังตัวอย่าง

> สิ่งที่กวนใจผมยิ่งกว่านั้นคือเธอไม่คิดจะมีเซ็กซ์กับผมอีกต่อไปแล้ว เดิมทีภรรยามักจะตอบสนองความต้องการทางกายของผมโดยไม่พูดอะไร บางครั้งเธอเป็นฝ่ายเล้าโลมผมก่อนด้วยซ้ำ ทว่าตอนนี้แค่สัมผัสไหล่เบา ๆ เธอก็บิดตัวหลบเงียบ ๆ ครั้งหนึ่งผมเคยถามถึงเหตุผล

“ปัญหาคืออะไรกันแน่”

“ฉันเหนื่อย”

“เพราะงั้นผมถึงได้บอกให้กินเนื้อไงล่ะ คุณไม่กินเนื้อเลยไม่มีแรง เมื่อก่อนไม่ได้เป็นแบบนี้นี่”

“ความจริงแล้ว”

“ว่าไงนะ”

“...เป็นเพราะกลิ่น”

“กลิ่นงั้นหรือ”

“กลิ่นเนื้อ มีกลิ่นเนื้อแผ่ออกมาจากตัวคุณ”

ผมหัวเราะเสียงดัง “ไม่เห็นหรือไงว่าเมื่อกี้ผมอาบน้ำแล้ว กลิ่นจะมาจากไหน”

เธอตอบจริงจัง “... จากทุกรูขุมขนของคุณ”

(ฮันกัง, 2568 น. 18)

ย็องฮเยปฏิเสธการมีเพศสัมพันธ์กับสามี เพราะเธอรังเกียจกลิ่นเนื้อที่แผ่ออกมาจากตัวเขา การที่สามีถึงกับหัวเราะเสียงดัง แสดงให้เห็นว่าเขามองว่าคำพูดของเธอเป็นเรื่องเหลวไหลไร้สาระ และเมื่อการปฏิเสธการกินเนื้อของเธอถูกตอบโต้ด้วยความรุนแรงจากครอบครัว เพื่อบังคับให้เธอกินเนื้อสัตว์ ทำให้การตอบโต้ของย็องฮเยกลายเป็นการแสดงออกของ ความบ้าคลั่งอย่างรุนแรง ดังตัวอย่าง

ภรรยากัดฟันกรอด สบตากับคนที่มองตนอยู่ที่ละคนแล้วชูมีดขึ้น

“เข้าไปห้าม....”

“หลบไป!”

เลือดพวยพุ่งออกมาจากข้อมือของภรรยาราวกับน้ำพุ เลือดสีแดงฉานสาดกระเซ็นลงบนจานสีขาวประหนึ่งสายฝน

(ฮันกัง, 2568 น. 50-51)

เมื่อย็องฮเยถูกบังคับให้กินเนื้อ เธอทำร้ายตัวเองด้วยการหยิบมีดปอกผลไม้และกรีดข้อมือตัวเอง เป็นการแสดงออกถึงความบ้าคลั่ง การทำลายร่างกายตนเองต่อหน้าคนในครอบครัวเป็นการตอกย้ำว่าย็องฮเยได้หลุดพ้นจากสภาวะปกติทางจิตไปแล้ว และต้องทำการบำบัดรักษาในฐานะผู้ป่วยทางจิต

5. ภาพแทนผู้หญิง ในฐานะ “ผู้โต้กลับ” และ “แสวงหาอิสรภาพ”

นวนิยายแปลเรื่อง เดอะเวเจอเทเรียน นำเสนอการโต้กลับของย็องฮเยในฐานะการปฏิวัติที่เงียบสงบแต่รุนแรง เพื่อต่อต้านวาทกรรมของคนในครอบครัวภายใต้สังคมชายเป็นใหญ่ที่ปฏิเสธความเป็นมนุษย์ของเธอ การกระทำของเธอไม่ได้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของสังคม แต่เป็นการแสวงหาอิสรภาพที่แปลกแยกไปจากบรรทัดฐานของสังคม เมื่อร่างกายของเธอถูกครอบครองและถูกทำให้เป็นวัตถุ การหยุดกินเนื้อจึงเป็นการทวงคืนสิทธิ์ในการเป็นเจ้าของร่างกายของตนเองในแบบของ ย็องฮเย เมื่อครอบครัวพยายามบังคับให้เธอกินเนื้อ ย็องฮเยที่เคยเงียบเชียบและยอมจำนนก็ใช้เสียงของตัวเองเป็นครั้งแรกเพื่อปฏิเสธคำสั่งของผู้ที่ควบคุมเธอมาตลอด ดังตัวอย่าง

“รีบกินสิ เมื่อยแขนแล้วนะ...”

แขนของแม่ยายสั่นแล้วจริง ๆ แต่สุดท้ายภรรยาก็ลุกขึ้นจากที่นั่ง

“หนูไม่กินค่ะ” เสียงพูดชัดถ้อยชัดคำออกมาจากปากของภรรยาเป็นครั้งแรก

(ฮันกัง, 2568 น. 47)

เมื่อการโต้กลับถูกตีตราว่าบ้าคลั่งและถูกกักขัง ย็องฮเยจึงหันไปแสวงหาอิสรภาพในเชิงจิตวิญญาณผ่าน ความหมกมุ่นในการกลายเป็นพืช การพยายามที่จะเป็นพืชนั้นคือการปฏิเสธโลกมนุษย์โดยสิ้นเชิง เพราะพืชเป็นสิ่งมีชีวิตที่บริสุทธิ์ ไม่กินเนื้อ ไม่มีความรุนแรง และไม่ถูกควบคุมด้วยกฎเกณฑ์ของสังคมมนุษย์ การกระทำนี้สะท้อนออกมาในรูปแบบของการกระทำที่ผิดปกติในโรงพยาบาล ดังตัวอย่าง

> เมื่อพบผู้ป่วยหญิงประหลาดที่หกสูงอยู่บนโถงทางเดินฝั่งตะวันตก เธอไม่คาดคิดเลยว่าคนคนนั้นจะเป็น ย็องฮเย กระทั่งพยาบาลที่คุยโทรศัพท์เมื่อสักครู่นำเธอไปทางนั้น เธอจึงได้เห็นเส้นผมดกหนาและดำขลับของย็องฮเย ใบหน้าของย็องฮเยที่ยืนกลับหัวโดยเอาไหล่ยันพื้นไว้มีเลือดไหล มารวมจนแดงก่ำ
>
> (เดอะเวเจอเทเรียน, หน้า 190)

การหกสูงของย็องฮเยไม่ใช่แค่ความบ้าคลั่ง แต่คือความพยายามที่จะกลับด้านร่างกายของตนเอง ให้ไม่เป็นไปตามธรรมชาติของมนุษย์ การทำแบบนี้คือขั้นตอนที่เธอใช้เพื่อเตรียมตัวเปลี่ยนเป็นพืช การที่เลือดย้อนกลับมาที่ใบหน้าจนแดงก่ำ จึงเป็นเหมือนการบังคับให้ร่างกายพร้อมสำหรับการเปลี่ยนจากสัตว์ไปเป็นพืช การเป็นพืชทำให้เธอไม่ต้องถูกบังคับให้กิน ไม่ต้องเป็นสิ่งของที่ต้องทำงาน หรือตอบสนองความใคร่ของใครอีกต่อไป การเป็นพืชจึงเป็นอิสรภาพที่เธอเลือกเพื่อหนีจาก การถูกกดขี่มาตลอดชีวิต ดังตัวอย่าง

> เขาบอกว่าอวัยวะภายในของฉันเสื่อมถอยหมดแล้วใช่ไหม
> เธอพูดไม่ออก ใบหน้าผ่ายผอมของย็องฮเยยื่นเข้ามาใกล้
> ตอนนี้ฉันไม่ใช่สัตว์แล้ว พี่
> ย็องฮเยมองไปรอบ ๆ ห้องพักผู้ป่วยที่ไม่มีคนแล้วพูดราวกับกำลังจะเปิดเผยความลับสำคัญ
> ไม่ต้องกินพวกข้าวก็ได้ ฉันมีชีวิตอยู่ได้ แค่มีแสงแดดก็พอ
> หมายความว่ายังไง เธอคิดว่าตัวเองกลายเป็นต้นไม้จริง ๆ หรือ พืชจะพูดหรือคิดได้ยังไง
> ดวงตาของย็องฮเยเป็นประกาย รอยยิ้มน่าพิศวงทำให้ใบหน้าดูสว่างสดใส
> พี่พูดถูก...อีกไม่นานจากนี้ ทั้งคำพูดและความคิดก็จะหายไปทั้งหมด อีกแป๊บเดียว
>
> (ฮันกัง, 2568 น. 200)

เมื่อย็องฮเย ไม่สามารถหาอิสรภาพในโลกมนุษย์ หรือแม้แต่ในโลกแห่งจินตนาการของการเป็นพืชได้ การตายจึงกลายเป็นหนทางเดียว ที่จะหลุดพ้นจากการถูกกดทับอย่างสมบูรณ์ การปฏิเสธอาหารและการทำให้ร่างกายผอมแห้งจนเหลือแต่กระดูก เป็นการทำลายวัตถุที่สังคมเคยพยายามควบคุม ดังตัวอย่าง

> ก็เพราะทุกคนกลัวว่าเธอจะตายไงล่ะ!
> ย็องฮเยหันหน้ากลับมามองเธอนิ่งราวกับมองคนแปลกหน้า
> แล้วเอ่ยคำถามสุดท้ายออกมาก่อนจะปิดปากเงียบ
> ...ทำไม ตายไม่ได้หรือ
>
> (ฮันกัง, 2568 น. 204)

ย็องฮเยปฏิเสธตรรกะสังคมที่บอกว่าเธอต้องมีชีวิตอยู่ การที่คนอื่นกลัวเธอจะตายเพราะอาจกลัวสูญเสียวัตถุที่เคยมีอำนาจเหนือกว่า การที่เธอเลือกไม่กินอะไรเลยจนร่างกายอยู่ในสภาพไม่มีเนื้อหลงเหลือแม้แต่น้อยคือการโต้กลับและทวงคืนสิทธิ์สุดท้ายในร่างกายที่ไม่มีใครยึดไปได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าในท้ายที่สุดแล้ว

ตัวละครเอกหญิงกลับต้องพ่ายแพ้ต่อวาทกรรมของคนในครอบครัวภายใต้สังคมชายเป็นใหญ่ ที่ผู้เขียนพยายามจะสื่อออกมาว่า เมื่อสังคมกำหนดให้ความเป็นชายมีอำนาจในการควบคุมผู้หญิง การตายของผู้หญิงจึงเป็นเสมือน “ทางออกเดียว” ที่ใช้ในการประกาศอิสรภาพ และเป็นวิธีเดียวที่เธอจะสามารถเอาชนะอำนาจที่กดทับเธอมาตลอดชีวิตได้ แม้จะต้องแลกมาด้วยการพ่ายแพ้ในโลกของความเป็นจริงก็ตาม

บทสรุป

จากการศึกษาภาพแทนของผู้หญิงเกาหลีในนวนิยายแปลเรื่อง เดอะเวเจอเทเรียน ของ ฮันกัง พบว่าภาพแทนของผู้หญิงเกาหลีที่ปรากฏ มี 5 ภาพแทน ได้แก่ 1) ภาพแทนของผู้หญิงในฐานะ “ทรัพย์สิน” และ “วัตถุ” 2) ภาพแทนของผู้หญิงในฐานะ “แรงบันดาลใจ” และ “วัตถุทางเพศ” 3) ภาพแทนของผู้หญิงในฐานะ “ผู้ถูกกดทับ” จากวาทกรรมคนในครอบครัว 4) ภาพแทนของผู้หญิงในฐานะ “ผู้บ้าคลั่ง” และ “วิกลจริต” และ 5) ภาพแทนของผู้หญิงในฐานะ “ผู้โต้กลับ” และ “แสวงหาอิสรภาพ” ภาพแทนเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความไม่ทัดเทียมระหว่างเพศ และการที่ผู้หญิงต้องดำรงชีวิตอยู่ภายใต้วาทกรรมอำนาจที่กดทับในสังคมเกาหลีที่ยึดถือระบบชายเป็นใหญ่ และขณะเดียวกันก็เปิดพื้นที่ให้เห็นการต่อต้านในเชิงสัญลักษณ์ที่ผู้หญิงใช้เพื่อต่อรองกับอำนาจดังกล่าว

นวนิยายแปลเรื่อง เดอะเวเจอเทเรียน ของฮันกัง ทำหน้าที่ประกอบสร้างความหมายเพื่อเผยให้เห็นกลไกของระบบชายเป็นใหญ่ที่เข้ามากำหนดคุณค่าของผู้หญิง โดยเริ่มจากการลดทอนความเป็นมนุษย์ของย็องฮเยให้เหลือเพียงวัตถุหรือเครื่องมือ เธอถูกคาดหวังให้เป็นภรรยาที่ดีที่เงียบเชียบและยอมจำนนต่อการควบคุมของสามีและครอบครัว และเป็นวัตถุทางเพศที่ตอบสนองจินตนาการเรื่องปานมองโกเลียนของพี่เขย การลดทอนความเป็นมนุษย์และมุมมองสังคมชายเป็นใหญ่นี้มีรากฐานมาจากบริบททางสังคมเกาหลีที่สืบทอดค่านิยมของลัทธิขงจื๊อ ที่เน้นลำดับชั้นและความยอมจำนนของผู้หญิงมาอย่างยาวนาน ภาพแทนของผู้หญิงในฐานะ “ทรัพย์สิน” ที่ถูกควบคุมจึงสอดคล้องกับอำนาจปิตาธิปไตยที่ฝังรากลึก ดังที่พบในงานวิจัย “ภาพแทนของสังคมเกาหลีสมัยโชซอนผ่านเรื่องเล่าเกี่ยวกับอาหารในนวนิยายเรื่อง “สูตรลับตำรับชายา” ของนาคเหรา” (2568) ของจิราภา แปะดำ ปรียารัตน์ เชาวลิตประพันธ์ และพัชลินจ์ จีนนุ่น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงในอดีตต้องต่อสู้ต่อรองกับอำนาจปิตาธิปไตยเพื่อเลื่อนสถานภาพของตนให้ประสบความสำเร็จ โดยอาจใช้ “อาหาร”เป็นเครื่องมือในการแสดงอำนาจภายในกรอบจารีตของลัทธิขงจื๊อและระบบแบ่งลำดับชนชั้นทางสังคมที่เข้มงวด

อย่างไรก็ตาม การต่อสู้ของย็องฮเยเป็นการปฏิเสธการต่อรองและการใช้ชีวิตภายใต้กรอบสังคมชายเป็นใหญ่โดยสิ้นเชิง การเลิกกินเนื้อสัตว์จึงเป็นสัญลักษณ์ของการทวงคืนสิทธิ์ในร่างกาย แต่กลับถูกสังคมตีตราว่าบ้าคลั่งเพื่อให้ง่ายต่อ การควบคุม เมื่อครอบครัวและสถาบันทางสังคมอย่างโรงพยาบาลเข้ามาควบคุมร่างกายและการตัดสินใจของเธอ จึงยิ่งทำให้เห็นว่าอำนาจที่ครอบงำผู้หญิงนั้นแผ่ขยายไปในทุกระดับของชีวิต ย็องฮเยจึงพยายามเปลี่ยนตัวเองเป็น “พืช” เพื่อแสวงหาความบริสุทธิ์และหลุดพ้นจากมนุษย์ที่โหดร้าย สุดท้ายเมื่อเธอไม่มีพื้นที่ในการยืนหยัดและต้องพ่ายแพ้ต่ออำนาจของคนในครอบครัว การยอมรับความตายจึงเปรียบเสมือนการประกาศอิสรภาพขั้นสูงสุด เพื่อทวงคืนสิทธิ์ในร่างกายและพาตัวเองหลุดพ้นจากการถูกควบคุมกดขี่ในสังคมชายเป็นใหญ่

นวนิยายแปลเรื่องนี้จึงเป็นวรรณกรรมที่วิพากษ์โครงสร้างชายเป็นใหญ่ในสังคมเกาหลีอย่างลึกซึ้ง ตัวละครหญิง ถูกสร้างให้เป็นทั้งภาพแทนของการถูกครอบงำและภาพแทนของการโต้กลับ ซึ่งทำให้ผู้อ่านตระหนักว่าผู้หญิงในสังคม ไม่เพียงแต่ถูกลดทอนคุณค่า หากแต่ยังสามารถลุกขึ้นต่อสู้กับกรอบค่านิยมที่ไม่เป็นธรรมได้ แม้การต่อสู้นั้นจะถูกตีความว่าเป็นความบ้าคลั่งก็ตาม ภาพแทนของผู้หญิงที่ฮันกังสร้างขึ้นจึงเป็นทั้งเครื่องมือในการสะท้อนความไม่

เท่าเทียมทางเพศ และเป็นการเสนอทางเลือกใหม่ให้กับการมองเห็นตัวตนและอิสรภาพของเพศหญิงในวรรณกรรมร่วมสมัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 สามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาการสร้างภาพแทนของผู้หญิงในสื่อร่วมสมัย เช่น ภาพยนตร์ ซีรีส์ ละคร หรือสื่อดิจิทัล เพื่อเปรียบเทียบว่าภาพแทนของผู้หญิงในสื่อปัจจุบันยังคงได้รับอิทธิพลจากวาทกรรมชายเป็นใหญ่หรือมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

1.2 สามารถใช้เป็นสื่อประกอบการจัดกิจกรรมหรือการเรียนรู้เกี่ยวกับความเสมอภาคทางเพศ สิทธิสตรี และ การรู้เท่าทันสื่อ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์และตั้งคำถามต่ออุดมการณ์หรือวาทกรรมที่แฝงอยู่ในวรรณกรรมและสื่อต่าง ๆ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาภาพแทนของผู้หญิงกับอาหารผ่านกระบวนการของอาหารที่ปรากฏในนวนิยายแปล เรื่อง เดอะเวเจอเทเรียน

2.2 ควรศึกษาด้วยกรอบแนวคิดหรือทฤษฎีอื่นเพิ่มเติม เช่น ทฤษฎีสตรีนิยม หรือทฤษฎีจิตวิเคราะห์ เพื่อให้ได้เห็นมุมมองที่หลากหลายและลึกซึ้งยิ่งขึ้นในการตีความตัวบท

เอกสารอ้างอิง

กุลณัฐ บางสุข พัชลินจ์ จีนนุ่น และวราเมษ วัฒนไชย. (2567). *ภาพแทน “ร้านหนังสือ” ในนวนิยาย เรื่องร้านหนังสือ 24.*

ชั่วโมงสุดท้ายของกิตติศักดิ์ คงคา. *วารสารมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร, 21*(1), 180-196.

จิราภา แปะดำ ปรียารัตน์ เชาวลิตประพันธ์ และพัชลินจ์ จีนนุ่น. (2568). ภาพแทนของสังคมเกาหลีสมัยโชซอนผ่านเรื่องเล่าเกี่ยวกับอาหารในนวนิยายเรื่อง “สูตรลับตำรับชายา” ของนาคเหรา. *วารสารอินทนิลทักษิณสาร, 20*(2), 153-175.

ณัชรดา สมสิทธิ์. (2567). ภาพแทนชาวตะวันตกในนวนิยายเรื่อง“หยดน้ำตาสยาม”. *วราสารศิลปศาสตร์, 24*(1), 143-171.

ธัญญา สังขพันธานนท์. (2559). *เก็บเบี้ยใต้ถุนร้าน ปรากฏการณ์วรรณกรรม.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). นาคร.

มินท์ธิตา ธนพิบูลโรจน์ และ ปพนพัชร์ กอบศิริธีร์วรา. (2566). ภาพแทนสตรีในสังคมขงจื๊อนิยมผ่าน ภาพยนตร์โฆษณาเกาหลีใต้. *วารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ, 30*(1), 126-140.

รัญชนา รุ่งเรือง. (2566). ภาพตัวแทนผู้หญิง “สู้ชีวิต”ในซีรีย์เกาหลีได้รับความนิยมในประเทศไทย กรณีศึกษาเรื่อง When the camellia blooms. *วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิต*, *17*(1), 89-123.

วันชนะ ทองคำเภา. (2554). *ภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในวรรณกรรมไทย*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2551). บทบรรณาธิการ: วาทกรรม ภาพแทน และอัตลักษณ์. *วารสารอักษรศาสตร์, 37*(1), 1-15.

ฮันกัง. (2568). *เดอะเวเจอเทเรียน.* แปลจาก 채식주의자. โดย มินตรา อินทรารัตน์. เพจอมรินทร์ คอร์เปอเรชั่นส์.

Hall, S. (1997). The Work of Representation. In S. Hall (Eds.), *Representation: Cultural representations and signifying*. Sage Publications, Inc; Open University Press.

O'Shaughnessy, Michael and Stadler, Jane. (2005). *Media and Society.* Melbourne: Oxford University Press.

ภาพแทนของผู้สูงวัยที่ปรากฏในนวนิยายแปลเรื่อง ความหวังสุดท้ายของคุณยายคิริโกะ
A representative image of an elderly person who appears in the translated novel, Grandma Kiriko's Last Hope.

ฐานิญา วิจิตรโสภา[1*] พัชลินจ์ จีนนุ่น[2] และ สมิทธ์ชาต์ พุมมา[3]
[1*] สาขาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
[2,3] สาขาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
*corresponding author e-mail: prang10421@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพแทนของผู้สูงวัยที่ปรากฏในนวนิยายแปลเรื่องความหวังสุดท้ายของคุณยายคิริโกะ ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลจากนวนิยายแปลเรื่อง ความหวังสุดท้ายของคุณยายคิริโกะ พิจารณาเนื้อหา เหตุการณ์ ตัวละคร และบทสนทนาที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัย โดยใช้แนวคิดภาพแทนของ Stuart Hall และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า ภาพแทนของผู้สูงวัยที่ปรากฏในนวนิยายแปลเรื่องความหวังสุดท้ายของคุณยายคิริโกะ พบจำนวน 2 มิติ ได้แก่ 1) มิติทางสังคม ผู้สูงวัยมักถูกมองว่าเป็นภาระ สูญเสียอำนาจและสถานะ และถูกตีความว่าเป็นผู้ไร้ความสามารถ และ2) มิติทางอารมณ์ แสดงให้เห็นถึงความโดดเดี่ยว ความกลัว และความสิ้นหวัง พร้อมกับความพยายามในการจัดการอารมณ์เพื่อดำรงชีวิตต่อไป สะท้อนถึงความเปราะบางของผู้สูงวัยในสังคมสมัยใหม่ ตลอดจนค่านิยมและทัศนคติของสังคมที่มีต่อผู้สูงวัย

คำสำคัญ : ภาพแทน ผู้สูงวัย มิติทางสังคม มิติทางอารมณ์ นวนิยายแปลความหวังสุดท้ายของคุณยายคิริโกะ

Abstract

This article aims to study the representation of the elderly as depicted in the translated novel "The Last Hope of Grandma Kiriko." It analyzes data from the translated novel, considering the content, events, characters, and dialogs related to the elderly, using Stuart Hall's representation concept and presenting the research findings in a descriptive-analytical manner. The study found that the representation of the elderly in the translated novel "The Last Hope of Grandma Kiriko" reveals two dimensions: 1) the social dimension, where the elderly are often viewed as burdens, losing power and status, and interpreted as incapable, and 2) the emotional dimension, which shows loneliness, fear, and despair, along with efforts to manage emotions to continue living. This reflects the vulnerability of the elderly in modern society, as well as societal values and attitudes toward the elderly.

keywords : representative image, elderly, social dimension, emotional dimension, translated novel "The Last Hope of Grandma Kiriko."

บทนำ

ผู้สูงวัยนับเป็นกลุ่มประชากรที่มีความสำคัญต่อโครงสร้างสังคม เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่สะท้อนทั้งประสบการณ์ชีวิต อัตลักษณ์ และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากกาลเวลาซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ปัจจุบันโลกก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงวัย (Aging Society) อย่างเต็มรูปแบบ องค์การสหประชาชาติ ได้กล่าวว่า ประเทศใดที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นสัดส่วนเกิน 10% ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ ถือว่าประเทศนั้นได้ก้าวเข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุ” (Aging Society) จากสถิติสำรวจประชากรในปี 2567 ของประเทศญี่ปุ่น พบจำนวนผู้มีอายุเกินกว่า 60 ปี 44,584,000 คน คิดเป็น 36.4% ซึ่งถือเป็นประเทศที่มีประชากรผู้สูงอายุมากที่สุดในโลก ทำให้ประเด็นเกี่ยวกับชีวิตผู้สูงวัยปรากฏอย่างหลากหลายในงานสร้างสรรค์ ทั้งในด้านวรรณกรรมหรือสื่ออื่น ๆ โดยเฉพาะนวนิยายซึ่งมีพลังในการเล่าเรื่อง ถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก และสะท้อนปัญหาทางสังคมได้อย่างลึกซึ้ง หนึ่งในงานที่น่าสนใจคือ ความหวังสุดท้ายของคุณยายคิริโกะ เป็นผลงานของฮาราดะ ฮิกะ นวนิยายแปลจากประเทศญี่ปุ่น โดยรัตน์จิต ทองเปรม เป็นผู้แปล ซึ่งเนื้อหาได้หยิบยกชีวิตผู้สูงวัยมาเป็นศูนย์กลางของการเล่าเรื่อง

ภาวะสู่วัยสูงอายุมักจะเผชิญกับความเปราะบางทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ทำให้ต้องพึ่งพาผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว คนรอบข้าง ชุมชน หรือภาครัฐ จึงจำเป็นต้องมีระบบรองรับและเตรียมความพร้อมเพื่อดูแลผู้สูงวัยอย่างเหมาะสม การเพิ่มจำนวนผู้สูงอายุส่งผลให้คนวัยทำงานต้องรับภาระมากขึ้น ทั้งการทำงานและการดูแลครอบครัว หากผู้สูงวัยไม่ได้รับการเอาใจใส่เพียงพอ อาจรู้สึกโดดเดี่ยว ขาดความภาคภูมิใจในตนเอง หรือเกิดปัญหาด้านจิตใจ เช่น ความเหงา ความน้อยใจ และภาวะซึมเศร้า ดังนั้น การดูแลเอาใจใส่อย่างต่อเนื่องจึงมีความสำคัญเพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุขในช่วงบั้นปลาย เซาน์เบิร์ก (Sauerberg) (1983; อ้างถึงใน เกศินี จุฑาวิจิตร และคณะ, 2557) กล่าวว่า การจะเข้าถึง โลกของผู้สูงอายุทั้งด้านความคิด ความเป็นอยู่ อารมณ์ความรู้สึก อาจจำเป็นต้องศึกษาทางอ้อม โดยมองผ่านวรรณกรรม ทำหน้าที่บอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตและความรู้สึกของคนในฐานะที่เป็นตัวละครหรือเรื่องเล่าที่มีจินตนาการของผู้เขียน เป็นองค์ประกอบสำคัญ เนื่องจากวรรณกรรมเป็นงานที่ได้สร้างสรรค์ขึ้น และเป็นส่วนหนึ่งของสังคม สะท้อนสังคมทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม ค่านิยมในชีวิตจิตใจของคนในสังคม ตลอดจนความรู้สึก ดังนั้น วรรณกรรมจึงเป็นการตอบสนองทางด้านการกระทำและความคิดของมนุษย์ต่อสังคม จะสะท้อนความปรารถนาที่จะปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น และแสดงให้เห็นสิ่งที่เรียกว่าอุดมการณ์ ซึ่งนวนิยายเรื่องนี้ไม่ได้เพียงเล่าถึงชีวิตของหญิงชรา แต่ยังขับเน้นให้เห็นภาพแทน (representation) ของผู้สูงวัยในหลายมิติ ทั้งด้านสังคมและอารมณ์ ซึ่งสะท้อนถึงความจริงที่ผู้สูงวัยจำนวนมากกำลังเผชิญอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการถูกมองว่าเป็นภาระของครอบครัว การสูญเสียอำนาจและสถานะในสังคม การดิ้นรนเพื่อรักษาศักดิ์ศรีหรือการทำหน้าที่เป็นกระจกสะท้อนให้คนรุ่นหลังได้ตระหนักถึงชะตากรรมที่อาจเกิดขึ้นกับตนในอนาคต ภาพแทนดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงภาพสะท้อนความเป็นจริง แต่ยังแฝงด้วยคำถามต่อโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมการดูแลผู้สูงวัยในปัจจุบัน

นอกจากนี้ ในระดับอารมณ์ นวนิยายยังถ่ายทอดโลกภายในของผู้สูงวัยอย่างตรงไปตรงมา ทั้งความโดดเดี่ยว กลัว สิ้นหวัง ไปจนถึงความหวัง ความรักที่ยังคงเป็นแรงผลักดันให้มีชีวิตอยู่ต่อไป รวมทั้งการจัดการทางอารมณ์ที่ผู้สูงวัย ใช้ประคับประคองตนเองในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงอันโหดร้ายของสังคมสมัยใหม่ มิติทางอารมณ์เหล่านี้ ช่วยเปิดพื้นที่ ให้ผู้อ่านได้เข้าใจผู้สูงวัยอย่างลึกซึ้ง ไม่เพียงเห็นพวกเขาในฐานะผู้ถูกกระทำ แต่ยังมองเห็นศักยภาพ ความเข้มแข็ง และความเป็นมนุษย์ที่เปี่ยมไปด้วยความหมาย ภาพรวมที่ผ่านมามีการศึกษาวรรณกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในประเด็นที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็น เกศินี จุฑาวิจิตร และคณะ (2557)

ศึกษาผู้สูงอายุและสัมพันธภาพกับครอบครัว: ภาพสะท้อน จากวรรณกรรมไทย เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาและรูปแบบของวรรณกรรมไทยที่มีผู้สูงอายุเป็นตัวละครหลัก และการประกอบสร้างภาพสะท้อนของผู้สูงอายุในด้านวิถีชีวิตและสัมพันธภาพกับครอบครัว จตุพร เจริญพรธรรมา (2560) ศึกษาภาพลักษณ์ ของผู้สูงอายุในนวนิยายของชมัยภร แสงกระจ่าง เพื่อศึกษาภาพลักษณ์ของผู้สูงอายุที่ปรากฏในนวนิยายของชมัยภร แสงกระจ่าง ด้านการปรับตัวในสังคม ด้านการสร้างคุณค่าและความหมาย และด้านสุขภาพ

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ถึงแม้จะมีงานวิจัยที่ได้ดำเนินการศึกษาผู้สูงอายุในวรรณกรรมไทยทั้งในประเด็นด้านวิถีชีวิต ครอบครัว สังคม ตลอดจนการสร้างคุณค่าและความหมายของชีวิตผู้สูงอายุ แต่ผู้วิจัยพบว่าการศึกษาที่วิเคราะห์ภาพแทนของผู้สูงวัยในวรรณกรรมแปลยังมีจำนวนจำกัด โดยเฉพาะการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการประกอบสร้างความหมายของผู้สูงวัยผ่านมิติทางสังคม อารมณ์ และความสัมพันธ์กับบริบทสังคมร่วมสมัย ซึ่งประเด็นดังกล่าวจะช่วยเปิดมุมมองใหม่ในการทำความเข้าใจสถานะและบทบาทของผู้สูงวัยในสังคมปัจจุบัน และสามารถสะท้อนหรือเชื่อมโยงกับสภาพสังคมไทยได้ การศึกษาประเด็นดังกล่าวจึงมีความสำคัญ เนื่องจากจะช่วยให้เห็นว่าปัญหาและความรู้สึกของผู้สูงวัยไม่ได้เป็นประเด็นเฉพาะของสังคมใดสังคมหนึ่ง หากแต่เป็นประสบการณ์ร่วมที่สามารถพบได้ในหลายสังคม นำไปสู่ความเข้าใจและการตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงวัยได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาภาพแทนของผู้สูงวัยที่ปรากฏในนวนิยายแปลเรื่อง ความหวังสุดท้ายของคุณยายคิริโกะ เพื่อให้เห็นว่า นวนิยายไม่ได้เพียงถ่ายทอดชีวิตผู้สูงวัยในเชิงเนื้อหา แต่ยังสะท้อนค่านิยม ความเชื่อ และทัศนคติ ของสังคมที่มีต่อผู้สูงวัย อันอาจนำไปสู่การทำความเข้าใจเชิงลึกต่อสถานะของผู้สูงวัยมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาภาพแทนของผู้สูงอายุที่ปรากฏในนวนิยายแปลเรื่อง ความหวังสุดท้ายของคุณยายคิริโกะ

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยเลือกวรรณกรรมประเภทวรรณกรรมแปลที่ปรากฏตัวละครผู้สูงอายุมีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง โดยใช้การวิเคราะห์ตัวบท จากนวนิยายแปลเรื่อง ความหวังสุดท้ายของคุณยายคิริโกะ เป็นข้อมูลหลัก และนำมาศึกษาอย่างละเอียดในประเด็นในการนำเสนอเนื้อหาและภาพแทนตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

1.1 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากนวนิยายแปลเรื่อง ความหวังสุดท้ายของคุณยายคิริโกะ

1.2 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพแทน และผู้สูงวัย เพื่อใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูล

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 วิเคราะห์ข้อมูลจากนวนิยายโดยใช้แนวคิดเรื่องภาพแทน (Representation) ของ Stuart Hall เพื่อศึกษาการประกอบสร้างความหมายของผู้สูงวัยที่ปรากฏในตัวบท

2.2 จัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษา

2.3 ตีความและอภิปรายผลการวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3. ขั้นนำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

การทบทวนวรรณกรรม

ศิริพร ภักดีผาสุข (2561) ได้อธิบายระบบการนำเสนอภาพตัวแทน (systems of representation) ของฮอลล์ (Hall, 2013) ไว้ว่า มี 2 ขั้นตอนคือ 1) การสร้างภาพตัวแทนสรรพสิ่งในระบบความคิดซึ่งเกี่ยวข้องกับมุมมองที่ผู้นั้นมีต่อสิ่งนั้น ๆ และ2) การใช้ภาษาหรือสัญญะในการนำเสนอภาพตัวแทนสรรพสิ่งในความคิดผ่านวาทกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีการประเมินค่า และการเลือกสรรแง่มุมในการนำเสนอ จึงเกี่ยวข้องกับจุดยืน และมุมมองของผู้นำเสนอภาพตัวแทน ดังนั้นกระบวนการสร้างภาพตัวแทนไม่ใช่การถ่ายทอดอย่างตรงไปตรงมา แต่เป็นการสร้างความหมายบางประการให้แก่สิ่งที่นำเสนอ ซึ่งในบทความนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิด เรื่องดังกล่าวนำมาช่วยทำให้เห็นภาพแทนของผู้สูงอายุในนวนิยายได้ชัดเจนขึ้น

ธีระ บุษบกแก้ว และณัฐพร พานโพธิ์ทอง (2563) ได้ศึกษาภาพตัวแทนผู้สูงอายุไทยที่สื่อผ่านกลวิธีทางภาษาในหนังสือพิมพ์รายวันไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาพตัวแทนผู้สูงอายุที่สื่อผ่านกลวิธีทางภาษาตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ข้อมูล ที่ใช้ศึกษาคือพาดหัวข่าว ข่าว บทความ คอลัมน์และข้อเขียนอื่น ๆ เกี่ยวกับผู้สูงอายุในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐและเดลินิวส์ ปีพ.ศ. 2559 โดยใช้แนวคิดผู้แสดงทางสังคมและชนิดกระบวนการ ผลการศึกษาพบว่า ภาพตัวแทนผู้สูงอายุที่ปรากฏผ่านหนังสือพิมพ์มีทั้งสองแง่มุม กล่าวคือ ภาพตัวแทนผู้สูงอายุถูกนำเสนอในฐานะผู้ที่ไร้ความสามารถต้องได้รับการดูแลและอยู่ในภาวะพึ่งพา ผู้มีร่างกายทรุดโทรม และเป็นปัญหาและภาระของประเทศ ในอีกด้านหนึ่งเป็นภาพตัวแทนผู้สูงอายุในฐานะผู้มีศักยภาพ และเป็นผู้ที่ควรเคารพ ภาพตัวแทนผู้สูงอายุมักถูกนำเสนอด้านที่เป็นด้านลบมากกว่า การเน้นนำเสนอภาพดังกล่าวมากเป็นพิเศษเป็นการมองภาพ แบบ เหมารวม ภาพดังกล่าวอาจทำให้เกิดเป็นวาทกรรมแห่งความกลัวหรือปฏิเสธความแก่ความชรา ส่งผลต่อมุมมองของผู้สูงอายุ ที่มีต่อตนเอง อีกทั้งส่งผลต่อความคิดและมุมมองของคนในสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุและปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ

ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำทฤษฎีมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์นวนิยายแปล ความหวังสุดท้ายของคุณยาย คิริโกะ โดยมุ่งทำความเข้าใจทั้งในมิติของภาพแทน และมิติทางอารมณ์ ความรู้สึก และพลังที่ปรากฏผ่านประสบการณ์ของตัวละครผู้สูงอายุ ซึ่งสะท้อนให้เห็นทั้งมิติทางสังคมและมิติทางอารมณ์ที่เชื่อมโยงกับภาพแทนผู้สูงวัยในวรรณกรรม

ภาพแทนของผู้สูงวัยในวรรณกรรม

ภาพแทนของผู้สูงวัยที่ปรากฏในนวนิยายแปลเรื่อง ความหวังสุดท้ายของคุณยายคิริโกะ สามารถจำแนกได้ดังนี้

1. ภาพแทนในมิติทางสังคม

มิตินี้จะสะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงวัยไม่ได้ดำรงอยู่เพียงลำพัง แต่ผูกพันอยู่กับโครงสร้างครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยรวม ภาพแทนผู้สูงอายุแสดงให้เห็นถึงการถูกลดทอนบทบาททางสังคม จากที่เคยเป็นผู้ตัดสินใจหรือเป็นศูนย์กลางของครอบครัว กลับถูกมองว่าเป็นผู้ตามหรือภาระที่ต้องได้รับการดูแล คุณค่าถูกลดน้อยลง สะท้อนปัญหาการเปลี่ยนแปลง ของสังคมสมัยใหม่ที่ให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพและความสามารถมากกว่าประสบการณ์ชีวิต ภาพแทนลักษณะนี้จึงตอกย้ำความเปราะบางของผู้สูงวัยในโครงสร้างสังคมที่ไม่เปิดพื้นที่ให้พวกเขามีบทบาทหรือเสียงอย่างแท้จริง ซึ่งอธิบายตามประเด็นดังต่อไปนี้

1.1 ผู้เป็น “ภาระของครอบครัว”

ในสังคมสมัยใหม่ที่โครงสร้างครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปจากครอบครัวขยายสู่ครอบครัวเดี่ยว ผู้สูงวัย มักถูกมองว่าเป็นภาระมากกว่าผู้มีคุณค่า ภาพแทนนี้สะท้อนมุมมองที่เห็นว่าผู้สูงอายุคือผู้ที่ต้องการการพึ่งพิง ทั้งด้านร่างกาย เศรษฐกิจ และการดูแลเอาใจใส่จากลูกหลาน เมื่อผู้สูงวัยไม่สามารถทำงานหรือเลี้ยงชีพได้ด้วยตนเอง พวกเขาจึงถูกลดทอนสถานะจากผู้ให้กลายเป็นผู้รับ และถูกตีความว่าเป็นต้นเหตุของความลำบากในครอบครัว ดังเช่นในนวนิยายที่สะท้อนความกังวลเกี่ยวกับการเจ็บป่วยและการต้องพึ่งพาลูกหลาน ผู้สูงวัยถูกแทนความหมายว่าเป็นต้นเหตุของภาระในการต้องดูแล เลี้ยงดู

“ใช้ชีวิตตัวคนเดียวแบบนี้ ช่วงที่แข็งแรงดีก็ไม่มีปัญหา แต่ถ้าล้มป่วยขึ้นมา ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ จะทำยังไง เรื่องจะรบกวนลูก ๆ พี่สาวตัดทิ้งไปได้เลย ทางนั้นเองก็คงไม่มีแก่ใจจะช่วยเหมือนกัน”

(ฮาราดะ ฮิกะ, 2567, หน้า 23)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ภาพแทนผู้สูงวัยในฐานะภาระของครอบครัว ไม่เพียงสะท้อนความเปราะบางของผู้สูงอายุเมื่อเข้าสู่วัยชรา แต่ยังสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมครอบครัวที่ลดบทบาทความกตัญญูและการดูแลผู้สูงอายุให้น้อยลง ผู้สูงวัยจึงถูกตีความว่าเป็นบุคคลที่สร้างภาระมากกว่าการเป็นกำลังสำคัญของครอบครัว นำไปสู่ความรู้สึกถูกทอดทิ้งและความโดดเดี่ยวในบั้นปลายชีวิต ภาพแทนในลักษณะนี้ตอกย้ำความคิดว่าผู้สูงวัยคือ ภาระ มากกว่าจะเป็นสมาชิกครอบครัวที่ควรได้รับความรักและการดูแล

1.2 ผู้สูญเสียอำนาจและสถานะ

เมื่อคนก้าวเข้าสู่วัยชรา ย่อมเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ทั้งด้านร่างกายที่เสื่อมถอย สถานะทางเศรษฐกิจที่ไม่มั่นคง และบทบาททางสังคมที่ค่อย ๆ ลดน้อยถอยลง จากที่เคยเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจหรือเป็นศูนย์กลางของครอบครัวและชุมชน กลับถูกลดบทบาทจนกลายเป็นผู้ตามหรือผู้ที่ต้องพึ่งพาผู้อื่น ภาพแทนของผู้สูงวัยในลักษณะนี้สะท้อน ให้เห็นถึงการสูญเสียอำนาจและสถานะในหลายมิติ ทั้งการถูกลดคุณค่าความสำคัญ ตลอดจนการไม่ถูกรับฟังความคิดเห็น จากสมาชิกในครอบครัวและสังคมรอบข้าง ดังตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งกันในครอบครัว

“คิริโกะแตกหักกับพี่สาวตอนแบ่งทรัพย์สิน เพราะทนไม่ได้ที่พี่แสดงท่าทีเหมือนเป็นเรื่องธรรมดา

ว่าต้องแบ่งกันคนละครึ่ง และหลังจากที่พี่เสียไป เธอขาดการติดต่อกับหลานไม่รู้เสียด้วยซ้ำว่าพวกเขาอยู่ที่ไหน”

(ฮาราดะ ฮิกะ, 2567, หน้า 7)

อีกตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าคนสูงวัยหมดบทบาทหรือการลดความสำคัญลงทั้งในครอบครัว ไม่ได้รับความสนใจหรือแม้กระทั่งการยอมรับในความรู้สึก ดังตัวอย่าง

“หลังเสร็จสิ้นพิธีศพ ลูกชายของโทโมะมาเก็บข้าวของกลับไปจนเกลี้ยง คิริโกะไม่คิดอยากได้อะไร

แต่ก็แอบภาวนาหลาน จะทิ้งให้สักชิ้นเป็นที่ระลึก แต่พวกเขากลับขนทุกอย่าง ไม่เหลือสิ่งใดไว้เลย”

(ฮาราดะ ฮิกะ, 2567, หน้า 13)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่าภาพแทนผู้สูงวัยในฐานะผู้สูญเสียอำนาจและสถานะ ในนวนิยายเรื่องนี้ แสดงให้เห็นความเปราะบางของผู้สูงวัยที่ถูกลดทอนทั้งอำนาจในการตัดสินใจ สถานะในครอบครัว และคุณค่าความสำคัญ ในสายตาคนรุ่นหลัง สะท้อนความเป็นจริงของผู้สูงวัยในสังคมที่อาจถูกทิ้งให้เผชิญกับความโดดเดี่ยวและไร้เสียงในครอบครัวและสังคม

1.3 ผู้ไร้ความสามารถ

สังคมสร้างภาพแทนผู้สูงวัยเป็นกลุ่มที่อ่อนแอ ขาดศักยภาพ และไม่สามารถทำงานปรับตัวเหมือนคนหนุ่มสาว แม้ผู้สูงวัยบางคนจะยังมีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ที่สั่งสมมายาวนานแต่กลับถูกเหมารวมว่าหมดคุณค่าทั้งในระบบเศรษฐกิจและตลาดแรงงาน ภาพแทนดังกล่าวทำให้ผู้สูงวัยถูกลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เห็นได้จากการถูกปฏิเสธโอกาสในการทำงานและการมีส่วนร่วมในสังคม ดังเช่นในนวนิยายที่สะท้อนการเลือกปฏิบัติจากบริษัทเอกชน

“**พนักงาน:** บริษัทจะยุติการจ้างคุณเดือนหน้านะคะ

คิริโกะ: แล้วทำไมฉันต้องเลิกทำด้วยล่ะคะ?

พนักงาน: เดือนหน้าคุณอายุเจ็ดสิบแล้วนี่คะ”

(ฮาราดะ ฮิกะ, 2567, หน้า 177)

อีกตัวอย่างยังสะท้อนทัศนคติของคนหนุ่มสาวที่มองผู้สูงวัยว่าไม่เหมาะสมกับการทำงานและไม่มีคุณค่า ทางวิชาชีพ เพราะด้วยอายุที่มีความชรา ดังตัวอย่าง

“**คิริโกะ:** ทำไมคนหนุ่มสาวชอบคิดกันว่าผู้หญิงสูงอายุไม่เคยทำงานบริษัทหรือไม่มีความรู้

ทากาโกะ: คุณเป็นหนึ่งในพนักงานพาร์ตไทม์ที่อายุมากที่สุดของบริษัทเราเลยนะคะ

คิริโกะ: ทากาโกะพูดทำนองว่านั่นคือปัจจัยหลักที่บริษัทใช้ตัดสิน”

(ฮาราดะ ฮิกะ, 2567, หน้า 179)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่าภาพแทนผู้สูงวัยในฐานะผู้ไร้ความสามารถในเรื่องนี้สะท้อนถึงอคติทางอายุที่ยังคงมีอยู่ในสังคม การมองผู้สูงวัยว่าเป็นคนล้าสมัย หมดประสิทธิภาพและไม่สามารถทำงานได้เทียบเท่าคนรุ่นใหม่ นำไปสู่การกีดกันจากตลาดแรงงานและการตัดโอกาสทางสังคม เป็นปัจจัยสำคัญทำให้ผู้สูงวัยรู้สึกสูญเสียคุณค่าในตนเองและถูกผลักจากพื้นที่การยอมรับ

2. ภาพแทนในมิติทางอารมณ์

มิติทางอารมณ์นี้เป็นอีกด้านสำคัญที่เผยให้เห็นสภาวะภายในใจของผู้สูงวัย ซึ่งเต็มไปด้วยความรู้สึกโดดเดี่ยว กลัว สิ้นหวัง และการปรารถนาที่จะเป็นที่ยอมรับในครอบครัวและสังคม แม้ผู้สูงวัยบางครั้งจะแสดงออกอย่างเข้มแข็ง แต่ใจซ่อนความเปราะบางและไม่มั่นคง ตัวบทสะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงวัยโหยหาความผูกพันทางอารมณ์กับคนรอบข้าง แต่เมื่อสิ่งนั้นไม่เป็นจริง ก็กลายเป็นความว่างเปล่าและความเจ็บปวดทางใจ ไม่ใช่เพียงผู้ที่ถูกลดบทบาททางสังคม แต่ยังเป็นมนุษย์ที่ต้องต่อสู้กับความรู้สึกภายในอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะอธิบายดังต่อไปนี้

2.1 ผู้โดดเดี่ยวและเปลี่ยวเหงาในจิตใจ

ความโดดเดี่ยวเป็นภาพแทนที่พบได้บ่อยในผู้สูงวัย อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและครอบครัว เมื่อผู้สูงอายุสูญเสียคู่ชีวิต เพื่อน หรือขาดการติดต่อจากบุตรหลาน ย่อมทำให้พวกเขาเผชิญกับความว่างเปล่า และการขาดปฏิสัมพันธ์ ทางสังคม นำไปสู่ความรู้สึกไร้คุณค่าและความเหงา ภาพแทนนี้จึงสะท้อนสภาวะทางอารมณ์ที่เปราะบางของผู้สูงวัย ดังตัวอย่างที่สะท้อนความรู้สึกของคิริโกะหลังต้องอยู่เพียงลำพัง

"พอเหลือตัวคนเดียวแล้ว ไม่ใช่แค่บ้านที่เงียบ โต๊ะอาหารก็มีเช่นเดียวกัน แต่ที่แย่กว่าคือจิตใจของฉันเงียบเหงาไปด้วย"

(ฮาราดะ ฮิกะ, 2567, หน้า 14)

อีกตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความหวังอันริบหรี่ที่ผู้สูงวัยพยายามยึดเหนี่ยวไว้เพื่อบรรเทาความโดดเดี่ยว แม้จะรู้ว่าความหวังนั้นอาจไม่เป็นจริง

"คิริโกะยืนส่งเด็กสาวจนลับตา แต่พอคิดว่าวันหลังเธออาจแวะมาอีกก็รู้สึกเหมือนมีแสงสว่างเกิดขึ้นในใจ ขณะเดียวกันก็คิดเผื่อไว้ว่าเธออาจไม่มาอีกแล้วก็ได้ เด็กนั่นอายุยังน้อย มีเพื่อนฝูงอีกเยอะ เดี๋ยวก็คงลืมฉันแล้วละเธอบอกตัวเองไม่ให้เสียใจถ้ายูกิไม่กลับมาอีก"

(ฮาราดะ ฮิกะ, 2567, หน้า 84)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่าภาพแทนของความโดดเดี่ยวในผู้สูงวัยในนวนิยายเรื่องนี้ ไม่เพียงสะท้อนถึงการขาดปฏิสัมพันธ์ทางครอบครัวและสังคม แต่ยังเผยให้เห็นความอ่อนไหวของจิตใจที่ต้องพึ่งพาความหวังเล็ก ๆ เพื่อหล่อเลี้ยงตนเอง ความโดดเดี่ยวจึงไม่ใช่เพียงสภาพแวดล้อมที่เงียบเหงา แต่ยังเป็นสภาวะทางอารมณ์ที่สะท้อนความเปราะบางของผู้สูงวัยในโลกที่ค่อย ๆ หันหลังให้พวกเขา ซึ่งในมิติทางอารมณ์เป็นอารมณ์เป็นกลางที่แสดงถึงสีหน้าที่ไม่มีการแสดงอารมณ์ชัดเจน รู้สึกเหงา เศร้าภายในใจ

2.2 ผู้มีความกังวลและหวาดกลัว

ความกลัวเป็นอีกหนึ่งสภาวะทางอารมณ์ที่สะท้อนความเปราะบางของผู้สูงวัย เนื่องจากวัยชรามาพร้อมกับความเสื่อมถอยของร่างกายและสุขภาพ ตลอดจนความไม่มั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจ ภาพแทนของความกลัวจึงไม่ใช่เพียงอารมณ์ที่เกิดขึ้นชั่วครู่ แต่เป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในชีวิตประจำวัน ทำให้การดำรงอยู่เต็มไปด้วยความระแวง โดยเฉพาะเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่เกินกำลังรับมือ ดังตัวอย่างที่สะท้อนความกลัวภายในใจของคิริโกะ เมื่อเธอต้องเผชิญเหตุการณ์ที่กระทบกับร่างกายและชีวิต

"แม้สีหน้าคิริโกะจะดูเป็นปกติ แต่หัวใจเธอเต้นโครมครามจนแทบระเบิด ถ้าทำเรื่องแบบนี้อีกครั้ง ไม่แน่อาจถึงตายได้ แม้จะไม่มีใครว่าอะไร แต่สองขาเธอสั่นพั่บ ๆ แล้ว"

(ฮาราดะ ฮิกะ, 2567, หน้า 42)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่าภาพแทนของความกลัว ในผู้สูงวัยที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้ ไม่เพียงสะท้อนความหวาดหวั่นต่ออันตรายทางร่างกาย แต่ยังสะท้อนถึงความอ่อนไหวในเชิงจิตใจที่ถูกขยายจากความไม่มั่นคงของวัยชราทำให้ผู้สูงวัยรู้สึกไร้พลังและไร้ความมั่นใจในการใช้ชีวิต เป็นอีกด้านหนึ่งที่เผยให้เห็นความเปราะบางและความโดดเดี่ยว ทางอารมณ์ของผู้สูงอายุในสังคม ซึ่งในมิติทางอารมณ์เป็นอารมณ์ในเชิงลบที่แสดงถึงความหวาดกลัวกับการกระทำของตนเอง

2.3 ผู้สิ้นหวังในชีวิต

ความสิ้นหวังในผู้สูงวัยเป็นภาพแทนที่สะท้อนถึงการหมดแรงใจในการดำรงชีวิต ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงอารมณ์ชั่วคราว แต่เป็นผลสะสมของประสบการณ์ชีวิตที่เต็มไปด้วยความสูญเสีย การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และความสัมพันธ์กับคนรอบข้าง สำหรับคุณยายคิริโกะ ความสิ้นหวังจึงไม่ใช่เพียงความรู้สึกท้อแท้ แต่เป็นสิ่งที่ค่อย ๆ ลบล้างคุณค่าในชีวิตของเธอ ทำให้ความหมายของการดำรงอยู่ถูกลดทอนลงอย่างต่อเนื่อง

ดังตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าคิริโกะ รู้สึกหมดหวังถึงขั้นอยากที่จะเข้าคุก เพราะเธอคิดว่าเป็นสถานที่ที่ดีกว่าการใช้ชีวิตตามลำพัง

> “คิริโกะคิดอยู่ครั้งหนึ่งว่า ถ้าได้อยู่ในคุกคงสบาย ไม่ต้องคิดเรื่องที่กินที่อยู่ เจ็บป่วยก็มีหมอรักษา เผลอ ๆ อาจมีคนดูแล ถ้าถูกจับที่นี่ก็จะได้เข้าไปอยู่ในคุก ทีนี้ก็จะได้สบายเสียที”
>
> (ฮาราดะ ฮิกะ, 2567, หน้า 42)

อีกตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความเหนื่อยล้าทั้งกายและใจจนไม่อยากดำเนินชีวิตต่อไป

> “ฉันรู้สึกว่าตอนนี้ตัวเองเหนื่อยเต็มที เหนื่อยกายจากการทำงานส่วนหนึ่ง แต่ที่หนักคือเหนื่อยใจที่ต้องคอยคิดเรื่องอนาคตหรือเรื่องที่ตัวเองควรทำทุกวัน เหนื่อยที่จะต้องมีชีวิตต่อไป ฉันคิดว่าถ้าได้อยู่ในคุกคงสบายกว่านี้ เพราะคงมีคนช่วยกำหนดหลาย ๆ เรื่อง”
>
> (ฮาราดะ ฮิกะ, 2567, หน้า 227)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่าภาพแทนของความสิ้นหวังของผู้สูงวัยในนวนิยายเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นสภาวะที่ผู้สูงอายุไม่ได้เพียงแต่เผชิญความโดดเดี่ยว แต่ยังต้องเผชิญกับการสูญเสียคุณค่าตนเอง จนถึงขั้นรู้สึกว่าการอยู่ในคุกอาจมีความหมายหรือให้ความปลอดภัยมากกว่า ภาพแทนนี้จึงสะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างของสังคมที่ไม่รองรับผู้สูงวัย ทำให้ความสิ้นหวังกลายเป็นสภาพแวดล้อมทางอารมณ์ที่ครอบงำ ความสิ้นหวังทำหน้าที่เป็นพลังทางอารมณ์ที่ตัดขาดผู้สูงวัยจากความหมายของการมีชีวิตอยู่ และดึงให้ผู้อ่านรับรู้ความทุกข์ ซึ่งในมิติทางอารมณ์เป็นอารมณ์ในเชิงลบที่แสดงถึงความกังวลใจ สิ้นหวัง และปวดร้าวในชีวิต

สรุปได้ว่า นวนิยายเรื่องนี้นำเสนอผู้สูงวัยในฐานะมนุษย์ที่ไม่เพียงแต่ถูกกีดกันหรือลดทอนคุณค่าจากโครงสร้างสังคม แต่ยังต้องเผชิญกับความทุกข์ภายในใจที่ซับซ้อน ทำให้ภาพแทนผู้สูงวัยถูกถ่ายทอดอย่างสมจริงและลึกซึ้ง ครอบคลุมทั้งมิติทางโครงสร้างภายนอกและโลกทางอารมณ์ภายใน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาภาพแทนของผู้สูงวัยที่ปรากฏในนวนิยายแปลเรื่อง ความหวังสุดท้ายของคุณยายคิริโกะ ผู้วิจัย จำแนกประเด็นที่ควรพิจารณา ดังนี้

1. มิติทางสังคมที่ปรากฏในนวนิยายแปลเรื่อง ความหวังสุดท้ายของคุณยายคิริโกะ ผู้วิจัยพบว่าผู้แต่งได้นำเสนอ ภาพแทนในมุมมองทางสังคมที่มีต่อผู้สูงวัยในฐานะที่เป็นภาระของครอบครัว ซึ่งสะท้อนกระบวนการสร้างความหมายที่ทำให้ ผู้สูงวัยถูกมองว่าเป็นผู้พึ่งพิง จนนำไปสู่ผู้ที่เป็นต้นเหตุของภาระในการดูแล เขาถูกลดทอนบทบาทในสังคม ทำให้สูญเสียอำนาจ และสถานะ จนเสียง และความคิดเห็นของพวกเขาถูกมองข้าม กลายเป็นผู้ไร้ความสามารถ ยังตอกย้ำความเปราะบางของผู้สูงวัยในโครงสร้างสังคมที่ไม่ได้เปิดพื้นที่ให้พวกเขามีส่วนร่วม และมีเสียงอย่างเท่าเทียม ส่งผลให้ผู้สูงวัยถูกเหมารวมว่าเป็นผู้ที่ขาดศักยภาพ และไม่สามารถมีส่วนร่วมทางสังคมได้ เมื่อพิจารณาตามแนวคิดภาพแทน (Representation) ของ Stuart Hall จะเห็นได้ว่า สถานะของผู้สูงวัยที่ถูกนำเสนอผ่านตัวละครผู้สูงวัยในนวนิยาย เป็นความหมายที่ถูกประกอบสร้างผ่านภาษา เหตุการณ์ และความสัมพันธ์ระหว่างตัวละคร ซึ่งสะท้อนค่านิยมและวาทกรรมของสังคมที่มีต่อผู้สูงวัย ในปัจจุบันญี่ปุ่นเริ่มเข้าสู่สังคมสูงอายุมาตั้งแต่ปี 2513 ก่อนจะมีการเพิ่มระดับขึ้นเรื่อย ๆ เป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ ซึ่งในประเทศไทยเช่นเดียวกัน โดยวิชช์ เกษมทรัพย์ (2564) กล่าวว่า ผลการวิจัยเกี่ยวกับประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทยมีสัดส่วนประชากรกลุ่มผู้สูงอายุหรือมีอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่า 12 ล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วนราว 1 ใน 6 ของประชากรไทย ถือเป็นอันดับ 2 ใน

กลุ่มประเทศอาเซียน รองจากประเทศสิงคโปร์ นอกจากนี้ประเทศไทยก็ถูกคาดการณ์ว่าจะเป็นประเทศกำลังพัฒนาประเทศแรกของโลกที่ก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุแบบสมบูรณ์ (Aged Society) ดังนั้น ภาพแทนเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงการสะท้อนความเป็นจริงของผู้สูงวัยเท่านั้น แต่ยังมีส่วนในการผลิตและตอกย้ำความหมายทางสังคมเกี่ยวกับผู้สูงวัยให้ดำรงอยู่ต่อไป ทำให้ผู้คนในสังคมรับรู้และเริ่มตระหนักต่อการปฏิบัติตนต่อผู้สูงวัยภายใต้กรอบความคิดดังกล่าว ซึ่งส่งผลต่อสถานะ บทบาท และคุณค่าของผู้สูงวัยในอนาคต เพราะผู้สูงวัยล้วนแล้วแต่มีความต้องการอยากจะได้รับความสนใจจากครอบครัว และสังคม หากเขาถูกมองข้าม และถูกลดทอนคุณค่าในตัวตนไป ก็จะส่งผลเสียอื่น ๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ซึ่งสอดคล้องกับภัทรขวัญ ทองเถาว์ (2567) กล่าวว่า ภาวะสูงวัยนั้นจะมาพร้อมกับความเปราะบางทั้งทางด้านกายภาพ จิตใจ และสังคม ผู้สูงวัยจึงต้องพึ่งพาคนอื่นมากขึ้นในหลายด้าน การที่ครอบครัว คนรอบข้าง สังคม รวมไปถึงรัฐ ต้องเข้ามาประคับประคองผู้สูงวัย ระบบโครงสร้างต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นสร้างผลกระทบในระดับบุคคล สัดส่วนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นทำให้ผู้อยู่ในวัยทำงานต้องทำงานมากขึ้น และต้องดูแลผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ผู้สูงอายุจึงอาจขาดความอบอุ่น หรือถูกทอดทิ้ง เกิดปัญหาทางด้านสภาพจิตใจ รวมไปถึงรู้สึกเหงาเมื่อไม่ได้ทำงาน รู้สึกไม่ภูมิใจในตัวเอง น้อยใจ และอาจเกิดภาวะซึมเศร้า ผู้สูงวัยจึงจำเป็นต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่มากขึ้น

2. มิติทางอารมณ์ที่ปรากฏในนวนิยายแปลเรื่อง ความหวังสุดท้ายของคุณยายคิริโกะ ผู้วิจัยพบว่าผู้แต่งได้นำเสนอภาพแทนในมุมมองทางอารมณ์ที่แสดงถึงความโดดเดี่ยว ความกลัว และความสิ้นหวังของผู้สูงวัย ซึ่งไม่เพียงสะท้อนสภาวะภายใน แต่ยังสะท้อนโครงสร้างภายนอกที่ไม่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงวัย ความรู้สึกเหล่านี้เชื่อมโยงกับแนวคิดทางจิตวิทยาผู้สูงวัย ที่ชี้ว่าความสุขและคุณภาพชีวิตในบั้นปลายขึ้นอยู่กับการได้รับการยอมรับและความสัมพันธ์ที่มีคุณค่า เมื่อพิจารณา ตามแนวคิดภาพแทน ของ Stuart Hall จะเห็นได้ว่า ความรู้สึกของผู้สูงวัยที่ปรากฏ ไม่เป็นเพียงประสบการณ์เฉพาะของตัวละคร แต่เป็นความหมายที่ถูกประกอบสร้างผ่านภาษาและการเล่าเรื่อง เพื่อสะท้อนทัศนคติ ค่านิยม และการรับรู้ของสังคมที่มีต่อผู้สูงวัย ภาพแทนดังกล่าวจึงทำให้ผู้อ่านมองเห็นสถานะของผู้สูงวัยในฐานะผู้ที่ต้องเผชิญความเปราะบางทางอารมณ์ อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ลดน้อยลง ซึ่งทำให้เห็นว่าสังคมมีบทบาทสำคัญ ในการกำหนดความหมายและคุณค่าของผู้สูงวัยในบริบทวัฒนธรรมร่วมสมัย อีกทั้งในมุมมองของวรรณกรรม เป็นการถ่ายทอดผู้สูงวัยในฐานะตัวละครหลักยังทำให้ผู้อ่านตระหนักและเกิดการรับรู้ต่อความทุกข์ยากของผู้สูงอายุ เป็นการใช้วรรณกรรมเป็นพื้นที่สาธารณะที่เปิดให้ผู้คนได้มองเห็นเสียงของผู้สูงวัยที่มักถูกกดทับในสังคมจริง สอดคล้องกับ ธีระ บุษบกแก้ว และสุจิตรา แซ่ลิ่ม (2567) ได้ศึกษาภาพตัวแทนผู้สูงอายุที่สื่อผ่านกลวิธีทางภาษาในหนังสือเรียนวิชาภาษาไทยชั้นประถมศึกษา กล่าวว่า สื่อต่าง ๆ เป็นเครื่องมือที่ถ่ายทอดสารทางอุดมการณ์ที่ได้รับการยอมรับและเชื่อถือในสังคม เนื่องจากผลิตโดยผู้ทรงคุณวุฒิและได้รับการรับรองจากหน่วยงาน ภาพตัวแทนผู้สูงอายุในวาทกรรมหนังสืออาจส่งผลต่อความคิดและการกระทำของคนในสังคมไทยที่สามารถหล่อหลอมความคิดได้

ดังนั้น นวนิยายเรื่องนี้จึงมิใช่เพียงบันเทิงคดี แต่ยังเป็น “กระจกสะท้อนสังคมสูงวัย” ที่เผยให้เห็นปัญหา เชิงโครงสร้าง และสภาวะภายในของผู้สูงวัยไปพร้อมกัน อันนำไปสู่ข้อคิดเชิงสังคมว่า การดูแลผู้สูงวัยไม่ควรจำกัดอยู่แค่ด้านกายภาพ แต่ควรครอบคลุมถึงการให้คุณค่า ศักดิ์ศรี และความหมายในการดำรงชีวิตด้วย เช่นเดียวกับผลการศึกษาของกนกวรรณ วิลาวัลย์ (2565) เรื่อง “ยิ่งสูงวัย ใจยิ่งเหงา: แนวทางดูแลผู้สูงวัยให้ห่างไกลจากความเหงา” แสดงให้เห็นว่าสภาวะ ทางอารมณ์ของผู้สูงวัยเป็นปัญหาที่พบได้บ่อยในผู้สูงอายุในทุกภูมิภาค ไม่ว่าจะประเทศไทยหรือทั่วโลก แต่ผู้คนมักจะมองข้ามและเข้าใจผิดว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของช่วงวัยผู้สูงอายุ

แต่ในความเป็นจริงแล้ว เมื่อเกิดขึ้นย่อมส่งผลกระทบ ทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณของผู้สูงอายุ อันส่งผลกระทบให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุลดลงไปด้วย ยิ่งไปกว่านั้น ความเหงา อาจนำไปสู่การเกิดภาวะซึมเศร้าและความคิดพฤติกรรมเสี่ยงที่จะฆ่าตัวตาย สิ่งที่พวกเราซึ่งเป็นลูกหลานต้องทำ ก็คือ การให้ความรัก ความห่วงใย ดูแลเอาใส่พวกท่าน อย่าให้ต้องรู้สึกอ้างว้าง เปล่าเปลี่ยว เหมือนถูกทอดทิ้งไว้เพียงลำพัง และสอดคล้องกับ จันทมา ช่างสลัก (2567) กล่าวว่า ถึงแม้ว่าในอนาคตวัยผู้สูงอายุจะกลายเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ แต่กลายเป็นว่าผู้สูงวัยมีแนวโน้มจะกลายเป็นวัยที่ถูกใส่ใจน้อยที่สุด เพราะคนวัยทำงานก็ไม่มีเวลาไปดูแล วัยรุ่นและวัยเด็กมีกิจกรรมมากมาย ทำให้ห่างเหินจากผู้สูงอายุ ด้วยเหตุนี้เราจึงควรให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพจิตผู้สูงอายุมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการดูแลผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมตลอดช่วงชีวิต

ข้อเสนอแนะ

1. ควรขยายการวิเคราะห์ภาพแทนผู้สูงวัยไปยังวรรณกรรมประเภทอื่น เช่น สื่อดิจิทัล เพื่อเปรียบเทียบมุมมองต่อผู้สูงวัยในบริบทสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

2. สามารถใช้วรรณกรรมที่สะท้อนผู้สูงวัยเป็นสื่อการเรียนรู้ เพื่อฝึกทักษะความเข้าใจทางอารมณ์ และสร้างความตระหนักถึงความเปราะบางและคุณค่าของผู้สูงวัยในชีวิตจริง

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาภาพแทนของผู้สูงวัยที่ปรากฏในนวนิยายแปลเรื่อง ความหวังสุดท้ายของคุณยายคิริโกะ ผู้วิจัยพบว่า ภาพแทนของผู้สูงวัยสามารถจำแนกออกได้เป็นสองมิติหลัก ได้แก่ มิติทางสังคม และ มิติทางอารมณ์ ดังนี้

1. มิติทางสังคม ผู้สูงวัยถูกสะท้อนในฐานะ “ภาระของครอบครัว” “ผู้สูญเสียอำนาจและสถานะ” และ “ผู้ไร้ความสามารถ” ซึ่งล้วนแสดงให้เห็นถึงความเปราะบางของผู้สูงวัยภายใต้โครงสร้างสังคมสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพและเศรษฐกิจ มากกว่าการให้คุณค่ากับประสบการณ์และภูมิปัญญาที่สั่งสมมาของผู้สูงวัย

2. มิติทางอารมณ์ ผู้สูงวัยถูกสะท้อนผ่านความรู้สึก ความโดดเดี่ยว ความกลัว และความสิ้นหวัง ซึ่งสะท้อนถึงสภาวะภายในที่เต็มไปด้วยความเปราะบาง ความโหยหาความสัมพันธ์ และการต่อสู้กับความหมายของการมีชีวิตอยู่ในบั้นปลาย

ผลการศึกษานี้สะท้อนให้เห็นว่านวนิยายแปลเรื่อง ความหวังสุดท้ายของคุณยายคิริโกะ ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องเล่าเกี่ยวกับชีวิตผู้สูงวัย แต่เป็นการวิพากษ์สังคมร่วมสมัยที่เผชิญกับปัญหาการเข้าสู่สังคมสูงวัย ภาพแทนผู้สูงอายุที่ถูกถ่ายทอด ในเรื่องทำหน้าที่สะท้อนความเป็นจริงในหลายมิติ ทั้งมุมมองทางสังคม การที่ผู้สูงวัยถูกมองว่าเป็นภาระ ไร้คุณค่า และสูญเสียอำนาจ สะท้อนปรากฏการณ์ความเป็นอคติทางอายุที่ปรากฏชัดในสังคมญี่ปุ่นและยังสอดคล้องกับบริบทสังคมไทย ที่ผู้สูงวัยจำนวนมากถูกผลักออกจากระบบเศรษฐกิจและพื้นที่สาธารณะ การไม่เปิดพื้นที่ให้ผู้สูงวัยมีบทบาทจึงกลายเป็นการซ้ำเติมความเปราะบางทางสังคม

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ได้รับการสนับสนุนจากสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ และขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.พัชลินจ์ จีนนุ่น และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมิทธ์

ชาต์ พุมมา สำหรับความอนุเคราะห์ให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ และการสนับสนุนด้านต่าง ๆ ตลอดกระบวนการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

กนกวรรณ วิลาวัลย์. (2565). ยิ่งสูงวัย ใจยิ่งเหงา: แนวทางดูแลผู้สูงวัยให้ห่างไกลจากความเหงา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, *12*(2), 2-4.

เกศินี จุฑาวิจิตร และคณะ. (2557). ผู้สูงอายุและสัมพันธภาพกับครอบครัว: ภาพสะท้อนจากวรรณกรรมไทย. *วารสารรามคำแหง*, *33*(1), 53-54.

จตุพร เจริญพรธรรมาและคณะ. (2560). *ภาพลักษณ์ของผู้สูงอายุในนวนิยายของชมัยภร แสงกระจ่าง*. https://race.nstru.ac.th/home_ex/eportfolio//pic/academy/26086224.pdf?1756850549.

จันทมา ช่างสลัก. (2567). *ภาพยนตร์หลานม่า : กับ 5 เทคนิคจิตวิทยาในการดูแลสุขภาพจิตผู้สูงอายุ*. https://www.istrong.co/single-post/how-to-make-millions-before-grandma-.

ธีระ บุษบกแก้ว และณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2563). *ภาพตัวแทนผู้สูงอายุไทยที่สื่อผ่านกลวิธีทางภาษาในหนังสือพิมพ์รายวันไทย*. อักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jasu/article/download.

ธีร ะบุษบกแก้ว และสุจิตรา แซ่ลิ่ม. (2567. ภาพตัวแทนผู้สูงอายุที่สื่อผ่านกลวิธีทางภาษาในหนังสือเรียนวิชาภาษาไทยชั้นประถมศึกษา. *วารสารศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 24*(3), 1-5.

ปิยากร หวังมหาพร และสัญญาศรณ์ สวัสดิ์ไธสง. (2566). ความกตัญญูกตเวทีและการดูแลผู้สูงอายุในญี่ปุ่นและไทย:อิทธิพลทางวัฒนธรรมต่อการกำหนดนโยบายผู้สูงอายุที่เน้นครอบครัวเป็นศูนย์กลาง. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี*, *17*(2), 78-82.

ภัทรขวัญ ทองเถาว์. (2567). ภาพแทนของตัวละครผู้สูงอายุในวรรณกรรมสำหรับเด็ก. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 15*(1), 1-4.

วนัทยา มงคล. (2564). *สังคมสูงวัยในญี่ปุ่น...เรียนรู้เขาเพื่อย้อนดูเรา*. https://hhcthailand.com/japanese-aging-society/.

วริณาฐ พิทักษ์วงศ์วาน และโกสุม โอมพรนุวัฒน์. (2566). *ทฤษฎีผัสสารมณ์กับแนวทางละความเป็นไปได้ในการศึกษาวิดีโอ ASMR*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/husoarujournal/article/view.

วรเทพ ว่องสรรพการ. (2567). *การเมืองเชิงวัฒนธรรมในมิติของอารมณ์และความรู้สึก*. ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต. https://rsujournals.rsu.ac.th/index.php/jla/article/download/3433/2583/&ved=.

วิชช์ เกษมทรัพย์. (2564). *พร้อมหรือไม่กับการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ*. https://op.mahidol.ac.th/ga/posttoday-22-2/.

ศิริพร ภักดีผาสุก. (2561). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอัตลักษณ์และแนวทางการนำมาศึกษาภาษาไทย*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวรี ศิวแพทย์. (2549). *จิตวิทยาทั่วไป*. โอเดียนสโตร์.

ฮาราดะ ฮิกะ. (2567). *ความหวังสุดท้ายของคุณยายคิริโกะ*. แปลจาก **一橋桐子**(76)**の犯罪日記**. (รัตน์จิต ทองเปรม, ผู้แปล). เซนด์วิช.

พัสดุ หมาจร และดาวหมา: การสื่อความหมายของสังคมไทยในนวนิยายร่วมสมัยเรื่อง พัสดุจากดาวหมา

Parcel, Stray Dogs, and the Dog Star: Thai Societal Meanings in the Contemporary Novel Parcel from the Dog Star.

กัญวราภัสร์ รัตนมาลา[1*] พัชลินจ์ จีนนุ่น[2] และ ศรีอังคาร ถาวโรฤทธิ์[3]

[1*] หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ

[2,3] สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

*corresponding author e-mail: Buangam260744@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสะท้อนสังคมไทยร่วมสมัยผ่านวรรณกรรม พัสดุจากดาวหมา โดยใช้กรอบทฤษฎีสัญวิทยาของโรลอง บาร์ตส์ (Roland Barthes) การวิเคราะห์มุ่งศึกษาสัญญะสำคัญ ได้แก่ “พัสดุ” “หมาจร” และ “ดาวหมา” ในสามระดับ คือ ความหมายตรง (denotation) ความหมายแฝง (connotation) และมายาคติ (myth) ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมเรื่องนี้สะท้อนความเปราะบาง การถูกทอดทิ้ง และความแปลกแยกของผู้ชายขอบในสังคมไทย พัสดุสื่อถึงมายาคติของโลกทุนนิยมและการบริโภค หมาจรเป็นตัวแทนของผู้ไร้เสียงและถูกละเลย ขณะที่ดาวหมาทำหน้าที่เป็นพื้นที่สมมติที่เปิดโอกาสให้เกิดการเยียวยาและการสร้างความเข้าใจระหว่างผู้คน การวิเคราะห์นี้ชี้ให้เห็นศักยภาพของวรรณกรรมร่วมสมัยในการสะท้อนปัญหาสังคม กระตุ้นการตั้งคำถาม และเปิดโอกาสให้ผู้อ่านตีความความหมายอย่างลึกซึ้ง

คำสำคัญ : การสื่อความหมาย,สังคมไทยร่วมสมัย,พัสดุจากดาวหมา,สัญวิทยา และโรล็อง บาร์ตส์

Abstract

This article aims to examine the reflection of contemporary Thai society through the literary work Parcel from Dog Star by applying the semiotic theory of Roland Barthes. The analysis focuses on three significant signs: “parcel,” “stray dog,” and “Dog Star,” which are interpreted on three levels of meaning: denotation, connotation, and myth. The findings reveal that the literary work reflects vulnerability, abandonment, and alienation experienced by marginalized people in Thai society. The “parcel” signifies the myth of capitalism and consumerism, while the “stray dog” represents the voiceless and socially neglected individuals. Meanwhile, the “Dog Star” functions as an imagined space that allows healing and mutual understanding among people. This analysis highlights the potential of contemporary literature to reflect social issues, encourage critical questioning, and provide readers with opportunities for profound and diverse interpretations.

keywords : Communication, contemporary Thai society, Parcel from Dog Star, semiotics, and Roland Barthes.

บทนำ

วรรณกรรมในทุกยุคสมัยมิได้ทำหน้าที่เพียงเล่าเรื่องและสร้างความบันเทิงแก่ผู้อ่านเท่านั้น หากยังทำหน้าที่เป็น “กระจก” สะท้อนความเป็นจริง ความขัดแย้ง และปัญหาที่มนุษย์ในสังคมเผชิญในแต่ละห้วงเวลา ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างอำนาจ ความสัมพันธ์เชิงชนชั้น การกดทับและความไม่เท่าเทียม ตลอดจนการวิพากษ์อุดมการณ์ที่แฝงตัวอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันอย่างแนบเนียนจนผู้คนมักมองข้ามหรือยอมรับว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดา วรรณกรรมจึงเป็นทั้งพื้นที่แห่งจินตนาการและเอกสารทางวัฒนธรรมที่บันทึกแนวคิด ความเชื่อ และค่านิยมของสังคมไว้ในแต่ละช่วงเวลา (Eagleton, 2008) นอกจากนี้ วรรณกรรมยังเป็นระบบของ “สัญญะ” (signs) ที่สร้างภาพแทน (representation) ของความเป็นจริง โดยมิได้เป็นเพียงการลอกเลียนโลกภายนอกอย่างตรงไปตรงมา หากแต่ผ่านกระบวนการคัดสรร ตีความ และประกอบสร้างใหม่ผ่านภาษาและรูปแบบการเล่าเรื่อง สิ่งนี้เปิดโอกาสให้ผู้อ่านถอดรหัสความหมายที่ซ่อนอยู่ภายใต้โครงเรื่อง ตัวละคร และวัตถุต่าง ๆ ในเรื่องเล่า ซึ่งล้วนสะท้อนโครงสร้างทางสังคมและอุดมการณ์ที่ดำรงอยู่ในขณะนั้น (Hall, 1997) การอ่านวรรณกรรมในลักษณะนี้จึงมิใช่เพียงการรับสารเพื่อความเพลิดเพลิน หากเป็นกระบวนการทางปัญญาที่ผู้อ่านต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิตความหมายร่วมกับตัวบท

หนังสือ “พัสดุจากดาวหมา” โดย นทธี ศศิวิมล นำเสนอเรื่องราวความรักและความผูกพันระหว่างมนุษย์กับสุนัขได้อย่างอบอุ่นและกินใจ โดยใช้สัญลักษณ์ “ดาวหมา” แทนโลกหลังความตายอันสวยงามของเหล่าวิญญาณสุนัข ซึ่งจะมีดอกไม้ผลิบานขึ้นทุกครั้งที่มีใครสักคนคิดถึงพวกมัน ผู้ประพันธ์เลือกใช้กลวิธีการเล่าเรื่องผ่านจดหมายที่สื่อถึงความรัก ความเข้าใจ และการให้อภัย เพื่อเปิดพื้นที่ให้ผู้อ่านที่กำลังเผชิญความสูญเสียได้ทบทวนและเยียวยาความโศกเศร้าด้วยความเข้าใจในธรรมชาติของการจากลา มิใช่การปฏิเสธหรือกดข่มความรู้สึกเศร้าโศก หากเป็นการเชิญชวนให้เผชิญหน้ากับมันด้วยความรักและความเข้าใจ กลวิธีเช่นนี้ทำให้เรื่องราวไม่ตกอยู่ในกรอบของความสะเทือนใจแบบผิวเผิน หากมีมิติทางจิตวิทยาของการเยียวยาความสูญเสียที่ลึกซึ้งกว่าที่ปรากฏบนพื้นผิวของเรื่องเล่า

ความน่าสนใจของวรรณกรรมเรื่องนี้ในฐานะงานเขียนร่วมสมัยอยู่ที่การนำสิ่งใกล้ตัวและคุ้นเคยในชีวิตประจำวันอย่าง “พัสดุ” และ “หมา” มาผูกโยงเข้ากับมิติแฟนตาซีและวิทยาศาสตร์ ผ่านการสร้างสัญลักษณ์ของ “ดาวหมา” ซึ่งกลายเป็นศูนย์กลางของการดำเนินเรื่องทั้งหมด การเชื่อมโยงระหว่างสิ่งสามัญกับสิ่งเหนือจริงในลักษณะนี้ก่อให้เกิดความคลุมเครือทางความหมายที่กระตุ้นให้ผู้อ่านตั้งคำถามต่อความจริงที่ตนเองอาศัยอยู่ และเปิดช่องทางให้เกิดการตีความได้หลากหลายระดับ ตั้งแต่การมองในเชิงสัญลักษณ์ ไปจนถึงการวิพากษ์ในเชิงโครงสร้างสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมร่วมสมัย ความเป็น “ของแปลกปลอม” ที่เดินทางมาจากภายนอกอย่างพัสดุ ความไร้ที่พึ่งพิงและสถานะชายขอบของหมาจร ตลอดจนการดำรงอยู่ของพื้นที่สมมติอย่างดาวหมาที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อรองรับความสูญเสีย ล้วนสะท้อนความเปราะบางของมนุษย์ในโลกสมัยใหม่ที่เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและความไม่แน่นอนในทุกมิติของชีวิต สอดคล้องกับข้อเสนอของชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2552) ที่ชี้ให้เห็นว่าศิลปะและวรรณกรรมสามารถเป็นพื้นที่ของการวิพากษ์อำนาจทางการเมืองได้ แม้จะมิได้กล่าวถึงประเด็นทางการเมืองอย่างตรงไปตรงมาก็ตาม

การทำความเข้าใจวรรณกรรมเรื่องนี้อย่างลึกซึ้งและรอบด้านจำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่สามารถเปิดเผยความหมายแฝงและอุดมการณ์ที่ซ่อนอยู่ภายในตัวบท มิใช่เพียงการอ่านตามเนื้อเรื่องผิวเผิน ทฤษฎีสัญวิทยาของโรล็องด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) จึงเป็นเครื่องมือทางทฤษฎีที่เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการวิเคราะห์ในลักษณะนี้ ดังจะเห็นได้จากพัฒนาการของการนำแนวคิดดังกล่าวเข้ามาสู่วงวิชาการไทย นพพร ประชากุล (2542; 2544) นักวิชาการรุ่นแรก ๆ ที่นำแนวคิดสัญศาสตร์วรรณกรรมของบาร์ตส์เข้าสู่การเรียนการสอนใน

สถาบันการศึกษาไทย ควบคู่ไปกับแนวคิดโครงสร้างนิยมและหลังโครงสร้างนิยมอื่น ๆ อันเป็นการวางรากฐานสำคัญให้แก่การศึกษาวรรณกรรมเชิงทฤษฎีในประเทศไทย ขณะเดียวกัน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2545) ได้ศึกษาและสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีสัญวิทยาจากงานเขียนจำนวนมากของบาร์ตส์อย่างละเอียดลออ จนถือเป็นหนึ่งในงานศึกษาแนวคิดสัญวิทยาของโรล็องด์ บาร์ตส์ในทางสังคมศาสตร์ที่ครอบคลุมและลึกซึ้งที่สุดเล่มหนึ่งในโลกภาษาไทย ส่วนสุชาดา ทองดี (2564) ได้นำกรอบคิดของโรล็องด์ บาร์ตส์ส์มาใช้วิเคราะห์บทกวีร่วมสมัย เพื่อถอดรหัสความหมายเชิงสังคมที่แฝงอยู่ในถ้อยคำและภาพพจน์ต่าง ๆ ตัวอย่างงานศึกษาเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของทฤษฎีโรล็องด์ บาร์ตส์ ในการขยายพรมแดนความเข้าใจวรรณกรรมออกไปสู่การวิพากษ์วัฒนธรรมและอุดมการณ์ในมิติที่กว้างขวางกว่าการวิเคราะห์วรรณกรรมแบบจารีต

เหตุที่ทฤษฎีของบาร์ตส์เหมาะสมกับการวิเคราะห์ในลักษณะนี้เป็นเพราะบาร์ตส์ให้ความสำคัญกับการถอดรหัสความหมายตรง (denotation) ความหมายแฝง (connotation) และการเปิดโปงมายาคติ (myth) ที่แฝงอยู่ในสื่อและวัฒนธรรมต่าง ๆ (Barthes, 1972) เขามองว่าสิ่งที่ดูสามัญธรรมดาในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นภาพถ่าย โฆษณา หรือวัตถุสิ่งของเล็ก ๆ น้อย ๆ ล้วนแฝงนัยทางสังคม การเมือง และอุดมการณ์ที่ควรได้รับการวิพากษ์และตั้งคำถาม มิใช่ยอมรับว่าเป็นธรรมชาติหรือเป็นเรื่องปกติที่มิอาจโต้แย้งได้

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จะเห็นได้ว่าพัสดุจากดาวหมา มิได้เป็นเพียงเรื่องเล่าแฟนตาซีหรือวิทยาศาสตร์ที่ชวนติดตามในเชิงเนื้อหาเท่านั้น หากยังทำหน้าที่เป็น “พื้นที่เปิด” ที่ชวนให้ผู้อ่านเข้าไปแทรกแซงและท้าทายความหมายดั้งเดิม ผ่านกระบวนการถอดรหัสเชิงสัญญะที่ซ่อนอยู่ในโครงเรื่อง ตัวละคร และสัญลักษณ์ต่าง ๆ การอ่านในลักษณะนี้จึงมิได้ให้เพียงความเข้าใจต่อตัวบทในระดับผิวเผิน หากยังเผยให้เห็นถึงโครงสร้างเชิงสังคม การเมือง และวัฒนธรรมที่งานเขียนร่วมสมัยสะท้อนออกมาอย่างลุ่มลึกและซับซ้อน ด้วยเหตุนี้ การวิเคราะห์ตามแนวสัญวิทยาของโรล็องด์ บาร์ตส์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่องานวิจัยนี้ เพราะเป็นเครื่องมือทางทฤษฎีที่ช่วยเปิดเผยให้เห็นว่าภาพแทนของ พัสดุ หมา และ ดาวหมา มิได้เป็นเพียงองค์ประกอบทางเรื่องเล่าที่ปราศจากนัยสำคัญ หากแต่ทำหน้าที่เป็นสัญญะที่สะท้อนความสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างมนุษย์กับความสูญเสีย ตลอดจนเผยให้เห็นกลวิธีที่วรรณกรรมร่วมสมัยใช้ในการวิพากษ์อุดมการณ์และความจริงในสังคมปัจจุบันได้อย่างแยบยล ด้วยเหตุผลทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีสัญวิทยาของโรล็องด์ บาร์ตส์เป็นแนวทางหลักในการวิเคราะห์เรื่อง “พัสดุจากดาวหมา” เพื่อถอดรหัสสัญญะที่ปรากฏในเรื่อง ทำความเข้าใจความหมายแฝงทางสังคมและวัฒนธรรมที่ซ่อนอยู่ภายใต้เรื่องเล่า และชี้ให้เห็นศักยภาพของวรรณกรรมร่วมสมัยไทยในฐานะเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่สามารถสื่อสารความหมายอันลึกซึ้งและวิพากษ์สังคมร่วมสมัยได้อย่างทรงพลัง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

วิเคราะห์การสื่อความหมายของสัญญะสำคัญในนวนิยายเรื่อง พัสดุจากดาวหมา ผ่านกรอบสัญวิทยาของโรล็องด์ บาร์ตส์

วิธีการดำเนินวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ตัวบทวรรณกรรมซึ่งมีรายละเอียดการดำเนินงานดังนี้

1. แหล่งข้อมูล

ตัวบทหลัก: นวนิยายร่วมสมัยเรื่องพัสดุจากดาวหมา ประพันธ์โดย นทธี ศศิวิมล

ข้อมูลสนับสนุน: เอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีสัญวิทยา, บทความวิจัยด้านสังคมวิทยาที่เกี่ยวข้องกับหมาจรและคนชายขอบ

2. กรอบแนวคิดทฤษฎี

ผู้วิจัยใช้ ทฤษฎีสัญวิทยา (Semiotics) ของ โรล็องด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) เป็นเครื่องมือหลักในการ วิเคราะห์ โดยพิจารณาโครงสร้างความหมายของสัญญะใน 3 ระดับ

2.1 ความหมายตรง (Denotation): ความหมายพื้นฐานตามพจนานุกรมหรือสิ่งที่ปรากฏให้เห็น

2.2 ความหมายแฝง (Connotation): ความหมายเชิงวัฒนธรรมที่ซ้อนอยู่ใต้รูปสัญญะ

2.3 มายาคติ (Myth): วาทกรรมหรืออุดมการณ์ที่สังคมสร้างขึ้นจนกลายเป็นความจริงโดยธรรมชาติ

3. ขั้นตอนการดำเนินงาน

3.1 การรวบรวมข้อมูล: อ่านและสำรวจเนื้อหาในนวนิยายเพื่อคัดเลือกสัญญะสำคัญ (Key Signs) ที่ทำ หน้าที่สะท้อนภาพสังคม

3.2 การคัดเลือกสัญญะ: กำหนดสัญญะสำคัญ 3 ประการสำหรับการวิเคราะห์ ได้แก่ พัสดุ หมาจร และ ดาวหมา

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำสัญญะทั้ง 3 มาจำแนกตามระดับความหมายของโรล็องด์ บาร์ตส์ เพื่อหาความเชื่อมโยงกับบริบทสังคมไทยสมัยใหม่

5. การตีความและสรุปผล

เชื่อมโยงผลการวิเคราะห์เข้ากับประเด็นเชิงโครงสร้าง เช่น ระบบทุนนิยม, การบริโภคนิยม และปัญหาคน ชายขอบ

6. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบบันทึกการอ่านและวิเคราะห์ตัวบท

การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา (Descriptive Content Analysis)

ผลการวิจัย

1. พัสดุ: สัญญะแห่งการสื่อสารและการเยียวยาความสูญเสีย

จากการวิเคราะห์สัญญะในวรรณกรรมเรื่อง พัสดุจากดาวหมา ตามแนวคิดของโรล็องด์ บาร์ตส์ พบว่า “พัสดุ” เป็นสัญญะสำคัญที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงการดำเนินเรื่องและการสื่อสารระหว่างตัวละคร

ในระดับ **ความหมายตรง (Denotation)** พัสดุหมายถึงสิ่งของที่ถูกบรรจุและจัดส่งจากผู้ส่งไปยังผู้รับ เป็นวัตถุที่ใช้สำหรับการส่งต่อสิ่งของหรือข้อความ และในเรื่องปรากฏเป็นพัสดุที่ถูกส่งไปยังหรือส่งมาจาก “ดาวหมา”

ในระดับ **ความหมายแฝง (Connotation)** พัสดุไม่ได้ทำหน้าที่เพียงเป็นสิ่งของ แต่เป็นสื่อกลางของความทรงจำ ความรัก ความคิดถึง และความรู้สึกที่ไม่สามารถสื่อสารได้โดยตรง ดังปรากฏข้อความว่า "หนูรู้ว่าพ่อรัก

หนูมากแค่ไหน หนูก็รักพ่อมากเหมือนกัน เราต่างก็เป็นโลกทั้งใบของกันและกันใช่ไหม หนูเข้าใจว่าพ่อจะต้องเสียใจ แต่หนูขออย่าให้ความเศร้านี้กลายเป็นความรู้สึกผิดเลยนะ" ข้อความนี้แสดงให้เห็นว่าสิ่งที่บรรจุอยู่ในพัสดุมิใช่วัตถุ หากเป็น "คำพูดที่ไม่มีโอกาสได้พูดต่อหน้า" — การขอร้องไม่ให้พ่อรู้สึกผิด เป็นเนื้อหาทางอารมณ์ที่ปกติแล้วต้องอาศัยการสื่อสารแบบเผชิญหน้า แต่ในเรื่องกลับต้องอาศัยวัตถุและระบบขนส่งเป็นตัวกลางแทน เช่นเดียวกับข้อความ "การจากลาโดยไม่ได้กล่าวอำลา อาจทิ้งสิ่งตกค้างเอาไว้มากมายในทุกความสัมพันธ์ โดยเฉพาะคำว่าขอบคุณ และขอโทษ" คำว่า "สิ่งตกค้าง" ในที่นี้บ่งชี้ถึงภาวะค้างคาที่จำเป็นต้องมี "ภาชนะ" มารองรับและส่งต่อ พัสดุจึงมิได้เป็นเพียงฉากหรือกลไกดำเนินเรื่องเฉย ๆ หากถูกเลือกใช้อย่างจงใจให้เป็นรูปธรรมของสิ่งที่เป็นนามธรรมอย่างคำขอบคุณและคำขอโทษที่ค้างอยู่

ในระดับ **มายาคติ (Myth)** พัสดุถูกสร้างให้เป็นสัญญะของการเชื่อมต่อระหว่างผู้มีชีวิตกับผู้จากไป ข้อสังเกตนี้มีรากฐานจากกลวิธีการเล่าเรื่องของผู้ประพันธ์เองที่เลือกดำเนินเรื่องผ่าน "จดหมาย" ซึ่งเป็นรูปแบบการสื่อสารที่ต้องอาศัยตัวกลางทางกายภาพและกระบวนการจัดส่งเสมอ การที่ความรัก ความเข้าใจ และการให้อภัยไม่อาจถูกส่งถึงกันได้โดยตรง แต่ต้องอาศัยรูปแบบของพัสดุและจดหมายเป็นพาหะ ทำให้การสื่อสารข้ามพรมแดนของความตายกลายเป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้ในโลกของเรื่องเล่าก็จริง แต่ในเวลาเดียวกันก็เผยให้เห็นด้วยว่าความสัมพันธ์ทางอารมณ์อันซับซ้อนนั้นถูกลดทอนให้อยู่ในรูปของ "สิ่งที่ส่งได้" — มีต้นทาง ปลายทาง และกระบวนการนำส่ง เช่นเดียวกับสิ่งของทั่วไป การที่ตัวบทเลือกใช้คำว่า "พัสดุ" อันเป็นคำสามัญในชีวิตประจำวันของผู้คนยุคอีคอมเมิร์ซ แทนที่จะใช้คำที่เป็นนามธรรมกว่านั้น เช่น "สาร" หรือ "ความทรงจำ" จึงเป็นการเลือกใช้คำที่มีนัยของระบบและกระบวนการฝังอยู่ในตัวคำเองตั้งแต่ต้น พัสดุจึงทำหน้าที่สองชั้นพร้อมกัน คือเป็นทั้งเครื่องมือเยียวยาความสัมพันธ์ในโลกของเรื่องเล่า และเป็นภาพแทนของวิธีที่สังคมร่วมสมัยจัดการกับความสูญเสียผ่านกรอบของวัตถุและการบริโภค

2. หมาจร : สัญญะแห่งผู้ถูกทอดทิ้ง

จากการวิเคราะห์ตามแนวคิดของโรล็องด์ บาร์ตส์ พบว่า “หมาจร” เป็นสัญญะที่สะท้อนสถานะของผู้ถูกทอดทิ้งและผู้ไร้เสียงในสังคม

ในระดับ **ความหมายตรง (Denotation)** หมาจรหมายถึงสุนัขที่ไม่มีเจ้าของ ขาดที่อยู่อาศัย และใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่สาธารณะโดยปราศจากการดูแล

ในระดับ **ความหมายแฝง (Connotation)** หมาจรเป็นภาพแทนของบุคคลที่ถูกผลักออกจากสังคมหรือผู้ที่ไม่มีพื้นที่ในการแสดงตัวตน ดังปรากฏข้อความว่า “หมาเป็นสิ่งมีชีวิตโง่ที่เต็มใจจะโง่ เต็มใจจะรัก เต็มใจจะมอบให้เราเป็นทั้งจักรวาล...” คำว่า “โง่” ที่ถูกใช้ซ้ำถึงสองครั้งในประโยคเดียวกันมิได้เป็นการดูหมิ่น แต่เป็นการกลับความหมายให้ “ความโง่” กลายเป็น “ความเต็มใจ” ที่ปราศจากเงื่อนไขต่อรอง ซึ่งต่างจากความรักของมนุษย์ที่มักมีเงื่อนไขแฝงอยู่ นอกจากนี้ ข้อความ “หนูไม่รู้หรอกค่ะว่า ‘เหงา’ แปลว่าอะไร... ไม่มีใครเดินผ่าน ไม่มีใครพูดชื่อเรา ไม่มีใครลูบหัว ไม่มีใครกลับมา...” มีลักษณะเด่นคือโครงสร้างประโยคที่ซ้ำคำว่า “ไม่มีใคร” ถึงสี่ครั้งติดกัน การซ้ำโครงสร้างเช่นนี้เป็นกลวิธีทางภาษาที่เน้นย้ำภาวะการถูกมองข้ามอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ มิใช่เหตุการณ์ครั้งเดียว อีกทั้งการที่ผู้เล่าเรื่องเลือกใช้มุมมองของสุนัขเอง (“หนู” เป็นสรรพนามแทนตัว) แทนที่จะเป็นมุมมองบุคคลที่สามที่บรรยายจากภายนอก ยิ่งตอกย้ำว่าหมาจรในเรื่องนี้มีสถานะเป็น “ผู้พูด” ที่ปกติแล้วไม่มีพื้นที่ให้พูดในโลกความเป็นจริง

ในระดับ **มายาคติ (Myth)** หมาจรถูกสร้างให้เป็นสัญลักษณ์ของความรักที่บริสุทธิ์ ความซื่อสัตย์ และการเสียสละโดยไม่มีเงื่อนไข ข้อสังเกตนี้มีรากฐานจากลักษณะการให้เสียงพูดแก่หมาจรดังที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งทำให้ผู้อ่านเข้าถึงความรู้สึกของหมาจรได้โดยตรงราวกับเป็นมนุษย์ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ตัวบทเลือกให้หมาจร “พูด” นั้นล้วนเป็นถ้อยคำแห่งความรักและการให้อภัย (“เต็มใจจะรัก” “เต็มใจจะมอบให้เราเป็นทั้งจักรวาล”) มิใช่ถ้อยคำเรียกร้องหรือตั้งคำถามต่อสาเหตุที่ทำให้ตนต้องมีสภาพไร้ที่พึ่งพิง ตัวบทจึงมอบเสียงพูดให้หมาจรในขอบเขตหนึ่งเท่านั้น คือขอบเขตของอารมณ์ความรู้สึกและความเหงา แต่ไม่ได้ขยายเสียงนั้นไปสู่การตั้งคำถามต่อระบบหรือผู้คนที่ทำให้หมาจรตกอยู่ในสภาพเช่นนั้นตั้งแต่แรก หมาจรจึงทำหน้าที่สองชั้นพร้อมกัน คือเป็นทั้งสัญลักษณ์ที่เชิดชูคุณค่าของชีวิตชายขอบผ่านการให้เสียงพูดด้านอารมณ์ และเป็นภาพแทนที่จำกัดเสียงพูดนั้นไว้เพียงมิติของความรักและความเหงา โดยไม่ขยายไปสู่มิติของการเรียกร้องหรือตั้งคำถาม

3. ดาวหมา : สัญญะแห่งพื้นที่ของผู้ถูกกีดกัน

จากการวิเคราะห์ตามแนวคิดของโรล็องด์ บาร์ตส์ พบว่า “ดาวหมา” เป็นสัญญะที่สะท้อนพื้นที่แห่งความหวังและการยอมรับของผู้ถูกทอดทิ้ง

ในระดับ ความหมายตรง (Denotation) ดาวหมาหมายถึงพื้นที่สมมติที่ผู้เขียนสร้างขึ้น เป็นสถานที่ที่สุนัขเดินทางไปหลังจากจากโลกมนุษย์ ดังที่ปรากฏในเรื่องว่าเป็นโลกหลังความตายของเหล่าวิญญาณสุนัขซึ่งมีลักษณะทางกายภาพเฉพาะตัว กล่าวคือเป็นพื้นที่ที่จะมีดอกไม้ผลิบานขึ้นทุกครั้งที่มีใครสักคนในโลกมนุษย์คิดถึงสุนัขที่จากไป ลักษณะเฉพาะนี้ทำให้ดาวหมาไม่ได้เป็นเพียง “สถานที่หลังความตาย” ทั่วไปตามความเชื่อทางศาสนาหรือความเชื่อพื้นบ้าน หากมีกลไกเชื่อมโยงกับโลกมนุษย์อย่างเป็นรูปธรรม คือการผลิบานของดอกไม้ที่ทำหน้าที่เป็นสัญญาณตอบรับความคิดถึงจากฝั่งผู้มีชีวิต ดาวหมาจึงถูกกำหนดขึ้นในระดับพื้นฐานให้เป็นพื้นที่ที่มีปฏิสัมพันธ์สองทางกับโลกมนุษย์ มิใช่พื้นที่ที่แยกขาดจากกันโดยสิ้นเชิงเช่นแนวคิดเรื่องโลกหน้าโดยทั่วไป

ในระดับ **ความหมายแฝง (Connotation)** ดาวหมาเป็นพื้นที่ที่ตรงข้ามกับโลกมนุษย์ เป็นพื้นที่แห่งการยอมรับ ความปลอดภัย และการมีตัวตนของผู้ที่ถูกกีดกันออกจากสังคม

ดังปรากฏข้อความว่า “หมามันไม่รู้หรอกว่าทำไมคนถึงเกลียดมัน ทั้งที่มันก็แค่อยากอยู่ แค่อยากมีที่ให้พิงหัวตอนฝนตก” ประโยคนี้มีลักษณะเด่นคือการวางคำว่า “เกลียด” ซึ่งเป็นอารมณ์ที่รุนแรงไว้เคียงคู่กับความต้องการที่เรียบง่ายที่สุดอย่าง “ที่พิงหัวตอนฝนตก” ความไม่สมดุลระหว่างเหตุ (สิ่งที่หมาต้องการ) กับผล (ความเกลียดชังที่ได้รับ) นี้เองที่เป็นแกนของการวิพากษ์ นอกจากนี้ ข้อความ “ไม่มีใครตะโกนใส่ ไม่มีใครขับไล่ มีแต่เสียงลมหายใจของพวกเรา” ใช้โครงสร้างการปฏิเสธซ้ำ (“ไม่มีใคร...ไม่มีใคร...”) เช่นเดียวกับที่พบในสัญญะหมาจร แต่คราวนี้ปรากฏในบริบทของดาวหมา ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบเชิงโครงสร้างประโยคระหว่างโลกมนุษย์ (ที่เต็มไปด้วย “ไม่มีใคร” ในทางลบ) กับดาวหมา (ที่ “ไม่มี” สิ่งที่เป็นภัยคุกคาม) การใช้โครงสร้างประโยคคู่ขนานเช่นนี้ระหว่างสองสัญญะเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าดาวหมาถูกออกแบบให้เป็นภาพกลับด้านของสิ่งที่ขาดหายไปในโลกมนุษย์โดยเจตนา

ใน**ระดับ มายาคติ (Myth)** ดาวหมาถูกสร้างให้เป็นพื้นที่อุดมคติที่รองรับผู้ถูกทอดทิ้งและผู้ไม่มีที่ยืนในสังคม ข้อสังเกตนี้มีรากฐานจากลักษณะการสร้างดาวหมาให้เป็น “โลกหลังความตาย” ดังที่ระบุไว้ในบทนำ กล่าวคือการยอมรับและความปลอดภัยที่หมาจรควรได้รับตั้งแต่ยังมีชีวิตอยู่ กลับถูกเลื่อนให้ไปเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อพ้นจากโลกมนุษย์ไปแล้วเท่านั้น ดังปรากฏในความแตกต่างของโครงสร้างประโยคระหว่างสองสัญญะที่กล่าวมา คือขณะที่หมาจรในโลกมนุษย์เผชิญกับ “ไม่มีใคร” ในเชิงลบซ้ำแล้วซ้ำเล่า หมาในดาวหมากลับได้พบกับ “ไม่มี” สิ่งคุกคามแทน การที่เงื่อนไขทั้งสองนี้ไม่อาจดำรงอยู่ร่วมกันได้ในพื้นที่และเวลาเดียวกัน กล่าวคือการยอมรับเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อชีวิต

หนึ่งได้จบสิ้นลงแล้ว จึงเป็นหลักฐานเชิงโครงสร้างที่บ่งชี้ว่าโลกความเป็นจริงในเรื่องเล่านี้ไม่ได้ถูกออกแบบให้มีที่ว่างสำหรับการยอมรับนั้นตั้งแต่ต้น ดาวหมาจึงทำหน้าที่สองชั้นพร้อมกัน คือเป็นทั้งพื้นที่อุดมคติที่ปลอบประโลมผู้อ่านด้วยภาพของการยอมรับหลังความตาย และเป็นเครื่องยืนยันโดยปริยายว่าการยอมรับเช่นนั้นไม่มีพื้นที่ให้เกิดขึ้นได้ในโลกของผู้มีชีวิต

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวรรณกรรมเรื่อง พัสดุจากดาวหมา ผ่านกรอบสัญวิทยาของโรล็องด์ บาร์ตส์ เผยให้เห็นว่าตัวบทไม่ได้ทำหน้าที่เพียงการบันทึกประสบการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสัตว์ แต่เป็นพื้นที่ของการสร้าง “วาทกรรมอำนาจ” ที่ผลิตซ้ำอุดมการณ์ผ่านมายาคติ โดยสามารถอภิปรายประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. พัสดุ: สัญญะแห่งการสื่อสารและการเยียวยาความสูญเสีย

จากที่ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า “พัสดุ” ทำหน้าที่สองชั้น ทั้งในฐานะภาชนะรองรับคำพูดที่ค้างคาอย่าง "ขอบคุณ" และ "ขอโทษ" ในข้อความที่ตัวละครกล่าวไว้ และในฐานะรูปแบบที่ลดทอนความสัมพันธ์ให้อยู่ในกรอบของระบบขนส่ง ประเด็นนี้สามารถขยายความต่อได้ด้วยแนวคิดของไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร เรื่องวาทกรรมและการกำหนดความจริง ซึ่งชี้ให้เห็นว่าในสังคมร่วมสมัย ความตายและความโศกเศร้าถูกเปลี่ยนให้ กลายเป็น “สินค้าทางอารมณ์” (Commodity of Grief) การที่ตัวบทเลือกใช้กลวิธีการเล่าเรื่องผ่านจดหมายและพัสดุ ทำให้ความเจ็บปวดที่ “ไม่ได้กล่าว” (Unsaid) อย่างคำขอบคุณและคำขอโทษที่ตกค้าง ถูกบรรจุลงในรูปแบบที่มีต้นทาง-ปลายทางเช่นเดียวกับสิ่งของทั่วไป จึงเป็นการทำให้ความสูญเสียกลายเป็นสิ่งที่สามารถบริหารจัดการได้ด้วยระบบขนส่งและวัตถุ สอดคล้องกับแนวคิดของบาร์ตส์ใน Mythologies ที่ว่ามายาคติทำหน้าที่ทำให้ประวัติศาสตร์อันโหดร้ายของความตายกลายเป็นเรื่องธรรมชาติและเรียบง่าย เพื่อให้ผู้คนยอมรับการสูญเสียโดยไม่ต้องตั้งคำถามต่อความล้มเหลวของความสัมพันธ์ในโลกความจริง

2. หมาจร : สัญญะแห่งผู้ถูกทอดทิ้ง

จากที่ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า “หมาจร” ได้รับการให้เสียงพูดในขอบเขตของอารมณ์ความรู้สึกและความเหงาผ่านโครงสร้างประโยคที่เน้นย้ำถ้อยคำ (“เต็มใจจะรัก” “ไม่มีใคร...ไม่มีใคร...”) แต่มิได้ขยายเสียงพูดนั้นไปสู่การตั้งคำถามต่อสาเหตุของสภาพไร้ที่พึ่งพิง ประเด็นนี้สอดคล้องกับทัศนะของสุชาดา ทองดี ว่าด้วยการสร้างภาพแทนในวรรณกรรม ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการนำเสนอ “ความน่ารัก” และ “ความภักดี” ของสุนัขจรจัดเป็นกระบวนการที่บาร์ตส์เรียกว่าการทำให้ความเจ็บปวดกลายเป็นสุนทรียภาพ (Aestheticization of Suffering) การที่ตัวบทเลือกจำกัดเสียงพูดของหมาจรไว้เพียงถ้อยคำแห่งความรักและความเหงา โดยไม่มีถ้อยคำที่พาดพิงถึงผู้ที่ทอดทิ้งหรือระบบที่ปล่อยให้เกิดภาวะเช่นนี้ จึงเป็นกลไกที่กระตุ้นความเห็นใจ (Empathy) แก่ผู้อ่านไปพร้อมกับปิดบังข้อเท็จจริงทางการเมืองเกี่ยวกับความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่สังคมมีต่อผู้ถูกทอดทิ้ง การทำให้ภาพของคนชายขอบกลายเป็น “สิ่งที่น่าเวทนาและน่าเอ็นดู” จึงกลายเป็นกลไกของอุดมการณ์กระแสหลักที่ขัดขวางการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง

3. ดาวหมา : สัญญะแห่งพื้นที่ของผู้ถูกกีดกัน

จากที่ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าดาวหมาถูกสร้างขึ้นด้วยโครงสร้างประโยคที่กลับด้านจากสภาวะของหมาจรในโลกมนุษย์โดยตรง และการยอมรับที่ปรากฏในดาวหมาเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อชีวิตหนึ่งได้สิ้นสุดลงแล้วเท่านั้น ประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของนพพร ประชากุล เกี่ยวกับการนิยาม “ความเป็นอื่น” (Otherness) และพื้นที่

ในทางสัญวิทยา ดาวหมาคือยูโทเปียที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อ “ชดเชย” ความบกพร่องของโลกมนุษย์ การที่ตัวบทต้องเลื่อนเงื่อนไขของการยอมรับไปไว้หลังความตาย แทนที่จะให้เกิดขึ้นได้ในช่วงที่หมาจรยังมีชีวิตอยู่ สะท้อนให้เห็นถึงความแปลกแยกที่มนุษย์และสัตว์ต้องเผชิญ มายาคติในระดับนี้แสดงให้เห็นว่า โลกของ “คนส่วนใหญ่” ในวรรณกรรมนี้ได้ถูกนิยามให้กลายเป็นพื้นที่ของความรุนแรงและการกดทับ จนกระทั่งผู้ถูกกระทำไม่สามารถมีตัวตนหรือมีพื้นที่พิงหัวได้ในโลกแห่งความเป็นจริง การสร้างดาวหมาจึงไม่ใช่แค่จินตนาการ แต่เป็นการวิพากษ์สังคมอย่างเจ็บปวดว่า หากไม่มีการยอมรับความแตกต่าง โลกใบนี้ย่อมไม่มีที่ว่างให้กับผู้ที่แตกต่างอีกต่อไป

บทสรุปเชิงวิเคราะห์

สรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์สัญญะทั้งสาม คือ พัสดุ หมาจร และดาวหมา ต่างแสดงให้เห็นลักษณะร่วมกันของการทำหน้าที่สองชั้นในระดับมายาคติ กล่าวคือ ในชั้นแรก สัญญะเหล่านี้ทำหน้าที่เยียวยาจิตใจผู้อ่านผ่านกลไกการปลอบประโลม ไม่ว่าจะเป็นความหวังจากพัสดุ ความรักบริสุทธิ์จากหมาจร หรือพื้นที่แห่งการยอมรับจากดาวหมา แต่ในชั้นที่สอง สัญญะเดียวกันนี้กลับเปิดเปลือยให้เห็นว่าสังคมปัจจุบันได้ใช้ความเมตตาและความเป็นมนุษย์เป็นเพียงเครื่องมือในการรักษาเสถียรภาพของโครงสร้างที่ไม่เท่าเทียม ไม่ว่าจะเป็นการแปรความสูญเสียให้เป็นสินค้าทางอารมณ์ การทำให้ความทุกข์ของคนชายขอบกลายเป็นสุนทรียภาพที่บดบังความรุนแรงเชิงโครงสร้าง หรือการผลักไสความเสมอภาคให้ไปดำรงอยู่ได้เพียงในพื้นที่จินตนาการ การวิเคราะห์ผ่านแนวคิดของบาร์ตส์และการอ้างอิงถึงนักวิชาการไทยจึงช่วยให้เห็นว่าเรื่องเล่านี้มิใช่เพียงนิทานเรื่องหนึ่ง แต่เป็นกระจกเงาที่สะท้อนว่า เรากำลังอาศัยอยู่ในโลกที่ต้องซื้อความรักผ่านพัสดุ สงสารคนชายขอบเพื่อความสบายใจ และต้องหนีไปอยู่ในดวงดาวจินตภาพ เพราะสังคมจริงไม่มีที่ยืนให้เรา

เอกสารอ้างอิง

Barthes, R. (1972). *Mythologies (A. Lavers, Trans.).* New York, NY: Hill and Wang.)

Eagleton, T. (2008). *Literary theory: An introduction (Anniversary ed.)*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.

Hall, S. (1997). Representation: Cultural representations and signifying practices. London, UK: Sage.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2552). *การเมือง ศิลปะ และการสร้างความหมายใหม่.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). *สัญวิทยา โครงสร้างนิยม หลังโครงสร้างนิยม กับการศึกษารัฐศาสตร์.* กรุงเทพฯ: วิภาษา

นทธี ศศิวิมล. (2568). *พัสดุจากดาวหมา.* กรุงเทพฯ: P.S. Publishing.

สุชาดา ทองดี. (2564). *การถอดรหัสสัญญะในบทกวีร่วมสมัยไทยด้วยแนวคิดโรลอง บาส. วารสารศิลปศาสตร์, 17(2), 55–72.*

บทบาทความสำคัญของโองการทำน้ำมนต์สะเดาะพระเคราะห์ จากตำราพุทธศาสตร์ของกำนันหนู จารุพันธ์ วัดภูผาภิมุข จังหวัดพัทลุง

The Role and Significance of the Holy Water Chant for Dispelling Misfortune from the Buddhist Manuscript of Kamnan Noo Jaruphan, Wat Phupha Phimuk, Phatthalung Province

ธีรพงศ์ ทิพย์สุราษฎร์[1*] ปรียารัตน์ เชาวลิตประพันธ์[2] และ พัชลินจ์ จีนนุ่น[3]

[1*] สาขาภาษาไทย (วิชาชีพครู) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

[2,3] อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

*corresponding author e-mail: Teerapong141025@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทและคุณค่าของ โองการทำน้ำมนต์สะเดาะพระเคราะห์ ในฐานะพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ที่สะท้อนภูมิปัญญาความเชื่อของชุมชนท้องถิ่นภาคใต้ การศึกษาเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยรวบรวมข้อมูลจากตำราพุทธศาสตร์ สำนวนของกำนันหนู จารุพันธ์ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องพระเคราะห์ การสะเดาะเคราะห์ และการใช้น้ำมนต์ในพิธีกรรม ผลการศึกษาพบว่า โองการทำน้ำมนต์สะเดาะพระเคราะห์เป็นวรรณกรรม ที่ใช้สวดประกอบพิธีกรรมชำระล้างสิ่งอัปมงคลมีโครงสร้างสำคัญ 3 ส่วน ได้แก่ (1) บทอัญเชิญและบูชาพระรัตนตรัย (2) บทสรรเสริญเทวดานพเคราะห์ทั้ง 9 องค์ เพื่อขอขมาและบรรเทาเคราะห์ร้าย และ (3) บทรดน้ำมนต์เพื่อขับไล่เสนียดจัญไรและเสริมความสิริมงคลแก่ชีวิต พิธีดังกล่าวแสดงถึงการผสมผสานความเชื่อทางพุทธศาสนากับศาสนาพราหมณ์–ฮินดูและไสยศาสตร์พื้นบ้าน โดยใช้น้ำเป็นสัญลักษณ์แห่งการชำระล้างทั้งกายและใจ ทั้งนี้โองการฉบับนี้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเยียวยาทางจิตวิญญาณลดความกังวลสร้างความมั่นคงทางจิตใจ ทำหน้าที่ผสมผสานความเชื่อหลอมรวมพุทธศาสนา พราหมณ์–ฮินดู และความเชื่อไสยศาสตร์พื้นบ้านภาคใต้เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ อีกทั้งยังทำหน้าที่เป็นวรรณกรรมพิธีกรรมที่ธำรงไว้และถ่ายทอดอัตลักษณ์ทางจิตวิญญาณของชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น

คำสำคัญ: บทบาทความสำคัญ, โองการทำน้ำมนต์สะเดาะพระเคราะห์, ตำราพุทธศาสตร์

Abstract

This article aims to analyze the roles and values of *Ongkan Tham Nam Mon Sadao Phra Khrao* (the Incantation for Holy Water Consecration and Planetary Misfortune Dispelling) as a ritual text that reflects the wisdom and belief system of Southern Thai local communities. This study employed documentary research by collecting data from Buddhist scriptures, the manuscript version compiled by Kamnan Nu Charuphan, and related documents concerning beliefs in planetary deities, misfortune-dispelling rituals, and the use of holy water in ritual practices.

The findings reveal that *Ongkan Tham Nam Mon Sadao Phra Khrao* is a ritual literary text recited in ceremonies intended to cleanse inauspicious influences. Its structure consists of three

major components: (1) invocations and homage to the Triple Gem (Buddha, Dhamma, and Sangha); (2) praises and supplications to the nine planetary deities (*Nopphakhro*) to seek forgiveness and alleviate misfortunes; and (3) the sprinkling of consecrated holy water to expel evil influences and enhance auspiciousness in life. The ritual demonstrates a syncretic integration of Buddhist beliefs, Brahmanical–Hindu traditions, and Southern Thai folk magic, employing water as a symbolic medium for the purification of both body and mind.

Furthermore, this incantation serves as a form of spiritual healing that helps reduce anxiety and foster psychological stability among participants. It also functions as a mechanism through which Buddhist, Brahmanical–Hindu, and indigenous folk beliefs are systematically integrated into a coherent ritual practice. In addition, the text serves as ritual literature that preserves and transmits the spiritual identity and cultural heritage of the community from one generation to another.

keywords : Significance and Role, Incantation for Astrological Ward-off Holy Water, Buddhist Treatise

บทนำ

ความเชื่อเรื่องพระเคราะห์เป็นคติทางโหราศาสตร์ไทยที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์–ฮินดู โดยเชื่อว่าเทวดานพเคราะห์หรือนวครหะเป็นผู้กำหนดคุณและโทษต่อชีวิตมนุษย์ผ่านการโคจรของดวงดาว ความเชื่อนี้เป็นพื้นฐานของการทำนายชะตาและการแก้เคราะห์ในสังคมไทย ต่อมาได้ผสมผสานเข้ากับพระพุทธศาสนา ก่อให้เกิดพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ เช่น การสวดมนต์ บูชาดาว และพิธีสระหัวพระเคราะห์ เพื่อชำระล้างเคราะห์กรรมและสิ่งอัปมงคล โดยพระสุชิน ปคุณธมฺโม และคณะ (2568) อธิบายว่า ความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์มีรากจากศาสนาพราหมณ์และความเชื่อเรื่องผีสางเทวดา ต่อมาได้รับการปรับเข้ากับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เช่น สวดมนต์ ภาวนา หรือการถวายสังฆทาน แนวปฏิบัติเหล่านี้ไม่เพียงสะท้อนศรัทธาทางศาสนา แต่ยังเป็นกลไกทางจิตใจที่ช่วยให้ผู้คนเกิดความมั่นคงและพร้อมเผชิญอุปสรรคใน เมื่อดาวพระเคราะห์ให้ผลร้าย ในวัฒนธรรมไทยจึงมีแนวทางในการแก้ไข โดยอาศัยความเชื่อเรื่องพระเคราะห์ที่ได้หลอมรวมกับความเชื่อทางพุทธศาสนา กลายเป็นพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ที่มีทั้งการสวดมนต์ บูชาเทวดาและประกอบพิธี “สระหัวพระเคราะห์” ซึ่งถือเป็นการชำระล้างเคราะห์กรรมและสิ่งอัปมงคลให้หมดสิ้นไป

พิธีสระหัวพระเคราะห์ เป็นพิธีกรรมพื้นบ้านของภาคใต้ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อขจัดเคราะห์ร้ายและสิ่งอัปมงคล พิธีกรรมมักจัดขึ้นในบ้านผู้ประกอบพิธีหรือสถานที่ที่เหมาะสม โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การสวดโองการ การใช้น้ำมนต์ และการเจริญพระพุทธมนต์ ซึ่งแสดงให้เห็นการผสมผสาน ระหว่างพระพุทธศาสนาคติพราหมณ์–ฮินดู ไสยศาสตร์ และภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างชัดเจนประเสริฐ รุนรา (2557) อธิบายว่า พิธีสวดนพเคราะห์ในสังคมไทยมีรากฐานจากพิธีพราหมณ์–ฮินดู ในราชสำนักสมัยอยุธยา ก่อนจะผสมผสานเข้ากับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาและแพร่หลายสู่สังคมทั่วไปผ่านตำราโหราศาสตร์และคู่มือพิธีกรรม จนเกิดการปรับรูปแบบให้สอดคล้องกับบริบทสังคม เช่น การสะเดาะเคราะห์ เสริมสิริมงคล และสร้างความสามัคคีในชุมชน น้ำมนต์ถือเป็น

องค์ประกอบสำคัญของพิธีกรรม วราภรณ์ คีรีพัฒน์ (2552) กล่าวว่า น้ำในคติความเชื่อไทยเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์และพลังในการขจัดสิ่งอัปมงคลทั้งทางกายและใจ การรดน้ำมนต์และพิธีสระหัวพระเคราะห์ จึงมีนัยของการสะสางเคราะห์กรรมและคืนความผ่องใสแก่ชีวิต นอกจากนี้ โองการที่ใช้ในพิธีถือเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ของภาคใต้ที่ปราชญ์ชาวบ้านรจนาขึ้นเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรม มีลักษณะคำประพันธ์แบบร่ายและแฝงพลังความศักดิ์สิทธิ์ ดังที่ ชาญณรงค์ คงฉิม (2568) อธิบายว่า โองการมีบทบาท 3 ประการ ได้แก่ การสวดเพื่อบูชา การแก้อาถรรพ์ และการเสริมสิริมงคล โดยผู้ประกอบพิธีต้องผ่านการถ่ายทอดวิชาและพิธีครอบมือ จึงจะสามารถใช้โองการได้อย่างสมบูรณ์

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า แม้จะมีการศึกษาความเชื่อเรื่องพระเคราะห์ การสะเดาะเคราะห์ และการใช้น้ำมนต์ในพิธีกรรมอยู่บ้าง แต่ยังขาดการศึกษาที่มุ่งวิเคราะห์ตัวบทโองการทำน้ำมนต์สะเดาะพระเคราะห์ ในฐานะวรรณกรรมพิธีกรรมและมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ที่สืบทอดจากตำราพุทธศาสตร์ในสายของกำนันหนู จารุพันธ์ ซึ่งสะท้อนการผสมผสานความเชื่อทางพุทธศาสนา พราหมณ์–ฮินดู และความเชื่อพื้นบ้านอย่างเป็นระบบ อีกทั้งยังทำหน้าที่เป็นกลไกเยียวยาจิตวิญญาณและสื่อกลางเชื่อมโยงมนุษย์กับพระรัตนตรัยและเทวดาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ช่องว่างดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการศึกษาบทบาทและคุณค่าของโองการนี้เพื่อทำความเข้าใจองค์ความรู้ ภูมิปัญญา โลกทัศน์ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในพิธีกรรม อันเป็นนวัตกรรมทางสังคมของปราชญ์ชาวบ้านที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และสืบทอดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบและเนื้อหาโองการทำน้ำมนต์สะเดาะพระเคราะห์ที่สะท้อนภูมิปัญญาและความเชื่อศรัทธาของชุมชนท้องถิ่น

2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทและคุณค่าของโองการทำน้ำมนต์สะเดาะพระเคราะห์ในฐานะพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์

การทบทวนวรรณกรรม

การสะเดาะเคราะห์เป็นพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับระบบความเชื่อดั้งเดิมของสังคมไทย ซึ่งให้ความสำคัญต่ออำนาจที่เหนือธรรมชาติ เช่น ผีสาง เทวดา และดวงวิญญาณบรรพบุรุษ โดยเชื่อว่าสามารถส่งผลต่อโชคชะตาและการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เมื่อเกิดเคราะห์กรรมหรือสิ่งอัปมงคล ผู้คนจึงประกอบพิธีกรรมเพื่อปัดเป่าสิ่งไม่ดีเหตุร้าย รวมทั้งลางสังหรณ์และเสริมสิริมงคลแก่ชีวิต ดังที่พระสุชิน ปคุณธมฺโม และคณะ (2568) อธิบายว่า พิธีสะเดาะเคราะห์ทำหน้าที่ฟื้นฟูสมดุลชีวิตและสร้างความมั่นคงทางจิตใจแก่ผู้ประกอบพิธี พิธีกรรมทำหน้าที่ในฐานะเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตวิญญาณของสังคมไทย ซึ่งการสะเดาะเคราะห์มีหลายรูปแบบ เช่น การทำบุญ การถวายสังฆทาน การปล่อยสัตว์ หรือพิธีบังสุกุลตาย การใช้น้ำมนต์ถือเป็นพิธีกรรมที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย โดยเชื่อว่าสามารถชำระล้างสิ่งอัปมงคลและคุ้มครองผู้ประกอบพิธีจากภยันตรายต่าง ๆ ได้ ณัฐธนินทร์ ศุภรสิงห์ และณัฐพร ไข่มุกข์ (2568) กล่าวว่า น้ำมนต์เป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์และการชำระล้างทั้งทางร่างกายและจิตใจ การประพรมน้ำมนต์ยังสะท้อนความเชื่อในพลังศักดิ์สิทธิ์ที่ช่วยปกป้องและฟื้นฟูสภาวะชีวิตของมนุษย์อีกด้วย นอกจากมิติด้านความเชื่อแล้ว พิธีกรรมยังมีบทบาทสำคัญในเชิงสังคมและวัฒนธรรม โดย ศิราภรณ์ ณ ถลาง (2558) อธิบายว่า พิธีกรรมเป็นกลไกทางคติชนที่ทำหน้าที่เยียวยาความทุกข์ทางอารมณ์ สร้างความรู้สึกมั่นคงทางจิตใจ และเสริม

ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ในการถ่ายทอดค่านิยมและหลักคิดทางสังคม เช่น ความกตัญญู ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ และความเชื่อเรื่องผลแห่งกรรม ซึ่งล้วนเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำรงชีวิตในสังคมไทย พิธีกรรมจึงมิได้ทำหน้าที่เพียงตอบสนองความต้องการทางจิตวิญญาณเท่านั้น แต่ยังมีส่วนในการธำรงระเบียบทางสังคมและสืบทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนอีกด้วย น้ำธรรมดากลายเป็นน้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์ได้นั้นในคติความเชื่อของไทย มักอาศัยวิธีการการสวดพระปริตรควบคู่กับการใช้คาถาอาคม เวทมนตร์ หรือโองการเพื่อเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์และพลังในการปัดเป่าสิ่งอัปมงคล โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคใต้มักมีความเชื่อว่าบทสวดโองการมีบทบาทอย่างเด่นชัดในพิธีกรรมพื้นบ้านหลายประเภท ชาญณรงค์ คงฉิม (2568) อธิบายว่า โองการภาคใต้มีหน้าที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน การถ่ายทอดคติความเชื่อทางศาสนาและไสยศาสตร์ การเป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การต่อรอง กับอำนาจเหนือธรรมชาติ ตลอดจนการอนุรักษ์และสืบทอดองค์ความรู้ด้านการสวดโองการไปยังคนรุ่นหลัง บทสวดโองการจึงมิได้เป็นเพียงถ้อยคำประกอบพิธีเท่านั้น หากยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนภูมิปัญญา โลกทัศน์ของคนในท้องถิ่นภาคใต้

จากการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์และการใช้น้ำมนต์ในสังคมไทยเป็นผลจากการผสมผสานระหว่างความเชื่อทางพุทธศาสนา ความเชื่อพื้นบ้าน และแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยใช้น้ำมนต์เป็นสื่อกลาง ในการชำระล้างสิ่งอัปมงคลและเสริมสิริมงคลแก่ชีวิต ขณะเดียวกัน บทสวดโองการภาคใต้ยังทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงศรัทธา พิธีกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าด้วยกัน ทั้งในฐานะสื่อทางจิตวิญญาณ เครื่องมือในการสร้างความเป็นปึกแผ่นของชุมชน และมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อจากอดีตสู่ปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ใช้วิธีศึกษาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย และการสัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องพระเคราะห์และพิธีสะเดาะเคราะห์ โดยคัดเลือก “โองการทำน้ำมนต์สะเดาะพระเคราะห์” สำนวนของกำนันหนู จารุพันธ์ เป็นตัวบทหลัก เนื่องจากสะท้อนความเชื่อและแนวปฏิบัติของชุมชนภาคใต้ จากนั้นนำมาวิเคราะห์ด้านโครงสร้าง เนื้อหา และบทบาทในพิธีกรรม รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างบทสวดกับความเชื่อทางศาสนา อำนาจเหนือธรรมชาติ และภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนั้นผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์ข้อมูลเพิ่มเติมจากปราชญ์ชาวบ้าน 2 ท่านซึ่งพิจารณาจากชื่อเสียงและความรู้ความสามารถที่ได้รับการยอมรับจากคนในพื้นที่ แล้วจึงนำข้อมูลมาสรุปและอภิปรายผลตามกรอบการศึกษาที่กำหนดไว้

ประวัติตำราพุทธศาสตร์

จากบันทึกของพระมุณีสารโสภณ อดีตเจ้าอาวาสวัดภูผาภิมุข จังหวัดพัทลุง ได้อธิบายประวัติความเป็นมาของตำราพุทธศาสตร์ฉบับนี้ความว่า

> “...ต้นฉบับเดิมได้คัดลอกมาจากของกำนันหนู จารุพันธ์ เจ้าของเดิมเป็นของพระยาอภัยบริรักษ์ (เนตร จันทรโรจนวงศ์) กำนันหนู จารุพันธ์ผู้นี้ มีการเกี่ยวข้องกับสกุลของคุณหลวงดาราลักษณ์ประพันธ์ต้นกำเนิดที่ลำปำ อยู่ในสกุลเจ้าเมืองพัทลุง เรียกว่าเป็นใหญ่สกุลหนึ่ง คงสร้างสมตำรับตำราสำหรับผู้ใหญ่ใกล้ชิดอยู่กับวัดป่าขอม ลำปำ สำนักหลวงพุทธราชศักดา อาจารย์ทางโหราศาสตร์ พุทธศาสตร์ ไสย

ศาสตร์ ในสมัยนั้นว่าไปเล่าเรียนจากกรุงเทพ เข้าใจว่าคงเป็นพระอยู่วัดเชตุพล ใกล้ชิดกับสมเด็จกรมพระปรมานุชิตชิโนรส...”

(ตำราพุทธศาสตร์: 1)

โองการทำน้ำมนต์สะเดาะพระเคราะห์

โองการทำน้ำมนต์สะเดาะพระเคราะห์ฉบับนี้ สันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลจากขนบการร่ายพระเวทในศาสนาพราหมณ์–ฮินดู ซึ่งปรากฏลักษณะเด่นในการอัญเชิญเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือมาสถิตเป็นสักขีพยานและประทานพลังอำนาจแก่พิธีกรรมโดยเรียงลำดับให้พระรัตนตรัยในศาสนาพุทธเป็นอันดับแรก และตามด้วยเทวดานพเคราะห์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ส่วนตัวโองการมีลักษณะคำประพันธ์แบบร่ายยาว ใช้ภาษาถิ่นใต้เป็นหลัก เสริมด้วยภาษาบาลีและสันสฤต ตัวบทลงท้ายด้วยการขจัดปัดเป่าเคราะห์ภัย เสริมสิริมงคล และอำนวยความเป็นสุขแก่ผู้ประกอบพิธี ทั้งนี้ เนื้อหาของโองการสามารถแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

1) ตอนบูชาและอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาในพิธี

“...สิบนิ้วข้าวไหว้บังคมประนมเหนือเกศา ไหว้คุณพระพุทธ พระธรรมบริสุทธิ์ พระสงฆ์เลิศไกร ทั้งพระปรมัตถ์ ศีลนัตจะไกร คุณแก้วประไพทั้งสามประการ ไหว้พระอรหันตาอันทรงศีลา ข้าจักขอน้ำมาทำเป็นยาสระเกล้าเกศา มีชัยทุกประการ ไหว้พระอาทิตย์ท่านผู้มีฤทธิ์อยู่ทิศอีสาน รักษามนุษย์หกปีอย่านาน ...”

(ตำราพุทธศาสตร์: 7-8)

2) ตอนรดน้ำมนต์

“...รดลงหนึ่งทีเดชะบารมียายีหนีหาย พระเคราะห์โทษา อย่ามาใกล้กาย กำมะจัดพลัดพราย ความไข้ถอยไกล รดลงสองที เดชะบารมี ละลายหายไป โรคาพยาธิ อุบาทว์จังไหร ขออย่ามีภัยในร่างกายา รดลงห้าที เดชะบารมี โรคใดมีหายไป ทะมบที่เขาทำ ฝังไว้ใต้ใด กำจัดพลัดไป ไกลร่างกายา รดลงหกที เดชะบารมี ทะมบทำไว้แห่งใด กำจัดพลัดไป ไกลร่างกายา รดลงเจ็ดที เดชะบารมี ฝูงผีหนีหาย ผีปราบผีป้อง ผีทุ่ง ผีไม้ ผีนา ผีไร่ อย่าได้อยู่ช้า รดลงเป็นยา ภายนอกภายใน ระงับดับสิ้นอาวรณ์ร้อนใจ อุบาทว์จังไหรอย่าได้คืนหลัง สิทธิพุทธัส สิทธิธัมมัส สิทธิสังฆัส ไสยะติทัง หุโล หุโล สวาหายะ...”

(ตำราพุทธศาสตร์: 7-8)

ในช่วงท้ายของโองการ นอกจากจะใช้ภาษาบาลีและสันสกฤตร่วมกันแล้ว ยังสะท้อนความเชื่อเรื่องภูตผีตามคติพื้นบ้านภาคใต้ โดยการรดน้ำมนต์มีหน้าที่ขับไล่สิ่งอัปมงคลและภูตผี เช่น ผีป่า ผีไม้ และผีตามเรือกสวนไร่นา ลักษณะดังกล่าวคล้ายกับ ลิลิตโองการแช่งน้ำ ที่กล่าวถึงอำนาจเหนือธรรมชาติ แต่มีจุดมุ่งหมายต่างกัน กล่าวคือ ลิลิตโองการแช่งน้ำ ใช้อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในการสาบานตน ขณะที่โองการรดน้ำมนต์ฉบับนี้ มุ่งเน้นการขับไล่และป้องกันเคราะห์ภัยเพื่อความเป็นสิริมงคล

โครงสร้างของโองการทำน้ำมนต์สะเดาะพระเคราะห์

โครงสร้างของโองการทำน้ำมนต์สะเดาะพระเคราะห์สามารถจำแนกได้ 3 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 เปิดเรื่อง บทอัญเชิญและบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นการเริ่มต้นด้วย “การไหว้ครู” หรือ “บทสักการะ” ซึ่งได้รับความนิยมเป็นแบบแผนในพิธีกรรมไทยมักปรากฏการกล่าวถึงพระรัตนตรัย (พระพุทธ พระธรรม

พระสงฆ์) คือคุณแก้วสามประการ เพื่อแสดงความเคารพบูชาสูงสุด และเริ่มพิธีทำน้ำมนต์เป็นการเปิดทางให้พิธีมีความเข้มขลังศักดิ์สิทธิ์และเป็นสิริมงคลก่อนเข้าสู่ส่วนของการสวดนพเคราะห์

ส่วนที่ 2 เนื้อเรื่อง การอัญเชิญและสรรเสริญเทวดานพเคราะห์ซึ่งส่วนนี้จะเป็นสรรเสริญเทวดานพเคราะห์ (พระอาทิตย์–พระเกตุ รวม 9 พระเคราะห์) ลำดับการสรรเสริญจะกล่าวเรียงไปตามทิศต่าง ๆ และกล่าวถุงอายุในการคุ้มครองรักษามนุษย์ตามกำลังของเทวดาแต่ละองค์ เช่น พระอาทิตย์ 7 ปี พระจันทร์ 15 ปี พระอังคาร 8 ปี พระพุธ 17 ปี ฯลฯ นอกจากนี้มีการอธิษฐานขอพรให้ปัดเป่าเคราะห์ร้าย โรคภัย อุปัทวันตราย แสดงให้เห็นเด่นชัดถึงความเชื่อในเรื่องอำนาจของเทวดาและดวงดาว ที่สามารถดลบันดาลให้คุณให้โทษและคุ้มครองชะตาชีวิตมนุษย์

ส่วนที่ 3 ปิดเรื่อง ตอนรดน้ำมนต์ขอพรและขับไล่เสนียดจัญไรส่วนนี้ใช้เป็นตอนประกอบพิธีรดน้ำมนต์จริง มีถ้อยคำสวดกำกับแต่ละครั้งของการรดน้ำ 1–7 ทีในแต่ละครั้งมีถ้อยคำอธิษฐาน ขอให้โรคภัย สิ่งอัปมงคล และผีร้ายให้สลาย ในช่วงท้ายของโองการจบด้วยคาถาที่เป็นภาษาบาลีชาวบ้านจะเรียกว่าคำพระเชื่อว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ของพระรัตนตรัยปิดท้ายโองการ คือ “สิทธิพุทธัส สิทธิธัมมัส สิทธิสังฆัส ไสยติทัง หุโล หุโล สวาหายะ” แปลว่า ขอให้สำเร็จด้วยอำนาจแห่งพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

บทบาทของโองการทำน้ำมนต์สะเดาะพระเคราะห์

โองการทำน้ำมนต์สะเดาะพระเคราะห์มีบทบาทสำคัญทางศาสนาในหลายมิติ ทั้งในด้านความเชื่อ พิธีกรรม และการสืบทอดคติธรรมในสังคมไทย ดังนี้

1. สืบทอดความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและไสยศาสตร์ในไทย กล่าวคือ โองการทำน้ำมนต์เป็นตัวอย่างของการผสมผสานระหว่างพระพุทธศาสนากับคติความเชื่อไสยศาสตร์พื้นบ้านไทยได้อย่างกลมกลืน โดยมีการสรรเสริญพระรัตนตรัย ซึ่งเป็นสรณะสูงสุดของชาวพุทธ เพื่อยึดโยงพิธีกรรมเข้ากับพระพุทธศาสนา และเชื่อว่าพระธรรมเป็นพลังแห่งความบริสุทธิ์ที่ช่วยชำระเคราะห์ร้าย ในขณะเดียวกันยังสรรเสริญเทวดานพเคราะห์ ซึ่งเป็นความเชื่อเชิงโหราศาสตร์และไสยศาสตร์ เพื่อให้ช่วยคุ้มครอง ป้องกันภัย และเสริมสิริมงคล จึงเห็นได้ว่าโองการนี้ทำหน้าที่ เชื่อมโยงศาสนาพุทธกับความเชื่อพื้นบ้าน ให้ดำรงอยู่ร่วมกันอย่างมีเอกภาพในสังคมไทย

ภาพที่ 1 คู่บ่าวสาวกำลังทำพิธีซัดน้ำเพื่อชำระล้างมลทินและความโชคร้ายก่อนที่จะถึงวันมงคลสมรสในวันรุ่งขึ้น

2. พิธีกรรมเป็นพื้นที่รวมตัวของชาวบ้านเสริมสร้างความสัมพันธ์ ความสามัคคี และการยึดโยงทางจิตใจ พิธีทำน้ำมนต์สะเดาะพระเคราะห์ในสังคมภาคใต้มักจัดขึ้นในพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อชุมชน เช่น วัด บ้านของผู้นำชุมชน หรือบ้านของผู้ประกอบพิธี โดยเฉพาะในโอกาสสำคัญของชีวิต อาทิ พิธีมงคลสมรส ซึ่งถือเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านสำคัญของชีวิตคู่ พื้นที่ประกอบพิธีดังกล่าวมิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นสถานที่สำหรับประกอบศาสนพิธีเท่านั้น หากยังเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรม ที่เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมร่วมกัน ทั้งการรับน้ำมนต์ การช่วยเตรียมพิธี และการแสดงออกถึงความเคารพศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อันสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรม ความเชื่อ และโครงสร้างทางสังคมของชุมชนท้องถิ่นอย่างชัดเจน พิธีกรรมยังทำหน้าที่เป็นกลไกในการถ่ายทอดค่านิยมและแบบแผนทางสังคม เช่น ความเคารพต่อผู้ใหญ่ ความร่วมแรงร่วมใจ และการพึ่งพาอาศัยกันในชุมชน จึงอาจกล่าวได้ว่าพิธีกรรมสะเดาะพระเคราะห์มิได้มีความหมายเพียงในเชิงศาสนา หากยังเป็นกระบวนการสร้างและธำรงความมั่นคงของชุมชนในระดับสังคมอีกด้วย

บทบาททางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ท้องถิ่น

โองการทำน้ำมนต์สะเดาะพระเคราะห์ถือเป็นมรดกภูมิปัญญาพื้นบ้านที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนภาคใต้อย่างเด่นชัด ทั้งในด้านภาษา รูปแบบคำประพันธ์ ความเชื่อ และวิธีปฏิบัติในพิธีกรรม ถ้อยคำในโองการมีลักษณะเป็นภาษาพื้นบ้านที่ผสมผสานคำบาลีและสำนวนท้องถิ่น ทำให้สะท้อนรากฐานทางวัฒนธรรมและโลกทัศน์ของคนในชุมชนได้อย่างชัดเจน อีกทั้งยังมีการใช้สัญลักษณ์สำคัญทางวัฒนธรรม เช่น “น้ำมนต์” ที่หมายถึงการชำระล้างสิ่งอัปมงคล เทวดานพเคราะห์ ที่เป็นตัวแทนของพลังแห่งจักรวาล และโองการ ที่เป็นพลังแห่งวาจามีอำนาจในการต่อรองได้ พิธีกรรมดังกล่าวจึงมิได้เป็นเพียงการประกอบศาสนพิธี หากยังเป็นพื้นที่ในการอนุรักษ์องค์ความรู้ดั้งเดิม ถ่ายทอดความเชื่อ และสร้างความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น ทำให้ชุมชนยังคงตระหนักถึงรากเหง้าและอัตลักษณ์ของตนเองท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่

บทบาททางจิตวิทยา

พิธีกรรมสะเดาะพระเคราะห์มีบทบาทสำคัญทั้งในเชิงพิธีกรรมและจิตวิทยา โดยทำหน้าที่เยียวยาและเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจแก่ผู้ประสบเคราะห์ร้ายผ่านบรรยากาศศักดิ์สิทธิ์ ขั้นตอนพิธีที่เป็นระบบ และอำนาจแห่งพระรัตนตรัย ส่งผลให้ผู้เข้าร่วมเกิดความรู้สึกปลอดภัย มีความหวัง และเชื่อมั่นว่าสิ่งอัปมงคลจะคลี่คลาย อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้แสดงความศรัทธา สำนึกในกรรม และมุ่งสู่การเริ่มต้นชีวิตใหม่ โดยมีน้ำมนต์เป็นสัญลักษณ์แห่งการชำระล้างและเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ แม้ว่าพิธีสระหัวพระเคราะห์จะลดความนิยมลงตามบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง แต่ยังคงได้รับการสืบทอดในบางพื้นที่ของภาคใต้ เนื่องจากสามารถตอบสนองความต้องการทางจิตใจของผู้คนได้อย่างต่อเนื่อง โดย สิทธิชัย แก้วคง (สัมภาษณ์, 2568) อธิบายว่า ผู้ที่ประสบอุบัติเหตุ เจ็บป่วย ฝันร้าย หรือเชื่อว่าโดนพระเคราะห์ให้โทษ มักเข้ารับพิธีรดน้ำมนต์เพื่อสะเดาะเคราะห์และเสริมสิริมงคล ขณะที่ ดาราวงศ์ นันทกาญจน์ (สัมภาษณ์, 2568) กล่าวว่า พิธีดังกล่าวยังคงปรากฏในงานมงคลสมรสภาคใต้ในรูปแบบ “พิธีซัดน้ำบ่าวสาว” ซึ่งพบได้ในจังหวัดพัทลุง สงขลา และสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สะท้อนให้เห็นว่าพิธีกรรมนี้ยังคงมีคุณค่าในฐานะมรดกทางความเชื่อและวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงผู้คนกับรากเหง้าทางจิตวิญญาณของชุมชนท้องถิ่น

ภาพที่ 2 ชาวบ้านและคณะญาติของคู่บ่าวสาวขอน้ำมนต์และขอพรเพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิตด้วย

สรุปผลการศึกษา

1. องค์ประกอบและเนื้อหาโองการทำน้ำมนต์สะเดาะพระเคราะห์ที่สะท้อนภูมิปัญญาและความเชื่อศรัทธา โองการทำน้ำมนต์สะเดาะพระเคราะห์เป็นวรรณกรรมพิธีกรรมที่มีโครงสร้างชัดเจน 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนเปิดเรื่อง ส่วนเนื้อเรื่อง และส่วนปิดเรื่อง โดยส่วนเปิดเรื่องเป็นการอัญเชิญและบูชาพระรัตนตรัย สะท้อนการยึดพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะสูงสุด พร้อมอัญเชิญอำนาจศักดิ์สิทธิ์มาเสกน้ำมนต์เพื่อชำระเคราะห์กรรม ส่วนเนื้อเรื่องเป็นการสรรเสริญเทวดานพเคราะห์ทั้งเก้า ซึ่งสะท้อนคติความเชื่อทางโหราศาสตร์และอำนาจเหนือธรรมชาติที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาฮินดูและผสมผสานเข้ากับพระพุทธศาสนาในสังคมไทย โดยเชื่อว่าดวงดาวและเทวดามีอิทธิพลต่อชะตาชีวิตมนุษย์ และสามารถบรรเทาเคราะห์ร้ายผ่านพิธีกรรมและการอธิษฐานได้ ส่วนปิดเรื่องเป็นบทประพรมน้ำมนต์และขับไล่เสนียดจัญไร ซึ่งสะท้อนความเชื่อในพลังศักดิ์สิทธิ์ของน้ำมนต์ คาถา และโองการที่สามารถชำระล้างสิ่งอัปมงคลทั้งทางกายและใจ พร้อมเสริมความมั่นคงทางจิตใจแก่ผู้ร่วมพิธี โครงสร้างทั้งหมดจึงสะท้อนการผสมผสานระหว่างพุทธศาสนา ไสยศาสตร์ และภูมิปัญญาพื้นบ้านของชุมชนภาคใต้อย่างเป็นระบบและกลมกลืน

2. การวิเคราะห์บทบาทและคุณค่าของโองการทำน้ำมนต์สะเดาะพระเคราะห์ในฐานะพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตและปฏิสัมพันธ์อันลึกซึ้งในมิติศาสนา สังคม วัฒนธรรม และจิตวิทยา ที่ผูกโยงกับวิถีชีวิตของชุมชนไทยภาคใต้ โดยพิธีกรรมดังกล่าวทำหน้าที่เป็นพื้นที่ผสมผสานความเชื่อ ที่บูรณาการหลักพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์เข้าด้วยกันอย่างเป็นเอกภาพ ปรากฏผ่านการอัญเชิญพระรัตนตรัยเป็นศูนย์กลางแห่งความศักดิ์สิทธิ์หลัก ควบคู่กับเทวดานพเคราะห์ทั้งเก้าตามคติโหราศาสตร์โบราณ ปรากฏการณ์นี้ชี้ให้เห็นว่าชุมชนมิได้จำกัดพระพุทธศาสนาไว้เพียงมิติ ศาสนาเพื่อความหลุดพ้น หากแต่ได้ประยุกต์และหลอมรวมเข้ากับอำนาจเหนือธรรมชาติเพื่อเป็นเครื่องมือเชิงปฏิบัติการในการจัดการกับความไม่แน่นอนของชะตากรรมมนุษย์ โองการนี้จึงเป็นกลไกเชิงวัฒนธรรมที่ทำหน้าที่ธำรงระบบความเชื่อ บำบัดความวิตกกังวล และสร้างเสถียรภาพทางจิตวิญญาณให้แก่ผู้คนในสังคมได้

การศึกษาครั้งนี้ได้ขยายองค์ความรู้ด้านวรรณกรรมพิธีกรรมภาคใต้ โดยแสดงให้เห็นว่าโองการทำน้ำมนต์สะเดาะพระเคราะห์มิได้เป็นเพียงบทสวดประกอบพิธีกรรมพื้นบ้านเท่านั้น หากแต่เป็นตัวบทวรรณกรรมพิธีกรรมที่มีโครงสร้าง เนื้อหา และหน้าที่ทางสังคมวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ การศึกษาช่วยอธิบายให้เห็นกระบวนการ

ผสมผสานความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์–ฮินดู และความเชื่อพื้นบ้านภาคใต้ที่ปรากฏอยู่ในตัวบท ตลอดจนบทบาทของวรรณกรรมในการเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สร้างความมั่นคงทางจิตใจ และธำรงอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาบทความและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้กรุณาให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน และให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าและการจัดทำบทความวิชาการฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาจารย์ ดร.ปรียารัตน์ เชาวิลิตประพันธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.พัชลินจ์ จีนนุ่น ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ ซึ่งผู้เขียนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์และเรียบเรียงเนื้อหาให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์สิทธิชัย แก้วคง และหมอเอส ดาราวงศ์ นันทกาญจน์ ที่ได้กรุณาให้ข้อมูล ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับพิธีกรรมและคติความเชื่อ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาวิเคราะห์และการจัดทำบทความวิชาการฉบับนี้

เอกสารอ้างอิง

ชาญณรงค์ คงฉิม. (2568). บทบาทและความสำคัญของบทสวดโองการภาคใต้. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, *42*(2), 1–16.

ณัฐธนินทิน ศุภรสิงห์ และ ณัฐพร ไข่มุกข์. (2568). รูปแบบการใช้และคุณค่าทางใจของน้ำมนต์ในบริบทสังคมร่วมสมัย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, *8*(5), 163–176.

ดาราวงศ์ นันทกาญจน์. (2568).). *หัวข้อที่สัมภาษณ์ พิธีกรรมอาบน้ำมนต์สะเดาะพระเคราะห์.* ศิษย์สำนักวัดอ่างทอง. วันที่ 21 ตุลาคม 2568.

ประเสริฐ รุนรา. (๒๕๕๗). *พิธีสวดนพเคราะห์: พลวัตของพิธีกรรมประดิษฐ์ในสังคมไทยปัจจุบัน*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระสุชิน ปคุณธมฺโม (บุตรพา), สรวิชญ์ วงษ์สะอาด และพระเจริญพงษ์ วิชัย. (2568). การผสมผสานทางความเชื่อทางพระพุทธศาสนากับความเชื่อเรื่องสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาในสังคมไทย. *วารสารเสียงธรรมจากมหายาน*, *11*(1), 248–256.

วราภรณ์ ศีรีพัฒน์. (2559). น้ำคือชีวิต : ธรรมชาติบำบัดด้วยน้ำ. *วารสารธรรมชาติบำบัดและสมุนไพร*, *30*(1), 88–91. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สิทธิชัย แก้วคง. (2568). *หัวข้อที่สัมภาษณ์ พิธีกรรมอาบน้ำมนต์สะเดาะพระเคราะห์.* เจ้าสำนักเทวสถานโบสถ์พราหมณ์จังหวัดพัทลุง. วันที่ 21 ตุลาคม 2568.

ศิราพร ณ ถลาง. (2547). *ทฤษฎีคติชนวิทยา*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Sangkhatikan. (n.d.). *พระสงฆ์ที่มีบทบาทสำคัญในสังคมไทย*. https://sangkhatikan.com/monk_view.php?ID=14530

มาตรการบังคับใช้กฎหมายเพื่อแก้ปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว ในจังหวัดสงขลา

Law enforcement measures to address the problem of illegal employment of migrant workers: A case study of Songkhla Province.

นัฐมล ลำเลียงพล (Natthamol Lamliangpon)
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
*corresponding author e-mail: molpayoon@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษามาตรการทางกฎหมายที่ใช้ในการควบคุมการทำงานของแรงงานต่างด้าว 2) วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมายในพื้นที่จังหวัดสงขลา และ 3) เสนอแนวทางการปรับปรุงมาตรการให้มีประสิทธิภาพ โดยการศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มีการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นเจ้าหน้าที่ในจังหวัดสงขลา รวมจำนวน 20 คน ผลการศึกษาพบว่าแม้พระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคน ต่างด้าว พ.ศ. 2560 จะกำหนดมาตรการควบคุมการทำงานของแรงงานต่างด้าวไว้อย่างครอบคลุม แต่ปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าวในจังหวัดสงขลายังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยพบปัญหาสำคัญได้แก่ การลักลอบเข้ามาทำงานโดยผิดกฎหมาย การทำงานไม่เป็นไปตามเงื่อนไข รวมถึงปัญหาด้านการบริหารจัดการและการบังคับใช้กฎหมายของภาครัฐ โดยมีข้อเสนอแนะในการเพิ่มมาตรการในการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด เพื่อให้การแก้ไขปัญหามีความยั่งยืนและสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม

คำสำคัญ : แรงงานต่างด้าว, การบังคับใช้กฎหมาย, แรงงานผิดกฎหมาย

Abstract

This study aimed to: (1) examine the legal measures governing the employment of migrant workers in Thailand; (2) analyze the problems and challenges in the enforcement of such measures in Songkhla Province; and (3) propose recommendations for improving the effectiveness of migrant labor management and law enforcement. A qualitative research approach was employed. Data were collected through in-depth interviews with 20 key informants who were government officials responsible for migrant labor administration and law enforcement in Songkhla Province. The findings revealed that, although the Emergency Decree on the Management of Foreign Workers Employment B.E. 2560 provides comprehensive legal measures for regulating migrant workers, irregular employment practices continue to persist. Major issues include unauthorized entry for employment, violations of employment conditions, and limitations in law enforcement and administrative management. These challenges reduce the effectiveness of migrant labor regulation and labor governance. The study recommends strengthening law enforcement through stricter measures and enhanced inter-agency cooperation. and private sectors

to promote sustainable solutions and ensure that labor policies are aligned with prevailing economic and social conditions.

Keywords : Migrant Workers, Law Enforcement, Irregular Migrant Employment

บทนำ

ปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าวเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของประเทศ โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนที่มีการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามประเทศอย่างต่อเนื่อง จังหวัดสงขลาเป็นพื้นที่เศรษฐกิจสำคัญของภาคใต้มีพื้นที่ติดประเทศมาเลเซีย และเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจการค้า การคมนาคม และการขนส่งของภาคใต้ มีด่านชายแดนสำคัญ เช่น ด่านสะเดา ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานอย่างต่อเนื่อง จังหวัดสงขลามีแรงงานต่างด้าวรวม 57,259 คน เป็นแรงงานต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานถูกกฎหมาย จำแนกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้ 1) แรงงานต่างด้าวประเภททั่วไป ได้แก่ คนต่างด้าวที่มีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักร หรือได้รับอนุญาตให้เข้ามาในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว จำนวน 1,277 คน 2) แรงงานต่างด้าวตามบันทึกความเข้าใจ (MOU) ได้แก่ คนต่างด้าวสัญชาติเมียนมา ลาว และกัมพูชาที่เข้ามาทำงานตามความตกลงระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลประเทศต้นทาง จำนวน 9,048 คน 3) แรงงานต่างด้าวตามมติคณะรัฐมนตรี จำนวน 46,264 คน 3.1 กลุ่มมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2567 (ต่ออายุ) จำนวน 36,169 คน 3.2 กลุ่มมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2567 (ขึ้นทะเบียนใหม่) จำนวน 10,095 คน 4) แรงงานต่างด้าวส่งเสริมการลงทุน ได้แก่ คนต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในราชอาณาจักรตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการลงทุน (พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. 2520) หรือกฎหมายอื่น ได้แก่ พ.ร.บ.นิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 และ พ.ร.บ.ปิโตรเลียม พ.ศ. 2514 จำนวน 178 คน 5) แรงงานต่างด้าวบุคคลพื้นที่สูง ได้แก่ คนต่างด้าวที่ไม่ได้รับสัญชาติไทยตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติ และกระทรวงมหาดไทยได้ออกเอกสารเพื่อรอพิสูจน์สถานะยื่นขอใบอนุญาตทำงาน จำนวน 465 คน 6) แรงงานต่างด้าวประเภทนายจ้างยื่นแทนคนต่างด้าว จำนวน 9 คน 7) แรงงานต่างด้าวประเภทจำเป็นเร่งด่วน ไม่เกิน 15 วัน จำนวน 18 คน แรงงานต่างด้าว 4 สัญชาติ (เมียนมา ลาว กัมพูชา เวียดนาม) จังหวัดสงขลา มีจำนวนทั้งสิ้น 55,312 คน จำแนกเป็นแรงงานต่างด้าวสัญชาติเมียนมา จำนวน 50,721 คน (ร้อยละ 91.70) สัญชาติกัมพูชา จำนวน 2,839 คน (ร้อยละ 5.13) สัญชาติลาว จำนวน 1,725 คน (ร้อยละ 3.12) และสัญชาติเวียดนาม จำนวน 27 คน (ร้อยละ 0.05) (กรมการจัดหางาน, 2568)

จากการตรวจสอบ ลงพื้นที่ในจังหวัดสงขลา และจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องยังพบการกระทำความผิดของแรงงานส่วนหนึ่งยังคงทำงานโดยไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย ทำงานผิดประเภท หากปล่อยให้แรงงานต่างด้าวเข้ามาทำงานในประเทศอย่างผิดกฎหมายย่อมทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรมและการละเมิดสิทธิมนุษยชน อันนำไปสู่ปัญหาหลากหลาย เช่น การหลีกเลี่ยงภาษี การเอารัดเอาเปรียบแรงงาน และความเสี่ยงต่อการค้ามนุษย์ โดยพระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2560 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เป็นกฎหมายหลักที่ใช้ในการกำกับ ควบคุม และบริหารจัดการการทำงานของแรงงานต่างด้าว มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การจ้างแรงงานต่างด้าวเป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ควบคู่กับการรักษาความมั่นคงของรัฐและการคุ้มครองสิทธิแรงงาน อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากฎหมายดังกล่าวจะกำหนดมาตรการเกี่ยวกับการอนุญาตทำงาน การเปลี่ยนนายจ้าง

การควบคุมการจ้างงาน และบทกำหนดโทษไว้อย่างชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติยังคงปรากฏปัญหาการลักลอบทำงานและการทำงานผิดเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดในพื้นที่จังหวัดสงขลา

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่างานศึกษาส่วนใหญ่มุ่งเน้นปัญหาการจ้างแรงงานต่างด้าว ผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และการค้ามนุษย์ รวมถึงแนวทางคุ้มครองสิทธิแรงงานและการเพิ่มประสิทธิภาพการตรวจแรงงานของภาครัฐ ซึ่งยังไม่ปรากฏการศึกษาที่มุ่งวิเคราะห์ประสิทธิภาพของมาตรการบังคับใช้กฎหมายภายใต้ พระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2560 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ในบริบทของจังหวัดสงขลาโดยเฉพาะพื้นที่ชายแดนและศูนย์กลางเศรษฐกิจสำคัญของภาคใต้ที่มีการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวจำนวนมาก ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับแรงงานต่างด้าวในจังหวัดสงขลา โดยอาศัยแนวคิดการบังคับใช้กฎหมาย หลักนิติรัฐ และหลักการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นกรอบในการศึกษา เพื่อเสนอแนวทางปรับปรุงมาตรการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับสภาพปัญหาในพื้นที่ และสามารถสร้างมาตรการควบคุมแรงงานต่างด้าวและคุ้มครองสิทธิแรงงานได้อย่างเหมาะสม (สมบูรณ์ จันมาธิกรกุล, 2567)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายที่ใช้ในการควบคุมการทำงานของแรงงานต่างด้าว
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการบังคับใช้กฎหมาย ในการแก้ไขปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าวในจังหวัดสงขลา
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงมาตรการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพ ในการแก้ไขปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าวในจังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) เจ้าหน้าที่แรงงานจังหวัดสงขลา จำนวน 2 คน 2) เจ้าหน้าที่สำนักงานจัดหางานจังหวัดสงขลา 6 คน 3) สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัดสงขลาจำนวน 2 คน 4) เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดสงขลา (ตม.) จำนวน 2 คน และผู้ประกอบการที่จ้างแรงงานต่างด้าว จำนวน 8 คน รวมจำนวน 20 คน ประกอบด้วยเพศชายจำนวน 10 คน และเพศหญิงจำนวน 10 คน (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้าง โดยคำถามต่าง ๆ ได้ถูกกำหนดเป็นแบบสัมภาษณ์ ซึ่งแบบสัมภาษณ์จะแบ่งเป็น 3 กลุ่มสำหรับข้อคำถามในแต่ละประเด็นที่ต่างกันออกไปของผู้ให้สัมภาษณ์ คือ

2.1 กลุ่มเจ้าหน้าที่แรงงาน สัมภาษณ์เกี่ยวกับการกระทำผิดของแรงงานต่างด้าว ทำงานผิดกฎหมายประเภทใดปัญหาอุปสรรคโนการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคการบังคับใช้กฎหมาย รวมถึงแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย

2.2 กลุ่มเจ้าหน้าที่ทางกฎหมาย สัมภาษณ์เกี่ยวกับการกระทำผิดของแรงงานต่างด้าว ทำงานผิดกฎหมายประเภทใด ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคการบังคับใช้กฎหมาย รวมถึงแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย

2.3 กลุ่มผู้ประกอบการ สัมภาษณ์เกี่ยวกับการจ้างแรงงานต่างด้าว ความจำเป็นในการจ้าง การบริหารจัดการ

การทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว รวมถึงมุมมองของปัญหาอุปสรรคและวิธีการจัดการหรือแก้ไข

แบบสัมภาษณ์มีการกำหนดข้อคำถามที่ตรงกับลักษณะงาน/เป็นเจ้าหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้และความชำนาญในเรื่องที่กำลังดำเนินการวิจัยและเป็นผู้ประกอบการที่จ้างแรงงานต่างด้าวจริงในพื้นที่ สามารถให้ข้อมูลและข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติที่ตรงกับสภาพจริงในพื้นที่ จังหวัดสงขลา โดยเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือน มีนาคม-พฤษภาคม 2569

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ติดต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นรายบุคคลเพื่อขอนัดหมาย วัน-เวลา สัมภาษณ์เป็นการล่วงหน้า พร้อมทั้งอธิบายประเด็นของการสัมภาษณ์ให้ทราบอย่างคร่าว ๆ และก่อนสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะอธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัยอย่างชัดเจนว่า จะนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ไปใช้ในการวิเคราะห์เพื่อการวิจัยเท่านั้น รวมทั้งขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการ จดบันทึกการสนทนาทุกครั้งในระหว่างการสัมภาษณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง มาแยกประเด็นตามข้อคำถาม จากนั้นจึงวิเคราะห์ข้อมูล ในแต่ละประเด็นโดยใช้วิธีการตีความตามหลักการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อสรุปผลการวิจัยแยกเป็นประเด็น เรียงลำดับตามวัตถุประสงค์ได้แก่ ปัญหาและอุปสรรคการบังคับใช้กฎหมาย ในการแก้ไขปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงาน ต่างด้าวในจังหวัดสงขลา และแนวทางการปรับปรุงมาตรการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพ ในการแก้ไขปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าวในจังหวัดสงขลา

4.2 นำผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์ดังกล่าวข้างต้นมาเปรียบเทียบกับข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎีผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะได้ทราบถึงลักษณะที่มีความคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันของข้อมูลที่ได้จาก การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง เพื่อใช้ในการอภิปรายผลการพัฒนาแนวทางการป้องกันปัญหาแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายในพื้นที่จังหวัดสงขลา

ผลการวิจัย

จากการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. สภาพปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าวในจังหวัดสงขลา

1.1 ปัญหาการลักลอบทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว ผลการศึกษาพบว่า จังหวัดสงขลาเป็นจังหวัด ทางเศรษฐกิจที่สำคัญของภาคใต้ ซึ่งมีความต้องการแรงงานจำนวนมากในภาคประมง อุตสาหกรรม ก่อสร้าง และภาคบริการ โดยเฉพาะงานที่มีลักษณะใช้แรงงานหนัก เสี่ยงอันตราย หรือเป็นงานที่แรงงานไทยไม่นิยมทำ ส่งผลให้มีแรงงานต่างด้าวจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เมียนมา ลาว และกัมพูชา เดินทางเข้ามาทำงานเป็นจำนวนมาก ทั้งในระบบที่ถูกต้องตามกฎหมายและการลักลอบเข้ามาโดยผิดกฎหมาย จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ พบว่าปัญหาการลักลอบเข้ามาทำงานยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากจังหวัดสงขลามีพื้นที่ชายแดนและช่องทางธรรมชาติหลาย

แห่งที่ยากต่อการควบคุมตรวจสอบ เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า แรงงานจำนวนหนึ่งยังคงลักลอบเข้ามาทางช่องทางธรรมชาติ เนื่องจากสามารถเข้ามาทำงานได้รวดเร็วและหลีกเลี่ยงค่าใช้จ่ายในการดำเนินการตามกฎหมาย ส่งผลให้แรงงานบางส่วนไม่มีหนังสือเดินทาง วีซ่า หรือใบอนุญาตทำงานตามที่กฎหมายกำหนด เมื่อพิจารณากฎหมายตามพระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของ คนต่างด้าว พ.ศ. 2560 มาตรา 8 ได้กำหนดให้คนต่างด้าวที่จะทำงานในประเทศไทยต้องได้รับอนุญาตตามกฎหมายก่อนเข้าทำงาน พร้อมกำหนดบทลงโทษหากผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 8 ต้องระวางโทษปรับตั้งแต่ห้าพันบาทถึงห้าหมื่นบาท และเมื่อได้ ชำระค่าปรับแล้ว ให้ส่งคนต่างด้าวนั้นกลับออกไปนอกราชอาณาจักรโดยเร็ว อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาดังกล่าวมิได้เกิดจากการขาดบทบัญญัติทางกฎหมาย หากแต่เกิดจากข้อจำกัดในการบังคับใช้กฎหมาย โดยเฉพาะการควบคุมพื้นที่ นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาตามแนวทางขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) การบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติที่มีประสิทธิภาพควรส่งเสริมให้แรงงานสามารถเข้าสู่ระบบการจ้างงานที่ถูกต้องตามกฎหมายได้โดยสะดวก ควบคู่กับการป้องกันและปราบปรามการลักลอบเข้าเมือง ดังนั้นการแก้ไขปัญหาการลักลอบทำงานของแรงงานต่างด้าวจึงควรมุ่งเน้นทั้งการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพและการพัฒนาระบบการนำเข้าแรงงานให้สามารถเข้าถึงได้ง่ายและรวดเร็ว

1.2 ปัญหาการทำงานไม่เป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด ผลการศึกษาพบว่า แม้แรงงานต่างด้าวจะได้รับอนุญาตให้ทำงานอย่างถูกต้องตามกฎหมายแล้ว แต่ยังพบการกระทำที่ไม่เป็นไปตามเงื่อนไขของใบอนุญาตทำงาน เช่น การทำงานไม่ตรงตามประเภทงานที่ได้รับอนุญาต การเปลี่ยนนายจ้างโดยไม่แจ้งต่อนายทะเบียน และการย้ายสถานที่ทำงานโดยไม่ดำเนินการตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนด จากการสัมภาษณ์นายจ้างให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า สาเหตุสำคัญเกิดจาก ความต้องการแรงงานของภาคธุรกิจในจังหวัดสงขลาที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ประกอบกับขั้นตอนการเปลี่ยนนายจ้างหรือแก้ไขข้อมูลการจ้างงานตามกฎหมายมีความซับซ้อนและใช้ระยะเวลาในการดำเนินการ ส่งผลให้นายจ้างและแรงงานบางส่วนเลือกดำเนินการนอกระบบกฎหมาย เมื่อพิจารณาตามกฎหมายพบว่าพระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2560 มาตรา 8 ได้กำหนดให้ต่างด้าวทำงานตามประเภทงาน นายจ้าง และสถานที่ทำงานตามสิทธิที่จะทำได้ หากฝ่าฝืนตามมาตรา 8 กล่าวคือทำงานนอกเหนือจากสิทธิที่จะทำได้ต้องระวางโทษปรับตั้งแต่ห้าพันบาทถึงห้าหมื่นบาท และเมื่อได้ชำระค่าปรับแล้วให้ส่งคนต่างด้าวนั้นกลับออกไปนอกราชอาณาจักรโดยเร็ว รวมถึงนายจ้างผู้รับคนต่างด้าวเข้ามาทำงาน ตามมาตรา 9 หากมีการฝ่าฝืนต้องระวางโทษปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทถึงหนึ่งแสนบาทต่อคนต่างด้าวที่จ้างหนึ่งคนตามมาตรา 102 อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาพบว่ากระบวนการปฏิบัติที่ล่าช้าและใช้ระยะเวลานานในการเปลี่ยนแปลงนายจ้างหรือแก้ไขข้อมูลการจ้างงานและการกำกับดูแลภายหลังการอนุญาต โดยเฉพาะการตรวจสอบแรงงานในสถานประกอบการและ การติดตามการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างนายจ้าง ผลกระทบที่เกิดขึ้นคือ ข้อมูลแรงงานที่ภาครัฐจัดเก็บไว้ไม่สอดคล้องกับสภาพการทำงานที่แท้จริง ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการวางแผนนโยบายด้านแรงงาน การคุ้มครองแรงงาน และการควบคุมการจ้างงานแรงงานต่างด้าวในระยะยาว

1.3 ปัญหาการบริหารจัดการและการบังคับใช้กฎหมายของภาครัฐ ผลการศึกษาพบว่า แม้ประเทศไทยจะมีกฎหมายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวอย่างค่อนข้างครบถ้วน แต่การบังคับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติยังคงประสบปัญหาหลายประการ ส่งผลให้ไม่สามารถควบคุมแรงงานต่างด้าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล พบว่าปัญหาสำคัญประกอบด้วย การขาดแคลนบุคลากรในการตรวจสอบแรงงานต่างด้าว การมีงบประมาณและทรัพยากรที่จำกัด รวมถึงการขาดการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่าง

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมการจัดหางาน สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง ตำรวจ และฝ่ายปกครอง จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า “แต่ละหน่วยงานมีฐานข้อมูลของตนเอง ทำให้การติดตามสถานะของแรงงานต่างด้าวเป็นไปด้วยความยากลำบาก และอาจเกิดช่องว่างในการควบคุมแรงงาน” ผลการศึกษาพบว่า แม้พระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2560 ได้กำหนดกลไกการขึ้นทะเบียน การอนุญาตทำงาน และบทกำหนดโทษไว้อย่างครอบคลุมแล้ว แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นปัญหาในระดับการบังคับใช้กฎหมาย มากกว่าปัญหาในระดับตัวบทกฎหมาย นอกจากนี้ ปัญหาความล่าช้าและความซับซ้อนของกระบวนการทางปกครอง เช่น การขึ้นทะเบียนแรงงาน การพิสูจน์สัญชาติ การต่ออายุใบอนุญาตทำงาน และการเปลี่ยนนายจ้าง ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้แรงงานและนายจ้างบางส่วนหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามกฎหมาย นำไปสู่ปัญหาการใช้แรงงานผิดกฎหมาย การค้ามนุษย์ และการละเมิดสิทธิแรงงานในอนาคต

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาแนวทางการป้องกันปัญหาแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายในพื้นที่จังหวัดสงขลา มีประเด็นสำคัญที่ต้องนำมาอภิปราย ดังนี้

ประเด็นแรก ปัญหาการลักลอบเข้ามาทำงานของแรงงานต่างด้าว ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า แม้มาตรา 8 ตามพระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2560 จะกำหนดให้คนต่างด้าวต้องได้รับอนุญาตก่อนทำงานและมีบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนอย่างชัดเจน แต่การลักลอบเข้ามาทำงานยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดสงขลา ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าปัญหาสำคัญมิได้อยู่ที่ความไม่สมบูรณ์ของกฎหมาย หากแต่อยู่ที่ประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมายและข้อจำกัดในการควบคุมพื้นที่ชายแดน สอดคล้องกับแนวคิดการบังคับใช้กฎหมายที่เห็นว่าประสิทธิผลของกฎหมายไม่ได้ขึ้นอยู่กับความเข้มงวดของบทบัญญัติเท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับศักยภาพของหน่วยงานผู้บังคับใช้กฎหมายด้วย ทั้งนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (OECD, 2021) ที่พบว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติอย่างไม่เป็นทางการในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความสัมพันธ์กับข้อจำกัดด้านการควบคุมชายแดนและความต้องการแรงงานในภาคเศรษฐกิจของประเทศปลายทาง ส่งผลให้แรงงานจำนวนหนึ่งเลือกเข้าสู่ตลาดแรงงานโดยไม่ผ่านกระบวนการที่กฎหมายกำหนด นอกจากนี้เมื่อพิจารณาตามหลักความได้สัดส่วน (Principle of Proportionality) ในกฎหมายปกครอง พบว่า แม้รัฐมีอำนาจในการควบคุมและจำกัดการเข้ามาทำงานของคนต่างด้าวเพื่อรักษาความมั่นคงและความเป็นระเบียบของสังคม แต่การใช้มาตรการทางกฎหมายควรมีความเหมาะสมและไม่สร้างภาระแก่ผู้ที่ประสงค์จะเข้าสู่ระบบแรงงานอย่างถูกต้องเกินสมควร หากกระบวนการนำเข้าแรงงานหรือการขออนุญาตทำงานมีความยุ่งยากและใช้เวลานาน ย่อมเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้แรงงานบางส่วนเลือกเข้าสู่ระบบที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เอื้อมพร พิชัยสนิท, และคณะ (2560) ที่ได้ศึกษาเรื่องแรงงานข้ามชาติ ที่ชี้ให้เห็นว่าความซับซ้อนของกระบวนการขึ้นทะเบียนแรงงานและต้นทุนในการปฏิบัติตามกฎหมายเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้แรงงานข้ามชาติเข้าสู่ภาคการจ้างงานนอกระบบ

ประเด็นที่สอง ปัญหาการทำงานไม่เป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด ผลการวิจัยพบว่า แม้แรงงานต่างด้าว จะได้รับอนุญาตให้ทำงานอย่างถูกต้องแล้ว แต่ยังพบการทำงานไม่ตรงตามประเภทงาน การเปลี่ยนนายจ้างหรือการย้ายสถานที่ทำงานโดยไม่ดำเนินการตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนด ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดของระบบกำกับดูแลภายหลังการอนุญาต มากกว่าปัญหาความไม่ชัดเจนของกฎหมาย ทั้งนี้ กฎหมายได้กำหนดหน้าที่และ

ความรับผิดของแรงงานต่างด้าวและนายจ้างไว้อย่างชัดเจนแล้ว แต่ในทางปฏิบัติยังไม่สามารถติดตามและตรวจสอบการเคลื่อนย้ายแรงงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติที่เห็นว่าการควบคุมแรงงานต่างด้าวไม่ควรอาศัยเพียงมาตรการทางกฎหมายและบทลงโทษเท่านั้น แต่จำเป็นต้องมีระบบฐานข้อมูลที่ทันสมัย การติดตามแรงงานอย่างต่อเนื่อง และความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ข้อมูลแรงงานที่ภาครัฐถือครองมีความถูกต้องและสอดคล้องกับสภาพการจ้างงานจริง โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมบูรณ์ จันมาธิกรกุล (2567) ได้ศึกษาเรื่องการจ้างแรงงานต่างด้าวที่ไม่ถูกกฎหมายในประเทศไทย มีการเสนอนโยบายการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยระบบข้อมูลแรงงานแบบบูรณาการและกลไกการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงาน เพื่อรองรับการเคลื่อนย้ายแรงงานและลดปัญหาการทำงานผิดเงื่อนไขที่ได้รับอนุญาต

ประเด็นที่สาม ปัญหาการบริหารจัดการและการบังคับใช้กฎหมายของภาครัฐ ผลการศึกษาพบว่า ข้อจำกัดด้านบุคลากร งบประมาณ และการขาดการบูรณาการข้อมูลระหว่างหน่วยงาน เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย สะท้อนให้เห็นว่าปัญหาสำคัญอยู่ในระดับการบังคับใช้ กฎหมาย (Law Enforcement Gap) มากกว่าระดับตัวบทกฎหมาย (Legal Gap) กล่าวคือ กฎหมายได้กำหนดมาตรการและกลไกการควบคุมแรงงานต่างด้าวไว้อย่างครบถ้วนแล้ว แต่หน่วยงานของรัฐยังไม่สามารถดำเนินการตามกลไกดังกล่าวได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ทั้งนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ คชตรัย เจริญสุข, และคณะ (2568) ศึกษาการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยและพบว่าปัญหาหลักของการกำกับดูแลแรงงานต่างด้าวเกิดจากข้อจำกัดด้านทรัพยากรบุคคล การประสานงานระหว่างหน่วยงาน และความไม่เชื่อมโยงของฐานข้อมูลภาครัฐ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่า ในบริบทของจังหวัดสงขลา ปัญหาดังกล่าวมีความซับซ้อนมากกว่าพื้นที่อื่น เนื่องจากเป็นจังหวัดชายแดนที่มีการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติอย่างต่อเนื่อง จึงไม่อาจแก้ไขได้ด้วยการเพิ่มกำลังเจ้าหน้าที่เพียงอย่างเดียว แต่ควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลร่วมและกลไกการบังคับใช้กฎหมายแบบบูรณา การระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ เมื่อพิจารณาในมิติสิทธิมนุษยชน ผลการวิจัยยังสะท้อนให้เห็นว่าแรงงานต่างด้าวเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความเปราะบางและมีความเสี่ยงต่อการถูกเอารัดเอาเปรียบ หากไม่สามารถเข้าสู่ระบบการจ้างงานที่ถูกต้องตามกฎหมายได้ ดังนั้น การบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวจึงควรดำเนินการภายใต้หลักการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิขั้นพื้นฐานของแรงงาน ควบคู่ไปกับการรักษาความมั่นคงของรัฐ ซึ่งสอดคล้องกับรายงานขององค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐาน (IOM, 2019) ที่ระบุว่าการส่งเสริมช่องทางการจ้างงานที่ถูกกฎหมายและการคุ้มครองสิทธิแรงงานเป็นกลไกสำคัญในการลดความเปราะบางและการแสวงหาประโยชน์จากแรงงานข้ามชาติ นอกจากนี้ ในบริบทของประชาคมอาเซียนที่มีเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามพรมแดนเพิ่มมากขึ้น การแก้ไขปัญหาแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายไม่อาจอาศัยมาตรการภายในประเทศเพียง อย่างเดียว แต่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างประเทศต้นทางและประเทศปลายทาง เพื่อให้การบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศ

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า การแก้ไขปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าวในจังหวัดสงขลาควรมุ่งเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย การพัฒนาระบบฐานข้อมูลร่วมระหว่างหน่วยงาน การลดขั้นตอนทางปกครองที่ไม่จำเป็น และการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประเทศสมาชิกอาเซียน เพื่อให้การบริหารจัดการแรงงาน ต่างด้าวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับหลักนิติธรรมและหลักสิทธิมนุษยชนสากล

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษา มาตรการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อแก้ปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าวในจังหวัดสงขลา สรุปได้ว่าสภาพปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าวในจังหวัดสงขลา พบว่าจังหวัดสงขลาเป็นพื้นที่เศรษฐกิจสำคัญของภาคใต้ที่มีความต้องการแรงงานจำนวนมากในภาคประมง อุตสาหกรรมก่อสร้าง และภาคบริการ ส่งผลให้มีแรงงานต่างด้าวจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาทำงานทั้งในระบบและนอกระบบกฎหมายอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) ขณะเดียวกันนายจ้างบางส่วนยังคงนิยมจ้างแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายเพื่อลดต้นทุนด้านค่าจ้างและสวัสดิการแรงงาน ทำให้เกิดการลักลอบทำงานผิดกฎหมายและการทำงานไม่ตรงตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด นอกจากนี้ ยังพบว่าระบบบริหารจัดการแรงงานของภาครัฐยังมีข้อจำกัดหลายประการ ทั้งด้านการขึ้นทะเบียนแรงงาน การพิสูจน์สัญชาติ การตรวจสอบแรงงาน และการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งยังขาดการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งขั้นตอนทางกฎหมายและกระบวนการด้านเอกสารยังมีความซับซ้อน ส่งผลให้แรงงานและนายจ้างบางส่วนหลีกเลี่ยงการเข้าสู่ระบบที่ถูกต้องตามกฎหมาย และเลือกเข้าสู่ระบบแรงงานผิดกฎหมายแทน (สำนักงานจัดหางานสงขลา, 2568) ซึ่งในกรณีของจังหวัดสงขลา พบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับแรงงานต่างด้าวยังขาดระบบฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงกันอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้การควบคุม ตรวจสอบ และติดตามแรงงานต่างด้าวเป็นไปอย่างล่าช้าและไม่ทั่วถึงทำให้การบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับแรงงานต่างด้าวยังประสบปัญหาด้านการประสานงานระหว่างหน่วยงาน การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่ต่อเนื่อง และข้อจำกัดด้านบุคลากรและงบประมาณ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาแรงงาน ผิดกฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ การควบคุมการทำงานของคนต่างด้าวมีพระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคน ต่างด้าว พ.ศ. 2560 มาบังคับใช้ควบคุมการทำงานคนต่างด้าว โดยมีพื้นฐานสำคัญจากแนวคิดด้านความมั่นคงของรัฐ การบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติ การคุ้มครองสิทธิแรงงาน และแนวคิดด้านเศรษฐกิจและความต้องการแรงงานก็ตาม แต่ยังคงมีช่องว่างการลักลอบเข้ามาในจังหวัดสงขลา โดยผิดกฎหมายอันนำไปสู่การกระทำที่อาจสุ่มเสี่ยงต่อการปฏิบัติ ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรง (ผกาวดี เมืองมูล, 2560) ผู้วิจัยจึงเห็นควรให้มีการปรับปรุงขั้นตอนการขึ้นทะเบียนและต่ออายุเอกสารให้สะดวกมากขึ้น การเพิ่มประสิทธิภาพในการตรวจสอบและบังคับใช้กฎหมาย รวมถึงการกำหนดนโยบายจังหวัดสงขลาควรจัดตั้งศูนย์บูรณาการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวระดับจังหวัด เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงาน เพิ่มประสิทธิภาพการตรวจสอบเชิงรุกในพื้นที่เสี่ยง และส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ นายจ้าง และชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าวในพื้นที่เพื่อให้สามารถควบคุมแรงงานต่างด้าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่กับการคุ้มครองสิทธิแรงงานและการรักษาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่าปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าวในจังหวัดสงขลาเป็นปัญหาที่เกิดจากช่องว่างของการบังคับใช้กฎหมายมากกว่าช่องว่างของตัวบทกฎหมาย โดยการแก้ไขปัญหาที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยรูปแบบการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวแบบบูรณาการ ซึ่งเชื่อมโยงการบังคับใช้กฎหมาย การบริหารข้อมูลแรงงาน และความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประเทศต้นทางของแรงงานเข้าด้วยกัน เพื่อให้การจัดการแรงงานข้ามชาติสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนและบริบทของประชาคมอาเซียนในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

1.1 หน่วยงานภาครัฐ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกส่วนเกี่ยวกับแรงงานต่างด้าว ควรมีการดำเนินการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดจริงจัง และควรมีการเชื่อมโยงฐานข้อมูลแรงงานต่างด้าวระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมการจัดหางาน สำนักงานจัดหางาน สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง และฝ่ายปกครอง เพื่อให้สามารถตรวจสอบติดตาม และควบคุมแรงงานต่างด้าวได้อย่างถูกต้องและเป็นระบบ

1.2 เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐ ควรปรับปรุงกระบวนการทางกฎหมายและการขึ้นทะเบียนแรงงานให้สะดวกยิ่งขึ้น ภาครัฐควรลดขั้นตอนที่ซับซ้อนในการขึ้นทะเบียน การต่ออายุใบอนุญาตทำงาน เพื่อจูงใจให้นายจ้างและแรงงานต่างด้าวเข้าสู่ระบบที่ถูกต้องตามกฎหมาย และลดปัญหาการลักลอบทำงานผิดกฎหมาย

1.3 ในด้านของนโยบายภาครัฐ จังหวัดสงขลาควรจัดตั้งศูนย์บูรณาการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวระดับจังหวัด เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงาน เพิ่มประสิทธิภาพการตรวจสอบเชิงรุกในพื้นที่เสี่ยง และส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ นายจ้าง และชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าวในพื้นที่

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยควรทำการศึกษาเปรียบเทียบเกี่ยวกับสภาพปัญหาในการบังคับใช้กฎหมาย ในการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว ในเขตพื้นที่ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคอีสาน เพื่อศึกษาอุปสรรคและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละท้องที่ เพื่อนำปัญหาดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานผิดกฎหมายของแรงแรงงานต่างด้าวต่อไป

เอกสารอ้างอิง

คชตรัย เจริญสุข, และชารินทร์ เกสร. (2568). การประเมินนโยบายเปิดรับแรงงานข้ามชาติ. *วารสารสังคมวิจัยและพัฒนา*, *7*(3), 142-148

ชลนภา อนุกูล และศยามล เจริญรัตน์. บทสำรวจทัศนะท่าทีสังคมไทยต่อแรงงานข้ามชาติผ่านพัฒนาการนโยบายและงานวิชาการด้านสุขภาพแรงงานข้ามชาติ. *วารสารความเป็นธรรมทางสังคมและความเหลื่อมล้ำ*, *3*(2), 38-57.

นิตยา คงคุ้ม, และอจิรภาส์ เพียรขุนทด. (2562). การป้องกันและปราบปรามแรงงานต่างด้าวลักลอบเข้าเมืองในจังหวัดขอนแก่น : มุมมองของเจ้าหน้าที่. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, *6*(10), 5,498-5,515.

ทรงชัย ทองปาน. (2563). สภาพปัญหา และข้อเสนอเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย: ผลจากการสังเคราะห์งานวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. *วารสารสังคมวิจัยและพัฒนา*, *2*(4), 1-21.

สมบูรณ์ จันมาธิกรกุล. (2567). ปัญหาการจ้างแรงงานต่างด้าวที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายในประเทศไทย: *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยชินวัตร*. *1*(2), 91-95

สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว (2569). ข้อมูลสถิติการทำงานของคนต่างด้าว ประจำเดือน พฤศจิกายน 2568. https://www.doe.go.th/prd/alien

เอื้อมพร พิชัยสนิท, และคณะ. (2560). *แรงงานข้ามชาติไร้ฝีมือจากประเทศใน AEC กับนัยทางการคลังสำหรับประเทศไทย*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

OECD. (2021). Recent developments in migrant integration polity: International Migration Outlook. https://doi.org/10.1787/29f23e9d-en

การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเด็กไทยในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

The Construction of Thai Children's Identity in Phasa Phathi Textbooks for Grades 4-6

ปริญญา สมแก้ว[1*] พัชลินจ์ จีนนุ่น[2] และ อลิสา คุ่มเคี่ยม[3]

[1]หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ

[2,3] คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

*corresponding author e-mail: pariparin1998@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของเด็กไทยในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 และ เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเด็กไทยในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ผลการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์ของเด็กไทยในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 มี 2 ประเภท คือ 1) อัตลักษณ์ส่วนบุคคล ปรากฏ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการดำเนินชีวิต ด้านบุคลิกภาพ และด้านพฤติกรรม และ 2) อัตลักษณ์ทางสังคม ปรากฏ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านศาสนา ด้านเพศสภาพ ด้านการเมืองการปกครอง ส่วนกลวิธีการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเด็กไทยในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 พบ 2 กลวิธี คือ 1) การใช้องค์ประกอบของวรรณกรรม ได้แก่ การใช้โครงเรื่องการใช้ฉาก การใช้ตัวละคร และการใช้บทสนทนา และ 2) การใช้กลวิธีทางภาษา ได้แก่ การใช้คำแสดงทัศนภาวะ การใช้บทร้อยกรอง และการใช้คำในการตั้งชื่อเรื่อง ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า หนังสือเรียนภาษาพาที มีบทบาทสำคัญในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเด็กไทยทั้งในมิติส่วนบุคคลและมิติทางสังคม ผ่านการใช้องค์ประกอบของวรรณกรรมและกลวิธีทางภาษา

คำสำคัญ : การประกอบสร้าง อัตลักษณ์ เด็กไทย หนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

Abstract

This article aims to study the identities of Thai children in the "Phasa Phathi" textbooks for Prathomsuksa 4–6 and to analyze the strategies used to construct these identities. The findings reveal that the identities of Thai children in the textbooks are classified into two types: 1) personal identity, which is manifested in three aspects: lifestyle, personality, and behavior; and 2) social identity, which is manifested in three aspects: religion, gender, and politics and government. Regarding the identity construction strategies, two main approaches were identified: 1) the use of literary elements, namely plot, setting, character, and dialogue; and 2) the use of linguistic strategies, namely words expressing modality, verses, and word choice in story titles. These findings reflect that the "Phasa Phathi" textbooks play a significant role in constructing Thai children's identities in both personal and social dimensions through the employment of literary and linguistic strategies.

Keywords: construction, Identity, thai children, phasa phathi textbooks, grades 4-6

บทนำ

การพัฒนาศักยภาพของเด็กในปัจจุบัน สามารถกระทำได้โดยใช้เครื่องมือและวิธีการที่หลากหลาย แต่หนึ่งในเครื่องมือที่นิยมใช้ในการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนมาอย่างยาวนาน คือ หนังสือแบบเรียน ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงแค่เครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้และเป็นสื่อการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังเป็นภาพสะท้อนของสังคมที่ผู้จัดทำต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคต ดังที่ ทรงเกียรติ สารสุวรรณ และนันทวัลย์ สุนทรภาระ สถิตย์ (2567) กล่าวว่า แบบเรียนมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการนำเสนออุดมการณ์ที่รัฐพึงประสงค์ให้แก่เยาวชน โดยในแต่ละช่วงเวลาความคาดหวังของรัฐต่อเยาวชนที่พึงประสงค์ย่อมแตกต่างกันไป ซึ่งสอดคล้องกับที่มาริษา หมัดหนิ และตรีศิลป์ บุญขจร (2564) กล่าวว่า แบบเรียนเปรียบเสมือนความรู้ที่ถูกสร้างด้วยกลไกรัฐ มีหน้าที่ในการส่งต่ออัตลักษณ์และอุดมการณ์ของรัฐสู่จิตสำนึกและความทรงจำของผู้ที่อยู่ในระบบการศึกษาโดยรัฐได้สร้างความรู้ชุดหนึ่งขึ้นมาควบคุมว่า สิ่งใดคือความรู้ และสิ่งใดไม่ใช่ความรู้ สิ่งที่เป็นความรู้ คือ สิ่งที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ของรัฐและสนับสนุนอุดมการณ์ของรัฐให้สามารถเคลื่อนไปได้ ความรู้ที่อยู่นอกเหนือการรับรองจากรัฐหรือข้อขัดแย้งกับอุดมการณ์รัฐจึงเป็นสิ่งที่ผิดและแสดงความไม่หวังดีต่อเอกภาพของรัฐ

หนึ่งในหนังสือแบบเรียนที่เป็นที่นิยมและรู้จักอย่างแพร่หลาย คือ หนังสือเรียนภาษาไทย ภาษาพาที ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งยังเป็นแบบเรียนที่ใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน แม้ไม่ได้บังคับใช้ทุกโรงเรียนแต่ก็เป็นแบบเรียนที่ผลิตโดยภาครัฐและเป็นแนวทางหลักสำหรับโรงเรียนทั่วประเทศ เนื้อหาในหนังสือเรียนภาษาไทย ภาษาพาที มีการนำเสนอบทอ่านซึ่งมีตัวละครเด็กเป็นตัวละครหลักในการดำเนินเรื่อง ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของเด็กไทยที่รัฐพึงประสงค์และต้องการให้เกิดขึ้น

อัตลักษณ์ (Identity) หมายถึง ลักษณะเฉพาะที่ทำให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลสามารถแสดงความเป็นตัวตนและความแตกต่างจากบุคคลหรือกลุ่มคนอื่น ดังที่ บุษยมาส นวนงาม (2565) กล่าวว่า อัตลักษณ์ หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะของตัวบุคคล ลักษณะของตนเอง ผลรวมของลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้ แสดงออกมาในด้านใดด้านหนึ่ง เหมือนหรือแตกต่างกับผู้อื่น

การประกอบสร้าง คือ กระบวนการสร้างขึ้น ซึ่งมักใช้ในเชิงสังคมศาสตร์เพื่ออธิบายว่าสิ่งต่าง ๆ ในสังคม เช่น อัตลักษณ์ ความหมาย หรือบรรทัดฐาน ถูกสร้างขึ้นผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ดังที่ Hall (1997) ได้อธิบายแนวคิดการประกอบสร้างความจริงทางสังคมว่า ความเป็นจริงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาได้ ภายใต้กระบวนการทางสังคม ดังนั้นจึงไม่สนใจว่าในโลกทางกายภาพจะมีข้อเท็จจริงเช่นนั้นอยู่หรือไม่ แต่เราก็สามารถสร้างความเป็นจริงให้เกิดขึ้นได้

การศึกษาการประกอบสร้างอัตลักษณ์เป็นการศึกษาที่ต้องให้ความสำคัญกับการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของคน โดยมีพื้นฐานการศึกษาที่สัมพันธ์กับภาษา เพราะภาษามีบทบาทในการถ่ายทอดความคิดของผู้เขียนและเป็นเครื่องมือแฝงความคิดบางประการ ดังที่ บุษยมาส นวนงาม (2565) กล่าวว่า อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ทำให้รู้ว่า “เราคือใคร” และ “เราจะดำเนินความสัมพันธ์กับคนอื่น ตลอดจนโลกภายนอกที่แวดล้อมตัวเราอย่างไร” ในขณะที่อัตลักษณ์เป็นมุมมองที่เรามีต่อตัวเองอัตลักษณ์ก็เป็นตัวกำหนดมุมมองและคุณค่าที่มีต่อสิ่งอื่นหรือคนอื่นไปด้วยพร้อม ๆ กัน เพราะโดยส่วนใหญ่แล้ว คนเราจะสร้างอัตลักษณ์ของตัวเองขึ้นมาจากโลกทัศน์นั่นเอง

จากการทบทวนงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่ามีผู้นำหนังสือเรียนภาษาพาทีมาศึกษาอย่างแพร่หลาย โดยส่วนใหญ่มุ่งเน้นการศึกษาวิเคราะห์ในฐานะเครื่องมือส่งต่ออุดมการณ์ของรัฐและการศึกษาตามแนววาทกรรมวิเคราะห์ ซึ่งมักเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาในภาพรวมกว้าง ๆ ของหลักสูตร โดยไม่ได้เจาะลึกในกลุ่มหนังสือเรียนระดับชั้น

ประถมศึกษาปีที่ 4–6 ซึ่งเป็นช่วงวัยสำคัญในการเปลี่ยนผ่านพัฒนาความคิด และเริ่มซึมซับบรรทัดฐานทางสังคมที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น อีกทั้งหนังสือเรียนชุดภาษาพาทียังมีการปรับปรุงและจัดพิมพ์ใหม่หลายครั้งตามการเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรและบริบททางสังคม ทำให้เนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอบางประการมีความแตกต่างจากฉบับเดิมที่เคยมีผู้ศึกษาวิเคราะห์ไว้ ดังนั้น งานวิจัยครั้งนี้จึงเลือกศึกษาหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที ฉบับปรับปรุง พิมพ์ พ.ศ. 2568 ซึ่งเป็นฉบับที่ใช้ในปัจจุบัน เพื่อให้ผลการศึกษาเป็นปัจจุบันมากที่สุด

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเด็กไทยในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 เพื่อทำให้ทราบว่า การประกอบสร้างอัตลักษณ์เด็กไทยในหนังสือเรียนนั้นเป็นอย่างไร ซึ่งจะทำให้เข้าใจลักษณะของเด็กไทยที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารมายังผู้อ่าน ตลอดจนแนวทางในการปลูกฝังเด็กไทยซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญของชาติให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่สังคมต้องการ และเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมต่อไปอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของเด็กไทยในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6
2. เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเด็กไทยในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์

1.1 ความหมายของอัตลักษณ์ (Identity)

อัตลักษณ์ คือ การรับรู้และความรู้สึกที่บุคคลมีต่อตัวเองว่า “ฉันคือใคร” ซึ่งสิ่งนี้เกิดขึ้นจากกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับผู้อื่น ทั้งจากการที่เรามองเห็นตัวเอง และการที่ผู้อื่นมองเห็นเรา การสร้างอัตลักษณ์ต้องอาศัยการตระหนักรู้ในตัวตน และการตัดสินใจที่จะแสดงออกหรือยอมรับอัตลักษณ์ที่เราเลือกอย่างตั้งใจ

ราชบัณฑิตยสถาน (2534) ได้บัญญัติศัพท์คำว่า Identity โดยแปลเป็นภาษาไทยว่า เอกลักษณ์ และมีการให้นิยามไว้ว่า เป็นลักษณะเฉพาะตัว หรือลักษณะที่แสดงถึงความเป็นสิ่งเดียวกันของสิ่งหรือบุคคล สอดคล้องกับที่ยุรฉัตร บุญสนิท (2546) กล่าวว่า อัตลักษณ์ คือ ลักษณะเฉพาะ ลักษณะพิเศษที่สามารถบ่งบอกตัวตนของสิ่งนั้นหรือบุคคลนั้น

พัฒนา กิติอาษา (2546) อธิบายเกี่ยวกับอัตลักษณ์ไว้ว่า อัตลักษณ์เป็นเรื่องราว การตั้งคำถามและให้นิยามตนเองว่า “ตัวเราคือใคร” เป็นเรื่องของการค้นหา ยืนยัน ท้าทาย หรือตรวจสอบความเป็นตัวตน ทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคม

สรุปได้ว่า อัตลักษณ์ คือ ลักษณะเฉพาะตัวหรือความเป็นตัวตน ลักษณะพิเศษที่สามารถบ่งบอกตัวตนของสิ่งนั้นหรือบุคคลนั้น ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ ระดับบุคคลและระดับสังคม

1.2 ประเภทของอัตลักษณ์

อภิญญา เฟื่องฟูสกุล (2543) ได้กล่าวถึงการแบ่งอัตลักษณ์ว่าสามารถแบ่งอัตลักษณ์ออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1.2.1 อัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity) อัตลักษณ์ส่วนบุคคลเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลที่เกิดจากการมองเห็นตัวเองและประสบการณ์ส่วนตัว ภาพของปัจเจกในสายตาคนอื่น ในฐานะที่เป็นบุคคลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยสังคมจะมีวิธีการระบุอัตลักษณ์ส่วนบุคคลแตกต่างกันไป เช่น สังคมสมัยใหม่ใช้บัตรประชาชนหรือการพิมพ์ลายนิ้วมือระบุอัตลักษณ์บุคคล เป็นต้น

1.2.2 อัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) อัตลักษณ์ทางสังคม คือ สถานภาพทางสังคม เช่น อาชีพ ชนชั้น เพศ ชาติพันธุ์ หรือศาสนาที่ปัจเจกบุคคลนั้นสังกัดอยู่ สังคมจะมีความคาดหวังหรือเรียกร้องว่าปัจเจกบุคคลในวัย เพศ ชนชั้น นั้น ๆ ควรวางตนอย่างไร

2. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการประกอบสร้างอัตลักษณ์

การประกอบสร้าง เป็นกระบวนการสร้างสรรค์หรือกำหนดสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ทางสังคม วัฒนธรรม หรือความคิดของมนุษย์ การประกอบสร้างยังรวมถึงการที่มนุษย์ตีความและ ให้ความหมายแก่สิ่งต่าง ๆ ผ่านกระบวนการทางสังคมและจิตวิทยา เพื่อสร้างความเข้าใจและความหมายในโลกใบเดียวกัน

Hall (1997) เสนอว่า ความหมายและอัตลักษณ์ไม่ได้มีอยู่โดยธรรมชาติ แต่ถูกสร้างผ่านระบบการเป็นตัวแทน (representation) และภาษา ดังนั้นจึงไม่สนใจว่าในโลกทางกายภาพจะมีข้อเท็จจริงเช่นนั้นอยู่หรือไม่ แต่เราก็สามารถสร้างความเป็นจริงให้เกิดขึ้นได้ การประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคมเริ่มต้นที่สำนักปรากฏการณ์วิทยา ซึ่งวิพากษ์แนวคิดและวิธีการของปฏิฐานนิยม ที่เชื่อว่าความรู้ได้รับการถ่ายทอดจากผู้อื่นและเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่อย่างมั่นคง สำนักปรากฏการณ์นิยมกลับเชื่อว่า ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากผู้อื่นและสังคมเป็นความรู้ที่ไม่ได้รับรู้โดยตรง มนุษย์ควรรับรู้โลกและสังคมด้วยตนเอง และเมื่อมนุษย์มีประสบการณ์โดยตรงก็จะให้ ความหมายกับสิ่งเหล่านั้น ตามการรับรู้ของตนเอง สอดคล้องกับที่กาญจนา แก้วเทพ และนพพร ประชากุล (2552) กล่าวว่า เรื่องเล่า (Narrative) ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ร้อยเรียงขึ้นนั้นเป็นการประกอบสร้าง จากผู้เล่าเรื่องหรือผู้เขียนว่าจะเลือกเรื่องราวและวิธีการใดมานำเสนอ ที่สำคัญ คือ เรื่องเล่าซึ่งก่อรูปขึ้นได้จากภาษา ย่อมสามารถสร้างภาพตัวแทนของบุคคลให้เป็นไปตามที่ตนเองต้องการได้ เมื่อประกอบกับฝีมือ ในการร้อยเรียงเรื่องเล่าซึ่งจะเป็นพลังในการอธิบายอัตลักษณ์ก็จะยิ่งทำให้อัตลักษณ์ของบุคคลผู้นั้น โดดเด่นปรากฏชัดยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า แนวคิดเรื่องการประกอบสร้าง เป็นแนวคิดที่เชื่อว่าความรู้หรือความจริงต่าง ๆ ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่แล้วเราไปค้นพบหากแต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการที่มนุษย์สร้างขึ้นมา โดยเฉพาะในเรื่องเล่า ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ผู้เขียนใช้ฝีมือในการเรียบเรียงขึ้น ย่อมมีการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของบุคคลขึ้นตามความต้องการของตนเองได้ โดยใช้ภาษาเป็นเครื่องมือ

อัตลักษณ์ของเด็กไทยในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

จากการศึกษาอัตลักษณ์ของเด็กไทยในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 พบว่า มีอัตลักษณ์ของเด็กไทย 2 ประเภท ดังนี้

1. อัตลักษณ์ส่วนบุคคล

อัตลักษณ์ส่วนบุคคลเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลที่เกิดจากการมองเห็นตัวเองและประสบการณ์ส่วนตัว หรือภาพของปัจเจกในสายตาคนอื่น ในฐานะที่เป็นบุคคลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว การศึกษาอัตลักษณ์ส่วนบุคคลของเด็กไทยในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 จึงเป็นการศึกษาอัตลักษณ์ของตัวละคร

เด็กไทยที่ผู้เขียนนำเสนอผ่านบุคลิกภาพ พฤติกรรม ความคิด ทัศนคติ ความต้องการของตัวละคร ซึ่งพบอัตลักษณ์ส่วนบุคคลของตัวละครเด็กในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 3 ด้าน ดังนี้

1.1 อัตลักษณ์ด้านการดำเนินชีวิต

อัตลักษณ์ของเด็กไทยด้านการดำเนินชีวิตเป็นการนำเสนอให้เห็นถึงตัวตนของเด็กไทยในด้านชีวิตความเป็นอยู่ จากการศึกษาอัตลักษณ์ด้านการดำเนินชีวิตของเด็กไทยในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษา ปีที่ 4-6 พบ 2 อัตลักษณ์ ดังนี้

1.1.1 เด็กไทยมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ ในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 มีการนำเสนอเรื่องราวที่แสดงให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตของเด็กไทยที่มีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ทั้งในด้านการอยู่อาศัย การพึ่งพาใช้ผลประโยชน์จากธรรมชาติ หรือแม้แต่การละเล่นของเด็กไทยล้วนแต่มีความผูกพันกับธรรมชาติทั้งสิ้น ดังตัวอย่าง

> “เราเล่นลากกาบหมากสมมุติว่าเป็นรถ แทนรู้จักต้นหมากไหม ตระกูลเดียวกับพวกต้นปาล์ม นั่นแหละ เวลาใบมันแห้งร่วงลงมา โคนใบมันจะอ่อนเพราะต้องแผ่โอบลำต้นเอาไว้ กว้างพอเด็กนั่งได้ ส่วนนี้แหละที่เราเรียกว่า กาบหมาก เป่ายิ้งฉุบกันว่าใครจะนั่งก่อน คนที่เหลือจะจับทางปลายใบ แล้วลากไปตามเส้นทาง ตามแต่ผู้ลากจะพาไป คนนั่งต้องจับกาบหมากให้แน่นประคองตัวให้ดี เพราะคนลากจะพาเราเลี้ยวลงหลุมบ้าง ลากผ่าน กองหิน ก้อนเล็กก้อนน้อยบ้าง ทั้งเจ็บทั้งสนุก พวกพ่อสมัยเด็ก ๆ จะแข็งแรงกันมากไม่ค่อยเจ็บไข้ได้ป่วย เพราะเล่นออกกำลังกันส่วนใหญ่”
>
> (กระทรวงศึกษาธิการ, 2568)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าตัวละครเด็กในเรื่องมีการละเล่นที่ใช้วัสดุจากธรรมชาติ คือ การละเล่นลากกาบหมาก ซึ่งเป็นวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น ไม่ต้องมีการซื้อขาย อีกทั้งการบรรยายฉากที่ตัวละครเล่นลากกาบหมากที่ว่า “คนนั่งต้องจับกาบหมากให้แน่นประคองตัวให้ดี เพราะคนลากจะพาเราเลี้ยวลงหลุมบ้าง ลากผ่าน กองหิน ก้อนเล็กก้อนน้อยบ้าง” เป็นการสร้างบรรยากาศที่แสดงให้เห็นถึงความใกล้ชิดกับสภาพพื้นที่ที่ยังคงมีความเป็นท้องถิ่นปราศจากสิ่งก่อสร้าง ที่ทันสมัย แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของเด็กไทยที่มีความใกล้ชิดผูกพันกับธรรมชาติ

1.1.2 เด็กไทยดำเนินชีวิตด้วยความสนุกสนาน ในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ผู้เขียนมีการนำเสนออัตลักษณ์ในด้านการดำเนินชีวิตที่แสดงให้เห็นว่า เด็กไทยดำเนินชีวิตด้วยความสนุกสนานหลายตอน เช่น บทที่ 4 สนุกสนานกับการเล่น ที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีการนำเสนออัตลักษณ์ของตัวละครเด็กที่ชื่นชอบคิดประดิษฐ์ของเล่น ดังตัวอย่าง

> “แทนเป็นเด็กที่ไม่ปล่อยเวลาให้ผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์ ชอบคิดและประดิษฐ์ของเล่นเอง หรือได้ความคิดจากการอ่านหนังสือ เมื่อทดลองแก้ไขจนพอใจแล้ว จึงให้น้องและเพื่อน ๆ เอาไปเล่น แทนเดิน สำรวจไปทั่วบ้าน เพื่อหาว่ามีอะไรบ้าง ที่จะดัดแปลงเป็นของเล่นได้ สิ่งที่แทนพบคือลูกปิงปองข้างซอกตู้ แผ่นซีดีเก่าที่ไม่ใช้แล้วบนโต๊ะทำงาน และลูกข่างในกล่องของเล่นเก่า ๆ”
>
> (กระทรวงศึกษาธิการ, 2568)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นว่าตัวละคร “แทน” เป็นเด็กที่ไม่ปล่อยเวลาว่างโดยเปล่าประโยชน์ เมื่อว่างเว้นจากการทำการบ้านหรืองานอื่น ๆ ก็หากิจกรรมที่สร้างความสนุกสนาน เช่น การสำรวจวัสดุในบ้านมาดัดแปลงเป็นของเล่น ซึ่งแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของเด็กไทยที่ชอบดำเนินชีวิตอย่างสนุกสนาน อีกทั้งยังมีความคิดสร้างสรรค์ในการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งสร้างความบันเทิงต่าง ๆ อีกด้วย นอกจากนี้ตัวอย่างข้างต้นยังแสดงให้เห็นว่าเด็กไทยชื่นชอบการเล่นร่วมกันเป็นกลุ่ม เพราะเมื่อตัวละครมีของเล่นแล้วก็มักจะแบ่งปันหรือชวนผู้อื่นมาเล่นด้วย

1.2 อัตลักษณ์ด้านบุคลิกภาพ

จากการศึกษาหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 พบอัตลักษณ์ส่วนบุคคลของเด็กไทยด้านบุคลิกภาพ 2 อัตลักษณ์ ดังนี้

1.2.1 เด็กไทยมีบุคลิกร่าเริงแจ่มใส รอยยิ้มถือได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ประการหนึ่งของคนไทยที่แสดงออกให้เห็นถึงบุคลิกภาพของคนไทยที่ความร่าเริงแจ่มใส ดังที่ กรมประชาสัมพันธ์ (2568) กล่าวว่า เมื่อชาวต่างชาตินึกถึงประเทศไทย ภาพแรก ๆ ที่ผุดขึ้นมามักจะเป็นภาพของผู้คนที่เป็นมิตรและรอยยิ้มที่จริงใจ จนเป็นที่มาของสมญานาม “สยามเมืองยิ้ม” (Land of Smiles) เช่นเดียวกับหนังสือภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ที่ผู้เขียนได้มีการนำเสนอ อัตลักษณ์ของเด็กไทยที่แสดงออกถึงความร่าเริงแจ่มใส ดังตัวอย่าง

> “ตะวันบ่าย ลมชายทุ่งพัดต้นข้าวพลิ้วไหว ฝูงนกลงจิกลูกสีแดงของต้นตะขบใหญ่ ปลาในร่องน้ำฮุบเหยื่อดังโผง เสียงเจี๊ยวจ้าวหัวเราะปรบมือเป็นจังหวะ ดังมาจากลานกว้างแถวคอกควายที่นั่น ชายหนุ่มคนหนึ่งในชุดชาวนามีผ้าขาวม้าเคียนเอว กำลังควบควายให้วิ่งเป็นวงกลม ท่ามกลางผู้ชมคือเด็กกลุ่มใหญ่”
>
> (กระทรวงศึกษาธิการ, 2568)

ตัวอย่างข้างต้นเป็นการเริ่มเรื่องของบทที่ 2 ควาย ข้าว และชาวนาในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ตัวละครเด็กในเรื่องกำลังสนุกสนานกับการชมการควบควายของผู้ใหญ่ แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของเด็กไทยที่มีบุกลิกภาพที่มีความร่าเริงแจ่มใส ท่ามกลางบรรยากาศในท้องถิ่นชนบทที่ไม่มีความเจริญทางวัตถุมากนัก แต่เด็กและผู้ใหญ่ต่างทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสนุกสนาน

1.2.2 เด็กไทยมีบุคลิกสุภาพอ่อนน้อม ความสุภาพอ่อนน้อมนับว่าเป็นอัตลักษณ์ ด้านบุคลิกภาพประการหนึ่งที่คนไทยนิยมปลูกฝังให้กับเด็กอยู่เสมอ ในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ปรากฏอัตลักษณ์ด้านบุคลิกภาพของเด็กไทยในเรื่องที่แสดงออกถึงกริยาท่าทางที่มีความสุภาพอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ พูดจาสุภาพทุกบทของหนังสือไม่ปรากฏการใช้ถ้อยคำหยาบคาย ดังตัวอย่าง

> “พอลงจากรถ ใบพลูยกมือไหว้น้าอุ้ย แล้ววิ่งเต็มเหยียดไปที่หมายข้างหน้า เพื่อชื่นชมสายน้ำให้เต็มที่ใบพลูชอบอะไร ๆ ที่เป็นน้ำ ๆ ทั้งนั้นไม่ว่าจะเป็นทะเล น้ำตก หรือน้ำพุ แม้แต่ก๋วยเตี๋ยว ใบพลูก็ยังไม่เคยกินแบบแห้งเลย”
>
> (กระทรวงศึกษาธิการ, 2568)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าแม้ใบพลูจะรีบร้อนเป็นอย่างมาก ด้วยความตื่นเต้น อยากวิ่งไปเที่ยวชมสายน้ำในคลองที่ตนชื่นชอบ แต่ก็ไม่ลืม “ยกมือไหว้น้าอุ้ย” ซึ่งเป็นเพื่อนของน้าสาว แสดงให้เห็นถึงความสุภาพอ่อนน้อม ของตัวละครเด็กในเรื่องที่มีต่อผู้ใหญ่ นอกจากนั้นในด้านการใช้คำพูดจะสังเกตได้ว่าตัวละครเด็กทุกตัวในเรื่องพูดจาด้วยถ้อยคำที่สุภาพ ไม่ปรากฏการใช้คำหยาบคายเลย และมักมีหางเสียงลงท้ายประโยคเสมอเมื่อพูดกับผู้ใหญ่ ดังตัวอย่าง

> เด็ก ๆ ทั้งชายและหญิงวิ่งกรูกันเข้ามาห้อมล้อมคุณยายที่กำลังนั่งปอกกล้วยอยู่บนตั่งใหญ่หน้าครัวหลังบ้าน พร้อมถามคุณยายว่า“คุณยายขา มีขนมอะไรกินบ้างคะ” “คุณยายครับ พวกเราหิวแสบท้องกันแล้วครับ”
>
> (กระทรวงศึกษาธิการ, 2568)

จากตัวอย่างเป็นเหตุการณ์ ที่เด็ก ๆ ในเรื่องวิ่งกรูเข้ามาหาคุณยายเพื่อขอขนมกิน จะเห็นได้ว่าคำพูดของเด็ก ๆ มีหางเสียงลงท้ายคำพูดเสมอทุกประโยคเมื่อพูดกับคุณยาย แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์การใช้คำพูดของเด็กไทยที่จะมีความสุภาพอ่อนน้อมเมื่อสนทนากับผู้ใหญ่

1.3 อัตลักษณ์ด้านพฤติกรรม

จากการศึกษาหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 พบว่ามีการประกอบสร้างอัตลักษณ์ส่วนบุคคลของเด็กไทยด้านพฤติกรรม 4 อัตลักษณ์ ดังนี้

1.3.1 เด็กไทยมีความเมตตาต่อสัตว์ จากบทอ่านในหนังสือภาษาพาที มีหลายตอนที่มีเนื้อเรื่องกล่าวถึงสัตว์ ทั้งที่เป็นสัตว์เลี้ยงและสัตว์ในธรรมชาติ และพบว่า เมื่อตัวละครในเรื่องได้พบเจอกับสัตว์ต่าง ๆ ตัวละครมักแสดงออกด้วยพฤติกรรมที่มีความเมตตาต่อสัตว์ เช่น ในบทที่ 5 รักที่คุ้มภัย ในหนังสือภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ตัวละครจ๊อก ซึ่งเป็นจิ้งจกที่อาศัยอยู่ในบ้านหลังหนึ่ง เล่าถึงพฤติกรรมอันแสดงออกถึงความใจดีมีเมตตาของเด็ก ๆ ในบ้านให้จิ้งจกที่มาจากบ้านอื่นฟัง ดังตัวอย่าง

> ผมหันไปมองหน้าแจ๊ก เห็นทำตาละห้อยก็อดสงสารมันไม่ได้ “มาสิบ้านนี้น่าอยู่นายมาเราก็จะได้มีเพื่อนคุย เด็ก ๆ บ้านนี้ใจดี บางวันยังเอา ข้าวสุกใส่จานมาวางให้เราเลย เราก็ช่วยจับแมลงให้เป็นการตอบแทน”
>
> (กระทรวงศึกษาธิการ, 2568)

จากตัวอย่างสังเกตได้ว่าตัวละครเด็กในเรื่องมีอัตลักษณ์ด้านพฤติกรรมที่มีความเมตตากรุณาต่อสัตว์ แม้แต่กับจิ้งจกซึ่งหลายคนมองว่าน่าเกลียด แต่ตัวละครเด็กในเรื่องกลับมีความเมตตาเลี้ยงดูเป็นอย่างดี

1.3.2 เด็กไทยมีน้ำใจ นอกจากความมีเมตตากรุณาต่อสัตว์แล้ว ผู้เขียนยังมีการนำเสนออัตลักษณ์ส่วนบุคคลด้านพฤติกรรมของเด็กไทย ที่เป็นคนที่มีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือแบ่งปันกับผู้อื่นอยู่เสมอ โดยเฉพาะกับ ตัวละครเด็กด้วยกัน ดังตัวอย่าง

> ทั้งเต้และจ้อนเป็นเด็กที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษจากทุกคน ที่อยู่รอบข้าง ถึงแม้ว่าทั้งสองจะมีพฤติกรรมที่ไม่เหมือนกัน แต่ทั้งสองก็มีจิตใจเหมือนคนปรกติที่อยากมีเพื่อน อยากให้คนยอมรับ ถ้าใครไม่สามารถ ช่วยเหลือทั้งเต้และจ้อนได้เหมือนอย่างที่ผมทำละก็ อย่างน้อยก็ช่วยให้กำลังใจ ก็แล้วกัน
>
> (กระทรวงศึกษาธิการ, 2568)

จากตัวอย่าง เป็นคำพูดของตัวละครเด็กในบทที่ 9 คนดีศรีโรงเรียนจากหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ให้ความช่วยเหลือดูแล “เต้และจ้อน” ซึ่งเป็นเพื่อนร่วมชั้นที่เป็นเด็กพิเศษด้วยการสอนการบ้าน ทบทวนบทเรียน และคอยช่วยเหลือเรื่องอื่น ๆ ให้เพื่อนทั้งสองสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติ และยังแสดงออกถึง ความปรารถนาดีโดยการเสนอแนวคิดว่าหากคนอื่นไม่สามารถช่วยเหลือดูแลเพื่อนได้อย่างที่ตนทำขอเพียงแค่ให้กำลังใจก็ได้ แสดงให้เห็นว่าตัวละครเด็กในเรื่องเป็นคนดีมีน้ำใจต่อผู้อื่นเป็นอย่างมาก

1.3.3 เด็กไทยชอบการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 พบว่าตัวละครในเรื่องมักเกิดความตื่นเต้นเมื่อได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ หรือได้รู้ในสิ่งที่ไม่เคยรู้มาก่อน และพบว่าตัวละครเด็กมักมีความช่างสงสัยและซักถามจากผู้ใหญ่อยู่เสมอ เช่น ในบทที่ 6 สองฝั่งคลอง ในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ตัวละคร ใบพลู ซึ่งเป็นเด็กกรุงเทพฯ ที่มาเที่ยวต่างจังหวัด มีความตื่นเต้นและอยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ในชุมชนที่อยู่สองฝั่งคลอง ดังตัวอย่าง

"น้าอุ้ยคะ ใบพลูอยากรู้จังเลยว่า ร้านโชห่วยเป็นยังไง พาไปหน่อยได้ไหมคะ"

ใบพลูอ้อน

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2568)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของเด็กไทยผ่านพฤติกรรมของตัวละครเด็กที่ได้พบเห็นหรือเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่ไม่เคยเห็น เด็กในเรื่องมักสนใจเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ อยู่เสมอ นอกจากนั้นแล้ว สิ่งที่ตัวละครได้เรียนรู้ในเรื่องยังถ่ายทอดมาสู่ผู้อ่าน คือ นักเรียน ทำให้นักเรียนที่อ่านหนังสือเรียนภาษาพาที ได้รับความรู้และประสบการณ์ทางอ้อมไปด้วย

1.3.4 เด็กไทยมีความพอเพียง หนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ปรากฏอัตลักษณ์ของเด็กไทยที่รู้จักประหยัดอดออม ซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เช่น ในบทที่ 6 ออมไว้ กำไรชีวิต จากหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ตัวละครเก็บออมเงินด้วยความภาคภูมิใจ ดังตัวอย่าง

"มีสลึงพึงประจบให้ครบบาท
อย่าให้ขาดสิ่งของต้องประสงค์
จงมักน้อยกินน้อยค่อยบรรจง
อย่าจ่ายลงให้มากจะยากนาน"

เสียงอ้อมท่องกลอนสุภาษิตสอนหญิงดังเจื้อยแจ้วอย่างมีความสุขตรงหน้าอ้อม

มีเศษสตางค์สีทองกองใหญ่ บ้างเป็นเหรียญสลึง บ้างเป็นเหรียญห้าสิบสตางค์

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2568)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าผู้เขียนตั้งใจให้ตัวละครมีพฤติกรรมการออมเงินมีความมัธยัสถ์ พร้อมทั้งมีการยกกลอนสุภาษิตมาประกอบแสดงให้เห็นความสำคัญของการออม นอกจากนี้มีพฤติกรรมของตัวละครในหลายตอนที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์เด็กไทยว่ามีความพอเพียง เช่น บทที่ 1 ครอบครัวพอเพียง จากหนังสือภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ตัวละคร เมฆและฝนไปเที่ยวบ้านญาติที่ต่างจังหวัดและได้เรียนรู้เกี่ยวกับการน้อมนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในครัวเรือนอย่างสนุกสนาน และในบทที่ 9 ชีวิตมีค่า ตัวละครซึ่งเป็นเด็กกำพร้าในบ้านเด็กกำพร้ากล่าวว่าตนต้องอยู่อย่างพอเพียง ไม่ฟุ่งเฟ้อ ใช้จ่ายเฉพาะที่จำเป็น เพื่อให้ให้ค่าใช้จ่ายเพียงพอ

2. อัตลักษณ์ทางสังคม

อัตลักษณ์ทางสังคม คือ สถานภาพทางสังคม เช่น อาชีพ ชนชั้น เพศ ชาติพันธุ์ หรือศาสนาที่ปัจเจกบุคคลนั้นสังกัดอยู่ สังคมจะมีความคาดหวังหรือเรียกร้องว่า ปัจเจกบุคคลในวัย เพศ ชนชั้นนั้น ๆ ควรวางตนอย่างไร ซึ่งจากการศึกษาหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 พบอัตลักษณ์ทางสังคมของเด็กไทย 3 ด้าน ดังนี้

2.1 อัตลักษณ์ด้านศาสนา

ในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 มีปรากฏอัตลักษณ์ด้านศาสนาเพียง 1 อัตลักษณ์ คือ การนับถือศาสนาพุทธ ดังตัวอย่าง

> เช้าตรู่ อากาศสดชื่นเย็นสบาย พระสงฆ์จากวัดในหมู่บ้านออกบิณฑบาต จนกระทั่งมาถึงบ้านหลังสุดท้าย พ่อแม่ลูกช่วยกันใส่บาตร จากนั้นก็กรวดน้ำเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้เจ้ากรรมนายเวรและญาติที่ล่วงลับ
>
> (กระทรวงศึกษาธิการ, 2568)

จากตัวอย่าง ตัวละครเด็กทำกิจกรรมทางศาสนาร่วมกับครอบครัว ได้แก่ การทำบุญตักบาตรและการอุทิศส่วนกุศลให้เจ้ากรรมนายเวรและญาติที่ล่วงลับ ซึ่งเป็นกิจกรรมตามหลักความเชื่อของศาสนาพุทธ การนำเสนอดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า หนังสือเรียนประกอบสร้างภาพตัวแทนของเด็กให้มีอัตลักษณ์ด้านศาสนาในฐานะผู้นับถือศาสนาพุทธ อีกทั้งยังเชื่อมโยงวิถีชีวิตประจำวันของตัวละคร และการปฏิบัติศาสนกิจเข้ากับความเป็นเด็กไทยอย่างแนบแน่น ส่งผลให้พุทธศาสนาถูกนำเสนอในฐานะองค์ประกอบสำคัญของความเป็นไทย ขณะที่อัตลักษณ์ของเด็กที่นับถือศาสนาอื่นไม่ได้รับ การนำเสนอในลักษณะเดียวกัน จึงสะท้อนว่าหนังสือเรียนภาษาพาทีให้น้ำหนักกับการเชื่อมโยงความเป็นไทยกับพุทธศาสนาเป็นหลัก

อย่างไรก็ตามแม้ในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 จะไม่ปรากฏอัตลักษณ์ของเด็กที่นับถือศาสนาอื่นนอกเหนือจากศาสนาพุทธ แต่พบว่ามีตอนที่ตัวละครกล่าวถึงศาสนาอื่นในเชิงบวก เช่น

> “พี่ยอดคะ ทุกศาสนาสอนเหมือนกันหรือเปล่าคะ” หนูนาสงสัย “ทุกศาสนาสอนให้คนทำความดี มีเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์เหมือนกัน แต่ที่แตกต่างกัน คือ ข้อบัญญัติ ข้อปฏิบัติ ประเพณี พิธีกรรมและ ศาสนสถานที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา มีศิลปะการก่อสร้าง ที่สง่างามแตกต่างกันไป” พี่ยอดอธิบายชัดเจน
>
> (กระทรวงศึกษาธิการ, 2568)

เห็นได้ว่าแม้ในหนังสือจะไม่ปรากฏตัวละครเด็กที่นับถือศาสนาอื่น นอกเหนือจากศาสนาพุทธ แต่ก็มีเนื้อหาที่กล่าวถึงศาสนาทุกศาสนาในเชิงบวกว่า ทุกศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี และมีจุดเด่นแตกต่างกันไป แต่ทั้งนี้หากในหนังสือมีการนำเสนออัตลักษณ์ของเด็กที่นับถือศาสนาอื่น ๆ ด้วย อาจเป็นการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

2.2 อัตลักษณ์ด้านเพศสภาพ

จากการศึกษาอัตลักษณ์เด็กไทยในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 พบอัตลักษณ์ด้านเพศสภาพ 2 อัตลักษณ์ ดังนี้

2.2.1 เด็กผู้หญิงต้องรักสงวนตัว

ผู้หญิงเป็นเพศที่มักถูกสังคมกำหนดบทบาทว่าต้องเป็นผู้ที่มีความรักนวลสงวนตัว รักษาคุณค่าและศักดิ์ศรีของตนเอง ในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 มีการสะท้อนถึงอัตลักษณ์ด้านเพศสภาพของเด็กผู้หญิงที่ถูกปลูกฝังให้ต้องรักสงวนตัว ดังตัวอย่าง

> แล้ววันที่ครอบครัวของนกมีความสุขอีกวันหนึ่งก็มาถึง เมื่อน้ากระปุก น้องสาวคนเล็กของแม่จะแต่งงานกับน้าวิชญ์ ซึ่งคบหากันมานาน ตากับยาย ดีใจที่ลูก

สาวจะได้เป็นฝั่งเป็นฝา ยายบอกหลานสาวว่า “เป็นลูกผู้หญิงต้องรักนวลสงวนตัว”

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2568)

จากตัวอย่างเป็นตอนที่น้าสาวของนก แต่งงาน ซึ่งเป็นการแต่งงานที่ถูกต้องตามประเพณีและค่านิยมของคนไทย คือ แต่งงานด้วยวัยที่สมควร และไม่ชิงสุกก่อนห่าม มีการคบหาดูใจกันก่อน ยายจึงสอนนกให้รักนวลสงวนตัวเช่นเดียวกัน แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของเด็กไทยที่ว่า เด็กผู้หญิงต้องรักสงวนตัว

2.2.2 เด็กผู้ชายต้องมีความเป็นสุภาพบุรุษ

ความเป็นสุภาพบุรุษ เป็นบรรทัดฐานและคุณสมบัติอันพึงประสงค์ประการหนึ่งที่ถูกปลูกฝังให้กับบุรุษเพศมาอย่างยาวนานในภาพจำของสังคมไทย สุภาพบุรุษมักถูกผูกโยงกับบทบาทของผู้ปกป้องคุ้มครองผู้ที่อ่อนแอกว่า มีความเสียสละ มีความกล้าหาญ รู้จักการให้เกียรติ โดยเฉพาะกับสตรีเพศ ในหนังสือภาษาพาทีมีอัตลักษณ์ของเด็กผู้ชายที่มีความเป็นสุภาพบุรุษ ดังตัวอย่าง

“โอม ตอนบ่ายอย่าลืมไปเป็นเพื่อนคุณยายนะลูก” เสียงคุณแม่เตือน ก่อนจะออกจากบ้านไปกับคุณพ่อเพื่อซื้อต้นไม้มาปลูกในสวนหลังบ้าน “ครับผม” ผมรับคำหนักแน่นเพื่อให้คุณแม่วางใจ และย้ำเตือนกับตนเองว่า ผมจะไปเป็นเพื่อนคุณยายอย่างแน่นอน ไม่เปลี่ยนใจ แต่ความเป็นจริงแล้ว ใจของผมก็แกว่ง ๆ อยู่เหมือนกัน

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2568)

อากาศเริ่มเย็นลง ผมดึงผ้าคลุมไหล่ผืนใหญ่จากกระเป๋าสะพายของผมให้คุณยายแล้วกระซิบว่า “อากาศเริ่มหนาวแล้ว คลุมผ้าเถิดครับเดี๋ยวจะดูละครไม่สนุก”

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2568)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของเด็กผู้ชายที่มีความเป็นสุภาพบุรุษ มีความกล้าหาญ แม้จะรู้สึกกังวลที่ต้องพาคุณยายซึ่งเป็นผู้สูงอายุไปดูละครที่โรงละครแต่ก็มีความหนักแน่นที่จะไปเป็นเพื่อนคุณยายตามที่รับปากแม่ไว้ และยังแสดงให้เห็นถึงความเสียสละในการมอบผ้าคลุมไหลให้คุณยายเพื่อป้องกันความหนาวในขณะดูละคร นับเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์ความเป็นสุภาพบุรุษได้เป็นอย่างดี

อัตลักษณ์ด้านเพศสภาพทั้ง 2 อัตลักษณ์ แสดงให้เห็นว่า หนังสือเรียนภาษาพาทีประกอบสร้างอัตลักษณ์ด้านเพศสภาพผ่านการกำหนดบทบาทและคุณลักษณะที่แตกต่างกันระหว่างเด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชาย โดยเด็กผู้หญิงถูกคาดหวังให้มีความเรียบร้อย รักนวลสงวนตัว และประพฤติตนอยู่ในกรอบคุณธรรม ขณะที่เด็กผู้ชายถูกนำเสนอให้มีความเข้มแข็ง มีความรับผิดชอบ เสียสละ และทำหน้าที่ดูแลหรือปกป้องผู้อื่น การนำเสนอลักษณะดังกล่าวสะท้อนการผลิตซ้ำบทบาททางเพศแบบดั้งเดิม ที่กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์แตกต่างกันตามเพศสภาพ ส่งผลให้หนังสือเรียนสร้างภาพตัวแทนของเด็กผู้หญิงในฐานะเพศที่มีความเรียบร้อยและศีลธรรม ส่วนเด็กผู้ชายเป็นผู้นำ ผู้ปกป้อง และผู้รับผิดชอบต่อผู้อื่น อันเป็นการตอกย้ำบรรทัดฐานทางเพศที่สังคมไทยให้คุณค่าและคาดหวังต่อเด็กทั้งสองเพศ

2.3 อัตลักษณ์ด้านการเมืองการปกครอง

จากการศึกษาอัตลักษณ์ของเด็กไทยในหนังสือภาษาพาที พบอัตลักษณ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง 1 อัตลักษณ์ คือ เด็กไทยมีความเป็นประชาธิปไตย

ประเทศไทยปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 จึงปรากฏอัตลักษณ์ของเด็กไทยที่มีความเป็นประชาธิปไตย ดังตัวอย่าง

> ทุกคนรู้ดีว่าจะต้องเลือกคนที่คิดดี ทำดี กล้าหาญ ซื่อสัตย์ และเสียสละ มาเป็นประธานนักเรียนเงินไม่สามารถซื้อความคิดของพวกเขาได้ ฉะนั้นคงไม่ต้องบอกกระมังว่าใครจะได้รับเลือกเป็นประธานนักเรียน
>
> (กระทรวงศึกษาธิการ, 2568)

จากตัวอย่างเป็นตอนที่มีการเลือกประธานนักเรียนในโรงเรียน และมีนักเรียนกระทำพฤติกรรม ที่เข้าข่ายการซื้อสิทธิขายเสียง แต่ท้ายที่สุดเด็กคนดังกล่าวไม่ได้รับเลือกเป็นประธานนักเรียน เพราะนักเรียนคนอื่น ๆ ต่างเลือกคนที่มีคุณสมบัติเหมาะสมมาเป็นประธานนักเรียน แสดงให้เห็นว่าเด็กไทยมีอัตลักษณ์มีความเป็นประชาธิปไตย

กลวิธีการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเด็กไทยในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเด็กไทยในหนังสือเรียนภาษาพาทีชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ผู้เขียนต้องใช้กลวิธีที่หลากหลายประกอบกัน เพื่อทำให้อัตลักษณ์ดังกล่าวปรากฏเด่นชัดเพียงพอที่จะทำให้นักเรียนหรือผู้อ่านตัวบทดังกล่าวสามารถรับรู้และคล้อยตามได้ โดยสามารถแบ่งกลวิธีการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเด็กไทยได้เป็น 2 กลวิธีใหญ่ ๆ ดังนี้

1. การใช้องค์ประกอบของวรรณกรรม

องค์ประกอบของวรรณกรรมมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของตัวละครเด็กไทยในเรื่อง จากการศึกษาพบว่าในหนังสือเรียนภาษาพาทีชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ปรากฏการประกอบสร้างอัตลักษณ์โดยใช้องค์ประกอบของวรรณกรรม ดังนี้

1.1 การใช้โครงเรื่อง

โครงเรื่องเป็นองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นเนื้อเรื่องคร่าว ๆ ของวรรณกรรมเป็นพื้นฐานในการลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง ให้สามารถดำเนินไปตามความต้องการของผู้แต่ง โดยที่ เหตุการณ์และเรื่องราวเหล่านั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกันอย่างสมเหตุสมผล จากการศึกษากลวิธีการประกอบสร้างอัตลักษณ์ผ่านโครงเรื่อง พบว่า ผู้เขียนใช้กลวิธีดังกล่าว เพื่อนำเสนอให้เห็นอัตลักษณ์เด็กไทยในด้านต่าง ๆ เช่น ในบทที่ 9 คนดีศรีโรงเรียน มีโครงเรื่องหลักเกี่ยวกับชีวิตในโรงเรียนของเด็กผู้ชายชื่อ ว่าน วันหนึ่งในโรงเรียนของว่านมีการประกวดคนดีศรีโรงเรียน ซึ่งนักเรียนจะต้องจัดโครงการที่เกี่ยวกับการทำความดีในโรงเรียน ว่านอยากได้รางวัลคนดีศรีโรงเรียน แต่ประสบปัญหาคือ ไม่รู้ว่าจะทำโครงการอะไรดี ในขณะที่เพื่อนกลุ่มอื่นล้วนมีโครงการที่น่าสนใจ ว่านมีเพื่อน 2 คน ชื่อเต้และจ้อน ซึ่งทั้ง 2 คนเป็นเด็กพิเศษ เต้เป็นเด็กสมาธิสั้น ส่วนจ้อนมีภาวะบกพร่องทางการเรียนรู้ ว่านคอยดูแลช่วยเหลือเพื่อนทั้งสองคนในการเรียนและการใช้ชีวิตด้วยความหวังดีอยู่เสมอ และไม่ได้คิดทำโครงการใด ๆ ในการประกวดคนดีศรีโรงเรียนเลย จนกระทั่งถึงวันประกาศผลรางวัล ปรากฏว่า ว่านได้รับรางวัลคนดีศรีโรงเรียน โดยไม่ได้คาดหวังเอาไว้ เนื่องจากว่านไม่ได้หวังผลตอบแทนใด ๆ จากการช่วยเหลือเพื่อน จากโครงเรื่องของตอนดังกล่าว เป็นโครงเรื่องง่าย ๆ ที่ไม่มีความซับซ้อน แต่แสดงให้ผู้อ่านเห็นถึงอัตลักษณ์ของตัวละครที่เป็นคนมีน้ำใจ และท้ายที่สุดความดีนั้นก็ให้ผลตอบแทนที่ดีงาม

1.2 การใช้ฉาก

ฉากเป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้การดำเนินเรื่องดำเนินไปได้อย่างเหมาะสม ฉากในหนังสือเรียนภาษาพาทีชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 เป็นกลวิธีหนึ่งในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเด็กไทยให้มีความเด่นชัดมากยิ่งขึ้น เช่น

“เป็นแหล่งน้ำอาบกินของสัตว์ป่า เป็นบ้านของเหล่าปลาได้อาศัย
เป็นหยาดทิพย์ชโลมดินถิ่นพฤกษ์ไพร เขียวชอุ่มทั่วไปทั้งตาปี
ผ่านหมู่บ้านน้อยใหญ่ไหลอ่อยเอื่อย ผู้คนเหนื่อยคลายร้อนต่างเร็วรี่
ชวนกันลงแหวกว่ายในนที บ้างซักผ้าตักวารีไว้อาบกิน”

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2568)

จากคำประพันธ์ข้างต้น ปรากฏการใช้ฉากธรรมชาติและวิถีชีวิตริมน้ำอันเงียบสงบ ซึ่งเป็นกลวิธีในการสะท้อนวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมชนบทไทย การเลือกใช้ฉากลักษณะนี้ช่วยประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเด็กไทยให้มีความผูกพันและพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ มีความเรียบง่าย ตลอดจนตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมรอบตัว อันเป็นการปลูกฝังค่านิยมเรื่องความกตัญญูต่อผืนน้ำและการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างเกื้อกูลผ่านบริบททางวรรณกรรมได้อย่างแนบเนียน

1.3 การใช้ตัวละคร

ตัวละครเป็นการสมมุติบุคคลให้มีบทบาทต่อการดำเนินเรื่อง ถ้าตัวละครมีความใกล้เคียงกับเด็กไทยที่อยู่ในชีวิตจริง ก็จะช่วยให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกว่าเรื่องนั้นกำลังถ่ายทอดชีวิตของเด็กอยู่จริง สามารถใช้เป็นแบบจำลองการของดำเนินชีวิตได้ ในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 มีการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเด็กผ่านการเล่าเรื่องที่มีละครหลักเป็นเด็กในทุกบท ซึ่งเป็นการประกอบสร้างอัตลักษณ์ในระดับบุคคล เพื่อแสดงออกถึงความเป็นตัวตนของเด็กไทยทั้งในด้านของพฤติกรรม บุคลิกภาพ ความคิด ทัศนคติ และด้านอื่น ๆ เช่น ใบพลู ในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสุภาพอ่อนน้อมด้วยการไหว้ผู้ใหญ่โดยที่ไม่ต้องมีคนคอยบอก หรือตัวละครเด็กอื่น ๆ ในบทต่าง ๆ ที่มีพฤติกรรมอื่น ๆ ต่างล้วนแสดงถึงอัตลักษณ์ของเด็กได้เป็นอย่างดีทั้งสิ้น

1.4 การใช้บทสนทนา

บทสนทนาเป็นองค์ประกอบของวรรณกรรมอย่างหนึ่งที่ช่วยให้วรรณกรรมมีความสมจริงและมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นแล้วบทสนทนายังแสดงถึงอัตลักษณ์ของตัวละครผู้พูดด้วย บทสนทนาจึงเป็นหนึ่งในกลวิธีการประกอบสร้างอัตลักษณ์ที่ผู้เขียนใช้ประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเด็กไทย ดังตัวอย่าง

“ทำไมสิ่งก่อสร้างทางศาสนาต้องสร้างให้สูง ๆ มียอดแหลมขึ้นไป บนฟ้ากันทั้งนั้นเลยล่ะคะ” หนูนาตั้งข้อสังเกต

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2568)

“หนักจังเลยพี่อ้อม โอ้โฮ ! มีเงินตั้ง 500 บาท เป็นเศรษฐีแล้วนะนี่ ว่าแต่ว่าเศษสตางค์พวกนี้สามารถเอาไปซื้ออะไรได้บ้างล่ะ” อ๊อดถาม

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2568)

“น้าอุ้ยคะ ใบพลูอยากรู้จังเลยว่า ร้านโชห่วยเป็นยังไง พาไปหน่อยได้ไหมคะ”
ใบพลูอ้อน

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2568)

จากบทสนทนาของตัวละครข้างต้น สะท้อนให้เห็นกลวิธีการเลือกใช้ประโยคคำถามและการแสดงอาการช่างซักถาม เพื่อประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเด็กไทยให้เป็นผู้มีนิสัยใฝ่รู้ ชอบการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ช่างสังเกต และมีความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้รอบตัว

2. การใช้กลวิธีทางภาษา

ในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ผู้เขียนมีกลวิธีการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเด็กไทย 3 กลวิธี โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 การใช้คำแสดงทัศนภาวะ

การใช้คำแสดงทัศนภาวะเป็นลักษณะการใช้คำประเภทกริยาช่วย ได้แก่ จะ ควร น่าจะ สามารถ อาจจะ ต้อง เพื่อแสดงความจำเป็นและความเป็นไปได้มุมมอง ทัศนะ ความคิดเห็นของผู้พูด ซึ่งการใช้ถ้อยคำดังกล่าวจะช่วยแสดงอัตลักษณ์ของตัวละครในเรื่องได้เป็นอย่างดี ดังตัวอย่าง

ยายให้เหตุผลว่า “น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่านะลูก คนเราต้องช่วยเหลือกัน ถ้าเราใจจืดใจดำ ไม่ช่วยเหลือใคร เราก็จะไม่มีเพื่อนเลย”

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2568)

จากตัวอย่าง ปรากฏการใช้คำแสดงทัศนภาวะคำว่า “ต้อง” เพื่อเน้นย้ำถึงความจำเป็นในกรอบศีลธรรม และคำว่า “จะ” เพื่อชี้ให้เห็นผลลัพธ์เชิงเหตุและผลของการกระทำ ซึ่งกลวิธีทางภาษาในตัวอย่างนี้ช่วยประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเด็กไทยให้เป็นผู้มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลผู้อื่นในสังคม ไม่เห็นแก่ตัว อีกทั้งยังสะท้อนค่านิยมการหล่อหลอมจิตสำนึกที่ดีงามผ่านการส่งต่อคำสอนของคนรุ่นผู้ใหญ่สู่เด็กไทยอีกด้วย

2.2 การใช้บทร้อยกรอง

บทร้อยกรองมีข้อดีประการหนึ่ง คือ เป็นสิ่งที่จดจำได้ง่าย และสร้างความซาบซึ้ง ช่วยให้ซึมซับข้อคิดดี ๆ จากเนื้อหาของร้อยกรองได้ ใบบางบทของหนังสือเรียนภาษาพาที ผู้เขียนเลือกใช้บทร้อยกรองเป็นกลวิธีในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเด็กไทย ดังตัวอย่าง

“มีสลึงพึงประจบให้ครบบาท
อย่าให้ขาดสิ่งของต้องประสงค์
จงมักน้อยกินน้อยค่อยบรรจง
อย่าจ่ายลงให้มากจะยากนาน”

เสียงอ้อมท่องกลอนสุภาษิตสอนหญิงดังเจื้อยแจ้วอย่างมีความสุขตรงหน้าอ้อม มีเศษสตางค์สีทองกองใหญ่ บ้างเป็นเหรียญสลึง บ้างเป็นเหรียญห้าสิบสตางค์

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2568)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของเด็กไทย ด้านพฤติกรรมที่มีความพอเพียง รู้จักประหยัดอดออม ผ่านบทร้อยกรองที่ตัวละครนำมาท่องประกอบกับพฤติกรรมที่ตัวละครกระทำ นอกจากแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของตัวละครในเรื่องแล้ว นักเรียนที่อ่านหนังสือภาษาพาทีก็ย่อมได้ซึมซับข้อคิดจากบทร้อยกรองดังกล่าวด้วย

2.3 การใช้คำในการตั้งชื่อเรื่อง

การตั้งชื่อเรื่องเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน และเป็นตัวแทนที่สื่อถึงแก่นแท้ของเรื่องราวทั้งหมด ชื่อเรื่องที่ดีจะช่วยกระตุ้นความอยากรู้ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาและคาดหวังสิ่งที่ได้จากเรื่องได้ทันที จากการศึกษาการใช้คำในการตั้งชื่อเรื่องพบว่าในบางบทมีการตั้งชื่อเรื่องที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของเด็กไทยที่ปรากฏอยู่ในบทนั้น ๆ เช่น “สนุกสนานกับการละเล่น” สะท้อนอัตลักษณ์เด็กไทยที่ดำเนินชีวิตด้วยความสนุกสนาน “ออมไว้กำไรชีวิต” “ครอบครัวพอเพียง” สะท้อนอัตลักษณ์ด้านความพอเพียง “ประชาธิปไตยใบกลาง” สะท้อนอัตลักษณ์มีความเป็นประชาธิปไตย ซึ่งการตั้งชื่อเรื่องใบบทต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นจะมีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์สำคัญหรือพฤติกรรมในเรื่อง ซึ่งเป็นหนึ่งในกลวิธีการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเด็กไทยให้ชัดเจนยิ่งขึ้นด้วย

บทสรุป

จากการศึกษาการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเด็กไทยในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 พบว่า อัตลักษณ์ของเด็กไทยในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 มี 2 ประเภท คือ 1) อัตลักษณ์ส่วนบุคคล ปรากฏ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการดำเนินชีวิต ด้านบุคลิกภาพ และด้านพฤติกรรม และ 2) อัตลักษณ์ทางสังคม ปรากฏ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านศาสนา ด้านเพศสภาพ ด้านการเมืองการปกครอง ส่วนกลวิธีการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเด็กไทยในหนังสือเรียน พบ 2 กลวิธี คือ 1) การใช้องค์ประกอบของวรรณกรรม ได้แก่ การใช้โครงเรื่อง การใช้ฉาก การใช้ตัวละคร และการใช้บทสนทนา และ 2) การใช้กลวิธี ทางภาษา ได้แก่ การใช้คำแสดงทัศนภาวะ การใช้บทร้อยกรอง และการใช้คำในการตั้งชื่อเรื่อง ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า หนังสือเรียนภาษาพาที มีบทบาทสำคัญในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเด็กไทยทั้งในมิติส่วนบุคคลและมิติทางสังคม ผ่านการใช้องค์ประกอบของวรรณกรรมและกลวิธีทางภาษา การศึกษาวิเคราะห์การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเด็กไทยในหนังสือเรียนภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ช่วยให้เข้าใจ ลักษณะของเด็กไทยที่ผู้เขียนหนังสือเรียนต้องการสื่อสารไปยังผู้อ่าน ซึ่งส่วนใหญ่ คือ ครู ผู้ปกครอง และตัวเด็กนักเรียนเอง สังเกตได้ว่าอัตลักษณ์ที่ผู้เขียนประกอบสร้างขึ้นล้วนเป็นอัตลักษณ์ ในเชิงบวก ซึ่งเป็นภาพตัวแทนของเด็กไทยในอุดมคติที่รัฐและสังคมต้องการปลูกฝังให้แก่เยาวชน เนื่องจากแบบเรียนเป็นหนังสือที่มุ่งสร้างขึ้นสำหรับเด็กโดยเฉพาะ ซึ่งการประกอบสร้างอัตลักษณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สังคมไทยปรารถนาจะปลูกฝังให้เกิดขึ้นในกลุ่มเยาวชนอันเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญของชาติ ดังที่ มาริษา หมัดหนิ และตรีศิลป์ บุญขจร (2564) กล่าวว่า แบบเรียนเปรียบเสมือนความรู้ที่ถูกสร้างด้วยกลไกรัฐ มีหน้าที่ในการส่งต่ออัตลักษณ์และอุดมการณ์ของรัฐสู่จิตสำนึกและความทรงจำของผู้ที่อยู่ในระบบการศึกษา สอดคล้องกับที่ วิสันต์ สุขวิสิทธิ์ (2554) กล่าวถึงอุดมการณ์ที่ถูกถ่ายทอดผ่านหนังสือเรียนว่า เป็นวาทกรรมที่ผลิตซ้ำอุดมการณ์ของรัฐและผู้มีอำนาจในสังคมเพื่อเตรียมเด็กให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมตามที่รัฐและผู้มีอำนาจในสังคมเห็นว่าเหมาะสม และนอกจากนี้การศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ของเด็กไทยในหนังสือแบบเรียนภาษาพาที ยังทำให้เห็นแนวทาง ในการปลูกฝังเด็กไทยซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญของชาติให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่สังคมต้องการ และเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมต่อไปอีกด้วย

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงอย่างสมบูรณ์ได้ด้วยความเมตตาอย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.พัชลินจ์ จีนนุ่น อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ซึ่งให้คำแนะนำแนวทางในการศึกษาวิจัย ตลอดจนตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่งมาโดยตลอด

อีกทั้งขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.อลิสา คุ่มเคี่ยม ที่กรุณาให้คำปรึกษาและมอบข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ ในการวิเคราะห์ข้อมูล ทำให้บทความวิจัยฉบับนี้มีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามหลักวิชาการมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ และขอขอบคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจในการดำเนินงานวิจัยจนเสร็จสิ้น คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากบทความฉบับนี้ ผู้เขียน ขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดา มารดา และครูบาอาจารย์ทุกท่านผู้เป็นแสงสว่างทางปัญญาเสมอมา

เอกสารอ้างอิง

กรมประชาสัมพันธ์. (2568). *สยามเมืองยิ้ม รอยยิ้มที่มีมากกว่าความสุข.* https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/31/iid/453223

กระทรวงศึกษาธิการ. (2568). *หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย ชุด ภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4* (พิมพ์ครั้งที่ 21). สกสค. ลาดพร้าว.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2568). *หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย ชุด ภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5* (พิมพ์ครั้งที่ 28). สกสค. ลาดพร้าว.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2568). *หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย ชุด ภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6* (พิมพ์ครั้งที่ 28). สกสค. ลาดพร้าว

ทรงเกียรติ สารสุวรรณ และนันทวัลย์สุนทรภาระสถิต. (2567). แบบเรียนภาษาไทยชุดภาษาเพื่อชีวิตภาษาพาทีกับการนำเสนออุดมการณ์ท้องถิ่นนิยม. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย*, *6*(2), 402-420

นพพร ประชากุล. (2552). *การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ที่สัมพันธ์กับวิธีการเล่าเรื่องในสื่อมวลชน.* อ่าน.

บุษยมาส นวนงาม. (2565). *วิเคราะห์การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของอมนุษย์ในป่าหิมพานต์ จากนวนิยายชุดหิมวันต์รัญจวน*.[วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต].มหาวิทยาลัยนเรศวร.

พัฒนา กิติอาษา. (2546). *คนพันธุ์ป๊อป: ตัวตนคนไทยในวัฒนธรรมสมัยนิยม.*ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

มาริษา หมัดหนิ และตรีศิลป์ บุญขจร. (2564). วาทกรรม “เด็กดี” ในแบบเรียนไทยและมาเลเซีย. *วารสารวิจัยรำไพพรรณี*,*15*(3),34-45

ราชบัณฑิตยสถาน. (2534*). พจนานุกรมศัพท์ประกันภัย อังกฤษ - ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.* นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

วิสันต์ สุขวิสิทธิ์. (2554). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชา ภาษาไทยตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2503 - 2544*: *การศึกษาตามแนววาทกรรม วิเคราะห์เชิงวิพากษ์.* จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริพร ภักดีผาสุข. (2561). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอัตลักษณ์และแนวทางการนำมาศึกษาภาษาไทย*.โครงการเผยแพร่ ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Hall, S. (1997). Representation: Cultural Representations and Signifying Practices. London: Sage Publications.

การศึกษาความรุนแรง และภาวะสุดโต่งทางอารมณ์ในนวนิยาย เรื่อง สองชีวิต

A Study of Violence and Emotional Extremity in the Novel Songchiwit

ธนวินท์ ปิ่นเกตุ[1*] พัชลินจ์ จีนนุ่น[2] สมิทธ์ชาต์ พุมมา[3]

[1*] สาขาวิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา

[2,3] สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา

*corresponding author e-mail: thnwnpnkt@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความรุนแรง และภาวะสุดโต่งทางอารมณ์ในนวนิยาย เรื่อง สองชีวิต ของ ทมยันตี สำนักพิมพ์ ณ บ้านวรรณกรรม นำมาตีพิมพ์เผยแพร่ในปี 2562 โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับความรุนแรงเป็นแนวทางในการพรรณนาวิเคราะห์ นำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษา พบว่า นวนิยายเรื่องนี้นำเสนอ 2 ประเด็น ได้แก่ 1) ประเด็นความรุนแรง จำนวน 4 ประเด็น ได้แก่ ความรุนแรงทางร่างกาย ความรุนแรงทางเพศ ความรุนแรงทางจิตใจ และความรุนแรงเนื่องมาจากการทอดทิ้งหรือละเลย นอกจากนี้ผู้แต่งยังนำเสนอ 2) ประเด็นภาวะสุดโต่งทางอารมณ์ของผู้ถูกกระทำความรุนแรง จำนวน 4 ประเด็น ได้แก่ ความโดดเดี่ยวอ้างว้าง ความผิดหวัง ความรังเกียจ และการแสวงหา ความตาย การศึกษานวนิยายเรื่องนี้ทำให้เข้าใจเรื่องความรุนแรง และภาวะสุดโต่งทางอารมณ์อันเป็นกระจกสะท้อนปัญหาความรุนแรงของกลุ่มวัยรุ่น ครอบครัว และสังคมที่เกิดขึ้นจริงเพื่อเรียนรู้เข้าใจ และแก้ไขปัญหาต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ : สองชีวิต ความรุนแรง ภาวะสุดโต่งทางอารมณ์

Abstract

This article aims to analyze violence and emotional extremity in the novel Songchiwit by Thommayanti, published by Na Baan Wannagum in 2019, by employing a descriptive analysis based on conceptual frameworks of violence. The findings reveal that the novel presents two primary dimensions: first, the dimension of violence, which encompasses four categories—physical, sexual, and psychological violence, as well as violence stemming from neglect or abandonment; and second, the dimension of emotional extremity experienced by the victims, manifested through four key states: profound loneliness, disappointment, loathing, and the pursuit of death. Ultimately, the study of this novel provides a deeper understanding of violence and extreme emotional states, serving as a mirror that reflects the real-world issues of violence within youth, families, and society, which is essential for fostering learning, empathy, and the development of future solutions.

keywords : songchiwit, violence, emotional extremity

บทนำ

นวนิยายเป็นนิยายแบบใหม่ เพราะเขียนเล่าเรื่องเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ อย่างสมจริง แต่ใช้กลวิธีที่ทำให้ผู้อ่านเห็นว่าเรื่องราวในวรรณกรรมเป็นเรื่องสมมุติมิใช่เรื่องจริง ผู้เขียนใช้วิธีการเสนอ เรื่องให้ชวนติดตาม และได้แนวคิดกว้างขวาง นวนิยายจึงมีลักษณะต่างไปจากการเขียนนิทาน นิยาย แต่เดิมที่มักสร้างเรื่องจากจินตนาการในอุดมคติของผู้เขียน แต่การเขียนนวนิยายกลับทำให้เรื่องนั้นดูเหมือนเป็นเรื่องจริง โดยอาศัยการเล่าเรื่องให้เป็นไปตามลำดับเหตุการณ์แล้วสะท้อนแนวคิดสำคัญของเรื่องให้สอดคล้องกับชีวิตสังคม หรือหลักปรัญชาศาสนา (สายทิพย์ นุกูลกิจ, 2543 อ้างถึงใน XU YIDAN, 2562) ซึ่งเรื่องของความรุนแรงนี้ก็มักปรากฏในนวนิยายเรื่องต่าง ๆ อยู่เสมอ เหตุด้วยเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในสังคม และไม่สามารถที่จะมองข้ามไปได้ โดยนักเขียนก็ถือเป็นอีกกระบอกเสียงหนึ่งที่จะถ่ายทอดให้เห็นถึงความรุนแรงในด้านต่าง ๆ ให้ปรากฏชัดขึ้น

ดังในนวนิยายเรื่อง สองชีวิตที่เป็นผลงานของ ทมยันตี เรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตของกบ เด็กสาววัยรุ่นผู้มีครบทุกสิ่งที่ปรารถนาจนชีวิตขาดความตื่นเต้น และนำพาตัวเองไปสู่สังคมที่ไม่เหมาะสม กบทำตัวเสเพล มักหมกมุ่นอยู่กับกลุ่มเพื่อนที่ทำเรื่องเหลวไหล ทั้งการโดดเรียน การมั่วสุมยาเสพติด และการมีเซ็กส์กับคู่ขาเป็นประจำจนทำให้ตั้งครรภ์ที่นำไปสู่การทำแท้ง ผิดกฎหมายเกือบเสียชีวิต เมื่อพ่อแม่รู้เรื่องของกบก็ผิดหวัง พ่อเลือกที่จะทิ้งแม่กับกบ และโทษว่าการที่กบเป็นเด็กเสเพลเพราะการเลี้ยงดูของแม่ที่ผิดพลาด ด้านแม่เองก็สภาพจิตใจย่ำแย่จนรังเกียจกบไปด้วย กบที่สูญเสียความรักจากพ่อแม่จึง โดดเดี่ยวอ้างว้าง และตั้งข้อสงสัยว่าระหว่างท้องกับแท้งสิ่งไหนจะดีกว่ากัน เมื่อเวลาผ่านไปแฟนเก่าของกบก็หึงที่กบไปเดินกับผู้ชายคนอื่น จึงพาเพื่อน ๆ มารุมโทรมกบจนท้องอีกครั้ง กบเองเมื่อท้องก็ดีใจเพราะคิดว่าลูกจะออกมาน่ารักน่าชัง เหมือนตุ๊กตาในโฆษณา และจะสามารถเรียกร้องความรักจากพ่อแม่ได้อีกครั้ง ทว่าเมื่อลูกคลอดออกมาจริง ๆ กลับมีรูปร่างที่ผอมแห้งไม่น่าดู กบจึงคิดรังเกียจลูกตัวเอง และตบตีลูกบ่อยครั้ง จวบจนช่วงสุดท้ายของชีวิตกบก็เสียชีวิตพร้อมกับลูกในอ่างน้ำ

ที่ผ่านมีการศึกษานวนิยายที่มีความสัมพันธ์กับประเด็นความรุนแรงในครอบครัว เช่น ความรุนแรงในครอบครัวใน นวนิยาย เรื่องขมิ้นกับปูน ของจุลลดา ภักดีภูมินทร์ และปูนปิดทองของกฤษณา อโศกสิน (ภัสสิพร เพิ่มแสมล, 2561), ภาษากับภาพแทนความรุนแรงต่อผู้หญิงในนวนิยายครอบครัวไทย : การศึกษากลวิธีทางอรรถศาสตร์ (รสริน ดิษฐบรรจง, 2559) และความรุนแรงในเรื่องสั้นที่ผ่านการคัดเลือกให้เข้ารับการ ตัดสินรอบสุดท้ายเพื่อรับรางวัลซีไรต์ประจำปี 2560 (วชิรวิชญ์ บุญทา, 2566) อย่างไรก็ตามก็ยังไม่มีการศึกษาความรุนแรงและภาวะสุดโต่งทางอารมณ์ในนวนิยายเรื่องสองชีวิต ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงสนใจ ศึกษาความรุนแรง และภาวะสุดโต่งทางอารมณ์ในนวนิยายเรื่องสองชีวิตต่อไป

การทบทวนวรรณกรรม

การกระทำความรุนแรง หมายถึง การกระทำ พฤติกรรมใด ๆ ที่เป็นเหตุให้ได้รับอันตรายต่อร่างกาย จิตใจ หรือทางเพศ การกระทำดังกล่าวรวมถึงการกระทำที่รุกรานด้านร่างกาย เช่น การตบ การตี การเตะ การล่วงละเมิดส่วนด้านจิตใจ หมายถึง การข่มขู่ พูดจาดูแคลนให้เกิดความอัปยศอดสู การบีบบังคับในรูปแบบต่าง ๆ และการบังคับให้มีเพศสัมพันธ์ การควบคุมพฤติกรรมด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น แยกออกจากครอบครัว และกักขังหน่วงเหนี่ยวไม่ให้ไปไหน ไม่ให้ติดต่อ และขอความช่วยเหลือจากใคร (องค์การอนามัยโลก, 2545 อ้างถึงในเพ็ญนภา สุธรรมา และมยุรฉัตร กันยะมี, 2557) นอกจากนี้ยังกล่าวว่า ความรุนแรง หมายถึง การกระทำโดยใช้กำลังทางกาย ทางวาจา หรือการกระทำใด ๆ อันเป็นการลิดรอนสิทธิหรือล่วงละเมิดต่อผู้อื่น ต่อกลุ่มบุคคล หรือต่อชุมชน รวมถึงต่อ

ทรัพย์สิน เป็นผลให้เกิดอันตราย ความเดือดร้อน หรือความเสียหายต่อร่างกาย จิตใจ สุขภาพ ชีวิต และทรัพย์สิน (กัญญ์ฐิตา ศรีภา, 2566) และนักวิชาการบางท่านนิยามความรุนแรงในลักษณะกว้าง ๆ เช่น ถือว่าความรุนแรง “เป็นพฤติกรรมที่มุ่งจะก่อให้เกิดอันตรายทางกายภาพต่อผู้คน หรือความเสียหายต่อทรัพย์สิน” หรือก็คือ “การทำให้ศักยภาพของมนุษย์สะดุดหยุดลง โดยยังไม่ถึงกาลอันสมควร” ซึ่งแนวคิด เรื่องศักยภาพจะ ผูกโยงอยู่กับสภาพความเป็นจริง และค่านิยมของสังคมอย่างใกล้ชิด ความรุนแรงนั้นมี ลักษณะเป็นกระบวนการอันประกอบด้วยที่มาของความรุนแรง เป้าหมายของความรุนแรง และเหยื่อของความรุนแรงนั้น (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2533 อ้างถึงใน รุ่งวิทย์ มาศงามเมือง และวรวุฒิ กำพล วิชิตพัฒน์, 2563) โดยสรุปแล้ว ความรุนแรงเป็นพฤติกรรมการกระทำที่มุ่งจะก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้คน ซึ่งความรุนแรงที่ก่อให้เกิดในผู้คนนั้นเป็นความรุนแรงที่สร้างความเสียหายต่อร่างกาย ชีวิต ความคิด จิตใจ ตลอดจนทรัพย์สิน ในอีกนัยหนึ่งจะรวมถึงการลิดรอนสิทธิ และล่วงละเมิดผู้คนในทางต่าง ๆ ด้วย

1. ความรุนแรงในนวนิยายเรื่องสองชีวิต

ความรุนแรงในนวนิยายเรื่อง สองชีวิต เป็นสิ่งที่ตัวละครส่วนใหญ่มักพบเจออยู่เสมอเป็นสารที่นักเขียนต้องการจะแสดงให้เห็นถึงสภาพความเป็นจริงของสังคมไทยในปัจจุบัน ที่ความรุนแรงเกิดขึ้นในได้ทุกช่วงวัย และทุกชนชั้นของประเทศ ที่ไม่สามารถหลีกหนีได้

1.1 ความรุนแรงทางร่างกาย

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง สองชีวิต ผู้วิจัยพบว่า นวนิยายเรื่องนี้นำเสนอให้เห็นถึง ความรุนแรงทางร่างกายที่เกิดขึ้นจริงตามสังคมของวัยรุ่นในสมัยนั้น ที่มักสร้างปัญหาก่อเรื่องทะเลาะวิวาท กันไม่เว้นวันไม่ว่าจะเป็นเรื่องใหญ่หรือเล็กก็ตาม ดังตัวอย่าง

> “นายฟันกระต่ายฟันฝ่ามาในดงคลองเตยพอสมควร จะเรื่องไอ้เมียใครมิได้สน หากนังนี่ทีท่าจะเป็นขุมทรัพย์สุดขอบฟ้าที่มันเพิ่งจะได้มาหยก ๆ การจะปล่อยให้ช่วงชิงไปหาควรทำกันง่าย ๆ ไม่
>
> “แต่เขามากะกู” คำตอบค่อนข้างแข็ง
>
> “อ้าว..งั้นก็สวย...”
>
> “เฮ้ย...เฮ้ย อย่า!” เจ้าจ๊อดร้องพลางเผ่น แน่นอน...แอบหลังนังหวานที่สองคนกับกบช่วยกันตะเบ็งเสียงกรี๊ดกร๊าดให้เข้าบรรยากาศ
>
> “ว้าย...ว้าย...” ทั้งโขยงไอ้หลุยส์รุมกระทืบนายกระต่ายที่สู้อย่างทรหดพอใช้ คนที่ผ่านไปมาเริ่มมุง วัยรุ่นด้วยกันเฮฮาเชียร์สนั่นหวั่นไหว ถือเป็นรายการแถมพกแก้ ‘เซ็ง’ ”
>
> (สองชีวิต, 2562, หน้า 219-220)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการกระทำความรุนแรงทางร่างกาย ที่หลุยส์แฟนของกบหึงหวงในตัวของเธอที่มาเดินกับผู้ชายคนใหม่อย่าง “ปิ๊ด” จึงได้พาพรรคพวกของตัวเองมารุมทำร้ายปิ๊ด โดยที่คนภายนอกก็ไม่ได้สนใจกับความรุนแรงที่เกิดขึ้น แต่กลับชื่นชอบมองเป็นเรื่องปกติที่น่าสนุกสนานเพียงเท่านั้น ซึ่งก็สอดคล้องกับความหมายของ ความรุนแรงทางร่างกายที่ว่าเป็นความรุนแรงที่เกิดจากการทำร้ายทางกาย โดยผู้กระทำมีความตั้งใจ หรือเจตนา ทำให้ผู้ถูกกระทำเกิดการบาดเจ็บ ทุพพลภาพ หรือได้รับอันตรายจนถึงแก่ชีวิต เช่น ตบ ตี ต่อย เตะ ฯลฯ (นันทนา ธนาโนวรรณ, 2557) และสอดคล้องกับค่านิยมของวัยรุ่นผู้ชายในสมัยนั้นว่าการใช้ความรุนแรงเป็นวิถีของลูกผู้ชาย ซึ่งสอดคล้องกับข้อความที่ว่านักเรียน นักศึกษาชายจำนวนไม่น้อยที่มีหรือ

เคยมีพฤติกรรมความรุนแรง มักไม่มองว่าการชกต่อยเป็นเรื่องของความรุนแรง แต่มองว่าเป็นวิถีปกติของลูกผู้ชายที่เกิดขึ้นได้ รวมทั้งเป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ตัดสิน ปัญหาระหว่างกันของลูกผู้ชาย (โสรัตน์ กลับวิลา, 2563)

1.2 ความรุนแรงทางเพศ

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง สองชีวิต ผู้วิจัยพบว่า นวนิยายเรื่องนี้นำเสนอให้เห็นถึงความรุนแรงทางเพศที่เกิดขึ้นจริงตามสังคมของวัยรุ่นในสมัยนั้น โดยหากฝ่ายหญิงนอกใจไปมีผู้ชายคนอื่น ฝ่ายชายที่เป็นนักเลงมักแก้แค้นด้วยการนำพรรคพวกมากระทำชำเราฝ่ายหญิง ดังตัวอย่าง

> “จะทำไมกู ปล่อย...ปล่อยนะ หลุยส์...หลุยส์ ช่วยด้วย!” ชื่อมันเป็นชื่อเดียวที่เด็กหญิงคิดว่าจะช่วยได้...ไอ้หลุยส์เปิดประตูกว้าง หัวเราะร่า “เออหน่า ช่วยซี่...”
>
> กบถูกเหวี่ยงลงกับพื้นอันเขลอะด้วยฝุ่น รอยตีน ก้นบุหรี่ เสมหะ ภายในห้องมีแต่เก้าอี้ตั้งบ้าง ล้มตะแคงบ้าง
>
> “เดี๋ยวมึงคอยคิว!” เสียงไอ้หลุยส์ร้องสั่ง “แล้วดูไอ้อีกสองคนที่ตามมาด้วย...”
>
> กบยันตัวลุกขึ้นนั่ง ยังไม่เข้าใจว่าอะไรเป็นอะไร หากแล้วตีนไอ้หลุยส์ก็ยันโครมลงมา “นอนลงไป เดี๋ยวกูกระทืบ”
>
> ร่างมันโถมลงมา เด็กหญิงพยายามกระเสือกตัวหนี ยังงี้ไม่สนุกนี่หว่า! หากไอ้หลุยส์ จับผมไว้แน่นแถมกดกระแทกกับพื้น“มา...ถ้ามึงชอบหลาย ๆ คน กูจะเรียงคิวให้”
>
> (สองชีวิต, 2562, หน้า 250-251)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการกระทำความรุนแรงทางเพศ ที่หลุยส์แฟนของกบ หึงหวงในตัวของเธอที่มาเดินกับผู้ชายคนใหม่อย่าง “ปิ๊ด” จึงได้พาพรรคพวกของตัวเองมารุมขืนใจกบเป็นการแก้แค้น โดยเป็นการกระทำที่กบไม่ยินยอมพร้อมใจกระทำร่วมด้วย ซึ่งก็สอดคล้องกับความหมายของความรุนแรงทางเพศที่ว่าเป็นความรุนแรงที่เกิดจาก การทำร้ายทางเพศที่เป็นการใช้กำลังบังคับข่มขืนโดยผู้ถูกกระทำไม่สมัครใจ ซึ่งอาจเป็นการสำเร็จความใคร่หรือไม่สำเร็จความใคร่ก็ได้ (นันทนา ธนาโนวรรณ, 2557)

1.3 ความรุนแรงทางจิตใจ

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง สองชีวิต ผู้วิจัยพบว่า นวนิยายเรื่องนี้นำเสนอให้เห็นถึง ความรุนแรงทางจิตใจที่เกิดขึ้นของตัวละคร “กบ” ที่ถูกพ่อแม่หมางเมินเธอไป หลังจากที่รู้ว่าเธอตั้งครรภ์ โดยเกิดขึ้นหลังจากที่ออกจากโรงพยาบาลกลับมาบ้าน และพบกับคุณแม่ผู้เป็นที่รักอีกครั้ง แต่การกลับมาพบครั้งนี้คุณแม่ของเธอผู้เป็นที่รักก็เปลี่ยนไปมาก จนแสดงให้เห็นชัดถึงความรักต่อกบที่หายไปจากใจถาวร ดังตัวอย่าง

> “ไปเสียไป๊!” เสียงแหลมสูงเพิ่งแปร่งแปลกสำหรับเด็กหญิง “ฉันอยากอยู่คนเดียว”
>
> ‘ฉัน’ เด็กหญิงงง ‘ฉัน’ ไม่ใช่ ‘แม่’
>
> แน่แล้วคุณแม่ไม่สบายมาก เพราะถ้าเป็นปกติ คุณแม่จะเป็นอย่างนี้หรือเปล่า คุณแม่ไม่เคยพูดด้วยน้ำเสียงกระด้างแม้แต่ครึ่งคำด้วยซ้ำไป
>
> “กบจะหยิบยาให้” ถ้อยอาสาด้วยความเต็มอกเต็มใจ “คุณแม่จะกินยาอะไรคะ ยาลมไหม”

"ไม่ต้อง!" ผู้เป็นมารดาเน้นคำ แถมปัดมืออย่างรำคาญใจ "ไม่ต้องมายุ่งไปให้พ้น ๆ ไป!"

(สองชีวิต, 2562, หน้า 135)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการกระทำความรุนแรงทางจิตใจ ที่กบได้รับอย่างหนัก จนทำให้เธอสับสนในตัวของแม่ ไม่เชื่อในสิ่งที่ได้เห็น ได้ยิน ได้สัมผัส ซึ่งความเจ็บปวดทางใจเหล่านี้ เธอเพิ่งเคยได้รับครั้งแรกมาจากครอบครัวที่เธอรักที่สุด และซึ่งก็สอดคล้องกับความหมายของความรุนแรงทางจิตใจจากอิทธิพลของครอบครัวที่ว่าเป็นการกระทำอันตรายต่ออารมณ์หรือจิตใจ เช่น การข่มขู่ให้เกิดความเกรงกลัว หรือการเรียกขานด้วยถ้อยคำที่ไม่เหมาะสม (WHO, 2538 อ้างถึงใน ธีรวุฒิ นิลเพ็ชร์, 2565)

1.4 ความรุนแรงเนื่องมาจากการทอดทิ้งหรือละเลย

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง สองชีวิต ผู้วิจัยพบว่า นวนิยายเรื่องนี้นำเสนอให้เห็นถึงความรุนแรงเนื่องมาจาก การทอดทิ้งหรือละเลย ที่เกิดขึ้นของตัวละคร "กบ" ที่ถูกพ่อแม่ทอดทิ้งไป หลังจากที่รู้ว่า เธอตั้งครรภ์ ดังตัวอย่าง

ช่างมันปะไรโว้ย กูจะอยู่หรือตาย กูไม่ยั่น! เจ้าตัวโหนราวบันได เดินกลับขึ้นชั้นบน ไปช้า ๆ

"ไม่มีใครเห็นใจซักกะคน!"

"อุตส่าห์ไปทำแท้ง เจ็บฉิบหาย เฮ้อ...กลับไม่ชอบ จะให้ทำยังไงหว่า ก็ใคร ๆ เขาก็ทำงี้ทั้งนั้น แล้วเขาก็ปรีดิ์เปรมเกษมศานต์ ไม่เห็นจะเป็นจะตายกันสักคน มีตะบ้านเรา ..." เด็กหญิงเปิดประตูดังโครม แล้วปิดด้วยการ 'ดีดลูกหลัง' "ยุ่งฉิบ" เจ้าตัวคลานขึ้นเตียง คลุมผ้า หากตาลืมโพลงคิด

"รู้หยั่งงี้ ก็จะเอาไว้หรอก ฮือ...ความจริงก็ไม่เลว มีตุ๊กตาอุ้มร้องกระแว้ก ๆ ไปทั่วบ้าน..."

คนคิดมองเห็นวิธีเล่นวิธีใหม่ "คุณแม่จะได้ไม่เหงา"

(สองชีวิต, 2562, หน้า 104-105)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการกระทำความรุนแรงเนื่องมาจากการทอดทิ้ง หรือละเลย ที่กบได้รับหลังจากที่คุณพ่อคุณแม่ได้รับรู้ว่าเธอตั้งครรภ์ จนความรักที่เคยมีให้ต่อเธอนั้นมลายหายสิ้นไปเสียหมดด้วยเหตุนี้ เธอจึงยิ่งรู้สึกโดดเดี่ยว และหลงทางมากยิ่งขึ้น โดยก็ยังคงมีความหวังอยู่ว่าถ้าเธอมีลูกแม่จะกลับมารักเธอเช่นเดิม ซึ่งก็สอดคล้องกับความหมายของ ความรุนแรงเนื่องมาจากการทอดทิ้งหรือละเลยที่ว่า เป็นการกระทำที่ในลักษณะทอดทิ้ง ไม่ให้การดูแลเอา ใจใส่ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ หรืออารมณ์ หรือการกระทำในลักษณะละเลยการดูแล เอาใจใส่ และ คุ้มครองให้เหมาะสมเพียงพอต่อความต้องการจำเป็น (WHO, 2545 อ้างถึงใน กัญญ์ฐิตา ศรีภา, 2566)

2. ภาวะสุดโต่งทางอารมณ์ของผู้ถูกกระทำความรุนแรงในนวนิยายเรื่อง สองชีวิต

ภาวะสุดโต่งทางอารมณ์ในนวนิยายเรื่อง สองชีวิต ปรากฏเด่นชัดมากในตัวละครของ "กบ" ที่ชีวิตพลิกจากหน้ามือเป็นหลังมือเมื่อเธอตั้งครรภ์ในครั้งแรกแล้วทำแท้งเสียเลือดจนครอบครัวรับรู้ ซึ่งเป็นต้นเหตุทำให้คุณพ่อคุณแม่ของเธอนั้นไม่พอใจ และผิดหวังในสิ่งที่เธอทำ คุณพ่อหนีไปต่างประเทศ และทำการหย่ากับคุณแม่ของเธอ ส่วนคุณแม่ที่เคยเป็นสาวสวยสะพรั่งเหมือนนางฟ้ากลับกลายเป็นกระดูกเดินได้เพราะหมดเรี่ยวแรงในการดำเนิน

ชีวิต และหมางเมินไม่สนใจเธอ จนทำให้เธอ และคุณแม่นั้นมีภาวะสุดโต่งทางอารมณ์อย่างรุนแรงที่สืบเนื่องจากการกระทำที่ผิดพลาดของเธอเอง

2.1 ความโดดเดี่ยวอ้างว้าง

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง สองชีวิต ผู้วิจัยพบว่า นวนิยายเรื่องนี้นำเสนอให้เห็นภาวะสุดโต่งทางอารมณ์ของผู้ถูกกระทำความรุนแรง อย่างอารมณ์ความโดดเดี่ยวอ้างว้าง ได้อย่างเด่นชัดจากการที่กบถูกครอบครัวทอดทิ้ง เหตุเพราะกบตั้งครรภ์จนทำให้ครอบครัวไม่สามารถไว้หน้าไปเจอใครได้ ดังตัวอย่าง

> “คุณแม่...” ในความมืด หัวใจอ้างว้างเฝ้าคอยหา “บอกกบหน่อย กบควรทำอย่างไร?”
>
> โลก...แต่ละแห่งช่างแตกต่างกัน วัตรปฏิบัติมิเหมือนกัน เธอควรทำอย่างไร จะได้เป็นที่พอใจของ ‘โลก’ ที่ห้อมล้อมเธออยู่... โลก...ของแม่ ไม่เห็นเหมือนของเพื่อน ๆ และถ้าไม่ทำอย่างเพื่อนจะทำอย่างใคร?
>
> ความมืดที่ห้อมล้อมเธออยู่นั้น ก็เหมือนความมืดในการดำรงชีวิต ทุกอย่างไขว้คว้าได้แต่เงา ไม่ชัดเจน ไม่มีใครบอกเล่า ไม่มีใครนำทาง
>
> (สองชีวิต, 2562, หน้า 194-195)

จากตัวอย่างที่ยกมานั้น แสดงให้เห็นถึงภาวะสุดโต่งทางอารมณ์ของผู้ถูกกระทำความรุนแรงทางจิตใจอย่างอารมณ์ความโดดเดี่ยวอ้างว้างของกบที่เกิดขึ้นหลังจากที่พ่อ และแม่ทิ้งระยะห่างจากตัวเธอไป กบที่แต่เดิมก็ไม่เข้าใจโลก และหลงทางอยู่แล้ว กลับยิ่งหลงทางอย่างหนัก และไขว่คว้าหาแสงสว่างช่วยนำทางอย่างช่วยไม่ได้เมื่อชีวิตไม่มีพ่อแม่ให้พึ่งพิงอีกต่อไป แม้จะเรียกหาซ้ำ ๆ

2.2 ความผิดหวัง

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง สองชีวิต ผู้วิจัยพบว่า นวนิยายเรื่องนี้นำเสนอให้เห็นภาวะสุดโต่งทางอารมณ์ของผู้ถูกกระทำความรุนแรง อย่างอารมณ์ความผิดหวังได้อย่างเด่นชัด จากความรู้สึกของแม่ที่มีต่อตัวของกบลูกสาวที่เธอเคยรักมากที่สุด ดังตัวอย่าง

> “ฉันเลี้ยงแกมาอย่างดี ดีที่สุดด้วยซ้ำ แต่ทำไม...ทำไม แกใฝ่ต่ำ ทำความเลวได้ ขนาดนี้”
>
> เอ๋...มาถึงเราแฮะ...อ๋อ ก็คง ‘เรื่องนั้น’ เอ...ก็ไม่ป่องแล้วนี่หว่า ทำไมจะต้องโมโห
>
> เออ...ถ้าเดินท้องโย้ประจานมันค่อย ‘ม้าน’ กันหน่อย
>
> “กบทำดีที่สุดได้เท่านี้”
>
> คำตอบจริงใจเช่นกัน...ก็ พยายามทำอย่างดี เจ็บบรรลัยกบก็ทน เงินก็หมดไม่ได้รบกวนใครสักกะแดง อะไร ๆ มันก็ลงเอยด้วยดีทั้งนั้นแหละ
>
> (สองชีวิต, 2562, หน้า 139)

จากตัวอย่างที่ยกมานั้น แสดงให้เห็นถึงภาวะสุดโต่งทางอารมณ์ของผู้ถูกกระทำความรุนแรงทางจิตใจอย่างอารมณ์ความผิดหวังที่มีอยู่ของแม่ต่อกบ ที่ผิดหวังทั้งต่อตัวเองที่เลี้ยงลูกมาไม่ได้เป็นคนดีอย่างที่ตั้งใจไว้แม้จะพยายามดีที่สุดแล้วก็ตาม และผิดหวังต่อลูกที่ปฏิบัติตัวไปในทางที่ผิดจนทำให้คนเป็นแม่ต้องเจ็บช้ำระกำใจ

เสียทั้งคนรัก ฐานะ และหน้าตาทางสังคมไป จนไม่สามารถกลับไปใช้ชีวิตเหมือนเดิมได้อีกแล้ว ส่วนกบที่ไม่เข้าใจว่าตัวเองผิดพลาดตรงไหนก็ยังหลงทางมองไม่เห็นแสงสว่างเหมือนเดิม

2.3 ความรังเกียจ

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง สองชีวิต ผู้วิจัยพบว่า นวนิยายเรื่องนี้นำเสนอให้เห็นภาวะสุดโต่งทางอารมณ์ของผู้ถูกกระทำความรุนแรง อย่างอารมณ์ความรังเกียจได้อย่างเด่นชัด จากการที่แม่มีต่อกบหลังจากที่ทราบเรื่องราวการตั้งครรภ์ ดังตัวอย่าง

> “ไป๊...” เสียงแหบแห้งดังขึ้น “ไปให้พ้น...” หากแล้วประโยคต่อไปกลับโหยหวน ราวกับสัตว์บาดเจ็บสาหัส
>
> “ไป๊...ไปให้พ้น เอามันมาทำไม...ไปให้พ้น” เอาละซิ...นังเขียดร้องแจ๊กขึ้นที่ข้างหูกบ เด็กหญิงสะดุ้งสุดตัว
>
> “คุณแม่ไปไหน ผี...ผี...แม่มะลิจ๋า...ช่วยด้วย!” คงจะเป็นเพราะความกลัวกบรัดร่างนังเขียดแน่นเข้า มันเลยแหกปาก กระแว้ด ๆ ใหญ่ ผี...ชี้มืออันสั่นระริกมาเบื้องหน้า “แก...ไป...ไปให้พ้น ฉันเกลียดแก!”

(สองชีวิต, 2562, หน้า 393)

จากตัวอย่างที่ยกมานั้น แสดงให้เห็นถึงภาวะ(สุดโต่ง)ทางอารมณ์ของผู้ถูกกระทำความรุนแรงทางจิตใจ อย่างอารมณ์ความรังเกียจที่มีอยู่ของแม่ต่อกบ และเขียดหลานแท้ ๆ ที่กบหวังพามาเพื่อเชื่อมสัมพันธกับแม่อีกครั้ง แต่แม่กลับรู้สึกรังเกียจไม่อยากเข้าใกล้ หรือแม้แต่มองเห็น พวกคนที่เป็นเหมือนมารเกิดมาทำลายชีวิต ทำให้เธอต้องสูญเสียทุกสิ่ง และทำให้คุณนายผู้ดีในวงสังคมอย่างเธอต้องมีสภาพร่างกายจิตใจเสื่อมโทรมกลายมาเป็นผีที่ไร้กระดูกเช่นนี้ จนทำให้กบตกใจ และไม่กล้าไปพบหน้าแม่อีกเลยนับแต่นั้นมา

2.4 การแสดงหาความตาย

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง สองชีวิต ผู้วิจัยพบว่า นวนิยายเรื่องนี้นำเสนอให้เห็นภาวะสุดโต่งทางอารมณ์ของผู้ถูกกระทำความรุนแรง อย่างอารมณ์การแสวงหาความตายที่ต้องการปลดปล่อยตัวเองจากความทุกข์ด้วยการหลุดพ้นจากโลกด้วยความตาย ได้อย่างเด่นชัดในตอนท้าย ดังตัวอย่าง

> “กบเองก็อยากหลับ แต่ทำไงวะ...ไอ้เกลียว ๆ จะหยุดบีบซะที
>
> คัตเตอร์ยังอยู่ขอบอ่าง กบผงกศีรษะขึ้น ถ้าตัด ๆ ไอ้เส้น ๆ นั่นให้หมดมันก็จะสบาย
>
> กบกรีดแขน ขา และลงท้ายข้อมือสองข้าง... ไอ้เกลียว ๆ มันค่อย ๆ ขาดผึง เออ...สบาย ไม่รัด บีบ...อีกแล้ว
>
> กบหลับตา ดวงหน้าพริ้มละไม หากไม่ผอมและซีด กบเกือบเหมือนสาวเริ่มรุ่นคนเก่า
>
> กบกอดลูกกระชับ “เย็น...ง่วง...มืด”

(สองชีวิต, 2562, หน้า 411-412)

จากตัวอย่างที่ยกมานั้น แสดงให้เห็นถึงภาวะสุดโต่งทางอารมณ์ของผู้ถูกกระทำความรุนแรงของกบอย่างอารมณ์ การแสวงหาความตายที่เป็นเส้นทางไว้คลี่คลายความเจ็บปวดที่เธอได้รับ จากการสะสมอารมณ์ความรู้สึกด้านลบทั้งความเศร้า ความผิดหวัง ความเหงา ความอ้างว้างโดดเดี่ยว และความโกรธมาเสมอ จาก

ผลกระทบของความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับกบ จนในที่สุดเธอก็ไม่อยากรับรู้สิ่งใดอีกต่อไปจึงเลือกจบชีวิตที่ไร้ค่าของตัวเองลงพร้อมกับลูกที่ไร้ค่าเหมือนกับเธอ

บทสรุป

จากการศึกษาเรื่องความรุนแรง และภาวะสุดโต่งทางอารมณ์ ในนวนิยายเรื่อง สองชีวิต ของทมยันตี ผลการศึกษาพบว่า นวนิยายเรื่องนี้นำเสนอ 2 ประเด็น ได้แก่ 1) ประเด็นความรุนแรง จำนวน 4 ประเด็น ได้แก่ ความรุนแรงทางร่างกาย ความรุนแรงทางเพศ ความรุนแรงทางจิตใจ และความรุนแรงเนื่องมาจาการทอดทิ้งหรือละเลย นอกจากนี้ผู้แต่งยังนำเสนอ 2) ประเด็นภาวะสุดโต่งทางอารมณ์ของ ผู้ถูกกระทำความรุนแรง จำนวน 4 ประเด็น ได้แก่ ความโดดเดี่ยวอ้างว้าง ความผิดหวัง ความรังเกียจ และการแสวงหาความตาย

การศึกษานวนิยายเรื่อง ความรุนแรง และภาวะสุดโต่งทางอารมณ์ สำหรับตัวละครหลักของเรื่อง “กบ” สิ่งที่ทำให้เธอสิ้นหวัง และได้รับผลกระทบจากความรุนแรงจนเกิดภาวะสุดโต่งทางอารมณ์ต่าง ๆ ต้นเหตุหลักมาจากครอบครัวที่ทอดทิ้งเธอจากผลของพฤติกรรมที่เหลวแหลก จนทำให้เธอให้ต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยวเดียวดาย ถือเป็นความรุนแรงที่ฆ่าเธอให้ตายทั้งเป็นอย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง ความรุนแรงในครอบครัวในนวนิยายเรื่องขมิ้นกับปูน ของจุลลดา ภักดีภูมินทร์ และปูนปิดทองของ กฤษณา อโศกสิน (ภัสสิพร เพิ่มแสม, 2561) ที่ว่าด้วยเรื่องของความรุนแรง 4 รูปแบบ ในรูปแบบที่ 1 ความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดจากการหย่าร้าง ที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของสมาชิกในครอบครัวทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้เด็กขาดความรัก ความอบอุ่น รู้สึกโดดเดี่ยว ซึ่งในนวนิยายเรื่องนี้ พ่อและแม่ของกบก็มีการแยกทางกันหลังรับรู้เรื่องราวการตั้งครรภ์ จนก่อให้เกิดความรุนแรงทางจิตใจที่พ่อเลือกที่จะกระทำใส่แม่โดยตรงด้วยการต่อว่า และขอแยกทางพร้อมกล่าวโทษความผิด การเลี้ยงดูลูกของภรรยาที่หน้าที่ได้ไม่ดีจนเกิดเรื่องบัดสีกับตระกูล ฝั่งแม่ที่ได้รับ ความกระทบกระเทือนทางจิตใจก็กลับมากล่าวโทษ และทำตัวห่างเหินกับลูกสาว จนทำให้ปัญหาที่สามารถเปิดใจพูดคุยกันได้กลายเป็นปัญหาใหญ่ที่ไร้ทางแก้ไขจากการไร้ที่พึ่งพาของกบ, รูปแบบที่ 2 ความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดจากบริบททางสังคมวัฒนธรรม เนื่องด้วยความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจทำให้พ่อแม่ให้ความสำคัญกับเงินทอง ความมั่นคั่ง และชื่อเสียงจนทำให้ศีลธรรม และจริยธรรมลดระดับลงไป ซึ่งในนวนิยายเรื่องนี้กบเป็นลูกสาวของตระกูลผู้ดี ดังนั้นการรักษาหน้า และศักดิ์ศรีเพื่อที่ยืนในสังคมจึงเป็นเรื่องสำคัญ ด้วยเหตุนี้เมื่อกบทำเรื่องผิดพลาดสร้างความสูญเสียให้กับชื่อเสียงของตระกูล ครอบครัวก็ทอดทิ้งเธอไปไม่หันมาสนใจเธอเหมือนเดิม ถือเป็นความรุนแรงทางจิตใจที่แสนสาหัส, รูปแบบที่ 3 ความรุนแรงในครอบครัวที่ตัวละครกระทำต่อตนเอง เป็นความต้องการที่ค่อนข้างรุนแรงภายใต้จิตสำนึกจากการเก็บกดซ่อนความรู้สึกของตนเอง และอาจมีพฤติกรรมทำร้ายตนเองที่เสี่ยงอันตราย โดยมีลักษณะเป็นตัวส่งผลให้เกิดความรุนแรง ซึ่งในนวนิยายเรื่องนี้ กบก็สะสมเก็บกดความรู้สึกโดดเดี่ยว ไร้ที่พึ่งของตัวเองมาตลอด จนเมื่อคลอดลูกจากที่คิดว่าครอบครัวจะกลับมาเป็นเหมือนเดิมแต่ทุกอย่างก็แย่ลง เธอจึงตัดสินใจจบชีวิตที่ไม่ใครต้องการลงพร้อมกับลูก และรูปแบบที่ 4 ความรุนแรงในครอบครัวที่เพศชายเป็นผู้กระทำ ที่สังคมไทยมักมองว่าผู้ชายเป็นเพศที่เข้มแข้ง มีอำนาจ และเป็นผู้นำ ผู้หญิงจึงถูกด้อยค่ากว่าจนสามารถกระทำ ความรุนแรงต่อได้ ซึ่งในนวนิยายเรื่องนี้ พ่อของกบได้กระทำความรุนแรงทางวาจา และจิตใจต่อภรรยาทั้งการต่อว่า การเลี้ยงดูกบที่ไม่มีประสิทธิภาพให้โตมาสร้างความเดือดร้อนต่อตระกูล และขอแยกทาง ไม่ขอเจอหน้าอีกต่อไป ซึ่งสร้างผลกระทบถึงกบ เด็กที่รักครอบครัวมากที่สุดคนหนึ่ง จนทำให้ทั้งครอบครัวต้องเกิดภาวะสุดโต่งทางอารมณ์ทั้งความโดดเดี่ยวอ้างว้าง ความผิดหวัง ความรังเกียจ และจบด้วยการที่กบแสวงหาความตายปและหายไปโลกชั่วนิรันดร์ สุดท้ายแล้วครอบครัวที่เคยสงบสุขนี้ก็พังลงไปด้วยมือของทุกคน

กิตติกรรมประกาศ

การทำบทความนี้จะไม่สำเร็จลุล่วงไปได้หากปราศจากคำปรึกษา และคำแนะนำที่ดียิ่งของรองศาสตราจารย์ ดร. พัชลินจ์ จีนนุ่น และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมิทธ์ชาต์ พุมมาที่ได้กรุณาตรวจสอบแก้ไขคำแนะนำต่าง ๆ ให้ความรู้ และตอบข้อข้องใจ จนทำให้บทความนี้มีความสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

กัญญ์ฐิตา ศรีภา. (2566). *จิตวิทยาความรุนแรง.* บริษัท แดเน็กซ์ อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น จำกัด.

ทมยันตี. (2562). *สองชีวิต.* สำนักพิมพ์ ณ บ้านวรรณกรรม.

นันทนา ธนาโนวรรณ. (2557). *ความรุนแรงต่อสตรี : บทวิเคราะห์และสรุปจากหลักฐานทางการวิจัย.* บริษัท วี. พริ้นท์ (1991) จำกัด.

เพ็ญนภา สุธรรมา และมยุรฉัตร กันยะมี. (2557). “ความรุนแรงต่อคู่รักวัยรุ่น : ความท้าทายสำหรับ พยาบาลสาธารณสุข”. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับไทย, 36*(1), 47-57.

ภัสสิพร เพิ่มเสม. (2561). ความรุนแรงในครอบครัวในนวนิยาย เรื่องขมิ้นกับปูน ของจุลลดา ภักดีภูมินทร์ และปูนปิดทองของกฤษณา อโศกสิน. ใน ปรุงศักดิ์ อัตพุฒ (บ.ก.), *การนำเสนอโครงการประชุมวิชาการและนำเสนอ ผลงานระดับชาติของนักศึกษา ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 1/2561.* (น. 97-112). คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุนันทา.

รสริน ดษิฐบรรจง. (2559). “ภาษากับภาพแทนความรุนแรงต่อผู้หญิงในนวนิยายครอบครัวไทย : การศึกษากลวิธีทางอรรถศาสตร์”. *วารสารพยาบาลตำรวจ, 6*(1), 137-158.

รุ่งวิทย์ มาศงามเมือง และวรวุฒิ กำพลวิชิตรพัฒน์. (2563). *ความรุนแรงทางเพศ.* สำนักพิม์ ปณรัชช.

วชิรวิชญ์ บุญทา. (2566). *ความรุนแรงในเรื่องสั้นที่ผ่านการคัดเลือกให้เข้ารับการตัดสินรอบสุดท้าย เพื่อรับรางวัลซีไรต์ประจำปี 2560* [วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยพะเยา.

โสรัตน์ กลับวิลา. (2563). *การใช้ความรุนแรงของนักเรียน นักศึกษา การบูรณาการความร่วมมือเพื่อการป้องกันแก้ไขปัญหา.* สำนักพิมพ์เพชรเกษมการพิมพ์.

XU YIDAN. (2562). *การวิเคราะห์ตัวละครในนวนิยายแปลของหยูหัว.* [วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.

ผลการจัดการเรียนรู้แบบบรรยายร่วมกับเกมดิจิทัลต่อความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมายล้มละลายของนักศึกษาระดับปริญญาตรี

The Effects of Lecture-based Learning Combined with Digital Games on Undergraduate Students' Ability to Explain Bankruptcy Law

นันทรัตน์ เตชะมา[1] และ อัญชลี วิมลศิลป์[2*]

[1]คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[2*]คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

*corresponding author e-mail: uncharee@rumail.ru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เปรียบเทียบความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายก่อนและหลังเรียน (2) ศึกษาพัฒนาการความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมายล้มละลายระหว่างเรียน (3) ประเมินความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมายล้มละลายหลังเรียนเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70 และ (4) ศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนรู้แบบบรรยายร่วมกับเกมดิจิทัล กลุ่มเป้าหมาย คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 28 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้แบบบรรยายร่วมกับเกมดิจิทัล แบบทดสอบความรู้พื้นฐาน และแบบประเมินความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมายตามเกณฑ์รูบริคส์ สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าทีแบบ Dependent Samples t-test และแบบ One-Sample t-test

ผลการวิจัยพบว่า

1. นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยความรู้พื้นฐานทางกฎหมายหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ผลการเรียนรู้ผ่านเกมดิจิทัลทั้ง 3 รูปแบบ ได้แก่ เกมทบทวนความรู้ เกมวิเคราะห์สถานการณ์ และเกมตอบปัญหากฎหมาย นักศึกษามีพัฒนาการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีค่าร้อยละเฉลี่ยเท่ากับ 59.38, 74.60 และ 90.18 ตามลำดับ

3. นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมายหลังเรียนเท่ากับ 18.32 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 (14 คะแนน) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (t = 25.27, $p < .05$)

4. นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.86 โดยมีคะแนนความพึงพอใจด้านการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ อยู่ในระดับสูงที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.94

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน กฎหมายล้มละลาย ความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมาย เกมดิจิทัล

Abstract

This research aimed to: (1) compare undergraduate students' foundational knowledge of bankruptcy law before and after participating in lecture-based instruction integrated with digital games; (2) investigate the development of students' ability to explain bankruptcy law principles during the learning process; (3) evaluate students' post-instruction ability to explain bankruptcy law principles against the criterion of 70 percent; and (4) examine students' satisfaction toward lecture-based instruction integrated with digital games. The target group consisted of 28 undergraduate students enrolled in a bankruptcy law course. The research instruments included lesson plans integrating lecture-based instruction with digital games, a foundational knowledge test, and a rubric-based assessment form measuring students' ability to explain bankruptcy law principles. The data were analyzed using the mean, standard deviation, Dependent Samples t-test, and One-Sample t-test.

The findings revealed that:

1. The students' mean score on foundational legal knowledge after instruction was significantly higher than that before instruction at the .05 level of statistical significance.

2. Students demonstrated continuous improvement in learning performance across the three digital game-based learning activities, namely knowledge review games, scenario analysis games, and legal problem-solving games, with average percentages of 59.38, 74.60, and 90.18, respectively.

3. The students' mean score for the ability to explain bankruptcy law principles after instruction was 18.32 out of 20 points, which was significantly higher than the 70 percent criterion (14 points) at the .05 level of statistical significance ($t = 25.27$, $p < .05$).

4. Overall student satisfaction with the lecture-based instruction integrated with digital games was at the highest level, with a mean score of 4.86. Among all dimensions, satisfaction with the instructional activity design received the highest rating, with a mean score of 4.94.

keywords : game-based learning, Bankruptcy law, ability to explain legal principles, digital games

บทนำ

การจัดการเรียนรู้แบบบรรยาย (Lecture-based Learning) ยังคงเป็นรูปแบบหลักในศึกษาระดับอุดมศึกษาสาขานิติศาสตร์ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงหลักการและโครงสร้างแนวคิดทางกฎหมายอย่างเป็นระบบ (Bligh, 2000) อย่างไรก็ตาม การบรรยายเพียงอย่างเดียวมักส่งผลให้ผู้เรียนมีบทบาทเชิงรับ (Passive Learning) ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการสร้างความเข้าใจเชิงลึกในเนื้อหาที่มีความซับซ้อนและเป็นนามธรรม (Bransford et al., 2000) โดยเฉพาะในรายวิชากฎหมายล้มละลายซึ่งความสามารถในการ “อธิบายหลักกฎหมาย” อย่างถูกต้องและมีเหตุผล ถือเป็นฐานรากสำคัญก่อนการพัฒนาทักษะการวิเคราะห์กรณีศึกษาในระดับสูง อีกทั้งยังช่วย

เสริมสร้างความมั่นใจในการสื่อสารวิชาชีพและการถ่ายทอดเนื้อหาที่ซับซ้อนให้เป็นรูปธรรม (ชดาทิพ ศุภสุวรรณ, 2567; ดวงพร บุญเลี้ยง, 2563; ปิยอร เปลี่ยนผดุง และคณะ, 2568)

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล การจัดการเรียนรู้จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนสู่รูปแบบที่มีปฏิสัมพันธ์เพื่อตอบสนองต่อลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 (Wang et al., 2022) แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน (Game-Based Learning: GBL) จึงได้รับความสนใจในฐานะกลยุทธ์ที่นำองค์ประกอบของเกม เช่น ความท้าทาย และการแข่งขัน มากระตุ้นแรงจูงใจและการมีส่วนร่วม งานวิจัยจำนวนมากยืนยันว่าการใช้เกมดิจิทัลสามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ (Mingyu, Yunus, Rafiq, 2024; Wang et al., 2022) สำหรับบริบทนิติศาสตร์ การบูรณาการเกมช่วยกระตุ้นกระบวนการคิดวิเคราะห์และส่งเสริมความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมายผ่านสถานการณ์จำลองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แม้ปัจจุบันมีการประยุกต์ใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลในชั้นเรียนอย่างหลากหลาย อาทิ Kahoot!, Wayground หรือ Blooket ซึ่งส่งผลดีต่อแรงจูงใจของผู้เรียน (Wang & Tahir, 2020) แต่การศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบต่อ “ความสามารถในการอธิบายหลักการเชิงนามธรรม” โดยเฉพาะในบริบทศึกษากฎหมายไทยที่เน้นการบรรยายเป็นหลักยังมีอยู่อย่างจำกัด ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้แบบบรรยายร่วมกับเกมดิจิทัลต่อความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมายล้มละลายของนักศึกษาระดับปริญญาตรี เพื่อพัฒนาสมรรถนะสำคัญที่ก้าวข้ามการจดจำข้อมูลสู่การสื่อสารหลักกฎหมายอย่างมืออาชีพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายของนักศึกษาก่อนและหลังเรียน
2. เพื่อศึกษาพัฒนาการความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมายล้มละลายของนักศึกษาระหว่างการจัดการเรียนรู้แบบบรรยายร่วมกับเกมดิจิทัล
3. เพื่อศึกษาความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมายล้มละลายของนักศึกษาหลังการจัดการเรียนรู้แบบบรรยายร่วมกับเกมดิจิทัลกับเกณฑ์ร้อยละ 70
4. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบบรรยายร่วมกับเกมดิจิทัล

สมมติฐานการวิจัย

1. นักศึกษามีคะแนนความรู้พื้นฐานกฎหมายหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
2. นักศึกษามีพัฒนาการความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมายสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องระหว่างการจัดการเรียนรู้
3. นักศึกษามีคะแนนความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมายหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้แบบบรรยายร่วมกับเกมดิจิทัล ต่อความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมายล้มละลาย โดยมีรายละเอียดการดำเนินการดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะนิติศาสตร์ (โครงการภาคพิเศษ) ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชากฎหมายล้มละลาย ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 28 คน ซึ่งเป็นชั้นเรียนที่ผู้วิจัยรับผิดชอบ โดยใช้วิธีการศึกษาจากประชากรทั้งหมด (Total Population Study)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบบรรยายร่วมกับกิจกรรมเกมดิจิทัล จำนวน 6 แผน (รวม 36 ชั่วโมง) ครอบคลุมเนื้อหาตั้งแต่บทนิยามศัพท์และหลักเกณฑ์การฟ้องคดีล้มละลาย จนถึงการหลุดพ้นจากการเป็นบุคคลล้มละลาย และ 2) เกมดิจิทัลบนแพลตฟอร์ม Wayground, ZepQuiz และ Blooket โดยใช้ Padlet เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แบบทดสอบความรู้พื้นฐาน (Pre-test/Post-test) 2) แบบประเมินความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมาย (Rubric Score 5 ด้าน) และ 3) แบบสอบถามความพึงพอใจ

2.3 การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และวิธีการหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัยเพื่อใช้ใช้นการเก็บรวมรวมข้อมูล ดังนี้ (พิชิต ฤทธิ์จรูญ, 2567; อิทธิพัทธ์ สุวทันพรกูล, 2562)

1) แผนการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยออกแบบตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน (GBL) ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) พบว่า มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.92 โดยแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 6 แผน โดยออกแบบให้ครอบคลุมเนื้อหาต่อไปนี้ บทนิยามศัพท์และหลักเกณฑ์การฟ้องคดีล้มละลาย เขตอำนาจศาลและการพิจารณาคดี การประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรกและการประนอมหนี้ก่อนล้มละลาย คำพิพากษาให้ล้มละลายและการประนอมหนี้หลังล้มละลาย การขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ และการหลุดพ้นจากการเป็นบุคคลล้มละลาย

2) แบบทดสอบความรู้พื้นฐาน และแบบฝึกหัดระหว่างเรียนผ่านเกมดิจิทัลผู้วิจัยดำเนินการสร้างดังนี้

(1) ความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) แบบทดสอบมีค่า IOC 0.90 สำหรับกิจกรรมเกม Wayground, ZepQuiz และ Blooket มีค่า IOC เท่ากับ 0.96, 0.81 และ 0.83 ตามลำดับ

(2) การวิเคราะห์คุณภาพข้อสอบ (Try-out) กับนักศึกษาที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มเป้าหมายแต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง 30 คน พบค่าความยาก (p) ระหว่าง 0.20-0.60 ค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.63-0.87 และค่าความเชื่อมั่น (KR-20) เท่ากับ 0.89

3) แบบประเมินความสามารถในการอธิบาย และเกณฑ์การให้คะแนน (scoring rubrics) ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์รูบริกส์ 4 ระดับ จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ (1) ความถูกต้องของหลักกฎหมาย (2) ความเข้าใจแนวคิดทางกฎหมาย (3) การใช้ศัพท์กฎหมาย (4) การยกตัวอย่างประกอบ และ (5) การเชื่อมโยงหลักกฎหมายกับสถานการณ์ ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ซึ่งผลการประเมินค่า IOC เท่ากับ 0.93

4) แบบสอบถามความพึงพอใจ ครอบคลุม 3 ด้าน (15 ข้อ) ได้แก่ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านเกมดิจิทัลและสื่อการเรียนรู้ และด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียนรู้ ผ่านการตรวจสอบความสอดคล้องจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ผลการประเมินมีค่า IOC เท่ากับ 0.84

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 6 แผน (รวม 36 ชั่วโมง) กับนักศึกษากลุ่มเป้าหมาย โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1) ก่อนการทดลอง ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์และรูปแบบการเรียนรู้ พร้อมดำเนินการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) ด้วยแบบทดสอบความรู้พื้นฐานจำนวน 20 ข้อ

2) ระยะดำเนินการทดลอง ผู้วิจัยจัดการเรียนรู้ตามแผนที่กำหนด โดยแบ่งการรวบรวมข้อมูลเป็น 2 ส่วน คือ

(1) การวัดความรู้พื้นฐาน ผ่านกิจกรรมเกมดิจิทัล (Wayground, ZepQuiz, Blooket) ในแผนที่ 1, 3 และ 5

(2) การประเมินความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมายผ่านแบบฝึกหัดในแผนที่ 2, 4 และ 6 ระหว่างเรียน

3) ภายหลังการทดลอง ผู้วิจัยดำเนินการทดสอบหลังเรียน (Post-test) ด้วยแบบทดสอบชุดเดียวกับก่อนเรียน

(1) ประเมินความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมายหลังเรียนจากสถานการณ์จำลองที่กำหนด

(2) วัดระดับความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนรู้

4. แผนการทดลอง

การวิจัยนี้ ใช้แบบแผนการวิจัยเชิงทดลองขั้นต้น (Pre-Experimental Design) โดยศึกษาตัวอย่างเดียวและวัดผลก่อนและหลังการทดลอง (One-Group Pretest–Posttest Design) ซึ่งมีลักษณะดังนี้ (อิทธิพันธ์ สุวทันพรกูล, 2562)

ทดลองก่อน	ให้สิ่งทดลอง	ทดลองหลัง
O_1	X	O_2

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัย

X แทน การจัดการเรียนรู้แบบบรรยายร่วมกับเกมดิจิทัล

O_1 แทน ทดลองความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมายล้มละลายของนักศึกษาระดับปริญญาตรีก่อนเรียน

O_2 แทน ทดลองความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมายล้มละลายของนักศึกษาระดับปริญญาตรีหลังเรียน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลคะแนนที่รวบรวมได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์ผลทางสถิติและนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบตารางประกอบความเรียงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) ค่าร้อยละ (Percentage) การทดสอบค่าทีแบบ Dependent Samples *t*-test และแบบ One-Sample *t*-test

6. สถานที่ทำการวิจัย สถานที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผลการวิจัย

1. ผลการเปรียบเทียบความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายของนักศึกษาก่อนและหลังเรียน ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายของนักศึกษาก่อนและหลังเรียน

การทดสอบ	n	$\bar{X}$	S.D.	df	*t*	Sig.
ความรู้พื้นฐานก่อนเรียน	28	12.75	2.40	27	-10.651*	0.00
ความรู้พื้นฐานหลังเรียน	28	16.39	1.73			

*$p < .05$

จากตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายของนักศึกษาก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบบรรยายร่วมกับเกมดิจิทัล พบว่า ก่อนเรียนนักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 12.75 (S.D. = 2.40) และหลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 16.39 (S.D. = 1.73) เมื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยด้วยสถิติ *t*-test (Dependent Samples) พบว่า คะแนนเฉลี่ยความรู้พื้นฐานหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (t = -10.651, $p < .05$) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

2. ผลการศึกษาพัฒนาการความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมายล้มละลายของนักศึกษาระหว่างการจัดการเรียนรู้แบบบรรยายร่วมกับเกมดิจิทัล ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลการศึกษาซึ่งแสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนจากกิจกรรมเกมดิจิทัลระหว่างเรียน

กิจกรรมเกมดิจิทัล	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	ค่าร้อยละเฉลี่ย
1. เกมทบทวนความรู้ (Wayground)	8	4.75	1.14	59.38
2. เกมวิเคราะห์สถานการณ์ (ZepQuiz)	9	6.71	1.05	74.60
3. เกมตอบปัญหากฎหมาย (Blooket)	8	7.21	0.63	90.18
รวม	25			

จากตารางที่ 2 พบว่า เกมทบทวนความรู้ (Wayground) ในแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.75 (S.D. = 1.14) คิดเป็นร้อยละ 59.38 เกมวิเคราะห์สถานการณ์ (ZepQuiz) ในแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 6.71 (S.D. = 1.05) คิดเป็นร้อยละ 74.60 เกมตอบปัญหากฎหมาย (Blooket) ในแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5 นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 7.21 (S.D. = 0.63) คิดเป็นร้อยละ 90.18 ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้แบบบรรยายร่วมกับเกมดิจิทัลช่วยให้นักศึกษามีพัฒนาการด้านความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีค่าลดลงตามลำดับ สะท้อนให้เห็นว่านักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในหลักกฎหมายล้มละลายที่แม่นยำและมีความสามารถในระดับที่ใกล้เคียงกันมากขึ้นเมื่อผ่านกระบวนการเรียนรู้ตามแผนที่กำหนดไว้

2.2 ผลการวิเคราะห์พัฒนาการความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมายล้มละลาย

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมายล้มละลายระหว่างเรียน

รายการประเมิน (Rubric 5 ด้าน)	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3	พัฒนาการ (+/-)
1. ความถูกต้องของหลักกฎหมาย	2.68	3.18	3.50	+0.82
2. ความเข้าใจแนวคิดทางกฎหมาย	2.57	3.18	3.57	+1.00
3. การใช้ศัพท์กฎหมาย	2.57	3.00	3.64	+1.07
4. การยกตัวอย่างประกอบ	1.96	2.61	3.11	+1.15
5. การเชื่อมโยงกับสถานการณ์	1.93	2.50	2.93	+1.00
คะแนนรวมเฉลี่ย (20 คะแนน)	11.71	14.47	16.75	+5.04
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	2.14	1.97	1.32	

จากตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบพัฒนาการความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมายล้มละลาย พบว่านักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุกระยะที่ทำการทดสอบ โดยเริ่มจาก 11.71 (S.D. = 2.14) ในครั้งที่ 1 เพิ่มเป็น 14.47 (S.D. = 1.97) ในครั้งที่ 2 และบรรลุระดับสูงสุดในครั้งที่ 3 ที่ 16.75 (S.D. = 1.32) คิดเป็นพัฒนาการรวมเพิ่มขึ้น +5.04 คะแนน โดยด้านที่มีพัฒนาการโดดเด่นที่สุดคือ การยกตัวอย่างประกอบ (+1.15) ทั้งนี้ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ลดลงอย่างต่อเนื่องบ่งชี้ว่าผู้เรียนมีทักษะการอธิบายที่พัฒนาขึ้นในระดับที่สูงใกล้เคียงกัน ผลการวิจัยสะท้อนถึงประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้แบบบรรยายร่วมกับเกมดิจิทัลที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้ความรู้สู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

3. ผลการศึกษาความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมายล้มละลายหลังเรียนเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70 ตามวิธีการให้ระดับผลการเรียนของ พิชิต ฤทธิ์จำรูญ (2567) เนื่องจากวิชากฎหมายล้มละลายมีเนื้อหาที่ซับซ้อนและต้องใช้ทักษะการวิเคราะห์สูง ผู้วิจัยจึงกำหนดเกณฑ์ความสำเร็จไว้ที่ร้อยละ 70 (14 คะแนน) เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน และสะท้อนระดับความรอบรู้ที่เพียงพอต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในวิชาชีพ โดยผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมายล้มละลายหลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 70

การวัดผล	คะแนนเต็ม	เกณฑ์ร้อยละ 70 (14 คะแนน)	$\bar{X}$	S.D.	*t*	Sig.
ความสามารถในการอธิบายหลังเรียน	20	14	18.32	0.91	25.27*	0.00

*$p < .05$

จากตารางที่ 4 พบว่า นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมายล้มละลายหลังเรียนเท่ากับ 18.32 คะแนน (S.D. = 0.91) จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70 (14 คะแนน) พบว่า คะแนนเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (t = 25.27, p < .05) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนด ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้แบบบรรยายร่วมกับเกมดิจิทัลมีประสิทธิภาพสูงในการส่งเสริมสมรรถนะการอธิบายหลักกฎหมายของผู้เรียนให้บรรลุตามเกณฑ์มาตรฐานในระดับดีมาก

4. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบบรรยายร่วมกับเกมดิจิทัล ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมและวิเคราะห์ ซึ่งแสดงผลการวิจัยตามตารางที่ 5 ดังนี้

ตารางที่ 5 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบบรรยายร่วมกับเกมดิจิทัล

ลำดับ รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับคะแนน
ด้านการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้	4.94	0.14	มากที่สุด
ด้านการมีส่วนร่วมในการเรียน	4.80	0.27	มากที่สุด
ด้านประโยชน์ต่อการเรียนรู้	4.83	0.20	มากที่สุด
รวมทุกด้าน	**4.86**	**0.15**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 5 พบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจการจัดการเรียนรู้แบบบรรยายร่วมกับเกมดิจิทัลต่อความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมายล้มละลายในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.86 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ มีระดับความพึงพอใจมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.94 รองลงมาได้แก่ ด้านประโยชน์ต่อการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.83 และด้านการมีส่วนร่วมในการเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.80 ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการเปรียบเทียบความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายก่อนและหลังเรียน พบว่านักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ที่ผสานการบรรยายสรุปเข้ากับเกมทบทวนความรู้ (Wayground) ช่วยเปลี่ยนรูปแบบการท่องจำตัวบทกฎหมายที่ซับซ้อนให้กลายเป็นการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่มีระบบข้อมูลป้อนกลับทันที ช่วยสร้างแรงจูงใจและลดความเบื่อหน่ายในการทบทวนความรู้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ นงคราญ สุขเวชชวรกิจ (2567) และ ชลธิชา ชลสวัสดิ์ และคณะ (2566) ที่ระบุว่าเกมดิจิทัลช่วยส่งเสริมการฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ภายใต้สภาวะที่ผ่อนคลาย นำไปสู่การเกิดความจำระยะยาวและการเชื่อมโยงหลักกฎหมายเข้ากับสถานการณ์จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. พัฒนาการความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมายล้มละลายระหว่างเรียน พบว่า นักศึกษามีพัฒนาการสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 59.38 สู่ร้อยละ 90.18 สะท้อนถึงประสิทธิภาพของการจัดลำดับความท้าทายที่เหมาะสม เริ่มจากการวางรากฐานความรู้ในเกมที่ 1 การฝึกวินิจฉัยสถานการณ์ในเกมที่ 2 จนถึงระดับความชำนาญในเนื้อหาที่ซับซ้อนในเกมที่ 3 ระบบการเฉลยทันทีในเกมช่วยให้ผู้เรียนปรับปรุงความเข้าใจคลาดเคลื่อนได้รวดเร็วกว่าการทำแบบฝึกหัดปกติ สอดคล้องกับ อธิป อนันต์กิตติกุล และเพ็ญพนอ พ่วงแพ (2566) ที่อธิบายว่า

กระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมโดยตรงผ่านเกมจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักรู้และสร้างการเรียนรู้ที่คงทน

3. ความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมายล้มละลายหลังเรียนเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70 พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังเรียน (18.32 คะแนน) สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานต่ำ (0.91) แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนเกิดความเข้าใจเชิงลึกมากกว่าการท่องจำ โดยสามารถดึง “ภาพจำ” หรือเหตุการณ์จำลองจากเกมมาประยุกต์ใช้ในการเขียนอธิบายและยกตัวอย่างประกอบได้อย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับ นลินรัตน์ เปรมชัยศรี และคณะ (2568) ที่พบว่าการฝึกฝนผ่านกิจกรรมการตอบคำถามและได้รับคำแนะนำอย่างต่อเนื่อง ช่วยให้ผู้เรียนสามารถสร้างคำอธิบายเชิงตรรกะและมีความมั่นใจในการใช้หลักฐานสนับสนุนข้อสรุปได้ดียิ่งขึ้น

4. ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนรู้ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากการเปลี่ยนเนื้อหากฎหมายที่ซับซ้อนให้เป็นกิจกรรมที่สนุกสนานช่วยลดความตึงเครียดและกระตุ้นการมีส่วนร่วมได้อย่างสูงสุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ โยษิตา กาสุข และอลงกรณ์ อัศวโสวรรณ (2567) อธิป อนันต์กิตติกุล และคณะ (2566) ที่สรุปว่าการใช้เกมเป็นฐานร่วมกับกรณีตัวอย่างช่วยสร้างเจตคติเชิงบวกต่อวิชากฎหมาย พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ และยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

สรุปผลการวิจัย

1. นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยความรู้พื้นฐานทางกฎหมายหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. นักศึกษามีพัฒนาการความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องผ่านกิจกรรมเกมดิจิทัล 3 รูปแบบ โดยมีร้อยละของคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจาก 59.38 ในระยะแรก เป็น 90.18 ในระยะสุดท้าย ทั้งนี้ พบพัฒนาการโดยรวมเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 5.04 คะแนน โดยด้านที่มีระดับพัฒนาการสูงสุดคือ การยกตัวอย่างประกอบ (+1.15 คะแนน)

3. นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการอธิบายหลักกฎหมายหลังเรียนเท่ากับ 18.32 คะแนน (S.D. = 0.91) ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 (14 คะแนน) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. นักศึกษามีความพึงพอใจในภาพรวมต่อการจัดการเรียนรู้แบบบรรยายร่วมกับเกมดิจิทัลอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.86

เอกสารอ้างอิง

ชดาทิพ ศุภสุวรรณ. (2567). การจัดการเรียนการสอนวิชากฎหมายพาณิชย์และธุรกิจ 3 แบบการเรียนรู้เชิงรุกในสถานการณ์แพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด 19) ของนักศึกษาสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง. *วารสารสังคมศาสตร์และศาสตร์รวมสมัย, 5*(1), 44-56.

ชลธิชา ชลสวัสดิ์ สุลี ทองวิเชียร และพรเพ็ญ แดงรักษา. (2566).ผลของเกมออนไลน์ต่อพฤติกรรมการพัฒนาตนเองและความพึงพอใจต่อเกมออนไลน์ของนักศึกษาพยาบาลในสถาบันการศึกษาเอกชนแห่งหนึ่ง. *วารสารพยาบาล, 72*(2), 41-49

ดวงพร บุญเลี้ยง. (2563). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาในรายวิชากฎหมายเกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศ โดยใช้กรณีศึกษา. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 2*(2), 30-41.

นงคราญ สุขเวชชวรกิจ. (2567). การจัดการเรียนรู้โดยการใช้เกมเป็นฐานที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาในรายวิชาทักษะชีวิต. *วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 7*(1), 32-45.

นลินรัตน์ เปรมชัยศรี วรวุฒิ มั่นสุขผล และสิทธิชัย ลายเสมา.(2568). ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะร่วมกับเกมมิฟิเคชัน เรื่อง คลื่นเสียง เพื่อส่งเสริมความสามารถในการสร้างคำอธิบายเชิงวิทยาศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนราชินีบูรณะ. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 23*(2), 179-198.

ปิยอร เปลี่ยนผดุง พลอยขวัญ เหลาอมต และนิภาภรณ ลาภเสถียร. (2568). การพัฒนาผู้เรียนโดยการจัดการเรียนรู้จากประสบการณจริงผ่านการเรียนการสอนในรายวิชาคลินิกสอนเผยแพรกฎหมายในชุมชน. *วารสารนิติศาสตร มหาวิทยาลัยพะเยา, 4*(1), 85-103.

พิชิต ฤทธิ์จรูญ. (2567). *เทคนิคการวัดและประเมินผลการเรียนรู้* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โยษิตา กาสุข และอลงกรณ์ อัศวโสวรรณ. (2567). ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง “กฎหมายกับตัวเรา” โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับกรณีตัวอย่างที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. *Journal of Buddhist Education and Research, 10*(4), 468-480.

อธิป อนันต์กิตติกุล และเพ็ญพนอ พ่วงแพ. (2566). การเรียนรู้โดยการใช้เกมดิจิทัลเป็นฐานในการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 20*(1), 130-142.

อิทธิพัทธ์ สุวทันพรกูล. (2562). *การวิจัยทางการศึกษา: แนวคิดและการประยุกต์ใช้* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Bligh, D. A. (2000). *What’s the use of lectures?* San Francisco: Jossey-Bass.

Bransford, J. D., Brown, A. L., & Cocking, R. R. (2000). *How People Learn: Brain, Mind, Experience, and School*. Washington DC: National Academy Press.

Mingyu, G., Yunus, MM., & Rafiq, K.R.M. (2024). Educational Games and Game-based Approaches in Higher Education: A Systematic Review (2014-2023). *International Journal of Academic Research in Progressive, 13*(1), 899-919. https://ijarped.com/index.php/journal/article/view/617

Wang, A. I., & Tahir, R. (2020). The effect of using Kahoot! for learning - A literature review. *Computers & Education, 149*, 103818. https://doi.org/10.1016/j.compedu.2020.103818

Wang, L.H., Chen, B., Hwang, GJ. et al. (2022). Effects of digital game-based STEM education on students’ learning achievement: a meta-analysis, *IJ STEM Ed 9*(26). https://doi.org/10.1186/s40594-022-00344-0

“ชุมทางวัฒนธรรม”: ประเพณีประจำถิ่นกับการนำเสนออัตลักษณ์ของชาวอำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์

“The Junction of Cultures”: Local Traditions and the Representation of Identities in Takhli District, Nakhon Sawan Province

รัชชานนท์ จิตรีสรรพ* และ วัชราภรณ์ ดิษฐป้าน
สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
*corresponding author e-mail: ratchanon.jit@dome.tu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีจุดประสงค์ 2 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาประเพณีประจำถิ่นของกลุ่มคนที่หลากหลายในอำเภอ ตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ และ 2) เพื่อวิเคราะห์การนำเสนออัตลักษณ์ของชาวอำเภอตาคลีผ่านประเพณีประจำถิ่น ผู้วิจัยศึกษาประเพณีประจำถิ่นตาคลี 11 ประเพณี โดยใช้แนวคิดอัตลักษณ์เป็นกรอบในการพิจารณาว่ากลุ่มคนต่างๆ เลือกใช้ประเพณีเพื่อสื่อสารความเป็นกลุ่มและจัดวางตำแหน่งของตนภายในสังคมตาคลีอย่างไร โดยเก็บข้อมูลภาคสนามระหว่าง ปี พ.ศ. 2567 – พ.ศ. 2568 ด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 29 คน ควบคู่กับการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ในช่วงการจัดงานประเพณีและพิธีกรรม ตลอดจนศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า ประเพณีประจำถิ่นในอำเภอตาคลีทั้ง 11 ประเพณี มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับกลุ่มคน ชุมชน และสถาบันทางสังคมที่หลากหลาย ได้แก่ ชาวไทยพื้นถิ่นบ้านตาคลี ชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวไทยพวน และกลุ่มทหารอากาศ ทั้งยังมีความหลากหลายทางความเชื่อและศาสนา ความหลากหลายดังกล่าว สะท้อนบริบทของตาคลีในฐานะชุมทางวัฒนธรรม ส่วนการนำเสนออัตลักษณ์ผ่านประเพณีปรากฏ 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การนำเสนออัตลักษณ์ทางศาสนาและ ความเชื่อ ผ่านประเพณีพุทธศาสนาที่สัมพันธ์กับพระเกจิอาจารย์และพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมนับถือผีบรรพบุรุษ และ วิถีความเชื่อของกลุ่มคริสตชน 2) การนำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ผ่านประเพณีของชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยพวน และ 3) การนำเสนออัตลักษณ์ด้านความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ผ่านงานย้อนรำลึกที่สร้างขึ้นจาก ความทรงจำร่วมเกี่ยวกับการเสด็จพระราชดำเนินบ้านตาคลีของรัชกาลที่ 9 ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ประเพณีไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมประจำปี หากเป็นพื้นที่ที่กลุ่มคนใช้สืบทอด เลือกสรร และนำเสนออัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม พร้อมกับเชื่อมโยงตนเข้ากับความเป็น “ชาวตาคลี” ภายใต้บริบทของ “ชุมทางวัฒนธรรม”

คำสำคัญ : ชุมทางวัฒนธรรม ประเพณีประจำถิ่น อัตลักษณ์ อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์

Abstract

This research article aims to study the local traditions of various groups in Takhli District, Nakhon Sawan Province, and to analyze these traditions through the concept of identity. Fieldwork was conducted from 2024 to 2025 and covered 11 local traditions in Takhli District. Data were gathered through interviews with 29 key informants, together with participant

observation during significant local traditional events. In addition, documentary sources, online materials, and other relevant information were used to support the analysis based on the conceptual framework of identity.

The findings reveal that all 11 local traditions in Takhli District are closely intertwined with a diverse array of social groups residing in Takhli District, including the local Thai of Ban Takhli, Thai-Chinese, Thai Phuan, and Air Force personnel. Furthermore, the diversity of beliefs and religions shapes the characteristics of "The Junction of Cultures". The representation of identities of the people of Takhli District through these traditions is manifested in three distinct dimensions: 1) the representation of religious and spiritual identities through Buddhist traditions concerning sacred Buddha images and Spiritual Master, ancestral spirit worship rituals, and the faith-based practices of the local Christian community; 2) the representation of ethnic identities through the traditions of the Thai-Chinese and Thai Phuan; and 3) the representation of identities rooted in loyalty to the monarchy of the people of Takhli District, transmitted through traditions constructed from collective memories of the royal visit of King Rama IX to Ban Takhli. Ultimately, this study elucidates the process of constructing and representing the identities of the Takhli people through local traditions, which have been dynamically forged within “The Junction of Cultures” of Takhli District, Nakhon Sawan Province.

keywords : The Junction of Cultures, Local Traditions, Identities, Takhli District, Nakhon Sawan Province

บทนำ

“อำเภอตาคลี” เป็นอำเภอหนึ่งที่ตั้งอยู่ทางใต้สุดของจังหวัดนครสวรรค์ ในมิติทางประวัติศาสตร์ พื้นที่ดังกล่าว เริ่มพัฒนาจากชุมชนขนาดเล็กบริเวณที่ราบเชิงเขาตาคลี โดยมีกลุ่มชาวไทยพื้นถิ่นเข้ามาตั้งถิ่นฐานและใช้วัดตาคลีเป็นศูนย์กลางทางศาสนาและสังคมของชุมชน หลักฐานการก่อตั้งวัดตาคลีในปี พ.ศ. 2347 (สมโภช 200 ปี วัดตาคลี, 2548, น. 3) แสดงให้เห็นถึงความต่อเนื่องของการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่มาเป็นเวลานาน ก่อนที่ชุมชนจะค่อยๆ ขยายตัวและเรียกขานกันว่า “บ้านตาคลี”

ความเปลี่ยนแปลงสำคัญของตาคลีเกิดขึ้นจากการพัฒนาเส้นทางคมนาคมและโครงสร้างพื้นฐานในช่วงเวลาต่อมา โดยเฉพาะการก่อสร้างทางรถไฟสายเหนือช่วงลพบุรี – ปากน้ำโพในปี พ.ศ. 2450 และการจัดตั้งสถานีรถไฟบ้านตาคลีใน ปี พ.ศ. 2460 ซึ่งทำให้พื้นที่บริเวณสถานีรถไฟกลายเป็นย่านการค้าและจุดเชื่อมต่อทางการเดินทาง ผู้คนจากพื้นที่ต่างๆ จึงเดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพเพิ่มขึ้น ทั้งกลุ่มพ่อค้าชาวจีนที่มีบทบาทต่อการก่อตัวของตลาดตาคลี และ กลุ่มชาวไทยพวนที่เข้ามาบุกเบิกพื้นที่เกษตรกรรม กระทั่งชุมชนขยายตัวและได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอตาคลี ในปี พ.ศ. 2480 (วิถีชีวิตชาวอำเภอตาคลี, 2537)

นอกจากเส้นทางรถไฟแล้ว การตัดผ่านของถนนพหลโยธิน การขุดคลองอนุศาสนนันท์เพื่อการเกษตรและการบริโภค ตลอดจนการใช้พื้นที่เป็นฐานปฏิบัติการทางอากาศในช่วงสงครามเวียดนาม ซึ่งภายหลังได้รับการพัฒนา

เป็น “กองบิน 4” ยังทำให้ตาคลีมีความสำคัญทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ การคมนาคม และยุทธศาสตร์ทางทหาร (กองบิน 4, 2567) โครงสร้างดังกล่าว ส่งผลให้ข้าราชการทหาร แรงงาน ผู้ประกอบการ และผู้คนจากภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันเข้ามาอาศัยและสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง “อำเภอตาคลี” จึงไม่ได้เป็นเพียง “ชุมทางคมนาคม” ที่เชื่อมโยงเส้นทางทางราง ถนน คลอง และพื้นที่การบินทางทหาร หากยังเป็นพื้นที่ที่ผู้คนจากต่างถิ่นนำความเชื่อ ความทรงจำ และวิถีปฏิบัติของตนเข้ามาสืบทอดและปรับใช้ภายใต้บริบทของสังคมท้องถิ่น

ลักษณะดังกล่าว ทำให้ “ตาคลี” เป็นพื้นที่น่าสนใจสำหรับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีกับอัตลักษณ์ เพราะกลุ่มคนต่างๆ ยังคงใช้ประเพณีและพิธีกรรมเป็นพื้นที่สืบทอดความเชื่อ ความทรงจำและนำเสนอความเป็นกลุ่มของตน ประเพณีในพื้นที่จึงสะท้อนความหลากหลายในหลายมิติ ทั้งพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ วิถีความเชื่อของ กลุ่มคริสตชน อัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยพวน วิถีของกลุ่มทหารอากาศตลอดจนความทรงจำ ทางประวัติศาสตร์ของเมือง ความหลากหลายดังกล่าว นำไปสู่คำถามสำคัญว่า กลุ่มคนแต่ละกลุ่มเลือกใช้ประเพณี เพื่อสื่อสารว่าตนเป็นใคร และจัดวางตำแหน่งของตนภายในสังคมตาคลีอย่างไร

บทความนี้ จึงใช้คำว่า “ชุมทางวัฒนธรรม” เพื่อหมายถึงพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากพัฒนาการของตาคลีในฐานะชุมทางคมนาคมและแหล่งตั้งถิ่นฐานของผู้คนหลากหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มยังคงสืบทอด ความเชื่อ ความทรงจำ และอัตลักษณ์เฉพาะของตน ขณะเดียวกัน ก็ต้องใช้พื้นที่และสร้างความสัมพันธ์ภายใต้โครงสร้าง ทางสังคมของท้องถิ่นร่วมกัน ความเป็นชุมทางวัฒนธรรมในความหมายนี้ จึงไม่ได้หมายถึงการหลอมรวมความแตกต่างจน หมดสิ้น หรือการอยู่ร่วมกันอย่างปราศจากเงื่อนไข หากหมายถึงบริบทที่อัตลักษณ์หลายระดับดำรงอยู่ ปฏิสัมพันธ์ และ ได้รับการจัดวางตำแหน่งภายใต้พื้นที่ตาคลีร่วมกัน

นิยามดังกล่าว สัมพันธ์กับคำบอกเล่าของนุช ม่วงเก่า ซึ่งกล่าวว่า “ตาคลีไม่ใช่ของใครเพียงกลุ่มเดียว แต่เป็นเมือง ที่ใครมาอยู่ก็ต้องทิ้งรากเดิมไว้บ้าง แล้วมาสร้างรากใหม่ร่วมกันในงานประเพณี มันเหมือนสถานีรถไฟที่คนต่างที่มาเดินทาง มาเจอกัน แลกเปลี่ยน และสร้างเรื่องราวใหม่ๆ ร่วมกันในฐานะชาวตาคลี ” (นุช ม่วงเก่า, สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2567) คำบอกเล่าดังกล่าว สะท้อนมุมมองของคนในพื้นที่ที่รับรู้ว่า ความเป็น “ชาวตาคลี” ก่อรูปขึ้นจากการเคลื่อนย้าย การพบปะ และการสร้างความสัมพันธ์ของผู้คนต่างถิ่น อย่างไรก็ตาม การสร้างรากใหม่ร่วมกัน ไม่ได้หมายความว่า ผู้คนจะต้องละทิ้ง อัตลักษณ์เดิมหรือถูกหลอมรวมเป็นกลุ่มเดียวกันทั้งหมด หากสะท้อนการที่ความเป็นไทยพื้นถิ่น ความเป็นจีน ความเป็นพวน ความเป็นคริสตชน และอัตลักษณ์ของกลุ่มทหารอากาศสามารถดำรงอยู่ควบคู่กับความผูกพันต่อพื้นที่ตาคลีในระดับที่แตกต่างกัน “ประเพณีประจำถิ่น” จึงเป็นพื้นที่สำคัญที่แต่ละกลุ่มใช้สืบทอดความทรงจำ นำเสนอความเป็นกลุ่ม และสร้างความสัมพันธ์กับสังคมท้องถิ่น โดยยังคงขอบเขตและความหมายเฉพาะของตนไว้

ในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยใช้แนวคิดเรื่อง “อัตลักษณ์” เป็นกรอบหลัก โดยอาศัยคำอธิบายของอภิญญา เฟืองฟูสกุล (2546) ซึ่งเสนอว่า “อัตลักษณ์” (Identity) หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดต่อตนเองว่า “ฉันเป็นใคร” ซึ่งก่อรูปผ่านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับผู้อื่น และสัมพันธ์กับมิติของอำนาจและการสร้างภาพแทนความจริง (Representation) ขณะเดียวกัน ศิราพร ณ ถลาง (2562) ชี้ให้เห็นว่า “อัตลักษณ์” มีความสัมพันธ์กับคติชนและพิธีกรรมอย่างใกล้ชิด เนื่องจากผู้คนในสังคมท้องถิ่น มักนำเสนอตัวตน สร้างความแตกต่าง และต่อรองความหมายของกลุ่มตนผ่านมรดกทางวัฒนธรรมที่มีพลวัตแปรเปลี่ยนไปตามบริบทสังคม

จากกรอบแนวคิดดังกล่าว ประเพณีประจำถิ่นของอำเภอตาคลี จึงไม่ได้ถูกพิจารณาเพียงในฐานะกิจกรรมที่จัดขึ้นตามวาระประจำปี หากเป็นพื้นที่ที่กลุ่มคนเลือกใช้เรื่องเล่า พิธีกรรม วัตถุ พื้นที่ และสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม เพื่อสื่อสารว่าตนเป็นใครและจัดวางตำแหน่งของตนภายในสังคมตาคลี การศึกษาประเพณีจึงช่วยให้เห็นทั้งการสืบทอดอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม การนำเสนอตัวตนต่อบุคคลภายนอก การสร้างความแตกต่าง ตลอดจนการเชื่อมโยงตนเข้ากับความเป็น “ชาวตาคลี” ภายใต้บริบทของชุมทางวัฒนธรรม

ทั้งนี้ จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า งานศึกษาประเพณีในจังหวัดนครสวรรค์ที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับประเพณีที่เป็นที่รับรู้ในวงกว้าง โดยเฉพาะประเพณีของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่เมืองปากน้ำโพ เช่น งานของณัฏฐ์ เดชปั้น (2565) ซึ่งศึกษาประเพณีแห่เจ้าพ่อ – เจ้าแม่ปากน้ำโพ ในมิติการอนุรักษ์และพัฒนาประเพณีของคนจีนในปากน้ำโพ ระหว่าง พ.ศ. 2520 – 2550 และงานของภูริตา เรืองจิรยศ (2564) ซึ่งศึกษาเทศกาลตรุษจีนผ่านมิตินาฏกรรมและการแสดง งานดังกล่าวช่วยอธิบายความสำคัญของประเพณีจีนต่อภาพลักษณ์ทางวัฒนธรรมของจังหวัดนครสวรรค์ได้อย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยยังไม่พบงานที่นำประเพณีของกลุ่มคนต่างๆ ในอำเภอตาคลีมาศึกษาร่วมกันอย่างเป็นระบบ เพื่ออธิบายอัตลักษณ์ของชาวอำเภอตาคลีผ่านประเพณีประจำถิ่น การศึกษาครั้งนี้ จึงช่วยขยาย ขอบเขตการศึกษาประเพณีในจังหวัดนครสวรรค์ จากการมุ่งพิจารณาประเพณีที่เป็นภาพแทนของเมืองหรือกลุ่มวัฒนธรรมขนาดใหญ่ ไปสู่การทำความเข้าใจประเพณีระดับชุมชนที่สัมพันธ์กับประวัติการตั้งถิ่นฐาน ความเชื่อ และโครงสร้างทางสังคมภายในพื้นที่อำเภอตาคลี

บทความวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาประเพณีประจำถิ่นของกลุ่มคนที่หลากหลายในอำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ และ 2) เพื่อวิเคราะห์การนำเสนออัตลักษณ์ของชาวอำเภอตาคลีผ่านประเพณีประจำถิ่น โดยใช้แนวคิดอัตลักษณ์เป็นกรอบในการพิจารณาว่า กลุ่มคนต่างๆ เลือกใช้ประเพณีเพื่อสื่อสารความเป็นกลุ่มและจัดวางตำแหน่งของตนภายในสังคมตาคลีอย่างไร การศึกษาดังกล่าว จะช่วยให้เข้าใจกระบวนการสืบทอดและการนำเสนออัตลักษณ์ของกลุ่มคนต่างๆ ผ่านประเพณีประจำถิ่น ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มกับความเป็น “ชาวตาคลี” ภายใต้บริบทของ “ชุมทางวัฒนธรรม”

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างปี พ.ศ. 2567 – พ.ศ. 2568 โดยสำรวจบริบททางวัฒนธรรมของอำเภอตาคลีในภาพรวม และเก็บข้อมูลเชิงลึกในชุมชนและพื้นที่ที่ปรากฏการจัดงานประเพณีตามขอบเขตการศึกษา ผู้วิจัยนำประเพณีประจำถิ่นของอำเภอตาคลีมาศึกษาทั้งหมด 11 ประเพณี และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 29 คน ควบคู่กับ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในช่วงการจัดงานประเพณีและพิธีกรรม ตลอดจนศึกษาข้อมูลจากเอกสารและแหล่งข้อมูล ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์

การศึกษาครั้งนี้ ไม่ได้มุ่งรวบรวมประเพณีทั้งหมดที่ปรากฏในอำเภอตาคลี แต่คัดเลือกประเพณีจำนวน 11 ประเพณี โดยพิจารณาจากความสัมพันธ์กับความเชื่อ ชาติพันธุ์ อาชีพ หรือวิถีชีวิตของกลุ่มคนในพื้นที่ การได้รับการสืบทอด รื้อฟื้นหรือจัดขึ้นจนเป็นที่รับรู้ของชุมชน ตลอดจนการสามารถระบุเจ้าของประเพณีหรือกลุ่มผู้สืบทอดหลัก ประเพณีทั้ง 11 ประเพณี จึงเป็นกลุ่มข้อมูลตามขอบเขตของงานวิจัย ไม่ได้หมายถึงรายชื่อประเพณีทั้งหมดของอำเภอตาคลี

ผลการวิจัย

1. ประเพณีประจำถิ่นของกลุ่มคนที่หลากหลายในอำเภอตาคลี

จากการสำรวจบริบททางวัฒนธรรมและการเก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างปี พ.ศ. 2567 ถึง พ.ศ. 2568 ผู้วิจัยรวบรวมและคัดเลือกประเพณีประจำถิ่นตามขอบเขตและเกณฑ์การศึกษา จำนวน 11 ประเพณี ประเพณีดังกล่าว สัมพันธ์กับกลุ่มคนและมิติทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ทั้งศาสนาและความเชื่อ ชาติพันธุ์ อาชีพ และความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์ ดังสรุปข้อมูลประเพณีประจำถิ่นในรอบปี[6] ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 “ประเพณีประจำถิ่นของชาวอำเภอตาคลี” จำนวน 11 ประเพณี ตามขอบเขตการศึกษาและเก็บข้อมูลภาคสนามในปี พ.ศ. 2567 – 2568 เรียงลำดับตามช่วงเวลาในการจัดประเพณี

ลำดับ	ประเพณีประจำถิ่น	ช่วงเวลาและสถานที่จัดประเพณี	เจ้าของประเพณี/กลุ่มผู้สืบทอดหลัก	ผู้มีบทบาทในการจัดงานและสนับสนุน	กิจกรรมสำคัญ (รายละเอียดประเพณีและกิจกรรมทางวัฒนธรรม)
1	**ประเพณีกำฟ้า (ไทยพวน) บ้านลาดทิพยรส**	เดือนกุมภาพันธ์ วัดลาดทิพยรส	กลุ่มชาวไทยพวนบ้านทิพยรส	ผู้นำชุมชน อบต.บ้านลาดทิพยรส และคณะสงฆ์	พิธีกรรมที่สำคัญ อาทิ พิธีบวงสรวงสักการะบูชาฟ้า (กำฟ้า), การเผาข้าวหลาม ข้าวจี่ของชาวบ้าน เพื่อนำไปประกอบพิธีทำบุญตักบาตรที่วัด (วันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ตามปฏิทินชาวไทยพวน, พิธีกรรมสู่ขวัญข้าวตลอดทั้ง กิจกรรมทางวัฒนธรรมและงานมหรสพ เช่น การละเล่นพื้นบ้านและนิทรรศการทางวัฒนธรรม ไทยพวน
2	**งานชาตกาลและงานประจำปีปิดทองหลวงพ่อเดิม วัดหนองโพ**	วันที่ 6 กุมภาพันธ์ของทุกปี วัดหนองโพ	วัดหนองโพ ชุมชนบ้านหนองโพ และผู้ศรัทธาหลวงพ่อเดิม	คณะสงฆ์ กรรมการวัด และชาวบ้านในพื้นที่	ทำบุญอุทิศทักษิณานุปทาน ระลึกหลวงพ่อเดิม, พิธีบวงสรวงและปิดทอง, การจัดงานแสดงแสง สี เสียง เล่าเรื่องชาตกาลหลวงพ่อเดิม, การจัด

6 “ประเพณีประจำถิ่นในรอบปี” ในบทความนี้ หมายถึง ประเพณีจำนวน 11 ประเพณีที่ผู้วิจัยรวบรวมจากการเก็บข้อมูลภาคสนามตามขอบเขตการศึกษา โดยพิจารณาจากประเพณีที่จัดขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีความสัมพันธ์กับกลุ่มคนในพื้นที่ และสามารถระบุเจ้าของประเพณีหรือกลุ่มผู้สืบทอดหลักได้ ทั้งนี้ ไม่ได้มุ่งหมายให้เป็นรายชื่อประเพณีทั้งหมดของอำเภอตาคลี

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลำดับ	ประเพณีประจำถิ่น	ช่วงเวลาและสถานที่จัดประเพณี	เจ้าของประเพณี/กลุ่มผู้สืบทอดหลัก	ผู้มีบทบาทในการจัดงานและสนับสนุน	กิจกรรมสำคัญ (รายละเอียดประเพณีและกิจกรรมทางวัฒนธรรม)
					ตลาดทางวัฒนธรรม และการแก้บนด้วยเพลงโคราช
3	**งานย้อนรำลึกรัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินบ้านตาคลี**	วันที่ 7 กุมภาพันธ์ของทุกปี สถานีรถไฟบ้านตาคลี	ชาวอำเภอตาคลี (ในฐานะเจ้าของความทรงจำร่วมของเมือง)	เทศบาลเมืองตาคลี (หน่วยงานท้องถิ่น) และประชาชนทุกกลุ่มในอำเภอตาคลี	ประเพณีที่เชื่อมโยงกับความทรงจำร่วมทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการเสด็จพระราชดำเนินของรัชกาลที่ 9 เมื่อปี พ.ศ. 2500 ผนวกกับการจัดแสดง แสง สี เสียงเล่าเรื่องประวัติความเป็นมาของเมือง ควบคู่กับเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์, พิธีถวายความเคารพ การประกวดวาดภาพระบายสีหัวข้อ “ย้อนรำลึกรัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินบ้านตาคลี”, นิทรรศการทางวัฒนธรรม และถนนคนเดินบ้านตาคลี
4	**งานวันคล้ายวันเกิดและต้มยาแจกทานหลวงพ่อพรหมวัดช่องแค**	เดือนมีนาคม วัดช่องแค	วัดช่องแค ชุมชนพรหมนิมิต (ช่องแค) และผู้ศรัทธาหลวงพ่อพรหม	คณะสงฆ์ กรรมการวัด และชาวบ้านในพื้นที่	พิธีต้มยาสมุนไพรตามตำรับยาโบราณของหลวงพ่อพรหม ใช้สมุนไพรสำคัญ ได้แก่ ปลาไหลเผือก กระโดนดิน และตีนเต่า โดยต้องผ่านพิธีปลุกเสกและลงอักขระตามคติความเชื่อของวัดช่องแค, พิธีทำบุญอุทิศทักษิณานุปทานระลึกหลวงพ่อพรหม, การแก้บนด้วยมหรสพ ได้แก่ การแสดงโขน ลิเก และพลุ

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลำดับ	ประเพณีประจำถิ่น	ช่วงเวลาและสถานที่จัดประเพณี	เจ้าของประเพณี/กลุ่มผู้สืบทอดหลัก	ผู้มีบทบาทในการจัดงานและสนับสนุน	กิจกรรมสำคัญ (รายละเอียดประเพณีและกิจกรรมทางวัฒนธรรม)
5	**งานทำบุญฉลองศาลเจ้าตาคลีใหญ่**	เดือนเมษายน ศาลเจ้าตาคลีใหญ่	ชุมชนไทยพื้นถิ่น (กลุ่มผู้ตั้งถิ่นฐานดั้งเดิม)	ผู้นำชุมชน คณะสงฆ์ (วัดตาคลีใหญ่) และชาวบ้านในชุมชน	พิธีทำบุญกลางบ้าน ณ ศาลเจ้าตาคลีใหญ่ (ศาลเจ้ากลางหมู่บ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มไทยพื้นถิ่นกลุ่มแรกใน ตาคลี), พิธีบวงสรวงเจ้าพ่อ เจ้าแม่ประจำชุมชน และงานมหรสพ
6	**บุญกลางบ้านไหว้เจ้าพ่อทองคำ ปั้นตุ๊กตาเสียกบาล (ชาวไทยพวน) บ้านใหม่ โพนทอง**	เดือนเมษายน ศาลเจ้าพ่อทองดำ บ้านใหม่โพนทอง	กลุ่มชาวไทยพวน บ้านใหม่โพนทอง	ผู้นำชุมชนชาวไทยพวนบ้านใหม่โพนทอง	พิธีบวงสรวงเจ้าพ่อทองคำ (บรรพบุรุษผู้นำของชุมชน), การปั้นตุ๊กตาเสียกบาลสำหรับทำพิธี สะเดาะเคราะห์, พิธีทำบุญกลางบ้าน, นิทรรศการวัฒนธรรม และการละเล่นพื้นบ้าน
7	**ประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิม (เจ้าพ่อ – เจ้าแม่ตาคลี)**	เดือนเมษายน ศาลเจ้าแม่ทับทิม ตาคลี	ชาวไทยเชื้อสายจีน คณะกรรมการ ศาลเจ้าประจำปี	กลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนย่านเศรษฐกิจชุมชนตลาดตาคลี	ขบวนแห่เจ้าตามธรรมเนียมจีนดั้งเดิม ประกอบด้วย ขบวนธงมิตรภาพไทย-จีน, ขบวนวงโยธวาทิต, ขบวนเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ตาคลี, ขบวนล่อโก้ว, ขบวนเอ็งกอ- พ๊ะบู้, ขบวนสิงโต, ขบวนมังกร และการตั้งโต๊ะบูชา รับเจ้าตลอดสองฝั่งถนนของเมืองตาคลี รวมถึง พิธีกรรมสำคัญอาทิ การคัดเลือก “องค์สมมติเจ้าแม่กวนอิม” และ พิธีกรรมการอัญเชิญองค์เจ้าพ่อเจ้าแม่ในเขตเมืองตาคลีไปยังศาลเจ้าแม่ทับทิมตาคลี

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลำดับ	ประเพณีประจำถิ่น	ช่วงเวลาและสถานที่จัดประเพณี	เจ้าของประเพณี/กลุ่มผู้สืบทอดหลัก	ผู้มีบทบาทในการจัดงานและสนับสนุน	กิจกรรมสำคัญ (รายละเอียดประเพณีและกิจกรรมทางวัฒนธรรม)
8	**งานทำบุญครบรอบวันมรณภาพหลวงพ่อรุ่ง วัดหนองสีนวล**	วันที่ 17 พฤษภาคม ของทุกปี วัดหนองสีนวล	วัดหนองสีนวล ชุมชนหนองสีนวล และผู้ศรัทธาหลวงพ่อรุ่ง	คณะสงฆ์ กรรมการวัด กองบิน 4 และชาวบ้าน	ทำบุญอุทิศทักษิณานุปทานระลึกหลวงพ่อรุ่ง, พิธีบวงสรวง, การรำมะนาถวายหลวงพ่อรุ่ง และงานมหรสพ เช่น ลิเก วงดนตรี
9	**งานประเพณีปิดทองหลวงพ่อนาคและลอยกระทง วัดจันเสน**	จัดตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 วัดจันเสน	วัดจันเสน ชุมชน จันเสน และผู้ศรัทธาหลวงพ่อนาค	คณะสงฆ์ กรรมการวัด ชาวบ้าน และโรงเรียนในพื้นที่	ทำบุญอุทิศทักษิณานุปทานระลึกหลวงพ่อนาค และหลวงพ่อโอด, พิธีบวงสรวงหลวงพ่อนาค, การปิดทองหลวงพ่อนาค งานลอยกระทงเที่ยงคืน ณ บึงโบราณจันเสน ที่ริเริ่มโดยหลวงพ่อโอด และงานมหรสพ
10	**งานนมัสการหลวงพ่อเพชร (พระพุทธจตุรากาศยานประธาน) กองบิน 4**	เดือนธันวาคม วิหารหลวงพ่อเพชร (กองบิน 4)	กองบิน 4 ตาคลี (กำลังพลทางทหาร) และผู้ศรัทธาหลวงพ่อเพชร	กองบิน 4 ตาคลี (กำลังพลทางทหาร) อนุศาสนาจารย์ และประชาชนอำเภอตาคลี	พิธีบวงสรวงและนมัสการพระพุทธรูปประจำกองบิน “หลวงพ่อเพชรกองบิน 4”, พิธีพุทธาภิเษก, การปิดทองหลวงพ่อเพชร, กิจกรรมการเดิน – วิ่งการกุศลงานนมัสการหลวงพ่อเพชร จากเขตเมืองตาคลี เข้าสู่เขตกองทัพอากาศ และงานมหรสพ
11	**ประเพณีแห่ดาว (เทศกาลคริสต์มาส)**	เดือนธันวาคม โบสถ์คาทอลิกแม่พระรับสาร	กลุ่มคริสตชนในอำเภอตาคลี	บาทหลวง ผู้นำกลุ่มคริสตชน	พิธีมิสซาเฉลิมฉลอง, พิธีแห่ดาวเฉลิมฉลอง วันคริสต์มาส และกิจกรรมของคริสตชน อาทิ การร้องเพลงคริสต์มาส, การแสดงละครเล่าเรื่องการประสูติของพระเยซู, การสาธิตการทำดาว, และการจำลองสถานที่ประสูติ (ถ้ำพระกุมาร)

ผลการศึกษาพบว่า “ประเพณีประจำถิ่น” ทั้ง 11 ประเพณี มีความหลากหลายทั้งทางด้านเจ้าของประเพณี ฐานความเชื่อ พื้นที่จัดงาน และรูปแบบกิจกรรม โดยสัมพันธ์กับชาวไทยพื้นถิ่น ชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวไทยพวน กลุ่มคริสตชน กำลังพลทหารอากาศ ตลอดจนวัด ชุมชน และเครือข่ายผู้ศรัทธาที่สัมพันธ์กับพระเกจิอาจารย์และพระพุทธรูปสำคัญในพื้นที่ ทั้งนี้ ประเพณีแต่ละงาน สามารถระบุชุมชนหรือสถาบันที่ทำหน้าที่เป็นเจ้าของประเพณี รวมถึงกลุ่มผู้สืบทอดหลักได้ ขณะเดียวกันก็ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานและผู้คนกลุ่มอื่นในระดับที่แตกต่างกัน

ประเพณีเหล่านี้ไม่ได้มีต้นกำเนิดและพัฒนาการในลักษณะเดียวกันทั้งหมด บางประเพณีเป็นการสืบทอด ความเชื่อและวิถีปฏิบัติที่ดำรงอยู่ภายในชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง ดังเช่นงานทำบุญฉลองศาลเจ้าตาคลีใหญ่ของขาวไทยพื้นถิ่น งานประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมของชาวไทยเชื้อสายจีน ขณะที่บางประเพณีได้รับการรื้อฟื้น ปรับรูปแบบหรือริเริ่มขึ้น ในระยะหลัง เพื่อถ่ายทอดความทรงจำและนำเสนอวัฒนธรรมของกลุ่มคนและพื้นที่ ดังเช่นงานย้อนรำลึกเหตุการณ์ที่รัชกาล ที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินบ้านตาคลี ข้อค้นพบดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า “ประเพณีประจำถิ่นของอำเภอตาคลี” ไม่ได้หมายถึงกิจกรรมประจำปีที่มีรูปแบบหรือพัฒนาการเหมือนกัน หากเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่กลุ่มคนต่างๆ ใช้สืบทอดความเชื่อ ถ่ายทอดความทรงจำ และแสดงความสัมพันธ์กับชุมชนและพื้นที่ของตาคลี

ผลการศึกษาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ประเพณีประจำถิ่นทั้ง 11 ประเพณี ไม่ได้แตกต่างกันเพียงด้านรูปแบบกิจกรรม เจ้าของประเพณี และกลุ่มผู้สืบทอกเท่านั้น หากยังเผยให้เห็นมิติของอัตลักษณ์ที่ปรากฏผ่านฐานความเชื่อ พิธีกรรม สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความทรงจำของกลุ่มคนในพื้นที่ ความหลากหลายดังกล่าว จึงเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการวิเคราะห์ การนำเสนออัตลักษณ์ในลำดับต่อไป

2. การนำเสนออัตลักษณ์ของชาวอำเภอตาคลีผ่านประเพณีประจำถิ่น

ประเพณีประจำถิ่นทั้ง 11 ประเพณี ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงสืบทอดความเชื่อและวิถีปฏิบัติของชุมชน หากยังเป็นพื้นที่ที่กลุ่มคนเลือกใช้เรื่องเล่า พิธีกรรม วัตถุ และสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้รับการเลือกสรรและนำมาใช้ในการนำเสนอตัวตนของกลุ่มคน ผลการวิเคราะห์พบการนำเสนออัตลักษณ์สำคัญ 3 ลักษณะ ได้แก่ อัตลักษณ์ทางศาสนาและความเชื่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ และอัตลักษณ์ด้านความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

2.1 การนำเสนออัตลักษณ์ทางศาสนาและความเชื่อผ่านประเพณีประจำถิ่น

การนำเสนออัตลักษณ์ทางศาสนาและความเชื่อของชาวอำเภอตาคลีปรากฏผ่านประเพณีที่มีฐานความเชื่อแตกต่างกัน ได้แก่ ความศรัทธาทางพระพุทธศาสนาที่สัมพันธ์กับพระเกจิอาจารย์และพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชน ตลอดจนวิถีความเชื่อของกลุ่มคริสตชน ประเพณีเหล่านี้ทำให้เห็นว่า อัตลักษณ์ทางศาสนาและความเชื่อในพื้นที่ตาคลี ไม่ได้มีลักษณะเป็นแบบเดียว หากก่อรูปขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างหลักความเชื่อ เรื่องเล่าความศักดิ์สิทธิ์ ความทรงจำของชุมชน และวิถีปฏิบัติของกลุ่มผู้ศรัทธา

2.1.1 การแสดงอัตลักษณ์ทางพุทธศาสนาผ่านประเพณีของพุทธศาสนิกชน

อัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏผ่านประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวอำเภอตาคลี ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่การสืบทอดตามหลักธรรมหรือความศรัทธาที่มีต่อพุทธกระแสหลักเท่านั้น ทว่า “ประเพณีของพุทธศาสนิกชน” อำเภอตาคลี ปรากฏผ่านความเชื่อและความศรัทธาที่มีลักษณะเด่นผ่านสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ 2 ลักษณะ คือ อัตลักษณ์ชาวพุทธที่ขับเคลื่อนด้วยคติความเชื่อของบุคคลศักดิ์สิทธิ์อย่าง “พระเกจิอาจารย์” และ “พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์” ที่ผสานกันอย่างลงตัวระหว่างพระพุทธศาสนากระแสหลักและวิถีชีวิตของชุมชน

1) อัตลักษณ์ทางพุทธศาสนาที่นำเสนอผ่านประเพณีประจำถิ่นพระเกจิอาจารย์

อัตลักษณ์ชาวพุทธของคนตาคลีในมิติแรก ผู้วิจัยพบว่า ชาวตาคลีผูกพันอยู่กับบารมีของพระเกจิอาจารย์ผู้ล่วงลับ ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณหรือศูนย์รวมจิตใจ พร้อมทั้งสร้าง “ชุดความทรงจำร่วมกัน” ของกลุ่มคนในแต่ละชุมชน นั่นคือประเพณีเกี่ยวกับหลวงพ่อเดิม วัดหนองโพและหลวงพ่อพรหม วัดช่องแค

พระเกจิอาจารย์ในพื้นที่อำเภอตาคลี ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่สืบทอดศาสนพิธี หากแต่ ทรงสถานะในความทรงจำท้องถิ่นในฐานะ “ผู้สร้างบ้านแปลงเมือง” เป็นผู้นำชาวบ้านอพยพมาตั้งถิ่นฐาน บุกเบิกสาธารณูปโภค สร้างวัดวาอาราม โรงเรียน จนกลายเป็นจุดศูนย์กลางความเจริญของชุมชน จากการลงภาคสนามของผู้วิจัย ปรากฏภาพสะท้อนผ่าน *“งานชาตกาลและงานประจำปีปิดทองหลวงพ่อเดิม วัดหนองโพ”* ซึ่งจัดขึ้นทุกวันที่ 6 กุมภาพันธ์ รูปแบบการจัดงานประกอบด้วยหลายกิจกรรม เช่น การทำบุญอุทิศทักษิณานุปทานตามหลักศาสนา การปิดทองหลวงพ่อเดิม กิจกรรมทางวัฒนธรรมและงานมหรสพ

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามจะพบว่า “งานชาตกาลและงานประจำปีปิดทองหลวงพ่อเดิม” ปรากฏลักษณะพิเศษด้วย การจัดการแสดงแสง สี เสียง เล่าเรื่องชาตกาลหลวงพ่อเดิม กิจกรรมนี้ บอกเล่าเรื่องราว ความเป็นมาของชุมชนบ้านหนองโพ ผนวกเข้ากับชีวประวัติและเรื่องเล่าพุทธคุณ ความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อเดิม ว่าเป็นชุมชนที่หยั่งรากลึกภายใต้ร่มเงาของพระเกจิผู้สร้างชุมชน สิ่งที่น่าสังเกตคือ วิธีการเล่าเรื่องชาตกาลจะเปลี่ยนแปลงไปทุกปี อาทิ การแสดงย้อนรอยเก่า เล่าเรื่องเดิม ในปี พ.ศ. 2569 ปรากฏชื่อตอนว่า “พิชัยยุทธบารมี หลวงพ่อเดิม” เป็นการเล่าเรื่อง เน้นความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อเดิมผ่านวิทยาคม การอยู่ยงคงกระพันที่ผูกสัมพันธ์กับพื้นที่ของอำเภอตาคลี เมื่อครั้งจัดตั้ง ฐานทัพอากาศในอดีต และสถานการณ์การปะทะกันระหว่างไทย – กัมพูชาในปัจจุบัน

การแสดงแสง สี เสียงดังกล่าว เป็นกระบวนการตอกย้ำอัตลักษณ์ชาวพุทธของคนตาคลี ผ่านความศักดิ์สิทธิ์ของพระเกจิ ซึ่งหลอมรวมระหว่างความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์และวิถีชีวิตของกลุ่มคนเข้าด้วยกัน อีกทั้ง ประเพณีดังกล่าว ยังปรากฏการปรับเปลี่ยนให้ทันยุคสมัย สอดคล้องกับแนวคิดของศิราพร ณ ถลาง (2562, น. 42) ที่กล่าวไว้ว่า “การนำคติชนมาปรับเปลี่ยนความหมาย เป็นการนำความเชื่อหรือตำนานมาปรับใช้ใหม่เพื่อตอบสนองต่อบริบททางสังคมสมัยใหม่ที่ต้องการเชื่อมโยงศรัทธาสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน”

นอกจากนี้ ยังปรากฏ *“งานวันคล้ายวันเกิดและต้มยาแจกทานหลวงพ่อพรหม วัดช่องแค”* ซึ่งจัดขึ้นช่วงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ที่โดดเด่นด้วย “พิธีต้มยาสมุนไพร” ตามตำรับโบราณของหลวงพ่อพรหม ซึ่งสืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งหลวงพ่อพรหมยังมีชีวิตอยู่ เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านในชุมชนที่ห่างไกลจากโรงพยาบาล ประเพณีนี้ เป็นการสร้าง ความทรงจำร่วมของชาวพุทธในพื้นที่ ผ่านความเมตตาและการสงเคราะห์สังคมของพระเกจิที่เชื่อมโยงเข้ากับวิถีชาวบ้าน ปัจจุบัน ก็มีการสืบต่อเจตนารมณ์ของหลวงพ่อ จนกลายมาเป็นประเพณีประจำถิ่นของชุมชน สะท้อนการผสาน**ความศรัทธา**เข้ากับบทบาทของ**พระเกจิ**ในฐานะผู้รักษาชาวบ้านด้วย**ยาสมุนไพร กล่าวคือ นอกจากการต้มยา คณะสงฆ์ยังเป็นผู้เจริญ พระพุทธมนต์ สร้างความ เข้มขลังให้กับยาสมุนไพรที่ต้มแจกชาวบ้าน**

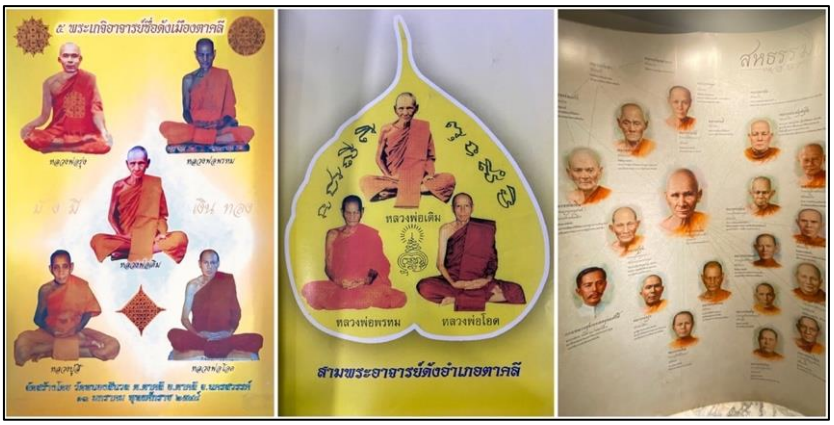

ภาพที่ 1 *สายสัมพันธ์แห่งความเป็น “สหธรรมิก” ที่ถ่ายทอดผ่าน “โปสเตอร์พระเกจิเมืองตาคลี” “สติ๊กเกอร์ติดรถยนต์” และ “นิทรรศการสหธรรมิก” ของหลวงพ่อเดิม*
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัยวันที่ 25 พฤษภาคม 2568

ปรากฏการณ์ทางประเพณีประจำถิ่นที่ยึดโยงอยู่กับบารมีพระเกจิอาจารย์ คือ ประจักษ์พยานของการประกอบสร้างความทรงจำร่วมกันของกลุ่มชาวไทยพุทธ ซึ่งมีทั้งทุนทางศรัทธาและบารมีของพระเกจิเฉพาะถิ่น มาบูรณาการให้กลายเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมประจำถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะตัว อันทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการ สร้างจุดเด่นและขับเคลื่อนตัวตนของเมืองท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง

2) อัตลักษณ์ทางพุทธศาสนาที่นำเสนอผ่านประเพณีประจำถิ่นที่เกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์

ประเพณีประจำถิ่นของชาวตาคลี เกี่ยวกับ“พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์” คือ หลวงพ่อนาค วัดจันเสน และหลวงพ่อเพชรประจำกองบิน 4 ทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์กลางในการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ของพื้นที่และ กลุ่มคนที่มีความหลากหลายเข้าด้วยกัน โดยปรากฏลักษณะที่น่าสนใจใน 2 ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะแรก ปรากฏในงาน *“งานประเพณีปิดทองหลวงพ่อนาคและลอยกระทงวัดจันเสน”* ซึ่งเป็นประเพณีที่มีลักษณะพิเศษในการผสานอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของ “พระพุทธรูปโบราณ” (พระพุทธรูปปาง นาคปรก ศิลปะลพบุรีที่ได้รับอิทธิพลจากแหล่งอารยธรรมทวารวดี) (พิพิธภัณฑ์จันเสน, 2540, น.10) ซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์และเก่าแก่ที่ขุดค้นพบในบริเวณเมืองโบราณจันเสนเข้ากับบารมีของพระเกจิผู้ร่วมสร้างและพัฒนาชุมชน กล่าวคือ “หลวงพ่อโอด” (อดีตเจ้าอาวาสวัดจันเสน) พระเกจิอาจารย์และนักพัฒนาผู้ยกระดับวัดจันเสนให้เป็นแหล่งเรียนรู้และศูนย์กลางของชุมชน

ผู้วิจัย มองว่า การจับคู่เชิงความหมายระหว่าง “หลวงพ่อนาค” พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ (ตัวแทนประวัติศาสตร์ของพื้นที่) และ “หลวงพ่อโอด” พระเกจิ (ตัวแทนบุคคลศักดิ์สิทธิ์ในความทรงจำของชุมชน) ประกอบการสร้างพิธีกรรมจากคติความเชื่อท้องถิ่น ที่ยึดโยงกับบึงโบราณจันเสนในสถานะพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ว่า “เมื่อถึงเวลาเที่ยงคืน ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 น้ำที่บึงโบราณจะกลายเป็นน้ำมนต์” (พระวชิรธรรมวิสิฐ, สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2567) ส่งผลให้เส้นเรื่องทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของบึงโบราณจันเสน แปรเปลี่ยนจากพื้นที่กิจกรรมลอยกระทงตามประเพณีทั่วไป สู่พื้นที่แห่งการผลิตซ้ำความศักดิ์สิทธิ์ผ่าน “ประเพณีประจำถิ่น” ที่หลวงพ่อ

โอดได้ส่งมอบไว้ให้แก่ชุมชน อัตลักษณ์ความเป็นชาวพุทธของพื้นที่แห่งนี้ จึงถูกผูกโยงเข้ากับความกตัญญูและการสืบทอดคำสอนของครูบาอาจารย์อย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

นอกจากนี้ ในพื้นที่อำเภอตาคลียังปรากฏการปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจและวัฒนธรรมระหว่าง “กลุ่มอาชีพทหาร” ในฐานะตัวแทนของกลุ่มคนนอกพื้นที่ กับ “ชุมชนท้องถิ่น” ในฐานะคนในพื้นที่ ผ่านงานประเพณี ประจำถิ่นที่ยึดโยงกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ด้วยเช่นกัน ปรากฏใน *“งานนมัสการหลวงพ่อเพชร (พระพุทธจตุรากาศประธาน) กองบิน 4”* ซึ่งแสดงให้เห็นถึงกระบวนการประกอบสร้างและนิยามอัตลักษณ์ชาวพุทธที่มีพลวัตและความยืดหยุ่นสูง กล่าวคือ โดยพื้นฐานแล้ว ข้าราชการทหารอากาศจัดเป็นกลุ่มอาชีพเฉพาะและมีสถานะเป็น “คนนอก” ที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาประกอบอาชีพ ทว่า “กองบิน 4” ได้อัญเชิญ “หลวงพ่อเพชร” ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศิลปะเชียงแสน อายุราว 300 – 400 ปี มาประดิษฐานเป็นพระพุทธรูปประจำกองบิน 4 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและสร้างขวัญกำลังใจแก่กำลังพลในการปฏิบัติภารกิจยุทธศาสตร์ งานนมัสการ “หลวงพ่อเพชร” จึงเป็นประเพณีที่เชื่อมโยงทางวัฒนธรรมระหว่าง กลุ่มทหารอากาศที่เป็น “คนนอก”กับ “ชาวอำเภอตาคลี”

จากการศึกษาภาคสนาม “งานนมัสการหลวงพ่อเพชร” ซึ่งจัดควบคู่กับวันคล้ายวันสถาปนากองบิน 4 วันที่ 10 ธันวาคมของทุกปี พบกระบวนการแสดงอัตลักษณ์ที่น่าสนใจผ่านโครงสร้างพิธีกรรมและกิจกรรมสำคัญ อาทิ กิจกรรมเดิน – วิ่งการกุศล กองบิน 4 ระยะทางประมาณ 7 กิโลเมตร เริ่มต้นจาก “วงเวียนพระสังข์” สถานีรถไฟบ้าน ตาคลี ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางทางกายภาพและวิถีชีวิตของชุมชนเมืองตาคลี มุ่งหน้าสู่ “วิหารหลวงพ่อเพชร” พื้นที่ควบคุม ในเขตทหาร กองบิน 4 กิจกรรมนี้ ทำหน้าที่เชิงสัญลักษณ์ใน “การพังกำแพงระหว่างทหารกับชาวบ้าน” กล่าวคือ “กองบิน 4” คือเขตหวงห้ามทางความมั่นคงที่ยากแก่การเข้าถึงของบุคคลภายนอก แต่การเคลื่อนย้ายของมวลชน จำนวนมหาศาล ที่พร้อมใจกันเดิน – วิ่ง การกุศลข้ามเส้นแบ่งทางกายภาพนี้เปรียบเสมือนการเปลี่ยนพื้นที่ของเขตทหารที่เข้มงวด ให้กลายเป็น “พื้นที่แห่งการแสวงบุญ” ร่วมกัน กิจกรรมดังกล่าว จึงทำหน้าที่เชิงสัญลักษณ์ที่หลอมรวมสถานะอันแตกต่างระหว่างทหารกับชาวตาคลีให้กลายเป็น “เครือญาติทางธรรม” ชั่วขณะหนึ่ง

นอกจากนี้ วันจัดงาน “นมัสการหลวงพ่อเพชร” ยังมีสถานะในทางปฏิบัติคล้าย “วาระสำคัญร่วมของพื้นที่” กล่าวคือ เป็นช่วงเวลาที่กำลังพล หน่วยงานภายในกองบิน สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนชาวตาคลีจำนวนมากรับรู้ร่วมกันและเข้าร่วมกิจกรรมอย่างกว้างขวาง ลักษณะดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า งานนมัสการหลวงพ่อเพชร ไม่ได้เป็นเพียงประเพณีทางพระพุทธศาสนาประจำปี ของกองบิน 4 เท่านั้น หากยังเป็นกิจกรรมสำคัญที่เชื่อมโยงชุมชนทหารอากาศกับเมืองตาคลีในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม กระบวนการดังกล่าว ทำให้ “อัตลักษณ์ผ่านประเพณีพุทธ” ซึ่งมีฐานอยู่ในพื้นที่ของกองบิน 4 และแสดงออกผ่านความศรัทธาต่อ “หลวงพ่อเพชร” ค่อยๆ ขยายความหมายจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำกองบิน ไปสู่การเป็นสัญลักษณ์ทางศรัทธาที่เชื่อมโยงชุมชนทหารอากาศกับประชาชน ชาวตาคลีโดยรอบ จนประเพณีดังกล่าวมีสถานะเสมือนมรดกทางวัฒนธรรมร่วมประจำถิ่นของชาวตาคลีในทางปฏิบัติ

สิ่งที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งคือ ความยิ่งใหญ่ของขบวนเดิน – วิ่ง งานนมัสการหลวงพ่อเพชรปรากฏองค์ประกอบเชิงพิธีการที่สัมพันธ์กับความเป็นชาติและสถาบันหลักของสังคมไทย อาทิ ภาพพระบรมฉายาลักษณ์ธงชาติ และธงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวเนื่องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ขณะเดียวกัน การเปิดวิหารหลวงพ่อเพชรภายในพื้นที่ กองบิน 4 ให้ประชาชนภายนอกเข้าสักการะและปิดทองในช่วงงานประจำปี เพียงปีละ

ครั้ง ยังทำให้พื้นที่ของทหาร ซึ่งโดยปกติมีขอบเขตเฉพาะ กลายเป็นพื้นที่แห่งความศรัทธาร่วมชั่วคราวของผู้คนในอำเภอตาคลี ลักษณะดังกล่าว จึงสะท้อนการ ผลิตซ้ำอัตลักษณ์ความเป็นพุทธที่เชื่อมโยงกับความเป็นท้องถิ่น ความเป็นทหารอากาศ และความเป็นไทย ภายใต้ประเพณีประจำถิ่นของอำเภอตาคลี ที่ผู้คนหลากหลายกลุ่มสามารถเข้ามามีส่วนร่วมและให้ความหมายร่วมกันได้

ภาพที่ 2 *“งานนมัสการหลวงพ่อเพชร (กองบิน 4)” และ “กิจกรรมเดิน - วิ่งการกุศล กองบิน 4”*
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัยวันที่ 8 ธันวาคม 2568 และสืบค้นจาก: https://wing4.rtaf.mi.th

งานนมัสการหลวงพ่อเพชร กองบิน 4 จึงเป็นตัวแบบของการที่กลุ่มวัฒนธรรมเฉพาะอาชีพหรือผู้ที่เข้ามาใหม่ในพื้นที่ (ทหารอากาศ) ใช้ “พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์” เป็นกุญแจและสะพานเชื่อมเชิงยุทธศาสตร์ ทางวัฒนธรรมเพื่อเปิดประตูเข้าสู่โครงสร้างความสัมพันธ์ของชุมชนท้องถิ่น เป็นการลดทอนภาพความแปลกแยกและเปลี่ยนสถานะตัวตนจาก “ผู้อาศัยในเขตทหาร” สู่การเป็น “พุทธศาสนิกชนร่วมกันกับชาวตาคลี” ได้อย่างกลมกลืนและยั่งยืน

2.1.2 การแสดงอัตลักษณ์ทางความเชื่อผ่านประเพณีไหว้ผีบรรพบุรุษและวิถีความเชื่อของกลุ่มคริสตชน

เมื่อพิจารณาในภาพรวม ผู้วิจัยพบว่า อัตลักษณ์ของคนตาคลี ไม่ได้ก่อรูปขึ้นจากฐานความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเพียงมิติเดียว หากดำรงอยู่ภายใต้สภาวะ “พหุความเชื่อ” ที่พระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ และคริสต์ศาสนา ต่างมีพื้นที่ในการแสดงออกและปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง ประเพณีและพิธีกรรมเหล่านี้ จึงไม่ได้ทำหน้าที่เพียงรองรับความศรัทธาของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น หากยังเป็นกลไกสำคัญในการสื่อสารตัวตน ความทรงจำ และตำแหน่งแห่งที่ของกลุ่มคนต่างๆ ภายในสังคมของอำเภอตาคลี

ในกรณี *“พิธีทำบุญฉลองศาลเจ้าตาคลีใหญ่”* ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษของกลุ่มไทยพื้นถิ่น ปรากฏผ่านศาลเจ้าประจำชุมชน ในฐานะสัญลักษณ์ตัวแทนของผู้บุกเบิกพื้นที่และความเป็นเจ้าของเชิงวัฒนธรรม พิธีกรรมดังกล่าว สะท้อนว่าไม่แยกขาดจากพระพุทธศาสนา หากผสานพิธีบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามจารีตท้องถิ่นเข้ากับการทำบุญกลางบ้าน ตามวิถีพุทธ โดยมีวัดและพระสงฆ์เข้ามาเป็นองค์ประกอบสำคัญ ดังปรากฏจากคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลในชุมชนตาคลีใหญ่ที่กล่าวว่า “ศาลเจ้าพ่อตาคลีใหญ่นี้เป็นศาลเก่าแก่ของชุมชน คนเฒ่า

คนแก่เล่ากันมาว่าเป็นเหมือนผู้ปกป้องรักษาและเป็น เจ้าที่ของบ้านตาคลีมาตั้งแต่อดีต ที่ปัจจุบันเห็นเป็นศาลเจ้าที่สวยงามและมีงานประจำปี ก็เพราะได้รับการสนับสนุนจากวัดตาคลีและคนในชุมชนที่พยายามเก็บรักษาเรื่องราวการก่อตั้งหมู่บ้านแรกของตาคลีให้ดำรงอยู่ผ่านศาลเจ้าพ่อ" (ศุภชัย สายทองธำรง, สัมภาษณ์, 6 ตุลาคม 2567) คำสัมภาษณ์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ศาลเจ้าตาคลีใหญ่ ไม่ได้ดำรงอยู่เพียง ในฐานะสถานที่ประกอบพิธีกรรมประจำปีหากยังเป็นพื้นที่ รวบรวมความทรงจำของชุมชนเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานยุคแรกของบ้านตาคลี การกล่าวถึงศาลเจ้าพ่อในฐานะผู้ปกป้องรักษา สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ถูกเข้าใจว่าเป็นผู้ดูแลพื้นที่ขณะเดียวกัน การที่วัดตาคลีใหญ่และชาวบ้านร่วมกันสนับสนุนการจัดงาน ยังแสดงให้เห็น การประสานกันระหว่างความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษกับพระพุทธศาสนาอย่างประนีประนอม พิธีทำบุญฉลองศาลเจ้าตาคลีใหญ่ จึงทำหน้าที่ทั้งสืบทอดความทรงจำของกลุ่มผู้ตั้งถิ่นฐานดั้งเดิม และยังเป็นการยืนยันว่าความทรงจำเกี่ยวกับรากเหง้าของ กลุ่มผู้ตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมยังคงได้รับการสืบทอดและมีความหมายในพื้นที่ แม้บริบทของเมืองจะเปลี่ยนแปลงไป และมีกลุ่มคนใหม่ๆ อพยพเข้ามาอยู่อาศัยมากขึ้นในพื้นที่ของอำเภอตาคลี

ส่วน *"ประเพณีแห่ดาว" ในเทศกาลคริสต์มาส* ของกลุ่มคริสตชนในอำเภอตาคลี แสดงให้เห็น อีกมิติหนึ่งของการนำเสนออัตลักษณ์ในสังคมพหุวัฒนธรรม กล่าวคือ ประเพณีดังกล่าว ไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมภายในชุมชนศาสนาคริสต์เท่านั้น หากยังเป็นการเปิดพื้นที่สาธารณะให้กลุ่มคริสตชนได้สื่อสารการดำรงอยู่ บทบาทและความสัมพันธ์ของกลุ่มตนกับชุมชนชาวตาคลีโดยรวม ดังปรากฏ จากคำสัมภาษณ์ของบาทหลวง รังสิพล เปลี่ยนพันธุ์ (สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2567) ที่กล่าวว่า "กลุ่มคริสตชนยังคงมีอยู่และมีบทบาทในชุมชนเช่นเดียวกัน การจัดงานแห่ดาวรอบเมืองครั้งแรกของอำเภอตาคลี เกิดจากความตั้งใจที่จะแสดงตัวตนของกลุ่มคริสต์ในอำเภอด้วยกัน พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้คนต่างความเชื่อต่างวัฒนธรรมเข้าร่วม" ประเพณีแห่ดาว ของอำเภอตาคลี จึงทำหน้าที่เป็นกลไกในการทำให้ "ความเป็นคริสตชน" ปรากฏ ในพื้นที่สาธารณะของอำเภอตาคลี การเคลื่อนขบวนแห่จากพื้นที่ศาสนสถานออกสู่พื้นที่รอบเมือง จึงเป็นการสื่อสาร เชิงสัญลักษณ์ว่า กลุ่มคริสตชน ไม่ได้ดำรงอยู่อย่างแยกส่วนจากสังคม หากเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างความสัมพันธ์ ทางวัฒนธรรมของชาวตาคลี ทั้งนี้ การเปิดโอกาสให้ผู้คนต่างความเชื่อเข้าร่วมกิจกรรม ยังแสดงให้เห็นลักษณะของการอยู่ร่วมกันอย่างประนีประนอม ซึ่งอัตลักษณ์ทางศาสนาเฉพาะกลุ่มสามารถแสดงออกได้ โดยไม่จำเป็นต้องแยกขาดจาก อัตลักษณ์ร่วมของความเป็นคนตาคลี

ภาพที่ 3 *การแสดงอัตลักษณ์ผ่านความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษและวิถีความเชื่อของกลุ่มคริสตชนในอำเภอตาคลี (ซ้าย) พิธีทำบุญฉลองศาลเจ้าตาคลีใหญ่ และ (ขวา) ประเพณีแห่ดาวของกลุ่มคริสตชน*

ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัยวันที่ 27 เมษายน 2568 และภาพถ่ายจากเพจเฟซบุ๊ก "วัดแม่พระรับสาร" อำเภอตาคลี (2563)

กล่าวโดยสรุป “การแสดงอัตลักษณ์ทางความเชื่อผ่านประเพณีเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษและวิถีความเชื่อของกลุ่มคริสตชน” สะท้อนให้เห็นว่า มิติทางศาสนาและความเชื่อของสังคมตาคลี ไม่ได้ตั้งอยู่บนฐานความเชื่อเพียง ชุดเดียว หากประกอบด้วยความเชื่อและวิถีปฏิบัติของกลุ่มคนที่แตกต่างกัน “งานทำบุญฉลองศาลเจ้าตาคลีใหญ่” แสดงให้เห็นการสืบทอดความทรงจำของกลุ่มผู้ตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมผ่านความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผีบรรพบุรุษที่ดำรงอยู่ร่วมกับวิถีพระพุทธศาสนา ขณะที่ “ประเพณีแห่ดาว” ทำให้วิถีความเชื่อและอัตลักษณ์ของกลุ่มคริสตชนปรากฏในพื้นที่สาธารณะของอำเภอตาคลี แม้ประเพณีทั้งสองจะมีชุมชนเจ้าของประเพณีและกลุ่มผู้สืบทอดหลักแตกต่างกัน แต่การจัดงาน ได้เปิดพื้นที่ให้ผู้คนภายนอกกลุ่มเข้ามารับรู้และมีส่วนร่วมในระดับที่แตกต่างกัน ประเพณีทั้งสองจึงแสดงให้เห็นว่า อัตลักษณ์ทางศาสนาและความเชื่อเฉพาะกลุ่มสามารถดำรงอยู่และได้รับการนำเสนอควบคู่กับความผูกพันต่อพื้นที่ตาคลี โดยไม่จำเป็นต้องสูญเสียขอบเขตและความหมายเฉพาะของแต่ละกลุ่ม

2.2 การนำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ผ่านประเพณีของชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยพวน

การนำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในพื้นที่ตาคลีปรากฏผ่านประเพณีของชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยพวน แม้ประเพณีเหล่านี้จะสัมพันธ์กับความเชื่อและพิธีกรรมของแต่ละชุมชน แต่ยังเป็นพื้นที่สื่อสารความเป็นกลุ่ม ต่อทั้งสมาชิกภายในและบุคคลภายนอก “งานประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิม” นำเสนอความเป็นจีนผ่านศาลเจ้า เครือข่ายผู้ศรัทธา และขบวนแห่ ขณะที่ “ประเพณีของชาวไทยพวน” บ้านลาดทิพยรสและบ้านใหม่โพนทอง นำเสนอความเป็นพวนผ่านความทรงจำเกี่ยวกับบรรพบุรุษ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และพิธีกรรมเฉพาะถิ่น

2.2.1 งานประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิม (เจ้าพ่อ - เจ้าแม่ตาคลี) กับการนำเสนออัตลักษณ์ความเป็นจีน

การนำเสนออัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอตาคลีปรากฏอย่างชัดเจนผ่าน “ศาลเจ้า แม่ทับทิม” และ “งานประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิม (เจ้าพ่อ – เจ้าแม่ตาคลี)” ซึ่งเป็นศูนย์กลางของความศรัทธา ความทรงจำเกี่ยวกับการอพยพและการตั้งถิ่นฐาน ตลอดจนการรวมตัวของเครือข่ายชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ ประเพณีดังกล่าว จึงไม่ได้เป็นเพียงการสืบทอดขนบธรรมเนียมจีนในรอบปี หากยังเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่ชุมชนใช้สื่อสารความเป็นกลุ่มและนำเสนอตัวตนภายในสังคมตาคลี

ทั้งนี้ ประวัติความศรัทธาต่อเจ้าแม่ทับทิมสัมพันธ์กับเรื่องเล่าเกี่ยวกับการอัญเชิญผงธูปศักดิ์สิทธิ์จากเมืองจีนมาประดิษฐาน ณ ศาลไม้ขนาดเล็กบริเวณตลาดตาคลี เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวจีนที่ย้ายถิ่นฐาน เข้ามาในพื้นที่ กนกวรรณ ผู้ดูแลศาลเจ้าให้ข้อมูลว่า “การเดินทางด้วยเรือในอดีตมีความลำบากและเสี่ยงอันตราย รูปเคารพ มีขนาดใหญ่ ไม่สะดวกต่อการนำติดตัวมา บรรพบุรุษจึงอัญเชิญผงธูปศักดิ์สิทธิ์มาด้วย เพราะเชื่อว่าเป็นตัวแทนขององค์เจ้าแม่และเมื่ออัญเชิญผงธูปมาด้วย ก็เสมือนได้อัญเชิญองค์ท่านมาคุ้มครองให้แคล้วคลาดจากอันตรายระหว่างการเดินทาง” (กนกวรรณ ศิษยนเรนทร์, สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2567) คำบอกเล่าดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า “ผงธูปศักดิ์สิทธิ์” ไม่ได้ มีความหมายเพียงในฐานะวัตถุประกอบพิธีกรรม หากเป็นตัวแทนเชิงสัญลักษณ์ขององค์เจ้าแม่และความศรัทธาที่บรรพบุรุษนำมาสู่ถิ่นฐานใหม่ ศาลเจ้าแม่ทับทิมจึงเชื่อมโยงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เข้ากับความทรงจำเรื่องการอพยพและการตั้งหลักแหล่ง ของชาวไทยเชื้อสายจีนในตาคลี

ขณะเดียวกัน “ขบวนแห่เจ้าแม่ทับทิม” รอบเมืองตาคลี ซึ่งประกอบด้วย รูปเคารพเจ้าแม่ทับทิม กระถางธูปจากศาลเจ้าจีนต่างๆ ในอำเภอตาคลี องค์สมมติเจ้าแม่กวนอิม ขบวนมังกร สิงโต เอ็งกอ อุปรากรจีน และองค์ประกอบทางวัฒนธรรมจีนอื่นๆ ได้ทำให้ “ความเป็นจีน” ปรากฏอย่างเด่นชัดในพื้นที่สาธารณะของเมือง การเคลื่อนขบวนผ่านถนน ตลาด ชุมชน และสถานที่สำคัญ ไม่ได้เพียงขยายพื้นที่ของพิธีกรรมจากศาลเจ้า

ออกสู่สังคมภายนอก หากยัง ทำให้เครือข่ายศาลเจ้า ผู้ศรัทธา และผู้มีส่วนร่วมในการจัดงานปรากฏร่วมกันในฐานะชุมชนทางวัฒนธรรม ขบวนแห่จึงเป็นพื้นที่สื่อสารอัตลักษณ์ที่ชาวไทยเชื้อสายจีนใช้สืบทอดความศรัทธาและนำเสนอความเป็นกลุ่มของตนต่อผู้คนในสังคมตาคลี

ภาพที่ 4 ขบวนแห่ *“งานประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิม (เจ้าพ่อ - เจ้าแม่ตาคลี)” รอบเมืองตาคลี* และ ป้ายผ้า *“มิตรภาพไทย - จีน จงยั่งยืนสถาพร”*
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัยวันที่ 22 เมษายน 2568

การมีส่วนร่วมในงาน ไม่ได้จำกัดเฉพาะชาวไทยเชื้อสายจีนเท่านั้น หากยังปรากฏการตั้งโต๊ะรับเจ้า การร่วมทำบุญ การสนับสนุนการจัดงาน การเฝ้ารอชมขบวนแห่ ตลอดจนการแต่งกายที่สื่อถึงวัฒนธรรมจีนของผู้เข้าร่วมงานบางส่วน กิจกรรมเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า “ความเป็นจีน” ไม่ได้ปรากฏเฉพาะภายในศาลเจ้าหากยังได้รับการนำเสนอและรับรู้ในฐานะองค์ประกอบหนึ่งของวัฒนธรรมเมืองตาคลี โดยยังคงมีศาลเจ้าและชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นเจ้าของประเพณีและกลุ่มผู้สืบทอดหลัก

นอกจากนี้ การปรากฏร่วมกันของธงชาติไทย ธงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวเนื่องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ และป้ายผ้า “มิตรภาพไทย – จีน จงยั่งยืนสถาพร” สะท้อนการจัดวางอัตลักษณ์ความเป็นจีนให้สัมพันธ์กับความเป็นไทยและความเป็นท้องถิ่น ข้อความดังกล่าว จึงไม่ได้เป็นเพียงถ้อยคำอวยพรในขบวนแห่ หากยังสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนกับสังคมตาคลี “งานประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิม” จึงเป็นพื้นที่ที่ความเป็นจีนได้รับการสืบทอดและนำเสนอ ควบคู่กับการเชื่อมโยงตนเข้ากับความเป็นไทยและความผูกพันต่อพื้นที่ตาคลี โดยยังคงขอบเขตและความหมายเฉพาะของกลุ่มไว้

2.2.2 ประเพณีของชาวไทยพวนในพื้นที่ตาคลีกับการนำเสนออัตลักษณ์ความเป็นพวน

การนำเสนออัตลักษณ์ความเป็นพวนในอำเภอตาคลี ปรากฏผ่านประเพณีของชาวไทยพวน สองหมู่บ้าน ได้แก่ “ประเพณีกำฟ้า” บ้านลาดทิพยรส และ “งานบุญกลางบ้าน ไหว้เจ้าพ่อทองคำ ปั้นตุ๊กตาเสียกบาล” บ้านใหม่โพนทอง แม้ทั้งสองชุมชนจะใช้ประเพณีเป็นพื้นที่ในการสืบทอดความเชื่อ ความทรงจำเกี่ยวกับบรรพบุรุษ และความสัมพันธ์ภายในชุมชนเช่นเดียวกัน แต่เลือกนำเสนอ “ความเป็นพวน” ผ่านองค์ประกอบและวิธีการที่แตกต่างกันตามประวัติความเป็นมาและบริบทของแต่ละพื้นที่

1) “ประเพณีกำฟ้า” (ชาวไทยพวน) บ้านลาดทิพยรส

ชาวไทยพวน บ้านลาดทิพยรส นำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ผ่าน “ประเพณีกำฟ้า” ซึ่งมี วัดลาดทิพยรสเป็นศูนย์กลางของการจัดงาน โดยทั่วไป กำฟ้า เป็นประเพณีสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์พวน ที่สัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องฟ้า ผีฟ้า เทวดาอารักษ์ ความอุดมสมบูรณ์ของฟ้าฝน และความปลอดภัยในการดำรงชีวิตของชุมชน (ศูนย์มานุษยวิทยา สิรินธร, 2564) ในบริบทของบ้านลาดทิพยรส ประเพณีดังกล่าวประกอบด้วยพิธีบวงสรวงฟ้าหรือเจ้ากำฟ้า การบูชาเจ้าชมพู การทำบุญตักบาตร การเผาข้าวหลามและข้าวจี่ ตลอดจนกิจกรรมที่นำเสนอวิถีวัฒนธรรมของชาวไทยพวน (วินัย คำอุดม, สัมภาษณ์, 2 ตุลาคม 2567)

การปรากฏของ “เจ้าชมพู” ในพิธีบวงสรวงควรพิจารณาในฐานะสัญลักษณ์ทางความทรงจำของชาวไทยพวน มากกว่าการยืนยันสถานะทางประวัติศาสตร์โดยตรง เอกสารเกี่ยวกับชาวไทยพวนบ้านลาดทิพยรสบันทึกเรื่องเล่าเกี่ยวกับเจ้าชมพูในฐานะกษัตริย์เมืองพวน ซึ่งสัมพันธ์กับเหตุการณ์ฟ้าผ่าและความเชื่อเรื่องฟ้าของชาวพวน (องค์การบริหารส่วนตำบลลาดทิพยรส, ม.ป.ป.) ในแง่นี้ เจ้าชมพูจึงมีความหมายในลักษณะ “บรรพบุรุษเชิงสัญลักษณ์” ที่ชุมชน ใช้เชื่อมโยงพิธีกรรมเข้ากับความทรงจำเกี่ยวกับถิ่นกำเนิด บรรพชน และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของกลุ่มตน การบูชาและ การบอกเล่าเรื่องราวของเจ้าชมพูภายในงานกำฟ้า จึงเป็นกระบวนการสืบทอดและผลิตซ้ำความทรงจำทางชาติพันธุ์แก่สมาชิก ในชุมชน

ขณะเดียวกัน การจัดงานกำฟ้าในปัจจุบัน ผู้วิจัยพบว่า ได้จำกัดอยู่เฉพาะพิธีกรรมตาม ความเชื่อเหมือนในอดีต หากยังทำให้ความเป็นพวนปรากฏในพื้นที่สาธารณะผ่านนิทรรศการประวัติศาสตร์หมู่บ้าน ซุ้มสาธิตภูมิปัญญาท้องถิ่น การแต่งกาย อาหารแบบพวน รวมทั้ง กิจกรรม “พาข้าวแลง” หรือ “โฮมข้าวแลง” ตลอดจน การแสดงลำพวนและการฟ้อนของนักเรียนและชาวบ้าน องค์ประกอบเหล่านี้ ทำให้ความเป็นพวนได้รับการนำเสนอผ่านเรื่องเล่า อาหาร การแต่งกาย การแสดง และพื้นที่จัดงาน พร้อมเปิดโอกาสให้เยาวชนและผู้เข้าร่วมงานจากภายนอกได้เรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชน การมีส่วนร่วมของวัด โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และชาวบ้าน จึงช่วยขยายพื้นที่ ของประเพณีกำฟ้าจากพื้นที่ของการประกอบพิธีกรรมภายในชุมชน ไปสู่พื้นที่ถ่ายทอดและนำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ในวงกว้างขึ้น โดยยังคงมีชาวไทยพวนบ้านลาดทิพยรสเป็นเจ้าของประเพณีและผู้สืบทอดความหมายหลัก

2) “งานบุญกลางบ้าน ไหว้เจ้าพ่อทองคำ ปั้นตุ๊กตาเสียกบาล” บ้านใหม่โพนทอง

ชาวไทยพวนบ้านใหม่โพนทอง นำเสนออัตลักษณ์ความเป็นพวนผ่านงานบุญกลางบ้านการบวงสรวงเจ้าพ่อทองคำ และพิธีปั้นตุ๊กตาเสียกบาล ประเพณีดังกล่าว สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชน สอดคล้องกับ ปภังกร ผู้นำชุมชนที่ให้ข้อมูลว่า “เจ้าพ่อทองคำ” เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สัมพันธ์กับเรื่องเล่าการบุกเบิกตั้งถิ่นฐานของบ้านใหม่โพนทอง และได้รับการอัญเชิญมาประดิษฐาน ณ ศาลบริเวณบ่อน้ำกลางบ้าน ชาวบ้านจึงประกอบพิธีทำบุญกลางบ้านควบคู่กับการบวงสรวงเจ้าพ่อทองคำ เพื่อความเป็นสิริมงคล ความปลอดภัย และความอยู่เย็นเป็นสุขของสมาชิกในชุมชน (ปภังกร ชวดเชื้อ, สัมภาษณ์, 28 กันยายน 2567) พิธีกรรมดังกล่าว จึงเชื่อมโยงผู้คนเข้ากับความทรงจำเรื่องการตั้งถิ่นฐาน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้คุ้มครอง และพื้นที่อยู่อาศัยร่วมกัน

องค์ประกอบเด่นของพิธีกรรมคือการปั้น “ตุ๊กตาเสียกบาล” ซึ่งใช้เป็นตัวแทนของคนและสัตว์เลี้ยงในพิธีสะเดาะเคราะห์และปัดเป่าสิ่งไม่พึงประสงค์ออกจากครัวเรือนและชุมชน ตุ๊กตาจึงสะท้อนโลกทัศน์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และความปลอดภัยของชุมชน ขณะเดียวกัน กระบวนการปั้น

ตุ๊กตายังเปิดพื้นที่ให้สมาชิกต่างรุ่นเข้ามามีส่วนร่วมและถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับความเชื่อและจารีตของกลุ่มตน อัตลักษณ์ความเป็นพวนจึงไม่ได้ปรากฏเพียงผ่านตัววัตถุ หากยังได้รับการสืบทอดผ่านการลงมือปฏิบัติและการเรียนรู้ร่วมกันภายในชุมชน

นอกจากนี้ ชุมชนบ้านใหม่โพนทองยังนำ “รูปลักษณ์ของตุ๊กตาเสียกบาล” มาปรับใช้เป็น พวงกุญแจและของที่ระลึกประจำหมู่บ้าน โดยแยกออกจากตุ๊กตาที่ใช้ประกอบพิธีกรรม การปรับใช้ดังกล่าวทำให้รูปแบบ ทางวัฒนธรรมของชุมชนมีหน้าที่เพิ่มเติมในฐานะสื่อที่ช่วยนำเสนอความเป็นพวนของบ้านใหม่โพนทองต่อผู้คนภายนอก ลักษณะนี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องคติชนสร้างสรรค์ของศิราพร ณ ถลาง (2562, น. 127 – 128) ซึ่งอธิบายว่า คติชนสามารถได้รับการปรับใช้และสร้างความหมายใหม่ให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและเศรษฐกิจร่วมสมัย ในลักษณะนี้ ตุ๊กตาที่ใช้ประกอบพิธีกรรมยังคงสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ ขณะที่ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกทำหน้าที่เป็นสื่อทางวัฒนธรรมอีกประเภทหนึ่ง การปรับใช้ดังกล่าว จึงไม่ควรตีความว่าเป็นการนำวัตถุประกอบพิธีกรรมมาเปลี่ยนเป็นสินค้าโดยตรง หากเป็นการนำรูปลักษณ์ที่ชุมชนรับรู้ร่วมกันมาสร้างสื่อสำหรับการนำเสนออัตลักษณ์ของชุมชนตนเองในบริบทปัจจุบัน

ภาพที่ 5 *การแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยพวนในอำเภอตาคลี ผ่านประเพณีประจำถิ่น (ซ้าย) “ประเพณีกำฟ้า” บ้านลาดทิพยรส และ (ขวา) “งานบุญกลางบ้าน ไหว้เจ้าพ่อทองคำ ปั้นตุ๊กตาเสียกบาล” บ้านใหม่โพนทอง*

ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัยวันที่ 30 มกราคม 2567 และ วันที่ 5 พฤษภาคม 2568

เมื่อพิจารณา “ประเพณีของชาวไทยพวน” ทั้งสองชุมชนร่วมกัน จะเห็นได้ว่า “อัตลักษณ์ ความเป็นพวน” ในอำเภอตาคลี ไม่ได้ปรากฏในรูปแบบเดียวกัน กล่าวคือ “บ้านลาดทิพยรส” เน้นการสืบทอดความเชื่อ เรื่องฟ้า ความทรงจำทางชาติพันธุ์ และการสร้างพื้นที่เรียนรู้ผ่านประเพณีกำฟ้า ขณะที่ “บ้านใหม่โพนทอง” นำเสนอ ความเป็นพวนผ่านงานบุญกลางบ้าน ความเชื่อต่อเจ้าพ่อทองคำ พิธีปั้นตุ๊กตาเสียกบาล และการปรับใช้รูปลักษณ์ของตุ๊กตาเป็นสื่อทางวัฒนธรรมร่วมสมัย ความแตกต่างดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า แต่ละชุมชนเลือกสรรและนำเสนอทุนวัฒนธรรม ตามประวัติ ความทรงจำ และเงื่อนไขของพื้นที่ โดยยังคงเชื่อมโยงตนเข้ากับอัตลักษณ์ความเป็นพวนร่วมกัน

จากกรณีศึกษาทั้งสองกลุ่ม จะเห็นได้ว่า “การนำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์” ในอำเภอตาคลี ไม่ได้ปรากฏในรูปแบบเดียวกัน “งานประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิม” ทำให้ความเป็นจีนปรากฏผ่านเทวรูปเจ้าแม่ทับทิม ศาลเจ้า เครือข่ายผู้ศรัทธา สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม และขบวนแห่ในพื้นที่เมือง ขณะที่ “ประเพณีของชาวไทยพวน” เน้นความเชื่อ ความทรงจำเกี่ยวกับบรรพบุรุษ วิถีชุมชน และการถ่ายทอดวัฒนธรรมในระดับหมู่บ้าน ความแตกต่างดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า แต่ละกลุ่มเลือกใช้ประเพณีเพื่อนำเสนออัตลักษณ์ตามประวัติและบริบทของตน พร้อมกับเชื่อมโยงความเป็นจีนและ ความเป็นพวนเข้ากับความผูกพันต่อพื้นที่ของตาคลี

2.3 งานย้อนรำลึก รัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินบ้านตาคลี กับการนำเสนออัตลักษณ์ด้านความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

ประเพณีประจำถิ่นไม่ได้สัมพันธ์เฉพาะกับการสืบทอดศาสนา ความเชื่อ หรืออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เท่านั้น หากยังสามารถก่อรูปขึ้นจากการเลือกนำเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์มารื้อฟื้นและสร้างความหมายในบริบทปัจจุบัน *“งานย้อนรำลึก รัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินบ้านตาคลี”* จึงเป็นกรณีที่แสดงให้เห็นการนำความทรงจำเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญของท้องถิ่นมาจัดวางในรูปของงานประจำปี เพื่อสื่อสารความผูกพันของชาวตาคลีที่มีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ผ่านพื้นที่ พิธีกรรม วัตถุ และกิจกรรมสาธารณะของเมือง

งานดังกล่าว จัดขึ้นเพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 เมื่อรัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินโดยรถไฟพระที่นั่งถึงสถานีรถไฟบ้านตาคลี ก่อนเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดเขื่อนเจ้าพระยา จังหวัดชัยนาท (เทศบาลเมืองตาคลี, 2566, น. 10) เทศบาลเมืองตาคลี ริเริ่มจัดงานย้อนรำลึกขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2557 โดยนำเหตุการณ์ดังกล่าว มาเป็นแกนกลางของพิธีถวายราชสักการะ การแสดงแสง สี เสียง การจำลองเหตุการณ์เสด็จพระราชดำเนิน นิทรรศการเทิดพระเกียรติ ตลอดจนกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน การจัดงานจึงทำให้อดีตเหตุการณ์วันสำคัญไม่ได้ดำรงอยู่เพียงในฐานะข้อมูลทางประวัติศาสตร์ หากได้รับการนำมาถ่ายทอดและสร้างการรับรู้ร่วมกันในพื้นที่สาธารณะของเมือง

การเริ่มจัดงานในปี พ.ศ. 2557 แสดงให้เห็นว่า งานย้อนรำลึกดังกล่าว ไม่ใช่ประเพณีที่สืบทอดต่อเนื่อง มาตั้งแต่เหตุการณ์ในปี พ.ศ. 2500 หากเป็นประเพณีที่สร้างขึ้นใหม่จากการเลือกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น มาจัดวางและสร้างความหมายในบริบทปัจจุบัน ลักษณะดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “ประเพณีประดิษฐ์” ของ ปฐม หงษ์สุวรรณ (2560, น. 24) ซึ่งอธิบายถึงการนำเรื่องราวหรือข้อมูลทางวัฒนธรรมจากอดีต มาใช้เป็นเครื่องมือ สร้างความหมายใหม่ภายใต้เงื่อนไขของสังคมร่วมสมัย ในลักษณะนี้ เทศบาลเมืองตาคลีและผู้เกี่ยวข้องไม่ได้สร้างเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ขึ้นใหม่ หากเลือกนำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่อำเภอตาคลี มาถ่ายทอดผ่านแบบแผนของงานประจำปี จนก่อรูปเป็นประเพณีที่ร่วมสมัยของเมือง

กระบวนการดังกล่าวยังสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม” ของวัชราภรณ์ ดิษฐป้าน (2557, น. 16 – 17) ซึ่งอธิบายว่า การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเป็นการหยิบยกวัฒนธรรมหรือเรื่องราวบางอย่างขึ้นมาให้คุณค่า ผ่านวิถีปฏิบัติหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ เพื่อให้วัฒนธรรมนั้นกลับมามีความโดดเด่นและสร้างความหมายภายใต้บริบทปัจจุบัน ฉะนั้น การจัดงานย้อนรำลึกผ่านพิธีถวายราชสักการะ การแสดงแสง สี เสียง การจำลองเหตุการณ์ นิทรรศการ ภาพพระบรมฉายาลักษณ์ เข็มกลัดที่ระลึก และกิจกรรมของเด็กและเยาวชน จึงไม่ใช่เพียงการบอกเล่าเหตุการณ์เดิมซ้ำอีกครั้ง หากเป็นการเลือกสรรองค์ประกอบจากอดีตมานำเสนอผ่านวิถีปฏิบัติและกิจกรรมรูปแบบใหม่ ทำให้ความทรงจำเกี่ยวกับ การเสด็จพระราชดำเนินได้รับการถ่ายทอดและสร้างความหมายในฐานะความทรงจำร่วมของเมือง

ทั้งนี้ ผู้วิจัยยังพบว่า เมื่อการจัดงานดำเนินต่อเนื่องมากกว่าสิบปี รูปแบบกิจกรรมและความหมายที่ได้รับ การผลิตซ้ำจึงค่อยๆ กลายเป็นแบบแผนที่ผู้คนในพื้นที่รับรู้และมีส่วนร่วม การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมจึงเชื่อมต่อกับกระบวนการสืบทอด เมื่อเรื่องเล่า ภาพถ่าย พื้นที่ และพิธีกรรมภายในงานได้รับการส่งต่อจากผู้ที่มีประสบการณ์หรือรับรู้เรื่องราวเดิมไปสู่คนรุ่นใหม่ งานย้อนรำลึกจึงแสดงให้เห็นทั้งการรื้อฟื้นอดีตขึ้นมาสร้างความหมายใหม่ และการทำให้ความหมายนั้นดำรงอยู่ผ่านการจัดงานซ้ำในสังคมปัจจุบัน

จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ในปีพ.ศ. 2567 ผู้วิจัยพบว่า การผลิตซ้ำความทรงจำภายในงานเกิดขึ้น ผ่านองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ พื้นที่ วัตถุ และพิธีกรรม กล่าวคือ “พื้นที่สำคัญ” ได้แก่ สถานีรถไฟบ้านตาคลี และเส้นทางที่สัมพันธ์กับเหตุการณ์เสด็จพระราชดำเนิน “วัตถุแห่งความทรงจำ” ได้แก่ ภาพพระบรมฉายาลักษณ์ นิทรรศการจัดแสดง และเข็มกลัดที่ระลึก ส่วน “พิธีกรรมและกิจกรรม” ได้แก่ พิธีถวายราชสักการะ การแสดงแสง สี เสียง การจำลองเหตุการณ์เสด็จพระราชดำเนินด้วยภาพยนตร์สั้น และนิทรรศการเทิดพระเกียรติ องค์ประกอบเหล่านี้ทำให้เหตุการณ์ในอดีตกลับมาปรากฏเป็นประสบการณ์ที่ชาวตาคลีและผู้เข้าร่วมงานทุกคนสามารถรับรู้ รวมทั้งมีความรู้สึกร่วมด้วยได้

นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ทางกายภาพกับความทรงจำปรากฏผ่านคำบอกเล่าของนุช ม่วงเก่า ซึ่งกล่าวว่า “...ถนนที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 เสด็จบ้านตาคลี เปรียบเสมือนถนนราชดำเนินบ้านตาคลีในความรู้สึกของประชาชนชาวตาคลี กับถนนพื้นดินลูกรังที่เคยรองรับพระบาทของพระองค์” (นุช ม่วงเก่า, สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2567) คำบอกเล่าดังกล่าว สะท้อนมุมมองของผู้ให้ข้อมูลที่ไม่ได้รับรู้ถนนเพียงในฐานะเส้นทางสัญจร หากให้ความหมายแก่พื้นที่ดังกล่าวในฐานะสถานที่ซึ่งเชื่อมโยงชุมชนเข้ากับเหตุการณ์เสด็จพระราชดำเนิน ถนนและสถานีรถไฟจึงกลายเป็นพื้นที่แห่งความทรงจำ ที่เชื่อมประวัติศาสตร์ของเมืองเข้ากับสถาบันพระมหากษัตริย์

ภาพที่ 6 *พระบรมฉายาลักษณ์ “รัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินบ้านตาคลี” เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 และภาพบรรยากาศงานย้อนรำลึก รัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินบ้านตาคลี*

ที่มา: สืบค้นจากเฟซบุ๊ก “การรถไฟแห่งประเทศไทย” และถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2567

นอกจากพื้นที่แล้ว “ภาพพระบรมฉายาลักษณ์” ณ สถานีรถไฟบ้านตาคลียังมีความหมายในฐานะวัตถุ แห่งความทรงจำ ดังปรากฏจากคำกล่าวของนุช ม่วงเก่า ที่ว่าเป็น “ภาพที่ชาวตาคลีต้องมีทุกบ้าน” (นุช ม่วง

เก่า, สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2567) แม้คำสัมภาษณ์ดังกล่าว เป็นมุมมองของผู้ให้ข้อมูล แต่สะท้อนให้เห็นคุณค่าที่ภาพได้รับในฐานะสื่อกลางระหว่างเหตุการณ์ในอดีตกับชีวิตประจำวันของผู้คน การนำภาพพระบรมฉายาลักษณ์มาจัดแสดงและมอบเป็นที่ระลึก ตลอดจนการจัดกิจกรรมวาดภาพระบายสีสำหรับเด็กนักเรียน จึงช่วยถ่ายทอดเรื่องราวไปยังคนรุ่นใหม่ที่ไม่ได้มีประสบการณ์ตรงต่อเหตุการณ์ดังกล่าว และทำให้ความทรงจำได้รับการผลิตซ้ำผ่านการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของเมือง

ความทรงจำดังกล่าว ยังสัมพันธ์กับการให้คุณค่าแก่สถานีรถไฟบ้านตาคลีในฐานะพื้นที่ประวัติศาสตร์ โดยเพลินพิศ ศรีภพ นายกเทศมนตรีเมืองตาคลี ให้สัมภาษณ์ว่า “สิ่งที่ทำให้เจ้าหน้าที่ยอมหยุดคำสั่งรื้อถอน แล้วหันมารับฟังชาวบ้าน คือความจริงที่ว่าสถานีรถไฟหลังนี้มีชีวิตและประวัติศาสตร์ซ่อนอยู่ ที่นี่คือสถานที่ที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 เคยเสด็จ พระราชดำเนินมา เป็นพื้นที่มงคลที่จารึกรอยพระบาทไว้ในความทรงจำและเราโชคดีมากที่มีงานย้อนรำลึกประจำปี ที่ชาวบ้านจัดสืบทอดกันมา ประเพณีนี้แหละครับที่เป็นเครื่องยืนยันพลังความสามัคคีและเป็นเหตุผลหลักที่ช่วยเซฟสถานีรถไฟแห่งนี้ ไว้ได้” (เพลินพิศ ศรีภพ, สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2567)

คำให้สัมภาษณ์ดังกล่าว สะท้อนมุมมองของผู้จัดงานที่เชื่อมโยงงานย้อนรำลึกเข้ากับการให้คุณค่าแก่สถานีรถไฟบ้านตาคลีหลังเดิม แม้ไม่อาจสรุปได้ว่า การจัดงานเป็นสาเหตุโดยตรงเพียงประการเดียวที่ทำให้สถานีได้รับการรักษาไว้ แต่การจัดงานอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ ซึ่งสัมพันธ์กับเหตุการณ์เสด็จพระราชดำเนินได้ช่วยตอกย้ำคุณค่าทางประวัติศาสตร์และจิตใจของสถานีต่อชุมชน ส่งผลให้ข้อเรียกร้องในการอนุรักษ์มีฐานความหมายทางวัฒนธรรมชัดเจนขึ้น และทำให้สถานีรถไฟบ้านตาคลีได้รับการรับรู้ในฐานะพื้นที่แห่งความทรงจำของเมือง ไม่ใช่เพียงโครงสร้างพื้นฐาน ทางด้านคมนาคม

“งานย้อนรำลึก รัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินบ้านตาคลี” จึงเป็นตัวอย่างของการสร้างประเพณีร่วมสมัยจากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ โดยอาศัยการจัดงานอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนพื้นที่ วัตถุ พิธีกรรม และกิจกรรมสาธารณะ เป็นองค์ประกอบในการผลิตซ้ำและถ่ายทอดความทรงจำของเมือง กระบวนการดังกล่าว ทำให้เหตุการณ์เสด็จพระราชดำเนินไม่ได้ดำรงอยู่เพียงในฐานะอดีตที่ได้รับการบันทึก หากถูกนำมาสร้างความหมายใหม่ในฐานะความทรงจำร่วมของชุมชนและพื้นที่นำเสนออัตลักษณ์ด้านความจงรักภักดีของชาวตาคลี พร้อมกับเชื่อมโยงความทรงจำทางประวัติศาสตร์ของชุมชนตาคลีเข้ากับประวัติศาสตร์ระดับชาติ

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลประเพณีประจำถิ่นในรอบปีของชาวอำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 11 ประเพณี พบว่า ประเพณีประจำถิ่น ไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่จัดขึ้นตามวาระประจำปีหากเป็นปฏิบัติการ ทางสังคมที่กลุ่มคนต่างๆ ใช้สืบทอด แสดงออกและจัดวางตัวตนของตนภายในพื้นที่สาธารณะ ทั้งชาวไทยพื้นถิ่น ชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวไทยพวน กลุ่มคริสตชน และกลุ่มทหารอากาศ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า “อัตลักษณ์ของชาวตาคลี” ปรากฏในหลายมิติ โดยมิติศาสนาและความเชื่อสะท้อนการอยู่ร่วมกันของพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ และ คริสต์ศาสนาผ่าน “ความศรัทธาต่อพระเกจิอาจารย์และพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์” เช่น หลวงพ่อเดิม หลวงพ่อพรหม หลวงพ่อรุ่ง หลวงพ่อนาค และหลวงพ่อเพชร กองบิน 4 ตลอดจนพิธีทำบุญฉลองศาลเจ้าตาคลีใหญ่ และประเพณีแห่ดาวของกลุ่มคริสตชน ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า “อัตลักษณ์ทางศาสนาและความเชื่อของชาวตาคลี” ไม่ได้ตั้งอยู่บนฐานความเชื่อชุดเดียว หากก่อรูปขึ้นจากการประสานและอยู่ร่วมกันของระบบความเชื่อหลายชุดภายในพื้นที่ทางสังคมเดียวกัน

ในมิติชาติพันธุ์และความทรงจำร่วมของชุมชน พบว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยพวนใช้ประเพณีเป็นกลไก ในการธำรงรากเหง้า สื่อสารความทรงจำ และนำเสนอความเป็นกลุ่มของตนในพื้นที่สาธารณะ โดยชาวไทยเชื้อสายจีนนำเสนออัตลักษณ์ความเป็นจีน ผ่านประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิม ซึ่งปรากฏทั้งความศรัทธาต่อเจ้าแม่ทับทิม ความกตัญญู ต่อบรรพบุรุษ สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมจีน และการรวมตัวของชุมชนย่านตลาดตาคลี ส่วนชาวไทยพวนแสดงอัตลักษณ์ ความเป็นพวนผ่านประเพณีกำฟ้า บ้านลาดทิพยรส และงานบุญกลางบ้าน ไหว้เจ้าพ่อทองดำปั้นตุ๊กตาเสียกบาล บ้านใหม่โพนทอง โดยประเพณีกำฟ้าสะท้อนความทรงจำทางชาติพันธุ์ ความเชื่อเรื่องฟ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และบรรพบุรุษเชิงสัญลักษณ์ ขณะที่ งานบุญกลางบ้านและพิธีปั้นตุ๊กตาเสียกบาลสะท้อนความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ การคุ้มครองชุมชน การสะเดาะเคราะห์ และการปรับใช้ทุนวัฒนธรรมให้สัมพันธ์กับสังคมร่วมสมัย

ขณะเดียวกัน งานย้อนรำลึก รัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินบ้านตาคลี แสดงให้เห็นอัตลักษณ์ด้านความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ผ่านความทรงจำร่วมของเมือง โดยเชื่อมโยงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เข้ากับสถานีรถไฟบ้านตาคลี ภาพพระบรมฉายาลักษณ์ พิธีกรรมสาธารณะ และการมีส่วนร่วมของประชาชนหลายกลุ่ม กล่าวโดยสรุป “ประเพณีประจำถิ่นของอำเภอตาคลี” คือกลไกทางวัฒนธรรมที่ทำให้อัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม ไม่ได้ดำรงอยู่อย่างแยกขาด หากถูกประกอบสร้าง ต่อรอง และเชื่อมโยงเข้ากับความเป็น “ชาวตาคลี” ภายใต้บริบทของ “ชุมทางวัฒนธรรม” ที่ความหลากหลาย กลายเป็นฐานสำคัญของการสร้างความหมายและสำนึกร่วมในสังคมท้องถิ่น

อภิปรายผลการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่า งานศึกษาประเพณีในจังหวัดนครสวรรค์ที่ผ่านมา มักให้ความสำคัญกับประเพณีที่เป็นที่รับรู้ในวงกว้าง โดยเฉพาะประเพณีของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ปากน้ำโพ อาทิ งานของณัฏฐ์ เดชปั้น (2565) ที่ศึกษาประเพณีแห่เจ้าพ่อ – เจ้าแม่ปากน้ำโพในมิติการอนุรักษ์และพัฒนาประเพณีของคนจีนในปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ระหว่าง พ.ศ. 2520 – 2550 และงานของภูริตา เรืองจิรยศ (2564) ที่ศึกษาเทศกาลตรุษจีนผ่านมิตินาฏกรรมและการแสดง อย่างไรก็ตาม งานศึกษาดังกล่าว ยังไม่ได้อธิบายบริบทของ “อำเภอตาคลี” ในฐานะพื้นที่พหุวัฒนธรรมที่ประเพณีประจำถิ่นสัมพันธ์กับอัตลักษณ์ของผู้คนหลายกลุ่มอย่างเป็นระบบ ผลการศึกษาครั้งนี้ จึงช่วยเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว โดยชี้ให้เห็นว่า “อำเภอตาคลี” มิได้เป็นเพียงพื้นที่ที่มีประเพณีหลากหลาย หากเป็น “ชุมทางวัฒนธรรม” ที่อัตลักษณ์ของผู้คนหลากหลาย ทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มศาสนา และกลุ่มอาชีพ ถูกสืบทอด นำเสนอและจัดวางผ่านประเพณีประจำถิ่น การศึกษาประเพณีทั้ง 11 ประเพณี จึงช่วยขยายขอบเขตการศึกษาประเพณีในจังหวัดนครสวรรค์ จากการมุ่งพิจารณาประเพณีของกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ไปสู่การทำความเข้าใจประเพณีในฐานะกลไกที่เชื่อมโยงชุมชน อัตลักษณ์ และการอยู่ร่วมกัน ของผู้คนหลากหลายกลุ่มในสังคมท้องถิ่น

ในส่วนของแนวคิด ข้อค้นพบของงานวิจัยนี้ สอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “อัตลักษณ์” ของอภิญญา เฟื่องฟูสกุล (2546, น. 1 - 2) ที่อธิบายว่า อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งหยุดนิ่ง หากถูกประกอบสร้าง นิยาม และต่อรองผ่านความสัมพันธ์ทางสังคม ประเพณีประจำถิ่นของตาคลีจึงทำหน้าที่เป็นพื้นที่ปฏิบัติการที่กลุ่มคนต่างๆ ใช้แสดงตัวตน ธำรงรากเหง้า และเชื่อมโยงตนเองเข้ากับสังคมท้องถิ่น ขณะเดียวกัน ผลการศึกษายังสอดคล้องกับแนวคิดว่าด้วยพลวัตและการปรับตัวของคติชนของศิราพร ณ ถลาง (2562, น. 127 - 128) ที่ชี้ให้เห็นว่า คติชนและประเพณีสามารถปรับเปลี่ยนหน้าที่และความหมายให้สัมพันธ์กับบริบทร่วมสมัยได้ รวมถึงกรอบแนวคิดเรื่อง “ประเพณี

ประดิษฐ์” ซึ่งในบทความนี้ผู้วิจัยใช้ตามคำอธิบายของปฐม หงษ์สุวรรณ (2560, น. 24) ที่มองว่า การนำเรื่องราวในอดีตหรือข้อมูลทางประเพณีมาใช้ในบริบทปัจจุบัน เป็นปฏิบัติการทางสังคม ที่หยิบยืมประเพณีและวัฒนธรรมเดิมมาเป็นเครื่องมือในการสร้างความหมายใหม่ ภายใต้เงื่อนไขของสถานการณ์ร่วมสมัย กรอบคิดดังกล่าว ช่วยอธิบายกรณี “ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระเกจิอาจารย์และพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์” “ประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเชื้อสายจีนและไทยพวน” ตลอดจน “งานย้อนรำลึก รัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินบ้านตาคลี” ได้ว่า ประเพณีเหล่านี้ไม่ได้ดำรง อยู่เพียงในฐานะจารีตที่สืบทอดจากอดีต หากเป็นกระบวนการสร้างความหมายใหม่ที่ทำให้ อัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มสามารถดำรงอยู่ ต่อรองและเชื่อมโยงเข้ากับความเป็น “ชาวตาคลี” ร่วมกัน ดังนั้น “ชุมทางวัฒนธรรม” ในอำเภอตาคลี จึงไม่ได้หมายถึงเพียงการอยู่ร่วมกันของผู้คนหลากหลายกลุ่ม หากหมายถึงพื้นที่ทางสังคมที่ความแตกต่าง ทางชาติพันธุ์ ศาสนา ความเชื่อ และกลุ่มอาชีพ สามารถดำรงอยู่ควบคู่กับการสร้างสำนึกร่วมในสังคมท้องถิ่นเดียวกัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยที่พบว่า “ประเพณีประจำถิ่นของอำเภอตาคลี” โดยเฉพาะ “งานย้อนรำลึก รัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินบ้านตาคลี” ทำหน้าที่เชื่อมโยงกับความทรงจำทางประวัติศาสตร์กับอัตลักษณ์ร่วมของชาวตาคลี ข้อมูลดังกล่าว สามารถนำไปใช้เป็นฐานในการพัฒนานโยบายสาธารณะด้านวัฒนธรรมได้ ทั้งในด้านการออกแบบหลักสูตรท้องถิ่นศึกษา เพื่อให้เยาวชนเรียนรู้ประวัติศาสตร์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชน และด้านการวางแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดนครสวรรค์ โดยควรดำเนินการบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน เจ้าของประเพณี เพื่อให้การใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นช่วยส่งเสริมทั้งการอนุรักษ์ การเรียนรู้ และการสร้างคุณค่าทางสังคม อย่างเหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

ณัฏฐ์ เดชปั้น. (2565). *ประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ: การอนุรักษ์และพัฒนาประเพณีของคนจีนในปากน้ำโพจังหวัดนครสวรรค์ตั้งแต่ 2520-2550* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปฐม หงษ์สุวรรณ. (2560). *ประเพณีประดิษฐ์ในชุมชนอีสานลุ่มน้ำโขง.* โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.

พระครูนิพันธ์สาธุกิจ (สุรีย์ ถามวโร). (2548). *สมโภช ๒๐๐ ปี วัดตาคลี.* บริษัท สื่อตะวัน จำกัด.

ภูริตา เรืองจิรยศ. (2564). *นาฏกรรมในเทศกาลตรุษจีนปากน้ำโพ* [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต], จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์. (ม.ป.ป.). *อำเภอตาคลี (ประวัติความเป็นมาและสถานที่ท่องเที่ยว).* กองทุนชุมชนตาคลีพัฒนา.

วัชราภรณ์ ดิษฐป้าน. (2557). *พระอุปคุต: การสืบทอดและการผลิตซ้ำความเชื่อตำนานและพิธีกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน* [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต], จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิราพร ณ ถลาง. (2560). *ประเพณีสร้างสรรค์: ในสังคมไทยร่วมสมัย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

ศิราพร ณ ถลาง. (2562). *คติชนสร้างสรรค์: บทวิเคราะห์และทฤษฎี* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

ศิราพร ณ ถลาง. (2563). *ทฤษฎีคติชนวิทยา: วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน–นิทานพื้นบ้าน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สภาวัฒนธรรมนครสวรรค์. (ม.ป.ป.). *วัฒนธรรม: วิถีชีวิตชาวอำเภอตาคลี (ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมจังหวัดนครสวรรค์).* หจก.ริมปิงการพิมพ์.

องค์การบริหารส่วนตำบลลาดทิพยรส. (ม.ป.ป.). *ประวัติไทยพวน บ้านลาดทิพยรส.*

อภิญญา เฟื่องฟูสกุล. (2546). *อัตลักษณ์ (identity): การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด.* คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

กองบิน 4. (ม.ป.ป.). *ประวัติกองบิน 4 อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์.* https://wing4.rtaf.mi.th/wing4/

เทศบาลเมืองตาคลี. (ม.ป.ป.). *งานย้อนรำลึกเสด็จพระราชดำเนินสถานีรถไฟบ้านตาคลี (ในหลวงรัชกาลที่ 9) อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์.* https://www.takhlicity.go.th/

โรงเรียนวิศวกรรมรถไฟ. (ม.ป.ป.). *ภาพประวัติศาสตร์ ในหลวงรัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินสถานีรถไฟบ้านตาคลี อำเภอตาคลี* [Status Update]. Facebook. https://www.facebook.com/witsawakamrotfai

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (ม.ป.ป.). *ประเพณีกำฟ้า.* https://rituals.sac.or.th/detail.php?id=60

แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสนาม แขวงทางหลวงบุรีรัมย์

Guidelines for Enhancing the Working Efficiency of Field Personnel in Buriram Highway District

ปวิษา จันดาหงส์* วาสนา คำมาก รังสรรค์ สุคำภา

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

*Corresponding author's e-mail: pavisa.jan@vru.ac.th โทร 0636956963

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสนาม แขวงทางหลวงบุรีรัมย์ เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสนาม และเสนอแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ บุคลากรสนาม แขวงทางหลวงบุรีรัมย์ จำนวน 140 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 4.05) โดยด้านการสื่อสารและการประสานงานมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$= 4.19) รองลงมา ได้แก่ ด้านการปฏิบัติงาน ($\bar{X}$= 4.18) ด้านองค์กร ($\bar{X}$= 4.13) ด้านสภาพแวดล้อม ($\bar{X}$= 3.92) และด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด $\bar{X}$= 3.86) ดังนั้น หน่วยงานควรพัฒนาระบบการสื่อสาร การบริหารจัดการ และสวัสดิการ เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน บุคลากรสนาม แขวงทางหลวงจังหวัดบุรีรัมย์

Abstract

This study titled Guidelines for Enhancing the Work Performance of Field Personnel in the Buriram Highway District employed a mixed-methods research design. The objectives were to examine factors affecting the work performance of field personnel and to propose guidelines for improving performance. The population consisted of 140 field personnel from the Buriram Highway District and 10 key informants. Research instruments included questionnaires and in-depth interviews. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and content analysis.

The results revealed that the overall level of factors affecting performance was high ($\bar{X}$ = 4.05). Communication and coordination showed the highest mean score ($\bar{X}$= 4.19), followed by work performance ($\bar{X}$ = 4.18), organizational factors ($\bar{X}$ = 4.13), work environment ($\bar{X}$= 3.92), and compensation and welfare ($\bar{X}$= 3.86). The findings suggest that improving communication systems, management practices, and welfare can enhance work performance sustainably.

Keywords: Work Performance, Field Personnel, Buriram Highway District

บทนำ

การบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จและความต่อเนื่องของการดำเนินงานขององค์กร ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคลากรซึ่งถือเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ การปฏิบัติงานของบุคลากรจะมีประสิทธิภาพหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความสามารถ ทักษะในการปฏิบัติงาน ตลอดจนระบบการบริหารจัดการขององค์กรที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Armstrong (2016) ที่กล่าวว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพจะช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติงานของบุคลากร และส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรโดยรวม นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมในการทำงาน ค่าตอบแทนและสวัสดิการ รวมถึงการสื่อสารและการประสานงานภายในองค์กร ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อแรงจูงใจและประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร โดย Robbins และ Judge (2017) ได้อธิบายว่า องค์กรที่มีสภาพแวดล้อมที่ดี มีระบบการสื่อสารที่ชัดเจน และมีการจูงใจที่เหมาะสม จะช่วยให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มศักยภาพ และมีความพึงพอใจในการทำงานมากยิ่งขึ้น

สำหรับหน่วยงานแขวงทางหลวงบุรีรัมย์ ซึ่งมีภารกิจหลักในการดูแล บำรุงรักษา และพัฒนาโครงข่ายทางหลวงให้มีความปลอดภัยและได้มาตรฐาน บุคลากรสนามถือเป็นกำลังสำคัญในการปฏิบัติงานดังกล่าว โดยลักษณะงานภาคสนามมักต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย เช่น สภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลง การทำงานในพื้นที่เสี่ยง และข้อจำกัดด้านอุปกรณ์หรือทรัพยากร ส่งผลให้การปฏิบัติงานอาจเกิดอุปสรรคและความท้าทาย ซึ่งหากไม่ได้รับการบริหารจัดการที่เหมาะสม อาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรได้ แม้ว่าบุคลากรสนามของแขวงทางหลวงบุรีรัมย์จะมีบทบาทสำคัญในการบำรุงรักษาและพัฒนาโครงข่ายทางหลวง แต่การปฏิบัติงานยังเผชิญข้อจำกัดหลายประการ เช่น การปฏิบัติงานในพื้นที่เสี่ยง การทำงานภายใต้สภาพอากาศที่แปรปรวน การขาดแคลนอุปกรณ์และเครื่องมือบางประเภท รวมถึงข้อจำกัดด้านกำลังคนและการประสานงาน ซึ่งอาจส่งผลให้การดำเนินงานล่าช้าและกระทบต่อประสิทธิภาพการให้บริการประชาชน ดังนั้น การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสนามจึงมีความสำคัญ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดแนวทางการพัฒนาและยกระดับประสิทธิภาพการดำเนินงานของหน่วยงานต่อไป จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าว จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสนาม แขวงทางหลวงบุรีรัมย์ เพื่อวิเคราะห์ถึงปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้อง และนำไปสู่การกำหนดแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น อันจะส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการประชาชน ความปลอดภัยในการใช้เส้นทาง และการพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษามุมมองและระดับความเห็นต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสนาม แขวงทางหลวงบุรีรัมย์
2. เพื่อเสนอแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสนามในสังกัดแขวงทางหลวงบุรีรัมย์

ระเบียบวิธีวิจัย

การออกแบบการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง "แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสนามแขวงทางหลวงบุรีรัมย์" เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบกัน โดยการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงตัวเลขจากกลุ่มตัวอย่าง เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงาน ปัญหาอุปสรรค รวมถึงแนวทางพัฒนาอย่างเป็นระบบของบุคลากรสนามแขวงทางหลวงบุรีรัมย์ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ บุคลากรสนาม แขวงทางหลวงบุรีรัมย์ จำนวน 140 คน โดยผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรทั้งหมด (Census) จึงไม่มีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยตัวแปร 5 ด้าน มีค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) เท่ากับ 1.00 และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Cronbach's Alpha Coefficient) เท่ากับ 0.773

การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงาน ปัญหาอุปสรรค รวมถึงแนวทางพัฒนาอย่างเป็นระบบของบุคลากรสนามแขวงทางหลวงบุรีรัมย์ โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับการสัมภาษณ์ (Key Informants) ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลจากหมวดทางหลวงประโคนชัย เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่มีบุคลากรครอบคลุมทุกระดับการปฏิบัติงาน ได้แก่ หัวหน้าหมวด นายช่าง และบุคลากรสนาม ซึ่งสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานได้อย่างครบถ้วน จำนวน 10 ท่าน

ตารางที่ 1 คุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ลำดับ	รหัส	เพศ	อายุ	ตำแหน่ง/บทบาท	อายุงาน (ปี)
1	ประโคนชัย-1	ชาย	45	หัวหน้าหมวดทางหลวงประโคนชัย	20
2	ประโคนชัย-2	ชาย	35	นายช่างโยธาปฏิบัติงาน	3
3	ประโคนชัย-3	ชาย	53	ลูกจ้างชั่วคราว/ปฏิบัติงานสนาม	5
4	ประโคนชัย-4	ชาย	35	ลูกจ้างชั่วคราว/ปฏิบัติงานสนาม	10
5	ประโคนชัย-5	ชาย	39	ลูกจ้างชั่วคราว/ปฏิบัติงานสนาม	10
6	ประโคนชัย-6	ชาย	35	ลูกจ้างชั่วคราว/ปฏิบัติงานสนาม	6
7	ประโคนชัย-7	ชาย	36	ลูกจ้างชั่วคราว/ปฏิบัติงานสนาม	7
8	ประโคนชัย-8	ชาย	28	ลูกจ้างชั่วคราว/ปฏิบัติงานสนาม	5
9	ประโคนชัย-9	ชาย	51	ลูกจ้างชั่วคราว/ปฏิบัติงานสนาม	8
10	ประโคนชัย-10	ชาย	30	ลูกจ้างชั่วคราว/ปฏิบัติงานสนาม	4

การผสานการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ข้อมูลแบบผสานผลการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพไปพร้อมกัน เพื่อให้เห็นข้อมูลเชิงสถิติ และมุมมองของผู้ปฏิบัติงาน ตลอดจนตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้อง (cross check) ซึ่งเป็นการตรวจสอบผลการวิจัยแบบสามเส้า (Triangulation) หรือ การสำรวจ/ค้นหา และขยายความ

(Exploration/Elaboration) ในงานวิจัยแบบผสานวิธี ซึ่งใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพมาขยายความและอธิบายความหมายของผลลัพธ์เชิงปริมาณที่ได้ (เช่น ค่าเฉลี่ยสูงสุดหรือต่ำสุด) การใช้ Thematic Analysis ในงานวิจัย จะช่วยให้เกิดความเข้าใจบริบท มุมมอง และถือว่าเป็นพยานบุคคลได้อย่างครบถ้วนมากยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษาสูงสุด ตำแหน่ง อายุงาน รายได้ สังกัด/หมวดทางหลวง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ นำเสนอข้อมูล มีรายละเอียด ดังนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็น เพศหญิง (จำนวน 37 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 26) และเป็นเพศชาย (จำนวน 103 คน หรือร้อยละ 74) เมื่อพิจารณาด้านอายุ พบว่ากลุ่มอายุที่ตอบแบบสอบถามมากที่สุดคือช่วง 26-35 ปี (จำนวน 59 คน หรือร้อยละ 42) รองลงมาคือช่วงอายุ 36-45 ปี (จำนวน 41 คน หรือร้อยละ 29) รองลงมาคือช่วงอายุ 46 ปีขึ้นไป (จำนวน 30 คน หรือร้อยละ 21) รองลงมาคือช่วงอายุ ต่ำกว่า 25 ปี (จำนวน 10 คน หรือร้อยละ 7) แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบส่วนใหญ่อยู่ในวัยทำงานวัยกลางคน ในด้านสถานภาพ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามครึ่งหนึ่งมีสถานะ โสด (จำนวน 47 คน หรือร้อยละ 34) รองลงมาคือสมรส (จำนวน 84 คน หรือร้อยละ 60) ด้านระดับการศึกษา ส่วนใหญ่จบการศึกษาใน มัธยมตอนปลาย หรือ ปวช. (จำนวน 71 คน หรือร้อยละ 51) เมื่อพิจารณาข้อมูลด้านตำแหน่งพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอาชีพเป็น ลูกจ้างพนักงานสนาม (จำนวน 116 คน หรือร้อยละ 83) รองลงมาคือเจ้าหน้าที่ (จำนวน 20 คน หรือร้อยละ 14) สำหรับอายุการทำงาน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุการทำงาน 1-5 ปี (จำนวน 56 คน หรือร้อยละ 40) รองลงมาคือกลุ่มที่มีอายุงาน 6-10 ปี (จำนวน 53 คน หรือร้อยละ 38) ข้อมูลด้านรายได้พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท (จำนวน 120 คน หรือร้อยละ 86) รองลงมากลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่ำกว่า 10,001-20,000 บาท (จำนวน 15 คน หรือร้อยละ 11) และข้อมูลด้านสังกัด/หมวดทางหลวงพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่สังกัด/หมวดทางหลวงหนองกี่ (จำนวน 19 คน หรือร้อยละ 14) รองลงมากลุ่มตัวอย่างนางรอง (จำนวน 18 คน หรือร้อยละ 13)

มุมมองและระดับความเห็นต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสนามแขวงทางหลวงบุรีรัมย์

ผลการประเมินปัจจัยทั้ง 5 ด้าน (ดังแสดงในตารางที่ 2) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อปัจจัยทุกด้านในภาพรวมอยู่ใน ระดับมาก โดยสามารถเรียงลำดับปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ย (Mean- $\bar{x}$) จากมากไปน้อยได้ดังต่อไปนี้ โดยสรุป ปัจจัยทั้ง 5 ด้านที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของผู้ตอบแบบสอบถาม ล้วนอยู่ในระดับมากทั้งหมด โดยปัจจัยด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในที่ทำงาน (ผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน) เป็นปัจจัยที่ผู้ตอบแบบสอบถามให้แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพมากที่สุด ส่วนต่อไปนำเสนอปัจจัยส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) จากมากไปหาน้อย ดังนี้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รวมทั้ง 5 ด้าน

ความคิดเห็นรายด้าน	ระดับความคิดเห็น								
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	N	$\bar{X}$	S.D.	แปล
1. ด้านการปฏิบัติงาน	53 (37.57%)	74 (53%)	13 (9%)	1 (0.43%)	0 (0%)	140	4.18	0.55	มาก
2. ด้านองค์กร	49.4 (35.29%)	76.7 (54.71%)	12.6 (9%)	1.4 (1%)	0 (0%)	140	4.13	1.50	มาก
3. ด้านสภาพแวดล้อม	57 (40.71%)	70.4 (52.29%)	11.4 (8.14%)	1.2 (0.86%)	0 (0%)	140	3.92	0.61	มาก
4 ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ	25.4 (18.14%)	65.8 (47.00%)	44.2 (31.57%)	4.4 (3.14%)	0.2 0.14%)	140	3.86	0.69	มาก
5. ด้านการสื่อสารและประสานงาน	54.4 (38.86%)	73.4 (58.43%)	11.6 (8.29%)	0.6 (0.43%)	0 (0%)	140	4.19	0.49	มาก
ภาพรวม						**140**	4.05	0.76	**มาก**

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านการสื่อสารและประสานงาน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อประเด็นดังกล่าวในภาพรวมอยู่ใน ระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.19, S.D. = 0.49) แสดงให้เห็นว่าหน่วยงานมีระบบการสื่อสารและการประสานงานที่มีประสิทธิภาพและเอื้อต่อการปฏิบัติงานเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การประสานงานกับหน่วยงานหรือฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.44) รองลงมาคือ การสื่อสารระหว่างบุคลากรและการแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติงาน ($\bar{X}$ = 4.22) ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนถึงความสามารถในการทำงานร่วมกันและการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม การได้รับการสื่อสารคำสั่งและข้อมูลข่าวสารจากผู้บังคับบัญชามีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X}$ = 4.00) แม้ยังอยู่ในระดับมาก แต่สะท้อนว่าการสื่อสารในบางครั้งอาจเกิดความคลาดเคลื่อนหรือไม่ชัดเจน ดังที่ข้อเสนอแนะระบุถึงปัญหาความเข้าใจไม่ตรงกันในการปฏิบัติงาน

> *"มีการติดต่อประสานงานอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ สอดคล้องตามขั้นตอนและกระบวนการปฏิบัติงานที่กำหนด" (ประโคนชัย-4, 30 ธันวาคม 2568)*
>
> *"การสื่อสารในบางครั้งเกิดความติดขัด ส่งผลให้ข้อมูลในการปฏิบัติงานภาคสนามเกิดความคลาดเคลื่อน"*
>
> *(ประโคนชัย-8, 30 ธันวาคม 2568)*

โดยสรุป ผู้ตอบแบบสอบถามด้านการสื่อสารและประสานงาน (communication and coordination) ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นความสามารถในการจัดสรรเวลาส่วนตัว และความยืดหยุ่นขององค์กร แม้ว่าประเด็นด้านด้านการสื่อสารและประสานงาน และการมีบุคลากรสนาม แขวงทางหลวงบุรีรัมย์ ได้รับการสื่อสารคำสั่ง ข้อมูลข่าวสารจากผู้บังคับบัญชาอย่างชัดเจนและครบถ้วนจะมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด แต่ผลการประเมินในทุกข้อยังคงอยู่ในระดับมากทั้งหมด

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านองค์กร พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.13, S.D. = 1.50) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ องค์กรมีความชัดเจน เป็นธรรม และเอื้อต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสนาม องค์กรให้การสนับสนุนและช่วยแก้ไขปัญหาในการทำงานอย่างเหมาะสม และองค์กรมีโครงสร้างการบริหารงานที่ชัดเจนต่อการปฏิบัติงาน ($\bar{X}$ = 4.22) รองลงมา คือ พนักงานมีส่วนร่วมในการวางแผนปฏิบัติงานของหน่วยงาน และองค์กรจัดหาอุปกรณ์ เครื่องมือ และทรัพยากรที่จำเป็นอย่างเพียงพอ ($\bar{X}$ = 4.00) ซึ่งอยู่ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นว่าองค์กรมีการบริหารจัดการที่ดี สนับสนุนการทำงานของบุคลากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ยังควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพนักงานในการวางแผนงานให้มากยิ่งขึ้นเพื่อพัฒนาองค์กรให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

> *"การฝึกอบรมเพิ่มเติมและการพัฒนาทักษะเฉพาะทาง มีส่วนช่วยเสริมสร้างความรู้ ความชำนาญ และความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน ส่งผลให้การทำงานของตนเองและการทำงานเป็นทีมเป็นไปอย่างรวดเร็ว ถูกต้อง และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น" (ประโคนชัย-2, 30 ธันวาคม 2568)*
>
> *"การจัดอบรมพนักงานอย่างสม่ำเสมอจะช่วยเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในการปฏิบัติงานภาคสนาม ทำให้พนักงานไม่ประมาทในการทำงาน และสามารถลดความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุได้อย่างมีประสิทธิภาพ"*
>
> *(ประโคนชัย-7, 30 ธันวาคม 2568)*

โดยสรุป ผู้ตอบแบบสอบถามด้านองค์กรในทุกด้านอยู่ในระดับมาก ในเรื่ององค์กรมีความชัดเจนเป็นธรรม และเอื้อต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสนาม และองค์กรให้การสนับสนุนและช่วยแก้ไขปัญหาในการทำงานของบุคลากรสนามอย่างเหมาะสมและองค์กรมีโครงสร้างการบริหารงานที่ชัดเจนต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรสนาม

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับด้านสภาพแวดล้อม (Environmental aspect)

ด้านสภาพแวดล้อม (Environmental aspect)	$\bar{X}$	**S.D.**	**การแปรผล**	**อันดับ**
1. สภาพแวดล้อมในพื้นที่ปฏิบัติงานสนามมีความปลอดภัยและเหมาะสมต่อการปฏิบัติงานของบุคลากร	3.93	0.640	มาก	2
2. พื้นที่และลักษณะทางกายภาพของสถานที่ปฏิบัติงานเอื้อต่อการปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพ	3.93	0.640	มาก	2
3. สภาพอากาศและสิ่งแวดล้อมโดยรอบพื้นที่ปฏิบัติงานไม่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานสนาม	3.90	0.607	มาก	3
4. แสงสว่าง เสียง และสภาพแวดล้อมโดยรวมในพื้นที่ปฏิบัติงานมีความเหมาะสมต่อการทำงาน	4.00	0.643	มาก	1
5. หน่วยงานมีการจัดการ ดูแล และปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานสนามอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง	3.83	0.531	มาก	4
รวม	3.918	0.612	มาก	

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านสภาพแวดล้อม (ดังแสดงในตารางที่ 5) พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.91, S.D. = 0.61) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกประเด็นอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ สภาพแวดล้อมโดยรวมในพื้นที่ปฏิบัติงานมีความเหมาะสมต่อการทำงาน ($\bar{X}$ = 4.00) รองลงมา คือ สภาพแวดล้อมในพื้นที่ปฏิบัติงานมีความปลอดภัยและเหมาะสมต่อการปฏิบัติงาน และพื้นที่และลักษณะทางกายภาพของสถานที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพ ($\bar{X}$ = 3.93) ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ หน่วยงานมีการจัดการ ดูแล และปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ($\bar{X}$ = 3.83) สะท้อนให้เห็นว่า แม้สภาพแวดล้อมโดยรวมจะเอื้อต่อการทำงานในระดับดี แต่ยังควรพัฒนาการจัดการและปรับปรุงสภาพแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น

"สภาพดินฟ้าอากาศที่ไม่เอื้ออำนวยส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงาน" (ประโคนชัย-4, 30 ธันวาคม 2568)

"เครื่องมือและอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานมีสภาพชำรุดหรือขัดข้องในบางกรณี ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดความเสี่ยงและอุบัติเหตุระหว่างการปฏิบัติงาน "

(ประโคนชัย-9, 29 ธันวาคม 2568)

โดยสรุป ผู้ตอบแบบสอบถามด้านสภาพแวดล้อมในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นหน่วยงานมีการจัดการ ดูแล และปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานสนามอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง แม้ว่าประเด็นด้านสภาพแวดล้อม จะมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด แต่ผลการประเมินในทุกข้อยังคงอยู่ในระดับมากทั้งหมด

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ (compensation and welfare)

ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ (compensation and welfare)	$\bar{X}$	**S.D.**	**การแปรผล**	**อันดับ**
1. หน่วยงานจัดให้มีสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลที่เอื้อต่อการดูแลสุขภาพของบุคลากร	3.80	0.761	มาก	4
2. หน่วยงานมีการจัดให้มีประกันอุบัติเหตุจากการปฏิบัติงานภาคสนามตามความเหมาะสม	3.90	0.662	มาก	1
3. บุคลากรสามารถใช้สิทธิการลา (ลาป่วย ลากิจ และลาพักร้อน) ได้ตามระเบียบของหน่วยงาน	3.83	0.648	มาก	3
4. หน่วยงานมีการจัดสรรโบนัสประจำปีตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด	3.90	0.712	มาก	1
5. ค่าตอบแทนและสวัสดิการที่หน่วยงานจัดให้ มีส่วนช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน	3.87	0.681	มาก	2
รวม	3.86	0.692	มาก	

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ (ดังแสดงในตารางที่ 6) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อประเด็นดังกล่าวในภาพรวมอยู่ใน ระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.86, S.D. = 0.69) แสดงให้เห็นว่าหน่วยงานมีการจัดสวัสดิการและค่าตอบแทนที่เหมาะสมและสามารถตอบสนองความต้องการของบุคลากรได้ใน

ระดับที่น่าพอใจ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การจัดให้มีประกันอุบัติเหตุจากการปฏิบัติงานและการจัดสรรเงินสะสมมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.90) รองลงมาคือ ค่าตอบแทนและสวัสดิการที่ช่วยสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ($\bar{x}$ = 3.87)และการใช้สิทธิการลาตามระเบียบ ($\bar{x}$ = 3.83) ซึ่งอยู่ในระดับมากทั้งหมด อย่างไรก็ตาม การจัดสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{x}$ = 3.80) แม้ยังอยู่ในระดับมาก แต่สะท้อนว่ายังควรได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยเฉพาะให้สอดคล้องกับลักษณะงานภาคสนามที่มีความเสี่ยง นอกจากนี้ ข้อเสนอแนะยังชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับปรุงค่าตอบแทนและเพิ่มสวัสดิการด้านสุขภาพ เพื่อเสริมสร้างขวัญกำลังใจ ความปลอดภัย และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรในระยะยาว

"ควรมีการปรับเพิ่มค่าตอบแทนให้เหมาะสมกับลักษณะการปฏิบัติงานภาคสนาม เพื่อสร้างขวัญกำลังใจและความเหมาะสมในการปฏิบัติงาน" (ประโคนชัย-8, 30 ธันวาคม 2568)

"ควรเพิ่มสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลให้เหมาะสมกับการปฏิบัติงานภาคสนาม เพื่อดูแลสุขภาพและความปลอดภัยของผู้ปฏิบัติงานอย่างทั่วถึง" (ประโคนชัย-8, 30 ธันวาคม 2568)

โดยสรุป ผู้ตอบแบบสอบถามด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ ลักษณะงานที่ปฏิบัติในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นความท้าทายของงานและความสำคัญของงานต่อสังคม แม้ว่าประเด็นหน่วยงานจัดให้มีสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลที่เอื้อต่อการดูแลสุขภาพของบุคลากรจะมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด แต่ผลการประเมินในทุกข้อยังคงอยู่ในระดับมากทั้งหมด

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับด้านการปฏิบัติงาน **(Operational aspect)**

ด้านการปฏิบัติงาน (Operational aspect)	$\bar{x}$	**S.D.**	**การแปรผล**	**อันดับ**
1. บุคลากรสนามมีความรู้ ความสามารถ และทักษะที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติงานภาคสนาม ของแขวงทางหลวงบุรีรัมย์	4.11	0.333	มาก	3
2. บุคลากรสนามสามารถปฏิบัติงานตามหน้าที่ความรับผิดชอบได้อย่างถูกต้อง เป็นไปตามระเบียบ หลักเกณฑ์และมาตรฐานของกรมทางหลวง	4.22	0.440	มากที่สุด	2
3. บุคลากรสนามสามารถปฏิบัติงานภาคสนามให้แล้วเสร็จตามแผนงานและระยะเวลาที่กำหนด	4.11	0.927	มาก	3
4. บุคลากรสนามสามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงานภาคสนามได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ	4.44	0.527	มากที่สุด	1
5. บุคลากรสนามมีความรับผิดชอบ ความตั้งใจ และความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานภาคสนามเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหน่วยงาน	4.00	0.500	มาก	4
รวม	4.176	0.545	มาก	

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านการปฏิบัติงาน (Operational aspect) (ดังแสดงในตารางที่ 7) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.17, S.D. = 0.54) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ บุคลากรสามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงานภาคสนามได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ($\bar{X}$= 4.44) อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ บุคลากรสามารถปฏิบัติงานตามหน้าที่ความรับผิดชอบได้อย่างถูกต้อง เป็นไปตามระเบียบ หลักเกณฑ์ และมาตรฐาน ($\bar{X}$= 4.22) อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนข้ออื่นๆ ได้แก่ ความรู้ความสามารถและทักษะในการปฏิบัติงาน การปฏิบัติงานให้แล้วเสร็จตามแผนและระยะเวลาที่กำหนด และความรับผิดชอบ ความตั้งใจในการทำงาน อยู่ในระดับมาก ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลายท่านกล่าวถึง:

> *"มีความรู้สึกภาคภูมิใจในบทบาทและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เนื่องจากลักษณะงานที่ปฏิบัติมีความสำคัญต่อการเสริมสร้างความปลอดภัยและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้ใช้เส้นทาง" (ประโคนชัย-1, 29 ธันวาคม 2568)*
>
> *"การปฏิบัติงานให้เป็นไปตามความรู้ ความสามารถ และศักยภาพของบุคลากรอย่างเต็มประสิทธิภาพ" (ประโคนชัย-1, 29 ธันวาคม 2568)*

โดยสรุป แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามบุคลากรมีศักยภาพในการปฏิบัติงานภาคสนามได้อย่างมีประสิทธิภาพบุคลากรสนามสามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงานภาคสนามได้อย่างเหมาะสมอย่างมีประสิทธิภาพ" และสามารถบรรลุเป้าหมายของหน่วยงานได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ผลการประเมินในทุกข้อยังคงอยู่ในระดับมากและมากที่สุด

แนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสนามในสังกัดแขวงทางหลวงบุรีรัมย์

จากผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านการปฏิบัติงาน ด้านองค์กร ด้านสภาพแวดล้อมการทำงาน ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ และด้านการสื่อสารและการประสานงาน ล้วนส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสนาม แขวงทางหลวงบุรีรัมย์ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา ดังนี้

1. **ด้านการปฏิบัติงาน** หน่วยงานควรกำหนดบทบาทหน้าที่และขั้นตอนการปฏิบัติงานให้มีความชัดเจน เป็นระบบ และสอดคล้องกับภารกิจ พร้อมทั้งส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรผ่านการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มทักษะ ความรู้ และความสามารถในการปฏิบัติงาน
2. **ด้านองค์กร** ควรปรับปรุงโครงสร้างองค์กรและระบบการบริหารจัดการให้มีความเหมาะสม ทันสมัย และเอื้อต่อการปฏิบัติงาน รวมถึงเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการดำเนินงานขององค์กร
3. **ด้านสภาพแวดล้อมการทำงาน** ควรพัฒนาสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานให้มีความปลอดภัย เหมาะสม และเอื้อต่อการทำงาน โดยเฉพาะการจัดหาและบำรุงรักษาอุปกรณ์ เครื่องมือ และสิ่งอำนวยความสะดวกให้เพียงพอและพร้อมใช้งานอยู่เสมอ
4. **ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ** ควรกำหนดค่าตอบแทนและสวัสดิการให้มีความเป็นธรรม เหมาะสมกับลักษณะงาน และสอดคล้องกับความเสี่ยงของงานภาคสนาม รวมถึงควรพัฒนาสวัสดิการด้านสุขภาพและความปลอดภัย เพื่อสร้างแรงจูงใจและขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน

5. **ด้านการสื่อสารและการประสานงาน** ควรพัฒนาระบบการสื่อสารภายในองค์กรให้มีความชัดเจน รวดเร็ว และลดความคลาดเคลื่อนของข้อมูล พร้อมทั้งส่งเสริมการประสานงานและการทำงานเป็นทีม เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผล และสรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสนามโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 4.05) แสดงให้เห็นว่าบุคลากรมีระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านต่าง ๆ ในระดับค่อนข้างสูง โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านการสื่อสารและการประสานงาน ($\bar{X}$= 4.19) เนื่องจากการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพช่วยลดความผิดพลาดและเพิ่มความรวดเร็วในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับสุพัตรา แสงทอง (2563) ที่พบว่าการสื่อสารภายในองค์กรมีผลต่อประสิทธิภาพการทำงานอย่างมีนัยสำคัญ รองลงมาคือด้านการปฏิบัติงาน ($\bar{X}$= 4.18) และด้านองค์กร ($\bar{X}$ = 4.13) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการจัดระบบงานและการบริหารภายในมีความสำคัญต่อประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากร สอดคล้องกับอรทัย พิทักษ์ (2562) ที่พบว่าโครงสร้างองค์กรและการบริหารมีผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรภาครัฐ ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ($\bar{X}$= 3.92) มีระดับความคิดเห็นรองลงมา แสดงให้เห็นว่าสภาพการทำงานยังเป็นปัจจัยที่ควรได้รับการพัฒนา โดยเฉพาะพื้นที่ปฏิบัติงานภาคสนามที่มีความเสี่ยงและข้อจำกัดด้านอุปกรณ์ ขณะที่ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ ($\bar{X}$= 3.86) มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด สะท้อนให้เห็นว่าบุคลากรยังมีความต้องการการสนับสนุนด้านสวัสดิการเพิ่มเติม ซึ่งสอดคล้องกับกฤตภาคิน มิ่งโสภา และณกมล จันทร์สม (2564) ที่พบว่าแรงจูงใจด้านค่าตอบแทนมีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากร

โดยสรุป ผลการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมีความสอดคล้องกัน โดยชี้ให้เห็นว่าปัจจัยด้านการสื่อสาร แรงจูงใจ และสวัสดิการ เป็นปัจจัยสำคัญที่ควรได้รับการพัฒนาเพื่อยกระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังหน่วยงานหรือพื้นที่อื่น เพื่อเปรียบเทียบผลการวิจัยและเพิ่มความครอบคลุมของข้อมูล

2. ควรศึกษาเพิ่มเติมในตัวแปรอื่น ๆ ที่อาจส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน เช่น ภาวะผู้นำ วัฒนธรรมองค์กร หรือความผูกพันต่อองค์กร

3. ควรมีการศึกษาติดตามผล (Follow-up Study) เพื่อประเมินผลลัพธ์ของการนำแนวทางไปปรับใช้ในระยะยาว

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง “แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสนาม แขวงทางหลวงบุรีรัมย์” สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาและการสนับสนุนจากหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้บริหารแขวงทางหลวงบุรีรัมย์ที่ให้โอกาสและอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูล รวมถึงบุคลากรสนามทุกท่านที่ให้ความร่วมมือเป็น อย่างดีตลอดจนคณาจารย์และผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ และขอขอบคุณครอบครัวและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้กำลังใจและสนับสนุนมาโดยตลอด จนทำให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

กฤตภาคิน มิ่งโสภา และ ณกมล จันทร์สม. (2564). แรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน. *วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์*, *23*(2), 209–222.

สุพัตรา แสงทอง. (2563). การสื่อสารภายในองค์กรที่มีผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากร. *วารสารการจัดการสมัยใหม่*, *18*(1), 77–90.

อรทัย พิทักษ์. (2562). โครงสร้างองค์กรและภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรภาครัฐ. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์*, *17*(2), 101–115.

Armstrong, M. (2016). Armstrong's handbook of human resource management practice (14th ed.). Kogan Page.

Robbins, S. P., & Judge, T. A. (2017). Organizational behavior (17th ed.). Pearson Education.

ภาพสะท้อนสังคมชาวใต้ในวรรณกรรมรวมเรื่องสั้น ‘ลิกอร์พวกเขาเปลี่ยนไป’

Reflections on Southern society in literature including short stories 'Ligor : they have changed'

สุวิตา เชาวลิต* พัชลินจ์ จีนนุ่น และ สมิทธ์ชาต์ พุมมา
สาขาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
*Corresponding author's e-mail: jubjangwita@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ชุมชน ความสัมพันธ์ และความเป็นคนใต้ โดยศึกษาจากรวมเรื่องสั้น ลิกอร์ พวกเขาเปลี่ยนไป ของจำลอง ฝั่งชลจิตร สำนักพิมพ์แพรวนำมาพิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ.2548 ใช้แนวคิดวรรณกรรมสะท้อนสังคมด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบภาพสะท้อนสังคมชาวใต้ 3 ประเด็น ได้แก่ (1) การเปลี่ยนแปลงของชนบทและปัญหาในชุมชน (2) ความสัมพันธ์: ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับประเพณี และคนกับความเชื่อ และ (3) ความเป็นคนใต้: บุคลิกภาพ ลักษณะนิสัย และการแต่งกาย การศึกษานี้ช่วยให้เข้าใจสภาพสังคมภาคใต้ โดยเฉพาะเมืองนครศรีธรรมราชหรือ “ลิกอร์” ที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงของสังคมชาวใต้ในระดับบุคคล ชุมชน และค่านิยม จากเดิมที่ชุมชนเกื้อกูล อบอุ่น พึ่งพาอาศัยกัน เมื่อสังคมเปลี่ยน ชุมชนจึงปรับตัวเข้าสู่เมือง ทำให้ความสัมพันธ์ห่างเหินและเปลี่ยนจากวิถีเดิมสู่รูปแบบใหม่ตามกระแสสังคมร่วมสมัย

คำสำคัญ : ชุมชน, ความสัมพันธ์ทางสังคม, ความเป็นคนใต้, ภาพสะท้อนสังคม, เรื่องสั้น

Abstract

The purpose of this article is to analyze community, relationships, and "Southernness" by studying the short story collection Ligor, written by Chamlong Fungcholjitr and published by Praew Publishing House in 2005. Employing concepts of literary reflection and descriptive analysis, the study found that there are three aspects of reflecting Southern society: (1) Changes in the countryside: changes in the community and problems in the community, (2) Relationships: interpersonal relationships, as well as connections between people, traditions, and beliefs, and (3) Southernness: personality traits, behavioral characteristics, and local attire. This study helps to understand the social conditions of the South, especially the city of Nakhon Si Thammarat or “Ligor”, reflecting changes in Southern society at the individual level. Originally, the community was supportive, warm, and interdependent. However, as society changed and adapted to urbanization, relationships became more distant, shifting from traditional ways of life toward modern contemporary patterns.

Keywords: Community, Social Relations, Southernness, Social Reflections, Short Stories

บทนำ

เรื่องสั้นกับสังคมไทยเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กัน เรื่องสั้นสะท้อนวิถีชีวิต ปัญหาที่เกิดขึ้น ความเชื่อมโยงของปัญหาของคนในแต่ละยุคสมัยผ่านทัศนคติของนักเขียน เรื่องสั้นเป็นเหมือนกระจกที่สะท้อนสภาพของสังคมในแต่ละยุคสมัยได้อย่างดี ดังที่รัญจวน อินทกำแหง (2518, น.4) กล่าวว่าบทบาทของวรรณกรรมกับสังคมมีความผูกพันกันตราบใดที่สังคมมีการเคลื่อนไหวไปตามแรงกระตุ้นของภาวะแวดล้อมตราบนั้นงานเขียนย่อมต้องเคลื่อนไหวตามไปด้วย เรื่องสั้นมักนำสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาเขียนแสดงความคิดทัศนคติต่าง ๆ ผ่านมุมมองของผู้เขียน สอดคล้องกับสุทัศน์ วงศ์กระบากถาวร (2550, น.49-55) กล่าวว่า เรื่องสั้นของไทยมีลักษณะเฉพาะที่สะท้อนภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต การเมือง เมื่อโลกและสังคมเปลี่ยนไป เรื่องสั้นจะทำหน้าที่สะท้อนภาพสังคมและโลกในยุคสมัยนั้น ๆ อีกทั้งสะท้อนปัญหาของผู้คนที่มาจากความเป็นไปและความขัดแย้งในสังคม สภาพของสังคมจะมีปัญหาและมีความสำคัญราวกับตัวละครเอก และบางครั้งนอกจากจะสะท้อนภาพแล้ว ผู้เขียนยังชี้แนะทางออกแนวทางแก้ไขปัญหาตามทัศนะของผู้เขียนไว้อีกด้วย

ความเป็นคนใต้คือสิ่งที่สามารถบ่งบอกถึงวัฒนธรรมคนใต้ ไม่ว่าจะเป็น บุคลิกภาพ ลักษณะนิสัย การแต่งกาย ดังที่อมรา ศรีสุชาติ (2544, น.129 -132) กล่าวว่าคนใต้มีการพัฒนาวิถีชีวิตส่วนใหญ่เป็นคนเมือง คนใต้สมัยพุทธศตวรรษที่ 14-15 นิยมความเรียบง่ายในการแต่งกาย ผู้ชายไม่ว่าสามัญชนหรือชนชั้นปกครอง ไม่ชอบใส่เสื้อผ้านุ่งโสร่งเพียงผืนเดียว ทำขอบม้วนทบเอว ถ้าเป็นผู้หญิงจะใส่ชุดติดกันแบบชุดทรงกระสอบ มีนิสัยรักสะอาด อุปนิสัยรักอิสระเสรีในการใช้ชีวิต ชอบเดินทางท่องเที่ยวไปในที่ต่าง ๆ ลักษณะนิสัยของคนภาคใต้ส่วนใหญ่ ไม่ชอบเอาเปรียบใคร แต่จะไม่ยอมให้ใครเอาเปรียบ ชอบดูแลกันเองในหมู่พวกพ้อง ลักษณะนิสัยใจใหญ่ หรือชอบแสดงออกถึงความมีน้ำใจต่อแขกผู้มาเยือนด้วยการเลี้ยงดู เป็นลักษณะเด่นของคนภาคใต้ที่ได้รับการกล่าวขวัญถึง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์และความเป็นคนใต้ไว้จำนวนมาก เช่น เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544) ศึกษา “ลักษณะนิสัย บุคลิกภาพ และความสัมพันธ์ของคนใต้” พบว่าคนใต้มีนิสัยคล่องแคล่วว่องไว ช่างเจรจา ช่างโต้แย้ง ตั้งปัญหา มีไหวพริบปฏิภาณ มีชั้นเชิง ไม่ยอมเสียเปรียบเสียรู้ใครง่าย ๆ นอกจากนี้ยังเป็นคนทระนงในศักดิ์ศรีไม่นับถือหรือยินยอมใครง่าย ๆ เป็นคนรักหมู่คณะของตน ไม่เกรงกลัวและชอบเผชิญหน้ากับความจริง ขณะเดียวกันก็ไม่ค่อยไว้ใจใคร มีนิสัยไว้ตัว จะเลือกรับ เลือกชอบ เลือกรักษาสิ่งที่ตนพอใจว่าดีสำหรับตน ในขณะที่จรูญ หยูทอง (2549, น.161) อ้างจาก ชวน เพชรแก้ว (2534, น.103) ศึกษา “อุปนิสัยใจคอและบุคลิกภาพของคนใต้ พบว่าอุปนิสัยใจคอและบุคลิกภาพของคนใต้มีนิสัยพูดจาตอบโต้ตรงไปตรงมา โผงผาง และไม่ถนอมน้ำใจหรือรักษามารยาทในการพูดกับคู่สนทนา ไม่ยอมรับอะไรง่าย ๆ ชอบแสดงตนว่าเป็นคนกว้างขวาง กล้าได้กล้าเสียรักศักดิ์ศรีและพิทักษ์พวกพ้องเครือญาติชอบทำตัวเป็นหัวเรือใหญ่หรือเป็นนักเลง คำนึงถึงประโยชน์เฉพาะหน้าและเอาตัวรอด รักสนุก เกียจคร้าน ชอบรวมกลุ่ม รักและผูกพันถิ่นกำเนิดมีคตินิยมเกี่ยวกับการต่อต้านอำนาจรัฐและความเป็นนักเลง และณัฐชนา นวลยัง (2550, น.62) ศึกษา “วิวัฒนาการวัฒนธรรมการแต่งกายจากอดีตสู่ปัจจุบันของภาคใต้” พบว่าพื้นที่ภาคใต้มีความปะปนกันของวัฒนธรรมเนื่องจากมีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ จึงได้รับเอาวัฒนธรรมจากต่างประเทศเข้ามา การแต่งกายสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ในปัจจุบันการแต่งกายมีการเปลี่ยนไปตามกระแสนิยม แต่คนพื้นเมืองหรือชาวบ้านตามชนบทของภาคใต้ยังใช้เครื่องแต่งกายคล้ายแบบเดิมคือการนุ่งผ้าถุงหรือผ้าปาเต๊ะ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความสัมพันธ์และความความเป็นคนใต้ พบว่า ยังไม่มีงานวิจัยที่วิเคราะห์ ในประเด็นของภาพสะท้อนสังคมชาวใต้ในวรรณกรรม ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา

ภาพสะท้อนสังคมชาวใต้ในรวมเรื่องสั้น ลิกอร์ พวกเขาเปลี่ยนไปของ จำลอง ฝั่งชลจิตร ในประเด็นชุมชน ความสัมพันธ์ทางสังคม และความเป็นคนใต้ แม้ในอดีตจะมีนักวิชาการสนใจศึกษาประเด็นภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้น นวนิยายหลายเรื่องแต่การศึกษารวมเรื่องสั้น ลิกอร์ พวกเขาเปลี่ยนไป ยังไม่ได้มีผู้ใดสนใจศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาพสะท้อนสังคมชาวใต้ในรวมเรื่องสั้น “ลิกอร์พวกเขาเปลี่ยนไป” ของ จำลอง ฝั่งชลจิตร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ปรากฏวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยในประเด็นดังต่อไปนี้ 1) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดสภาพสังคมจังหวัดนครศรีธรรมราช 2) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสั้น 3) เอกสารที่เกี่ยวกับภาพสะท้อนสังคม 4) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความเป็นคนใต้ 5) เอกสารที่เกี่ยวกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้ หนังสือรวมเรื่องสั้น ลิกอร์ พวกเขาเปลี่ยนไป ของ จำลอง ฝั่งชลจิตร

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากบทอ่านในรวมเรื่องสั้น ลิกอร์ พวกเขาเปลี่ยนไป ประกอบด้วยเรื่องสั้นจำนวน 9 เรื่อง จำนวน 134 หน้า

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ วิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมชาวใต้ในรวมเรื่องสั้น “ลิกอร์พวกเขาเปลี่ยนไป” ของ จำลอง ฝั่งชลจิตร โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis)

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาภาพสะท้อนสังคมชาวใต้ในวรรณกรรม รวมเรื่องสั้น “ลิกอร์พวกเขาเปลี่ยนไป” พบภาพสะท้อนสังคมชาวใต้ ทั้งสิ้น 3 ประเด็น พบภาพสะท้อนความเปลี่ยนแปลงของชนบท ได้แก่ (1) การเปลี่ยนแปลงในชุมชน และ (2) ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนโดยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมาจากระบบทุนนิยมเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของผู้คน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง กล่าวคืออาชีพทำนาที่เลือนหาย และการอพยพย้ายถิ่นสู่เมือง รวมถึงปัญหาการค้าประเวณีและปัญหายาเสพติด ภาพสะท้อนด้านความสัมพันธ์ ได้แก่ (1) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน กล่าวถึงเครือญาติและเพื่อนบ้านช่วยเหลือกัน (2) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับประเพณี กล่าวถึง ประเพณีชักพระที่เปลี่ยนรูปแบบสู่สมัยนิยม และ (3) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับความเชื่อ กล่าวถึงการขาดศรัทธา และการละเลยพิธีกรรมที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมา ภาพสะท้อนด้านประเพณีวัฒนธรรม ภาพสะท้อนด้านความเชื่อ นอกจากนี้ยังภาพสะท้อนความเป็นคนใต้ ได้แก่ (1) บุคลิกภาพที่สื่อถึงความเป็นคนใต้ กล่าวคือ การเคี้ยวยาเส้นและสูบใบจาก (2) ลักษณะนิสัยความเป็นคนใต้ กล่าวถึง ลักษณะนิสัยรักพวกพ้อง นับพรรคพวก อัธยาศัยดีและ (3) การแต่งกายที่สื่อความเป็นคนใต้ กล่าวถึงผู้หญิงนุ่งผ้าถุงหรือผ้าปาเต๊ะ ผู้ชายพาดผ้าขาวม้า ดังนี้

ภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรม

1. ภาพสะท้อนความเปลี่ยนแปลงชนบท

ชุมชนในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีวิถีชีวิตของการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนแบบพึ่งพาอาศัยกัน เนื่องมาจากที่ตั้งชุมชนที่มีลักษณะหลากหลาย ดังที่วิเชียร ณ นคร และคณะ (2523 : คำนำ) กล่าวว่า

นครศรีธรรมราช เป็นจังหวัดเก่าแก่จังหวัดหนึ่งของประเทศไทย มีอายุความเป็นชุมชนใหญ่มาแล้วไม่ต่ำกว่า 1,500 ปี มีหลักฐานทั้งที่เป็นซากโบราณสถานที่ปรักหักพังหลายแห่ง มีศิลาจารึกเก่าแก่หลายหลักปรากฏอยู่ รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมขนบประเพณีหลายประการที่เป็นเครื่องแสดงถึงความเก่าแก่

1.1 ภาพสะท้อนการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

ในเรื่อง “ทำบุญบ้าน” สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช จากเดิมที่พึ่งพาตนเองได้ ไปสู่ภาวะเสื่อมถอยทั้งด้านสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ กล่าวคือ ในอดีตชาวบ้านมีอาชีพทำนาแต่เมื่อวันเวลาผ่านไปอาชีพทำนาก็ได้เลือนหายไปตามกาลเวลา จากที่ไม่ต้องซื้อข้าวซื้อน้ำกินกลับต้องซื้อข้าวซื้อน้ำกิน แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปของชุมชนในจังหวัดนครศรีธรรมราชที่มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมือง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“พ่อจากไปปีแรก ๆ นางยังพอมีแรงทำนาเลี้ยงแม่ บนเพิงมีข้าวเปลือกเก็บ บ้านมีข้าวกิน กะปิน้ำปลาข้าวสารสักถังก็พอซื้อ ขายอีกสักสี่ห้าถังเป็นค่าเตรียมของทำบุญ สามปีต่อมาแม่จากไปอีกคน ช่วงนั้นทุ่งนาข้างบนเริ่มตื้นเขิน นางเองก็แก่เกินทำนาเสียแล้ว นาดอนใกล้บ้านร้างติดกันสองปีจนต้องซื้อข้าวกิน เพื่อนชาวนาหลายครอบครัวเริ่มซื้อข้าวกิน เนื้อดินก็ช่างสกปรกร้ายกาจ บ่อน้ำเน่าเสียไปหมด น้ำบ่อเหม็นสาบเกินกลืน ต้องซื้อกิน ขวดละสี่ห้าบาท นางอยู่มาจวนแปดสิบเพิ่งเคยพบเคยเห็น”

(จำลอง ฝั่งชลจิตร, 2548, น.35)

อีกตัวอย่างหนึ่งแสดงให้เห็นภาพของสมครบ ชาวนาผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวที่ต้องแยกออกไปหางานทำในต่างถิ่นเพื่อแก้ปัญหารายได้ไม่พอจ่ายของครอบครัว ทำให้สมครบต้องละทิ้งถิ่นฐานเดินทางไปหางานในเมืองอื่น หาแหล่งงานไกล ๆ จำใจทิ้งลูกห่างเมีย สะท้อนภาระค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น ทำให้ต้องย้ายถิ่นไปทำงานในแหล่งท่องเที่ยว แลกกับการห่างครอบครัวเพื่อหารายได้ส่งเสียให้ลูกเรียนและนำมาจุนเจือครอบครัว ดังตัวอย่างตัวไปนี้

“ค่าเทอม ค่าใช้จ่ายจิปาถะก้อนใหญ่ขึ้น ๆ ทุกวัน มันผลักไสให้เขาต้องออกไปหาแหล่งงานไกล ๆ จำใจทิ้งลูกห่างเมีย บางครั้งเขากับเพื่อนบ้านอายุไล่เลี่ยกันและบรรดาญาติๆ ของพี่เขยตกลงใจแบกเครื่องมือช่างและเสื้อผ้าไปทำงานไกลถึงเกาะภูเก็ตและกระบี่ จากบ้านคราวละเดือน บางครั้งยาวนานสองเดือนเต็ม ๆ การท่องเที่ยวทางฝั่งอันดามันเติบโตรวดเร็วกว่าฝั่งตะวันออก งานสร้างบังกะโลรีสอร์ท และโรงแรมใหญ่น้อยมีล้นมือ รับค่าแรงเก้าพันถึงหมื่นสอง ทำให้เขาไม่ต้องติดค้างค่าเทอมให้ลูกสาวอับอาย”

(จำลอง ฝั่งชลจิตร, 2548, น.22)

1.2 ภาพสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

ในเรื่อง “ตอนกลาง ๆ ของนวนิยายที่ยังเขียนไม่จบ” มีการกล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนนครศรีธรรมราช แสดงปัญหาการค้าประเวณีของวัยรุ่น ดังเช่น น.ส.นวลพรรณ นักเรียนหญิงที่เดินเข้าสู่เส้นทางการค้าประเวณีจากหลายปัจจัย ได้แก่ ความผิดหวังส่วนตัว อิทธิพลจากเพื่อน ค่านิยมรักความหรูหรา การขาดการดูแลจากครอบครัว และปัญหายาเสพติด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ผู้เขียนเขียนหวัด ๆ ไว้ในสมุด เส้นหมึกดำสีจาง ๆ อ่านได้ความว่า ต้นเหตุ
นักเขียนขายตัว เสียตัว ผิดหวังครั้งแรกเลยประชด (ประเภทใจถึง) อยู่ในหมู่เพื่อนขายตัวจึง

อยากลอง แล้วติดใจจนหาทางสว่างไม่พบ (พวกสมัครเล่น)-ชอบหรูหรา ชอบใช้ของยี่ห้อ หาเงินง่าย สนุกจนเพลิน ไกลพ่อไกลแม่ ไม่มีคนเห็นหรือเตือน-ติดยา ต้องหาเงินมาซื้อยา (ให้แฟนด้วย)"

(จำลอง ฝั่งชลจิตร, 2548, น.34-35)

จากการศึกษา ผู้ศึกษาพบว่า ชุมชนในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปตั้งแต่ในอดีตจนถึงในปัจจุบัน สะท้อนความเปลี่ยนแปลงชนบท อาชีพทำนาที่อยู่คู่กับชาวนามาอย่างยาวนานกลับเลือนหายไปตามกาลเวลา การอพยพย้ายถิ่นไปสู่สังคมเมืองมากขึ้นเพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของครอบครัว อีกทั้งแสดงให้เห็นถึงปัญหาเศรษฐกิจในชุมชนที่เป็นปัจจัยทำให้คนในชุมชนต้องทิ้งครอบครัว เดินทางไปหารายได้ในต่างถิ่นในเมืองท่องเที่ยวมากขึ้น รวมถึงปัญหาการค้าประเวณีของวัยรุ่นและปัญหายาเสพติด

2. ภาพสะท้อนด้านความสัมพันธ์

ความสัมพันธ์ของมนุษย์มีหลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ที่อยู่ร่วมกัน ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่อยู่นอกเหนือธรรมชาติ ดังที่ พรทิพย์ โพธิ์ทอง (2562, น.67) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ของมนุษย์เป็นพื้นฐานสำคัญของการดำรงชีวิต โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เกิดจากการอยู่ร่วมกันตั้งแต่สองคนขึ้นไปและมีการปฏิสัมพันธ์เพื่อสนองความต้องการพื้นฐานของแต่ละคน ในบริบทของสังคมไทย โดยเฉพาะชุมชนชนบทในอดีต มีความสัมพันธ์ในลักษณะใกล้ชิด มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พึ่งพาอาศัย และร่วมมือช่วยเหลือกันในด้านต่าง ๆ นอกจากนี้มีกิจกรรมทางประเพณี เช่น การทำบุญ ที่เป็นศูนย์กลางทำให้คนในชุมชนได้มาพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเสริมสร้างความสามัคคี สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสังคมที่เข้มแข็งของชุมชนไทยในอดีต

2.1 ภาพสะท้อนด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน

ในเรื่อง "ทำบุญบ้าน" สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่สนิทสนมของเครือญาติเพื่อนบ้าน มีการพึ่งพาซึ่งกันและกัน เช่น การที่เพื่อนบ้านพร้อมใจมาร่วมทำบุญอย่างใกล้ชิดแนบแน่น และความสัมพันธ์ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การอาสาช่วยกันทำงาน ให้ความช่วยเหลือโดยไม่คิดค่าตอบแทนเพียงแค่ออกปากไหว้วาน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"สมัยพ่อแม่อยู่พร้อมหน้า หลังเสร็จบุญสงกรานต์สักสิบวันหรือสิบห้าวัน พ่อจะจัดทำบุญนิมนต์พระมาสวดฉันเพลที่บ้าน พ่อเพียงพูดเปรย ๆ ว่าทำบุญวันไหน เพื่อนบ้านต่างพร้อมใจมาร่วมบุญ เพราะต่างนับถือคุณงามความดีของพ่อ เช้าวันทำบุญเพื่อนบ้านชาวนาทั้งรุ่นปู่รุ่นตา รุ่นลูกรุ่นหลาน และญาติบ้านไกลทั้งชายหญิงต่างจัดปิ่นโตหิ้วมาถวายพระ สมทบกับอาหารคาวหวานและผลไม้ที่เจ้าภาพเตรียมเอาไว้พระฉันเสร็จผู้ร่วมบุญล้อมวงกินข้าวปลาด้วยกันอย่างใกล้ชิดสนิทสนม ต่างชวนกันสนทนาพาทีใกล้หน้านาอีกแล้วจองไถของใครยังไม่เข้าลิ่มบ้าง หรือของใครไม่มีด้าม...ใครเตรียมปลูกข้าวปลูกไว้แล้วบ้าง... จะแรกไถวันไหน ใครจะต้อนฝูงควายเหยียบนาทำเทือกหว่านกล้าวันไหน...ก็ออกปากไหว้วานกันกลางวงข้าวปลา บ้านใครหลังคารั่วจะหาคนช่วยขึ้นเปลี่ยนจากเก่า-มุงจากใหม่วันไหนดีใครต้องการให้เจ้าบ้านแกงไก่หรือแกงปลาบอกล่วงหน้าก็ได้"

(จำลอง ฝั่งชลจิตร, 2548, น.34-35)

อีกตัวอย่างหนึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ของเพื่อนบ้านที่ร่วมแรงร่วมใจกันช่วยเหลือเหลืองานบุญด้วยใจอาสา มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเช่น การที่ชาวบ้านร่วมด้วยช่วยกันอาสาช่วยงานบุญโดยไม่ต้องบอกกล่าวชักชวน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“เย็นวันเสาร์น้องสาวกลับจากตลาด แม่บ้านสามสี่คนอายุระหว่างห้าสิบถึงเจ็ดสิบดิ่งตรงมาเข้าครัวโดยไม่ต้องชักชวน เห็นพริกแห้งยังไม่เด็ดหางรีบรับเอาเป็นงาน บางคนนั่งปอกหอมกระเทียม บางคนนั่งหั่นไก่ บางคนทำปลา บางคนปอกกล้วย นางศรีนั่งขูดมะพร้าวเตรียมคั้นกะทิไว้แกงไก่กับกล้วยแก่ น้องสาวคนเล็กหั่นยอดมะพร้าวเตรียมแกงส้มปลากะพง นางหนูเผียนกับนางเถิมกลับบ้านค่ำมืดยังอุตส่าห์ตื่นมาช่วยแต่เช้า พวกหล่อนมีงานหยิบงานจับกระจุกกระจิก”

(จำลอง ฝั่งชลจิตร, 2548, น.38-39)

จากการศึกษา ผู้ศึกษาพบว่า ผู้คนในจังหวัดนครศรีธรรมราช มีความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างใกล้ชิด แสดงให้เห็นถึงความรักความสามัคคีในระบบเครือญาติตลอดจนเพื่อนบ้านที่ช่วยเหลือกันอย่างกลมเกลียว พึ่งพากันฉันพี่น้อง

2.2 ภาพสะท้อนด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนกับประเพณี

ชาวใต้ถือได้ว่ามีประเพณีวัฒนธรรมที่โดดเด่นไม่แพ้ภาคใด ดังที่ สุพัตรา สุภาพ (2528, น. 114) กล่าวว่า ประเพณีหมายถึง การกระทำทัศนคติศีลธรรม จารีต ระเบียบแบบแผน ตลอดจนถึงการประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่าง ๆ ที่กระทำมาแต่อดีตและยังมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบัน ลักษณะสำคัญของประเพณีคือ เป็นสิ่งที่ปฏิบัติเชื่อถือมาช้านานจนกลายเป็นแบบอย่าง ในเรื่อง “เมื่อพระพุทธองค์เสด็จกลับจากดาวดึงส์” สะท้อนความสัมพันธ์ของคนกับประเพณีมีการปรับเปลี่ยนประเพณีชักพระของท้องถิ่นที่ได้เปลี่ยนรูปแบบเพื่อให้สอดคล้องกับสมัยนิยมและกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวบ่งบอกถึงอิทธิพลการแพร่กระจายของวัฒนธรรมที่ทำให้ประเพณีดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ตามปกติสาธุชนชาวพุทธโดยทั่วไปมักขึ้นกับวัดใดวัดหนึ่งตามบรรพบุรุษอย่างเหนียวแน่น ปู่ย่าตายายของใครขึ้นอยู่กับวัดใด ลูกหลานมักไปทำบุญตักบาตร บวชเรียนหรือเผาผีที่วัดนั้น ๆ เรื่องชักพระก็วัดใครวัดมันเช่นเดียวกัน องค์พระลากประจำวัดเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจ ชาวบ้านต่างกราบไหว้บูชา โลกาภิวัตน์สมัยนั้นกระแส “มีวัฒนธรรมมาขาย” ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางคณะกรรมการวัฒนธรรมประจำเมืองต่าง ๆ เห็นดีเห็นงามให้จัดประกวดนมพระดึงดูดนักท่องเที่ยว ลิกอร์ก็ตกอยู่ในวังวนมีวัฒนธรรมมาขายตามกระแส”

(จำลอง ฝั่งชลจิตร, 2548, น.129-130)

จากการศึกษา ผู้ศึกษาพบว่า ประเพณีมีการเปลี่ยนแปลงไปส่งผลให้แรงศรัทธาและพิธีกรรมทางพุทธศาสนากลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ กลายเป็นสิ่งที่เคยมีความหมายในฐานะความเชื่อ ความผูกพันของชุมชน และความศักดิ์สิทธิ์ถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือสร้างภาพลักษณ์และดึงดูดนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังแสดงถึงการแปรรูปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นสินค้าอีกด้วย

2.3 ภาพสะท้อนด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนกับความเชื่อ

ความเชื่อของคนในสังคมชนบทสะท้อนวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติและประเพณีเป็นสำคัญ โดยผู้คนมักยอมรับเรื่องบุญ วาสนา กรรมเก่า โชคลาง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และไสยศาสตร์ในฐานะสิ่งที่อธิบายชีวิตและชะตากรรมของตนได้ ทั้งยังแสดงออกผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น งานบวช งานศพ และงานบุญตามประเพณี ความเชื่อมักเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไปดังที่ สุรพร เสี้ยนสลาย (2554, น.146 - 147) กล่าวว่าความเชื่อ คือ ความคิดอย่างหนึ่งของมนุษย์ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจเปรียบเสมือนเครื่องหล่อเลี้ยงให้มีชีวิตอยู่ได้ความเชื่อที่เป็นระบบก่อให้เกิดพิธีกรรมและประเพณีความเชื่อในสังคมไทยเริ่มต้นจากการมีความเชื่อในคตินับถือผีสางเทวดา แล้วเปลี่ยนมาเป็นความเชื่อทางศาสนา และต่อมาก็เริ่มเกิดความเชื่อตามหลักเหตุและผลหรือความเชื่อแบบวิทยาศาสตร์

จากการศึกษารวมเรื่องสั้น “ลิกอร์พวกเขาเปลี่ยนไป” พบว่าเรื่องสั้นแสดงถึงภาพสะท้อนด้านความเชื่อที่สอดคล้องกับศาสนาในจังหวัดนครศรีธรรมราชในเรื่อง “ทำบุญบ้าน” ได้แสดงความฝันของนางสะอาดที่ฝันถึงพ่อแม่ของตนที่ตายไปแล้ว สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ด้านความเชื่อเรื่องบุญกุศลเมื่อนางสะอาดฝันถึงพ่อแม่ที่ตายจากไปแล้ว ทำให้นางคิดฝังใจต่อความฝันซึ่งนางเชื่อว่าพ่อแม่มาขอให้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้นางสะอาดได้นิมนต์พระ เชิญเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้องมาร่วมงาน ทำอาหารคาวหวานเลี้ยงแขกอย่างเต็มกำลัง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

> *“นางสะอาดสะดุ้งตื่นกลางดึก พลางลุกนั่งในความมืด หัวใจเต้นตึก ๆ เนื้อตัวชื้นเย็นไก่เพิ่งขันไปไม่กี่ครั้ง ยังนอนได้อีกตื่นถึงจะรุ่งสาง นางฝันเห็นพ่อกับแม่สองคืนติดกัน จะให้นึกเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้นอกจากท่านจงใจมาเข้าฝันขอส่วนบุญ หญิงชราร่างบอบบางยกปลายนิ้วลูบริมฝีปากกรอบแห้ง นางพึมพำออกมาท่ามกลางความมืด อีกไม่กี่วันฉันจะทำบุญไปให้”*
>
> *(จำลอง ฝั่งชลจิตร, 2548, น.33-36)*

อีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ด้านความเชื่อ มีความเปลี่ยนแปลงไป ไม่เฉพาะแต่คนรุ่นใหม่เท่านั้น แต่คนในวัยผู้ใหญ่ก็ขาดความเชื่อ ความศรัทธา ละเลยพิธีกรรมทางศาสนาที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ดังที่นางสะอาดเคยยึดถือตลอดมาชั่วชีวิตของนาง กำลังเสื่อมคลายความศรัทธาลงไปทุกทีดังตัวอย่างต่อไปนี้

> *“พระสงฆ์กับสามเณรห้ารูปสวดมนต์เสร็จ ถาดอาหารลำเลียงออกมาแล้ว ปิ่นโตเพื่อนบ้านอีกห้าเถา บนเรือนยามนี้มีแต่ผู้หญิงทั้งแก่หง่อมและกลางคน พวกหลาน ๆ กำลังดื่มคุยกันโขมงอยู่ที่ศาลา ไม่มีใครขึ้นมาไหว้พระรับศีล”*
>
> *(จำลอง ฝั่งชลจิตร, 2548, น.44)*

จากการศึกษา ผู้ศึกษาพบว่า ชาวใต้มีความเชื่อที่สอดคล้องกับศาสนาในเรื่องบุญกุศล และความเชื่อที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้คนในจังหวัดนครศรีธรรมราช แสดงให้เห็นว่าชาวใต้มีการดำเนินชีวิตควบคู่ไปกับความเชื่อ

3. ภาพสะท้อนความเป็นคนใต้

ชาวใต้มีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์เฉพาะตัวที่โดดเด่นเป็นที่รับรู้ของคนต่างถิ่น ดังที่ชวน เพชรแก้ว (2534, น.103) กล่าวว่า ชาวใต้มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและบุคลิกภาพที่โดดเด่นหลายประการ ทั้งความตรงไปตรงมา การโต้ตอบอย่างเฉียบแหลมและมีเหตุผล การใฝ่รู้ ความกล้าแสดงออก ความมีน้ำใจและความกล้าได้กล้าเสีย ตลอดจนความรักศักดิ์ศรีและความผูกพันต่อเครือญาติ อีกทั้งยังมีลักษณะการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย รักความสนุก ชอบรวมกลุ่มและมีความผูกพันกับถิ่นกำเนิดอย่างแน่นแฟ้น ลักษณะดังกล่าวสะท้อนอัตลักษณ์ของชาวใต้ที่เด่นชัดในมิติทางภาษา

สังคม และวัฒนธรรมสอดคล้องกับอาคม เดชทองคำ (2546, น.34) กล่าวว่า อัตลักษณ์ของคนใต้สะท้อนผ่านลักษณะทางสังคมและคติความเชื่อหลายประการ ได้แก่ การรวมกลุ่มในขนาดเล็กที่มีเครือญาติเป็นฐาน การตั้งถิ่นฐานแบบแยกกระจายตามพื้นที่ทำกิน การสื่อสารที่ตรงไปตรงมาและโต้แย้งอย่างเปิดเผย ตลอดจนลักษณะความรักพวกพ้อง ความเป็นผู้นำ และความยึดมั่นในศักดิ์ศรี ซึ่งนำไปสู่คติที่ว่า “ฆ่าได้แต่หยามไม่ได้” ลักษณะเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของคนใต้ที่เด่นชัดในด้านความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ความคิด และค่านิยมทางสังคม

3.1 บุคลิกภาพที่สื่อถึงความเป็นคนใต้

อาคม เดชทองคำ (2543, น.36) กล่าวถึง บุคลิกของคนใต้จากงานวิจัยวัฒนธรรมวัวชน สะท้อนลักษณะเด่นด้านความเข้มแข็ง ตรงไปตรงมา มั่นใจในตนเอง มีศักดิ์ศรีสูง รักพวกพ้อง กล้าตัดสินใจ และยึดมั่นในความคิดเห็นของตนเอง อีกทั้งยังมีลักษณะการสื่อสารที่เฉียบแหลม โต้แย้งอย่างตรงประเด็น และพูดจาโผงผาง ขวานผ่าซาก ลักษณะเหล่านี้แสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของคนใต้ที่ผูกโยงกับความกล้า ความหนักแน่น และความภักดีต่อกลุ่มของตน ในเรื่อง “ลิกอเรี่ยนนับพวก” กล่าวถึง การเคี้ยวยาเส้นที่แสดงถึงบุคลิกภาพที่สื่อถึงความเป็นคนใต้ได้อย่างชัดเจน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ผู้ชายร่างเล็กกะทัดรัด ผิวคล้ำอย่างชาวลิกอร์ทั่วไป เขาเคี้ยวยาเส้นตุ้ย ๆ พลางใช้ลิ้นดุนเก็บก้อนยาให้เข้าที่ ท่าทางเป็นคนใจดีและเปิดเผย อายุน่าจะอยู่ระหว่างห้าสิบห้าถึงห้าสิบแปด”

(จำลอง ฝั่งชลจิตร, 2548, น.15)

อีกตัวอย่างหนึ่งในเรื่อง “พวกเขาเปลี่ยนไป” กล่าวถึง การสูบใบจากที่แสดงถึงบุคลิกภาพที่สื่อถึงความเป็นคนใต้ได้อย่างเด่นชัด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“สมครบเก็บตัวเงียบ ๆ อยู่ในสวนขนัดย่อมหลังบ้าน เขานั่งสูบยาใบจาก พ่นควันจาง ๆ ให้หายไปกับสายลมร้อน ทอดสายตามองต้นมังคุด และลองกองเพิ่งลงใหม่ๆ ดูกระรอกวิ่งไล่กันบนโค้งลำไม้ไผ่จากกอหนึ่งไปอีกกอหนึ่ง”

(พวกเขาเปลี่ยนไป ในรวมเรื่องสั้น ลิกอร์พวกเขาเปลี่ยนไป, น. 27)

จากการศึกษา ผู้ศึกษาพบว่า บุคลิกภาพที่สื่อถึงความเป็นคนใต้ที่พบในรวมเรื่องสั้น “ลิกอร์พวกเขาเปลี่ยนไป” คือการเคี้ยวยาเส้น และการสูบใบจาก ซึ่งสอดคล้องกับกองงานคณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ กรมควบคุมโรค (2562, น.2) กล่าวว่าสถานการณ์บริโภคยาสูบของประเทศไทยในประชาชนอายุ15 ปีขึ้นไประหว่างปีพ.ศ.2534 - 2560 พบว่า ภาคใต้มีอัตราการสูบบุหรี่สูงที่สุดรองลงมาเป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคเหนือ และกรุงเทพมหานคร ในปีพ.ศ.2560 มี 10 จังหวัดที่มีอัตราการบริโภคยาสูบสูง ได้แก่กระบี่ นครศรีธรรมราช สตูล สกลนคร ระนอง สงขลา อุดรธานี สุราษฎร์ธานีพัทลุง และตรัง แสดงให้เห็นว่า ชาวใต้มีการสูบบุหรี่ที่ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์

3.2 ลักษณะนิสัยที่สื่อถึงความเป็นคนใต้

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544, น.44) กล่าวว่าคนใต้มีนิสัยคล่องแคล่วว่องไว ช่างเจรจา ช่างโต้แย้งตั้งปัญหา มีไหวพริบปฏิภาณ มีชั้นเชิง ไม่ยอมเสียเปรียบเสียรู้ใครง่าย ๆ เป็นคนทระนงในศักดิ์ศรีไม่นับถือหรือยินยอมใครง่าย ๆ เป็นคนรักหมู่คณะของตน ขณะเดียวกันก็ไม่ค่อยไว้ใจใคร มีนิสัยไว้ตัว จะเลือกรับ เลือกชอบ เลือกรักษาสิ่งที่ตนพอใจว่าดีสำหรับตนจากการศึกษารวมเรื่องสั้น “ลิกอร์พวกเขาเปลี่ยนไป” พบว่า คนใต้มีลักษณะนิสัย

รักพรรคพวก นับพวกพ้อง อัธยาศัยดีแสดงให้เห็นได้จากคุณถนอมเอ่ยปากลาคุณจำลอง ฝั่งชลจิตรก่อนจากกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“วันหน้าถ้าน้องมีเวลา ลองแวะไปบ้างสิผ่านไปถึงหัวโค้งก่อนถึงทางเข้าอำเภอสิชล พอเห็นมินิมาร์ทเล็ก ๆ น้องลงที่นั่นเลย ถามหาบ้านน้องสกลก็เหมือนถามหาบ้านพี่นั่นแหละ อย่าลืมแวะไปนั่งกินเหล้ากันมั่ง เรามันพรรคพวกกัน”

(จำลอง ฝั่งชลจิตร, 2548, น.18)

จากการศึกษา ผู้ศึกษาพบว่า รวมเรื่องสั้น “ลิกอร์พวกเขาเปลี่ยนไป” มีการอธิบายว่าวันหน้าถ้าหากผ่านไปทางบ้าน อย่าลืมแวะมาสังสรรค์ด้วยกันนะ แสดงถึงลักษณะนิสัยของคนใต้ว่ามีนิสัยรักพรรคพวก นับพวกพ้อง และอัธยาศัยดีที่มีต่อกัน

3.3 ภาพสะท้อนการแต่งกาย

การแต่งกายของคนใต้การเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย จากการศึกษารวมเรื่องสั้น “ลิกอร์พวกเขาเปลี่ยนไป” พบว่า การแต่งกายของคนใต้ในเรื่องมีลักษณะที่นุ่งผ้าถุง พาดผ้าขาวม้า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“รูปพ่อถ่ายตอนอายุหกสิบกว่า ๆ ตอนบ่ายแดดจ้าวันหนึ่ง ช่างภาพวัยสี่สิบขี่รถจักรยานสะพายกระเป๋าสีดำเร่หาลูกค้าตามบ้าน โดยเฉพาะบ้านหลังไหนที่มีคนแก่ลูกหลานช่วยคะยั้นคะยอให้ถ่ายเป็นที่ระลึก ช่างภาพใช้ราวลวดตากผ้าทำฉากหลัง หนีบผ้าผืนใหญ่กับราวลวด เขาจัดให้พ่อนั่งบนเก้าอี้เย็บจักร พ่อนุ่งผ้าถุงสวมเสื้อขาว ผ้าขาวม้าพาดบ่าซ้าย พื้นหลังเป็นผ้าผืนสีน้ำเงิน”

(จำลอง ฝั่งชลจิตร, 2548, น.18)

อีกตัวอย่างหนึ่ง ในเรื่อง “พวกเขาเปลี่ยนไป” มีการอธิบายถึงลักษณะการแต่งกายของคนใต้ที่เป็นผู้หญิงว่า มีการนุ่งผ้าปาเต๊ะ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ศรีไหมไปซื้อของที่ร้านค้าริมถนนใหญ่ทีไร หล่อนไม่เคยปล่อยให้เสียเที่ยว ข่าวนินทาว่ากล่าวหล่อนกับผัวมีคนทำหล่นฝากไว้กับนางสมใจ หล่อนมีเหตุผลพอที่จะแก้ข่าว ฝากกลับไปบ้าง หล่อนยังคงชื่นชมลูกสาวคนโตอยู่ไม่ขาดปาก มันเก่งอย่างนั้นดีอย่างนี้ถึงมีคนดีๆ มารักมาจีบ พร้อมเปิดเผยกำพืดพื้นเพและฐานะมั่นคงของหนุ่มหน้าตาดีเพื่อนลูกสาวโดยไม่รอให้ซักถาม เด็กแถวนี้ถ้าจะหาให้ได้อย่างลูกสาวหล่อน ไม่ใช่หากันง่าย ๆ พลางกระซิบข้างหูนางสมใจบอกจำนวนเงินที่ลูกส่งมาให้แก้ข่าวแล้วรีบจับชายผ้าปาเต๊ะขึ้นคร่อมรถจักรยานยนต์กลับบ้านอย่างสุขเจตนา”

(จำลอง ฝั่งชลจิตร, 2548, น.18)

จากการศึกษา ผู้ศึกษาพบว่า การแต่งกายของคนใต้ในรวมเรื่องสั้น ลิกอร์พวกเขาเปลี่ยนไป ผู้หญิงมีลักษณะที่นุ่งผ้าถุงหรือการนุ่งผ้าปาเต๊ะ ส่วนผู้ชายมีการพาดผ้าขาวม้า ซึ่งสอดคล้องกับณัฐชนา นวลยัง (2562, น.29) กล่าวว่า พื้นที่ภาคใต้มีความปะปนกันของวัฒนธรรมเนื่องจากมีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศจึงได้รับเอาวัฒนธรรมจากต่างประเทศเข้ามา การแต่งกายสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ในปัจจุบันการแต่งกายมีการเปลี่ยนไปตามกระแสนิยม แต่คนพื้นเมืองหรือชาวบ้านตามชนบทของภาคใต้ยังใช้เครื่องแต่งกายคล้ายแบบเดิมคือการนุ่งผ้าถุงหรือผ้าปาเต๊ะ

การศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า รวมเรื่องสั้น ลิกอร์ พวกเขาเปลี่ยนไป ไม่เพียงนำเสนอเรื่องราวของปัจเจกบุคคล แต่ยังสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของสังคมภาคใต้ในระดับชุมชน ความสัมพันธ์ และค่านิยมภายใต้อิทธิพลของทุนนิยมและโลกาภิวัตน์ โดยชุมชนที่เคยมีลักษณะเกื้อกูลและอบอุ่นค่อย ๆ ปรับตัวเข้าสู่สังคมเมือง จนเกิดความห่างเหินและความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต อัตลักษณ์ และความสัมพันธ์ของผู้คน

อภิปรายผลและสรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมชาวใต้ในวรรณกรรม รวมเรื่องสั้น “ลิกอร์พวกเขาเปลี่ยนไป” พบภาพสะท้อนสังคมชาวใต้ ทั้งสิ้น 3 ประเด็น พบภาพสะท้อนความเปลี่ยนแปลงของชนบท ได้แก่ (1) การเปลี่ยนแปลงในชุมชน พบการเปลี่ยนแปลง คือ อาชีพทำนาได้เลือนหายไป จากเดิมที่ไม่ต้องซื้อข้าวซื้อน้ำกิน กลับต้องซื้อข้าวซื้อน้ำกิน มีการอพยพย้ายถิ่นสู่เมือง เหตุจากภาระค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นจำต้องย้ายถิ่นไปทำงานในแหล่งท่องเที่ยว และ (2) ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนโดยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมาจากระบบทุนนิยมเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของผู้คน เช่น ค่านิยมรักความหรูหรา อิทธิพลจากกลุ่มเพื่อน พบปัญหาการค้าประเวณีและปัญหายาเสพติด, ภาพสะท้อนด้านความสัมพันธ์ ได้แก่ (1) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน กล่าวถึงเครือญาติและเพื่อนบ้านช่วยเหลือกันมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ช่วยเหลือพึ่งพากันฉันพี่น้อง (2) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับประเพณี กล่าวถึง ประเพณีชักพระที่เปลี่ยนรูปแบบสู่สมัยนิยม และ (3) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับความเชื่อ กล่าวถึงการขาดศรัทธา และการละเลยพิธีกรรมที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมา นอกจากนี้ยังภาพสะท้อนความเป็นคนใต้ ได้แก่ (1) บุคลิกภาพที่สื่อถึงความเป็นคนใต้ กล่าวคือ การเคี้ยวยาเส้นและสูบใบจาก (2) ลักษณะนิสัยความเป็นคนใต้ กล่าวถึง ลักษณะนิสัยรักพวกพ้อง นับพรรคพวก และอัธยาศัยดี และ (3) การแต่งกายที่สื่อความเป็นคนใต้ กล่าวถึงผู้หญิงนุ่งผ้าถุงหรือผ้าปาเต๊ะ ผู้ชายพาดผ้าขาวม้า

จากการศึกษาภาพสะท้อนสังคมชาวใต้จากวรรณกรรมรวมเรื่องสั้น ลิกอร์พวกเขาเปลี่ยนไป มีการถ่ายทอดเรื่องราววิถีชีวิตของชาวเมืองนครศรีธรรมราชที่พยายามรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมดั้งเดิมเอาไว้ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงที่หลั่งไหลเข้ามา และปัญหาของสิ่งแวดล้อม ปัญหาภัยแล้งที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราชให้ตกต่ำลง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544, น.44) กล่าวว่า คนใต้มีนิสัยคล่องแคล่วว่องไว ช่างเจรจา ช่างโต้แย้ง ตั้งปัญหา มีไหวพริบปฏิภาณ มีชั้นเชิง ไม่ยอมเสียเปรียบเสียรู้ใครง่าย ๆ นอกจากนี้ยังเป็นคนทระนงในศักดิ์ศรีไม่นับถือหรือยินยอมใครง่าย ๆ เป็นคนรักหมู่คณะของตน ไม่เกรงกลัวและชอบเผชิญหน้ากับความจริง ขณะเดียวกันก็ไม่ค่อยไว้ใจใคร มีนิสัยไว้ตัว จะเลือกรับ เลือกชอบ เลือกรักษาสิ่งที่ตนพอใจว่าดีสำหรับตน ในขณะที่จรูญ หยูทอง (2549, น.161) อ้างจาก ชวน เพชรแก้ว (2534, น.103) ได้รวบรวมอุปนิสัยใจคอและบุคลิกภาพของคนใต้แล้วพบว่า คนใต้มีนิสัยพูดจาตอบโต้ตรงไปตรงมา โผงผาง แหลมหลักและไม่ถนอมน้ำใจหรือรักษามารยาทในการพูดกับคู่สนทนาไม่ยอมรับอะไรง่าย ๆ ชอบแสดงตนว่าเป็นคนกว้างขวางกล้าได้กล้าเสียรักศักดิ์ศรีและพิทักษ์พวกพ้องเครือญาติชอบทำตัวเป็นหัวเรือใหญ่หรือเป็นนักเลง คำนึงถึงประโยชน์เฉพาะหน้าและเอาตัวรอด รักสนุก เกียจคร้าน ชอบรวมกลุ่ม รักและผูกพันถิ่นกำเนิดมีคตินิยมเกี่ยวกับการต่อต้านอำนาจรัฐและความเป็นนักเลง

ข้อเสนอแนะ

1. งานวิจัยนี้ควรมีการศึกษาวรรณกรรมของจำลอง ฝั่งชลจิตรในเรื่องอื่นเพิ่ม หรือนักเขียนในภาคใต้คนอื่น ๆ เพิ่มเติมเพื่อเปรียบเทียบภาพสะท้อนสังคม ชุมชน และอัตลักษณ์ความเป็นคนใต้

2. ระหว่างการดำเนินการวิจัยควรศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของนครศรีธรรมราชควบคู่ไปกับการอ่านตัวบทจะช่วยให้ตีความตัวบทได้รอบด้านมากขึ้น

การศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า รวมเรื่องสั้น ลิกอร์ พวกเขาเปลี่ยนไป นำเสนอการเปลี่ยนแปลงของชุมชนภาคใต้ภายใต้อิทธิพลของทุนนิยมและโลกาภิวัตน์ โดยชุมชนที่เคยมีลักษณะเกื้อกูล พึ่งพาอาศัย และมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้น ค่อย ๆ เปลี่ยนไปสู่สังคมที่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนห่างเหินมากขึ้น เมื่อพิจารณาในกรอบวรรณกรรมสะท้อนสังคมจะเห็นได้ว่าผู้เขียนใช้เรื่องสั้นเป็นภาพสะท้อน หรือพื้นที่ถ่ายทอดสภาพจริงของชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และค่านิยม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงไม่เป็นเพียงระดับวิถีชีวิต แต่ยังส่งผลต่อความสัมพันธ์และอัตลักษณ์ของคนใต้ด้วย และหากเปรียบเทียบภาพเดิมกับภาพใหม่ จะพบว่าภาพเดิมคือชุมชนชนบทที่อบอุ่น มีความสามัคคี และเกี่ยวโยงกับประเพณีความเชื่อ ขณะที่ภาพใหม่สะท้อนการปรับตัวเข้าสู่สังคมเมือง ความเร่งรีบ และการให้ความสำคัญกับผลประโยชน์มากขึ้น เมื่อพิจารณาในกรอบวรรณกรรมสะท้อนสังคมแสดงให้เห็นว่า รวมเรื่องสั้น ลิกอร์ พวกเขาเปลี่ยนไปอธิบายพลวัตของสังคมภาคใต้ และทำหน้าที่เป็นกระจกเงาสะท้อนภาพความจริง ความเปลี่ยนแปลง และปัญหาของสังคมชาวใต้ยุคร่วมสมัยได้อย่างชัดเจน

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากได้รับความอนุเคราะห์อย่างดียิ่ง ในการให้คำปรึกษา คำแนะนำ และได้กรุณาช่วยแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จากรองศาสตราจารย์ ดร.พัชลินจ์ จีนนุ่น และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมิทธ์ชาต์ พุมมา อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาทักษิณ ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน ทำให้การวิจัยประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

กองงานคณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ กรมควบคุมโรค (2562). *รายงานประจำปี 2564 กองงานคณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ*. นนทบุรี: กองงานคณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข

จรูญ หยูทอง. (2549). *บทความท้องถิ่นภาคใต้ภาคใต้ : การเมืองภาคประชาชน*. วารสารทักษิณคดีศึกษา. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.

จำลอง ฝั่งชลจิตร. (2548). *รวมเรื่องสั้นคัดสรร ลิกอร์ พวกเขาเปลี่ยนไป*. กรุงเทพฯ: แพรวสำนักพิมพ์.

ชวน เพชรแก้ว. (2534). *พื้นบ้านพื้นเมืองถิ่นไทยทักษิณ.* สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโวฒ สงขลา.

ณัฐชนา นวลยัง. (2550). *วิวัฒนาการวัฒนธรรมการแต่งกายจากอดีตสู่ปัจจุบันของภาคใต้*. ในการประชุมวิชาการค้ามนุษย์และสังคม ระดับชาติครั้งที่ 2. http://human./husoconference /conf/O2.pdf

พรทิพย์ โพธิ์ทอง. (2562). *พลวัตทางสังคมและวัฒนธรรม : ภาพสะท้อนของจำลอง ฝั่งชลจิตร*. [วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยทักษิณ.

รัญจวน อินทรกำแหง. (2518). *วรรณกรรมวิจารณ์*. กรุงเทพฯ: ดวงกมล.

วิเชียร ณ นครและคณะ. (2523). *นครศรีธรรมราชของเรา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: บางกอกสาส์น.

สุทัศน์ วงศ์กระบากถาวร. (2550). *บันเทิงคดีประเภทเรื่องสั้น*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สุพัตรา สุภาพ (2528). *สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สุรพร เสี้ยนสลาย. (2554). *การบริหารการดำเนินงานบริการสาธารณ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

อมรา ศรีสุชาติ. (2544). *สายรากภาคใต้ : ภูมิลักษณ์ รูปลักษณ์ จิตลักษณ์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

อาคม เดชทองคำ (2546). *หัวเชือกวัวชน.* กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2544). *ภาพรวมภูมิปัญญาไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อมรินทร์

การศึกษาโศกนาฏกรรมของผู้หญิงในสังคมเมืองในนวนิยายเรื่อง อันธการ

A study of the tragedy of women in urban society in the novel "Anthakarn"

วรวิทย์ แสงศรีจันทร์[1*] พัชลินจ์ จีนนุ่น[2] และสมิทธ์ชาต์ พุมมา[3]

[1*] สาขาวิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา

[2,3] สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา

*Corresponding author's e-mail: worawit70862@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโศกนาฏกรรมของผู้หญิงในสังคมเมือง โดยศึกษาจากนวนิยายเรื่อง อันธการ ของทมยันตี สำนักพิมพ์ ณ บ้านวรรณกรรม นำมาพิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2562 ใช้แนวคิดเกี่ยวกับโศกนาฏกรรมของผู้หญิงในสังคมเมือง ด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลของการศึกษาพบว่านวนิยายเรื่องอันธการนำเสนอให้เห็นประเด็นโศกนาฏกรรมผ่านความสูญเสีย จำนวน 3 ประเด็น ได้แก่ 1) การสูญเสียสามีอันเป็นที่รัก 2) การสูญเสียพ่อบุญธรรม และ 3) การสูญเสียแม่บ้าน นอกจากนี้ยังพบประเด็นความเป็นผู้หญิงในฐานะมารดา ประเด็นการตกเป็นเหยื่อของสังคมและประเด็นปัญหาการถูกล่วงละเมิดทางเพศ การศึกษาเรื่องนี้ช่วยให้เห็นถึงคุณค่าของความเป็นแม่ที่พร้อมจะเข้าใจ และให้อภัยลูกเสมอไม่ว่าลูก จะทำผิดพลาดเพียงใด ขณะเดียวกันปัญหาของผู้หญิงในสังคมเมืองก็ยังมีอยู่ ทั้งการตกเป็นเหยื่อของสังคม และการถูกล่วงละเมิดทางเพศ นวนิยายเรื่องนี้จึงไม่ใช่เพียงการนำเสนอเรื่องราวโศกนาฏกรรมผ่านการสูญเสียบุคคล อันเป็นที่รักเท่านั้น แต่ยังเป็นเสียงสะท้อนที่ให้สังคมตระหนักถึงความปลอดภัยและคุณค่าของผู้หญิงในสังคม

คำสำคัญ : โศกนาฏกรรมของผู้หญิงในสังคมเมือง

Abstract

The purpose of this article is to analyze the tragedy of women in urban society by studying the novel "Anthakarn" written by Thommayanti and published by Na Baan Wannagum in 2019. The study employs a descriptive analysis approach based on the concept of women's tragedy in urban society. The results of the study showed that the novel "Anthakarn" presents 3 tragic issues through loss: 1) the loss of a beloved husband, 2) the loss of an adoptive father, and 3) the loss of a housewife. In addition, the issue of femininity as a mother is also found. In addition, it explores the themes of femininity as a mother, societal victimization, and sexual harassment. This study helps to see the value of motherhood who is always ready to understand and forgive her children regardless of their mistakes. At the same time, the problems of women in urban society still exist, including being victimized by society and being sexually harassed. Therefore, this novel is not only a presentation of the story of tragedy through the loss of a loved one, but also an echo for society to realize the safety and value of women in society.

keywords : The tragedy of women in urban society

บทนำ

วรรณกรรมกับสังคม มีความสัมพันธ์กันโดยพื้นฐานผ่านสถานภาพต่าง ๆ ของสังคม จะเห็นได้ว่า วรรณกรรม กับสังคมเป็นสิ่งที่ผูกพันกัน และวรรณกรรมจะสะท้อนทั้งความคิด ความเชื่อและความเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เราได้เห็นพัฒนาการของสังคมต่อไป ดังที่ สุกัญญา สุจฉายา (2545) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับสังคมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น ในสมัยหนึ่ง ๆ ได้บรรจุภาพทางสังคมและวัฒนธรรมในสังคมนั้นลงไว้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพราะผู้แต่งวรรณกรรม ก็เป็นผลผลิตของสังคม รวมทั้งแนวทางปฏิบัติในยุคนั้น ๆ ที่มีส่วนกำหนดความนึกคิดของผู้แต่งจะสะท้อนภาพสังคมออกมาอย่างถูกต้องตามความจริง สอดคล้องกับ อิงอร สุพันธ์วณิช (2552) กล่าวว่า วรรณกรรมกับสังคมมีความเกี่ยวข้องกันหลายลักษณะวรรณกรรมจะสะท้อนสังคมให้เรารับรู้ ว่าเกิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นในสังคม ซึ่งในสังคมอาจมีอิทธิพล ต่อวรรณกรรมได้และวรรณกรรมก็อาจส่งอิทธิพลต่อสังคมได้เช่นกัน แต่ส่วนใหญ่แล้ววรรณกรรมจะเป็นเครื่องสะท้อนสังคม ได้ดี ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมจึงเป็นเรื่องที่ไม่อาจปฏิเสธได้

นวนิยายเรื่องอันธการ ของ ทมยันตี นำเสนอให้เห็นถึงชีวิตของผู้หญิงที่ตกเป็นเหยื่อทางสังคมซึ่งเกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ด้วยกันเอง ซึ่งเกิดขึ้นอยู่เสมอและเป็นภัยที่โหดร้ายในสังคม หากมองผ่านแนวคิดโศกนาฏกรรม จะเห็นได้ชัดเจนว่า ชะตากรรมอันน่าเศร้าของตัวละครเกิดจากปัญหาทางสังคมและการกระทำของคนรอบข้าง จนทำให้ชีวิตของตัวละครต้องเผชิญหน้ากับการสูญเสีย โดยผู้เขียนสร้างตัวละคร อันธการ ให้เป็นตัวแทนของผู้หญิงที่ตกเป็นเหยื่อทางสังคม อีกทั้งเรื่องนี้ยังสร้างความสะเทือนใจและมีการสะท้อนปัญหาสังคมได้อย่างชัดเจน เช่น ปัญหาการเลี้ยงดูบุตร ปัญหาการโดนข่มขืน เป็นต้น เช่นเดียวกับนวนิยายเรื่องอันธการที่เป็นวรรณกรรมสะท้อนสังคมที่ถ่ายทอดเรื่องราวบทบาทความเป็นผู้หญิง และโศกนาฏกรรมในสังคมสมัยนั้นได้อย่างชัดเจน ดังที่ แก้วกัลยา อภัยบัณฑิตกุล (2532 : 81) กล่าวว่าโศกนาฏกรรมเป็นการกระทำของตัวละคร เอกจากจุดเริ่มต้นไปสู่ความหายนะในบั้นปลาย หรือช่วงสุดท้าย จะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงจากดีไปสู่ร้ายเสมอและต้องเรียบเรียงให้เกี่ยวเนื่องอย่างมีเหตุผล จุดเริ่มต้นหมายถึงจุดที่ปัญหาเริ่มขึ้นและดำเนินมาจนถึงจุดเปลี่ยนแปลงของชะตากรรมแล้วคลี่คลายไปจนกระทั่งจบเรื่อง โศกนาฏกรรมโดยส่วนใหญ่มักจะเปิดเรื่องเมื่อใกล้จะถึงจุดเปลี่ยนแปลงของชะตากรรม ทำให้เรื่องกระชับและเข้มข้น ดังนั้น นวนิยายเรื่องนี้จึงต้องการสะท้อนสังคมว่าทุกการก้าวเดินของชีวิตจึงต้องขึ้นอยู่กับโชคชะตาและสภาพสังคม

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษานวนิยายเรื่อง อันธการ โดยอาศัยกรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับโศกนาฏกรรม เพื่อทำความเข้าใจลักษณะความโศกเศร้าที่ปรากฏผ่านตัวละคร โดยแนวคิดดังกล่าวจะมุ่งวิเคราะห์จากพฤติกรรมและการเปลี่ยนแปลงชะตากรรมของตัวละครหลัก ปัญหาของสังคมเมืองที่ทำให้ตัวละครหลักตกเป็นเหยื่อ และความสัมพันธ์ระหว่างตัวละคร ที่นำไปสู่โศกนาฏกรรมการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก ทั้งนี้ งานวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์โศกนาฏกรรมของผู้หญิงในสังคมเมืองที่ถูกถ่ายทอดผ่านตัวละครหลัก เนื้อเรื่อง และเหตุการณ์สำคัญในนวนิยาย อันจะนำไปสู่ความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับบทบาท สถานะ และข้อจำกัดของผู้หญิงในสังคม

การศึกษาวรรณกรรมเรื่องนี้ ผู้ศึกษาจึงสนใจวิเคราะห์ประเด็นโศกนาฏกรรมของผู้หญิงในสังคมเมือง ผ่านเหตุการณ์ความสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักที่ตัวละคร “อันธการ” ต้องเผชิญในชีวิตจริง ไม่ว่าจะเป็นการสูญเสียสามี การสูญเสียพ่อบุญธรรม และการสูญเสียแม่บ้าน ซึ่งเรื่องราวความทุกข์ทนเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพแวดล้อมในสังคมเมืองที่มีผลต่อ ชะตากรรมของมนุษย์ การศึกษานวนิยายเรื่องนี้จึงทำให้เข้าใจโครงสร้างของโศกนาฏกรรมที่

ปรากฏในนวนิยาย รวมถึงสามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับโศกนาฏกรรมของผู้หญิงในสังคมเมืองต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาโศกนาฏกรรมของผู้หญิงในสังคมเมือง โดยศึกษาจากนวนิยายเรื่อง อันธการ ของทมยันตี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขั้นทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมในประเด็นดังต่อไปนี้ 1) แนวคิดเกี่ยวกับโศกนาฏกรรม 2) โศกนาฏกรรมที่สะท้อนผ่านตัวละครหลัก 3) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโศกนาฏกรรม

2. ขั้นเก็บข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากหนังสือนวนิยายเรื่อง อันธการ ของทมยันตี สำนักพิมพ์ ณ บ้านวรรณกรรม นำมาพิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2562 จำนวน 285 หน้า

3. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) วิเคราะห์ประเด็นโศกนาฏกรรมการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก 2) วิเคราะห์ประเด็น ความเป็นผู้หญิงในฐานะมารดา 3) วิเคราะห์ประเด็นการตกเป็นเหยื่อของสังคม และ 4) วิเคราะห์ประเด็นปัญหา การถูกล่วงละเมิดทางเพศ

4. ขั้นสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5. นำเสนอผลการศึกษาวิจัย ด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical description)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลของการศึกษาพบประเด็นเกี่ยวกับโศกนาฏกรรม ดังนี้ การสูญเสียสามีอันเป็นที่รัก การสูญเสียพ่อบุญธรรม และการสูญเสียแม่บ้าน นอกจากนี้ยังพบประเด็น ความเป็นผู้หญิงในฐานะมารดา การตกเป็นเหยื่อของสังคม และการถูกล่วงละเมิดทางเพศ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. โศกนาฏกรรมการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก

โศกนาฏกรรมที่เกิดจากการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก ทำให้อันธการเกิดความโศกเศร้าเป็นเวลานาน โดยเฉพาะการสูญเสียบุคคลในครอบครัวไม่ว่าจะเป็นพ่อ แม่ ฯลฯ ซึ่งการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักนำมาซึ่งความโศกเศร้า เสียใจ และความกลัวจนนำไปสู่การปรับตัว ดังที่ แก้วกัลยา อภัยบัณฑิตกุล (2532) กล่าวว่า โศกนาฏกรรมจะก่อให้เกิดความสงสารและความกลัวโดยใช้เหตุการณ์ที่สร้างความประหลาดใจ ซึ่งต้องเกิดตามความจำเป็นและน่าเชื่อถือ ความประหลาดใจจะเพิ่มมากยิ่งขึ้นถ้าเกิดจากความบังเอิญ แต่ดูเหมือนมีอะไรบางอย่างบันดาลใจให้เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ผู้อ่านคาดไม่ถึงว่าจะเกิดขึ้น โศกนาฏกรรมจะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงของโชคชะตาของมนุษย์ซึ่งไม่ควรเป็นเรื่องของคนดีมีคุณธรรมต้องไปสู่ความทุกข์ยากเพราะเรื่องแบบนี้ไม่ทำให้เกิดความน่าสงสาร และความกลัว แต่จะทำให้ผู้อ่านเสียขวัญ และต้องไม่เป็นเรื่องของคนเลวไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองเพราะไม่สมเหตุสมผลทางศีลธรรม ไปสู่ความหายนะ เพราะ อาจก่อให้เกิดความสาสมใจในแง่ศีลธรรม แต่ไม่ก่อให้เกิดความสงสาร และความกลัว แต่ความสงสารและความกลัวจะเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพที่สุดหากเป็นการเปลี่ยนแปลงของโชคชะตาของคนที่ไม่สมควรได้รับ โศกนาฏกรรมโดยส่วนใหญ่มักจะเปิดเรื่องเมื่อใกล้จะถึงจุดเปลี่ยนแปลงของชะตากรรม ทำให้เรื่อง

กระชับและเข้มข้น ซึ่งโศกนาฏกรรมภายในเรื่องเป็นโศกนาฏกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก ทั้งการสูญเสียสามี การสูญเสียพ่อบุญธรรม และการสูญเสียแม่บ้าน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 การสูญเสียสามีอันเป็นที่รัก

การสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักเป็นประสบการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจอย่างมาก ผู้แต่งได้ถ่ายทอดการสูญเสียผ่านตัวละครอันธการที่ต้องเผชิญกับการจากไปของสามีอย่างกะทันหัน เหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางของชีวิตและความผูกพันระหว่างชีวิตคู่ อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงการต่อสู้ทางจิตใจในการยอมรับความจริงว่าสามีได้จากเธอไปแล้ว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

> *“คุณวัฒน์เป็นอะไรคะ” ฉันถามเสียงดังจนทุกคนหันมามอง แต่...ฉันไม่แยแสต่อใครอีกแล้ว ผู้ร่วมงานคนหนึ่งซึ่งคนเห็นข่าวนี้แล้วหยิบหนังสือพิมพ์มากางให้ดูแล้วกลับไปเงียบ ๆ สิบล้อประสานงานรถเก๋ง พ่อค้าใหญ่ดับสยอง ! พาดหัวข่าวและภาพรถอันยับเยินทำให้ฉันอุทานออกมาสุดเสียง จากนั้นทุกอย่างก็มืดลง !”*
>
> (ทมยันตี, 2562, น. 179)

อีกตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าอันธการรักวัฒนวงศ์มาก คือแม้คุณศรีจะพยายามปลอบประโลมอันธการเท่าไร เธอกลับรับฟังเพียงบางส่วนและยังคงจมอยู่กับความโศกเศร้า ไม่อาจยอมรับการจากไปของวัฒนวงศ์ได้ อันธการยังคงร้องไห้ คิดถึงเขาอยู่เสมอ และมักถามคนรอบข้างว่า “วัฒนวงศ์อยู่ไหน” แต่ก็ไม่มีใครสามารถตอบเธอได้ จนกระทั่งเวลาผ่านไป เธอจึงค่อย ๆ ยอมรับความจริงว่าวัฒนวงศ์ได้จากเธอไปแล้วอย่างไม่มีวันกลับ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

> *ฉันนอนนิ่ง คุณศรีพูดอะไร ฉันฟังบ้างไม่ฟังบ้าง น้ำตาไหลรินผ่านหางตา มันไหลเรื่อยอย่างไม่มีอะไรหยุดยั้งได้ หากไม่มีเสียงสะอื้น...ฉันรู้... มันจะหยุดก็ต่อเมื่อไม่มีน้ำตาเหลืออยู่ในทำนบใจอีกเลย ! ถึงไม่มีใครมาบอกเล่าอะไรอีก หากการนิ่งคือการยอมรับว่า... วัฒนวงศ์จากฉันไปแล้ว ฉันไม่รู้ว่าฉันผ่านวัน...คืน...มาได้อย่างไรบางครั้งเมื่อฉันถามว่า “คุณวัฒน์...อยู่ไหนคะ ?” กลับไม่มีใครตอบฉันสักคำ*
>
> (ทมยันตี, 2562, น. 184)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้ศึกษาพบว่า โศกนาฏกรรมการสูญเสียสามีในนวนิยายเรื่อง อันธการ ผู้แต่งถ่ายทอดเหตุการณ์การรับรู้ข่าวการเสียชีวิตอย่างกะทันหัน ซึ่งสร้างความสะเทือนใจแก่อันธการ ซึ่งสังเกตจากการตกใจจนหมดสติ สะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางของชีวิตและความผูกพันในฐานะชีวิตคู่ได้อย่างชัดเจน ทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดโศกนาฏกรรมที่ชี้ให้เห็นถึงการต่อสู้ทางจิตใจในการยอมรับความจริง และการเผชิญความรู้สึกทางอารมณ์จากการสูญเสียสามีอันเป็นที่รัก

1.2 การสูญเสียพ่อบุญธรรม

โศกนาฏกรรมจากการสูญเสียคุณพ่อบุญธรรม ซึ่งเป็นบุคคลอันเป็นที่รักของอันธการ แม้ท่านจะไม่ใช่บิดาผู้ให้กำเนิดโดยสายเลือด แต่ท่านกลับเปรียบเสมือนพ่อแท้ ๆ ที่มอบความรักและความอบอุ่นให้แก่เธอ ก่อนที่ท่านจะจากไปท่านได้ให้อันธการก้มศีรษะลง แล้ววางมือทาบบนศีรษะของเธอ พร้อมกล่าวคำอวยพรว่า “เจริญ ๆ นะลูก” จากนั้นท่าน ก็สิ้นลมหายใจไปอย่างสงบ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ท่านพยายามจะยกมือซ้าย พอฉันก้มหัวลงไปท่านก็เอามือวางลงบนหัว “เจริญ ๆ เถอะลูก !” ฉันได้แต่น้ำตาหยด เพราะเท่าที่ผ่านมา ความเจริญที่สุดในชีวิตฉัน มีแต่ความทุกข์เท่านั้นเอง

ทึ่งอกงามไม่รู้จบรู้สิ้น ! คุณพ่อเบื่ออาหารอยู่ไม่กี่วัน จากนั้นท่านก็หลับนิ่งจากเราไปเฉย ๆ เมื่อคนในบ้านร่วงหล่นไปหมด เราก็เหลือกันแค่สี่ชีวิต

(ทมยันตี, 2562, น. 227-228)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้ศึกษาพบว่า เหตุการณ์การสูญเสียคุณพ่อบุญธรรม ซึ่งเป็นบุคคลอันเป็นที่รักของอันธการ ได้สะท้อนให้เห็นถึงโศกนาฏกรรมทางอารมณ์ที่ฝังลึกในชีวิตของตัวละคร แม้ท่านจะไม่ใช่บิดาผู้ให้กำเนิด แต่กลับทำหน้าที่เสมือนบิดาที่แท้จริง ด้วยการมอบความรัก ความอบอุ่น และการดูแลเอาใจใส่ นอกจากนี้ การจากไปของคุณพ่อบุญธรรมยังส่งผลให้ชีวิตของอันธการเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ตัวละครต้องจมอยู่กับความโศกเศร้าและความเสียใจ เป็นระยะเวลานาน อย่างไรก็ตามแม้จะเผชิญกับความสูญเสียซ้ำซ้อน อันธการก็ยังสามารถก้าวผ่านความโศกเศร้าในครั้งนี้ ได้ในที่สุด แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งภายในใจของตัวละครภายใต้บริบทของโศกนาฏกรรมดังกล่าว

1.3 การสูญเสียแม่บ้าน

โศกนาฏกรรมจากการสูญเสียคุณศรีผู้เป็นแม่บ้าน เป็นอีกหนึ่งเหตุการณ์สำคัญที่สะท้อนความผูกพัน ทางจิตใจระหว่างตัวละครได้อย่างลึกซึ้ง เหตุการณ์นี้จึงส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของเธอเป็นอย่างมาก ก่อให้เกิด ความโศกเศร้าและความรู้สึกเคว้งคว้าง เนื่องจากการจากไปของคุณศรีผู้เป็นเสาหลักทางอารมณ์ ทำให้อันธการไม่อาจมองเห็นแนวทางในการดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างชัดเจน เป็นการตอกย้ำบรรยากาศแห่งความสูญเสียซ้ำซ้อนที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คุณศรีไม่ได้สติอีกเลยตราบกระทั่งสิ้นลม สมกับที่เธอสังหรณ์ใจแต่ทีแรก ฉันรู้สึกเหมือนวิญญาณในร่างพลอยแห้งเหือดหายตามไปด้วย ฉันกำมือเธอไว้แน่นตั้งแต่ยังอบอุ่นกระทั่งเย็นชืด คุณหมอที่รักษาคุณศรีมาตั้งแต่ต้นเข้ามาบอกฉันว่า “คนตายทำหนังสือมอบศพให้แก่โรงพยาบาลไว้ครับ แต่ญาติยังไม่ได้เซ็น ทางคุณจะมอบให้หรือไม่ก็ได้” และแล้ว... เขาก็พาเธอไปจากฉัน ! คราวนี้ฉันเหลือตัวคนเดียวในโลกอย่างแท้จริง

(ทมยันตี, 2562, น. 273)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้ศึกษาพบว่า การที่อันธการยึดมือคุณศรีไว้ตั้งแต่ยังอบอุ่นจนกระทั่งเย็นชืด ยังแสดงให้เห็นถึงความผูกพันและความพยายามยื้อความสูญเสียอย่างสุดกำลัง ทว่าในท้ายที่สุด เธอก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงความจริงของการสูญเสียได้ ส่งผลให้ความรู้สึกโดดเดี่ยวทวีความรุนแรงขึ้นจนถึงขั้นตระหนักว่า “เหลือตัวคนเดียวในโลกอย่างแท้จริง” ซึ่งไม่เพียงสะท้อนแค่ความสูญเสีย แต่ยังตอกย้ำบรรยากาศแห่งโศกนาฏกรรมซ้ำซ้อนที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้อันธการ ตกอยู่ในภาวะเคว้งคว้างและไม่อาจมองเห็นทิศทางของชีวิตได้อย่างชัดเจน

2. ความเป็นผู้หญิงในฐานะมารดา

บทบาทความเป็นผู้หญิงในฐานะมารดาไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการเป็นผู้ให้กำเนิดและผู้เลี้ยงดูเท่านั้น แต่รวมถึง การสร้างความผูกพันอันใกล้ชิดกับบุตร การอบรมสั่งสอน และการหล่อหลอมบุตรให้เติบโตเป็นคนดีของสังคม ความรัก ของมารดาที่มีต่อบุตรเป็นความรักอันบริสุทธิ์ที่เปี่ยมด้วยความเสียสละ ทำให้มารดายินยอมกระทำ

หลายสิ่งหลายอย่าง เพื่อให้บุตรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่สุขสบาย ได้รับความรัก ความเอาใจใส่ และการดูแลอย่างดีที่สุด ความรักของมารดาจึงเป็นความรักที่มีแต่การให้โดยไม่หวังผลตอบแทน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เมื่อลูกกินนมเป็นครั้งแรก ฉันรู้สึกถึงกระแสธารอันอบอุ่นที่หลั่งไหลจากตัวฉันไปสู่ลูก กระแสธารนั้นได้รวมความรัก ความอาทรจากหัวใจทั้งหมดของฉัน ซาบซ่านไปสู่ร่างกระจ้อยร่อยนั้นจนสิ้น

(ทมยันตี, 2562, น. 209)

บทบาทความเป็นผู้หญิงในฐานะมารดาของอันธการ สะท้อนให้เห็นถึงความรักอันบริสุทธิ์และความเสียสละ ที่มอบให้แก่บุตรโดยไม่หวังผลตอบแทน เพื่อให้ลูกมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีและได้รับความอบอุ่นอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ เมื่อมีชาวบ้านแนะนำให้พาบุตรไปรักษาที่โรงพยาบาล เธอกลับแสดงอาการตกใจและรีบเข้าไปกอดลูกไว้แน่น เพราะความห่วงใย และไม่ต้องการให้ลูกต้องเผชิญสภาพเช่นเดียวกับที่ตนเคยเจอมาในวัยเด็ก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ฉันกอดลูกไว้กับอก ตัวสั่นเทาเมื่อนึกว่า ลูกจะต้องไปเผชิญกับชีวิตในโรงพยาบาลเฉกเช่นฉันเคยอยู่มาแล้ว “ไม่...ลูก...ไม่...” ฉันซบหน้ากับเส้นผมอ่อนสลวย “ตราบใดที่แม่ยังอยู่ แม่ไม่มีวันให้เขาเอาหนูไปโรงพยาบาลเป็นอันขาด...แม่สัญญา...

(ทมยันตี, 2562, น. 253)

ฉากนี้นำเสนอให้เห็นถึงความเป็นมารดาของอันธการที่เปี่ยมด้วยความรัก ความห่วงใย และความเสียสละต่อบุตร ความเจ็บปวดจากประสบการณ์ในอดีตที่เคยถูกทอดทิ้งให้อยู่เพียงลำพังในโรงพยาบาลตั้งแต่วัยเด็กได้กลายเป็นบาดแผล ในจิตใจและหล่อหลอมให้เธอตระหนักถึงคุณค่าของการดูแลเอาใจใส่ ความผูกพันระหว่างแม่กับลูกมากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ เมื่ออันธการกลายเป็นมารดา เธอจึงพยายามปกป้องบุตรอย่างเต็มกำลัง ไม่ต้องการให้ลูกต้องเผชิญชะตากรรมเช่นเดียวกับตนเอง ดังจะเห็นได้จากความตกใจและการรีบกอดลูกไว้แนบอกเมื่อมีผู้แนะนำให้พาบุตรไปรักษาที่โรงพยาบาล ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าความเป็นแม่ของอันธการไม่ได้เป็นเพียงการเลี้ยงดู แต่ยังเป็นการปกป้อง และมอบความอบอุ่นด้วยหัวใจ ที่เต็มไปด้วยความรัก

3. การตกเป็นเหยื่อของสังคม

ในสังคมที่โครงสร้างอำนาจและค่านิยมบางประการยังคงเอื้อให้การคุกคามถูกทำให้เป็นเรื่องเล็กหรือถูกมองข้าม บุคคลจำนวนไม่น้อยจึงตกเป็น “เหยื่อของสังคม” โดยเฉพาะเมื่อเผชิญกับการคุกคามจากผู้ที่ไม่เคารพสิทธิส่วนบุคคล สถานการณ์ที่ฝ่ายหนึ่งพยายามล่วงล้ำ หรือบีบบังคับอีกฝ่ายแม้จะถูกปฏิเสธซ้ำแล้วซ้ำเล่า สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่เพศหญิงถูกกระทำภายใต้กรอบสังคมชายเป็นใหญ่ ผู้หญิงเป็นเพียงผู้ถูกกระทำที่ต้องรับชะตากรรมเพียงผู้เดียว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ฉันโน้มตัวก้าวเข้าไป ครั้นแล้วบัดดลก็รู้สึกว่ามีผ้าผืนใหญ่คลุมลงมา พอคิดได้เท่านี้ฉันก็พยายามดิ้น แต่แล้วก็รู้สึกเหมือนมีกำปั้นหนัก ๆ ทุบลงมาตามแขนและลำตัวจน ฉันต้องทรุดลง...ฉันทั้งถูกดึงถูกลากไปตามถนนขึ้นไปสู่ระเบียงด้านหน้าแม้จะเจ็บแสนเจ็บแม้ร่างกายจะถูกรัดรึง ฉันก็พยายามดิ้น พยายามจะร้อง ทว่าเสียงก็ไม่สามารถจะดังออกมาจากผ้าที่คลุมไว้ได้ ขาฉันครูดไปตามขั้นบันไดแล้วก็ถูกผลักกลิ้งกับพื้นระเบียง

(ทมยันตี, 2562, น. 240-241)

อีกตัวอย่างหนึ่งของอันธการที่ตกเป็นเหยื่อในสังคม คือเหตุการณ์ที่นายธวัชชัยสะกดรอยตามเธอจากที่ทำงานมาถึงบ้าน ความรุนแรงที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า เมื่อเธอต้องเผชิญกับเหตุการณ์ที่นายธวัชชัยทำร้ายร่างกาย ซึ่งผู้ชายมีอำนาจเหนือกว่าการเอาตัวรอดจึงไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริงแม้จะพยายามดิ้นรนหรือขัดขืนเพียงใดก็ตาม เหตุการณ์จึงนี้สะท้อนให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้นสังคม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พอฉันอ้าปาก มะนาวทั้งลูกก็ถูกยัดเข้าปาก ทำให้ฉันต้องพยายามดิ้นรนอีกครั้งหนึ่ง “ยังจะฤทธิ์มาก อีนี่” ดวงหน้าของเจ้าธวัชชัยยิ้มแสยะอยู่ไม่ห่างนัก “คราวนี้ทีของกูละ” และท้ายสุดหน้าท้อง ทำให้ฉันงอตัวลงทันที “กูยอมมานานแล้ว คราวนี้ไม่ยอมละ” ฉันถูกมัดมือมัดเท้า และครั้งใดที่ดิ้น...กำปั้นก็จะประเคนลงมาไม่หยุดยั้งท้ายสุดฉันก็รู้ตัวว่าแรงผู้หญิงหรือจะสู้แรงผู้ชายได้

(ทมยันตี, 2562, น. 242)

ฉากนี้นำเสนอให้เห็นถึงเหตุการณ์ที่อันธการโดนนายธวัชชัยทำร้ายร่างกาย ซึ่งเป็นภาพแทนการใช้อำนาจกดขี่ของผู้ชายที่มีต่อผู้หญิง ความรุนแรงที่เกิดขึ้นภายใต้ความไม่เท่าเทียมทางเพศในสังคมอย่างชัดเจน เมื่อผู้หญิงต้องเผชิญกับการกระทำที่บีบบังคับจากผู้ชายซึ่งมีอำนาจเหนือกว่า แม้จะพยายามดิ้นรนหรือขัดขืนเพียงใดการเอาตัวรอดก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ เหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างทางสังคมที่ชายเป็นใหญ่ และทำให้ผู้หญิงตกอยู่ในสถานะของผู้ถูกกระทำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น ฉากนี้จึงไม่ได้เป็นเพียงภาพแทนของความรุนแรงส่วนบุคคล แต่เป็นภาพแทนของอำนาจเชิงโครงสร้างและวาทกรรมชายเป็นใหญ่ที่ทำให้ความไม่เท่าเทียมทางเพศถูกทำให้เป็นเรื่องปกติ ภายในสังคม ขณะเดียวกันเผยให้เห็นการกดทับผู้หญิงทั้งด้านร่างกายและจิตใจจนผู้หญิงตกอยู่ในสภาวะไร้อำนาจและไม่สามารถกำหนดชะตาชีวิตของตนเองได้

4. ปัญหาการล่วงละเมิดทางเพศ

ปัญหาการล่วงละเมิดทางเพศจากเหตุการณ์ที่อันธการโดนนายธวัชชัยข่มขืน เหตุการณ์นี้แสดงให้เห็นว่า เมื่อความรุนแรงทางเพศเกิดขึ้น ผลที่ตามมาไม่ได้สิ้นสุดลง ณ ช่วงเวลาที่ถูกกระทำ แต่ยังทิ้งบาดแผลภายในจิตใจและยังคงอยู่ในรูปของความเจ็บปวด และความทรมานทางอารมณ์ที่ติดค้างอยู่ ดังที่ สุฑาทิพย์ คำเที่ยง (2562, น. 230-246) กล่าวว่า การคุกคามทางเพศเป็นปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ปัจจุบันมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเด็กและเยาวชน ได้แก่ การถูกทำร้ายร่างกาย การถูกล่วงละเมิดทางเพศและ เรามักจะได้เห็นและได้ยินข่าวความรุนแรง และภัยคุกคามทางเพศที่เกิดขึ้นกับเยาวชนมากมาย สะท้อนให้เห็นว่าเหตุการณ์ต่างๆ ไม่ใช่เรื่องไกลตัวเลย ทั้งการล่วงละเมิดทางเพศ การกระทำรุนแรงที่เกิดขึ้นกับเยาวชน และพบว่าผู้กระทำมักเป็นคนที่มีความใกล้ชิดกับเยาวชนและเป็นคนที่ไว้วางใจ ผลกระทบที่เกิดขึ้นนอกจากร่างกายแล้วผลต่อภาวะจิตใจของเยาวชนที่ถูกกระทำส่งผลให้เกิดภาวะความเครียดที่เกิดขึ้นภายหลังเหตุการณ์ กระทบกระเทือนจิตใจอย่างรุนแรง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คุณศรีหลับตาลง...เพื่อจะได้ไม่เห็น “ภาพ” ที่ฉันถูกทารุณกรรม ฉันเอง...ถ้ายังมีแรงเหลืออยู่ ก็อยากที่จะลูบตาลูกให้ปิดลงเช่นกัน ความร้าวรานใดเล่าจะเท่าความร้าวรานของผู้เป็นแม่ ที่ได้เห็นดวงตาที่ใสแจ๋วจ้องมองมาอย่างน่าสนใจ ท้ายสุด...ฉันเอง...ต้องหลับตาเสีย !

(ทมยันตี, 2562, น. 242)

อีกตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนปัญหาการล่วงละเมิดทางเพศ อันธการไม่ได้โดนแค่นายธวัชชัยข่มขืนแต่เธอโดนลูกแท้ ๆ ของเธอข่มขืนอีกด้วย จากเหตุการณ์นี้นำเสนอให้เห็นความรุนแรงทางเพศที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว ความเจ็บปวดนี้ไม่ได้เกิดขึ้นแค่ชั่วขณะเดียว แต่ราวกับความมืดที่ถาโถมเข้ามาพร้อมกันทั้งร่างกายและจิตใจ ผู้ถูกกระทำแทบไม่มีโอกาสตั้งตัว รู้สึกเหมือนความปลอดภัยถูกปิดลงในพริบตา สิ่งที่เหลืออยู่มีเพียงความหวาดกลัวและความทรงจำอันโหดร้ายที่สร้างบาดแผลไว้ในใจยากที่จะลบเลือน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

> *วันที่เกิดเหตุ ฉันกลับบ้านค่อนข้างค่ำเช่นเคย “หนู...หนูแม่มาลูก” เมื่อยังเงียบ ฉันจึงเข้าใจว่าลูกคงออกไปนอกห้องจึงใช้กุญแจสำรองไขประตู ทว่าพอก้าวเข้าไป ฉันรู้สึกว่ามีร่างของใครคนหนึ่งโถมเข้าหาตัวฉัน ฉันไม่รู้เหมือนกันว่า ทำไมใจฉันวาบไปถึงเหตุการณ์ที่เจ้าธวัชชัยเคยกระทำมาแล้ว และพออ้าปากจะร้อง กำปั้นหนัก ๆ ก็ประเคนลงตรงท้องจนฉันต้องฟุบลง ! เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อไปนั้น ละม้ายคล้ายกับฉายหนังซ้ำไม่มีผิด ! หัวใจฉันร่ำร้องอยู่แค่นั้น ก่อนจะหมดสติด้วยความเจ็บกายเจ็บใจ*
>
> (ทมยันตี, 2562, น. 282-283)

การนำเสนอปัญหาการล่วงละเมิดทางเพศของตัวละครอันธการไม่ได้เป็นเพียงความรุนแรงที่เกิดขึ้นชั่วขณะ แล้วเลือนหาย แต่เป็นประสบการณ์ที่สร้างบาดแผลไว้ในจิตใจอย่างยาวนาน การถูกนายธวัชชัยข่มขืนเปรียบเสมือนจุดเริ่มต้นของความมืดที่คืบคลานเข้าครอบงำชีวิต แต่ความโหดร้ายไม่ได้หยุดลงเพียงเท่านั้น เมื่อผู้กระทำซ้ำกลายเป็นบุคคลที่เธอรักมากที่สุดอย่างลูกของตนเอง เหตุการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงความรุนแรงทางเพศภายในครอบครัว ท้ายที่สุดสิ่งที่หลงเหลืออยู่ไม่ใช่เพียงบาดแผลทางกาย แต่เป็นความเจ็บปวดและความทรงจำอันโหดร้ายที่ยังคงฝังแน่นอยู่ในจิตใจอย่างไม่รู้จบ เรื่องราวของอันธการจึงเป็นภาพสะท้อนของปัญหาความรุนแรงทางเพศที่ซับซ้อน ซึ่งสังคมควรตระหนักและให้ความสำคัญอย่างจริงจัง จากเรื่องราวดังกล่าว สามารถเชื่อมโยงให้เห็นภาพของสังคมปัจจุบันได้อย่างชัดเจนว่า ปัญหาความรุนแรงทางเพศยังคงเกิดอยู่ในสังคมอย่างต่อเนื่อง และไม่ได้จำกัดอยู่เพียงพื้นที่สาธารณะ เท่านั้นแต่แทรกซึมอยู่ในพื้นที่ส่วนตัวอย่างครอบครัว ซึ่งควรเป็นพื้นที่ที่ปลอดภัยที่สุดสำหรับมนุษย์ การที่ผู้กระทำความรุนแรงกลายเป็นบุคคลใกล้ชิด สะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางของโครงสร้างครอบครัว ดังนั้น เรื่องราวของอันธการจึงไม่ได้เป็นเพียงภาพสะท้อนของความเจ็บปวดส่วนบุคคล แต่เป็นกระจกที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาเชิงโครงสร้างของสังคมปัจจุบัน ทั้งในด้านอำนาจทางเพศ และข้อจำกัดของการคุ้มครอง ซึ่งล้วนเป็นประเด็นที่สังคมจำเป็นต้องตระหนักและร่วมกันแก้ไขอย่างจริงจัง

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาโศกนาฏกรรมของผู้หญิงในสังคมเมือง จากนวนิยายเรื่องอันธการ ของทมยันตี ผู้วิจัยได้นำแนวคิด ที่เกี่ยวข้องกับโศกนาฏกรรมมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ โดยพบว่าผู้แต่งได้สร้างตัวละครหญิงให้มีลักษณะร่วมกัน ในเชิงโครงสร้างชีวิต กล่าวคือ ตัวละครต้องเผชิญกับโศกนาฏกรรมอย่างต่อเนื่องตั้งแต่วัยเยาว์ เช่น การถูกทอดทิ้ง ในโรงพยาบาลจากบิดามารดาที่แท้จริง การเติบโตในครอบครัวบุญธรรม ตลอดจนการประสบปัญหาครอบครัวที่ล้มเหลว ในภายหลัง อีกทั้งตัวละครยังต้องเผชิญกับความรุนแรงทางเพศทั้งจากบุคคลภายนอกและบุคคลภายในครอบครัว ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางของผู้หญิงในสังคมเมืองอย่างชัดเจน ชีวิตของตัวละครถูกกำหนดให้ดำเนินไปสู่ภาวะไร้ที่พึ่งพา ทั้งในด้านของครอบครัวและสังคม ส่งผลให้โศกนาฏกรรมที่เกิดขึ้นจึงไม่ได้

เป็นเพียงเหตุการณ์เฉพาะตัวละคร แต่เป็นผล ของสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ไม่เอื้อต่อความมั่นคงทางชีวิตและจิตใจของผู้หญิง

นอกจากนี้นวนิยายเรื่อง อันธการ ยังสะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงในสังคมเมืองไม่ได้เป็นเพียงผู้ถูกกระทำทางสังคมเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้ที่ต้องต่อสู้กับความรู้สึกภายในจิตใจของตนเอง ทั้งในด้านความรัก ความหวัง และความผิดหวัง ล้วนสะสม จนกลายเป็นบาดแผลภายในจิตใจที่ลึกซึ้ง ผู้แต่งนำเสนอความทุกข์ของตัวละครหญิงด้วยวิธีที่ทำให้ผู้อ่านเห็นถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ของเธออย่างชัดเจน ส่งผลให้โศกนาฏกรรมในเรื่องมีความหมายมากกว่าความเศร้า แต่ยังเป็นการวิพากษ์สังคม ที่ยังไม่สามารถสร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับผู้หญิงได้อย่างแท้จริง ดังนั้นโศกนาฏกรรมของผู้หญิงในสังคมเมืองจึงถูกมอ ว่าเป็นการสะท้อนสภาพชีวิตของผู้หญิงภายใต้โครงสร้างอำนาจทางเพศและสังคมเมืองที่ไม่เท่าเทียม มากกว่า จะเป็นความล้มเหลวของตัวละครเพียงลำพัง นวนิยายเรื่องนี้จึงมีคุณค่าในฐานะวรรณกรรมที่เปิดเผยความเจ็บปวดของผู้หญิง พร้อมทั้งสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาทางสังคมที่ซ่อนอยู่ภายใต้ภาพลักษณ์ของความเจริญในสังคมเมืองสมัยใหม่

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษานวนิยายเรื่องอันธการ ของทมยันตี ผู้ศึกษาพบว่าผู้เขียนได้นำเสนอโศกนาฏกรรมผ่านเรื่องราวชีวิตของอันธการได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นการนำเสนอเรื่องราวที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของสังคมเมือง ในสังคมที่มีการโดนล่วงละเมิดทางเพศอย่างชัดเจน และยังเกิดการเหลื่อมล้ำภายในสังคม ซึ่งเรื่องราวอันน่าหดหู่ของอันธการได้เริ่มขึ้นเมื่อชีวิตของเธอ ได้สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก ผ่านการบรรยายของผู้เขียนและผ่านการเล่าเรื่องของตัวละคร ซึ่งผู้ศึกษาได้แบ่งประเด็น การวิเคราะห์ไว้ทั้งหมด 4 ประเด็นหลักดังนี้ 1.ประเด็นโศกนาฏกรรม การสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก 2.ประเด็นความเป็นผู้หญิงในฐานะมารดา 3.ประเด็นการตกเป็นเหยื่อของสังคม และ 4.ประเด็นปัญหาการล่วงละเมิดทางเพศ

โศกนาฏกรรมในนวนิยายเรื่อง อันธการ ของทมยันตี สะท้อนภาพความรุนแรงและปัญหาของผู้หญิงที่ตกเป็นเหยื่อของสังคมในหลากหลายมิติอย่างชัดเจน ผ่านชีวิตอันมืดมนของตัวละครเอกอย่าง “อันธการ” ชีวิตของเธอเริ่มต้นขึ้นจากการเป็นเด็กกำพร้าที่ถูกทอดทิ้งในโรงพยาบาลจากพ่อแม่แท้ ๆ ตั้งแต่ลืมตาดูโลก สู่โศกนาฏกรรมความสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักและที่พึ่งทางใจอย่างต่อเนื่อง ทั้งการจากไปของสามีที่เพิ่งรู้ความจริงว่าเขามีครอบครัวอยู่ก่อนแล้ว พ่อแม่บุญธรรม และแม่บ้านคนสนิท ซ้ำร้ายเธอยังต้องเผชิญกับอุปสรรคในการเลี้ยงดูลูกที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา นอกจากนี้ นวนิยายยังนำเสนอภาพความเปราะบางของเพศหญิงจากบุคคลภายนอกและบุคคลในครอบครัวผ่านตัวละครที่ถูกกระทำอย่างรุนแรงและโดนล่วงละเมิดทางเพศโดยนายธวัชชัย และลูกชายแท้ ๆ ของตนเอง บาดแผลทางจิตใจและความสูญเสียซ้ำเล่าเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าตัวละครอันธการ คือตัวแทนของผู้หญิงที่ถูกกดขี่โดยโครงสร้างสังคมที่ชายเป็นใหญ่ โศกนาฏกรรมเหล่านี้ ไม่เพียงแต่สร้างบาดแผลอันลึกภายในจิตใจที่ต้องใช้เวลาทั้งชีวิตในการเยียวยา แต่ยังเป็นกระจกบานใหญ่ที่สะท้อน ให้เห็นถึงความโหดร้ายของสังคมที่กระทำต่อเพศหญิงอย่างรุนแรง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุคนธ์ทิพย์ ศิริพวาเกตุ (2561, น. 180-196) กล่าวว่า สาเหตุของการถูกล่วงละเมิดทางเพศในนวนิยายมีความเป็นไปได้จากโครงสร้างสังคมปิตาธิปไตย ที่ถือชายเป็นใหญ่ และมองว่าผู้หญิงไม่ได้มีความเท่าเทียมกับตน การก่อเหตุจึงไม่ได้มาจากสาเหตุที่มาจากการยั่วเย้า ทางอารมณ์ แต่มาจากระบบความคิดของผู้ชายที่ถูกปลูกฝังมายาวนานว่าจะกระทำกับผู้หญิงก็ได้ ดังนั้นการล่วงละเมิดทางเพศที่ผู้ชายกระทำต่อผู้หญิงนี้เป็นลักษณะการลงโทษเพื่อแก้แค้นโดยที่การล่วงละเมิดทางเพศถือว่าสร้างความเจ็บช้ำน้ำใจ แก่ผู้หญิงมาก

ที่สุดเป็นประการแรก ประการต่อมาคือการตอบสนองความปรารถนาทางเพศอันเป็นสันดานดิบของผู้ชาย ที่มักจะเกิดอารมณ์ทางเพศได้เสมอหากปราศจากความยับยั้งชั่งใจ ประการที่สามมาจากความต้องการที่จะแสดงความเป็นชายที่เหนือกว่าผู้หญิงโดยมองว่าผู้หญิงเป็นเพียงวัตถุทางเพศ ซึ่งผลกระทบจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศนี้ แบ่งได้ออกเป็นผลกระทบทางด้านจิตใจที่ทำให้ผู้หญิงถึงขั้นเสียสติสัมปชัญญะ อันมาจากความเลวร้ายที่ผู้หญิงได้รับจากการกระทำย่ำยี โดยปราศจากความยินยอมพร้อมใจ หลายคนถึงขั้นมีอาการซึมเศร้า อารมณ์ไม่คงที่ มีอาการหลอกหลอนทางจิตและจะแสดงออกเมื่อพบกับเหตุการณ์ที่สร้างความสะเทือนใจและหลายคนก็เลือกวิธีแก้แค้นเป็นการชำระล้างจิตใจ ขณะเดียวกันบางคนต้องเผชิญกับโรคทางใจที่ไม่มีวันรักษาหายต้องประคับประคองไปตลอดชีวิต บ้างก็ถูกกระทำถึงแก่ความตายนับเป็นสุขนาฏกรรมที่มนุษย์ไม่พึงกระทำต่อกัน ลักษณะของเหยื่อจากนวนิยายที่พบเห็นจะมีลักษณะของการลุกขึ้นสู้และการตกอยู่ในสภาพยอมจำนน ปล่อยให้ชีวิตไหลไปตามชะตากรรมรวมเหยื่อที่ไม่มีทางต่อสู้จนประสบกับความตาย เป็นหนทางทำให้ชีวิตยุติจากความเจ็บปวด สำหรับสภาพพื้นที่ของการก่อเหตุการล่วงละเมิดทางเพศพบว่าทุกสถานที่มีความเป็นไปได้ต่อการที่ผู้หญิงจะถูกล่วงละเมิดทางเพศ เช่น ชุมชนแหล่งเสื่อมโทรม สถานที่สาธารณะต่าง ๆ แม้จะเป็นสถานที่ที่ใคร ๆ ก็คิดว่าปลอดภัยก็ยังเป็นสถานที่ก่อเหตุได้ รวมทั้งสถานที่ที่คนนอกไม่อาจรู้ เช่น ภายในบ้าน หรือภายในรถ และสถานที่ที่เปิดเผยเป็นบริเวณนอกบ้านที่ผู้ชายเลือกจากกระทำได้โดยไม่รู้สึกว่าผิดหากเกิดอาการหน้ามืดตามัวจากความต้องการทางเพศ

สรุปได้ว่านวนิยายเรื่อง อันธการ เป็นนวนิยายที่สะท้อนภาพจำลองของสังคมได้อย่างสมจริง โดยเฉพาะการถ่ายทอดประเด็นความเป็นผู้หญิงในฐานะมารดา ความเจ็บปวดจากการตกเป็นเหยื่อ ปัญหาการล่วงละเมิดทางเพศ และความสูญเสียอันเป็นโศกนาฏกรรม เรื่องราวทั้งหมดที่ปรากฏในเรื่องทำให้เราเห็นภาพวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้คนในยุคนั้นชัดเจนขึ้น และยังชวนให้ตั้งคำถามถึงแนวคิดและค่านิยมในสังคมไปพร้อมกัน ถือเป็นวรรณกรรมที่ทำหน้าที่สะท้อนคุณค่าและปัญหา ในสังคมได้อย่างดี ตลอดจนอุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในสังคมได้อย่างชัดเจน

นวนิยายเรื่อง อันธการ สอนให้เราเห็นว่า ความทุกข์ของผู้หญิงไม่ได้เกิดจากชะตากรรมเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากโครงสร้างสังคมที่ไม่เป็นธรรม ความสัมพันธ์ที่กดทับ และความรุนแรงที่ซ่อนอยู่ทั้งในครอบครัวและพื้นที่สาธารณะ เมื่อมองลึกลงไป เรื่องนี้ไม่ได้เล่าเพียงชีวิตอันโศกเศร้าของตัวละครเอกเท่านั้น แต่กำลังสะท้อนว่า ผู้หญิงจำนวนมากต้องเผชิญกับการถูกทอดทิ้ง ถูกหลอกใช้ ถูกละเมิด และถูกทำร้ายซ้ำแล้วซ้ำเล่า โดยแทบไม่มีพื้นที่ปลอดภัยให้พึ่งพิง ดังนั้นนวนิยายเรื่อง อันธการ ถ่ายทอดโศกนาฏกรรมของผู้หญิงที่ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงและความไม่เป็นธรรมในสังคมอย่างชัดเจน เรื่องนี้จึงสอนให้ผู้อ่านตระหนักถึงคุณค่าของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความสำคัญของความเสมอภาคทางเพศ และความจำเป็นในการมองเห็นปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงอย่างจริงจัง เพื่อไม่ให้ความเจ็บปวดในลักษณะเช่นนี้กลายเป็นเรื่องธรรมดาในสังคมอีกต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากได้รับความอนุเคราะห์อย่างดียิ่ง ในการให้คำปรึกษา คำแนะนำ และได้กรุณาช่วยแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จากรองศาสตราจารย์ ดร.พัชลินจ์ จีนนุ่น และผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.สมิทธ์ชาต์ พุมมา อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ทำให้การวิจัยประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

แก้วกัลยา อภัยบัณฑิตกุล. (2532) *อิทธิพลของโศกนาฏกรรมกรีกต่องานของยูจีน โอนีล*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทมยันตี. (2562). *อันธการ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ณ บ้านวรรณกรรม

สุกัญญา สุจฉายา. (2545) *เพลงพื้นบ้านศึกษา*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุคนธ์ทิพย์ ศิริพวาเกตุ. (2561*). ตัวตนและผลกระทบต่อสตรีในวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการล่วงละเมิดทางเพศ*. การนำเสนอโครงการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานระดับชาติของนักศึกษาด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 1/2561.

สุฑาทิพย์ คำเที่ยง. (2562). การตกเป็นเหยื่อความรุนแรงทางเพศของเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา. *วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 5*(9), 230-246.

อิงอร สุพันธุ์วณิช. (2554) *ภาพสะท้อนสังคมในนวนิยายปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การจัดการปกครองชุมชนในยุคดิจิทัล: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง อำเภอโคกสูง จังหวัดสระแก้ว

Community Governance in the Digital Era: A Case Study of Nong Waeng Subdistrict Administrative Organization, Khok Sung District, Sa Kaeo Province

จันทร์วลัย วรลักษ์* ชัยยันต์ เวลุวันนัย และ รังสรรค์ สุคำภา
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
*corresponding author e-mail: janvalai.wo@vru.ac.th

บทคัดย่อ

การปรับตัวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุคดิจิทัลมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการยกระดับประสิทธิภาพการบริหารงาน การเสริมสร้างความโปร่งใส และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา และแนวทางการพัฒนาการจัดการปกครองชุมชนในยุคดิจิทัลของตำบลหนองแวง อำเภอโคกสูง จังหวัดสระแก้ว การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดการปกครองชุมชนในยุคดิจิทัลโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารภายในชุมชน อย่างไรก็ตาม ยังพบปัญหาและอุปสรรคสำคัญ ได้แก่ ประชาชนบางส่วนยังขาดทักษะทางดิจิทัล และระบบข้อมูลการบริหารจัดการยังขาดความเป็นเอกภาพ สรุปผลการวิจัยได้ว่า แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมควรมุ่งเน้นการบูรณาการแพลตฟอร์มดิจิทัลให้เป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่ข้อมูล ควบคู่กับการสร้างเครือข่ายจิตอาสาดิจิทัลเพื่อลดช่องว่างทางทักษะ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมและยกระดับการปกครองชุมชนในยุคดิจิทัลได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การจัดการปกครองชุมชน ยุคดิจิทัล การมีส่วนร่วมของประชาชน สระแก้ว

Abstract

The adaptation of local government organizations in the digital era is crucial for enhancing administrative efficiency, transparency, and public participation. Therefore, this qualitative research aimed to examine the conditions, problems, and development approaches for community governance in the digital era within Nong Waeng Subdistrict, Khok Sung District, Sa Kaeo Province. Data was collected from 15 key informants through in-depth interviews and analyzed using thematic analysis. The findings revealed that the overall condition of digital community governance was at a high level, particularly in the use of digital technology for internal community communication. However, the primary obstacles included a lack of digital literacy among some residents and fragmented data management systems. In conclusion, the appropriate development approaches should emphasize integrating digital platforms as centralized channels for information dissemination, alongside building digital volunteer networks

to bridge the digital divide. These efforts will promote public participation and sustainably improve community governance in the digital era.

keywords: community governance, digital era, public participation, Sa Kaeo

บทนำ

ในยุคดิจิทัล เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการบริหารจัดการภาครัฐและการปกครองในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการจัดการปกครองชุมชน ซึ่งจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการประชาชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และสร้างความโปร่งใสในการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาล (ธนดล ทองประกอบ, 2562) การบริหารงานภาครัฐด้วยหลักความโปร่งใสและตรวจสอบได้โดยการเปิดเผยข้อมูลสาธารณะ (Open Data) ช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและตรวจสอบการทำงานของภาครัฐได้อย่างสะดวก (ธนดล ทองประกอบ, 2562)

ตำบลหนองแวง อำเภอโคกสูง จังหวัดสระแก้ว เป็นชุมชนชนบทที่มีโครงสร้างการปกครองชุมชนแบบดั้งเดิม โดยมีผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคดิจิทัล เช่น การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อออนไลน์ การใช้แอปพลิเคชันสื่อสาร และระบบดิจิทัลของภาครัฐ ทำให้รูปแบบการจัดการปกครองชุมชนเดิมอาจไม่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร (กุลิสรา ใจจันทร์, 2567) จากการศึกษาสภาพทั่วไปพบปัญหาสำคัญ ได้แก่ การสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชนกับประชาชนยังคงพึ่งพาวิธีการแบบดั้งเดิม ทำให้การกระจายข้อมูลข่าวสารไม่ทั่วถึงและล่าช้า ประชาชนบางส่วนขาดความรู้และทักษะในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และยังไม่มีรูปแบบหรือนวัตกรรมการจัดการที่ชัดเจน

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านช่องทางดิจิทัลถือเป็นหัวใจสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยยุคใหม่ (จิดาภา เร่งมีศรีสุข และ นภัทร์ แก้วนาค, 2564) ขณะเดียวกันการพัฒนา ชุมชนอัจฉริยะ (Smart Community) ยังเป็นอีกหนึ่งแนวโน้มสำคัญที่นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต (ปาริชาติ คุณปลื้ม, 2566) ด้วยเหตุนี้ การศึกษาสภาพ ปัญหา และแนวทางพัฒนานวัตกรรมการจัดการปกครองชุมชนในยุคดิจิทัลที่เหมาะสมกับบริบทของตำบลหนองแวง จึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของผู้นำชุมชนและประชาชนในการใช้เทคโนโลยีอย่างยั่งยืน การวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการจัดการปกครองชุมชนในยุคดิจิทัล 2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรค และ 3) พัฒนารูปแบบหรือนวัตกรรมการจัดการปกครองชุมชนในยุคดิจิทัลที่เหมาะสมกับบริบทของตำบลหนองแวง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในพื้นที่ตำบลหนองแวง อำเภอโคกสูง จังหวัดสระแก้ว ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แบบเจาะจง จำนวน 15 คน (ดังตาราง 1) ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้อง

กับการจัดการปกครองชุมชน ประกอบด้วย ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน สมาชิกสภาท้องถิ่น และตัวแทนภาคประชาชน

ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการถอดเทปบันทึกเสียงมาวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) โดยใช้การลงรหัสข้อมูลด้วยมือ (Manual Coding) เข้ามาช่วยในการจัดระบบในการจัดระบบรหัสข้อมูล (Coding) เพื่อจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Categorization) สกัดประเด็นหลัก (Themes) และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของชุดข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทำให้สามารถสังเคราะห์และอธิบายสภาพ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาการจัดการปกครองชุมชนในยุคดิจิทัลได้อย่างลุ่มลึกและมีความน่าเชื่อถือ

ตารางที่ 1 คุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ลำดับ	รหัส	เพศ	อายุ	ตำแหน่ง	อายุงาน
1	มบ.1-1	หญิง	52 ปี	นายกองค์การบริหารส่วนตำบล	4 ปี
2	มบ.1-2	หญิง	48 ปี	รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล	4 ปี
3	มบ.2-1	หญิง	55 ปี	ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล	18 ปี
4	มบ.2-2	หญิง	45 ปี	หัวหน้าสำนักปลัด	15 ปี
5	มบ.3-1	ชาย	50 ปี	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1	4 ปี
6	มบ.3-2	ชาย	50 ปี	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2	8 ปี
7	มบ.4-1	ชาย	49 ปี	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3	2 ปี
8	มบ.4-2	ชาย	56 ปี	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 4	11 ปี
9	มบ.5-1	ชาย	53 ปี	ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล	16 ปี
10	มบ.5-2	หญิง	44 ปี	สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล	9 ปี
11	มบ.6-1	ชาย	47 ปี	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	12 ปี
12	มบ.6-2	ชาย	57 ปี	ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)	10 ปี
13	มบ.7-1	ชาย	51 ปี	ประธานกลุ่มผู้นำชุมชน	13 ปี
14	มบ.7-2	หญิง	43 ปี	ประธานกลุ่มสตรีตำบล	8 ปี
15	มบ.8-1	ชาย	18 ปี	ตัวแทนเยาวชนผู้นำดิจิทัลชุมชน	5 ปี

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงลึก (Thematic Analysis) ผู้วิจัยได้สกัดแก่นสาระ (Themes) และนำเนื้อหาหลักมาจัดกลุ่มเป็นหัวข้อที่สะท้อนถึงบริบทของการวิจัยได้อย่างชัดเจน โดยมีรายละเอียดและข้อค้นพบเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

สภาพการจัดการปกครองชุมชนในยุคดิจิทัล

ข้อค้นพบในประเด็นสภาพการจัดการปกครองชุมชนในยุคดิจิทัลของตำบลหนองแวง ชี้ให้เห็นว่าปัจจุบันชุมชนกำลังอยู่ในช่วงการเปลี่ยนผ่าน (Digital Transition) อย่างเป็นรูปธรรม หน่วยงานท้องถิ่นและผู้นำชุมชนได้พยายามนำแพลตฟอร์มดิจิทัลที่เข้าถึงง่ายมาเป็นเครื่องมือหลักในการทำงาน ซึ่งช่วยลดช่องว่างด้านเวลาและสถานที่

ทำให้การกระจายข่าวสารมีความครอบคลุมมากขึ้น ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนภาพรวมว่า *"การจัดการปกครองชุมชนในปัจจุบันมีความเป็นระบบมากขึ้น แต่ยังขาดความคล่องตัวบางประการ"* (มบ.3-1, 15 มกราคม 2569) โดยเครื่องมือหลักที่ถูกนำมาใช้ คือ *"มีการใช้ไลน์กลุ่มหมู่บ้าน เฟซบุ๊กเพจ และเสียงตามสายควบคู่กัน"* (มบ.4-1, 15 มกราคม 2569)

การปรับเปลี่ยนรูปแบบการสื่อสารนี้ไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มความรวดเร็ว แต่ยังส่งผลโดยตรงต่อหลักธรรมาภิบาล โดยเฉพาะความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน ข้อมูลข่าวสารและโครงการต่าง ๆ ของภาครัฐถูกนำเสนอต่อสาธารณะอย่างเปิดเผย ส่งผลให้เกิดความไว้วางใจในการทำงานของผู้นำชุมชนมากขึ้น ดังคำสัมภาษณ์ที่ระบุว่า *"การเผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่อออนไลน์ทำให้เกิดความโปร่งใส เพราะประชาชนสามารถตรวจสอบข้อมูลได้ตลอดเวลา"* (มบ.5-2, 25 ธันวาคม 2568) สอดคล้องกับมุมมองของภาคประชาชนที่มองว่าสื่อดิจิทัล *"ทำให้การทำงานโปร่งใสมากขึ้น เพราะประชาชนเห็นข้อมูลพร้อมกัน... ทำให้ใกล้ชิดมากขึ้น สามารถสอบถามได้โดยตรง ไม่ต้องรอประชุมอย่างเดียว"* (มบ.8-1, 2 มกราคม 2569) รวมไปถึงข้อได้เปรียบในแง่ของการอำนวยความสะดวกที่ *"ช่วยให้แจ้งข่าวสารรวดเร็วและลดขั้นตอนการเดินทาง ทำให้งานรวดเร็วและตรวจสอบได้มากขึ้น"* (มบ.4-2, 10 มกราคม 2569)

ปัญหาและอุปสรรค

แม้การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้จะมีแนวโน้มที่ดี แต่ผลการวิจัยกลับพบอุปสรรคสำคัญที่ฉุดรั้งการพัฒนาให้ไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ โดยสามารถแบ่งความท้าทายออกเป็น 3 มิติหลัก มิติแรกคือ **ความเหลื่อมล้ำด้านทักษะและช่องว่างระหว่างวัย (Digital Divide)** ซึ่งเป็นอุปสรรคที่พบมากที่สุด ผู้นำชุมชนและประชาชนส่วนหนึ่งยังขาดความคุ้นเคยกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยผู้ให้ข้อมูลชี้ว่า *"ปัญหาหลักคือทักษะการใช้เทคโนโลยีของบุคลากรบางส่วน"* (มบ.2-2, 15 มกราคม 2569) และ *"คนรุ่นใหม่พร้อมมาก แต่กลุ่มผู้สูงอายุยังต้องสนับสนุน"* (มบ.7-2, 16 มกราคม 2569) ซึ่งในกลุ่มผู้สูงอายุนั้น *"ผู้สูงอายุยังเข้าถึงข้อมูลออนไลน์ได้จำกัด"* และ *"ผู้สูงอายุใช้เทคโนโลยีไม่คล่อง"* (มบ.6-2, 18 มกราคม 2569) สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดภาระงานที่เพิ่มขึ้นแก่ผู้นำชุมชน เนื่องจาก *"ทำให้งานล่าช้าเพราะต้องช่วยเหลือรายบุคคล"* (มบ.7-2, 10 มกราคม 2569) และในบางกรณี *"ทำให้ต้องอาศัยการบอกต่อแบบปากต่อปาก"* (มบ.6-2, 18 มกราคม 2569) เช่นเดิม

มิติที่สองคือ **ความไม่พร้อมของโครงสร้างพื้นฐานและงบประมาณ** ระบบเครือข่ายในพื้นที่ชนบทยังคงเป็นปัญหาคลาสสิกที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเบ็ดเสร็จ ผู้ให้ข้อมูลระบุอย่างชัดเจนว่า *"ปัญหาหลักคือสัญญาณอินเทอร์เน็ตไม่เสถียร และบางครัวเรือนไม่มีอุปกรณ์"* (มบ.4-1, 25 ธันวาคม 2568) รวมถึงข้อจำกัดของหน่วยงานที่ *"คอมพิวเตอร์มีไม่เพียงพอ และอินเทอร์เน็ตช้า"* และ *"ขาดงบประมาณในการพัฒนาเทคโนโลยี"* (มบ.1-2, 16 มกราคม 2569)

มิติที่สามคือ **ความซับซ้อนของระบบราชการ** แม้จะมีเทคโนโลยีเข้ามาช่วย แต่ระเบียบและขั้นตอนแบบดั้งเดิมยังคงทำให้กระบวนการล่าช้า โดยมีเสียงสะท้อนว่า *"ตอบสนองได้ปานกลาง เพราะขั้นตอนราชการยังใช้เวลา"* (มบ.1-2, 16 มกราคม 2569) การบริหารจัดการข้อมูลของท้องถิ่นยังมีลักษณะแยกส่วนและ *"ระบบบางอย่างซับซ้อน ขาดระบบฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงกัน"* (มบ.2-1, 22 มกราคม 2569) ทำให้การดึงข้อมูลมาใช้ประโยชน์เพื่อบริการประชาชนไม่ราบรื่นเท่าที่ควร

พัฒนารูปแบบหรือนวัตกรรมการจัดการปกครองชุมชนในยุคดิจิทัลที่เหมาะสม

จากสภาพปัญหาและอุปสรรคที่พบ นำไปสู่ข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบนวัตกรรมการจัดการปกครองชุมชนในยุคดิจิทัลที่เหมาะสมกับบริบทของตำบลหนองแวง โดยผู้ให้ข้อมูลได้เสนอแนวทางเชิงรุกที่เน้นการสร้างระบบนิเวศทางเทคโนโลยีที่ยั่งยืนและครอบคลุมคนทุกกลุ่ม ประการแรก คือการสร้างศูนย์รวมการให้บริการเบ็ดเสร็จจุดเดียวผ่านระบบออนไลน์ โดยผู้บริหารท้องถิ่นและบุคลากรเสนอว่า *"ควรมีระบบฐานข้อมูลกลางแบบบูรณาการ"* (มบ.2-1, 22 มกราคม 2569) และควรให้ความสำคัญกับการ *"พัฒนาระบบ One Stop Service ออนไลน์"* (มบ.1-1, 22 มกราคม 2569) เพื่อรวมศูนย์ข้อมูลและลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน

ประการที่สอง คือการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อการแก้ไขปัญหาเชิงพื้นที่อย่างทันท่วงที โดยมีความต้องการให้จัดทำ *"แอปพลิเคชันสำหรับแจ้งปัญหาออนไลน์ และระบบฐานข้อมูลกลาง"* (มบ.3-2, 15 มกราคม 2569) ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเยาวชนและประชาชนที่ระบุว่า *"อยากให้พัฒนาระบบแจ้งปัญหาออนไลน์ที่สามารถติดตามสถานะได้แบบเรียลไทม์"* (มบ.8-1, 2 มกราคม 2569) เพื่อให้ประชาชนตรวจสอบได้ว่าข้อร้องเรียนของตนได้รับการแก้ไขในขั้นตอนใดแล้ว

ประการสุดท้าย ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญในการอุดช่องโหว่เรื่องความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยี คือการดึงภาคประชาชนและคนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนชุมชน ผ่านรูปแบบของการสร้างเครือข่ายช่วยเหลือทางเทคโนโลยี โดยเสนอให้ *"จัดอบรมและให้เยาวชนช่วยสอนผู้สูงอายุ"* (มบ.6-1, 10 มกราคม 2569) และ *"ส่งเสริมเยาวชนเป็นอาสาสมัครดิจิทัล"* (มบ.7-1, 18 มกราคม 2569) ควบคู่ไปกับการออกแบบระบบที่เข้าใจง่ายโดย *"มีคู่มือใช้งานง่ายและเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือ"* (มบ.7-1, 18 มกราคม 2569) ทั้งนี้ การพัฒนานวัตกรรมทั้งหมดนี้จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืนหากขาดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน จึงมีข้อเสนอทิ้งท้ายว่าหน่วยงานภาครัฐ *"ควรวางแผนพัฒนาดิจิทัลในระยะ 3-5 ปี อย่างเป็นระบบ"* (มบ.1-1, 25 ธันวาคม 2568) เพื่อให้การปกครองชุมชนดิจิทัลเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) เกี่ยวกับการจัดการปกครองชุมชนในยุคดิจิทัลของตำบลหนองแวง อำเภอโคกสูง จังหวัดสระแก้ว สามารถนำมาอภิปรายผลร่วมกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. การสื่อสารดิจิทัลเชิงรุกและการยกระดับความโปร่งใส

ผลการวิจัยพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำชุมชนได้ปรับตัวเข้าสู่ระบบดิจิทัลโดยใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น ไลน์กลุ่มและเฟซบุ๊ก เป็นเครื่องมือหลักในการสื่อสาร ซึ่งช่วยให้การกระจายข่าวสารรวดเร็วและตรวจสอบได้มากขึ้น ผลการวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นถึงการนำหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) มาประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะมติด้านความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เศกศักดิ์ อยู่ดี, พระมหาดิลก รสเมธี (วุฏิยา), และ พัชรดา สุวรรณนวล (2566) ที่ระบุว่า การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารและการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่น การเปิดเผยข้อมูลผ่านระบบออนไลน์ช่วยลดข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ ทำให้รูปแบบการปกครองชุมชนมีความทันสมัยและตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น

2. ความท้าทายจากความเหลื่อมล้ำทางทักษะและข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง

แม้ภาพรวมการใช้เทคโนโลยีจะอยู่ในระดับที่ดี แต่ผลการวิจัยกลับชี้ให้เห็นถึงอุปสรรคสำคัญ คือ ความเหลื่อมล้ำทางทักษะดิจิทัล (Digital Divide) โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุ ควบคู่ไปกับปัญหาความไม่เสถียรของโครงสร้างพื้นฐานทางอินเทอร์เน็ตและความซับซ้อนของขั้นตอนราชการ ประเด็นข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนาทุนมนุษย์ด้านดิจิทัล (Digital Literacy) ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดของ UNESCO (2018) ที่ให้ความสำคัญกับทักษะดิจิทัลในฐานะปัจจัยพื้นฐานที่ขาดไม่ได้สำหรับการขับเคลื่อนองค์กรและชุมชนในศตวรรษที่ 21 หากประชาชนหรือบุคลากรยังขาดความรู้และความมั่นใจในการใช้เทคโนโลยี การก้าวสู่รัฐบาลดิจิทัลระดับท้องถิ่นอย่างสมบูรณ์ก็จะเป็นไปได้ยาก นอกจากนี้ ปัญหาด้านขั้นตอนราชการที่ล่าช้ายังสะท้อนให้เห็นว่า การนำเทคโนโลยีมาใช้เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ แต่ต้องอาศัยการปรับรื้อระบบการทำงาน (Process Re-engineering) ให้มีความยืดหยุ่นควบคู่กันไปด้วย อย่างไรก็ตาม ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางทักษะและการขาดความเป็นเอกภาพของระบบข้อมูล ไม่ใช่แค่ปัญหาเฉพาะถิ่นของตำบลหนองแวง แต่เป็นภาพสะท้อนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดเล็กทั่วประเทศที่กำลังเผชิญหน้ากับการทำ Digital Transformation

3. การพัฒนานวัตกรรมฐานข้อมูลกลางและการยกระดับการมีส่วนร่วมผ่านเครือข่ายจิตอาสาดิจิทัล

จากข้อเสนอแนะที่มุ่งเน้นการสร้างระบบฐานข้อมูลกลางแบบบูรณาการ (One Stop Service) ระบบติดตามผลแบบเรียลไทม์ และการสร้างเครือข่ายเยาวชนอาสาสมัครดิจิทัลเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุนั้น แสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะยกระดับรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนจากการเป็นเพียง "ผู้รับข้อมูลข่าวสาร" ไปสู่การเป็น "ผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการตรวจสอบ" ผลการวิเคราะห์นี้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดของ Cohen and Uphoff (1980) ที่อธิบายว่าการมีส่วนร่วมที่แท้จริงควรพัฒนาไปสู่การตัดสินใจและการประเมินผล รวมทั้งยังสอดรับกับแนวทางการพัฒนา E-Participation ขององค์การสหประชาชาติ (UN, 2020) ที่มุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมให้เกิดประชาธิปไตยดิจิทัลที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่ม ทุกช่วงวัย สามารถเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนเองได้อย่างเท่าเทียมและยั่งยืน

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการจัดการปกครองชุมชนในยุคดิจิทัลของตำบลหนองแวง อำเภอโคกสูง จังหวัดสระแก้ว สรุปผลได้ว่า ปัจจุบันชุมชนกำลังอยู่ในช่วงการเปลี่ยนผ่านสู่การสื่อสารดิจิทัลเชิงรุก โดยนำแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น ไลน์กลุ่มและเฟซบุ๊ก มาเป็นเครื่องมือหลักเพื่อยกระดับความรวดเร็ว ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของประชาชน ทว่ายังคงเผชิญกับความท้าทายสำคัญ ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำทางทักษะดิจิทัลของกลุ่มผู้สูงอายุ ความไม่เสถียรของโครงสร้างพื้นฐานทางอินเทอร์เน็ต และข้อจำกัดเชิงระบบราชการที่กระบวนการล่าช้าและฐานข้อมูลยังไม่เชื่อมโยงกัน ดังนั้น รูปแบบและนวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่จึงควรมุ่งเน้นการพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางแบบบูรณาการ (One Stop Service) และแอปพลิเคชันแจ้งปัญหาแบบเรียลไทม์ ควบคู่ไปกับการสร้างเครือข่าย "จิตอาสาดิจิทัล" ที่ดึงกลุ่มเยาวชนมาช่วยลดช่องว่างทางทักษะให้กับผู้สูงอายุ ภายใต้การสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐานและแผนพัฒนาดิจิทัลระยะยาว 3-5 ปีจากภาครัฐ เพื่อให้การจัดการปกครองชุมชนก้าวข้ามข้อจำกัดและเกิดประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง อำเภอโคกสูง จังหวัดสระแก้ว และผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกท่าน ที่ได้กรุณาสละเวลาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัย และขอขอบคุณ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่ให้การสนับสนุนทางวิชาการจนงานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

กุลิสรา ใจจันทร์. (2567). *แนวทางการบริหารงานภาครัฐดิจิทัลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโป่ง อำเภองาว จังหวัดลำปาง* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยพะเยา.

จิดาภา เร่งมีศรีสุข และ นภัทร์ แก้วนาค. (2564). การมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการส่งเสริมความโปร่งใสขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยในประชาคมอาเซียน. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย*, *3*(2), 105-114.

ธนดล ทองประกอบ. (2562). ธรรมาภิบาลในยุคดิจิทัล : บทบาทของหน่วยงานกลางในการส่งเสริมการเป็นรัฐบาลแบบเปิดในประเทศไทย. *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย*, *11*(3), 107-126.

นภัสรบี เตชังกรา. (2563). ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการบริหารราชการและการบริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัลตามพระราชบัญญัติการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล พ.ศ. 2562. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*, *11*(2), 296-310.

ประถมชนก ศิริพัชรา. (2566). การเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการสาธารณะด้วยรัฐบาลดิจิทัล. *วารสารศิลปการจัดการ*, *7*(3), 1260-1273.

ปาริชาติ คุณปลื้ม. (2566). การบริหารเมืองอัจฉริยะในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี*, *19*(3), 95-107.

เศกศักดิ์ อยู่ดี, พระมหาดิลก รสเมธี (วุฏิยา), และ พัชรดา สุวรรณนวล. (2566). การบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยสื่อสังคมดิจิทัล. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, *10*(7), 308-317.

Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1980). Participation's Place in Rural Development: Seeking Clarity Through Specificity. *World Development*, *8*(3), 213-235.

UNESCO. (2018). *A Global Framework of Reference on Digital Literacy Skills for Indicator 4.4.2*. UNESCO Institute for Statistics.

United Nations. (2020). *E-Government Survey 2020: Digital Government in the Decade of Action for Sustainable Development*. United Nations.

แนวทางการกระจายการถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปเพื่อการเกษตรสำหรับผู้ไร้ที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย: กรณีศึกษาพื้นที่อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว

Guidelines for Land Distribution in Agricultural Land Reform Areas for Landless People in Need of Land for Farming and Housing: A Case Study of Ta Phraya District, Sa Kaeo Province, Thailand

ปรมินทร์ จันทรกาล* และ รังสรรค์ สุคำภา
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
*corresponding author e-mail: poramin111@gmail.com

บทคัดย่อ

จังหวัดสระแก้วเป็นพื้นที่เกษตรกรรมสำคัญที่มีการจัดสรรที่ดินตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันกลับพบปัญหาการกระจุกตัวของการถือครองที่ดินในมือกลุ่มทุนผ่านการใช้นอมินี บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานการณ์และปัญหาการกระจายการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรในพื้นที่อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว 2) วิเคราะห์สาเหตุเชิงโครงสร้างและเชิงนโยบาย และ 3) เสนอแนวทางแก้ไขที่มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลหลัก 3 กลุ่ม ได้แก่ ภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคประชาสังคม รวมทั้งสิ้น 38 คน ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญของปัญหามาจาก (1) ช่องว่างของกฎหมายและการบังคับใช้ที่ไม่ต่อเนื่อง (2) การโอนสิทธิผ่านตัวแทนแอบแฝงที่เอื้อต่อกลุ่มทุน (3) ระบบข้อมูลที่ดินที่ไม่บูรณาการและขาดความโปร่งใส และ (4) ความเปราะบางทางเศรษฐกิจและหนี้สินของเกษตรกรรายย่อย ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยเพื่อการแก้ไขปัญหา ได้แก่ การนำเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศมาใช้เพื่อตรวจสอบสิทธิเชิงรุก การเปิดเผยฐานข้อมูลให้ชุมชนร่วมตรวจสอบ การบังคับใช้กฎหมายอย่างเด็ดขาด และการบูรณาการสนับสนุนปัจจัยการผลิตควบคู่กับการจัดสรรที่ดินเพื่อสร้างความมั่นคงให้เกษตรกรอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, การถือครองที่ดิน, กลุ่มทุน, ความเหลื่อมล้ำทางทรัพยากร, อำเภอตาพระยา

ABSTRACT

Sa Kaeo Province is a vital agricultural region with extensive land allocation under the Agricultural Land Reform Act. However, recent years have witnessed a concentration of landownership among capital groups utilizing nominees. This qualitative research aims to: 1) study the situation and problems of agricultural land distribution in Ta Phraya District, Sa Kaeo Province; 2) analyze the structural and policy-related causes; and 3) propose practical solutions. Data was collected through in-depth interviews and focus groups with 38 key informants representing government agencies, local citizens, and civil society. The findings reveal that the primary causes of the problem include: (1) legal loopholes and discontinuous law enforcement; (2) disguised

transfer of rights favoring capital groups; (3) unintegrated and non-transparent land information systems; and (4) the economic vulnerability and indebtedness of smallholder farmers. The study proposes several solutions, including utilizing Geographic Information System (GIS) technology for proactive rights inspection, implementing open data systems for community monitoring, ensuring strict law enforcement, and integrating the provision of production factors alongside land allocation to establish sustainable security for farmers.

Keywords: Agricultural land reform, Land ownership, Capital groups, Resource inequality, Ta Phraya District

บทนำ

ที่ดินเพื่อการเกษตรเป็นทรัพยากรพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงด้านอาหารและความอยู่รอดของเกษตรกร (FAO, 2018) จังหวัดสระแก้วเป็นจังหวัดที่มีการจัดสรรที่ดินตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ในปัจจุบันกลับพบปัญหาการกระจุกตัวของการถือครองที่ดินโดยกลุ่มทุนและบริษัทเอกชน ซึ่งถือครองเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดผ่านกลไกนอมินี ปรากฏการณ์นี้สะท้อนภาพรวมของปัญหาความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดินของประเทศไทยที่มีความรุนแรง (กรมที่ดิน, 2561; สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2563)

ปัญหาดังกล่าวเกิดจากช่องโหว่ทางกฎหมาย ข้อจำกัดในการบังคับใช้ และความเปราะบางทางเศรษฐกิจของเกษตรกรที่นำไปสู่ภาวะหนี้สิน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564; กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2563) ส่งผลให้ที่ดินถูกเปลี่ยนมือไปสู่กลุ่มทุนขนาดใหญ่ ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างลึกซึ้ง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562; World Bank, 2019) ดังนั้น การศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาในพื้นที่อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว จึงมีความจำเป็นเพื่อทำความเข้าใจโครงสร้างปัญหาและเสนอแนวทางแก้ไขเชิงนโยบายที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างในการการสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดเวทีสนทนากลุ่ม (Focus Group) ตลอดจนการสืบค้นจากเอกสารราชการ ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง พื้นที่เป้าหมายในการศึกษา คือ อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว คลอบคลุมประชาชนที่ลงทะเบียนขอรับการจัดสรรที่ดินกว่า 3,010 รายเป็นในอำเภอตาพระยา โดยมี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วยบุคคลใน 3 กลุ่มดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1: หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. จังหวัด/อำเภอ, ฝ่ายปกครองอำเภอตาพระยา, ผู้นำท้องถิ่น เพื่อเข้าใจกลไกการทำงาน ข้อจำกัดทางกฎหมาย และมุมมองต่อนโยบาย 3 คน

กลุ่มที่ 2: ประชาชนผู้แจ้งความจำนงขอรับสิทธิ/เกษตรกรไร้ที่ทำกิน เช่น ชาวบ้านในพื้นที่, เกษตรกรที่เช่าที่ทำกิน, ผู้ลงทะเบียนขอที่ดิน เพื่อสะท้อนความเดือดร้อน ความต้องการ และความเป็นจริงในพื้นที่ 30 คน กลุ่มละ 10 คน โดยจำแนกได้ 3 กลุ่มดังนี้ (1) ตัวแทนกลุ่มไร้ทำกินและที่ดินสร้างที่อยู่อาศัย 10 คน (อาศัย

ที่ดินคนอื่นอยู่) (2) ตัวแทนกลุ่มไร้ที่ดินทำกินแต่มีที่อยู่อาศัย 10 คน (มีแต่ที่ดินสร้างบ้านไม่กี่ตารางวา) และ (3) ตัวแทนกลุ่มครอบครัวขยาย ที่ลูกเยอะอยู่กันอย่างแออัด ที่ดินไม่พอทำกิน 10 คน

กลุ่มที่ 3: แกนนำ NGOs / NPOs / ภาคประชาสังคม *เช่น สภาองค์กรชุมชน, กลุ่มเคลื่อนไหวเรื่องที่ดิน, นักพัฒนาเอกชน* เพื่อวิเคราะห์เชิงลึกเรื่องโครงสร้างอำนาจและเสนอทางออกทางเลือก 5 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์แก่นสาระ ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อย โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกไปวิเคราะห์จำแนกกลุ่มข้อมูลตามวัตถุประสงค์ในตารางและเข้ารหัสเพื่อปิดบังตัวตนของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หลังจากนั้น นำมาจัด theme ของข้อมูลว่าผลการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลายคนนั้นสะท้อนอะไรบ้าง โดยใช้วัตถุประสงค์เป็นตัวนำทางในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ตาราง 1 คุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ลำดับ	รหัส	เพศ	อายุ	ตำแหน่ง	อยู่ในชุมชน(ปี)
1	P01	ชาย	64	ประชาชนธรรมดา	14
2	P02	หญิง	47	ประชาชนธรรมดา	40
3	P03	หญิง	60	ประชาชนธรรมดา	40
4	P04	ชาย	71	ประชาชนธรรมดา	45
5	P05	หญิง	45	ประชาชนธรรมดา	10
6	P06	ชาย	36	ประชาชนธรรมดา	6
7	P07	ชาย	64	ประชาชนธรรมดา	10
8	P08	หญิง	48	อ.ส.ม.	48
9	P09	หญิง	38	ประชาชนธรรมดา	30
10	P010	หญิง	41	ประชาชนธรรมดา	41
11	P011	หญิง	52	ประชาชนธรรมดา	52
12	P012	หญิง	77	ประชาชนธรรมดา	77
13	P013	ชาย	31	ประชาชนธรรมดา	31
14	P014	หญิง	30	ประชาชนธรรมดา	30
15	P015	หญิง	44	ประชาชนธรรมดา	10
16	P016	ชาย	60	ประชาชนธรรมดา	32
17	P017	หญิง	25	ประชาชนธรรมดา	25
18	P018	ชาย	50	ประชาชนธรรมดา	30
19	P019	หญิง	39	ประชาชนธรรมดา	12
20	P20	หญิง	53	อ.ส.ม.	47
21	P021	ชาย	49	ประชาชนธรรมดา	49
22	P022	หญิง	55	ประชาชนธรรมดา	10

ตาราง 1 (ต่อ)

ลำดับ	รหัส	เพศ	อายุ	ตำแหน่ง	อยู่ในชุมชน(ปี)
23	P023	หญิง	48	กรรมการกองทุนหมู่บ้าน	35
24	P024	ชาย	56	ประชาชนธรรมดา	52
25	P025	ชาย	44	กรรมการบ้านมั่งคง	44
26	P026	หญิง	45	ประชาชน	45
27	P027	หญิง	28	ประชาชน	28
28	P028	หญิง	70	ประชาชน	40
29	P029	หญิง	65	ประชาชน	50
30	P030	หญิง	68	ประชาชน	40
31	C01	ชาย	54	ประธานสหพันธ์ที่ดินจังหวัดสระแก้ว	54
32	C02	หญิง	57	คณะกรรมการบ้านมั่นคง	57
33	C03	หญิง	58	อาสามูลนิธิโคเออร์	58
34	C04	ชาย	41	ประธานสภาองค์กรชุมชนฯ	41
35	C05	ชาย	57	เครือข่ายสหพันธ์ที่ดิน อ.ตาพระยา	57
36	G01	ชาย	57	เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.ระดับสูงไม่เปิดเผยตำแหน่ง	33
37	G02	ชาย	55	ปลัดอำเภอฯ	34
38	G03	ชาย	52	ผู้ใหญ่บ้านในอำเภอตาพระยา	9

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Thematic Analysis) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 กลุ่ม ได้แก่ ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ สามารถจัดกลุ่มประเด็นหลัก (Themes) ของสถานการณ์และแนวทางแก้ไขปัญหาการกระจายการถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว ได้ 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

ประเด็นแรก สภาพปัญหาการกระจุกตัวและรูปแบบการถือครองที่ดินแอบแฝง

สถานการณ์การถือครองที่ดิน ส.ป.ก. และเขตเกษตรกรรมในจังหวัดสระแก้ว จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลทั้งสามกลุ่ม ได้แก่ ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม และภาครัฐ พบว่า สถานการณ์การถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดสระแก้ว โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอตาพระยา มีลักษณะของความไม่สมดุลในการถือครองที่ดิน โดยปรากฏทั้งปัญหาการถือครองที่ดินโดยกลุ่มทุน การใช้ประโยชน์ที่ดินไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการปฏิรูปที่ดิน และการขาดความมั่นคงของเกษตรกรรายย่อย

ภาคประชาชนส่วนใหญ่สะท้อนให้เห็นว่า เกษตรกรในพื้นที่จำนวนมากยังคงประสบปัญหาการเข้าถึงที่ดินทำกินอย่างมั่นคง แม้พื้นที่ดังกล่าวจะอยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรก็ตาม ทั้งนี้พบว่ามีการเปลี่ยนมือการครอบครองที่ดินผ่านกลไกที่ไม่เป็นทางการ เช่น การเช่าระยะยาว การซื้อขายสิทธิ์กันโดยไม่ผ่านระบบกฎหมาย หรือการให้ผู้อื่นใช้ที่ดินแทน ประชาชนบางส่วนระบุว่า ในอดีตมีการจัดสรรที่ดินให้เกษตรกรรายย่อย แต่เมื่อเวลาผ่านไป

เกิดภาวะหนี้สินจากการทำเกษตร ทำให้เกษตรกรบางรายจำเป็นต้องปล่อยที่ดินให้กลุ่มทุนเข้ามาเช่าหรือครอบครองแทน ส่งผลให้ที่ดินจำนวนหนึ่งถูกนำไปใช้ในลักษณะเกษตรเชิงพาณิชย์ขนาดใหญ่ เช่น การปลูกพืชเชิงเดี่ยว หรือการใช้ประโยชน์ในลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการปฏิรูปที่ดิน นอกจากนี้ประชาชนยังสะท้อนว่า ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งคือการขาดระบบติดตามและตรวจสอบการใช้ที่ดินอย่างจริงจัง ทำให้เกิดช่องว่างในการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยบุคคลที่ไม่ใช่เกษตรกรตัวจริง

> *“...ในพื้นที่อำเภอตาพระยา ที่ดิน ส.ป.ก. หลายแปลงไม่ได้อยู่ในมือเกษตรกรรายย่อยตามเจตนารมณ์เดิม แต่มีการถือครองผ่านข้อตกลงไม่เป็นทางการหรือให้ผู้อื่นถือแทน ทำให้การถือครองกระจุกตัวมากขึ้น คนที่ไม่มีทุนจึงเข้าถึงที่ดินทำกินได้ยาก สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำในชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง” (P01, 18 มกราคม 2569)*
>
> *“...ราคาที่ดินในเขตเกษตรกรรมอำเภอตาพระยาสูงขึ้นต่อเนื่อง โดยเฉพาะพื้นที่ใกล้แหล่งน้ำและถนนหลัก ทำให้คนรุ่นใหม่เข้าถึงที่ดินได้ยาก การถือครองจำนวนมากจึงกระจุกอยู่ในกลุ่มผู้มีทุน แม้ไม่แสดงอย่างเปิดเผย ส่งผลให้เกษตรกรรายย่อยสูญเสียอำนาจต่อรองทั้งด้านการผลิตและการตลาด” (P02, 18 มกราคม 2569)*

ภาคประชาสังคมมองว่า ปัญหาการถือครองที่ดินในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว โดยเฉพาะเขตปฏิรูปที่ดินมีลักษณะของ “การกระจุกตัวของที่ดิน” ในบางพื้นที่ แม้ตามกฎหมายจะกำหนดขนาดการถือครองไว้ชัดเจนก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติพบว่ามีกลุ่มทุนบางกลุ่มสามารถควบคุมพื้นที่จำนวนมากผ่านเครือข่ายบุคคลหรือการถือครองแทน องค์กรภาคประชาสังคมยังชี้ให้เห็นว่า ปัญหานี้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในจังหวัดสระแก้วเท่านั้น แต่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบการจัดการที่ดินในประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนหรือพื้นที่ที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูง อีกทั้งยังพบว่า เกษตรกรจำนวนหนึ่งยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิในที่ดิน ส.ป.ก. และข้อจำกัดทางกฎหมาย ทำให้เกิดการถ่ายโอนสิทธิ์โดยไม่ถูกต้อง ซึ่งในระยะยาวนำไปสู่การสูญเสียโอกาสในการถือครองที่ดินของเกษตรกรรายย่อย

> *“...ปัญหาการถือครองที่ดิน ส.ป.ก. ในอำเภอตาพระยาไม่ได้เกิดจากการถือครองเกินกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่ต่อเนื่อง ทำให้มีการถือครองผ่านเครือข่ายหรือการถือแทน จึงควรมีกลไกตรวจสอบร่วมระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนเพื่อแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างดังกล่าว” (C01, สัมภาษณ์วันที่ 18 มกราคม 2569 เวลา 09:00-12:00 น.)*
>
> *“...การกระจายการถือครองที่ดินในอำเภอตาพระยายังไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง เนื่องจากบางครัวเรือนยังไม่มีที่ดินทำกิน ขณะที่บางรายถือครองมากเกินจำเป็น การแก้ไขปัญหาควรเพิ่มความโปร่งใสของข้อมูลและจัดทำฐานข้อมูลกลางโดยใช้เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศในการตรวจสอบ” (C02, 18 มกราคม 2569)*

ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐให้ข้อมูลว่า ในภาพรวมการถือครองที่ดินในเขต ส.ป.ก. ยังคงดำเนินไปตามกรอบกฎหมาย แต่ยอมรับว่ามีบางพื้นที่ที่พบปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ เช่น การให้ผู้อื่นเช่าที่ดินหรือการนำไปใช้ในกิจกรรมที่ไม่ใช่การเกษตร ภาครัฐยังระบุว่า การตรวจสอบการถือครองที่ดินจำเป็นต้องดำเนินการอย่างระมัดระวัง เนื่องจากเกี่ยวข้องกับสิทธิของประชาชนและสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน อย่างไรก็ตาม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้พยายามดำเนินมาตรการตรวจสอบและปรับปรุงระบบฐานข้อมูลที่ดิน เพื่อให้สามารถติดตามสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

“ในภาพรวมของจังหวัดสระแก้ว ...ยอมรับว่า มีกลุ่มทุนใช้นอมินีถือครองแทน หลายพันไร่ ซึ่งมีอิทธิพลพอสมควร มีทั้งเจ้าหน้าที่รัฐที่ปกป้องกฎหมายเป็นพรรคพวก มีทั้งทีมทนายความ ไม่มีใครกล้ายุ่ง (กลัวลูกปืนเหมือนกัน) ผมก็ไม่ได้มีอำนาจอะไรมากมายในการสั่งการอย่างเด็ดขาด กลุ่มทุนบางพื้นที่ยังมีเรื่องระดับนักการเมืองหนุนหลังแทรกแซงระบบราชการวุ่นวายไปหมด เราไม่ดำเนินงานตามก็สั่งย้าย แต่มีบางกรณีที่ออกสื่อสาธารณะมีประชาชนรวมตัวกันมาร้องถึงผู้ว่าราชการจังหวัดก็ต้องเร่งตรวจสอบเรื่องการถือครองเกินสิทธิหรือการใช้ประโยชน์ไม่ตรงตามเงื่อนไข” (G01, 7 มกราคม 2569)

ประเด็นที่สอง. ปัจจัยเชิงโครงสร้างและข้อจำกัดในการบังคับใช้กฎหมาย

แนวทางเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาการถือครองที่ดินเกินกว่ากฎหมายกำหนดของกลุ่มทุน ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั้งสามกลุ่มพบว่า แนวทางในการแก้ไขปัญหาการถือครองที่ดินเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด จำเป็นต้องดำเนินการทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ โดยต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน

ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่า รัฐควรมีการตรวจสอบการถือครองที่ดินอย่างจริงจัง โดยเฉพาะในกรณีที่พบว่ามีการใช้บุคคลอื่นถือครองแทนกลุ่มทุน นอกจากนี้ยังเสนอให้มีมาตรการลงโทษที่ชัดเจนและเป็นธรรม เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการถือครองที่ดินเกินกว่ากฎหมายกำหนด ประชาชนยังเสนอว่า หากมีการตรวจพบการถือครองที่ดินโดยมิชอบ รัฐควรนำที่ดินกลับมาจัดสรรให้กับเกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินจริง เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรที่ดิน

“...การแก้ปัญหาการถือครองที่ดินควรมีแนวทางรองรับผู้ที่ไม่มีที่ดินทำกินจริง โดยจัดสรรที่ดินอย่างเป็นธรรมควบคู่กับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต เช่น แหล่งน้ำ ทุน และตลาด เพราะหากมีที่ดินแต่ขาดปัจจัยสนับสนุน ก็อาจต้องปล่อยสิทธิในที่สุด” (P13, 18 มกราคม 2569)

“...การกระจุกตัวของที่ดินในอำเภอตาพระยาสะท้อนความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง เนื่องจากบางครอบครัวถือครองที่ดินจำนวนมากผ่านเครือญาติ ขณะที่อีกหลายครัวเรือนไม่มีที่ดินทำกิน ดังนั้นรัฐควรกำหนดเพดานการถือครองและมีระบบตรวจสอบอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม” (P019, 18 มกราคม 2569)

ภาคประชาสังคมเสนอว่า การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องปรับปรุงระบบกฎหมายและกลไกการบังคับใช้กฎหมายให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น รวมทั้งควรมีการเปิดเผยข้อมูลการถือครองที่ดินอย่างโปร่งใส เพื่อให้สังคมสามารถตรวจสอบได้ นอกจากนี้ยังเสนอให้มีการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในการติดตามการใช้ที่ดินในพื้นที่ เช่น การจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนหรือเครือข่ายเกษตรกร เพื่อร่วมกันเฝ้าระวังและรายงานการใช้ที่ดินที่ไม่ถูกต้อง

“...การแก้ปัญหาการถือครองที่ดินควรมุ่งสร้างระบบป้องกันการกระจุกตัวในระยะยาว โดยกำหนดเงื่อนไขการใช้ประโยชน์ที่ชัดเจนและมีบทลงโทษต่อการถือครองเกินสิทธิหรือใช้ผิดวัตถุประสงค์ นอกจากนี้ควรสนับสนุนเกษตรกรรายย่อยด้านทุน แหล่งน้ำ และตลาดควบคู่กับการจัดสรรที่ดิน เพื่อให้สามารถดำรงอาชีพได้อย่างยั่งยืน” (C03, 18 มกราคม 2569)

ภาครัฐมองว่า การแก้ไขปัญหาการถือครองที่ดินเกินกว่ากฎหมายกำหนด จำเป็นต้องดำเนินการผ่านกระบวนการทางกฎหมายอย่างเป็นขั้นตอน รวมทั้งต้องอาศัยข้อมูลที่ถูกต้องและชัดเจน หน่วยงานรัฐยังเสนอว่า

ควรมีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่ดินแบบดิจิทัล เพื่อให้สามารถติดตามและตรวจสอบการถือครองที่ดินได้อย่างมีประสิทธิภาพ และลดโอกาสในการใช้ช่องว่างของกฎหมาย

> *“...ที่ดินบางส่วนไม่ได้อยู่ในมือเกษตรกรตัวจริง ทำให้ชาวบ้านบางครอบครัวต้องกลายเป็นแรงงานรับจ้าง ทั้งที่เคยมีที่ทำกิน การกระจายที่ดินอย่างเป็นธรรม การตรวจสอบอย่างต่อเนื่องจะช่วยลดความขัดแย้งในชุมชนได้ และเกษตรกรบางรายจำเป็นต้องปล่อยสิทธิหรือให้ผู้อื่นลงทุน เนื่องจากขาดทุน แหล่งน้ำ และปัจจัยการผลิต ดังนั้นภาครัฐควรสนับสนุนปัจจัยพื้นฐานอย่างเพียงพอ” (G03, 24 มกราคม 2569)*

ประเด็นสุดท้าย แนวทางเชิงนโยบายและปฏิบัติเพื่อการกระจายสิทธิอย่างเป็นธรรม

แนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาการกระจายการถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน ผลการศึกษาพบว่า การแก้ไขปัญหาการกระจายการถือครองที่ดิน จำเป็นต้องดำเนินการในลักษณะบูรณาการ ทั้งด้านการจัดสรรที่ดิน การพัฒนาอาชีพ และการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจของเกษตรกร

ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่า หากมีการจัดสรรที่ดินใหม่ ควรให้สิทธิแก่เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินก่อน โดยอาจจัดสรรในลักษณะรายครัวเรือน หรือการรวมกลุ่มทำเกษตรกรรมแบบสหกรณ์ เพื่อให้สามารถลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มอำนาจต่อรองทางการตลาด ประชาชนยังเสนอว่า นอกจากการจัดสรรที่ดินแล้ว รัฐควรสนับสนุนด้านแหล่งน้ำ เงินทุน และตลาดสินค้าเกษตร เพื่อให้เกษตรกรสามารถดำรงชีพได้อย่างยั่งยืน

> *“...เกษตรกรรายย่อยบางส่วนในพื้นที่ยังประสบปัญหาการเข้าถึงที่ดินทำกิน แม้อยู่ในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยบางครัวเรือนต้องเช่าที่ดินหรือทำงานรับจ้าง ขณะที่มีบุคคลภายนอกเข้ามาใช้ประโยชน์ที่ดินมากขึ้น ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าหากภาครัฐนำที่ดินที่ไม่ได้ใช้ตามวัตถุประสงค์กลับมาจัดสรรใหม่ จะช่วยให้เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินมีโอกาสสร้างรายได้และพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น” (P06, 18 มกราคม 2569)*

> *“...ปัญหาของเกษตรกรไม่ได้อยู่ที่การมีที่ดินเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงความมั่นคงในการใช้ประโยชน์ที่ดิน เนื่องจากหลายครัวเรือนขาดปัจจัยสนับสนุน เช่น แหล่งน้ำ เงินทุน และตลาด ส่งผลให้บางรายต้องปล่อยที่ดินให้ผู้อื่นเช่า ดังนั้นภาครัฐควรสนับสนุนปัจจัยพื้นฐานควบคู่กับการจัดสรรที่ดินเพื่อให้เกษตรกรสามารถดำรงชีพได้อย่างมั่นคง” (P07, 18 มกราคม 2569)*

ภาคประชาสังคมเสนอว่า ควรมีการพัฒนารูปแบบการจัดการที่ดินแบบมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น ระบบธนาคารที่ดิน หรือกองทุนที่ดินชุมชน เพื่อช่วยให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงที่ดินได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ยังเสนอให้มีการส่งเสริมรูปแบบเกษตรกรรมยั่งยืน เช่น เกษตรผสมผสาน หรือเกษตรอินทรีย์ ซึ่งจะช่วยลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจของเกษตรกรและลดแรงกดดันในการขายที่ดิน

> *“...ปัญหาการกระจายการถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินยังคงเกิดขึ้น เนื่องจากมีการใช้ช่องว่างของระบบ เช่น การให้เช่าที่ดินหรือการถือครองผ่านบุคคลอื่น ส่งผลให้เกิดการกระจุกตัวของการใช้ประโยชน์ที่ดินในบางพื้นที่ นอกจากนี้ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการติดตามและเฝ้าระวังการใช้ที่ดินผ่านกลไกคณะกรรมการหรือเครือข่ายเกษตรกรในพื้นที่” (C04, 18 มกราคม 2569)*

ภาครัฐเห็นว่า การกระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรม จำเป็นต้องดำเนินการควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกร โดยรัฐควรมีบทบาทในการสนับสนุนทั้งด้านความรู้ เทคโนโลยี และโครงสร้างพื้นฐาน

นอกจากนี้ยังควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อสร้างระบบการจัดการที่ดินที่มีความยั่งยืนในระยะยาว

> *การดำเนินการต้องเป็นไปตามขั้นตอนกฎหมาย และต้องอาศัยความร่วมมือจากฝ่ายปกครองและผู้นำท้องถิ่น สำหรับแนวทางในอนาคต เราเห็นว่าควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลให้ทันสมัย และเพิ่มการลงพื้นที่ตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้การกระจายที่ดินเป็นไปอย่างเป็นธรรมและโปร่งใส" (G01, 7 มกราคม 2569)*
>
> *"...หน่วยงานภาครัฐในอำเภอตาพระยาได้ดำเนินนโยบายด้านการจัดการที่ดินภายใต้กรอบกฎหมาย โดยร่วมกันติดตามการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างต่อเนื่อง แม้บางกรณีอาจมีการใช้ที่ดินไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ แต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการตรวจสอบและแก้ไขตามขั้นตอนของกฎหมาย นอกจากนี้การแก้ไขปัญหาควรดำเนินควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกร เช่น การส่งเสริมอาชีพ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการสนับสนุนองค์ความรู้ด้านการเกษตร" (G02, 20 มกราคม 2569)*

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาสถานการณ์การถือครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร (ส.ป.ก.) ในพื้นที่อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว ได้สะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายอย่างยิ่งยวดในการบริหารจัดการทรัพยากรที่ดินของรัฐ ข้อค้นพบสำคัญชี้ให้เห็นว่า แม้เจตนารมณ์ดั้งเดิมของกฎหมายการปฏิรูปที่ดินจะมุ่งเน้นการกระจายสิทธิให้แก่เกษตรกรรายย่อยผู้ยากไร้ แต่ในทางปฏิบัติกลับพบการบิดเบือนวัตถุประสงค์ เกิดปรากฏการณ์ "การกระจุกตัวของการถือครองที่ดินแอบแฝง" โดยกลุ่มทุนและผู้ประกอบการเชิงพาณิชย์ ซึ่งผลการวิจัยนี้สามารถนำมาอภิปรายในมิติเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจ และข้อจำกัดทางสถาบัน ได้ดังนี้

ประการแรก ความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างและช่องโหว่ของกลไกทางกฎหมาย ปรากฏการณ์ที่กลุ่มทุนสามารถเข้าครอบครองที่ดิน ส.ป.ก. จำนวนหลายพันไร่ผ่านกลไกนอมินี การเช่าช่วงระยะยาว หรือการทำนิติกรรมอำพราง สะท้อนให้เห็นว่าระบบกฎหมายและการจัดการที่ดินของไทยยังมีช่องโหว่ที่เอื้อประโยชน์ต่อผู้มีทุนทรัพย์สูง (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2563) ผลการศึกษาที่พบว่ากลุ่มทุนใช้ข้อได้เปรียบทางทรัพยากรและอิทธิพลในพื้นที่เพื่อหลบเลี่ยงการตรวจสอบ สอดคล้องกับรายงานสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำที่ระบุว่า การกระจายทรัพยากรที่ดินอย่างไม่เป็นธรรมเป็นรากฐานสำคัญของความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย (กรมที่ดิน, 2561; World Bank, 2019) การบังคับใช้กฎหมายที่ขาดความต่อเนื่องและข้อจำกัดด้านอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐในระดับปฏิบัติการ ส่งผลให้มาตรการทางกฎหมายเพียงอย่างเดียวไม่สามารถยับยั้งการเปลี่ยนมือของสิทธิในที่ดินได้

ประการที่สอง ความเปราะบางทางเศรษฐกิจและภาวะหนี้สินของเกษตรกร ผลการสัมภาษณ์กลุ่มเกษตรกรรายย่อยชี้ให้เห็นชัดเจนว่า การสูญเสียสิทธิในที่ดินไม่ได้เกิดจากความตั้งใจที่จะละเมิดกฎหมาย แต่เป็นผลพวงจาก "แรงผลัก" (Push factors) ทางเศรษฐกิจ การที่เกษตรกรขาดแคลนปัจจัยการผลิตที่สำคัญ เช่น แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น และการเข้าถึงแหล่งทุนในระบบที่จำกัด ทำให้เกษตรกรตกอยู่ในภาวะหนี้สินสะสม (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2563; สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564) เมื่อเผชิญกับความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติและราคาผลผลิตตกต่ำ เกษตรกรจึงถูกบีบบังคับทางอ้อมให้ต้องนำสิทธิในที่ดินไปแปลงเป็นทุนผ่าน

เศรษฐกิจนอกระบบกับกลุ่มทุนในพื้นที่ ประเด็นนี้สอดคล้องกับรายงานของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2562) ที่ชี้ว่าปัญหาความยากจนในภาคการเกษตรเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกษตรกรสูญเสียที่ดินทำกิน

ประการที่สาม ความจำเป็นในการปรับปรุงระบบฐานข้อมูลและกลไกการตรวจสอบ การที่เจ้าหน้าที่รัฐประสบความยากลำบากในการระบุตัวตนผู้ถือครองที่ดินที่แท้จริง บ่งชี้ถึงความล้าหลังและกระจัดกระจายของฐานข้อมูลที่ดิน หากไม่มีระบบแผนที่ภูมิสารสนเทศ (GIS) และฐานข้อมูลที่ดินดิจิทัลแบบบูรณาการ การตรวจสอบจะทำได้เพียงการตั้งรับ (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2564) ดังนั้น การแก้ปัญหาเชิงรุกจึงต้องอาศัยการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่โปร่งใส สามารถตรวจสอบข้ามหน่วยงานได้ รวมถึงการเปิดเผยข้อมูล (Open Data) ให้ภาคประชาสังคมและชุมชนสามารถร่วมตรวจสอบ เพื่อลดการแทรกแซงจากผู้มีอิทธิพลในระดับท้องถิ่น

ประการสุดท้าย การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการ "จัดสรรที่ดิน" สู่การ "สร้างความมั่นคงของมนุษย์" การแก้ไขปัญหาการถือครองที่ดินเกินสิทธิจึงไม่อาจจบลงเพียงแค่การยึดคืนพื้นที่แล้วนำมาจัดสรรใหม่ แต่ต้องบูรณาการความช่วยเหลืออย่างเป็นระบบเพื่อไม่ให้เกิดวงจรการสูญเสียที่ดินซ้ำรอย ตามทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ที่มุ่งเน้นการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ภาครัฐต้องส่งเสริมการบริหารจัดการที่ดินเชิงสถาบันในระดับชุมชน เช่น การจัดตั้ง "ธนาคารที่ดินชุมชน" หรือการส่งเสริมระบบ "สหกรณ์การเกษตรแปลงใหญ่" เพื่อสร้างอำนาจต่อรองให้เกษตรกรรายย่อย การสนับสนุนปัจจัยการผลิต โครงสร้างพื้นฐานด้านแหล่งน้ำ และการพัฒนาองค์ความรู้ด้านเกษตรสมัยใหม่ ถือเป็นเงื่อนไขที่ขาดไม่ได้ในการสร้างหลักประกันความมั่นคงทางอาหารและการพัฒนาชนบทที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาขององค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ และโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (FAO, 2018; UNDP, 2020) ที่เน้นย้ำว่าการเข้าถึงทรัพยากรที่ดินอย่างเป็นธรรมคือหัวใจสำคัญของการยกระดับคุณภาพชีวิตและการพึ่งพาตนเองของมนุษย์

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า ปัญหาการถือครองที่ดินในเขต ส.ป.ก. อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว มีลักษณะกระจุกตัวอยู่ในมือกลุ่มทุนผ่านการใช้นอมินีและการทำนิติกรรมอำพราง ซึ่งมีสาเหตุหลักจากช่องโหว่ทางกฎหมายและการขาดปัจจัยสนับสนุนด้านการเกษตรที่ทำให้เกษตรกรรายย่อยมีภาระหนี้สิน แนวทางการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืนคือ ภาครัฐต้องนำเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศมาใช้ในการตรวจสอบและเปิดเผยข้อมูลที่ดิน บังคับใช้กฎหมายเพื่อยึดคืนพื้นที่จากกลุ่มทุนที่ครอบครองเกินสิทธิ และนำมาจัดสรรให้เกษตรกรผู้ไร้ที่ดินทำกินอย่างแท้จริง ที่สำคัญ การปฏิรูปที่ดินจะสำเร็จได้ รัฐต้องบูรณาการความช่วยเหลือด้านโครงสร้างพื้นฐาน แหล่งน้ำ ทุน และตลาด รวมถึงสนับสนุนกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อป้องกันการสูญเสียสิทธิในที่ดินของเกษตรกรในระยะยาว

บรรณานุกรม

กรมที่ดิน. (2561). *สถิติการถือครองและการจดทะเบียนที่ดินทั่วราชอาณาจักร.* กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2563). *รายงานภาวะเศรษฐกิจการเกษตรไทย.* กรุงเทพฯ.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2563). *การกระจายการถือครองที่ดินและความเหลื่อมล้ำในภาคเกษตรกรรมไทย.* กรุงเทพฯ: TDRI.

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม. (2564). *รายงานผลการดำเนินงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมประจำปีงบประมาณ 2564.* กรุงเทพฯ: สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *รายงานสถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย.* กรุงเทพฯ: สศช.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564). *การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน.* กรุงเทพฯ.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570).* กรุงเทพฯ.

FAO. (2018). *The State of Food and Agriculture: Migration, Agriculture and Rural Development*. Rome: FAO.

United Nations Development Programme. (2020). *Human Development Report 2020*. New York: UNDP.

World Bank. (2019). *Thailand Economic Monitor: Inequality, Opportunity and Human Capital.* Washington, DC: World Bank.

การวิเคราะห์ลักษณะการเสียชีวิตและจุดเสี่ยงบนท้องถนนในจังหวัดสระแก้ว (พ.ศ. 2564 - 2568)

Analysis of Road Traffic Fatalities and Black Spots in Sa Kaeo Province (2021-2025)

รัตนาภรณ์ อินทรชมภู* พรพรรณ สุขประเสริฐ และ รังสรรค์ สุคำภา
สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สระแก้ว
*corresponding author e-mail: rattanaporn.in@vru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ลักษณะการเสียชีวิตและจุดเสี่ยงบนท้องถนนในจังหวัดสระแก้ว (พ.ศ. 2564–2568)” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถิติและลักษณะการเสียชีวิตบนท้องถนนในจังหวัดสระแก้วย้อนหลัง 5 ปี และ 2) วิเคราะห์พื้นที่เสี่ยงของการเสียชีวิตบนท้องถนน เพื่อใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนการวางแผนและพัฒนามาตรการด้านความปลอดภัยทางถนน การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากฐานข้อมูลอุบัติเหตุทางถนนของจังหวัดสระแก้ว ระหว่างปี พ.ศ. 2564–2568 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่และร้อยละ ร่วมกับการวิเคราะห์เชิงพื้นที่จากข้อมูลพิกัดภูมิศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดสระแก้วมีผู้เสียชีวิตรวม 981 คน โดยปี พ.ศ. 2566 มีผู้เสียชีวิตสูงที่สุด (ร้อยละ 21.10) ผู้เสียชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 15–40 ปี (ร้อยละ 34.96) และเป็นเพศชาย (ร้อยละ 76.35) รถจักรยานยนต์เป็นยานพาหนะที่เกิดเหตุมากที่สุด (ร้อยละ 48.52) พื้นที่เกิดเหตุที่พบผู้เสียชีวิตสูงสุดคือ อำเภอเมืองสระแก้ว อำเภอวัฒนานคร และอำเภออรัญประเทศ ตามลำดับ สรุปได้ว่า กลุ่มวัยแรงงาน เพศชาย และผู้ใช้รถจักรยานยนต์เป็นกลุ่มเสี่ยงสำคัญ พื้นที่จุดเสี่ยงควรได้รับการกำหนดมาตรการป้องกันและเฝ้าระวังอย่างต่อเนื่องเพื่อลดความสูญเสียต่อชีวิตและทรัพย์สิน

คำสำคัญ: อุบัติเหตุทางถนน จุดเสี่ยง การวิเคราะห์เชิงพื้นที่ ความปลอดภัยทางถนน จังหวัดสระแก้ว

Abstract

The study entitled “Analysis of Road Accident Characteristics and Black Spots in Sa Kaeo Province (2021–2025)” aimed to: (1) examine road traffic accident statistics and characteristics in Sa Kaeo Province over a five-year period, and (2) analyze accident-prone areas to support road safety planning and the development of preventive measures. This quantitative research utilized secondary data from the Sa Kaeo Province road accident database during 2021–2025. Data was analyzed using descriptive statistics, including frequency and percentage, alongside spatial analysis. The findings revealed a total of 981 road traffic fatalities, with the highest number recorded in 2023 at 207 deaths (21.10%). Most fatalities were among individuals aged 15–40 years (34.96%) and males (76.35%). Motorcycles were the most frequently associated vehicle type (48.52%). Regarding locations, Mueang Sa Kaeo District recorded the highest fatalities, followed by Watthana Nakhon and Aranyaprathet Districts. In conclusion, working-age individuals, males, and

motorcycle users constitute the major risk groups. Continuous monitoring and appropriate road safety interventions should be prioritized in high-risk areas to reduce fatalities.

Keywords: road accidents, black spots, spatial analysis, road safety, Sa Kaeo province

บทนำ

อุบัติเหตุบนท้องถนนเป็นปัญหาสาธารณะที่สำคัญทั้งในระดับโลกและระดับประเทศ เนื่องจากก่อให้เกิดความสูญเสียต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน รวมทั้งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม (World Health Organization, 2018; Peden et al., 2004) ประเทศไทยยังคงเผชิญกับปัญหาอุบัติเหตุทางถนนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ใช้รถจักรยานยนต์ซึ่งเป็นกลุ่มเสี่ยงหลัก (ศูนย์อำนวยการความปลอดภัยทางถนน, 2564; สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2567) จังหวัดสระแก้วเป็นจังหวัดชายแดนที่มีความสำคัญด้านเศรษฐกิจ การค้า และการคมนาคมเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน ส่งผลให้มีปริมาณการเดินทางและการขนส่งสินค้าจำนวนมาก โดยเฉพาะเส้นทางที่เชื่อมระหว่างชุมชน พื้นที่เศรษฐกิจ และด่านชายแดน ทำให้ถนนในพื้นที่มีการใช้งานหนาแน่นและมีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุจนถึงแก่ชีวิตเพิ่มขึ้น (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, 2563) นอกจากนี้ สภาพถนนบางช่วงยังมีข้อจำกัด เช่น ถนนแคบ จุดกลับรถไม่เหมาะสม ขาดแสงสว่าง หรือมีสิ่งกีดขวางข้างทาง ซึ่งล้วนส่งผลต่อความปลอดภัยของผู้ใช้ถนน แม้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะมีการดำเนินมาตรการด้านความปลอดภัยทางถนนอย่างต่อเนื่อง แต่อุบัติเหตุยังคงเกิดขึ้นเป็นประจำ สะท้อนให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหาจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ (Evidence-based) เพื่อวิเคราะห์ลักษณะการเสียชีวิตและระบุพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูงอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการใช้ข้อมูลสถิติและข้อมูลเชิงพื้นที่ในการสนับสนุนการตัดสินใจ

ดังนั้น การวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ลักษณะการเสียชีวิตและจุดเสี่ยงบนท้องถนนในจังหวัดสระแก้ว (พ.ศ. 2564–2568)” จึงมีความสำคัญ โดยมุ่งศึกษาลักษณะทั่วไปของอุบัติเหตุ เช่น ช่วงเวลา ประเภทยานพาหนะ และช่วงอายุของผู้ประสบเหตุ รวมถึงการระบุพื้นที่ที่เกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้งในเขตรับผิดชอบของแขวงทางหลวงชนบทสระแก้ว เพื่อให้สามารถกำหนดจุดเสี่ยง (Black Spots) ได้อย่างชัดเจน การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถิติและลักษณะการเสียชีวิตบนท้องถนนในจังหวัดสระแก้วในช่วงระยะเวลา 5 ปี และ 2) ระบุพื้นที่จุดเสี่ยงบนท้องถนน เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนและปรับปรุงมาตรการด้านความปลอดภัยทางถนนให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ อันจะนำไปสู่การลดความสูญเสียและยกระดับความปลอดภัยทางถนนอย่างยั่งยืน (กรมควบคุมโรค, 2564; United Nations, 2020a)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากฐานข้อมูลอุบัติเหตุทางถนนของจังหวัดสระแก้ว ระหว่างปี พ.ศ. 2564–2568 จากฐานข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2569) เพื่อศึกษาลักษณะการเสียชีวิตและวิเคราะห์จุดเสี่ยง (Black Spots) บนท้องถนน โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านไฟล์ CSV รายปี นำมารวมเป็นฐานข้อมูลด้วยโปรแกรม Microsoft Excel คัดเลือกตัวแปรสำคัญ ได้แก่ วันที่เกิดเหตุ อายุ เพศ ประเภทยานพาหนะ อำเภอที่เกิดเหตุ และพิกัดภูมิศาสตร์ (Latitude/Longitude) พร้อมตรวจสอบความถูกต้อง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิง

พรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ความถี่และร้อยละ รวมถึงการวิเคราะห์เชิงพื้นที่โดยนำข้อมูลพิกัดภูมิศาสตร์ไปแสดงผลบนแผนที่ด้วยโปรแกรม Google My Maps เพื่อศึกษาการกระจายตัวและระบุจุดเสี่ยงจากพื้นที่ที่เกิดอุบัติเหตุซ้ำตั้งแต่ 3–5 ครั้งขึ้นไปในช่วง 5 ปี ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ช่วงอายุ เพศ ประเภทยานพาหนะ ช่วงเวลา และพื้นที่เกิดเหตุ และตัวแปรตาม ได้แก่ จำนวนการเสียชีวิตและระดับความรุนแรงของอุบัติเหตุ ทั้งนี้ข้อมูลปี พ.ศ. 2568 เป็นข้อมูล ณ ช่วงเวลาที่ได้รับล่าสุด

ภาพที่ 1 แผนที่โครงข่ายคมนาคมหลักของจังหวัดสระแก้ว

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากฐานข้อมูลอุบัติเหตุทางถนนในจังหวัดสระแก้ว ระหว่างปี พ.ศ. 2564–2568 มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ลักษณะการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางถนนในจังหวัดสระแก้ว (พ.ศ. 2564–2568)

ข้อมูล	กลุ่มข้อมูล	จำนวนผู้เสียชีวิต (คน)	ร้อยละ
ปี พ.ศ.	2564	186	18.96
	2565	205	20.90
	2566	207	21.10
	2567	189	19.27
	2568	194	19.78
	รวม	**981**	**100.00**
ช่วงอายุ	ต่ำกว่า 15 ปี	55	5.61
	15–40 ปี	343	34.96

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ข้อมูล	กลุ่มข้อมูล	จำนวนผู้เสียชีวิต (คน)	ร้อยละ
	41–60 ปี	340	34.66
	มากกว่า 60 ปี	243	24.77
	รวม	**981**	**100.00**
เพศ	ชาย	749	76.35
	หญิง	219	22.32
	ไม่ระบุ	13	1.33
	รวม	**981**	**100.00**
ประเภทยานพาหนะ	รถจักรยานยนต์	476	48.52
	รถยนต์	115	11.72
	รถบรรทุกขนาดเล็ก/รถตู้	36	3.67
	คนเดินเท้า	39	3.98
	ไม่ระบุพาหนะ	292	29.77
	อื่น ๆ	23	2.34
	รวม	**981**	**100.00**
วันที่เสียชีวิต	วันจันทร์	127	12.95
	วันอังคาร	135	13.76
	วันพุธ	141	14.37
	วันพฤหัสบดี	139	14.17
	วันศุกร์	125	12.74
	วันเสาร์	151	15.39
	วันอาทิตย์	163	16.62
	รวม	**981**	**100.00**
พื้นที่เกิดเหตุ (อำเภอ)	เมืองสระแก้ว	236	24.06
	วัฒนานคร	101	10.30
	อรัญประเทศ	90	9.17
	วังน้ำเย็น	76	7.75
	ตาพระยา	38	3.87
	คลองหาด	36	3.67
	เขาฉกรรจ์	32	3.26
	วังสมบูรณ์	30	3.06
	โคกสูง	27	2.75
	ไม่ระบุ (-CA)	315	32.11
	รวม	**981**	**100.00**

ที่มา : ฐานข้อมูลอุบัติเหตุทางถนนของจังหวัดสระแก้วปี พ.ศ.2564-2568

จากตารางที่ 1 พบว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2564–2568 จังหวัดสระแก้วมีผู้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางถนนรวม 981 คน โดยปี พ.ศ. 2566 มีจำนวนผู้เสียชีวิตสูงที่สุด 207 คน รองลงมาคือปี พ.ศ. 2565 จำนวน 205 คน และปี พ.ศ. 2564 มีจำนวนผู้เสียชีวิตน้อยที่สุด 186 คน ช่วงอายุ พบว่ากลุ่มอายุ 15–40 ปี มีจำนวนผู้เสียชีวิตสูงที่สุด 343 คน รองลงมาคือกลุ่มอายุ 41–60 ปี จำนวน 340 คน และกลุ่มอายุต่ำกว่า 15 ปี มีจำนวนผู้เสียชีวิตน้อยที่สุด 55 คน ด้านเพศ พบว่าผู้เสียชีวิตส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 749 คน รองลงมาคือเพศหญิง จำนวน 219 คน และไม่ระบุเพศ จำนวน 13 คน เมื่อจำแนกตามประเภทยานพาหนะ พบว่ารถจักรยานยนต์เกี่ยวข้องกับการเสียชีวิตมากที่สุด จำนวน 476 คน รองลงมาคือไม่ระบุพาหนะ จำนวน 292 คน และยานพาหนะประเภทอื่นมีจำนวนผู้เสียชีวิตน้อยที่สุด 23 คน สำหรับวันเสียชีวิต พบว่าวันอาทิตย์มีจำนวนผู้เสียชีวิตสูงที่สุด 163 คน รองลงมาคือวันเสาร์ 151 คน และวันศุกร์มีจำนวนผู้เสียชีวิตน้อยที่สุด 125 คน ด้านพื้นที่เกิดเหตุ พบว่าอำเภอเมืองสระแก้วมีจำนวนผู้เสียชีวิตสูงที่สุด 236 คน รองลงมาคืออำเภอวัฒนานคร 101 คน และพบข้อมูลไม่ระบุอำเภอ (-CA) จำนวน 315 คน ซึ่งควรได้รับการปรับปรุงความครบถ้วนของฐานข้อมูลในอนาคต

จำนวนการเสียชีวิตทางถนนในจังหวัดสระแก้ว จำแนกตามปี พ.ศ. 2564–2568 พบว่า จำนวนการเสียชีวิตมีแนวโน้มผันผวน โดยมีจุดสูงสุดในปี พ.ศ. 2566 และลดลงในปี พ.ศ. 2567 โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลที่มีปริมาณการเดินทางสูง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณการจราจรกับการเสียชีวิต ข้อมูลดังกล่าวสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์แนวโน้มการเสียชีวิตบนท้องถนนและเป็นแนวทางในการวางแผนมาตรการป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนนในจังหวัดสระแก้วต่อไป จำนวนการเสียชีวิตจำแนกตามช่วงอายุ พบว่า กลุ่มอายุ 15–40 ปี มีสัดส่วนการเสียชีวิตสูงที่สุด รองลงมาคือกลุ่มอายุ 41–60 ปี และกลุ่มอายุต่ำกว่า 15 ปีมีสัดส่วนน้อยที่สุด สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มวัยรุ่นและวัยแรงงานเป็นกลุ่มเสี่ยงสำคัญ สัดส่วนการเสียชีวิตจำแนกตามประเภทยานพาหนะ พบว่ารถจักรยานยนต์มีสัดส่วนสูงที่สุด รองลงมาคือรถยนต์ส่วนบุคคล และยานพาหนะประเภทอื่น ๆ ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าผู้ใช้รถจักรยานยนต์เป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงต่อการเสียชีวิต

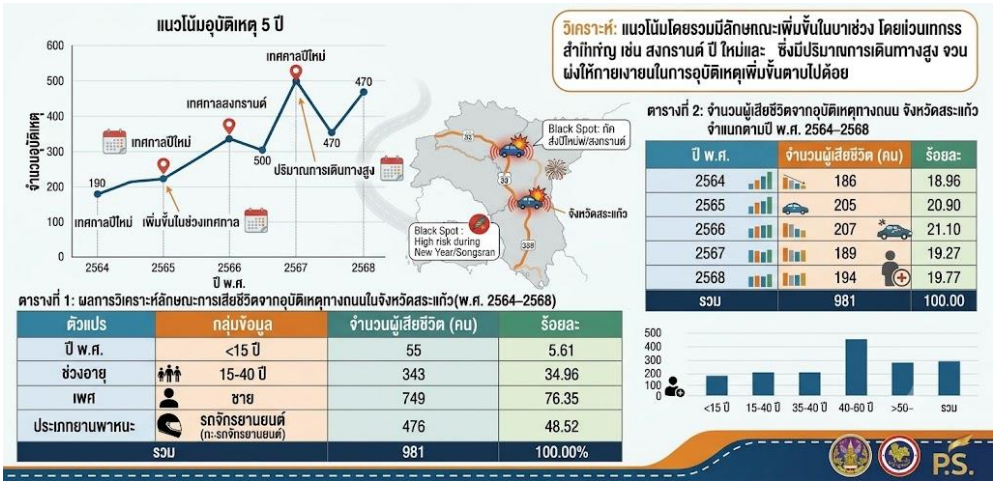

ปี พ.ศ.	จำนวนผู้เสียชีวิต (คน)	ร้อยละ
2564	186	18.96
2565	205	20.90
2566	207	21.10
2567	189	19.27
2568	194	19.77
รวม	981	100.00

ตัวแปร	กลุ่มข้อมูล	จำนวนผู้เสียชีวิต (คน)	ร้อยละ
ปี พ.ศ.	<15 ปี	55	5.61
ช่วงอายุ	15-40 ปี	343	34.96
เพศ	ชาย	749	76.35
ประเภทยานพาหนะ	รถจักรยานยนต์ (ก:-รถจักรยานยนต์)	476	48.52
รวม		981	100.00%

ภาพที่ 2 กราฟเส้น (Line Graph) แนวโน้มการเสียชีวิตบนท้องถนน 5 ปี

จากภาพที่ 2 แสดงแนวโน้มการเสียชีวิตบนท้องถนนในจังหวัดสระแก้ว พ.ศ. 2564–2568 พบว่า แนวโน้มโดยรวมมีลักษณะเพิ่มขึ้นในบางช่วง โดยเฉพาะช่วงเทศกาลสำคัญ เช่น ปีใหม่และสงกรานต์ ซึ่งมีปริมาณการเดินทางสูง ส่งผลให้ความเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุจนมีผู้เสียชีวิตเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

เมื่อพิจารณาแนวโน้มการเสียชีวิตบนท้องถนนในจังหวัดสระแก้ว พบว่า จำนวนอุบัติเหตุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในบางช่วง โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลสำคัญที่มีปริมาณการเดินทางสูง ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณการจราจรกับการเสียชีวิตอย่างชัดเจน รวมถึงการกระจุกตัวของจุดเสี่ยงในเส้นทางคมนาคมหลัก

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ลักษณะการเสียชีวิตและจุดเสี่ยงบนท้องถนนในจังหวัดสระแก้ว (พ.ศ. 2564–2568)” สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

ประการแรก ผู้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางถนนส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 15–40 ปี รองลงมาคือช่วงอายุ 41–60 ปี แสดงให้เห็นว่ากลุ่มวัยแรงงานเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงต่อการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางถนน เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีการเดินทางและใช้รถใช้ถนนเป็นประจำ ทั้งเพื่อการประกอบอาชีพ การศึกษา และการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้านเพศ พบว่าผู้เสียชีวิตส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ซึ่งมีสัดส่วนสูงกว่าเพศหญิงอย่างชัดเจน สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างของรูปแบบการเดินทางและการใช้ยานพาหนะ โดยเพศชายมักมีการใช้รถใช้ถนนและเดินทางในระยะทางที่มากกว่า รวมทั้งอาจมีพฤติกรรมการขับขี่ที่มีความเสี่ยงสูงกว่าเพศหญิง (Reason, 1990) เมื่อพิจารณาตามประเภทยานพาหนะ พบว่ารถจักรยานยนต์เป็นยานพาหนะที่เกี่ยวข้องกับการเสียชีวิตมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับบริบทการเดินทางของประชาชนในจังหวัดสระแก้วที่นิยมใช้รถจักรยานยนต์เป็นพาหนะหลัก เนื่องจากมีความสะดวกและเข้าถึงพื้นที่ต่าง ๆ ได้ง่าย อย่างไรก็ตาม รถจักรยานยนต์เป็นยานพาหนะที่มีความเปราะบางสูง เมื่อเกิดอุบัติเหตุจึงมีโอกาสได้รับบาดเจ็บรุนแรงหรือเสียชีวิตมากกว่ายานพาหนะประเภทอื่น นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบว่าวันอาทิตย์และวันเสาร์มีจำนวนผู้เสียชีวิตสูงกว่าวันอื่น ๆ ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับการเดินทางในช่วงวันหยุด การท่องเที่ยว หรือการเดินทางกลับภูมิลำเนา ส่งผลให้มีปริมาณการจราจรเพิ่มขึ้นและเพิ่มความเสี่ยงต่อการเสียชีวิตบนท้องถนน

ประการหลัง อำเภอเมืองสระแก้ว อำเภอวัฒนานคร และอำเภออรัญประเทศ เป็นพื้นที่ที่มีจำนวนผู้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางถนนสูงกว่าพื้นที่อื่นในจังหวัด จึงอาจถือเป็นพื้นที่เฝ้าระวังสำคัญสำหรับการวิเคราะห์จุดเสี่ยงและการกำหนดมาตรการป้องกันอุบัติเหตุ ทั้งนี้ การวิเคราะห์จุดเสี่ยงควรพิจารณาร่วมกับข้อมูลตำแหน่งพิกัด ลักษณะทางกายภาพของถนน และปริมาณการจราจร (กรมทางหลวงชนบท, 2565) เพื่อให้สามารถระบุสาเหตุและกำหนดแนวทางแก้ไขได้อย่างเหมาะสมดังนั้น การลดอุบัติเหตุทางถนนในจังหวัดสระแก้วควรมุ่งเน้นการป้องกันในกลุ่มเสี่ยงสำคัญ ได้แก่ วัยแรงงาน เพศชาย และผู้ใช้รถจักรยานยนต์ ควบคู่กับการปรับปรุงความปลอดภัยในพื้นที่ที่มีการเสียชีวิตบนท้องถนนสูง และการพัฒนาฐานข้อมูลอุบัติเหตุให้มีความครบถ้วนและถูกต้อง (OECD, 2008) เพื่อสนับสนุนการวางแผนและกำหนดมาตรการด้านความปลอดภัยทางถนนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กรมควบคุมโรค, 2570; United Nations, 2020b)

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้สรุปได้ว่า ตลอดช่วง 5 ปี (พ.ศ. 2564–2568) จังหวัดสระแก้วมีผู้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางถนนอย่างต่อเนื่อง โดยมีกลุ่มเสี่ยงหลักคือ กลุ่มวัยแรงงาน (อายุ 15-40 ปี) เพศชาย และกลุ่มผู้ใช้รถจักรยานยนต์

วันหยุดสุดสัปดาห์และช่วงเทศกาลเป็นช่วงเวลาที่มีอัตราการเสียชีวิตเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ พื้นที่อำเภอเมืองสระแก้ว วัฒนานคร และอรัญประเทศ เป็นพื้นที่ที่ควรได้รับการเฝ้าระวังสูงสุด การนำข้อมูลสถิติเชิงพรรณนาและข้อมูลพิกัดพื้นที่มาผนวกกันช่วยให้เห็นแนวโน้มความรุนแรง ซึ่งหน่วยงานภาครัฐระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัดสามารถนำข้อมูลเหล่านี้ไปประกอบการพิจารณาวางแผนยุทธศาสตร์ความปลอดภัยทางถนน เพื่อลดอัตราการเสียชีวิตและยกระดับความปลอดภัยให้ครอบคลุมทุกมิติได้อย่างยั่งยืนต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ลักษณะการเสียชีวิตและจุดเสี่ยงบนท้องถนนในจังหวัดสระแก้ว (พ.ศ. 2564–2568)” สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความอนุเคราะห์จากหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ สระแก้ว ที่สนับสนุนด้านวิชาการและทรัพยากรในการดำเนินการวิ จัย ขอขอบพระคุณหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลอุบัติเหตุทางถนน ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญในการวิเคราะห์เชิงสถิติและเชิงพื้นที่ รวมถึง นายรังสรรค์ สุคำภา อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัยและคณาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ได้ให้คำแนะนำ ตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไขงานวิจัยจนมีความสมบูรณ์คุณค่าและประโยชน์จากงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยขอมอบเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาแนวทางการป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนน ตลอดจนยกระดับความปลอดภัยในการใช้รถใช้ถนนของประชาชนในพื้นที่อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมโรค. (2570). *แผนแม่บทความปลอดภัยทางถนน พ.ศ. 2565 - 2570.* https://ddc.moph.go.th/uploads/files/3427420230523063416.pdf

กรมควบคุมโรค. (2564). *การทบทวนการดำเนินงานตามแผนแม่บทความปลอดภัยทางถนนฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2561-2564) ตามหลักวิถีแห่งระบบที่ปลอดภัย.* https://cdn.who.int/media/docs/default-source/thailand/roadsafety/hm_report.pdf

กรมทางหลวงชนบท. (2565). *รายงานสภาพถนนและความปลอดภัยทางถนน.* https://anyflip.com/uvrap/voqy/basic/101-150

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. (2563). *รายงานสถานการณ์อุบัติเหตุทางถนนของประเทศไทย.* https://www.disaster.go.th

ศูนย์อำนวยการความปลอดภัยทางถนน. (2564). *สถิติอุบัติเหตุทางถนน.* https://www.roadsafetythai.org/download_bookdetail-edoc-636.html

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2567). *รายงานสถานการณ์อุบัติเหตุทางถนนของประเทศไทย ปี 2565-2566.* https://trso.thairoads.org/resources/10278

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. (2563). *รายงานอุบัติเหตุจราจร.* https://www.otp.go.th/uploads/tiny_uploads/PDF/2564-10/25641025-RoadAccidentAna2563-FINAL.pdf

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2569). *สถิติอุบัติเหตุทางถนน.* https://data.go.th/dataset/rtddi

OECD. (2008). *Towards zero: Ambitious road safety targets and the safe system approach.* https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2008/09/towards-zero_g1gh9a55/9789282101964-en.pdf

Peden, M., Scurfield, R., Sleet, D., Mohan, D., Hyder, A. A., Jarawan, E., & Mathers, C. (2004). *World report on road traffic injury prevention.* World Health Organization. https://www.who.int/publications/i/item/world-report-on-road-traffic-injury-prevention

Reason, J. (1990). *Human error.* Cambridge University Press.

United Nations. (2020a). *Global plan for the decade of action for road safety 2021–2030.* https://www.who.int/publications/m/item/global-plan-for-the-decade-of-action-for-road-safety-2021-2030

United Nations. (2020b). *UN road safety strategy.* https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/2020/09/road_safety_strategy_booklet.pdf

World Health Organization. (2018). *Global status report on road safety 2018.* https://www.who.int/publications/i/item/9789241565684

ปัจจัยและประสิทธิภาพการจัดการขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโจด อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว

Factors and Efficiency of Solid Waste Management of Huai Chot Subdistrict Administrative Organization, Watthana Nakhon District, Sa Kaeo Province

ศิริญา สาลีงาม* ทิพย์อัปสร เวชเฟื่อง และ รังสรรค์ สุคำภา
สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
*corresponding author e-mail: siriya1988s@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปริมาณครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความเห็นต่อปัจจัยการจัดการขยะมูลฝอยและประสิทธิภาพในการจัดการขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโจด อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว กลุ่มตัวอย่างคือประชาชนในพื้นที่จำนวน 400 คน ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามออนไลน์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.71, S.D. = 0.80) โดยด้านบุคลากรมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือด้านความรู้และทัศนคติ ขณะที่ด้านเทคโนโลยีและอุปกรณ์มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด สำหรับประสิทธิภาพในการจัดการขยะมูลฝอยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.79, S.D. = 0.82) โดยการจัดเก็บขยะมีประสิทธิภาพสูงสุด รองลงมาคือความพึงพอใจของประชาชน ส่วนการคัดแยกขยะมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด สรุปได้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโจดมีศักยภาพในการจัดเก็บขยะได้ดี แต่ควรส่งเสริมและสนับสนุนเทคโนโลยี รวมถึงสร้างความตระหนักรู้ในการคัดแยกขยะที่ต้นทางเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ปัจจัยการจัดการขยะมูลฝอย ประสิทธิภาพการจัดการขยะมูลฝอย องค์การบริหารส่วนตำบล การมีส่วนร่วมของประชาชน

Abstract

This quantitative research aimed to study the level of opinions on factors influencing solid waste management and its efficiency by the Huai Chot Subdistrict Administrative Organization, Watthana Nakhon District, Sa Kaeo Province. The sample consisted of 400 residents, selected through sampling techniques. Data were collected via online questionnaires and analyzed using descriptive statistics: frequency, percentage, mean, and standard deviation. The findings revealed that overall factors related to solid waste management were at a high level ($\bar{x}$ = 3.71, S.D. = 0.80). The personnel factor had the highest means, followed by knowledge and attitudes, while technology and equipment were the lowest. Overall efficiency of solid waste management was also high ($\bar{x}$ = 3.79, S.D. = 0.82). Waste collection efficiency ranked highest, followed by public satisfaction, whereas waste separation scored the lowest. In conclusion, while

waste collection is highly effective, the organization should promote technological integration and enhance public awareness of source separation for sustainable efficiency.

keywords: solid waste management factors, waste management efficiency, subdistrict administrative organization, public participation

บทนำ

ปัญหาขยะมูลฝอยเป็นประเด็นความท้าทายระดับชาติและระดับโลกที่ส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อคุณภาพชีวิต สุขอนามัย และระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม ทั้งในเขตเมืองและเขตพื้นที่ชนบท ในปัจจุบัน พื้นที่กึ่งชนบทกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างประชากร วิถีชีวิต และรูปแบบการบริโภคที่ปรับตัวเข้าสู่วิถีสังคมเมืองมากยิ่งขึ้น ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้ปริมาณขยะมูลฝอยในระดับชุมชนเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ หากปริมาณขยะเหล่านี้ไม่ได้รับการบริหารจัดการอย่างถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล จะก่อให้เกิดมลพิษสะสมที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรดิน แหล่งน้ำ อากาศ ตลอดจนสุขภาวะของประชาชนโดยตรง (กรมควบคุมมลพิษ, 2561)

ตำบลห้วยโจด อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว เป็นหนึ่งในพื้นที่กึ่งชนบทที่มีประชากรกระจายตัวอาศัยอยู่ร่วมกันในหลายหมู่บ้าน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ค้าขาย และรับจ้างทั่วไป ลักษณะทางประชากรศาสตร์และเศรษฐกิจสังคมดังกล่าวทำให้เกิดขยะมูลฝอยหลากหลายประเภท ทั้งขยะอินทรีย์จากภาคการเกษตร ขยะทั่วไปจากครัวเรือน และขยะรีไซเคิลจากการบริโภค ซึ่งเพิ่มความซับซ้อนให้กับการบริหารจัดการของหน่วยงานท้องถิ่น แม้ว่าประเทศไทยจะมีนโยบายส่งเสริมให้เกิดการลด คัดแยก และนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ (Reduce, Reuse, Recycle) ภายใต้แผนแม่บทระดับชาติ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2567) แต่ในทางปฏิบัติระดับท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังคงประสบกับข้อจำกัดหลากหลายมิติ ทั้งในด้านงบประมาณที่จำกัด ความพร้อมของบุคลากร เครื่องมือและเทคโนโลยี รวมไปถึงระดับการมีส่วนร่วมเชิงรุกของประชาชน ซึ่งล้วนเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้การจัดการขยะยังไม่บรรลุประสิทธิภาพสูงสุดเท่าที่ควร

ด้วยบริบทและสภาพปัญหาดังกล่าว การจัดการขยะมูลฝอยที่มีประสิทธิภาพจึงไม่สามารถพึ่งพากลไกการบริหารของหน่วยงานรัฐเพียงฝ่ายเดียวได้ แต่ต้องอาศัยปัจจัยเชิงบูรณาการที่ครอบคลุมถึงศักยภาพของเจ้าหน้าที่รัฐการจัดการตามหลักสุขาภิบาล และการปรับเปลี่ยนทัศนคติเพื่อดึงดูดการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ต้นทาง (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2569) ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญในการศึกษาประสิทธิภาพในการจัดการขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโจด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความเห็นของประชาชนที่มีต่อปัจจัยการจัดการขยะมูลฝอย และเพื่อศึกษาระดับความเห็นที่มีต่อประสิทธิภาพในการจัดการขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโจด อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณในครั้งนี้ จะเป็นข้อเสนอแนะเชิงประจักษ์ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการยกระดับนโยบาย ปรับปรุงการจัดสรรทรัพยากร และพัฒนาระบบการจัดการขยะมูลฝอยให้เกิดประสิทธิภาพและความยั่งยืนต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพในการจัดการขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโจด อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว” ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดตามวัตถุประสงค์การวิจัยและโครงสร้างของแบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

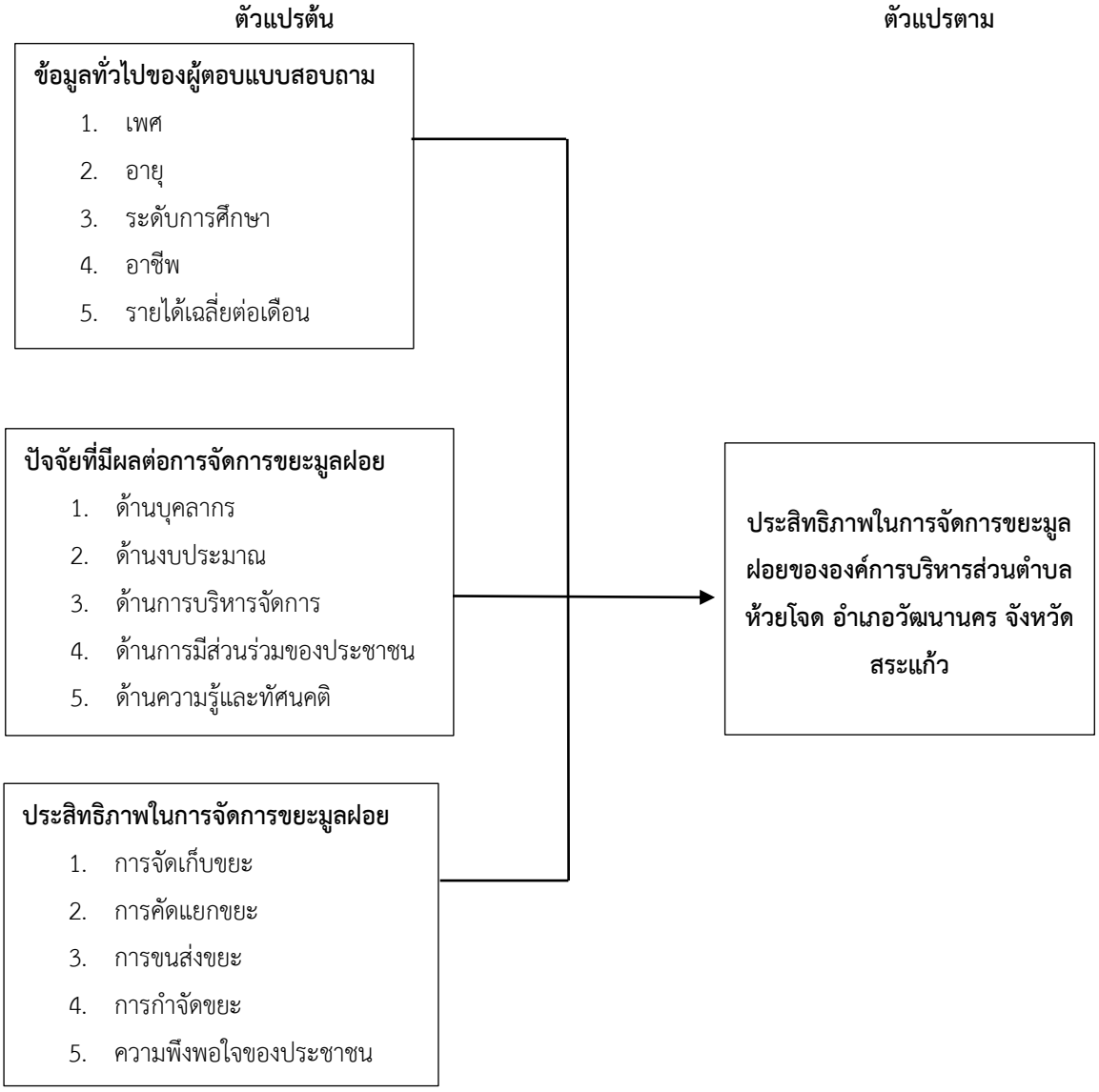

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดดังกล่าวเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม เก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีระเบียบวิธีวิจัยที่ครอบคลุมขั้นตอนการกำหนดประชากร การสร้างเครื่องมือ และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง:

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ประชาชนที่มีภูมิลำเนาและอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโจด อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว รวมทั้งสิ้นจำนวน 6,409 คน ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการคำนวณของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำจำนวน 376 คน และเพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อนจึงดำเนินการเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบตามสะดวก (Convenience Sampling) ผ่านการประสานความร่วมมือกับผู้นำชุมชนและเครือข่ายระดับหมู่บ้าน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย:

เครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถามออนไลน์ (Google Form) ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอย (6 ด้าน) และตอนที่ 3 ประสิทธิภาพในการจัดการขยะมูลฝอย (5 ด้าน) ข้อคำถามในตอนที่ 2 และ 3 เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแนวคิดของ Likert (Likert, 1932) เครื่องมือวิจัยได้ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 0.89 และผ่านการทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) (Cronbach, 1951) ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นรวมระดับสูงที่ 0.976

การวิเคราะห์ข้อมูล:

ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) เพื่ออธิบายข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล และใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) พร้อมด้วยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) เพื่อประเมินและแปลผลระดับความคิดเห็นของปัจจัยและประสิทธิภาพการจัดการขยะมูลฝอย

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องประสิทธิภาพในการจัดการขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโจด อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน โดยผลการวิเคราะห์แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตัวแปร	รายละเอียดผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	178	44.50
	หญิง	222	55.50
	รวม	400	100.00
อายุ	ต่ำกว่า 20 ปี	45	11.25
	20–29 ปี	120	30.00

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ตัวแปร	รายละเอียดผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
	30–39 ปี	131	32.75
	40–49 ปี	81	20.25
	50 ปีขึ้นไป	23	5.75
	รวม	400	100.00
ระดับการศึกษา	ประถมศึกษา	33	8.25
	มัธยมศึกษา	137	34.25
	อนุปริญญา/ปวส.	104	26.00
	ปริญญาตรี	106	26.50
	สูงกว่าปริญญาตรี	20	5.00
	รวม	400	100.00
อาชีพ	เกษตรกร	40	10.00
	ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	137	34.25
	รับจ้างทั่วไป	75	18.75
	พนักงานเอกชน/รัฐวิสาหกิจ	85	21.25
	ข้าราชการ	49	12.25
	อื่น ๆ	14	3.50
	รวม	400	100.00
รายได้	ต่ำกว่า 5,000 บาท	31	7.75
	5,000–10,000 บาท	77	19.25
	10,001–15,000 บาท	121	30.25
	15,001–20,000 บาท	141	35.25
	มากกว่า 20,000 บาท	30	7.50
	รวม	400	100.00

จากตารางที่ 1 จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน นำมาวิเคราะห์ผลและจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้ผลลัพธ์ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 55.50 และเพศชาย ร้อยละ 44.50 มีอายุระหว่าง 30–39 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 32.75 รองลงมาคือ 20–29 ปี ร้อยละ 30.00 ด้านระดับการศึกษา ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 34.25 รองลงมาคือระดับปริญญาตรี ร้อยละ 26.50 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 34.25 และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ในช่วง 15,001–20,000 บาท มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 35.25

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอย

ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการขยะมูลฝอยในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโจด พบว่าภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.71, S.D. = 0.80) รายละเอียดแสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 2 ระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอย

ความคิดเห็นรายด้าน	ระดับความคิดเห็น								
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	N	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
ด้านบุคลากร	120 (30.00%)	180 (45.00%)	80 (20.00%)	20 (5.00%)	0 (0%)	400	3.89	0.79	มาก
ด้านงบประมาณ	90 (22.50%)	170 (42.50%)	100 (25.00%)	40 (10.00%)	0 (0%)	400	3.68	0.79	มาก
ด้านการบริหารจัดการ	95 (23.75%)	175 (43.75%)	95 (23.75%)	35 (8.75%)	0 (0%)	400	3.69	0.70	มาก
ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน	100 (25.00%)	170 (42.50%)	90 (22.50%)	40 (10.00%)	0 (0.0%)	400	3.70	0.83	มาก
ด้านความรู้และทัศนคติ	110 (27.50%)	180 (45.00%)	85 (21.25%)	25 (6.25%)	0 (0%)	400	3.75	0.82	มาก
ด้านเทคโนโลยีและอุปกรณ์	85 (21.25%)	160 (40.00%)	105 (26.25%)	50 (12.50%)	0 (0%)	400	3.55	0.85	มาก
ภาพรวม						**400**	**3.71**	**0.80**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ปัจจัยด้านบุคลากรมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{x}$ = 3.89) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือด้านความรู้และทัศนคติ ($\bar{x}$ = 3.75) ส่วนปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดแต่ยังคงอยู่ในเกณฑ์ระดับมากคือ ด้านเทคโนโลยีและอุปกรณ์ ($\bar{x}$ = 3.55)

3. ประสิทธิภาพในการจัดการขยะมูลฝอย

ผลการประเมินระดับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านการจัดการขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโจดในมุมมองของประชาชน พบว่าภาพรวมการดำเนินงานมีประสิทธิภาพในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.79, S.D. = 0.82) รายละเอียดแสดงดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการจัดการขยะมูลฝอย

ความคิดเห็นรายด้าน	ระดับความคิดเห็น								
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	N	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
การจัดเก็บขยะ	150 (37.50%)	170 (42.50%)	60 (15.00%)	20 (5.00%)	0 (0%)	400	3.98	0.78	มาก
การคัดแยกขยะ	100 (25.00%)	160 (40.00%)	100 (25.00%)	40 (10.00%)	0 (0%)	400	3.71	0.84	มาก
การขนส่งขยะ	105 (26.25%)	165 (41.25%)	95 (23.75%)	35 (8.75%)	0 (0%)	400	3.73	0.82	มาก
การกำจัดขยะ	110 (27.50%)	170 (42.50%)	85 (21.25%)	35 (8.75%)	0 (0%)	400	3.76	0.81	มาก
ความพึงพอใจของประชาชน	115 (28.75%)	170 (42.50%)	80 (20.00%)	35 (8.75%)	0 (0%)	400	3.77	0.84	มาก
ภาพรวม						**400**	**3.79**	**0.82**	**มาก**

จากตารางที่ 3 เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบของการจัดการขยะ พบว่า ด้านการจัดเก็บขยะมีประสิทธิภาพสูงที่สุด ($\bar{x}$ = 3.98) รองลงมาคือด้านความพึงพอใจของประชาชน ($\bar{x}$ = 3.77) ในขณะที่กระบวนการคัดแยกขยะมีประสิทธิภาพระดับต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับด้านอื่น ๆ ($\bar{x}$ = 3.71)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษา "ปัจจัยและประสิทธิภาพในการจัดการขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโจด อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว" สามารถนำประเด็นสำคัญมาอภิปรายผลร่วมกับแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการขยะมูลฝอย: ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าปัจจัยด้านบุคลากรเป็นกลไกที่ประชาชนให้การยอมรับและมีค่าเฉลี่ยสูงสุด สะท้อนให้เห็นว่าในพื้นที่กึ่งชนบทที่มีความห่างไกลระหว่างชุมชนเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโจดยังคงเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ การอุทิศตนและความใกล้ชิดระหว่างเจ้าหน้าที่กับประชาชนส่งผลโดยตรงต่อความเชื่อมั่นในระบบจัดเก็บขยะ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ณัฐวุฒิ ดวงมุสิก, พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร และสุปรีชา ชำนาญพุฒิพร (2566) ที่พบว่าศักยภาพของบุคลากรและการบริหารจัดการองค์กรมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพในการกำจัดขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในขณะเดียวกัน ปัจจัยด้านความรู้ ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมของประชาชนก็อยู่ในระดับที่สูง ซึ่งยืนยันสมมติฐานที่ว่าการจัดการขยะที่ยั่งยืนไม่อาจละเลยภาคประชาชนได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของลิขิต น้อยชัยสิน และคณะ (2564) ที่ชี้ว่าพฤติกรรมการมีส่วนร่วมจากต้นทางส่งผลต่อภาพรวมของการลดปริมาณขยะอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม ปัจจัยด้านเทคโนโลยีและอุปกรณ์กลับมีข้อจำกัดสูงสุด ซึ่งสะท้อนถึงปัญหาร่วมของหน่วยงานท้องถิ่นระดับตำบลในประเทศไทยที่มักขาดแคลนงบประมาณจัดซื้อนวัตกรรมหรือยานพาหนะเฉพาะ

ทาง สอดคล้องกับการพบข้อจำกัดทางเทคโนโลยีในพื้นที่ชนบทของ สิตศรรษ์ วงษ์อนันต์, พัชรี ใจการุณ, รัตนา บุญพา,วิษณุ จันทร์สด,นันทรียา โลหะไพบูลย์กุล และ นภัทร บุญเทียม (2561)

2. ประสิทธิภาพในการจัดการขยะมูลฝอย: ด้านกระบวนการจัดการขยะ พบว่าความสามารถในการจัดเก็บขยะมีประสิทธิภาพสูงสุด เป็นผลสะท้อนโดยตรงมาจากความทุ่มเทของบุคลากรและรอบการจัดเก็บที่สม่ำเสมอจนสร้างความพึงพอใจให้แก่ประชาชนในพื้นที่ ทว่าจุดอ่อนที่ต้องได้รับการปรับปรุงอย่างเร่งด่วนคือ "การคัดแยกขยะ" ซึ่งมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด สาเหตุหลักสืบเนื่องมาจากพฤติกรรมความคุ้นชินของครัวเรือนที่มักทิ้งขยะรวม (Mixed waste) โดยไม่มีการแยกขยะอินทรีย์ ขยะรีไซเคิล หรือขยะอันตรายตั้งแต่ต้นทาง ประกอบกับการขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถังขยะแยกประเภทในจุดทิ้งขยะรวมของชุมชน ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ว่า หากปราศจากการรณรงค์และให้ความรู้อย่างเป็นรูปธรรม กระบวนการปลายน้ำ (การกำจัด) ย่อมต้องแบกรับภาระและต้นทุนที่สูงเกินความจำเป็น องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโจดจึงควรนำข้อค้นพบนี้ไปเป็นฐานในการจัดทำนโยบายเชิงรุก เช่น การจัดตั้งธนาคารขยะชุมชน หรือการให้แรงจูงใจ (Incentive) แก่ครัวเรือนที่มีการคัดแยกขยะ เพื่อยกระดับประสิทธิภาพทั้งระบบอย่างยั่งยืน

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้บรรลุวัตถุประสงค์ในการประเมินสถานการณ์การจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโจด โดยสรุปได้ว่า ประสิทธิภาพรวมของการจัดการขยะมูลฝอยอยู่ในเกณฑ์ดี (ระดับมาก) โดยองค์กรมีความโดดเด่นอย่างยิ่งในด้านกระบวนการจัดเก็บขยะที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาในมิติของปัจจัยสนับสนุน พบว่าองค์กรยังมีข้อจำกัดด้านงบประมาณและเทคโนโลยีในการปฏิบัติงานที่ทันสมัย อีกทั้งในส่วนของการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทางยังคงเป็นช่องว่างสำคัญที่ทำให้กระบวนการจัดการขยะไม่สมบูรณ์แบบ ดังนั้น การส่งเสริมให้เกิดระบบบูรณาการที่เน้นการติดอาวุธทางความรู้ให้ประชาชนคัดแยกขยะ ควบคู่ไปกับการสนับสนุนเครื่องมือที่ทันสมัยให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน จะเป็นกุญแจสำคัญในการยกระดับการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนแห่งนี้ในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาและการสนับสนุนจากหลายภาคส่วน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร. รังสรรค์ สุคำภา อาจารย์ที่ปรึกษาที่กรุณาให้คำแนะนำ ตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไขความสมบูรณ์ของงานวิจัย ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ขอขอบคุณผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโจด อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ที่เอื้อเฟื้อข้อมูลและอำนวยความสะดวกในการลงพื้นที่ และขอขอบคุณประชาชนชาวตำบลห้วยโจดที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม ท้ายนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณครอบครัวและเพื่อนร่วมงานที่คอยเป็นกำลังใจและสนับสนุนจนผลงานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมมลพิษ. (2561). *รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2560*. สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2569, จาก https://www.pcd.go.th/publication/4175/

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2569). *แผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน "จังหวัดสะอาด" ตามแนวทางประชารัฐ ประจำปี พ.ศ. 2569.* สำนักปลัด องค์การบริหารส่วนตำบลสวนแตง ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร, เข้าถึงเมื่อ 7 มิถุนายน 2569, เข้าถึงได้ที่ https://suantang.go.th/storage/uploads/17738001937.pdf

ณัฐวุฒิ ดวงมุสิก, พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร, และสุปรีชา ชำนาญพุฒิพร. (2566). การบริหารจัดการขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลบางชนะ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารวิชาการการจัดการภาครัฐและเอกชน*, *5*(3), 16–29. https://doi.org/10.14456/jappm.2023.37

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2567). *รายงานผลการดำเนินงานระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมประจำปี 2567.* กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. สืบค้นจาก https://oops.mnre.go.th/th/news/detail/221112

สิตศรรษ์ วงษ์อนันต์, พัชรี ใจการุณ, รัตนา บุญพา, วิษณุ จันทร์สด, นันทรียา โลหะไพบูลย์กุล, และนภัทร บุญเทียม. (2561). การศึกษาการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในหมู่ 10 ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารวิทยาศาสตร์สุขภาพ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สรรพสิทธิประสงค์*, *2*(3), 32–47. สืบค้นจาก https://he01.tci-thaijo.org/index.php/bcnsp/article/view/193040

Cronbach, L. J. (1951). *Coefficient alpha and the internal structure of tests.* Psychometrika, 16(3), 297–334.

Likert, R. (1932). *A technique for the measurement of attitudes*. New York, NY: McGraw-Hill.

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของกองร้อยตำรวจตระเวนชายแดน อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว: บทวิเคราะห์ผสานวิธี

Factors Influencing the Morale of the Border Patrol Police Company, Ta Phraya District, Sa Kaeo Province: Mixed Method Investigation

เพชรมงคล รัศสง่า* อภินันทชัย สายสิงห์ และ รังสรรค์ สุคำภา
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
*Corresponding author email : phetmongkhon35@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับความเห็นที่มีต่อปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของกองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 124 และกองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 125 อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว และ 2) เพื่อเสนอแนวทางสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของกองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 124 และกองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 125 อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) เก็บข้อมูลจากข้าราชการตำรวจชั้นประทวน 114 คน ผ่านแบบสอบถาม และสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 5 คน ผลการวิจัยพบว่า ขวัญกำลังใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุดคือการยอมรับจากชุมชนและสังคม ($\bar{X}$ = 4.32) รองลงมาคือความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ($\bar{X}$ = 4.31) ผลการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Thematic Analysis) พบว่าความภาคภูมิใจในภารกิจและการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชาเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนขวัญกำลังใจ อย่างไรก็ตาม พบข้อจำกัดด้านยุทโธปกรณ์ที่ส่งผลต่อความเชื่อมั่น และความจำเป็นในการปรับปรุงสวัสดิการให้สอดคล้องกับภาระทางครอบครัว ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนวทางสร้างขวัญกำลังใจโดยการเร่งนำเทคโนโลยีมาใช้เสริมประสิทธิภาพการลาดตระเวน และการสร้างช่องทางการสื่อสารที่เปิดกว้างเพื่อยกระดับขวัญกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ในระยะยาว

คำสำคัญ : ขวัญกำลังใจ , ชายแดน , ตำรวจตระเวนชายแดน, จังหวัดสระแก้ว

Abstract

This research aims 1) to study the levels of opinion regarding factors influencing the morale of the 124th and 125th Border Patrol Police (BPP) companies in Ta Phraya District, Sa Kaeo Province, and 2) to propose guidelines for building morale for the 124th and 125th Border Patrol Police companies in Ta Phraya District, Sa Kaeo Province. A mixed-methods research design was employed, collecting data from 114 non-commissioned police officers via questionnaires and 5 key informants via in-depth interviews. The results indicate that overall morale is at a high level, with "community and social acceptance" being the most influential factor ($\bar{X}$ 4.32), followed by "relationships with colleagues" ($\bar{X}$ 4.31). The thematic analysis revealed that professional pride in their mission and support from superiors are primary drivers of morale. However, the qualitative findings highlighted concerns regarding equipment limitations that impact operational confidence,

as well as the need for improved welfare systems to support family obligations. Consequently, the researchers propose morale-building strategies, including the integration of modern technology to enhance patrol efficiency and the establishment of open communication channels to foster long-term morale and operational effectiveness.

Keywords: Morale, Border, Border Patrol Police, Sa Kaeo Province

บทนำ

ตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) เป็นหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการรักษาความมั่นคงของชาติบริเวณพื้นที่ชายแดน ซึ่งต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่ท้าทาย ความยากลำบาก และมีความเสี่ยงสูงต่อชีวิตและทรัพย์สินอยู่ตลอดเวลา การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดนไม่เพียงแต่ต้องอาศัยความพร้อมทางยุทธวิธีและยุทโธปกรณ์เท่านั้น แต่ยังต้องอาศัยความเข้มแข็งทางจิตใจ การพึ่งพาตนเองในการดำรงชีพ รวมถึงการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้เพื่อเป็นวิถีชีวิตในการปฏิบัติงานในพื้นที่ห่างไกล (ศรีปริญญา ธูปกระจ่าง, 2563) ทั้งนี้ การพัฒนาและยกระดับศักยภาพของเจ้าหน้าที่ให้มีความพร้อมในการรับมือกับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ๆ ถือเป็นรากฐานสำคัญของการดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงแห่งชาติ (เพลิน จามจุรี, ดิเรก นุ่นกล่ำ, และ กันตภณ หนูทองแก้ว, 2565) โดยเฉพาะพื้นที่รับผิดชอบของกองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 124 และ 125 อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว ซึ่งเป็นแนวพรมแดนที่มีความสำคัญและมีความเปราะบางทางยุทธศาสตร์ โดยการขับเคลื่อนภารกิจขององค์กรให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น บุคลากรระดับปฏิบัติการถือเป็นกลไกและหัวใจสำคัญที่สุด รูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานจึงต้องคำนึงถึงบริบทของหน่วยงานและการสนับสนุนจากองค์กรที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง (ลักษณ์พาสุคนธ์ มั่นศรีสุข, 2564) ซึ่งประสิทธิภาพดังกล่าวมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับการบริหารจัดการปัจจัยพื้นฐานและสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดี (อรรถพล ยืนยาว, 2563) ตลอดจนบุพปัจจัยด้านการบริหารงานภายในองค์กรที่มีความโปร่งใสและเป็นธรรม (นารีรัตน์ รอดเวียง, ทวี แจ่มจำรัส, และ เอื้อมพร ศิริรัตน์, 2566) หากบุคลากรได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มประสิทธิภาพ ย่อมส่งผลให้การปฏิบัติงานมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์และนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กรในภาพรวม (กันยานนท์ ล้ำเลิศ, 2568) อย่างไรก็ตาม กลไกสำคัญที่จะช่วยรักษาระดับประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรได้อย่างยั่งยืนคือ "ขวัญและกำลังใจ" (Morale) ซึ่งเป็นผลรวมของปัจจัยการบริหารที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ปฏิบัติงานได้ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ (ธีระพันธุ์ นาคายน และ กัญญ์รัชการย์ เลิศอมรศักดิ์, 2567) การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการเปิดรับฟังความคิดเห็นภายในองค์การถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้าใจ ลดความขัดแย้ง และยกระดับขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานได้อย่างเป็นรูปธรรม (ผุษดี เจริญวงษ์, เปรมฤทัย น้อยหมื่นไวย, และ กัญจนา ศรีสวัสดิ์, 2567) นอกจากนี้ การวิเคราะห์เส้นทางปัจจัยจูงใจพบว่า การให้ความสำคัญกับสวัสดิภาพ ค่าตอบแทน และความมั่นคงในสายอาชีพ มีอิทธิพลโดยตรงต่อขวัญกำลังใจของบุคลากร (ดวงนฤมล เจียมสง่า, เสนีย์ พวงยาณี, และ อนันต์ ธรรมชาลัย, 2568) ในทางกลับกัน หากองค์กรละเลยปัจจัยสนับสนุนเหล่านี้ อาจนำไปสู่การขาดขวัญและกำลังใจ ซึ่งจะส่งผลกระทบเชิงลบอย่างรุนแรงต่อความพร้อมในการปฏิบัติงาน (สาลินี ขจรไพร, ชาตรี นาคะกุล, อนุ เจริญวงศ์ระยับ, และ ช่อเพชร เบ้าเงิน, 2562) ดังนั้น การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงานเพื่อมุ่งพัฒนาสู่การเป็นองค์กรแห่งความสุข จึงเป็นแนวทางสำคัญในการธำรง

รักษาบุคลากรที่มีคุณภาพให้อยู่คู่กับองค์กรอย่างยั่งยืน (รัตนา ไกรจิตต์, กัมลาศ เยาวะนิจ, และ ภิศักดิ์ กัลยาณมิตร , 2568)

จากหลักการและเหตุผลความสำคัญดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะดำเนินการศึกษาระดับความเห็นต่อปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการตำรวจชั้นประทวน กองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 124 และ กองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 125 อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้มาวิเคราะห์หาจุดแข็งและข้อจำกัด และนำไปสู่การเสนอแนวทางในการเสริมสร้างขวัญกำลังใจที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ชายแดน ซึ่งจะส่งผลดีต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่และการรักษาอธิปไตยของประเทศชาติในระยะยาวต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

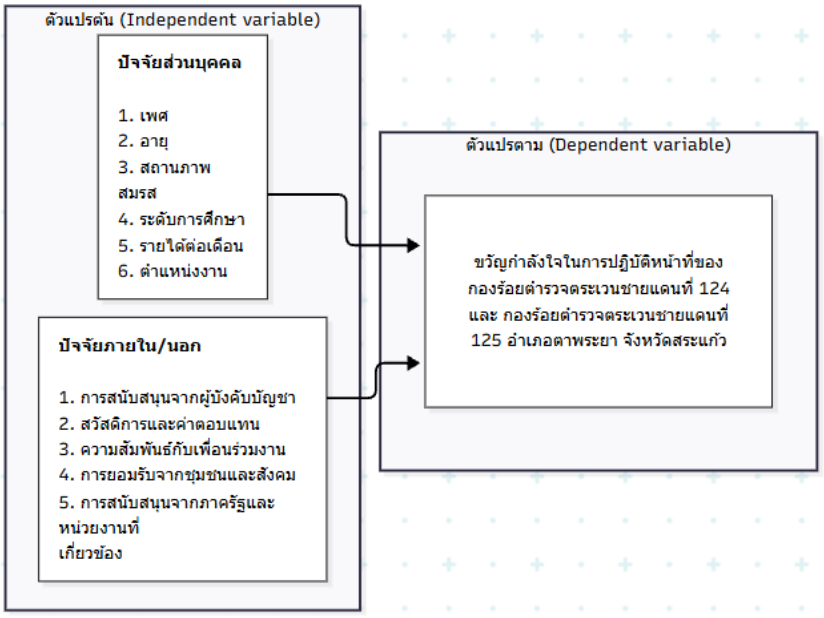

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยให้ความสำคัญกับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นหลัก เพื่อสำรวจระดับความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายในภาพกว้าง และใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นส่วนเสริมเพื่ออธิบายและเจาะลึกปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ข้าราชการตำรวจชั้นประทวนของกองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 124 และ กองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 125 อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว รวมทั้งสิ้นจำนวน 114 คน คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรทั้งหมด (Total Population) เพื่อลดความคลาดเคลื่อนและให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมครบถ้วนที่สุด เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม แบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม และส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความเห็นต่อปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ ครอบคลุมปัจจัย

ภายในและภายนอกองค์กรทั้ง 5 ด้าน โดยมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ โดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มประชากรเป้าหมายด้วยตนเอง หลังจากได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาและตรวจสอบความสมบูรณ์แล้ว ได้นำข้อมูลมาประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่อวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นที่มีต่อปัจจัยต่างๆ

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากข้าราชการตำรวจชั้นประทวนของกองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 124 และ 125 ที่มีประสบการณ์การปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ชายแดนและมีศักยภาพในการให้ข้อมูลเชิงลึก จำนวน 5 นาย โดยถือเป็นเกณฑ์ความอิ่มตัวของข้อมูล (Data Saturation) ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) โดยมีประเด็นคำถามที่สอดคล้องกับปัจจัยในแบบสอบถามเชิงปริมาณ ครอบคลุมมิติความภาคภูมิใจในองค์กร ความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน สวัสดิการ รูปแบบการบริหารของผู้บังคับบัญชา และข้อจำกัดด้านยุทโธปกรณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลคณะผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิเคราะห์แก่นสาระ หรือการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงประเด็น (Thematic Analysis) โดยนำข้อมูลจากบทสัมภาษณ์มาถอดความ (Transcription) จัดกลุ่มรหัสข้อมูล (Coding) เพื่อสกัดหาประเด็นหลัก (Theme) จากนั้นนำมาอธิบายเชื่อมโยงเพื่อขยายความและสนับสนุนผลการวิจัยเชิงปริมาณให้มีน้ำหนักและเห็นภาพความเป็นจริงของพื้นที่มากยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของกองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 124 และ 125 อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว คณะผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง และได้รับแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์กลับคืนมาจำนวน 108 คน คิดเป็นร้อยละ 94.73 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 5 นาย ด้วยรูปแบบการวิเคราะห์เนื้อหา (Thematic Analysis) โดยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากการสำรวจข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 108 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเกือบทั้งหมดเป็นเพศชาย จำนวน 107 คน คิดเป็นร้อยละ 99.1 และไม่ระบุเพศ 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.9 กลุ่มอายุที่พบมากที่สุดคือช่วงอายุ 21-40 ปี จำนวน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 88.9 ด้านสถานภาพสมรสส่วนใหญ่คือ โสด จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 59.3 สำหรับระดับการศึกษา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือ ปวช. จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 49.1 มีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ย 15,000 – 20,000 บาท จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 48.1 ในด้านตำแหน่งงาน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ดำรงตำแหน่งผู้บังคับหมู่กองร้อยตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 88.9 และมีประสบการณ์การทำงาน (อายุงาน) ตั้งแต่ 5-10 ปี มากที่สุด จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 42.6

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่

ภาพรวมของระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของกองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 124 และ 125 อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว ครอบคลุมปัจจัยภายในและภายนอกองค์กรทั้ง 5 ด้าน มีรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ภาพรวมระดับความเห็นต่อปัจจัยภายในและภายนอกองค์กรที่มีอิทธิพลต่อขวัญกำลังใจ

ปัจจัยภายในและภายนอกองค์กร	$\bar{X}$	S.D	ระดับความคิดเห็น	อันดับ
1.การสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชา	4.17	.796	มาก	3
2.สวัสดิการและค่าตอบแทน	3.94	.894	มาก	5
3.ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน	4.31	.728	มากที่สุด	2
4. การยอมรับจากชุมชนและสังคม	4.32	.652	มากที่สุด	1
5. การสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	3.96	.857	มาก	4
รวม	**4.14**	**.695**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.14) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในระดับมากที่สุดคือ การยอมรับจากชุมชนและสังคม ($\bar{X}$ = 4.32) รองลงมาคือ ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ($\bar{X}$ = 4.31) ส่วนปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ สวัสดิการและค่าตอบแทน ($\bar{X}$ = 3.94) ซึ่งอยู่ในระดับมาก โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์เจาะลึกในแต่ละปัจจัยร่วมกับผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (Thematic Analysis) ได้ผลดังตารางที่ 2 ถึงตารางที่ 6

ตารางที่ 2 ระดับความคิดเห็น ปัจจัยภายในองค์กร ด้านการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชา

ปัจจัยภายในองค์กร **1. การสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชา**	$\bar{X}$	S.D	ระดับความคิดเห็น	อันดับ
1.1 ผู้บังคับบัญชาให้ความสำคัญและรับฟังปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่	4.15	0.915	มาก	3
1.2 ท่านรู้สึกได้รับการสนับสนุนและชื่นชมจากผู้บังคับบัญชาเมื่อปฏิบัติงานสำเร็จ	4.13	0.928	มาก	4
1.3 ผู้บังคับบัญชาให้โอกาสในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	4.34	0.866	มากที่สุด	1
1.4 ท่านรู้สึกว่าผู้บังคับบัญชามีความยุติธรรมในการประเมินผลการปฏิบัติงาน	4.09	0.972	มาก	5
1.5 ผู้บังคับบัญชามีการจัดสรรภารกิจและหน้าที่อย่างเหมาะสมกับความสามารถของท่าน	4.17	0.922	มาก	2
รวม	**4.17**	**.796**	**มาก**	

ผลการวิเคราะห์จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.17) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ผู้บังคับบัญชาให้โอกาสในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ($\bar{x}$ = 4.34) รองลงมาคือ การจัดสรรภารกิจและหน้าที่อย่างเหมาะสมกับความสามารถ ($\bar{x}$ = 4.17) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ความยุติธรรมในการประเมินผลการปฏิบัติงาน ($\bar{x}$ = 4.09) ซึ่งสอดคล้องกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Thematic Analysis) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่สะท้อนว่า ภาวะผู้นำของผู้บังคับบัญชาส่งผลอย่างยิ่งต่อขวัญกำลังใจ ดังที่ระบุว่า *"ถ้าผู้บังคับบัญชาดีขวัญกำลังใจของกำลังพลก็ดีเยี่ยม เช่นการมอบหมายงาน เลือกคนให้ถูกกับงาน"* (ส.ต.อ.ชินพัฒน์ นิตย์เจริญโรจน์, 15 พฤศจิกายน 2568) นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลยังเน้นย้ำถึงความใส่ใจว่า *"ผู้บังคับบัญชาระดับสูงมีความใส่ใจกำลังพล มีการฝึกอบรมให้กำลังพลอยู่ตลอดเวลา ทำให้ขวัญกำลังใจของกำลังพลเต็มเปี่ยม"* (จ.ส.ต.วรากร ดวงวงศ์, 15 พฤศจิกายน 2568)

ตารางที่ 3 ระดับความคิดเห็น ปัจจัยภายในองค์กร ด้านสวัสดิการและค่าตอบแทน

ปัจจัยภายในองค์กร **2. สวัสดิการและค่าตอบแทน**	$\bar{x}$	S.D	**ระดับความคิดเห็น**	**อันดับ**
2.1 ท่านพึงพอใจกับสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ที่ได้รับในปัจจุบัน	3.92	1.033	มาก	3
2.2 ท่านรู้สึกว่าค่าตอบแทนและเงินเดือนที่ได้รับมีความเหมาะสมกับภาระหน้าที่	3.87	1.095	มาก	4
2.3 สภาพความเป็นอยู่และสิ่งอำนวยความสะดวกในที่พักอาศัยมีความเหมาะสม	3.85	1.012	มาก	5
2.4 หน่วยงานมีการดูแลด้านสุขภาพและความปลอดภัยในการปฏิบัติหน้าที่อย่างดี	4.05	.980	มาก	1
2.5 ท่านรู้สึกมั่นคงในหน้าที่การงานและสวัสดิการในระยะยาวหรือไม่	4.03	.990	มาก	2
รวม	**3.94**	**.894**	**มาก**	

ผลการวิเคราะห์ตารางที่ 3 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นด้านสวัสดิการและค่าตอบแทนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.94) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ หน่วยงานมีการดูแลด้านสุขภาพและความปลอดภัย ($\bar{x}$ = 4.05) ในขณะที่ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ สภาพความเป็นอยู่และสิ่งอำนวยความสะดวก ($\bar{x}$ = 3.85) การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาพบว่า แม้สวัสดิการจะพอใช้สำหรับการดำรงชีพเฉพาะบุคคล แต่ยังมีข้อจำกัดหากต้องดูแลครอบครัว ดังบทสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า *"สวัสดิการดี พอใช้ได้ สามารถเลี้ยงตัวเองได้ แต่อาจจะไม่สามารถเลี้ยงทั้งครอบครัว"* (ส.ต.อ.ชินพัฒน์ นิตย์เจริญโรจน์, 15 พฤศจิกายน 2568) นอกจากนี้ยังพบมุมมองเกี่ยวกับความไม่สมดุลของความเสี่ยงว่า *"เรื่องสวัสดิการค่าตอบแทนไม่สัมพันธ์กับการปฏิบัติภารกิจหรือหน้าที่"* (จ.ส.ต.ณัฐพงษ์ อ่อนน้อมดี, 15 พฤศจิกายน 2568)

ตารางที่ 4 ระดับความคิดเห็น ปัจจัยภายในองค์กร ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน

ปัจจัยภายในองค์กร **3. ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน**	$\bar{x}$	S.D	**ระดับความคิดเห็น**	**อันดับ**
3.1 ท่านรู้สึกว่ามีความสัมพันธ์ที่ดีและสามารถทำงานร่วมกับเพื่อนร่วมงานได้อย่างราบรื่น	4.41	.774	มากที่สุด	1
3.2 เพื่อนร่วมงานให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนซึ่งกันและกันเมื่อมีปัญหาในการปฏิบัติงาน	4.31	.850	มากที่สุด	2
3.3 บรรยากาศในการทำงานในหน่วยงานของท่านเป็นไปในทางบวกและเอื้อต่อการทำงาน	4.25	.822	มากที่สุด	4
3.4 ท่านสามารถสื่อสารและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนร่วมงานได้อย่างเปิดเผย	4.27	.849	มากที่สุด	3
3.5 ท่านรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของทีมและมีความผูกพันกับเพื่อนร่วมงาน	4.31	.805	มากที่สุด	2
รวม	**4.31**	**.728**	**มากที่สุด**	

ผลการวิเคราะห์ตารางที่ 4 พบว่า ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานอยู่ในระดับมากที่สุดในทุกข้อย่อย โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยที่ ($\bar{x}$ = 4.31) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การมีความสัมพันธ์ที่ดีและทำงานร่วมกันได้อย่างราบรื่น ($\bar{x}$ = 4.41) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ บรรยากาศในการทำงานที่เป็นบวก ($\bar{x}$ = 4.25) ผลการสัมภาษณ์เจาะลึกยืนยันว่าสัมพันธภาพคือหัวใจหลักของการทำงานในพื้นที่เสี่ยง *"ขวัญกำลังใจดี มีการดูแลซึ่งกันและกัน มีการประเมินขวัญกำลังใจและสถานการณ์กันตลอดเวลา"* (ด.ต.วรรณพงษ์ ทองเจิม, 15 พฤศจิกายน 2568) และมีการเสนอแนวทางต่อยอดว่า *"เรื่องความสามัคคีภายในองค์กร อยากให้มีการจัดกีฬาเพื่อเพิ่มความสามัคคีภายในองค์กร"* (ส.ต.ท.อิสระพงษ์ คำฟู, 15 พฤศจิกายน 2568)

ตารางที่ 5 ระดับความคิดเห็น ปัจจัยภายนอกองค์กร ด้านการยอมรับจากชุมชนและสังคม

ปัจจัยภายนอกองค์กร **4. การยอมรับจากชุมชนและสังคม**	$\bar{x}$	S.D	**ระดับความคิดเห็น**	**อันดับ**
4.1 ท่านรู้สึกว่าประชาชนในพื้นที่ให้ความร่วมมือและยอมรับการปฏิบัติหน้าที่ของ ตชด.	4.30	0.752	มากที่สุด	4
4.2 ท่านเคยได้รับคำชื่นชมหรือคำขอบคุณจากประชาชนในพื้นที่	4.25	0.763	มากที่สุด	3
4.3 ท่านรู้สึกภาคภูมิใจในอาชีพเมื่อได้รับรู้ถึงการยอมรับจากสังคม	4.45	0.741	มากที่สุด	1
4.4 ท่านรู้สึกว่าการทำงานของท่านมีส่วนช่วยให้ชุมชนมีความปลอดภัยมากขึ้น	4.41	0.821	มากที่สุด	2
4.5ท่านรู้สึกว่าสื่อมวลชนนำเสนอภาพลักษณ์ของเจ้าหน้าที่ ตชด. ไปในทางบวก	4.20	0.746	มาก	5
รวม	**4.32**	**0.652**	**มากที่สุด**	

ผลการวิเคราะห์ตารางที่ 5 พบว่า ปัจจัยด้านการยอมรับจากชุมชนและสังคมมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดในบรรดาปัจจัยทั้งหมด ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.32) โดยเฉพาะข้อ 4.3 ความภาคภูมิใจในอาชีพเมื่อได้รับการยอมรับ ($\bar{x}$ = 4.45) การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Thematic Analysis) ตอกย้ำว่า ความตระหนักรู้ในคุณค่าของภารกิจคือแรงจูงใจชั้นดี ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวด้วยความเชื่อมั่นว่า *"มีความภาคภูมิใจในองค์กรนี้อย่างมาก มีความผูกพันกับองค์กร และมีความรู้สึกภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งที่ได้ขับเคลื่อนองค์กรนี้ พร้อมปฏิบัติหน้าที่และภารกิจให้ลุล่วง"* (ด.ต.วรรณพงษ์ ทองเจิม, 15 พฤศจิกายน 2568) เช่นเดียวกับทัศนะที่ว่า *"มีความภาคภูมิใจและมีความผูกพันในองค์กร และที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการปกป้องประเทศชาติ"* (ส.ต.ท.อิสระพงษ์ คำฟู, 15 พฤศจิกายน 2568)

ตารางที่ 6 ระดับความคิดเห็น ปัจจัยภายนอกองค์กร ด้านการสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ปัจจัยภายนอกองค์กร **5. การสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง**	$\bar{x}$	S.D	**ระดับความคิดเห็น**	**อันดับ**
5.1 ท่านรู้สึกว่านโยบายจากภาครัฐและหน่วยงานส่วนกลางมีความสอดคล้องกับการปฏิบัติงานในพื้นที่	4.00	.986	มาก	3
5.2 หน่วยงานต้นสังกัดมีการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่เพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่	3.83	1.106	มาก	4
5.3 ท่านรู้สึกว่าภาครัฐให้ความสำคัญกับการดูแลสวัสดิภาพของเจ้าหน้าที่ ตชด. อย่างเหมาะสม	3.81	1.120	มาก	5
5.4 การประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ เช่น ทหาร หรือฝ่ายปกครอง เป็นไปอย่างราบรื่น	4.06	.783	มาก	1
5.5 ท่านรู้สึกว่ามีช่องทางในการร้องขอความช่วยเหลือหรือการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	4.11	.900	มาก	2
รวม	**3.96**	**.857**	**มาก**	

ผลการวิเคราะห์ตารางที่ 6 พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.96) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ การที่ภาครัฐให้ความสำคัญกับการดูแลสวัสดิภาพอย่างเหมาะสม ($\bar{x}$ = 3.81) และการจัดสรรทรัพยากร ($\bar{x}$ = 3.83) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่าข้อจำกัดนี้เป็นประเด็นหลักที่กระทบต่อขวัญกำลังใจ โดยเฉพาะด้านยุทโธปกรณ์ที่ผู้ปฏิบัติงานมองว่าขาดแคลนหรือล้าสมัย ผู้ให้ข้อมูลชี้แจงว่า *"อุปกรณ์ที่มีไม่เพียงพอและไม่ได้คุณภาพ อุปกรณ์บางอย่างไม่เหมาะสมกับภารกิจ จึงมีความกังวลต่อความเสี่ยงในการทำงาน"* (จ.ส.ต.ณัฐพงษ์ อ่อนน้อมดี, 15 พฤศจิกายน 2568) สอดคล้องกับข้อเสนอแนะที่ต้องการให้นำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาสนับสนุน เช่น *"อยากเสนอโครงการเกี่ยวกับเรื่องเทคโนโลยีในการใช้ปฏิบัติงานอย่างเช่น การใช้โดรนในการลาดตระเวนตามพื้นที่ที่มีความเสี่ยง"* (ส.ต.อ.ชินพัฒน์ นิตย์เจริญโรจน์, 15 พฤศจิกายน 2568)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของกองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 124 และ 125 อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว สามารถนำมาอภิปรายผลโดยเปรียบเทียบกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องใน 3 ประเด็นหลัก ได้ดังนี้

1. ปัจจัยด้านการยอมรับจากสังคมและสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน (แรงจูงใจภายใน): ผลการวิจัยชี้ชัดว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญกำลังใจในระดับสูงสุดคือ การยอมรับจากชุมชนและสังคม ($\bar{X}$ = 4.32) รวมถึงความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนร่วมงาน ($\bar{X}$ = 4.31) สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าท่ามกลางความตึงเครียดของพื้นที่ชายแดน การที่เจ้าหน้าที่รับรู้ถึงคุณค่าในวิชาชีพของตนผ่านความไว้วางใจของประชาชน ถือเป็นกลไกสำคัญที่สร้าง "ความผูกพันต่อองค์กร" สอดคล้องกับการศึกษาของ รัตนา ไกรจิตต์ และคณะ (2568) ที่อธิบายว่าการพัฒนาองค์กรแห่งความสุขจะต้องเริ่มจากบุคลากรที่มองเห็นคุณค่าของงานตนเอง ประกอบกับความสัมพันธ์ที่ดีภายในทีมที่เปรียบเสมือนเกราะป้องกันความเครียดชั้นดี ซึ่งสอดรับกับผลสัมภาษณ์ที่ระบุว่าขวัญกำลังใจเกิดขึ้นจากการดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกันภายในทีม

2. ปัจจัยด้านการบริหารงานและการสื่อสารขององค์กร: การได้รับการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชา ($\bar{X}$ = 4.17) โดยเฉพาะมิติของการเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เป็นปัจจัยบวกที่สะท้อนถึงรูปแบบการบริหารจัดการแบบสมัยใหม่ ซึ่ง นารีรัตน์ รอดเวียง และคณะ (2566) ได้ชี้ให้เห็นว่า บุพปัจจัยด้านความโปร่งใสและการเปิดกว้างในการสื่อสารภายในองค์กรมีอิทธิพลโดยตรงต่อประสิทธิผลของการทำงาน เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ผุษดี เจริญวงษ์ และคณะ (2567) ที่ยืนยันว่าการสื่อสารในองค์การที่มีประสิทธิภาพส่งผลลัพธ์เชิงบวกต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาชีพเฉพาะทางอย่างมีนัยสำคัญ

3. ปัจจัยด้านทรัพยากร สวัสดิการ และการสนับสนุนจากภาครัฐ: นับเป็นประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดและเป็นจุดอ่อนที่สะท้อนชัดเจนจากการวิจัยเชิงคุณภาพ (Thematic Analysis) แม้สวัสดิการพื้นฐานจะพอเลี้ยงชีพได้ แต่ความไม่แน่นอนในระยะยาวสำหรับครอบครัว รวมถึงข้อจำกัดด้านยุทโธปกรณ์ที่เสื่อมสภาพ ย่อมส่งผลกระทบโดยตรงต่อความมั่นใจในการปฏิบัติภารกิจ ประเด็นนี้อภิปรายได้จากผลการศึกษาของ ดวงนฤมล เจียมสง่า และคณะ (2568) และ ธีระพันธุ์ นาคายน และคณะ (2567) ที่ระบุตรงกันว่า สวัสดิภาพและผลตอบแทนที่สมดุลกับภาระงานเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สุดในการสร้างแรงจูงใจ หากองค์กรภาครัฐและหน่วยงานส่วนกลางไม่สามารถอุดช่องโหว่ของการจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับความเสี่ยงจริงในพื้นที่ได้ (อรรถพล ยืนยาว, 2563; ลักษณ์พาสุคนธ์ มั่นศรีสุข, 2564) ย่อมส่งผลให้เกิดสภาวะขาดขวัญและกำลังใจในระยะยาว ซึ่งจะกลายเป็นอุปสรรคต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ (สาลินี ขจรไพร และคณะ, 2562)

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของกองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 124 และ 125 อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว สามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้ ประการแรก ระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขวัญกำลังใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยปัจจัยเชิงบวกที่โดดเด่นและเป็นแรงขับเคลื่อนสูงสุด ได้แก่ การยอมรับจากชุมชนและสังคม ตลอดจนความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ในขณะที่ประเด็นที่ต้องเฝ้าระวังและปรับปรุงคือ สวัสดิการและทรัพยากรสนับสนุนจากภาครัฐที่ยังไม่สอดคล้องกับความเสี่ยง และ ประการที่สอง แนวทางสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ จากข้อค้นพบร่วมกันระหว่างวิธีเชิงปริมาณและ

คุณภาพ ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางดังนี้: 1) ด้านทรัพยากร: ภาครัฐควรจัดสรรงบประมาณเร่งด่วนเพื่อปรับปรุงยุทโธปกรณ์ป้องกันตนเองและนำเทคโนโลยี (เช่น โดรน) มาช่วยลดความเสี่ยงในการลาดตระเวน 2) ด้านสวัสดิการ: ควรทบทวนสิทธิประโยชน์ให้ครอบคลุมถึงการดูแลครอบครัวของกำลังพลเพื่อสร้างความมั่นคงในระยะยาว และ 3) ด้านการบริหาร: ผู้บังคับบัญชาควรคงไว้ซึ่งการสื่อสารแบบเปิดกว้างและจัดสรรภารกิจให้ตรงกับความชำนาญของบุคคลอย่างต่อเนื่อง

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่ให้การสนับสนุนทางวิชาการ และขอขอบพระคุณผู้บังคับบัญชา ตลอดจนข้าราชการตำรวจชั้นประทวน กองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 124 และ 125 อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว ทุกนาย ที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามและให้ข้อมูลเชิงลึกผ่านการสัมภาษณ์อย่างครบถ้วน อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนางานวิชาการและการเสริมสร้างความมั่นคงของชาติต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กันยานนท์ ล้ำเลิศ. (2568). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ในการดำเนินงานหมู่บ้านจัดการสุขภาพจังหวัดสมุทรสาคร. *หัวหินเวชสาร*, *5*(1), 73–85.

ดวงนฤมล เจียมสง่า, เสนีย์ พวงยาณี, และ อนันต์ ธรรมชาลัย. (2568). การวิเคราะห์เส้นทางปัจจัยจูงใจที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานในบริษัทเอกชนในอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี. *วารสารสหวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, *9*(2), 123–136.

ธีระพันธุ์ นาคายน, และ กัญญ์รัชการย์ เลิศอมรศักดิ์. (2567). ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ศูนย์การศึกษาจังหวัดชลบุรี*, *25*(1), 52–65.

นารีรัตน์ รอดเวียง, ทวี แจ่มจำรัส, และ เอื้อมพร ศิริรัตน์. (2566). บุพปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการบริหารงานของกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้าง ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ยุคโควิด 19. *วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา*, *13*(2), 301–318.

ผุษดี เจริญวงษ์, เปรมฤทัย น้อยหมื่นไวย, และ กัญจนา ศรีสวัสดิ์. (2567). การสื่อสารในองค์การและขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของพนักงานพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาลรัฐในจังหวัดแห่งหนึ่ง. *วารสารพยาบาลทหารบก*, *25*(3), 206–213.

เพลิน จามจุรี, ดิเรก นุ่นกลั่ำ, และ กันตภณ หนูทองแก้ว. (2565). ศักยภาพการพัฒนาตำรวจตระเวนชายแดนบนพื้นฐานความมั่นคงแห่งชาติ: กรณีศึกษา กองร้อย 424 อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, *9*(5), 331–342.

รัตนา ไกรจิตต์, กัมลาศ เยาวะนิจ, และ ภิศักดิ์ กัลยาณมิตร. (2568). แนวทางการพัฒนาสู่องค์กรแห่งความสุขขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเต้า อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ*, *5*(3), 707–730.

ลักษณ์พาสุคนธ์ มั่นศรีสุข. (2564). รูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรระดับปฏิบัติการ กรมโยธาธิการและผังเมือง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, *5*(3), 42-50.

ศรีปริญญา ธูปกระจ่าง. (2563). การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สู่วิถีชีวิตตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.). *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, *5*(8), 123–140.

สาลินี ขจรไพร, ชาตรี นาคะกุล, อนุ เจริญวงศ์ระยับ, และ ช่อเพชร เบ้าเงิน. (2562). การพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น ของปัจจัยที่ส่งผลต่อการขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออก. *วารสารวิจัยและการพัฒนาหลักสูตร*, *9*(1), 162-179.

อรรถพล ยืนยาว. (2563). การพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงาน บมจ.ธนาคารกสิกรไทยในเขตพื้นที่เครือข่ายธุรกิจ ตะวันออกเฉียงเหนือ 2. *วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, *4*(4), 165–174.

แนวทางการยกระดับการบริหารงานภาครัฐดิจิทัลของเทศบาลตำบลฟากห้วย อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

Guidelines for Enhancing Digital Government Management of Fak Huay Subdistrict Municipality, Aranyaprathet District, Sa Kaeo Province

นันทพงษ์ ปานไชย* อุกฤษฏ์กุล บุญเต็ม และ รังสรรค์ สุคำภา
สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
*corresponding author e-mail: nantapong3737@gmail.com

บทคัดย่อ

การเปลี่ยนผ่านสู่รัฐบาลดิจิทัลเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับประสิทธิภาพการให้บริการภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงาน วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารงานภาครัฐดิจิทัลของเทศบาลตำบลฟากห้วย อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 30 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงประเด็น (Thematic Analysis) ผลการศึกษาพบว่า เทศบาลมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในระดับพื้นฐาน แต่ยังเผชิญข้อจำกัด 3 ประการหลัก ได้แก่ 1) ความไม่เสถียรของระบบเครือข่ายและอุปกรณ์ที่ล้าสมัย 2) ความเหลื่อมล้ำทางทักษะดิจิทัลของบุคลากร และ 3) วัฒนธรรมองค์กรที่ยังคงใช้ระบบเอกสารกระดาษควบคู่กับออนไลน์ ประกอบกับประชาชนยังคงคุ้นเคยกับการติดต่อรับบริการด้วยตนเองที่สำนักงานมากกว่า ดังนั้น เพื่อยกระดับสู่ความเป็นเทศบาลดิจิทัลอย่างยั่งยืน จึงขอเสนอแนวทางในการเร่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีให้มีความเสถียร พัฒนาทักษะบุคลากรเชิงปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง พัฒนาระบบบริการแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) และสร้างความตระหนักรู้พร้อมทั้งสร้างความเชื่อมั่นในการทำธุรกรรมออนไลน์ให้แก่ประชาชน

คำสำคัญ : การบริหารงานภาครัฐดิจิทัล รัฐบาลดิจิทัล เทศบาลตำบล การเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล

Abstract

The transition to a digital government is a crucial mechanism for enhancing public service efficiency, requiring local administrative organizations to adapt accordingly. This article aims to examine the current status, challenges, and propose development guidelines for digital government management in Fak Huay Subdistrict Municipality, Aranyaprathet District, Sa Kaeo Province. Employing a qualitative research methodology, data was collected through in-depth interviews with 30 key informants and analyzed using thematic analysis. The findings reveal that the municipality utilizes information technology at a foundational level but faces significant constraints: outdated equipment with unstable internet networks, a digital skill gap among personnel, and an organizational culture that relies heavily on paper-based documentation alongside digital systems. Furthermore, the majority of citizens prefer in-person services at the

municipal office. To achieve a sustainable digital municipality, it is recommended to accelerate the improvement of technological infrastructure, provide continuous practical digital skills training for personnel, implement a One-Stop Service platform, and build public trust and awareness in utilizing digital services.

keywords: digital government management, digital government, subdistrict municipality, digital transformation

บทนำ

ปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้กลายเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจและสังคมโลก ส่งผลให้ภาครัฐทั่วโลกจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การบริหารงานจากระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ไปสู่การเป็น "รัฐบาลดิจิทัล" (Digital Government) ที่มุ่งเน้นการให้บริการโดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยมีการบูรณาการข้อมูลข้ามหน่วยงานและการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรให้มีความคล่องตัว โปร่งใส และตรวจสอบได้ (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, 2567ก)

สำหรับประเทศไทย พระราชบัญญัติการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล พ.ศ. 2562 ถือเป็นหมุดหมายสำคัญในการปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดิน โดยกำหนดให้หน่วยงานภาครัฐทุกระดับต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการให้บริการและจัดเก็บข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนและเพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจเชิงนโยบาย (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, 2567ข) ทั้งนี้ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นในฐานะหน่วยงานหลักในการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ ได้กำหนดยุทธศาสตร์เพื่อหนุนเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก้าวสู่ความเป็นดิจิทัลอย่างเป็นรูปธรรม (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2562) อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนผ่านสู่ระบบดิจิทัลในระดับท้องถิ่นยังคงเผชิญกับอุปสรรคสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นข้อจำกัดด้านงบประมาณ ทักษะความเชี่ยวชาญของบุคลากร และความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล , 2565)

เทศบาลตำบลฟากห้วย อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เล็งเห็นถึงความจำเป็นในการยกระดับศักยภาพองค์กรให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย โดยมุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานและการจัดทำบริการสาธารณะ (เทศบาลตำบลฟากห้วย, 2565) ทว่าจากการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่าการบริหารงานภาครัฐดิจิทัลในพื้นที่ยังคงมีข้อจำกัดในเชิงโครงสร้างและกระบวนการทำงาน การเปลี่ยนผ่านจากรูปแบบการทำงานแบบเดิม (Traditional Paper-based) ไปสู่ระบบดิจิทัล (Digital-based) ยังไม่เกิดขึ้นอย่างเบ็ดเสร็จ ส่งผลให้ประสิทธิภาพในการให้บริการบางประการยังไม่เป็นไปตามเป้าหมาย (ภัทรานิษฐ์ อินต๊ะยศ, 2564)

ด้วยเหตุผลและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการบริหารงานภาครัฐด้านดิจิทัลของเทศบาลตำบลฟากห้วย เพื่อวิเคราะห์สภาพการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดที่เกิดขึ้นจริงจากประสบการณ์ของผู้ปฏิบัติงานและผู้รับบริการ ซึ่งผลการศึกษาที่ได้จะเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาศักยภาพการบริหารงานภาครัฐดิจิทัลของเทศบาลตำบลฟากห้วยให้มีความทันสมัย และตอบสนองต่อความคาดหวังของประชาชนได้อย่างมีคุณภาพและยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานภาครัฐด้าน

ดิจิทัล 2) เพื่อวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการดำเนินงาน และ 3) เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาและยกระดับศักยภาพองค์กรสู่การเป็นเทศบาลดิจิทัลที่เข้มแข็ง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่องแนวทางการบริหารงานภาครัฐดิจิทัลของเทศบาลตำบลฟากห้วย อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาผ่านมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ที่มีบทบาท หน้าที่ และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการบริหารงานภาครัฐดิจิทัลของเทศบาลตำบลฟากห้วย และสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 30 คน เพื่อให้ครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานภาครัฐดิจิทัลของเทศบาลตำบลฟากห้วย ประกอบด้วย ผู้บริหารเทศบาล จำนวน 2 คน ผู้บริหารระดับกอง จำนวน 3 คน เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน จำนวน 5 คน หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน และประชาชนผู้ใช้บริการ จำนวน 14 คน ดังแสดงในตารางที่ 1 โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ (1) เป็นผู้ที่มีบทบาท หน้าที่ หรือประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการบริหารงานภาครัฐดิจิทัลของเทศบาลตำบลฟากห้วย (2) เป็นผู้ปฏิบัติงาน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือประชาชนผู้รับบริการในพื้นที่ศึกษา และ (3) สมัครใจให้ข้อมูลและสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์ต่อการตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. เครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ซึ่งมีประเด็นคำถามปลายเปิดที่ยืดหยุ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสามารถสะท้อนประสบการณ์และมุมมองได้อย่างอิสระ ผู้วิจัยได้ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ก่อนดำเนินการลงพื้นที่เก็บข้อมูล การเก็บข้อมูลดำเนินการผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยเน้นการบันทึกข้อมูลด้วยการจดบันทึกและการสังเกตการณ์พฤติกรรมระหว่างการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์ให้เห็นบริบทเชิงลึก

3. การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงประเด็น (Thematic Analysis)

ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิเคราะห์เชิงประเด็น (Thematic Analysis) ตามแนวทางของ Braun & Clarke (2006) เพื่อจัดระบบข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ดังนี้

3.1 **การทำความคุ้นเคยกับข้อมูล (Familiarization):** ผู้วิจัยอ่านและทบทวนบันทึกการสัมภาษณ์ทั้งหมดซ้ำหลายรอบ เพื่อทำความเข้าใจภาพรวมและบริบทของผู้ให้ข้อมูลแต่ละราย

3.2 **การสร้างรหัสข้อมูล (Coding):** ผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือกข้อความที่สำคัญและจัดกลุ่มข้อมูลโดยกำหนดรหัสประจำตัวผู้ให้ข้อมูล (Coding) เช่น "ฟห. 1-1" เพื่อปกปิดตัวตนและรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.3 **การค้นหาประเด็นหลัก (Searching for Themes):** นำรหัสข้อมูลที่จัดกลุ่มไว้มาสังเคราะห์และจัดหมวดหมู่ใหม่ เพื่อค้นหาประเด็นสำคัญ (Themes) ที่สะท้อนถึงสภาพปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาการบริหารงานภาครัฐดิจิทัลอย่างเป็นระบบ

3.4 **การทบทวนและกำหนดชื่อประเด็น (Reviewing and Defining Themes):** ผู้วิจัยตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างประเด็นหลักที่สร้างขึ้นกับข้อมูลดิบ เพื่อให้มั่นใจว่าประเด็นเหล่านั้นสามารถอธิบายคำถามการวิจัยได้อย่างถูกต้องและน่าเชื่อถือ

3.5 **การสรุปผล (Final Analysis):** นำประเด็นหลักที่ได้มาเรียบเรียงเป็นผลการวิจัย โดยมีการยกตัวอย่างคำพูดสำคัญ (Verbatim) มาสนับสนุนการอภิปรายผล เพื่อสร้างความหนักแน่นให้กับข้อค้นพบของการวิจัย

ตาราง 1 คุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ลำดับ	รหัส	เพศ	อายุ (ปี)	ระดับการศึกษา	ตำแหน่ง/อาชีพ	อายุงาน (ปี)
1	ฟห. 1 - 1	ชาย	58	ปริญญาเอก	นายกเทศมนตรีฟากห้วย	1
2	ฟห. 1 - 2	ชาย	45	ปริญญาเอก	รองปลัดเทศบาลตำบลฟากห้วย	11
3	ฟห. 2 - 1	หญิง	44	ปริญญาโท	ผู้อำนวยการกองคลัง	8
4	ฟห. 2 - 2	ชาย	46	ปริญญาตรี	ผู้อำนวยการกองช่าง	7
5	ฟห. 2 – 3	หญิง	47	ปริญญาโท	หัวหน้าสำนักปลัด	9
6	ฟห. 3 – 1	หญิง	31	ปริญญาตรี	นักพัฒนาชุมชน	3
7	ฟห. 3 – 2	หญิง	49	ปริญญาตรี	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน	11
8	ฟห. 3 – 3	หญิง	32	ปริญญาตรี	นักวิชาการศึกษา	4
9	ฟห. 3 – 4	ชาย	38	ปริญญาตรี	เจ้าพนักงานธุรการ	2
10	ฟห. 3 - 5	หญิง	28	ปริญญาตรี	เจ้าพนักงานจัดเก็บรายได้	3
11	ฟห. 4 - 1	หญิง	54	ปริญญาโท	ครูผู้สอนโรงเรียนฟากห้วย	19
12	ฟห. 4 - 2	ชาย	55	ปริญญาโท	ปลัดอำเภออรัญประเทศ	18
13	ฟห. 4 - 3	หญิง	47	ปริญญาตรี	ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลฟากห้วย	7
14	ฟห. 5 - 1	ชาย	58	มัธยมศึกษา 3	เจ้าอาวาสวัดชนะไชยศรี	11
15	ฟห. 5 - 2	ชาย	54	ปริญญาตรี	กำนันตำบลฟากห้วย	1
16	ฟห. 5 - 3	ชาย	59	มัธยมศึกษา 6	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9 ตำบลฟากห้วย	16
17	ฟห. 6 – 1	หญิง	48	ปริญญาตรี	ประชาชนผู้ที่ใช้บริการด้านการชำระภาษี	-
18	ฟห. 6 – 2	ชาย	34	ปริญญาตรี	ประชาชนผู้ที่ใช้บริการด้านการชำระภาษี	-
19	ฟห. 6 – 3	หญิง	55	มัธยมศึกษา 3	ประชาชนผู้ที่ใช้บริการด้านร้องเรียน/ร้องทุกข์	-
20	ฟห. 6 – 4	ชาย	42	ปวช.	ประชาชนผู้ที่ใช้บริการด้านร้องเรียน/ร้องทุกข์	-

ตาราง 1 (ต่อ)

ลำดับ	รหัส	เพศ	อายุ (ปี)	ระดับการศึกษา	ตำแหน่ง/อาชีพ	อายุงาน (ปี)
21	ฟห. 6 – 5	หญิง	52	ปวส	ประชาชนผู้ที่ใช้บริการด้านทะเบียนพาณิชย์	-
22	ฟห. 6 – 6	ชาย	41	มัธยมศึกษา 6	ประชาชนผู้ที่ใช้บริการด้านทะเบียนพาณิชย์	-
23	ฟห. 6 – 7	ชาย	27	ปริญญาตรี	ประชาชนผู้ที่ใช้บริการด้านงานทั่วไป	-
24	ฟห. 6 – 8	หญิง	34	ปริญญาตรี	ประชาชนผู้ที่ใช้บริการด้านงานทั่วไป	-
25	ฟห. 6 – 9	หญิง	56	ม.3	ประชาชนผู้ที่ใช้บริการด้านงานทั่วไป	-
26	ฟห. 6 – 10	ชาย	44	ปวช	ประชาชนผู้ที่ใช้บริการด้านงานทั่วไป	-
27	ฟห. 6 – 11	หญิง	61	ปริญญาตรี	ประชาชนผู้ที่ใช้บริการด้านงานสวัสดิการสังคม	-
28	ฟห. 6 – 12	หญิง	63	ปริญญาตรี	ประชาชนผู้ที่ใช้บริการด้านงานสวัสดิการสังคม	-
29	ฟห. 6 – 13	ชาย	42	ปวช	ประชาชนผู้ที่ใช้บริการด้านงานโยธา	-
30	ฟห. 6 - 14	ชาย	55	มัธยมศึกษา 6	ประชาชนผู้ที่ใช้บริการด้านงานโยธา	-

หมายเหตุ: รหัส "ฟห." หมายถึง เทศบาลตำบลฟากห้วย โดยตัวเลขชุดแรกแสดงกลุ่มผู้ให้ข้อมูล และตัวเลขชุดหลังแสดงลำดับของผู้ให้ข้อมูลภายในแต่ละกลุ่ม

ผลการวิจัย

การศึกษาแนวทางการบริหารงานภาครัฐดิจิทัลของเทศบาลตำบลฟากห้วย อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ผ่านการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) จากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 30 คน สามารถนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. สภาพการบริหารงานภาครัฐด้านดิจิทัล

จากผลการศึกษาพบว่า เทศบาลตำบลฟากห้วยมีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้สนับสนุนการปฏิบัติงานและการให้บริการประชาชนในระดับพื้นฐาน โดยมีการใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ และระบบงานที่หน่วยงานส่วนกลางกำหนด อย่างไรก็ตาม อุปกรณ์บางส่วนยังมีความล้าสมัย และระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตยังขาดความเสถียร ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานและการให้บริการประชาชน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสะท้อนความคิดเห็นว่า

"อุปกรณ์ของเทศบาลฯ ก็มีพอใช้งานนะครับ แต่บางอย่างก็เก่าไปบ้าง เช่น คอมพิวเตอร์บางเครื่องช้า ทำงานเอกสารหรือออนไลน์ค่อนข้างช้า แต่โดยรวมก็ยังพอทำงานได้ ส่วนนึงเราก็ใช้แบบฟอร์มที่ส่วนกลางเขากำหนด เช่น ระบบสารบรรณออนไลน์ ซึ่งก็สะดวกขึ้นแต่บางช่วงอินเทอร์เน็ตก็ช้า ทำให้การส่งงานติดขัดเหมือนกัน" (ฟห. 1-1, 3 ตุลาคม 2568)

"ระบบที่ใช้ด้านภาษีสามารถทำงานได้ค่ะ แต่บางครั้งคอมพิวเตอร์เปิดโปรแกรมภาษีล่าช้า โดยเฉพาะช่วงที่ประชาชนมาชำระภาษีพร้อมกันหลายราย จะใช้เวลานานในการค้นข้อมูล บางทีอินเทอร์เน็ตมีปัญหาจะทำให้ระบบค้างค่ะ" (ฟห. 3-5, 13 ตุลาคม 2568)

จากผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า แม้เทศบาลตำบลฟากห้วยจะมีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้สนับสนุนการปฏิบัติงานและการให้บริการประชาชนแล้ว แต่ข้อจำกัดด้านประสิทธิภาพของอุปกรณ์และความเสถียรของระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตยังคงเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานและการให้บริการประชาชนอย่างต่อเนื่อง

2. ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการบริหารงานภาครัฐดิจิทัล

2.1 สมรรถนะและวัฒนธรรมองค์กรดิจิทัล

จากผลการวิเคราะห์พบว่า บุคลากรของเทศบาลตำบลฟากห้วยมีความแตกต่างด้านทักษะดิจิทัลระหว่างช่วงวัย โดยเจ้าหน้าที่รุ่นใหม่สามารถใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างคล่องตัว ขณะที่เจ้าหน้าที่รุ่นกลางและรุ่นเก่ายังขาดความมั่นใจในการใช้งานเมื่อเกิดปัญหาทางเทคนิค นอกจากนี้ องค์กรยังอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านจากระบบเอกสารกระดาษสู่ระบบดิจิทัล ทำให้ยังคงมีการดำเนินงานแบบผสมผสาน (Hybrid) และเกิดความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงาน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสะท้อนความคิดเห็นว่า

"เจ้าหน้าที่รุ่นใหม่ใช้งานได้ดีครับ คล่องเรื่องคอมฯ โทรศัพท์แอปต่าง ๆ ส่วนเจ้าหน้าที่รุ่นกลางและรุ่นเก่าจะใช้ระบบพื้นฐานได้แต่ถ้ามีปัญหาทางเทคนิคก็ต้องอาศัยคนช่วย ส่วนใหญ่ไม่ค่อยกล้าลองนอกจากจะมีคู่มือหรือมีคนแนะนำ" (ฟห. 1-2, 3 ตุลาคม 2568)

"ยังอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านค่ะ จากเดิมที่เน้นเอกสารกระดาษ มาเป็นระบบออนไลน์มากขึ้น เจ้าหน้าที่เริ่มคุ้นเคยกับการใช้ระบบดิจิทัลในการส่งหนังสือ การเก็บข้อมูล และการรายงาน แต่ก็ยังมีความรู้สึกว่าต้องสำรองเป็นกระดาษไว้ด้วย ทำให้ภาระงานซ้ำซ้อนอยู่บ้าง" (ฟห. 2-1, 3 ตุลาคม 2568)

จากผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า ความแตกต่างด้านทักษะของบุคลากรและวัฒนธรรมองค์กรที่ยังคงใช้ระบบเอกสารควบคู่กับระบบดิจิทัล เป็นข้อจำกัดสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารงานภาครัฐดิจิทัล และจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลง (Change Management) อย่างเป็นระบบ

2.2 การเข้าถึงบริการและความเชื่อมั่นของประชาชน

จากผลการวิเคราะห์พบว่า ช่องทางการให้บริการผ่านระบบออนไลน์ยังเป็นเพียงช่องทางเสริม (Supportive Channel) ไม่ใช่ช่องทางหลัก (Primary Channel) เนื่องจากประชาชนยังมีความเชื่อมั่นในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่โดยตรงและการใช้เอกสารที่สามารถจับต้องได้มากกว่าการใช้บริการผ่านระบบดิจิทัล

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสะท้อนความคิดเห็นว่า

"งานด้านภาษีเราให้ข้อมูลผ่านเพจเฟซบุ๊กของเทศบาลและประชาชนสามารถสอบถามเบื้องต้นทางโทรศัพท์หรือไลน์ได้ แต่การชำระภาษีจริง ๆ ประชาชนส่วนใหญ่ยังมาเองที่สำนักงาน เพราะเขารู้สึกมั่นใจและมีเรื่องสอบถามเจ้าหน้าที่แบบตัวต่อตัว" (ฟห. 2-1, 3 ตุลาคม 2568)

"ถ้าเป็นเรื่องที่ต้องยื่นเป็นทางการ เขาก็แนะนำให้มาที่เทศบาล เพราะจะได้ส่งเอกสารโดยตรงครับ" (ฟห. 6-11, 24 ตุลาคม 2568)

จากผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า ความเชื่อมั่นของผู้รับบริการยังเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการยอมรับการใช้บริการภาครัฐดิจิทัล ส่งผลให้ช่องทางออนไลน์ยังไม่สามารถทดแทนการให้บริการแบบเผชิญหน้าได้อย่างเต็มรูปแบบ

3. แนวทางในการพัฒนาและยกระดับการบริหารงานภาครัฐดิจิทัล

จากผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า แนวทางในการพัฒนาการบริหารงานภาครัฐดิจิทัลของเทศบาลตำบลฟากห้วยควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและระบบเครือข่ายให้มีความพร้อมและเสถียร การพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง การลดความซ้ำซ้อนของกระบวนการปฏิบัติงาน และการพัฒนาช่องทางการให้บริการประชาชนผ่านระบบดิจิทัลให้สามารถเข้าถึงได้สะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสะท้อนความคิดเห็นว่า

"ทุกวันนี้เจ้าหน้าที่พร้อมที่จะปรับตัวนะครับ แต่บางครั้งติดที่ระบบอินเทอร์เน็ตกับคอมพิวเตอร์ ถ้าระบบพวกนี้มีความเสถียรมากขึ้น งานบริการประชาชนก็น่าจะรวดเร็วขึ้น และเจ้าหน้าที่ก็ทำงานได้เต็มประสิทธิภาพกว่าเดิม" (ฟห. 1-2, 3 ตุลาคม 2568)

"ถ้ามีระบบที่ประชาชนสามารถยื่นเรื่อง ตรวจสอบสถานะ หรือรับบริการบางอย่างผ่านออนไลน์ได้ครบขั้นตอน พร้อมมีเจ้าหน้าที่คอยแนะนำในช่วงแรก ผมคิดว่าประชาชนก็จะค่อย ๆ หันมาใช้บริการมากขึ้น เพราะสะดวกและไม่ต้องเดินทางมาที่เทศบาลหลายครั้ง" (ฟห. 6-8, 24 ตุลาคม 2568)

จากผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า แนวทางในการพัฒนาการบริหารงานภาครัฐดิจิทัลของเทศบาลตำบลฟากห้วยประกอบด้วยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยี การเสริมสร้างสมรรถนะด้านดิจิทัลของบุคลากร การปรับปรุงกระบวนการปฏิบัติงาน และการพัฒนาระบบบริการที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกและน่าเชื่อถือ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่าส่งเสริมการยกระดับการบริหารงานภาครัฐดิจิทัลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาแนวทางการบริหารงานภาครัฐดิจิทัลของเทศบาลตำบลฟากห้วย อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว สามารถอภิปรายผลตามประเด็นสำคัญที่ค้นพบ ดังนี้

1. สภาพการบริหารงานภาครัฐด้านดิจิทัล

ผลการวิจัยพบว่า เทศบาลตำบลฟากห้วยมีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้สนับสนุนการปฏิบัติงานและการให้บริการประชาชนในระดับพื้นฐาน แต่ประสิทธิภาพของอุปกรณ์ที่ล้าสมัยและความไม่เสถียรของระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตยังคงเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานและการให้บริการประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของภัทรานิษฐ์ อินตะยศ (2564) ที่ศึกษาเทศบาลตำบลชมภู จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งพบว่าอุปสรรคสำคัญในการนำนโยบายดิจิทัลไปปฏิบัติ คือ การขาดแคลนเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ทันสมัย รวมทั้งข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี ส่งผลให้การดำเนินงานภาครัฐดิจิทัลยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ทั้งนี้สอดรับกับแนวคิดด้าน รัฐบาลดิจิทัล ของสำนักงานรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (2558) ที่ระบุว่า การพัฒนารัฐบาลดิจิทัลจำเป็นต้องอาศัยโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีความมั่นคงและมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลต่อคุณภาพการให้บริการสาธารณะและการสร้างความเชื่อมั่นของประชาชน

2. ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการบริหารงานภาครัฐดิจิทัล

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการบริหารงานภาครัฐดิจิทัลของเทศบาลตำบลฟากห้วย ประกอบด้วยความแตกต่างด้านทักษะดิจิทัลของบุคลากรระหว่างเจ้าหน้าที่รุ่นใหม่และรุ่นเก่า การดำเนินงานที่ยังคงใช้ระบบเอกสารกระดาษควบคู่กับระบบดิจิทัล รวมถึงประชาชนส่วนใหญ่ยังมีความเชื่อมั่นในการเข้ารับบริการ ณ สำนักงานมากกว่าการใช้บริการผ่านช่องทางออนไลน์ ส่งผลให้การเปลี่ยนผ่านสู่การบริหารงานภาครัฐดิจิทัลยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุภาพรรณ อนุตรกุล (2564) ที่ให้ความสำคัญกับ "การรู้ดิจิทัล" (Digital Literacy) ว่าเป็นทักษะพื้นฐานที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรภาครัฐ การที่เจ้าหน้าที่ยังต้องพึ่งพาระบบเอกสารกระดาษควบคู่กับระบบดิจิทัล สะท้อนให้เห็นว่าองค์กรยังอยู่ในช่วงของ การเปลี่ยนผ่านสู่การบริหารงานดิจิทัล (Partial Digital Transformation) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุภาภรณ์ สีสุพรรณ และอจิรภาส์ เพียรขุนทด (2565) ที่พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความพยายามปรับตัวสู่การบริหารงานภาครัฐดิจิทัล แต่ยังประสบข้อจำกัดด้านทักษะของบุคลากร วัฒนธรรมองค์กรที่ยังยึดติดกับการปฏิบัติงานแบบเอกสาร และการยอมรับการใช้บริการดิจิทัลของประชาชน จึงทำให้การขับเคลื่อนการบริหารงานภาครัฐดิจิทัลยังไม่สามารถบรรลุผลได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

3. แนวทางในการพัฒนาและยกระดับการบริหารงานภาครัฐดิจิทัล

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาและยกระดับการบริหารงานภาครัฐดิจิทัลของเทศบาลตำบลฟากห้วย ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการพัฒนาเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่ต้องดำเนินควบคู่กับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยี การเสริมสร้างสมรรถนะด้านดิจิทัลของบุคลากร การลดความซ้ำซ้อนของกระบวนการปฏิบัติงาน และการพัฒนาระบบบริการที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกและน่าเชื่อถือ ทั้งนี้ ประเด็นที่น่าสนใจคือ ประชาชนยังคงเชื่อมั่นในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่โดยตรงมากกว่าการใช้บริการผ่านระบบออนไลน์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วันทนีย์ มงคลทรัพย์กุล และคณะ (2559)ที่ระบุว่า ความเชื่อถือไว้วางใจ (Trust) เป็นปัจจัยสำคัญต่อการยอมรับบริการอิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ รัฐบุรุษ คุ้มทรัพย์ และสิปป์ณรงค์ กาญจนาวงศ์ไพศาล (2568) ที่พบว่า การพัฒนาการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลจำเป็นต้องพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพบุคลากรและระบบบริการประชาชน รวมทั้งสอดคล้องกับแนวทางของ สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (2565) ที่ส่งเสริมการพัฒนาระบบบริการภาครัฐแบบครบวงจร (One Stop Service) เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการบริหารงานและการให้บริการประชาชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

จากผลการอภิปรายชี้ให้เห็นว่า เทศบาลตำบลฟากห้วยมีความพร้อมในระดับปฏิบัติการเบื้องต้น แต่จำเป็นต้องมีการกำหนดกลยุทธ์การบริหารการเปลี่ยนแปลง (Change Management) ที่ชัดเจน เพื่อเปลี่ยนวัฒนธรรมจากงานกระดาษสู่ฐานข้อมูลดิจิทัลที่แท้จริง การวิจัยในอนาคตอาจมุ่งเน้นการศึกษา "รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะบุคลากรท้องถิ่นในยุคดิจิทัล" หรือการประเมินความพึงพอใจต่อระบบบริการดิจิทัลรูปแบบใหม่ที่จะมีการนำมาใช้ในอนาคต เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับบริบทพื้นที่และตรงกับความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องแนวทางการบริหารงานภาครัฐดิจิทัลของเทศบาลตำบลฟากห้วย อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว สามารถสรุปสาระสำคัญตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

1. สภาพการบริหารงานภาครัฐด้านดิจิทัล: เทศบาลตำบลฟากห้วยมีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้สนับสนุนการปฏิบัติงานและการให้บริการประชาชนในระดับพื้นฐาน โดยมีการใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ และระบบงานที่หน่วยงานส่วนกลางกำหนด รวมทั้งใช้ช่องทางออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานยังไม่สามารถพัฒนาไปสู่การบริหารงานภาครัฐดิจิทัลได้อย่างเต็มรูปแบบ เนื่องจากข้อจำกัดด้านประสิทธิภาพของอุปกรณ์และความไม่เสถียรของระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานและการให้บริการประชาชน

2. ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการบริหารงานภาครัฐดิจิทัล: ผลการวิเคราะห์พบปัญหาใน 3 ด้านหลัก ได้แก่ 1) ด้านทรัพยากรเทคโนโลยี: อุปกรณ์หลายส่วนมีความล้าสมัยและขาดความเสถียรของสัญญาณอินเทอร์เน็ต ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานและการส่งข้อมูลไปยังหน่วยงานส่วนกลาง 2) ด้านบุคลากร: เกิดช่องว่างทางทักษะดิจิทัลระหว่างบุคลากรต่างวัย ทำให้การปรับตัวเข้าสู่เทคโนโลยีใหม่ ๆ เป็นไปอย่างล่าช้า และ 3) ด้านวัฒนธรรมองค์กรและพฤติกรรมผู้รับบริการ: บุคลากรยังยึดติดกับขั้นตอนการทำงานแบบเดิมที่มีการเก็บเอกสารสำรอง (Back-up) เป็นกระดาษ ในขณะที่ประชาชนยังคงมีความต้องการติดต่อขอรับบริการโดยตรงที่สำนักงาน เนื่องจากความเชื่อมั่นในกระบวนการแบบตัวต่อตัวและความไม่คุ้นเคยกับเทคโนโลยีดิจิทัล

3. แนวทางในการพัฒนาและยกระดับการบริหารงานภาครัฐดิจิทัล: แนวทางในการพัฒนาและยกระดับการบริหารงานภาครัฐดิจิทัลของเทศบาลตำบลฟากห้วย ประกอบด้วย

3.1 **การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน**: การพัฒนาอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศและระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตให้มีความพร้อมและเสถียร เพื่อรองรับการปฏิบัติงานและการให้บริการประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 **การพัฒนาสมรรถนะบุคลากร**: การเสริมสร้างความรู้และทักษะด้านดิจิทัลของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานและลดความแตกต่างด้านทักษะระหว่างช่วงวัย

3.3 **การยกระดับระบบบริการดิจิทัล**: การพัฒนาช่องทางการให้บริการประชาชนผ่านระบบดิจิทัลให้สามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และน่าเชื่อถือ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน

3.4 **การบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลง (Change Management)**: การปรับปรุงกระบวนการปฏิบัติงานและส่งเสริมการใช้ระบบดิจิทัลควบคู่กับการลดการใช้เอกสารกระดาษ เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการบริหารงานภาครัฐดิจิทัลของเทศบาลอย่างต่อเนื่อง

การสรุปผลการวิจัยข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาการบริหารงานภาครัฐดิจิทัลของเทศบาลตำบลฟากห้วยไม่ได้ขึ้นอยู่กับการพัฒนาเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยการบูรณาการด้านโครงสร้างพื้นฐาน สมรรถนะของบุคลากร การปรับปรุงกระบวนการปฏิบัติงาน และการพัฒนาระบบบริการดิจิทัล เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการบริหารงานและการให้บริการประชาชน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาจากผู้บริหารและเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลฟากห้วย อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ที่อนุเคราะห์ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยความยินดี ผู้วิจัยขอขอบคุณคณาจารย์คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่ให้คำปรึกษาและคำแนะนำที่

เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยอย่างดียิ่ง ท้ายที่สุด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกท่าน รวมถึงประชาชนในพื้นที่เทศบาลตำบลฟากห้วย ที่สละเวลาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2562). *แผนยุทธศาสตร์กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2560–2569*. สืบค้นเมื่อ 8 มิถุนายน 2569, เข้าถึงได้ที่ https://www.uthailocal.go.th/dnm_file/news/756102837_center.pdf

เทศบาลตำบลฟากห้วย. (2565). ข้อมูลพื้นฐานและแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. สืบค้นเมื่อ 7 มิถุนายน 2569, เข้าถึงได้ที่ https://www.faghuay.go.th/fileupload/5518018379.pdf

ภัทรานิษฐ์ อินตะยศ. (2564). ประสิทธิผลการนำนโยบายการบริหารงานภาครัฐแบบดิจิทัลไปปฏิบัติในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษา เทศบาลตำบลชมภู อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์, 4*(1), 19–34. https://so05.tci-thaijo.org/index.php/SASAJ/article/view/243014

วันทนีย์ มงคลทรัพย์กุล และคณะ. (2559). ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับบริการอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐ : กรณีศึกษาการยื่นแบบและชำระภาษีออนไลน์. วารสารวิจัยและพัฒนา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รัฐบุรุษ คุ้มทรัพย์ และสิปป์ณรงค์ กาญจนาวงศ์ไพศาล. (2568). การบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลกับการบริหารการปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาการพัฒนาระบบบริการสาธารณะในยุคดิจิทัล. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 14(1), 155–168.

สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล. (2565). *7 บริการภาครัฐผ่านดิจิทัลยกระดับหน่วยงานภาครัฐ*. สืบค้นเมื่อ 5 มิถุนายน 2569, เข้าถึงได้ที่ https://www.dga.or.th/documentsharing/dga-news/80190/

สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล. (2567ก). *รายงานประจำปี 2566*. สืบค้นเมื่อ 7 มิถุนายน 2569, เข้าถึงได้ที่ https://www.dga.or.th/document-sharing/dga-e-book/annual-report/130202/

สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล. (2567ข). *พระราชบัญญัติการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐ ผ่านระบบดิจิทัล พ.ศ. 2562.* สืบค้นเมื่อ 8 มิถุนายน 2569, เข้าถึงได้ที่ https://www.dga.or.th/policy-standard/policy-regulation/dga-dg-256/dga-046/

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2559). *ภาครัฐไทยกับการก้าวเข้าสู่รัฐบาลดิจิทัล. สืบค้นเมื่อ 15 ตุลาคม 2568,* เข้าถึงได้ที่ https://prt.parliament.go.th/server/api/core/bitstreams/8211e770-3533-44e3-83d4-2b4ee47e72c5/content

สุภาพรรณ อนุตรกุล. (2564). *ทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (Digital literacy). สืบค้นเมื่อ 8 มิถุนายน 2569,* เข้าถึงได้ที่ https://erp.mju.ac.th/acticleDetail.aspx?qid=1246

สุภาภรณ์ สีสุพรรณ์ และอจิรภาส์ เพียรขุนทด. (2565). การปรับตัวเพื่อเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงเป็นองค์กรดิจิทัลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. *Journal of Roi Kaensarn Academi, 7*(8), 246-264.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*(2), 77-101.

วัฒนธรรมองค์กรและคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดสำนักงานสรรพสามิตภาคที่ 5

Organizational Culture and Quality of Work Life affecting Performance of Work of Officials under the Excise Department Region 5

รจนา กาซ้อง*, ภาศิริ เขตปิยรัตน์, และ ศิริกานดา แหยมคง

Rochana kasong*, Pasiri Khetpiyarat, Sirikanda Yaemkong

หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

Master of Business Administration Program, Faculty of Management Sciences,

Uttaradit Rajabhat University

*Corresponding author's e-mail: rochana@excise.go.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับความสำคัญของวัฒนธรรมองค์กร คุณภาพชีวิตในการทำงานและประสิทธิภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดสำนักงานสรรพสามิตภาคที่ 5 และศึกษาวัฒนธรรมองค์กรและคุณภาพชีวิตในการทำงาน ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดสำนักงานสรรพสามิตภาคที่ 5 ประชากรคือ เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในสังกัดสำนักงานสรรพสามิต ภาคที่ 5 จำนวนทั้งสิ้น 609 คน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 241 ราย ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัยพบว่า ระดับความสำคัญของวัฒนธรรมองค์กร ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า วัฒนธรรมองค์กรแบบมุ่งเน้นโครงสร้างและกฎระเบียบ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ส่วนคุณภาพชีวิตในการทำงาน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ด้านลักษณะงานที่ตั้งอยู่ บนฐานของกฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด และประสิทธิภาพในการทำงาน ภาพรวมอยู่ในระดับมากสุด เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ด้านเวลา มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่าวัฒนธรรมองค์กรแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ และวัฒนธรรมองค์กรแบบเน้นโครงสร้างและกฎระเบียบ ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิภาพในการทำงาน ได้ร้อยละ 74.0 ส่วนคุณภาพชีวิตในการทำงาน ด้านลักษณะงานมีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสังคมโดยตรง ด้านเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้พัฒนาความรู้ความสามารถได้เป็นอย่างดี ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงานโดยส่วนรวม และด้านสิ่งแวดล้อมที่ถูกลักษณะและปลอดภัย ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิภาพในการทำงาน ได้ร้อยละ 81.5

คำสำคัญ: วัฒนธรรมองค์กร, คุณภาพชีวิตในการทำงาน, ประสิทธิภาพในการทำงาน, สรรพสามิต

Abstract

This research aimed to study the importance of organizational culture, quality of work life, and work performance of officials under the Excise Department Region 5, and to study organizational culture and quality of work life influencing work performance of officials under the Excise Department Region 5. The sample consisted of 241 officials using cluster sampling method. The research tool was a questionnaire. The statistical analysis included frequency, percentage, mean, standard deviation, and multiple regression analysis.

The results revealed that the overall importance of organizational culture was at the highest level. When considering each aspect, bureaucratic culture had the highest mean score. The overall importance of quality of work life was at a high level. When considering each aspect, constitutionalism had the highest mean score. The results of the hypothesis testing found that achievement culture and bureaucratic culture significantly influenced work performance at the .05 level, together explaining 74.0 percent of the variance. In addition, quality of work life in the aspects of social relevance, development of human capacities, the total life space, and safe and healthy environment significantly influenced work performance at the .05 level, together explaining 81.5 percent of the variance. Therefore, promoting achievement-oriented organizational culture with clear goals, together with supporting quality of work life especially in aspects of social relevance of work and continuous development of human capacities, will help enhance work performance of officials effectively.

Keywords: organizational culture, quality of work life, work performance, excise department

ความสำคัญของปัญหาการวิจัย

สำนักงานสรรพสามิตภาคที่ 5 เป็นหน่วยงานราชการส่วนกลางในระดับภูมิภาค มีสำนักงานสรรพสามิตพื้นที่ในสังกัด จำนวน 9 จังหวัด ประกอบด้วย เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน พะเยา แพร่ น่าน ลำพูน ลำปาง และอุตรดิตถ์ มีหน้าที่ในการจัดเก็บภาษี ปราบปรามผู้กระทำผิดและดำเนินการตามนโยบายของกรมสรรพสามิต ในแต่ละปีหน่วยงานต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านนโยบาย เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ประกอบกับเจ้าหน้าที่มีความหลากหลายในด้านวัฒนธรรม ค่านิยม การศึกษา ความรู้ความสามารถ เพศ และอายุ จึงเป็นสาเหตุให้เกิดผลกระทบต่อผลการดำเนินงาน ทั้งในด้านบวกและด้านลบ ทั้งนี้ เพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กร ทำให้เจ้าหน้าที่มีภาระงานจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดความเครียด การโอน ย้าย สับเปลี่ยน สายงานของบุคลากรอยู่ตลอดเวลา จากข้อมูลดังกล่าวส่งผลต่อคุณภาพชีวิตการทำงาน เนื่องจากมีสัญญาณของความหมดไฟในการทำงาน และไม่มีความสุขในการทำงานเท่าที่ควร

จากสถานการณ์ดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวัฒนธรรมองค์กร และคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่ ในสังกัดสำนักงานสรรพสามิตภาคที่ 5 เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับสภาพแวดล้อม

จัดทำกระบวนการทำงานเพื่อสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการทำงาน และเป็นแนวทาง ในการเสนอกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ เพื่อให้บุคลากรได้รับสวัสดิการที่ตรงกับความต้องการ เกิดความผูกพันต่อองค์กร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความสำคัญของวัฒนธรรมองค์กร คุณภาพชีวิตในการทำงาน และประสิทธิภาพ ในการทำงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดสำนักงานสรรพสามิตภาคที่ 5
2. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมองค์กร และคุณภาพชีวิตในการทำงาน ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดสำนักงานสรรพสามิตภาคที่ 5

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์กร คุณภาพชีวิตในการทำงาน และประสิทธิภาพในการทำงาน โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

วัฒนธรรมองค์กร

วัฒนธรรมองค์กร (Organizational Culture) คือ ธรรมเนียมร่วมกันระหว่างคนในองค์กร เพื่อให้ทุกคนเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของตน จากการศึกษาของจุฑารัตน์ จรูญชัย (2568) จำแนกวัฒนธรรมองค์กร ออกเป็น 4 แบบ ได้แก่ วัฒนธรรมองค์กรแบบการปรับตัว เหมาะสมกับบริบทของหน่วยงานภาครัฐ เน้นความสอดคล้องกับโครงสร้างระบบราชการ วัฒนธรรมองค์กรแบบมีส่วนร่วม เน้นความร่วมมือระหว่างบุคลากร ให้ความสำคัญกับกับสมาชิกในองค์การเป็นหลัก สมาชิกมีความใกล้ชิดและทำงานเป็นทีม วัฒนธรรมแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ ให้ความสำคัญกับการแข่งขัน มุ่งเน้นการบรรลุเป้าหมายที่ชัดเจน วัดผลได้ เน้นความสำเร็จของผลงาน วัฒนธรรมองค์กรแบบเน้นโครงสร้างและกฎระเบียบ ให้ความสำคัญกับระเบียบ ข้อบังคับ และการปฏิบัติงานตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ ส่งเสริมความชัดเจนในสายบังคับบัญชา (ยศพล แรกขึ้น และคณะ, 2567)

คุณภาพชีวิตในการทำงาน

คุณภาพชีวิตในการทำงาน (Quality of Working Life) คือ ระดับความพึงพอใจของบุคลากรที่มีต่อสภาพแวดล้อมในการทำงาน ซึ่งครอบคลุมทั้งด้านกายภาพ จิตใจ และสังคม ตามแนวคิดของ Huse and Cumming (1980) กล่าวว่าคุณภาพชีวิตในการทำงาน มี 8 ด้าน ได้แก่ ด้านรายได้และผลประโยชน์ตอบแทน ที่ยุติธรรมและเพียงพอ คือ การได้รับผลตอบแทนที่เพียงพอสอดคล้องกับมาตรฐานที่สังคมกำหนด มีความเหมาะสมเมื่อเทียบกับรายได้จากงานอื่น ๆ ด้านสภาพที่ทำงานถูกสุขลักษณะและปลอดภัย คือ การที่พนักงาน ได้ปฏิบัติงานในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม สถานที่ทำงานไม่ส่งผลเสียต่อสุขภาพและไม่เสี่ยงอันตราย ด้านโอกาสพัฒนาขีดความสามารถของผู้ปฏิบัติงาน คือ การที่พนักงานมีโอกาสพัฒนาขีดความสามารถของตนเองจากงานที่ทำโดยพิจารณาจากลักษณะของงานที่ปฏิบัติ ด้านลักษณะงานที่ส่งเสริมความเจริญเติบโตและความมั่นคงให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน คือ การที่พนักงานมีโอกาสที่จะก้าวหน้าในอาชีพและตำแหน่ง มีความมั่นคงในอาชีพ ด้านลักษณะงานมีส่วนส่งเสริมด้านบูรณาการทางสังคมของผู้ปฏิบัติงาน คือ การที่พนักงานเป็นที่ยอมรับของผู้ร่วมงาน ที่ทำงานมีบรรยากาศของความเป็นมิตร มีความอบอุ่นเอื้ออาทร ปราศจากการแบ่งแยก

ด้านลักษณะงานที่ตั้งอยู่บนฐานของกฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรม คือ ผู้บังคับบัญชามีความยุติธรรมในการบริหารงาน มีการปฏิบัติต่อบุคคลอย่างเหมาะสม เคารพในสิทธิส่วนบุคคล ยอมรับฟังข้อคิดเห็น บรรยากาศของ

องค์การมีความเสมอภาคและยุติธรรม ด้านความสมดุลระหว่างงานกับชีวิตส่วนตัว คือ ภาวะที่บุคคล มีความสมดุลระหว่างช่วงเวลาที่ทำงาน กับช่วงเวลาที่ดำเนินชีวิตโดยส่วนตัว มีความสมดุลระหว่างการทำงาน กับการใช้เวลาว่าง รวมถึงเวลาที่ให้กับครอบครัว และด้านลักษณะงานมีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสังคมโดยตรง คือ ความรู้สึกของพนักงานที่มีความภูมิใจที่ได้ปฏิบัติงานในองค์การและได้รับรู้ว่าองค์การอำนวยประโยชน์และรับผิดชอบต่อสังคม (มัทนา สังกะเพศ และ ชญานิกา ศรีวิชัย, 2560)

ประสิทธิภาพในการทำงาน

ประสิทธิภาพในการทำงาน (Performance of Work) คือ ระดับความสามารถในการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เช่น เวลา แรงงาน วัสดุ หรือเงินทุน โดยใช้น้อยที่สุด เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือผลงานตามที่กำหนด ดังแนวคิดของ Peterson & Plowman (1953) กำหนดองค์ประกอบของประสิทธิภาพการทำงานไว้ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านคุณภาพของงาน คือ เน้นการสร้างสรรค์ผลงานให้มีมาตรฐาน ผลผลิตหรือการบริการที่เกิดขึ้นจะต้องมีคุณค่าและสร้างประโยชน์สูงสุดแก่ผู้รับบริการ ด้านปริมาณงาน คือ ให้ความสำคัญกับการบรรลุเป้าหมายเชิงตัวเลขหรือปริมาณที่วางแผนไว้ มีผลงานตรงตามเป้าหมาย โดยยังคงรักษามาตรฐานไว้ได้ ด้านเวลา เป็นการวัดความสามารถในการปฏิบัติงานภายใต้เงื่อนไขของสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป สามารถจัดลำดับความสำคัญของงาน ลดขั้นตอนที่ซ้ำซ้อน และตอบสนองต่อภารกิจได้อย่างฉับไว และด้านค่าใช้จ่าย คือ เน้นถึงหลักความประหยัดและความคุ้มค่า เป็นการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด แต่ยังคงไว้ซึ่งคุณภาพของงาน (สุกิจ แก้วพินิจ และ นริศรา ภาควิธี, 2567)

กรอบแนวคิดของการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการทบทวนวรรณกรรม สามารถสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่องวัฒนธรรมองค์กร และคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่ ในสังกัดสำนักงานสรรพสามิตภาคที่ 5 ได้ดังนี้

ด้านวัฒนธรรมองค์กร ตามแนวคิดของจุฑารัตน์ จรูญชัย (2568), ยศพล แรกขึ้น และคณะ (2567) ด้านคุณภาพชีวิตในการทำงาน ตามแนวคิดของ Huse and Cumming (1985), มัทนา สังกะเพศ และ ชญานิกา ศรีวิชัย (2560) และด้านประสิทธิภาพในการทำงาน ตามแนวคิดของอินทรา พหลสิทธิวงศ์ และ จิรพงษ์ จันทรงาม (2567), สุกิจ แก้วพินิจ และ นริศรา ภาควิธี (2567)

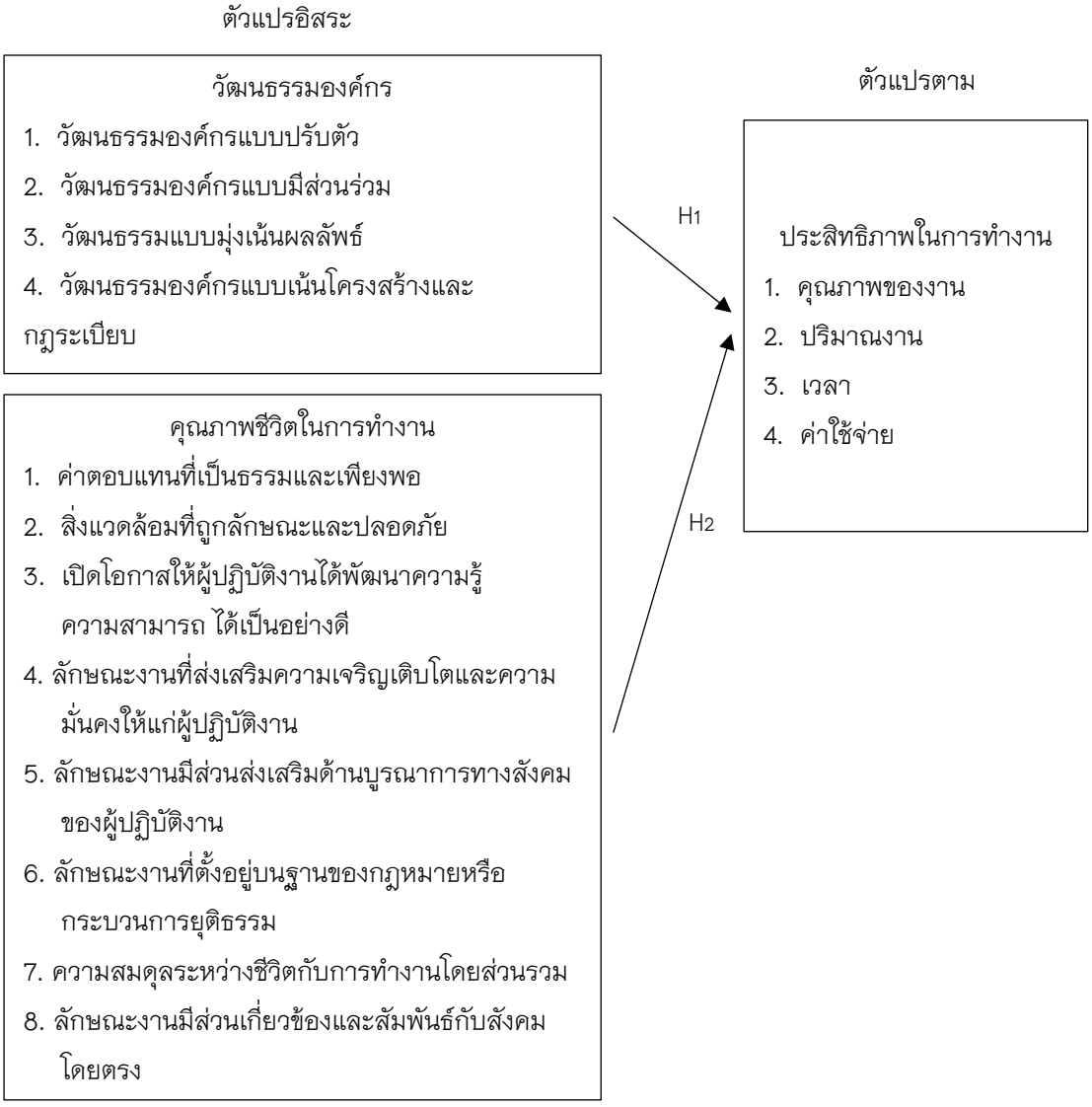

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เจ้าหน้าที่ ที่ปฏิบัติงานในสำนักงานสรรพสามิตภาคที่ 5 ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน พะเยา แพร่ น่าน ลำพูน ลำปาง และอุตรดิตถ์ จำนวน 609 คน (รายงานประจำปี, 2568) กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรคำนวณขนาดตัวอย่างของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ค่าความคลาด ระดับเคลื่อน 0.05 ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง 241 คน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยครอบคลุมข้อมูลเกี่ยวกับเพศ อายุ การศึกษา สังกัด สถานภาพการจ้างงาน และระยะเวลาในการปฏิบัติงาน ส่วนที่ 2 วัฒนธรรมองค์กร แบ่งออกเป็น 4 แบบ ได้แก่ วัฒนธรรมองค์กรแบบปรับตัว วัฒนธรรมองค์กร

แบบมีส่วนร่วม วัฒนธรรมองค์กรแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ และวัฒนธรรมองค์กรแบบเน้นโครงสร้างและกฎระเบียบ ส่วนที่ 3 คุณภาพชีวิตในการทำงาน แบ่งออกเป็น 8 ด้าน ได้แก่ ด้านค่าตอบแทนที่เป็นธรรมและเพียงพอ ด้านสิ่งแวดล้อมที่ถูกลักษณะและปลอดภัย ด้านเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงาน ได้พัฒนาความรู้ความสามารถได้เป็นอย่างดี ด้านลักษณะงานที่ส่งเสริมความเจริญเติบโตและความมั่นคงให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน ด้านลักษณะงานมีส่วนส่ง เสริมด้านบูรณาการทางสังคมของผู้ปฏิบัติงาน ด้านลักษณะงานที่ตั้งอยู่บนฐานของกฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรม ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงานโดยส่วนรวม และด้านลักษณะงานมีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสังคมโดยตรง ส่วนที่ 4 ประสิทธิภาพในการทำงาน แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านคุณภาพของงาน ด้านปริมาณงาน ด้านเวลา และด้านค่าใช้จ่าย โดยข้อคำถาม มีลักษณะเป็นมาตราวัดแบบ Likert Scale แบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่มากที่สุดถึงน้อยที่สุด และได้นำแบบสอบถาม ไปทดสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน พิจารณาความเหมาะสม ตรวจสอบความถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการหาค่า IOC (Item Objective Congruence Index) เลือกเฉพาะค่าที่ได้ IOC มากกว่า 0.5 ทั้งนี้ ค่าดัชนีความเที่ยงตรงที่มีค่าอยู่ระหว่าง 0.67-1.00 จากนั้นทดลองเก็บรวมรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 ตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง และทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ขอแบบสอบถาม โดยนำมาคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ผ่านโปรแกรมวิเคราะห์สถิติสำเร็จรูป โดยแบบสอบถามจะต้องมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค สำหรับวัดความเชื่อมั่นของข้อมูลที่อยู่ในรูปมาตราส่วนประเมินค่า (Reting Scales) โดยค่าที่ได้จะต้องไม่ต่ำกว่า O.7 ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้ว่ามีความสอดคล้องภายในระหว่างข้อคำถามในแต่ละด้าน หากข้อใดที่มีค่าต่ำกว่า 0.7 จะตัดข้อคำถามนั้นออกจากแบบสอบถาม ซึ่งค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้านวัฒนธรรมองค์กร เท่ากับ 0.939 ด้านคุณภาพชีวิต ในการทำงาน เท่ากับ 0.889 ด้านประสิทธิภาพในการทำงาน เท่ากับ 0.938 โดยภาพรวมค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.973

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถาม ที่สร้างขึ้นจาก Google Form ซึ่งเก็บข้อมูลโดยการส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล ให้สำนักงานสรรพสามิตพื้นที่ในสังกัด สำนักงานสรรพสามิตภาค 5 และแบ่งปัน QR Code แบบสอบถามออนไลน์ผ่านช่องทางกลุ่มไลน์เพื่อจัดส่งแบบสอบถามให้กับ
กลุ่มตัวอย่าง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สังกัด สถานภาพการจ้างงาน และระยะเวลาในการปฏิบัติงาน วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ และสรุปเป็นค่าร้อยละ ส่วนที่ 2 วัฒนธรรมองค์กร ได้แก่ วัฒนธรรมองค์กรแบบปรับตัว วัฒนธรรมองค์กรแบบมีส่วนร่วม วัฒนธรรมองค์กรแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ และวัฒนธรรมองค์กรแบบเน้นโครงสร้างและกฎระเบียบ ส่วนที่ 3 คุณภาพชีวิตในการทำงาน ได้แก่ ด้านค่าตอบแทนที่เป็นธรรมและเพียงพอ ด้านสิ่งแวดล้อมที่ถูกลักษณะและปลอดภัย ด้านเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้พัฒนาความรู้ความสามารถได้เป็นอย่างดี ด้านลักษณะงานที่ส่งเสริมความเจริญเติบโตและความมั่นคงให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน ด้านลักษณะงานมีส่วนส่งเสริมด้านบูรณาการทางสังคมของผู้ปฏิบัติงาน ด้านลักษณะงานที่ตั้งอยู่บนฐานของกฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรม ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงานโดยส่วนรวม และ ด้านลักษณะงานมีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสังคมโดยตรง ส่วนที่ 4 ประสิทธิภาพในการทำงาน ได้แก่ ด้านคุณภาพของงาน ด้านปริมาณงาน ด้านเวลา และด้านค่าใช้จ่าย จากนั้นนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางและวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ซึ่งในการหา

ค่าเฉลี่ยจะมีการให้คะแนนสำหรับอัตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) และทดสอบสมมติฐานด้วยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องวัฒนธรรมองค์กร และคุณภาพชีวิตในการทำงาน ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดสำนักงานสรรพสามิตภาคที่ 5 สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์วัฒนธรรมองค์กร ได้แก่ วัฒนธรรมองค์กรแบบปรับตัว วัฒนธรรมองค์กรแบบ มีส่วนร่วม วัฒนธรรมแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ และวัฒนธรรมองค์กรแบบเน้นโครงสร้างและกฎระเบียบ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของวัฒนธรรมองค์กร

วัฒนธรรมองค์กร	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลผล
วัฒนธรรมองค์กรแบบปรับตัว	4.63	0.61	มากที่สุด
วัฒนธรรมองค์กรแบบมีส่วนร่วม	4.63	0.60	มากที่สุด
วัฒนธรรมองค์กรแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์	4.67	0.54	มากที่สุด
วัฒนธรรมองค์กรแบบมุ่งเน้นโครงสร้างและกฎระเบียบ	4.70	0.54	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	4.66	0.57	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่าเจ้าหน้าที่ให้ความสำคัญวัฒนธรรมองค์กร ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.66, S.D.= 0.57) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า มากที่สุด คือ วัฒนธรรมองค์กรแบบมุ่งเน้นโครงสร้างและกฎระเบียบ ($\overline{X}$ = 4.70, S.D.= 0.54) รองลงมา คือ วัฒนธรรมองค์กรแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ ($\overline{X}$ = 4.67, S.D.= 0.54) และวัฒนธรรมองค์กรแบบมีส่วนร่วม (ค่าเฉลี่ย = 4.63, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.60) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานด้านคุณภาพชีวิตในการทำงาน

คุณภาพชีวิตในการทำงาน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลผล
1. ด้านค่าตอบแทนที่เป็นธรรมและเพียงพอ	3.90	1.02	มาก
2. ด้านสิ่งแวดล้อมที่ถูกลักษณะและปลอดภัย	4.27	0.76	มาก
3. ด้านเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้พัฒนาความรู้ความสามารถได้เป็นอย่างดี	4.45	0.68	มาก
4. ด้านลักษณะงานที่ส่งเสริมความเจริญเติบโตและความมั่นคงให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน	4.26	0.84	มาก
5. ด้านลักษณะงานมีส่วนส่งเสริมด้านบูรณาการทางสังคมของผู้ปฏิบัติงาน	4.48	0.68	มาก

ตารางที่ 2 (ต่อ)

คุณภาพชีวิตในการทำงาน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลผล
6. ด้านลักษณะงานที่ตั้งอยู่บนฐานของกฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรม	4.54	0.72	มากที่สุด
7. ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงานโดยส่วนรวม	4.46	0.69	มาก
8. ด้านลักษณะงานมีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสังคมโดยตรง	4.53	0.66	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	4.36	0.76	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า เจ้าหน้าที่ให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตในการทำงาน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.36, S.D.= 0.76) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า มากที่สุด คือ ด้านลักษณะงานที่ตั้งอยู่บนฐานของกฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรม ($\overline{X}$ = 4.54, S.D.= 0.72) รองลงมา คือ ด้านลักษณะงานมีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสังคมโดยตรง ($\overline{X}$ = 4.53, S.D.= 0.66) และด้านลักษณะงานมีส่วนส่งเสริมด้านบูรณาการทางสังคมของผู้ปฏิบัติงาน ($\overline{X}$ = 4.48, S.D.= 0.68) ตามลำดับ

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานด้านประสิทธิภาพในการทำงาน

ประสิทธิภาพในการทำงาน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลผล
ด้านคุณภาพของงาน	4.50	0.64	มาก
ด้านปริมาณงาน	4.55	0.60	มากที่สุด
ด้านเวลา	4.60	0.58	มากที่สุด
ด้านค่าใช้จ่าย	4.58	0.65	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	4.56	0.62	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่า เจ้าหน้าที่ให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพในการทำงาน ภาพรวมอยู่ในระดับมากสุด ($\overline{X}$ = 4.56, S.D.= 0.62) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า มากที่สุด คือ ด้านเวลา ($\overline{X}$ = 4.60, S.D.= 0.58) รองลงมา คือ ด้านค่าใช้จ่าย ($\overline{X}$ = 4.58, S.D.= 0.65) และด้านปริมาณงาน ($\overline{X}$ = 4.55, S.D.= 0.60) ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์วัฒนธรรมองค์กร และคุณภาพชีวิตในการทำงาน ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดสำนักงานสรรพสามิตภาคที่ 5 ดังตารางที่ 4 - 5

การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของวัฒนธรรมองค์กร พิจารณาปัจจัย 4 แบบ ได้แก่ วัฒนธรรมองค์กรแบบปรับตัว วัฒนธรรมองค์กรแบบมีส่วนร่วม วัฒนธรรมแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ และวัฒนธรรมองค์กรแบบเน้นโครงสร้างและกฎระเบียบ

ผู้วิจัยได้ตรวจสอบค่าสถิติก่อนการวิเคราะห์ Regression ซึ่งมีเงื่อนไข 4 ข้อ คือ

1. การแจกแจงของค่าคลาดเคลื่อนมีการกระจายตัวแบบปกติ

2. ผลการทดสอบความแปรปรวนของค่าคาดเคลื่อน โดยพิจารณาหาค่า Standardized Residual มีลักษณะแบบสุ่ม ซึ่งแสดงว่ามีค่าความแปรปรวนของค่าความคลาดเคลื่อนมีความคงที่

3. ค่าความเป็นอิสระของค่าคลาดเคลื่อนโดยค่า Durbin-Watson มีค่าเท่ากับ 1.750 (อยู่ระหว่าง 1.5-2.5) แสดงว่าค่าความคาดเคลื่อนเป็นอิสระกัน

4. การทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรต้น ได้ค่า Tolerance ของวัฒนธรรมองค์กรประกอบด้วย วัฒนธรรมองค์กรแบบปรับตัว (0.147) วัฒนธรรมองค์กรแบบมีส่วนร่วม (0.140) วัฒนธรรมแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ (0.192) และวัฒนธรรมองค์กรแบบเน้นโครงสร้างและกฎระเบียบ (0.182) ค่า VIF ของตัวแปรมีค่าเท่ากับ 6.787 7.127 5.214 และ 5.496 ตามลำดับ กำหนดให้ค่า Tolerance มีค่ามากกว่า 0.10 และค่า VIF ที่ไม่เกิน 10 จึงถือว่าตัวแปรอิสระที่นำมาวิเคราะห์นี้ไม่มีปัญหาในเรื่องความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระ (Multicollinearity) (กัลยา วานิชย์บัญชา และ ฐิตา วานิชย์บัญชา, 2566) ผู้วิจัยวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของวัฒนธรรมองค์กร ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดสำนักงานสรรพสามิตภาคที่ 5 ด้วยวิธี Enter Selection ได้ผลดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณของวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดสำนักงานสรรพสามิตภาคที่ 5 ด้วยวิธี Enter

วัฒนธรรมองค์กร	ประสิทธิภาพในการทำงาน							
	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	p-value	Collinearity Statistics		ผลการทดสอบ
	B	SE	Beta			Tolerance	VIF	
ค่าคงที่ (Constant)	0.227	0.169		1.346	0.180			
แบบปรับตัว (X_1)	-.048	0.079	-.053	-.611	0.542	0.147	6.787	ปฏิเสธ
แบบมีส่วนร่วม (X_2)	0.148	0.082	0.160	1.800	0.073	0.140	7.127	ปฏิเสธ
แบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ (X_3)	0.564	0.080	0.535	7.053	0.000*	0.192	5.214	ยอมรับ
แบบเน้นโครงสร้างและกฎระเบียบ (X_4)	0.263	0.080	0.255	3.269	0.001*	0.182	5.496	ยอมรับ
$R = 860^a$ $R^2 = .740$ Adj $R^2 = .735$ df = 4, 236 F = 167.677								
$S.E._{est} = .27365$ sig = 0.000^b Durbin-Watson = 1.750								

*มีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4 พบว่า วัฒนธรรมองค์กร 2 แบบ ร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดสำนักงานสรรพสามิตภาคที่ 5 คิดเป็นร้อยละ 74.0 (R^2 = 0.740) ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 26.0 เกิดจากปัจจัยอื่น ๆ โดยเรียงลำดับตามค่าน้ำหนัก ดังนี้ วัฒนธรรมองค์กรแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ (X_3) ค่า β = 0.535 วัฒนธรรมองค์กรแบบเน้นโครงสร้างและกฎระเบียบ (X_4) ค่า β = 0.255 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกคิดเป็นร้อยละ 74.0 (R^2 = 0.740) โดยสามารถนำไปเขียนเป็นสมการพยากรณ์ ได้ดังนี้

เขียนเป็นสมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนดิบ ได้ดังนี้

$Y = a + bx$

$Y = 0.227 + 0.564(X_3) + 0.263(X_4)$

เขียนเป็นสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐานได้ ดังนี้

$Z = 0.535(X_3) + 0.255(X_4)$

การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของคุณภาพชีวิตในการทำงาน พิจารณาจากปัจจัย 8 ด้าน ได้แก่ ด้านค่าตอบแทนที่เป็นธรรมและเพียงพอ ด้านสิ่งแวดล้อมที่ถูกลักษณะและปลอดภัย ด้านเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้พัฒนาความรู้ความสามารถได้เป็นอย่างดี ด้านลักษณะงานที่ส่งเสริมความเจริญเติบโตและความมั่นคงให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน ด้านลักษณะงานมีส่วนส่งเสริมด้านบูรณาการทางสังคมของผู้ปฏิบัติงาน ด้านลักษณะงานที่ตั้งอยู่บนฐานของกฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรม ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงานโดยส่วนรวม และด้านลักษณะงานมีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสังคมโดยตรง

ผู้วิจัยได้ตรวจสอบค่าสถิติก่อนการวิเคราะห์ Regression ซึ่งมีเงื่อนไข 4 ข้อ คือ

1. การแจกแจงของค่าคลาดเคลื่อนมีการกระจายตัวแบบปกติ
2. ผลการทดสอบความแปรปรวนของค่าคาดเคลื่อน โดยพิจารณาหาค่า Standardized Residual มีลักษณะแบบสุ่ม ซึ่งแสดงว่ามีค่าความแปรปรวนของค่าความคลาดเคลื่อนมีความคงที่
3. ค่าความเป็นอิสระของค่าคลาดเคลื่อนโดยค่า Durbin-Watson มีค่าเท่ากับ 1.967 (อยู่ระหว่าง 1.5-2.5) แสดงว่าค่าความคาดเคลื่อนเป็นอิสระกัน
4. การทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรต้น ได้ค่า Tolerance ของคุณภาพชีวิตในการทำงานประกอบด้วย ด้านค่าตอบแทนที่เป็นธรรมและเพียงพอ (0.335) ด้านสิ่งแวดล้อมที่ถูกลักษณะและปลอดภัย (0.238) ด้านเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้พัฒนาความรู้ความสามารถได้เป็นอย่างดี (0.352) ด้านลักษณะงานที่ส่งเสริมความเจริญเติบโตและความมั่นคงให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน (0.280) ด้านลักษณะงานมีส่วนส่งเสริมด้านบูรณาการทางสังคมของผู้ปฏิบัติงาน (0.259) ด้านลักษณะงานที่ตั้งอยู่บนฐานของกฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรม (0.270) ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงานโดยส่วนรวม (0.256) และด้านลักษณะงาน มีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสังคมโดยตรง (0.258) ค่า VIF ของตัวแปรมีค่าเท่ากับ 2.982 4.201 2.843 3.572 3.860 3.703 3.902 และ 3.870 ตามลำดับ กำหนดให้ค่า Tolerance มีค่ามากกว่า 0.10 และค่า VIF ที่ไม่เกิน 10 จึงถือว่าตัวแปรอิสระที่นำมาวิเคราะห์นี้ไม่มีปัญหาในเรื่องความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระ (Multicollinearity) (กัลยา วานิชย์บัญชา และฐิตา วานิชย์บัญชา, 2566) ผู้วิจัยวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดสำนักงานสรรพสามิตภาคที่ 5 ด้วยวิธี Enter Selection ได้ผลดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณของคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดสำนักงานสรรพสามิตภาคที่ 5 ด้วยวิธี Enter

คุณภาพชีวิตในการทำงาน	ประสิทธิภาพในการทำงาน							
	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	p-value	Collinearity Statistics		ผลการทดสอบ
	B	SE	Beta			Tolerance	VIF	
ค่าคงที่ (Constant)	.647	.128		5.042	.000			
ค่าตอบแทนที่เป็นธรรมฯ (X_1)	-.041	.028	-.073	-1.1491	.137	.335	2.982	ปฏิเสธ
สิ่งแวดล้อมที่ถูกลักษณะฯ (X_2)	.133	.043	.178	3.071	.002*	.238	4.201	ยอมรับ
เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้พัฒนาความรู้ฯ (X_3)	.207	.042	.233	4.894	.000*	.352	2.843	ยอมรับ
ลักษณะงานที่ส่งเสริมความเจริญเติบโตฯ (X_4)	-.053	.038	-.075	-1.404	.162	.280	3.572	ปฏิเสธ
ลักษณะงานมีส่วนส่งเสริมด้านบูรณาการทางสังคมฯ (X_5)	.057	.045	.069	1.249	.213	.259	3.860	ปฏิเสธ
ลักษณะงานที่ตั้งอยู่บนฐานของกฎหมาย (X_6)	-.013	.043	-.017	-.308	.758	.270	3.703	ปฏิเสธ
ความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงานฯ (X_7)	.152	.046	.185	3.319	.001*	.256	3.902	ยอมรับ
ลักษณะงานมีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสังคมฯ (X_8)	.427	.050	.469	8.452	.000*	.258	3.870	ยอมรับ
$R = .903^a$ $R^2 = .815$ Adj $R^2 = .809$ df = 8, 232 F = 128.074								
$S.E._{est} = .23245$ sig = $.000^b$ Durbin-Watson = 1.750								

*มีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 5 พบว่า คุณภาพชีวิตในการทำงานทั้ง 4 ด้าน ร่วมกันพยากรณ์คุณภาพชีวิตในการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน ของเจ้าหน้าที่ในสังกัดสำนักงานสรรพสามิตภาคที่ 5 คิดเป็นร้อยละ 81.5 ($R^2 = .815$) ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 18.5 เกิดจากปัจจัยอื่น ๆ โดยเรียงลำดับตามค่าน้ำหนัก ดังนี้ ด้านลักษณะงานมีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสังคมโดยตรง (X_8) ค่า β = .469 ด้านเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้พัฒนาความรู้ความสามารถได้เป็นอย่างดี (X_3) ค่า β = .233 ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงานโดยส่วนรวม (X_7)

ค่า β = .185 และ ด้านสิ่งแวดล้อมที่ถูกลักษณะและปลอดภัย (X_2) ค่า β = .178 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกคิดเป็นร้อยละ 81.5 (R^2 = .815) โดยสามารถนำไปเขียนเป็นสมการพยากรณ์ ได้ดังนี้

เขียนเป็นสมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนดิบ ได้ดังนี้

$Y = a + bx$

$Y = 0.647 + 0.133(X_2) + 0.207(X_3) + 0.152(X_7) + 0.427(X_8)$

สามารถเขียนเป็นสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐานได้ ดังนี้

$Z = 0.178(X_2) + 0.233(X_3) + 0.185(X_7) + 0.469(X_8)$

การอภิปรายผล

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาระดับความสำคัญของวัฒนธรรมองค์กร และคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดสำนักงานสรรพสามิตภาคที่ 5

ผลการศึกษา พบว่าวัฒนธรรมองค์กร ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า มากที่สุด คือ วัฒนธรรมองค์กรแบบมุ่งเน้นโครงสร้างและกฎระเบียบ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน โดยยึดถือกฎระเบียบและข้อบังคับขององค์กรอย่างเคร่งครัด สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ยศพล แรกขึ้น และคณะ (2567) และให้ความสำคัญกับระเบียบ ข้อบังคับ และการปฏิบัติงานตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ ส่วนวัฒนธรรมองค์กรแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญเช่นกัน ทั้งนี้เนื่องมาจาก เจ้าหน้าที่มีการวางแผนการปฏิบัติงาน มุ่งมั่นพัฒนาสมรรถนะของตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย สอดคล้องกับผลการศึกษาของจุฑารัตน์ จรูญชัย (2568) บ่งชี้ว่ามีการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน โดยมุ่งเน้นที่ความสำเร็จของงานเป็นหลัก ผ่านโครงสร้างการปฏิบัติงานตามกฎระเบียบ ทั้งยังช่วยเพิ่มประสิทธิผลแก่องค์กร และมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรอีกด้วย

คุณภาพชีวิตในการทำงาน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า มากที่สุด คือ ด้านลักษณะงานที่ตั้งอยู่บนฐานของกฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรม รองลงมา คือ ด้านลักษณะงานมีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสังคมโดยตรง และด้านลักษณะงานมีส่วนส่งเสริมด้านบูรณาการทางสังคมของผู้ปฏิบัติงาน สอดคล้องกับแนวความคิดของ Richard E. Walton (1973) ที่กล่าวว่าลักษณะดังกล่าวจะส่งเสริมให้เกิดการเคารพสิทธิส่วนบุคคล เปิดโอกาสให้แต่ละคนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยมีเสรีภาพ ด้านลักษณะงาน มีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสังคมโดยตรง กล่าวคือ เจ้าหน้าที่มีความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม ก่อให้เกิดการเพิ่มคุณค่า และความสำคัญของงาน ทำให้รู้สึกภาคภูมิใจในองค์การที่มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม และด้านลักษณะงานมีส่วนส่งเสริมด้านบูรณาการทางสังคมของผู้ปฏิบัติงาน แสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน ทำให้ทำงานร่วมกันได้อย่างราบรื่น ที่ทำงานมีบรรยากาศของความเป็นมิตร ปราศจากการแบ่งแยก และงานนั้นยังช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีโอกาสสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น ๆ รวมถึงโอกาสที่เท่าเทียมกันในความก้าวหน้าที่ตั้งอยู่บนฐานของระบบคุณธรรม

ประสิทธิภาพในการทำงาน ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า มากที่สุด คือ ด้านเวลา รองลงมา คือ ด้านค่าใช้จ่าย และด้านปริมาณงาน กล่าวคือ เจ้าหน้าที่มีการวางแผนและจัดลำดับความสำคัญของงานอย่างเหมาะสม จึงสามารถปฏิบัติงานได้บรรลุเป้าหมาย ตามแนวคิดของ John D. Millet

(1954) ส่วนด้านค่าใช้จ่าย แสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ใช้ทรัพยากรขององค์กรอย่างประหยัดและคุ้มค่า ให้ความสำคัญต่อการใช้ทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ด้านปริมาณงาน บ่งชี้ว่าเจ้าหน้าที่สามารถปฏิบัติงานตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายให้แล้วเสร็จครบถ้วนตามจำนวนที่กำหนด สามารถจัดการปริมาณงานที่เพิ่มขึ้น ในช่วงเวลาเร่งด่วนได้โดยไม่กระทบต่อมาตรฐานของงาน

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาวัฒนธรรมองค์กร และคุณภาพชีวิตในการทำงาน ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดสำนักงานสรรพสามิตภาคที่ 5

ผลการวิจัย พบว่า วัฒนธรรมองค์กร ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่ในสังกัดสำนักงานสรรพสามิตภาคที่ 5 อย่างมีนัยสำคัญที่ทางสถิติที่ระดับ 0.05 ประกอบด้วย วัฒนธรรมองค์กรแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ สะท้อนให้เห็นว่า เจ้าหน้าที่มีการวางแผนการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหน่วยงานและมุ่งมั่นพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องการศึกษาของจุฑารัตน์ จรูญชัย (2568) และ แบบเน้นโครงสร้างและกฎระเบียบ แสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานโดยยึดถือกฎระเบียบและข้อบังคับขององค์กรอย่างเคร่งครัด การตัดสินใจในงานสำคัญ มีการดำเนินการตามลำดับขั้นการบังคับบัญชาเป็นระบบ มีกระบวนการตรวจสอบและควบคุมการทำงานเพื่อให้เกิดความโปร่งใสและเป็นไปตามมาตรฐานราชการ สอดคล้องการศึกษาของ ยศพล แรกขึ้น และคณะ (2567) ในขณะที่วัฒนธรรมองค์กรแบบปรับตัว และ แบบ มีส่วนร่วม ซึ่งมีค่านัยสำคัญทางสถิติ มากกว่า .05 จึงสรุปได้ว่าตัวแปรทั้งสองไม่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน เมื่อพิจารณาในบริบทของสำนักงานสรรพสามิตภาคที่ 5 ผ่านมุมมองทฤษฎีแลกเปลี่ยนทางสังคม (Social Exchange Theory) ของ George Homans และ Peter Blau พบว่าวัฒนธรรมองค์กรแบบปรับตัวและแบบมีส่วนร่วม ทำหน้าที่ในการเกื้อหนุนมิติทางสังคมและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล แต่ระบบราชการยังคงขับเคลื่อนประสิทธิภาพงานผ่านระบบโครงสร้างและกฎระเบียบที่เข้มงวด วัฒนธรรมองค์กรแบบปรับตัวและแบบมีส่วนร่วม จึงเป็นเพียงปัจจัยค้ำจุน แต่ไม่สามารถเป็นตัวขับเคลื่อนหลักเชิงสถิติต่อประสิทธิภาพในการทำงานขององค์กรได้

ส่วนคุณภาพชีวิตในการทำงานส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านลักษณะงานมีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสังคมโดยตรง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของบทบาทหน้าที่ที่มีต่อสังคมและประเทศชาติ ส่งผลให้เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ องค์กรยังเปิดโอกาสให้บุคลากรได้พัฒนาความรู้ ความสามารถ ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง ผ่านการฝึกอบรม การสัมมนา และการศึกษาดูงาน สอดคล้องการศึกษาของมัทนา สังกะเพศ และ ชญานิกา ศรีวิชัย (2560) ในขณะเดียวกัน องค์กรยังให้ความสำคัญกับการสร้างความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงาน โดยส่งเสริมให้บุคลากรสามารถบริหารจัดการเวลาในการทำงานและการดำเนินชีวิตส่วนตัวได้อย่างเหมาะสม ลดความเครียดจากภาระงาน และสนับสนุนการดูแลครอบครัวหรือภารกิจส่วนตัวเมื่อมีความจำเป็น นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมในการทำงานยังได้รับการจัดการให้มีความเหมาะสมและปลอดภัย ทั้งด้านกายภาพและมาตรการป้องกันอุบัติเหตุ ซึ่งช่วยสร้างความมั่นใจและเอื้อต่อการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องแนวคิดของ Huse and Cumming (1980) ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสามารถอธิบายผ่านมุมมองทฤษฎี AMO (Ability-Motivation-Opportunity Theory) ของ Boxall and Purcell ซึ่งมองว่าผลการปฏิบัติงานหรือประสิทธิภาพจะเกิดขึ้นได้ ต้องมาจาก 3 องค์ประกอบหลัก คือ ความสามารถ (Ability) แรงจูงใจ (Motivation) และโอกาส/สิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวย (Opportunity) ซึ่งตัวแปรที่พยากรณ์ประสิทธิภาพในการทำงานได้จริง คือ ด้านการพัฒนาความรู้ความสามารถเฉพาะทาง (Ability) และด้านความภาคภูมิใจในลักษณะ

งานที่มีประโยชน์ต่อสังคม (Motivation) ส่วนด้านลักษณะงานที่ตั้งอยู่บนฐานของกฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรม ไม่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน เพราะ กฎหมายและความยุติธรรม เป็นโอกาสพื้นฐานที่ระบบราชการต้องมีอยู่แล้ว ไม่ใช่ปัจจัยที่จะสร้างความแตกต่างได้ ความยุติธรรมจึงเป็นเพียงเกราะคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐาน มิใช่ตัวขับเคลื่อนโดยตรงที่จะทำให้เจ้าหน้าที่ทำงานเสร็จเร็วขึ้นหรือประหยัดทรัพยากรมากขึ้น

ในภาพรวม ผลการวิเคราะห์สะท้อนลักษณะทุนมนุษย์ในระบบราชการไทย ประสิทธิภาพในการ ทำงานของเจ้าหน้าที่สังกัดสำนักงานสรรพสามิตภาคที่ 5 มิได้เกิดขึ้นจากมิติความสัมพันธ์เชิงมิตรภาพภายในองค์กรหรือสิทธิความยุติธรรมขั้นพื้นฐานตามลำพัง หากแต่เป็นคุณลักษณะของทุนมนุษย์ที่มีความผูกพันเชิงอุดมการณ์สาธารณะและตระหนักถึงคุณค่าของงานที่มีต่อสังคมโดยรวม ผนวกเข้ากับความพร้อมในการพัฒนาทักษะความเชี่ยวชาญเฉพาะทางอย่างต่อเนื่อง โดยกระบวนการดังกล่าวจะสัมฤทธิ์ผลได้ดีที่สุดเมื่อขับเคลื่อนภายใต้โครงสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และระบบกฎระเบียบราชการที่โปร่งใสและเป็นไปตามมาตรฐานอย่างเคร่งครัด

องค์ความรู้ใหม่

ความสำเร็จในการดำเนินงานเกิดจากประสิทธิภาพในการทำงานที่ดี ซึ่งควรประกอบด้วย คุณภาพของงาน ปริมาณงาน เวลา และค่าใช้จ่าย ทั้งนี้ เมื่อองค์กรสามารถสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดีย่อมเป็น ตัวช่วยสนับสนุนให้บรรลุเป้าหมายได้เร็วขึ้น โดยเฉพาะวัฒนธรรมองค์กรแบบมุ่งเน้นผลลัพท์ ที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ภายใต้วัฒนธรรมองค์กรแบบเน้นโครงสร้างและกฎระเบียบ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการทำงาน ประกอบด้วย ด้านลักษณะงานมีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสังคมโดยตรง ด้านเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้พัฒนาความรู้ความสามารถได้เป็นอย่างดี ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงานโดยส่วนรวม และด้านสิ่งแวดล้อมที่ถูกลักษณะและปลอดภัย ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับประสิทธิภาพการทำงานและการพัฒนาองค์กรภาครัฐอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผู้บริหารสำนักงานสรรพสามิตภาคที่ 5 ควรเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ให้เข้มแข็ง โดยกำหนดเป้าหมายการปฏิบัติงาน (KPI) ที่ชัดเจน ในลักษณะของรายบุคคลเพื่อให้เชื่อมโยงกับเป้าหมายองค์กรได้อย่างชัดเจน และมีการสื่อสารเป้าหมายให้บุคคลทุกระดับเข้าใจร่วมกัน เพื่อกระตุ้นให้บุคลากรมุ่งพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

1.2 ผลการวิจัย พบว่า คุณภาพชีวิตในการทำงานด้านลักษณะงานมีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสังคมโดยตรงส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานสูงสุด ดังนั้น ผู้บริหารองค์กรสำนักงานสรรพสามิตภาคที่ 5 ควรให้ความสำคัญกับการสื่อสารแก่บุคลากรเพื่อให้รับรู้คุณค่าของตนเนื่องจากงานมีส่วนช่วยสร้างประโยชน์ให้กับประเทศและสังคม และสร้างความภาคภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งในกับขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะผ่านพันธกิจของหน่วยงาน อีกทั้งควรส่งเสริมการสื่อสารเชิงรุกกับประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับการดำเนินงานของหน่วยงานและพัฒนามาตรฐานการให้บริการประชาชน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและภาพลักษณ์ที่ดี ซึ่งจะสะท้อนกลับมาเป็นแรงเสริมให้บุคลากรเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจและทุ่มเทในการปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยด้านอื่นที่อาจส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน เช่น ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ความผูกพันต่อองค์กร แรงจูงใจในการทำงาน หรือบรรยากาศองค์กรในยุคดิสรัปชัน

2. ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังกรมสรรพสามิต และสำนักงานสรรพสามิตภาคอื่น เพื่อเปรียบเทียบผลการวิจัยระดับภูมิภาคและเพิ่มความสามารถในการอ้างอิงผลการศึกษาสู่ระดับองค์กรโดยรวม

3. ควรใช้การวิจัยเชิงคุณภาพหรือการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

จุฑารัตน์ จรูญชัย. (2568). วัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของพนักงานราชการ และลูกจ้างชั่วคราว สำนักงานยุติธรรมจังหวัด กระทรวงยุติธรรม. *วารสารการวิจัยประยุกต์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ*, *4*(1), 1-18.

ผกามาศ เจียกสูงเนิน และ ธนินท์รัฐ รัตนพงศ์ภิญโญ. (2566). วัฒนธรรมองค์กร คุณภาพชีวิตในการทำงาน และการรับรู้ความสามารถตนเองที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากร เพื่อความสำเร็จขององค์กร. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย*, *5*(3), 519-532.

มัทนา สังกะเพศ และ ชญานิกา ศรีวิชัย. (2560). ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตในการทำงานกับความผูกพันธ์ต่อองค์การตามความคิดเห็นของพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาลชุมชน จังหวัดปทุมธานี. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย*, *11*(2), 227-238.

ภูวดล ต้นจันดี และ ธิดารัตน์ พงษ์วชิรินทร์. (2568). คุณภาพชีวิตในการทำงาน วัฒนธรรมองค์กร และความสุขในการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของพนักงานธนาคารอาคารสงเคราะห์ สำนักงานใหญ่. *วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 15*(3), 123-135.

ยศพล แรกขึ้น ชุลีวรรณ โชติวงษ์ และ สุภัทรา ปิณฑะแพทย์. (2567). ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบวัฒนธรรมองค์กรกับพฤติกรรมความผูกพันองค์กรของข้าราชการในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์. *วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสตร์*, *7*(3), 281-309.

สุกิจ แก้วพินิจ และ นริศรา ภาควิธี. (2567). ความสุขในการทำงานและคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของพนักงานฝ่ายปฏิบัติการในอุตสาหกรรมผลิตชิ้นส่วนอากาศยาน จังหวัดชลบุรี. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, *9*(6), 101-117.

อภิวัฒน์ ปุราถานัง และ สุมาลี รามนัฏ. (2565). ความพึงพอใจในการทำงานในฐานะตัวแปรคั่นกลางที่เชื่อมโยงวัฒนธรรมองค์กรและการรับรู้ความสามารถของตนเองสู่ประสิทธิภาพการทำงานกรณีอุตสาหกรรมปิโตรเคมีแห่งหนึ่งในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง. *วารสารรัชต์ภาคย์*, *6*(44), 316-327.

อินทรา พหลสิทธิวงศ์ และ จิรพงษ์ จันทร์งาม. (2565). อิทธิพลด้านความรู้ในวิชาชีพบัญชีและแรงจูงใจในการทำงานที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของผู้ปฏิบัติงานด้านการเงินในสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรมประจำภาค 5 และภาค 6. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น*, *8*(12), 296-309.

Boxall, P., & Purcell, J. (2003). *Strategy and Human Resource Management* (1ed.): Palgrave Macmillan.

Davlembayeva, D.& Alamanos, E. (2026) *Social Exchange Theory: A review*. In S. Papagiannidis (Ed), TheoryHub Book. Available at https://open.ncl.ac.uk /

Huse, E. F., & Cummings, T. G. (1985). *Organizational development and change*. St.Paul, Minn: West.

Millet, John D (1954). *Management in the public service*. New York: McGraw-Hill.

Peterson and Plowman (1953). *Business Organization and Management*. Illinois: Richard D. Irwin.

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำป่าสัก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

The Efficiency of the Pa Sak River Basin management in Tan Diao Subdistrict, Lom Sak District, Phetchabun Province.

จิรโรจน์ บุญราช

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

*Corresponding author's e-mail: chirarot12052522@gmail.com

บทคัดย่อ

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำป่าสัก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ และเพื่อศึกษาข้อเสนอแนะประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำป่าสัก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลตาลเดี่ยว จำนวน 5,763 คน และได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นจำนวน 399 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากผลการศึกษา พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำป่าสัก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร รองลงมาคือ ด้านการเข้าร่วมในกิจกรรมหรือโครงการ รองลงมาคือ ด้านแนวทางการจัดการน้ำ รองลงมาคือ ด้านการติดตามและประเมินผล สุดท้ายคือ ด้านการร่วมตัดสินใจ ข้อเสนอแนะจากประชาชน ได้แก่ ควรขุดลอกคูคลองเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำและฟื้นฟูระบบนิเทศและแหล่งน้ำในชุมชน ควรสร้างพนังกั้นน้ำและปรับปรุงระบบระบายน้ำ ควรเพิ่มช่องทางการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรน้ำให้มากขึ้น

คำสำคัญ : ประสิทธิภาพ การจัดการลุ่มน้ำ การมีส่วนร่วมของประชาชน

Abstract

The objectives of this research were to study the level of efficiency in the management of the Pa Sak River Basin in Tan Diao Sub-district, Lom Sak District, Phetchabun Province, and to explore suggestions for improving its management efficiency. Data were collected from a population of 5,763 residents living in Tan Diao Sub-district, with a sample size specified at 399 respondents. The instrument used for data collection was a questionnaire. Data were analyzed using statistical measures including frequency, percentage, mean, and standard deviation. The research findings revealed that the overall efficiency of the Pa Sak River Basin management in Tan Diao Sub-district, Lom Sak District, Phetchabun Province, was at a high level. When considering each aspect individually, all aspects were also rated at a high level. Ranked from the highest to the lowest mean score, they were: information perception, participation in activities or projects, water management approaches, monitoring and evaluation, and decision-making participation,

respectively. Suggestions from the residents indicated that canals should be dredged to increase drainage efficiency and restore the local ecosystem and water resources. Additionally, embankments should be constructed alongside improvements to the drainage system, and channels for retrieving information regarding water resource development should be expanded.

keywords : Efficiency, River Basin Management, public participation

บทนำ

ประเทศไทยมักประสบปัญหาอุทกภัยรุนแรง ก่อให้เกิดความเสียหายทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ดังเช่น เหตุการณ์อุทกภัยในลุ่มน้ำป่าสัก พบว่า มีพื้นที่เสี่ยงต่อการถูกน้ำท่วมซ้ำซากสูงในพื้นที่บริเวณเหนือเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำริมแม่น้ำป่าสักกระจายครอบคลุมทั้งจังหวัดเพชรบูรณ์จนถึงอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี (สำนักนายกรัฐมนตรีสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ. 2565) โดยเฉพาะจังหวัดเพชรบูรณ์จากรายงานสถานการณ์อุทกภัยของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยระหว่างปี พ.ศ.2549 ถึงปี พ.ศ.2558 สรุปเหตุการณ์และความเสียหายจากเหตุการณ์อุทกภัยที่เกิดขึ้นทั้งสิ้น 16 ครั้ง ราษฎรได้รับผลกระทบจากปัญหาอุทกภัยทั้งสิ้น 696,219 คน/263,768 ครัวเรือน มูลค่าความเสียหายที่เกิดขึ้นตามที่ได้มีการประเมินค่าไว้ จำนวน 603,247,269 บาท (บริษัท วอเตอร์ ดีเว็ลลัฟเม้นท์ คอนซัลเท็นส์ กรุ๊ป จำกัด. 2563)

ลุ่มน้ำจึงเป็นบริเวณพื้นที่สำคัญซึ่งครอบคลุมลำน้ำธรรมชาติซึ่งเป็นแหล่งที่รวมน้ำ ให้ไหลลงสู่ลำน้ำ ภาวะน้ำแล้ง เป็นสภาวะที่ปริมาณการไหลของน้ำลดลงอย่างต่อเนื่องจนอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของคน สัตว์ และพืชที่อยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ภาวะน้ำท่วม เป็นสภาวะที่ปริมาณน้ำเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง หรือไหลหลากหรือฉับพลันจนอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของคน สัตว์ และพืชที่อยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง แต่ไม่รวมถึงภาวะน้ำขึ้นและน้ำลงซึ่งเป็นปรากฏการณ์ปกติตามธรรมชาติ (พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ. 2561)

จากผลกระทบพื้นที่ใกล้ลุ่มน้ำจึงมีแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการน้ำสู่ความยั่งยืน กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำและนำเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำอย่างยั่งยืน โดยเน้นถึงการมีส่วนร่วมในการรับรู้ เรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา ร่วมคิดแนวทางแก้ไขปัญหา ร่วมตัดสินใจ และร่วมพัฒนา (สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2564)

การบริหารจัดการน้ำของตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ยังขาดระบบและกลไกการประสานการทำงานร่วมกันที่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรนั้น ทั้งนี้เนื่องจากความไม่เหมาะสมของการวางแผนที่มีความซับซ้อนและการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการน้ำที่ไม่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น ตั้งแต่การแก้ไขปัญหาระดับพื้นที่จนถึงการวางนโยบายการบริหารจัดการ การไม่มีกลไกการแก้ไขในระดับพื้นที่ดี ที่ช่วยสะท้อนปัญหาความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกภาคส่วนโดยเฉพาะภาคประชาชนที่ไม่สามารถตอบสนองได้อย่างทันสถานการณ์ รวมทั้งการขาดระบบแบบแผนและกลไกการประสานงานที่ปฏิบัติได้จริง ทำให้ผลดำเนินการที่ผ่านมาไม่ตอบสนองต่อปัญหาที่เกิดขึ้น จึงเป็นสาเหตุของปัญหาของการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ (กรมทรัพยากรน้ำ. 2555)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัย เรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำป่าสัก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อศึกษาระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำป่าสัก ตำบลตาลเดี่ยว

อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ และเพื่อศึกษาข้อเสนอแนะประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำป่าสัก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ด้วยเหตุผลในการเลือกตำบลตาลเดี่ยวเป็นพื้นที่ศึกษา เพราะเป็นจุดที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม และเพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการน้ำให้มากขึ้น มีบทบาทในการวางแผนในการจัดการน้ำในพื้นที่มากขึ้น ระดมความคิดเห็นและเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาการจัดการน้ำให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ประกอบด้วย 11 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งหมด 5,763 คน ขนาดของกลุ่มตัวอย่างประชากร จำนวน 399 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ Taro Yamane ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

เมื่อ n แทน ขนาดของกลุ่มประชากรตัวอย่าง
N แทน จำนวนประชากรทั้งหมด
e แทน ค่าความคลาดเคลื่อนกลุ่มตัวอย่าง (เท่ากับ.05)

สามารถคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามสูตรได้ ดังนี้

$$n = \frac{5{,}763}{1 + 5{,}763(0.05)^2}$$
$$n = 399$$

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม ดำเนินการสร้างแบบสอบถาม นำร่างแบบสอบถามเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหา และนำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขจากการแนะนำของผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บแบบสอบถามด้วยตนเองให้กับประชาชนในพื้นที่ จำนวน 399 คน และตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามและจำนวนแบบสอบถามที่ได้รับคืนด้วยตนเอง จนได้แบบสอบถามครบตามจำนวนทุกฉบับ

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้คะแนนเฉลี่ยของจุดตัดตามช่วงพิสัยของคะแนนเฉลี่ย ดังนี้

มากที่สุด	ให้น้ำหนักประสิทธิภาพ	5
มาก	ให้น้ำหนักประสิทธิภาพ	4
ปานกลาง	ให้น้ำหนักประสิทธิภาพ	3
น้อย	ให้น้ำหนักประสิทธิภาพ	2
น้อยที่สุด	ให้น้ำหนักประสิทธิภาพ	1

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม สำเร็จรูปทางสถิติ โดยการวิเคราะห์ตามค่าสถิติเปรียบเทียบตามเกณฑ์ 5 ระดับ ดังนั้นจึงกำหนดเกณฑ์คะแนนเฉลี่ยได้ดังนี้

4.51 – 5.00 หมายถึง มากที่สุด
3.51 – 4.50 หมายถึง มาก
2.51 – 3.50 หมายถึง ปานกลาง
1.51 – 2.50 หมายถึง น้อย
1.00 – 1.50 หมายถึง น้อยที่สุด

ตามสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการตรวจสอบหาค่าความเชื่อมั่น ของประเด็จคำถาม พบว่า ข้อคำถามมีค่าความเชื่อมั่น สามารถนำไปใช้ในการศึกษาได้และเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด โดยมีค่าความเชื่อมั่นที่ 0.74

ผลการวิจัย

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำป่าสัก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 247 คน คิดเป็นร้อยละ 61.9 เป็นเพศหญิง จำนวน 152 คน คิดเป็นร้อยละ 38.1

แสดงจำนวน ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำป่าสัก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ในภาพรวมทุกด้าน

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำป่าสัก	$\bar{x}$	S.D.	ระดับประสิทธิภาพ
1. การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	3.89	1.13	มาก
2. แนวทางการจัดการน้ำ	3.77	1.09	มาก
3. การเข้าร่วมในกิจกรรมหรือโครงการ	3.88	0.69	มาก
4. การร่วมตัดสินใจ	3.68	0.76	มาก
5. การติดตามและประเมินผล	3.70	0.73	มาก
รวม	**3.78**	**0.88**	**มาก**

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำป่าสัก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.78 , S.D. = 0.88) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.89 , S.D. = 1.13) รองลงมาคือ ด้านการเข้าร่วมในกิจกรรมหรือโครงการ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.88 , S.D. = 0.69) รองลงมา คือ ด้านแนวทางการจัดการน้ำ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.77, S.D. = 1.09) รองลงมา คือ การติดตามและประเมินผล อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.70, S.D. = 0.73) และต่ำสุดคือ ด้านการร่วมตัดสินใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.68 , S.D. =0.76)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัย ประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำป่าสัก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำป่าสัก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ และเพื่อศึกษาข้อเสนอแนะประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำป่าสัก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีประเด็นอภิปรายดังนี้

สมมติฐานของการวิจัย ประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำป่าสัก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ในระดับมาก จากผลการศึกษา พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำป่าสัก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ในระดับมาก เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

จากผลการศึกษา พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำป่าสัก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า การรับรู้ข่าวสารจะอยู่ในระดับสูง และการร่วมตัดสินใจอยู่ในระดับต่ำสุด สะท้อนถึงการรับรู้กับอำนาจในการตัดสินใจโดยประชาชนยังไม่มีส่วนรวม ซึ่งเป็นตัวสะท้อนให้ผู้บริหารกล้าตัดสินใจการบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมให้มากขึ้น และเมื่อพิจารณาให้ลึก พบว่า เมื่อเหตุการณ์หรือเกี่ยวกับสถานการณ์น้ำในพื้นที่ประชาชนมีส่วนร่วมที่จะรับรู้ถึงข้อเท็จจริงของปัญหาที่เกิดขึ้น รองลงมาคือ ประชาชนมีส่วนร่วมศึกษาข้อมูลในการบริหารจัดการน้ำของชุมชน สุดท้ายประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดหาแนวทางที่จะช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ โสภิดา สุรินทะ. (2553) การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำของประชาชน : กรณีศึกษา ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ศึกษาถึงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรน้ำและแหล่งน้ำในพื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมและความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามผลการวิจัย พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยรวม อยู่ในระดับมาก

จากผลศึกษาที่นำไปใช้ประโยชน์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำป่าสัก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ดังนี้

1. ด้านการรับข้อมูลข่าวสาร เทศบาลต้องเพิ่มช่องทางรับรู้ข่าวสารที่หลากหลาย เข้าถึงง่าย เสียงแจ้งเตือนการกระจายข่าวให้ทั่วถึงประชาชน

2. ด้านแนวทางการจัดการน้ำ ผู้บริหารให้ความสำคัญและช่วยเหลือประชาชนในการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการน้ำโดยร่วมกันระหว่างประชาชนกับทางภาครัฐ

3. ด้านการเข้าร่วมในกิจกรรมหรือโครงการ ประชาชนเข้าร่วมประชุมกลุ่มของหมู่บ้าน เพื่อทำกิจกรรมหรือโครงการที่เป็นประโยชน์

4. ด้านการร่วมตัดสินใจ ประชาชนส่วนใหญ่มีประสบการณ์และได้ใช้ประสบการณ์ในการแก้ปัญหาทางการบริหารจัดการน้ำโดยตรง

5. ด้านการติดตามและประเมินผล ทางภาครัฐต้องติดตามและแก้ปัญหาที่ตรงจุด เพื่อความปลอดภัยในการดำเนินชีวิต

สรุปผลการวิจัย

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำป่าสัก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 247 คน คิดเป็นร้อยละ 61.9 เป็นเพศหญิง จำนวน 152 คน คิดเป็นร้อยละ 38.1

จากผลการวิจัยผู้ตอบแบบสอบถาม ประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำป่าสัก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร รองลงมาคือ ด้านการเข้าร่วมในกิจกรรมหรือโครงการ รองลงมาคือ ด้านแนวทางการจัดการน้ำ รองลงมาคือ ด้านการติดตามและประเมินผล สุดท้าย คือ ด้านการร่วมตัดสินใจ

1. ด้านการรับข้อมูลข่าวสาร พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำป่าสัก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาจากผลการวิจัย พบว่า ประชาชนทราบและเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำในชุมชนทางสื่อบุคคล เช่น คนในครอบครัว ญาติ เจ้าหน้าที่เทศบาล เพื่อนบ้าน รองลงมาคือ ประชาชนติดตามดูข่าวสารและรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเกิดปัญหาการใช้น้ำและการบริการจัดการน้ำในชุมชนตามแหล่งช่องทางสื่อ เช่น ไลน์กลุ่มหมู่บ้าน เฟซบุ๊กของเทศบาล สุดท้าย ประชาชนสามารถนำความรู้ของการบริหารจัดการน้ำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ภายในชุมชนและครัวเรือน

2. ด้านแนวทางการจัดการน้ำ พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำป่าสัก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาจากผลการวิจัย พบว่า ประชาชนได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาและปรับปรุงแนวทางการจัดการน้ำในชุมชน รองลงมาคือ ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาทรัพยากรน้ำและเป็นผู้ร่วมดำเนินการในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการน้ำในชุมชน สุดท้าย ประชาชนมีการแก้ไขปัญหาทรัพยากรน้ำของชุมชน โดยการปรับเปลี่ยนระบบโครงสร้างทางน้ำ ตามหลักของแนวทางการบริหารการจัดการน้ำที่ทางเทศบาลได้กำหนดขึ้น

3. ด้านการเข้าร่วมในกิจกรรมหรือโครงการ พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำป่าสัก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาจากผลการวิจัย พบว่า ประชาชนให้ความสำคัญกับการประชุมกลุ่มของหมู่บ้านที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ รองลงมาคือ ประชาชนเข้าร่วมประชุม/ประชาคม เพื่อพิจารณาการตัดสินใจเลือกกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาการจัดการน้ำ สุดท้าย ประชาชนเข้าร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์หรือมาตรการการบริหารจัดการน้ำของชุมชน

4. ด้านการร่วมตัดสินใจ พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำป่าสัก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาจากผลการวิจัย พบว่า เมื่อเหตุการณ์หรือเกี่ยวกับสถานการณ์น้ำในพื้นที่ประชาชนมีส่วนร่วมที่จะรับรู้ถึงข้อเท็จจริงของปัญหาที่เกิดขึ้น รองลงมาคือ ประชาชนมีส่วนร่วมศึกษาข้อมูลในการบริหารจัดการน้ำของชุมชน สุดท้าย ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดหาแนวทางที่จะช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

5. ด้านการติดตามและประเมินผล พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำป่าสัก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาจากผลการวิจัย พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการสังเกตการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ รองลงมาคือ ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามผลการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ สุดท้าย ประชาชนมีส่วนร่วมในผลการดำเนินงานการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทุกขั้นตอน

ผลการศึกษา ข้อเสนอแนะประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำป่าสัก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ดังนี้

ควรขุดลอกคูคลองเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำและฟื้นฟูระบบนิเทศและแหล่งน้ำในชุมชน ควรสร้างพนังกั้นน้ำและปรับปรุงระบบระบายน้ำ ควรเพิ่มช่องทางการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรน้ำให้มากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

วิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2569 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ประเภททุนพัฒนางานวิจัยด้านรัฐประศาสนศาสตร์ และขอขอบคุณ เจ้าหน้าที่ของเทศบาลตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล ขอขอบคุณประชาชนที่อยู่ในเขตตำบลตาลเดี่ยว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่ได้ให้ความร่วมมือในการร่วมตอบแบบสอบถามในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

กรมทรัพยากรน้ำ. (2555). *การดำเนินการด้านการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล โครงการพัฒนาระบบคลังข้อมูล 25 ลุ่มน้ำ และแบบจำลองน้ำท่วมน้ำแล้ง ลุ่มน้ำป่าสัก*. กรุงเทพมหานคร

กรมทรัพยากรน้ำ. (2559). *พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำและการจัดการลุ่มน้ำป่าสัก.การวางแผนและบริหารจัดการน้ำเพื่อความยั่งยืน.* กรุงเทพมหานคร.

สำนักนายกรัฐมนตรีสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ. (2565). *สถานการณ์และพื้นที่เสี่ยงน้ำท่วมในลุ่มน้ำป่าสัก: พื้นที่เสี่ยงน้ำท่วมซ้ำซากเหนือเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ครอบคลุมจังหวัดเพชรบูรณ์ถึงอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี.* http://www.onwr.go.th.

โสภิดา สุรินทะ. (2553*). การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำของประชาชน : กรณีศึกษา ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.* บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2564). แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการน้ำสู่ความยั่งยืน. *วารสารแก่นเกษตร, 49* (ฉบับพิเศษ 1) : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

บริษัท วอเตอร์ ดีเว็ลลัฟเม้นท์ คอนซัลเท็นส์ กรุ๊ป จำกัด. (2563). *รายงานสถานการณ์อุทกภัยจังหวัดเพชรบูรณ์ พ.ศ. 2549-2558.* กรุงเทพมหานคร: บริษัท วอเตอร์ ดีเว็ลลัฟเม้นท์ คอนซัลเท็นส์ กรุ๊ป จำกัด.

พรทิพย์ ศรีจันทร์.(2561). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำ.* กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561. (2561, 28 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่ม 135 ตอนที่ 112 ก. หน้า 1-65.

กระบวนการคิดเชิงออกแบบในการพัฒนาทักษะดิจิทัลและความรอบรู้ทางการเงิน สำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดสมุทรสงคราม

Design thinking process in developing digital skills and financial literacy for elderly citizens in Samut Songkhram province.

ศุภการ สิริไพศาล* อัญมณี ชูมณี และ อภิชาติ มหาราชเสนา
บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน
*Corresponding author's e-mail: e-mail: apichatm@life.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานภาพและปัญหาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและการทำธุรกรรมทางการเงินของผู้สูงอายุ 2) ออกแบบและพัฒนาแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลและความรอบรู้ทางการเงินโดยใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ และ 3) ประเมินผลการเปลี่ยนแปลงของทักษะดิจิทัลและความรอบรู้ทางการเงินของผู้สูงอายุหลังเข้าร่วมกระบวนการพัฒนา การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยบูรณาการข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพผ่านการเปรียบเทียบผลก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรม (Pre-Test และPost -test) ควบคู่กับการวิเคราะห์พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีในชีวิตจริง การดำเนินการวิจัยยึดกรอบแนวคิดกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking Process) ร่วมกับการจัดการเรียนรู้เชิงปฏิบัติและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ การทำความเข้าใจผู้ใช้ การกำหนดปัญหาการระดมความคิด การพัฒนาต้นแบบ และการทดสอบ กลุ่มเป้าหมายคือผู้สูงอายุ ในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้สูงอายุที่มีการใช้เทคโนโลยีหรือทำธุรกรรมทางการเงินในชีวิตประจำวันในพื้นที่อำเภออัมพวา อำเภอเมืองสมุทรสงคราม และอำเภอบางคนที เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามแบบประเมินทักษะดิจิทัลและความรอบรู้ทางการเงิน และการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติพื้นฐานและการทดสอบค่าที (Paired Sample t-test) และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุในจังหวัดสมุทรสงครามมีทักษะดิจิทัลและความรอบรู้ทางการเงินอยู่ในระดับพื้นฐาน โดยส่วนใหญ่ใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ขณะที่การใช้เทคโนโลยีเพื่อการทำธุรกรรมทางการเงินยังมีข้อจำกัดจากการขาดความรู้ ความมั่นใจ และความกังวลด้านความปลอดภัยทางดิจิทัล การนำกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้เกิดรูปแบบการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของผู้สูงอายุ โดยเน้นการมีส่วนร่วมและการฝึกปฏิบัติจริง ผลการประเมินภายหลังเข้าร่วมกิจกรรมพบว่า ผู้สูงอายุมีพัฒนาการเพิ่มขึ้นทั้งด้านความรู้ ทักษะ พฤติกรรม และทัศนคติ สามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและบริการทางการเงินดิจิทัลได้อย่างเหมาะสมมากขึ้น มีความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อ ตรวจสอบข้อมูลข่าวสารและธุรกรรมทางการเงิน รวมทั้งป้องกันตนเองจากภัยคุกคามทางไซเบอร์และการหลอกลวงออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้เกิดความมั่นใจในการใช้เทคโนโลยีและสามารถประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาทักษะดิจิทัลและความรอบรู้ทางการเงินสำหรับผู้สูงอายุควรยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เชื่อมโยงกับบริบทชีวิตจริง และอาศัยการสนับสนุนจากเครือข่ายชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในสังคมสูงวัยอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การคิดเชิงออกแบบ ทักษะดิจิทัล ความรอบรู้ทางการเงิน ผู้สูงอายุ

Abstract

The research has the purposes to (1) study the status and problems of digital technology usage and financial transactions among the elderly citizen, (2) design and develop a guideline for developing digital skills and financial literacy using the design thinking process, and (3) evaluate the changes of digital skills and financial literacy among the elderly citizen after participating in the development process. The research employed a mixed methods research approach, integrating quantitative and qualitative data through pre-test and post-test comparisons of results before and after participation in the activities, coupled with an analysis of real-life technology usage behavior. The research was conducted using the Design Thinking Process framework, combined with practical learning management and learner-centered participation, consisting of 5 steps: understanding the users, defining the problem, brainstorming, prototype development, and testing. The target group was the elderly citizen in Samut Songkhram Province, selected using purposive sampling from the elderly who use technology or conduct financial transactions in their daily lives in Amphawa District, Mueang Samut Songkhram District, and Bang Khon Thi District. The research instruments included questionnaires, a digital skills and financial literacy assessment, and in-depth interviews. Quantitative data were analyzed using basic statistics and the paired sample t-test, and qualitative data were analyzed using content analysis. The research findings revealed that elderly individuals in Samut Songkhram province possessed basic digital skills and financial literacy. Most of them used technology for daily communication, while their use of technology for financial transactions was limited due to a lack of knowledge, confidence, and concerns about digital security. Applying Design Thinking to develop learning activities resulted in a development model tailored to the context and needs of the elderly, emphasizing participation and practical application. Post-activity evaluations showed significant improvement in knowledge, skills, behavior, and attitude. The elderly were able to appropriately utilize digital technology and digital financial services, demonstrated media literacy, the ability to verify information and financial transactions, and effectively protect themselves from cyber threats and online fraud. This led to an increase of confidence in using technology and improved application in daily life. The research highlights that developing digital skills and financial literacy for the elderly should be learner-centered, connected to real-life contexts, and supported by living community networks to sustainably improve quality of life and reduce the digital inequality in aging society.

keywords : design thinking, digital skills, financial literacy, elderly citizens

บทนำ

การวิจัยเรื่องกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการพัฒนาทักษะดิจิทัลและความรอบรู้ทางการเงินสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดสมุทรสงคราม มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานภาพและปัญหาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและการทำธุรกรรมทางการเงินของผู้สูงอายุ 2) ออกแบบและพัฒนาแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลและความรอบรู้ทางการเงินโดยใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ และ 3) ประเมินผลการเปลี่ยนแปลงของทักษะดิจิทัลและความรอบรู้ทางการเงินของผู้สูงอายุหลังเข้าร่วมกระบวน การพัฒนา ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ อย่างสมบูรณ์ ส่งผลให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในมิติของทักษะดิจิทัลและความรอบรู้ทางการเงิน ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในยุคดิจิทัล ผู้สูงอายุจำนวนมากยังขาดความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ การทำธุรกรรมทางการเงินออนไลน์ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องปลอดภัย และการจัดการทางการเงินอย่างมีประสิทธิภาพ ในยุคสังคมดิจิทัล (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้ส่งผลให้วิถีชีวิตของประชาชนทุกช่วงวัยมีความเชื่อมโยงกับเทคโนโลยีมากขึ้น โดยเฉพาะในด้านการดำเนินชีวิตประจำวันและการทำธุรกรรมทางการเงินผ่านระบบดิจิทัล เช่น การใช้โทรศัพท์สมาร์ตโฟน แอปพลิเคชันธนาคาร (Mobile Banking) การชำระเงินแบบไม่ใช้เงินสดและบริการภาครัฐผ่านระบบออนไลน์ อย่างไรก็ตามกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องกลับเผชิญกับความท้าทายในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากระบบดิจิทัลอย่างเต็มศักยภาพ

จังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดขนาดเล็กที่มีโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ เป็นจังหวัดที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ มีสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ลักษณะทางเศรษฐกิจของจังหวัดส่วนใหญ่เป็นภาคเกษตรกรรม การค้าชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2566) อีกทั้งมีลักษณะชุมชนที่ยังคงความเป็นท้องถิ่นและวัฒนธรรมดั้งเดิม จึงเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการพัฒนารูปแบบและกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน เพื่อเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุให้สามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและจัดการทางการเงินได้อย่างมั่นคงปลอดภัย และผู้สูงอายุจำนวนมากยังขาดความพร้อมในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล แต่การปรับตัวเข้าสู่ระบบดิจิทัลยังมีข้อจำกัดทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี ทักษะการใช้ดิจิทัลของประชาชน และความเข้าใจในระบบการเงินสมัยใหม่ของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการเข้าถึงบริการสาธารณะ การสื่อสาร และการทำธุรกรรมทางการเงินในระบบดิจิทัล นอกจากนี้ ผู้สูงอายุในพื้นที่จำนวนมากยังคงคุ้นชินกับการทำธุรกรรมแบบดั้งเดิม เช่น การฝากถอนเงินที่สาขาธนาคาร การรับเงินบำนาญหรือสวัสดิการผ่านบัญชีโดยไม่ใช้แอปพลิเคชัน และการทำธุรกรรมผ่านบุคคลกลาง เช่น บุตรหลานหรือร้านค้าชุมชน การเข้าสู่ระบบดิจิทัลจึงมักประสบอุปสรรค ทั้งด้านความไม่มั่นใจ ความไม่เข้าใจด้านความปลอดภัยทางไซเบอร์ และข้อจำกัดทางภายภาพ เช่น สายตาพร่ามัว หรือการใช้มือควบคุมหน้าจอสัมผัสได้ไม่ถนัด ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งตกอยู่ในภาวะเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล หากผู้สูงอายุไม่สามารถปรับตัวได้ทัน อาจทำให้เกิดปัญหาในการทำธุรกรรมหรือถูกหลอกลวงทางออนไลน์ เช่น การแอบอ้างทางการเงิน หรือมิจฉาชีพไซเบอร์ที่แฝงตัวในรูปแบบของการส่งข้อความการโทรหลอก หรือการล่อลวงให้เปิดเผยข้อมูลส่วนตัว อย่างไรก็ตาม จากการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐและสถาบันการเงินในพื้นที่ ได้เริ่มจัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การทำธุรกรรมทางการเงินอย่างปลอดภัย และการรู้เท่าทันสื่อออนไลน์สำหรับผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพและลดความเสี่ยงจากภัยดิจิทัล แม้จะมีโครงการฝึกอบรมต่างๆ แต่ส่วนใหญ่ยังไม่ได้ใช้ “กระบวนการคิดเชิงออกแบบ”

(Design Thinking) ที่เน้นเข้าใจปัญหาจากมุมมองของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง ทำให้แนวทางพัฒนาทักษะมักไม่ตรงกับความต้องการจริง

การประยุกต์กระบวนการคิดเชิงออกแบบซึ่งเป็นกระบวนการที่เน้นการเข้าใจปัญหาจากผู้ใช้จริง การสร้างสรรค์แนวทางแก้ไข และการพัฒนานวัตกรรมร่วมกับกลุ่มเป้าหมาย จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่มีส่วนร่วมและเหมาะสมกับความต้องการของผู้สูงอายุในพื้นที่อย่างแท้จริง (Brown, 2008; Plattner et al., 2011) ดังนั้น การศึกษาระบบดิจิทัลและการทำธุรกรรมทางการเงินของผู้สูงอายุในจังหวัดสมุทรสงครามจึงมีความสำคัญยิ่ง เพื่อทำความเข้าใจสภาพการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุระดับทักษะดิจิทัล ซึ่งจะเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญในการกำหนดแนวทางพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุให้สามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตและจัดการทางการเงินได้อย่างมั่นคงและปลอดภัยจากเหตุผลความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้น นำมาสู่การศึกษาวิจัยนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อพัฒนากระบวนการต้นแบบที่สามารถยกระดับทักษะดิจิทัลและความรอบรู้ทางการเงินของผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการพัฒนาทักษะดิจิทัลและความรอบรู้ทางการเงินสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดสมุทรสงคราม มีรูปแบบการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย 1) การวิจัยเชิงสำรวจ 2) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และ 3) การวิจัยเชิงทดลอง จากข้อมูลผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) ในจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 48,178 คน แบ่งออกเป็น 3 อำเภอ ดังนี้

อำเภอ	ประชากรทั้งหมด (คน)	ผู้สูงอายุ (คน)
เมืองสมุทรสงคราม	80,619	16,532
อัมพวา	40,998	10,555
บางคนที	21,064	6,995
รวม	**142,681**	**34,082**

ที่มา: ข้อมูลทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง (2566)

จากข้อมูลผู้สูงอายุในจังหวัดสมุทรสงคราม ข้างต้นคณะผู้วิจัยได้คัดเลือกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 คน และมีการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง จากกลุ่มผู้สูงอายุที่มีการใช้เทคโนโลยีหรือทำธุรกรรมทางการเงินในชีวิตประจำวันที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนอำเภออัมพวา อำเภอบางคนที และอำเภอเมืองสมุทรสงคราม คณะผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการวิจัย ดังนี้ 1) แบบสอบถามสำรวจสถานภาพและปัญหาการใช้ระบบดิจิทัลและธุรกรรมทางการเงิน 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) 3) แบบทดสอบวัดทักษะดิจิทัลและความรอบรู้ทางการเงินก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม (Pre-test /Post -test) และ 4) แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ระหว่างกระบวนการ โดยแบ่งขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัยเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 เป็นการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน โดยศึกษาสถานภาพการใช้เทคโนโลยี ปัญหาทางการเงิน และความต้องการของผู้สูงอายุในพื้นที่เป้าหมาย จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อค้นหาประเด็นปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการออกแบบแนวทางการพัฒนาใน ขั้นต่อไป ระยะที่ 2 เป็นการออกแบบแนวทางการ

พัฒนาทักษะดิจิทัลและความรอบรู้ทางการเงิน โดยประยุกต์ใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ เริ่มจากการทำความเข้าใจบริบทและปัญหาของผู้สูงอายุ การกำหนดโจทย์ปัญหาหลัก การระดมความคิดเห็นร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและผู้เชี่ยวชาญ การพัฒนาต้นแบบกิจกรรมและรูปแบบการฝึกอบรม และการทดลองใช้แนวทางที่พัฒนาขึ้นพร้อมเก็บข้อมูลผลลัพธ์ ระยะที่ 3 เป็นการประเมินผลและสังเคราะห์องค์ความรู้ โดยประเมินผลก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุ จากนั้นวิเคราะห์ผลด้านทักษะดิจิทัลและความรอบรู้ทางการเงินที่เกิดขึ้นภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรม และนำผลการศึกษามาสังเคราะห์เป็นแนวทางต้นแบบที่มีความเหมาะสมสามารถนำไปประยุกต์ใช้และขยายผลในพื้นที่อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เป็นการศึกษาสภาพการณ์ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและการทำธุรกรรมทางการเงิน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้สูงอายุ จำนวน 100 คน เพื่อสำรวจข้อมูลสถานภาพทั่วไป พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และปัญหาในการทำธุรกรรมทางการเงิน ระยะที่ 2 การออกแบบและพัฒนากระบวนการตามแนวคิดการคิดเชิงออกแบบ เป็นการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการร่วมกับผู้สูงอายุและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อร่วมกันออกแบบและพัฒนาแนวทางการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ข้อมูลในระยะนี้ได้มาจากการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมผ่านการแสดงความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการให้ข้อเสนอแนะต่างๆ ระยะที่ 3 การทดลองใช้และประเมินผล เป็นการทดลองใช้กระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านการทดสอบก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรม (Pre-test/Post-test) เพื่อประเมินการเปลี่ยนแปลงด้านทักษะดิจิทัลและความรอบรู้ทางการเงินของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ ยังมีการเก็บข้อมูลพฤติกรรมระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมโดยใช้แบบสังเกตเพื่อประเมินระดับการมีส่วนร่วมและพัฒนาการด้านการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วม ภายหลังเสร็จสิ้นการทดลอง

การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้สามารถอธิบายผลการศึกษาได้อย่างครอบคลุมและสะท้อนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมได้อย่างรอบด้าน คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง เพื่ออธิบายลักษณะพื้นฐาน จากนั้นทำการวิเคราะห์ระดับทักษะดิจิทัลและความรอบรู้ทางการเงินของผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายหลังการดำเนินโครงการ และเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนก่อนและหลังการทดลองโดยใช้สถิติ t-test สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่สัมพันธ์กัน เพื่อทดสอบนัยสำคัญทางสถิติของผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และคณะผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม แล้วนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อค้นหาประเด็นสำคัญที่สะท้อนประสบการณ์และความคิดเห็นของผู้เข้าร่วม นอกจากนี้ยังมีการจัดหมวดหมู่ข้อมูลและสังเคราะห์สาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับปัญหา ความต้องการ พฤติกรรม และการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุ รวมทั้งใช้วิธีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้า โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่ง ได้แก่ แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสังเกต เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือและความถูกต้องของผลการวิจัย ภายหลังการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งสองส่วน คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสังเคราะห์องค์ความรู้โดยบูรณาการผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเข้าด้วยกัน เพื่ออธิบายผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างครอบคลุม จากนั้นจึงสังเคราะห์ผลการศึกษาเป็นรูปแบบหรือแนวทาง (Model) ในการพัฒนาทักษะดิจิทัลและความรอบรู้ทางการเงินของผู้สูงอายุ โดยประยุกต์ใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) เป็นแนวทางสำคัญในการดำเนินงานและประเมินความเหมาะสม

รวมถึงความเป็นไปได้ของรูปแบบที่พัฒนาขึ้นเพื่อสนับสนุนการนำไปประยุกต์ใช้และขยายผลไปในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป โดยมีรายละเอียดกิจกรรม วิธีการดำเนินกิจกรรมและผลลัพธ์ที่คาดหวังตามตารางดังนี้

หัวข้อกิจกรรม	**รายละเอียดกิจกรรม**	**วิธีการดำเนินกิจกรรม**	**สื่อ/อุปกรณ์**	**ผลลัพธ์ที่คาดหวัง**
แบบทดสอบก่อนอบรม	ประเมินความรู้ก่อนร่วม	Pre-test	แบบทดสอบ	ทราบระดับความรู้เดิม
การละลายพฤติกรรม	เกมใช้สมาร์ตโฟนง่ายๆ	กิจกรรมกลุ่ม	โทรศัพท์	ผู้สูงอายุเกิดความคุ้นเคย
รู้ทันภัยออนไลน์	สถิติภัยไซเบอร์/กรณีศึกษา	บรรยาย+ถามตอบ	PowerPoint	ตระหนักถึงภัยออนไลน์
Workshop 1 วิเคราะห์ข่าวปลอม	ให้ผู้เข้าอบรมแยกข่าวจริง-ข่าวปลอม	กลุ่มย่อย	ภาพตัวอย่าง	วิเคราะห์ข้อมูลได้
รู้ทันการซื้อสินค้าออนไลน์	ร้านค้าปลอม/บัญชีม้า	กรณีศึกษา	Slide	เลือกซื้อสินค้าได้ปลอดภัย
Workshop 2 ตรวจสอบร้านค้าออนไลน์	ทดลองค้นหาร้าน	การฝึกปฏิบัติ	Smart Phone	ตรวจสอบร้านค้าได้
ความปลอดภัยทางการเงิน	Mobile Banking การตั้งรหัสผ่าน OTP	การสาธิต	Smart Phone	ใช้งาน Mobile Banking อย่างปลอดภัย
Workshop 3 จำลองเหตุการณ์	รับ SMS ปลอม โทรศัพท์หลอก โอนเงินผิด	Role Play	บัตรสถานการณ์	ตัดสินใจได้ถูกต้อง
Design Thinking	ผู้สูงอายุสะท้อนปัญหาที่เคยพบและเสนอแนวทางแก้ไข	Brainstorm	Post-it	ได้แนวทางจากผู้ใช้งานจริง
นำเสนอผลงานกลุ่ม	นำเสนอแนวทางป้องกันภัยไซเบอร์	นำเสนอ	Flip Chart	แลกเปลี่ยนเรียนรู้
Post-test/ประเมินผล	วัดผลหลังอบรม	แบบทดสอบ	แบบประเมิน	เปรียบเทียบผลก่อน-หลัง

ที่มา: คณะผู้วิจัยเรียบเรียงจากกิจกรรมเชิงปฏิบัติการร่วม (Work shop) ระยะที่ 2 ร่วมกับผู้สูงอายุและผู้เชี่ยวชาญ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าผู้สูงอายุในจังหวัดสมุทรสงครามส่วนใหญ่สามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในระดับพื้นฐาน โดยนิยมใช้สมาร์ตโฟนเพื่อการสื่อสารผ่านแอปพลิเคชัน เช่น Line และ Facebook เป็นหลัก ขณะที่

การใช้เทคโนโลยีเพื่อการบริหารจัดการทางการเงินและการทำธุรกรรมออนไลน์ยังอยู่ในระดับจำกัด เนื่องจากขาดความรู้และทักษะที่จำเป็น มีความกังวลต่อความผิดพลาดและความเสี่ยงจากมิจฉาชีพออนไลน์ รวมทั้งยังขาดแหล่งเรียนรู้และระบบสนับสนุนด้านดิจิทัลในระดับชุมชนอย่างต่อเนื่อง วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าการนำกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน Empathize, Define, ideate, Prototype, และTest มาใช้ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้สามารถพัฒนาแนวทางที่สอดคล้องกับบริบทความต้องการ และศักยภาพของผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยกิจกรรมมุ่งเน้นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมการลงมือปฏิบัติจริง และการเชื่อมโยงเนื้อหากับสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน เช่น การใช้สมาร์ตโฟนและแอปพลิเคชัน การเข้าถึงบริการภาครัฐ การทำธุรกรรมทางการเงินดิจิทัล การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ข่าวสาร และร้านค้าออนไลน์ ตลอดจนการป้องกันภัยคุกคามทางดิจิทัล ซึ่งช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถเรียนรู้และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม และวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าภายหลังเข้าร่วมกระบวนการพัฒนา ผู้สูงอายุมีพัฒนาการเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนทั้งในด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) พฤติกรรม (Behavior) และทัศนคติ (Attitude) โดยสามารถใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างมั่นใจมากขึ้นเข้าถึงบริการดิจิทัลและบริการภาครัฐผ่านระบบออนไลน์ได้ด้วยตนเอง รวมทั้งมีความสามารถในการใช้เครื่องมือทางการเงินดิจิทัล เพื่อการบริหารจัดการรายรับรายจ่าย การตรวจสอบธุรกรรมและการตัดสินใจทางการเงินอย่างรอบคอบมากขึ้น นอกจากนี้ ผู้สูงอายุยังมีความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อ การตรวจสอบข้อมูลข่าวสาร การประเมินความน่าเชื่อถือของร้านค้าออนไลน์ และการป้องกันตนเองจากการหลอกลวงทางไซเบอร์ได้ดียิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดความมั่นใจและมีทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ๆ

ภาพที่ 1 การจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ (Work shop) ร่วมกับผู้สูงอายุและผู้เชี่ยวชาญ

ในด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการพัฒนา พบว่าการออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับบริบทชีวิตจริงของผู้สูงอายุ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง การมีพี่เลี้ยงหรือผู้สนับสนุนการเรียนรู้และการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นมิตรและปลอดภัยเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความรู้ ทักษะ ความมั่นใจและการยอมรับเทคโนโลยีของผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามยังพบข้อจำกัดจากความแตกต่างด้านศักยภาพ สุขภาพ ประสบการณ์เดิม และความพร้อมด้านอุปกรณ์และโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล ซึ่งส่งผลต่อระดับการเรียนรู้และการนำไปใช้ของผู้สูงอายุแต่ละคน

ภาพที่ 2 การระดมความคิดร่วมกับผู้สูงอายุและผู้เชี่ยวชาญ

โดยสรุป ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าการบูรณาการกระบวนการคิดเชิงออกแบบร่วมกับการเรียนรู้เชิงปฏิบัติและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน สามารถพัฒนาทักษะดิจิทัลและความรอบรู้ทางการเงินของผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิผล ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านความรู้ ทักษะ พฤติกรรม และทัศนคติ ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง การลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลและการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมดิจิทัลได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งยังสามารถพัฒนาเป็นต้นแบบการเรียนรู้บนฐานชุมชน สำหรับการขยายผลเชิงนโยบายและการประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นของประเทศต่อไปได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลและความรอบรู้ทางการเงินของผู้สูงอายุในจังหวัดสมุทรสงคราม ที่มีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบตั้งแต่การสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การออกแบบแนวทางการพัฒนาโดยยึดผู้สูงอายุเป็นศูนย์กลาง โดยใช้กระบวนการ Design Thinking ไปจนถึงการประเมินผลและการสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อการขยายผลอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับกรอบนโยบายระดับชาติและระดับพื้นที่ โดยเชื่อมโยงกับแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ.2566-2580) มีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้มีความเป็นอยู่ที่ดีในทุกมิติอย่างทั่วถึง เป็นธรรมและเท่าเทียม โดยเน้นการบูรณาการบริการ การสนับสนุนเชิงโครงสร้าง การพัฒนาทักษะ และการเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในบริบทสังคมสูงวัยอย่างยั่งยืน โดยสามารถอภิปรายผลการดำเนินงานในแต่ละระยะและ ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

1. สถานภาพและปัญหาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและการทำธุรกรรมทางการเงินของผู้สูงอายุ

ผลการวิจัย พบว่าผู้สูงอายุมีทักษะดิจิทัลและความรอบรู้ทางการเงินในระดับพื้นฐาน โดยสามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารได้ แต่ยังข้อจำกัดในการใช้งานเชิงซับซ้อนและธุรกรรมทางการเงิน สะท้อนถึงความแตกต่างด้านศักยภาพ ประสบการณ์ และความมั่นใจในการใช้เทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ที่ศรีดา ตันทะอธิพานิช (2555) ระบุว่าไม่ได้เกิดจากปัจจัยด้านการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานเพียงอย่างเดียวแต่ครอบคลุมถึงมิติของทักษะ ความสามารถ ทัศนคติและบริบทชีวิตของแต่ละบุคคล ที่ชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีของกลุ่มผู้สูงอายุ นอกจากนี้ความกังวลด้านความปลอดภัย และการขาดแหล่งสนับสนุนการเรียนรู้ในระดับชุมชน ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการใช้งานเทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับข้อมูลของสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (EDTA) (2565) ที่พบว่าแม้กลุ่ม Baby Boomer จะมีอัตราการใช้อินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ในระดับสูงแต่

ยังมีผู้ใช้อินเทอร์เน็ตจำนวนมากที่มีระดับความรู้ทางดิจิทัลอยู่ในระดับควรปรับปรุงสะท้อนให้เห็นว่า “การใช้งาน” ไม่ได้หมายถึง “ความรอบรู้ทางดิจิทัล” อย่างแท้จริง ผลการวิจัยระยะที่ 1 ของโครงการนี้จึงมีความสำคัญในการหลีกเลี่ยงการออกแบบแนวทางแบบเหมารวมและเป็นรากฐานในการพัฒนาแนวทางที่ตอบโจทย์ผู้สูงอายุในเชิงลึก

2. การออกแบบแนวทางการพัฒนาโดยใช้กระบวนการ Design Thinking

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การนำกระบวนการคิดเชิงออกแบบมาใช้ร่วมกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงปฏิบัติและ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมสามารถพัฒนาแนวทางการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของผู้สูงอายุได้อย่าง มีประสิทธิภาพ โดยกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง เช่น การใช้แอปพลิเคชัน การทำธุรกรรมออนไลน์ และการป้องกันภัยดิจิทัล ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีความหมาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง รวมถึงการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริงและการสะท้อนผลจากประสบการณ์ ผลการวิจัยในระยะนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของพนม คลี่ฉายา (2563) ที่ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยด้านแรงจูงใจ ประสบการณ์ชีวิตความซับซ้อนของเทคโนโลยี และการสนับสนุนจากครอบครัวหรือชุมชน มีผลต่อการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ การบูรณาการทักษะดิจิทัลเข้ากับการใช้ชีวิตประจำวันและความรอบรู้ทางการเงิน ยังสอดคล้องกับหลักการ “4A1E” ที่เน้นทั้งการเข้าถึง ความสามารถในการจ่าย ทัศนคติ ความสามารถในการใช้ และนิเวศดิจิทัล ซึ่งช่วยเพิ่มแรงจูงใจ และความหมายของการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

3. การประเมินผลการเปลี่ยนแปลงของทักษะดิจิทัลและความรอบรู้ทางการเงิน

ภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมผู้สูงอายุมีพัฒนาการสำคัญทั้งในด้านความรู้ ทักษะ พฤติกรรม และทัศนคติ โดยสามารถใช้เทคโนโลยีได้อย่างมั่นใจ ปลอดภัย และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง ซึ่งสะท้อนถึงประสิทธิผลของกระบวนการพัฒนา ทั้งนี้ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นถึงความมั่นใจและการรับรู้ผลประโยชน์ เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการยอมรับ ปรับตัวในการใช้เทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอุทิศ บำรุงชีพ และคณะ (2566) ที่พบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและต่อเนื่อง สามารถส่งเสริมพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดิจิทัลของผู้สูงอายุได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของบุษยา โนนิล (2564) ที่เน้นการออกแบบกิจกรรมและหลักสูตรที่สอดคล้องกับข้อจำกัดและความเสี่ยงของผู้สูงอายุด้านการทำธุรกรรมการเงินออนไลน์ โดยแนวทางต้นแบบ ที่พัฒนาขึ้นในงานวิจัยนี้มีโครงสร้างชัดเจนยืดหยุ่นและสามารถปรับใช้ได้กับบริบทพื้นที่อื่น ทั้งยังเน้นบทบาทของชุมชน และเครือข่ายในพื้นที่เป็นกลไกสำคัญในการขยายผลและสร้างความยั่งยืน ประพรรธน์ พละชีวะ อังคนา กรัณยาธิกุลและคณะ (2568) ที่เน้นผลการเรียนรู้จากประสบการณ์ต่อการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้สูงอายุหลังการอบรมสูงกว่าก่อนอบรม ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนรู้จากประสบการณ์ในระดับมากที่สุด องค์ความรู้ที่ได้รับจากการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้สูงอายุผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์ในชุมชนจังหวัดปทุมธานี ประกอบด้วยการใช้ประสบการณ์จริงการสะท้อนคิดการกระตุ้นให้วิเคราะห์ปัญหาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสร้างแนวคิดใหม่ การทดลองใช้งานจริง สามารถส่งเสริมทักษะดิจิทัลของผู้สูงอายุได้ และผู้สูงอายุมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการอบรมในระดับมากที่สุด

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง โดยพบว่าผู้สูงอายุสามารถพัฒนาทักษะได้ดีเมื่อมีโอกาสทดลองใช้เทคโนโลยีในสถานการณ์จริง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดทักษะดิจิทัลและความรอบรู้ทางการเงินที่เน้น

การบูรณาการความรู้ ความรู้ และพฤติกรรม โดยการออกแบบกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน เช่น การใช้ Mobile Banking หรือการป้องกันภัยออนไลน์ ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถนำไปใช้ได้จริง ในด้านการยอมรับเทคโนโลยี ผลการวิจัยสะท้อนว่าความมั่นใจและการรับรู้ประโยชน์ เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการใช้งานเทคโนโลยี อีกทั้งการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกระบวนการเรียนรู้ยังช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจ ความภาคภูมิใจ และการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน ซึ่งเป็นกลไกสสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังพบว่าผลจากการวิจัยนำไปสู่องค์ความรู้ใหม่ที่ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาทักษะดิจิทัล และความรอบรู้ทางการเงินของผู้สูงอายุให้เกิดประสิทธิผล ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการถ่ายทอดความรู้ด้านเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างการใช้งานจริงในชีวิตประจำวัน ความปลอดภัยทางดิจิทัล และการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุจะเกิดการเรียนรู้และปรับตัวทางดิจิทัลได้ดีขึ้น เมื่อได้รับการฝึกปฏิบัติจากสถานการณ์จริงที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการทำธุรกรรมทางการเงินผ่านระบบดิจิทัล ควบคู่กับการเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อ การป้องกันภัยไซเบอร์ และการรับมือกับมิจฉาชีพออนไลน์ และผลจากการวิจัยยังสะท้อนว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้สูงอายุ ได้แก่ การออกแบบการเรียนรู้ที่คำนึงถึงข้อจำกัดด้านวัย ความแตกต่างของศักยภาพการเรียนรู้ การเข้าถึงอุปกรณ์และเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ตลอดจนการสนับสนุนครอบครัว ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง จึงสามารถสังเคราะห์เป็นแนวคิดเชิงต้นแบบได้ว่า “การพัฒนาทักษะดิจิทัลและความรอบรู้ทางการเงินของผู้สูงอายุควรดำเนินการผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมบนฐานชุมชน (Community-Based Participatory Learning) ที่บูรณาการความสามารถด้านดิจิทัล ความปลอดภัยทางไซเบอร์ และความรอบรู้ทางการเงินเข้าด้วยกัน” เพื่อเสริมสร้างความมั่นใจ ลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีอย่างปลอดภัย จะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตและการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีในสังคมสูงวัยดิจิทัลอย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยเรื่อง “กระบวนการคิดเชิงออกแบบในการพัฒนาทักษะดิจิทัลและความรู้ทางการเงินสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดสมุทรสงคราม” ซึ่งได้รับการอนุมัติงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) พ.ศ.2568 โครงการมีเป้าหมายหลักในการพัฒนาเครื่องมือและกระบวนการอบรมเพื่อเพิ่มทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้สูงอายุ การสนับสนุนนี้เปรียบเสมือนฟันเฟืองสำคัญที่ช่วยแปรเปลี่ยนกรอบแนวคิดทางวิชาการให้กลายเป็นแนวทางปฏิบัติ ที่จับต้องได้ในพื้นที่จริง ทั้งนี้การดำเนินงานวิจัยเชิงพื้นที่จะสำเร็จลุล่วงมิได้หากขาดการมีส่วนร่วมจากภาคีเครือข่ายที่มีความเข้าใจบริบทพื้นที่อย่างแท้จริง คณะผู้วิจัยขอขอบคุณเครือข่ายหลักที่ได้กรุณาสนับสนุนการดำเนินงานอย่างใกล้ชิด ซึ่งได้แก่กลุ่มผู้สูงอายุในจังหวัดสมุทรสงคราม ผู้เป็นหัวใจสำคัญในการสะท้อนปัญหาจริงและร่วมทดสอบนวัตกรรมการเรียนรู้ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสมุทรสงคราม (พมจ.) ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการเชื่อมโยงกลุ่มเป้าหมายและประสานงานในระดับนโยบายจังหวัด ท้ายที่สุดนี้ขอแสดงความขอบคุณต่อสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน และเพื่อนร่วมงานทุกท่าน ในการขับเคลื่อนกิจกรรมภาคสนาม ทั้งนี้คณะผู้วิจัยจะทุ่มเทสติปัญญาและแรงกายในการสร้างสรรค์งานวิจัยเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลังต่อไปอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

กรมการปกครอง. (2566). ข้อมูลประชากรตามทะเบียนราษฎร จังหวัดสมุทรสงคราม. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.

บุษยา โนนิล. (2564). การออกแบบหลักสูตรสำหรับผู้สูงอายุเรื่องการทำธุรกรรมการเงินออนไลน์ ผ่านโทรศัพท์มือถือ. [การค้นคว้าอิสระปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต] สาขาวิชาวิทยาการเรียนรู้และนวัตกรรมการศึกษา คณะวิทยาการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประพรรธน์ พละชีวะ, อังคนา กรัณยาธิกุล และคณะ. (2568). การพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้สูงอายุผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์ในชุมชนจังหวัดปทุมธานี. *วารสารวไลย์ลงกรณ์ปริทัศน์, 15*(2), 142-143.

พนม คลี่ฉายา. (2563). *การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของผู้สูงอายุ และข้อเสนอเพื่อการเสริมสร้างภาวะพฤฒิพลังของผู้สูงอายุไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.

ศรีดา ตันทะอธิพานิช. (2555). *รู้เท่าทันสื่อ ICT.* กรุงเทพฯ: เอเชีย แปซิฟิค ออฟเซ็ท.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *รายงานภาวะสังคมไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (EDTA). (2565). *รายงานพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี 2565.* กรุงเทพฯ: ศูนย์วิเคราะห์ข้อมูลสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2566). *แผนพัฒนาสถิติระดับจังหวัดสมุทรสงคราม พ.ศ. 2566-2570.* กรุงเทพฯ: กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.

อุทิศ ดวงผาสุก และคณะ. (2568). การพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุระยะยาวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารสหเวชศาสตร์, 10*(2), 53-54.

Brown, T. (2008). Design thinking. *Harvard Business Review, 86*(6), 84–92.

การยอมรับเทคโนโลยีและทัศนคติที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ของข้าราชการครูสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2

Technology Acceptance and Attitudes on the Purchase Decision of Online Teaching Materials among Government Teachers in the Uttaradit Primary Educational Service Area Office 2

ศุรศักดิ์ มูลทา* อิราวัฒน์ ชมระกา และ ภาศิริ เขตปิยรัตน์
สาขาบริหารธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
*corresponding author e-mail: g68553490106@live.uru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาระดับความสำคัญของการยอมรับเทคโนโลยี ทัศนคติและการตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ 2) เพื่อศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีและทัศนคติที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ของข้าราชการครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ข้าราชการครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 249 คน สุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัย พบว่า ระดับความสำคัญการยอมรับเทคโนโลยี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านทัศนคติและการตัดสินใจซื้อ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณการยอมรับเทคโนโลยีกับการตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ พบว่า ตัวแปรอิสระ 3 ด้านร่วมกันพยากรณ์การตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ คิดเป็นร้อยละ 70.90 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยเรียงลำดับตามค่าน้ำหนักอิทธิพล ดังนี้ ด้านทัศนคติที่มีต่อการใช้งาน (β = .419) ด้านการรับรู้ความยากง่ายในการใช้งาน (β = .400) และด้านการรับรู้ประโยชน์ (β = .165) ส่วนด้านทัศนคติกับการตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ พบว่า ตัวแปรอิสระ 3 ด้านร่วมกันพยากรณ์การตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ คิดเป็นร้อยละ 80.50 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยเรียงลำดับตามค่าน้ำหนักอิทธิพล ดังนี้ ด้านความรู้สึก (β = .433) ด้านพฤติกรรม (β = .404) และด้านความเข้าใจ (β = .119) ดังนั้นการยอมรับเทคโนโลยีและทัศนคติเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลเชิงบวกต่อการตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะด้านทัศนคติที่มีต่อการใช้งานและด้านความรู้สึกซึ่งช่วยลดภาระงานและเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ สะท้อนถึงความพร้อมของครูในการปรับตัวเข้าสู่ยุคดิจิทัลและเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาสื่อการสอนออนไลน์ให้ตอบโจทย์ผู้ใช้งานอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การยอมรับเทคโนโลยี ทัศนคติ การตัดสินใจซื้อ สื่อการสอนออนไลน์

Abstract

This research aimed to 1) examine the significance levels of technology acceptance, attitudes and purchasing decisions of Online Teaching Materials; and 2) investigate the influence of

technology acceptance and attitudes on the purchasing decisions of online teaching materials among government teachers in the Uttaradit Primary Educational Service Area Office 2. The sample in this research, consisted from stratified random sampling, were 249 teachers. The research instrument was a questionnaire, and the data were analyzed frequency, percentage, mean, standard deviation, and multiple regression analysis. The findings revealed that technology acceptance was at the highest level, while attitudes and purchasing decisions were at a high level. The results of the multiple regression analysis revealed that the three dimensions of technology acceptance jointly explained 70.90% of the variance in the purchasing decisions of Online Teaching Materials at the 0.05 significance level. Among these factors, attitude toward using (β = .419), perceived ease of use (β = .400) and perceived usefulness (β = .165). Furthermore, the three dimensions of attitude jointly explained 80.50% of the variance in purchasing decisions at the 0.05 significance level. The most influential dimension was affective (β = .433), followed by behavioral aspects (β = .404) and understanding (β = .119). Overall, technology acceptance and attitudes were identified as key factors positively influencing teachers' purchasing decisions of Online Teaching Materials, particularly attitude toward using and affective. These factors may contribute to reducing teachers' workloads and enhancing the efficiency of instructional management, reflecting teachers' readiness to adapt to the digital era. The findings also provide practical implications for the planning and development of Online Teaching Materials that effectively address users' needs and support sustainable educational development.

keywords : technology acceptance, attitudes, purchase decision, online teaching materials

บทนำ

การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 มีการเปลี่ยนผ่านจากการเรียนรู้แบบดั้งเดิมสู่ Active Learning ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยครูเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกที่ต้องสรรหานวัตกรรมและสื่อการสอนที่หลากหลาย อย่างไรก็ตาม ครูไทยในปัจจุบันเผชิญภาระงานหนักทั้งด้านการสอน การวัดผล และงานเอกสารจนเกิดความเครียดและเบื่อหน่าย เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อการสอนออนไลน์จึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยลดภาระงาน เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ และกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนผ่านสื่อรูปแบบต่าง ๆ เช่น วัสดุ อุปกรณ์ และระบบคอมพิวเตอร์ (วราพร บุญมี, 2564) ทัศนคติเชิงบวกต่อสื่อออนไลน์ที่ช่วยลดภาระได้จริง ส่งผลให้เกิดการยอมรับเทคโนโลยีและการตัดสินใจซื้อสื่อผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล ซึ่งเห็นผลลัพธ์เชิงประจักษ์จากการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่สูงขึ้น (ครูผู้สอน, สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2568) โดยผลของการนำสื่อการสอนออนไลน์มาใช้สำหรับการเรียนการสอนทำให้คุณภาพการสอนของสถานศึกษาที่มีการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และมีการวัดและประเมินผลเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นรายบุคคลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 เพิ่มสูงขึ้นจากร้อยละ 50 ในปี 2566 เป็นร้อยละ 80 ในปี

2567 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 ,2567) สอดคล้องกับทรงศักดิ์ สุริโยธิน และปรัชญา ใจภักดี (2568) ที่กล่าวว่าครูที่ใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) ในการสอนภาษาไทยระดับประถมศึกษามีทัศนคติที่ดีต่อการใช้เทคโนโลยีในการสอนภาษาไทยอยู่ในระดับมาก เนื่องจากหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่สร้างขึ้นนั้นมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ในระดับประถมศึกษา สมบูรณ์ ถูกต้องและครบถ้วน ปริมาณเนื้อหาเหมาะสมกับวัย มีภาษาที่ถูกต้อง ชัดเจน ทั้งคำศัพท์และไวยากรณ์องค์ประกอบของหน้าจอกับขนาดของ e-book มีความเหมาะสม ทั้งยังมีการออกแบบ จัดตัวอักษรและภาพประกอบแต่ละหน้าพอเหมาะ อ่านง่าย สีแสงและขนาดตัวอักษรที่เหมาะสมกับวัย ซึ่งเป็นสื่อที่ช่วยให้ครูใช้ในการสอนการอ่าน การเขียน และคิดวิเคราะห์ ด้านภาษาไทยระดับประถมศึกษาได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยีและทัศนคติที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ของข้าราชการครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 เพื่อนำข้อมูลไปพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดที่ตอบโจทย์ความต้องการของผู้ใช้บริการ ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและสร้างความยั่งยืนให้แก่ธุรกิจสื่อการสอนในยุคดิจิทัลสืบไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับความสำคัญของการยอมรับเทคโนโลยี ทัศนคติ และการตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ของข้าราชการครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2
2. เพื่อศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีและทัศนคติที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ของข้าราชการครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างครั้งนี้ คือ ข้าราชการครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 มีจำนวนเท่ากับ 655 คน โดยการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างสามารถคำนวณได้จากสูตรของ Taro Yamane (2010) โดยกำหนดระดับค่าความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และระดับคำความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือ 249 ตัวอย่าง การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างโดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified sampling) โดยมีขั้นตอนและเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เลือกสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยใช้การเลือกแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยแบ่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 ออกเป็น 4 อำเภอ ตามเขตพื้นที่การศึกษา ดังต่อไปนี้ อำเภอท่าปลา อำเภอน้ำปาด อำเภอฟากท่า และอำเภอบ้านโคก

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดสัดส่วนแบ่งออกตามอำเภอต่าง ๆ ทั้ง 4 อำเภอ เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างเป็นตัวแทนที่ดีของประชากร ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การจำแนกสัดส่วนตามกลุ่มประชากร

อำเภอ	โรงเรียน (แห่ง)	ข้าราชการครู	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
ท่าปลา	27	242	92
น้ำปาด	22	207	79
ฟากท่า	12	88	33
บ้านโคก	14	118	45
รวม	75	655	249

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและคุณภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยกำหนดเครื่องมือการวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามที่มีโครงสร้างแน่นอน (Structured Questionnaire) ซึ่งถูกสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเป็นแบบสอบถามปลายปิด (Close-end Questionnaire) ในการเก็บข้อมูลผ่าน Google Forms และได้แบ่งแบบสอบถามออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามที่เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สาขาวิชาเอก รายได้ต่อเดือน ข้อมูลการซื้อสื่อการสอนออนไลน์ ลักษณะของคำถามเป็นคำถามแบบปลายปิด ที่ใช้มาตรวัดนามบัญญัติ (Nominal) และมาตรวัดจัดลำดับ (Ordinal) โดยผู้ตอบแบบสอบถามจะเลือกคำตอบที่ตรงกับความเป็นตัวตนของผู้ตอบแบบสอบถามมากที่สุด

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยี มี 3 ด้าน ประกอบด้วย การรับรู้ประโยชน์ การรับรู้ความยากง่ายในการใช้งาน และทัศนคติที่มีต่อการใช้งาน ซึ่งลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายปิดแบ่งเป็น 5 ระดับ โดยผู้วิจัยมีการกำหนดเป็นอัตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ในรูปแบบของลิเคิร์ท (Likert's Scale) ตั้งแต่มากที่สุดถึงน้อยที่สุด

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับทัศนคติ มี 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านความเข้าใจ ด้านความรู้สึก และด้านพฤติกรรม ซึ่งลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายปิดแบ่งเป็น 5 ระดับ ในรูปแบบของลิเคิร์ท (Likert's Scale) ตั้งแต่มากที่สุดถึงน้อยที่สุด

ส่วนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจซื้อ ซึ่งลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายปิดแบ่งเป็น 5 ระดับ ในรูปแบบของลิเคิร์ท (Likert's Scale) ตั้งแต่มากที่สุดถึงน้อยที่สุด

ส่วนที่ 2-4 จะเป็นคำถามที่เป็นลักษณะคำถามปลายปิดแบ่งเป็น 5 ระดับ โดยผู้วิจัยมีการกำหนดเป็นอัตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ในรูปแบบของลิเคิร์ท (Likert's Scale) ตั้งแต่มากที่สุดถึงน้อยที่สุด (Katherine, Batterton and Hale, 2017) โดยนำค่าเฉลี่ยที่ได้เทียบกับเกณฑ์โดยใช้เกณฑ์การประเมิน และการแปลความหมาย (บุญชม ศรีสะอาด, 2553)

โดยนำแบบสอบถามไปทดสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน พิจารณาความเหมาะสม ตรวจสอบความถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการหาค่า IOC (Item Objective Congruence Index) เลือกเฉพาะข้อคำถามที่ได้ค่า IOC มากกว่า 0.5 ทั้งนี้ ค่าดัชนีความเที่ยงตรงที่มีค่าอยู่ระหว่าง 0.67-1.00 จากนั้นนำแบบสอบถามที่ได้จากการปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยการทำ Pilot - Test กับผู้ตอบแบบสอบถามที่มีลักษณะทางประชากรเหมือนกันกับประชากรที่ใช้ศึกษา จำนวน 30 ราย ตอบแบบสอบถาม และ

นำมาหาค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยนำมาคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ผ่านโปรแกรมวิเคราะห์สถิติสำเร็จรูป โดยแบบสอบถามจะต้องมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค สำหรับวัดความเชื่อมั่นของข้อมูลที่อยู่ในรูปมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) โดยค่าที่ได้จะต้องไม่ต่ำกว่า 0.7 ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้ว่ามีความสอดคล้องภายในระหว่างข้อคำถามในแต่ละด้าน หากข้อใดที่มีค่าต่ำกว่า 0.7 จะตัดข้อคำถามนั้นออกจากแบบสอบถาม ซึ่งค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้านการยอมรับเทคโนโลยี เท่ากับ 0.951 ด้านทัศนคติ เท่ากับ 0.957 ด้านการตัดสินใจซื้อ เท่ากับ 0.976 โดยภาพรวมค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.985

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) ที่รวบรวมได้จากแบบสอบถามข้อมูลตัวแปรด้านการยอมรับเทคโนโลยีและทัศนคติที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ของข้าราชการครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 ภายหลังการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม นำข้อมูลมาประมวลผล และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อหาค่าสถิติ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยทำการวิเคราะห์ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สาขาวิชาเอก รายได้ต่อเดือน ข้อมูลการซื้อสื่อการสอนออนไลน์ ในลักษณะมาตราวัดนามบัญญัติ (Nominal Scale) และมาตราวัดจัดอันดับ (Ordinal Scales) วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และสรุปออกมาเป็นค่าร้อยละ (Percentage)

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยี แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ การรับรู้ประโยชน์ การรับรู้ความยากง่ายในการใช้งาน และทัศนคติที่มีต่อการใช้งาน วิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับทัศนคติ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความเข้าใจ ด้านความรู้สึก และด้านพฤติกรรม วิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ส่วนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจซื้อ ได้แก่ การตระหนักรู้ การแสวงหาข้อมูล การประเมินผลทางเลือก การตัดสินใจซื้อ พฤติกรรมภายหลังการซื้อ วิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) มีการกำหนดอันตภาคชั้นช่วงของค่าคะแนนเพื่อนำมาใช้ในการแปรผลการวิเคราะห์ข้อมูล ส่วนที่ 2 ถึง ส่วนที่ 4 แบ่งเป็น 5 ระดับ ในรูปแบบของลิเคิร์ท (Likert's Scale) ตั้งแต่มากที่สุด ถึงน้อยที่สุด (Katherine, Batterton and Hale, 2017)

ระดับความคิดเห็นมากที่สุด กำหนดให้เท่ากับ 5 คะแนน
ระดับความคิดเห็นมาก กำหนดให้เท่ากับ 4 คะแนน
ระดับความคิดเห็นปานกลาง กำหนดให้เท่ากับ 3 คะแนน
ระดับความคิดเห็นน้อย กำหนดให้เท่ากับ 2 คะแนน
ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด กำหนดให้เท่ากับ 1 คะแนน

กำหนดให้ทุกอันตรภาคชั้นมีความกว้างเท่า ๆ กันโดยพิจารณาตามระดับค่าเฉลี่ยดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553)

ค่าเฉลี่ย	4.51 – 5.00	หมายถึง ระดับดีมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย	3.51 – 4.50	หมายถึง ระดับดีมาก
ค่าเฉลี่ย	2.51 – 3.50	หมายถึง ระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	1.51 – 2.50	หมายถึง ระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย	1.00 – 1.50	หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

การวิเคราะห์ การยอมรับเทคโนโลยีและทัศนคติที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ของข้าราชการครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis : MRA) และใช้เทคนิค Enter Selection การยอมรับเทคโนโลยีและทัศนคติที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ของข้าราชการครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

ผลการวิจัย

1. ระดับความสำคัญของการยอมรับเทคโนโลยี ทัศนคติ และการตัดสินใจซื้อ

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้ตอบแบบสอบถามการยอมรับเทคโนโลยี ทั้ง 3 ด้าน

การยอมรับเทคโนโลยี	$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น	ลำดับ
การรับรู้ประโยชน์	4.69	0.46	มากที่สุด	1
การรับรู้ความยากง่ายในการใช้งาน	4.49	0.48	มาก	2
ทัศนคติที่มีต่อการใช้งาน	4.35	0.48	มาก	3
รวม	4.51	0.47	มากที่สุด	

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยีอยู่ในเกณฑ์ระดับ มากที่สุด ($\overline{X}$= 4.51, S.D. = 0.47) โดยด้านการรับรู้ประโยชน์อยู่ในเกณฑ์ระดับ มากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงตามลำดับจากมากไปน้อย พบว่า ด้านการรับรู้ประโยชน์ ($\overline{X}$= 4.69, S.D. = 0.46) รองมาเป็นด้านการรับรู้ความยากง่ายในการใช้งาน ($\overline{X}$= 4.49, S.D. = 0.48) และด้านทัศนคติที่มีต่อการใช้งาน ($\overline{X}$= 4.35, S.D. = 0.48) ตามลำดับ

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้ตอบแบบสอบถามทัศนคติ ทั้ง 3 ด้าน

ทัศนคติ	$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น	ลำดับ
ด้านความเข้าใจ	4.36	0.60	มาก	3
ด้านความรู้สึก	4.42	0.48	มาก	2
ด้านพฤติกรรม	4.42	0.49	มาก	1
รวม	4.40	0.52	มาก	

จากตารางที่ 3 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับทัศนคติ อยู่ในเกณฑ์ระดับมาก ($\bar{X}$= 4.40, S.D. = 0.52) โดยภาพรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงตามลำดับจากมากไปน้อย พบว่า ด้านความรู้สึก ($\bar{X}$= 4.42, S.D. = 0.48) รองมาเป็นด้านพฤติกรรม ($\bar{X}$= 4.42, S.D. = 0.49) และด้านความเข้าใจ ($\bar{X}$= 4.36, S.D. = 0.60) ตามลำดับ

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้ตอบแบบสอบถามการตัดสินใจซื้อ

การตัดสินใจซื้อ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น	ลำดับ
การรับรู้ความต้องการ	4.58	0.43	มากที่สุด	1
การแสวงหาข้อมูล	4.30	0.57	มาก	5
การประเมินทางเลือก	4.47	0.50	มาก	3
การตัดสินใจซื้อ	4.47	0.49	มาก	2
พฤติกรรมภายหลังการซื้อ	4.43	0.47	มาก	4
รวม	4.45	0.49	มาก	

จากตารางที่ 4 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม มีระดับความคิดเห็นด้านการตัดสินใจซื้อ อยู่ในเกณฑ์ระดับมาก ($\bar{X}$= 4.45, S.D. = 0.49) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงตามลำดับจากมากไปน้อย พบว่า ด้านการรับรู้ความต้องการ ($\bar{X}$= 4.58, S.D. = 0.43) รองมาเป็นด้านการตัดสินใจซื้อ ($\bar{X}$= 4.47, S.D. = 0.49) และด้านการประเมินทางเลือก ($\bar{X}$= 4.47, S.D. = 0.50) ตามลำดับ

2. การวิเคราะห์อิทธิพลของการยอมรับเทคโนโลยีและทัศนคติกับการตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของการยอมรับเทคโนโลยี กับการตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์

ตัวแปร	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
	B	Std.Error	Beta			Tolerance	VIF
Constant	.515	.174		2.954	.003*		
ด้านการรับรู้ประโยชน์ (X_1)	.153	.036	.165	4.235	.000*	.782	1.279
ด้านการรับรู้ความยากง่ายในการใช้งาน (X_2)	.354	.043	.400	8.218	.000*	.502	1.993
ด้านทัศนคติที่มีต่อการใช้งาน (X_3)	.374	.043	.419	8.618	.000*	.503	1.990
R = .842[a]	R^2 = .709		Adjusted R^2 = .706			F = 199.227	
$S.E._{est}$ = .232	p-value = .000[b]		Durbin-Watson = 1.947				

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณด้านการยอมรับเทคโนโลยี พบว่า ตัวแปรอิสระ 3 ด้าน มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ ในระดับสูงมาก โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณคิดเป็นร้อยละ 84.20 (R = .842) และร่วมกันพยากรณ์การตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ของข้าราชการครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 คิดเป็นร้อยละ 70.90 (R^2 = .709) โดยเรียงลำดับตามค่าน้ำหนักอิทธิพล ดังนี้ ด้านทัศนคติที่มีต่อการใช้งาน (β = .419) ด้านการรับรู้ความยากง่ายในการใช้งาน (β = .400) และด้านการรับรู้ประโยชน์ (β = .165) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยสามารถเขียนเป็นสมการพยากรณ์ได้ดังนี้

Y = 0.515 + 0.153 (X1) + 0.354 (X2) + 0.374 (X3)

โดยแทนค่า

Y คือ การตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ของข้าราชการครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2

(X_1) คือ ด้านการรับรู้ประโยชน์

(X_2) คือ ด้านการรับรู้ความยากง่ายในการใช้งาน

(X_3) คือ ด้านทัศนคติที่มีต่อการใช้งาน

ตารางที่ 6 แสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) ของทัศนคติ ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ของข้าราชการครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2

ตัวแปร	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
	B	Std.Error	Beta			Tolerance	VIF
Constant	.835	.114		7.297	0.000*		
ด้านความเข้าใจ (X_1)	.085	.031	.119	2.739	0.007*	.426	2.350
ด้านความรู้สึก (X_2)	.382	.062	.433	6.164	0.000*	.162	6.190
ด้านพฤติกรรม (X_3)	.352	.051	.404	6.917	0.000*	.234	4.270
R = .897[a]	R^2 = .805		Adjusted R^2 = .802			F = 336.406	
$S.E._{est}$ = .190	p-value = .000[b]		Durbin-Watson = 2.073				

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณด้านทัศนคติ พบว่า ตัวแปรอิสระ 3 ด้านมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ ในระดับสูงมาก โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณคิดเป็นร้อยละ 89.70 (R = .897) และร่วมกันพยากรณ์การตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ของข้าราชการครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 คิดเป็นร้อยละ 80.50 (R^2 = .805) โดยเรียงลำดับตามค่าน้ำหนักอิทธิพล ดังนี้ ด้านความรู้สึก (β = .433) ด้านพฤติกรรม (β = .404) และด้านความเข้าใจ (β = .119) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยสามารถเขียนเป็นสมการพยากรณ์ ได้ดังนี้

Y = 0.835 + 0.085 (X1) + 0.382 (X2) + 0.352 (X3)

โดยแทนค่า

Y คือ การตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ของข้าราชการครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2

(X_1) คือ ด้านความเข้าใจ

(X_2) คือ ด้านความรู้สึก

(X_3) คือ ด้านพฤติกรรม

อภิปรายผลการวิจัย

ความคิดเห็นของข้าราชการครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 ที่มีต่อการยอมรับเทคโนโลยี อยู่ในเกณฑ์ระดับ มากที่สุด โดยทั้ง 3 ด้าน ด้านการรับรู้ประโยชน์อยู่ในเกณฑ์ระดับ มากที่สุด ด้านการการรับรู้ความยากง่ายและด้านทัศนคติที่มีต่อการใช้งานอยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงตามลำดับจากมากไปน้อย พบว่า ด้านการรับรู้ประโยชน์ รองมาเป็นด้านการรับรู้ความยากง่ายในการใช้งานและด้านทัศนคติที่มีต่อการใช้งาน ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอรรถพล บวรธรรมจักร และคณะ (2565) ผลวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านการยอมรับเทคโนโลยีมีผลต่อการตัดสินใจซื้อ Smart Devices ของประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับทัศนคติ อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก โดยภาพรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในเกณฑ์ระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงตามลำดับจากมากไปน้อย พบว่า ด้านความรู้สึก รองมาเป็นด้านพฤติกรรม และด้านความเข้าใจ ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของรัตนา นามดิษฐ์ และธัญนันท์ บุญอยู่ (2566) ผลวิจัยพบว่า ทัศนคติการเลือกซื้อมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณด้านการยอมรับเทคโนโลยี พบว่า ตัวแปรอิสระ 3 ด้านมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ โดยร่วมกันพยากรณ์การตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ของข้าราชการครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 คิดเป็นร้อยละ 70.90 โดยเรียงลำดับตามค่าน้ำหนักอิทธิพล ดังนี้ ด้านทัศนคติที่มีต่อการใช้งาน ด้านการรับรู้ความยากง่ายในการใช้งาน และด้านการรับรู้ประโยชน์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือ หากครูเห็นว่าสื่อการสอนออนไลน์เป็นส่วนหนึ่งในการลดภาระและเวลาในการเตรียมการสอนและช่วยให้การถ่ายทอดเนื้อหาสาระเดิมมีความน่าสนใจและทันสมัยมากขึ้น จะทำให้ครูเกิดการยอมรับเทคโนโลยี โดยเฉพาะด้านทัศนคติที่มีต่อการใช้งานส่งผลให้ครูตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของประภาศรี พงศ์ธนาพาณิช (2566) ผลวิจัยพบว่า ปัจจัยการยอมรับเทคโนโลยีเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับเพ็ญพร ปุกหุต และปฏิมา ถนิมกาญจน์ (2565) พบว่า การยอมรบและการใช้งานเทคโนโลยีที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ โดยเฉพาะด้านทัศนคติตอการใช่งาน ด้านการรับรูถึงประโยชนที่ได้รับจากการใช่งาน และด้านความตั้งใจใชงานเทคโนโลยี

ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณด้านทัศนคติ พบว่า ตัวแปรอิสระ 3 ด้านมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ ในระดับสูงมาก โดยร่วมกันพยากรณ์การตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ของข้าราชการครู

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 คิดเป็นร้อยละ 80.50 โดยเรียงลำดับตามค่าน้ำหนักอิทธิพล ดังนี้ ด้านความรู้สึก ด้านพฤติกรรม และด้านความเข้าใจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของประจักษ์ กึกก้อง และคณะ (2565) พบว่า ทัศนคติต่อการซื้อสินค้าออนไลน์ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งผู้ประกอบการออนไลน์จะต้องมีกลยุทธ์ในการสร้างทัศนคติ ภาพลักษณ์ ความน่าเชื่อถือและการให้ข้อมูลที่ได้รับประโยชน์ต่าง ๆ จากการซื้อสินค้าอย่างเหมาะสมตามทัศนคติของกลุ่มผู้บริโภค นอกจากนั้นผลวิจัยของจินตนา สุริยะศรี (2567) ยืนยันความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติการเลือกซื้อและการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของผู้บริโภค มีความสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการยอมรับเทคโนโลยีและทัศนคติเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลเชิงบวกต่อการตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ของข้าราชการครูอย่างมีนัยสำคัญ โดยระดับการยอมรับเทคโนโลยีอยู่ในเกณฑ์สูงมาก ซึ่งมีด้านทัศนคติที่มีต่อการใช้งานเป็นตัวแปรสำคัญ ขณะที่ปัจจัยด้านทัศนคติในภาพรวมส่งผลต่อการพยากรณ์การซื้อได้สูงถึงร้อยละ 80.50 โดยมีอิทธิพลจากความรู้สึกและพฤติกรรมเป็นส่วนสำคัญ สรุปได้ว่าข้าราชการครูมีความพร้อมและเห็นคุณค่าในการใช้เทคโนโลยีเพื่อลดภาระงานและเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ในยุคดิจิทัล

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการศึกษา เรื่อง การยอมรับเทคโนโลยีและทัศนคติที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ของข้าราชการครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ

1. การยอมรับเทคโนโลยี ผู้ประกอบการหรือนักการตลาดจำเป็นต้องให้ความสำคัญและมุ่งเน้นการประยุกต์ใช้ทั้ง 3 ด้านอย่างบูรณาการ เพราะสามารถนำไปสู่การตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคและส่งเสริมให้เกิดการตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์เพิ่มมากขึ้น โดยในด้านทัศนคติที่มีต่อการใช้งาน ควรมุ่งสร้างทัศนคติเชิงบวกต่อผลิตภัณฑ์ผ่านการสร้างความเชื่อมั่น ความน่าเชื่อถือ ความพึงพอใจ และประสบการณ์การใช้งานที่ดีแก่ผู้ใช้ เพื่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีและความเต็มใจในการใช้งานสื่อการสอนออนไลน์อย่างต่อเนื่อง ด้านการรับรู้ความยากง่ายในการใช้งาน ควรออกแบบสื่อการสอนออนไลน์ให้มีรูปแบบการใช้งานที่เรียบง่าย ไม่ซับซ้อน มีคู่มือหรือคำแนะนำการใช้งานที่ชัดเจน และสามารถเรียนรู้การใช้งานได้ด้วยตนเองในระยะเวลาอันสั้น เพื่อช่วยลดอุปสรรคในการใช้งานและเพิ่มความสะดวกแก่ผู้ใช้งาน และด้านการรับรู้ประโยชน์ ควรสื่อสารให้ผู้ใช้งานรับรู้ถึงคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้สื่อการสอนออนไลน์อย่างชัดเจน โดยเฉพาะการช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน ลดภาระงานและเวลาในการเตรียมการสอน ตลอดจนสนับสนุนการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ซึ่งจะช่วยสร้างการรับรู้ถึงความคุ้มค่าและนำไปสู่การตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ได้มากยิ่งขึ้น

2. ทัศนคติ ผู้ประกอบการหรือนักการตลาดจำเป็นต้องให้ความสำคัญและมุ่งเน้นการประยุกต์ใช้ทั้ง 3 ด้าน เนื่องจากเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ของผู้บริโภค โดยในด้านความรู้สึกควรมุ่งสร้างความรู้สึกเชิงบวกต่อสื่อการสอนออนไลน์ผ่านการสื่อสารถึงความคุ้มค่า ความเหมาะสมของราคาเมื่อเทียบกับคุณภาพ ตลอดจนประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้งาน เพื่อให้ผู้บริโภคเกิดความพึงพอใจและความเชื่อมั่นใน

การตัดสินใจซื้อ ด้านพฤติกรรม ควรพัฒนาแพลตฟอร์มหรือช่องทางการจำหน่ายให้มีความสะดวก รวดเร็ว และใช้งานง่าย พร้อมทั้งนำเสนอข้อมูลสินค้าอย่างครบถ้วน มีระบบค้นหาที่มีประสิทธิภาพ การเปรียบเทียบสินค้า และระบบการจัดส่งที่มีคุณภาพ เพื่อส่งเสริมประสบการณ์การซื้อที่ดีและกระตุ้นให้เกิดการตัดสินใจซื้อได้ง่ายยิ่งขึ้น และด้านความเข้าใจ ควรให้ความสำคัญกับการสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าอย่างถูกต้อง ครบถ้วน และเป็นปัจจุบัน รวมถึงการดำเนินกิจกรรมทางการตลาด เช่น การประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการขาย การมอบส่วนลด และการรับประกันสินค้า เพื่อเพิ่มการรับรู้ ความเข้าใจ และความเชื่อมั่นของผู้บริโภค อันจะนำไปสู่การตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ที่เพิ่มขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาตัวแปรอิสระอื่น ๆ เพิ่มเติมที่อาจจะส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสื่อการสอนออนไลน์ของข้าราชการครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 เช่น ปัจจัยด้านบุคคล เพื่อจะได้นำมาปรับปรุงหรือสร้างความน่าเชื่อถือให้กับสื่อการสอนออนไลน์ให้มีความตรงต่อความต้องการของข้าราชการครูให้สามารถเข้าถึงได้หลายกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น

2. การวิจัยมีข้อจำกัดด้านประชากรเนื่องจากเป็นการศึกษาเฉพาะในข้าราชการครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 เท่านั้น ซึ่งหากต้องการข้อมูลที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น จึงควรเลือกลุ่มประชากรในการศึกษาครั้งต่อไปแตกต่างจากเดิม อาจจะเพิ่มเป็นประชากรในระดับจังหวัดหรือระดับภูมิภาค เพื่อให้ได้รับข้อมูลที่มีความแตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

กัลยรัตน์ แสงแก้ว. (2568). *หัวข้อที่สัมภาษณ์ หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ.* ครูชำนาญการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 24 ตุลาคม 2568.

จินตนา สุริยะศรี. (2567). ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติการเลือกซื้อและการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของผู้บริโภค ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, *9*(1), 189-202.

ทรงศักดิ์ สุริโยธิน และปรัชญา ใจภักดี. (2568). การพัฒนาสื่อมัลติมีเดียด้วยชุดหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) สำหรับใช้ในการสอน การอ่าน การเขียน และคิดวิเคราะห์ ด้านภาษาไทยสำหรับประถมศึกษาของครูในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี. *วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา*, *15*(3-4), 3427-3440.

บุญชม ศรีสะอาด. (2553). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาสน์.

ประจักษ์ กึกก้อง และคณะ. (2565). ทัศนคติและพฤติกรรมการซื้อสินค้าออนไลน์ของประชาชนในจังหวัดกำแพงเพชร. *วารสารวิจัยราชภัฏธนบุรี รับใช้สังคม*, *8*(1), 119-134.

ประภาศรี พงศ์ธนาพาณิช. (2566). การพัฒนาโมเดลความคาดหวังส่วนประสมการตลาดบริการที่มีต่อการยอมรับเทคโนโลยีต่อความตั้งใจซื้อและการตัดสินใจซื้อสินค้าผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ของนักศึกษากลุ่มเอเนอเรชั่นซี ในเขตกรุงเทพและปริมณฑล. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ร่มพฤกษ์*, *42*(2), 73-91.

เพ็ญพร ปุกหุต และปฏิมา ถนิมกาญจน์. (2565). บทบาทของการยอมรับและการใช้งานเทคโนโลยีที่มีต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของผู้กำลังจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ. *วารสาร มทร.อีสาน ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, *9*(2), 73-91.

รัตนา นามดิษฐ์ และธัญนันท์ บุญอยู่. (2566). ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติการเลือกซื้อและการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร. *วารสารบริหารธุรกิจและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง*, *6*(3), 86-101.

วราพร บุญมี. (2564). สื่อการสอนกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น*, *7*(9), 373-386.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2. (2567). *รายงานผลการดำเนินงาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 2 ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567.* สืบค้น 26 กุมภาพันธ์ 2569, จาก https://www.utd2.go.th/index.php/hna-hlak.

อรรถพล บวรธรรมจักร และคณะ. (2565). ปัจจัยด้านความได้เปรียบทางการแข่งขันด้านเทคโนโลยีและปัจจัยด้านการยอมรับเทคโนโลยีที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจซื้อ SMART DEVICES ของประชากรในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์*, *6*(1), 110-118.

Katherine A. Batterton and Kimberly N. Hale. (2017). The Likert Scale What It Is and How To Use It. *Military Operations Research Society*, *5*(2), 32-39.

ความคาดหวังต่อคุณลักษณะทางวิชาชีพของผู้ให้บริการในบริบทพหุวัฒนธรรม: กรณีศึกษาอุตสาหกรรมบริการภาคใต้ของประเทศไทย

Expectations Toward the Professional Attributes of Service Staff in a Multicultural Context: A Case of Southern Thailand's Hospitality Industry

สมหมาย โชติรัตน์* ปนัดดา ศิริพานิช ฉับปราน เตียวสกุล นิสิตา ฤทธาภิรมย์ และ โสภิดา ขาวหนูนา

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

*corresponding author e-mail: sommai.ch@skru.ac.th

บทคัดย่อ

อุตสาหกรรมบริการในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทยมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ แต่ต้องเผชิญกับความท้าทายในบริบทพหุวัฒนธรรม งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาความคาดหวังต่อคุณลักษณะทางวิชาชีพของผู้ให้บริการในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานและการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากประชากรผู้ประกอบการด้านอุตสาหกรรมบริการในพื้นที่ 4 จังหวัดภาคใต้ จำนวน 54 คน และนักวิชาการ จำนวน 6 คน ดำเนินการเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่มและแบบสอบถาม ซึ่งผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) และค่าความเชื่อมั่น วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (M) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ผลการวิจัยพบว่า ผู้ประกอบการมีความคาดหวังต่อคุณลักษณะด้านจริยธรรมสูงที่สุด (M = 4.95, S.D. = 0.06) รองลงมา คือ ด้านลักษณะบุคคล (M = 4.77, S.D. = 0.11) ด้านความรู้ (M = 4.58, S.D. = 0.20) และด้านทักษะ (M = 4.53, S.D. = 0.17) ตามลำดับ นอกจากนี้ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าอุตสาหกรรมบริการภาคใต้ต้องการ "บุคลากรพหุทักษะ" ที่สามารถบูรณาการทักษะภาษา เทคโนโลยี และการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมควบคู่กัน ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างหลักสูตรและพัฒนาศักยภาพของผู้ให้บริการในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ : อุตสาหกรรมบริการ ความคาดหวัง คุณลักษณะทางวิชาชีพ

Abstract

The hospitality industry in southern Thailand plays a vital role in both local and national economies; however, it encounters considerable challenges within a multicultural context. This study aims to investigate the expectations regarding the professional attributes of service staff in southern Thailand. A mixed-methods research design was employed, with purposive sampling used to select 54 hospitality-industry entrepreneurs operating across four southern provinces and six academics. The data were collected through focus group discussions and questionnaires, which were validated for content validity (IOC) and reliability testing. The quantitative data were analyzed by using descriptive statistics, including mean (M) and standard deviation (S.D.), while

qualitative data were analyzed through content analysis. The findings revealed that entrepreneurs placed the highest expectations on ethics (M = 4.95, S.D. = 0.06), followed by personal characteristics (M = 4.77, S.D. = 0.11), knowledge (M = 4.58, S.D. = 0.20), and skills (M = 4.53, S.D. = 0.17), respectively. Furthermore, the results indicated that hospitality industry in southern Thailand requires "multiskilled personnel" who can integrate the competencies of linguistic, technology, and intercultural communication effectively. These insights provide significant guidelines for curriculum development and capability enhancement of service staff in the region.

keywords : hospitality industry, expectations, professional attributes

บทนำ

อุตสาหกรรมบริการ (Hospitality industry) คือ กลุ่มธุรกิจการให้บริการที่พัก อาหารและเครื่องดื่ม การท่องเที่ยวและกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยมุ่งเน้นการให้บริการและการสร้างประสบการณ์ที่น่าพึงพอใจแก่ผู้รับบริการผ่านการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้บริการกับผู้รับบริการ ผู้ให้บริการจึงต้องมีทั้งความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะทางวิชาชีพที่เหมาะสมในการสร้างประสบการณ์ที่น่าพึงพอใจแก่ผู้รับบริการได้ (Barrow et al., 2012; Pokhomchikova, 2014) ในปัจจุบันอุตสาหกรรมบริการถือเป็นภาคธุรกิจหนึ่งที่เป็นกลไกสำคัญของเศรษฐกิจทั้งในระดับโลกและระดับประเทศ โดยเฉพาะในประเทศไทยที่ภาคการท่องเที่ยวและบริการมีบทบาทอย่างมากต่อการสร้างรายได้ การจ้างงาน และการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ซึ่งข้อมูลล่าสุดจาก Statista (2024) พบว่า รายได้จากภาคการท่องเที่ยวและบริการมีสัดส่วนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ในระดับสูง โดยเฉพาะภาคการท่องเที่ยวและบริการในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทยที่มีความหลากหลายทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ กิจกรรมการท่องเที่ยวและการให้บริการแบบครบวงจร ซึ่งตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ จึงสามารถสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวรวมกันในระดับหลายหมื่นล้านบาทต่อปี และยังคงมีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่อง

พื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทยถือเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวและการบริการสูง อีกทั้งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยข้อมูลจาก Nationthailand (2025) ระบุว่า ความหลากหลายของกลุ่มลูกค้าอุตสาหกรรมบริการในพื้นที่ภาคใต้ครอบคลุมตั้งแต่นักท่องเที่ยวและนักเดินทางทั้งภายในและภายนอกประเทศต่างซึ่งมาจากทวีปเอเชียและทวีปยุโรป โดยเน้นการได้รับการบริการที่มีคุณค่าและประสบการณ์ที่ดีจากการเดินทางท่องเที่ยวเป็นหลัก จากบริบทดังกล่าวส่งผลให้การให้บริการที่ดีไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการมีความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะทางหรือทักษะเชิงเทคนิค (Hard skills) แต่ต้องอาศัยความสามารถด้านการสื่อสารและการปรับตัวในสภาพแวดล้อมพหุวัฒนธรรมควบคู่กัน ซึ่งกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการให้บริการและความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ คุณลักษณะทางวิชาชีพ (Professional attributes) ที่เป็นที่ต้องการของผู้ประกอบการด้านอุตสาหกรรมบริการในพื้นที่ภาคใต้จึงเป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะทั้งด้านความรู้เฉพาะทาง ตลอดจนมีทัศนคติและพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสามารถในการปรับตัวเชิงวัฒนธรรม ความฉลาดทางอารมณ์ และความยืดหยุ่นในการแก้ปัญหา (Cruess et al., 2016; Su & Harrison, 2016) ซึ่งสอดคล้องกับ

ทักษะการจ้างงานในศตวรรษที่ 21 ที่ระบุว่า การทำงานในสภาพแวดล้อมพหุวัฒนธรรมเป็นหนึ่งในคุณลักษณะวิชาชีพหลักที่สถานประกอบการต้องการ (Tushar & Sooraksa, 2023)

การกำหนดคุณลักษณะทางวิชาชีพ (Professional attributes) คือ การกำหนดสมรรถนะ ความรู้ ทักษะ ตลอดจนทัศนคติ พฤติกรรมและบุคลิกภาพภายในของบุคคลที่สะท้อนถึงการปฏิบัติงานได้อย่างเป็นมืออาชีพในสายงานนั้น ซึ่งการกำหนดคุณลักษณะดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญในการพิจารณาความเหมาะสมของบุคลากรในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถปรับตัวต่อบริบทการทำงานได้อย่างยั่งยืน ซึ่งผู้ประกอบการด้านอุตสาหกรรมบริการอาจกำหนดคุณลักษณะและศักยภาพของผู้ให้บริการที่ครอบคลุมหลายมิติ ได้แก่ ด้านการประยุกต์ใช้ความรู้ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านการทำงาน และด้านบุคลิกภาพ (Steurer, Van der Vaart & Rothmann, 2023) โดยเฉพาะการให้บริการในพื้นที่ที่เป็นพหุวัฒนธรรมนั้น ความสามารถในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม (Intercultural communication) และความสามารถในการปรับตัวทางวัฒนธรรม (Cultural adaptability) ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของคุณลักษณะทางวิชาชีพของผู้ให้บริการด้านอุตสาหกรรมบริการ เนื่องจากผู้ให้บริการต้องสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นที่มีความแตกต่างทางภาษาและวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Ismail, Potgieter & Coetzee, 2023) สอดคล้องกับ Ali et al. (2025) และ Nickson et al. (2012) ที่ได้กล่าวไว้ว่า คุณลักษณะทางวิชาชีพของผู้ให้บริการของอุตสาหกรรมบริการในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมนั้น ผู้ประกอบการจะให้ความสำคัญกับทักษะการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารในสถานการณ์จริงและความสามารถในการปรับตัวในบริบทการทำงาน มากกว่าความถูกต้องทางไวยากรณ์ จากประเด็นเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ความคาดหวังของผู้ประกอบการด้านอุตสาหกรรมบริการที่มีต่อผู้ให้บริการไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการมีความรู้หรือทักษะทางวิชาชีพเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะทางวิชาชีพของผู้ให้บริการ ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดทิศทางอาชีพและการรับรู้ตนเองในฐานะผู้ปฏิบัติงาน (Zhang, Zhang, & Brewer, 2023) การพัฒนาความรู้ ทักษะและการสร้างคุณลักษณะทางวิชาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ประกอบการจึงเป็นกระบวนการที่ควรเกิดขึ้นควบคู่กัน เนื่องจากการมีคุณลักษณะทางวิชาชีพที่ชัดเจนจะสามารถส่งเสริมความมั่นใจในการทำงาน ความพร้อมในการเข้าสู่ตลาดแรงงาน พฤติกรรมการพัฒนาอาชีพของบุคคล และสามารถปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมองค์กรและบริบทการทำงานได้ดี (Shen et al., 2024; Jackson, 2026)

อย่างไรก็ตาม แม้งานวิจัยที่ผ่านมาจะมุ่งเน้นการศึกษาความคาดหวังด้านความรู้และทักษะที่จำเป็นจากผู้ประกอบการที่มีต่อผู้ให้บริการ แต่การศึกษาความคาดหวังต่อคุณลักษณะทางวิชาชีพของผู้ให้บริการเชิงพื้นที่ยังมีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะผู้ให้บริการในพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะด้านสังคมพหุวัฒนธรรมที่ซับซ้อนและการรองรับการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศที่มีความแตกต่างทางภาษาและวัฒนธรรม การศึกษาความคาดหวังของผู้ประกอบการที่ในพื้นที่เฉพาะนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคาดหวังของผู้ประกอบการที่มีต่อคุณลักษณะทางวิชาชีพของผู้ให้บริการในบริบทพหุวัฒนธรรมภาคใต้ และเพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะทางวิชาชีพของผู้ให้บริการหรือพัฒนาหลักสูตรให้กับผู้ที่กำลังศึกษาในสาขาที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้บัณฑิตและผู้ให้บริการมีคุณลักษณะทางวิชาชีพที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ประกอบการด้านอุตสาหกรรมบริการในพื้นที่ภาคใต้ และรองรับปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีบทบาทต่อการกำหนดโอกาสทางอาชีพในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความคาดหวังของผู้ประกอบการที่มีต่อคุณลักษณะทางวิชาชีพของผู้ให้บริการในบริบทพหุวัฒนธรรมภาคใต้

2. เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะทางวิชาชีพของผู้ให้บริการหรือพัฒนาหลักสูตรด้านอุตสาหกรรมบริการในพื้นที่ภาคใต้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed method) โดยมีประชากรเป็นผู้ประกอบการและผู้บริหารด้านอุตสาหกรรมบริการที่รองรับลูกค้าที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและอยู่ในพื้นที่ 4 จังหวัดภาคใต้ (ภูเก็ต กระบี่ พังงา และสุราษฎร์ธานี) ไม่น้อยกว่า 5 ปี จากการใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างจากผู้ประกอบการและผู้บริหารด้านอุตสาหกรรมบริการ ทั้งธุรกิจที่พัก ธุรกิจบริการอาหารและเครื่องดื่ม ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจสายการบิน จำนวน 54 คน และนักวิชาการจากสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ภาคใต้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการฝึกอบรมและพัฒนาหลักสูตร จำนวน 6 คน รวมทั้งสิ้น 60 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 1) แบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ความคาดหวังต่อคุณลักษณะทางวิชาชีพของผู้ให้บริการในบริบทพหุวัฒนธรรม 4 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะ ด้านจริยธรรม และด้านลักษณะบุคคล โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert scale) และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม และ 2) การสนทนากลุ่ม (Focus group) ทั้งนี้แบบสอบถามและแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มได้ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญโดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00 การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามดำเนินการผ่าน 2 ช่องทางหลัก คือ การเก็บข้อมูลผ่านระบบออนไลน์ด้วย Google Forms และการลงพื้นที่แจกแบบสอบถามด้วยตนเองโดยผู้วิจัยและคณะ สำหรับการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ดำเนินการจัดสนทนากลุ่มร่วมกับนักวิชาการผ่านระบบออนไลน์ (Zoom) การวิจัยนี้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (M) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยจำแนกตามประเด็นหลักที่กำหนด

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ความคาดหวังของผู้ประกอบการที่มีต่อคุณลักษณะทางวิชาชีพของผู้ให้บริการในบริบทพหุวัฒนธรรมภาคใต้ในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน พบว่า ความคาดหวังที่ผู้ประกอบการมีต่อคุณลักษณะทางวิชาชีพของผู้ให้บริการมากที่สุด คือ ด้านจริยธรรม (M = 4.95) รองลงมา คือ ด้านลักษณะบุคคล (M = 4.77) ด้านความรู้ (M = 4.58) และด้านทักษะ (M = 4.53) ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยความคาดหวังที่ผู้ประกอบการมีต่อคุณลักษณะทางวิชาชีพรายด้าน

คุณลักษณะทางวิชาชีพ	M	S.D.	ระดับความคาดหวัง
1. ด้านความรู้	4.58	0.20	มากที่สุด
2. ด้านทักษะ	4.53	0.17	มากที่สุด
3. ด้านจริยธรรม	4.95	0.06	มากที่สุด
4. ด้านลักษณะบุคคล	4.77	0.11	มากที่สุด

จากผลการวิจัยในตารางที่ 1 สะท้อนให้เห็นว่า ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมบริการภาคใต้ให้ความสำคัญกับคุณลักษณะด้านจริยธรรมและลักษณะภายในของบุคคลมากกว่าความรู้และทักษะทางวิชาชีพเพียงอย่างเดียว ซึ่งอาจเป็นผลมาจากลักษณะการทำงานที่ต้องปฏิสัมพันธ์กับผู้รับบริการที่มีความหลากหลายทางภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยความคาดหวังด้านจริยธรรมที่ผู้ประกอบการมีต่อคุณลักษณะทางวิชาชีพของผู้ให้บริการ

คุณลักษณะทางวิชาชีพด้านจริยธรรม	M	S.D.	ระดับ
1. ซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองและผู้อื่น	4.98	0.14	มากที่สุด
2.เคารพข้อปฏิบัติขององค์กรและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น	4.92	0.27	มากที่สุด
3. มีวินัย ตรงต่อเวลา และมีความรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย	4.96	0.19	มากที่สุด
4. การทำงานเป็นทีม	4.92	0.27	มากที่สุด

เมื่อพิจารณาคุณลักษณะทางวิชาชีพด้านจริยธรรมในตารางที่ 2 พบว่า ผู้ประกอบการมีความคาดหวังต่อความซื่อสัตย์สุจริตของผู้ให้บริการทั้งต่อตนเองและผู้อื่นมากที่สุด (M = 4.98) รองลงมาคือ ความมีวินัย ตรงต่อเวลา และมีความรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย (M = 4.96) ในขณะที่การทำงานเป็นทีมและเคารพข้อปฏิบัติขององค์กรและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ 4.92 ตามลำดับ การให้ความสำคัญกับคุณลักษณะด้านจริยธรรมสามารถสะท้อนได้จากผลการวิเคราะห์คำถามปลายเปิดและการสนทนากลุ่มจากนักวิชาการดังตัวอย่างต่อไปนี้

Inf04: "พนักงานที่พูดภาษาอังกฤษเก่งสามารถฝึกเพิ่มเติมได้ แต่ถ้าขาดความซื่อสัตย์หรือไม่มีความรับผิดชอบองค์กรไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับลูกค้าได้"

Inf17: "ลูกค้าอาจลืมรายละเอียดของการบริการ แต่จะไม่ลืมความรู้สึกที่ได้รับจากการปฏิบัติของพนักงาน ถ้าพนักงานมีความจริงใจ ซื่อสัตย์ และให้เกียรติลูกค้า ลูกค้าจะกลับมาใช้บริการอีก"

Fgg2: "ภาคใต้มีนักท่องเที่ยวจากหลายประเทศ หลายศาสนา และหลายวัฒนธรรม พนักงานต้องระมัดระวังการปฏิบัติต่อผู้อื่นและเคารพความแตกต่างทางวัฒนธรรมอยู่เสมอ จริยธรรมจึงเป็นเรื่องสำคัญมาก"

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยความคาดหวังด้านลักษณะบุคคลที่ผู้ประกอบการมีต่อคุณลักษณะทางวิชาชีพของผู้ให้บริการ

คุณลักษณะทางวิชาชีพด้านลักษณะบุคคล	M	S.D.	ระดับ
1. รู้เท่าทันสื่อเทคโนโลยีและใช้งานอย่างสร้างสรรค์	4.45	0.54	มาก
2. มีความมั่นใจและกล้าแสดงออกอย่างสร้างสรรค์โดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น	4.85	0.41	มากที่สุด
3. มีภาวะความเป็นผู้นำและผู้ตามตามบทบาทหน้าที่ วางตัวเหมาะสม รู้จักกาละเทศะ	4.89	0.32	มากที่สุด
4. ปรับตัวเข้ากับสังคม/ชุมชนที่มีความหลากหลายด้านวัฒนธรรมและวิถีการดำเนินชีวิต	4.72	0.57	มากที่สุด
5. มีมารยาทสากลและบุคลิกภาพที่เหมาะสมในการปฏิบัติงาน	4.83	0.43	มากที่สุด
6. มีทัศนคติที่ดีในการทำงานและการให้บริการ	4.91	0.30	มากที่สุด

ตารางที่ 3 แสดงถึงความคาดหวังด้านลักษณะบุคคลที่ผู้ประกอบการมีต่อคุณลักษณะทางวิชาชีพของผู้ให้บริการ 3 ลำดับแรกพบว่า ผู้ประกอบการให้ความสำคัญกับการมีทัศนคติที่ดีในการทำงานและการให้บริการมากที่สุด (M = 4.91) รองลงมาคือ การมีภาวะความเป็นผู้นำและผู้ตามตามบทบาทหน้าที่ วางตัวเหมาะสม รู้จักกาลเทศะ (M = 4.89) และมีความมั่นใจและกล้าแสดงออกอย่างสร้างสรรค์โดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น (M = 4.85)

ทั้งนี้ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า การเป็นผู้ให้บริการควรมีความมั่นใจในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารกับผู้รับบริการ และควรมีทักษะในการทำงานภายใต้ความกดดัน เนื่องจากผู้รับบริการมีความหลากหลายทั้งด้านเชื้อชาติ ภาษาและวัฒนธรรม รวมทั้งมีความคาดหวังสูงต่อคุณภาพการบริการ การมีความมั่นใจในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารหรือการแก้ไขปัญหาให้กับผู้รับบริการจึงเป็นวิธีการเบื้องต้นที่สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้รับบริการได้ดังคำกล่าวจากนักวิชาการต่อไปนี้

Fgg3: “พนักงานที่มีรอยยิ้ม มีความมั่นใจ และสามารถสื่อสารกับลูกค้าได้อย่างเป็นธรรมชาติ มักสร้างความประทับใจให้ลูกค้าได้มากกว่าพนักงานที่มีความรู้แต่ขาดมนุษยสัมพันธ์”

Fgg5: “ลูกค้าแต่ละคนมีความต้องการไม่เหมือนกัน โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างชาติ พนักงานต้องปรับตัวเก่ง มีความอดทน และสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ จึงจะทำงานในธุรกิจบริการได้ดี”

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยความคาดหวังด้านความรู้ที่ผู้ประกอบการมีต่อคุณลักษณะทางวิชาชีพของผู้ให้บริการ

คุณลักษณะทางวิชาชีพด้านความรู้	M	S.D.	ระดับ
1. มีความรู้ภาษาอังกฤษด้านการสื่อสาร	4.87	0.34	มากที่สุด
2. มีความรู้ด้านธุรกิจบริการ การท่องเที่ยว และธุรกิจการบิน	4.47	0.64	มากที่สุด
3. มีความรู้ในการสื่อสารภาษาอังกฤษระหว่างวัฒนธรรม	4.43	0.64	มากที่สุด
4. มีความสามารถในการสื่อสารด้วยภาษาที่สาม เช่น ภาษาจีน ภาษามลายู ภาษาสเปน ภาษารัสเซีย	4.51	0.72	มากที่สุด
5. ประยุกต์ใช้องค์ความรู้ภาษาอังกฤษบูรณาการกับศาสตร์ด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง	4.94	0.23	มากที่สุด

จากข้อมูลในตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่า ผู้ประกอบการมีความคาดหวังให้ผู้บริการสามารถประยุกต์ใช้องค์ความรู้ภาษาอังกฤษบูรณาการกับศาสตร์ด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมากที่สุด (M = 4.94) รองลงมา คือ มีความรู้ภาษาอังกฤษด้านการสื่อสาร (M = 4.87) มีความสามารถในการสื่อสารด้วยภาษาที่สาม เช่น ภาษาจีน ภาษามลายู ภาษาสเปน ภาษารัสเซีย (M = 4.51)

จากผลการวิเคราะห์คำตอบจากคำถามปลายเปิดและการสนทนากลุ่มจากนักวิชาการมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ผู้ให้บริการควรมีความรู้ที่สำคัญ 2 ด้าน ได้แก่ ความรู้ด้านภาษา โดยเฉพาะภาษาอังกฤษซึ่งถือเป็นภาษาสากลและภาษาต่างประเทศที่ใช้ในกลุ่มชาวเอเชีย และความรู้ด้านดิจิทัลที่สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีหรือปัญญาประดิษฐ์ในการเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการที่ดี นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับศักยภาพในการเรียนรู้มากกว่าระดับความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน ดังตัวอย่างคำกล่าวจากผู้ให้ข้อมูลต่อไปนี้

Inf08: “ระบบงานในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงเร็วมาก ความรู้ที่ใช้วันนี้อาจล้าสมัยในอีกไม่กี่ปีข้างหน้า สิ่งที่เราต้องการ คือคนที่พร้อมเรียนรู้และปรับตัวมากกว่า”

Inf33: "ปัจจุบันลูกค้าของเราไม่ได้มีเฉพาะชาวยุโรป แต่มีนักท่องเที่ยวจากจีน มาเลเซีย สิงคโปร์ และญี่ปุ่นจำนวนมาก ถ้าพนักงานสามารถสื่อสารภาษาของลูกค้าได้บ้าง จะช่วยสร้างความประทับใจและทำให้ลูกค้ารู้สึกได้รับการต้อนรับที่ดีมากขึ้น"

Fgg2: "ทุกวันนี้ AI สามารถช่วยแปลภาษา ช่วยตอบคำถามลูกค้า และช่วยจัดการข้อมูลได้ พนักงานจึงต้องรู้วิธีใช้ เทคโนโลยีเหล่านี้ให้เกิดประโยชน์"

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยความคาดหวังด้านทักษะที่ผู้ประกอบการมีต่อคุณลักษณะทางวิชาชีพของผู้ให้บริการ

คุณลักษณะทางวิชาชีพด้านทักษะ	M	S.D.	ระดับ
1. มีทักษะการสื่อสารทั้งการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนภาษาอังกฤษ	4.83	0.55	มากที่สุด
2. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ	4.57	0.54	มากที่สุด
3. มีทักษะการนำเสนอผลงานด้วยภาษาอังกฤษ	4.49	0.78	มาก
4. มีทักษะในการติดต่อประสานงานในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ	4.66	0.55	มากที่สุด
5. มีทักษะการทำงานเป็นทีมและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น	4.81	0.39	มากที่สุด
6. มีทักษะในการแสวงหาความรู้และการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพงาน	4.51	0.64	มากที่สุด
7. ทักษะการคิดวิเคราะห์/สังเคราะห์ลักษณะของงาน และเรียนรู้การปฏิบัติงานได้อย่างเป็นระบบ	4.36	0.56	มาก
8. มีทักษะการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า	4.87	0.34	มากที่สุด
9. ประยุกต์ใช้ความรู้กับการวางแผนการทำงาน	4.34	0.55	มาก
10. มีทักษะการเป็นผู้ประกอบการ	3.91	0.95	มาก

ตารางที่ 5 แสดงผลการวิเคราะห์ความคาดหวังต่อคุณลักษณะทางวิชาชีพด้านทักษะของผู้ให้บริการพบว่า ทักษะการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเป็นประเด็นที่ผู้ประกอบการให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก (M = 4.87) รองลงมาคือ ทักษะการสื่อสารทั้งการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนภาษาอังกฤษ (M = 4.83) และทักษะการทำงานเป็นทีมและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น (M = 4.81) ทั้งนี้ผลจากการสนทนากลุ่มของผู้ประกอบการและกลุ่มนักวิชาการมองว่า ในปัจจุบันผู้ให้บริการควรมีทักษะที่หลากหลาย โดยเฉพาะการใช้ทักษะการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนภาษาอังกฤษซึ่งผู้ให้บริการจะต้องมีทักษะการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม (Intercultural communication) ควบคู่กัน หรือการใช้ทักษะภาษาอังกฤษควบคู่กับทักษะเทคโนโลยี เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสาร การสร้างความประทับใจ และพัฒนาการให้บริการได้ตรงตามความต้องการของผู้รับบริการที่หลากหลาย ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลต่อไปนี้

Inf44: "พนักงานควรรู้ว่าลูกค้าแต่ละชาติให้ความสำคัญกับอะไร บางประเทศให้ความสำคัญกับความเป็นส่วนตัวบางประเทศให้ความสำคัญกับการต้อนรับอย่างใกล้ชิด ถ้าพนักงานเข้าใจเรื่องเหล่านี้ จะสามารถให้บริการได้ตรงกับความคาดหวังมากขึ้น"

Fgg3: “ภาคใต้มีทั้งนักท่องเที่ยวชาวจีน มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย และยุโรป พนักงานจึงต้องสามารถปรับวิธีการสื่อสารให้เหมาะกับลูกค้าแต่ละกลุ่ม ไม่ใช่ใช้วิธีเดียวกับทุกคน”

Fgg4: “บัณฑิตที่มีทักษะหลากหลายจะได้เปรียบมาก เพราะนอกจากให้บริการลูกค้าแล้ว ยังต้องใช้เทคโนโลยีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และทำงานร่วมกับเพื่อนร่วมงานต่างวัฒนธรรมได้ด้วย”

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาพบว่า ผู้ประกอบการมีความคาดหวังต่อคุณลักษณะด้านจริยธรรมสูงที่สุด รองลงมาคือด้านลักษณะบุคคล ด้านความรู้ และด้านทักษะตามลำดับ ปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้เห็นว่า ความรู้และทักษะเชิงวิชาชีพสามารถฝึกฝนเพิ่มเติมในองค์กรได้ แต่คุณลักษณะภายในของผู้ให้บริการถือเป็นคุณลักษณะฝังลึกที่พัฒนาได้ยากกว่าในระยะเวลาอันสั้น เช่น ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ การมีวินัย และการทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยเฉพาะในบริบทพื้นที่ภาคใต้ซึ่งมีความหลากหลายทางภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Cruess et al. (2016) ที่อธิบายว่า คุณลักษณะด้านจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อวิชาชีพเป็นรากฐานของความน่าเชื่อถือในการให้บริการ เนื่องจากเป็นงานที่ต้องอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Steurer et al. (2023) ที่พบว่า ผู้ประกอบการด้านบริการในปัจจุบันให้ความสำคัญกับบุคลากรที่มีคุณธรรม จริยธรรม และมีพฤติกรรมการทำงานที่สร้างความไว้วางใจแก่ลูกค้ามากกว่าการมีทักษะเฉพาะด้านเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ปัจจัยหลักที่ทำให้คุณลักษณะ “ด้านจริยธรรม” และ “ด้านลักษณะบุคคล” ได้รับความคาดหวังสูงกว่าด้านความรู้และทักษะทางอาชีพอาจเกิดจากโครงสร้างสังคมและการท่องเที่ยวในภาคใต้มีความอ่อนไหวสูง ซึ่งพนักงานต้องเผชิญกับผู้ร่วมงานและผู้รับบริการที่มีข้อกำหนดเคร่งครัดทางศาสนา วิถีชีวิต และแนวคิด โดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มีความคาดหวังต่อคุณภาพการบริการ ความซื่อสัตย์ และความปลอดภัย ซึ่งผู้ให้บริการจะต้องมีความเข้าใจ มีทัศนคติที่ดีในการบริการ ตลอดจนแสดงพฤติกรรมเชิงบวกและควบคุมอารมณ์ในระหว่างการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม เพื่อการสร้างความพึงพอใจและความเชื่อมั่นให้แก่ผู้รับบริการได้ (Hochschild, 2012; Ismail et al., 2023; Su & Harrison, 2016) ด้วยเหตุนี้ การจัดอบรมหรือการพัฒนาหลักสูตรในการพัฒนาคุณลักษณะทางวิชาชีพของผู้ให้บริการจึงควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณลักษณะภายในและการพัฒนาทักษะความรู้ด้านวิชาชีพควบคู่กัน

สำหรับคุณลักษณะด้านทักษะของผู้ให้บริการที่ผู้ประกอบการให้ความสำคัญ คือ ทักษะการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษ และทักษะการทำงานเป็นทีม ซึ่งเป็นทักษะที่แสดงถึงความสามารถในการจัดการสถานการณ์จริงของผู้ให้บริการในบริบทพหุวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามารถในการบูรณาการความรู้ด้านภาษา เทคโนโลยี และศาสตร์ที่เกี่ยวข้องเข้าด้วยกัน เช่น การใช้ภาษาอังกฤษร่วมกับทักษะดิจิทัลหรือปัญญาประดิษฐ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการ เนื่องจากการให้บริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและบริการมักเผชิญกับสถานการณ์ที่คาดการณ์ได้ยาก ทั้งด้านภาษา วัฒนธรรม และพฤติกรรมของผู้รับบริการ ผู้ให้บริการจึงควรเป็นผู้ที่สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างเหมาะสมจึงจะช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความประทับใจแก่ผู้รับบริการได้ ทั้งนี้ความสามารถในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม การคิดแก้ปัญหา และความยืดหยุ่นในการทำงานเป็นสมรรถนะสำคัญของแรงงานในอุตสาหกรรมบริการในศตวรรษที่ 21 อีกด้วย (Tushar & Sooraksa, 2023) ดังนั้น แนวทางในการพัฒนาบุคลากรด้านบริการในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงควรส่งเสริมการ

เรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติในพื้นที่จริง และการแก้ปัญหาการทำงานจากสถานการณ์จริงในพื้นที่ มากกว่าการเน้นการเรียนรู้เชิงทฤษฎีเพียงอย่างเดียว (Kolb, 2015)

สรุปผลการวิจัยและการนำไปใช้ประโยชน์

จากผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า ความคาดหวังต่อคุณลักษณะทางวิชาชีพของผู้ให้บริการในบริบทพหุวัฒนธรรมภาคใต้ให้ความสำคัญกับคุณลักษณะด้านจริยธรรมและลักษณะบุคคลมากกว่าด้านความรู้และด้านทักษะวิชาชีพ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าอุตสาหกรรมบริการยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีมีบทบาทต่อการพัฒนาความรู้และทักษะเชิงวิชาชีพได้นั้น ทำให้คุณลักษณะภายในของผู้ให้บริการทวีความสำคัญและกลายเป็นจุดเด่นที่เทคโนโลยีไม่อาจทดแทนได้ อีกทั้งผลการศึกษาครั้งนี้ยังแสดงให้เห็นแนวโน้มสำคัญของตลาดแรงงานในอุตสาหกรรมบริการยุคดิจิทัลที่ต้องการ “บุคลากรพหุทักษะ” (Multiskilled workforce) โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคใต้ซึ่งเป็นพื้นที่เศรษฐกิจการท่องเที่ยวระดับนานาชาติที่ผู้ให้บริการจะต้องบูรณาการความรู้ด้านภาษา เทคโนโลยี และการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน เพื่อจัดการสถานการณ์เฉพาะหน้าและสื่อสารกับลูกค้าที่มีความหลากหลายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Jackson, 2026; Shen et al., 2024) การปรับปรุงหรือพัฒนาหลักสูตรในสถาบันอุดมศึกษาจึงควรสอดแทรกผลลัพธ์การเรียนรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมการบริการในรายวิชา จัดรายวิชาบูรณาการแบบพหุทักษะ (ภาษาควบคู่กับทักษะดิจิทัล) และเน้นการเรียนรู้จากกรณีศึกษาและจากการฝึกปฏิบัติงานจริงร่วมกับสถานประกอบการในพื้นที่ ขณะเดียวกันผู้ประกอบการควรจัดอบรมภายในองค์กร (In-house training) ด้านการบริการในยุคดิจิทัลและการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม พร้อมทั้งนำคุณลักษณะด้านจริยธรรมและทัศนคติด้านบริการมาเป็นดัชนีชี้วัดผลงานหลัก (KPIs) เพื่อสร้างมาตรฐานการบริการที่ยั่งยืนในสังคมพหุวัฒนธรรม

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลาเป็นอย่างสูงที่ให้การสนับสนุนงบประมาณ ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่กรุณาเสียสละเวลาในการตอบแบบสอบถามและให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

Barrow, C. W., Powers, T., & Reynolds, D. (2012). *Introduction to the hospitality industry* (8th ed.). John Wiley & Sons.

Cruess, R. L., Cruess, S. R., & Steinert, Y. (2016). *Teaching medical professionalism: Supporting the development of a professional identity* (2nd ed.). Cambridge University Press.

Hochschild, A. R. (2012). *The managed heart: Commercialization of human feeling* (3rd ed.). University of California Press.

Ismail, S., Potgieter, I.L., & Coetzee, M. (2023). Cultural adaptability and emotional intelligence as predictors of employability in multicultural workplaces. *SA Journal of Human Resource Management, 21*(1), 1–11.

Jackson, D. (2026). Graduate employability in the digital and multicultural workplace: Emerging competencies and workforce transformation. *Journal of Education and Work, 39*(1), 1–15.

Kolb, D. A. (2015). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development* (2nd ed.). Pearson Education.

Nationthailand.com. (2025, May 30). *Phuket tops southern Thailand's tourism revenue in early 2025*. urlkub.co/nRMJql

Nickson, D., Warhurst, C., Commander, J., Hurrell, S. A., & Cullen, A. M. (2012). Soft skills and employability: Evidence from UK retail and hospitality. *Economic and Industrial Democracy, 33*(1), 65–84.

Pokhomchikova, E. O. (2014). Hospitality industry: Characteristics and development trends. *Mediterranean Journal of Social Sciences, 5*(24), 261–267.

Shen, P., Wu, Y., Liu, Y., & Lian, R. (2024). Linking undergraduates' future orientation and their employability confidence: The role of vocational identity clarity and internship effectiveness, *Acta Psychologica, 248*, 104360.

Statista.com. (2024, June). *Total value of the tourism's contribution to the Gross Domestic Product in Thailand from 2017 to 2022.* urlkub.co/N8VNiE

Steurer, M., Van der Vaart, L., & Rothmann, S. (2023). Managerial expectations of graduate employability attributes: An empirical study. *SA Journal of Industrial Psychology, 49*(0), a2081.

Su, Y., Harrison, D. (2016). Emotional labor and job performance in hospitality service settings. *Service Industries Journal, 36*(15–16), 788–807.

Tushar H, Sooraksa N. (2023). 21st century employability skills in multicultural workplaces: Perspectives from the hospitality industry. *Asian Journal of Education and Training, 9*(2), 45–57.

Zhang, H., Zhang, X., & Brewer, G. (2023). Professional identity formation and career readiness among service industry graduates. *Journal of Vocational Education and Training, 75*(4), 589–607.

Zuraina Ali,Z., Bhar, S.K., Mehmood, S., Mokhtar, R., & Mohd Ali, A.Z. (2025). Reforming English for Employability: Insights from Employers and Graduates in a Malaysian Context. *Forum for Linguistic Studies, 7*(9): 801–816.

กลุ่มวิทยาศาสตร์

นวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด สำหรับวิสาหกิจชุมชน จังหวัดอุดรธานี

Innovative cotton drying machine with infrared light for community enterprises in Udon Thani Province

ณัฐกิตติ์ แสนทอง[1*] ชิตพล คงศิลา[2] และ สุทิน พลบูรณ์[3]

[1*, 2] คณะเทคโนโลยีและวิศวกรรมศาสตร์ สาขาวิชาวิศวกรรมหุ่นยนต์และระบบอัตโนมัติ

[3] คณะเทคโนโลยีและวิศวกรรมศาสตร์ สาขาวิชาอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะและยานยนต์ไฟฟ้า

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

*corresponding author e-mail: mt8@udru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด สำหรับวิสาหกิจชุมชน จังหวัดอุดรธานี มีวัตถุประสงค์ เพื่อออกแบบนวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด สำหรับวิสาหกิจชุมชน จังหวัดอุดรธานี เพิ่มการผลิตฝ้ายทอผ้าด้วยนวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด และถ่ายทอดนวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด สำหรับวิสาหกิจชุมชน จังหวัดอุดรธานี

วิธีการวิจัยและทดลองนวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด สำหรับวิสาหกิจชุมชน จังหวัดอุดรธานี ออกแบบห้องตากฝ้ายขนาด 100 x 100 x 100 เซนติเมตร หุ้มฉนวนกันความร้อนหนา 5 มิลลิเมตร ติดตั้งพัดลมควบคุมอุณหภูมิ ความชื้น เครื่องวัดอุณหภูมิ (Thermometer) ติดตั้งหลอดอินฟราเรด 250 วัตต์ จำนวน 8 หลอด ใช้พลังงานไฟฟ้า 220 โวลต์ อุณหภูมิทำงานที่ 40 60 และ 80 องศาเซลเซียส

ผลการวิจัยพบว่า การทำงานของนวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด สำหรับวิสาหกิจชุมชน จังหวัดอุดรธานี สามารถตากฝ้ายได้ ครั้งละ จำนวน 30 มัด หรือ 2.4 กิโลกรัม อุณหภูมิที่เหมาะสมทำให้ฝ้ายแห้งได้รวดเร็วที่สุดที่ 80 องศาเซลเซียส ใช้เวลาเฉลี่ยในการตาก 2.47 ชั่วโมง ค่าความสิ้นเปลืองพลังงานจำเพาะ 0.87 (kJ/kg water)ประสิทธิภาพการตากแห้ง 88.78 % สามารถตากฝ้ายได้ทุกช่วงเวลาทุกสภาวะ อัตราการสิ้นเปลืองพลังงานไฟฟ้า 16.54 บาทต่อครั้ง ทันต่อความต้องการของชุมชน สามารถลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ เศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน(BCG) รายได้เพิ่มขึ้น ประหยัดพลังงานอย่างคุ้มค่า ยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับ ชุมชนท้องถิ่น ตามแนวทางหลักเศรษฐกิจพอเพียง

คำสำคัญ : นวัตกรรม, เครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด, วิสาหกิจชุมชน,เศรษฐกิจหมุนเวียน (BCG)

Abstract

This research aimed to develop an innovative infrared cotton drying machine for community enterprises in Udon Thani Province. The objectives were to design the infrared drying system, increase cotton production efficiency, and transfer the innovation to local communities. The drying chamber was constructed with dimensions of 100 × 100 × 100 cm, insulated with 5 mm thermal material, and equipped with a temperature–humidity control fan, thermometer, and

eight 250-watt infrared lamps powered by 220 volts. Experiments were conducted at operating temperatures of 40, 60, and 80 °C.

The results demonstrated that the machine could dry 30 bundles (≈2 kg) of cotton per cycle. The optimal condition was 80 °C, achieving complete drying in an average of 2.47 hours. Energy consumption was 0.87 kJ/kg water, with a drying efficiency of 88.78%. The system enabled cotton drying under all conditions and times, with an electricity cost of 16.54 THB per cycle. This innovation met community demand, reduced expenses, increased income, and supported the local circular economy (BCG model). It contributed to energy savings, sustainable resource utilization, and improved quality of life in line with the sufficiency economy philosophy.

keywords: Innovation, Infrared Cotton Drying Machine for Weaving; Community Enterprise, Bio-Circular-Green (BCG) Economy.

บทนำ

การวิจัยและสร้างนวัตกรรมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน พร้อมทั้งยกระดับการพึ่งพาตนเองในระดับประเทศ ส่งเสริมให้นโยบายของประเทศที่ต้องการผลักดันให้เป็นประเทศหลุดพ้นการเป็นประเทศที่ติดกับดักรายได้ปานกลาง ให้เป็นประเทศที่พัฒนาบนฐานของการพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคง ยั่งยืนทางเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียว(BCG) กรอบนโยบายและยุทธศาสตร์ การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม พ.ศ.2566 - 2570 เป้าประสงค์ ข้อที่ 2 เศรษฐกิจไทยมีความสามารถในการแข่งขันด้วยเศรษฐกิจสร้างคุณค่า และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพิ่มความมั่นคงของเศรษฐกิจฐานราก พึ่งพาตนเองได้ ยั่งยืน พร้อมสู่อนาคต ยุทธศาสตร์ที่หนึ่ง การพัฒนาเศรษฐกิจไทยด้วยเศรษฐกิจสร้างคุณค่าและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ให้มีความสามารถในการแข่งขัน และพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน พร้อมสู่อนาคต

จังหวัดอุดรธานี ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก และมีการทอผ้าพื้นเมือง ตัดเย็บเสื้อผ้า ทอเสื่อ สานตะกร้า เป็นอาชีพรอง ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพทอผ้าพื้นเมือง กลุ่มประชาชนที่ประกอบอาชีพทอผ้าพื้นเมืองส่วนใหญ่เป็นคนสูงวัย กลุ่มคนว่างงาน หลังจากฤดูเก็บเกี่ยว จะทอผ้าพื้นเมือง เพื่อจำหน่ายให้กับร้านค้า และจำหน่ายทางออนไลน์ ซึ่งการทอผ้าพื้นเมืองมีขั้นตอนการย้อมสีฝ้ายทำลวดลายก่อนนำมาทอผ้าพื้นเมือง ซึ่งระยะเวลาในการตากผ้าฝ้ายแบบเดิมแต่ละครั้งใช้เวลา 24 ชม. หากเป็นฤดูฝนมีความชื้นสูง ทำให้ผ้าฝ้ายแห้งช้า ทำให้เสียเวลาเกิดความล่าช้า ต่อกระบวนการต่อไป หรือ ประมาณหนึ่งวัน จึงจะสามารถนำฝ้ายมาทอผ้าพื้นเมืองได้ อีกทั้ง เครื่องตากฝ้ายยังไม่มีจำหน่ายในท้องตลาด หากมีนวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าจะสามารถทอผ้าได้รวดเร็วขึ้น ช่วยลดเวลาในการตากฝ้าย ทำให้ทอผ้าได้รวดเร็วขึ้น ผลิตสินค้าได้รวดเร็วขึ้น จำนวนมากขึ้น เพิ่มยอดขาย สร้างรายได้เพิ่มขึ้น

ความสำคัญดังกล่าว จึงจัดทำโครงการวิจัย “นวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด สำหรับวิสาหกิจชุมชน จังหวัดอุดรธานี” จะเกิดผลผลิตที่เป็นนวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด ผลกระทบเชิงวิชาการได้บทความวิชาการที่เผยแพร่ในวารสารวิชาการระดับชาติหรือนานาชาติจำนวนหนึ่งบทความ ส่วนประโยชน์เชิงชุมชน และสังคมนั้น จะช่วยให้วิสาหกิจชุมชนมีนวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด

ที่สามารถช่วยให้ผลิตผ้าทอพื้นเมืองได้รวดเร็วขึ้น ลดรายจ่าย สร้างรายได้เพิ่มขึ้น ประโยชน์เชิงนโยบายวิสาหกิจชุมชนได้แนวทางในการนำนวัตกรรมฯ ไปใช้เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและรายได้ให้กับวิสาหกิจชุมชนต่อไป สำหรับเชิงเศรษฐกิจสามารถสร้างรายได้จากการรับจ้างตากฝ้าย เพิ่มรายได้ให้กับวิสาหกิจชุมชน ลดเวลาในการผลิตผ้าทอพื้นเมือง และเพิ่มปริมาณการผลิตสินค้าชุมชนให้กับวิสาหกิจชุมชน ทำให้ผลิตสินค้าได้รวดเร็วขึ้น จำนวนมากขึ้น เพื่อจำหน่ายสร้างรายได้เพิ่มขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษา ค้นคว้า และออกแบบระบบการทำงานนวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด สำหรับวิสาหกิจชุมชน จังหวัดอุดรธานี
2. เพื่อสร้างนวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด สำหรับวิสาหกิจชุมชน จังหวัดอุดรธานี
3. เพื่อเพิ่มการผลิตฝ้ายทอผ้า ด้วยนวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด สำหรับวิสาหกิจชุมชน จังหวัดอุดรธานี
4. เพื่อถ่ายทอดนวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด สำหรับวิสาหกิจชุมชน จังหวัดอุดรธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

นวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรดสำหรับวิสาหกิจชุมชน จังหวัดอุดรธานี เป็นการบวนการออกแบบ สร้าง และคำนวณ ชิ้นส่วนการทำงาน เพื่อตอบโจทย์สามารถทำให้ฝ้ายทอผ้าแห้งได้ตามความต้องการ ช่วยลดเวลาในการทำงานให้รวดเร็วขึ้นด้วยนวัตกรรมฯ การออกแบบจะคำนึงถึงการใช้งานง่ายไม่ซับซ้อน รวมทั้งวัสดุแต่ละชิ้นมีความแข็งแรงทนทานต่อการใช้งานที่ยาวนาน บำรุงรักษาง่าย มีการวางแผนการออกแบบ และการคำนวณ มีลำดับขั้นตอน ดังนี้

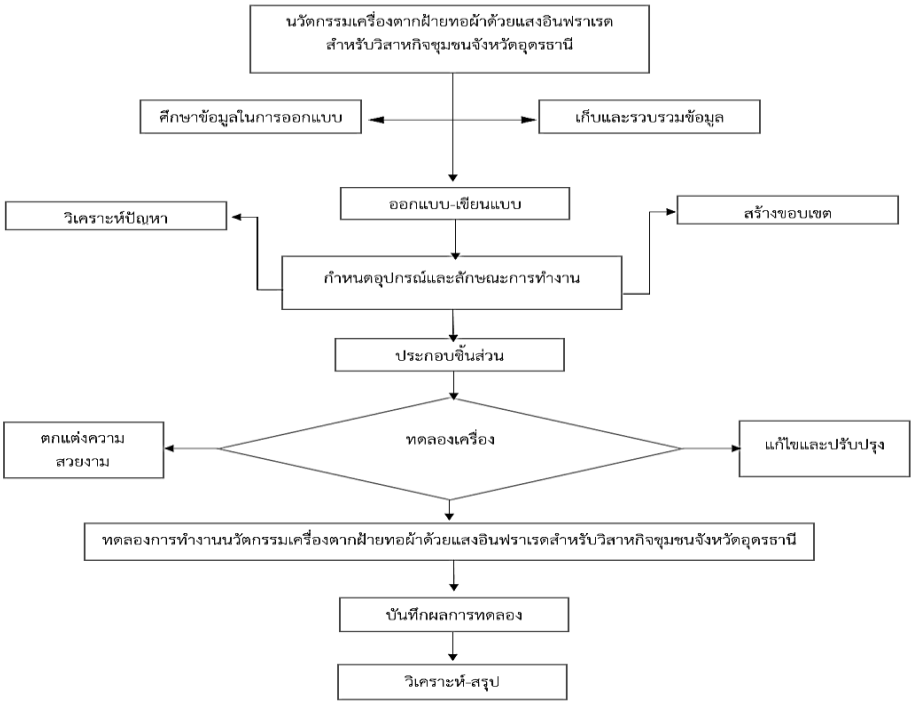

ภาพที่ 1 แผนการดำเนินการออกแบบ และการคำนวณ

รังสีอินฟราเรด (Infrared: IR) หรือรังสีความร้อน เป็นคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าที่มีความยาวคลื่นตั้งแต่ 0.76 -1000 μm สายตามองไม่เห็นแต่สามารถรับรู้ถึงความร้อนที่เกิดขึ้นได้ การประยุกต์ใช้งานรังสีอินฟราเรดในการให้ความร้อนสามารถแบ่งช่วงรังสีอินฟราเรดตามความยาวคลื่นออก ความร้อนจากรังสีอินฟราเรดจะเป็นการแผ่รังสีความร้อน (Radiation) พิสูจน์ได้จากสมการ

$$Q_{rad} = \varepsilon \sigma A_s T_s^4 \quad (1)$$

$\dot{Q}_{rad}$ คือ อัตราการแผ่ความร้อน (kJ/s)
ε คือ สัมประสิทธิ์การแผ่ความร้อน
σ คือ พื้นที่ผิวส่วนที่เกิดการพาความร้อน (m^2)
A_s คือ พื้นที่ผิวการแผ่รังสีความร้อน
T_s คือ อุณหภูมิผิววัตถุ (K)

การพิจารณาการอบแห้งจะประกอบด้วยปัจจัยดังนี้

ความชื้นมาตรฐานเปียก (Moisture content wet basis, w.b.)

$$M_{w.b} = \left(\frac{M_w}{(M_w + M_d)}\right) \times 100 \quad (2)$$

$M_{w.b}$ คือ ความชื้นมาตรฐานเปียก (%w.b)

M_w คือ มวลของน้ำในฝ้ายย้อมสีก่อนตากแห้ง (g)

M_d คือ มวลของฝ้ายดิบก่อนตากแห้ง (g)

ความชื้นมาตรฐานแห้ง (Moisture Content dry basis, d.b.)

$$M_{d.b}=\left(\frac{M_w}{M_d}\right)\times 100 \quad (3)$$

$M_{d.b}$ คือ ความชื้นมาตรฐานแห้ง (%d.b)

M_w คือ มวลของน้ำในฝ้ายย้อมสีก่อนตากแห้ง (g)

M_d คือ มวลของฝ้ายหลังตากแห้ง (g)

ปริมาณน้ำที่ต้องการ ระเหยจากวัสดุ

$$M_{w.b} = M_w - M_d \quad (4)$$

M_w คือ มวลของฝ้ายก่อนการอบแห้ง (g) ปริมาณน้ำที่ต้องการระเหยออกจากวัสดุ (g)

M_d คือ มวลของฝ้ายหลังการอบแห้ง (g)

ค่าอัตราการระเหยน้ำจำเพาะ (Specific Moisture Extraction Rate, SMER)

$$SMER = \left(\frac{M_w - M_d}{P_E}\right)\times 100 \quad (5)$$

SMER คือ อัตราการระเหยน้ำจำเพาะ (kg water/kWh)

P_E คือ พลังงานไฟฟ้าที่ใช้ในการอบแห้ง (kWh)

ค่าความสิ้นเปลืองพลังงานจำเพาะ (Specific Energy Consumption, SEC)

$$SEC = \frac{3.6P_E}{M_w - M_d}\times 100 \quad (6)$$

กำหนดให้ เมื่อ SEC คือ ความสิ้นเปลืองพลังงานจำเพาะ (kJ/kg water)

ประสิทธิภาพของระบบอบแห้ง (Effectiveness)

$$\eta_{System} = \frac{m_{w.b} h_{fg}}{E_{total}} \times 100 \quad (7)$$

กำหนดให้

η_{System} คือ ประสิทธิผลของระบบอบแห้ง (%)

$m_{w.b}$ คือ มวลของน้ำที่ระเหยออกจากวัตถุดิบ (kg)

h_{fg} คือ ความร้อนแฝงของการกลายเป็นไอของน้ำ (kJ/kg)

E_{total} คือ พลังงานไฟฟ้ารวมที่ป้อนให้กับระบบ (kJ) total

ค่าความร้อนแฝงของการกลายเป็นไอของน้ำที่อุณหภูมิ 100 °C (ที่ความดันบรรยากาศ 1 atm) มีค่าเฉลี่ยประมาณ 2257 kJ/kg ทำให้น้ำ 1 กิโลกรัมกลายเป็นไอโดยไม่เปลี่ยนอุณหภูมิ

ภาพที่ 2 ฝ้ายมัดย้อม ที่นำไปตากแบบธรรมชาติ

(ที่มา: ณัฐกิตติ์,2567)

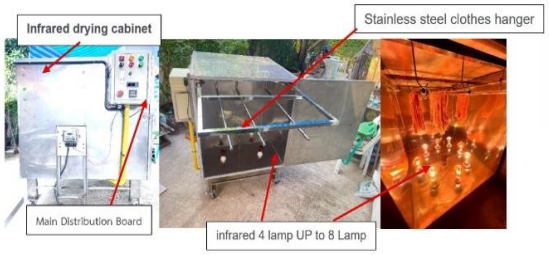

ภาพที่ 3 นวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรดสำหรับวิสาหกิจชุมชน จังหวัดอุดรธานี

(ที่มา: ณัฐกิตติ์,2568)

อุปกรณ์และขั้นตอนการทดสอบ

การเตรียมนวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด สำหรับ วิสาหกิจชุมชน โดยจะมีวัสดุอุปกรณ์ดังนี้

1. เตรียมฝ้ายดิบก่อนนำไปย้อมสี นำไปชั่งน้ำหนักก่อนนำไปย้อมสี เพื่อค่าความชื้นค่าเริ่มต้นก่อนนำเข้าทดสอบในตู้ตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด โดยจะควบคุมความชื้นด้วยนำใส่ภาชนะกันความชื้น

ก) ก่อนชั่ง ข) ขณะชั่ง

ภาพที่ 4 แสดงการชั่งน้ำหนักฝ้ายดิบก่อนนำไปย้อมสีและนำไปตาก

(ที่มา: ณัฐกิตติ์,2568)

2. นำฝ้ายดิบไปย้อมสีที่อุณหภูมิ 80 องศาเซลเซียส บิดน้ำออกให้หมาด ทำการชั่งน้ำหนักเปียกเป็นค่าเริ่มต้น

ก) ก่อนตาก ข) หลังตาก

ภาพที่ 5 แสดงการชั่งฝ้ายดิบย้อมสีก่อนนำเข้าตาก

และหลังตากจากนวัตกรรมฯ

(ที่มา: ณัฐกิตติ์,2568)

3. ปรับตั้งอุณหภูมิทดสอบ 40 60 80 องศาเซลเซียสเพื่อหาค่าความเหมาะสมต่อการใช้งาน

ก) ตากฝ้ายในนวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้า

ภาพที่ 6 นำฝ้ายดิบย้อมสีเข้าตากในนวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด

(ที่มา: ณัฐกิตติ์,2568)

4. เก็บผลการทดสอบทุก ๆ หนึ่งชั่วโมง จนกว่าจะได้ค่าเข้าใกล้ค่าความแห้งมาตรฐาน ค่า มวล และความชื้นคงที่ บันทึกผล หาค่าเฉลี่ย ทำการทดลองซ้ำ 4 ครั้ง คงที่ แล้วบันทึกผลลงในตาราง

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบค่าผลการทดลองเฉลี่ยของอุณหภูมิ 40 ,60 และ 80 ° C

อุณหภูมิภายในตู้ (°C) Dryer Temp (°C)	ใช้เวลา (Elapsed Time) นาที (min)	มวลเริ่มต้น (กรัม) Initial mass (g) M_w	มวลสุดท้าย (กรัม) Final mass (g) M_d	ความชื้นเริ่มต้น (%) (Initial Moisture Content) $M_{w.b}$	ความชื้นสุดท้าย (%) (Final Moisture Content) $M_{d.b}$	ค่าอัตราการอบแห้ง (Drying Rate; DR)	ค่าอัตราการระเหยน้ำจำเพาะ (Specific Moisture Extraction Rate, SMER)	พลังงานไฟฟ้าที่ใช้ PE (หน่วย) (kWh)	ค่าความสิ้นเปลืองพลังงานจำเพาะ (Specific Energy Consumption, SEC) (kJ/kg water)	ประสิทธิภาพของการตากแห้ง (Effectiveness) η_{System}
40	284	1157.5	355	0.76	326.1	0.047	117.7	9.46	0.89	65.9
60	210	1151.3	355	0.76	324.4	0.063	110.8	7.00	0.90	62
80	148	1168.75	342.5	0.77	341.23	0.093	164.13	4.94	0.87	88.78

นวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด สำหรับวิสาหกิจชุมชน จังหวัดอุดรธานี ขนาด 100 x 100 x 100 เซนติเมตร หุ้มฉนวนกันความร้อน 5 มิลลิเมตร ตากฝ้ายได้สูงสุด 30 มัด หรือ 2.4 กิโลกรัม อุณหภูมิทดสอบที่ 40 60 องศาเซลเซียส หลอดอินฟราเรด 250 วัตต์ 8 หลอด ทดลองซ้ำ 4 ครั้ง พื้นที่วิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยี ตำบลสุมเส้า อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี ผลการทดลอง การตาก ค่าความสิ้นเปลืองพลังงาน และประสิทธิภาพของการตากแห้ง ที่เหมาะสมที่ พบว่า ที่อุณหภูมิ 80 ° C ความชื้นเฉลี่ย 341.23 น้ำหนักสุดท้ายเฉลี่ย 342.5 g อัตราการอบแห้งเฉลี่ย 0.093 $\%_{db}$/h ใช้พลังงานไฟฟ้าเฉลี่ย 4.94 กิโลวัตต์ชั่วโมง (kWh) (ดังตารางที่ 1)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการทดลองของการตากฝ้ายด้วยนวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด จะเห็นได้ว่าอุณหภูมิที่ใช้เวลาในการตากน้อย ค่าความสิ้นเปลืองพลังงานน้อยที่สุด และประสิทธิภาพการอบแห้งดีที่สุด คือช่วงอุณภูมิ 80 °C ใช้เวลาเฉลี่ยในการตาก 2 ชั่วโมง 47 นาที ค่าความสิ้นเปลืองพลังงานจำเพาะ 0.87 (kJ/kg water) และประสิทธิภาพการตากแห้ง 88.78 % (ดังตารางที่ 1)

อัตราสิ้นเปลืองพลังงานไฟฟ้า ใช้หลอดอินฟราเรด ขนาด 250 วัตต์ 8 หลอด (watt) หรือ 2.0 กิโลวัตต์ (kW) อัตราการใช้ พลังงานไฟฟ้า ดังนี้

1. พลังงานไฟฟ้าที่ใช้ (kWh)

$$\mathrm{E} = \mathrm{P} \times \mathrm{t}$$

$P = 2$ kW (กำลังไฟฟ้าของหลอดอินฟราเรด 8 หลอด 2,000 W) ใช้เวลา $t = 2.47\ h$ (ชั่วโมง)

พลังงานไฟฟ้าที่ใช้ **E** = 2.0 × 2.47 ≈ 4.94 kWh

ทดสอบจริง ใช้ไฟฟ้า 4.94 kWh ต่อครั้ง (รวมการสูญเสียหรือโหลดอื่น ๆ)

2. ค่าไฟฟ้า (บาท)

$$\text{Cost} = E \times Ft$$

$E = 4.94$ kWh $\quad Ft = 3.94$ บาท/หน่วย

ค่าไฟฟ้า Cost $= 4.94 \times 3.94 \approx 19.46$ บาท

3. อัตราสิ้นเปลืองพลังงานไฟฟ้า 1 เดือน

$$\text{Monthly Cost} = (\text{หน่วยต่อชั่วโมง}) \times (\text{ค่า Ft}) \times (\text{เวลาใช้งาน})$$

หน่วยต่อชั่วโมง = 0.85 kWh ค่า Ft = 3.94 บาท/หน่วย และเวลาใช้งาน = 2.47 ชั่วโมง

$$\text{Monthly Cost} = 0.85 \times 3.94 \times 4.94 \approx 16.54 \text{ บาท/ครั้ง}$$

อ้างอิงข้อมูล: การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย *(กฟผ.) ค่าไฟฟ้าเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 3.95 บาท/หน่วย (ไม่รวม VAT) https://www.egat.co.th/home/electricity-rate/*

ตารางที่ 2 ตารางการวิเคราะห์ความสามารถของนวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด

วิธีทดลอง	ตากฝ้าย ตอน กลางวัน	ตากฝ้าย ตอน กลางคืน	ควบคุม อุณหภูมิใน การตาก	เวลาเฉลี่ย ชั่วโมง/นาที	อัตราการ อบแห้ง เฉลี่ย ($\%_{db}$/h)	พลังงาน ไฟฟ้าที่ใช้ (หน่วย) (kWh)
ตากฝ้ายด้วย นวัตกรรมเครื่องตาก ฝ้ายทอผ้าด้วยแสง อินฟราเรด	✓	✓	✓	2.47	0.093	4.94

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด สำหรับวิสาหกิจชุมชน จังหวัดอุดรธานี มีวัตถุประสงค์ เพื่อออกแบบนวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด สำหรับวิสาหกิจชุมชน จังหวัดอุดรธานี เพิ่มการผลิตฝ้ายทอผ้าด้วยนวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด และถ่ายทอดนวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด สำหรับวิสาหกิจชุมชน จังหวัดอุดรธานี

วิธีการวิจัยและทดลองนวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด สำหรับวิสาหกิจชุมชน จังหวัดอุดรธานี ได้ออกแบบห้องตากฝ้ายขนาด 100 x 100 x 100 เซนติเมตร หุ้มฉนวนกันความร้อนหนา 5 มิลลิเมตร ติดตั้งพัดลมควบคุมอุณหภูมิ ความชื้น เครื่องวัดอุณหภูมิ (Thermometer) และหลอดอินฟราเรด 250 วัตต์ จำนวน 8 หลอดใช้พลังงานไฟฟ้า 220 โวลต์ กำหนดอุณหภูมิทำงานที่ 40 60 และ 80 องศาเซลเซียส

ผลการวิจัยพบว่า การทำงานของนวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด สำหรับวิสาหกิจชุมชน จังหวัดอุดรธานี สามารถตากฝ้ายได้ ครั้งละ จำนวน 30 มัด หรือ 2.4 กิโลกรัม อุณหภูมิที่เหมาะสมทำให้ฝ้ายแห้งได้รวดเร็วที่สุดที่ 80 องศาเซลเซียส ใช้เวลาเฉลี่ยในการตาก 2.47 ชั่วโมง ความชื้นเฉลี่ย 341.23 น้ำหนักสุดท้ายเฉลี่ย 342.5 g อัตราการอบแห้งเฉลี่ย 0.093 $\%_{db}$/h ใช้พลังงานไฟฟ้าเฉลี่ย 4.94 กิโลวัตต์ชั่วโมง (kWh) ค่าความสิ้นเปลืองพลังงานจำเพาะ 0.87 (kJ/kg water) ประสิทธิภาพการอบแห้ง 88.78 % อัตราการสิ้นเปลืองพลังงานไฟฟ้า 16.54 บาทต่อครั้ง ซึ่งสามารถแก้ไขระยะเวลาในการตากผ้าฝ้ายแบบเดิมแต่ละครั้งใช้เวลา 24 ชม. สามารถตากฝ้ายได้ทุกช่วงเวลา ทุกสภาวะ ลดความล่าช้า ส่งต่อกระบวนการต่อไป ทันต่อความต้องการของชุมชน ทำให้สามารถลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ เศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชุน(BCG) รายได้เพิ่มขึ้น ประหยัดพลังงานอย่างคุ้มค่า ยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับ ชุมชน ท้องถิ่น ตามแนวทางหลักเศรษฐกิจพอเพียง

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาอย่างสูงจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ที่ได้มอบทุนอุดหนุนการวิจัยประเภททุนสนับสนุนงานมูลฐาน (ววน.) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณ คุณเฉลิมชาติ ทรงคาศรี นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสุมเส้า และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลสุมเส้า ที่เข้าร่วมรับฟังการถ่ายทอดเทคโนโลยีนวัตกรรมเครื่องตากฝ้ายทอผ้าด้วยแสงอินฟราเรด สำหรับ

วิสาหกิจชุมชน จังหวัดอุดรธานี ที่ให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถาม และ นายธีรวัฒน์ เทพราชา นายอินทราวุธ พรมโสภา ผู้ช่วยงานวิจัย ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจนทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี หวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จังหวัดอุดรธานีและผู้ที่สนใจ สำหรับข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นนั้น ผู้วิจัยขอน้อมรับผิดเพียงผู้เดียว และยินดีที่จะรับฟังคำแนะนำจากทุกท่านที่ได้เข้ามาศึกษา เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนางานวิจัยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2562). *การปลูกฝ้ายและการใช้ประโยชน์ในประเทศไทย.*

เทวรัตน์ ทิพยวิมล. (2555). *การคงคุณภาพผักอบแห้งกึ่งสำเร็จรูปด้วยเทคนิคการอบแห้งแบบปั๊มความร้อน* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี].

นิตยา รัตนาปนนท์, และ พิมพ์เพ็ญ พรเฉลิมพงศ์. (2552). *อัตราการทำแห้ง.* http://www.foodnetworksolution.com

นิธิยา รัตนาปนนท์, และ พิมพ์เพ็ญ พรเฉลิมพงศ์. (2559). *Moisture content/ความชื้น.* http://www.foodnetworksolution.com/wiki/word/0830/moisture-content-ความชื้น

วิโรจน์ จินดารัตน์, เกียรติขจร สุเวทเวทิน, และ ผดุงศักดิ์ รัตนเดโช. (2551). การวิเคราะห์การใช้พลังงานในกระบวนการอบแห้งวัสดุพรุนหลายชั้นโดยใช้ไมโครเวฟร่วมกับการพาความร้อนภายในท่อนำคลื่นรูปทรงสี่เหลี่ยม. *ใน การประชุมวิชาการเครือข่ายวิศวกรรมเครื่องกลแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 22* (น. 217). [ระบุชื่อสำนักพิมพ์/หน่วยงานที่จัดพิมพ์].

สถาบันวิจัยพืชไร่และพืชทดแทนพลังงาน. (2566). *เทคโนโลยีการผลิตฝ้าย.* กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. https://www.doa.go.th/

Phungamgnoen, C., Detchewa, P., & Tanongkankit, Y. (2021). Moongngram. *J Sustain Sci Manag., 16*(5), 1-21.

Tunckal, C., & Doymaz, i. (2020). Performance analysis and mathematical modelling of banana slices in a heat pump drying system. *Renewable Energy, 150*, 918-923.

Taseria, L., Aktas, M., Sevik, S., Gülcü, M., Seçkin, G. U., & Aktekeli, B. (2018). Determination of drying kinetics and quality parameters of grape pomace dried with a heat pump dryer. *Food Chemistry, 260*, 152-159.

Soponronnarit, S. (1997). *Drying of seeds and certain foods.* King Mongkut's University of Technology Thonburi.

ระบบช่วยสื่อสารกับผู้พิการทางการสื่อสารด้วยการแปลภาษามืออัตโนมัติ

A system to assist people with communication disabilities through automatic sign language translation.

ธนกฤต มินภักดี ภาณุพงศ์ มาตสิงห์ ธนิรัตน์ ยอดดำเนิน*

Thanakrit Minpakdee, Panupong Matsing, Thanirat Yoddamnern

สาขาวิชาเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

Computer Technology, Faculty of Industrial Technology

*corresponding author e-mail: Thanirat@kpru.ac.th Tel.: 082-7987935

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบรู้จำภาษามือแบบเรียลไทม์โดยใช้เทคนิคการประมวลผลภาพร่วมกับการเรียนรู้เชิงลึกเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการสื่อสารระหว่างผู้บกพร่องทางการได้ยินกับบุคคลทั่วไป โดยระบบใช้กล้องเว็บแคมในการรับข้อมูลภาพ และใช้ MediaPipe ในการตรวจจับตำแหน่งมือและสกัดจุดสำคัญของข้อต่อ เพื่อนำข้อมูลลำดับการเคลื่อนไหวเข้าสู่โมเดล Long Short-Term Memory (LSTM) สำหรับการจำแนกภาษามือ จากการทดลองโดยใช้ชุดคำศัพท์จำนวน 10 คำ พบว่าระบบสามารถจำแนกท่าทางภาษามือได้อย่างมีประสิทธิภาพมีค่า Accuracy ของโมเดลเมื่อทดสอบกับ Testing Dataset ซึ่งอยู่ที่ประมาณ 87.33% มีค่าเฉลี่ย Precision เท่ากับ 87.93%, Recall เท่ากับ 87.37% และ F1-Score เท่ากับ 87.47% และสามารถแสดงผลแบบเรียลไทม์ในรูปแบบข่อความได้อย่างถูกต้องในระดับที่น่าพอใจที่ค่าความแม่นยำจากการทดลองใช้จริง 91.7% ผลลัพธ์แสดงให้เห็นว่าระบบที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือช่วยสื่อสารและสามารถต่อยอดเพื่อพัฒนาระบบแปลภาษามืออัตโนมัติที่มีความแม่นยำสูงขึ้นในอนาคต

คำสำคัญ : การรู้จำภาษามือ การประมวลผลภาพ การเรียนรู้เชิงลึก

Abstract

This research aims to develop a real-time sign language recognition system using image processing and deep learning techniques to facilitate communication between the hearing impaired and the general public. The system utilizes a webcam to capture image data and a MediaPipe to detect hand positions and extract key joint points. This movement sequence data is then fed into a Long Short-Term Memory (LSTM) model for sign language classification. Testing with a set of 10 words showed efficient sign language recognition with a model accuracy of approximately 87.33% using the testing dataset. The average precision was 87.93%, recall was 87.37%, and the F1-Score was 87.47%. The system also displayed real-time text representations accurately at a satisfactory level of 91.7%. The results demonstrate that the developed system has the potential to be applied as a communication tool and can be further developed into a more accurate automated sign language translation system in the future.

keywords : sign language recognition, image processing, deep learning

บทนำ

ปัจจุบันการสื่อสารระหว่างผู้บกพร่องทางการได้ยินหรือผู้ใช้ภาษามือกับบุคคลทั่วไปยังคงเป็นปัญหาสำคัญในชีวิตประจำวัน เนื่องจากคนส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าใจภาษามือได้ ส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในการสื่อสาร การเข้าถึงข้อมูล การศึกษา การรับบริการ และการใช้ชีวิตร่วมกับสังคม ในหลายสถานการณ์ผู้ใช้ภาษามือจำเป็นต้องพึ่งพาผู้อื่นหรือผู้แปลภาษา ทำให้การสื่อสารขาดความสะดวกและไม่สามารถสื่อสารได้อย่างอิสระ โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่ต้องการความรวดเร็ว เช่น การสอบถามข้อมูล การขอความช่วยเหลือ หรือการสื่อสารในชีวิตประจำวัน

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์และการประมวลผลภาพ (Computer Vision) ได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาระบบรู้จำภาษามือ (Sign Language Recognition: SLR) อย่างต่อเนื่อง โดยมีการนำเสนอวิธีการที่หลากหลาย เช่น การใช้อุปกรณ์สวมใส่ประเภทถุงมืออัจฉริยะ (Sensor Gloves) การประมวลผลภาพจากกล้องร่วมกับโครงข่ายประสาทเทียมแบบ Convolutional Neural Network (CNN) และการใช้แบบจำลองเชิงลำดับเวลา เช่น Long Short-Term Memory (LSTM) อย่างไรก็ตาม แต่ละวิธีมีข้อดีและข้อจำกัดแตกต่างกัน การใช้ Sensor Gloves สามารถวัดการเคลื่อนไหวของนิ้วมือได้อย่างละเอียดและมีความแม่นยำสูง แต่มีข้อจำกัดด้านต้นทุนของอุปกรณ์ ความยุ่งยากในการสวมใส่ ความจำเป็นในการสอบเทียบอุปกรณ์ (Calibration) และความไม่สะดวกในการใช้งานจริง โดยเฉพาะสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางการสื่อสาร ซึ่งอาจไม่สามารถสวมใส่อุปกรณ์ได้อย่างต่อเนื่องหรือรู้สึกไม่เป็นธรรมชาติในการใช้งาน ขณะที่การใช้ CNN หรือแบบจำลองที่เรียนรู้จากภาพสี (RGB Image) โดยตรง แม้ว่าจะสามารถสกัดคุณลักษณะของภาพได้ดี แต่ต้องอาศัยชุดข้อมูลขนาดใหญ่ ใช้ทรัพยากรในการประมวลผลสูง และยังมีความไวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแสง พื้นหลัง และตำแหน่งของผู้ใช้งาน ส่งผลให้ประสิทธิภาพของระบบอาจลดลงเมื่อนำไปใช้งานในสภาพแวดล้อมจริง

ก) Sign language glove

ข) CNN with RGB Image

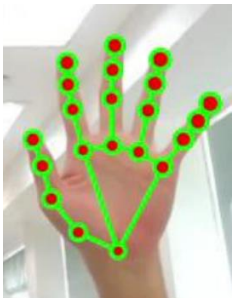

ค) Hand Landmarks

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาระบบรู้จำภาษามือ

งานวิจัยของ Camgoz และคณะ ได้นำ MediaPipe มาใช้ในการตรวจจับตำแหน่งข้อต่อของมือ (Hand Landmarks) และใช้โครงข่ายประสาทเทียมแบบ Long Short-Term Memory (LSTM) เพื่อเรียนรู้ลำดับการเคลื่อนไหวของภาษามือ ผลการศึกษาพบว่าการใช้ข้อมูลตำแหน่งข้อต่อของมือแทนการใช้ภาพ RGB โดยตรงสามารถลดผลกระทบจากสภาพแสง พื้นหลัง และความซับซ้อนของข้อมูล พร้อมทั้งให้ความแม่นยำในการจำแนกภาษามือในระดับสูง นอกจากนี้ Sharma และ Gupta ได้พัฒนาโมเดล MP-GestLSTM ซึ่งผสาน MediaPipe กับ LSTM สำหรับการรู้จำท่าทางแบบเรียลไทม์ โดยสามารถลดภาระการประมวลผลเมื่อเปรียบเทียบกับการใช้ภาพ RGB และยังสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพบนอุปกรณ์ทั่วไป ผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การใช้

ข้อมูลตำแหน่งข้อต่อของมือร่วมกับแบบจำลอง LSTM เป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพสำหรับการรู้จำภาษามือแบบเรียลไทม์

จากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมา พบว่างานส่วนใหญ่มุ่งเน้นการพัฒนาระบบรู้จำภาษามือที่ยังพัฒนาในรูปแบบโปรแกรมบนเครื่องคอมพิวเตอร์ หรือมุ่งเน้นการเพิ่มความแม่นยำของแบบจำลองเป็นหลัก โดยยังขาดการออกแบบระบบที่เหมาะสมกับการใช้งานจริง รวมทั้งยังไม่มีการพัฒนาในรูปแบบเว็บแอปพลิเคชันที่สามารถใช้งานผ่านเว็บเบราว์เซอร์ได้โดยตรงโดยไม่ต้องใช้อุปกรณ์เฉพาะทาง

ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยนี้จึงเลือกใช้ MediaPipe ร่วมกับ LSTM เนื่องจาก MediaPipe สามารถตรวจจับตำแหน่งข้อต่อของมือจำนวน 21 จุดต่อมือได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำ พร้อมทั้งแปลงข้อมูลภาพให้อยู่ในรูปแบบของพิกัดเชิงตัวเลข (x, y, z) ซึ่งช่วยลดขนาดข้อมูล ลดผลกระทบจากสีผิว สภาพแสง และพื้นหลัง เมื่อเปรียบเทียบกับการใช้ภาพ RGB โดยตรง ขณะที่ LSTM เป็นโครงข่ายประสาทเทียมที่ออกแบบมาสำหรับการเรียนรู้ข้อมูลเชิงลำดับเวลา (Time-series Data) จึงสามารถเรียนรู้รูปแบบการเคลื่อนไหวของภาษามือที่เกิดขึ้นต่อเนื่องหลายเฟรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้การจำแนกท่าทางมีความแม่นยำมากกว่าการพิจารณาจากภาพนิ่งเพียงเฟรมเดียว นอกจากนี้ การใช้ MediaPipe ร่วมกับ LSTM ยังช่วยให้ระบบสามารถทำงานผ่านกล้องเว็บแคมทั่วไปได้โดยไม่ต้องใช้อุปกรณ์สวมใส่ ลดต้นทุนในการพัฒนาและเพิ่มความสะดวกในการใช้งานจริง ทั้งบนเครื่องคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์พกพา ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งพัฒนาระบบช่วยสื่อสาร โดยรองรับคำศัพท์พื้นฐานที่ใช้ในชีวิตประจำวัน จำนวน 10 คำ และพัฒนาเป็นเว็บแอปพลิเคชันที่สามารถใช้งานได้ผ่านเว็บเบราว์เซอร์ เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงเทคโนโลยีช่วยสื่อสารและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษา ศูนย์พัฒนาทักษะ และภายในครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วิธีดำเนินการวิจัย

วิจัยการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพัฒนา (Research and Development: R&D) โดยมุ่งเน้นการออกแบบพัฒนา และประเมินประสิทธิภาพของระบบช่วยสื่อสาร ด้วยการแปลภาษามืออัตโนมัติแบบเรียลไทม์ผ่านกล้องเว็บแคมและเว็บแอปพลิเคชัน โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการประมวลผลภาพ (Image Processing) ร่วมกับเทคโนโลยีการเรียนรู้เชิงลึก (Deep Learning) ในการพัฒนาระบบรู้จำภาษามือสำหรับผู้ใช้งานทั่วไป โดยกระบวนการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

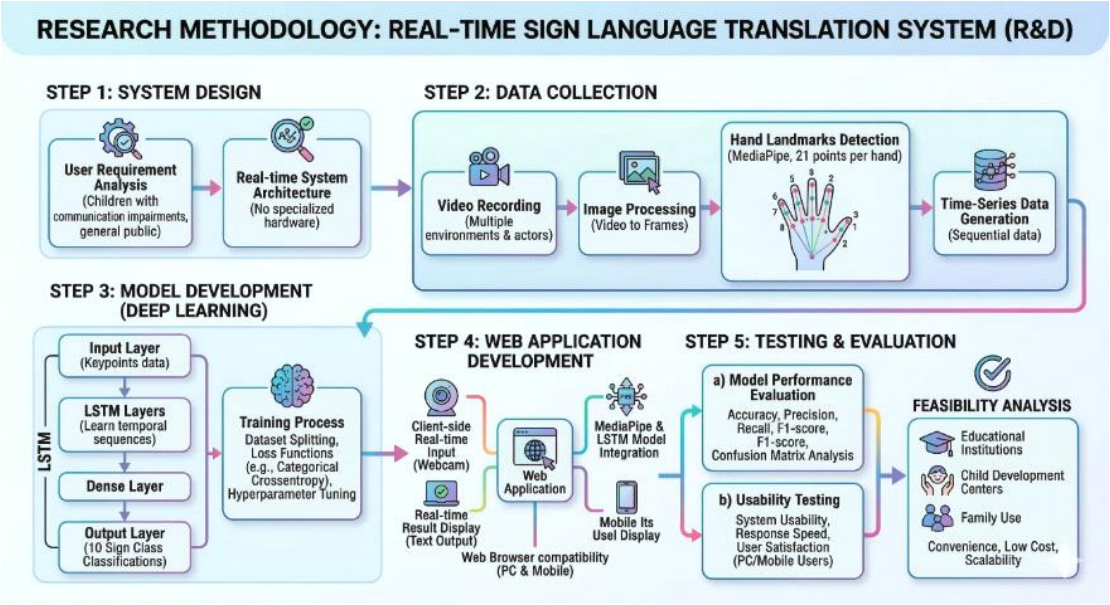

ภาพที่ 2 กระบวนการดำเนินงาน

1. การออกแบบระบบ (System Design)

ในขั้นตอนนี้ได้ทำการวิเคราะห์ความต้องการของผู้ใช้งาน (User Requirement Analysis) โดยมุ่งเน้นผู้ใช้งานทั่วไปที่ต้องการใช้ระบบในการสื่อสารผ่านภาษามือ จากนั้นจึงออกแบบสถาปัตยกรรมของระบบให้สามารถทำงานแบบเรียลไทม์ โดยใช้กล้องเว็บแคมร่วมกับเว็บแอปพลิเคชัน เพื่อให้สามารถใช้งานผ่านเว็บเบราว์เซอร์ได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้อุปกรณ์เฉพาะทาง ทั้งนี้ระบบถูกออกแบบให้สามารถตรวจจับและประมวลผลการเคลื่อนไหวของมือเพื่อนำไปใช้ในการแปลภาษามือเป็นข้อความได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โครงสร้างระบบประกอบด้วย 4 ส่วนหลัก ได้แก่

1. ส่วนรับข้อมูล (Input) จากกล้องเว็บแคม
2. ส่วนประมวลผลภาพ (Image Processing)
3. ส่วนจำแนกท่าทาง (Gesture Classification)
4. ส่วนแสดงผล (Output) ในภาพแบบข้อความบนหน้าเว็บ

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection)

ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลท่าทางภาษามือจำนวน 10 คำ ได้แก่ Hi, Bye Bye, Thank you, I love you, Eating, Hungry, Thirsty, Sleeping, Helping และ Sorry โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การบันทึกวิดีโอจากกล้องเว็บแคมในสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย

ในการพัฒนาระบบรู้จำภาษามือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้กล้องเว็บแคมในการบันทึกวิดีโอของท่าทางมือ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความหลากหลายและสอดคล้องกับสภาพการใช้งานจริงมากที่สุด

การบันทึกวิดีโอถูกดำเนินการภายใต้เงื่อนไขที่แตกต่างกัน ได้แก่ สภาพแสงที่หลากหลาย (แสงน้อย แสงปกติ และแสงจ้า) พื้นหลังที่แตกต่างกัน (พื้นหลังเรียบและพื้นหลังที่มีสิ่งรบกวน) รวมถึงมุมกล้องและระยะห่าง

จากผู้ใช้งานที่แตกต่างกัน เพื่อให้ระบบสามารถเรียนรู้และปรับตัวกับความแปรปรวนของข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลจากผู้ใช้งานหลายลักษณะ เพื่อเพิ่มความหลากหลายในด้านลักษณะมือ ขนาดมือ และภาพแบบการเคลื่อนไหว ซึ่งช่วยลดปัญหาการเกิด Overfitting และเพิ่มความสามารถในการทั่วไป (Generalization) ของแบบจำลอง

ข้อมูลวิดีโอที่ได้จะถูกนำมาแปลงเป็นลำดับภาพ (Frames) และสกัดจุดสำคัญของมือ (Keypoints) โดยใช้เทคนิคการประมวลผลภาพ เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลนำเข้าในการฝึกสอนแบบจำลองการเรียนรู้เชิงลึกในขั้นตอนถัดไป

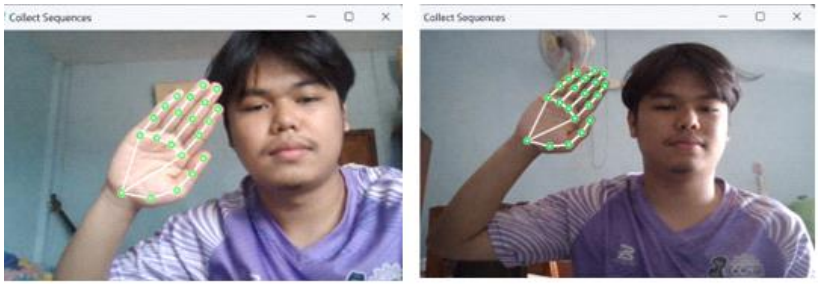

ภาพที่ 3 การบันทึกวิดีโอจากกล้องเว็บแคม

2.2 มีผู้แสดงท่าทางหลายคนเพื่อเพิ่มความหลากหลายของข้อมูล

ในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้ผู้แสดงท่าทางหลายคนในการบันทึกวิดีโอ เพื่อเพิ่มความหลากหลายของข้อมูลในด้านลักษณะทางกายภาพของมือ เช่น ขนาดมือ ภาพทรงมือ และภาพแบบการเคลื่อนไหวที่แตกต่างกันในแต่ละบุคคล การใช้ผู้แสดงหลายคนช่วยลดอคติของข้อมูล (Bias) และเพิ่มความสามารถในการทั่วไป (Generalization) ของโมเดล ทำให้ระบบสามารถรู้จำภาษามือได้อย่างแม่นยำมากขึ้นในสถานการณ์จริงที่มีผู้ใช้งานหลากหลาย

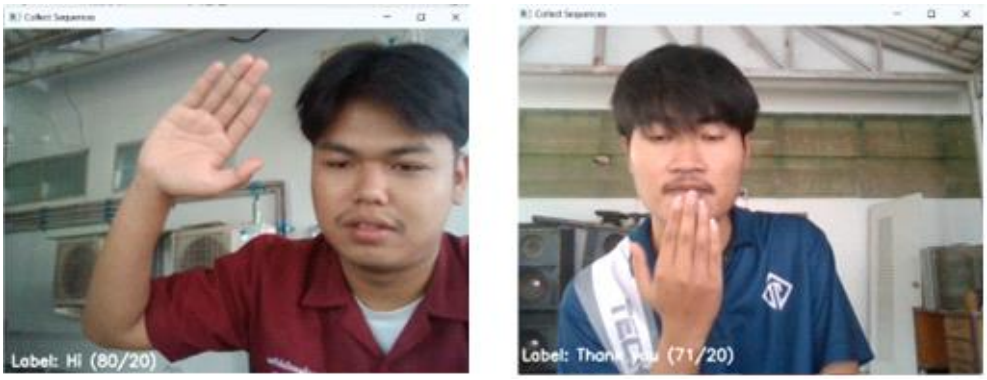

ภาพที่ 4 ข้อมูลที่ได้จากผู้แสดงท่าทางหลายคน

2.3 แปลงวิดีโอเป็นลำดับภาพ (frames)

การแปลงวิดีโอเป็นลำดับภาพ (Frame Extraction) คือกระบวนการแยกวิดีโอออกเป็นภาพนิ่งหลายภาพตามช่วงเวลา โดยแต่ละภาพเรียกว่า “เฟรม (Frame)” ซึ่งเป็นหน่วยพื้นฐานของวิดีโอ การดำเนินการนี้ช่วยให้สามารถนำข้อมูลในแต่ละช่วงเวลามาวิเคราะห์ได้อย่างละเอียด

ในงานวิจัยนี้ วิดีโอที่บันทึกจากกล้องเว็บแคมจะถูกนำมาแปลงเป็นลำดับของภาพต่อเนื่อง โดยกำหนดจำนวนเฟรมที่เหมาะสม เช่น 30 เฟรมต่อหนึ่งลำดับข้อมูล (30 Steps) เพื่อให้ครอบคลุมการเคลื่อนไหวของท่าทางมืออย่างครบถ้วน ภาพแต่ละเฟรมที่ได้จะถูกนำไปประมวลผลเพิ่มเติม โดยทำการสกัดจุดสำคัญของมือ (Keypoints) ด้วยเทคนิคการประมวลผลภาพ เช่น MediaPipe ซึ่งช่วยแปลงข้อมูลภาพให้เป็นข้อมูลเชิงตัวเลขที่สามารถนำไปใช้ในการฝึกสอนโมเดลได้ การแปลงวิดีโอเป็นลำดับภาพจึงเป็นขั้นตอนสำคัญในการเตรียมข้อมูล เนื่องจากช่วยให้โมเดลสามารถเรียนรู้ลักษณะการเคลื่อนไหวของภาษามือในแต่ละช่วงเวลา และเพิ่มประสิทธิภาพในการรู้จำท่าทางได้ดียิ่งขึ้น

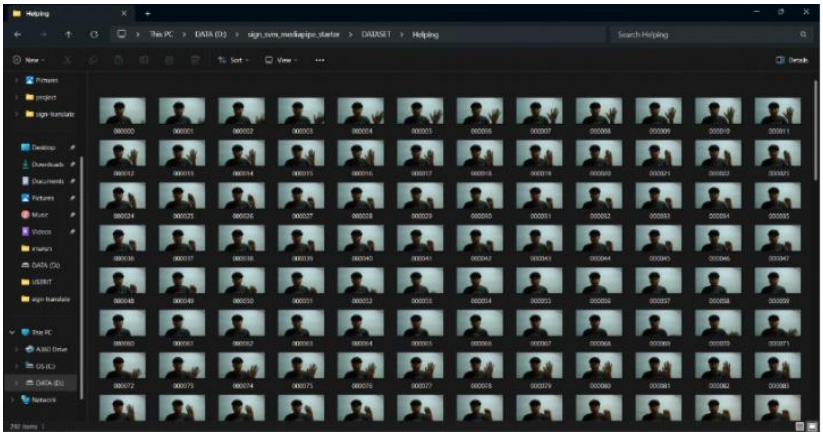

ภาพที่ 5 การแปลงวิดีโอเป็นลำดับภาพ

2.4 ใช้ MediaPipe ในการตรวจจับตำแหน่งข้อต่อของมือ (Hand Landmarks) จำนวน 21 จุดต่อมือ

ระบบที่พัฒนาขึ้นใช้ไลบรารี MediaPipe Hands สำหรับการตรวจจับตำแหน่งข้อต่อของมือจากภาพวิดีโอแบบเรียลไทม์ โดย MediaPipe สามารถตรวจจับตำแหน่งข้อต่อมือได้ทั้งหมด 21 จุด (Landmarks) ครอบคลุมบริเวณข้อมือ ฝ่ามือ และข้อต่อนิ้วมือทุกนิ้ว ตำแหน่งข้อต่อแต่ละจุดจะถูกกำหนดหมายเลขตั้งแต่ 0 ถึง 20 เช่น จุดที่ 0 แทนตำแหน่งข้อมือ (Wrist) จุดที่ 1–4 แทนนิ้วหัวแม่มือ และจุดที่เหลือแทนนิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนาง และนิ้วก้อย ตามลำดับ

ข้อมูลพิกัดของจุดข้อต่อมือในแต่ละเฟรมจะถูกนำไปใช้เป็นข้อมูลคุณลักษณะ (Feature) เพื่อสร้างลำดับข้อมูล (Sequence) สำหรับป้อนเข้าสู่โมเดลโครงข่ายประสาทเทียมแบบ LSTM ในขั้นตอนการจำแนกภาษามือ

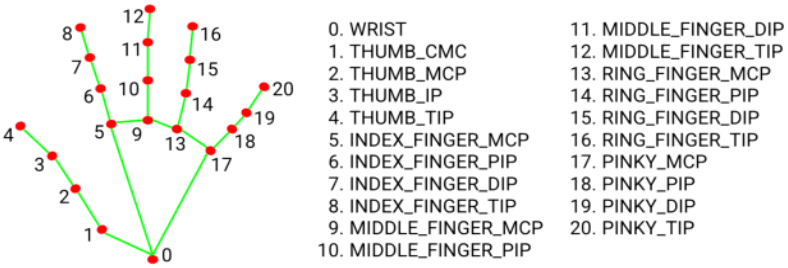

ภาพที่ 6 ไลบรารี Mediapipe Hands

2.5 ข้อมูลที่ได้จะถูกจัดเก็บในภาพแบบของชุดข้อมูลลำดับเวลา (time-series data) เพื่อนำไปใช้ในการฝึกโมเดล

ข้อมูลลำดับเวลาในที่นี้เป็นชุดข้อมูลที่มีการเรียงตามเวลา เช่น การเคลื่อนไหวของมือหลายเฟรมต่อเนื่อง ซึ่งช่วยให้โมเดลเรียนรู้ในลักษณะการเคลื่อนไหว ไม่ใช่แค่ภาพนิ่งเพียงภาพเดียว ซึ่งสามารถจดจำภาพแบบการเปลี่ยนแปลงของข้อมูลตามเวลาได้ แม้ว่าชุดข้อมูลที่ใช้ในการฝึกโมเดลจะมีจำนวน 100 วิดีโอ (ประมาณ 3,000 เฟรม) ซึ่งถือว่ามีขนาดไม่ใหญ่มากเมื่อเทียบกับงานด้าน Deep Learning ทั่วไป แต่งานวิจัยนี้ไม่ได้ใช้ภาพสี (RGB Image) เป็นข้อมูลนำเข้าโดยตรง หากแต่ใช้ข้อมูลตำแหน่งข้อต่อของมือ (Hand Landmarks) จำนวน 21 จุด ที่สกัดด้วย MediaPipe แล้วจัดเก็บเป็นข้อมูลลำดับเวลา (Time-series Data) สำหรับป้อนเข้าสู่โมเดล LSTM ทำให้จำนวนพารามิเตอร์ของข้อมูลนำเข้าลดลงอย่างมาก และลดผลกระทบจากความแปรปรวนของสี แสง และพื้นหลังเมื่อเทียบกับการเรียนรู้จากภาพโดยตรง

ตารางที่ 1 ตัวอย่างลักษณะภาพแบบการเคลื่อนไหวของชุดข้อมูลลำดับเวลา

ท่าทาง	ชุดข้อมูลลำดับเวลา
Hi	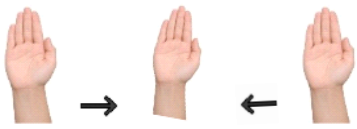
Bye Bye	
Thank you	
I love you	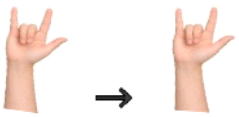

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ท่าทาง	ชุดข้อมูลลำดับเวลา
Eat	
Hungry	
Thirsty	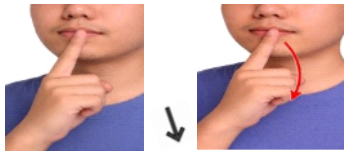
Sleep	
Help	
Sorry	

3. การพัฒนาโมเดล (Model Development)

ในขั้นตอนนี้ใช้เทคนิคการเรียนรู้เชิงลึก (Deep Learning) โดยเลือกใช้โครงข่ายประสาทเทียมแบบ Long Short-Term Memory (LSTM) เนื่องจากมีความสามารถในการเรียนรู้ข้อมูลเชิงลำดับเวลา โดยรับข้อมูล keypoints จาก MediaPipe เรียนรู้ลำดับของการเคลื่อนไหว จำแนกประเภทของภาษามือ แสดงผลเป็นคลาสของคำศัพท์ 10 คำ จากข้อมูลคลาสละ 10 วิดีโอ ในแต่ละวิดีโอจะถูกแปลงเป็นลำดับภาพ (Frames) จำนวน 30 เฟรมต่อวิดีโอ ดังนั้นข้อมูลทั้งหมดที่ใช้ในการฝึกโมเดลมีจำนวน 3,000 ภาพ ซึ่งทำการแบ่งข้อมูลเป็น Training 80% จำนวน 2,400 ภาพและ Testing Dataset 20% จำนวน 600 ภาพ

ภาพที่ 7 ตัวอย่างข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัย

3.1 การฝึกสอนโมเดล (Model Training)

ในการฝึกสอน โมเดลจะรับข้อมูลลำดับการเคลื่อนไหวของมือที่ได้จากการสกัดจุดสำคัญของมือ (Hand Keypoints) ด้วย MediaPipe โดยแต่ละตัวอย่างข้อมูลประกอบด้วยลำดับภาพจำนวน 30 เฟรม ซึ่งในแต่ละเฟรมประกอบด้วยตำแหน่งข้อต่อของมือจำนวน 21 จุด ในรูปแบบพิกัด (x, y, z) ก่อนเข้าสู่กระบวนการฝึกสอน ข้อมูลทั้งหมดถูกแปลงให้อยู่ในรูปแบบตัวเลขและทำ Normalization เพื่อลดความแตกต่างของข้อมูลและเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของโมเดล จากนั้นจึงนำเข้าสู่โมเดล LSTM เพื่อเรียนรู้รูปแบบการเคลื่อนไหวของภาษามือแต่ละคำ

ในการทดลอง ผู้วิจัยกำหนดค่าพารามิเตอร์ของโมเดล ได้แก่ จำนวน Epoch เท่ากับ 100 รอบ Batch Size เท่ากับ 16 และ ใช้ฟังก์ชัน Adam Optimizer

3.2 การทดสอบโมเดล (Model Testing)

ในชุดข้อมูล 10 คลาสแต่ละคลาสประกอบด้วยข้อมูลจำนวนประมาณ 60 ภาพ ซึ่งเป็นลำดับภาพต่อเนื่องที่ผ่านกระบวนการตรวจจับตำแหน่งข้อต่อของมือด้วย MediaPipe และแปลงเป็นข้อมูลลำดับเวลา (Sequence Data) ก่อนนำเข้าสู่โมเดล LSTM เพื่อทำการทำนายผล ระบบจะรับข้อมูลภาพจากแต่ละลำดับการเคลื่อนไหวของมือ และทำการจำแนกภาษามือออกเป็นคำศัพท์ที่ตรงกับคลาสที่โมเดลได้เรียนรู้ไว้ โดยผลลัพธ์จะถูกเปรียบเทียบกับค่าจริง (Ground Truth) เพื่อประเมินประสิทธิภาพของโมเดล

4. การพัฒนาระบบเว็บแอปพลิเคชัน (Web Application Development)

ในการพัฒนาระบบเว็บแอปพลิเคชัน ผู้วิจัยได้ออกแบบระบบให้สามารถทำงานแบบเรียลไทม์ผ่านเว็บเบราว์เซอร์ เพื่อให้ผู้ใช้งานสามารถเข้าถึงระบบได้ง่ายทั้งบนคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์พกพา โดยไม่จำเป็นต้องติดตั้งโปรแกรมเพิ่มเติม ระบบเริ่มต้นจากการรับข้อมูลภาพเคลื่อนไหวผ่านกล้องเว็บแคม (Webcam) ซึ่งทำหน้าที่เป็นส่วนรับข้อมูลแบบเรียลไทม์ จากนั้นภาพที่ได้จะถูกส่งเข้าสู่กระบวนการประมวลผลภาพด้วยเทคนิค MediaPipe เพื่อทำการตรวจจับตำแหน่งข้อต่อของมือและสกัดจุดสำคัญของการเคลื่อนไหว

หลังจากได้ข้อมูลตำแหน่งของมือ ระบบจะนำข้อมูลดังกล่าวเข้าสู่โมเดลโครงข่ายประสาทเทียมแบบ LSTM ที่ผ่านการฝึกสอนแล้ว เพื่อทำการวิเคราะห์และจำแนกท่าทางภาษามือออกเป็นคำศัพท์ที่กำหนดไว้ เมื่อโมเดลสามารถทำนายผลได้ ระบบจะแสดงผลลัพธ์ออกมาในรูปแบบข้อความ (Text Output) บนหน้าเว็บแบบทันที ทำให้ผู้ใช้งานสามารถสื่อสารกับบุคคลทั่วไปได้สะดวกมากยิ่งขึ้น

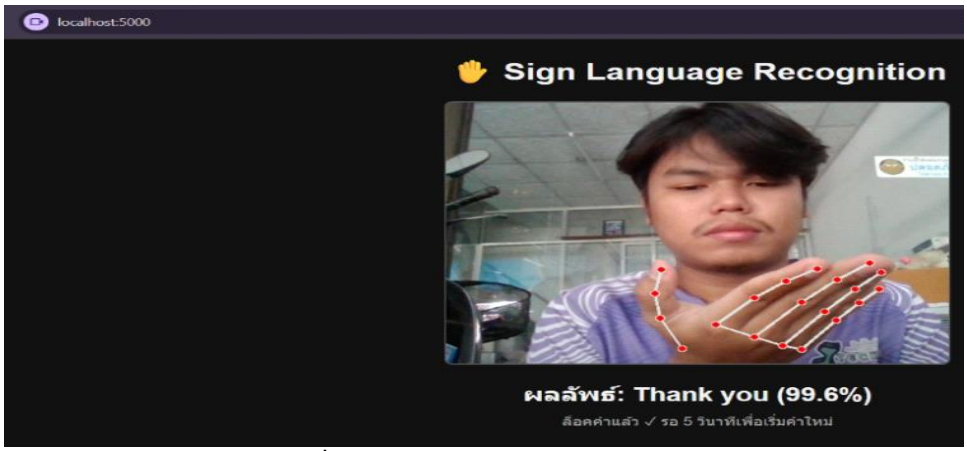

ภาพที่ 8 ใช้งานผ่านหน้าเว็บแอปพลิเคชันแบบเรียลไทม์

ภาพที่ 8 ใช้งานผ่านหน้าเว็บแอปพลิเคชันแบบเรียลไทม์ ออกแบบให้รองรับการใช้งานผ่านเว็บเบราว์เซอร์ได้ทั้งบนเครื่องคอมพิวเตอร์และโทรศัพท์มือถือ เพื่อเพิ่มความสะดวกในการใช้งานจริง

5. การทดสอบและการประเมินผล (Testing and Evaluation)

หลังจากพัฒนาระบบเว็บแอปพลิเคชันสำหรับรู้จำภาษามือแบบเรียลไทม์เสร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบและประเมินประสิทธิภาพของระบบ เพื่อศึกษาความสามารถในการทำงานของโมเดล รวมถึงประเมินความเหมาะสมในการนำระบบไปใช้งานจริง โดยแบ่งการประเมินออกเป็น 2 ส่วนหลัก ได้แก่ การประเมินประสิทธิภาพของโมเดล (Model Performance Evaluation) และการประเมินการใช้งานของระบบ (Usability Testing)

ในขั้นตอนแรก ผู้วิจัยทำการทดสอบโมเดลด้วยชุดข้อมูล Testing Dataset จำนวน 600 ภาพ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ไม่เคยใช้ในการฝึกสอนมาก่อน เพื่อประเมินความสามารถในการจำแนกภาษามือของโมเดล LSTM โดยใช้ตัวชี้วัดมาตรฐาน ได้แก่ Accuracy, Precision, Recall และ F1-score รวมถึงการวิเคราะห์ Confusion Matrix เพื่อศึกษาความถูกต้องและความสับสนของโมเดลในแต่ละคลาสของคำศัพท์ภาษามือ

ขั้นตอนที่สอง ผู้วิจัยยังได้ทดสอบการใช้งานจริงของระบบผ่านเว็บเบราว์เซอร์ทั้งบนคอมพิวเตอร์และโทรศัพท์มือถือ เพื่อประเมินความสะดวกในการใช้งาน ความรวดเร็วในการตอบสนองของระบบ และความพึงพอใจของผู้ใช้งาน โดยระบบสามารถรับข้อมูลจากกล้องเว็บแคม ตรวจจับตำแหน่งมือ และแสดงผลลัพธ์เป็นข้อความได้แบบทันที ทำให้ผู้ใช้งานสามารถสื่อสารได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

ผลการทดลองพบว่า ระหว่างการฝึกสอน โมเดลจะทำการปรับค่าน้ำหนัก (Weights) อย่างต่อเนื่องเพื่อลดค่าความผิดพลาด (Loss) และเพิ่มค่าความแม่นยำ (Accuracy) ของการจำแนกข้อมูล โดยผลการฝึกสอนพบว่าค่าความแม่นยำของโมเดลเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีค่า Accuracy ในชุดข้อมูลฝึกสอนอยู่ที่ประมาณ 96.50%

การทดสอบโมเดล ในชุดข้อมูลใหม่ที่โมเดลไม่เคยเห็น ใช้ยืนยันคุณภาพก่อนใช้งานจริง โดยมีค่าความแม่นยำเฉลี่ย (Accuracy) ประมาณ 89.50% และสามารถแสดงผลลัพธ์ได้แบบเรียลไทม์ผ่านเว็บแอปพลิเคชัน ทั้งบนคอมพิวเตอร์และโทรศัพท์มือถือ

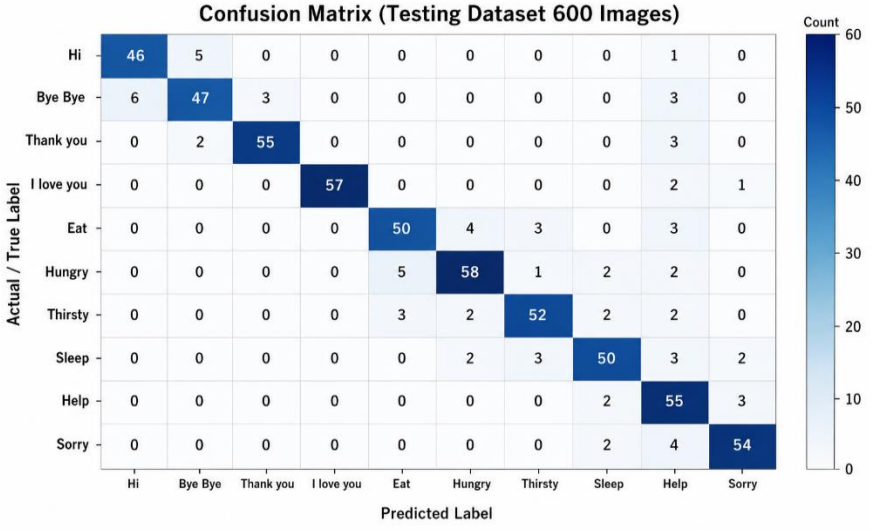

ภาพที่ 9 แผนภูมิ Confusion Matrix ของชุดข้อมูลทดสอบ

จากการวิเคราะห์ Confusion Matrix พบว่า คำศัพท์ที่มีลักษณะท่าทางแตกต่างกันชัดเจน เช่น Hungry, Thank you, Thirsty และ I love you สามารถจำแนกได้อย่างแม่นยำสูง ขณะที่บางคำ เช่น Hi และ Bye Bye มีลักษณะการเคลื่อนไหวคล้ายกัน จึงเกิดความคลาดเคลื่อนในการจำแนกบางส่วน

การประเมินประสิทธิภาพของโมเดล

เพื่อประเมินประสิทธิภาพของแบบจำลองในการจำแนกภาษามือ ผู้วิจัยใช้ตัวชี้วัดมาตรฐาน ได้แก่ Accuracy, Precision, Recall และ F1-score ซึ่งคำนวณจากผลการจำแนกของชุดข้อมูลทดสอบ (Testing Dataset) ในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปค่าประสิทธิภาพของแต่ละคำศัพท์

คำศัพท์	**Precision (%)**	**Recall (%)**	**F1-score (%)**
Hi	**88.46**	**88.46**	**88.46**
Bye Bye	**87.04**	**79.66**	**83.19**
Thank you	**94.83**	**91.67**	**93.22**
I love you	**100.00**	**95.00**	**97.44**
Eating	**86.21**	**83.33**	**84.75**
Hungry	**87.88**	**85.29**	**86.57**
Thirsty	**88.14**	**85.25**	**86.67**
Sleeping	**86.21**	**83.33**	**84.75**
Helping	**70.51**	**91.67**	**79.71**
Sorry	**90.00**	**90.00**	**90.00**
Macro Average	**87.93**	**87.37**	**87.47**
Accuracy (Overall)	**87.33**	-	-

ในการทดลอง ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบคำศัพท์ภาษามือจำนวน 10 คำ ได้แก่ Hi, Bye Bye, Thank you, I love you, Eating, Hungry, Thirsty, Sleeping, Helping และ Sorry โดยทำการทดสอบคำละ 100 ครั้ง ผลการทดลองพบว่าโมเดลสามารถทำนายได้อย่างถูกต้องในหลายคำ ผ่านกล้องเว็บแคมในระบบหน้าเว็บเบราวเซอร ความแม่นยำเฉลี่ย 91.7%

ตารางที่ 3 ผลการทดสอบการใช้งานผ่านเว็บเบราว์เซอร์

ลำดับ	คำภาษามือ (Sign)	จำนวนครั้งที่ทดสอบ	จำนวนถูก (ครั้ง)
1	Hi	100	100
2	Bye Bye	100	87
3	Thank you	100	91
4	I love you	100	100
5	Eating	100	93
6	Hungry	100	75
7	Thirsty	100	80
8	Sleeping	100	98
9	Helping	100	97
10	Sorry	100	96

จากตารางที่ 3 ผลการทดสอบพบว่า คำศัพท์ Hungry และ Thirsty มีความถูกต้องต่ำกว่าคำศัพท์อื่น โดยมีอัตราการจำแนกถูกต้องร้อยละ 75 และ 80 ตามลำดับ สาเหตุสำคัญเกิดจากทั้งสองคำมีลักษณะการเคลื่อนไหวของมือที่คล้ายคลึงกันในบางช่วงของลำดับท่าทาง โดยเฉพาะตำแหน่งของฝ่ามือและการเคลื่อนที่บริเวณใบหน้า ส่งผลให้ข้อมูลตำแหน่งข้อต่อของมือ (Hand Landmarks) มีความใกล้เคียงกันในบางเฟรม นอกจากนี้ ความแตกต่างของความเร็วในการแสดงท่าทางของผู้ทดสอบ รวมถึงมุมกล้องและการบังของนิ้วมือ (Self-occlusion) อาจส่งผลให้ MediaPipe ตรวจจับตำแหน่งข้อต่อของมือได้ไม่สมบูรณ์ในบางช่วงเวลา ทำให้แบบจำลอง LSTM เกิดความสับสนในการจำแนกทั้งสองคำ ส่งผลให้ค่าความถูกต้องลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับคำศัพท์ที่มีรูปแบบการเคลื่อนไหวแตกต่างกันอย่างชัดเจน เช่น Hi, I love you และ Sleeping

อภิปรายผลการวิจัย

เนื่องจากโมเดลที่ใช้ในงานวิจัยนี้เรียนรู้จากข้อมูลตำแหน่งข้อต่อของมือ (Hand Landmarks) แทนการใช้ภาพ RGB โดยตรง จึงไม่ได้ใช้เทคนิค Image Data Augmentation เช่น การหมุนภาพ การพลิกภาพ หรือการปรับความสว่าง ซึ่งเป็นเทคนิคที่เหมาะสำหรับงานจำแนกภาพ อย่างไรก็ตาม เพื่อเพิ่มความสามารถในการทั่วไปของโมเดล ผู้วิจัยได้ออกแบบการเก็บข้อมูลให้มีความหลากหลายในด้านผู้แสดงท่าทาง สภาพแสง พื้นหลัง และมุมกล้อง สำหรับงานวิจัยในอนาคต อาจประยุกต์ใช้เทคนิค Landmark Augmentation เช่น การเพิ่มสัญญาณรบกวน (Gaussian Noise) การปรับขนาด (Scaling) หรือการแปรผันลำดับเวลา (Time Warping) เพื่อเพิ่มความหลากหลายของข้อมูลและลดปัญหา Overfitting

จากผลการวิจัยพบว่า ระบบรู้จำภาษามือแบบเรียลไทม์ที่พัฒนาขึ้นโดยใช้เทคนิคการประมวลผลภาพร่วมกับ Deep Learning สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการใช้ MediaPipe สำหรับตรวจจับตำแหน่ง

ข้อต่อของมือร่วมกับโครงข่ายประสาทเทียมแบบ LSTM ช่วยให้ระบบสามารถเรียนรู้ลักษณะการเคลื่อนไหวของภาษามือและจำแนกคำศัพท์ได้อย่างแม่นยำ ทั้งยังสามารถแสดงผลลัพธ์ได้แบบเรียลไทม์ผ่านเว็บแอปพลิเคชัน

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ได้พัฒนาระบบรู้จำภาษามือแบบเรียลไทม์ด้วยเทคนิคการประมวลผลภาพและ Deep Learning โดยใช้ MediaPipe สำหรับตรวจจับตำแหน่งข้อต่อของมือ และใช้โครงข่ายประสาทเทียมแบบ LSTM ในการจำแนกท่าทางภาษามือจำนวน 10 คำ ได้แก่ Hi, Bye Bye, Thank you, I love you, Eat, Hungry, Thirsty, Sleep, Help และ Sorry ในการทดลอง ผู้วิจัยได้จัดเก็บข้อมูลทั้งหมดจำนวน 3,000 ภาพ จากวิดีโอจำนวน 100 วิดีโอ และแบ่งข้อมูลออกเป็นชุด Training Dataset จำนวน 2,400 ภาพ คิดเป็น 80% และชุด Testing Dataset จำนวน 600 ภาพ คิดเป็น 20% เพื่อใช้ในการฝึกสอนและทดสอบประสิทธิภาพของโมเดล

ผลการทดลองพบว่า ระบบสามารถจำแนกภาษามือได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีค่าความแม่นยำเฉลี่ย (Accuracy) ประมาณ 87.33% มีค่าเฉลี่ย Precision เท่ากับ 87.93%, Recall เท่ากับ 87.37% และ F1-Score เท่ากับ 87.47% อยู่ในระดับดี แสดงให้เห็นว่าโมเดลสามารถเรียนรู้ลักษณะการเคลื่อนไหวของมือและจำแนกคำศัพท์ได้อย่างเหมาะสม

นอกจากนี้ ระบบยังสามารถทำงานแบบเรียลไทม์ผ่านเว็บแอปพลิเคชันได้ทั้งบนคอมพิวเตอร์และโทรศัพท์มือถือ โดยสามารถรับข้อมูลจากกล้องเว็บแคม ประมวลผล และแสดงผลลัพธ์เป็นข้อความได้ทันที ทำให้ผู้ใช้งานสามารถใช้งานได้สะดวกโดยไม่จำเป็นต้องติดตั้งโปรแกรมเพิ่มเติม

กิตติกรรมประกาศ

โครงงานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก ผศ.ดร.ธนิรัตน์ ยอดดำเนิน อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ที่ได้ให้คำแนะนำ แนวคิด และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนช่วยตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดี ทำให้งานวิจัยฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

Camgoz, N. C., Koller, O., Hadfield, S., & Bowden, R. (2020). Sign language transformers: Joint end-to-end sign language recognition and translation. *Proceedings of the IEEE/CVF Conference on Computer Vision and Pattern Recognition (CVPR)*, 10023–10033. https://doi.org/10.1109/CVPR42600.2020.01004

S. K. Sharma and R. Gupta, “MP-GestLSTM: Real-time gesture detection using MediaPipe and LSTM,” *Journal of Applied Artificial Intelligence*, *39*(5), 1–12, 2025. https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/21642583.2025.2587853"21642583.2025.2587853

Lugaresi, C., Tang, J., Nash, H., McClanahan, C., Uboweja, E., Hays, M., ... Grundmann, M. (2019). *MediaPipe: A framework for building perception pipelines*. arXiv. https://arxiv.org/abs/1906.08172

Molchanov, P., Gupta, S., Kim, K., & Kautz, J. (2015). Hand gesture recognition with 3D convolutional neural networks. *Proceedings of the IEEE Conference on Computer Vision and Pattern Recognition Workshops*, 1–7. https://doi.org/10.1109/CVPRW.2015.7301342

Neverova, N., Wolf, C., Taylor, G., & Nebout, F. (2014). Multi-scale deep learning for gesture detection and localization. *Computer Vision – ECCV 2014 Workshops*, 474–490. https://doi.org/10.1007/978-3-319-16178-5_33

Vaswani, A., Shazeer, N., Parmar, N., Uszkoreit, J., Jones, L., Gomez, A. N., Kaiser, Ł., & Polosukhin, I. (2017). Attention is all you need. *Advances in Neural Information Processing Systems, 30*. https://papers.nips.cc/paper/7181-attention-is-all-you-need

Wadhawan, A., & Kumar, P. (2021). Deep learning-based sign language recognition system: A review. *IEEE Access, 9*, 181177–181200. https://doi.org/10.1109/ACCESS.2021.3138886

Zhang, J., Zhou, W., Xie, C., Pu, J., & Li, H. (2020). Chinese sign language recognition with adaptive graph convolutional networks. *IEEE Transactions on Multimedia, 24*, 295–308. https://doi.org/10.1109/TMM.2020.3043076

การแยกแบคทีเรียที่ปนเปื้อนจากสลัดผักพร้อมบริโภค

Isolation of contaminating bacteria from Ready-to-Eat salads

นัทธมน รุ่งจรัสศิริ ศิริวัฒน์ คูเจริญไพบูลย์ จินตนา ว่องวิกย์การ และ กัญณิภา ทัศนภักดิ์*
ภาควิชาจุลชีววิทยาและปรสิตวิทยา คณะวิทยาศาสตร์การแพทย์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
*corresponding author e-mail: kannipal@nu.ac.th

บทคัดย่อ

สลัดผักพร้อมรับประทาน (ready-to-eat salads; RTE salads) ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นเนื่องจากมีคุณค่าทางโภชนาการและสะดวกต่อการบริโภค อย่างไรก็ตาม อาหารประเภทนี้อาจมีความเสี่ยงต่อการปนเปื้อนของเชื้อแบคทีเรียก่อโรค เนื่องจากไม่มีขั้นตอนการให้ความร้อนก่อนบริโภค การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบการปนเปื้อนของเชื้อ *Escherichia coli*, *Staphylococcus aureus*, *Salmonella* spp., *Aeromonas* spp. และ *Listeria* spp. ในสลัดผักพร้อมบริโภค จำนวน 66 ตัวอย่าง โดยทำการคัดแยกและตรวจวิเคราะห์เชื้อด้วยวิธี 3M™ Petrifilm™ Plates ร่วมกับการเพาะเลี้ยงบนอาหารคัดเลือกและการทดสอบทางชีวเคมี ผลการศึกษาพบการปนเปื้อนของ *S. aureus* มากที่สุด จำนวน 16 ไอโซเลท คิดเป็นร้อยละ 24.24 รองลงมาคือ *Aeromonas* spp. จำนวน 3 ไอโซเลท คิดเป็นร้อยละ 4.55 และ *E. coli* จำนวน 1 ไอโซเลท คิดเป็นร้อยละ 1.52 ขณะที่ไม่พบการปนเปื้อนของ *Salmonella* spp. และ *Listeria* spp. ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าสลัดผักพร้อมบริโภคยังคงมีความเสี่ยงต่อการปนเปื้อนของเชื้อแบคทีเรียที่อาจก่อให้เกิดโรค จึงควรมีการควบคุมสุขลักษณะและกระบวนการผลิตอาหารพร้อมบริโภคอย่างเหมาะสม เพื่อเพิ่มความปลอดภัยให้แก่ผู้บริโภค

คำสำคัญ : สลัดผักพร้อมบริโภค การปนเปื้อนแบคทีเรีย อาหารเป็นพิษ การคัดแยกเชื้อ

Abstract

Ready-to-eat (RTE) salads have gained increasing popularity due to their nutritional benefits and convenience; however, the absence of heat treatment prior to consumption increases the risk of contamination by foodborne pathogens. This study aimed to investigate the occurrence of *Escherichia coli*, *Staphylococcus aureus*, *Salmonella* spp., *Aeromonas* spp., and *Listeria* spp. in 66 RTE salad samples. Bacterial isolation and identification were performed using 3M™ Petrifilm™ plates in combination with selective culture media and biochemical characterization. Among the tested pathogens, *S. aureus* was the most frequently detected bacterium, with 16 isolates (24.24%), followed by *Aeromonas* spp. with 3 isolates (4.55%) and *E. coli* with 1 isolate (1.52%). No *Salmonella* spp. or *Listeria* spp. were detected in any of the samples analyzed. The presence of potentially pathogenic bacteria in RTE salads highlights the microbiological risks associated with minimally processed foods. These findings emphasize the need for improved hygienic handling, processing practices, and routine microbiological surveillance to ensure the safety of RTE products and reduce potential risks to consumer health.

keywords : ready to eat salads, bacteria contamination, food poisoning, isolation

บทนำ

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา พฤติกรรมการบริโภคอาหารของผู้คนเน้นไปที่ความสะดวกสบายมากขึ้น ในขณะเดียวกันกระแสการดูแลสุขภาพก็มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นด้วย ทำให้ผักสลัดพร้อมบริโภค (Ready-to-Eat Salads) ได้รับความนิยมสูงขึ้น เนื่องจากมีทั้งคุณค่าทางโภชนาการและความสะดวกสบาย แต่ผลิตภัณฑ์เหล่านี้อาจเป็นแหล่งปนเปื้อนของเชื้อแบคทีเรียก่อโรค เนื่องจากผักสลัดพร้อมรับประทานเป็นอาหารที่รับประทานได้เลย โดยไม่ต้องผ่านกระบวนการฆ่าเชื้อด้วยความร้อน หากขั้นตอนการผลิต การล้าง หรือการเก็บรักษาทำได้ไม่ดีพอ จะทำให้เกิดการสะสมของเชื้อแบคทีเรียก่อโรคที่ส่งผลต่อสุขภาพ โดยการเจ็บป่วยที่เกิดจากการปนเปื้อนของอาหาร นำไปสู่การก่อให้เกิดโรคที่เกิดจากอาหาร หรือเรียกว่า โรคอาหารเป็นพิษ (Food poisoning) (CDC, 2020) โดยจัดว่าเป็นเรื่องความปลอดภัยด้านอาหารที่น่ากังวลระดับโลก ซึ่งในประเทศไทยมีรายงานเกี่ยวกับโรคอาหารเป็นพิษที่มากขึ้นทุกปี โดยดูได้จากการที่ในปี พ.ศ. 2564 มีรายงานพบผู้ป่วยโรคอาหารเป็นพิษประมาณ 50,540 ราย แต่ในปี พ.ศ. 2567 พบว่ามีการรายงานเกี่ยวกับผู้ป่วยโรคอาหารเป็นพิษประมาณ 92,000 ราย นอกจากสภาพอากาศที่ร้อนขึ้นจากปรากฏการณ์เอลนีโญและคลื่นความร้อนที่รุนแรง ส่งผลให้แบคทีเรียก่อโรคเจริญได้ดี (กองระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค, 2567)

โรคอาหารเป็นพิษ (food poisoning) เกิดจากการรับประทานน้ำหรืออาหาร ที่ปนเปื้อนเชื้อจุลินทรีย์ก่อโรค สารพิษ หรือสารปนเปื้อนอื่น ๆ โดยอาการที่มักพบเช่น อาเจียน ปวดท้อง ท้องเสีย และมีไข้ ซึ่งความรุนแรงจะขึ้นอยู่กับชนิดของเชื้อและสารพิษที่ได้รับ (CDC, 2025; กรมควบคุมโรค, 2567) โดยมีหลายการรายงานที่เกี่ยวกับการปนเปื้อนของเชื้อแบคทีเรียในสลัดผักพร้อมรับประทาน เช่น Abakari และคณะ (2018) พบเชื้อ *Escherichia coli*, *Bacillus cereus, Salmonella* spp. และ *Shigella* spp. ในตัวอย่างผักสลัด ขณะที่ Umutoni และคณะ (2020) รายงานการตรวจพบ *Aeromonas* spp. รวมถึงกลุ่มจุลินทรีย์ตัวชี้วัดสุขลักษณะ ได้แก่ Aerobic plate counts และ *Enterobacteriaceae*, รายงานจาก Lee และคณะ (2022) ตรวจพบ *S. aureus* และ รายงานจาก Mansaray และคณะ (2022) พบการปนเปื้อนของ *E. coli* และ *Salmonella* spp. ในผักสลัดพร้อมบริโภค นอกจากนั้นแล้วรายงานจาก Galia และ Bonardi (2026) ยังแสดงให้เห็นถึงการควบคุม *L. monocytogenes* ซึ่งมีความทนทานสูงและเจริญได้แม้อุณหภูมิตู้เย็น (4-10°C) ตลอดอายุการเก็บรักษา, รายงานของ Wang และ Zhang (2025) ที่ระบุว่าการปนเปื้อนของ *S. aureus* มักพบสูงในแหล่งที่มีการสัมผัสจากมือมนุษย์มากและมีศักยภาพในการสร้างยีนสารพิษที่ก่อให้เกิดอาการเจ็บป่วยรุนแรง และรายงานของ Smith และ Doe (2024) ยังมีการเน้นย้ำว่าการใช้ *E. coli* เป็นจุลินทรีย์ดัชนี (Indicator) ยังคงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการประเมินความปลอดภัย เนื่องจากสะท้อนถึงการปนเปื้อนจากสิ่งปฏิกูลหรือแหล่งน้ำทางการเกษตรที่ไม่สะอาด

การประเมินความปลอดภัยของผักสลัดพร้อมบริโภคจึงจำเป็นต้องพิจารณาทั้งชนิดและปริมาณของจุลินทรีย์ที่ตรวจ พบซึ่งกำหนดให้เชื้อก่อโรคสำคัญ เช่ น Salmonella spp. ต้ องไม่พบในตัวอย่างอาหาร พร้อมทั้งกำหนดเกณฑ์ปริมาณที่ยอมรับได้ของจุลินทรีย์ตัวชี้วัดสุขลักษณะ ได้แก่ *Escherichia coli* และ *Staphylococcus aureus* เพื่อใช้ประเมิน คุณภา พและความปลอดภัยของอาหารพร้อมบริโภค หากตรวจพบเชื้อหรือมีปริมาณเชื้อเกินเกณฑ์มาตรฐานอาจบ่งชี้ถึงกระบวนการผลิตการแปรรูปหรือการเก็บรักษาที่ไม่ถูกสุขลักษณะ และเพิ่มความเสี่ยงต่อการเกิดโรคอาหารเป็นพิษในผู้บริโภค (กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์, 2560)

ด้วยเหตุนี้ การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบการปนเปื้อนของเชื้อ *E. coli*, *S. aureus*, *Salmonella* spp., *Aeromonas* spp. และ *Listeria* spp. ในผักสลัดพร้อมรับประทาน เพื่อประเมินสถานการณ์

ความปลอดภัยและใช้เป็นแนวทางในการกำหนดมาตรการควบคุมสุขลักษณะที่ดีในกระบวนการผลิตอาหาร RTE ให้ได้มาตรฐานระดับสากลต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การตรวจวิเคราะห์และคัดแยกเชื้อแบคทีเรีย (Microbiological Analysis and Isolation)

สุ่มเก็บตัวอย่างสลัดผักพร้อมบริโภค 66 ตัวอย่าง ในจังหวัดพิษณุโลก โดยการตรวจหา *S. aureus, E. coli, Listeria* spp. และ *Salmonella* spp. ใช้วิธี 3M™ Petrifilm™ Plates ตามมาตรฐาน AOAC (2021) โดยบ่มภายใต้สภาวะที่เหมาะสมและอ่านผลจากลักษณะโคโลนีจำเพาะของแต่ละเชื้อ ตามตารางที่ 1 จากนั้นทำการยืนยันเชื้อด้วย selective agar ได้แก่ Mannitol Salt Agar (MSA), Eosin Methylene Blue (EMB) agar, Listeria Selective Agar (LSA) และ Xylose Lysine Deoxycholate (XLD) agar ตามลำดับ

การตรวจหา *Aeromonas* spp. ใช้วิธี spread plate บนอาหาร Ampicillin Dextrin Agar with vancomycin (ADA-V) agar บ่มที่ 37±1°C เป็นเวลา 28±2 ชั่วโมง โดยพิจารณาโคโลนีสีเหลืองที่มี yellow zone เป็นผลบวก และทำการยืนยันเชื้อบนอาหาร ADA-V agar อีกครั้ง

ตารางที่ 1 วิธีการตรวจวิเคราะห์เชื้อแบคทีเรีย

เชื้อแบคทีเรีย	วิธีการ/อาหารเลี้ยงเชื้อ	อุณหภูมิ เวลา	ลักษณะโคโลนี
S. aureus	3M™ Petrifilm™ STX	37±1 °C, 28±2 ชม.	สีม่วงแดง
E. coli	3M™ Petrifilm™ EC	37±1 °C, 28±2 ชม.	สีน้ำเงิน และมีฟองก๊าซ
Listeria spp.	3M™ Petrifilm™ EL	37±1 °C, 28±2 ชม.	สีม่วงแดง
Salmonella spp.	3M™ Petrifilm™ SALX*	41.5 °C, 18–24 ชม.	สีม่วงแดง

หมายเหตุ: สำหรับ *Salmonella* spp. ใช้ห่วงเขี่ยเชื้อขนาด 10 µl ลงในตัวอย่างที่ผ่านการ Enrichment มา Streak บนแผ่น petrifilm

การยืนยันเชื้อแบคทีเรีย (Bacterial Identification)

นำโคโลนีที่คาดว่าน่าจะเป็นเชื้อแบคทีเรียแต่ละชนิด นำมายืนยันและทำให้บริสุทธิ์บนอาหาร selective agar และนำไปเพิ่มจำนวนบนอาหาร Nutrient agar (NA) บ่มที่ 35–37 °C เป็นเวลา 18–24 ชั่วโมง ก่อนนำไปย้อมแกรมและทดสอบปฏิกิริยาทางชีวเคมี เพื่อยืนยันชนิดของแบคทีเรีย ตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การทดสอบปฏิกิริยาทางชีวเคมี (Biochemical test)

เชื้อแบคทีเรีย	อาหารเลี้ยงเชื้อที่ใช้ยืนยัน	ผลการทดสอบทางชีวเคมีหลัก
S. aureus	Mannitol Salt Agar	Catalase (+), Coagulase (+)
E. coli	EMB Agar	IMViC (+,+,–,–), LST Broth (Gas/Acid)
Listeria spp.	Listeria Selective Agar	Catalase (+), Oxidase (–), MR/VP (+), Indole (–)
Salmonella spp.	XLD Agar	TSI (K/A, H_2S), LIA (K/K), Indole (–)
Aeromonas spp.	ADA-V Agar	Oxidase (+), Indole (+), Trehalose fermentation (+)

หมายเหตุ: (+) ให้ผลบวก, (–) ให้ผลลบ, K = Alkaline, A = Acid

ผลการวิจัย

การตรวจพบแบคทีเรียในตัวอย่างสลัดผัก

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำการคัดแยกเชื้อแบคทีเรีย จากตัวอย่างสลัดผัก โดยเก็บตัวอย่างสลัดผัก จำนวน 66 ตัวอย่างจากนั้นจึงทำการคัดแยกเชื้อแบคทีเรีย โดยใช้ 3M™ Petri film™ Plates (AOAC, 2021) และการเลี้ยงเชื้อบนอาหารที่เหมาะสม หลังจากนั้นทำการยืนยันเชื้อแบคทีเรียด้วยการทดสอบปฏิกิริยาทางชีวเคมี จากการศึกษาพบว่ามีการปนเปื้อนของแบคทีเรีย *S. aureus* จำนวน 16 ไอโซเลท คิดเป็นร้อยละ 24.24 รองลงมาคือ *Aeromonas* spp. จำนวน 3 ไอโซเลท คิดเป็นร้อยละ 4.55 และ *E. coli* จำนวน 1 ไอโซเลท คิดเป็นร้อยละ 1.52 ในขณะที่ไม่พบการปนเปื้อนของ *Salmonella* spp. และ *Listeria* spp. ในทุกตัวอย่างสลัดผักที่นำมาทดสอบ ดังภาพที่ 1

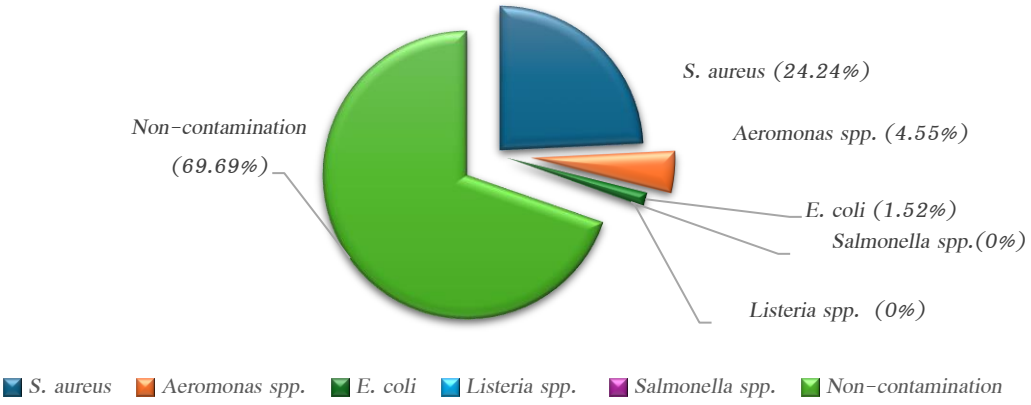

ภาพที่ 1 กราฟแสดงแบคทีเรียที่ปนเปื้อนในตัวอย่างสลัดผัก

.

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบของสลัดผักและเชื้อที่พบ

จากการวิเคราะห์ข้อมูล 66 ตัวอย่าง พบความสัมพันธ์ที่น่าสังเกตระหว่างชนิดของวัตถุดิบและประเภทของตัวอย่างกับการปนเปื้อนของแบคทีเรีย ดังนี้

1. กลุ่มสลัดพร้อมรับประทานเช่น สลัดที่บรรจุมาในกล่อง สลัดที่บรรจุในถุง สลัดที่สามารถเลือกชนิดของผักเองได้ที่หน้าร้าน เป็นกลุ่มที่พบการปนเปื้อนเชื้อมากที่สุด โดยเฉพาะเชื้อ *S. aureus* (พบ 10 ไอโซเลท) และเป็นกลุ่มเดียวที่พบ *Aeromonas* spp. และ *E. coli* ร่วมด้วย สันนิษฐานว่าความหลากหลายของวัตถุดิบและการสัมผัสกับอุปกรณ์หยิบจับหรือผู้บรรจุอาหารในสลัดบาร์ เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดการปนเปื้อนข้าม (Cross-contamination) ได้

2. กลุ่มธัญพืชและพืชหัว เช่น ข้าวโพด, ฟักทอง, และเมล็ดแมงลัก พบการปนเปื้อนของ *S. aureus* เป็นหลักโดยพบในเมล็ดแมงลัก จากร้านสลัดบาร์ รวมถึงข้าวโพดและฟักทองที่เป็นสลัดบาร์ ที่ขายอยู่ใน

แหล่งจำหน่ายประเภทตลาดนัด ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับอุณหภูมิการเก็บรักษาที่ไม่เหมาะสมหลังจากผ่านการทำให้สุกแล้ว ดังนั้นการพบเชื้อในกลุ่มนี้จึงอาจสัมพันธ์กับการปนเปื้อนหลังกระบวนการปรุงสุก (Post-processing contamination) และการเก็บรักษา

3. กลุ่มผักสดแยกชนิด (Fresh Vegetables) สำหรับผักสดที่ยังไม่ได้บรรจุในถุง ผสมจนเป็นสลัดรวม พบว่ามีการปนเปื้อนของเชื้อ *S. aureus* ต่ำเมื่อเทียบกับกลุ่มอื่น แต่ก็ยังสามารถตรวจหาเชื้อได้จากในวัตถุดิบบางชนิด เช่น แครอท หรือกะหล่ำปลี พบการปนเปื้อนน้อยกว่ากลุ่มสลัดรวมอย่างเห็นได้ชัด ทำให้เห็นว่ากระบวนการ "หั่นฝอย" หรือ "การผสม" ในขั้นตอนเตรียมสลัดบาร์มีความเสี่ยงต่อการสะสมของเชื้อมากกว่าตัวผักเดี่ยว ๆ ในทางตรงกันข้าม ที่ตัวอย่างที่เป็นผักใบเดี่ยวๆ อย่าง ผักคอส, ผักกาดหอม, กรีนโอ๊ค, เรดโอ๊ค หรือผักหัวอย่าง หอมใหญ่ และ มันต้ม ส่วนใหญ่ให้ผลเป็นลบหรือไม่พบการปนเปื้อนของเชื้อทั้ง 5 ชนิดในการทดสอบครั้งนี้

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่าตัวอย่างสลัดผักพร้อมบริโภคมีการปนเปื้อนของ *S. aureus* มากที่สุด (24.24%) รองลงมาคือ *Aeromonas* spp. (4.55%) และ *E. coli* (1.52%) ขณะที่ไม่พบการปนเปื้อนของ *Salmonella* spp. และ *Listeria* spp. ผลการศึกษานี้สะท้อนให้เห็นว่าอาหารพร้อมบริโภค (ready-to-eat; RTE) เช่น สลัดผัก ยังคงมีความเสี่ยงต่อการปนเปื้อนของเชื้อแบคทีเรีย โดยเฉพาะการปนเปื้อนที่เกิดขึ้นหลังขั้นตอนการผลิต (post-processing contamination) เนื่องจากอาหารประเภทนี้มักไม่มีขั้นตอนการให้ความร้อนก่อนบริโภค

การพบ *S. aureus* ในสัดส่วนสูงสอดคล้องกับรายงานของ Jia และคณะ (2024) ที่รายงานการพบเชื้อชนิดนี้ในผักและผลไม้พร้อมบริโภค (RTE) ณ เมืองเซี่ยงไฮ้ ประเทศจีน ในอัตราสูงถึง 25.4% นอกจากนั้นแล้วยังพบว่าเชื้อที่พบมากกว่า 55.7% มียีน *SE อย่างน้อยหนึ่งยีน* ซึ่งเป็นยีนสร้างสารพิษในลำไส้ (Enterotoxin genes) และส่วนใหญ่แสดงลักษณะการดื้อยาหลายขนาน (Multidrug Resistance) โดยเฉพาะการดื้อยาในกลุ่ม Penicillin และ Erythromycin นอกจากนี้ ข้อมูลดังกล่าวยังไปในทิศทางเดียวกันกับ รายงานของ Esemu และคณะ (2023) มีการตรวจพบเชื้อ *S. aureus* ในอาหารพร้อมรับประทานถึง 38.3% โดยพบการปนเปื้อนสูงที่สุดในสลัดผลไม้ถึง 72.9% นอกจากนี้ ยังพบว่าเชื้อส่วนใหญ่ที่พบมีการดื้อยาต้านจุลชีพอย่างน้อยหนึ่งชนิดในสามกลุ่มยาขึ้นไป ซึ่งรูปแบบการดื้อยาที่พบมากที่สุดถูกแยกได้จากตัวอย่างสลัดผลไม้ ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนว่าอาหารพร้อมรับประทานที่ไม่ผ่านความร้อนเหล่านี้อาจเป็นแหล่งสำคัญของการปนเปื้อนและการแพร่กระจายของเชื้อ *S. aureus* ดื้อยาไปสู่ผู้บริโภคได้ อีกทั้งการตรวจพบเชื้อดื้อยาหลายขนานยังชี้ให้เห็นถึงความเสี่ยงด้านสาธารณสุข เนื่องจากเชื้ออาจแพร่กระจายผ่านห่วงโซ่อาหารและก่อให้เกิดการติดเชื้อที่รักษาได้ยากในผู้บริโภค และในรายงานของ Baumgartner และคณะ (2014) ที่ทำการใช้วิธี DNA microarray เพื่อตรวจหา *S. aureus* จากอาหารพร้อมรับประทานพบว่ามีการปนเปื้อนใน อาหาร 7 ประเภท โดยพบมากสุดในอาหารปรุงสุก รองลงมาคืออาหารประเภทเนื้อสัตว์และปลา และชีส และยังตรวจพบปริมาณเชื้อ *S. aureus*มากกว่า 10^5 CFU /g ในชีส สลัดสำเร็จรูป และอาหารปรุงสุก และพบว่าเชื้อ *S. aureus* 4 สายพันธุ์มีความเกี่ยวข้องกับอาหารเป็นพิษ โดยการบริโภคสลัดมันฝรั่ง งานวิจัยของ Zhao และคณะ(2025) ที่ทำการตรวจหาเชื้อ *S. aureus* ในเนื้อดิบ พบเชื้อ 19.7% และเชื้อ MRSA 2.5% และพบว่าเชื้อที่พบมีการดื้อต่อยาปฏิชีวนะอย่างน้อย 1 ชนิด ซึ่งเป็นภัยคุกคามต่อความปลอดภัยของอาหาร และเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการเพิ่มการเฝ้าระวังและมาตรการควบคุมยาปฏิชีวนะที่เข้มงวดมากขึ้น

สำหรับ *E. coli* แม้จะพบในสัดส่วนต่ำเพียง 1.52% แต่เชื้อชนิดนี้ยังถือเป็นตัวชี้วัดสำคัญของการปนเปื้อนจากสิ่งแวดล้อมหรือแหล่งอุจจาระ ซึ่งสอดคล้องกับรายงานของ Arienzo และคณะ 2020 ที่พบเชื้อ *E. coli* เพียงตัวอย่างเดียว และรายงายของ Kesby และคณะ (2026) ที่ทำการศึกษาการปนเปื้อนเชื้อก่อโรคในสลัดพร้อมบริโภคและส่วนประกอบของสลัด โดยพบ *E. coli* ทั่วไปเพียง 4% จากทั้งหมด 2,495 ตัวอย่าง และ *E. coli* มากกว่า 2.0

log CFU/g ใน คิดเป็น 1% ซึ่งผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการเฝ้าระวังการปนเปื้อนในผลิตภัณฑ์สลัดอย่างต่อเนื่อง เพื่อความปลอดภัยของอาหาร รวมถึงควรมีการติดฉลากที่ชัดเจนว่าผลิตภัณฑ์พร้อมบริโภคหรือจำเป็นต้องล้างหรือแปรรูปเพิ่มเติมก่อนบริโภค นอกจากนี้ Islam และคณะ (2004) ได้ทำการศึกษาการคงอยู่ของเชื้อ *E. coli* O157:H7 ในดินที่ใส่ปุ๋ยหมักจากมูลสัตว์ปีกหรือมูลโคที่ปนเปื้อน หรือได้รับการบำบัดด้วยน้ำชลประทานที่ปนเปื้อน โดยจะทำการปลูกผักกาดหอมและผักชี ไม่พบความแตกต่างมากนัก อย่างไรก็ตาม เชื้อสามารถคงอยู่ในดินที่ปลูกผักชีฝรั่งได้นานกว่าดินในแปลงผักกาดหอมมากกว่า 60 วัน เนื่องจากหลังเก็บเกี่ยวผักกาดหอมแล้ว พื้นดินจะไม่มีพืชปกคลุม และพบว่า ไม่ว่าแหล่งปนเปื้อนจะมาจากปุ๋ยหมักหรือน้ำชลประทาน และไม่ว่าจะเป็นพืชชนิดใด เชื้อ *E. coli* O157:H7 สามารถคงอยู่ในดินได้นานมากกว่า 5 เดือนหลังจากมีการใช้ปุ๋ยหมักหรือน้ำที่ปนเปื้อนเชื้อ ขณะเดียวกัน Kim และคณะ (2015)รายงานการตรวจพบ *E. coli* ในผักพร้อมบริโภคแสดงให้เห็นว่าผักเป็นแหล่งสะสมของเชื้อแบคทีเรียดื้อยาปฏิชีวนะได้ โดยเชื้อที่ตรวจพบมีความสามารถในการดื้อต่อยาปฏิชีวนะหลายชนิด โดยเฉพาะกลุ่ม β-lactam antibiotics ซึ่งเป็นยาที่ใช้รักษาการติดเชื้อแบคทีเรียทั่วไป ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการเฝ้าระวังเชื้อดื้อยา การควบคุมสุขลักษณะในกระบวนการผลิต การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว และการล้างผักอย่างเหมาะสม เพื่อลดความเสี่ยงในการแพร่กระจายเชื้อแบคทีเรียดื้อยาสู่ผู้บริโภคผ่านอาหารพร้อมบริโภค ซึ่งสอดคล้องกับกลไกการปนเปื้อนที่ได้รับการพิสูจน์โดย Solomon และคณะ (2002) ที่ชี้ให้เห็นว่าการแพร่กระจายของเชื้อแบคทีเรีย *E. coli* O157:H7 จากดินที่ปนเปื้อนปุ๋ยคอกและน้ำชลประทานไปยังต้นผักกาดหอมนั้น ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การปนเปื้อนที่พื้นผิวภายนอกเท่านั้น แต่เชื้อสามารถเคลื่อนที่เข้าสู่ระบบรากและแพร่กระจายไปทั่วส่วนที่รับประทานได้ของพืช ซึ่งในงานวิจัยดังกล่าวมีการตรวจโดยใช้กล้องจุลทรรศน์เลเซอร์สแกนนิ่งคอนโฟคอล (Laser scanning confocal microscopy) และกล้องจุลทรรศน์เอพิฟลูออเรสเซนซ์ เพื่อยืนยันว่าเซลล์ที่มีชีวิตของ *E. coli* O157:H7 สามารถเคลื่อนย้ายเข้าไปกักตัวอยู่ภายในเนื้อเยื่อพืช ผลการศึกษานี้จึงเป็นหลักฐานสำคัญที่อธิบายว่าเหตุใดการล้างทำความสะอาดผักสดเพียงอย่างเดียวจึงไม่เพียงพอต่อการกำจัดเชื้อก่อโรคที่ปนเปื้อนมาจากแหล่งเพาะปลูกได้อย่างสมบูรณ์

ในส่วนของ *Aeromonas* spp. พบการปนเปื้อนในสลัดผัก 4.55% ซึ่งเชื้อ *Aeromonas* spp.มีความสัมพันธ์กับการก่อให้เกิดโรคทางอาหาร โดย Lee และคณะ (2023) ระบุว่า *Aeromonas* spp. เป็นเชื้อก่อโรคทางอาหารเกิดใหม่ (emerging foodborne pathogen) ที่สามารถพบได้ในอาหารและแหล่งน้ำหลายประเภท และยังมีความสามารถในการก่อโรคที่รุนแรงอื่นๆ เช่น การติดเชื้อที่ผิวหนังเป็นตุ่มหนอง ในสภาวะที่รุ่นแรกอาจจะเกิดภาวะเนื้อตาย คล้ายกับแบคทีเรียกินเนื้อ และการติดเชื้อในกระแสเลือด ในกลุ่มผู้ป่วยที่มีภูมิคุ้มกัน และมีรายงานว่าเชื้อมีโครงสร้างพิเศษที่ช่วยให้ยึดเกาะกับผิวผักได้ดี และยังมีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับอุณหภูมิที่หลากหลาย ทำให้การล้างด้วยน้ำเปล่าธรรมดาไม่สามารถกำจัดเชื้อออกได้หมด ดังนั้นการใช้น้ำที่ไม่สะอาด ที่ใช้ในฟาร์มและในขั้นตอนการล้างหลังการเก็บเกี่ยว (Post-harvest washing) คือตัวการสำคัญที่สุดที่ทำให้พบเชื้อในผักสลัดพร้อมบริโภค (RTE vegetables) นอกจากจะทำให้เกิดการปนเปื้อนของเชื้อแล้วยังมีการนำเชื้อดื้อยาปฏิชีวนะรวมถึงกลุ่ม Carbapenems เข้าสู่ห่วงโซ่อาหารและส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของผู้บริโภคด้วย และยังมีรายงานของ Stratev และคณะ (2016) พบการดื้อยาหลายขนาน (Multidrug resistance) เช่น ในสลัดผักสด เชื้อดื้อต่อยาแทบทุกชนิดยกเว้น Ciprofloxacin และ Chloramphenicol ในอาหารทะเล เชื้อดื้อต่อ Ampicillin, Penicillin และ Bacitracin แทบจะ 100% ในทุกตัวอย่าง นอกจากนี้ยังเริ่มพบการดื้อยา Oxytetracycline

(ประมาณ 40-50%) ซึ่งเป็นยาที่ใช้บ่อยในฟาร์มปลา นอกจากนั้นเนื้อสัตว์ ผลการวิจัยในอินเดียและอียิปต์พบว่าเชื้อดื้อต่อ Amoxicillin และ Ampicillin 100% และยังดื้อต่อ Vancomycin ในระดับสูง

นอกจากนี้ การไม่พบ *Salmonella* spp. และ *Listeria* spp. ในตัวอย่างสลัดผักอาจสะท้อนถึงประสิทธิภาพของกระบวนการควบคุมคุณภาพและสุขลักษณะในบางขั้นตอนของการผลิต อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้ยังชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการเฝ้าระวังเชื้อทั้งสองชนิดยังคงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะ *Salmonella* spp. เนื่องจากเชื้อชนิดนี้ก่อให้เกิดอาการรุนแรงและระบาดได้ง่ายในอาหารสด โดยในช่วงปี 2023–2024 มีรายงานการระบาดรุนแรงที่สัมพันธ์กับการบริโภคผลไม้หั่นชิ้น เช่น แตงโมและแคนตาลูป ที่ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตและผู้ติดเชื้อจำนวนมากในหลายประเทศ (CDC, 2024) โดยในสหรัฐพบการยืนยันว่ามีผู้ป่วยถึง 400 ราย ละพบผู้เสียชีวิต 6 ราย ซึ่งสะท้อนว่าผลไม้ที่มีความชื้นสูงเป็นสื่อกลางสำคัญของการแพร่กระจายเชื้อหากกระบวนการตัดแต่งขาดสุขอนามัยที่ดี ในขณะเดียวกันการไม่พบ *Listeria* spp. ถือเป็นตัวบ่งชี้ความปลอดภัยที่สำคัญ ในรายงานของ Bucur และคณะ (2018) ระบุว่าเชื้อชนิดนี้สามารถสร้างไบโอฟิลม์ได้ และยังทนต่อความเค็มและกรดอ่อนๆ ได้ดีกว่า *E. coli* และ *Salmonella* spp. และ เชื้อสามารถเจริญเติบโตได้ในอุณหภูมิต่ำ (4-10°C) ซึ่งเป็นอุณหภูมิตู้เย็น ซึ่งต่างจากแบคทีเรียชนิดอื่น ทำให้การแช่เย็นเพียงอย่างเดียวไม่สามารถรองรับความปลอดภัยได้ และสอดคล้องกับรายงานของ Kesby และคณะ (2026) ซึ่งยังต้องความสำคัญของการเฝ้าระวังการปนเปื้อนในผลิตภัณฑ์สลัดอย่างต่อเนื่อง เพื่อความปลอดภัยของอาหาร

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการปนเปื้อนของเชื้อแบคทีเรียในสลัดผักพร้อมบริโภค จากตัวอย่างสลัดผักพร้อมรับประทานที่นำมาศึกษาทั้งหมด 66 ตัวอย่าง พบว่ามีการปนเปื้อนของ *S. aureus* มากที่สุด รองลงมาคือ *Aeromonas* spp. และ *E. coli* และไม่พบการปนเปื้อนของ *Salmonella* spp. และ *Listeria* spp. ซึ่งสะท้อนถึงการควบคุมสุขลักษณะที่ดีในบางขั้นตอน อย่างไรก็ตาม การพบ *S. aureus* ที่สูงในห่วงโซ่อาหาร ชี้ให้เห็นว่าสลัดผักพร้อมบริโภคยังคงเป็นแหล่งแพร่กระจายเชื้อก่อโรคที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปนเปื้อนหลังขั้นตอนการผลิต (Post-processing contamination) ที่สอดคล้องกับสุขอนามัยผู้สัมผัสอาหาร และการจัดการแหล่งน้ำที่ไม่เหมาะสมซึ่งนำไปสู่การสะสมของเชื้อดื้อยาหลายขนานและเชื้อที่สามารถสร้างไบโอฟิล์มได้ในห่วงโซ่อาหาร เพื่อยกระดับความปลอดภัยของผู้บริโภค ควรมีการกำหนดมาตรฐานการจัดการสุขาภิบาลที่เข้มงวดมากขึ้น ตั้งแต่การควบคุมความสะอาดของแหล่งน้ำที่ใช้ การเพิ่มมาตรการความปลอดภัยในกระบวนการเตรียมอาหารริมทาง (Street food) ไปจนถึงการรักษาความเย็น (Cold chain) อย่างต่อเนื่อง เพื่อลดโอกาสการเพิ่มจำนวนของเชื้อแบคทีเรียที่ทนต่ออุณหภูมิต่ำและเชื้อที่สามารถสร้างไบโอฟิล์มในอุปกรณ์การผลิตได้ เพื่อลดความเสี่ยงในการเกิดโรคอาหารเป็นพิษอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมโรค. (2562). *อาหารเป็นพิษ (Food poisoning)*. กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข.

กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์. (2560). *เกณฑ์คุณภาพทางจุลชีววิทยาของอาหารและภาชนะสัมผัสอาหาร* (ฉบับที่ 3). สำนัก คุณภาพและความปลอดภัยอาหาร กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์. ศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ที่ 11 กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

กองระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค. (2567). *รายงานสถานการณ์โรคอาหารเป็นพิษในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2567* [รายงานการวิจัย]. กระทรวงสาธารณสุข.

Abakari, G., Cobbina, S. J., & Yeleliere, E. (2018). Microbial quality of ready-to-eat vegetable salads vended in the Tamale Metropolis, Ghana. *Food Control, 94*, 338–343.

Abubaker, K., Eilu, E., Akinola, S. A., Kafeero, H. M., Danladi, M., Adebayo, I. A., & Nakavuma, J. (2026). Global research trends on bacterial contamination and microbiological quality of ready-to-eat foods: A bibliometric analysis. *Frontiers in Research Metrics and Analytics*, *10*, Article 1719169. https://doi.org/10.3389/frma.2025.1719169

Arienzo, A., Murgia, L., Fraudentali, I., Gallo, V., Angelini, R., & Antonini, G. (2020). Microbiological quality of ready-to-eat leafy green salads during shelf-life and home-refrigeration. *Foods*, *9*(10), Article 1421. https://doi.org/10.3390/foods9101421

Baumgartner, A., Niederhauser, I., & Johler, S. (2014). Virulence and resistance gene profiles of *Staphylococcus aureus* strains isolated from ready-to-eat foods. *Journal of Food Protection*, *77*(7), 1232–1236. https://doi.org/10.4315/0362-028X.JFP-14-027

Bucur, F. I., Grigore-Gurgu, L., Crauwels, P., Riedel, C. U., & Nicolau, A. I. (2018). Resistance of *Listeria monocytogenes* to stress conditions encountered in food and food processing environments. *Frontiers in Microbiology*, *9*, Article 2700.Centers for Disease Control and Prevention. (2023). *Investigation update: Salmonella outbreak, cantaloupes, November 2023*. https://www.cdc.gov/salmonella/sundsvall-11-23/index.html

Centers for Disease Control and Prevention. (2025). *Food poisoning symptoms and causes*. https://www.cdc.gov/food-safety/signs-symptoms/index.html

Esemu, S. N., Njoh, S. T., Ndip, L. M., Keneh, N. K., Kfusi, J. A., & Njukeng, A. P. (2023). Ready-to-eat foods: A potential vehicle for the spread of coagulase-positive staphylococci and antimicrobial-resistant *Staphylococcus aureus* in Buea Municipality, Southwest Cameroon. *Canadian Journal of Infectious Diseases and Medical Microbiology*, *2023*, Article 9735319. https://doi.org/10.1155/2023/9735319

Galia, L., & Bonardi, S. (2026). *Listeria monocytogenes* in ready-to-eat foods: Risk perspectives across different regulatory systems. *PMC Journal*, Article 12896524.

Islam, M., Doyle, M. P., Phatak, S. C., Millner, P., & Jiang, X. (2004). Persistence of enterohemorrhagic *Escherichia coli* O157:H7 in soil and on leaf lettuce and parsley grown in fields treated with contaminated manure composts or irrigation water. *Journal of Food Protection*, *67*(7), 1365–1370.

Jia, K., Qin, X., Bu, X., Zhu, H., Liu, Y., Wang, X., Li, Z., & Dong, Q. (2024). Prevalence, antibiotic resistance and molecular characterization of *Staphylococcus aureus* in ready-to-eat fruits

and vegetables in Shanghai, China. *Current Research in Food Science*, *8*, Article 100669. https://doi.org/10.1016/j.crfs.2023.100669

Kesby, M., Aird, H., Forester, E., Johnston, R., Jorgensen, F., Lai, S., Aranega-Bou, P., Sadler-Reeves, L., Jenkins, C., Chattaway, M., & Willis, C. (2026). The microbiological quality of ready-to-eat salad and salad components collected from retail and catering premises in England and Northern Ireland. *Journal of Food Protection*, *89*(6), Article 100789. https://doi.org/10.1016/j.jfp.2026.100789

Kim, H.-S., Chon, J.-W., Kim, Y.-J., Kim, D.-H., Kim, M.-S., & Seo, K.-H. (2015). Prevalence and characterization of extended-spectrum-β-lactamase-producing *Escherichia coli* and *Klebsiella pneumoniae* in ready-to-eat vegetables. *International Journal of Food Microbiology*, *207*, 83–86. https://doi.org/10.1016/j.ijfoodmicro.2015.04.049

Lee, H.-J., Storesund, J. E., Lunestad, B.-T., Hoel, S., Lerfall, J., & Jakobsen, A. N. (2023). Whole genome sequence analysis of *Aeromonas* spp. isolated from ready-to-eat seafood: Antimicrobial resistance and virulence factors. *Frontiers in Microbiology*, *14*, Article 1175304.

Solomon, E. B., Yaron, S., & Matthews, K. R. (2002). Transmission of *Escherichia coli* O157:H7 from contaminated manure and irrigation water to lettuce plant tissue and its subsequent internalization. *Applied and Environmental Microbiology*, *68*(1), 397–400. https://doi.org/10.1128/AEM.68.1.397-400.2002

Stratev, D., & Odeyemi, O. A. (2016). Antimicrobial resistance of *Aeromonas hydrophila* isolated from different food sources: A mini review. *Journal of Infection and Public Health*, *9*(5), 535–544. https://doi.org/10.1016/j.jiph.2015.10.006

Umutoni, N., Jakobsen, A. N., Mukhatov, K., Thomassen, G. M. B., Karlsen, H., & Mehli, L. (2020). Occurrence, diversity and temperature-dependent growth kinetics of *Aeromonas* spp. in lettuce. *International Journal of Food Microbiology*, *335*, Article 108852. https://doi.org/10.1016/j.ijfoodmicro.2020.108852

Zhao, X., Hou, B., Ju, Z., & Wang, W. (2025). Prevalence and characterization of *Staphylococcus aureus* and methicillin-resistant *S. aureus* from different retail raw meats in Shandong, China. *Microorganisms*, *13*(6), Article 1361. https://doi.org/10.3390/microorganisms13061361

ศักยภาพของปุ๋ยชีวภาพแหนแดงในการทดแทนปุ๋ยเคมีต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของผักสลัดกรีนคอส

Potential of Azolla Biofertilizer as a Replacement for Chemical Fertilizer on the Growth and Yield of Green Cos Lettuce

เอกราช ปานทอง จักรพันธ์ ธูปทอง ปุณณดา ทะรังศรี กัญชพร นอบเผือก และ จักรกฤช ศรีละออ

Ekkarat Panthong[1], Jakraphan Thoopthong[1], Punnada Tarangsri[1], Kanchaporn Nopphueak[2], and Chakkrit Sreela-or[1,2*]

[1]หลักสูตรสาขาวิชาเกษตรศาสตร์ คณะเทคโนโลยีการเกษตรและอาหาร มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

[2]ศูนย์เรียนรู้การจัดการขยะ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

[*]corresponding author e-mail: chakkrit@psru.ac.th

บทคัดย่อ

การผลิตผักสลัดกรีนคอสมักพึ่งพาปุ๋ยเคมีสูง ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและคุณภาพดินในระยะยาว การแสวงหาแหล่งธาตุอาหารทางเลือกที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมจึงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญยิ่ง งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินประสิทธิภาพของปุ๋ยชีวภาพแหนแดงในการทดแทนปุ๋ยยูเรีย โดยเปรียบเทียบกับปุ๋ยมูลจิ้งหรีดและมูลไก่ ต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของผักสลัดกรีนคอส ภายใต้สภาพการปลูกในกระถางและระยะเวลาทดลอง 40 วันหลังย้ายกล้า โดยวางแผนการทดลองแบบสุ่มสมบูรณ์ภายในบล็อก (RCBD) จำนวน 5 สิ่งทดลองละ 4 ซ้ำ ให้ปริมาณไนโตรเจนเท่ากันที่ 0.11 กรัมต่อกระถาง ผลการวิจัยพบว่า ทุกสิ่งทดลองที่ใส่ปุ๋ยช่วยให้พืชเจริญเติบโตดีกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$) โดยปุ๋ยชีวภาพแหนแดง (T5) ให้ผลผลิตน้ำหนักสด (93.65 กรัม/กระถาง) และน้ำหนักแห้ง (12.84 กรัม/กระถาง) ซึ่งไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับปุ๋ยเคมี (T2) ($p > 0.05$) แต่สูงกว่าปุ๋ยมูลจิ้งหรีด (T4) และมูลไก่ (T3) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) สำหรับในกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยมูลจิ้งหรีด (T4) ส่งเสริมการเจริญเติบโตได้สูงกว่าปุ๋ยมูลไก่ (T3) อย่างมีนัยสำคัญ ($p < 0.05$) สรุปได้ว่าปุ๋ยชีวภาพแหนแดงมีศักยภาพสูงในการใช้เป็นแหล่งธาตุอาหารทดแทนปุ๋ยเคมี และสามารถลดการพึ่งพาปุ๋ยเคมีในการผลิตผักสลัดกรีนคอสภายใต้สภาพการทดลองนี้ พร้อมทั้งส่งเสริมแนวทางการผลิตพืชที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและสอดคล้องกับระบบเกษตรกรรมที่ยั่งยืน

คำสำคัญ : ผักสลัดกรีนคอส ปุ๋ยชีวภาพแหนแดง มูลจิ้งหรีด มูลไก่ ปุ๋ยเคมี

Abstract

Green Cos lettuce production relies heavily on chemical fertilizers, which may adversely affect the environment and soil quality over the long term. Therefore, identifying environmentally friendly alternative nutrient sources has become increasingly important. This study aimed to evaluate the potential of Azolla biofertilizer as a substitute for urea fertilizer by comparing its effects with those of cricket frass and chicken manure on the growth and yield of Green Cos

lettuce. A pot experiment was conducted for 40 days after transplanting using a randomized complete block design (RCBD) consisting of five treatments with four replications. All fertilized treatments received an equal nitrogen rate of 0.11 g N pot^{-1}. The results showed that all fertilizer treatments significantly improved plant growth compared with the unfertilized control ($p < 0.01$). Azolla biofertilizer (T5) produced a fresh weight of 93.65 g pot^{-1} and a dry weight of 12.84 g pot^{-1}, which were not significantly different from those obtained with chemical fertilizer (T2) ($p > 0.05$), but were significantly higher than those obtained with cricket frass (T4) and chicken manure (T3) ($p < 0.05$). Among the organic fertilizer treatments, cricket frass (T4) promoted significantly greater plant growth than chicken manure (T3) ($p < 0.05$). These findings indicate that Azolla biofertilizer has high potential as an alternative nitrogen source to partially replace chemical fertilizer, thereby reducing dependence on chemical fertilizers in Green Cos lettuce production under the experimental conditions while supporting environmentally sustainable crop production.

keywords : green cos lettuce, azolla biofertilizer, cricket frass, chicken manure, chemical fertilizer

บทนำ

การผลิตพืชผักในระบบเกษตรกรรมสมัยใหม่ยังคงพึ่งพาการใช้ปุ๋ยเคมีเป็นหลัก โดยเฉพาะปุ๋ยไนโตรเจนซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มผลผลิตและคุณภาพของพืช อย่างไรก็ตามการใช้ปุ๋ยเคมีอย่างต่อเนื่องในระยะยาวก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบต่อระบบนิเวศและความอุดมสมบูรณ์ของดิน เช่น ปัญหาการสะสมของไนเตรตในแหล่งน้ำและการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (Jama et al., 2023) เพื่อบรรเทาปัญหาดังกล่าวแนวทางการจัดการธาตุอาหารพืชด้วยปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยอินทรีย์จึงเป็นกลยุทธ์สำคัญในการขับเคลื่อนสู่การเกษตรที่ยั่งยืน แหนแดงเป็นพืชน้ำขนาดเล็กที่มีศักยภาพสูงในการผลิตปุ๋ยชีวภาพ เนื่องจากสามารถตรึงไนโตรเจนจากบรรยากาศได้ผ่านภาวะพึ่งพาอาศัยกับไซยาโนแบคทีเรียที่เจริญอยู่ภายในโพรงใบ (Thepsilvisut et al., 2024) งานวิจัยล่าสุดชี้ให้เห็นว่าแหนแดงสามารถใช้ทดแทนปุ๋ยยูเรียและปุ๋ยอินทรีย์ชนิดอื่น ๆ ในการปลูกพืชผักได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยให้ผลลัพธ์ด้านการเจริญเติบโตใกล้เคียงกับปุ๋ยเคมีทั้งยังมีคุณสมบัติในการค่อย ๆ ปลดปล่อยธาตุอาหาร (Slow-release) ลงสู่ดินได้อย่างต่อเนื่อง (Jama et al., 2023) แหนแดงมีองค์ประกอบทางเคมีที่เหมาะสมต่อการเป็นปุ๋ยชีวภาพ โดยมีปริมาณไนโตรเจนสูงถึงร้อยละ 3.5–5.0 และมีปริมาณฟอสฟอรัสและโพแทสเซียมที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของพืช นอกจากนี้แหนแดงยังมีจุดเด่นสำคัญคือมีค่าอัตราส่วนคาร์บอนต่อไนโตรเจน (C:N ratio) ที่ต่ำ (ประมาณ 10–15) ซึ่งส่งผลให้เกิดกระบวนการย่อยสลายและปลดปล่อยธาตุอาหารในรูปแบบที่พืชดูดซึมไปใช้ได้ง่าย (Mineralization) ได้อย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง (Hsieh & Chung, 2020) ผักสลัดกรีนคอสเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความต้องการของตลาดสูง การจัดการธาตุอาหารโดยเฉพาะไนโตรเจนจึงมีความสัมพันธ์โดยตรงต่ออัตราการเจริญเติบโตและปริมาณผลผลิต (Yildiz Dasgan et al., 2023) ดังนั้นการประยุกต์ใช้ปุ๋ยชีวภาพและวัสดุอินทรีย์ทางเลือกจึงเป็นแนวทางสำคัญในการลดต้นทุนและยกระดับประสิทธิภาพการผลิตพืชผัก

อย่างไรก็ตามแม้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพมาอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงมีช่องว่างของงานวิจัย (Research Gap) ที่สำคัญ คือ ข้อมูลเปรียบเทียบประสิทธิภาพเชิงลึกระหว่างปุ๋ยชีวภาพแหน

แดง กับมูลสัตว์เศรษฐกิจในการผลิตผักสลัด มูลจิ้งหรีดเป็นวัสดุเหลือทิ้งจากอุตสาหกรรมแมลงเศรษฐกิจที่กำลังเติบโตอุดมไปด้วยสารไคตินและมีอัตราส่วนคาร์บอนต่อไนโตรเจน (C:N ratio) ที่เอื้อต่อการย่อยสลายของจุลินทรีย์ การเปรียบเทียบนี้จะช่วยยืนยันศักยภาพของมูลจิ้งหรีดในฐานะปุ๋ยอินทรีย์ทางเลือกใหม่ สำหรับมูลไก่ถูกเลือกมาเป็นตัวแทนของปุ๋ยอินทรีย์แบบดั้งเดิมที่เกษตรกรนิยมใช้ทั่วไปเพื่อใช้เป็นเกณฑ์มาตรฐานในการเปรียบเทียบประสิทธิภาพกับปุ๋ยชีวภาพแหนแดงและมูลจิ้งหรีดว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญหรือไม่ในการส่งเสริมการเจริญเติบโตของพืชผักเศรษฐกิจ จากศักยภาพดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยไว้ว่าการใช้ปุ๋ยชีวภาพแหนแดงในปริมาณที่ให้ธาตุไนโตรเจนเทียบเท่ากับปุ๋ยเคมี สามารถทดแทนการใช้ปุ๋ยยูเรียในการผลิตผักสลัดกรีนคอสได้ โดยให้ผลผลิตและคุณภาพการเจริญเติบโตที่ไม่แตกต่างจากปุ๋ยเคมี และมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมการเจริญเติบโตเหนือกว่าปุ๋ยอินทรีย์จากมูลสัตว์ทั่วไป เนื่องจากความสมดุลของธาตุอาหารและการปลดปล่อยไนโตรเจนที่เหมาะสม ทั้งนี้ งานวิจัยดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของปริญญานิพนธ์ระดับปริญญาตรี หลักสูตรสาขาวิชาเกษตร คณะเทคโนโลยีการเกษตรและอาหาร มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การวางแผนการทดลองและการเตรียมวัสดุปลูก การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการภายใต้สภาพควบคุม โดยวางแผนการทดลองแบบสุ่มสมบูรณ์ภายในบล็อก (Randomized Complete Block Design: RCBD) ประกอบด้วย 5 สิ่งทดลอง (Treatments) ตำรับละ 4 ซ้ำ (Replications) การทดลองปลูกในกระถางขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 20–25 เซนติเมตร บรรจุดินปลูกปริมาตร 5 ลิตรต่อกระถาง

2. สิ่งทดลองและการจัดการธาตุอาหาร การวิจัยนี้วิเคราะห์องค์ประกอบธาตุอาหารหลักของพืช ได้แก่ ไนโตรเจน ฟอสฟอรัส โพแทสเซียม และอัตราส่วนคาร์บอนต่อไนโตรเจนของวัสดุแต่ละชนิดก่อนนำไปใช้ในการทดลองเพื่อใช้คำนวณอัตราการใส่ปุ๋ยให้ได้รับไนโตรเจนในระดับเดียวกัน กำหนดให้ทุกสิ่งทดลอง (ยกเว้นสิ่งทดลองควบคุม) ได้รับปริมาณไนโตรเจนในอัตราที่เท่ากันคือ 0.11 กรัมไนโตรเจนต่อกระถาง อ้างอิงจากงานวิจัยของ Bottoms et al. (2012) ซึ่งได้ศึกษาความต้องการธาตุอาหารไนโตรเจนและการประเมินสถานะของผักสลัด โดยอัตราดังกล่าวเป็นค่าที่เหมาะสมสำหรับการส่งเสริมการเจริญเติบโตของผักสลัดในกระถางภายใต้สภาพควบคุม เพื่อให้พืชได้รับปริมาณธาตุอาหารที่เพียงพอและไม่เกิดความเข้มข้นที่มากเกินไปจนเป็นพิษต่อพืช ซึ่งช่วยให้สามารถเปรียบเทียบประสิทธิภาพของปุ๋ยแต่ละประเภทได้อย่างเที่ยงตรงบนฐานของธาตุอาหารที่เท่ากัน โดยมีรายละเอียดของสิ่งทดลองดังนี้:

T1: กลุ่มควบคุม (ไม่ใส่ปุ๋ย)

T2: ปุ๋ยเคมี ยูเรีย (46%) อัตรา 0.24 กรัมต่อกระถาง

T3: ปุ๋ยมูลไก่ (มีปริมาณ N = 2.3%) อัตรา 4.78 กรัมต่อกระถาง

T4: ปุ๋ยมูลจิ้งหรีด (มีปริมาณ N = 3.2%) อัตรา 3.14 กรัมต่อกระถาง

T5: ปุ๋ยชีวภาพแหนแดง (มีปริมาณ N = 3.9%) อัตรา 2.82 กรัมต่อกระถาง

โดยปริมาณธาตุอาหารหลักของพืช และอัตราส่วนระหว่างคาร์บอนต่อไนโตรเจนของวัตถุดิบที่ใช้ในการทดลองแสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ปริมาณธาตุอาหารหลักของพืชและอัตราส่วนระหว่างคาร์บอนต่อไนโตรเจนของแต่ละสิ่งทดลอง

สิ่งทดลอง	ไนโตรเจน (%)	ฟอสฟอรัส (%)	โพแทสเซียม (%)	อัตราส่วนระหว่างคาร์บอนต่อไนโตรเจน
T1	-	-	-	-
T2	46	-	-	-
T3	2.3	2.4	1.5	10.2
T4	3.2	1.9	2.1	12.4
T5	3.9	0.7	1.4	15.1

3. การปลูกและการดูแลรักษา ทำการเพาะกล้าผักสลัดกรีนคอสในถาดเพาะกล้าจำนวน 1 เมล็ดต่อ 1 หลุม ปลูกในกระถางพลาสติกขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 8 นิ้ว บรรจุดินปลูกสำเร็จรูปในปริมาตรร้อยละ 80 ของกระถาง (5 กิโลกรัม) การทดลองนี้ได้เลือกใช้ดินปลูกสำเร็จรูปตรา "ดินดีศรีพิบูล" ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เพื่อควบคุมความสม่ำเสมอของคุณภาพวัสดุปลูกในทุกกระถางให้มีความเป็นเนื้อเดียวกัน ลดความคลาดเคลื่อนจากความแตกต่างของแหล่งที่มาของดินแต่ละแหล่ง ดำเนินการทดลองในแปลงทดลองของคณะเทคโนโลยีการเกษตรและอาหาร มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ทำการใส่ปุ๋ยแต่ละสิ่งทดลองครั้งที่ 1 โดยการผสมดินปลูกก่อนการย้ายกล้า 7 วัน และครั้งที่ 2 หลังย้ายกล้าได้ 14 วัน กำหนดปริมาณการให้น้ำอย่างสม่ำเสมอ โดยใช้น้ำสะอาดที่ปราศจากสารเคมีปนเปื้อน รดน้ำให้ความชื้นแก่ดินปลูกให้อยู่ในระดับความจุความชื้นสนาม (Field Capacity) เพื่อให้แน่ใจว่าจุลินทรีย์ในดินและในวัสดุอินทรีย์สามารถทำงานและย่อยสลายปุ๋ยได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอดรอบการปลูก การปลูกดำเนินการภายใต้สภาพแสงธรรมชาติภายในโรงเรือนพลาสติกที่พรางแสงประมาณ 50%

4. การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ผล ทำการเก็บเกี่ยวผลผลิตเมื่อผักสลัดกรีนคอสมีอายุ 40 วันหลังย้ายกล้า โดยมีการบันทึกและวิเคราะห์ข้อมูลด้านการเจริญเติบโตและผลผลิต ได้แก่ ความสูงต้น, ความกว้างทรงพุ่ม, จำนวนใบ, ความกว้าง-ความยาวใบ, น้ำหนักสด และน้ำหนักแห้ง

5. การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Variance: ANOVA) และเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของแต่ละสิ่งทดลองด้วยวิธี Duncan’s Multiple Range Test (DMRT)

ผลการวิจัย

การศึกษาอิทธิพลของการใช้ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพแหนแดงต่อการเจริญเติบโตของผักสลัดกรีนคอส แสดงผลลัพธ์ผ่านตัวชี้วัดทางสรีรวิทยาและสมรรถนะการผลิต ดังตารางที่ 2 และ 3

ตารางที่ 2 ผลของการใช้ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพแหนแดง ต่อลักษณะการเจริญเติบโตของผักสลัดกรีนคอส

สิ่งทดลอง	ความสูงต้น (เซนติเมตร)	ความกว้างทรงพุ่ม (เซนติเมตร)	จำนวนใบ (เซนติเมตร)	ความกว้างใบ (เซนติเมตร)	ความยาวใบ (เซนติเมตร)
T1	11.82 ± 1.49^{d}	9.16 ± 0.25^{d}	8.00 ± 0.82^{d}	2.47 ± 0.10^{e}	4.79 ± 0.27^{c}
T2	22.02 ± 1.55^{a}	15.99 ± 0.17^{a}	15.50 ± 0.58^{a}	4.11 ± 0.08^{a}	11.37 ± 1.17^{a}
T3	17.07 ± 0.14^{c}	13.80 ± 0.19^{c}	11.75 ± 0.50^{c}	3.19 ± 0.10^{d}	8.44 ± 0.43^{b}
T4	19.11 ± 0.49^{bc}	14.27 ± 0.41^{c}	13.50 ± 0.58^{b}	3.55 ± 0.06^{c}	9.26 ± 0.12^{b}
T5	20.27 ± 0.94^{ab}	15.09 ± 0.07^{b}	14.75 ± 0.50^{ab}	3.89 ± 0.05^{b}	10.84 ± 0.80^{a}
CV (%)	5.94	1.80	4.77	2.39	7.55
F-test	**	**	**	**	**

หมายเหตุ: ตัวอักษรที่ต่างกันในแนวตั้งของแต่ละช่วงเวลา แสดงถึงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการวิเคราะห์ลักษณะทางสรีรวิทยา พบว่าการจัดการธาตุอาหารทุกรูปแบบส่งผลให้การเจริญเติบโตดีกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$) โดยปุ๋ยเคมี (T2) ให้ค่าเฉลี่ยด้านความสูง ความกว้างทรงพุ่ม และจำนวนใบสูงสุด อย่างไรก็ตาม ปุ๋ยชีวภาพแหนแดง (T5) แสดงศักยภาพที่โดดเด่นโดยมีค่าตัวชี้วัดใกล้เคียงกับปุ๋ยเคมีอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และสูงกว่าการใช้ปุ๋ยมูลจิ้งหรีด (T4) และมูลไก่ (T3) ตามลำดับ

ตารางที่ 3 ผลของการใช้ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพแหนแดง ต่อปริมาณผลผลิตและน้ำหนักชีวมวลของผักสลัดกรีนคอส

สิ่งทดลอง	น้ำหนักสด (กรัม/กระถาง)	การเพิ่มขึ้นของน้ำหนักสด (%)	น้ำหนักแห้ง (กรัม/กระถาง)	การเพิ่มขึ้นของน้ำหนักแห้ง (%)
T1	47.49 ± 1.86^{d}	-	5.02 ± 0.34^{d}	-
T2	97.26 ± 3.25^{a}	104.80	13.08 ± 0.15^{a}	160.56
T3	73.87 ± 3.07^{c}	55.55	9.04 ± 0.06^{c}	80.28
T4	84.37 ± 3.46^{b}	77.66	10.98 ± 0.36^{b}	118.92
T5	93.65 ± 3.15^{a}	97.20	12.84 ± 0.35^{a}	155.78
CV (%)	3.80		2.75	
F-test	**		**	

หมายเหตุ: ตัวอักษรที่ต่างกันในแนวตั้งของแต่ละช่วงเวลา แสดงถึงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการทดลองพบว่าการใช้ปุ๋ยทุกสิ่งทดลองส่งผลให้ผักสลัดกรีนคอสมีการผลผลิตสูงกว่ากลุ่มควบคุม (T1) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$) โดยปุ๋ยเคมี (T2) ส่งผลให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นสูงที่สุด อย่างไรก็ตามปุ๋ยชีวภาพแหนแดง (T5) มีศักยภาพในการส่งเสริมการเจริญเติบโตที่โดดเด่นไม่แตกต่างจากปุ๋ยเคมีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งในด้านน้ำหนักสดและน้ำหนักแห้ง สำหรับการเปรียบเทียบในกลุ่มปุ๋ยทางเลือกปุ๋ยชีวภาพแหนแดง (T5) ให้ผลผลิตสูงกว่ามูลจิ้งหรีด (T4) และมูลไก่ (T3) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมูลจิ้งหรีดมีสมรรถนะในการส่งเสริมผลผลิต

เหนือกว่ามูลไก่ ทั้งนี้ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าแหนแดงเป็นปุ๋ยชีวภาพที่มีประสิทธิภาพสูงที่สุดในการส่งเสริมการสะสมมวลชีวภาพของผักสลัดกรีนคอสเมื่อเทียบกับวัสดุอินทรีย์ชนิดอื่น

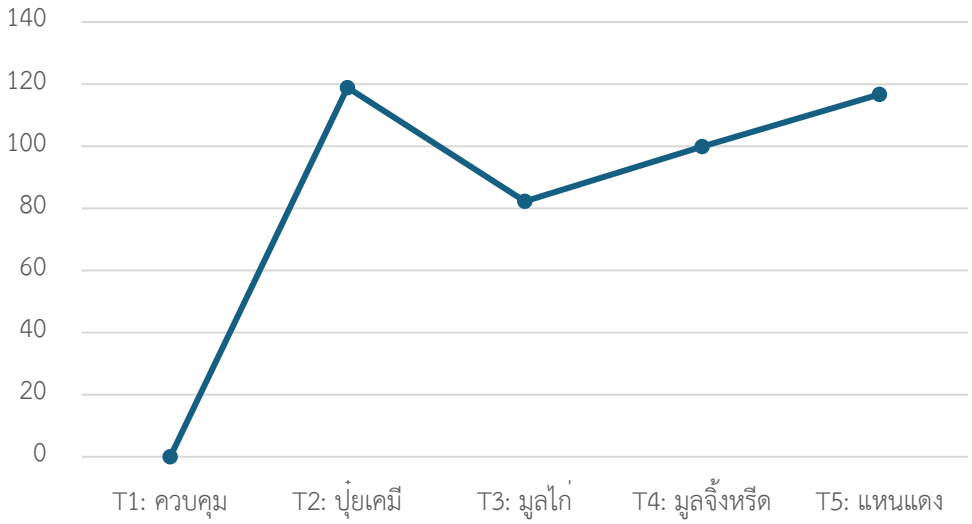

ภาพที่ 1 ประสิทธิภาพการใช้ไนโตรเจนของผักสลัดกรีนคอส (g dry matter/g N)

จากข้อมูลน้ำหนักสดและน้ำหนักแห้งของผักสลัดกรีนคอส พบว่าสิ่งทดลองที่ได้รับปุ๋ย (T2-T5) มีการเจริญเติบโตสูงกว่ากลุ่มควบคุม (T1) อย่างชัดเจน โดยปุ๋ยเคมี (T2) ให้ผลผลิตสูงสุด ตามด้วยปุ๋ยชีวภาพแหนแดง (T5) ซึ่งมีค่าน้ำหนักแห้งเฉลี่ย 12.84 กรัม/กระถาง ซึ่งใกล้เคียงกับปุ๋ยเคมีอย่างมาก ในด้านประสิทธิภาพการใช้ไนโตรเจน (Nitrogen Use Efficiency: NUE) พบว่า ปุ๋ยชีวภาพแหนแดง (T5) มีสมรรถนะในการปลดปล่อยธาตุอาหารใกล้เคียงกับปุ๋ยเคมี (T2) อย่างมีนัยสำคัญ โดยให้ค่าประสิทธิภาพการใช้ไนโตรเจนสูงกว่ากลุ่มปุ๋ยอินทรีย์จากมูลสัตว์ (T3 และ T4) ดังภาพที่ 1 สะท้อนถึงคุณสมบัติของแหนแดงที่มีค่าอัตราส่วน C/N ต่ำ เอื้อต่อการเปลี่ยนรูปธาตุอาหารเพื่อการดูดซึมของพืชได้รวดเร็วกว่า และสามารถเปลี่ยนไนโตรเจนให้เป็นมวลชีวภาพได้อย่างคุ้มค่าที่สุดในกลุ่มปุ๋ยทางเลือก

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าการใส่ปุ๋ยทุกชนิดสามารถส่งเสริมการเจริญเติบโตและผลผลิตของผักสลัดกรีนคอสได้ดีกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สะท้อนให้เห็นว่าไนโตรเจนเป็นธาตุอาหารหลักที่มีบทบาทสำคัญต่อการเจริญเติบโตของผักสลัด อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบระหว่างแหล่งไนโตรเจน พบว่าปุ๋ยชีวภาพแหนแดงให้ผลผลิตน้ำหนักสดและน้ำหนักแห้งไม่แตกต่างจากปุ๋ยเคมียูเรีย แต่ให้ผลผลิตสูงกว่าปุ๋ยมูลจิ้งหรีดและมูลไก่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติแสดงให้เห็นว่าภายใต้สภาพการทดลองนี้แหนแดงมีศักยภาพในการใช้เป็นแหล่งธาตุอาหารไนโตรเจนทดแทนปุ๋ยเคมีสำหรับการผลิตผักสลัดกรีนคอสได้ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับรายงานของ Jama et al. (2023) ที่พบว่าแหนแดงสามารถใช้เป็นแหล่งธาตุอาหารไนโตรเจนสำหรับพืชผักได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับ Thepsilvisut et al. (2024) ซึ่งรายงานว่าแหนแดงมีศักยภาพในการผลิตปุ๋ยชีวภาพเนื่องจากสามารถ

ตรึงไนโตรเจนจากบรรยากาศผ่านการอยู่ร่วมกับไซยาโนแบคทีเรียภายในโพรงใบ นอกจากนี้แหนแดงยังมีอัตราส่วนคาร์บอนต่อไนโตรเจนค่อนข้างต่ำซึ่งเอื้อต่อการย่อยสลายของอินทรียวัตถุและการเปลี่ยนรูปธาตุอาหารในดิน (Hsieh & Chung, 2020; Mahanty et al., 2017) ส่งผลให้พืชสามารถนำธาตุอาหารไปใช้ในการเจริญเติบโตได้อย่างเหมาะสม เมื่อพิจารณาเฉพาะกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ พบว่ามูลจิ้งหรีดให้ผลการเจริญเติบโตและผลผลิตสูงกว่ามูลไก่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งอาจสัมพันธ์กับองค์ประกอบของธาตุอาหารและคุณสมบัติของวัสดุอินทรีย์ที่แตกต่างกัน รวมทั้งการมีสารไคตินซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของมูลแมลง โดย Beesigamukama et al. (2021) รายงานว่าแมลงมูล (Insect frass) เป็นแหล่งอินทรียวัตถุที่ช่วยส่งเสริมกิจกรรมของจุลินทรีย์ในดินและช่วยปรับปรุงความอุดมสมบูรณ์ของดิน ส่งผลให้พืชมีการเจริญเติบโตและผลผลิตเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยครั้งนี้ที่พบว่ามูลจิ้งหรีดมีประสิทธิภาพสูงกว่ามูลไก่

แม้ว่าการทดลองครั้งนี้จะกำหนดให้ทุกสิ่งทดลองได้รับไนโตรเจนในปริมาณเท่ากัน เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบประสิทธิภาพของแหล่งไนโตรเจนแต่ละชนิดได้อย่างเหมาะสม แต่ปริมาณฟอสฟอรัส โพแทสเซียม และองค์ประกอบของธาตุอาหารอื่นในวัสดุแต่ละชนิดยังคงแตกต่างกัน ดังนั้นความแตกต่างของการเจริญเติบโตและผลผลิตที่พบจึงอาจไม่ได้เกิดจากไนโตรเจนเพียงอย่างเดียว แต่ยังอาจได้รับอิทธิพลจากองค์ประกอบของธาตุอาหารอื่นรวมถึงคุณสมบัติของวัสดุอินทรีย์ เช่น อัตราส่วนคาร์บอนต่อไนโตรเจน ซึ่งอาจส่งผลต่อการย่อยสลายของอินทรียวัตถุและความพร้อมใช้ของธาตุอาหารในดิน ดังนั้น ผลการวิจัยครั้งนี้จึงควรตีความในลักษณะของการเปรียบเทียบศักยภาพของวัสดุปุ๋ยแต่ละชนิดภายใต้การให้ไนโตรเจนในระดับเดียวกันมากกว่าการอธิบายผลจากไนโตรเจนเพียงองค์ประกอบเดียว สำหรับประสิทธิภาพการใช้ไนโตรเจน พบว่าปุ๋ยชีวภาพแหนแดงมีค่าใกล้เคียงกับปุ๋ยเคมี และสูงกว่าปุ๋ยมูลจิ้งหรีดและมูลไก่ สะท้อนให้เห็นว่าไนโตรเจนจากแหนแดงสามารถถูกนำไปใช้ในการสร้างชีวมวลของพืชได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้สภาพการทดลอง อย่างไรก็ตามความแตกต่างของประสิทธิภาพการใช้ไนโตรเจนที่พบอาจได้รับอิทธิพลจากองค์ประกอบของวัสดุปุ๋ยหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นปริมาณธาตุอาหารร่วม คุณสมบัติของอินทรียวัตถุ และปัจจัยด้านการเปลี่ยนรูปธาตุอาหารในดินซึ่งควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเพื่ออธิบายกลไกดังกล่าวอย่างชัดเจน

ในมิติของการประยุกต์ใช้ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าปุ๋ยชีวภาพแหนแดงมีศักยภาพในการลดการพึ่งพาปุ๋ยเคมี โดยเฉพาะในกรณีที่เกษตรกรสามารถผลิตแหนแดงใช้เองภายในฟาร์ม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการใช้ทรัพยากรชีวภาพในระบบเกษตรอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม การวิจัยครั้งนี้ไม่ได้วิเคราะห์ต้นทุนการผลิตหรือความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์โดยตรง ดังนั้นการประเมินความเป็นไปได้ในการใช้ปุ๋ยชีวภาพแหนแดงในระดับการผลิตเชิงพาณิชย์ควรดำเนินการร่วมกับการวิเคราะห์ต้นทุน–ผลตอบแทนในงานวิจัยต่อไป

อย่างไรก็ตามการวิจัยครั้งนี้ยังไม่ได้มีการวิเคราะห์ความชื้นและอัตราการปลดปล่อยธาตุอาหารของปุ๋ยแต่ละชนิด จึงยังไม่สามารถอธิบายกลไกการปลดปล่อยธาตุอาหารได้โดยตรง ดังนั้นงานวิจัยในอนาคตควรศึกษาพลวัตการปลดปล่อยธาตุอาหารควบคู่กับการประเมินประสิทธิภาพในสภาพแปลงปลูกจริงเพื่อยืนยันศักยภาพของวัสดุปุ๋ยแต่ละชนิดภายใต้สภาพการผลิตของเกษตรกร

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าปุ๋ยชีวภาพแหนแดงมีศักยภาพในการใช้เป็นแหล่งธาตุอาหารไนโตรเจนทดแทนปุ๋ยเคมี และสามารถลดการพึ่งพาปุ๋ยเคมีได้ในระดับหนึ่งภายใต้สภาพการทดลองนี้ ขณะเดียวกันมูลจิ้งหรีดยังเป็น

วัสดุอินทรีย์ที่มีศักยภาพในการเพิ่มมูลค่าของวัสดุเหลือทิ้งจากอุตสาหกรรมแมลงเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามการนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ในระดับการผลิตเชิงการค้าควรมีการประเมินต้นทุนการผลิต ความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ และทดสอบภายใต้สภาพแปลงปลูกจริงเพิ่มเติม เพื่อยืนยันความเหมาะสมสำหรับการประยุกต์ใช้ในระบบการผลิตพืชอย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยดีเพราะได้รับการสนับสนุนทุนการวิจัยจากศูนย์เรียนรู้การจัดการขย ะ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ปีงบประมาณ 2568 ขอขอบคุณบริษัท ฟาร์มสุข อะกรีคัลเจอร์ จำกัด ที่สนับสนุนปุ๋ยมูลไก่ และขอขอบคุณ หจก. ฟาร์มจิ้งหรีดชุติกาญจน์ที่สนับสนุนมูลจิ้งหรีดสำหรับใช้ในงานวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

Beesigamukama, D., Mochoge, B., Korir, N. K., Fiaboe, K. K. M., Nakimbugwe, D., Khamis, F. M., ... & Tanga, C. M. (2021). Insect frass biofertilizer improves chitin degradation, soil fertility, and tomato yields. *Scientific Reports, 11*(1), Article 14211.

Bottoms, T. G., Smith, R. F., Cahn, M. D., & Hartz, T. K. (2012). Nitrogen requirements and N status determination of lettuce. *HortScience, 47*(12), 1768–1774.

Hsieh, C. J., & Chung, Y. C. (2020). Azolla as a sustainable bio-fertilizer for organic vegetable production: Nutrient dynamics and soil fertility improvement. *Journal of Plant Nutrition and Soil Science, 183*(2), 215–224.

Jama, A., Widiastuti, D. P., Gafur, S., & Davis, J. G. (2023). Azolla biofertilizer is an effective replacement for urea fertilizer in vegetable crops. *Sustainability, 15*(7), Article 6045.

Li, X., Wang, Y., & Zhang, H. (2025). Sustainable nitrogen management using aquatic bio-fertilizers in urban agriculture. *Journal of Cleaner Production, 480*, Article 145001.

Mahanty, T., Bhattacharjee, S., Goswami, M., Bhattacharyya, P., Das, B., Ghosh, A., & Tribedi, P. (2017). Biofertilizers: A potential approach for sustainable agriculture development. *Environmental Science and Pollution Research, 24*, 3315–3335.

Nguyen, T. T., et al. (2026). Integrated nutrient management strategies under climate change: A review of 2025-2026 developments. *Agriculture, Ecosystems & Environment, 410*, Article 109550.

Smith, T., & Anderson, P. (2026). Advances in insect frass-based biofertilizers for high-value vegetable crops. *Nature Sustainability, 9*(4), 312–325.

Thepsilvisut, O., Srikan, N., Chutimanukul, P., Marubodee, R., & Ehara, H. (2024). Developing guidelines for Azolla microphylla production as compost for sustainable agriculture. *Resources, 13*(11), Article 158.

Wu, Q. S. (2022). *Biofertilizers for sustainable agriculture and environment*. ResearchGate.

Yildiz Dasgan, H., Yilmaz, D., Zikaria, K., Ikiz, B., & Gruda, N. S. (2023). Enhancing the yield, quality and antioxidant content of lettuce through innovative and eco-friendly biofertilizer practices in hydroponics. *Horticulturae, 9*(12), Article 1274.

การพัฒนาระบบบริหารจัดการประชุมกองทุนหมู่บ้าน พร้อมระบบแจ้งเตือนผ่าน Line API และการเข้าถึงเอกสารออนไลน์

Developing a village fund meeting management system, including a notification system via Line API and access to online documents.

อธิวัชร์ โกสุมา และ ธนิรัตน์ ยอดดำเนิน*

โปรแกรมวิชาเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

*corresponding author e-mail: Thanirat@kpru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบพัฒนาประเมินประสิทธิภาพ และศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้งานระบบบริหารจัดการประชุมกองทุนหมู่บ้าน พร้อมระบบแจ้งเตือนผ่าน LINE API และการเข้าถึงเอกสารออนไลน์ เพื่อแก้ปัญหาการจัดการข้อมูลและเอกสารในรูปแบบกระดาษ ซึ่งก่อให้เกิดความล่าช้า การสูญหายของเอกสาร และการติดตามข้อมูลย้อนหลังที่ทำได้ยาก กลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม ได้แก่ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและสมาชิกผู้ใช้งานระบบ จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย ระบบบริหารจัดการประชุม แบบประเมินประสิทธิภาพ และแบบสอบถามความพึงพอใจ ระบบพัฒนาด้วยเทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชัน โดยใช้ PHP, HTML, CSS, JavaScript และฐานข้อมูล MySQL ร่วมกับ LINE API สำหรับการแจ้งเตือนอัตโนมัติ ผลการวิจัยพบว่าประสิทธิภาพโดยรวมของระบบอยู่ในระดับมากที่สุดและผู้ใช้งานมีความพึงพอใจต่อระบบในระดับสูง โดยเฉพาะด้านการแจ้งเตือนผ่าน LINE API ระบบสามารถช่วยลดเวลาในการค้นหาเอกสาร ลดการใช้เอกสารกระดาษ และเพิ่มความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลย้อนหลังได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีความเหมาะสมสำหรับการนำไปใช้งานจริงในกองทุนหมู่บ้านต่อไป

คำสำคัญ : ระบบบริหารจัดการประชุม, LINE API, เอกสารออนไลน์, เว็บแอปพลิเคชัน , ระบบแจ้งเตือน

Abstract

This research aimed to design, develop, evaluate the efficiency, and investigate user satisfaction with a village fund meeting management system integrated with a LINE API notification system and online document access. The system was developed to address problems associated with paper-based document management, including delays, document loss, and difficulties in retrieving historical information. The sample consisted of two groups: village fund committee members and system users, totaling five participants. The research instruments included the meeting management system, a system efficiency evaluation form, and a user satisfaction questionnaire. The system was developed as a web application using PHP, HTML, CSS, JavaScript, and MySQL, integrated with the LINE API for automatic notifications. The results indicated that the overall system efficiency was at the highest level, and users reported a high level of satisfaction,

particularly with the LINE API notification feature. The system effectively reduced document retrieval time, minimized paper usage, and improved the convenience of accessing historical information. Therefore, the developed system is considered suitable for practical implementation in village fund organizations.

keywords : meeting management system, line api, online documentation, web application, notification system.

บทนำ

ปัจจุบันหลายองค์กรและกองทุนหมู่บ้านยังใช้การจัดการประชุมด้วยเอกสารกระดาษและการสื่อสารแบบเดิม ส่งผลให้เกิดปัญหาการลืมกำหนดการประชุม ข้อมูลไม่เป็นปัจจุบัน การค้นหาข้อมูลย้อนหลังทำได้ยาก และเสี่ยงต่อการสูญหายของเอกสารสำคัญ เช่น รายงานการประชุม สัญญากู้ และเอกสารทางการเงิน อีกทั้งยังเพิ่มขั้นตอนการทำงานและการใช้ทรัพยากรกระดาษ ซึ่งไม่สอดคล้องกับแนวทางสำนักงานดิจิทัล (Digital Office)

แนวคิดสำนักงานดิจิทัล (Digital Office) มุ่งประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อลดการใช้เอกสารกระดาษ จัดเก็บข้อมูลในรูปแบบดิจิทัล และเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการผ่านระบบออนไลน์ ขณะที่การใช้ Application Programming Interface (API) เป็นกลไกเชื่อมโยงการทำงานระหว่างระบบกับบริการภายนอก ทำให้สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลและแจ้งเตือนได้อย่างอัตโนมัติและรวดเร็ว โดยเฉพาะ LINE Messaging API ซึ่งช่วยให้ผู้ใช้งานรับข้อมูลข่าวสารและกำหนดการประชุมได้อย่างทันท่วงที ลดการพลาดนัดหมาย และเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารภายในองค์กร

ดังนั้น การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาพัฒนาระบบบริหารจัดการประชุมผ่านเว็บร่วมกับระบบแจ้งเตือนผ่าน LINE API จึงช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการข้อมูลและการสื่อสารภายในองค์กร โดยผู้ใช้งานสามารถตรวจสอบกำหนดการประชุม ดูรายละเอียด เอกสารแนบ และข้อมูลย้อนหลังได้แบบ Real-time พร้อมทั้งรับการแจ้งเตือนอัตโนมัติผ่าน LINE ซึ่งช่วยลดปัญหาการลืมประชุมและทำให้การสื่อสารรวดเร็วมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ระบบยังรองรับการจัดเก็บเอกสารออนไลน์และมี Dashboard สำหรับสรุปข้อมูลและสถิติการประชุม เพื่อช่วยให้ผู้ดูแลระบบสามารถบริหารจัดการข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากปัญหาดังกล่าว งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบและพัฒนาระบบบริหารจัดการประชุมกองทุนหมู่บ้าน พร้อมระบบแจ้งเตือนผ่าน LINE API และการเข้าถึงเอกสารออนไลน์ เพื่อช่วยให้การจัดการประชุมมีความสะดวก รวดเร็ว ถูกต้อง และสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรให้ก้าวสู่ระบบดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบ

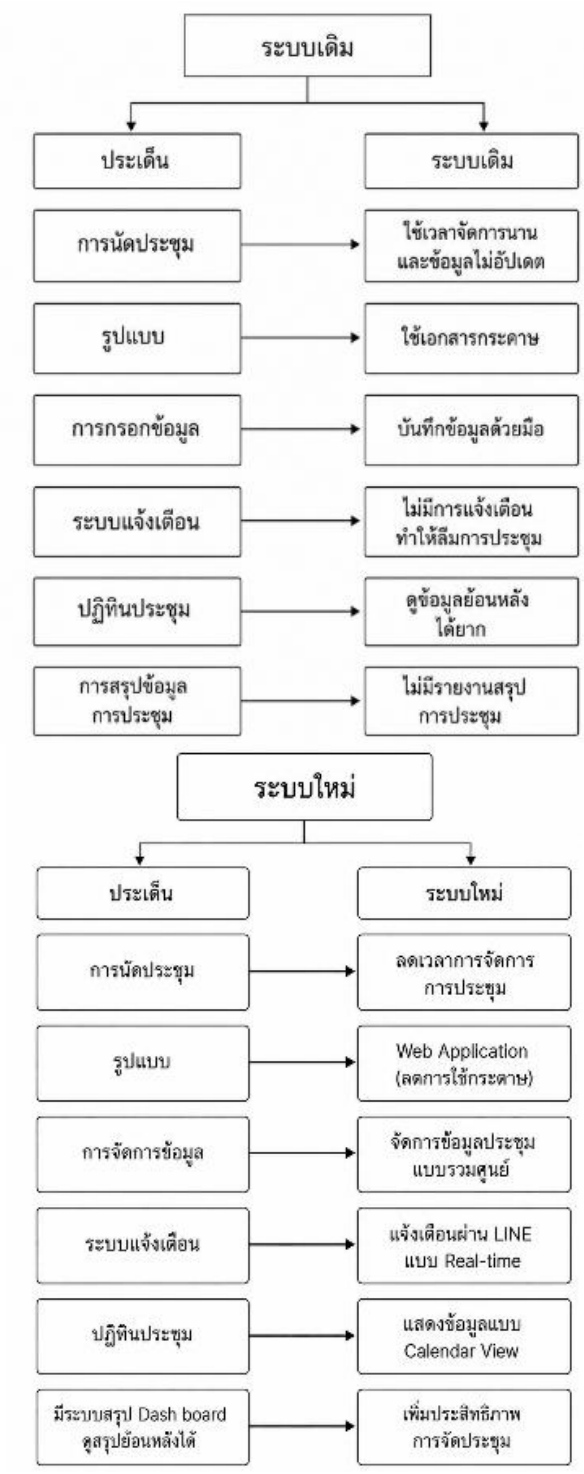

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดงานวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ระบบมีฟังก์ชันหลัก ได้แก่ การจัดการข้อมูลการประชุม การเพิ่ม แก้ไข และลบข้อมูล การแสดงปฏิทินการประชุม(Meeting Calendar) ในรูปแบบคล้าย Google Calendar เพื่อให้ผู้ใช้งานสามารถตรวจสอบวันเวลาและ

รายละเอียดการประชุมได้แบบ Real-time รวมถึงรองรับการจัดเก็บและเข้าถึงเอกสารออนไลน์ เช่น รายงานการประชุม สัญญากู้ และเอกสารสำคัญต่าง ๆ ได้อย่างสะดวกและปลอดภัยนอกจากนี้

ระบบยังเชื่อมต่อกับLINE Messaging API เพื่อส่งการแจ้งเตือนการประชุมอัตโนมัติเช่นวันเวลา สถานที่ และรายละเอียดการประชุมผ่านแอปพลิเคชันLINE ช่วยลดปัญหาการลืมนัดหมายและเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารภายในองค์กร อีกทั้งยังมีระบบ Dashboard สำหรับสรุปข้อมูลและรายงานผลการประชุม เพื่อช่วยให้ผู้ดูแลระบบสามารถติดตามและวิเคราะห์ข้อมูลได้ง่ายขึ้น

ระบบถูกพัฒนาด้วยเทคโนโลยี PHP, MySQL, HTML, CSS และ JavaScript ร่วมกับ LINE API เพื่อให้สามารถบริหารจัดการข้อมูลการประชุมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถูกต้อง และทันสมัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาการจัดการประชุมที่ล่าช้า ข้อมูลไม่เป็นปัจจุบัน และการลืมนัดหมาย พร้อมสนับสนุนการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านให้ก้าวสู่ระบบดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบ

1. ขอบเขตของการวิจัย (Scope of the Research)

1.1 ระบบนัดหมายการประชุมผ่านเว็บและระบบแจ้งเตือนผ่าน LINE แบ่งผู้ใช้งานออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ผู้ดูแลระบบ และผู้ใช้งานทั่วไป โดยทั้งสองกลุ่มสามารถใช้งานระบบตามสิทธิ์ที่กำหนด ได้แก่ การเพิ่ม แก้ไข ลบ และค้นหาข้อมูลการประชุม รวมถึงสามารถตรวจสอบปฏิทินการประชุมและรับการแจ้งเตือนผ่าน LINE ได้

1.2 การประเมินประสิทธิภาพของระบบและความพึงพอใจของผู้ใช้งานที่มีต่อระบบ ได้แก่ ด้านความพึงพอใจในการใช้งานระบบ ด้านประสิทธิภาพของระบบ

1.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (Population and Sample)

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและสมาชิกผู้ใช้งานระบบบริหารจัดการประชุมกองทุนหมู่บ้าน สำหรับกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้งานระบบโดยตรง ประกอบด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและสมาชิกผู้ใช้งานระบบ จำนวน 5 คน เพื่อใช้ในการประเมินประสิทธิภาพของระบบและความพึงพอใจหลังการทดลองใช้งาน

1.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (Research Instruments)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

1. ระบบบริหารจัดการประชุมกองทุนหมู่บ้าน พร้อมระบบแจ้งเตือนผ่าน LINE API และการเข้าถึงเอกสารออนไลน์ ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นด้วยภาษา PHP, HTML, CSS, JavaScript และฐานข้อมูล MySQL

2. แบบประเมินประสิทธิภาพของระบบ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ใช้ประเมินด้านการทำงานของระบบ ได้แก่ ความถูกต้อง ความรวดเร็ว ความสะดวกในการใช้งาน และประสิทธิภาพของระบบ

3. แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้ใช้งาน เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ใช้ประเมินความพึงพอใจด้านการใช้งาน การแสดงผล ความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูล และประโยชน์ของระบบ

ก่อนนำเครื่องมือไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้นำแบบประเมินประสิทธิภาพและแบบสอบถามความพึงพอใจให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน **3 ท่าน** ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้วิธีหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ซึ่งผลการประเมินพบว่าทุกข้อคำถามมีค่า IOC ตั้งแต่ **0.67–1.00** จึงถือว่าเครื่องมือมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลได้

2. ขั้นตอนการวิจัย (Research Procedure)

การดำเนินการวิจัยได้พัฒนาระบบสารสนเทศตามหลักการวงจรพัฒนาระบบ (SDLC) โดยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) ศึกษาปัญหาการจัดการประชุมภายในองค์กร เช่น การลืมนัดหมาย การใช้เอกสารกระดาษ และการติดตามข้อมูลการประชุมที่ล่าช้า พร้อมกำหนดคุณสมบัติหลักของระบบ

2. การวิเคราะห์ (Analysis) รวบรวมความต้องการของผู้ใช้งาน วิเคราะห์ระบบงาน และออกแบบแผนภาพ Use Case Diagram และ ER Diagram เพื่อกำหนดโครงสร้างและความสัมพันธ์ของข้อมูล

3. การออกแบบ (Design) ออกแบบส่วนติดต่อผู้ใช้งาน (UI/UX) และฐานข้อมูล โดยเน้นความสะดวกในการใช้งาน การแสดงผลปฏิทินการประชุม และระบบแจ้งเตือนผ่าน LINE

4. การพัฒนาและทดสอบ (Implementation & Testing) พัฒนาระบบด้วย PHP และ MySQL พร้อมเชื่อมต่อ LINE API เพื่อแจ้งเตือนการประชุมอัตโนมัติ ทดสอบฟังก์ชันหลัก เช่น การเพิ่มนัดหมาย การแก้ไขข้อมูล การแสดงปฏิทิน และการแจ้งเตือนก่อนเวลาประชุม ก่อนนำไปประเมินผลการใช้งานจริง

3. การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

จากการดำเนินงานในขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถวิเคราะห์ระบบและสร้างเป็นแผนภาพ **Context Diagram** และแผนภาพความสัมพันธ์ของข้อมูล (**ER Diagram)** เพื่อแสดงกระบวนการทำงานของระบบนัดหมายการประชุมและระบบแจ้งเตือนผ่าน **LINE** ได้อย่างชัดเจน ดังภาพที่ **2-3** โดยผลการออกแบบช่วยให้การจัดการข้อมูลการประชุมมีความสะดวก รวดเร็ว ลดความผิดพลาดในการนัดหมาย และเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารภายในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

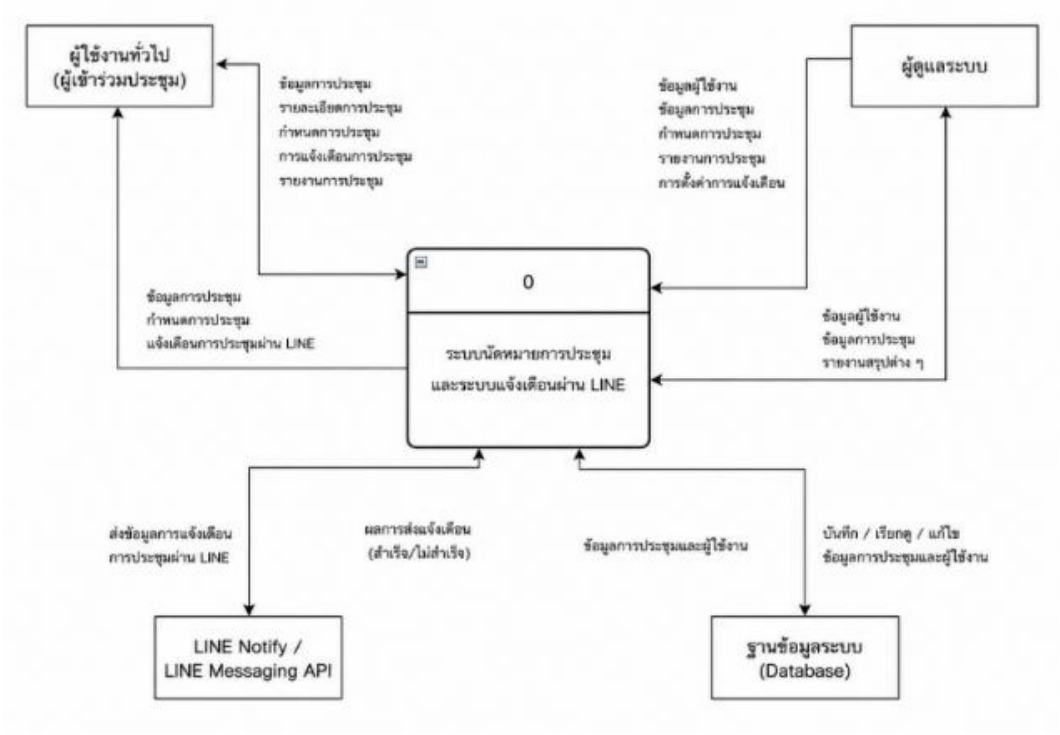

ภาพที่ 2 Context Diagram ของระบบนัดหมายการประชุมและระบบแจ้งเตือนผ่าน LINE

4. การออกแบบและพัฒนาระบบ (System Design and Development)

ระบบนัดหมายการประชุมและระบบแจ้งเตือนผ่าน LINE ถูกออกแบบและพัฒนาขึ้นบนพื้นฐานเทคโนโลยีเว็บ เพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการการประชุมภายในองค์กร โดยตัวระบบเน้นการทำงานที่สะดวก รวดเร็ว และสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายผ่านเว็บเบราว์เซอร์ ทั้งบนคอมพิวเตอร์และโทรศัพท์มือถือ ซึ่งมีการออกแบบฟังก์ชันหลักดังนี้

4.1 ระบบจัดการข้อมูลการประชุม สามารถเพิ่ม แก้ไข ลบ และค้นหาข้อมูลการประชุมได้ พร้อมทั้งจัดเก็บข้อมูลเข้าสู่ฐานข้อมูลแบบรวมศูนย์ ทำให้ข้อมูลมีความเป็นปัจจุบันและลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน

4.2 ระบบปฏิทินการประชุม (Meeting Calendar) ถูกออกแบบให้แสดงข้อมูลในรูปแบบ Calendar View คล้าย Google Calendar เพื่อช่วยให้ผู้ใช้งานสามารถตรวจสอบวัน เวลา และรายละเอียดของการประชุมได้อย่างสะดวก รวมถึงช่วยลดความผิดพลาดในการนัดหมาย

4.3 ระบบแจ้งเตือนผ่าน LINE สามารถส่งข้อความแจ้งเตือนการประชุมอัตโนมัติผ่าน LINE Notify หรือ LINE Messaging API โดยระบบจะส่งรายละเอียด เช่น ชื่อการประชุม วัน เวลา และสถานที่ประชุมแบบ Real-time เพื่อช่วยลดปัญหาการลืมนัดหมายของผู้เข้าร่วมประชุม

4.4 ระบบรายงานและสรุปข้อมูล สามารถแสดงข้อมูลสรุปการประชุม และประวัติการประชุมย้อนหลัง เพื่อช่วยให้ผู้ดูแลระบบสามารถติดตามและวิเคราะห์ข้อมูลการใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(ก) Login

(ข) Dashboard

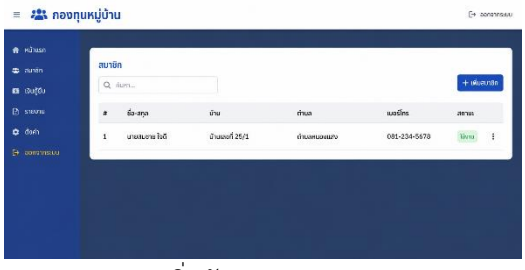

(ค) เพิ่มนัดหมายการประชุม

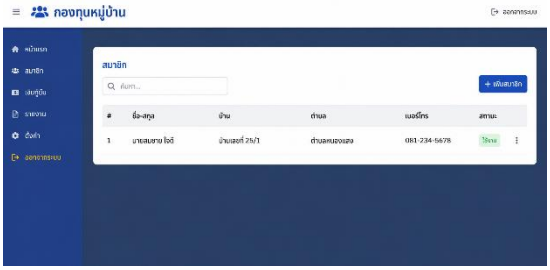

(ง) จัดการข้อมูลการประชุม

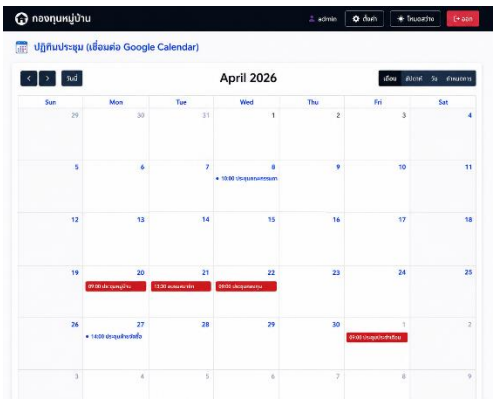

(จ) Meeting Calendar

ภาพที่ 3 ตัวอย่างหน้าเว็บเพจการทำงานของระบบ

ภาพที่ 3 (ก) เป็นหน้าเข้าสู่ระบบ (Login) สำหรับให้ผู้ใช้งานกรอกชื่อผู้ใช้และรหัสผ่านเพื่อเข้าสู่ระบบนัดหมายการประชุมและระบบแจ้งเตือนผ่าน LINE โดยผู้ใช้งานทุกคนจะต้องเข้าสู่ระบบก่อนใช้งานส่วนต่าง ๆ ของระบบ ภาพที่ 3 (ข) เป็นหน้าแดชบอร์ด (Dashboard) ซึ่งจะแสดงข้อมูลสรุปภาพรวมของระบบ เช่น จำนวนการประชุมทั้งหมด จำนวนผู้ใช้งาน และข้อมูลผู้ดูแลระบบ เพื่อช่วยให้สามารถติดตามสถานะการใช้งานของระบบได้อย่างสะดวก ภาพที่ 3 (ค) เป็นหน้าสำหรับเพิ่มข้อมูลการประชุม โดยผู้ใช้งานสามารถกรอกรายละเอียดต่าง ๆ เช่น ชื่อการประชุม วันที่ เวลา และรายละเอียดเพิ่มเติม เพื่อใช้ในการสร้างกำหนดการประชุมใหม่ในระบบ ภาพที่ 3 (ง) เป็นหน้าจัดการข้อมูลการประชุม ซึ่งจะแสดงรายการประชุมทั้งหมดภายในระบบ และสามารถเพิ่ม ลบ แก้ไข หรือค้นหาข้อมูลการประชุมได้ตามต้องการ ภาพที่ 3 (จ) เป็นหน้าปฏิทินการประชุม (Meeting Calendar) ซึ่งแสดงข้อมูลกำหนดการประชุมในรูปแบบปฏิทิน (Calendar View) เพื่อช่วยให้ผู้ใช้งานสามารถตรวจสอบวัน เวลา และรายละเอียดของการประชุมได้อย่างสะดวกและชัดเจน

ผลการวิจัย

จากการทดลองใช้งานระบบบริหารจัดการประชุมกองทุนหมู่บ้าน พร้อมระบบแจ้งเตือนผ่าน LINE API และการเข้าถึงเอกสารออนไลน์ พบว่าระบบช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการประชุมและเอกสารได้อย่างชัดเจน โดยลดขั้นตอนการทำงานแบบเอกสารกระดาษ เพิ่มความสะดวกในการค้นหาข้อมูลย้อนหลัง และช่วยแจ้งเตือนการประชุมอัตโนมัติผ่าน LINE API

ระบบรองรับผู้ใช้งาน 2 ระดับ ได้แก่ ผู้ดูแลระบบ (Admin) และสมาชิกทั่วไป (Member) โดยผู้ดูแลระบบสามารถจัดการข้อมูลการประชุม สมาชิก และอัปโหลดเอกสารสำคัญ เช่น รายงานการประชุม สัญญากู้ และเอกสารทางการเงิน รวมถึงส่งการแจ้งเตือนผ่าน LINE ได้แบบ Real-time ส่วนสมาชิกทั่วไปสามารถดูปฏิทินการประชุม (Calendar View) เข้าถึงเอกสารออนไลน์ และตรวจสอบประวัติการประชุมย้อนหลังได้ผ่านเว็บไซต์

นอกจากนี้ ระบบยังมี Dashboard สำหรับสรุปข้อมูลและแสดงสถิติการประชุม เพื่อช่วยให้ผู้ดูแลระบบสามารถติดตามและวิเคราะห์ข้อมูลได้สะดวกมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้การดำเนินงานภายในกองทุนมีความเป็นระบบ รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ผลการประเมินพบว่าผู้ใช้งานมีความพึงพอใจต่อระบบในระดับมากที่สุด เนื่องจากระบบช่วยลดเวลาในการจัดการประชุม เพิ่มความสะดวกในการเข้าถึงเอกสาร และช่วยให้การสื่อสารภายในกองทุนมีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะฟังก์ชันการแจ้งเตือนผ่าน LINE API และการเข้าถึงเอกสารออนไลน์ที่ช่วยลดปัญหาการลืมวันประชุมและเพิ่มประสิทธิภาพในการติดตามข้อมูลย้อนหลังได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผลการประเมินแสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินประสิทธิภาพและความพึงพอใจ

หัวข้อ	$\overline{x}$	S.D.	การแปลผล
ด้านประสิทธิภาพ			
ความเร็วในการตอบสนองของหน้าจอต่าง ๆ ในระบบ	4.50	0.71	ระดับมาก
ความถูกต้องในการบันทึกและแสดงข้อมูลการประชุม	5.00	0.00	ระดับมาก
ระบบช่วยลดเวลาในการจัดการและติดตามการประชุม	5.00	0.00	ระดับมาก
การแสดงข้อมูลปฏิทินการประชุมมีความชัดเจนและใช้งานง่าย	5.00	0.00	ระดับมากที่สุด
ระบบแจ้งเตือนผ่าน LINE มีประโยชน์และช่วยลดการลืมนัดหมาย	5.00	0.00	ระดับมากที่สุด
การเพิ่ม แก้ไข และลบข้อมูลการประชุมทำได้สะดวก	4.50	0.71	ระดับมาก
ความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูลที่บันทึกในระบบ	5.00	0.00	ระดับมากที่สุด
ด้านความพึงพอใจ			
การเข้าถึงข้อมูลและประวัติการประชุมย้อนหลัง	4.50	0.71	ระดับมาก
การแสดงผลข้อมูลและรายงานสรุปการประชุม	4.00	1.41	ระดับมาก
ระบบโดยรวมมีความเสถียร สามารถทำงานต่อเนื่อง	4.50	0.71	ระดับมาก
เว็บไซต์มีความสวยงามและใช้งานง่าย	4.50	0.71	ระดับมาก
รูปแบบเหมาะสมกับการใช้งาน	5.00	0.00	ระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	**4.71**	**0.53**	**ระดับมากที่สุด**

ทั้งนี้ ในบางรายการประเมินพบว่าค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) มีค่าเท่ากับ 0.00 เนื่องจากผู้ตอบแบบประเมินมีความคิดเห็นตรงกันในหัวข้อดังกล่าว ส่งผลให้ข้อมูลไม่มีความแปรปรวน อย่างไรก็ตาม ผลการประเมินควรตีความภายใต้ข้อจำกัดของจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งอาจยังไม่สะท้อนความคิดเห็นของผู้ใช้งานในวงกว้าง จึงควรมีการขยายกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งต่อไป เพื่อเพิ่มความหลากหลายของข้อมูลและความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย

จากผลการประเมินประสิทธิภาพและความพึงพอใจของระบบบริหารจัดการประชุมกองทุนหมู่บ้าน พร้อมระบบแจ้งเตือนผ่าน LINE API และการเข้าถึงเอกสารออนไลน์ พบว่าระบบที่พัฒนาขึ้นสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยภาพรวมของการประเมินมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.71 และส่วนเบี่ยงเบน

มาตรฐาน 0.53 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าผู้ใช้งานมีความคิดเห็นเชิงบวกต่อระบบทั้งในด้านการทำงานและด้านความพึงพอใจในการใช้งาน

1.ในด้านประสิทธิภาพของระบบ ผู้ใช้งานเห็นว่าระบบสามารถช่วยอำนวยความสะดวกในการจัดการประชุมได้เป็นอย่างดี ทั้งในเรื่องของความถูกต้องในการบันทึกและแสดงข้อมูลการประชุม การช่วยลดระยะเวลาในการจัดการและติดตามการประชุม รวมถึงการแสดงข้อมูลปฏิทินการประชุมที่มีความชัดเจนและใช้งานง่าย นอกจากนี้ ระบบแจ้งเตือนผ่าน LINE API ยังช่วยลดปัญหาการลืมนัดหมายและเพิ่มความสะดวกในการติดตามข่าวสารการประชุมได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งข้อมูลที่จัดเก็บในระบบมีความถูกต้องครบถ้วน ส่งผลให้ผู้ใช้งานสามารถเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วและเชื่อถือได้

2.ในด้านความพึงพอใจของผู้ใช้งาน พบว่าผู้ใช้งานมีความพึงพอใจต่อระบบในระดับมากถึงมากที่สุด โดยเฉพาะรูปแบบของระบบที่มีความเหมาะสมต่อการใช้งาน เว็บไซต์มีความสวยงามและใช้งานง่าย รวมถึงระบบมีความเสถียรและสามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่อง ผู้ใช้งานยังสามารถเข้าถึงข้อมูลและประวัติการประชุมย้อนหลังได้สะดวก ตลอดจนสามารถดูรายงานสรุปการประชุมได้อย่างชัดเจน ซึ่งช่วยสนับสนุนการดำเนินงานของ กองทุนหมู่บ้านให้มีความเป็นระบบและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ระบบบริหารจัดการประชุมกองทุนหมู่บ้าน พร้อมระบบแจ้งเตือนผ่าน **LINE API** และการเข้าถึงเอกสารออนไลน์ มีประสิทธิภาพและความพึงพอใจของผู้ใช้งานอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากระบบช่วยลดการใช้เอกสารกระดาษ เพิ่มความสะดวกในการจัดเก็บและค้นหาข้อมูล รวมทั้งช่วยแจ้งเตือนกำหนดการประชุมผ่าน LINE Messaging API ทำให้ผู้ใช้งานได้รับข้อมูลอย่างรวดเร็วและลดการลืมนัดหมาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ถนอม กองใจ และอริษา ทาทอง (2565) ที่พบว่าการประยุกต์ใช้ Google Application ร่วมกับ LINE Notification ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการแจ้งเตือนกิจกรรมและลดการพลาดนัดหมาย นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภาคิน แสงสุวรรณ์ (2567) และ พิชญ์วรา จันทร์แย้ม และซัลมี อารง (2567) ที่รายงานว่าการพัฒนาระบบนัดหมายร่วมกับ LINE Official Account และ LINE Messaging API ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารและสร้างความพึงพอใจแก่ผู้ใช้งาน

อย่างไรก็ตาม ผลการประเมินด้านการแสดงผลข้อมูลและรายงานสรุปการประชุมมีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น จึงควรพัฒนา Dashboard และรูปแบบรายงานให้มีความหลากหลาย เข้าใจง่าย และตอบสนองความต้องการของผู้ใช้งานมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การศึกษาครั้งนี้มีข้อจำกัดด้านจำนวนกลุ่มตัวอย่าง จึงควรขยายการทดลองใช้กับกลุ่มผู้ใช้งานและพื้นที่ที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือและความสามารถในการอ้างอิงผลการวิจัยในอนาคต

สรุปผลการวิจัย

จากการพัฒนาและทดสอบระบบบริหารจัดการประชุมกองทุนหมู่บ้าน พร้อมระบบแจ้งเตือนผ่าน **LINE API** และการเข้าถึงเอกสารออนไลน์ พบว่าระบบสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยช่วยเพิ่มความสะดวกในการจัดการข้อมูลการประชุม ลดการใช้เอกสารกระดาษ ลดความผิดพลาดในการนัดหมาย และเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารผ่านระบบแจ้งเตือนอัตโนมัติ ผลการประเมินจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน

5 คน พบว่าประสิทธิภาพและความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับ **มากที่สุด** ($\bar{x}$ = 4.71) สะท้อนให้เห็นว่าระบบมีความเหมาะสมต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการประชุมของกองทุนหมู่บ้านและหน่วยงานที่มีลักษณะการดำเนินงานใกล้เคียงกัน

อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้มีข้อจำกัดด้านจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ยังมีจำนวนน้อย จึงอาจยังไม่สามารถสะท้อนความคิดเห็นของผู้ใช้งานได้อย่างครอบคลุม ดังนั้น การวิจัยครั้งต่อไปควรขยายจำนวนกลุ่มตัวอย่างและพื้นที่ทดลองใช้ระบบ รวมทั้งพัฒนา Dashboard และรูปแบบรายงานให้มีความหลากหลายและตอบสนองความต้องการของผู้ใช้งานมากยิ่งขึ้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความน่าเชื่อถือของระบบในระยะยาว

กิตติกรรมประกาศ

โครงงานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก ผศ.ดร.ธนิรัตน์ ยอดดำเนิน อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ที่ได้ให้คำแนะนำ แนวคิด และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนช่วยตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดี ทำให้งานวิจัยฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

การแจ้งเตือนจากปฏิทินเข้า LINE ผ่าน LINE Messaging API. (2568). กลุ่มงานควบคุมโรคติดต่อ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด.

การพัฒนาระบบแจ้งเตือนผ่าน LINE Messaging API แทนการให้บริการ LINE Notify. (2568). Knowledge Management สำนักคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ชรัช แสวงเจริญ, และ ชุติมา พิศาลย์. (2568). *การใช้ LINE Chatbot สำหรับการแจ้งซ่อมโสตทัศนูปกรณ์ งานเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ.* วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มทร.สุวรรณภูมิ, 9(3).

ถนอม กองใจ, และ อริษา ทาทอง. (2565). *การพัฒนาระบบแจ้งเตือนกิจกรรมและการนัดหมายอัตโนมัติผ่านแอปพลิเคชันไลน์ โดยประยุกต์ใช้ Google Application และ Line Notification.* วารสาร Mahidol R2R e-Journal, 9(1).

พิชญ์วรา จันทร์แย้ม, และ ซัลมี อารง. (2567). *การพัฒนาระบบนัดหมายด้วย LINE Official Account สำหรับผู้รับบริการคลินิกแพทย์แผนไทย วิทยาลัยเทคโนโลยีทางการแพทย์และสาธารณสุข กาญจนาภิเษก.*

ภาคิน แสงสุวรรณ์. (2567). *การพัฒนาระบบนัดหมายและแจ้งเตือนผู้ป่วยผ่านแอปพลิเคชันไลน์ของโรงพยาบาลทันตกรรม คณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. Multidisciplinary Digital Procedia.*

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สำนักคอมพิวเตอร์. (2568). *LINE Messaging API.* สืบค้นจากฐานข้อมูลองค์ความรู้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

วสุ บัวแก้ว, และ ปณิธิ เนตินันทน์. (2563). *การพัฒนา LINE BOT สำหรับบัณฑิตวิทยาลัย.* ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยรังสิต ครั้งที่ 15.

สหรัตน์ พลายกลาง, ศศิการณ์ พลายกลาง, และ วิทยา มนตรี. (2566). *ระบบควบคุมการทำงานคอมพิวเตอร์ผ่านไลน์บอท.* วารสารนวัตกรรมการพัฒนาพื้นที่, 5(2), 45–56.

สมภพ มุสิกร, และ พิมรินทร์ คีรินทร. (2564). *การพัฒนาระบบสนับสนุนการให้บริการ PSRU-LIB Line Bot ร่วมกับระบบห้องสมุดอัตโนมัติ WALAI AutoLib สำหรับห้องสมุด 4.0.* วารสารวิชาการการจัดการเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 8(1), 114–127.

การศึกษาการลดปริมาณฝุ่นละอองภายในศาลาประชาคมแบบกึ่งเปิดโล่งโดยใช้ม่านอากาศร่วมกับระบบความดันบวกด้วยวิธีการจำลองพลศาสตร์ของไหลเชิงคำนวณ

A Study on Reducing Particulate Matter in a Semi-Open Community Hall Using Air Curtains Combined with a Positive Pressure System through Computational Fluid Dynamics Simulation

ภูวสิษฐ์ ตุ่นแก้ว[1*] วัชพล โรจนรัตนางกูร และ อาภิรักษ์ หกพันนา

[1*] สาขาวิชาวิศวกรรมการผลิต คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จังหวัดลำปาง ประเทศไทย

[2] ภาควิชาวิศวกรรมเครื่องกล คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย

*corresponding author e-mail : arpiruk.hok@cmu.ac.th

บทคัดย่อ

ปัญหาฝุ่นละออง PM2.5 เป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทยที่มักประสบกับปัญหาหมอกควันเป็นประจำทุกปี ขณะเดียวกัน อาคารกึ่งเปิดโล่ง เช่น ศาลาประชาคม เป็นสถานที่ที่ถูกใช้ในการจัดกิจกรรมของชุมชนอย่างเป็นประจำ ยังขาดแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันฝุ่นละอองจากภายนอกเข้าสู่พื้นที่ใช้งานของศาลา ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการลดปริมาณฝุ่นละอองภายในศาลาประชาคมแบบกึ่งเปิดโล่งโดยใช้ระบบม่านอากาศร่วมกับระบบเติมอากาศสะอาดผ่านการจำลองพลศาสตร์ของไหลเชิงคำนวณ โดยเปรียบเทียบ 3 กรณีศึกษา ได้แก่ การใช้งานระบบม่านอากาศร่วมกับระบบเติมอากาศสะอาดที่อัตรา 37 ACH และ 41 ACH และการใช้งานเฉพาะระบบเติมอากาศสะอาดที่อัตรา 37 ACH ผลการจำลองพบว่า กรณีที่มีการใช้งานระบบม่านอากาศสามารถลดความเข้มข้นของฝุ่นละอองภายในศาลาลงได้ 42.51% และ 44.87% ตามลำดับ แต่กรณีที่ไม่เปิดใช้งานระบบม่านอากาศจะสามารถลดได้เพียง 32.32% นอกจากนี้ การเพิ่มอัตราการเติมอากาศสะอาดจาก 37 ACH เป็น 41 ACH ภายใต้เงื่อนไขที่อัตราการไหลของม่านอากาศคงที่ ส่งผลให้ประสิทธิภาพในการลดฝุ่นละอองเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย ซึ่งชี้ให้เห็นว่าระบบม่านอากาศมีบทบาทสำคัญในการลดการแทรกซึมของฝุ่นละอองเข้าสู่ภายในศาลาได้ แม้ว่าระบบดังกล่าวจะยังไม่สามารถสร้างสภาวะความดันบวกให้กับศาลาประชาคมแบบกึ่งเปิดโล่งได้อย่างชัดเจนก็ตาม

คำสำคัญ : พลศาสตร์ของไหลเชิงคำนวณ ฝุ่นละออง ม่านอากาศ ระบบความดันบวก อาคารกึ่งเปิดโล่ง

Abstract

PM2.5 particulate matter is a major environmental problem affecting public health, particularly in northern Thailand, where haze pollution occurs annually. Semi-open buildings such as community halls are commonly used for community activities but lack effective measures to prevent particulate matter infiltration. Therefore, this study investigated particulate matter reduction in a semi-open community hall using an air curtain system combined with a clean air supply system through Computational Fluid Dynamics (CFD) simulation. Three cases were considered: air curtains combined with clean air supply rates of 37 ACH and 41 ACH, and a clean air supply system alone at 37 ACH. The

results showed that the cases with air curtains reduced indoor particulate matter concentrations by 42.51% and 44.87%, respectively, whereas the case without air curtains achieved only a 32.32% reduction. In addition, increasing the clean air supply rate from 37 ACH to 41 ACH at a constant air curtain flow rate resulted in only a slight improvement in particulate reduction performance. These findings indicate that the air curtain system plays an important role in reducing particulate matter infiltration into the hall, although it was unable to establish a clearly positive pressure condition within the semi-open building.

Keywords : cfd, particulate matter, air curtain, positive pressure system, semi-open building

บทนำ

ปัญหามลพิษทางอากาศจากฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน 2.5 ไมโครเมตร (PM2.5) เป็นหนึ่งในปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุขที่สำคัญของประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคเหนือซึ่งมักประสบกับปัญหาฝุ่นควันและการสะสมตัวของฝุ่นละอองในระดับที่สูงอย่างต่อเนื่องในช่วงฤดูแล้งของทุกปี (Inlaung *et al.*, 2024; Suriyawong *et al.*, 2023) โดยสาเหตุสำคัญเกิดจากการเผาในพื้นที่เกษตรกรรม การเกิดไฟป่า กิจกรรมทางอุตสาหกรรม รวมถึงสภาพภูมิประเทศและสภาพอุตุนิยมวิทยาที่เอื้อต่อการสะสมตัวของมลพิษทางอากาศ ส่งผลให้หลายจังหวัดในภาคเหนือมีค่าความเข้มข้นของฝุ่นละอองเกินเกณฑ์มาตรฐานเป็นระยะเวลานาน (กรมควบคุมมลพิษ, 2566) และก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน โดยเฉพาะโรคในระบบทางเดินหายใจและระบบหัวใจและหลอดเลือด (World Health Organization [WHO], 2564)

จังหวัดลำปางเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาฝุ่นควันอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากมีลักษณะภูมิประเทศเป็นแอ่งกระทะล้อมรอบด้วยแนวภูเขา ทำให้การระบายอากาศเป็นไปได้ยากและเกิดการสะสมตัวของฝุ่นละอองในชั้นบรรยากาศ(กรมควบคุมมลพิษ, 2556) ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ต้องดำรงชีวิตและประกอบกิจกรรมต่างๆ ภายใต้สภาวะอากาศที่มีปริมาณฝุ่นละอองสูง โดยเฉพาะในกลุ่มเปราะบางและผู้ที่มีโรคประจำตัว ซึ่งมีความเสี่ยงต่อผลกระทบด้านสุขภาพมากกว่าประชากรทั่วไป (WHO, 2564) จากประสบการณ์การลงพื้นที่เพื่อดำเนินโครงการบริการวิชาการแก่ชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง พบว่ากิจกรรมของชุมชนส่วนใหญ่มักจัดขึ้นภายในศาลาประชาคม ศาลาอเนกประสงค์ ศาลาวัด หรือศาลาภายในโรงเรียน ซึ่งเป็นอาคารสาธารณะที่มีลักษณะกึ่งเปิดโล่งและอาศัยการระบายอากาศตามธรรมชาติเป็นหลัก โดยอาคารประเภทดังกล่าวจะมีช่องเปิดขนาดใหญ่ ส่งผลให้ฝุ่นละอองจากภายนอกสามารถเคลื่อนที่เข้าสู่พื้นที่ใช้งานภายในได้โดยง่าย แม้ว่าลักษณะอาคารจะช่วยลดความร้อนและเอื้อต่อการใช้งานของประชาชน แต่กลับไม่สามารถป้องกันการแทรกซึมของฝุ่นละอองจากภายนอกได้เลย ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวนมากต้องเผชิญกับการสัมผัสฝุ่นละอองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแต่ละกิจกรรมอาจจะใช้ระยะเวลานานหลายชั่วโมงหรืออาจจะใช้เวลาทั้งวัน อย่างไรก็ตาม งานวิจัยและแนวทางการควบคุมคุณภาพอากาศภายในอาคารส่วนใหญ่ในปัจจุบันยังมุ่งเน้นไปที่อาคารแบบปิดหรือห้องปรับอากาศ (Azimi and Stephens, 2013; Fisk, 2013) ขณะที่แนวทางสำหรับอาคารกึ่งเปิดโล่งซึ่งเป็นพื้นที่ใช้งานจริงของชุมชนยังได้รับการศึกษาค่อนข้างจำกัด ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงเล็งเห็นความสำคัญที่จะต้องหาแนวทางที่เหมาะสมในการลดปริมาณฝุ่นละอองภายในอาคารกึ่งเปิดโล่ง เพื่อยกระดับคุณภาพอากาศและลดความเสี่ยงต่อสุขภาพของผู้ใช้งานภายใน

หนึ่งในเทคโนโลยีที่ได้รับความสนใจในการลดการแทรกซึมของอากาศและฝุ่นละอองจากภายนอก คือ ระบบม่านอากาศ ซึ่งเป็นระบบที่อาศัยการสร้างแนวกระแสอากาศความเร็วสูงบริเวณช่องเปิดเพื่อทำหน้าที่เป็นกำแพงลมเสมือน ช่วยลดการแลกเปลี่ยนอากาศระหว่างพื้นที่สองบริเวณที่มีสภาพแวดล้อมแตกต่างกัน (Berner, 2026) งานวิจัยที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่าม่านอากาศสามารถช่วยลดการเคลื่อนที่ของฝุ่นละอองและลดการแทรกซึมของอากาศจากภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อมีการออกแบบและกำหนดสภาวะการทำงานที่เหมาะสม อย่างไรก็ตาม ประสิทธิภาพของม่านอากาศยังขึ้นอยู่กับลักษณะของช่องเปิด โดยเฉพาะกับอาคารที่มีพื้นที่เปิดโล่งขนาดใหญ่ เช่น ศาลาประชาคมของชุมชนต่างๆ ซึ่งอาจยังคงเกิดการแทรกซึมของอากาศและฝุ่นละอองจากภายนอกเข้ามาได้บางส่วน (Cao et al., 2011; Foster and Swain, 2002)

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงประยุกต์ใช้ระบบม่านอากาศร่วมกับระบบเติมอากาศสะอาดเพื่อสร้างสภาวะความดันบวกให้กับพื้นที่ใช้งาน โดยอาศัยหลักการควบคุมสมดุลมวลอากาศและการสร้างแนวกั้นอากาศบริเวณช่องเปิดเพื่อลดการแลกเปลี่ยนอากาศและการไหลย้อนกลับของอากาศที่ปนเปื้อนฝุ่นละอองจากภายนอก (Awbi, 2003; Etheridge and Sandberg, 1996) และเนื่องจากลักษณะการไหลของอากาศและการแพร่กระจายของฝุ่นละอองภายในอาคารกึ่งเปิดโล่งมีความซับซ้อนและได้รับอิทธิพลจากปัจจัยหลายประการ การศึกษาด้วยการทดลองจริงอาจต้องใช้งบประมาณและทรัพยากรจำนวนมาก (Chen, 2009) งานวิจัยนี้จึงเลือกใช้การจำลองพลศาสตร์ของไหลเชิงคำนวณ (Computational Fluid Dynamics, CFD) เพื่อศึกษาลักษณะการไหลของอากาศ การแพร่กระจายของฝุ่นละออง และประสิทธิภาพของระบบม่านอากาศร่วมกับระบบแรงดันบวกภายใต้เงื่อนไขการทำงานที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ ผลการศึกษาที่ได้จะเป็นองค์ความรู้สำคัญสำหรับการออกแบบและพัฒนาระบบควบคุมคุณภาพอากาศสำหรับอาคารกึ่งเปิดโล่งที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันในระดับชุมชน และช่วยลดความเสี่ยงจากการสัมผัสฝุ่นละอองของประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาหมอกควันต่อไป

วิธีการจำลองพลศาสตร์ของไหลเชิงคำนวณ

แบบจำลองทางกายภาพของศาลาประชาคม

งานวิจัยนี้ศึกษาลักษณะการไหลของอากาศและการแพร่กระจายของฝุ่นละอองภายในศาลาประชาคมแบบกึ่งเปิดโล่งด้วยวิธีการจำลองพลศาสตร์ของไหลเชิงคำนวณ (Tominaga and Stathopoulos, 2013; Norton *et al.*, 2007) โดยได้ดำเนินการสำรวจและตรวจวัดขนาดของศาลาประชาคมบ้านวังหินพัฒนา ตำบลเถินบุรี อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ทั้งนี้ ศาลาที่ใช้ในการศึกษามีลักษณะเป็นอาคารกึ่งเปิดโล่ง มีหลังคาทรงจั่ว ไม่มีฝ้าเพดาน มีผนังทึบ 1 ด้าน และเปิดโล่ง 3 ด้าน โดยมีขนาดกว้าง 8 เมตร ยาว 14 เมตร และสูงถึงชายคา 3.2 เมตร ดังแสดงในภาพที่ 1(ก) จากข้อมูลการสำรวจภาคสนาม ได้จัดทำแบบจำลองสามมิติของศาลาประชาคมให้มีขนาดเทียบเท่ากับขนาดจริง ดังแสดงในภาพที่ 1(ข) เพื่อนำไปใช้ในการจำลองพลศาสตร์ของไหลเชิงคำนวณและศึกษาพฤติกรรมการไหลของอากาศ รวมถึงการแพร่กระจายของฝุ่นละอองในขั้นตอนถัดไป

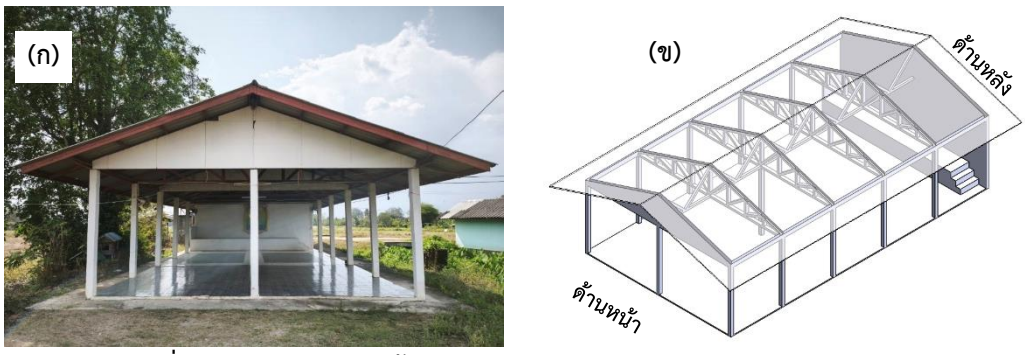

ภาพที่ 1 (ก) ศาลาประชาคมบ้านวังหินพัฒนา ตำบลเถินบุรี อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง และ (ข) แบบจำลองศาลาประชาคม

แบบจำลองพลศาสตร์ของไหลเชิงคำนวณของศาลาประชาคม

จากแบบจำลองศาลาประชาคมในภาพที่ 1(ข) ได้ทำการออกแบบและติดตั้งระบบม่านอากาศบริเวณด้านเปิดโล่ง ทั้ง 3 ด้าน เพื่อทำหน้าที่เป็นกำแพงลมสำหรับลดการแทรกซึมของฝุ่นละอองจากภายนอกเข้าสู่ภายในศาลา โดยติดตั้งม่านอากาศยี่ห้อ MITSUBISHI รุ่น GK-2412AS2-CE (Mitsubishi, 2022) จำนวนรวม 26 เครื่อง ซึ่งมีอัตราการไหลของอากาศเฉลี่ย 1,265 ลูกบาศก์เมตรต่อชั่วโมงต่อเครื่อง (m^3/h ต่อ เครื่อง) นอกจากนี้ ภายในศาลายังติดตั้งระบบเติมอากาศสะอาด ซึ่งประกอบด้วยระบบกรองอากาศ ระบบท่อส่งลม และหัวจ่ายลม เพื่อจ่ายอากาศสะอาดเข้าสู่พื้นที่ใช้งาน ดังแสดงในภาพที่ 2 โดยอากาศจากภายนอกจะถูกกรองก่อนส่งเข้าสู่ภายในศาลา เพื่อสร้างสภาวะความดันบวกและช่วยลดการไหลย้อนกลับของอากาศปนเปื้อนจากภายนอกเข้าสู่พื้นที่ใช้งาน (Fisk, 2013; Etheridge and Sandberg, 1996)

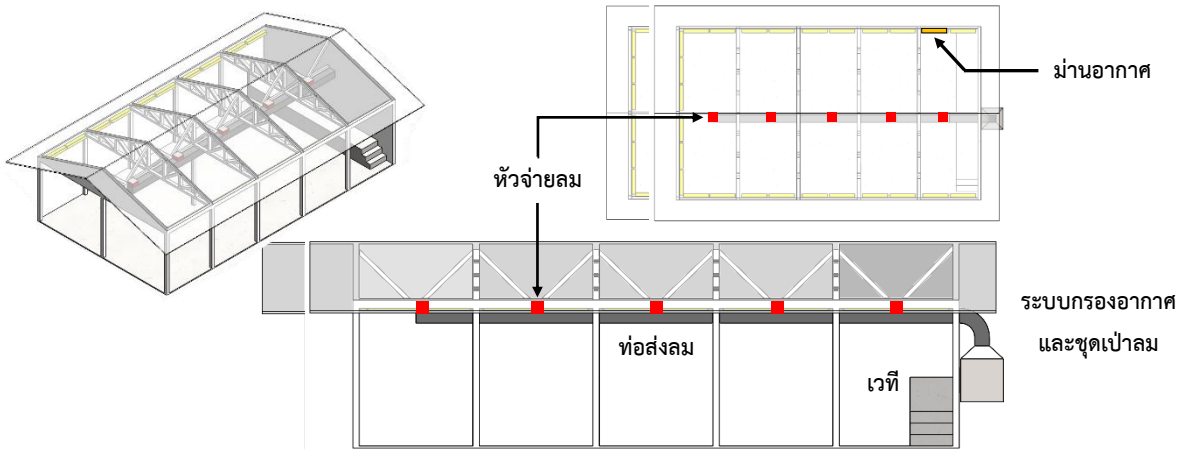

ภาพที่ 2 แบบจำลองศาลาประชาคม พร้อมทั้งระบบอื่นๆ

ในการออกแบบระบบเติมอากาศสะอาดร่วมกับระบบม่านอากาศในงานวิจัยนี้ ได้อาศัยหลักการสมดุลมวลและการเกิดกระแสการไหลหมุนวนภายในศาลา (Versteeg and Malalasekera, 2007) ดังแสดงในภาพที่ 3 เมื่อม่านอากาศทำงาน กระแสอากาศที่พ่นลงสู่พื้นจะเกิดการแยกตัว โดยส่วนหนึ่งไหลออกสู่ภายนอกศาลา ขณะที่อีกส่วนหนึ่งไหลย้อนกลับเข้าสู่ภายใน (Cao *et al.*, 2011) ส่งผลให้มวลอากาศภายในศาลาสูญเสียออกสู่ภายนอกบางส่วน และทำให้อากาศจากภายนอกซึ่งอาจมีฝุ่นละอองปนเปื้อนแทรกซึมเข้าสู่ภายในเพื่อชดเชยมวลอากาศที่สูญเสียไป ดังแสดงใน

ภาพที่ 3(ซ้าย) ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงออกแบบให้มีการเติมอากาศสะอาดเข้าสู่ภายในศาลาในปริมาณเท่ากับหรือมากกว่ามวลอากาศที่สูญเสียออกไป เพื่อรักษาสมดุลมวลอากาศ ลดการแทรกซึมของอากาศจากภายนอก และช่วยเพิ่มคุณภาพอากาศภายในศาลา ดังแสดงในภาพที่ 3(ขวา)

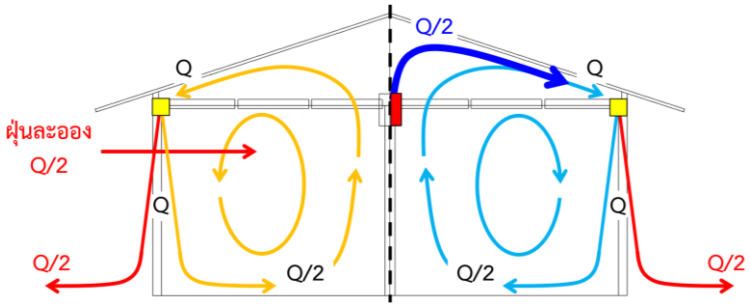

ภาพที่ 3 การไหลเวียนของอากาศภายในศาลาประชาคม
(ซ้ายมือ) ไม่มีระบบเติมอากาศสะอาด และ (ขวามือ) มีระบบเติมอากาศสะอาด

ในกรณีที่อัตราการไหลของอากาศเติมมีค่ามากกว่าปริมาณอากาศที่สูญเสียออกจากศาลา จะส่งผลให้เกิดสภาวะความดันบวกภายในศาลา ซึ่งช่วยลดการแทรกซึมของอากาศและฝุ่นละอองจากภายนอกเข้าสู่พื้นที่ใช้งาน (Chen, 2009; Etheridge & Sandberg, 1996) นอกจากนี้ ยังได้ออกแบบตำแหน่งหัวจ่ายลมให้อยู่บริเวณใต้แนวหลังคาและกำหนดทิศทางการจ่ายอากาศให้ไหลไปตามแนวระนาบของหลังคาก่อนเข้าสู่ม่านอากาศ เพื่อบังคับให้เกิดการหมุนเวียนของอากาศสะอาดและเพิ่มประสิทธิภาพการกระจายตัวของอากาศภายในพื้นที่ใช้งานให้มีความทั่วถึงมากยิ่งขึ้น ดังแสดงในภาพที่ 3(ขวา) (Cao *et al.*, 2014; Nielsen, 2009)

เพื่อให้การจำลองพลศาสตร์ของไหลเชิงคำนวณมีประสิทธิภาพและลดความซับซ้อนของแบบจำลองทางเรขาคณิต จึงได้ปรับแบบจำลองศาลาประชาคมให้อยู่ในลักษณะอย่างง่าย โดยการตัดองค์ประกอบบางส่วนออกจากแบบจำลอง ได้แก่ โครงสร้างเหล็กใต้หลังคา เสากลางศาลา เวที ระบบกรองอากาศ และชุดเป่าลม ดังแสดงในภาพที่ 4(ก) ซึ่งช่วยลดจำนวนเซลล์ตาข่ายและภาระในการคำนวณลงได้อย่างมาก ทั้งนี้ องค์ประกอบที่ถูกตัดออกส่วนใหญ่มีขนาดเล็กเมื่อเทียบกับขนาดโดยรวมของศาลาประชาคม และไม่ได้เป็นแหล่งกำเนิดหรือแหล่งกีดขวางการไหลหลักของกระแสอากาศหรือการแพร่กระจายของฝุ่นละอองภายในพื้นที่ศึกษา จึงส่งผลต่อรูปแบบการไหลโดยรวมและการกระจายตัวของฝุ่นละอองเพียงเล็กน้อย ทั้งนี้ ผลการจำลองที่ได้จะถูกใช้เป็นกรณีอ้างอิงสำหรับการประเมินประสิทธิภาพเบื้องต้นของระบบเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางสำหรับการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติต่อไป

การจำลองทางพลศาสตร์ของไหลเชิงคำนวณ

การจำลองพลศาสตร์ของไหลเชิงคำนวณในงานวิจัยนี้ดำเนินการโดยใช้โปรแกรม ANSYS Fluent ในการจำลองและวิเคราะห์ลักษณะการไหลของอากาศและการแพร่กระจายของฝุ่นละอองภายในศาลาประชาคมแบบกึ่งเปิดโล่ง โดยหลังจากสร้างแบบจำลองศาลาประชาคมอย่างง่ายแล้ว ได้นำแบบจำลองเข้าสู่กระบวนการสร้างเซลล์ตาข่ายสำหรับการคำนวณเชิงตัวเลข โดยได้เลือกใช้เซลล์ตาข่ายรูปทรงพีระมิดฐานสามเหลี่ยม เนื่องจากเป็นรูปทรงที่มีความเหมาะสมกับแบบจำลองที่มีความซับซ้อนและสามารถรองรับกับรายละเอียดของพื้นผิวต่างๆ ได้เป็นอย่างดี (Ansys, 2026) ทั้งนี้ ได้กำหนดขนาดของเซลล์ตาข่ายให้มีความเหมาะสมกับลักษณะการไหลของอากาศในแต่ละบริเวณของแบบจำลอง เพื่อให้ได้ผลการคำนวณที่มีความแม่นยำควบคู่ไปกับการใช้ทรัพยากรในการประมวลผลอย่างมีประสิทธิภาพ

ส่งผลให้แบบจำลองมีจำนวนโหนดประมาณ 32 ล้านโหนด และจำนวนเซลล์ตาข่ายประมาณ 190 ล้านเซลล์ โดยตัวอย่างโครงสร้างเซลล์ตาข่ายของแบบจำลองแสดงดังภาพที่ 4(ข)

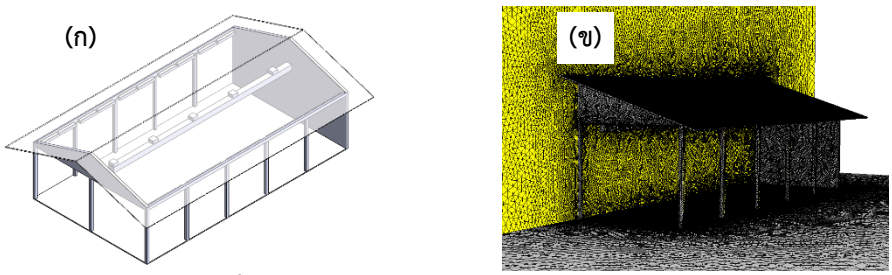

ภาพที่ 4 (ก) แบบจำลองศาลาประชาคมอย่างง่าย และ
(ข) ตัวอย่างของโครงสร้างเซลล์ตาข่ายที่มีขนาดเซลล์ใหญ่กว่าค่าที่กำหนดไว้ 4 เท่า

ภายหลังจากการสร้างโครงสร้างเซลล์ตาข่ายของศาลาประชาคมแบบกึ่งเปิดโล่งแล้ว ได้ดำเนินการกำหนดวิธีการคำนวณ เงื่อนไขขอบเขต เงื่อนไขเริ่มต้น และค่าของตัวแปรต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับการจำลองพลศาสตร์ของไหลเชิงคำนวณก่อนที่จะเริ่มดำเนินการคำนวณและวิเคราะห์ผลการจำลองต่อไป ทั้งนี้ รายละเอียดของการตั้งค่าที่ใช้ในการจำลองแสดงดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 รายละเอียดการตั้งค่าสำหรับการจำลองพลศาสตร์ของไหลเชิงคำนวณ (Ansys, 2024a; Ansys, 2024b)

Flow type :	Steady-State Incompressible Flow	**Turbulence model :**	SST κ - ω
Additional equations :	Energy Equation, Species Transport (Air-PM2.5 at 27°c (Engineering ToolBox, 2001))		
Solution methods :	Pressure-Velocity Coupling : Coupled Scheme Discretization scheme : Second-Order Upwind		
Initialization method :	Hybrid Initialization		
Convergence criterion :	Residual < $1x10^{-5}$ for all parameters	**Number of iterations :**	20,000

การกำหนดเงื่อนเริ่มต้นและเงื่อนไขขอบเขต

การศึกษาครั้งนี้ ได้แบ่งกรณีศึกษาออกเป็น 3 กรณี ได้แก่ กรณีที่ 1 มีการเปิดใช้งานระบบเติมอากาศสะอาดร่วมกับระบบม่านอากาศที่อัตรา 37 ACH (Air Changes per Hour) เท่ากัน กรณีที่ 2 เพิ่มอัตราของระบบเติมอากาศสะอาดขึ้นเป็น 41 ACH และกรณีที่ 3 เปิดใช้งานเฉพาะระบบเติมอากาศสะอาดที่ 37 ACH โดยปิดการทำงานของระบบม่านอากาศ

ในการจำลอง ได้กำหนดให้ระบบกรองอากาศมีประสิทธิภาพในการดักจับฝุ่นละออง PM2.5 เท่ากับ 100% ส่งผลให้อากาศที่จ่ายผ่านหัวจ่ายลมมีความเข้มข้นของฝุ่นละอองเท่ากับ 0 ไมโครกรัมต่อลูกบาศก์เมตร ($\mu g/m^3$) ทั้งนี้ สมมติฐานดังกล่าวเป็นการกำหนดสภาวะอุดมคติเพื่อศึกษาศักยภาพสูงสุดของระบบ โดยไม่ได้พิจารณาผลกระทบจาก

การรั่วไหลของระบบหรือการลดลงของประสิทธิภาพแผ่นกรองตามอายุการใช้งาน ขณะที่พื้น ผนัง เสา หลังคา และท่อส่งลม ถูกกำหนดให้เป็นผนังแบบไม่มีการเคลื่อนที่และไม่มีการลื่นไถลของการไหล ส่วนขอบเขตด้านนอกของโดเมนจำลองถูกกำหนดเป็นขอบเขตแบบทางออกที่มีความดันคงที่ และระนาบกึ่งกลางของแบบจำลองถูกกำหนดเป็นขอบเขตแบบสมมาตร ดังแสดงในภาพที่ 5(ก) สำหรับที่สภาวะเริ่มต้นก่อนการจำลอง ได้กำหนดให้ความเร็วของอากาศ (Velocity, V) ภายในโดเมนจำลองทั้งหมดมีค่าเท่ากับ 0 เมตรต่อวินาที (m/s) และมีความเข้มข้นของฝุ่นละออง PM2.5 เท่ากับ 110 $\mu g/m^3$ ที่อุณหภูมิ 27°C และความดันบรรยากาศ 101,325 Pa ดังแสดงในภาพที่ 5(ข) จากนั้นจึงเริ่มดำเนินการคำนวณเพื่อวิเคราะห์ลักษณะการไหลของอากาศและการแพร่กระจายของฝุ่นละอองภายในศาลาประชาคมต่อไป

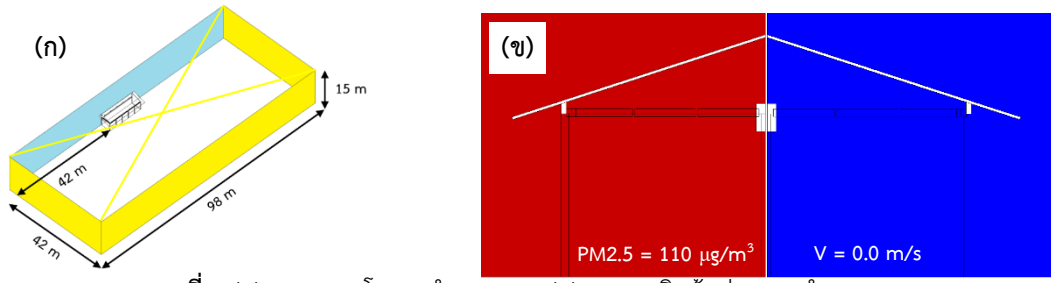

ภาพที่ 5 (ก) ขนาดของโดเมนจำลอง และ (ข) สภาวะเริ่มต้นก่อนการจำลอง

ผลการจำลอง

การแพร่กระจายของฝุ่นละอองภายในศาลาประชาคมแบบกึ่งเปิดโล่ง

ภาพที่ 6 แสดงการกระจายตัวของฝุ่นละออง PM2.5 ภายในศาลาประชาคมแบบกึ่งเปิดโล่งสำหรับกรณีศึกษาที่ 1, 2 และ 3 โดยภาพหมายเลข (1) เป็นภาพตัดขวางบริเวณกึ่งกลางของศาลา ภาพหมายเลข (2) เป็นภาพตัดขวางตามแนวยาวของศาลา และภาพหมายเลข (3) เป็นภาพตัดขวางที่ระดับความสูงจากพื้น 1.5 เมตร ทั้งนี้ แถบสีแสดงค่าความเข้มข้นของฝุ่นละออง PM2.5 ตั้งแต่ 0 ถึง 110 $\mu g/m^3$

ผลการจำลองพบว่า กรณีศึกษาที่ 1 และ 2 ให้รูปแบบการกระจายตัวของฝุ่นละอองใกล้เคียงกัน โดยบริเวณใกล้หัวจ่ายลมจะมีความเข้มข้นของฝุ่นละอองต่ำที่สุด เนื่องจากได้รับอากาศสะอาดอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ความเข้มข้นของฝุ่นละอองจะมีค่าเพิ่มขึ้นเมื่อเคลื่อนที่ออกห่างจากบริเวณดังกล่าว โดยเฉพาะบริเวณใกล้กับช่องเปิดของศาลา และหากพิจารณาภาพที่ 6(ก-3) และ 6(ข-3) จะพบว่า บริเวณด้านหน้าของศาลาซึ่งเป็นพื้นที่เปิดโล่งยังคงมีฝุ่นละอองจากภายนอกแทรกซึมเข้าสู่ภายในได้บางส่วน แม้ว่าจะมีการติดตั้งม่านอากาศแล้วก็ตาม นอกจากนี้ การเพิ่มอัตราการเติมอากาศสะอาดจาก 37 ACH เป็น 41 ACH ยังไม่ส่งผลให้รูปแบบการกระจายตัวของฝุ่นละอองแตกต่างกันอย่างชัดเจน สำหรับกรณีศึกษาที่ 3 ซึ่งเปิดใช้งานเฉพาะระบบเติมอากาศสะอาด พบว่าฝุ่นละอองจากภายนอกสามารถเคลื่อนที่เข้าสู่ภายในศาลาได้มากกว่าสองกรณีแรก ส่งผลให้พื้นที่ส่วนใหญ่ภายในศาลามีความเข้มข้นของฝุ่นละอองสูงกว่า แสดงให้เห็นว่าการติดตั้งม่านอากาศร่วมกับระบบเติมอากาศสะอาดสามารถลดการแทรกซึมและการแพร่กระจายของฝุ่นละอองเข้าสู่พื้นที่ใช้งานภายในศาลาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการใช้ระบบเติมอากาศสะอาดเพียงอย่างเดียว

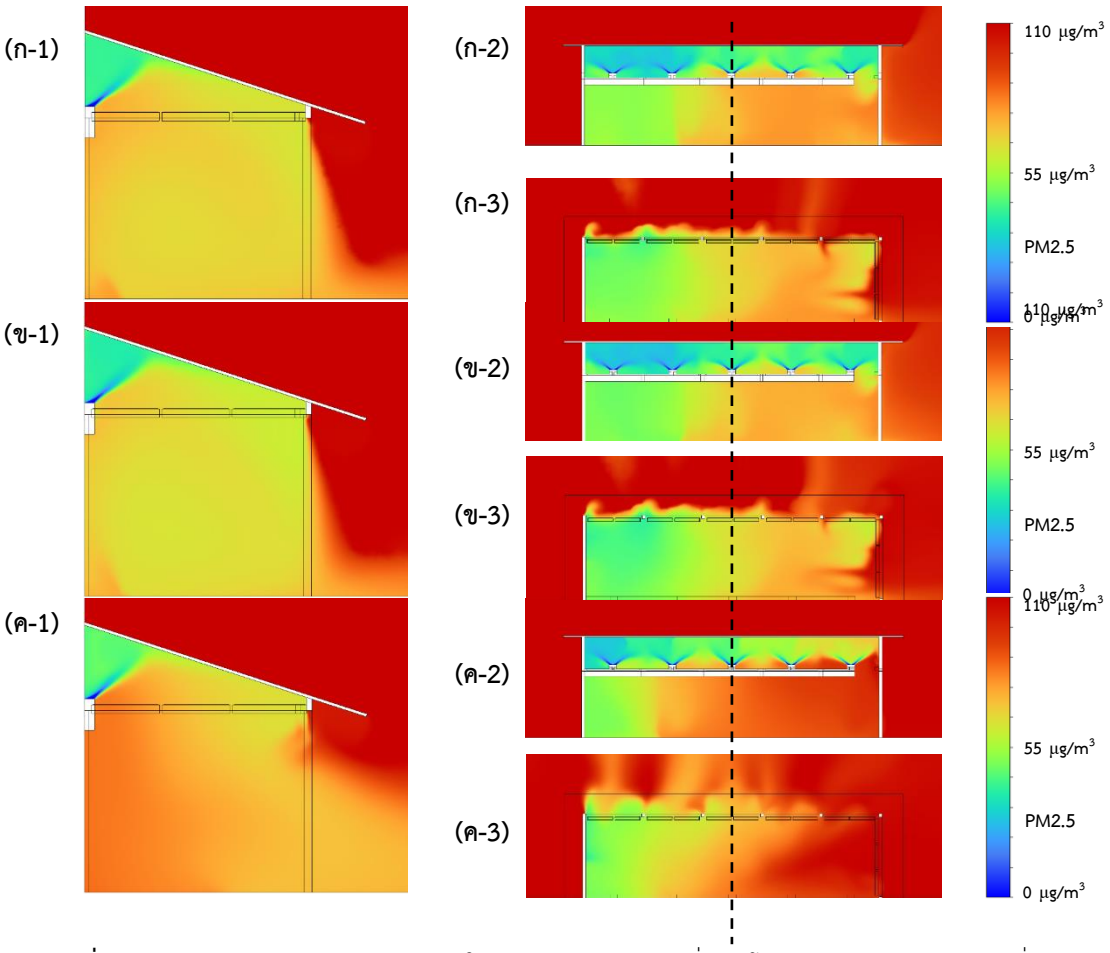

ภาพที่ 6 การแพร่กระจายของฝุ่นละอองภายในศาลาประชาคมแบบกึ่งเปิดโล่ง สำหรับ (ก) กรณีศึกษาที่ 1 (ข) กรณีศึกษาที่ 2 และ (ค) กรณีศึกษาที่ 3 เมื่อ (1) คือ ภาพตัดขวางที่บริเวณกึ่งกลางของศาลาตามแนวเส้นประสีดำ (2) คือ ภาพตัดขวางตามแนวยาวของศาลา และ (3) คือ ภาพตัดขวางมุมมองด้านบนที่ระดับความสูงจากพื้น 1.5 เมตร

ลักษณะการไหลของอากาศภายในศาลาประชาคมแบบกึ่งเปิดโล่ง

ภาพที่ 7 แสดงลักษณะการไหลของอากาศภายในศาลาประชาคมแบบกึ่งเปิดโล่งสำหรับกรณีศึกษาที่ 1, 2 และ 3 โดยภาพหมายเลข (1) แสดงสนามความเร็วบริเวณกึ่งกลางของศาลา ภาพหมายเลข (2) แสดงเวกเตอร์ความเร็ว และภาพหมายเลข (3) แสดงสนามความเร็วที่ระดับความสูงจากพื้น 1.5 เมตร ทั้งนี้ แถบสีแสดงค่าความเร็วของอากาศตั้งแต่ 0 - 5 m/s

ผลการจำลองพบว่า กรณีศึกษาที่ 1 และ 2 ให้ลักษณะการไหลที่ใกล้เคียงกัน โดยอากาศสะอาดจากหัวจ่ายลมจะไหลตามแนวใต้หลังคาก่อนเข้าสู่ม่านอากาศ ส่งผลให้เกิดการหมุนเวียนของอากาศภายในศาลา ดังแสดงในภาพที่ 7(ก-2) และ 7(ข-2) ขณะที่ม่านอากาศทำหน้าที่เป็นกำแพงลมบริเวณช่องเปิด ช่วยลดการแทรกซึมของอากาศจากภายนอกเข้าสู่ภายในศาลา และเมื่อพิจารณาที่ระดับความสูง 1.5 เมตร พบว่า บริเวณม่านอากาศมีความเร็วสูงสุดเฉลี่ยประมาณ 2.78 m/s อย่างไรก็ตาม บริเวณด้านหน้าของศาลายังคงพบการขาดช่วงของกำแพงลมบางส่วน ส่งผลให้อากาศจาก

ภายนอกสามารถแทรกซึมเข้าสู่ภายในได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการกระจายตัวของฝุ่นละอองที่แสดงในภาพที่ 6 สำหรับกรณีศึกษาที่ 3 ซึ่งมีการเปิดใช้งานเฉพาะระบบเติมอากาศสะอาด พบว่า ไม่เกิดการไหลหมุนเวียนของอากาศสะอาดเช่นเดียวกับกรณีศึกษาที่ 1 และ 2 และไม่สามารถสร้างกำแพงลมบริเวณช่องเปิดได้ โดยมีความเร็วอากาศสูงสุดเฉลี่ยเพียงประมาณ 1.27 m/s ซึ่งต่ำกว่าค่ามาตราฐานของม่านอากาศที่เลือกใช้ ณ ระดับความสูงเดียวกัน (Mitsubishi, 2022) ส่งผลให้อากาศและฝุ่นละอองจากภายนอกสามารถเคลื่อนที่เข้าสู่พื้นที่ใช้งานภายในศาลาได้ง่ายกว่าอย่างชัดเจน

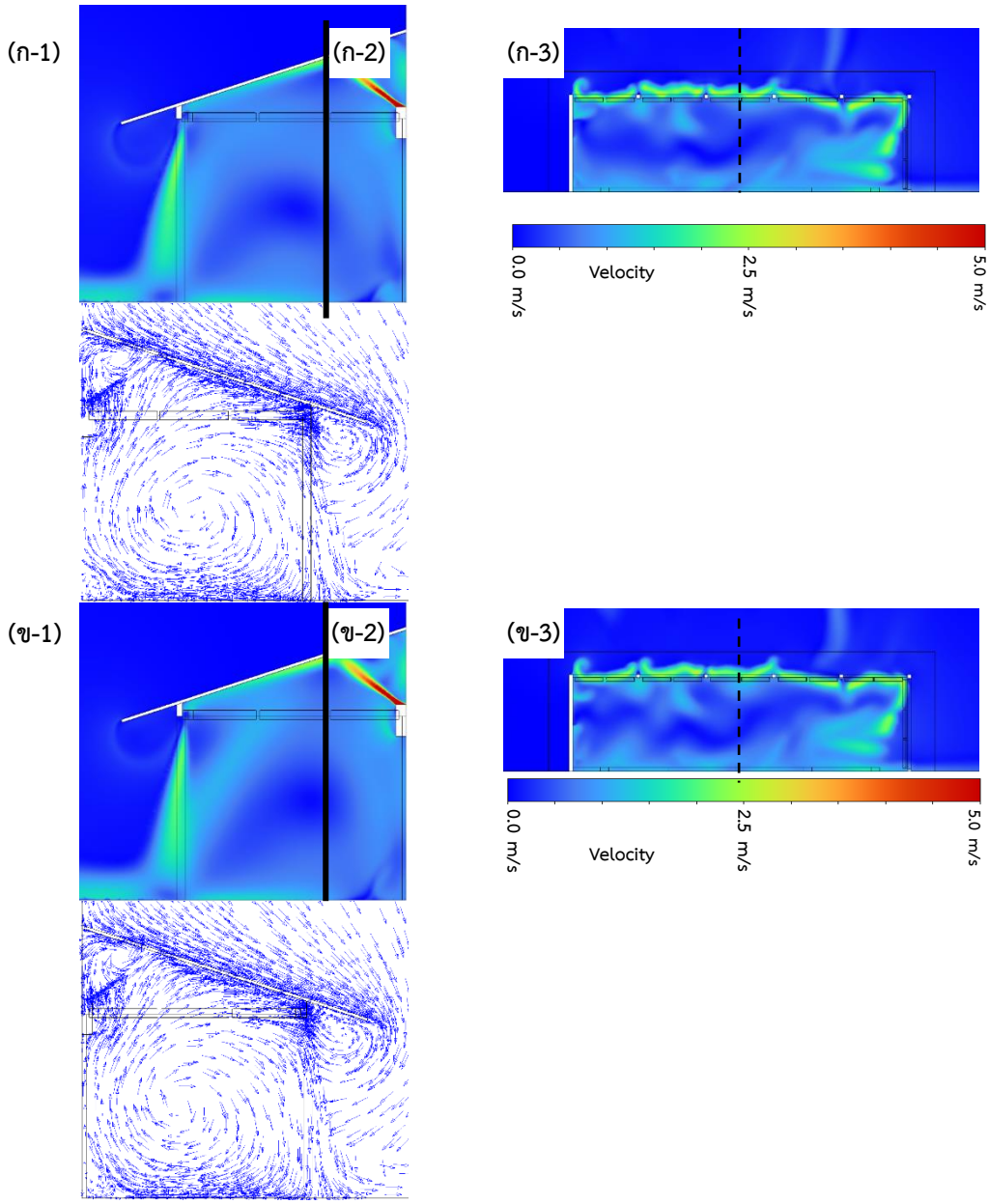

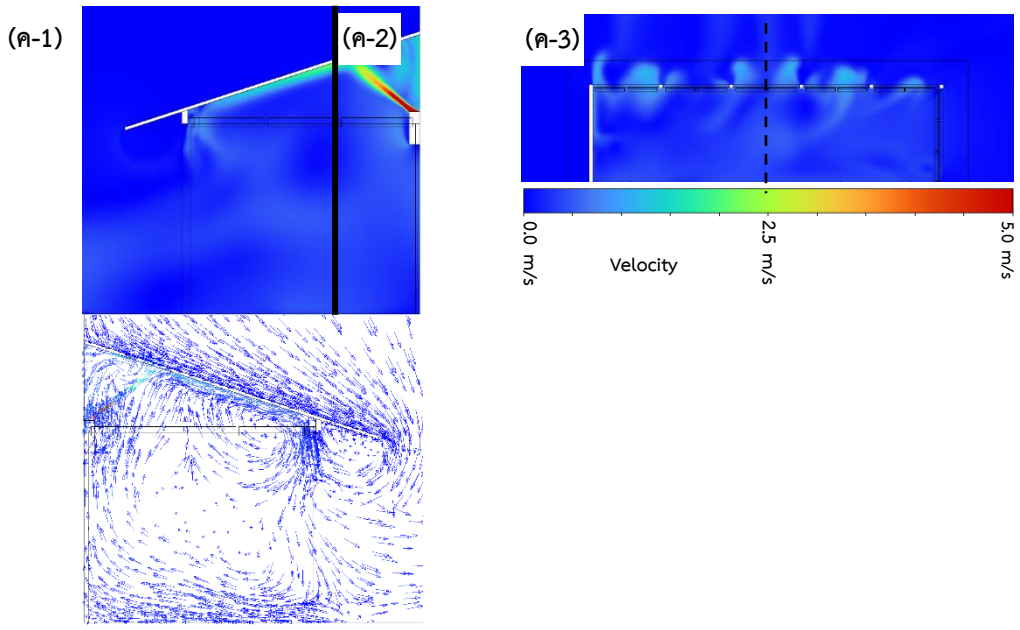

ภาพที่ 7 การไหลของอากาศภายในศาลาประชาคมแบบกึ่งเปิดโล่ง สำหรับ (ก) กรณีศึกษาที่ 1 (ข) กรณีศึกษาที่ 2 และ (ค) กรณีศึกษาที่ 3 เมื่อ (1) คือ ภาพตัดขวางที่บริเวณกึ่งกลางของศาลาตามแนวเส้นประสีดำ (2) คือ เวกเตอร์ความเร็ว และ (3) คือ ภาพตัดขวางมุมมองด้านบนที่ระดับความสูงจากพื้น 1.5 เมตร

ประสิทธิภาพของม่านอากาศร่วมกับระบบความดันบวก

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบอัตราการไหลของหัวจ่ายลมและม่านอากาศ ปริมาณฝุ่นละอองที่ลดลงภายในศาลา และผลต่างความดันระหว่างภายในและภายนอกศาลาสำหรับแต่ละกรณีศึกษา

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบอัตราการไหลรวมของอากาศ ปริมาณฝุ่นละออง และผลต่างความดันในแต่ละกรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่	อัตราการไหลรวมของหัวจ่ายลม	อัตราการไหลรวมของม่านอากาศ	ผลต่างของอัตราการไหลรวม	ปริมาณฝุ่นละอองที่ลดลง	ผลต่างของความดัน
1	37 ACH	37 ACH	0 ACH	42.51%	0.17 Pa
2	41 ACH	37 ACH	4 ACH	44.87%	0.21 Pa
3	37 ACH	-	37 ACH	32.32%	0.04 Pa

ผลการจำลองพบว่า กรณีศึกษาที่ 3 ซึ่งใช้เฉพาะระบบเติมอากาศสะอาด สามารถลดความเข้มข้นของฝุ่นละออง PM2.5 ได้เพียง 32.32% ขณะที่กรณีศึกษาที่ 1 และ 2 ซึ่งติดตั้งระบบม่านอากาศร่วมกับระบบเติมอากาศสะอาด สามารถลดความเข้มข้นของฝุ่นละอองได้ 42.51% และ 44.87% ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่า ม่านอากาศมีบทบาทสำคัญในการลดการแทรกซึมของฝุ่นละอองจากภายนอกเข้าสู่พื้นที่ใช้งานภายในศาลาได้ และเมื่อเปรียบเทียบ

กรณีศึกษาที่ 1 และ 2 พบว่า การเพิ่มอัตราการเติมอากาศสะอาดจาก 37 ACH เป็น 41 ACH ส่งผลให้ประสิทธิภาพในการลดฝุ่นละอองเพิ่มขึ้นเพียง 2.36% เท่านั้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากอัตราการไหลและความเร็วของม่านอากาศยังคงเท่าเดิม ทำให้ความสามารถในการสร้างกำแพงลมบริเวณช่องเปิดไม่ได้เพิ่มขึ้นตามอัตราการเติมอากาศสะอาด ส่งผลให้ฝุ่นละอองจากภายนอกยังคงสามารถแทรกซึมเข้าสู่ภายในศาลาได้ผ่านบริเวณที่กำแพงลมมีการขาดช่วง ประกอบกับลักษณะของศาลาที่เป็นศาลาแบบกึ่งเปิดโล่ง ทำให้มวลอากาศและความดันส่วนเกินจากการเติมอากาศสะอาดสามารถระบายออกสู่ภายนอกได้โดยง่าย ดังนั้น การเพิ่มอัตราการเติมอากาศสะอาดในช่วงที่ศึกษาจึงช่วยเพิ่มผลของการเจือจางฝุ่นละอองได้เพียงเล็กน้อย แต่ยังไม่เพียงพอที่จะเพิ่มประสิทธิภาพในการป้องกันการแทรกซึมของฝุ่นละอองได้อย่างชัดเจน ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า อัตราการไหลของม่านอากาศมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการลดปริมาณฝุ่นละอองมากกว่าการเพิ่มอัตราการเติมอากาศสะอาดในช่วงที่ศึกษา นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่าทั้งสามกรณีศึกษามีค่าผลต่างความดันเป็นบวกเท่ากับ 0.17, 0.21 และ 0.04 Pa ตามลำดับ ซึ่งบ่งชี้ว่าภายในศาลามีความดันสูงกว่าภายนอกเล็กน้อย อย่างไรก็ตาม ค่าดังกล่าวยังคงต่ำกว่าค่าความดันบวกที่ใช้ในอาคารควบคุมสภาพแวดล้อมทั่วไป ซึ่งอยู่ที่ประมาณ 2.5 - 5.0 Pa (ASHRAE, 2023) เนื่องจากช่องเปิดขนาดใหญ่ของศาลาแบบกึ่งเปิดโล่งและข้อจำกัดของม่านอากาศในการปิดกั้นมวลอากาศภายใน ส่งผลให้มวลอากาศและความดันส่วนเกินสามารถระบายออกสู่ภายนอกได้อย่างต่อเนื่อง จึงไม่สามารถสร้างสภาวะความดันบวกที่ชัดเจนได้

สรุปผลการจำลอง

งานวิจัยนี้ได้ศึกษาการลดปริมาณฝุ่นละอองภายในศาลาประชาคมแบบกึ่งเปิดโล่งโดยใช้ม่านอากาศร่วมกับระบบเติมอากาศสะอาดผ่านการจำลองพลศาสตร์ของไหลเชิงคำนวณ ภายใต้เงื่อนไขการทำงานที่แตกต่างกัน 3 กรณี โดยผลการศึกษาพบว่า การติดตั้งระบบม่านอากาศร่วมกับระบบเติมอากาศสะอาดสามารถลดการแทรกซึมของฝุ่นละอองจากภายนอกเข้าสู่พื้นที่ใช้งานภายในศาลาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการใช้ระบบเติมอากาศสะอาดเพียงอย่างเดียว โดยกรณีศึกษาที่ 1 และ 2 สามารถลดความเข้มข้นของฝุ่นละออง PM2.5 ภายในศาลาได้ 42.51% และ 44.87% ตามลำดับ ขณะที่กรณีศึกษาที่ 3 สามารถลดได้เพียง 32.32% และจากผลการวิเคราะห์ลักษณะการไหลของอากาศ แสดงให้เห็นว่า กรณีศึกษาที่ 1 และ 2 สามารถก่อให้เกิดการไหลแบบหมุนวนขึ้นภายในศาลาและสร้างกำแพงลมบริเวณช่องเปิดของศาลาได้ ซึ่งช่วยลดการแทรกซึมของฝุ่นละอองจากภายนอกเข้าสู่ภายในศาลาได้ อย่างไรก็ตาม บริเวณด้านหน้าของศาลายังคงพบการแทรกซึมของฝุ่นละอองจากภายนอกบางส่วน เนื่องจากการขาดช่วงของกำแพงลม ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบระหว่างกรณีศึกษาที่ 1 และ 2 พบว่า การเพิ่มอัตราการเติมอากาศสะอาดจาก 37 ACH เป็น 41 ACH ส่งผลให้ประสิทธิภาพในการลดฝุ่นละอองเพิ่มขึ้นเพียง 2.36% เท่านั้น ขณะที่ค่าผลต่างความดันระหว่างภายในและภายนอกศาลามีค่าอยู่ในช่วง 0.04-0.21 Pa ซึ่งยังต่ำกว่าค่าความดันบวกที่ใช้ในอาคารควบคุมสภาพแวดล้อมทั่วไปอย่างมาก แม้ว่ากรณีศึกษาที่ 2 จะให้ค่าผลต่างความดันสูงสุดก็ตาม

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอขอบคุณภาควิชาวิศวกรรมเครื่องกล คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำหรับการสนับสนุนทรัพยากรคอมพิวเตอร์และซอฟต์แวร์ที่ใช้ในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

Ansys. (2024a). *ANSYS Fluent theory guide* (Release 2024 R2). ANSYS, Inc.

Ansys. (2024b). *ANSYS Fluent user's guide* (Release 2024 R2). ANSYS, Inc.

Ansys. (2026). *Ansys Fluent: Fluid simulation software*. https://www.ansys.com/products/fluids/ansys-fluent

ASHRAE. (2023). *ASHRAE handbook-HVAC applications*. American Society of Heating, Refrigerating and Air-Conditioning Engineers.

Awbi, H. B. (2003). *Ventilation of buildings* (2nd ed.). Routledge.

Azimi, P., & Stephens, B. (2013). HVAC filtration for controlling infectious airborne disease transmission in indoor environments: Predicting risk reductions and operational costs. *Building and Environment*, *70*, 150-160.

Berner. (2026). *Berner Air Curtains*. https://berner.com/

Cao, G., Awbi, H., Yao, R., Fan, Y., Sirén, K., Kosonen, R., & Zhang, J. (2014). A review of the performance of different ventilation and airflow distribution systems in buildings. *Building and Environment*, *73*.

Cao, S., Sirén, K., & Kilpeläinen, S. (2011). Modelling and experimental study of performance of the air curtain in reducing infiltration through door opening. *Building and Environment*, *46*(1), 211–220.

Chen, Q. (2009). Ventilation performance prediction for buildings: A method overview and recent applications. *Building and Environment*, *44*(4), 848-858.

Engineering ToolBox. (2001). *The Engineering ToolBox*. https://www.engineeringtoolbox.com/

Etheridge, D., & Sandberg, M. (1996). *Building ventilation: Theory and measurement*. John Wiley & Sons.

Fisk, W. J. (2013). Health benefits of particle filtration. *Indoor Air, 23*(5), 357-368.

Foster, A. M., & Swain, M. J. (2002). Effectiveness and optimization of air curtains. *International Journal of Refrigeration*, *25*(1), 79-85.

Inlaung, K., Chantara, S., Thepanondh, S., & Panyametheekul, S. (2024). Assessment of transboundary PM2.5 from biomass burning in Northern Thailand Using the WRF-Chem Model. *Toxics*, *12*(7), 462.

Mitsubishi. (2022). *Mitsubishi Electric air curtain* [Product catalog]. Mitsubishi Electric Kang Yong Watana Co., Ltd.

Nielsen, P. V. (2009). Control of airborne infectious diseases in ventilated spaces. *Journal of the Royal Society Interface*, *6*(Suppl. 6), S747–S755.

Norton, T., Sun, D. W., Grant, J., Fallon, R., & Dodd, V. (2007). Applications of computational fluid dynamics (CFD) in the modelling and design of ventilation systems in the agricultural industry: A review. *Bioresource Technology*, *98*(12), 2386-2414.

Suriyawong, P., Chuetor, S., Samae, H., Piriyakarnsakul, S., Amin, M., Furuuchi, M., Hata, M., Inerb, M., & Phairuang, W. (2023). Airborne particulate matter from biomass burning in Thailand: Recent issues, challenges, and options. *Heliyon*, *9*(3), e13923.

Tominaga, Y., & Stathopoulos, T. (2013). CFD simulation of near-field pollutant dispersion in the urban environment: A review of current modeling techniques. *Atmospheric Environment*, *79*, 716-730.

Versteeg, H. K., & Malalasekera, W. (2007). *An introduction to computational fluid dynamics: The finite volume method* (2nd ed.). Pearson Education Limited.

World Health Organization. (2021). *WHO global air quality guidelines: Particulate matter (PM2.5 and PM10), ozone, nitrogen dioxide, sulfur dioxide and carbon monoxide.* https://www.who.int/publications/i/item/9789240034228

กรมควบคุมมลพิษ. (2556). *Air4Thai*. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. http://air4thai.pcd.go.th/

กรมควบคุมมลพิษ. (2566). *รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี 2023*. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

อิทธิพลของการใช้พืชปุ๋ยสดตระกูลถั่วต่อการปรับปรุงสมบัติทางกายภาพและเคมีของดินถม

Influence of Leguminous Green Manures on the Improvement of Physical and Chemical Properties of Landfill Soil

กันตา ด้วงหิรัญ กัลยรัตน์ อ่ำจิตต์ ปณิธิ อิ่มชาลี ปุณณดา ทะรังศรี กัญชพร นอบเผือก และจักรกฤช ศรีละออ

Kanta Duanghiran[1], Kalyarat Amchit[1], Panithi Imchalee[1], Punnada Tarangsri[1], Kanchaporn Nopphueak[2], and Chakkrit Sreela-or[1,2*]

[1]หลักสูตรสาขาวิชาเกษตรศาสตร์ คณะเทคโนโลยีการเกษตรและอาหาร มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

[2]ศูนย์เรียนรู้การจัดการขยะ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

*corresponding author e-mail: chakkrit@psru.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินประสิทธิภาพของการใช้พืชปุ๋ยสดตระกูลถั่วในการปรับปรุงสมบัติของดินถม โดยวางแผนการทดลองแบบสุ่มในบล็อกสมบูรณ์ (RCBD) ประกอบด้วย 4 สิ่งทดลอง ได้แก่ T1 (ชุดควบคุม), T2 (ปลูกปอเทือง), T3 (ปลูกถั่วพร้า) และ T4 (ปลูกปอเทืองผสมถั่วพร้า อัตราส่วน 1:1) แต่ละสิ่งทดลองทำซ้ำจำนวน 5 ซ้ำ และดำเนินการปลูกรวมทั้งสิ้น 2 รอบการทดลอง ข้อมูลทั้งหมดได้รับการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยด้วยวิธี Duncan's Multiple Range Test (DMRT) ผลการวิจัยพบว่า การใช้ปุ๋ยพืชสดทุกสิ่งทดลองสามารถปรับปรุงสมบัติของดินให้ดีขึ้นกว่าชุดควบคุมอย่างมีนัยสำคัญยิ่ง ($p < 0.01$) โดยเฉพาะสิ่งทดลอง T4 มีประสิทธิภาพสูงสุดในการลดความหนาแน่นรวมของดิน (1.45 g/cm³) และเพิ่มปริมาณอินทรียวัตถุ (1.52%) รวมทั้งยกระดับการสะสมธาตุอาหารหลักในดิน ได้แก่ ไนโตรเจน (737.12 mg/kg) ฟอสฟอรัส (7.48 mg/kg) และโพแทสเซียม (65.66 mg/kg) นอกจากนี้ สิ่งทดลอง T4 ยังให้ผลผลิตมวลชีวภาพสูงสุด ทั้งน้ำหนักสด (3,152.01 kg/ไร่) และน้ำหนักแห้ง (624.48 kg/ไร่) ในรอบการปลูกที่ 2 ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการปลูกพืชแบบผสมผสานมีประสิทธิภาพในการปรับปรุงสมบัติทางกายภาพและเคมีของดินถมได้ดีกว่าการปลูกพืชชนิดเดียว

คำสำคัญ : ดินถม ปุ๋ยพืชสด ปอเทือง ถั่วพร้า การปรับปรุงดิน

Abstract

This study aimed to evaluate the efficiency of using leguminous green manures to improve landfill soil properties. The experiment was laid out in a Randomized Complete Block Design (RCBD) with four treatments: T1 (control), T2 (Sunn hemp), T3 (Jack bean), and T4 (mixed cropping of Sunn hemp and Jack bean at a 1:1 ratio), with five replications, conducted over two planting cycles. All data were analyzed using Analysis of Variance (ANOVA), and means were compared using Duncan's Multiple Range Test (DMRT). The results revealed that all green manure treatments significantly improved soil properties compared to the control ($p < 0.01$). Notably, T4 exhibited the highest efficiency in reducing soil bulk density (1.45 g/cm³) and increasing organic

matter content (1.52%). It also maximized the accumulation of primary soil macronutrients, specifically nitrogen (737.12 mg/kg), phosphorus (7.48 mg/kg), and potassium (65.66 mg/kg). Furthermore, T4 yielded the highest biomass production in both fresh weight (3,152.01 kg/rai) and dry weight (624.48 kg/rai) during the second planting cycle. These findings demonstrate that mixed cropping is more effective at improving the physical and chemical properties of landfill soil than monoculture planting.

keywords : landfill soil, green manure, sunn hemp, jack bean, soil improvement

บทนำ

ดินเป็นทรัพยากรพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในการเพาะปลูกพืช อย่างไรก็ตามในปัจจุบันปัญหาความเสื่อมโทรมของดินเป็นอุปสรรคสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีการปรับสภาพพื้นผิวใหม่ด้วยการใช้ "ดินถม" เพื่อเตรียมพื้นที่เพาะปลูก ดินลักษณะนี้ส่วนใหญ่มักเป็นดินชั้นล่างที่ถูกขุดขึ้นมาซึ่งมักมีปัญหาโครงสร้างดินอัดแน่น มีค่าความหนาแน่นรวม (Bulk density) สูง ขาดความโปร่งร่วนซุย การระบายน้ำและอากาศไม่ดี และที่สำคัญคือมีปริมาณอินทรียวัตถุตลอดจนธาตุอาหารหลัก (N, P, K) ในระดับที่ต่ำมาก จึงส่งผลให้สภาพดินขาดความอุดมสมบูรณ์และไม่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพืช (สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง, 2565; นราธิป และคณะ, 2564) แนวทางหนึ่งที่มีประสิทธิภาพสูง ลงทุนต่ำ และสอดคล้องกับหลักการเกษตรยั่งยืนในการปรับปรุงสภาพดินถม คือการใช้ "ปุ๋ยพืชสด" (Green manure) โดยเฉพาะพืชตระกูลถั่ว เช่น "ปอเทือง" (Sunn hemp) และ "ถั่วพร้า" (Jack bean) เนื่องจากพืชเหล่านี้มีระบบรากที่ลึกและแข็งแรงสามารถชอนไชเพื่อลดความหนาแน่นอัดทึบของดินดานได้ดี อีกทั้งยังมีปมรากที่สามารถตรึงก๊าซไนโตรเจนจากอากาศมาเปลี่ยนเป็นธาตุอาหารที่พืชนำไปใช้ได้ (กรมพัฒนาที่ดิน, 2567; พรเทพ, 2565) เมื่อทำการไถกลบพืชเหล่านี้ในระยะออกดอกซากพืชจะย่อยสลายและปลดปล่อยอินทรียวัตถุรวมถึงธาตุอาหารกลับคืนสู่ดินได้อย่างรวดเร็ว (ศุภสิทธิ์ และคณะ , 2564) นอกจากนี้การปลูกปุ๋ยพืชสดแบบผสมผสานระหว่างปอเทืองและถั่วพร้า ยังมีแนวโน้มที่จะช่วยรักษาสมดุลของสัดส่วนคาร์บอนต่อไนโตรเจน (C/N ratio) และเพิ่มผลผลิตมวลชีวภาพสำหรับทำปุ๋ยพืชสดได้ดียิ่งขึ้น (ชื่นจิต และคณะ, 2567) อย่างไรก็ตามแม้ว่าการใช้ปุ๋ยพืชสดจะได้รับการยอมรับในด้านศักยภาพต่อการฟื้นฟูคุณภาพดิน แต่การฟื้นฟูด้วยพืชเพียงชนิดเดียวยังคงมีข้อจำกัดด้านความหลากหลายของสารประกอบอินทรีย์และธาตุอาหารที่ถูกปลดปล่อยลงสู่ดินเมื่อเปรียบเทียบกับระบบปลูกพืชแบบผสมผสาน โดยเฉพาะในพื้นที่ดินถมซึ่งมีลักษณะอัดทึบสูงและมีข้อจำกัดด้านสมบัติทางกายภาพและความอุดมสมบูรณ์ของดิน งานวิจัยที่ผ่านมาโดยส่วนใหญ่มุ่งศึกษาการใช้พืชปรับปรุงดินในพื้นที่ดินเสื่อมโทรมทั่วไป แต่ยังขาดข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการปลูกพืชสดแบบผสมผสานในการทะลวงชั้นดินล่าง การปรับปรุงโครงสร้างดินและการเพิ่มประสิทธิภาพการหมุนเวียนธาตุอาหารภายใต้สภาวะดินถมที่มีความจำเพาะเจาะจง ทั้งนี้ Tiwari et al. (2025) รายงานว่าการปลูกพืชตระกูลถั่วหลายชนิดร่วมกันสามารถส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ทางชีวภาพในดิน เพิ่มความหลากหลายของสารประกอบ ฟีนอลิก และช่วยปรับสมดุลอัตราส่วนคาร์บอนต่อไนโตรเจนซึ่งส่งเสริมกิจกรรมของจุลินทรีย์ในดินได้ดีกว่าการปลูกพืชชนิดเดียว นอกจากนี้ Zhang & Liu (2026) พบว่าระบบปลูกพืชแบบผสมสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการตรึงไนโตรเจนและส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างดินบริเวณเขตรากได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีข้อจำกัดด้านธาตุอาหาร

ขณะที่ Silva et al. (2025) อธิบายว่ากลไกดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดเกษตรแบบยั่งยืนที่อาศัยความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการหมุนเวียนธาตุอาหารในระบบดิน การศึกษาการปลูกพืชตระกูลถั่วแบบผสมผสานในพื้นที่ดินถมจึงมีความสำคัญต่อการสร้างหลักฐานเชิงประจักษ์สำหรับการจัดการดินอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงเป็นข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจของผู้ประกอบการด้านดินและเกษตรกรในการลดต้นทุนจากการใช้เครื่องจักรกลหนักและปุ๋ยเคมีในระยะยาว

ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบอิทธิพลของการปลูกปุ๋ยพืชสด ได้แก่ ปอเทือง ถั่วพร้า และการปลูกแบบผสมผสาน (อัตราส่วน 1:1) ต่อการเปลี่ยนแปลงสมบัติทางกายภาพและเคมีของดินถม องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยนี้จะไม่เพียงเป็นประโยชน์โดยตรงต่อการปรับปรุงพื้นที่ของบริษัท ฟาร์มสุขอะกรีคัลเจอร์ จำกัด เท่านั้น แต่ยังเป็นแนวทางปฏิบัติที่สามารถถ่ายทอดให้แก่เกษตรกรทั่วไปที่ประสบปัญหาดินเสื่อมโทรมหรือดินถม ให้สามารถฟื้นฟูพื้นที่เพาะปลูกของตนเองได้อย่างยั่งยืนต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

1. แผนการทดลอง

การศึกษาครั้งนี้วางแผนการทดลองแบบสุ่มในบล็อกสมบูรณ์ (Randomized Complete Block Design: RCBD) ประกอบด้วย 4 สิ่งทดลอง (Treatments) ได้แก่ T1 (ชุดควบคุม), T2 (ปอเทือง), T3 (ถั่วพร้า) และ T4 (ปอเทืองผสมถั่วพร้า อัตราส่วน 1:1) แต่ละสิ่งทดลองทำซ้ำ 5 ซ้ำ รวมทั้งหมด 20 แปลงย่อย โดยกำหนดขนาดแปลงทดลองต่อแปลงย่อยเท่ากับ 3 x 4 เมตร (12 ตารางเมตร) เพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่การเจริญเติบโตของพืชอย่างเหมาะสม

2. การเตรียมแปลงและการปลูกปุ๋ยพืชสด

การทดลองนี้ดำเนินการในพื้นที่แปลงเกษตรกรรมของบริษัท ฟาร์มสุขอะกรีคัลเจอร์ จำกัด ตำบลสมอแข อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก โดยพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ปรับสภาพด้วยการถมดิน ซึ่งจำแนกเป็นดินถมที่มีลักษณะโครงสร้างดินเป็นดินชั้นล่างที่ผ่านการขุดขึ้นมาและไม่มีชั้นดินเดิมที่ชัดเจน ดินในพื้นที่ทดลองมีความหนาแน่นรวมสูงและขาดอินทรียวัตถุ เตรียมแปลงทดลองโดยการไถพรวนดินเพื่อปรับสภาพพื้นที่และเก็บตัวอย่างดินก่อนการทดลอง จากนั้นดำเนินการปลูกพืชปุ๋ยสดตามสิ่งทดลองที่กำหนด โดยการหว่านเมล็ดพันธุ์แบบกระจายทั่วพื้นที่ให้มีความหนาแน่นเฉลี่ยประมาณ 20–25 ต้นต่อตารางเมตร เพื่อให้พืชสามารถเจริญเติบโตและคลุมพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม กำหนดอัตราเมล็ดพันธุ์สำหรับปอเทืองเท่ากับ 5 กิโลกรัมต่อไร่ และถั่วพร้าเท่ากับ 8 กิโลกรัมต่อไร่ ส่วนสิ่งทดลองปลูกแบบผสม (T4) ใช้อัตราเมล็ดพันธุ์ของพืชแต่ละชนิดลดลงครึ่งหนึ่ง ทำการทดลองดำเนินการจำนวน 2 รอบ โดยในรอบที่ 1 หลังจากหว่านเมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสดตามสิ่งทดลองแล้ว ดูแลรักษาพืชจนเจริญเติบโตถึงระยะออกดอก (ประมาณ 45–60 วัน) จากนั้นเก็บข้อมูลผลผลิตมวลชีวภาพของพืชปุ๋ยสด และทำการไถกลบเศษซากพืชลงในดินที่ระดับความลึก 20 เซนติเมตรด้วยรถแทรกเตอร์ เพื่อส่งเสริมการย่อยสลายและเพิ่มอินทรียวัตถุในดิน หมักทิ้งไว้เป็นระยะเวลา 30 วัน ก่อนเก็บตัวอย่างดินหลังการทดลองรอบที่ 1 สำหรับรอบที่ 2 ดำเนินการปลูกพืชปุ๋ยสดซ้ำในแปลงทดลองเดิมตามขั้นตอนเดียวกับรอบที่ 1 เพื่อศึกษาผลสะสมของการใช้พืชปุ๋ยสดต่อสมบัติดิน เมื่อพืชเจริญเติบโตถึงระยะออกดอกทำการเก็บข้อมูลมวลชีวภาพ จากนั้นไถกลบเศษซากพืชและปล่อยให้เกิดการย่อยสลายก่อนเก็บตัวอย่างดินหลังการทดลองรอบที่ 2 เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของสมบัติดินจากการใช้พืชปุ๋ยสดต่อเนื่อง

3. การจัดการน้ำและดูแลรักษา

ทำการให้น้ำโดยระบบสปริงเกอร์เพื่อควบคุมระดับความชื้นในดินให้เหมาะสมต่อการงอกของเมล็ดและการเจริญเติบโต โดยรดน้ำให้ความชื้นแก่ดินปลูกอย่างสม่ำเสมอในช่วงเช้าและเย็น เพื่อรักษาความชื้นในดินให้อยู่ในระดับความจุความชื้นสนาม (Field Capacity) จนกระทั่งพืชเข้าสู่ระยะออกดอก พร้อมทั้งมีการเฝ้าระวังและกำจัดวัชพืชในช่วง 30 วันแรกหลังปลูก เพื่อไม่ให้เกิดการแข่งขันแย่งชิงธาตุอาหารกับปุ๋ยพืชสด

4. การเก็บข้อมูลผลผลิตมวลชีวภาพของปุ๋ยพืชสด

สุ่มเก็บตัวอย่างพืชในแต่ละแปลงย่อยตัดพืชที่ระดับผิวดินจำนวน 10 ต้นต่อแปลง และนำไปชั่งน้ำหนักสดทันที จากนั้นนำไปอบในตู้อบลมร้อนที่อุณหภูมิ 70 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 48-72 ชั่วโมง หรือจนกว่าน้ำหนักจะคงที่แล้วจึงนำมาชั่งเพื่อหาน้ำหนักแห้ง

5. การเก็บตัวอย่างดินและการวิเคราะห์สมบัติทางดิน

ในแต่ละแปลงทดลองเก็บตัวอย่างดินแบบสุ่มจำนวน 5 จุด โดยใช้วิธีเดินแบบซิกแซก (zig-zag sampling) ที่ระดับความลึก 0–30 cm จากนั้นนำตัวอย่างทั้ง 5 จุดมาผสมเป็นตัวอย่างรวมจำนวน 1 ตัวอย่างต่อแปลง ก่อนนำเข้าสู่การวิเคราะห์สมบัติทางกายภาพด้านความหนาแน่นรวมของดิน โดยวิธี Core method สำหรับการวิเคราะห์ทางเคมีของดิน ค่าความเป็นกรด–ด่าง ใช้เครื่อง pH meter ปริมาณอินทรียวัตถุในดิน วิธี Walkley and Black ฟอสฟอรัสที่เป็นประโยชน์ด้วยเครื่อง Spectrophotometer โพแทสเซียมที่แลกเปลี่ยนได้ด้วยเครื่อง Flame photometer และวิเคราะห์ไนโตรเจนทั้งหมดในดินวิธี Kjeldahl method (Land Development Department, 2010)

6. การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Variance: ANOVA) และเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของสิ่งทดลองด้วยวิธี Duncan’s Multiple Range Test (DMRT)

ผลการวิจัย

1. สมบัติทางกายภาพและเคมีของดิน การศึกษาการเปลี่ยนแปลงสมบัติทางกายภาพและเคมีของดินถมก่อนและหลังการปรับปรุงด้วยปุ๋ยพืชสด ทั้ง 2 รอบการปลูก ได้ผลการทดลองดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 คุณสมบัติทางกายภาพและเคมีของดินก่อนการทดลองและหลังการทดลองรอบที่ 1 และ 2

สิ่งทดลอง	ความหนาแน่นรวม (g/cm³)			ปริมาณอินทรียวัตถุ (%)			pH		
	ก่อนปลูก	หลังปลูกรอบ 1	หลังปลูกรอบ 2	ก่อนปลูก	หลังปลูกรอบ 1	หลังปลูกรอบ 2	ก่อนปลูก	หลังปลูกรอบ 1	หลังปลูกรอบ 2
T1	1.66±0.03	1.68±0.03^{a}	1.69±0.02^{a}	0.73±0.03^{ab}	0.70±0.07^{c}	0.69±0.01^{d}	6.23±0.05	6.22±0.06^{c}	6.19±0.02^{c}
T2	1.65±0.03	1.60±0.02^{b}	1.56±0.02^{b}	0.75±0.03^{a}	1.06±0.13^{b}	1.48±0.02^{b}	6.23±0.07	6.27±0.05^{b}	6.55±0.03^{a}

ตารางที่ 1 คุณสมบัติทางกายภาพและเคมีของดินก่อนการทดลองและหลังการทดลองรอบที่ 1 และ 2

สิ่งทดลอง	ความหนาแน่นรวม (g/cm³)			ปริมาณอินทรียวัตถุ (%)			pH		
	ก่อนปลูก	หลังปลูกรอบ 1	หลังปลูกรอบ 2	ก่อนปลูก	หลังปลูกรอบ 1	หลังปลูกรอบ 2	ก่อนปลูก	หลังปลูกรอบ 1	หลังปลูกรอบ 2
T3	1.64±0.03	1.58±0.02^{b}	1.54±0.02^{b}	0.73±0.03^{ab}	1.03±0.09^{b}	1.40±0.02^{c}	6.24±0.04	6.26±0.04^{b}	6.46±0.03^{b}
T4	1.66±0.03	1.54±0.02^{c}	1.46±0.01^{c}	0.71±0.03^{b}	1.12±0.11^{a}	1.52±0.02^{a}	6.24±0.05	6.31±0.05^{a}	6.52±0.03^{a}
CV (%)	1.67	1.56	1.00	4.40	2.67	1.23	0.91	0.82	0.39
F-test	ns	**	**	**	**	**	ns	**	**

หมายเหตุ: ตัวอักษรที่ต่างกันในแนวตั้งของแต่ละช่วงเวลา แสดงถึงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วน ns หมายถึงไม่มีความแตกต่างทางสถิติ

จากตารางที่ 1 ผลการทดลองชี้ให้เห็นว่า การไถกลบปุ๋ยพืชสดทุกสิ่งทดลองช่วยฟื้นฟูสมบัติของดินถมให้ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเทียบกับชุดควบคุม (T1) โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งทดลองที่ 4 (การปลูกปอเทืองผสมถั่วพร้า) มีประสิทธิภาพสูงสุดในการปรับปรุงโครงสร้างดินให้โปร่งร่วนซุย ซึ่งสะท้อนจากการลดลงของค่าความหนาแน่นรวมควบคู่ไปกับการยกระดับปริมาณอินทรียวัตถุ ค่าความเป็นกรด-ด่าง และค่าการนำไฟฟ้าของดินให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพืชมากที่สุดในทั้งสองรอบการทดลอง

2. ปริมาณธาตุอาหารหลักในดิน (N, P, K) สำหรับการประเมินศักยภาพการสะสมธาตุอาหารหลัก ได้แก่ ไนโตรเจน ฟอสฟอรัส และโพแทสเซียม ภายหลังการไถกลบซากปุ๋ยพืชสดลงสู่ดิน มีรายละเอียดผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ปริมาณธาตุอาหารหลักของพืชในดินก่อนการทดลองและหลังการทดลองรอบที่ 1 และ 2

สิ่งทดลอง	ไนโตรเจน (mg/kg)			ฟอสฟอรัส (mg/kg)			โพแทสเซียม (mg/kg)		
	ก่อนปลูก	หลังปลูกรอบ 1	หลังปลูกรอบ 2	ก่อน	หลังปลูกรอบ 1	หลังปลูกรอบ 2	ก่อนปลูก	หลังปลูกรอบ 1	หลังปลูกรอบ 2
T1	404.03±3.23	353.10±1.80^{d}	331.51±5.83^{d}	5.19±0.19	4.96±0.08^{c}	4.84±0.05^{d}	45.71±0.12	41.38±0.84^{c}	40.32±1.23^{c}
T2	406.06±3.25	520.23±2.65^{b}	693.80±12.21^{b}	5.25±0.21	6.18±0.10^{b}	7.08±0.07^{b}	45.76±0.10	47.76±0.97^{b}	57.35±1.75^{b}
T3	403.40±3.23	510.16±2.60^{c}	650.50±11.45^{c}	5.19±0.17	5.99±0.10^{b}	6.91±0.07^{c}	45.69±0.10	46.94±0.96^{b}	54.54±1.66^{b}
T4	401.45±3.21	591.15±3.01^{a}	737.12±12.97^{a}	5.22±0.19	6.49±0.11^{a}	7.48±0.08^{a}	45.64±0.10	49.80±1.02^{a}	65.66±2.00^{a}
CV (%)	0.80	0.51	1.76	3.60	1.64	1.03	0.22	2.04	3.05
F-test	ns	**	**	ns	**	**	ns	**	**

หมายเหตุ: ตัวอักษรที่ต่างกันในแนวตั้งของแต่ละช่วงเวลา แสดงถึงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วน ns หมายถึงไม่มีความแตกต่างทางสถิติ

จากตารางที่ 2 พบว่าการใช้พืชปุ๋ยสดตระกูลถั่วส่งผลให้ดินมีปริมาณธาตุอาหารหลักเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญยิ่ง โดยสิ่งทดลองที่มีการปลูกแบบผสมผสาน (T4) สามารถกระตุ้นให้เกิดการสะสมธาตุอาหารทั้ง 3 ชนิดในดินได้สูงสุด รองลงมาคือการปลูกปอเทือง (T2) และถั่วพร้า (T3) ตามลำดับ ผลลัพธ์นี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึง

ศักยภาพของการปลูกพืชสองชนิดร่วมกัน ในการเสริมสร้างประสิทธิภาพการตรึงและปลดปล่อยธาตุอาหารที่จำเป็นลงสู่ดินถม

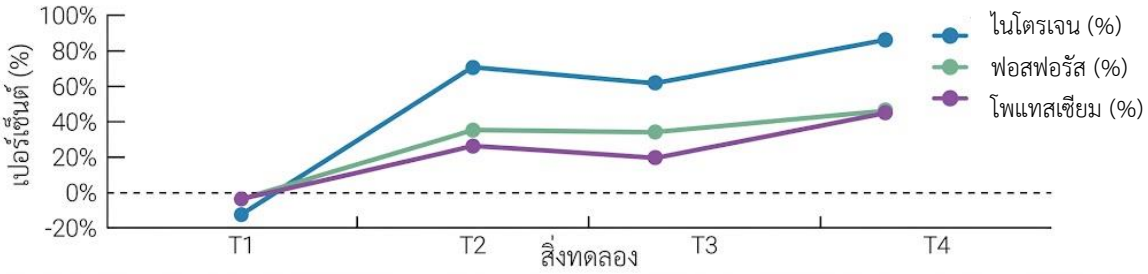

ภาพที่ 1 เปอร์เซ็นต์การเปลี่ยนแปลงปริมาณธาตุอาหารหลักของพืชก่อนการทดลองและหลังการทดลองรอบที่ 2

เปอร์เซ็นต์การเปลี่ยนแปลงของปริมาณธาตุอาหารหลักของพืช (ไนโตรเจน, ฟอสฟอรัส และโพแทสเซียม) ในดินหลังการปลูกปุ๋ยพืชสดต่อเนื่อง 2 รอบการทดลอง โดยผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการปลูกพืชแบบผสมผสาน (T4) ส่งเสริมให้เกิดการสะสมธาตุอาหารหลักในดินได้ดีที่สุด เมื่อเทียบกับการปลูกพืชชนิดเดียว (T2, T3) และชุดควบคุม (T1) ที่มีปริมาณธาตุอาหารลดลงในทั้งสองรอบการทดลอง

3. ผลผลิตมวลชีวภาพของปุ๋ยพืชสด อัตราการเจริญเติบโตและผลผลิตมวลชีวภาพ ซึ่งเป็นปัจจัยตั้งต้นที่สำคัญต่อการสร้างปริมาณอินทรียวัตถุในดิน ได้ถูกประเมินผ่านน้ำหนักสดและน้ำหนักแห้งของพืช ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 น้ำหนักสดและน้ำหนักแห้งของปุ๋ยพืชสดหลังการทดลองรอบที่ 1 และ 2

สิ่งทดลอง	น้ำหนักสด (kg/rai)		น้ำหนักแห้ง (kg/rai)	
	หลังปลูก รอบ 1	หลังปลูก รอบ 2	หลังปลูก รอบ 1	หลังปลูก รอบ 2
T1	0.00±0.00^{d}	0.00±0.00^{d}	0.00±0.00^{d}	0.00±0.00^{d}
T2	1,857.37±83.19^{c}	2,384.59±131.09^{c}	361.86±4.00 ^{c}	467.57±3.58^{c}
T3	2,247.55±95.98^{b}	2,843.13±48.48^{b}	445.60±5.41^{b}	561.45±2.35^{b}
T4	2,533.88±101.88^{a}	3,152.01±126.14^{a}	504.71±5.65^{a}	624.48±3.80^{a}
CV (%)	4.91	4.49	1.34	0.69
F-test	**	**	**	**

หมายเหตุ: ตัวอักษรภาษาอังกฤษที่ต่างกันในแนวตั้งของแต่ละช่วงเวลา แสดงถึงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจากการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย โดย ** หมายถึงมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญยิ่งที่ระดับ $p < 0.01$

ปริมาณผลผลิตมวลชีวภาพมีความสอดคล้องกับผลการปรับปรุงสมบัติดินในข้างต้น โดยการปลูกปอเทืองร่วมกับถั่วพร้า (T4) มีแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของมวลชีวภาพสูงกว่าสิ่งทดลอง T2 และ T3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า การใช้ปุ๋ยพืชสดตระกูลถั่วโดยเฉพาะการปลูกปอเทืองร่วมกับถั่วพร้าในอัตราส่วน 1:1 ติดต่อกันเป็นเวลา 2 รอบการปลูก สามารถปรับปรุงสมบัติทางกายภาพและเคมีของดินถมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยทำให้ค่าความหนาแน่นรวมของดินลดลง ขณะที่ปริมาณอินทรียวัตถุ ค่า pH และปริมาณธาตุอาหารหลัก ได้แก่ ไนโตรเจน ฟอสฟอรัส และโพแทสเซียม เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเมื่อเปรียบเทียบกับชุดควบคุม ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าการใช้ปุ๋ยพืชสดแบบผสมผสานมีศักยภาพในการฟื้นฟูดินถมซึ่งมีข้อจำกัดด้านโครงสร้างดินและความอุดมสมบูรณ์ โดยอาศัยกระบวนการทางชีวภาพร่วมกับการเพิ่มอินทรียวัตถุภายในดิน การลดลงของค่าความหนาแน่นรวมของดินเป็นผลโดยตรงจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างดินภายหลังการไถกลบพืชปุ๋ยสด เนื่องจากระบบรากของปอเทืองและถั่วพร้าสามารถสร้างช่องว่างภายในดินช่วยลดการอัดแน่นของดินและเพิ่มความพรุน ขณะเดียวกันการสลายตัวของเศษซากพืชยังทำให้เกิดสารอินทรีย์ที่ทำหน้าที่เป็นสารยึดเหนี่ยวอนุภาคดิน ส่งผลให้เกิดเม็ดดินที่มีเสถียรภาพมากขึ้น กลไกดังกล่าวช่วยเพิ่มการแทรกซึมของน้ำ การระบายอากาศ และการเจริญของระบบรากพืช ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการฟื้นฟูดินเสื่อมโทรม สอดคล้องกับ Brady และ Weil (2017) ที่อธิบายว่าอินทรียวัตถุเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาโครงสร้างดิน และสอดคล้องกับการทบทวนวรรณกรรมของ Blanco-Canqui และ Ruis (2020) ซึ่งสรุปว่าการใช้พืชคลุมดินและพืชปุ๋ยสดสามารถลดค่าความหนาแน่นรวมของดินและเพิ่มเสถียรภาพของเม็ดดินในระบบการผลิตทางการเกษตรได้อย่างมีนัยสำคัญ การเพิ่มขึ้นของอินทรียวัตถุในดินที่พบในการศึกษาครั้งนี้เกิดจากการสะสมของชีวมวลทั้งส่วนเหนือดินและใต้ดินของพืชปุ๋ยสด ซึ่งเมื่อผ่านกระบวนการย่อยสลายโดยจุลินทรีย์ในดินจะเปลี่ยนเป็นฮิวมัสส่งผลให้ความสามารถในการอุ้มน้ำ ความสามารถในการแลกเปลี่ยนแคตไอออน และการกักเก็บธาตุอาหารของดินเพิ่มขึ้น นอกจากนี้การไถกลบพืชปุ๋ยสดตระกูลถั่วยังช่วยเพิ่มปริมาณไนโตรเจนในอินทรียวัตถุของดิน (soil organic nitrogen) และส่งเสริมการสะสมไนโตรเจนส่งผลให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้น สอดคล้องกับรายงานของ Li et al. (2021) ที่พบว่าการใช้พืชปุ๋ยสดตระกูลถั่วสามารถเพิ่มปริมาณไนโตรเจนอินทรีย์ในดินและช่วยเสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ของดินผ่านการสะสมอินทรียวัตถุและการหมุนเวียนธาตุอาหารอย่างมีประสิทธิภาพ

ในด้านสมบัติทางเคมีของดิน การเพิ่มขึ้นของไนโตรเจนทั้งหมดสามารถอธิบายได้จากกระบวนการตรึงไนโตรเจนทางชีวภาพของแบคทีเรียไรโซเบียมที่อาศัยอยู่ในปมรากของพืชตระกูลถั่วร่วมกับการปลดปล่อยไนโตรเจนจากการย่อยสลายเศษซากพืชภายหลังการไถกลบ ส่วนการเพิ่มขึ้นของฟอสฟอรัสและโพแทสเซียมมีความเป็นไปได้ว่าเกิดจากการปลดปล่อยธาตุอาหารออกจากเนื้อเยื่อพืชระหว่างการย่อยสลาย รวมถึงการเพิ่มกิจกรรมของจุลินทรีย์ที่ช่วยละลายฟอสเฟตและเร่งการหมุนเวียนธาตุอาหารในดิน การปลูกปอเทืองร่วมกับถั่วพร้าจึงมีแนวโน้มช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการหมุนเวียนธาตุอาหารได้มากกว่าการปลูกพืชเพียงชนิดเดียว เนื่องจากให้ปริมาณชีวมวลสูงกว่าและมีรูปแบบการกระจายของระบบรากที่หลากหลายกว่าส่งผลให้เกิดการใช้ทรัพยากรในดินได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่าการปลูกพืชปุ๋ยสดแบบผสมผสานสามารถเพิ่มผลผลิตชีวมวลได้สูงกว่าการปลูกเดี่ยว ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเพิ่มปริมาณวัสดุอินทรีย์ที่ไถกลบกลับคืนสู่ดิน การเพิ่มปริมาณชีวมวลดังกล่าวมี

ความสำคัญต่อการฟื้นฟูดินในระยะยาวเนื่องจากช่วยเพิ่มแหล่งพลังงานสำหรับจุลินทรีย์ดิน ส่งเสริมการหมุนเวียนธาตุอาหาร และช่วยรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดินอย่างต่อเนื่อง แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการเกษตรเชิงนิเวศ (Agroecology) ที่ส่งเสริมการเพิ่มความหลากหลายของชนิดพืชเพื่อยกระดับประสิทธิภาพของระบบการผลิตและลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก

แม้ว่าผลการศึกษาจะสนับสนุนศักยภาพของการใช้ปุ๋ยพืชสดตระกูลถั่วในการฟื้นฟูดินถม แต่การทดลองครั้งนี้ดำเนินการในพื้นที่ดินถมเพียงแห่งเดียว จึงอาจมีข้อจำกัดในการอ้างอิงผลไปยังพื้นที่ดินถมที่มีแหล่งกำเนิดหรือสมบัติของดินแตกต่างกัน นอกจากนี้ระยะเวลาการทดลองเพียง 2 รอบการปลูกยังไม่เพียงพอสำหรับการประเมินเสถียรภาพของโครงสร้างดินและการเปลี่ยนแปลงของอินทรียวัตถุในระยะยาว อีกทั้งการศึกษาครั้งนี้ยังไม่ได้ประเมินการเปลี่ยนแปลงของประชาคมจุลินทรีย์ดิน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการย่อยสลายอินทรียวัตถุและการหมุนเวียนธาตุอาหาร ดังนั้นการศึกษาครั้งต่อไปควรขยายการทดลองไปยังพื้นที่ดินถมหลายแหล่งที่มีสมบัติดินแตกต่างกัน ติดตามการเปลี่ยนแปลงของสมบัติดินในระยะยาว และเพิ่มการวิเคราะห์ความหลากหลายของจุลินทรีย์ดินด้วยเทคนิคทางชีวโมเลกุลเพื่ออธิบายกลไกการฟื้นฟูดินในระดับจุลชีววิทยา และเพิ่มความน่าเชื่อถือในการประยุกต์ใช้ผลการวิจัยในพื้นที่ที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้สรุปได้ว่า การปลูกปุ๋ยพืชสดแบบผสมผสานระหว่างปอเทืองและถั่วพร้าในอัตราส่วน 1:1 เป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในการบรรลุวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูคุณสมบัติของดินถม โดยการปลูกพืชร่วมกันอย่างต่อเนื่องช่วยแก้ปัญหาความอัดทึบของหน้าดิน ทำให้โครงสร้างดินทางกายภาพโปร่งร่วนซุยขึ้น ควบคู่ไปกับการยกระดับความอุดมสมบูรณ์ของธาตุอาหารหลักและปริมาณอินทรียวัตถุได้อย่างเด่นชัดกว่าการปลูกพืชเชิงเดี่ยว สาระสำคัญที่ได้จากการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า ความเกื้อกูลกันของพืชตระกูลถั่วทั้งสองชนิดมีศักยภาพในการพลิกฟื้นดินถมที่เสื่อมโทรมให้กลับมามีสภาพเหมาะสมต่อการเพาะปลูกพืชทางการเกษตรได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยดีเพราะได้รับการสนับสนุนทุนการวิจัยจากศูนย์เรียนรู้การจัดการขยะ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ปีงบประมาณ 2568 และขอขอบคุณบริษัท ฟาร์มสุข อะกรีคัลเจอร์ จำกัด ที่สนับสนุนสถานที่และรถไถสำหรับไถกลบปุ๋ยพืชสด

เอกสารอ้างอิง

กรมพัฒนาที่ดิน. (2567). *ปอเทือง (Crotalaria juncea)*. กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

ชื่นจิต แก้วกัญญา, ณิชารีย์ วีระสิงห์, และสุกานดา อุ่นชัย. (2567). ผลของขนาดเมล็ดที่มีต่อการเจริญเติบโต ผลผลิตและคุณภาพเมล็ดพันธุ์ถั่วพร้า. *วารสารเกษตรพระจอมเกล้า, 42*(1), 61-69.

นราธิป บุญทน, อัมพิกา ชาฮาด, สุพัตรา ไชยตะมา, สุมนา สุพรรณ, และศรัณย์ อัคคะมะ. (2564). การเปรียบเทียบคุณภาพของปุ๋ยอินทรีย์สองชนิดต่อผลผลิตข้าวหอมปทุม และสมบัติดิน. *วารสารแก่นเกษตร, 49*(1), 37-48. https://doi.org/10.14456/kaj.2021.4

พรเทพ ศรีธนาธร. (2565). *ปอเทือง ดอกไม้แห่งความจงรักภักดี หนึ่งในพระราชดำริปรับปรุงดิน*. สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

ศุภสิทธิ์ สิทธาพานิช, พรทิพย์ ศรีมงคล, วิมลนันทน์ กันเกตุ, และนุชนภางค์ สุวรรณเทน. (2564). อิทธิพลของปุ๋ยพืชสดบางชนิดต่อการเจริญเติบโต ผลผลิตของผักคะน้า. *วารสารวิทยาศาสตร์เกษตร, 52*(1), 33-36.

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน). (2565). *ปรับปรุงบำรุงดินด้วยพืชตระกูลถั่ว*. https://www.hrdi.or.th

Blanco-Canqui, H., & Ruis, S. J. (2020). Cover crop impacts on soil physical properties: A review. *Soil Science Society of America Journal, 84*(5), 1527–1576.

Brady, N. C., & Weil, R. R. (2017). *The nature and properties of soils* (15th ed.). Pearson.

Land Development Department. (2010). *Manual for analysis of plant fertilizer and soil amendment*. Ministry of Agriculture and Cooperatives.

Li, Y., Zhang, J., Wang, C., et al. (2021). Leguminous green manure enhances the soil organic nitrogen pool of cropland via disproportionate increase of nitrogen in particulate organic matter fractions. *CATENA, 207*, 105574.

Silva, A. C., Santos, R., & Oliveira, M. (2025). Synergistic effects of leguminous intercropping on soil fertility restoration. *Journal of Soil Science and Plant Nutrition*, 25(1), 20–35.

Tiwari, S., Singh, R., & Kumar, P. (2025). Microbial community dynamics in mixed-cropping systems for degraded soil reclamation. *Applied Soil Ecology*, 202, Article 112–120.

Zhang, L., & Liu, Y. (2026). Rhizosphere interactions and nitrogen fixation in mixed leguminous cropping for landfill soil restoration. *Soil and Tillage Research*, 255, 40–55.

กระถางต้นไม้ชีวภาพจากของเหลือทิ้งทางการเกษตร: สมบัติทางกายภาพและประสิทธิภาพต่อการเจริญเติบโตของผักสลัดกรีนคอส

Bio-based Plant Pots from Agricultural Wastes: Physical Properties and Efficacy on the Growth of Green Cos Lettuce

วรรณพร ฟั่นมงคล ศุภกฤต ศรีสวัสดิ์ ณัฐณิชา เม่นเผือก กัญชพร นอบเผือก
จักรกฤช ศรีลออ และ ปุณณดา ทะรังศรี
Wanthaporn Fanmongkol[1], Suppakrit Srisawat[1], Natthanicha Menphueak[1], Kanchaporn Nopphueak[2], Chakkrit Sreela-or[1,2] and Punnada Tarangsri[1]*
[1]หลักสูตรสาขาวิชาเกษตรศาสตร์ คณะเทคโนโลยีการเกษตรและอาหาร มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
[2]ศูนย์เรียนรู้การจัดการขยะ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
*corresponding author e-mail: punnada.t@psru.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากระถางต้นไม้ชีวภาพจากวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรเพื่อทดแทนพลาสติกและลดปัญหามลพิษตกค้างในสิ่งแวดล้อม โดยใช้ส่วนผสมของใบอ้อย เปลือกทุเรียน และแหนแดง ร่วมกับแป้งมันสำปะหลังเป็นสารประสาน วางแผนการทดลองแบบสุ่มสมบูรณ์ (Completely Randomized Design: CRD) จำนวน 8 สิ่งทดลอง สิ่งทดลองละ 3 ซ้ำ เพื่อเปรียบเทียบกระถางพลาสติกกับกระถางชีวภาพ 7 สูตร ผลการประเมินคุณสมบัติทางกายภาพและธาตุอาหารพบว่า สัดส่วนวัตถุดิบมีอิทธิพลอย่างชัดเจน โดยสูตรที่ใช้เปลือกทุเรียนร้อยละ 90 มีความทนทานและมีอัตราการพองตัวต่ำที่สุด (ร้อยละ 11.66) ในขณะที่สูตรที่ใช้แหนแดงร้อยละ 90 มีปริมาณธาตุอาหารหลัก (N, P, K) สูงที่สุด แต่เสื่อมสภาพเร็วที่สุด เมื่อทดสอบประสิทธิภาพการปลูกผักสลัดกรีนคอสเป็นเวลา 40 วัน พบว่าผักที่ปลูกในกระถางชีวภาพทุกสูตรมีการเจริญเติบโตและน้ำหนักสดดีกว่ากระถางพลาสติกอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ (p<0.01) โดยสูตรที่ 6 (ใบอ้อยร้อยละ 22 เปลือกทุเรียนร้อยละ 22 แหนแดงร้อยละ 46) เป็นสูตรที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการนำไปใช้งานจริง เนื่องจากให้ผลผลิตน้ำหนักสดสูง (53.54 กรัม) ใกล้เคียงกับสูตรที่ใช้แหนแดงร้อยละ 90 แต่ยังคงรูปทรงและทนทานต่อการเสื่อมสภาพได้ดีกว่า สรุปได้ว่าการผสมผสานวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรในสัดส่วนที่เหมาะสมสามารถผลิตกระถางที่ย่อยสลายได้ เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และช่วยส่งเสริมการเจริญเติบโตของพืชได้อย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ : กระถางชีวภาพ วัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตร เปลือกทุเรียน แหนแดง ผักสลัดกรีนคอส

Abstract

This study aimed to develop biodegradable plant pots from agricultural waste materials as an alternative to plastic pots and to reduce persistent environmental pollution. The plant pots were produced using sugarcane leaves, durian peels, and azolla combined with cassava starch as a binding agent. A Completely Randomized Design (CRD) with eight treatments and three

replications per treatment was conducted to compare conventional plastic pots with seven formulations of biodegradable pots. The physical properties and nutrient contents of the developed pots were evaluated. The results indicated that the proportions of raw materials significantly affected the properties of the pots. The formulation containing 90% durian peel exhibited the highest durability and the lowest swelling rate (11.66%). Meanwhile, the formulation containing 90% azolla had the highest macronutrient contents (N, P, and K) but showed the fastest degradation rate. A 40-day cultivation experiment using Green Cos lettuce was conducted to evaluate the effectiveness of the biodegradable pots. The results showed that lettuce grown in all biodegradable pot treatments had significantly higher growth performance and fresh weight than those grown in plastic pots ($p<0.01$). Among the tested formulations, Treatment 6 (22% sugarcane leaves, 22% durian peels, and 46% azolla) was considered the most suitable formulation for practical application, as it produced a high fresh weight yield (53.54 g) comparable to the 90% azolla formulation while maintaining superior structural stability and resistance to degradation. In conclusion, the appropriate combination of agricultural waste materials can effectively produce biodegradable plant pots that are eco-friendly, reduce plastic waste, and enhance plant growth performance in a sustainable manner.

keywords : bio-based pots; agricultural wastes; durian rinds; azolla; green cos lettuce

บทนำ

ในปัจจุบันอุตสาหกรรมการเกษตรและการเพาะอนุบาลกล้าไม้มีการใช้พลาสติกเชิงพาณิชย์ เช่น ถุงเพาะชำและกระถางพลาสติกเป็นจำนวนมาก วัสดุเหล่านี้สังเคราะห์จากปิโตรเคมีซึ่งยากต่อการย่อยสลายทางชีวภาพ เมื่อหมดอายุการใช้งานหรือถูกทิ้งในพื้นที่เพาะปลูกจะก่อให้เกิดปัญหาขยะพลาสติกตกค้างนำไปสู่มลพิษระดับไมโครพลาสติกในดินและแหล่งน้ำ การหาแนวทางทดแทนพลาสติกเหล่านี้ด้วยวัสดุฐานชีวภาพจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการทำเกษตรกรรมที่ยั่งยืน (Asri et al., 2026) ในขณะเดียวกันประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหาการจัดการวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรซึ่งมีปริมาณมหาศาลในแต่ละปีหากกำจัดอย่างไม่ถูกวิธี เช่น การเผาทิ้ง จะก่อให้เกิดปัญหามลพิษทางอากาศและก๊าซเรือนกระจก งานวิจัยนี้จึงมีแนวคิดในการนำของเหลือทิ้งทางการเกษตรและวัสดุชีวภาพในท้องถิ่น 3 ชนิด ได้แก่ ใบอ้อย เปลือกทุเรียน และแหนแดง มาบูรณาการร่วมกันเพื่อพัฒนาเป็นกระถางต้นไม้ชีวภาพจากของเหลือทิ้งทางการเกษตร โดยวัตถุดิบแต่ละชนิดมีบทบาทสำคัญต่อโครงสร้างและคุณสมบัติของกระถาง โดยใบอ้อยเป็นวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรที่มีปริมาณลิกโนเซลลูโลส ประกอบด้วยเซลลูโลสประมาณร้อยละ 40 เฮมิเซลลูโลสและลิกนิน ซึ่งเส้นใยเหล่านี้มีคุณสมบัติเด่นในการต้านทานแรงดึง จึงทำหน้าที่เป็นโครงสร้างหลักที่ช่วยเพิ่มความแข็งแรงทางกลให้กับตัวกระถาง (Solarte-Toro & Cardona Alzate, 2022) เปลือกทุเรียนเป็นขยะอินทรีย์ที่อุดมไปด้วยเส้นใยเซลลูโลสที่มีความเหนียว เมื่อนำมาผสมผสานในวัสดุฐานชีวภาพเส้นใยจากเปลือกทุเรียนจะช่วยประสานช่องว่างระหว่างอนุภาค ช่วยลดอัตราการพองตัวเมื่อสัมผัสน้ำและรักษารูปทรงของกระถางให้มีความคงทนระหว่างการใช้งานในระยะเวลาที่เหมาะสม (Asri et al., 2026) แหนแดง (Azolla): แม้กระถางชีวภาพ

ทั่วไปจะย่อยสลายได้แต่มักขาดแคลนธาตุอาหาร แหนแดงซึ่งเป็นพืชน้ำที่มีคุณสมบัติเป็นปุ๋ยชีวภาพ (Santhiya & Jeeva, 2022) จึงถูกนำมาใช้เพื่อแก้ปัญหานี้ การย่อยสลายของแหนแดงในเนื้อกระถางจะช่วยปลดปล่อยอินทรียวัตถุและธาตุอาหารหลักโดยเฉพาะไนโตรเจน (N) ฟอสฟอรัส (P) และโพแทสเซียม (K) เข้าสู่ดิน ซึ่งส่งเสริมการเจริญเติบโตของพืชปลูกได้อย่างมีประสิทธิภาพ (El-beshbeshy et al., 2026) การผลิตกระถางต้นไม้ชีวภาพจากของเหลือทิ้งทางการเกษตรใช้แป้งมันสำปะหลังเป็นตัวประสาน เมื่อแป้งมันสำปะหลังได้รับความร้อนและความชื้นจะเกิดกระบวนการเจลาติไนเซชันและทำตัวเสมือนเทอร์โมพลาสติกสตาร์ชที่เข้าไปประสานโครงสร้างของเส้นใยใบอ้อยและเปลือกทุเรียนให้ยึดติดกันเป็นเนื้อเดียวสามารถขึ้นรูปเป็นกระถางและย่อยสลายทางชีวภาพได้ (Varghese et al., 2023)

งานวิจัยที่ผ่านมาเกี่ยวกับการพัฒนากระถางต้นไม้ชีวภาพได้มุ่งเน้นการประเมินสมบัติทางกายภาพและความคงทนต่อการใช้งานและความสามารถในการย่อยสลายทางชีวภาพเป็นหลัก โดยพบว่าการใช้วัสดุเหลือทิ้งร่วมกับตัวประสานธรรมชาติสามารถเพิ่มความทนทานและย่อยสลายได้ในดิน (Varghese et al., 2023; Nasution et al., 2022; Ozolina, 2023) อย่างไรก็ตามงานวิจัยส่วนใหญ่มักใช้วัสดุเหลือทิ้งเพียงชนิดเดียวหรือสองชนิด ซึ่งมักพบปัญหาความเปราะบางหรือขาดธาตุอาหารบำรุงพืช ยังไม่มีการบูรณาการวัสดุทั้ง 3 ชนิด ได้แก่ ใบอ้อยที่มีจุดเด่นด้านความแข็งแรงต้านทานแรงดึง เปลือกทุเรียนที่ช่วยชะลอการเสื่อมสภาพ และแหนแดงที่ทำหน้าที่เป็นปุ๋ยชีวภาพเข้าด้วยกัน จากเหตุผลและคุณสมบัติเฉพาะของวัตถุดิบที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการนำใบอ้อย เปลือกทุเรียน แหนแดง และแป้งมันสำปะหลัง มาออกแบบและขึ้นรูปเป็น "กระถางต้นไม้ชีวภาพจากของเหลือทิ้งทางการเกษตร" ที่ไม่เพียงแต่ย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ แต่ยังทำหน้าที่เป็นภาชนะปลดปล่อยธาตุอาหารบำรุงพืช โดยงานวิจัยนี้มุ่งเน้นการศึกษาอัตราส่วนที่เหมาะสม การประเมินคุณสมบัติทางกายภาพ และทดสอบประสิทธิภาพการปลูกจริงในผักสลัดกรีนคอส เพื่อเป็นแนวทางในการลดขยะพลาสติก และเพิ่มมูลค่าวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตร ทั้งนี้งานวิจัยได้ตั้งสมมติฐานไว้ว่า การผสมผสานใบอ้อย เปลือกทุเรียน และแหนแดงในอัตราส่วนที่เหมาะสมจะสามารถชดเชยจุดด้อยของวัสดุแต่ละชนิดได้ ส่งผลให้ได้กระถางชีวภาพที่มีสมบัติทางกายภาพและสมบัติทางกายภาพและความคงทนต่อการใช้งานที่ทนทานเพียงพอต่อรอบการเพาะปลูก (40 วัน) และสามารถปลดปล่อยธาตุอาหารเพื่อเพิ่มผลผลิตของพืชได้ดีกว่ากระถางพลาสติกอย่างมีนัยสำคัญ

วิธีดำเนินการวิจัย

1) การวางแผนการทดลอง ทำการวางแผนการทดลองแบบสุ่มสมบูรณ์ (Completely Randomized Design: CRD) จำนวน 8 สิ่งทดลอง ๆ ละ 3 ซ้ำ ได้แก่ สิ่งทดลองที่ 1 กระถางพลาสติก (ควบคุม) สิ่งทดลองที่ 2-8 คือ กระถางต้นไม้ชีวภาพจากของเหลือทิ้งทางการเกษตรสูตรที่ 1-7 ตามลำดับ ส่วนผสมของกระถางต้นไม้ชีวภาพจากของเหลือทิ้งทางการเกษตรสูตรต่าง ๆ ที่ใช้ในการทดลองแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 อัตราส่วนผสมของกระถางต้นไม้ชีวภาพจากของเหลือทิ้งทางการเกษตรสูตรต่าง ๆ ที่ใช้ในการทดลอง

สิ่งทดลอง	**อัตราส่วนโดยปริมาตร (v/v%)**				
	ใบอ้อย	**เปลือกทุเรียน**	**แหนแดง**	**แป้งมันสำปะหลัง**	**น้ำ**
1. กระถางพลาสติก	-	-	-	-	-
2. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 1	90	-	-	5	5

ตารางที่ 1 (ต่อ)

สิ่งทดลอง	อัตราส่วนโดยปริมาตร (v/v%)				
	ใบอ้อย	เปลือกทุเรียน	แหนแดง	แป้งมันสำปะหลัง	น้ำ
3. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 2	-	90	-	5	5
4. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 3	-	-	90	5	5
5. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 4	46	22	22	5	5
6. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 5	22	46	22	5	5
7. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 6	22	22	46	5	5
8. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 7	30	30	30	5	5

2) การเตรียมวัตถุดิบ นำใบอ้อยและเปลือกทุเรียนมาลดขนาดด้วยเครื่องบดสับ หลังจากนั้นนำมาตากแดดเพื่อลดความชื้นให้อยู่ในระดับร้อยละ 15-20 นำแหนแดงมาคัดแยกสิ่งเจือปนและนำมาลดความชื้นด้วยการตากแดดให้มีความชื้นให้อยู่ในระดับร้อยละ 15-20 หลังจากนั้นนำไปบดด้วยเครื่องบดจนได้ขนาดอนุภาคหลังบดที่สามารถร่อนผ่านตะแกรงขนาด 1.5 มิลลิเมตร เพื่อให้วัตถุดิบทั้งหมดมีความสม่ำเสมอในการผสมก่อนนำไปวิเคราะห์หาปริมาณธาตุอาหารพืช สำหรับการเตรียมตัวประสานจากแป้งมันสำปะหลัง โดยการนำแป้งมันสำปะหลังกับน้ำเปล่าที่อัตราส่วน 1 : 1 และนำมาใช้เป็นตัวประสานในกระบวนการขึ้นรูป

3) การผลิตกระถางต้นไม้ชีวภาพจากของเหลือทิ้งทางการเกษตรที่ใช้ในการทดลอง โดยการผสมวัตถุดิบให้เข้ากันตามที่ได้ออกแบบการทดลองไว้ดังตารางที่ 1 และนำไปขึ้นรูปเป็นกระถางขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 6 นิ้ว ภายใต้สภาวะการอัดขึ้นรูปด้วยความร้อนที่อุณหภูมิ 120 องศาเซลเซียส ภายใต้แรงอัดคงที่ 120 บาร์ เป็นเวลา 1 นาที ด้วยเครื่องอัดกระถางแบบอัตโนมัติ และนำกระถางที่ผลิตได้ไปลดความชื้นด้วยการนำไปตากแดดเป็นระยะเวลา 3 ชั่วโมง โดยให้มีความชื้นอยู่ในช่วงประมาณร้อยละ 10-15 โดยทำการสุ่มตรวจสอบและยืนยันปริมาณความชื้นด้วยวิธีหาความชื้นโดยการระเหยน้ำ (Oven-drying method) อ้างอิงตามมาตรฐาน ASTM D4442 (ASTM International, 2020b) โดยนำชิ้นส่วนตัวอย่างกระถางมาชั่งน้ำหนักเริ่มต้นด้วยเครื่องชั่งวิเคราะห์ทางไฟฟ้า จากนั้นนำไปอบในตู้อบลมร้อนที่อุณหภูมิ 103 ± 2 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 24 ชั่วโมง หรือจนกระทั่งน้ำหนักคงที่ นำตัวอย่างออกมาพักให้เย็นในโถดูดความชื้นแล้วนำมาชั่งน้ำหนักแห้งสนิท เพื่อคำนวณหาค่าร้อยละความชื้นจากผลต่างของน้ำหนักก่อนและหลังอบ"

4) การทดสอบองค์ประกอบด้านคุณสมบัติของกระถางต้นไม้ชีวภาพจากของเหลือทิ้งทางการเกษตร ได้แก่ การดูดซับน้ำ การพองตัว และการเสื่อมสภาพของกระถางต้นไม้ ดำเนินการอ้างอิงตามมาตรฐาน (ASTM International, 2020a) โดยการทดสอบการดูดซับน้ำ ทำการชั่งน้ำหนักกระถางแห้งเริ่มต้น จากนั้นนำไปแช่ในน้ำกลั่นที่อุณหภูมิห้อง เมื่อครบกำหนดเวลาทำการซับน้ำที่ผิวออกและชั่งน้ำหนักทันที โดยคำนวณหาเปอร์เซ็นต์การดูดซับน้ำจากสมการ:

$$\text{การดูดซับน้ำ (\%)} = ((Wt-Wo)/Wo)*100$$

เมื่อ Wo คือ น้ำหนักแห้งของกระถางก่อนแช่น้ำ (กรัม) และ Wt คือ น้ำหนักของกระถางหลังแช่น้ำ ณ เวลาที่กำหนด (กรัม) โดยใช้เครื่องชั่งดิจิทัลความละเอียด 4 ตำแหน่ง

สำหรับการทดสอบการพองตัว ทำการวัดความหนาของผนังกระถางก่อนแช่น้ำ และหลังแช่น้ำ ณ เวลาที่กำหนด โดยใช้เครื่องมือเวอร์เนียร์คาลิปเปอร์แบบดิจิทัล (Digital Vernier Caliper) ความละเอียด 0.01 มิลลิเมตร ทำการวัดตำแหน่งเดิมจำนวน 4 จุดรอบกระถางเพื่อหาค่าเฉลี่ย และคำนวณหาเปอร์เซ็นต์การพองตัวจากสมการ:

การพองตัว (%) = ((Tt-To)/To)*100

เมื่อ To คือ ความหนาของผนังกระถางก่อนแช่น้ำ (มิลลิเมตร) และ Tt คือ ความหนาของผนังกระถางหลังแช่น้ำ ณ เวลาที่กำหนด (มิลลิเมตร)

สำหรับทดสอบปริมาณธาตุอาหารพืช (%) ในกระถางแต่ละสูตร โดยวิเคราะห์ปริมาณไนโตรเจนทั้งหมด (Total N) ด้วยวิธี Micro-Kjeldahl method, ปริมาณฟอสฟอรัสทั้งหมด (Total P) ด้วยเครื่อง Spectrophotometer และปริมาณโพแทสเซียมทั้งหมด (Total K) ด้วยเครื่อง Flame photometer (Land Development Department, 2010)

5) การทดสอบประสิทธิภาพกระถางต้นไม้ชีวภาพจากของเหลือทิ้งทางการเกษตรกับผักสลัดกรีนคอส โดยการเพาะเมล็ดลงในกระถางกระถางละ 1 เมล็ด โดยย้ายปลูกลงในกระถางแต่ละสิ่งทดลอง จำนวน 3 ซ้ำ ซ้ำละ 3 กระถาง โดยใช้วัสดุปลูกที่เป็นดินปลูกสำเร็จรูปตราดินดีศรีพิบูลย์ ใช้กระถางทุกชนิดที่มีปริมาตรภายในเท่ากัน (เส้นผ่านศูนย์กลาง 6 นิ้ว) บรรจุดินปลูกสำเร็จรูปชนิดเดียวกันในปริมาณ 400 กรัมต่อกระถาง และให้น้ำปริมาณเท่ากันวันละ 2 ครั้งตลอดการทดลอง โดยไม่มีการให้ปุ๋ยหรือธาตุอาหารเพิ่มเติม เพื่อให้ความแตกต่างของการเจริญเติบโตเกิดจากชนิดของกระถางเพียงปัจจัยเดียว การทดลองดำเนินการในโรงเรือนเพาะชำแบบเปิดผิวหลังคาพลาสติกกันฝนและพรางแสงด้วยสแลนสีดำร้อยละ 50 ทำการบันทึกข้อมูลการเจริญเติบโตของผักสลัดกรีนคอสเมื่ออายุได้ 40 วัน โดยประเมินจากพารามิเตอร์ ได้แก่ ความกว้างทรงพุ่ม (เซนติเมตร) ความสูงต้น (เซนติเมตร) และน้ำหนักสด (กรัม/ต้น)

6) การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์ความแปรปรวนทางสถิติ (Analysis of Variance: ANOVA) และเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของแต่ละสิ่งทดลองด้วยวิธี Duncan’s New Multiple Range Test (DMRT)

ผลการวิจัย

ผลการทดสอบปริมาณธาตุอาหารพืชของกระถางต้นไม้ชีวภาพจากของเหลือทิ้งทางการเกษตร

จากการวิเคราะห์ปริมาณธาตุอาหารหลัก ได้แก่ ไนโตรเจน (N) ฟอสฟอรัส (P) และโพแทสเซียม (K) พบว่าสัดส่วนของวัตถุดิบที่แตกต่างกันส่งผลต่อปริมาณธาตุอาหารพืชในกระถางแต่ละสูตรอย่างชัดเจน ดังแสดงในตารางที่ 2 โดยกระถางสูตรที่มีส่วนผสมของแหนแดงในอัตราส่วนที่สูง จะมีแนวโน้มของปริมาณธาตุอาหารที่สูงขึ้นตามไปด้วย โดยเฉพาะกระถางต้นไม้ สูตรที่ 3 (สิ่งทดลองที่ 4) ซึ่งใช้แหนแดงเป็นองค์ประกอบหลักถึงร้อยละ 90 มีปริมาณธาตุอาหารพืชสูงที่สุดเมื่อเทียบกับทุกสูตร (N = 2.72%, P = 0.46%, K = 1.81%) รองลงมาคือกระถางต้นไม้ สูตรที่ 6 (สิ่งทดลองที่ 7) ซึ่งมีแหนแดงผสมอยู่ร้อยละ 46 ในขณะที่สูตรซึ่งใช้ใบอ้อยหรือเปลือกทุเรียนเป็นหลัก จะมีปริมาณธาตุอาหารที่ต่ำกว่าอย่างเห็นได้ชัด

ตารางที่ 2 ผลการทดสอบปริมาณธาตุอาหารพืชของกระถางต้นไม้ชีวภาพจากของเหลือทิ้งทางการเกษตร

สิ่งทดลอง	ไนโตรเจน (%)	ฟอสฟอรัส (%)	โพแทสเซียม (%)
1. กระถางพลาสติก	-	-	-
2. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 1	0.92	0.11	0.76
3. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 2	0.47	0.10	0.91
4. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 3	2.72	0.46	1.81
5. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 4	1.25	0.23	1.36
6. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 5	1.13	0.22	1.24
7. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 6	1.73	0.31	1.48
8. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 7	1.37	0.25	1.36

ผลการทดสอบคุณสมบัติการดูดซับน้ำและการพองตัวของกระถางต้นไม้ชีวภาพจากของเหลือทิ้งทางการเกษตร

ลักษณะทางกายภาพที่สำคัญต่อการนำไปใช้งานจริงของกระถางต้นไม้ชีวภาพจากของเหลือทิ้งทางการเกษตร คือความสามารถในการดูดซับน้ำและการคงสภาพโครงสร้างเมื่อได้รับความชื้น ผลการทดสอบคุณสมบัติดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ($p < 0.01$) ในกลุ่มสิ่งทดลอง ดังตารางที่ 3 โดยกระถางต้นไม้ สูตรที่ 3 (สิ่งทดลองที่ 4) มีอัตราการดูดซับน้ำและการพองตัวสูงที่สุด (ร้อยละ 87.50 และ 97.74 ตามลำดับ) ซึ่งสะท้อนถึงคุณสมบัติทางกายภาพของแหนแดงที่มีความโปร่งและอุ้มน้ำได้ดีเยี่ยม อย่างไรก็ตามการพองตัวที่สูงมากอาจส่งผลต่อความคงทนของรูปทรงกระถาง ในทางตรงกันข้ามกระถางต้นไม้ สูตรที่ 2 (สิ่งทดลองที่ 3) ที่มีเปลือกทุเรียนเป็นองค์ประกอบหลัก มีอัตราการพองตัวต่ำที่สุด (ร้อยละ 11.66) ซึ่งบ่งชี้ว่าเส้นใยจากเปลือกทุเรียนช่วยเสริมความแข็งแรงและรักษารูปทรงของกระถางเมื่อสัมผัสน้ำได้ดีกว่า

ตารางที่ 3 ผลการทดสอบคุณสมบัติการดูดซับน้ำและการพองตัวของกระถางต้นไม้ชีวภาพจากของเหลือทิ้งทางการเกษตร

สิ่งทดลอง	การดูดซับน้ำ (%)	การพองตัว (%)
1. กระถางพลาสติก	0.00 ± 0.00^{f}	0.00 ± 0.00^{g}
2. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 1	48.03 ± 0.39^{d}	35.81 ± 2.25^{e}
3. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 2	21.67 ± 1.12^{e}	11.66 ± 1.09^{f}
4. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 3	87.50 ± 2.81^{a}	97.74 ± 0.76^{a}
5. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 4	51.77 ± 1.55^{c}	49.38 ± 0.71^{c}
6. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 5	45.94 ± 1.07^{d}	41.68 ± 1.58^{d}
7. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 6	65.39 ± 1.24^{b}	68.23 ± 1.22^{b}
8. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 7	54.02 ± 1.61^{c}	50.92 ± 0.55^{c}
CV (%)	3.11	2.71
F-Test	**	**

หมายเหตุ: ตัวอักษรภาษาอังกฤษที่แตกต่างกันในคอลัมน์เดียวกัน แสดงความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ($p < 0.01$) โดยการเปรียบเทียบพหุคูณด้วยวิธี Duncan's New Multiple Range Test (DMRT)

การเสื่อมสภาพของกระถางต้นไม้ชีวภาพจากของเหลือทิ้งทางการเกษตร

ผลการศึกษาการเสื่อมสภาพของกระถางต้นไม้ชีวภาพจากของเหลือทิ้งทางการเกษตร โดยพิจารณาจากอัตราการพองตัว (Swelling) การเปลี่ยนรูปทรง (Deformation) และการปริแตก (Cracking) ตลอดระยะเวลาการทดลอง 40 วัน ซึ่งสอดคล้องกับอายุการเก็บเกี่ยวของผักสลัดกรีนคอส พบว่ากลุ่มกระถางที่มีการเสื่อมสภาพน้อยที่สุด ได้แก่ กระถางต้นไม้สูตรที่ 2 (เปลือกทุเรียนร้อยละ 90) แสดงให้เห็นถึงความทนทานต่อการเสื่อมสภาพดีที่สุด โดยตลอดระยะเวลา 40 วัน พบการพองตัวเพียงเล็กน้อย สอดคล้องกับผลการทดสอบทางกายภาพที่มีอัตราการพองตัวต่ำสุดเพียงร้อยละ 11.66 กระถางยังคงรักษารูปทรงได้ดี ไม่พบการปริแตกที่รุนแรง ทั้งนี้เนื่องจากเส้นใยเซลลูโลสจากเปลือกทุเรียนมีความเหนียวและช่วยประสานช่องว่างระหว่างอนุภาคได้ดี ทำให้โครงสร้างมีความแข็งแรงและทนทานต่อความชื้น รองลงมาคือกระถางต้นไม้สูตรที่ 6 (เปลือกทุเรียนร้อยละ 46) ที่ยังคงรูปทรงได้ดีและพบการปริแตกเพียงเล็กน้อยบริเวณขอบกระถางในช่วงสัปดาห์สุดท้ายของการทดลอง กลุ่มกระถางที่มีการเสื่อมสภาพปานกลาง ได้แก่ กระถางต้นไม้สูตรที่ 1 (ใบอ้อยร้อยละ 90) กระถางต้นไม้สูตรที่ 4 (สัดส่วนระหว่างใบอ้อย เปลือกทุเรียน และแหนแดง เท่ากับ 46:22:22) และ สูตรที่ 7 (สัดส่วนระหว่างใบอ้อย เปลือกทุเรียน และแหนแดง เท่ากับ 30:30:30) กระถางกลุ่มนี้มีอัตราการพองตัวอยู่ในช่วงร้อยละ 35.81 - 50.92 เมื่อได้รับน้ำอย่างต่อเนื่อง พบว่าเนื้อกระถางเริ่มมีความอ่อนตัวลงและมีการขยายตัว (พองตัว) อย่างเห็นได้ชัดในช่วงวันที่ 20-30 ของการทดลอง ทำให้เกิดการเปลี่ยนรูปทรงและมีรอยปริแตกขนาดเล็กบริเวณก้นและผนังกระถาง อย่างไรก็ตามโครงสร้างของใบอ้อยที่ต้านทานแรงดึงได้ดี ยังคงช่วยประคองตุ้มรากและดินไว้ได้โดยไม่ทำให้กระถางแตกสลาย กลุ่มกระถางที่มีการเสื่อมสภาพสูงที่สุด ได้แก่ กระถางต้นไม้สูตรที่ 3 (แหนแดงร้อยละ 90) มีการเสื่อมสภาพรวดเร็วที่สุด โดยพบการพองตัวสูงถึงร้อยละ 97.74 ทำให้เนื้อกระถางอุ้มน้ำจนเปื่อยยุ่ย สูญเสียความแข็งแรงทางกลเกิดการเปลี่ยนรูปทรง (ยุบตัว) และมีรอยปริแตกขนาดใหญ่ตั้งแต่ช่วงกลางของการทดลอง (วันที่ 15-20) รองลงมาคือ กระถางต้นไม้สูตรที่ 6 (แหนแดงร้อยละ 46) ที่มีอัตราการพองตัวร้อยละ 68.23 ซึ่งพบการเปื่อยยุ่ยและเสียรูปทรงเช่นกัน แม้จะรวดเร็วกว่าสูตรอื่นๆ แต่ยังคงรักษารูปทรงได้ดีกว่าสูตรที่ใช้แหนแดงร้อยละ 90 สิ่งทดลองควบคุม (กระถางพลาสติก) ไม่พบการพองตัว การเปลี่ยนรูปทรง หรือการปริแตกใดๆ ตลอดระยะเวลา 40 วัน

ผลการทดสอบประสิทธิภาพของกระถางต้นไม้ชีวภาพจากของเหลือทิ้งทางการเกษตรต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของผักสลัดกรีนคอส

ผลการศึกษาประสิทธิภาพของกระถางสูตรต่างๆ ต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของผักสลัดกรีนคอส (ประเมินจากความสูงต้น ความกว้างทรงพุ่ม และน้ำหนักสด) แสดงในตารางที่ 4 พบว่าผักสลัดที่ปลูกในกระถางจากของเหลือทิ้งทางการเกษตรทุกสูตร มีการเจริญเติบโตดีกว่าการปลูกในกระถางพลาสติก (สิ่งทดลองที่ 1) อย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ สอดคล้องกับสมมติฐานที่ว่ารากพืชสามารถดึงธาตุอาหารจากเนื้อกระถางไปใช้ประโยชน์ได้ โดยกระถางต้นไม้สูตรที่ 3 (สิ่งทดลองที่ 4) และสูตรที่ 6 (สิ่งทดลองที่ 7) ให้ผลผลิตน้ำหนักสดและพารามิเตอร์ด้านการเจริญเติบโตสูงที่สุดและจัดอยู่ในกลุ่มสถิติเดียวกัน (a) ซึ่งเป็นผลโดยตรงจากปริมาณธาตุอาหารที่สูงกว่าสูตรอื่น ๆ (จากตารางที่ 2) ข้อมูลนี้ชี้ให้เห็นว่าการใช้แหนแดงร่วมกับวัสดุทางการเกษตรอื่น ๆ ในสัดส่วนที่เหมาะสม ไม่เพียงแต่ช่วยลดขยะทางการเกษตรแต่ยังช่วยเพิ่มคุณภาพและผลผลิตของพืชปลูกได้ เมื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพระหว่างกระถางพลาสติกและกระถางชีวภาพ พบว่า กระถางต้นไม้ชีวภาพสูตรที่ 6 ให้ผลการเจริญเติบโตและผลผลิตของผักสลัดกรีนคอสสูงที่สุด โดยต้นผักสลัดที่ปลูกในกระถางสูตรที่ 6 มีการเจริญเติบโตด้านความสูงต้นและความกว้างทรงพุ่มเพิ่มขึ้นร้อยละ 43.34 และ 53.62 ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกับกระถางพลาสติก นอกจากนี้ยัง

ส่งผลให้ผลผลิตในรูปน้ำหนักสดเพิ่มขึ้นร้อยละ 43.35 แสดงให้เห็นว่ากระถางชีวภาพจากวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรสูตรที่ 6 มีศักยภาพในการส่งเสริมการเจริญเติบโตของพืชและสามารถใช้เป็นวัสดุทดแทนกระถางพลาสติกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับค่าความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนของแหนแดงต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของพืชปลูกโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน จากผลการทดลองพบว่า สัดส่วนปริมาณของแหนแดงในกระถางชีวภาพมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมากกับน้ำหนักสดของผักสลัดกรีนคอส (r = 0.841) รวมถึงมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมากกับความสูงของลำต้นเช่นเดียวกัน (r = 0.841) ข้อมูลสหสัมพันธ์นี้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การเพิ่มขึ้นของสัดส่วนแหนแดงในเนื้อกระถาง ส่งผลโดยตรงต่อการส่งเสริมการเจริญเติบโตและเพิ่มน้ำหนักสดของพืชปลูกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งคาดว่าเป็นผลมาจากการกักเก็บและปลดปล่อยธาตุอาหารที่สำคัญจากแหนแดง โดยเฉพาะไนโตรเจน

ตารางที่ 4 ประสิทธิภาพของกระถางต้นไม้ชีวภาพจากของเหลือทิ้งทางการเกษตรต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของผักสลัดกรีนคอส

สิ่งทดลอง	**การเจริญเติบโต**		**ผลผลิต**
	ความสูงต้น (cm)	**ความกว้างทรงพุ่ม (cm)**	**น้ำหนักสด (g)**
1. กระถางพลาสติก	9.83 ± 0.60^{d}	7.87 ± 0.71^{d}	37.35 ± 2.28^{d}
2. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 1	12.85 ± 0.17^{b}	11.05 ± 0.33^{b}	48.82 ± 0.65^{b}
3. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 2	11.25 ± 0.23^{c}	9.35 ± 0.23^{c}	42.76 ± 0.86^{c}
4. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 3	15.22 ± 0.96^{a}	13.27 ± 0.96^{a}	57.83 ± 3.64^{a}
5. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 4	12.99 ± 0.13^{b}	10.98 ± 0.31^{b}	49.36 ± 0.50^{b}
6. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 5	12.35 ± 0.28^{b}	10.45 ± 0.28^{b}	46.93 ± 1.07^{b}
7. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 6	14.09 ± 0.14^{a}	12.09 ± 0.08^{a}	53.54 ± 0.51^{a}
8. กระถางต้นไม้ สูตรที่ 7	13.50 ± 0.31^{b}	11.60 ± 0.31^{b}	51.31 ± 1.17^{b}
CV (%)	3.46	4.44	3.47
F-Test	**	**	**

หมายเหตุ: ตัวอักษรภาษาอังกฤษที่แตกต่างกันในคอลัมน์เดียวกัน แสดงความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ($p < 0.01$) โดยการเปรียบเทียบพหุคูณด้วยวิธี Duncan's New Multiple Range Test (DMRT)

อภิปรายผลการวิจัย

การนำวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตร ได้แก่ ใบอ้อย เปลือกทุเรียน และแหนแดง มาพัฒนาเป็นกระถางต้นไม้ชีวภาพ เป็นแนวทางที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ซึ่งมุ่งเพิ่มมูลค่าวัสดุเหลือใช้ ลดการใช้พลาสติกจากปิโตรเลียม และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Manríquez-Altamirano et al., 2020) ผลการศึกษาพบว่า อัตราส่วนของวัตถุดิบมีอิทธิพลโดยตรงต่อคุณสมบัติทางกายภาพและประสิทธิภาพการใช้งานของกระถางชีวภาพ โดยเฉพาะความสามารถในการดูดซับน้ำ การพองตัว และความสามารถในการคงรูปตลอด

ระยะเวลาการปลูกซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการนำไปประยุกต์ใช้เป็นภาชนะปลูกพืช ผลการทดลองแสดงให้เห็นว่า กระถางที่มีเปลือกทุเรียนเป็นองค์ประกอบหลัก (สูตรที่ 2) มีอัตราการพองตัวต่ำที่สุดและสามารถรักษารูปทรงได้ดีตลอดระยะเวลาการทดลอง สอดคล้องกับคุณสมบัติของเส้นใยเซลลูโลสในเปลือกทุเรียนที่มีความเหนียวและสามารถเสริมความแข็งแรงของโครงสร้างวัสดุได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงช่วยลดการเปลี่ยนแปลงของรูปร่างเมื่อได้รับความชื้นอย่างต่อเนื่อง ผลดังกล่าวสอดคล้องกับรายงานของ Asri et al. (2026) ที่พบว่าการใช้เซลลูโลสจากเปลือกทุเรียนร่วมกับแป้งมันสำปะหลังสามารถเพิ่มความคงทนของวัสดุชีวภาพและชะลอการเสื่อมสภาพจากความชื้นได้ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ประเมินความทนทานของกระถางจากค่าการดูดซับน้ำ การพองตัว และการคงรูปเป็นหลัก ซึ่งสะท้อนสมรรถนะการใช้งานในสภาพการปลูกจริงได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังไม่ได้ประเมินสมบัติทางกายภาพและความคงทนต่อการใช้งาน ได้แก่ ค่าแรงอัด (Compressive strength) ค่าแรงดึง (Tensile strength) หรือความสามารถในการรับน้ำหนัก ซึ่งเป็นตัวชี้วัดสำคัญสำหรับการประเมินความแข็งแรงของวัสดุชีวภาพ ดังนั้น การศึกษาในอนาคตควรเพิ่มการทดสอบสมบัติทางกายภาพและความคงทนต่อการใช้งานตามมาตรฐาน ASTM เพื่อยืนยันศักยภาพของกระถางสำหรับการผลิตและการใช้งานเชิงพาณิชย์ ในทางตรงกันข้ามกระถางที่มีแหนแดงเป็นองค์ประกอบหลัก (สูตรที่ 3) มีอัตราการดูดซับน้ำและการพองตัวสูงที่สุด ส่งผลให้เกิดการเสื่อมสภาพของกระถางรวดเร็วกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับสูตรอื่น อย่างไรก็ตามกระถางดังกล่าวกลับให้การเจริญเติบโตและผลผลิตของผักสลัดกรีนคอสสูงที่สุด ซึ่งอธิบายได้ว่าการย่อยสลายของแหนแดงช่วยลดความหนาแน่นของโครงสร้างกระถาง ทำให้ระบบรากสามารถเจริญผ่านผนังกระถางได้สะดวกยิ่งขึ้นพร้อมทั้งปลดปล่อยธาตุอาหารหลัก ได้แก่ ไนโตรเจน ฟอสฟอรัส และโพแทสเซียม ให้กับพืชส่งผลให้การเจริญเติบโตของพืชดีขึ้น สอดคล้องกับ Manafi-Dastjerdi et al. (2021) และ El-beshbeshy et al. (2026) ที่รายงานว่าการย่อยสลายของวัสดุชีวภาพและวัสดุอินทรีย์สามารถส่งเสริมการพัฒนาระบบรากและเพิ่มการปลดปล่อยธาตุอาหารให้แก่พืชได้ แม้ว่ากระถางสูตรที่ 3 จะให้ผลผลิตสูงที่สุดแต่เมื่อพิจารณาร่วมกับความคงทนของโครงสร้าง พบว่ากระถางสูตรที่ 6 ซึ่งประกอบด้วยใบอ้อย เปลือกทุเรียน และแหนแดงในสัดส่วน 22:22:46 ให้ผลผลิตของผักสลัดกรีนคอสไม่แตกต่างทางสถิติกับสูตรที่ 3 ขณะที่ยังสามารถรักษารูปทรงของกระถางได้ดีกว่า แสดงให้เห็นว่าการออกแบบสัดส่วนของวัสดุให้เกิดความสมดุลระหว่างวัสดุเสริมความแข็งแรงและวัสดุที่ทำหน้าที่เป็นแหล่งธาตุอาหาร มีความสำคัญต่อประสิทธิภาพของกระถางชีวภาพ ผลดังกล่าวสอดคล้องกับนันทิยา และคณะ (2565) ที่รายงานว่าการควบคุมสมดุลระหว่างความแข็งแรงของโครงสร้างและอัตราการย่อยสลายเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนากระถางชีวภาพที่เหมาะสมต่อการใช้งานจริง

การทดสอบประสิทธิภาพของกระถางในงานวิจัยนี้ดำเนินการภายใต้สภาวะที่ควบคุมตัวแปรด้านการปลูก ได้แก่ การใช้กระถางที่มีขนาดเท่ากัน วัสดุปลูกชนิดเดียวกัน ปริมาณวัสดุปลูกคงที่ การให้น้ำในปริมาณเท่ากัน และไม่มีการให้ปุ๋ยเพิ่มเติมตลอดการทดลอง ดังนั้น ความแตกต่างของการเจริญเติบโตของผักสลัดกรีนคอสจึงสะท้อนผลขององค์ประกอบและคุณสมบัติของกระถางชีวภาพเป็นสำคัญ ส่งผลให้สามารถเปรียบเทียบประสิทธิภาพระหว่างกระถางชีวภาพและกระถางพลาสติกได้อย่างเหมาะสมภายใต้เงื่อนไขการทดลองเดียวกัน แม้ว่ากระถางชีวภาพที่พัฒนาขึ้นโดยเฉพาะสูตรที่ 6 จะแสดงศักยภาพในการใช้งานได้ครบตลอดอายุการปลูกของผักสลัดกรีนคอส (40 วัน) แต่ยังมีประเด็นที่ควรศึกษาเพิ่มเติมเพื่อรองรับการพัฒนาในระดับอุตสาหกรรม ได้แก่ การเพิ่มจำนวนซ้ำของการทดลอง เนื่องจากวัสดุจากเส้นใยธรรมชาติมีความแปรปรวนของคุณสมบัติทางกายภาพค่อนข้างสูง การศึกษาต้นทุนการผลิตในระดับนำร่อง (Pilot-scale production) การประเมินอายุการเก็บรักษาของผลิตภัณฑ์ การวิเคราะห์วัฏจักรชีวิต (Life Cycle Assessment: LCA) เปรียบเทียบกับกระถางพลาสติก รวมถึงการประเมินสมบัติทางกายภาพ

และความคงทนต่อการใช้งานของผลิตภัณฑ์ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะช่วยสนับสนุนการประเมินความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ ความเหมาะสมด้านสิ่งแวดล้อม และศักยภาพในการใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ได้อย่างครบถ้วน (Jaya et al., 2023) นอกจากนี้ควรมีการขยายผลการศึกษาสู่การปลูกพืชที่มีอายุการเพาะปลูกยาวนานกว่า เช่น กล้าไม้ผลหรือไม้ยืนต้น รวมทั้งศึกษาการเคลือบผิวกระถางด้วยสารชีวภาพที่มีสมบัติไม่ชอบน้ำเพื่อชะลอการดูดซับน้ำและยืดอายุการใช้งานของกระถาง ตลอดจนศึกษาพลศาสตร์การปลดปล่อยธาตุอาหารในแต่ละช่วงเวลาของการย่อยสลาย เพื่อสนับสนุนการออกแบบกระถางชีวภาพที่สามารถทำหน้าที่เป็นทั้งภาชนะปลูกและวัสดุปลดปล่อยธาตุอาหารอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ Chisi (2026) และ Jaya et al. (2023)

สรุปผลการวิจัย

สัดส่วนของวัตถุดิบสำหรับการพัฒนากระถางต้นไม้ชีวภาพจากของเหลือทิ้งทางการเกษตรมีอิทธิพลโดยตรงต่อคุณสมบัติทางกายภาพและธาตุอาหารของกระถาง โดยเปลือกทุเรียนมีบทบาทสำคัญในการเสริมความแข็งแรงและรักษารูปทรงของกระถาง ในขณะที่แหนแดงเป็นแหล่งธาตุอาหารหลัก (N, P, K) ที่ช่วยส่งเสริมการเจริญเติบโตของพืชได้อย่างมีนัยสำคัญ แม้สูตรที่มีแหนแดงเป็นส่วนประกอบสูงจะส่งผลต่ออัตราการเสื่อมสภาพที่รวดเร็วขึ้น แต่กระถางทุกสูตรยังคงให้ผลผลิตน้ำหนักสดและความสมบูรณ์ของผักสลัดกรีนคอสที่เหนือกว่ากระถางพลาสติก ดังนั้นการประยุกต์ใช้วัตถุดิบแบบผสมผสานในสัดส่วนที่เหมาะสมจึงเป็นทางเลือกที่มีประสิทธิภาพสูงสุดเพื่อรักษาสมดุลระหว่างความคงทนของกระถางและประสิทธิภาพการปลดปล่อยธาตุอาหาร จากผลการทดลองสามารถสรุปได้ว่า กระถางต้นไม้สูตรที่ 6 (ใบอ้อยร้อยละ 22 เปลือกทุเรียนร้อยละ 22 และแหนแดงร้อยละ 46) เป็นสูตรที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการนำไปใช้งานจริง ในมุมมองเชิงอุตสาหกรรมและเชิงพาณิชย์การพัฒนากระถางชีวภาพสูตรที่ 6 มีศักยภาพในการต่อยอดสู่การผลิตระดับอุตสาหกรรมเพาะชำกล้าไม้ เนื่องจากมีความคงทนเพียงพอต่อการขนส่งและการเก็บรักษาในขณะเดียวกันยังตอบโจทย์ความต้องการของผู้บริโภคในแง่ของการเป็นวัสดุที่ปลูกลงดินได้ทันทีโดยไม่ต้องนำออกจากกระถางหรือถุงเพาะชำ ซึ่งช่วยลดขั้นตอนของเกษตรกรลดต้นทุนการกำจัดขยะพลาสติกและเป็นแนวทางในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับของเหลือทิ้งทางการเกษตรตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียนได้อย่างเป็นรูปธรรม

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยดีเพราะได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนพัฒนาการวิจัยและบริหารจัดการงานวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ปีพ.ศ. 2568 นอกจากนั้นขอขอบคุณศูนย์เรียนรู้การจัดการขยะ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามที่ให้ความอนุเคราะห์ในการใช้สถานที่และอุปกรณ์ในการทำวิจัย

เอกสารอ้างอิง

นันทิยา ตันไพบูลย์กุล, ธนภรณ์ บุศย์น้ำเพชร, กรกนก ศุกรนันทน์, และ พรรณิภา โพธิลังกา. (2565). กระถางชีวภาพจากผักตบชวาโดยใช้แป้งมันสำปะหลังและกากมันสำปะหลังเป็นตัวประสาน. *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ*, *8*(1), 25-36.

Asri, N. P., Dewi, D. N. S. S., Sulistyo, J., Mirzayanti, Y. W., Rachman, H., Anggara, J. R., Hamidi, R., & Chern, J.-M. (2026). Sustainable active bio-composite films based on cassava starch reinforced with durian rind nano cellulose and cinnamon essential oil: Optimization and characterization. *Journal of Ecological Engineering*, *27*(6), 273–288.

ASTM International. (2020a). *Standard test methods for evaluating properties of wood-base fiber and particle panel materials* (ASTM D1037-12(2020)). ASTM International.

ASTM International. (2020b). *Standard test methods for direct moisture content measurement of wood and wood-based materials* (ASTM D4442-20). ASTM International.

Chisi, T. (2026). Development and evaluation of biodegradable seedling tubes from beeswax and macadamia nut composites. *EPJ Web of Conferences*, *304*, 04002.

El-beshbeshy, T. R., El Kady, A. Z., El Shal, R. M., Rebouh, N. Y., Shokr, M. S., & Khalafallah, N. E. (2026). Influences of azolla-derived biofertilizer and compost on soil chemical properties and rice growth in contaminated soil. *PLOS One*, *21*(3), e0344652.

Jaya, J. D., Nugroho, A., Elma, M., & Sunardi, S. (2023). Review on biodegradable pot: A new promising approach for sustainable agriculture. *AIP Conference Proceedings*, *2794*(1), 030009.

Land Development Department. (2010). *Manual for analysis of plant fertilizer and soil amendment*. Ministry of Agriculture and Cooperatives.

Manafi-Dastjerdi, M., Ebrahimi-Nik, M., Rohani, A., & Lawson, S. (2021). Production of biodegradable pots from cattle manure and wood waste: Effects of natural binders on mechanical performances and biodegradability. *Environmental Science and Pollution Research*, *29*, 20265-20278.

Manríquez-Altamirano, A., Sierra-Pérez, J., Muñoz, P., & Gabarrell, X. (2020). Analysis of urban agriculture solid waste in the frame of circular economy: Case study of tomato crop in integrated rooftop greenhouse. *Science of The Total Environment*, *734*, 139375.

Nasution, H., Harahap, H., Dalimunthe, N. F., Ginting, M. H. S., Jaafar, M., Tan, O. O. H., ... Aruan, H. L. (2022). Physical and mechanical properties of biodegradable pot derived from oil palm empty fruit bunch and sodium alginate. *International Journal of Polymer Science*, *2022*, 1-11.

Ozolina, S. (2023). Application of *Furcellaria lumbricalis* in development of biodegradable seedling pots. *Engineering for Rural Development*, *22*, 751-756.

Santhiya, B., & Jeeva, S. (2022). Azolla as a source of biofertilizer for sustainable crop production – a review. *Journal of Xi'an Shiyou University, Natural Science Edition*, *18*(11), 598-605.

Solarte-Toro, J. C., & Cardona Alzate, C. A. (2022). Sustainable valorization of waste and by-products from sugarcane processing. *Sustainability*, *14*(17), 11089.

Varghese, S. A., Pulikkalparambil, H., Promhuad, K., Suksut, B., & Somwangthanaroj, A. (2023). A review of biodegradable thermoplastic starches, their blends and composites: Recent developments and opportunities for single-use plastic packaging alternatives. *International Journal of Biological Macromolecules*, *242*, 124707.

การประเมินการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของการปลูกข้าวแบบอินทรีย์พันธุ์ กข-แม่โจ้ 2 และการจัดการฟางข้าว

Greenhouse Gas Evaluation of Organic Rice Cultivation of RD-MAEJO2 Variety and Rice Straw Management

แสนวสันต์ ยอดคำ[1*] จันทนี พงศ์คีรีวัฒนะ[1] ปาริชาติ โคตรอุต[1] พัชรี อินธนู[2] จุฑาภรณ์ ชนะถาวร[3]
นเรศ ใหญ่วงศ์[4] และน้ำทิพย์ เรืองดี[5]
[1*] คณะวิศวกรรมและอุตสาหกรรมเกษตร [2]คณะวิทยาศาสตร์ [3]วิทยาลัยพลังงานทดแทน มหาวิทยาลัยแม่โจ้
[4] คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม [5]คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
*แสนวสันต์ ยอดคำ e-mail: sanwasan@mju.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยได้ทำการประเมินการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของการปลูกข้าวพันธุ์ กข-แม่โจ้ 2 แบบอินทรีย์ และการจัดการฟางข้าวหลังการเก็บเกี่ยว โดยใช้ข้อมูลการเพาะปลูกในฤดูการเพาะปลูกแบบนาปี ช่วงเดือนมิถุนายนถึงพฤศจิกายน 2568 ขอบเขตของการวิจัยจะพิจารณาขั้นตอนการเพาะปลูกข้าวตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมดิน การเพาะกล้า การปลูก การดูแลรักษา และการเก็บเกี่ยว และทำการศึกษาการจัดการฟางข้าว 6 รูปแบบ ได้แก่ การเผา การไถกลบ การอัดก้อน การทำปุ๋ยหมัก การผลิตบรรจุภัณฑ์ (วัสดุชีวภาพ) และการผลิตไบโอชาร์ นอกจากนี้ยังได้วิเคราะห์ผลทางเศรษฐศาสตร์ เพื่อหาต้นทุนและกำไรสุทธิของการจัดการฟางข้าว ผลการวิจัย พบว่าการปลูกข้าวแบบอินทรีย์พันธุ์ กข-แม่โจ้ 2 มีค่าการปล่อยก๊าซเรือนกระจกรวมเท่ากับ 2,453.48 kgCO_2e/ไร่ หรือ 5.42 kgCO_2e/กิโลกรัมข้าวเปลือก โดยมีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสูงสุดในส่วนของก๊าซเรือนกระจกในนาข้าว (Field emissions) มีค่าประมาณ 99% ของการปล่อยก๊าซเรือนกระจกทั้งหมด ซึ่งการนำฟางข้าวไปใช้ประโยชน์แทนการเผา สามารถช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรได้

คำสำคัญ : ก๊าซเรือนกระจก ข้าว ฟางข้าว

Abstract

This research assessed the greenhouse gas emissions of organic cultivation of the RD-Maejo2 rice variety and rice straw management. The data was collected from rice cultivation in the rainy season (June to November 2025). The scope of the research considered that all stages of rice cultivation consist of land preparation, seedling, farming and harvesting. Also, six methods of rice straw management were studied: open burning, plowing, baling, composting, bio-packaging production, and biochar production. Furthermore, the economic analysis was conducted to determine the cost and net profit of rice straw management. The result was found that the total greenhouse gas emission of the RD-Maejo2 rice variety was 2,453.48 kgCO_2e/rai (5.42 kgCO_2e/1 kg of paddy rice). Field emissions were the highest, accounting for approximately 99% of total

greenhouse gas emissions. Utilizing rice straw instead of burning can help reduce greenhouse gas emissions and generate income for farmers

keywords : greenhouse gas emissions, rice, straw

บทนำ

การปลูกข้าวถือเป็นกิจกรรมทางการเกษตรที่สำคัญที่มีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในปริมาณที่สูงจากการขังน้ำในนาข้าวที่ทำให้เกิดก๊าซมีเทน และก๊าซไนตรัสออกไซด์จากการใช้ปุ๋ย (จิตติวรรณ บำรุงบุตร และคณะ, 2563) รวมถึงการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากการเผาฟางข้าวที่เหลือทิ้งหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อให้มีการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในภาคเกษตร โดยเฉพาะการปลูกข้าว จึงมีวิธีต่างๆ ให้ดำเนินการแก้ไขปัญหา และส่งเสริมให้มีการปลูกข้าวแบบคาร์บอนต่ำ เช่น การปลูกข้าวแบบไม่ขังน้ำ หรือที่เรียกว่าการปลูกข้าวแบบเปียกสลับแห้ง การลดการใช้สารเคมีในการเพาะปลูก การเพาะปลูกแบบอินทรีย์ และการจัดการฟางข้าวโดยลดการเผา ซึ่งการจัดการฟางข้าวมีหลายรูปแบบ เช่น การไถกลบ การทำปุ๋ยหมัก และการอัดก้อน เป็นต้น ในการวิจัยนี้จึงจะได้ทำการประเมินการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของการปลูกข้าวพันธุ์ กข-แม่โจ้ 2 แบบอินทรีย์ ซึ่งเป็นพันธุ์ข้าวที่มีความแข็งแรง ปลูกได้ตลอดทั้งปี เมล็ดเรียวยาว มีกลิ่นหอม และมีผลผลิตต่อไร่ที่สูง รวมถึงการประเมินการจัดการฟางข้าวหลังการเก็บเกี่ยวในรูปแบบต่างๆ เพื่อเปรียบเทียบหาแนวทางที่เหมาะสม และเป็นข้อมูลให้เกษตรกสามารถนำไปปฏิบัติได้ในพื้นที่ของตนเอง

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยได้ทำการประเมินการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (คาร์บอนฟุตพริ้นท์) ของการปลูกข้าวพันธุ์ กข-แม่โจ้ 2 แบบอินทรีย์ โดยได้ทำการเก็บข้อมูลบัญชีรายการ (Life cycle inventory) การเพาะปลูกข้าวและการจัดการฟางข้าวหลังการเก็บเกี่ยว โดยเก็บข้อมูลการเพาะปลูกข้าวจากแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวอินทรีย์มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ในฤดูการเพาะปลูกนาปี ช่วงเดือนมิถุนายนถึงพฤศจิกายน 2568 ขอบเขตของการวิจัยจะพิจารณาขั้นตอนการเพาะปลูกข้าวตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมดิน การเพาะกล้า การปลูก การดูแลรักษา และการเก็บเกี่ยว ได้ผลผลิตเป็นข้าวเปลือก รวมถึงขั้นตอนการจัดการฟางข้าว โดยงานวิจัยนี้ได้ทำการศึกษาการจัดการฟางข้าว 6 รูปแบบ ได้แก่ การเผา การไถกลบ การอัดก้อน การทำปุ๋ยหมัก การผลิตบรรจุภัณฑ์ (วัสดุชีวภาพ) และการผลิตไบโอชาร์ เพื่อเปรียบเทียบผลของการปล่อยก๊าซเรือนกระจก รวมถึงได้ทำการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ เพื่อหาต้นทุนรวมและกำไรสุทธิของการจัดการฟางข้าวแต่ละรูปแบบ โดยได้กำหนดหน่วยการทำงาน (Functional unit) ของการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในขั้นตอนของการเพาะปลูกและการจัดการฟางข้าวเป็นปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกต่อไร่

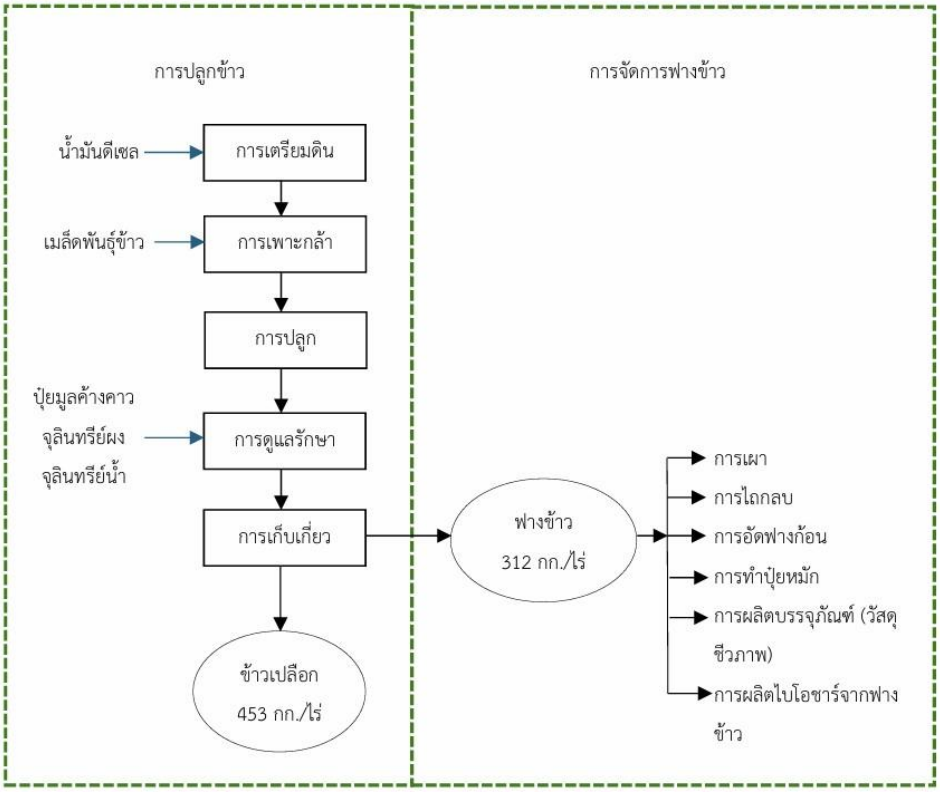

ภาพที่ 1 ขอบเขตของการวิจัย และข้อมูลบัญชีรายการ (Life cycle inventory)

การวิเคราะห์การปล่อยก๊าซเรือนกระจกของงานวิจัยนี้จะประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ 1) การปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากสารขาเข้า (การใช้ปัจจัยการผลิต) และ 2) การปล่อยก๊าซเรือนกระจกในนาข้าว (Field emissions) จากปริมาณการปล่อยก๊าซมีเทน (CH_4) และไนตรัสออกไซด์ (N_2O) (Yodkhum et al., 2018) โดยแสดงการคำนวณดังสมการที่ 1

$$GHG_R = \sum (A_i \cdot EF_i) \qquad (1)$$

เมื่อ

GHG_R คือ ค่าการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากสารขาเข้า (การใช้ปัจจัยการผลิต) ($kgCO_2e$/ไร่)

A_i คือ ปริมาณสารขาเข้า (ปัจจัยการผลิต) ของสารขาเข้านั้นๆ (หน่วย/ไร่ เช่น กิโลกรัม/ไร่, ลิตร/ไร่ เป็นต้น)

EF_i คือ ค่าสัมประสิทธิ์การปล่อยก๊าซเรือนกระจกของสารขาเข้านั้นๆ ($kgCO_2e$/หน่วย เช่น $kgCO_2e$/กิโลกรัม

, $kgCO_2e$/ลิตร เป็นต้น) ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าสัมประสิทธิ์การปล่อยก๊าซเรือนกระจก (GHG emission factor) ของสารขาเข้าและการจัดการฟางข้าว (อบก., 2565)

สารขาเข้า (ปัจจัยการผลิต)	ค่าสัมประสิทธิ์การปล่อยก๊าซเรือนกระจก ($kgCO_2e$/หน่วย)
เมล็ดพันธุ์ข้าว (ไม่ไวแสง)	0.30 $kgCO_2e/kg$
น้ำมันเชื้อเพลิงประเภทดีเซล (การผลิต)	0.3522 $kgCO_2e/kg$
น้ำมันเชื้อเพลิงประเภทดีเซล (การใช้)	2.9790 $kgCO_2e/liter$
น้ำประปา	0.5410 $kgCO_2e/m^3$
ปุ๋ยมูลค้างคาว	0.1097 $kgCO_2e/kg$
น้ำจุลินทรีย์	0.3338 $kgCO_2e/kg$
ผงจุลินทรีย์	0.3338 $kgCO_2e/kg$
มูลวัว	0.1097 $kgCO_2e/kg$
แป้งข้าวเหนียว	1.05 $kgCO_2e/kg$
ไฟฟ้า	0.5986 $kgCO_2e/kWh$
การเผาฟางข้าว	1.714 $kgCO_2e/kg$
ถ่าน (ไบโอชาร์)	0.1923 $kgCO_2e/kg$

การวิเคราะห์การปล่อยก๊าซเรือนกระจกในนาข้าว (Field emissions) จากปริมาณการปล่อยก๊าซมีเทน (CH_4) โดยงานวิจัยนี้ได้ทำการเก็บข้อมูลการปลูกข้าวประเภทนาปี ในพื้นที่ภาคเหนือ การปลูกมีระบบชลประทานและมีรูปแบบการปลูกในระบบอินทรีย์ ดังนั้นจะมีอัตราการปล่อยก๊าซมีเทนในนาข้าวเท่ากับ 45.38 กรัมมีเทนต่อตารางเมตร (อบก., 2567)

การวิเคราะห์การปล่อยก๊าซไนตรัสออกไซด์ (N_2O) ในนาข้าว สามารถวิเคราะห์ได้จากการใช้ปุ๋ยไนโตรเจน โดยแสดงการคำนวณดังสมการที่ 2 โดยงานวิจัยนี้ได้ใช้ค่าศักยภาพในการทำให้เกิดภาวะโลกร้อน (Global Warming Potential: GWP)ของก๊าซมีเทนและก๊าซไนตรัสออกไซด์เท่ากับ 28 และ 265 ตามลำดับ (IPCC, 2018)

$$N_2O = N \times 0.015 \qquad (2)$$

เมื่อ

N_2O คือ ปริมาณก๊าซไนตรัสออกไซด์จากการใช้ปุ๋ย (kgN_2O)

N คือ ปริมาณไนโตรเจนในปุ๋ย (kg)

ผลการวิจัย

งานวิจัยได้ทำการจัดเก็บข้อมูลบัญชีรายการการเพาะปลูกข้าวและการจัดการฟางข้าวหลังการเก็บเกี่ยว แสดงดังตารางที่ 2 และ 3 ตามลำดับ โดยขั้นตอนของการเพาะปลูกข้าวเป็นการปลูกแบบอินทรีย์ ไม่มีการใช้สารเคมีในการผลิต มีการใช้ปุ๋ยมูลสัตว์และจุลินทรีย์ทดแทนปุ๋ยเคมี ซึ่งสามารถช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในนาข้าวได้ (พันธวัศ สัมพันธ์วานิช และนิตยา รื่นสุข, 2556) ในส่วนขั้นตอนของการเก็บเกี่ยว พบว่ามีปริมาณผลผลิตข้าวเปลือกเท่ากับ 453 กิโลกรัมต่อไร่ และมีปริมาณฟางข้าวที่เหลือทิ้งจากการเก็บเกี่ยว ประมาณ 312 กิโลกรัมต่อไร่

ตารางที่ 2 บัญชีรายการสารขาเข้า (ปัจจัยการผลิต) ในการปลูกข้าวต่อพื้นที่เพาะปลูก 1 ไร่

ขั้นตอนการปลูกข้าว	สารขาเข้า (Input)	ปริมาณ	หมายเหตุ
1. การเตรียมดิน	น้ำมันดีเซล	1.33 ลิตร	
2. การเพาะกล้า	เมล็ดพันธุ์ข้าว	15 กิโลกรัม	
3. การปลูก	-	-	ใช้แรงงานคน
4. การดูแลรักษา	ปุ๋ย (มูลค้างคาว)	100 กิโลกรัม	
	จุลินทรีย์ชนิดผง	0.27 กิโลกรัม	
	จุลินทรีย์ชนิดน้ำ	1.33 ลิตร	
5. การเก็บเกี่ยว	-	-	ใช้แรงงานคน

ตารางที่ 3 บัญชีรายการสารขาเข้า (ปัจจัยการผลิต) ในขั้นตอนการจัดการฟางข้าวต่อปริมาณฟางข้าวที่เหลือจากพื้นที่เพาะปลูก 1 ไร่ (ฟางข้าว 312 กิโลกรัม)

รูปแบบการจัดการ	สารขาเข้า (Input)	ปริมาณ	หมายเหตุ
1. การเผาฟาง	-	-	
2. การไถกลบ	น้ำมันดีเซล	1.33 ลิตร	
3. การอัดฟางก้อน	น้ำมันดีเซล	1.44 ลิตร	
4. การทำปุ๋ยหมัก	น้ำจุลินทรีย์	1.638 ลิตร	
	มูลวัว	1,170 ลิตร	
	น้ำ	14,040 ลิตร	
5. การผลิตบรรจุภัณฑ์ (วัสดุชีวภาพ)	น้ำ	317.7 ลิตร	
	แป้งข้าวเหนียว	190.62 ลิตร	
	ไฟฟ้า	353 กิโลวัตต์ชั่วโมง	
6. การผลิตไบโอชาร์	-	-	ใช้ฟืนและเศษไม้ (วัสดุธรรมชาติ)

จากผลการวิจัย พบว่าการปลูกข้าวมีค่าการปล่อยก๊าซเรือนกระจกรวม 2,453.48 $kgCO_2e$/ไร่ หรือ 5.42 $kgCO_2e$/กิโลกรัมข้าวเปลือก ดังแสดงในภาพที่ 2 โดยมีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสูงสุดในส่วนของก๊าซเรือนกระจกในนาข้าว (Field emissions) ซึ่งมีค่าประมาณ 99% ในส่วนขั้นตอนอื่น ๆ มีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกที่น้อยมาก เนื่องจากมีการใช้สารขาเข้า (ปัจจัยการผลิต) น้อย มีการใช้แรงงานคนเป็นหลัก ทำให้ไม่มีการใช้เชื้อเพลิงในการเพาะปลูก ไม่มีการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี เนื่องจากเป็นการเพาะปลูกในรูปแบบอินทรีย์ ทำให้ปริมาณก๊าซเรือนกระจกในส่วนนี้มีค่าน้อย

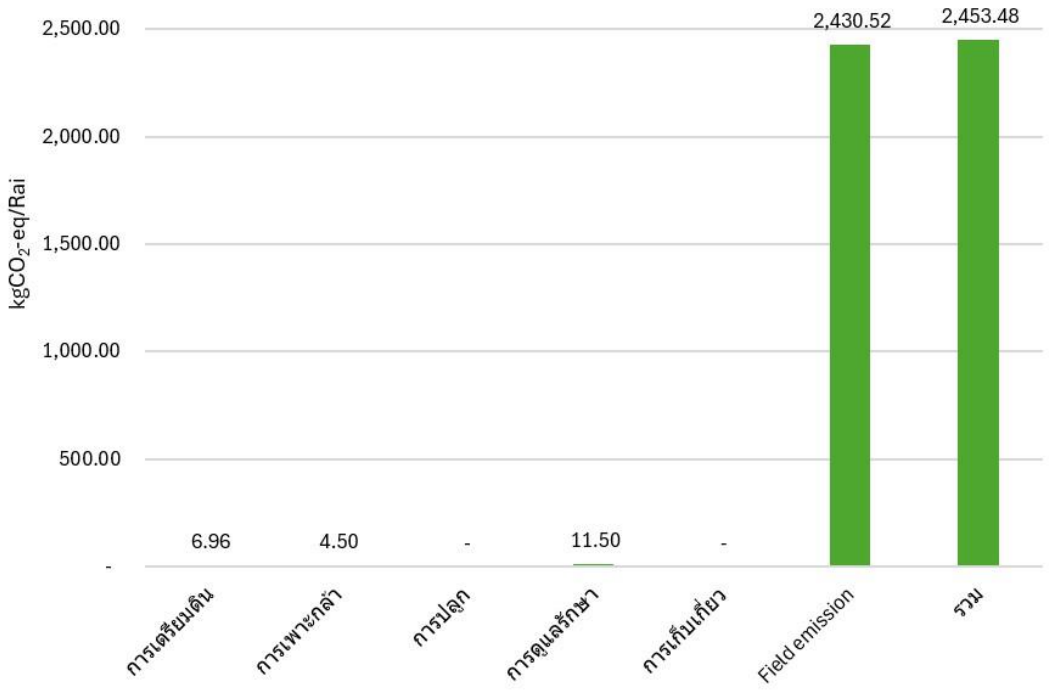

ภาพที่ 2 ค่าการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของการปลูกข้าวในขั้นตอนต่าง ๆ

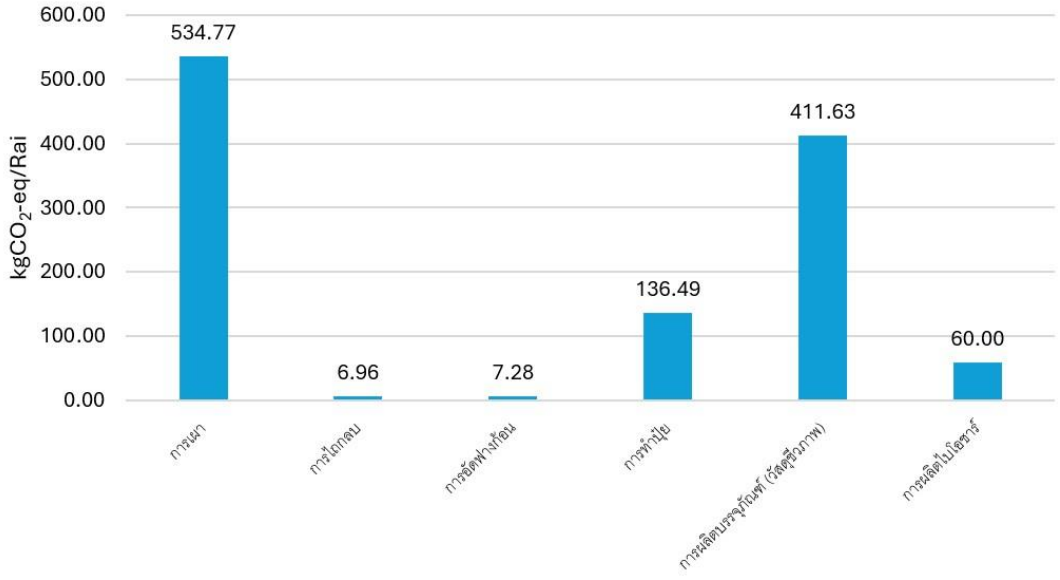

ภาพที่ 3 ค่าการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของการจัดการฟางข้าวในรูปแบบต่าง ๆ

ผลการวิจัยการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของการจัดการฟางข้าวในรูปแบบต่าง ๆ ดังแสดงในภาพที่ 3 พบว่าการเผาฟางข้าวหลังการเก็บเกี่ยวมีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกมากที่สุด ประมาณ 534.77 $kgCO_2e$/ไร่ รองลงมาเป็นการนำฟางข้าวไปผลิตเป็นบรรจุภัณฑ์ชีวภาพ ประมาณ 411.63 $kgCO_2e$/ไร่ เนื่องจากมีการใช้พลังงานไฟฟ้าของเครื่องจักรในการให้ความร้อนเพื่อขึ้นรูปวัสดุ ส่วนการนำฟางข้าวไปทำปุ๋ยหมัก การนำไปผลิตไบโอชาร์ การนำไปอัดก้อน และการไถกลบ มีค่าการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเท่ากับ 136.49, 60.00, 7.28 และ 6.96 $kgCO_2e$/ไร่ ตามลำดับ

ผลการวิจัยด้านความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ของการจัดการฟางข้าว พบว่าการนำฟางข้าวไปผลิตเป็นบรรจุภัณฑ์ชีวภาพจะมีกำไรสุทธิหลังการหักต้นทุนสูงที่สุด ประมาณ 9,609.98 บาท/ไร่ รองลงมาเป็นการทำปุ๋ยหมัก ประมาณ 5,373 บาทต่อไร่ และการผลิตไบโอชาร์ ประมาณ 1,438.80 บาท ตามลำดับ ดังแสดงในภาพที่ 4

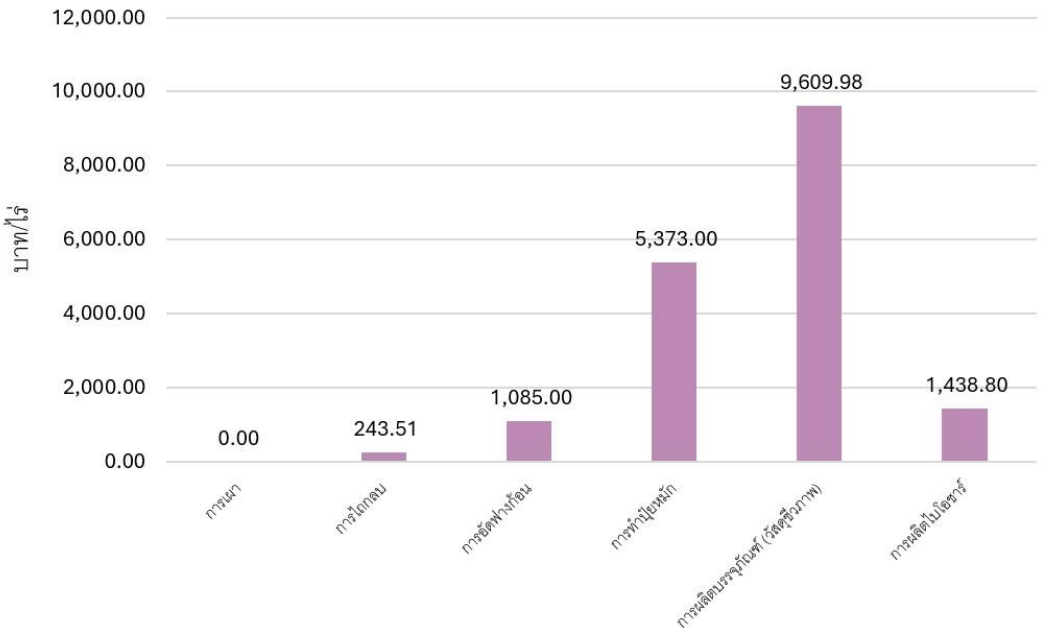

ภาพที่ 4 ค่ากำไรสุทธิของการจัดการฟางข้าวในรูปแบบต่าง ๆ

อภิปรายผลการวิจัย

การปล่อยก๊าซเรือนกระจกของการปลูกข้าวแบบอินทรีย์พันธุ์ กข-แม่โจ้ 2 มีค่าเท่ากับ 2,453.48 kgCO2e/ไร่ หรือ 5.42 kgCO2e/กิโลกรัมข้าวเปลือก โดยมีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสูงสุดในส่วนของก๊าซเรือนกระจกในนาข้าว (Field emissions) จากการขังน้ำในนาข้าวที่ทำให้เกิดก๊าซมีเทน และการใช้ปุ๋ยที่มีส่วนประกอบของไนโตรเจนที่ทำให้เกิดก๊าซไนตรัสออกไซด์ ทั้งนี้การปลูกข้าวแบบอินทรีย์จะมีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในขั้นตอนของการดูแลรักษาต่ำเมื่อเทียบกับการปลูกข้าวแบบเคมีทั่วไป เนื่องจากไม่มีการใช้ปุ๋ยเคมีหรือสารเคมีในการเพาะปลูก

การวิเคราะห์ผลการวิจัยด้านการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและด้านเศรษฐศาสตร์ร่วมกัน เพื่อหาวิธีการจัดการฟางข้าวหลังการเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม พบว่าการเผามีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสูงที่สุด และไม่ก่อให้เกิดรายได้ ส่วนการนำฟางข้าวไปผลิตเป็นบรรจุภัณฑ์วัสดุชีวภาพถึงแม้จะมีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในลำดับรองลงมา

ประมาณ 411.63 kgCO2e/ไร่ แต่สามารถทำให้เกิดรายได้มากถึง 9,609.98 บาท/ไร่ ส่วนการนำฟางข้าวไปผลิตเป็นปุ๋ยอินทรีย์มีการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ประมาณ 136.49 kgCO2e/ไร่ ได้กำไรสุทธิ 5,373.00 บาท/ไร่ หากพิจารณาความเหมาะสมในการจัดการฟางข้าวที่เกษตรกรสามารถนำไปปฏิบัติ พบว่าการนำฟางข้าวไปทำเป็นปุ๋ยหมักมีขั้นตอนการดำเนินงานที่ไม่ยุ่งยาก และไม่มีการใช้เครื่องจักร เกษตรกรสามารถดำเนินการได้ง่ายด้วยตนเอง ช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร

สรุปผลการวิจัย

การปลูกข้าวแบบอินทรีย์พันธุ์ กข-แม่โจ้ 2 มีค่าการปล่อยก๊าซเรือนกระจกรวม เท่ากับ 2,453.48 $kgCO_2e$/ไร่ หรือ 5.42 $kgCO_2e$/กิโลกรัมข้าวเปลือก โดยที่การปลูกข้าวแบบอินทรีย์จะมีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในขั้นตอนของการดูแลรักษาต่ำกว่าการปลูกข้าวแบบเคมี เนื่องจากไม่มีการใช้ปุ๋ยเคมีหรือสารเคมีในการเพาะปลูก ทั้งนี้เกษตรกรสามารถเลือกวิธีการจัดการฟางข้าวให้เหมาะสมกับบริบทของตนเองแทนการเผา เพื่อช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และสามารถช่วยให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มจากการจัดการฟางข้าว จากผลการวิจัยพบว่าการนำฟางข้าวไปผลิตเป็นปุ๋ยหมักมีต้นทุนต่ำ มีวิธีการที่ไม่ยุ่งยาก และให้ผลตอบแทนที่สูง เกษตรกรสามารถนำไปปฏิบัติได้ที่แปลงของตนเอง ซึ่งจะช่วยลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมจากการเผา ลดต้นทุนค่าปุ๋ย และสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณศูนย์ปรับปรุงพันธุ์ข้าว คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ได้อนุเคราะห์ให้เข้าดำเนินการเก็บข้อมูลการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวอินทรีย์ และคณะวิศวกรรมและอุตสาหกรรมเกษตร ที่ได้อนุเคราะห์งบประมาณในการทำวิจัย

เอกสารอ้างอิง

จิตติวรรณ บำรุงบุตร พงษ์เทพ หาญพัฒนากิจ อำนาจ ชิดไธลง สุขุมาภรณ์ แสงงาม และศุภิกา วานิชชัง. (2563). ประสิทธิภาพการจัดการน้ำด้วยวิธีแบบเปียกสลับแห้งต่อการเจริญเติบโตและผลผลิต*ข้าว. วารสารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี), 12*(24), 10-22.

พันธวัศ สัมพันธ์วานิช และนิตยา รื่นสุข. (2556). ผลของพันธุ์ข้าวและชนิดของปุ๋ยต่อการปลดปล่อยก๊าซมีเทนจากนาข้าว. *วารสารวิทยาศาสตร์บูรพา, 18*(1), 105-115.

อบก. (องค์การบริการจัดการก๊าซเรือนกระจก องค์การมหาชน). 2565. *ค่าสัมประสิทธิ์การปล่อยกาซเรือนกระจกของผลิตภัณฑ์.*https://thaicarbonlabel.tgo.or.th/index.php?lang=TH&mod=Y0hKdlpIVmpkSE5mWlcxcGMzTnBiMjQ9

อบก. (องค์การบริการจัดการก๊าซเรือนกระจก องค์การมหาชน). 2567. *ขอกำหนดเฉพาะกลุมผลิตภัณฑข้าวสาร./* https://thaicarbonlabel.tgo.or.th/index.php?lang=TH&mod=Y0hKdlpIVmpkSE5mY25Wc1pYTT0&param=1&keyword=%E0%B8%82%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%A7

IPCC, (2018). Fifth Assessment Report./https://www.ipcc.ch/assessment-report/ar5/

Yodkhum, S., Gheewala, S.H., & Sampattagul S. (2018). Energy and environmental impact analysis of rice cultivation and straw management in northern Thailand. *Environmental Science and Pollution Research. 25*: 17654-17664.

การศึกษาคุณลักษณะทางกายภาพเคมีและปริมาณสารพฤกษเคมีรวมของสารสกัดน้ำตำรับยาหอมอินทจักร์เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ส่งเสริมสุขภาพหัวใจและหลอดเลือด

Physicochemical Characterization and Total Phytochemical Content of Ya-Hom In-Ta-Jak Aqueous Extract as Baseline Data for Cardiovascular Wellness Product Development

สุนีย์ เจริญวุฒิธรรม[*] จุฬา วิริยะบุบผา และ วันวิสาข์ ศรีสุเมธชัย

[1*]สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ หลักสูตรการแพทย์แผนไทยบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

[2]คณะการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

[3]คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

*corresponding author e-mail: Sunee.Cha@stou.ac.th

บทคัดย่อ

โรคหัวใจและหลอดเลือด (CVDs) เป็นสาเหตุการเสียชีวิตอันดับหนึ่งของโลก ตำรับยาหอมอินทจักร์ในบัญชียาหลักแห่งชาติ ซึ่งประกอบด้วยสมุนไพร 49 ชนิด มีสรรพคุณปรับสมดุลระบบไหลเวียนโลหิตตามองค์ความรู้การแพทย์แผนไทย อย่างไรก็ตาม ยังขาดข้อมูลคุณลักษณะทางกายภาพเคมีและพฤกษเคมีรวมที่จำเป็นต่อการกำหนดมาตรฐานคุณภาพตามหลัก GMP งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบคุณลักษณะทางกายภาพเคมีและวิเคราะห์ปริมาณสารพฤกษเคมีรวมของสารสกัดน้ำตำรับยาหอมอินทจักร์ โดยเตรียมสารสกัดด้วยวิธีต้มสกัดอัตราส่วน 1:10 (w/v) ที่อุณหภูมิน้ำเดือด 15 นาที ทำซ้ำ 3 ครั้ง จากนั้นวิเคราะห์ปริมาณฟีนอลิกรวม (TPC) ด้วย Folin-Ciocalteu colorimetric assay และปริมาณฟลาโวนอยด์รวม (TFC) ด้วย $AlCl_3$ colorimetric assay ผลการศึกษาพบว่า ผงตำรับยาหอมอินทจักร์มีความหนาแน่นเท่ากับ 0.41 ± 0.00 g/cm³ สอดคล้องกับมาตรฐานเภสัชกรรม สารสกัดให้ผลผลิตร้อยละ 21.96 ที่ค่า pH 5.07 ± 0.08 ค่า TPC และ TFC เท่ากับ 204.4 ± 8.5 mg GAE/g และ 56.0 ± 7.2 mg QE/g ตามลำดับ ซึ่งสูงกว่าค่าที่มีรายงานในตำรับยาสมุนไพรไทยบางตำรับที่สกัดด้วยน้ำ (เปรียบเทียบเชิงพรรณนา มิได้ทดสอบทางสถิติ) และค่า %RSD อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน ผลการศึกษาสะท้อนศักยภาพทางพฤกษเคมีของตำรับที่อุดมด้วยสารประกอบฟีนอลิก เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ส่งเสริมสุขภาพหัวใจและหลอดเลือด และเป็นแนวทางสำหรับการทดสอบฤทธิ์ทางชีวภาพในระยะต่อไป

คำสำคัญ : ตำรับยาหอมอินทจักร์ สารพฤกษเคมีรวม หัวใจและหลอดเลือด ฟีนอลิกรวม ฟลาโวนอยด์รวม

Abstract

Cardiovascular diseases (CVDs) remain the leading cause of global mortality. Ya-Hom In-Ta-Jak, a nationally listed Thai herbal remedy comprising 49 medicinal plants, has traditionally been used to regulate circulatory balance under Thai Traditional Medicine (TTM) principles, yet systematic physicochemical and phytochemical data required for Good Manufacturing Practice (GMP) standards remain lacking. This study aimed to characterize the physicochemical properties

and quantify the total phytochemical content of its aqueous extract. The crude powder was extracted with distilled water at a 1:10 (w/v) ratio by decoction at boiling temperature for 15 minutes, repeated three times. Total phenolic content (TPC) and total flavonoid content (TFC) were determined using Folin-Ciocalteu and $AlCl_3$ colorimetric assays, respectively. The crude powder exhibited a bulk density of 0.41 ± 0.00 g/cm³, consistent with the pharmaceutical standard for powders. Extraction yielded 21.96% at pH 5.07 ± 0.08. TPC and TFC were 204.4 ± 8.5 mg GAE/g and 56.0 ± 7.2 mg QE/g, respectively — higher than values reported for some aqueous Thai herbal preparations (descriptive comparison, not statistically tested). All %RSD values were within acceptable limits. These findings demonstrate the phytochemical richness of this remedy, providing baseline data for developing cardiovascular wellness products and future bioactivity investigations.

Keywords: *Ya-Hom In-Ta-Jak*, total phytochemical content, cardiovascular, total phenolic content, total flavonoid content

บทนำ

โรคหัวใจและหลอดเลือด (Cardiovascular Diseases: CVDs) เป็นสาเหตุการเสียชีวิตอันดับหนึ่งของโลก โดยมีผู้เสียชีวิตสูงถึง 17.9 ล้านคนต่อปี คิดเป็นร้อยละ 31 ของการเสียชีวิตทั่วโลก (World Health Organization, 2023)

ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยเป็นทางเลือกสำคัญในการดูแลสุขภาพเชิงบูรณาการ โดยเฉพาะตำรับยาหอมอินทจักร์ในบัญชียาหลักแห่งชาติ ซึ่งประกอบด้วยสมุนไพร 49 ชนิด มีสรรพคุณในการปรับสมดุลธาตุ บำรุงหัวใจ และควบคุมการทำงานของ "ลมกองละเอียด" ที่ส่งผลต่อระบบไหลเวียนโลหิต จิตใจ และอารมณ์ (รุ่งระวี เต็มศิริฤกษ์กุล และพินิต ชินสร้อย, 2559) สมุนไพรสำคัญในตำรับยาหอมอินทจักร์มีฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาที่หลากหลาย เช่น ฤทธิ์กระตุ้นและปรับอัตราการเต้นของหัวใจ ฤทธิ์ขยายหลอดเลือด ฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ และฤทธิ์ลดความวิตกกังวล ซึ่งล้วนมีบทบาทสำคัญต่อการควบคุมความดันโลหิตและการป้องกัน CVDs (นพมาศ สุนทรเจริญนนท์, 2558; พวงผกา ตันกิจจานนท์ และคณะ, 2566)

แม้จะมีการศึกษาฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระของตำรับยาหอมอินทจักร์ (Tuekaew et al., 2014) ผลต่อระบบหัวใจและหลอดเลือดในสัตว์ทดลอง (Nernpermpisooth et al., 2015) และการศึกษาในอาสาสมัคร (ดลทิพา มณีใส, 2564) แต่ยังขาดข้อมูลคุณลักษณะทางกายภาพเคมีและปริมาณพฤกษเคมีรวมอย่างเป็นระบบ ซึ่งจำเป็นต่อการกำหนดมาตรฐานคุณภาพของผลิตภัณฑ์สมุนไพร ทั้งนี้ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุขและแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่จะพัฒนาสู่ระดับอุตสาหกรรมจำเป็นต้องมีการควบคุมคุณภาพเบื้องต้นตามหลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิต (GMP) ซึ่งรวมถึงลักษณะทางกายภาพ ความหนาแน่น ค่าความเป็นกรด-ด่าง ร้อยละผลผลิตของสารสกัด และปริมาณสารสำคัญกลุ่มพฤกษเคมี อันเป็นข้อมูลตั้งต้นที่จำเป็นก่อนการกำหนดมาตรฐานเฉพาะตำรับ งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบคุณลักษณะทางกายภาพเคมีร่วมกับการวิเคราะห์ปริมาณสารพฤกษเคมีรวม ได้แก่ ปริมาณฟีนอลิกรวม (TPC) และปริมาณฟลาโวนอยด์รวม

(TFC) ของสารสกัดน้ำตำรับยาหอมอินทจักร์ เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญในการควบคุมคุณภาพและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ส่งเสริมสุขภาพหัวใจและหลอดเลือดต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาลักษณะเฉพาะทางเคมีเบื้องต้น (preliminary quality characterization) ของสารสกัดตำรับยาหอมอินทจักร์ตำรับเดียว มีวัตถุประสงค์เพื่อรายงานคุณลักษณะพื้นฐาน มิได้มีการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มหรือแปรผันเงื่อนไขการสกัด จึงไม่มีกลุ่มควบคุมหรือการทดสอบสถิติเชิงอนุมาน โดยมีหน่วยทดลองคือผงตำรับและสารสกัดน้ำตำรับยาหอมอินทจักร์ (บริษัท เวชพงศ์โอสถ เฮอร์เบิล ซัพพลาย จำกัด) จำนวน 500 กรัม แผนการทดลองกำหนดให้ทดสอบซ้ำ 3 ครั้งอิสระต่อกัน (n = 3) ในทุกรายการวิเคราะห์ โดยมีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

1. การตรวจสอบคุณลักษณะทางกายภาพ สี กลิ่น และความหนาแน่นของผงตำรับยาหอมอินทจักร์

ตรวจสอบคุณลักษณะทางกายภาพตัวอย่างผงตำรับยาหอมอินทจักร์ด้วยสายตาและการดมกลิ่น และวัดความหนาแน่น โดยตักตัวอย่างผงตำรับยาหอมอินทจักร์ ใส่ลงในภาชนะบรรจุที่มีปริมาตร เท่ากับ 1 cm^3 แล้วชั่งน้ำหนักของตัวอย่าง จากนั้นคำนวณความหนาแน่นของตัวอย่าง ทำการทดสอบจำนวน 3 ครั้ง แล้วหาค่าเฉลี่ยของการทดสอบ โดยดำเนินการ ณ ห้อง ปฏิบัติการ บริษัท ทีซีเอฟเอฟ มาโนเซ่ อินโนเวชั่น จำกัด (TCFF Manose Innovation Co., Ltd.)

2. องค์ประกอบสมุนไพรและการเตรียมสารสกัดตำรับยาหอมอินทจักร์

ดำเนินการ ณ ห้องปฏิบัติการ บริษัท ทีซีเอฟเอฟ มาโนเซ่ อินโนเวชั่น จำกัด (TCFF Manose Innovation Co., Ltd.) ตำรับยาหอมอินทจักร์ในบัญชียาหลักแห่งชาติประกอบด้วยสมุนไพร 49 ชนิด ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตัวยาสมุนไพร สรรพคุณตามภูมิปัญญา และรสยาในตำรับยาหอมอินทจักร์ (ชาคริยา และคณะ, 2554)

ชื่อสมุนไพร/วิทยาศาสตร์ (วงศ์)	ส่วนที่ใช้	สรรพคุณตามภูมิปัญญา	รสยา
โกฐสอ / *Angelica dahurica* (Hoffm.) Benth. & Hook.f. exFrench. & Sav (Apiaceae /Umbelliferae)	รากแห้ง	แก้ไข้ แก้หืด แก้ไอ บำรุงหัวใจให้ชุ่มชื่น	สุขุม กลิ่นหอม
โกฐเชียง / *Angelica sinensis* (Oliv.) Diels (Apiaceae /Umbelliferae)	ราก	แก้ไข้ แก้สะอึก แก้เสียดแทงสองราวข้าง	หวานขม กลิ่นหอม
เทียนขาว *Cuminum cyminum* L. (Apiaceae /Umbelliferae)	ผลแก่แห้ง	แก้ลม แก้ดีพิการ ขับเสมหะ	เผ็ดร้อนขม กลิ่นหอม
เทียนข้าวเปลือก *Foeniculum vulgare* Mill. *var. dulce* Alef. (Apiaceae /Umbelliferae)	ผลแก่แห้ง	เป็นยาบำรุงกำลัง ขับผายลม แก้นอนสะดุ้ง แก้คลั่ง	หวาน

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชื่อสมุนไพร/วิทยาศาสตร์ (วงศ์)	ส่วนที่ใช้	สรรพคุณตามภูมิปัญญา	รสยา
เทียนเยาวพาณี *Trachyspermum ammi* (L.) Sprague (Apiaceae /Umbelliferae)	ผลแก่แห้ง	แก้จุกเสียด แก้คลื่นเหียนอาเจียน กระจายเสมหะ	หวาน กลิ่นหอมร้อน
เทียนแดง *Lepidium sativum* L. (Brassicaceae)	เมล็ด	แก้คลื่นเหียนอาเจียน ขับเสมหะ แก้ลม แก้น้ำดีพิการ	เผ็ดร้อนขมน้อย
เทียนดำ *Nigella sativa* L. (Ranunculaceae)	เมล็ด	ขับเสมหะให้ลงสู่คูทวาร แก้อาเจียน ขับลมในลำไส้	เผ็ดขม
อบเชย *Cinnamomum verum* J.Presl (Lauraceae)	เปลือกต้นชั้นใน	บำรุงดวงจิต แก้อ่อนเพลีย	หอมติดร้อน
โกฐเขมา *Atractylodes lancea* (Thunb.) DC. (Asteraceae/Compositae)	เหง้าแห้ง	แก้โรคในปากในคอ แก้หอบ แก้ลมในกองธาตุ	ร้อน กลิ่นหอม
โกฐจุฬาลัมพา *Artemisia annua* L. (Asteraceae/Compositae)	ใบและเรือนยอด (ที่มีดอกแห้ง)	แก้ไข้เจลียง แก้ไข้ที่มีผื่นขึ้นตามตัว แก้หืด แก้ไอ แก้ไข้เพื่อเสมหะ	ขม กลิ่นหอม
โกฐกระดูก *Saussurea lappa* C.B.Clarke. (Asteraceae/Compositae)	รากแห้ง	รู้แก้เสมหะและลม แก้หืดหอบ แก้ลมในกองเสมหะ	ขมหวานมันระคนกัน
โกฐน้ำเต้า *Rheum palmatum* L. (Polygonaceae)	เหง้าแห้ง	ระบายท้องเพื่อช่วยลดความร้อน ขับพยาธิ ถ่ายโรคตาเจ็บ กระจายลม ขับลมสู่คูถทวาร	ฝาดมัน
โกฐกักกรา *Anacyclus pyrethrum* (L.) Lagasca (Pistachiaceae)	รากเหง้า	แก้คลื่นเหียนอาเจียน ขับลมในลำไส้ แก้ดีพิการ	ฝาดน้อย เผ็ดร้อนซ่า กลิ่นหอม
โกฐก้านพร้าว *Picrorhiza kurroa* Royle ex Benth. (Scrophulariaceae)	เหง้าแห้ง	แก้ไข้ แก้หอบ แก้สะอึก แก้เสมหะเป็นพิษ	เย็น
โกฐพุงปลา *Dischidia major* (Vahl) Merr. (Combretaceae)	ก้อนแข็ง ปูด (gall) จากใบและยอดอ่อนของสมอไทย	แก้ท้องร่วง แก้อาเจียน แก้บิด	ฝาด

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชื่อสมุนไพร/วิทยาศาสตร์ (วงศ์)	ส่วนที่ใช้	สรรพคุณตามภูมิปัญญา	รสยา
กระลำพัก *Euphorbia antiquorum* L. (Euphorbiaceae)	แก่นของต้นสลัดไดแก่ที่ยืนต้นตาย	ขับลม แก้ไข้ บำรุงหัวใจ	หอมสุขุม
กฤษณา *Aquilaria agallocha* Roxb (Thymelaeaceae)	เนื้อไม้กฤษณาที่มีราลง	คุมธาตุ บำรุงโลหิต บำรุงหัวใจ แก้ลมหน้ามืดวิงเวียน	ขมกลิ่นหอม
กานพลู *Syzygium aromaticum* (L.) (Myrtaceae)	ดอกตูม (ดอกที่โตเต็มที่ แต่ยังไม่บาน)	แก้ปวดท้องและแน่นจุกเสียด บำรุงธาตุ แก้ปวดฟัน	ร้อน
กระวาน *Amomum testaceum* Ridl. (Zingiberaceae)	ผลแก่ที่มีอายุ 4-5 ปี, เมล็ด	ขับเสมหะ ขับโลหิต ขับลม	เผ็ดร้อนเล็กน้อย
จันทน์เทศ *Myristica fragrans* Houtt. (Seed) (Myristicaceae)	เมล็ดแห้ง(จากผลสุก)	ขับลม แก้ธาตุพิการ บำรุงธาตุ แก้คลื่นไส้ อาเจียน	ขม หอมสุขุม
จันทน์เทศ *Myristica fragrans* Houtt. (Aril) (Myristicaceae)	รกหุ้มเมล็ด	ขับลม แก้คลื่นไส้ อาเจียน บำรุงโลหิต บำรุงธาตุ	ขม หอมสุขุม
สมุลแว้ง *Cinnamomum bejolghota* (Buch. - Ham.) Sweet (Lauraceae)	เปลือกต้น	ขับลมในลำไส้ แก้ลมวิงเวียน แก้ธาตุพิการ	หอมฉุนปร่า
ชะลูด *Alyxia reinwardtii* Blume (Apocynaceae)	เปลือกต้น	ขับผายลม แก้ปวดในท้อง	หอมเย็น
ลำพันแดง *Enhalus acoroides* (L.f.) Royle (Hydrocharitaceae)	เหง้า	ขับลมในลำไส้ แก้จุกเสียด ขับโลหิตระดูสตรี	เค็มกร่อยร้อน

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชื่อสมุนไพร/วิทยาศาสตร์ (วงศ์)	ส่วนที่ใช้	สรรพคุณตามภูมิปัญญา	รสยา
พิมเสน *Pogostemon cablin* (Blanco) Benth. (Lamiaceae)	สารสกัดจากเนื้อไม้พืชสกุล Dryobalanoops. สารสกัดจากใบพิมเสนต้น ใบหนาด	แก้จุกเสียดแน่นเฟ้อ แก้ปวดท้อง แก้ลมวิงเวียน หน้ามืด บำรุงหัวใจ	เย็นหอม
กำยาน *Styrax benzoin* Dryand (Styracaceae)	ยาง	แก้ลม บำรุงเส้นเอ็น แก้หลอดลมอักเสบ	สุขุมหอม
ดีปลี *Piper retrofractum* Vahl. (Piperaceae)	ผลที่แก่จัดแต่ยังไม่สุก	แก้ปวดท้อง แก้จุกเสียด แก้ท้องขึ้นท้องเฟ้อ ขับลมในลำไส้ให้ผายและเรอ แก้ท้องร่วง	ร้อน
ช้าพลู *Piper sarmentosum* Roxb. (Piperaceae)	ราก	แก้คูถเสมหะ ขับเสมหะให้ตกลงทางทวารหนัก	เผ็ดร้อนเล็กน้อย
สะค้าน *Piper ribesioides* Wall. (Piperaceae)	เถา	ขับลมในลำไส้ แก้ธาตุพิการ บำรุงธาตุ ทำให้ผายเรอ	เผ็ดร้อน
ขิง *Zingiber officinale* Roscoe (Zingiberaceae)	เหง้า	ขับลม แก้ปวดท้อง ลดอาการจุกเสียดได้ดี เจริญอากาศธาตุ	หวานเผ็ดร้อน
เจตมูลเพลิงแดง *Plumbago indica* L. (Plumbaginaceae)	ราก	บำรุงธาตุ บำรุงโลหิต ขับลมในลำไส้ ท้องอืดเฟ้อ แน่นหน้าอก	ร้อน
พิกุล *Mimusops elengi* L. (Sapotaceae)	ดอก	แก้ลม บำรุงโลหิต	ฝาด กลิ่นหอม
สารภี *Mammea siamensis* T. Anderson (Calophyllaceae)	ดอก	ชูกำลัง บำรุงหัวใจให้ชุ่มชื่น	หอมเย็น

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชื่อสมุนไพร/วิทยาศาสตร์ (วงศ์)	ส่วนที่ใช้	สรรพคุณตามภูมิปัญญา	รสยา
บุนนาค *Mesua ferrea* L. (Calophyllaceae)	ดอก	แก้ลมกองละเอียด วิงเวียน หน้ามืดตาลายใจสั่น บำรุงโลหิต	หอมเย็น
มะลิ *Jasminum sambac* (L.) Aiton (Oleaceae)	ดอก	ทำให้จิตใจชุ่มชื่น แก้ไอ แก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้เจ็บตา	หอมเย็นขม
จำปา *Michelia champaca* L. (Magnoliaceae)	ดอก	ขับลม บำรุงหัวใจ แก้วิงเวียนอ่อนเพลีย หน้ามืดตาลาย	ขมหอม
คำไทย *Bixa orellana* L. (Bixaceae)	ดอก	บำรุงโลหิต แก้บิด สมานแผล รักษาโลหิตจาง	หวาน
กระดังงา *Cananga odorata* (Lam.) Hook.f. & Thomson var. odorata (Annonaceae)	ดอกแก่จัด	บำรุงโลหิต บำรุงธาตุ บำรุงหัวใจ	สุขุมกลิ่นหอม
บอระเพ็ด *Tinospora crispa* (L.) Miers (Menispermaceae)	เถาที่โตเต็มที่	แก้พิษฝีดาษ แก้ร้อนในกระหายน้ำ บำรุงน้ำดี บำรุงไฟธาตุ	ขม
ย่านาง *Tiliacora triandra* (Colebr.) Diels (Menispermaceae)	ราก	แก้ไข้ทุกชนิด ไข้พิษ ไข้เหนือ	ขมเย็น
จันทน์แดง *Dracaena loureiroi* Gagnep. (Dracaenaceae/Agavaceae)	แก่นที่มีเชื้อราลง	แก้ไออันเกิดจากซางและดี บำรุงหัวใจ แก้ไข้เพื่อดีพิการ	ขมเย็น
จันทน์เทศ *Myristica fragrans* Houtt. (Myristicaceae)	แก่น	แก้คลื่นไส้อาเจียน แก้ไข้เพื่อดี ดับพิษดี พิษโลหิต	ขม หอมสุขุม
กระดอม *Gymnopetalum chinensis* (Lour.) Merr. (Cucurbitaceae)	ผลอ่อน	บำรุงน้ำดี แก้ดีแห้ง ดีฝ่อ ดีเดือด	ขม

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชื่อสมุนไพร/วิทยาศาสตร์ (วงศ์)	ส่วนที่ใช้	สรรพคุณตามภูมิปัญญา	รสยา
วัว *Bos taurus* domesticus Gmelin (BOVIDAE)	ดีวัว	ดับพิษร้อน ถอนพิษทั้งปวง แก้ไฟลามทุ่ง แก้งูสวัด บำรุงน้ำดีพาให้รสยาแล่นไปทั่วตัว	เย็น
ฝางเสน *Caesalpinia sappan* L. **(**Leguminosae)	แก่น	แก้ท้องร่วง แก้ธาตุพิการ	ขมชื่น ฝาด
มวกแดง *Urceola rosea* (H. & Arn.) D.J. Middleton (Apocynaceae)	เถา	บำรุงโลหิต แก้โลหิตจาง แก้ท้องร่วง	เย็นเบื่อ
มวกขาว *Urceola minutiflora* (Pierre) D.J. Middleton (Apocynaceae)	เถา	แก้ไอเชื่องซึม แก้ปวดขัดตามร่างกาย รักษาบาดแผลให้หายเร็ว	ขมเบื่อเย็น
ผักชีลา *Coriandrum sativum* L. (Apiaceae/ Umbelliferae)	ผล	แก้ไข้เนื่องจากซาง แก้กระหายน้ำ แก้คลื่นเหียนอาเจียน ขับลมในลำไส้ แก้สะอึก	ขมฝาดร้อนหอม

หมายเหตุ: สรรพคุณของตำรับยาหอมอินทจักร์ ได้แก่ 1. แก้ลมบาททะจิต 2. แก้คลื่นเหียนอาเจียน 3. แก้ลมจุกเสียด / รสของตัวยาและตำรับ: เป็นยารสเผ็ดร้อน ขมปร่า หอม / รสประธานของตำรับ: เป็นยาสุขุม

นำผงตำรับยาหอมอินทจักร์ (บริษัท เวชพงศ์โอสถ เฮอร์เบิล ซัพพลาย จำกัด) จำนวน 500 กรัม สกัดด้วยน้ำกลั่น 1:10 (w/v) โดยวิธีต้มสกัด (decoction) ที่อุณหภูมิน้ำเดือด 15 นาที ทำซ้ำ 3 ครั้ง กรองผ่านกระดาษกรอง Whatman No. 1 ภายใต้ระบบสูญญากาศ จากนั้นทำการระเหยตัวทำละลายด้วย เครื่องระเหยสูญญากาศ (Rotary Evaporator) ที่อุณหภูมิ 70 ± 2°C และทำแห้งด้วย Freeze Dryer จนได้สารสกัดแห้ง (Crude extract) นำสารสกัดที่ได้ไปเก็บรักษาไว้ในภาชนะปิดสนิทที่อุณหภูมิ -20°C ในสภาวะป้องกันแสง โดยได้ดัดแปลงวิธีจาก Nernpermpisooth et al. (2015)

3. การวิเคราะห์คุณลักษณะทางกายภาพและเคมี (Physicochemical Analysis)

ดำเนินการ ณ ห้อง ปฏิบัติการ บริษัท ทีซีเอฟเอฟ มาโนเซ่ อินโนเวชั่น จำกัด (TCFF Manose Innovation Co., Ltd.) โดยประเมินลักษณะปรากฏทางกายภาพ (Organoleptic Properties) สี และกลิ่นของสารสกัด คำนวณร้อยละของผลผลิต (percentage yield) จากน้ำหนักสารสกัดแห้งได้รับจริงเปรียบเทียบกับน้ำหนัก

เริ่มต้นของผงตำรับยาหอมอินทจักร์ และวัดค่าความเป็นกรด-ด่าง (pH Value) ในสารละลายความเข้มข้น 1% (w/v) ในน้ำกลั่น ด้วย pH meter ที่ได้รับการสอบเทียบแล้ว

4. การวิเคราะห์ปริมาณสารพฤกษเคมีรวม (Total Phytochemical Quantification)

ดำเนินการ ณ ห้องปฏิบัติการ บริษัท ไทยเนเชอรัลเคมิคัล จำกัด โดยมีรายละเอียดวิธีการดังนี้:

4.1 การวิเคราะห์หาปริมาณฟีนอลิกรวม (Total Phenolic Content: TPC): วิเคราะห์ด้วยวิธี Folin-Ciocalteu colorimetric assay ซึ่งดัดแปลงมาจากวิธีของ Ahmad et al. (2017) โดยใช้ Gallic acid เป็นสารมาตรฐานในช่วงความเข้มข้น 10–200 µg/mL ผสมสารสกัด (25 µl) กับสารละลาย Folin-Ciocalteu ที่เจือจางในอัตราส่วน 1:4 (100 µl) เขย่าผสมเป็นเวลา 60 วินาที และตั้งทิ้งไว้ในที่มืดนาน 240 วินาที จากนั้นเติมสารละลาย Na_2CO_3 (100 g/L) ปริมาณ 75 µl เขย่าผสม 1 นาที และบ่มทิ้งไว้ที่อุณหภูมิห้องเป็นเวลา 2 ชั่วโมง วัดค่าการดูดกลืนแสงที่ความยาวคลื่น 765 nm ด้วยเครื่อง Versamax Absorbance Microplate Reader (USA) รายงานผลในหน่วย mg GAE/g extract (Sembiring et al., 2018)

4.2 การวิเคราะห์หาปริมาณฟลาโวนอยด์รวม (Total Flavonoid Content: TFC): วิเคราะห์ด้วยวิธี Aluminum chloride colorimetric assay ซึ่งดัดแปลงมาจาก Roy et al. (2016) โดยใช้ Quercetin เป็นสารมาตรฐานในช่วงความเข้มข้น 30–100 µg/mL เติมสารสกัด (50 µl ที่ความเข้มข้น 1 mg/ml) ลงในไมโครเพลท 96 หลุม จากนั้นเติม $AlCl_3$ 10% (10 µl) เอทานอล 96% (150 µl) และ CH_3COONa (10 µl) บ่มในที่มืด เป็นเวลา 40 นาที วัดค่าการดูดกลืนแสงที่ความยาวคลื่น 415 nm รายงานผลในหน่วย mg QE/g extract (Sembiring et al., 2018)

5. การวิเคราะห์ทางสถิติ (Statistical Analysis)

ผลการทดลองทั้งหมดรายงานในรูปแบบค่าเฉลี่ย ± ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Mean ± SD) จากการทดลองซ้ำ 3 ครั้ง (n=3) โดยกำหนดเกณฑ์การยอมรับที่ค่าสัมประสิทธิ์การแปรผัน (% RSD) ไม่เกินร้อยละ 5 ตามแนวทาง AOAC International (2012) และ ICH (2005) เนื่องจากเป็นการศึกษาเชิงพรรณนาของตำรับเดียว จึงไม่มีการทดสอบสถิติเชิงอนุมานเปรียบเทียบกับตำรับอื่น การเปรียบเทียบกับค่าในวรรณกรรมส่วนอภิปรายผลจึงเป็นการเปรียบเทียบเชิงพรรณนาเท่านั้น

ผลการวิจัย

1. คุณลักษณะทางกายภาพของผงตำรับและสารสกัดน้ำตำรับยาหอมอินทจักร์

ผงตำรับยาหอมอินทจักร์ มีลักษณะเป็นของแข็งผงสีน้ำตาล มีกลิ่นเฉพาะตัว สารสกัดที่ได้มีลักษณะเป็นของแข็งสีน้ำตาลเข้ม มีกลิ่นหอมเฉพาะตัวของสมุนไพรตำรับยาหอมอินทจักร์ ดังแสดงในภาพที่ 1 รายละเอียดคุณลักษณะทางกายภาพและเคมีแสดงในตารางที่ 2

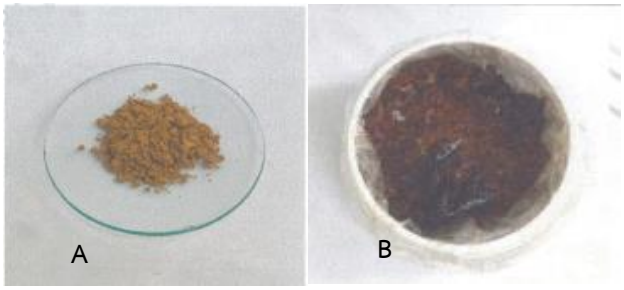

ภาพที่ 1 (A) ผงตำรับยาหอมอินทจักร์ และ (B) สารสกัดน้ำจากตำรับยาหอมอินทจักร์

ตารางที่ 2 คุณลักษณะทางกายภาพและเคมีของผงตำรับและสารสกัดน้ำตำรับยาหอมอินทจักร์

ลักษณะที่ตรวจสอบ	ผงตำรับยาหอมอินทจักร์	สารสกัดน้ำตำรับยาหอมอินทจักร์
ลักษณะปรากฏ (Appearance)	ของแข็งผงสีน้ำตาล	ของแข็งสีน้ำตาลเข้ม
กลิ่น (Odor)	มีกลิ่นเฉพาะตัว	มีกลิ่นหอมเฉพาะตัวของสมุนไพรตำรับ
ความหนาแน่น (g/cm^3)	0.41 ± 0.00	-
ร้อยละของผลผลิต (% Yield)	-	21.96
ค่าความเป็นกรด-ด่าง (pH)	-	5.07 ± 0.08

หมายเหตุ: ค่าความหนาแน่นของผงตำรับยาหอมอินทจักร์จากการทดสอบซ้ำ 3 ครั้งอิสระต่อกัน มีค่าคงที่ทุกครั้ง (SD = 0.00) เนื่องจากผงตำรับยาหอมอินทจักร์มีลักษณะเป็นเนื้อเดียวกัน (homogeneous) และอยู่ในขีดความละเอียดของเครื่องชั่งที่ใช้ในการทดสอบ ณ ห้องปฏิบัติการ บริษัท ทีซีเอฟเอฟ มาโนเซ่ อินโนเวชั่น จำกัด

2. ปริมาณสารฟีนอลิกและฟลาโวนอยด์รวม (Total Phenolic and Flavonoid Contents)

สารสกัดมีปริมาณฟีนอลิกรวมและฟลาโวนอยด์รวมดังแสดงในตารางที่ 3 ค่า % RSD ของ TPC เท่ากับร้อยละ 4.16 อยู่ในเกณฑ์การยอมรับที่ไม่เกินร้อยละ 5 ตามแนวทาง AOAC International (2012) และ ICH (2005) ยืนยันความแม่นยำและความสามารถในการทำซ้ำของกระบวนการวิเคราะห์

ตารางที่ 3 ปริมาณสารฟีนอลิกและฟลาโวนอยด์รวมในสารสกัดตำรับยาหอมอินทจักร์

ตัวอย่างทดสอบ	TPC (mg GAE / g Extract)	TFC (mg QE / g Extract)	Standard calibration curve
สารสกัดตำรับยาหอมอินทจักร์	204.4 ± 8.5	56.0 ± 7.2	[a] y = 0.0062x + 0.0368 (R^2 = 0.9955) [b] y = 0.0039x + 0.1995 (R^2 = 0.9915)

[a] Standard calibration curve of gallic acid for the determination of total phenolic content

[b] Standard calibration curve of quercetin for the determination of total flavonoid content

อภิปรายผลการวิจัย

1. ประสิทธิภาพการสกัดและคุณลักษณะทางกายภาพเคมี

ผงตำรับยาหอมอินทจักร์มีค่าความหนาแน่น 0.41 ± 0.00 g/cm³ อยู่ในช่วงที่มาตรฐานเภสัชกรรม (0.3–0.8 g/cm³) บ่งชี้ถึงความเหมาะสมในการนำไปพัฒนาเป็นรูปแบบยาเม็ดหรือแคปซูล (Aulton & Taylor, 2013) สารสกัดน้ำตำรับยาหอมอินทจักร์ให้ผลผลิตร้อยละ 21.96 สะท้อนถึงประสิทธิภาพของวิธีต้มสกัดแบบดั้งเดิมในการดึงสารพฤกษเคมีที่ละลายน้ำได้ดี (Handa et al., 2008) ค่าความเป็นกรด-ด่างที่ pH 5.07 เป็นสภาวะกรดอ่อนที่เสริมความคงตัว (Stability) ของสารประกอบฟีนอลิกและฟลาโวนอยด์ระหว่างการเก็บรักษา (Chethan & Malleshi, 2007; Friedman & Jürgens, 2000)

2. การวิเคราะห์ปริมาณสารพฤกษเคมีรวมและการเปรียบเทียบเชิงศักยภาพ

ค่า TPC (204.4 ± 8.5 mg GAE/g) และ TFC (56.0 ± 7.2 mg QE/g) ดังตารางที่ 4 อยู่ในระดับสูงเมื่อเทียบกับตำรับยาสมุนไพรไทยอื่นที่สกัดด้วยน้ำ เช่น ตำรับตรีญาณรส (14.16 mg QE/g) และยาอายุวัฒนะแผนไทย (5.13 mg QE/g) และกระเจี๊ยบแดง (273.15 mg GAE/g) ความโดดเด่นเชิงคุณภาพของตำรับยาหอมอินทจักร์อยู่ที่ความหลากหลายเชิงโครงสร้างของสารพฤกษเคมีจากสมุนไพร 49 ชนิด โดยเฉพาะกลุ่มที่อุดมด้วย phenolic compounds ได้แก่ เหง้าขิง (*Zingiber officinale*) ที่มี gingerols และ shogaols (Mao et al., 2019) , เปลือกอบเชย (*Cinnamomum verum*) ที่มี cinnamic acid (Singh et al., 2021), ดอกกานพลู (*Syzygium aromaticum*) ที่มี eugenol และ gallic acid (Cortés-Rojas et al., 2014) และกำยาน (*Styrax benzoin*) ที่มี benzoic acid derivatives (Son et al., 2021) เนื่องจากฟลาโวนอยด์เป็นสารกลุ่มย่อยของสารประกอบฟีนอลิกโดยโครงสร้างทางเคมี ค่า TPC ที่วัดได้จึงมักมีค่าสูงกว่าค่า TFC เป็นปรากฏการณ์ที่พบได้ทั่วไปในการศึกษาพฤกษเคมี (Raposo et al., 2024) จากการประมาณค่าอย่างง่ายโดยคำนวณผลต่างระหว่างค่า TPC (204.4 mg GAE/g) กับค่า TFC (56.0 mg QE/g) ได้เท่ากับ 148.4 หน่วย คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 72.6 ของ TPC ทั้งหมด ซึ่งบ่งชี้ว่าสารประกอบกลุ่มที่มิใช่ฟลาโวนอยด์ (non-flavonoid phenolics) อาจมีสัดส่วนสูงกว่ากลุ่มฟลาโวนอยด์ในตำรับนี้ ทั้งนี้การประมาณค่าดังกล่าวมีข้อจำกัดเนื่องจาก TPC และ TFC วัดโดยใช้สารมาตรฐานคนละชนิด (gallic acid equivalent และ quercetin equivalent ตามลำดับ) ซึ่งมีน้ำหนักโมเลกุลและค่าการดูดกลืนแสงจำเพาะที่แตกต่างกัน การเปรียบเทียบเชิงตัวเลขนี้จึงเป็นเพียงการประมาณสัดส่วนเชิงพรรณนา มิใช่การวิเคราะห์เชิงปริมาณที่แม่นยำในระดับโมเลกุล สัดส่วนที่สูงของกลุ่ม non-flavonoid phenolics นี้สอดคล้องกับองค์ประกอบสมุนไพรในตำรับ ได้แก่ เหง้าขิง เปลือกอบเชย ดอกกานพลู และกำยาน ซึ่งอยู่ในวงศ์ Zingiberaceae และ Lauraceae ที่มี phenylpropanoids และสารประกอบฟีนอลิกกรดเป็นองค์ประกอบหลัก มากกว่าสารกลุ่มฟลาโวนอยด์ ความหลากหลายเชิงโครงสร้างดังกล่าวอาจสนับสนุนความเป็นไปได้ของฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาแบบหลายกลไกร่วมกัน (multi-target pharmacological activity) ผ่านการออกฤทธิ์เสริมกัน (synergistic effects) (Caesar & Cech, 2019) ซึ่งสอดคล้องในทางทฤษฎีกับสรรพคุณดั้งเดิมในการปรับสมดุลระบบไหลเวียนโลหิต (Tuekaew et al., 2014) อย่างไรก็ตาม ยังไม่ได้มีการทดสอบยืนยันฤทธิ์ดังกล่าวในการศึกษานี้

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบ TPC และ TFC ของตำรับยาหอมอินทจักร์กับสมุนไพรและตำรับยาอื่น

สมุนไพร/ตำรับยา	รูปแบบสกัด	TPC (mg GAE/g)	TFC (mg QE/g)	อ้างอิง
ตำรับยาหอมอินทจักร์	สารสกัดน้ำ	204.4 ± 8.5	56.0 ± 7.2	จากการศึกษาครั้งนี้
ตำรับตรีญาณรส	สารสกัดน้ำ	-	14.16	(Sanpinit et al., 2023)
ยาอายุวัฒนะแผนไทย	สารสกัดน้ำ	-	5.13	(Konsue & Taepongsorat, 2022)
กระเจี๊ยบแดง (*Hibiscus sabdariffa* L.)	สารสกัดน้ำ	273.15	-	(Wong & Tan, 2020)

หมายเหตุ: (-) หมายถึง ไม่มีข้อมูลในงานวิจัยที่อ้างอิง

3. ข้อจำกัดของงานวิจัย

การศึกษานี้มีข้อจำกัดที่ควรพิจารณาประกอบการนำผลไปใช้ ได้แก่ (1) เป็นการศึกษาลักษณะเฉพาะทางเคมีขั้นพื้นฐานของสารสกัดตำรับเดียว โดยไม่มีกลุ่มควบคุมหรือการทดสอบทางสถิติเชิงเปรียบเทียบกับตำรับอื่นอย่างเป็นทางการ การเปรียบเทียบกับค่าในวรรณกรรมจึงเป็นการเปรียบเทียบเชิงพรรณนาเท่านั้น (2) ยังไม่มีการระบุสารสำคัญด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ขั้นสูงเช่น LC-MS/MS และ (3) ยังไม่มีการทดสอบฤทธิ์ทางชีวภาพหรือฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาโดยตรงของสารสกัด ข้อสรุปด้านศักยภาพเชิงเภสัชวิทยาในการศึกษานี้จึงเป็นการอนุมานจากองค์ประกอบทางพฤกษเคมี ซึ่งจะได้รับการทดสอบยืนยันในการศึกษาระยะต่อไป

ผลการศึกษานี้เป็นข้อมูลพื้นฐานที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดข้อกำหนดคุณภาพเบื้องต้น (specification) ของวัตถุดิบตำรับยาหอมอินทจักร์สำหรับผู้ผลิต และเป็นแนวทางสำหรับการวิจัยในระยะต่อไป ได้แก่ การระบุสารสำคัญด้วย LC-MS/MS และการทดสอบฤทธิ์ทางชีวภาพทั้ง *in vitro* และ *in vivo* เพื่อยืนยันสมมติฐานด้านฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาที่กล่าวถึงข้างต้น

สรุปผลการวิจัย

การศึกษานี้บรรลุวัตถุประสงค์ในการตรวจสอบคุณลักษณะทางกายภาพเคมีและปริมาณสารพฤกษเคมีรวมของสารสกัดน้ำตำรับยาหอมอินทจักร์ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าตำรับยาหอมอินทจักร์มีคุณลักษณะทางกายภาพที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาต่อในรูปแบบผลิตภัณฑ์ และมีปริมาณสารกลุ่มฟีนอลิกในระดับสูง สะท้อนศักยภาพเชิงพฤกษเคมีของตำรับยาหอมอินทจักร์ ซึ่งประกอบด้วยสมุนไพรหลากชนิดที่มีความหลากหลายเชิงโครงสร้างของสารสำคัญ ผลการศึกษานี้บูรณาการภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยกับข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่าง "รสยา" ในทางการแพทย์แผนไทยกับกลุ่มสารพฤกษเคมีในทางวิทยาศาสตร์ และเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญสำหรับการควบคุมคุณภาพและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ส่งเสริมสุขภาพหัวใจและหลอดเลือดในระยะต่อไป โดยข้อสรุปด้านศักยภาพเชิงเภสัชวิทยายังเป็นสมมติฐานจากองค์ประกอบทางเคมีที่ต้องได้รับการยืนยันด้วยการทดสอบฤทธิ์ทางชีวภาพในการศึกษาต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ดำเนินการด้วยทุนส่วนตัวของผู้วิจัย โดยไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากแหล่งทุนภายนอก เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิต หลักสูตรการแพทย์แผนไทยดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์สำหรับคำแนะนำทางวิชาการที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยนี้

เอกสารอ้างอิง

ชาคริยา หลิน, สุรพจน์ วงศ์ใหญ่, นิกรณ์ จันทร์แสง. (2554). *โครงการพัฒนา ตำราการแพทย์แผนไทย ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ๒๗ ขนาน(๒)*. บริษัท สปีด เพรส จำกัด.

ดลทิพา มณีใส. (2564). *การศึกษาผลของยาหอมอินทจักร์ต่อระดับความดันโลหิตในอาสาสมัครที่มีความเสี่ยง โรคความดันโลหิตสูง* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยรังสิต.

นพมาศ สุนทรเจริญนนท์. (2558). *บทความเผยแพร่ความรู้สู่ประชาชน ยาหอม..มรดกทางภูมิปัญญา ที่ได้รับการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์*. https://pharmacy.mahidol.ac.th/th/knowledge/article/283.

พวงผกา ตันกิจจานนท์, อดิศักดิ์ สุมาลี, ชูศักดิ์ สุวิมลเสถียร, สุนีย์ เจริญวุฒิธรรม. (2566). ตำรับยาหอมไทยเพื่อใช้ในการดูแลสุขภาพผู้สูงวัย. ใน สมพิศ พรหมเดช (บ.ก.), *การประชุมวิชาการประจำปี 2566 เรื่องมิติใหม่ในการดูแลสุขภาพ: สูงวัยอย่างมีสุขภาวะ*. (น. 316-329). คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

รุ่งระวี เต็มศิริฤกษ์กุล, พินิต ชินสร้อย. (2559). *บทความเผยแพร่ความรู้สู่ประชาชน ยาหอม กับคนวัยทำงาน*. https://pharmacy.mahidol.ac.th/th/knowledge/article/339.

Ahmad, I., Yanuar, A., Mulia, K., & Mun'im, A. (2017). Application of ionic liquid as a green solvent for polyphenolics content extraction of Peperomia pellucida (L) Kunth Herb. *Journal of Young Pharmacists*, *9*(4), 486.

Aulton, M. E., & Taylor, K. (2013). *Aulton's pharmaceutics: the design and manufacture of medicines*. Elsevier Health Sciences.

Caesar, L. K., & Cech, N. B. (2019). Synergy and antagonism in natural product extracts: when 1+ 1 does not equal 2. *Natural product reports*, *36*(6), 869-888.

Chethan, S., & Malleshi, N. (2007). Finger millet polyphenols: Optimization of extraction and the effect of pH on their stability. *Food chemistry*, *105*(2), 862-870.

Cortés-Rojas, D. F., De Souza, C. R. F., & Oliveira, W. P. (2014). Clove (Syzygium aromaticum): a precious spice. *Asian Pacific journal of tropical biomedicine*, *4*(2), 90-96.

Friedman, M., & Jürgens, H. S. (2000). Effect of pH on the stability of plant phenolic compounds. *Journal of agricultural and food chemistry*, *48*(6), 2101-2110.

Handa, S. S., Khanuja, S. P. S., Longo, G., & Rakesh, D. D. (Eds.). (2008). *Extraction technologies for medicinal and aromatic plants*. United Nations Industrial Development Organization; International Centre for Science and High Technology.

Konsue, A., & Taepongsorat, L. (2022). Phytochemical Screening and Antioxidant Activity of Longevity Remedy from National Thai Traditional Medicine Scripture (Formulary Special Edition). *Tropical Journal of Natural Product Research*, *6*(6), 868–871.

Mao, Q.-Q., Xu, X.-Y., Cao, S.-Y., Gan, R.-Y., Corke, H., Beta, T., & Li, H.-B. (2019). Bioactive compounds and bioactivities of ginger (Zingiber officinale Roscoe). *Foods*, *8*(6), 185.

Nernpermpisooth, N., Thirawarapan, S., Suvitayavat, W., Kitpati, W., & Bunyapraphatsara, N. (2015). Effects of Ya-hom on cardiovascular functions after long-term oral administration in rats. *Pharm Sci Asia*, *42*(2), 55-63.

Raposo, F., Borja, R., & Gutiérrez-González, J. A. (2024). A comprehensive and critical review of the unstandardized Folin-Ciocalteu assay to determine the total content of polyphenols: The conundrum of the experimental factors and method validation. Talanta, 272, Article 125771. https://doi.org/10.1016/j.talanta.2024.125771

Roy, S., Pawar, S., & Chowdhary, A. (2016). Evaluation of in vitro cytotoxic and antioxidant activity of Datura metel Linn. and Cynodon dactylon Linn. extracts. *Pharmacognosy research*, *8*(2), 123.

Sanpinit, S., Wetchakul, P., Chonsut, P., Prommee, N., Punsawad, C., Han, J., & Net-Anong, S. (2023). Evaluation of chemical compositions and the antioxidant and cytotoxic properties of the aqueous extract of tri-Yannarose recipe (Areca catechu, Azadirachta indica, and Tinospora crispa). *Antioxidants*, *12*(7), 1428.

Sembiring, E. N., Elya, B., & Sauriasari, R. (2018). Phytochemical screening, total flavonoid and total phenolic content and antioxidant activity of different parts of Caesalpinia bonduc (L.) Roxb. *Pharmacognosy Journal*, *10*(1), 123–127.

Singh, N., Rao, A. S., Nandal, A., Kumar, S., Yadav, S. S., Ganaie, S. A., & Narasimhan, B. (2021). Phytochemical and pharmacological review of Cinnamomum verum J. Presl-a versatile spice used in food and nutrition. *Food chemistry*, *338*, 127773.

Son, N. T., Linh, N. T. T., Tra, N. T., Ha, N. T. T., Anh, L. T. T., Cham, B. T., Anh, D. T. T., & Van Tuyen, N. (2021). Genus Styrax: a resource of bioactive compounds. *Studies in Natural Products Chemistry*, *69*, 299-347.

Tuekaew, J., Siriwatanametanon, N., Wongkrajang, Y., Temsiririrkkul, R., & Jantan, I. (2014). Evaluation of the Antioxidant Activities of Ya-hom Intajak, a Thai Herbal Formulation, and its Component Plants. *Tropical journal of pharmaceutical research*, *13*(9), 1475–1482.

Wong, P. Y., & Tan, S. T. (2020). Comparison of total phenolic content and antioxidant activities in selected coloured plants. *British Food Journal*, *122*(10), 3193-3201.

World Health Organization. (2023). Cardiovascular diseases (CVDs). Retrieved April 12, 2026, from https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/cardiovascular-diseases-(cvds)